

MINISTERUL CULTURII ȘI PATRIMONIULUI NAȚIONAL

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2011

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI

2012

MINISTERUL CULTURII ȘI PATRIMONIULUI NAȚIONAL

COMISIA NAȚIONALĂ DE
ARHEOLOGIE

DIRECȚIA PATRIMONIULUI CULTURAL

MUZEUL JUDEȚEAN MUREȘ

CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE
DIN ROMÂNIA

CAMPANIA 2011

A XLVI-a SESIUNE NAȚIONALĂ DE RAPORTE ARHEOLOGICE
TÂRGU MUREȘ, 23-26 MAI 2012

INSTITUTUL NAȚIONAL AL PATRIMONIULUI
2012

Această publicație apare cu sprijinul financiar al **Ministerului Culturii și Patrimoniului Național și Direcția Patrimoniul Cultural**

Editor: **Mircea Victor Angelescu**

Colegiul de Redacție: **Raluca Iosipescu,
Dana Mihai
Adriana Pescaru
Ioan Opriș
Zeno Pinter**

DTP: Ruxandra Șerban

Copyright © autorii textelor și INP

Autorii textelor își asumă responsabilitatea conținutului rapoartelor publicate

Versiunea pe internet a Cronicii Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2011: www.monumenteistorice.ro

Acest volum este publicat pe CD-ROM în versiune extinsă și cu ilustrații

Coperta I: Cetatea din Târgu Mureș. Vedere de ansamblu: aspect din timpul cercetărilor arheologice - urmele unei case de secol 17 din cetatea Tg. Mureș, sector B/C4

Coperta IV: Inel roman, identificat în localitatea Deda Bistra – foto Plajas Istvan

Volum editat de către **Institutul Național al Patrimoniului**
București, str. Ienăchiță Văcărescu nr. 16, sector 4, cod 040157
tel. +4021 336.60.73; +4021 336.54.24;
fax: +0211 336 99.04; +4021 336.50.69;
www.monumenteistorice.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
Lista abrevierilor	7
Lista rapoartelor de cercetare – cercetări arheologice sistematice	11
Rapoartele de cercetare arheologică – cercetări sistematice	15
Lista rapoartelor de cercetare – cercetări arheologice preventive	175
Rapoartele de cercetare arheologică – cercetări preventive	178
Lista rapoartelor de cercetare – cercetări de diagnostic arheologic și evaluări de teren	265
Rapoartele de cercetare arheologică – cercetări de diagnostic arheologic și evaluări de teren	266
Lista rapoartelor de cercetare – programul de cercetare arheologică “Autostrada”	277
Rapoartele de cercetare arheologică – programul de cercetare arheologică “Autostrada”	278
Anexe	297
Indici	325
Indice de localități	327
Indice cronologic	330
Indice de tipuri de sit	333
Indice de instituții	336
Indice de persoane	341
Planșe	361

CUVÂNT ÎNAINTE LA CRONICA CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE, VOLUM EDITAT DE SESIUNEA NAȚIONALĂ A RAPOARTELOR ARHEOLOGICE

Kelemen Hunor
Ministrul Culturii și Patrimoniului Național

Sunt invitat adeseori să scriu câteva cuvinte pentru a prefața volume de studii editate de organizații profesionale din domeniul culturii. Încerc, în limita timpului și competenței mele, să răspund acestor solicitări și o fac de fiecare dată cu plăcere și interes. Cu interes, pentru că, măcar răsfoind volumele, am un prilej în plus de a fi la curent cu preocupările de substanță ale cercetătorilor, de a avea o perspectivă „in depth”, cum spun englezii, asupra unor domenii uneori extrem de specializate. Cu plăcere, pentru că astfel se naște o înțelegere mai caldă, ieșită din rigorile birocratice ale ministeriatului, asupra sensului și importanței, asupra nevoilor și proiecțiilor dintr-o arie anume a cercetărilor.

Volumul pe care îl aveți în față nu face excepție. Am, însă, un motiv în plus de simpatie când vine vorba despre arheologie. Cu mulți ani în urmă, când eram încă student, am fost surprins să aflu că, în anumite cercuri academice, arheologia este considerată o știință socială. După Michel Foucault, cunoașterea însăși are nevoie de o arheologie.

Orice surpriză naște întrebări și, din întrebare în întrebare, ajungem la concluzia că, în viață, suntem cu toții arheologi, în măsura în care construcția prezentului se constituie prin deconstrucția trecutului. Trecutul se regăsește și în succesele, dar și în greșelile noastre. Ochiul profan nu vede decât o movilă, un șanț sau un câmp acolo unde arheologul vede un oraș, cu oameni care muncesc, discută, fac negoț, poartă războaie, clădesc sau distrug.

Dincolo de vase sau ziduri, arheologii reconstituie relații sociale, relații care, de multe ori, sunt mai durabile decât constructele materiale. Cine poate vedea această durată va înțelege că arheologia nu studiază trecutul, ci devenirea și transformarea acestuia.

Sesiunea Națională a Rapoartelor Arheologice reunește, periodic, studiile și rapoartele de cercetare într-un volum precum cel de față. Nu este o rutină profesională, ci, vorba lui Horațiu, un monument mai durabil decât arama. Ne înclinăm în fața acestui efort, purtat cu modestie și profesionalism, prin care recuperarea trecutului este o piatră la temelia construcției viitorului.

LISTA ABREVIERILOR

BCU București	Biblioteca Centrală Universitară - București
CCB Iași	Centrul de Cercetări Biologice, Academia Română, Filiala Iași
CM Arad	Complexul Muzeal Arad
CMB Suceava	Complexul Muzeal Bucovina, Suceava
CMIA Bacău	Complexul Muzeal „Iulian Antonescu”, Bacău
CMJ Bistrița	Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
CMJ Neamț	Complexul Muzeal Județean Neamț, Piatra-Neamț
CMNM Iași	Complexul Muzeal Național „Moldova”, Iași
CNMA Sibiu	Complexul Național Muzeal “Astra” Sibiu
CNMCD Târgoviște	Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească”, Târgoviște
DAI Berlin	Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
DCPN Alba	Direcția pentru Cultură și Patrimoniu Național a județului Alba
DCPN Dâmbovița	Direcția pentru Cultură și Patrimoniu Național a județului Dâmbovița
DCPN Harghita	Direcția pentru Cultură și Patrimoniu Național a județului Harghita
DCPN Hunedoara	Direcția pentru Cultură și Patrimoniu Național a județului Hunedoara
DCPN Mehedinți	Direcția pentru Cultură și Patrimoniu Național a județului Mehedinți
DCPN Olt	Direcția pentru Cultură și Patrimoniu Național a județului Olt
FGGB	Facultatea de Geografie și Geologie București
FIB	Facultatea de Istorie București
IA Iași	Institutul de Arheologie Iași
IAB	Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
IAIA Cluj	Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca
ICAFR București	Institutul de Cercetări Antropologice “Francisc Rainer” București
ICEM Tulcea	Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea
INFIN București	Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară “Horia Hulubei”, București
INP	Institutul Național al Patrimoniului, București
IPJ Neamț	Inspectoratul de Poliție a județului Neamț
ISAIM București	Institutul pentru Studii de Apărare și Istorie Militară – București
ISER București	Institutul de Speologie „Emil Racoviță”, București
ISSEE București	Institutul de Studii Sud-Est Europene, București
M Brăila	Muzeul Brăilei
M Caracal	Muzeul Câmpiei Romaneștiului Caracal
M Făgăraș	Muzeul Țării Făgărașului “Valer Literat”
M Gheorghieni	Muzeul „Tarisznyás Márton” Gheorghieni
M Odorheiu Secuiesc	Muzeul „Haáz Rezső”, Odorheiu Secuiesc
MA Mangalia	Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia
MAE Corabia	Muzeul de Arheologie și Etnografie Corabia
MB Timișoara	Muzeul Banatului Timișoara
MBM Reșița	Muzeul Banatului Montan Reșița
MC Franța	Ministerul Culturii - Franța
MCC Hunedoara	Muzeul „Castelul Corvineștilor”, Hunedoara
MCDR Deva	Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva
MCG Oltenița	Muzeul Civilizației Gumelnița, Oltenița
MCPN	Ministerul Culturii și Patrimoniului Național
MDJ Călărași	Muzeul Dunării de Jos, Călărași
MG Năsăud	Muzeul Grăniceresc Năsăudean
MI Galați	Muzeul de Istorie Galați
MI Turda	Muzeul de Istorie Turda
MINAC	Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

MJ Argeș	Muzeul Județean Argeș
MJ Botoșani	Muzeul Județean Botoșani
MJ Buzău	Muzeul Județean Buzău
MJ Ialomița	Muzeul Județean Ialomița
MJ Mureș	Muzeul Județean Mureș
MJ Olt	Muzeul Județean Olt
MJ Satu Mare	Muzeul Județean Satu Mare
MJ Teleorman	Muzeul Județean Teleorman
MJ Vaslui	Muzeul Județean Vaslui
MJ Vâlcea	Muzeul Județean Vâlcea
MJERG Caransebeș	Muzeul Județean de Etnografie și al Regimentului de Graniță - Caransebeș
MJI Brașov	Muzeul Județean de Istorie Brașov
MJIA Maramureș	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Maramureș
MJIA Prahova	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova
MJIA Zalău	Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Zalău
MJTA Giurgiu	Muzeul Județean de Istorie „Teohari Antonescu” Giurgiu
MM București	Muzeul Municipiului București
MM Huși	Muzeul Municipal Huși
MM Tecuci	Muzeul Mixt Tecuci
MN Brukenthal	Muzeul Național Brukenthal, Sibiu
MNCR	Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe
MNIR	Muzeul Național de Istorie a României
MNIT	Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj
MNUAI	Muzeul Național al Unirii Alba Iulia
MO Craiova	Muzeul Olteniei Craiova
MRPF Turnu Severin	Muzeul Regiunii Porțile de Fier Drobeta - Turnu Severin
MSC Miercurea Ciuc	Muzeul Secuiesc al Ciucului, Miercurea Ciuc
MTC Oradea	Muzeul Țării Crișurilor Oradea
SNR Filiala Craiova	Societatea Numismatică Română, Filiala Craiova
U București	Universitatea din București
UAIC Iași	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași
UAUIM București	Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” București
UBB Cluj	Universitatea „Babeș - Bolyai” Cluj-Napoca
UBB Cluj, filiala Sfântu Gheorghe	Universitatea „Babeș - Bolyai” Cluj-Napoca, filiala Sfântu Gheorghe
UCDC București	Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” București
UDJ Galați	Universitatea Dunării de Jos Galați
UEM Reșița	Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița
UKSW Varșovia	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Varșovia
ULB Sibiu	Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
UMF Cluj	Universitatea de Medicină și Farmacie “Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca
Univ. Poznań	Universitatea Adam Mickiewicz Poznań
Univ. Alba Iulia	Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia
Univ. Craiova	Universitatea din Craiova
Univ. Exeter	Universitatea din Exeter
Univ. Oradea	Universitatea din Oradea
Univ. Petroșani	Universitatea din Petroșani
Univ. Pitești	Universitatea de Stat din Pitești
Univ. Plzen	Universitatea Boemiei de Vest Plzen
UO Constanța	Universitatea „Ovidius” Constanța
UPM Târgu Mureș	Universitatea “Petru Maior” Târgu Mureș
USH București	Universitatea “Spiru Haret” București
USM Suceava	Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava
UV Târgoviște	Universitatea „Valahia” Târgoviște
UV Timișoara	Universitatea de Vest Timișoara
Winkelmann Institut	Winkelmann Institut der Humboldt Universität Berlin

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ SISTEMATICĂ

**LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE
(CERCETĂRI ARHEOLOGICE SISTEMATICE)**

- 1. Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanța [Tropaeum Traiani]**
Punct: Cetate ....pag. 15
- 2. Albești, com. Albești, jud. Constanța**
Punct: Cetate ....pag. 18
- 3. Bodeștii de Jos, com. Bodești, jud. Neamț**
Punct: Cetățuia Frumușica .....pag. 20
- 4. Bordușani, com. Bordușani, jud. Ialomița**
Punct: Popină .... pag. 20
- 5. Bozânta Mică, com. Recea, jud. Maramureș**
Punct: Grind .....pag. 26
- 6. Bucșani, com. Bucșani, jud. Giurgiu**
Punct: Pod, Pădure – Școală și Tell ...pag. 27
- 7. Capidava , com. Topalu, jud. Constanța [Capidava]**
Punct: Cetate ...pag. 28
- 8. Călugăreni, com. Eremitu, jud. Mureș**
Punct: Vicusul castrului roman de la Călugăreni ...pag. 34
- 9. Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași**
Punct: D-aia Parte ...pag. 37
- 10. Căuaș, com. Căuaș, jud. Satu Mare**
Punct: Sighetiu ... pag. 37
- 11. Câmpulung, jud. Argeș**
Punct: cartier Pescăreasa – Jidova ...pag. 38
- 12. Cărlomănești, com. Vernești, jud. Buzău**
Punct: La Cocoșoaica ... pag. 40
- 13. Cefa, com. Cefa, jud. Bihor [satul medieval Rădvani]**
Punct: La Pădure ... pag. 42
- 14. Cheia, com. Grădina, jud. Constanța**
Punct: Vatra Satului, Peștera "X" (Craniilor), Peștera Casian, Peștera La Izvor, Peștera La Baba ... pag. 42
- 15. Ciceu-Corabia, com. Ciceu-Mihăiești, jud. Bistrița-Năsăud**
Punct: Sub cetate ... pag. 45
- 16. Cioroiu Nou, com. Cioroiși, jud. Dolj**
Punct: Cetate ... pag. 46
- 17. Corabia, jud. Olt [Sucidava] ... pag. 46**
- 18. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița**
Punct: Piscu Crăsan ... pag. 48
- 19. Drajna de Sus, com. Drajna, jud. Prahova**
Punct: Castrul roman ... pag. 50
- 20. Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți**
Punct: La Canton, km 935 – Schela Cladovei ...pag. 51
- 21. Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud**
Punct: La Gâța ...pag. 52
- 22. Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud**
Punct: Băile Figa ...pag. 53
- 23. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]**
Punct: Bisericuța ...pag. 55

- 24. Gârcina, com. Gârcina, jud. Neamț**
Punct Slatina - Cozla II-III ...pag. 56
- 25. Gheorgheni, jud. Harghita**
Punct: Pricske ... pag. 56
- 26. Gherghița, com. Gherghița, jud. Prahova**
Punct: Școala Generală ... pag. 57
- 27. Giurgeni, com. Giurgeni, jud. Ialomița [Orașul de Floci] ...pag. 58**
- 28. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia] .... pag. 62**
- 29. Hârșova, jud. Constanța**
Punct: Tell ... pag. 63
- 30. Hârșova, jud. Constanța [Carsium]**
Punct: Cetate, str. Cetății- str. Carsium ...pag. 68
- 31. Ilișua, com. Uriu, jud. Bistrița-Năsăud**
Punct: Castrul roman ...pag. 68
- 32. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]**
Punct: Cetate ...pag. 69
- 33. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]**
Punct: Cetate ...pag. 71
- 34. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj [Porolissum]**
Punct: Pomet ...pag. 76
- 35. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin [Tibiscum]**
Punct: La Drum - Zăvoi (Cetate sau Peste Ziduri) ... pag. 77
- 36. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin [Tibiscum]**
Punct: Cetate ...pag. 78
- 37. Lăpuș, com. Lăpuș, jud. Maramureș**
Punct: Podanc ... pag. 79
- 38. Lăzarea, com. Lăzarea, jud. Harghita**
Punct: Castelul Lázár ...81
- 39. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea**
Punct: Cetățuia ... pag. 82
- 40. Mălăieștii de Jos, com. Dumbrăvești, jud. Prahova**
Punct: La Mornel ... pag. 83
- 41. Măxineni, com. Măxineni, jud. Brăila**
Punct: Mănăstire ... pag. 83
- 42. Medieșu Aurit, com. Medieșu Aurit, jud. Satu Mare**
Punct: Șuculeu ... pag. 84
- 43. Mila 23, com. Maliuc, jud. Tulcea**
Punct: Taraschina ...pag. 84
- 44. Mironești, com. Gostinari, jud. Giurgiu**
Punct: Malu Roșu, Conacul lui Palade, Conacul Mironescu ...pag. 85
- 45. Murighiol, com. Murighiol, jud. Tulcea [Halmyris]**
Punct: La Cetate ... pag. 87
- 46. Năvodari, jud. Constanța**
Punct: Insula La Ostrov – Lacul Tașaul ... pag. 89
- 47. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea**
Punct: Trecere bac ... pag. 90
- 48. Ocolișu Mic, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara**
Punct: La Vămi – Poiana lui Mihu ...pag. 91
- 49. Ohaba Ponor, com. Pui, jud. Hunedoara**
Punct: Peștera Bordul Mare ...pag. 92
- 50. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța**

- Punct: Capul Dealului ... pag. 92
- 51. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța (Durostorum)**
Punct: Ferma 4 ...pag. 93
- 52. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța**
Punct: Păcuiul lui Soare ... pag. 94
- 53. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmetum] ... pag. 95**
- 54. Peștera, com. Peștera, jud. Constanța**
Punct: Dealul Guran ... pag. 98
- 55. Petreștii de Jos, com. Petreștii de Jos, jud. Cluj**
Punct: Cheile Turzii - Peștera Ungurească, Peștera Binder ...pag. 98
- 56. Piatra Neamț, jud. Neamț**
Punct: Poiana Cireșului ... pag. 100
- 57. Pietrele, com. Băneasa, jud. Giurgiu**
Punct: Măgura Gorgana ..pag. 103
- 58. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău**
Punct: Gruiu Dării ...pag. 104
- 59. Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău**
Punct: castrul roman târziu ... pag. 107
- 60. Poduri, com. Poduri, jud. Bacău**
Punct: Dealul Ghindaru .... pag. 109
- 61. Racoșu de Jos, com. Racoș, jud. Brașov**
Punct: Piatra Detunată ... pag. 110
- 62. Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași**
Punct: Gorgana a doua, Gorgana I ... pag. 112
- 63. Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj**
Punct: Castru ...pag. 114
- 64. Râmnicelu, com. Râmnicelu, jud. Brăila**
Punct: Popina ... pag. 115
- 65. Râșnov, județul Brașov [Cumidava]**
Punct: Grădiște, Erdenburg ... pag. 116
- 66. Ruginoasa, com. Ruginoasa, jud. Iași**
Punct: Dealul Drăghici ... pag. 117
- 67. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa] ... pag. 118**
- 68. Sântana, jud. Arad**
Punct: Cetatea Veche ...pag. 126
- 69. Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași**
Punct: Dealul Bodești/La Nuci ...pag. 127
- 70. Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova [castrul Mălăiești] ...pag. 127**
- 71. Silvașu de Jos, oraș Hațeg, județul Hunedoara**
Punct: Dealu Țapului ... pag. 130
- 72. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)lbida]**
Punct: Cetatea Fetei, Necropolă, La Donca ... pag. 131
- 73. Stelnica, com. Stelnica, jud. Ialomița**
Punct: Grădiștea Mare... pag. 134
- 74. Sultana, com. Mânăstirea, jud. Călărași**
Punct: Malu Roșu ... pag. 136
- 75. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj**
Punct: Observator ... pag. 136
- 76. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj**
Punct: Uliul cel Mic ... pag. 136
- 77. Șoimeni (Ciomortan), comuna Păuleni-Ciuc, județul Harghita.**

- Punct: Dâmbul Cetății ... pag. 139
- 78. Șuțești, com. Șuțești, jud. Brăila**
Punct: Terasa I ...pag. 142
- 79. Tărtăria, com. Săliște, jud. Alba**
Punct: Gura Luncii ...pag. 143
- 80. Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău**
Punct: Piatra cu liliaci ... pag. 144
- 81. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova**
Punct: La mănăstire ... pag. 145
- 82. Târgu Mureș, jud. Mureș**
Punct: Cetate ... pag. 146
- 83. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea**
Punct: Celic Dere ... pag. 150
- 84. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea**
Punct: Edirlen ... pag. 151
- 85. Turda, jud. Cluj [Potaissa]**
Punct: Dealul Cetății ... pag. 153
- 86. Țigău, com. Lechința, jud. Bistrița-Năsăud**
Punct: La Dâmburi ... pag. 155
- 87. Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș**
Punct: Dealul Cetățuica ... pag. 156
- 88. Vadu Săpat, com. Vadu Săpat, jud. Prahova**
Punct: Budureasca 4 „Puțul Tătarului” ...pag. 165
- 89. Vădastra, com. Vădastra, jud. Olt**
Punct: Măgura Fetelor – Dealul Cișmelei .....pag. 166
- 90. Vărădia, com Vărădia, jud. Caraș-Severin**
Punct: Pustă ... pag. 167
- 91. Vitănești, com. Vitănești, jud. Teleorman**
Punct: Măgurice ... pag. 167
- 92. Vlădeni, com. Vlădeni, jud. Ialomița**
Punct: Popina Blagodeasca ... pag. 168
- 93. Zăvoi, com. Zăvoi, jud. Caraș-Severin**
Punct: Cimitirul ortodox ... pag. 170

1. Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanța [Tropaeum Traiani]

Punct: Cetate

Cod sit: 60892.08

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 75/2011

Colectiv: Alexandru Barnea – responsabil (IAB, FIB)

Sector A – la Nord de Basilica A – 2011

Adriana Panaite – responsabil sector (IAB), studenți și masteranzi
FIB

În prezent în Sectorul A se desfășoară cercetări arheologice în două puncte. Primul se găsește în zona aflată imediat la N de Basilica A, iar al doilea puțin mai la N de acest punct, centrat pe strada ABV IV. Cercetările anterioare din Sectorul A s-au concentrat asupra a două obiective: Basilica A (cercetată de Ion Barnea) și cartierul roman târziu cuprins între zidul de incintă, basilica și străzile principale cardo și decumanus (cercetat de Alexandru Barnea).

Cercetarea arheologică din primul punct menționat are ca scop completarea informațiilor planimetrice și stratigrafice cu privire la această zonă a orașului roman, aflată la N de Basilica A și în continuarea cartierului roman târziu menționat anterior.

În cele 4 secțiuni trasate în anul 2010 (S 33-36) nu au fost identificate construcții noi. În S 32 începută în anul 2009 se puteau observa două ziduri, laturi ale unui edificiu târziu care foarte probabil se continuă până la cardo.

Alături de vechile secțiuni în care am continuat cercetarea, în timpul campaniei de anul acesta am trasat S 37, secțiune nouă, la V de S 33, cu dimensiunile 5 x 5 m.

Aici s-a identificat un zid, orientat N - S, din blocuri masive de piatră, unele fasonate, legate cu pământ, care se încheie cu zidul orientat V - E din S32.

Din punct de vedere stratigrafic în S37 apar următoarele straturi: strat vegetal, dărâmtură amestecată cu pământ negru și mult material ceramic (vase ceramice – extrem de fragmentare, materiale de construcție – țigle și olane), pământ cenușiu roșiatic cu foarte mult chirpic. În interiorul secțiunii apare un edificiu, parțial cercetat, a cărui elevație era din piatră și chirpic, iar acoperișul era din țigle și olane. Nivelul de călcare din interiorul edificiului reprezentat de o podea de lut galben cenușiu cu puternice urme roșiatică de chirpic. Pe acest nivel se păstrează fragmente mari de chiupuri vase de provizii sparte pe loc și urme de arsură, posibile ale unei vetre.

În exteriorul edificiului, pe latura de V apare strada cardo, foarte bine păstrată. Au putut fi observate foarte bine nivelul de piatră al străzii, peste care în ultima fază de folosire a acesteia se aplică un ultim nivel de lut galben.

În urma desființării unor martori s-a obținut o suprafață denumită convențional S 34-36. Pe cea mai mare parte a acesteia nu au fost identificate noi construcții de piatră. În S 34-36 au fost cercetate mai multe puncte: o construcție circulară, din piatră, anterior identificată, peste care s-a putut observa cum se construiește zidul atrium-ului basilicii A. Lângă această construcție, la E de ea, a fost observat un aliniament de pietre, despre care nu se poate preciza deocamdată ce reprezintă. La V de construcția circulară apare o zonă de arsură și un rest de zid (din piatră legată cu pământ galben, curat și bine bătut), sub care apare un posibil nivel de călcare (stradă?), între construcția circulară și colțul edificiului anterior menționat.

În extremitatea de V a S34-36 am început un sondaj în vederea identificării unor construcții mai vechi. Deocamdată s-a putut observa sub cel mai nou strat de dărâmtură o nivelare masivă cu lut galben curat, strat ce a fost identificat în toată zonă aflată în cercetare și care măsoară circa 0,50-0,60 m. Sub acest nivel a fost identificat

un zid, din piatră legată cu pământ care la momentul nivelării fusese deja demantelat.

Pe profilul de V al sondajului (S 34) se văd următoarele straturi: vegetal, dărâmtură (piatră, țigle, cărămizi, pământ cenușiu), pământ cenușiu amestecat cu pietricele și rare fragmente de cărămidă și pigment de arsură, strat gros de lut galben, bine bătut, extrem de dur.

Prin răzuiele succesive în suprafață (S 34-36) au fost identificate mai multe straturi: posibile nivele de călcare: pământ galben cu mortar (la exterior spre V de zidul care merge spre N), pământ galben cu fragmente ceramice, oase de animale, gros de cca 0,10 m, pământ galben moale.

În S 28, începută în 2009, a fost identificat un nivel de mortar, un rest de pavaj peste care se află lutul galben care reprezintă nivelarea masivă, aceeași care apare și în S 34-36). Pavajul este tăiat de un zid orientat E - V, identificat anterior și numit convențional 27/28 și suprapus de un alt zid care merge spre N. zidul numit convențional Z27/28 împreună cu zidul adosat basilicii în colțul de NV formează două laturi ale unei anexe. Este prima de acest fel identificată pe latura nordică a basilicii. Acestei anexe i se adosează mai târziu, nu se știe deocamdată când, un alt zid, al unei alte încăperi, zid care este construit peste nivelarea cu lut galben deja amintită mai sus. În anexă au fost identificate un vas aproape întreg și materiale de construcție. Vasul este o amforetă căreia îi lipsesc torțile, cu fundul găurit din antichitate și cu o urmă de arsură pe ea, iar materialele de construcție, sunt cărămizi întregi și fragmentare, țigle, olane, căzute în momentul distrugerii basilicii.

Pentru a putea stabili eventual prezența altor anexe pe latura nordică s-a mers în adâncime și în alte secțiuni, începute anterior. Deocamdată nu apar structuri de zid dar au putut fi identificate aceleași nivele de călcare ca și în zona de la N de atrium-ul basilicii. În plus mai multe obiecte mărunte (două chei, un cercel, fragmente de sticlă, un zar de ceramică, o posibilă piesă de la o jucărie de lut etc) au apărut din ceea ce pare a fi o groapă menajeră.

Materialul arheologic de anul acesta este tipic perioadei romane târzii, formele și tipurile ceramice identificate în timpul cercetării arheologice fiind asemănătoare celor din campaniile anterioare. Ceramica a fost spălată, marcată, inventariată și depozitată în muzeul din localitate. La fel s-a procedat și cu oasele de animale. Monedele (5 buc.) descoperite anul acesta au fost aduse la IAB și predate pentru curățare și identificare lui Aurel Vâlcu de la Sectorul Numismatic. De asemenea, obiectele din fier și bronz au fost predate pentru curățare și restaurare Georgiane Mureșan de la Compartimentul de Desen – Restaurare - Foto.

Abstract:

In 2011 archaeological research to the north of the Basilica A has been focused on the area located north of its atrium. There have been partially or totally identified several buildings. The first one is an rectangular annex of the atrium, built over a circular building (so-called grain storage). The second is a rectangular building of which were investigated only two sides and interior. Fragments of large supply vessels were found inside, probably broken on the spot. The floor is well preserved, with reddish traces of clay and burning. Outside it, to the W it was possible to investigate on a small surface the street cardo. To the E, because buildings are missing we could start a survey that led to the identification of a yellow clay bounded stone wall. On the profile of this survey can be seen as over this wall is a consistent level of yellow clay, probably a leveling of the area. When the leveling was made the wall was already dismantled. To determine the possible presence of other annexes on the northern side we decided to go in depth in other sections, which started earlier. So far there are no wall structures. Also the levels are the same as in

the area north of the basilica's atrium. In addition several small objects (two keys, one earring, glass fragments, ceramic, a possible piece of clay from a toy, etc.) occurred in what appears to be a domestic pit.

Sector A - străzile ABV IV și AV 2'.

Mihai Severus Ionescu – responsabil sector, Filica Draghici (BCU București), Alexandra Dolea, Alina Mușat, Răzvan Plederer, Nicolae Alexandru Ionescu (FIB), Teodor Zăvălași (U București)

Cercetările arheologice din sectorul A (strada ABV IV și AV 2') au urmărit și în acest an continuarea cercetării ansamblului de locuire romano-bizantin din zona de nord-est a cetății. Dezvelirea suprafeței cercetate până acum a început în anul 2003, ca sondaj, urmărindu-se corelarea unor studii magnetometrice cu planimetria structurii urbane târzii din sectorul menționat.

Cercetările efectuate în acest an au urmărit lămurirea stratigrafiei străzii ABV IV precum și a raportului cronologic dintre limita vestică a edificiului A 7, limita estică a edificiului A 10, zidul de piatră cu mortar (orientat N - S și preluat de edificiul A 10) și sarcofagul refolosit ca prag (de văzut rapoartele precedente) implantat între ele. De asemenea a fost deschisă o nouă secțiune, cu dimensiunile de 11 x 3 m, orientată N - S, cu rolul de a continua spre vest cercetarea sistematică a străzii ABV IV.

Astfel în strada ABV IV a fost deschis un nou sondaj de 6 x 2 m, numit S 5' datorită faptului că a fost trasat pe locul fostei secțiuni S 5. Acesta este orientat E - V și are drept limită de răsărit peretele estic al sarcofagului iar limită de apus trotuarul edificiului A 10. Stratigrafia se prezintă în felul următor: peretele nordic al sarcofagului avea la nivelul său superior un rând de lespezi de piatră, cu dimensiunile de 0,50 x 0,50 m, ce făceau probabil parte din ansamblul târziu al intrării, ce folosea ca prag sarcofagului. Sub acestea se află un nivel de distrugere compus din fragmente de cărămidă, litice și ceramice, precum și numeroase urme de arsură. Aici a fost identificat un pentanumus, probabil din vremea împăratului Anastasius. Sub acest nivel se află o asiză, ce sprijină peretele nordic al sarcofagului, compusă din blochete de piatră, cu dimensiunile de 0,25 - 0,30 m, așezate pe un strat de pământ gălbui, tasat, cu grosimea de 0,09 m. Una dintre aceste blochete era de fapt un antefix din piatră, refolosit, ce provenea de la un monument funerar. Sub asiză, dar planimetric, în jumătatea vestică a sondajului, a fost surprins pe o porțiune mai mare, un nivel compus din blochete mici de calcar, lustruite de o îndelungată călcare (nivelul N 1), identificat în săpăturile trecute în fața edificiului A 8 și apoi în sondajele S 2' (în acest sondaj efectuat în campania 2008 a fost precizată stratigrafia străzii până la adâncimea de 4,10 m) și S 4' (campania 2009). Pe acest nivel a fost găsită o altă monedă, ce urmează a fi identificată ulterior. Urmează un strat brun cenușos, cu grosimea de 0,30 cm, compus din fragmente de cărămizi, fragmente litice și ceramice, sub care se află nivelul N 4, identificat în cele două sondaje menționate mai sus. Acest nivel, amplasat mai sus decât poziția sa din sondajul S 2' (-0,75 m) și S 4' (-0,60 m), confirmă teoria emisă în campania 2008, că panta antică corespunzătoare acestui nivel al străzii avea un traseu descendent, de la vest la est. În acest nivel, la distanța de 0,15 m de zidul cu mortar orientat N - S, a fost identificată o groapă de gunoi, ce perforază nivelul străzii până la adâncimea de 0,60 m (ea a permis măsurarea grosimii nivelului N 4, care aici este de 0,22 m). Planimetric ea este corespunzătoare edificiului A 10, iar materialul ceramic fragmentar, consistent, corespunzător sec. V - VI p. Chr., demonstrează că aceasta era utilizată, normal, înainte de abandonarea cetății.

Ținând cont de situația amintită mai sus am decis resecționarea sondajului, în dreptul sarcofagului, pentru a salva elementele menționate anterior. Astfel am trasat în acesta o casetă, cu dimensiunile de 2 x 2,10 m, pentru a observa stratigrafia acestui

element de arhitectură târzie. Sub stratul de pământ gălbui tasat se află un strat brun, gros de 0,10 m. Imediat mai jos se află un alt strat gălbui, prăfos, gros de 0,22 m. La jumătatea acestuia se află o lentilă cu fragmente ceramice, lungă de 0,90 m și lată de 0,06 m. Imediat sub stratul gălbui prăfos apare un nivel de călcare compus din lespezi de piatră cu dimensiunile de 0,30 x 0,30 m și cărămizi de chirpici. Urmează un strat gros de 0,15 m, compus din pământ gălbui brun și apoi un ultim strat, gros de 0,15-0,20 m compus din pământ brun cu numeroase fragmente litice. Această casetă a avut și rolul de a surprinde fundația zidului de piatră cu mortar orientat N - S.

Zidul are în fundație o lățime de 1,55 m, compusă din blochete de piatră legate cu pământ, cu dimensiunile de 0,35 x 0,40 m. Lățimea elevației este de 1,40 m, deci substrucția este mai lată cu 0,15 m. Acesta are emplecton, compus din piatră, mortar și țigle, iar pe latura vestică a acestuia s-au menținut blocuri din piatră regulată, fără bosaj, cu dimensiunile de 0,70 x 0,45 m, tehnica folosită fiind opus quadratum. Edificiul căruia îi aparținea a fost dezafectat de instalarea străzii ABV IV. Zidul reappare sub stradă, în planul geomagnetic efectuat în anul 2009. Ținând cont de informațiile, dimensiunile și structura acestuia prezentate mai sus, precum și de orientarea sa N - S, perpendiculară pe strada ABV IV, edificiul este anterior străzii de secol V - VI p. Chr. Rămâne ca cercetări ulterioare să stabilească dacă acesta aparține secolului IV p. Chr. sau este anterior.

Tot în această campanie a fost deschisă o nouă secțiune, S 11, orientată N - S, cu dimensiunile de 11 x 3 m, cu rolul de a continua spre vest cercetarea sistematică a străzii ABV IV. În profilul estic al secțiunii, la 2,5 m de limita sa sudică, a apărut, imediat sub stratul vegetal, un zid din blochete de calcar, cu dimensiunile de 0,20 x 0,20 m, legate cu pământ, lat de 0,55 m, ce dispune oblic în profil. El aparține ultimei faze de funcționare a cetății și este probabil contemporan cu zidul rudimentar ce suprapune zidul vestic al edificiului A 7 (are în structura sa un fus de coloană refolosit), cu nivelul de călcare (compus din mici blochete de calcar aranjate regulat) ce reprezenta ultima fază a intrării în edificiul A 9 și cu anexa acestui edificiu (de văzut rapoartele anterioare). În secțiune a apărut, la -0,25 m, continuarea zidului nordic al edificiului A 10. Acesta are lățimea de 0,75 m și este compus din blocuri de piatră, frumos fasonate, legate cu pământ. La 0,70 m de profilul estic a apărut limita unei intrări, cu lățimea de 1,50 m, îngustată spre est, într-o anumită perioadă, cu două blocuri cu dimensiunile de 0,50 x 0,50 m. Aici au fost găsite două monede, una la adâncimea de 0,10 m și alta la 0,30 m, urmând a fi identificate ulterior, odată cu celelalte găsite în sector. Limita vestică a intrării este marginită de un trotuar compus din trei blocuri de calcar cu dimensiunile de 0,45 x 0,45 m. Este posibil ca acesta să reapară și la limita estică a intrării, dar acestea, dacă există, sunt suprapuse de zidul rudimentar amintit mai sus. În extremitatea nordică a secțiunii a apărut, la adâncimea de 0,20 m, prelungirea zidului sudic al edificiului A 9, acesta având grosimea de 0,75 m. La 1,05 m de profilul estic a apărut colțul zidului, compus dintr-o bază de portic păstrată fragmentar, ce avea probabil și rolul de protecție a clădirii spre vest. În fața acestuia reappare trotuarul edificiului, pe o lungime de 0,80 m și o lățime de 0,35 m. La vest de clădire, săpătura a pus în evidență un prag, compus din două lespezi cu dimensiunile de 0,80 x 0,60 m. Imediat sub prag apar două blocuri dispuse oblic, ce aveau rolul de a proteja fațada vestică a clădirii de apele pluviale. Spre nord pragul este continuat de o stradă, în pantă descendentă, pavată cu lespezi de piatră de dimensiuni diferite, ce reappare pe planul geomagnetic, ca un culoar de acces spre clădirile construite la nord de edificiul A 9. În interiorul încăperii A 9 α, la vest de cele trei vase de provizii găsite în campaniile anterioare, a fost trasat un nou sondaj. La - 0,10 m, săpătura a pus în evidență o groapă dreptunghiulară de provizii, lutuită (dimensiuni 1,50 x 1,10 m), la nord de aceasta fiind identificată o vatră.

Un alt obiectiv al campaniei a fost desființarea marilor (de est și de sud) rămași după trasarea secțiunii S 10. Desființarea primului maror a pus în evidență 39 de fragmente de sticlă, găsite la un loc, ce făceau probabil parte dintr-o fereastră, amplasată în zidul vestic al edificiului A 9. Poziția sa ar fi justificată de existența spațiului liber existent la vest de acesta, unde se află amplasate stradela pavată și magazia adosată în exterior clădirii.

Abstract:

The archaeological research from A sector (ABV IV and AV 2' late roman street) has followed in this year the research of the Roman-Byzantine housing assembly from the north-east area of late roman city. The unveiling of the already investigated area began in 2003, as survey, aiming to correlate the magnetometric studies with the planimetry of the late urban structure from mentioned sector.

The research conducted this year followed to clarify the ABV IV street stratigraphy and the and chronological report between the western boundary of the A 7 building, the eastern boundary of the A 10 building, the stone wall with mortar (oriented N - S and took by the A10 building) and a sarcophagus reused as a threshold, implanted between them (S 5'). Also, I opened a new section with dimensions 11 x 3 m, oriented N - S, in order to continue to the west the systematic archaeological excavations of the ABV IV' street.

The stone wall with mortar mentioned above, perpendicular to the ABV IV' street, it is anterior to the E - V traffic flows from 5-6th century AD. The wall it is probably, a part from a 4th century building and already been dismantled with the installation of street in 4-5th century AD. If this wall belongs to the level of 4th century, it means that traffic flows scheme N - S and E - V, from this period, was different than that presented in the monography of the roman city (as hypothesis).

Sector C

Carol Căpiță (FIB), Nicolae Alexandru, Alexandru Alexiu; studenți și masteranzi FIB: Alexandru Balint, Laurențiu Neagoe, Marius Streinu

În anul 2011 am continuat cercetarea în S 10, secțiune care a fost trasată cu un an în urmă și unde ne-am adâncit atunci cca 0,40 m. Am mai prelungit această secțiune spre sud cu 10m, până la zidul de incintă, astfel secțiunea are dimensiunile de 38 x 2 m, orientată N-S.

În caroul 2 al secțiunii, în capătul de N, a fost descoperită o amenajare circulară, la -0,30 m, păstrată pe un singur rând de blochete de calcar, cu diametrul la exterior de 1,75. Între amenajarea circulară și un zid cercetat în caroul 4, a fost identificat un nivel de lutiială și arsură, la -1,10 m - nivel de călcare.

Zidul descoperit în caroul 4, la -0,70 m, este orientat E-V, are lățimea de 0,50 m și este construit din blochete de calcar legate cu pământ. În următoarele carouri adâncirea s-a făcut până la nivelul pavajului descoperit în carourile 8-10. În carourile 5-6 a fost cercetat colțul unui edificiu, construcție care continuă în secțiunile de la E, cercetate de N. Gostar. Colțul zidurilor înregistrat de la -0,40 m, se păstrează pe trei asize, iar la -0,90 m a fost cercetată și talpa zidurilor.

În carourile 8-11 a fost descoperit un zid din blochete de calcar legate cu pământ, cu lățimea de 0,70 m, orientat SE-NV. Zidul continuă spre marorul vestic cu o dală de calcar, la -1 m, cu lățimea de 0,55 m, limitată la E de un rând de pietre, la -0,75 m, cu lățimea de 0,25 m. Dala prezentată ține de pavajul interior al locuinței descoperită aici, iar rândul de pietre este pragul ușii, acest lucru e susținut și de faptul că în acest loc au fost descoperite mai multe piroane de fier, care pot să fi aparținut ușii sau ancadramentului acesteia. La E, lipit de acest zid, continuă un pavaj din dale calcar,

descoperit la -1m, pavaj care aparține străzii cercetate și în S 9 în anul 2010, stradă care este orientată N-S, paralelă cu curtea din acest sector.

La S de acest zid, în caroul 11, a fost descoperită o monedă de bronz, la -1,10 m, monedă ce urmează a fi curățată și identificată. Tot în acest carou a fost descoperit și un inel de bronz, la cca -0,90 m.

Un zid cu lățimea de 0,90 m, din blochete de calcar legate cu pământ, orientat E-V, a fost descoperit în carourile 15-16. La N de acesta, în carourile 13-15, a fost identificată o cantitate mare de dărâmatură constituită din material litic, țigle, cărămizi din chirpic, dar și bucăți fragmentare de chirpic cu urme de nulele.

Între acest zid și incinta de vest adâncirea s-a făcut până la un nivel reprezentat de o șapă de mortar, aflată la -1,50 m. Tot aici, în carourile 16-18, au fost descoperite și blocuri de parament căzute de la incinta. Și în acest punct, după câte se pare în acest moment, legătura dintre șapa de mortar și zidul de incintă este întreruptă de o groapă de scoatere, cu lățimea de cca 0,60m, situație care se repetă ca și în S3 din Sector C (cercetare din anul 2009).

Situația stratigrafică:

-1,50 m, șapă de mortar, situație surprinsă în capătul de S al secțiunii, lângă zidul de incintă;

-1,10/-1 m, nivel de călcare, pavaj și lutiială;

-1,10 -0,80 m, strat de pământ brun-galben, cu țigle, chirpici și materiale ceramice;

-0,80 -0,50 m, strat brun tasat;

-0,50 -0,30 m, strat de pământ brun-gri cu dărâmatură - blochete de calcar, țigle;

-0,30 - 0/+0,20, vegetal.

Materialul arheologic descoperit constă în fragmente ceramice de epocă romano-bizantină; fragmente de chiup; țigle; cărămizi din chirpici și bucăți de chirpici cu urme de la armătura din nulele; o monedă de bronz; un inel de bronz; piroane de fier; fragmente sticlă.

În cercetarea din S 10, de anul acesta, a fost descoperită continuarea străzii orientată N-S, cercetată anul trecut în S9, stradă paralelă cu zidul de incintă din acest sector. Pe lângă zidurile locuințelor descoperite au fost surprinse și două niveluri: șapa de mortar din capătul de S al secțiunii (care corespunde N4 în rapoartele din anii trecuți); pavajele sau nivelul de călcare pe care ne-am oprit între carourile 3-15 ale secțiunii (N5).

Abstract:

In 2011 we continued researches in S 10. This section was drawn a year ago and we deepened about 0.40 m. We have extended this section to the south by 10m, to the citywall, so the section has the dimensions of 38x2m and it is oriented NS.

In the second square at the northern end of the section was discovered a circular arrangement. Between this and a wall investigated in the square no. 4 has been identified a mixt clay and burning level at 1.10 m.

In the next squares we excavated to the same deep as in the 8-10 squares where was found the pavement. In the squares 5-6 was investigated a corner of a building. This construction continues in the older sections to the East, investigated by N. Gostar.

In the squares 8-11 was found another wall of limestone and earth, oriented SE-NW. The wall continues to the West with a slab of limestone, which represents the inside pavement of the house found here.

The pavement continues to the east, outside the house and very close to the wall. This limestone pavement represents another segment from the street discovered and researched in S 9 in 2010. The street is oriented NS and parallel to the citywall in the sector.

Sector C1 – 2011

Gabriel Talmațchi – responsabil sector, Constantin Șova (MINAC)

Cercetarea arheologică din sectorul C1 de la Tropaeum Traiani (aflată la aproximativ 50 m distanță sud de basilica forensis) din campania anului 2011 (între 01-21 septembrie) și-a propus continuarea cercetării ansamblului de locuire romano-bizantină târzie din zona de sud a cetății. În cursul acestei campanii au fost finalizate câteva obiective prestabilite încă de anul trecut. Astfel au fost finalizate câteva mici rețușuri finale din cadrul secțiunii Cs15 și a fost deschisă o nouă secțiune Cs16.

În secțiunea Cs 15 am trecut la golirea chiupului descoperit încă de anul trecut. În urma acestei activități a rezultat un bogat material ceramic databil în perioada secolelor V-VI p.Chr., ca și numeroase fragmente de olane și țigle provenind probabil de la momentul dărâării acoperișului edificiului respectiv. Totodată, s-a continuat activitatea arheologică pe stradela descoperită în campania anterioară, pe latura de vest a edificiului. Aceasta, apărută sub forma unui pat dur compus din pământ compact cu numeroase mici fragmente de ceramică pisată, este întreruptă spre și în interiorul noii secțiuni deschise în 2011.

Noua secțiune (Cs 16), cu dimensiunile de 15 x 3 m, ne-a relevat noi date constructive ale edificiului impozant descoperit încă din cursul campaniei din 2008. Astfel am găsit continuarea dalajului identificat și în Cs 15, cu o lățime de aproximativ 1.85-1.90 m, compus din dale mici și mari de piatră, fasonate, foarte bine îmbinate, delimitat de fundațiile a doi pereți. Acest coridor (vestibulum), cu acces direct în atrium, nu se finalizează nici în această ultimă secțiune, rămânând ca în anii următori să descoperim și latura de nord a edificiului și totodată capătul său care să închidă această cale de trecere prin interior. Pe latura estică continuă camera (A) deja identificată și în Cs 15, doar că anul acesta am surprins latura sa de nord. Acest nou zid (gros de 1.15 m) delimitează și următoarea cameră (B) de pe latura de est a edificiului de la care am surprins o podea de culoare galben-verzui (de aici provine un probabil ac de păr realizat din bronz).

După părerea noastră, și în urma cercetărilor din acest an, acest edificiu ar putea fi considerat un domus, de plan rectangular, organizată în jurul unui atrium, aparținând probabil unui aristocrat. Un alt domus a fost descoperit în cursul săpăturilor arheologice desfășurate în anul 1971 nu departe de cel identificat de către noi, ca și alte locuințe, printre care una prevăzută cu hypocaust.

Edificiul de față are o primă fază de construcție și o a doua de compartimentare (plus unele reparații). Prima pare să aparțină cronologic secolului al V-lea p. Chr. (materialul ceramic vine să probeze această datare), poate de la sfârșitul secolului al IV-lea, pe când cea de a doua secolului al VI-lea p. Chr., mai precis epocii iustinianee. Din punct de vedere stratigrafic avem un nivel vegetal relativ subțire, urmat de un amplu nivel de dărâătură (compus din cenușă, sticlă topită, material litic, chirpic, țigle și olane) și unul, apărut subțire (0.20/0.30 m) și aleatoriu, compus dintr-o umplutură depusă direct asupra podelelor identificate.

Ca material ceramic, majoritar spre absolut, menționăm fragmente de amfore cu striuri mărunte și ușor ondulate, specifice sec. V-VI p. Chr. De asemenea, remarcăm un număr important de fragmente mici de geam, funduri de pahare de sticlă, o bilă de piatră cvasi-șlefuită probabil pentru praștie, obiecte cvasi-prelucrate din os și corn, plus patru piroane de fier recolate tot din dărâătură. În sfârșit au fost descoperite întâmplător două monede de bronz, într-o secțiune anterioară (Cs10), în apropierea laturii de vest a edificiului, una (de la împăratul Anastasius) sugerând și cronologic poate una din reparațiile sale.

Abstract:

The archaeological research in sector C1 from Tropaeum Traiani, the 2011 campaign (between 1 to 21 September) has proposed further research overall late Roman-Byzantine living in the southern part of the city. During this campaign were completed several objectives, that is the completion of some minor preset final touches within section Cs15 and opening a new section Cs16.

The last, with dimensions of 15 x 3 m, has revealed new data construction of the imposing building discovered since the 2008 campaign. So we found further pavement identified also in Cs 15 with a width of about 1.85-1.90 m, composed of small and large slabs of stone, shaped, well combined, bordered by two walls foundations. This corridor (vestibulum) with direct access to the atrium, is not completed even in this last section, leaving that in the following years to discover the northern side of the building and also its end that close the passage way inside.

2. Albești, com. Albești, jud. Constanța***Punct: Cetate***

Cod sit: 60954.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 110/2011

Colectiv: Livia Buzoianu – responsabil, Irina Nastasi, Vitalie Bodolică (MINAC), Nicolae Alexandru (MA Mangalia), Maria Bărbulescu – consultant științific (UO Constanța)

Campania arheologică din 2011 și-a propus cercetarea zonei de SV a fortificației (paralel aici și cu efectuarea unor lucrări de conservare primară). Au fost reluate cercetările din SA, c. 60-61 și SA c. 53-54 (corespunzând locuințelor L₆ și L₇) în vederea stabilirii raporturilor lor cu celelalte elemente constructive din zonă: zidurile Z₁, Z₂ și pavajele din SA c. 60, 59-60 (martor) și 46.

Spre S au fost cercetate carourile 58-51-44 și s-a deschis secțiunea S III de verificare a locuirii extra muros din imediata apropiere.

În partea de NV a sectorului A s-a delimitat o suprafață de 20 m (V) x 18,40 m (S), de-a lungul carourilor 58-61 (V) și 58-37 (S).

În SA c. 58 se păstrează colțul locuinței din partea de SE a caroului (notată, mai departe, L₈). Dimensiunile laturilor sunt de 1,65 m (N) și 1,70 m (V); grosimea zidurilor 0,68 > 0,75m.

În profilul de V al caroului este prinsă o dală mare de calcar, rectangulară, lată de 1,10m. Ea se plasează pe linia incintei, care își continua, se pare, traseul spre Vest.

În profilul de N al caroului este o dărâătură de pietre ce au la bază un strat gros de pământ. La demontarea martorului din SA, c. 58 – 59 se conturează traseul unui zid, pe direcția Vest-Est, din blocuri de piatră relativ mari. Zidul se păstrează pe o lungime de 1,80 m; lățimea probabilă este de 0,45 m. Nu are devierea zidului Z₁ din c. 59 și nu pare să ajungă până în profilul de Vest al suprafeței delimitate. El reprezintă probabil restul unui zid pe direcția dată (V/E), care suprapunea pavajul din c. 52 și c. 59 (lat aici de 0,55 m).

Plasat în continuare, spre N, este caroul 59, ale cărui elemente de recunoaștere sunt zidul de V al încăperii din SA, c. 52 și zidul Z₁, ce traversează caroul pe o direcție ușor deviată SV - NE. Elementul nou apărut este fragmentul de zid de sub martorul c. 58-59, la care ne-am referit.

În suprafața delimitată, tot spre Nord, sunt incluse locuința L₆ și pavajul dintre Z₁ și zidul de Sud al locuinței L₆.

Profilul de V, corespunzător carourilor 58-59, a putut fi urmărit pe o lungime de 10 m. Dinspre N spre S, de la zidul de S al locuinței L₆, profilul are următoarea configurație pe verticală: 0-0,30 m: pământ vegetal; 0,30-0,40m: rest de pietre în linie dreaptă, păstrate pe o lungime de 1,65 m, care aparțin probabil de un zid aflat sub marmorul dintre c. 66-67 (spre V); 0,40-0,60 m: blocuri mai mici de pietre căzute (de pus în legătură cu c. 66); adâncimea la care a ajuns profilul: -0,70 m.

Același profil urmărit pe orizontală prezintă: 0 - zidul de S al locuinței L₆; 1,50-3,15 m: linie continuă de pietre; la 2,30 m, 3,30 m, 4,10 m și 5 m: pietre din dărâmtură; 6,20-7,35 m: dală de piatră pe linia incintei; la 8,5 m și 9 m: pietre din dărâmtură (spre c. 65).

În continuare spre N, carourile 60-61 (parțial) corespund locuinței L₆. Ea are ca element de delimitare zidurile de N (mai slab conservat), de E și de S; încăperea continuă spre V sub marmor. Raportând locuința la alte structuri constructive apropiate remarcăm: un pavaj între zidul Z₁ și zidul de S al locuinței L₆ (zidul locuinței stă pe pavaj); un zid Z₂ din blocuri masive de calcar, ce face parte dintr-o structură unitară cu zidurile Z și Z₁. Zidul de E al locuinței L₆ suprapune zidul Z₂, păstrând aceeași direcție deviată SE - NV. Dimensiunile zidurilor: L_g= 5,50 m, l_t= 0,60 m (zidurile de Sud și de N); zidul de E măsoară 4,70 m (L_g) și 0,60 m (l_t). Dimensiunile interioare ale încăperii (până în profilul de V) sunt de 4,15 (N-S) x 5,15 m (E-V). Zidurile sunt construite din blochete de calcar neprelucrate, așezate pe un strat de pământ, gros de 0,20-0,30 m. Zidul de E al locuinței este limitat spre interior, pe o lungime de 2,70 m, de un pavaj din plăci mari de calcar; lățimea păstrată a pavajului este de 0,80 m.

Cele trei ziduri păstrate ale locuinței L₆ au fost conservate primar.

Corespunzător c. 60-61 spre interiorul fortificației, spre E, sunt c. 53-54, ce aparțin locuinței L₇. Elemente de raportare ale locuinței L₇ sunt zidul Z (spre S), zidul Z₂ și zidul de E al locuinței L₆ (spre V); mai notăm două nuclee de pietre mari în colțurile de NV și NE și pavajul din c.46 (spre E). În funcție de aceste „vecinătăți” remarcăm: în colțul de NV zidul de N al locuinței intră sub blocurile de calcar ale locuinței L₆. Zidul de E al locuinței L₇ este dublat în interiorul c. 46 de un alt zid pe direcția S - N, care stă pe pavajul din acest carou. Zidul poate să fi continuat spre N până în colțul de NV al c. 47 sau să se fi oprit în blochetele de calcar din profilul de V din SA, c. 47. În prima situație, fragmentele de zid din SA c. 47 și SA c. 61 pot fi tot o dublură, spre exterior, a zidului de N al locuinței L₇.

Putem deci presupune o încăpere L_{7A} (mai veche), suprapusă de o alta, L_{7B} (mai recentă). Prima o raportăm la zidul Z și la un posibil spațiu de circulație în dreptul c. 46-47-48. A doua, L_{7B}, o raportăm la pavajul din SA, c. 46 și la locuința L₆. Suprafața locuinței L₇ este de 7,10 m (lungimea zidului de E) x 3,5 m (lungimea zidului de N). Intrarea în locuință se făcea dinspre pavajul din c. 46.

Cercetarea suprafeței spre S și E a însemnat desființarea unor marmorii mai vechi dintre SA, c. 52-45 și SA, c. 45-38. S-a constatat că zidul de Est din SA, c. 52 (= zidul de V din SA c. 45) își continuă traseul până la incidența cu incinta a III-a (de S) și stă pe pavajul din SA, c. 45. Lungimea lui ajunge la 5,10 m; lățimea= 0,70 m. La 1,55 m spre Est, caroul 45 este traversat pe direcția S - N de un al II-lea zid, lat de 0,64 m, care poate fi urmărit până la limita de S a caroului. Sub marmorul din SA c. 45 - c. 38 a apărut un al III-lea zid, din pietre neregulate, pe aceeași direcție S - N.

Zidurile păstrate pe direcția S - N sunt din categoria zidurilor scurte și slab lucrate, care compartimentau suprafața dintre incinta III și zidul Z. Între zidul de sub marmor și zidul de V al porții suprafața este liberă.

În spațiul extra muros, corespunzător carourilor 58-51 a fost cercetată parțial locuința L₈. Dimensiunile păstrate: zidurile de V și de E: L = 2,60 m; l = 0,60 m; zidul de N este păstrat doar pe

lungimea de 3,75 m (în SA, c. 51) și de 1,75 m în colțul pe care îl face cu zidul de E (în SA, c. 58).

Intrarea era probabil pe zidul de N. Interiorul locuinței păstrează urmele unui pavaj care continuă spre S, sub marmor. Pavajul este din pietre mijlocii, așezate pe un pat de pământ. Suprafața pavajului spre E = 1,85 x 1 m; suprafața spre V = 1,10 x 0,85 m.

Profilul de S urmărit pe lungimea carourilor 44-37 (inclusiv pe marmorul dintre ele), prezintă pe orizontală următoarea succesiune: 0- zidul de E al locuinței L₈; 1,30-1,90 m: piatră mare în profil; 3,90 m - dărâmtură; 3,90 - 4,10 m blocuri de calcar (interpretate inițial ca posibilă bordură); 7,90 m: pietre mari (interpretate inițial ca eventual pavaj). Reluarea cercetării în SA c. 37 a stabilit că nu este vorba de „bordură” și „pavaj”, ci de o nouă locuință, L₉, din care a apărut colțul de NV și parțial latura de N; zidul de N măsoară 3,05 m (L) și 0,40 m (l). Noua locuință nu se aliniaza locuinței L₈ (este mai spre S); distanța dintre ele (pe profil) este de 3,90 m.

Secțiunea III

Secțiunea III, perpendiculară pe curtea de S a incintei a III-a se află la 2 m S de aceasta. Dimensiunile secțiunii: 20 x 2 m. În secțiune, în apropierea incintei, este înregistrată o puternică dărâmtură din care s-au recuperat mai multe olane și țigle; ele aparțin locuinței L₉.

În plan înregistrăm urmele a două dalaje la 1,35 m și 10 m față de capătul de N al secțiunii; la cca. 12 m secțiunea este traversată pe direcția E - V de un rând de pietre cu aspect de zid. Ele apar la -0,20 m de la suprafața actuală a solului și stau pe un pat de pământ gros de 0,30 m. Profilul de E înregistrează sub stratul vegetal (gros de 0,20-0,60 m), un nivel de pământ brun amestecat cu pietriș (cu grosimea maximă de 0,60 m) și straturi de pietriș tasat în (apropierea dalelor de pavaj și a zidului). Exceptând partea de N a secțiunii pe care o legăm de amenajare locuinței L₉, restul elementelor sunt deocamdată prea puțin consistente pentru a documenta aici fie existența unor construcții de mari dimensiuni, fie existența unor suprafețe intente locuite, spre S de fortificație.

Materialele arheologice, preponderent ceramice, se plasează în limitele sec. III a.Chr.

Bibliografie:

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, Albești. *Monografie arheologică*, Constanța, 2008.

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, Imitații getice după vase grecești descoperite în așezarea de la Albești (jud. Constanța), în *Tracii și vecinii lor în antichitate. Studia in honorem Valerii Sîrbu*, Brăila, 2010, p. 125-132.

L. Buzoianu, M. Bărbulescu, The 4th Century BC at Albești (Constanța County) in the Light of the Archaeological Discoveries, in *Antiquitas Istro-Pontica. Mélanges d'archéologie et d'histoire ancienne offerts à Alexandru Suceveanu*, Cluj-Napoca, 2010, p. 343-353.

Albești, com. Albești, jud. Constanța, CCA 2011, p. 10-11.

Abstract:

The archaeological research focused in 2011 on the southwestern part of the fortification. A 20x18 m surface was excavated. L₆ and L₇ were uncovered (two stages were identified for L₇ dwelling). Two new dwellings (L₈ and L₉) were identified outside of southern precinct wall. A new trench was excavated in this area (SIII). Our purpose was to verify the expansion of the habitation area outside the precinct wall. The artifacts discovered in this area, mainly ceramic pieces, belong to the 3rd century BC.

3. Bodeștii de Jos, com Bodești, jud. Neamț

Punct: Cetățuia Frumușica

Cod sit: 121625.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 52/2011

Colectiv: Roxana Munteanu – responsabil, Gheorghe Dumitroaia, Daniel Garvăn, Dorin Nicola, Lucian Uță (CMJ Neamț)

Așezarea eneolitică de pe Cetățuia Frumușica, aflată în extravilanul satului Bodești (la aproximativ jumătatea distanței între această localitate și satul Verșești, com. Girov) este situată pe terasa râului Cracău, pe un pînten care se detașează de restul terasei datorită ravenelor care îl delimitează spre nord, est și sud. Situl, având o suprafață ce depășește 4500 mp, este compus din două platforme, din care cea superioară este mai mică în suprafață și mai înaltă cu circa doi metri față de cea inferioară.

Situl a fost investigat sistematic de către Constantin Matasă, prin câteva sondaje realizate în 1928 și 1930 și prin săpături de mai mare amploare în 1939-1940, care au epuizat circa 30% din suprafața sitului – în special în zonele centrale ale celor două platforme. Au fost dezvelite cu acest prilej complexe de locuire din toate cele trei faze de evoluție ale culturii Cucuteni, precum și urme sporadice din perioade ulterioare (epoca bronzului, perioada dacică), materialele recuperate fiind printre cele aflate la baza colecției pe atunci nou înființatului Muzeu Arheologic Regional din Piatra-Neamț. Rezultatele săpăturilor întreprinse au fost publicate monografic de către autorul cercetărilor, într-o lucrare ce constituie o contribuție de necontestat la cunoașterea epocii eneolitice din estul României¹.

Analizând cercetările întreprinse la Frumușica de către Constantin Matasă, constatam că unele situații arheologice întâlnite în teren nu au fost prezentate suficient de detaliat (informații privind durata și consistența depunerilor din epoca bronzului, de exemplu, prezentarea complexelor sau legătura dintre artefactele descoperite și contextele din care provin) și că, prin prisma cercetărilor ulterioare din situri cucuteniene, date precum cronologia așezării eneolitice sau detaliile de structură internă și arhitectură, necesită o revizuire. În acest sens, ne-am propus efectuarea unor cercetări sistematice, care să permită reevaluarea în ansamblu a acestei stațiuni eneolitice, plasarea în teren a săpăturilor vechi, verificarea stratigrafiei orizontale și verticale, identificarea limitelor locuirii preistorice și a structurilor defensive sau de delimitare, precum și stabilirea cronologiei acestora.

Starea de conservare a sitului o apreciem ca fiind mediocră, cu atât mai mult cu cât în anii '50 ai secolului trecut suprafața celor două platforme (la fel ca întreaga terasă între Bodeștii de Jos și Verșești), au fost împădurite; în atare condiții, urmărirea în teren a traseului vechilor săpături și stabilirea zonelor de cercetat este cu mult mai dificilă.

Pe platforma inferioară au fost realizate două secțiuni (S. II – 6 x 2 m și S. III 2,5 x 1,5 m), amplasate spre colțul de sud-est al acesteia, între șanțurile 1 și 2 din vechile săpături. În S. II, începând de la 0,10 m, într-un sol prăfos, cenușiu, alături de mai multe pietre de dimensiuni medii și mici (cu latura de cel mult 0,25 m) apar amestecate materiale ceramice fragmentare eneolitice și din epoca bronzului (fragmente cu decor striat sau incizat, de tipul triunghiurilor cu câmpul hașurat, specifice culturii Costișa). Dedesubtul pietrelor² se observau bulgări de chirpici în poziție secundară și ceramică fragmentară eneolitică. Întreaga depunere antropică secționată în S. II are grosimea de 1,20-1,30 m, iar materialele recuperate constau aproape exclusiv în ceramică fragmentară. Ținând cont de amplasarea secțiunii – în buza pantei – nu este exclus ca situația interceptată, greu de interpretat datorită suprafeței reduse a săpăturii, să fie rezultatul unor acțiuni de curățare a platoului.

Coerența interpretării stratigrafiei este îngreunată de identificarea unui complex adâncit – o groapă sau un segment dintr-un șanț îngust de 0,70 m și care este intersectat pe lățimea S. II. Observat abia în momentul în care în restul săpăturii a fost atins nivelul steril din punct de vedere arheologic, posibilul șanț se adâncea cu cca. 0,70-0,75 m în lutul galben, umplutura sa constând într-un strat compact de pietre de dimensiuni mici. Nu s-a observat nivelul de la care se taie acest șanț/groapă, verificarea segmentului respectiv rămânând ca obiectiv al campaniei viitoare.

În ceea ce privește S. III, aflată de asemenea în sectorul de sud-est al platformei inferioare, la 5,20 m nord de S. II, aceasta intersectează, cel mai probabil, un segment al unui complex eneolitic, la -0,70 m, puternic deranjat de rădăcinile unui arbore: în afara bulgărilor de chirpici recuperați dintre rădăcini (printre care și un fragment de placă perforată), pe profilele de nord, est și sud ale secțiunii, la adâncimea amintită se observă un strat uniform de chirpici, cu grosimea de 0,10 m.

Pentru delimitarea sitului ne-am propus, atât în această primă campanie, cât și pentru cele următoare, realizarea unor sondaje pe loturile de teren aflate în jurul înălțimii propriu-zise. Cele două secțiuni practicate la sud și sud-est de platforma inferioară a Cetățuiei, în zone în care la suprafața solului se observau, sporadic, materiale arheologice, nu au confirmat existența unui nivel antropic. În S. I, trasat la 20 m sud de Cetățuia, au apărut, sporadic și fără a compune o structură coerentă, câțiva bulgări de chirpici și o cantitate redusă de ceramică eneolitică, rulată și corodată. În secțiunea de control efectuată la 60 m sud-est de Cetățuia, imediat dedesubtul stratului vegetal urma lutul galben ce constituie sterilul arheologic.

În urma acestei prime campanii, de verificare, ne propunem pentru anii următori realizarea unei săpături extinse, în special pe laturile de est și nord-est ale Cetățuiei.

Materialele descoperite ca urmare a cercetărilor de anul acesta au intrat în patrimoniul Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț, fiind finalizate operațiunile de conservare primară.

Note:

1. C. Matasă, Frumușica. Village préhistorique à céramique peinte dans la Moldavie du nord, Roumanie, București, 1946.

2. „Pavaje” de pietre asociate cu ceramică cucuteniană și din epoca bronzului au fost interceptate și de către C. Matasă, în săpăturile sale – cf. C. Matasă, op. cit., p. 32-33.

Abstract:

In 2011 we resumed the researches in the well-known site from Bodești-Frumușica. Because the connection between the old excavations and the new plan, was difficult to achieve, we intended a test field research. As the result of this first campaign, approx. 25 m² have been investigated, several archaeological materials and structures belonging to the Chalcolithic and the Bronze Age being discovered.

4. Bordușani, com. Bordușani, jud. Ialomița

Punct: Popină

Cod sit: 92998.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 99/2011

Colectiv: Dragomir Nicolae Popovici, Valentin Radu, Constantin Haită, Adrian Bălășescu (MNIR), Florin Vlad, Cătălina Cernea, Ioan Cernău (MJ Ialomița), Valentin Parnic (MDJ Călărași)

Având în vedere caracteristicile campaniei 2011 respectiv timpul, fondurile și lucrătorii avuți la dispoziție, obiectivele cercetării au avut în vedere practic menținerea celor din campania precedentă.

În ceea ce privește eșantionarea, aceasta a fost orientată în funcție de scopurile propuse și a situației concrete din teren. Prelevarea integrală a sedimentului s-a folosit preponderent în cazul C. 394 de unde totalitatea sedimentului arheologic, structurat pe unitățile stratigrafice componente, a fost recoltat și supus unei cernerii sub jet de apă în coloană de site.

Cea de a doua metodă de eșantionare a avut în vedere flotarea unor US-uri considerate ca având un potențial semnificativ în primul rând pentru studiul carpologic și pentru macroresturile vegetale. Analiza diagramelor stratigrafice a determinat apoi alegerea US-urilor considerate a prezenta un potențial semnificativ din punctul de vedere al parametrilor referitori la conținutul în componenți organici și activitatea antropică prezumată a le produce. S-a realizat aceasta cu scopul comparării ulterioare a datelor urmând a fi obținute. Atunci când a fost posibil și când s-a considerat necesar, a fost flotat întregul sediment al respectivelor US-uri.

În acest scop au fost alese diferite US-uri din cadrul celor trei complexe menționate, C. 332, C. 379. În decursul cercetării resturilor din cuptorul (C. 362), de pe latura de est a camerei 1 a SL. 47, au fost prelevate integral și flotate câteva unități stratigrafice considerate semnificative și posibil a prezenta un bogat potențial de informații referitoare la utilizarea acestuia.

Complexele arheologice cercetate:

Locuința nr. 19 (SL 19)

Aceasta este o locuință neincendiată descoperită în campania de săpături arheologice a anului 1994, în sectoarele 6, 7, 11 și 12 din zona a. Ulterior a putut fi reconstituit în mare parte planul SL 19, locuință cu două camere, localizată în sectoarele 6, 7, 11, 12, 42, cu o suprafață păstrată de numai cca. 45 mp și una totală estimată de cca. 62 mp. Era orientată pe direcția E-V și prezenta o înclinare de la S la N dar și de la V spre E. Această situație asupra căreia vom reveni în cele ce urmează a fost foarte vizibilă cu precădere în zona estică a locuinței unde și situațiile arheologice au fost mai complexe.

Cercetarea SL 19 a continuat și în campaniile 2010 și 2011, campanii în care s-a demontat mare parte a podelelor și a nivelurilor ocupaționale interioare, dar și structura de combustie din camera mica (C. 274), urmând ca în campania 2012 cercetarea SL 19 să fie finalizată. Astfel s-au putut realiza și unele corecturi datorate noilor situații stratigrafice observate.

În cele ce urmează, vom încerca să descriem evoluția celor două camere ale acestei locuințe, pornind de la nivelul pe care s-a oprit săpătura în 2011. Se poate preciza faptul că acum evoluția acestei locuințe ne este cunoscută cu excepția primei perioade de construcție și utilizare inițială.

Camera de est, prezintă o suprafață păstrată de cca. 38 mp ea ocupând în cadrul spațiului interior al locuinței cel mai mult loc. Resturile ei au fost descoperite în sectoarele 6, 7, 42, 11 și 12, fiind delimitată la S de peretele C. 7 (=C. 437), la E de un șanț de fundație posterior SL 19- C. 63, la N de un perete cu trei faze constructive: I-C 444, II- C 446, III- C. 442= C. 80 iar la V de peretele C. 404.

În apropierea colțului de SV al camerei a fost descoperită o structură de combustie, C. 1, a cărei construire a fost posterioară primelor utilizări ale camerei mari.

În evoluția acesteia au fost observate trei faze constructive, marcate în primul rând de schimbările de amplasament ale peretelui de N (afiat spre marginea tell-ului, în consecință pe un teren destul de instabil ce a comportat tasări vizibile și care au impus refacerea sa pe amplasamente diferite), dar și de refacerile mai ample ale podelelor impuse la rândul lor de aceleași cauze. De altfel, criteriul

determinant pentru diferențierea acestor faze constructive l-a constituit amplitudinea acestor reparații și cantitățile de material folosite pentru realizarea lor, diferențiindu-se astfel de refacerile uzuale ale podelelor deteriorate în cursul utilizării locuinței.

Prima fază (C. 444 -US 7721, US 1341, 1344, 8003, C. 7 -US 2073, 1022, C. 404 -US 3276, US 7740, 7710= 7903= 8002, 7802, US 7709=US 7902, 1342, 7708, 7901, 8001, 7707, 7801, 2083, 7722), corespunde momentului inițial de funcționare a locuinței, respectiv amenajarea, probabil prin nivelare, a resturilor de distrugere a locuinței incendiate SL 22, imediat suprapusă de SL 19, ceea ce a și condus la o mărunțire și tasare a acestora, rezultând un „pat de amenajare” de chirpici ars, cu o grosime medie de cca. 10 cm (US 1341, 1344 și 8003). Suprafața locuinței este delimitată la acest nivel cronologic de peretele de S -C. 7 (US 2073, 1022), peretele intermediar C. 404 (US 3276), prima fază a peretelui de N -C. 444 (US 7721) și de șanțul posterior, C. 63 care, săpat pe traseul peretelui de E al SL 19, l-a distrus în întregime.

Peste patul de amenajare a fost construită podeaua, refăcută ulterior de mai multe ori. US-urile constructive erau însoțite de nivelurile ocupaționale aferente (US 7740, 7710= 7903= 8002, 7802, 7709= 7902, US 1342, 7708, 7901, 8001, 7707, 2083).

Tasările în timp ale substratului au impus necesitatea orizontalizării podelelor. Inerate între acestea au fost observate o serie de refaceri parțiale cu aport de material (chirpici ars bine mărunțit, dar și lut nears) în scopul uniformizării suprafeței de călcare: US 7801 și US 7722. Grosimea variază și în cazul acestora de la E, unde sunt mai groase, spre V unde se subțiază (US 7722-6-7,5 cm și US 7801-1-4,5 cm) pentru a reduce înclinarea de la V la E vizibilă în zona de E a locuinței, în sectorul 12.

A doua fază (C446 -US 7733, C 443 -US 7719, 7720, 7706, 7705, 1241, 2082, 2081, 1546, 1318, 2080, 2078, 2077, 2076= 1161, 1160, 1159, 1158, 1157, 1156, 1155, 1154, 1153, 1152, 1151, 1150= 1025=1032, 1033, 1034), este marcată de refacerea peretelui de N, deteriorat probabil din cauza zonei instabile pe care a fost construit. Astfel, peretele de N (C. 446-US 7733), cu o grosime de aprox 15 cm, a fost construit la aprox 14 cm de peretele inițial, în interiorul locuinței. Pentru ridicarea acestuia a fost săpat un mic șanț de fundație (C. 443-US 7719, 7720) cu o lățime de 15-18 cm și o adâncime de 17 cm, observat în profilul de vest al șanțului C. 63.

Și la nivelul acestei faze evolutive a locuinței se remarcă refacerea fie parțială, fie totală a podelei (US 7706, 7705, 1241, 2082, 2081, 1546, 1318, 2080; 2078, 2077, 2076= 1161, 1160, 1159, 1158, 1157, 1156, 1155, 1154, 1153, 1152, 1151, 1150= 1025=1032; 1033, 1034).

La nivelul podelelor, a doua fază începe cu o nouă nivelare cu aport de material (fragmente de lut nears și chirpic ars la roșu, bine mărunțit, cu rare fragmente de cărbune), având o grosime de 7,5 cm în zona de E și subcentimetrică spre V (US 7706) și 2-3,5-4-1 cm de la E la V (US 7705), în St. 12.

După această nivelare urmează o nouă succesiune de podele și niveluri ocupaționale realizate din sediment nisipos-gălbui (US 1025, 1032, 1157), lut nisipos cenușiu cu nuanțe deschise și închise (US 1150, 1151, 1153, 1154, 1155, 1155, 1156, 1158), lut maroniu (US 2080, 2082) și lut verzui cu mici lentile de lut nisipos cenușiu (US 1160). Și în St. 6 (sudul locuinței) a fost înregistrat între podele, un alt nivel de lut ars puternic la roșu, în amestec cu fragmente de cărbune și lut verzui nisipos (f B6) depus tot pentru nivelarea suprafeței din interiorul camerei mari. De asemenea au mai fost înregistrate și alte succesiuni de podele și niveluri ocupaționale echivalente cu US-urile mai sus menționate. Acestea sunt: US 1546, US 2076 și US 1318, o succesiune de peste 30 de refaceri de podele și niveluri ocupaționale, din lut verzui, pe alocuri cu nuanțe gălbui și portocalii.

Pe nivelul podelei US 2076= 1025= 1032 și US 1034, în SE-

ul camerei mari a fost construită structura de combustie C. 1, a cărei utilizare a durat până la sfârșitul evoluției SL. 19.

La nivelul succesiunii de podele și niveluri ocupaționale US 1546= 1318 și US 2078 au fost observate o serie de gropi de țărâși (C. 445 cu 11 gropițe)- aflate în apropierea C. 1 și care pot fi puse, probabil, în legătură cu alte două gropi, C. 49 și C. 50. O posibilă interpretare a utilității C. 445 ar putea fi ca structură din lemn, pentru depozitarea diverselor obiecte, aflat în imediata apropiere a structurii de combustie.

A treia fază (C 442 -US 7712, 7716= C. 80 -US 1338, 1337, 1335, US 1334= 1369, 1336, 7718, 7717, 7715, 7714, 7713, 7711, 1545, 7704, US 7703, US 1265= 1317, 1315, 1316, 1314= 1308, 1307, 1306, US 1573= 1305, 2119, 1223= 1283= 1280= 1001= 1304= 3156) și ultimă fază a SL 19 este marcată de o nouă refacere a peretelui de N- C. 442 (US 7712 cu o lipitură - US 7716)=C. 80 (US 1338, . 1337, 1335). La demontare, peretele C. 442 nu a putut fi identificat în plan (campania 2011), ci doar în mărtoșul de V al St. 12. Compararea planurilor a permis constatarea că C. 442 cu C. 80 urmau practic același traseu, această observație conducând la echivalarea lor.

Acestui nivel cronologic al evoluției locuinței îi corespunde o altă serie de podele și niveluri ocupaționale (US 1334= 1369, 1336, 7718, 7717, 7715, 7714, 7713, 7711, 1545, 7704, 7703, 1265= 1317, 1315, 1316, 1314= 1308, US 1307, 1306, 1573= 1305).

Astfel, în zona nord-estică a camerei mari, în apropierea peretelui de N (C. 442=C. 80) se înregistrează o succesiune de podele din lut nisipos de diferite nuanțe de brun, galben și gri: US 1334 (5 niveluri), US 1336 (6 niveluri) și US 1369 (=1334) și o altă succesiune de podele realizate din sedimente silice și argiloase, a căror culoare variază de la cenușiu deschis US 7718, US 7714, US 7713, la cenușiu închis : US 7717, US 7715) și galben-verzui, cenușiu la partea superioară (US 7711 și D7, D8). Grosimea acestora este constantă - 1 cm fiecare, cu excepția US 7711, care depășește cu mult media având 8-9 cm grosime.

În St. 11 (jumătatea vestică a camerei mari), succesiunea de podele US 1317 (grosime 2,5 cm), US 1316 (grosime de 0,7 -0,5 cm) este formată dintr-un lut verzui cu nuanțe gălbui (US 1317) și galben cenușiu, nisipos (US 1316). Acestea sunt suprapuse de două niveluri ocupaționale brun-negrice, omogene, cu urme organice și carbonați (US 1315 și US 1314), având fiecare o grosime de 1-1,5 cm, uneori sub 0,5 cm.

Și în colțul de SE al camerei (St. 7), a fost înregistrată o succesiune de podele și niveluri ocupaționale (US 1308= 1306) din lut verzui amestecat cu bucăți foarte mici de chirpici ars și cărbune, dar și un nivel de depuneri menajere, de-a lungul peretelui de E (US 1307) și o nivelare a suprafeței realizată dintr-un lut cenușos maroniu (US 1305).

Ultimele refaceri ale podelei sunt reprezentate de US 7703- două podele și două niveluri ocupaționale, a cărui grosime totală variază între 2 - 3,5 cm și de US 1265, o altă succesiune de podele și niveluri ocupaționale ce conțin diverse resturi menajere: cenușă, cărbune, oase, resturi organice.

Posterioară acestei ultime secvențe de podele este o depunere menajeră (US 1573-sediment brun-cenușos, pigmentat cu cenușă, cărbune, oase și resturi organice), suprapusă de nivelul de distrugere al locuinței. Această situație nu este o excepție la Bordsani, practic ea confirmând faptul că locuința nu a fost abandonată rapid ci că, foarte probabil într-o perioadă în care pereții, cel puțin parțial, mai existau în elevație, a fost utilizată pentru depunerea unor resturi menajere.

Utilizarea structurii de combustie C. 1 continuă și în această etapă a evoluției locuinței, resturile de cenușă, cu numeroase fragmente ceramice, cărbune și oase de pește, rezultate probabil în

urma folosirii acestuia fiind și acum depozitate de-a lungul peretelui de E (US 1545).

Interpretarea datelor stratigrafice permite afirmația conform căreia distrugerea pereților SL 19 pare să se fi făcut în două etape: I- US 2119, II- US 1223= 1283= 1280= 1001= 1304= 3156 (St. 42). US 2119, degradarea peretelui C. 7, este constituită dintr-un sediment silic galben verzui, cu urme vegetale.

În cursul cercetărilor din campania 1994, în zona mărtoșului vestic al St. 12, în nivelul de distrugere a fost observată o alveolare umplută cu deșeuri menajere. În general, resturile pereților dărâmați în unele porțiuni ating grosimi de 25 cm. Conțin numeroase resturi vegetale, trestie și/sau papură (prelevări 1994). De menționat faptul că în unele microzone, imediat sub nivelul de distrugere, apare o lentilă de resturi menajere (în St. 12- US 1573, în St. 7- US 1307), rezultatul probabil, al depozitării gunoaielor pe această suprafață atunci când locuința fusese dezafectată definitiv.

Nivelul de distrugere final al SL 19 este reprezentat de US 1223= 1283= 1280= 1001= 1304, lut nisipos, cu nuanțe ce variază de la galben la galben-verzui și portocaliu, cu resturi vegetale în compoziție, conținând sporadice fragmente de ceramică, oase, cărbune și lentile de cenușă (US 1001).

Camera de vest

Din punctul de vedere al dimensiunilor aceasta este mai mică, fiind localizată în colțul de SE al st. 42, în caroul B7, A7. Aflându-se la limita de N a suprafeței cercetate, într-o zonă puternic deranjată de bioperturbări, aceasta s-a păstrat pe o suprafață mică, de cca. 7 m². Ea este delimitată în partea de E de peretele interior C. 404 (US 3276), la V de peretele C. 437, iar la S de peretele C. 437=C. 7 (C. 437 a fost înregistrat pe latura de S și V a locuinței). În suprafața cercetată, latura de N a camerei nu a mai putut fi precizată ea fiind situată inițial într-o zonă actualmente distrusă a tell-ului.

Referitor la limitele vestice și sudice ale acestei camere precizăm că informațiile rezultate în urma săpăturii din campania 2011 au condus la rectificarea acestora.

Astfel, pe limita de S a fost pus în evidență un rest de perete (C. 437- US 7510), aflat în prelungirea C. 7 din St. 6 și 7, cu care a și fost echivalat, renunțându-se la ipoteza formulată în campania 2009, conform căreia C. 276 ar fi reprezentat o parte a șanțului de fundație al peretelui de S. În acest caz, menționăm că C. 276 nu aparține SL 19, el fiind un șanț posterior acestei locuințe, aflat însă foarte aproape de traseul C. 437.

Tot în campania 2011 a fost identificat și peretele de V care a primit același număr de complex ca și cel de S- C. 437, având o grosime de 9-10 cm, fiind construit dintr-un lut cenușiu-verzui, cu o structură compactă (US 7510).

Încă o precizare pe care trebuie să o facem se referă la secvențele constructive ale podelelor camerei. Dacă nivelul pe care s-a oprit demontarea acestora în anul 2009 sugera existența a două secvențe constructive (I: US 3268, 3284, 3283, 3282, 3281 și II: US 3280, 3278, 3277, 3275, 3274), la finele campaniei 2011 s-a revenit asupra acestei scheme evolutive în încercarea de a o completa cu noile date obținute în urma săpăturii altor serii de podele și ocupaționale interioare.

Subliniem totodată faptul că cercetarea integrală a camerei mici a SL 19 se va definitiva, probabil, în campania 2012, deoarece nu am ajuns pe „patul de amenajare” surprins în camera mare în plan și în profilul creat de marginea săpăturii în camera mică.

Stabilirea secvențelor constructive ale podelelor a ridicat problema alegerii unui criteriu de departajare a acestora. În această situație s-a hotărât ca secvențele să includă succesiuni de refaceri punctuale urmate de refaceri totale ale podelei din camera mică.

Astfel, începând de la nivelul pe care s-a oprit demontarea anul acesta (US 7513) și până la distrugerea finală a locuinței, au

fost definite 12 secvențe stratigrafice ce sunt parte a celor trei faze de refacere prezentate mai sus.

C. 274

C. 274 reprezintă o structură de combustie descoperită în campania arheologică a anului 2004, în st. 42, caroul A7, la adâncimea de -2,50 m.

Cuptorul aparține SL 19, fiind localizat în colțul de SV al camerei mici și are o formă aproximativ pătrată, ocupând o suprafață de cca. 1,40/1,55m.

Demontarea acestuia a început în campania 2009, continuând și în 2010, iar în anul 2011 a fost realizată diagrama stratigrafică cu ajutorul căreia au fost delimitate fazele constructive ale sale.

Menționăm că C. 274 nu a fost săpat integral, rămânând nedemontat „patul de amenajare” pe care acesta a fost construit (US 7484), precum și primul perete al cuptorului (US 7480). Evoluția sa prezintă șase faze constructive.

Locuința nr. 50 (SL 50)

Vestigiile acestei locuințe de suprafață, neincendiată, au fost descoperite în Zona β, respectiv în sectoarele 32-33-38 și 39 fiind identificate prima dată în campania 2004. A fost afectată de șanțurile de fundație aparținând construcțiilor posterioare (C. 292, C. 283, C. 289, C. 321, C. 265, C. 301, C. 280, C. 286, C. 303, C. 304, C. 311), ceea ce a împiedicat starea de conservare, aceasta explicând și faptul că resturile pereților (C. 293, C. 305, C. 306, C. 315), nu au putut fi observați integral pe tot traseul lor. În consecință și suprafața calculată a locuinței este aproximativă, cifra obținută fiind totuși foarte apropiată de valoarea sa reală.

Sistemul de construcție este cel bine cunoscut în tell-ul de la Bordușani, respectiv din schelet de rezistență de lemn peste care a fost pus lut amestecat cu vegetale mărunțite.

Locuința avea o orientare NNE - SSV, suprafața totală ocupată fiind de cca. 68 mp (10,6 x 6,4 m)

Prezenta două compartimente (camere), situate una în continuarea celeilalte, inegale din punctul de vedere al suprafeței, dispuse în ax și separate de un perete interior (C. 306).

Prima dintre acestea (camera mică), avea dimensiunile de 6,4 x 3,4 m ocupând o suprafață de 21,7 mp. Cea de a doua, (camera mare), era afectată de distrugerea zonei nordice a tell-ului (unde apar numeroase și ample bioperturbări), având dimensiunile de 6,4 x 7,2 m, ocupând o suprafață de cca. 46 mp.

Accesul se făcea prin intrarea de pe latura scurtă, sudică (zona respectivă fiind afectată de C. 289 care este posibil să fi fost rezultatul unei recuperări a lemnului ce făcea parte din structura de rezistență a intrării). Accesul din camera mică (situată în suprafețele St. 32, 33) în camera mare (St. 38, 39 și parțial 32, 33) se făcea printr-o intrare aflată în ax cu intrarea în locuință. Perturbările stratigrafice posterioare ne-au împiedicat până în prezent să observăm detalii imai precise. Dar, cercetarea nefiind încheiată sperăm să putem obține date mai precise privind această trecere/ușă.

Corelarea datelor stratigrafice obținute până în prezent ne permite să afirmăm că în perioada de timp corespunzătoare utilizării SL 50 aceasta se învecina la sud cu C. 379 (zonă de pasaj între două șiruri de locuințe), la vest cu C. 332 (zonă de pasaj pe care o împărțea cu SL 47 și SL 54), la NV cu C. 390 (posibilă anexă a SL 53), în zona de N (marginea actuala a tell-ului). Precizarea limitei de est ca și a relațiilor de contemporaneitate cu alte complexe este greu de precizat deoarece zona este afectată de două șanțuri paralele de mari dimensiuni (C. 283, C. 292) ce deconectează din punct de vedere stratigrafic SL 50 de zona estică.

SL 50 a fost suprapusă de către SL 43 (locuință neincendiată) și a fost construită peste resturile SL 56 (la fel, locuință neincendiată). Remarcăm în acest caz că situația nu a fost identică pe întreaga suprafață. Astfel dacă în zona camerei mici ea suprapune imediat

resturile locuinței precedente, în cazul suprafeței pe care a fost construită camera mare (cea de a doua), s-a observat că între resturile SL 56 și US-urile constructive ale SL 50 se interpunea o consistentă depunere menajeră, posterioară primeia. Această situație are semnificația existenței unei perioade de timp, dificil de evaluat acum, între momentul distrugerii definitive a SL 56 și construirea SL 50. Deocamdată nu putem preciza dacă această situație corespunde cu microtopografia suprafeței în momentul construirii SL 50 sau dacă nu a fost rezultatul unei îndepărtări parțiale, dintr-un motiv sau altul, a deșeurilor menajere.

Camera mică

După săparea șanțurilor de fundație C. 325 și C. 403 și ridicarea pereților C. 293, C. 306 și C. 305 în camera mică a fost construită podeaua (US 7238= 4175) utilizând ca pat de amenajare nivelarea distrugerii SL 56. Foarte curând după aceea (datorită tasării nivelului de distrugere a SL 56) a fost depus un pat de amenajare (US 7234 = 4169) cu o grosime ce variază de la 4 cm. la 8 cm. Peste acest pat de amenajare a fost construită podeaua (US 7216 = 4172) și refacerea (US 7237 = 4167) de remarcat că până în acest moment camera mică a SL 50 a funcționat fără o structură de combustie (posibil ca această perioadă de utilizare a SL 50 să corespundă sezonului cald).

Ulterior acestui moment a fost construită vatra (C. 313), în colțul de SV al camerei. Urmează o serie de podele și refaceri ale acestora (US 7231, 7224= 4824, 7222, 7221, 7220, 4547) și ocupaționalele aferente (US 7232, 7229 = 4267, 7223 = 4825, 7217 = 4826, etc.).

Spre sfârșitul perioadei de utilizare a SL 50, camera mică va suferi modificări în sensul că vatra (C. 313), este abandonată fiind suprapusă de o serie de US-uri ocupaționale interioare (US 4545 = 3594, 3595). O gropă (C. 434) va secționa zona de N a C 313, aceasta fiind utilizată (judicând după aspectul US-urilor componente dar și conform umpluturii sale), ca structură de combustie provizorie. Odată cu momentul abandonării vetrei podelele nu mai sunt refăcute în această cameră.

Stratigrafic US-urile ce reprezintă această situație sunt acoperite de distrugerea locuinței. Procesul acesta este mai curând unul de degradare treptată, cu cel puțin două perioade consecutive, ultima fiind mai amplă și definitivă (US 3852, 3483).

Camera mare

Observațiile stratigrafice minuțioase au permis reconstituirea succesiunii operațiilor efectuate cu scopul construirii locuinței. După ridicarea pereților (C. 293, C. 306, C. 315) primul moment constructiv (nu ne referim aici la șanțurile de fundație deoarece ele nu au fost încă cercetate), în camera mare este marcat de construcția miezului vetrei C. 296, acesta fiind urmat de construcția primei podele (US 4856 = 7247 = 4858 = 4881 = 6055 = 6057). Atât miezul vetrei cât și prima podea au fost ridicate peste cea ce pare a fi nivelarea unor depuneri menajere (US 4889 = 4896).

În continuare evoluția camerei mari este relativ constantă. Prima podea fiind suprapusă de trei refaceri, consistente (US 4855 = 4857 = 4878; 4854 = 4556 = 4922 = 4872 = 4860 = 4643 = 4523; 4521 = 4642 = 3591), cu refaceri parțiale și nivelurile lor ocupaționale.

Cele mai importante modificări survin după realizarea penultimei podele (US 4922 = etc.). Peste această podea fiind construită o laviță (C. 314), de-a lungul peretelui de E al SL 50 precum și faza a III-a a C. 296.

După acest moment nu mai intervin modificări importante în camera mare până în momentul distrugerii locuinței.

Distrugerea SL 50 a acoperit integral suprafața acesteia precum și partea estică a C. 322.

C. 313- structură de combustie în camera mică a SL 50.

C. 313 era poziționat în colțul de SE al camerei mici a SL

50. Cea mai mare parte a vetrei se afla în sectorul 32 și în marțorul de vest al acestuia, în St.33 se afla doar o mica parte a acestuia (lipiturile de pe latura de V).

Pe axul de N-S = 1,40 m, iar pe axul E-V datorită C. 292 s-au păstrat aproximativ 0,60 m, însă putem presupune o lățime de aproximativ 1,20 m. Inițial s-a considerat că C. 313 reprezintă resturile unui cuptor însă în urma observațiilor din timpul demontării a rezultat că C. 313 reprezintă o vatră cu gardină pe cel puțin două din laturi (S și V). Pe latura de N nu există nici un element constructiv care să ne indice o gardină sau eventual perete sau cupola, iar latura de E este secționată de C. 292. Astfel păstrându-se aproximativ 50% din suprafața inițială a C. 313.

Vatra C. 313 a fost construită după ce în prealabil în camera mică a SL 50 podeaua fusese refăcută o dată (US 7238 = 4175 și 7237 = 4172). În prima fază peste podeaua (US 7237 = 4172) a fost construit miezul vetrei (US 7235 = 4085), apoi a fost ridicată gardina (US 7244 = 4277) pentru latura de S și pentru cea de V.

C. 313 are un număr de 7 refaceri ale părții active (US 4804, 4807, 4815=4813=4809, 4816, 4817, 4818, 4819) și trei utilizări (cenușă) US 4806, 4808, 4820.

De asemenea pe latura vestică au fost surprinse trei lipituri ale gardinei (US 7230, 7226, 7225).

Spre finalul utilizării SL 50, C. 313 a fost abandonată fiind suprapusă de către o serie de niveluri ocupaționale interioare (US 3594, 3595). La scurt timp după abandonul C. 313 a survenit și distrugerea SL 50.

Posibil ca în perioada de abandon a C. 313, C. 434 să fi fost utilizată ca structură de combustie provizorie.

Vatra din camera mare a SL 50 – C. 296

C 296- structura de combustie din camera mare a SL 50, era poziționată în colțul de NE al camerei. Pe axa N-S la baza avea lungimea de 1,40 m, la partea superioară 1,20 m. Inițial C. 296 s-a considerat a fi un cuptor pe baza observațiilor făcute în profilul creat de C. 283. În campania 2011 s-a constatat (la demontare) că de fapt este o vatră cu gardină pe latura de nord. Datorită condițiilor de conservare sistemul constructiv pe latura de est nu a putut fi determinat deoarece acea latura este secționată de C. 283. În evoluția sa au fost determinate trei faze constructive.

În campania 2011 a fost demontat C. 296 până la nivelul miezului vetrei (US 4887).

Complexul 394

Inițial s-a considerat că este tot o zonă de deșeuri menajere, tip de complex cunoscut. Ulterior, datorită observațiilor din cursul săpăturii a fost folosită denumirea de spațiu comun, urmând ca la încheierea cercetărilor să se poată modifica sau nu.

Complexul a fost definit în campania arheologică din anul 2009 în S_B și S_Y, sectoarele 31-32-37-38. Adâncimea la care s-a descoperit este cuprinsă între -2,84-3,26 m (St.38, □ D₃). Suprafața maximă estimată în această campanie este de 11,5 x 6,5m (74,75m²) formându-se între SL-urile nr. 42, 19 și 50 și a fost acoperit de resturile SL 33.

În St. 37 la nivelul fazei I se remarcă faptul că US-urile săpate nu conțineau și coprolite de animale comparativ cu cele din faza a II-a. În general, sedimentele s-au acumulat pe suprafețe mici cuprinse între 0,80-1,00 mp. Grosimea sedimentelor variază între 1-2 cm și 3-5 cm. Conțin predominant valve de scoici sparte, uneori întregi și fragmente ceramice de dimensiuni mici și medii. Materialele respective se găseau în cea mai mare parte în poziție verticală. De asemenea, se remarcă numărul foarte mic de resturi osteologice. În cele mai multe dintre US-urile săpate acestea nu au fost descoperite.

S-a observat și faptul că dintre US-urile săpate care aparțin acestei faze doar câteva conțineau și fragmente ceramice în număr destul de mic comparativ cu US-urile din faza a II-a cercetată în

campania din anul 2009.

O problemă deosebită care nu a putut fi rezolvată satisfăcător în cursul acestei campanii are în vedere extensia spațială a acestui complex care în sine reprezintă un moment important în înțelegerea structurării spațiului în cadrul acestui moment al locuirii gumelnițene de pe tell-ul de la Bordușani-Popină. Cercetările din campania acestui an au permis numai evidențierea limitei de est a sa. În această zonă s-a putut observa existența unei zone de pasaj care corespundea unei structurări a spațiului ce conservă delimitările impuse de existența unor spații construite anterioare dar și foarte probabil contemporane. Faptul că aceasta a fost suprapusă de SL 33 oferă un argument în plus în sensul definirii acestei dinamici a evoluției spațiului în zona respectivă de-a lungul mai multor secvențe ocupaționale.

Foarte probabil structura spațială a acestui spațiu (în acest caz C. 394), înconjurat de zone de pasaj evidențiază o anumită continuitate a structurării spațiului într-un interval de timp ce deocamdată este încă dificil de precizat. În schimb, utilizarea diverselor module spațiale cunoaște variații semnificative. Astfel, judecând prin prisma caracteristicilor sedimentelor studiate, C. 394 pare să fi funcționat ca un spațiu comun, foarte posibil utilizat de familiile din jur, în mod cert nu de către toate familiile din așezare. Interesant este faptul că, în stadiul actual al datelor existente, foarte probabil, acest spațiu a fost delimitat și rezervat unei utilizări specializate. Existența unor zone de pasaj, cel puțin pe laturile de est și de nord, se poate constitui drept un argument în acest sens, sub rezerva confirmării acestei situații de cercetările viitoare.

Analiza comparativă a US-urilor cercetate și mai ales a situațiilor stratigrafice demonstrează o anumită variabilitate a funcționalității acestui spațiu. Frecvența scăzută a coprolitelor din US-urile ce au putut fi atribuite fazei I a complexului sugerează această situație.

Mai mult, adăugăm aici, diferențierile compoziționale și de facies a celor cercetate spre limitele de est și de sud și care și păstrează caracteristicile zonelor de pasaj și astfel se constituie în argumente în favoarea acestei ipoteze.

Zona de pasaj C. 379

Aceasta este o zonă de pasaj între două șiruri de locuințe, prezentând o orientare ESE-NVN și o înclinare generală preponderent nord-sud. Straturile ce-l compun sunt tipice pentru acest tip de complexe la Bordușani, având US-uri alternante cu un conținut ce poate prezenta foarte multe componente organice ce demonstrează utilizarea lor și pentru depunerea unor resturi menajere cu altele compuse preponderent din argilă, mai rar loess, cu foarte puține astfel de componente (US. 7201, 7202, 7203, 7204, 7205, 7206, 7207, 7208, 7209, 7210, 7211). Această variabilitate a compoziției demonstrează o utilizare polivalentă a spațiului. Aglomerările, prezente uneori, de diferite materiale, resturi de materiale de construcție, sau oase, coproliti, etc. se constituie în argumente suplimentare în acest sens. Grosimile, variabile și ele ridică în schimb alte probleme privind intensitatea activităților antropice care le-au generat dar și sau mai ales intervalul de timp în care acumulările respective s-au format. Studiarea lor cu atenție se dovedește a fi una dintre modalitățile cele mai eficiente de studiere a unor detalii privind economia, tipul de gestiune a resurselor dar și intervalele de timp în care au fost folosite și mai ales cum.

Utilajul litic

În cazul utilajului piatră-silex au fost descoperite și inventariate un număr de 98 de piese din care 88 de silex (90%), restul de 10, de piatră (10%).

Din punct de vedere tipologic utilajul de silex este compus din lame (24 de exemplare, cele mai multe fragmentare reprezentând o pondere procentuală de 27% dacă avem în vedere totalitatea pieselor de silex), gratoare (4 exemplare cu o pondere de 4,54%), percutoare

(4 exemplare cu o pondere de 4,54%) și un topor fragmentar. Aceștia li se adaugă 55 de așchii, cu o pondere statistică de 62,5% din totalul pieselor de silex.

O mențiune aparte se poate face în cadrul acestei prezentări primare referitor la lamele de silex. În cazul acestora se remarcă o pondere de cca. 67% a fragmentelor meziale (16 piese) în timp ce fragmentele proximale, 6 exemplare au o pondere de 25%. Foarte puțin reprezentate în acest lot sunt cele distale, numai două exemplare, care astfel au o pondere de numai 8,33%. Un singur fragment, proximal, a fost descoperit în C. 394.

În ceea ce privește așchiile, din totalul de 55 de exemplare, 38 dintre acestea provin din C. 394, având deci o pondere de 69% din totalul așchiilor descoperite în această campanie. Această situație credem că este concludentă în cadrul definirii caracterului acestui complex, respectiv un spațiu în care au fost efectiv aruncate resturile rezultate din prelucrarea silexului, foarte probabil a reparării uneltelor. Desigur că această observație urmează a fi verificată de studiul tehnologic ce urmează a fi realizat.

IMDA

În această campanie a fost descoperit un număr de 30 piese, întregi (10 exemplare) și fragmentare (20 exemplare). Din punctul de vedere al materiei prime utilizate se poate observa că ponderea osului este egală cu cea a cornului, respectiv câte 15 piese în cadrul fiecărei categorii.

Analiza primară din punct de vedere tipologic demonstrează în schimb o mai mare varietate, rămânând evidentă utilizarea specializată a fiecărui tip de materie primă pentru realizarea unor unelte specifice. Astfel din corn au fost realizate un topor-ciocan (fragmentar), o piesă intermediară, vârfuri (4 exemplare dintre care unul întreg), restul fiind o eboșă, o plachetă și baghete demonstrând prelucrarea cornului în așezare, situație de altfel confirmată și de cercetările anterioare.

Din os au fost lucrate dălți (6 exemplare din care 4 întregi), împungătoare (4 exemplare din care un singur exemplar întreg), un mâner fragmentar, un lustruitor, restul de 4 piese fiind fragmente de unelte.

Raport sedimentologic

În campania de cercetări arheologice din anul 2011 a fost analizată din punct de vedere sedimentologic locuința SL 50, pe profilele marilor stratigrafici din sectoarele 32 și 38.

În sectorul 32, în camera sudică, succesiunea studiată este alcătuită din trei niveluri de podea de chirpici fini, cu grosime centimetrică, realizate din sedimente cu textură siltică, omogene, compacte, de culoare cenușiu deschis și brun gălbui, cu amprente feruginoase verzui, interstratificate cu niveluri ocupaționale cu grosime milimetrică, ce conțin granule fine de cărbune și cenușă și o lentilă fină de cenușă (US 4828-4827-4826-4825-4824). Baza acestei succesiuni este reprezentată printr-un nivel cu structură granulară, ce conține abundente granule de chirpici ars și de cărbune, cu dimensiuni sub-centimetrice, interpretat ca un pat de amenajare realizat în prima etapă de construcție a locuinței. În această zonă au fost prelevate trei eșantioane micromorfologice (S1-S3).

La N de șanțul de fundație al peretelui interior, în camera nordică, a fost studiată o succesiune alcătuită din trei niveluri de podea cu grosime centimetrică, omogene, de culoare cenușiu deschis, ce se diferențiază foarte puțin prin microstructură (US 4854-4855-4856), ce prezintă la partea superioară un nivel ocupațional microstratificat (3590). În această zonă a fost prelevat un eșantion micromorfologic (S4).

În sectorul 38, a fost observată, de asemenea, o succesiune alcătuită din trei niveluri de podea de culoare brun cenușiu și cenușiu deschis (US 4858-4857-4922), ce includ niveluri ocupaționale cu structură granulară fină, cu grosime milimetrică, de culoare brun

închis sau cenușiu închis. La partea superioară a acestei succesiuni se observă același nivel microstratificat (US 3590). În această succesiune a fost prelevat un eșantion micromorfologic (S5).

În vecinătatea vetrei situate în această cameră, a fost observată o succesiune foarte fin stratificată, ce include frecvente niveluri de lutuie ale podelei și niveluri ocupaționale fine, ce conțin cărbune și cenușă. Într-o altă zonă din vecinătatea vetrei (carourile D4-D5), a fost observată o succesiune de podele și niveluri ocupaționale dure, cimentate, cu frecventă cenușă și cărbune fin. În fiecare din această zonă a fost prelevat câte un eșantion micromorfologic (S6, S7).

Analiza micromorfologică a succesiunilor de construcție, amenajare și utilizare din cele două camere ale locuinței cercetate poate aduce informații importante asupra condițiilor de formare, din punct de vedere al activităților umane și a condițiilor de mediu asociate.

De asemenea, a fost continuată înregistrarea stratigrafică a profilului magistral (sudic) în sectorul 32, fiind evidențiate principalele tipuri de unități sedimentare întâlnite: niveluri de construcție și amenajare corespunzătoare diferitelor structuri antropice, niveluri de locuire situate în interiorul sau în exteriorul structurilor construite (inclusiv niveluri de deșeuri și niveluri compactate din zone de pasaj), niveluri de distrugere și nivelări. În acest context, au fost observate importante variații laterale de facies, ca și de grosime a unor niveluri arheologice, în raport spațial cu nivelul de distrugere al unei locuințe.

În cazul locuinței SL 50, cercetată în suprafață, au fost observate importante fisuri datorate, foarte probabil, compactării diferențiate pe nivelul de distrugere al locuinței incendiate din baza acesteia.

Raport arheozoologic

În această campanie s-a continuat cernerea sedimentului arheologic din următoarele complexe arheologice (C. 379 și 394). S-au cernut sub jet de apă circa 1000 litri de sediment în urma cărora au fost descoperite resturi faunistice, de vegetale (seminte și cărbuni), coproliti, ceramică, material litic, etc.

Materialul faunistic a fost triat pe teren în proporție de 100%, fapt ce a dus la identificarea arheozoologică a numeroși taxoni: moluște, crustacee, pești, reptile, păsări și mamifere. Într-o statistică primară, resturile de pești și moluște predomină, ele fiind urmate la mare distanță de cele de mamifere. S-au identificat primar: 5 taxoni de moluște, 11 specii de pești, 2 specii de reptile și peste 14 specii de mamifere. Toate aceste fragmente prezintă caracteristicile unor deșeuri menajere: urme de taiere - de dezarticulare și de descarnare, urme de dinți (de carnivore, probabil câini), urme de ardere, etc.

În paralel s-au studiat și resturile faunistice provenite din alte structuri. Astfel materialul provenit din locuințele SL 18, 19, 42 și 50 este destul de modest. Molușetele sunt cele mai bine reprezentate urmate de mamifere și pești. Dintre mamifere predomină animalele domestice precum vita domestică și porcul.

În 17 complexe arheologice au fost identificate un număr de 1459 resturi faunistice. Și aici ca număr de resturi predomină molușetele urmate de mamifere și apoi de pești.

Dintre moluște au fost identificate cele trei specii de *Unio* (*U. pictorum*, *U. tumidus*, *U. crassus*), scoica de lac (*Anodonta* sp.), câteva cochilii de *Dreissena* și alte câteva provenind de la gasteropodul *Viviparus*. O analiză detaliată a complexului C417 ne-a permis și stabilirea speciei dominante în cadrul genului *Unio*. Acesta este *U. tumidus* cu un procent de 62% urmat de *U. pictorum* cu 30% și apoi de *U. crassus* cu 8%. Dimensiunile indivizilor de *Unio* se încadrează în categoria celor medii spre mari. O comparație cu un eșantion actual prelevat din Dunăre de la Hârșova ne arată că nu există mari diferențe dimensionale între acestea.

Peștii prezenți în acest eșantion sunt: sturioni, știucă (*Esox lucius*), plătică (*Abramis brama*), crap (*Cyprinus carpio*), babușcă

(*Rutilus rutilus*), lin (Tinca tinca), somn (*Silurus glanis*) și șalău (*Sander lucioperca*). Cele mai multe resturi aparțin somnului (84) și crapului (39). Celelalte specii sunt reprezentate de un număr de resturi ce nu depășește 10 resturi.

Țestoasa de apă (*Emys orbicularis*) este prezentă cu 3 returni provenind de la carapace iar păsările cu doar 4 resturi.

Pentru mamifere au fost identificate un număr de 289 fragmente din care determinate 168 (58%). Ca și în eșantionul precedent mamiferele domestice sunt dominante cu 97% din totalul resturilor determinate. Dintre domestice ierarhia se menține, pe primul loc fiind vita domestică urmată de porc și ovicaprine și în final de câine. Mamiferele sălbatice cerbul, căpriorul, mistrețul și bursucul sunt prezente doar cu câte un rest.

Au mai fost studiate materiale faunistice provenind de la alte 50 unități stratigrafice ce au însumat 3024 resturi (tabel 1). Doar două unități numără peste 200 resturi: US. 7234 și US. 6011 (217 și respectiv 405 resturi). Și în acest lot moluștele sunt dominante ca număr de resturi (2060) urmate apoi de pești (497) și mamifere (449). Dacă spectrul specific este același la moluște, la pești se mai adăugă doar prezența avatului (*Aspius aspius*). Mamiferele domestice rămân și în acest eșantion dominante iar la sălbatice mai menționăm resturile provenind de la calul sălbatic, castor și iepure.

Și aceste eșantioane studiate demonstrează că locuitorii așezării exploatau în mare măsură resursele din mediu înconjurător și se bazau în alimentația carnată pe exploatarea animalelor domestice. Vânătoarea, pescuitul și culesul moluștelor completau hrana locuitorilor de pe situl de la Popina Bordușani.

Anexa 1

5. Bozânta Mică, com. Recea, jud. Maramureș

Punct: Grind

Cod sit: 106425.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 40/2011

Colectiv: Ioan Stanciu - responsabil (IAIA Cluj), Raul Cardoso, Marius Ardeleanu, Dan Pop, Dorian Ghiman - restaurator, Zamfir Șomcutean - conservator (MJIA Maramureș), Sorana Ardeleanu (UBB Cluj)

Localitatea Bozânta Mică este situată la 15 km vest de Baia Mare și la 5 km nord-vest de drumul european E 58, între râurile Someș și Lăpuș. Locul de hotar, numit de localnici Grind sau Grindul Alb, se găsește în partea nord-vestică a localității, spre Arieșu de Câmp, la circa 150 m vest de malul stâng a Lăpușului și la 1,2 Km sud-est de confluența acestuia cu râul Someș. În acest punct, cu prilejul mai multor cercetări de suprafață, prima dintre ele efectuată de dr. Ioan Stanciu în anul 1992, au fost descoperite numeroase fragmente ceramice datând din epoca bronzului, epoca romană și medieval timpurie¹.

Proiectul de cercetare arheologică a sitului de la Bozânta Mică "Grind" a fost inițiat, în anul 2008, de MJIA Maramureș în colaborare cu IAIA Cluj și are ca principale obiective cercetarea integrală a sitului, salvarea, protejarea, conservarea, restaurarea și valorificarea complexă a rezultatelor toate acestea urmând să contribuie la mai buna cunoaștere a epocii bronzului, epocii romane și perioadei medieval timpurii din bazinul inferior a Lăpușului. În anul 2008 a fost întocmită documentația tehnică și ridicarea topografică, săpăturile arheologice propriu-zise au început în 2009² și au fost

continuate și în anul următor, finanțarea fiind asigurată din fondurile MJIA Maramureș.

În anul 2011 a avut loc ce-a de-a treia campanie de săpături arheologice. Au fost trasate și cercetate trei secțiuni (S I/2011, S II/2011 și S III/2011) și cinci casete (C 1 – C 5). În funcție de necesitățile cercetării arheologice s-a deschis și C 3a, C 4a, C 4b și C 5a; toate secțiunile și casetele însumând 144,75 m². C 1, C 2 și C 3 au fost trasate de la sud spre nord, cu un martor stratigrafic între ele de 0,5 m, având fiecare dimensiunile de 4 x 4 m. Pentru cercetarea integrală a Cpl. 08, în jumătatea nordică, pe latura estică a C 3, a fost deschisă caseta C 3a, cu dimensiunile de 2,3 x 1 m. C 4 a fost trasată la 25 m spre nord de C 3, cu dimensiunile de 4 x 4 m. Pentru cercetarea integrală a Cpl. 04, pe latura vestică a C 4, a fost deschisă o casetă de 1,50 x 1,05 m, denumită C 4a și despărțită de C 4 de un martor stratigrafic de 20 cm, care ulterior a fost îndepărtat. Pe latura nordică a C 4 și C 4a, pentru cercetarea integrală a Cpl. 04, 07 și 10, a fost deschisă caseta C 4b cu dimensiunile de 6 x 1,15 m, cu un martor stratigrafic între ele de 0,15 m. C 5 a fost trasată la nord de C 3, cu un martor stratigrafic de 0,5 m cu dimensiunile de 6 x 4 m și orientare E-V. S I/2011 a fost trasată la nord de C 5, orientată N-S, cu dimensiunile de 7,5 x 1,5 m. S II/2011 s-a trasat la sud de C 4, în prelungirea laturii estice, cu un martor stratigrafic de 1 m și la nord de S I/2011, în prelungirea acesteia, cu dimensiunile de 10 x 1,5 m. În capătul nordic al S II/2011, pe latura estică, pentru cercetarea integrală a Cpl. 05 s-a deschis caseta C 5a, cu dimensiunile de 1,5 x 1 m. S III/2011 s-a trasat la vest de S II/2011, cu un martor stratigrafic de 0,20 m (ulterior desființat) și dimensiunile de 5,50 x 1,50 m. În partea nordică a S III/2011 se află C 4, cu un martor stratigrafic de 2 m, ulterior desființat.

Situația stratigrafică se prezintă în felul următor: sub un strat vegetal de câțiva centimetri (0,03-0,05 m), urmează stratul arabil, nisipos, de culoare cafenie (grosime medie 0,30-0,35 m). De la 0,40 m adâncime urmează un strat nisipos, cu pietricele de culoare cafeniu închis, după care, de la 0,70 m adâncime urmează sterilul arheologic, format dintr-un nisip fin de culoare gălbuie. În campania din 2011 nu s-a identificat un strat de cultură corespunzător complexelor arheologice descoperite.

În cursul cercetărilor arheologice au fost identificate și cercetate 12 complexe arheologice. Din epoca bronzului nu a fost identificat nici un complex arheologic, puținele fragmente ceramice descoperite, dintre care unele decorate cu motive specifice culturii Suciului de Sus, faza a II-a au ieșit la iveală în stratul arabil. Epocii romane - Barbaricum (sec. II-IV p.Chr.) îi aparțin 9 complexe arheologice constând din șapte gropi rectangulare cu pereții arși (Cpl. 3-7, 10, 17) și două puțuri/fântâni (Cpl. 2 și Cpl. 8). Fragmentele ceramice sunt lucrate cu mâna (pastă grosieră, neuniform arsă, provenind în special de la oale, dintre care unul întregibil) și la roată (ceramică fină, gri-cenușie, provenind în general de la chiupuri). Evului mediu timpuriu îi aparțin două locuințe (Cpl. 9 și Cpl. 13) care conțineau un bogat inventar alcătuit din numeroase vase ceramice întregibile folosite pentru păstratul proviziilor dar și pentru servirea mesei (oale) sau pentru gătit (tigăi de lut), lucrate la roată dar și cu mâna. Unul din complexe cercetate (Cpl. 01) are atribuire culturală incertă (epocă romană sau evul mediu timpuriu).

Materialele arheologice, precum și documentația se găsesc la MJIA Maramureș.

Note:

1. C. Kacsó, Noi descoperiri Suciului de Sus și Lăpuș în nordul Transilvaniei, *Marmatia* 7/1, 2003, 109 nr.4 a, 135 nr.21, pl. 2/5/14; I. Stanciu, Descoperiri medievale timpurii din județele Satu Mare și Maramureș. Date noi, observații și opinii referitoare la ceramica medievală, *Marmatia* 7/1, 2003, 257, 279 nr.21/4; A. Matei, I. Stanciu,

Vestigii din epoca romană (sec. II-IV p.Chr.) în spațiul nord-vestic al României, Zalău – Cluj-Napoca 2000, 37 nr.29/47; D. Pop, Câteva considerații privind stadiul cercetării culturii Suci de Sus și a grupului Lăpuș, StCom SatuMare 22/1, 2005 (2008), 72 nr.22.

2. I. Stanciu, M. Ardeleanu, B. Bobîna, R. Cardoș, D. Pop, Bozânta Mică, com. Recea, jud. Maramureș. Punct: Grind, CCA 2010, 35-36, nr. 7.

Abstract

The village Bozânta Mică is situated at 15 km west of Baia Mare and 5 km north-west of DN 1C, between the Lăpuș and Someș rivers. The site, known in the archeological literature by surface researches, has been excavated for the first time in 2009. In 2011, during the third archaeological campaign, were dug three sections (S I/2011, S II/2011 and S III/2011) and five cassette (C 1 – C 5). Have been identified and studied twelve archaeological features: nine belonging to Roman period- Barbaricum (IInd-IVth century AD - Cpl. 02 – 08, Cpl. 10, 17), two belonging to the Early Middle Ages (Cpl. 09, 13). One of the archaeological feature investigated (Cpl. 01) is uncertain in terms of cultural assignment (Roman Age or Early Middle Ages period). Archeological research, particularly important for expanding knowledge about the history of this region, will continue in coming years.

6. Bucșani, com. Bucșani, jud. Giurgiu

Punct: Pod, Pădure – Școală și Tell

Cod sit: 101387.01, 101387.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 94/2011

Colectiv: Cătălin Bem – responsabil, Constantin Haită, Mihai Florea, Marian Tudoran (MNIR), Carmen Bem (INP), Andrei Asăndulesei (UAIC Iași), Alina Trif (U București)

Campania 2011 din Microzona Bucșani s-a desfășurat sub semnul prelucrării primare a materialului arheologic recuperat din campaniile 2009-2011 din situl Bucșani Pod (cod LMI 2004GR-I-s-B-14766) și ansamblul Bucșani Pădure – punctele Școală și Pădure-Tell.

De asemenea, am urmărit verificarea arheologică a scanărilor magnetometrice din situl Bucșani Pădure-Tell, realizate în cadrul proiectului Chronos, în 2009 și 2011.

În cazul sitului de la Bucșani Pod s-a pus în evidență colțul șanțurilor pentru palisade, în zona cercetată majoritar în campania 2010. S-au confirmat rezultatele obținute anterior privind faptul că aceste șanțuri au fost săpate aproximativ pe același traseu, în general rectangular, cu colțuri rotunjite, săpate și utilizate în timpul ultimei ocupări a tell-ului (Gumelnița B1). Păstrează gropi ale foștilor stâlpi ai palisadelor, fără a conserva, însă, resturi de lemn sau cărbune. Au o lărgime mai mare la gură, dar nedepășind 80 cm, pentru ca spre fund să se îngusteze brusc, numai pe o lățime corespunzătoare diametrelor stâlpilor (maximum 35 cm). Sunt săpate în sedimente sterile (spre exterior) sau în sedimentele corespunzătoare N2 și N3 (spre interior).

De asemenea, au fost înregistrate primar piesele arheologice (de altfel, din întreaga noastră cercetare a anului 2011), precum și întregul material ceramic și osteologic, toate depozitate acum la MNIR.

Trebuie să menționăm suplimentar că, pe baza Certificatului de descărcare de sarcină arheologică emis de DCPN Giurgiu,

constructorul podului peste Neajlov care afectează zona exterioară de locuire gumelnițeană și zona de protecție a tell-ului a început la 1 octombrie lucrările.

În ceea ce privește punctul Școală din cadrul ansamblului Bucșani Pădure, nu ne-a fost permis accesul pe suprafața sitului arheologic de către reprezentanții școlii generale din Bucșani. În schimb, am putut continua tamisarea (la ud) a umpluturilor a 128 de morminte, precum și trierea sedimentului rezultat. Volumul de sediment sitat a depășit, astfel, 3200 l. Raportul cantitate de muncă / rezultate este favorabil, măcar dacă ne gândim la piesele sau fragmentele de piese astfel recuperate. De asemenea, am finalizat spălarea, prelucrarea primară și depozitarea întregului material arheologic (la MNIR).

În campaniile 2009 și 2011, în cadrul proiectului cu finanțare PNCDI2, Chronos (contract 92101/1.10.2008), am procedat la scanarea magnetometrică a sitului Bucșani Pădure-Tell. Așa cum au relevat toate scanările similare realizate asupra tell-urilor gumelnițene investigate în proiect, și în acest caz a fost identificat traseul unui șanț de delimitare.

Cercetarea arheologică s-a axat exclusiv pe identificarea propriu-zisă a acestui obstacol și evidențierea legăturilor stratigrafice cu depunerile antropice. Pentru aceasta, am procedat, în primul rând, la decaparea mecanică a trei secțiuni (S1-S3), a căror cercetare a vizat identificarea exhaustivă a nivelurilor naturale din baza grindului pe care s-a dezvoltat tell-ul.

În toate cele trei secțiuni au fost identificate două șanțuri de delimitare. Unul aparține primului moment de locuire (Gumelnița A2), dublat la exterior de un impresionant val/dig din sedimente naturale (o parte a acestora provenind din terasa înaltă a Neajlovului). Un al doilea șanț de delimitare, de dimensiuni apreciabile, identificat și în urma scanării magnetometrice, aparține ultimului moment de locuire (Gumelnița B1).

O structură care păstrează aproximativ același amplasament timp de cel trei secole (4200-3900 BC), așa cum înclinăm să datăm locuirea din tell-ul de la Bucșani Pădure, este o succesiune de cel puțin trei șanțuri de fundație pentru palisade. Două aparțin primei locuiri, Gumelnița A2, pentru ca cel de-al treilea să corespundă stratigrafic ultimului moment de locuire gumelnițean a tell-ului (Gumelnița B1).

Situația arheologică a acestei stațiuni este, în mare parte, asemănătoare cu cea relevată de scanările magnetometrice și, mai cu seamă, de cercetările noastre din tell-ul de la Bucșani Pod. Două comunități, separate temporal de un interval de cca. 200 ani, realizează aceeași lucrare de delimitare. În cazul tell-ului de la Bucșani Pădure – pentru ultimul moment ocupațional, parțial, șanțul antropoc de separare va fi ulterior suprapus de un meandru al Neajlovului. Aceleași câte două comunități realizează pe același amplasament – grosso modo – șanțuri de fundație pentru palisade. [Cătălin Bem]

Abstract

As for Bucșani Pod site the previously obtained results, in what concerns the foundation trenches for palisades, were once again confirmed. The trenches were located on almost the same layout, generally rectangular shaped, with rounded corners, dug and used during the last habitation of the tell settlement (Gumelnița B1). The holes of the former posts for palisades were still preserved, which is not the case for wood or charcoal remains.

In 2009 and 2011 campaigns, within PNCDI2 project Chronos (contract 92101/1.10.2008), Bucșani Pădure-Tell was electromagnetically scanned. As the similar scans on tell settlements investigated within the project showed, a enclosure was also identified.

Two enclosures were identified on all three sections

researched in 2011 campaign. One trench belongs to the first habitation level (Gumelnița A2), reinforced on its exterior side by an impressive bank made of natural sediments (some of them are from Neajlov river high terrace). A second trench of appreciable dimensions, identified also during the magneto-metrical scanning, belongs to the last habitation level (Gumelnița B1).

7. Capidava, com. Topalu, jud. Constanța

[Capidava]

Punct: Cetate

Cod sit: 63063.1-12

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 105/2011

Colectiv: Ioan C. Opriș - responsabil, Gabriel Stoian, Florentin Munteanu (FIB), Alexandru Rațiu (MNIR), Zaharia Covacef, Tiberiu Potârniche, Cătălin Dobrinescu (MINAC), Zeno Pinter, Simona Maria Herlea (ULB Sibiu), Claudia Urduzia (MN Brukenthal), Anișoara Sion

Cercetările arheologice de la Capidava, cât și operațiunile de prelucrare a materialului arheologic rezultat și de alcătuire a rapoartelor de cercetare s-au desfășurat în campania 2011 pe durata lunilor iulie-octombrie. Rezultatele obținute în acest an sunt notabile, chiar în condițiile reducerii sensibile a finanțării săpăturilor arheologice și de conservare primară din partea MCPN. În ciuda impedimentelor financiare generale, cercetările arheologice s-au desfășurat la Capidava într-un ritm accelerat, acestora adăugându-li-se unele lucrări de conservare primară corespunzătoare, care au drept scop final protejerea și punerea în valoare pentru vizitare a obiectivelor arheologice din cetatea romană și bizantină de la Capidava. Conservarea primară respectivă a constat în operațiuni de pregătire și de rostuire la ansambluri arhitecturale din sectorul de est, integral în cazul clădirii C 5 și parțial pentru clădirea alăturată, notată convențional C 8. Menționăm că obiectivele respective fuseseră deja supuse conservării primare în cursul campaniilor 2008-2010 (sectorul de est), când, din lipsa timpului necesar și a fondurilor corespunzătoare, aceste ultime operațiuni nu mai fuseseră realizate (sau integral realizate). Lucrările s-au desfășurat sub coordonarea coordonatorului științific al șantierului și consultarea arh. Anișoara Sion, implicată anual în operațiunile de actualizare a relevului de arhitectură la Capidava.

Lucrările au fost efectuate în regie proprie, cu lucrători/zilieri din com. Topalu, specializați în aceste operațiuni încă din precedentele campanii. Costurile cu plata forței de muncă au fost acoperite din fondurile oferite prin contract de MCPN, iar cele ale materialelor utilizate (nisip, pietriș, ciment, var) au fost asigurate integral de către instituția organizatoare a cercetării arheologice și deținătoare administrativă a sitului de la Capidava, MINAC.

Cercetările arheologice propriu zise au continuat, cu sprijinul instituțiilor partenere (FIB, MINAC, ULB Sibiu) în 2 sectoare intra muros (sectorul de est, sectoarele III/VI) și alte două extra muros (sectorul VIII și X). În GIS-ul deja existent al sitului urmează a fi integrată în cursul lunii noiembrie a.c. sau cel mai târziu în primăvara anului viitor ridicarea topografică a descoperirilor curente din cetate sau din zona extramurană (rezultate ale campaniilor 2010-2011). Și în campania 2011 cercetarea de la Capidava a fost realizată în regim de șantier-școală, cu participarea studenților, masteranzilor și

doctoranzilor de la Universitatea din București, Facultatea de Istorie și de la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. Astfel, cercetările arheologice în campania 2011 s-au desfășurat, după cum urmează:

Intra muros

Sectorul de est (sectoarele II, IV, V). Cercetările arheologice efectuate în sectorul de Est s-au desfășurat în încăperea C.16 precum și într-o a doua încăpere C 1, însumând o suprafață de cca 40 mp. Pe verticală, excavația s-a desfășurat la adâncimi diferite, încadrându-se între 1,75 – 2,15 m în cazul încăperii C.16 respectiv 1,10 – 1,50 m în cazul încăperii C.1.

Sectoarele III/ VI – clădirea C 1/ 1994; C 2/ 2011 și pe via principalis.

În edificiul C1/1994 săpătura a continuat sondarea colțului de sud al clădirii, unde în campania din 2010 s-a descoperit zidul de incintă al unei clădiri de mari dimensiuni. Suprafața pe care s-a cercetat în campania din 2011 este de 12 mp, anume o casetă cu dimensiunile de 3 x 4 m, elementul esențial studiat fiind colțul unei clădiri de mari dimensiuni, cu ziduri groase de cca 1,15 m, dezvelite fiind 3-4 așize din elevația acestuia, fără a se fi atins însă asiza de fundație (sămânța fundației).

În clădirea C2/2011, aflată în carourile T-T73 și învecinată cu C1/1994, aflată în vecinătatea C 1/1994 și în continuarea spre via principalis a porticului Corpului de gardă, săpătura noastră s-a concentrat în camera de sud a acestei clădiri. Aici a fost secționată încăperea de sud a acestei clădiri, cu dimensiunile de 4 x 4 m, pe jumătatea de vest, realizând astfel o suprafață de săpătură cu dimensiunile de 2 x 4 m, 8 mp (până la o adâncime de 0,8 m).

Pe via principalis cercetarea s-a concentrat asupra careurilor R-S 71, R-S 70, S-Ș 71, S-Ș 70 (careuri cu dimensiunile de 4 x 4 m). Aici au fost urmărite și cartate depunerile medio-bizantine (bordei și vatră a unui alt bordei în caroul R-S 71, respectiv înlăturarea aglomerării de piatră din aceeași epocă medio-bizantină de pe taluzul estic al șanțului castelului roman târziu). În cursul acestor operațiuni a rezultat o descoperire epigrafică excepțională, respectiv o bornă miliară fragmentară, utilizată secundar ca material de construcție, din vremea lui Imp(erator) Caes(ar) L(ucius) D(omitius) Aurelianus (270-275, în S-Ș 71).

Extra muros

Sectorul VIII. Pe platoul din partea de S și E a cetății, pe suprafața promontoriului natural al rezervației arheologice, cercetarea s-a concentrat în campania 2011 pe clarificarea planimetrică, stratigrafică și a caracteristicilor constructive a amenajării din piatră legată cu lut apărută deja în campania 2001 și a cărui traiect pare să înconjoare platoul de la SE de cetate (zidul A 1). În acest scop fuseseră deschise casele C3/2007, C4, C5, C6, C7/2008 și apoi C8/2010, fiind obținute date semnificative prin surprinderea clară a nivelului tălpii fundației zidului medieval de incintă, a stratului de construcție și a tehnicii de fundare pe plintă. În plus, fusese surprinsă și stratigrafia completă între solul viu și talpa fundației acestui zid de incintă.

Cercetarea din acest an s-a concentrat asupra ultimelor trei case deschise în anii anteriori pentru urmărirea zidului de piatră presupus a aparține incintei medievale. În cele 3 case deschise anterior pe suprafață (C6, C7 și C8) s-au efectuat lucrări de curățire și îndreptare a profilelor și a grundului, afectate după sezonul rece și au continuat lucrările de adâncire și degajare a amenajărilor descoperite în campaniile precedente, cu observații asupra tehnicii constructive și reperelor stratigrafice anterioare/ contemporane fortificației medio-bizantine.

Sectorul X. Pe platoul B (platoul termelor), despărțit de precedentul de o viroagă orientată N-S înspre Dunăre, fusese trasată în 2010 o secțiune de control de 11 x 2 m, orientată nord-sud, cu scopul de a identifica eventuale morminte din perioada medievală

și a delimita în acest sens necropola bizantină (în 2010 au fost descoperite, în linie, cinci asemenea morminte de înhumăție). Platoul a fost intens exploatat încă din antichitate, când au fost construite termele cetății și mai târziu în perioada modernă, când au fost ridicate depozitele de grâne ale C.A.P., iar secțiunea respectivă a avut ca amplasament marginea de est a platoului, pe o pantă lină, într-o zonă neafectată de intervenții antropice majore. În 2011, cercetarea (de mică amploare) a însemnat extinderea secțiunii din campania precedentă cu 10 m liniari (2 x 10 m). Orientată N-S, aceasta măsoară acum 21 x 2 m. Descoperirile sunt foarte modeste, doar două complexe fiind evidențiate în această campanie: o vatră de foc din piatră, perioada medievală (sec X-XI) descoperită în același nivel cu gropile mormintelor medievale din sec. X; o groapă circulară cu materiale ceramice fragmentare romano-bizantine, tăiată de groapa mormântului M5, descoperit anul trecut. În ciuda acestei situații din teren, cercetările din zonă sunt de mare importanță și vor continua în campaniile viitoare, urmărind delimitarea spațiului sacru al necropolei și alternanța cronologică a utilizării zonei pentru locuire civilă / zonă cu destinație funerară. [Ioan C. Oprîș]

Sectorul III. Clădirea C 1/1994, C2/2011 și via principalis

Ioan C. Oprîș, Al. Rațiu, G. Stoian, Florentin Munteanu

Cercetările din campania 2011 s-au desfășurat în cursul lunii august (cu prelungire de măsurători și prelucrare a materialelor în septembrie a.c.), sub coordonarea conf.dr. Ioan C. Oprîș și cu participarea dr. Alexandru Rațiu (MNIR), dr. Gabriel Stoian, drd. Florentin Munteanu, studenți și masteranzi ai UB-FIB, voluntari. În clădirea C1/1994 a fost finalizat un sondaj de verificare început în campania precedentă, anume desființat un martor și epuizată o casetă cu dimensiunile de 3x4 m; în C2/2011 săpătura a atacat camera de sud a clădirii, care a fost secționată pe jumătate, adică 2 x 4 m, în jumătatea de vest, realizând astfel o suprafață de săpătură cu dimensiunile de 8 mp. În această casetă s-a excavat până la o adâncime de 0,8 m fără a atinge nivelul de călcare de secol VI. Pe via principalis cercetarea s-a concentrat asupra careurilor R-S 71, R-S 70, S-Ș 71 și S-Ș 70, cu scopul eliberării străzii principale care pornea de la poarta de sud a cetății și a perturbațiilor stratigrafice generate de șanțul castelului roman târziu.

Cercetarea arheologică desfășurată în sectorul III al cetății de la Capidava, în zona delimitată de via principalis, clădirea C1/1994 și turnul 7, respectiv Corpul de Gardă romano-bizantin și alte elemente urbanistice ale ultimelor faze de existență din sec. VI-VII ale cetății, își propune descoperirea, completarea și verificarea situației stratigrafice în vederea elaborării unui volum monografic cu privire la acest sector, cât și a ansamblurilor arhitecturale zonale. Urmare a acestei cercetări (în curs) sunt conservarea și restaurarea acestor ansambluri într-o formulă coerentă, deopotrivă cu valorificarea lor prin amenajare pentru expunerea către marele public (integrare în Proiectul "Restaurarea, consolidarea, protecția, conservarea și punerea în valoare a sitului arheologic Cetatea Capidava" a Consiliului Județean Constanța, cu accesare a Programului Operațional Regional 2007-2013, Axa prioritară 5, Domeniul major de intervenție 5.1, aflat în fază SF și DALI).

Cercetarea arheologică în edificiul C1/1994 a început în anul 1994 și a continuat și anul următor. În aceste două campanii s-a săpat nivelul medieval-timpuriu de locuire al cetății, anume un bordei amplasat în mijlocul clădirii, datând din secolul VI p.Chr. Cercetările au fost reluate în campania 2007, acestea continuând de atunci și până în prezent. În cele trei campanii precedente (2007-2009), s-a continuat săpătura din 1994-1995, cu excavarea nivelului de distrugere de secol VI al clădirii. Încă de la început s-a observat faptul că în ceea ce privește ultima fază de locuire a edificiului,

acesta se comportă ca un complex arheologic închis, nealterat de acțiuni antropice ulterioare. După înlăturarea acoperișului de țiglă, descoperit aproape integral in situ, s-a excavat nivelul propriu-zis de cultura materială de secol VI. Artefactele descoperite în cele trei campanii sunt impresionante, atât cantitativ, cât și prin informațiile pe care le transmit.

Dintre cele mai importante descoperiri se pot aminti un tezaur monetar comus din 51 de monede (follis și jumătăți de follis), un umbo de scut din fier, o piuă din calcar întreagă pe poziție primară, 5 amforete intacte, peste 30 de amfore întregibile, circa 9 fragmente de râșnițe, cârlige de pescuit, opaițe și multe fragmente ceramice diverse. Au fost realizate peste 2000 de fotografii arheologice, circa 25 de desene tehnice, două relevee arhitecturale și o ridicare topografică cu stația totală. S-au prelevat și analizat în laboratoare de specialitate - probe de lemn carbonizat (analiză dendrologică), os de animal (analiză paleo-biologică), sol și ceramică.

În cadrul campaniei 2011 cercetările efectuate în edificiul C1/1994 și C 2/ 2011 s-au axat pe realizarea și lărgirea în suprafață a două sondaje în interiorul clădirilor, pentru a putea determina cronologia și fazele constructive. Pe via principalis săpătura a continuat în suprafață, cu păstrarea unor martori (diafragme) corespunzătoare caroiajului general al cetății, care se înlătură după documentare, pe măsura avansării cercetării. Principala metodă folosită a fost săpătura arheologică, realizată manual cu unelte de mână, manipulate de muncitori necalificați angajați ca zilieri. Supravegherea și coordonarea acestora a fost realizată de personal calificat, arheologi înscriși în Registrul Arheologilor din România. De asemenea, s-au mai folosit și metode de înregistrare a datelor rezultate în urma săpăturii, precum fotografierea complexelor (prin metode specifice fotografiei arheologice), desenul tehnic la scară al situațiilor deosebite descoperite, analiza stratigrafică a profilurilor rezultate. Cercetarea de teren a continuat și în laboratorul de sit în baza arheologică Capidava, unde piesele importante au fost curățate, desenate și inventariate. De asemenea desenele tehnice au fost scanate și vectorizate în programe de informatică specifice prelucrării foto-video.

Campania din 2011 din sectorul III intra-muros din cadrul șantierului arheologic Capidava s-a axat pe cercetarea a doua edificii: C1/1994 și C2/2011.

În edificiul C1/1994 săpătura s-a concretizat prin sondarea colțului de sud al clădirii unde în campania din 2010 s-a descoperit zidul de incintă al unei clădiri de mari dimensiuni. Suprafața pe care s-a cercetat în campania din 2011 este de 12 mp, anume o casetă cu dimensiunile de 3 x 4 m. Elementul de zidărie descoperit reprezintă colțul unei clădiri și este orientat paralel cu zidurile de sud, respectiv de est ale clădirii C1/1994, suprapunându-se pe o lungime totală de cca 1m. Zidul este format din piatră de calcar, cu exteriorul fasonat, montate în zidărie cu mortar alb, gros de 2 cm, de foarte bună calitate. Până în prezent din zid au fost dezvelite 3-4 asize în elevație, dar menționăm că nu s-a atins încă asiza de fundație (sămânța fundației).

După dimensiunile zidului, anume o grosime de 1,15 m, se poate afirma că avem de-a face cu o clădire mare, importantă care din punct de vedere stratigrafic este suprapusă atât de clădirea C1/1994, cât și de marea clădire a Corpului de Gardă (horreum?). Având în vedere contemporaneitatea clădirii C1/1994 cu Corpul de Gardă și cu clădirile învecinate, contemporanitate demonstrată stratigrafic dar și arhitectural și urbanistic, putem deduce că noul zid descoperit, deci și clădirea căreia îi aparține, constituie o fază anterioară cronologic din existența cetății Capidava, fază aproape necercetată până în prezent. Cel puțin la nivel de ipoteză, având în vedere dispunerea și amploarea acestui ansamblu arhitectural (cu o bună analogie în sectorul I al cetății, în suprafața de la V de biserică

paleocreștină, unde a fost găsit un zid asemănător, paralel incintei B), el pare să aparțină unui moment constructiv legat de refacerea a fundamentis de la Capidava, în ultimele decenii ale sec. III – primele decenii ale secolului următor.

Materialul arheologic descoperit în contextul acestui zid este format din mici fragmente ceramice, care după o cercetare preliminară nu oferă repere cronologice asupra edificiului. Desigur acest material va fi suspus unei cercetări amănunțite la o dată ulterioară.

O a doua țintă a cercetării arheologice din cadrul campaniei din 2011 de la Capidava, sectorul III, a constituit-o clădirea C2/2011, clădire aflată în carourile T-T73, învecinată cu C1/1994, cu deschidere la via principalis. Aceasta a fost amenajată într-o fază în care porticul Corpului de Gardă nu mai funcționa, el fiind reamenajat în chip de spațiu pentru depozitare (beciuri). Aici cercetările anterioare au epuizat faza medievală de bordeie a cetății, descoperind două astfel de bordeie care suprapuneau clădirea. Săpătura noastră s-a concentrat în camera de sud a acestei clădiri, deoarece camera de nord, cea dinspre via principalis, este parțial distrusă de șanțul de apărare de la sfârșit de secol VI și început de secol VII. Am secționat încăperea de sud a acestei clădiri, cu dimensiunile de 4 x 4 m, pe jumătatea de vest, realizând astfel o suprafață de săpătură cu dimensiunile de 2 x 4 m, 8 mp. În această casetă am excavat până la o adâncime de 0,8 m fără a atinge nivelul de călcare de secol VI.

Stratigrafia clădirii este una simplă, asemănătoare cu cea din C1/1994, compusă din două niveluri de umplere, despărțite de urmele acoperișului prăbușit. După cum se poate vedea și în ilustrația anexată prezentului raport, în primul nivel (de sus în jos) avem o umplutură afânată de loess galben deschis cu pietre, ceramică și material tegular. Nivelul al doilea este compus din umplutură secundară, mult mai compactă, sedimentată în timp mult mai lung, săracă în material arheologic. Cele două contexte sunt despărțite de un al treilea context arheologic compus din dărâmătura acoperișului, anume bârne carbonizate și țiglă (mai rară decât în C1, ca dovadă că în profil nu este surprinsă, ci numai în cadrul săpătură).

Materialul arheologic recoltat este compus din numeroase fragmente ceramice, vase diferite, dar în general veselă de masă și amfore. De asemenea, catalogul descoperirilor mărunte numără nu mai puțin de 48 de obiecte, printre care se numără: 16 monede, descoperite disparat, 3 mărgelile din sticlă, fragmente din pahare de sticlă, un fragment de ceramică ștampilată cu un motiv cruciform creștin, diferite obiecte din bronz, fragmente provenind de la 3 opaițe și multe altele.

VIA PRINCIPALIS 2011

Activitatea colectivului de cercetare s-a orientat cu predilecție asupra continuării cercetării în c. R-S71 (4 x 4 m), săpături începute în campania 2010, ce urmau să pună în evidență dalajul străzii, precum și rigola adiacentă acesteia.

Săpăturile de anul acesta au fost reluate de la adâncimea de 0,5 m la care ne-am oprit în campania precedentă, ele desfășurându-se într-un strat compact de culoare gri specific perioadei medievale. Menționăm faptul că până la această adâncime a rezultat un material ceramic nu foarte bogat, aparținând perioadei medio-bizantine, excepție făcând un fragment de opaiț romano-bizantin rulat în straturile superioare de amenajările medievale.

La adâncimea de 0,92 m calculată față de colțul de S al edificiului C1/1994 a fost pus în evidență colțul de S al unui bordei pe lungimile de 1,84 m față de matorul de NE al caroului și de 1,62 m față de cel de NV. În această zonă materialul descoperit aparține exclusiv perioadei medio-bizantine. Prima asiză păstrată a pereților bordeiului, cea la nivelul căreia ne-am și oprit săpătura pe semisecțiunea în care a apărut această structură, se află cuprinsă între adâncimile de 0,79 m și 0,91 m.

La o distanță de aproximativ 0,75 m de latura sud-estică a

bordeiului a fost descoperit un alt rând de pietre de calcar, rulate, ce au suferit un puternic tratament termic, de altfel ele fiind crăpate în marea lor majoritate din această cauză. Adâncimea la care a fost descoperit acest rând de pietre variază între 0,81 m și 0,84 m. Spațiul dintre cele două structuri este reprezentat de o zonă de arsură masivă în care au fost descoperite numeroase bârne carbonizate. Materialul ceramic recoltat în această zonă este fragmentar, amestecat, aparținând perioadelor romano-bizantină și medio-bizantină. Excepție face un ulcior întreg cu buza trilobată și care nu prezintă importante urme de ardere secundară. Acesta a fost descoperit la adâncimea de 0,94 m, la 0,5 m de profilul NE al caroului și la aproximativ 2 m de cel de NV.

În colțul estic al caroului a fost identificată o vatră reprezentată de o zonă de pământ brun-roșcat, puternic solidificat, cu pigmenți de arsură. Adâncimea la care a fost descoperită variază de la 0,81 m la 0,95 m, ea prezentând o înclinație pe direcția SV-NE.

Pe latura de SV a caroului, de-a lungul profilului, a fost surprinsă o zonă din șanțul de apărare al castellum-ului târziu, cu lățimea maximă de 0,76 m. Materialul ceramic descoperit în această zonă este fragmentar, neîntregibil, aparținând perioadelor romano-bizantină și medio-bizantină.

Toate aceste structuri au fost amenajate în stratul de dărâmătură care aparține edificiilor ce mărgineau via principalis pe latura sa de NE. Nivelul superior al acestora este cel pe care ne-am oprit, cercetarea continuând în jumătatea sud-vestică a caroului R-S71. Aici am continuat îndepărtarea stratului de dărâmătură a edificiilor romane târzii precum și a pământului din șanțul de apărare. Acesta a fost surprins pe o adâncime maximă de 0,88 m, ea variind până la 0,49 m pe sectorul identificat în caroul R-S71 al traseului său.

La o adâncime de 1,42 m față de colțul de S al edificiului C1/1994 a fost identificată rigola străzii, realizată din blocuri fasonate, în mare parte paralelipipedice. Și pe traseul surprins în R-S71 am remarcat că acesta se situează pe o poziție avansată către axul străzii. Ea nu a fost surprinsă pe întreaga lungime a semisecțiunii, ci doar pe 2,66 m față de profilul SE. Adâncimea la care au fost descoperite blocurile de piatră ce compun această structură variază de la 1,42 m la 1,48 m.

La adâncimea de 1,80-1,83 m au fost identificate câteva blocuri de calcar, de asemenea fasonate, rectangulare, care ar putea aparține cel mai probabil tot dalajului străzii.

Toate aceste structuri sunt suprapuse de un strat de masiv de dărâmătură care conține numeroase materiale de construcție, material ceramic exclusiv romano-bizantin și material osteologic provenind cu precădere de la porcine și bovidee.

Sucesiunea stratigrafică în caroul R-S71 (adâncimile sunt calculate față de limita superioară a profilelor):

Profilul NV:

- strat vegetal până la adâncimi cuprinse între 0 și 0,32 m;

- strat de pământ gri, slab solidificat, care prezintă un material litic mărunț, fragmente ceramice romano-bizantine și medio-bizantine precum și resturi osteologice; acest strat face parte din groapa bordeiului descoperit în colțul nordic al caroului. El a fost excavat până la adâncimi cuprinse între 0,20 m și 0,62 m;

- strat de pământ gri închis, slab solidificat, cu material ceramic fragmentar aparținând perioadelor romano-bizantină și medio-bizantină; acesta face parte din șanțul de apărare al castellum-ului și este amplasat pe latura sud-vestică a profilului, iar adâncimea la care a fost surprins este cuprinsă între 0,18 m și 0,68 m;

- strat de pământ galben, mediu solidificat, cu numeroase fragmente ceramice, numeroase materiale de construcție, material litic de dimensiuni mici și medii; de asemenea acest strat prezintă și numeroși pigmenți de arsură. El reprezintă stratul de dărâmătură provenită de la edificiile romano-bizantine care mărgineau strada pe latura ei de NV. A fost surprins la adâncimi cuprinse între 0,32 m și 0,98.

Profilul SV:

- strat vegetal până la adâncimi cuprinse între 0 și 0,28 m;
- strat de pământ gri, slab solidificat, cu material ceramic fragmentar aparținând perioadelor romano-bizantină și medio-bizantină. Acesta face parte din șanțul de apărare al castellum-ului și a fost surprins pe întreaga lungime a profilului la adâncimi cuprinse între 0,22 m și 0,92 m;
- strat de pământ brun, mediu solidificat, cu numeroase fragmente ceramice, numeroase materiale de construcție, material litic de dimensiuni mici și medii, precum și cu numeroși pigmenți de arsură. Acesta reprezintă stratul de dărâmtură provenită de la edificiile romano-bizantine care mărgineau strada pe latura ei de NV. A fost surprins la adâncimi cuprinse între 0,74 m și 1,56 m;
- zonă de pământ galben în cadrul stratului precedent cu numeroase fragmente ceramice și materiale de construcție, la adâncimi cuprinse între 1 m și 1,56 m.

Profilul SE:

- strat vegetal la adâncimi cuprinse între 0 și 0,10 m;
- strat de pământ brun, slab solidificat, cu pigmenți de arsură și material litic mărunț la adâncimi cuprinse între 0,10 și 0,38 m;
- strat de pământ galben, puternic solidificat, cu urme de mortar și material litic mărunț la adâncimi cuprinse între 0,30 și 0,56 m;
- lentilă de mortar cu o grosime medie de 0,02 m ce apare la adâncimi cuprinse între 0,40 și 0,58 m;
- strat de pământ brun-roșcat, mediu solidificat, cu fragmente de material de construcție și fragmente ceramice romano-bizantine la adâncimi cuprinse între 0,40 și 0,84;
- strat de pământ gri, mediu solidificat, cu fragmente litice de dimensiuni mici și medii, materiale de construcție și pigmenți de arsură la adâncimi cuprinse între 0,10 și 0,98 m;
- strat de pământ galben, puternic solidificat, cu pigmenți de arsură și numeroase fragmente ceramice și materiale de construcție; acesta reprezintă stratul de dărâmtură provenită de la edificiile romano-bizantine care mărgineau strada pe latura ei de NV; a fost surprins la adâncimi cuprinse între 0,84 m și 1,52 m.

Pe latura de N-V a c. R-S 71, la 1 m față de acesta s-a deschis c. R-S 70 cu dimensiuni de 4x4 m. Săpăturile în acest carou au fost reprezentate de îndepărtarea stratului vegetal și a depunerilor arheologice până la o adâncime de 0,34 m față de nivelul de călcare actual. Pe nivelul pe care ne-am oprit s-a evidențiat un nivel de dărâmtură, respectiv pietre de dimensiuni mici și medii, fără a se putea reliefa în stadiul actual al cercetării nici o structură coerentă. Materialul recoltat a fost reprezentat de material ceramic medio-bizantin, puternic fragmentat, fragmente osteologice și materiale de construcție.

În c. S-Ș 71, obiectivul cercetării a fost reprezentat de îndepărtarea depunerilor din șanțul de apărare al castellum-ului târziu. Imediat sub stratul vegetal a fost descoperit un nivel de pământ gri, mediu solidificat, cu numeroase pietre de dimensiuni mici și medii. Printre acestea s-a remarcat prezența părții superioare a unui miliar ce suferise la rândul său o nouă fragmentare. Înălțimea acestuia este de 0,57 m, având diametrul bazei de 0,30 m. Acesta păstra totodată și titulatura imperială abreviată: Imp(erator) Caes(ar) L(ucius) D(omitius) Aurelianus. Înălțimea literelor din câmpul inscripției este de 3 cm pentru rândul întâi și 4 cm pentru rândurile 2 și 3. Materialul ceramic descoperit în context este sărăcăcios, aparținând epocilor romano-bizantină și medio-bizantină.

Caroul S-Ș 70, situat în prelungirea c. S-Ș 71 pe axul longitudinal al șanțului de apărare al castellum-ului târziu prezintă o succesiune stratigrafică identică caroului precedent, respectiv strat vegetal și un nivel de pământ gri cu pietre de dimensiuni mici și medii. Materialul ceramic, amalgamat, poate fi încadrat tipologic în perioada romano-bizantină și medio-bizantină.

Săpătura din sectorul III, via principalis, este documentată prin fotografii pe suport digital, desene ale profilurilor și grundurilor pe hârtie și prelucrate în format electronic.

Datorită amplasamentului său, studierea edificiului C1/1994 este relevantă din mai multe puncte de vedere. Astfel vecinătatea cu via principalis și poarta principală a fortificației este un avantaj pentru studierea relației stratigrafice dintre cele două obiective arheologice. De asemenea proximitatea acestui edificiu cu zidul de incintă, dar mai ales cu turnul de poartă este foarte importantă, mai ales că dovezile arheologice descoperite în săpăturile recente, inclusiv în cea din campania 2010, indică o strânsă legătură între momentul de distrugere al turnului, sfârșit de secol VI p.Chr., și momentul de incendiere al edificiului. Nu în ultimul rând cercetările din C1/1994 pot aduce noi date în privința momentului de construcție al Corpului de Gardă, a funcționalității acestuia, dar și asupra rolului jucat de acest sector al cetății în cadrul fortificației de la Capidava din secolul VII p.Chr. Prin prisma acestor motive cercetările din edificiul C1/1994 sunt determinante pentru cercetarea de ansamblu din sectorul III intra muros al Capidavei, această clădire constituind cheia de boltă a cercetării urbanismului de secol VI din acest sector. În ceea ce privește via principalis, unde artefactele descoperite (așa cum s-a expus în rândurile de mai sus) sunt exclusiv fragmentare, interesul major este dat de posibilitatea stabilirii fazelor de funcționare ale străzii (până acum identificate 2, posibil 3 asemenea faze), în corelare cu edificiile ce o mărginesc în sectorul 3, respectiv sectorul de est al cetății.

Cercetările de teren au fost dublate anul acesta, ca și în campaniile precedente, de un program susținut de înregistrare a noilor elemente de arhitectură puse în evidență, program pus la punct de arh. Anișoara Sion și de completările anuale aduse GIS-ului Capidavei (drd. Dan Ștefan, drd. M. Duțescu-Ștefan, drd. C. Constantin). Odată încheiate cercetările arheologice, rezultatele obținute ar trebui să permită elaborarea cât mai rapidă a proiectului de restaurare a monumentelor zonale. Până la finalizarea prospecțiilor de teren în aria menționată și publicarea sa monografică, o axă importantă de valorificare a rezultatelor deja obținute o reprezintă realizarea unor studii și comunicări științifice de mai mică amploare. În cursul lunii octombrie am prezentat (Ioan C. Oprîș - Al. Rațiu) comunicarea cu titlul Capidava. Cercetări arheologice în campania 2011, prezentare ocazională de lucrările sesiunii anuale Pontica, organizată de MINAC.

Sectorul de est

Zaharia Covacef, Tiberiu Potârniche

Campania de săpături arheologice în sectorul de est s-a desfășurat în perioada 12 – 30 septembrie 2011, cu participarea dr. Zaharia Covacef, Tiberiu Potârniche (MINAC), folosindu-se forța de muncă locală. Cercetările arheologice efectuate în sectorul de Est s-au desfășurat în încăperea C.16 precum și într-o a doua încăpere C 1, însumând o suprafață de cca 40 m². Pe verticală, excavația s-a desfășurat la adâncimi diferite, încadrându-se între 1,75 – 2,15 m în cazul încăperii C.16 respectiv 1,10 – 1,50 m în cazul încăperii C.1.

Cercetarea arheologică desfășurată în sectorul de est al fortificației de la Capidava și-a propus completarea și verificarea situației stratigrafice în vederea elaborării unui volum monografic cu privire la acest sector. Într-un sens mai larg, cercetarea din sectorul de est, mărginit de via principalis, respectiv curtilele F și G (până la poarta principală a cetății), are în vedere punerea în evidență a ansamblurilor arhitecturale din această zonă, conservarea și (nu în ultimul rând) valorificarea lor prin amenajare pentru expunerea către marele public (integrare în Proiectul "Restaurarea, consolidarea, protecția, conservarea și punerea în valoare a sitului arheologic Cetatea Capidava" a Consiliului Județean Constanța, cu accesare

a Programului Operațional Regional 2007-2013, Axa prioritară 5, Domeniul major de intervenție 5.1, aflat în fază SF și DALI).

Cercetarea și-a propus continuarea săpăturii din anul precedent precum și clarificarea situației din încăperea C.16, parte componentă a edificiului romano-bizantin plasat în sectorul de est. În campaniile precedente, săpăturile efectuate în această încăpere au oferit un material ceramic bogat, constând în fragmente de amfore, căni și opaițe, numeroase fragmente de sticlă (fragmente de pahare și candelă) precum și o situație arheologică deosebită distrugerea romano-bizantină fiind acoperită de dărâmătura zidului de incintă.

Pentru continuare cercetării întreprinse în sectorul estic al Capidavei s-a apelat la săpătura arheologică. Atât în încăperea C.16 cât și în încăperea C.1 săpătura s-a realizat în suprafață prin metode manuale. În cazul încăperii C.16, s-a continuat cercetarea din campania precedentă, finalizându-se caseta B. În cazul încăperii C.1 s-a realizat o secționare longitudinală pe direcția NV-SE, perpendiculară pe zidul de incintă, intervenindu-se pe latura de NV, pentru surprinderea nivelului de distrugere a edificiului cercetat. Au fost efectuate înregistrări fotografice în toate etapele săpăturii arheologice iar la final au fost întocmite și completate, după caz, grundurile și profilele stratigrafice.

Campania de cercetare desfășurată în cetatea romano-bizantină și medievală timpurie Capidava, sectorul de est, din toamna anului 2011, s-a derulat în intervalul 12 – 30 septembrie, în două zone distincte, încăperile C.16 respectiv C.1.

În campania din anul precedent suprafața încăperii C.16 a fost împărțită în două case, A și B, acestea fiind despărțite de un micro profil median, orientat NV – SE, pentru verificarea și urmărirea situației stratigrafice. În campania din anul acesta s-a finalizat săpătura din caseta B, demontându-se la final și microprofilul mai sus menționat, atât datorită stării precare de conservare cât mai ales pentru recuperarea materialului ceramic în vederea întregirii ulterioare, în laborator. Campania 2011 a debutat la adâncimea de -1,75 m finalizându-se la -2,15 m săpătura continuând cu investigarea nivelului de distrugere romano-bizantină plasat cronologic la sfârșitul secolului VI și recuperarea materialului ceramic aferent acestuia. Materialul arheologic descoperit respectă în mare măsură, proporțiile și diversitatea întâlnite în campaniile precedente. Se remarcă fragmentele de amfore (LR 1, LR 2, LR 4, amfore de tip pontic), vase de bucătărie, căni și obiecte de iluminat. De asemenea un număr însemnat de fragmente ceramice provenite de la vesela de tipul ARSW, element importat pentru cronologia relativă a distrugerii.

Cea de-a doua zonă supusă cercetării în cadrul campaniei din anul 2011, a fost încăperea C.1. În cazul acestei încăperi s-a realizat o secționare longitudinală pe direcția NV-SE, perpendiculară pe zidul de incintă, intervenindu-se pe latura de NV, pentru surprinderea nivelului de distrugere a edificiului cercetat. Excavația a debutat la adâncimea de -1,10 m finalizându-se la -1,50 m. După îndepărtarea nivelului vegetal, au fost reperate primele resturi de dărâmătură constând în elemente ale acoperișului edificiului (țigle, olane, lemn carbonizat) precum și materiale de construcție conexe (cărămizi, pietre, urme de mortar). Cum de altfel era și previzibil, inventarul ceramic se prezintă sărac în acest nivel, fiind recuperate doar câteva fragmente ceramice provenind de la amfore de tip LR 1. Totuși, în colțul vestic al încăperii a fost semnalată prezența unui dolium întreg, ușor deteriorat ca urmare a presiunii exercitate de greutatea solului. Această situație ne îndreptățește să credem faptul că și încăperea C.1 a reprezentat o zonă de depozitare similară cu C.16, în vecinătatea căreia se și află. Acest aspect va putea fi infirmat sau confirmat, după caz, după îndepărtarea resturilor de acoperiș pentru descoperirea eventualelor elemente conexe, etapa proiectată pentru viitoarele campanii.

Au fost efectuate înregistrări fotografice în toate etapele

săpăturii arheologice iar la final au fost întocmite și completate, după caz, grundurile și profilele stratigrafice.

Rezultatele campaniei din anul 2011 ne-au oferit informații importante cu privire la situația înregistrată la sfârșitul secolului al VI-lea a edificiului plasat în sectorul estic al Capidavei. Finalizarea nivelului de distrugere datorată atacurilor slavo-avare, în încăperea C.16, completează informațiile cu privire la funcționalitatea edificiului. De asemenea situația înregistrată în încăperea C.1, confirmă în mare măsură funcționalitatea și evoluția edificiului în cauză pentru intervalul cronologic cuprins între mijlocul și sfârșitul secolului al VI-lea p.Chr.

Informațiile obținute prin cercetarea desfășurată în anul 2011, completează situația cunoscută ca urmare a campaniilor precedente. Materialul arheologic descoperit va face obiectul unor studii și articole de specialitate. În ceea ce privește materialul ceramic, datorită atât cantității cât și diversității sale ne-am propus realizarea unei serii de articole tematice ce vor trata pe rând amforele, vasele de bucătărie și obiectele de iluminat. Toate acestea, coroborate cu informațiile de ordin stratigrafic și arhitectural vor veni să întregescă documentarea în vederea realizării unui volum monografic proiectat pentru acest sector.

Cercetările arheologice efectuate în sectorul de Est s-au desfășurat în încăperea C.16 precum și în încăperea C.1 însumând o suprafață de cca 40 m²; Pe verticală, excavația s-a desfășurat la adâncimi diferite, încadrându-se între 1,75 – 2,15 în cazul încăperii C.16 respectiv 1,10 – 1,50 m în cazul încăperii C.1. Suprafața pe care s-a efectuat cercetarea în sectorul de Est al cetății Capidava este de aprox. 40 mp.

Arhiva campaniei 2011 (carnet șantier, desene, înregistrarea foto, materialele descoperite) se află la MINAC.

Abstract:

During the 2011 campaign archaeological research in the eastern sector of Capidava fortress was carried out in two distinct areas: the rooms C16 within the Roman-Bizantine edifice, as well as a second one, C1.

The research undertaken in the C16 room focused on the removal of the median microprofile. Archaeological material respects greatly, in both scale and diversity, the situation detected during the previous campaigns: fragments of amphorae (LR 1, LR 2, LR 4, Pontic amphora types), pots and pans, cups and lighting objects prevail.

The second area of research in 2011 campaign was room C.1. A longitudinal sectioning NW-SE oriented has been practiced, perpendicular to the inner wall, intervening on the northwest side, in order to observe the level of destruction. Ceramic inventory is poor, represented by few recovered fragments of LR 1 amphorae type.

The results of the campaign of 2011 offered important information on the situation recorded in the late sixth century edifice located in the eastern sector of Capidava. The situation recorded in room C1 largely confirms the functionality and chronology of the building between the middle till the end of the VIth century AD.

Sectorul VIII (extra muros)

Zeno Karl Pinter, Claudia Urduzia, doctoranzi, masteranzi și studenți ai ULB Sibiu

Cercetarea din acest an s-a concentrat asupra ultimelor trei case deschise în anii anteriori pentru urmărirea zidului de piatră presupus a aparține incintei medievale. În cele 3 case deschise anterior pe suprafață (C6, C7 și C8) s-au efectuat lucrări de curățire și îndreptare a profilelor și a grundului, afectate după sezonul rece și au continuat lucrările de adâncire și degajare a amenajărilor descoperite

în campaniile precedente.

Cercetarea zonei extramurane a sitului de la Capidava a continuat cercetările efectuate în acest perimetru în campaniile 2001-2003 și 2005-2010. Campania 2011 s-a desfășurat în perioada 11 - 22.07.2011, cu o echipă de 1 doctor, 3 doctoranzi, 1 masterand, 4 absolvenți și studenți ai ULB Sibiu.

În campania 2011 eforturile echipei s-au concentrat pe cercetarea planimetrică și stratigrafică a amenajării din piatră legată cu lut apărută deja în campania 2001 (zidul A1) și pe golirea gropii G1, apărută în microsecțiunea practică în caseta C6. În acest sens, au fost adâncite casetele C7/2008 și C8/2010 și microsecțiunea din caseta C6.

În C7/2008 s-a urmărit în primul rând curățarea zidului A1, în colțul de E al casetei, pentru a se putea constata dacă întreruperea de aici din traiectul său este o spărtură sau o intrare. Pe de altă parte s-a urmărit degajarea amenajărilor cu pietre din jumătatea de NV a casetei pentru a stabili stratigrafia zonei. Curățarea fragmentului din A1 surprins în această casetă a dus la observarea mai multor rânduri de pietre așezate îngrijit pe partea sa de S (zona de întrerupere), ce indică o intrare practică în această parte a fortificației. Perpendicular pe A1, în acest punct, a fost curățat un fragment de zid adosat, îngust și cu o fundație superficială, ce poate fi legat fie de o întărire a zidului în zona porții, fie de un turn de poartă, rămânând în sarcina cercetărilor din următoarele campanii să lămurească acest aspect. Pavajul apărut în partea de NV a casetei în anii trecuți pare a se lega tot de aceste amenajări de poartă și aparține cel mai probabil drumului din perioadă.

În caseta C8/2010, decopertată în campania anterioară, a fost curățat și a putut fi observat paramentul de E al fortificației A1 și un fragment dintr-un contrafort masiv adosat dinspre E pe zid.

În campania 2011 a continuat golirea gropii conturată în campania anterioară în microsecțiunea din partea de SE a casetei C6 și datată pe baza unui as roman din prima jumătate a secolului I (posibil de tip Divus Augustus). Golirea a permis observarea mai multor straturi succesive de lutuală pe fundul gropii, apărute după adâncimea de -2,35 m. Din umplutura gropii au fost recuperate pietre, fragmente ceramice mărunte, dar și un fragment dintr-o amforă pictată (scrisă) cu roșu.

Informațiile dobândite în urma cercetărilor din campaniile precedente au fost completate prin surprinderea clară a nivelului tălpii fundației zidului medieval de incintă, a stratului de construcție și a tehnicii de fundare pe plintă. În plus a fost surprinsă stratigrafia completă între solul viu și talpa fundației zidului de incintă.

Informațiile pot fi valorificate în cadrul proiectului de conservare a zidului medieval de apărare, oferind toate detaliile tehnice de fundare și ridicare în elevație a acestui element defensiv. Valorificarea științifică, prin publicare, trebuie să se coreleze cu cercetările efectuate și în alte puncte pe acest sistem de fortificație și să aștepte conturarea traseului complet și a raportului cu cetatea.

Au fost realizate planurile casetelor C7 și C8 în actualul stadiu al cercetării, a fost completat profilul de SE al C6 și au fost realizate fotografiile digitale ale tuturor suprafețelor în lucru și ale descoperirilor celor mai importante. Au fost descoperite fragmente ceramice din vase nereîntregibile de perioadă romană și medievală și oase de animale. Materialul arheologic se află în depozitul șantierului.

Sectorul X – Extramuros

Cătălin Dobrinescu, Simona Maria Herlea, studenți și masteranzi ULB Sibiu

Cercetările arheologice s-au desfășurat în perioada 11-23 iulie 2011 pe platoul B (terme), unde a fost extinsă secțiunea din campania 2010 cu 10 m (2 x 10 m). Orientată N-S, aceasta măsoară

acum 21 x 2 m.

Cercetările întreprinse începând cu anul 2008 (vezi CCA 2009) pe platoul A au urmărit identificarea complexelor și a conexiunilor cu locuirea intramuros și, nu în ultimul rând, stabilirea stratigrafiei generale a situației arheologice din această zonă. Săpăturile au fost extinse începând din 2010 (vezi CCA 2010) pe platoul B, situat în imediata apropiere a termelor romane timpurii. Ca poziționare, platoul A este situat la cca. 300 m spre E de intrarea în cetate, iar platoul B (terme) la jumătatea distanței dintre cele două repere menționate. Cercetarea generală din sectorul X (necropole și termele cetății romane) are ca obiectiv major identificarea limitelor spațiale ale necropolelor cunoscute și a structurilor de locuire extramurană identificate până acum.

În anii 1970-1990 au fost executate cercetări pe platoul B unde au fost identificate elemente ale necropolei romano-bizantine și bizantine, cât și termele cetății Capidava. Pe platoul A nu au fost întreprinse cercetări sistematice, însă au fost sesizate ziduri de piatră la suprafața terenului și au fost găsite fragmente ceramice. Necropola (sectorul X). Primele săpături în marginea de NV a necropolei au fost efectuate de Gloria Ceacalopol în 1958-59; în două secțiuni largi de 2 m. orientate NE-SV, practicate în grădina locuitorului Gheorghe Petcu (astăzi proprietățile) care tăiau primul val al cetății romane târzii au fost identificate mai multe morminte medio-bizantine, un mormânt roman-târziu, precum și un mormânt colectiv medio-bizantin, reprezentând probabil înmormântarea, precipitată a unui grup străin de comunitatea locală, căzut în lupte în fața cetății. Săpăturile au fost reluate (Valeriu Georgescu) în 1975 cu prilejul construirii șoselei județene Cernavodă-Saraiu, modernizate, care străbate aria necropolei, afectând foarte multe morminte.

Într-o fază inițială săpăturile au avut caracter de salvare, neputându-se folosi nici un plan topografic de situație, nici trasee de săpătură metodice; mulți tumuli decapitați de constructori a trebuit să fie deschiși în suprafață. Termenul de necropolă cuprinde de fapt patru structuri funerare de ansamblu distincte: o necropolă tumulară hallstattană (Babadag III); o necropolă tumulară romană care suprapune aria celei hallstattiene și în câteva cazuri îi refolosește tumulii; o necropolă plană, creștină, romană târzie și romano-bizantină; o necropolă plană creștină medio-bizantină. În colțul de V al necropolei fuseseră construite, anterior extinderii înmormântărilor, termele castrului roman. Planul topografic de situație a fost ridicat în anul 1979 de Valerian Bărbuță și nu a cuprins și aria termelor. S-au săpat 10 tumuli, dintre care numai ultimii 5 în sistemul profilelor axiale, precum și un mare număr de morminte plane. Săpăturile au fost întrerupte între anii 1983 și 1992 când eforturile s-au concentrat asupra termelor romane; în 1993-1997 s-a săpat tumulul 15. Începând din 1997 aria necropolei și termelor nu a mai constituit obiect de cercetare (cu excepția campaniei 2005, când un colectiv al Muzeului de Arheologie Callatis din Mangalia a efectuat săpături în extremitatea de N și NV a termelor). Este necesar să se inițieze măsuri de conservare-restaurarea termelor și de protejare a ariei necropolei, deoarece există tendința ocupării acestei arii cu construcții de locuințe, cât și intenții de valorificare a terenului în alte proiecte ale primăriei locale din Topalu.

Pe platoul A am trasat două secțiuni în cruce, orientate est-vest (40 x 2 m), nord-sud (32 x 2 m) în care am identificat trei niveluri de locuire din perioada romană, urmate de o perioadă de abandon. În cursul sec. X-XI p. Chr. spațiul este refolosit, de data aceasta ca necropolă a locuitorilor din cetatea bizantină.

Pe platoul B am trasat o secțiune de control de 11x2 m, orientată nord-sud, cu scopul de a identifica eventuale morminte din perioada medievală și a delimita în acest sens necropola bizantină. Menționăm, că acest platou a fost intens exploatat încă din antichitate, când au fost construite termele cetății și mai târziu

în perioada modernă, când au fost ridicate depozitele de grâne ale C.A.P. Ținând cont de aceste date, am trasat secțiunea pe marginea de est a platoului, pe o panta lină, într-o zonă neafectată de intervenții antropice. La aproximativ -0,80/0,90 m au fost descoperite, în linie, cinci morminte de inhumatie din perioada medievală. Extinderea secțiunii în 2011 își propunea să verifice limitele necropolei medio-bizantine.

Deși foarte modeste, rezultatele scurtei campanii din 2011, au pus în evidență câteva complexe și artefacte de epocă romano-bizantină, respectiv medio-bizantină. Săpăturile, având ca obiectiv clar delimitarea înspre cetate a spațiului sacru al necropolei medio-bizantine înspre cetate vor continua și în campaniile viitoare. În egală măsură, ele vor lămurii alternanța de locuire sau utilizare a spațiului extramuran pentru ateliere, terme etc., respectiv delimitarea necropolelor din epocă romano-bizantină și medio-bizantină față de zonele aferente locuirii civile în epocile menționate.

Complexe:

- Vatră de foc din piatră, perioada medievală (sec X/XI) descoperită în același nivel cu gropile mormintelor medievale din sec. X.

- Groapă circulară cu materiale ceramice fragmentare romano-bizantine, tăiată de groapa mormântului M5, descoperit anul trecut.

La cca. -0,90/1 m am identificat nivelul de călcare medieval, pe care a fost construită vatra și de unde au început să fie săpate mormintele. Între nivelul vegetal actual și nivelul de călcare medieval se afla un strat ce conține un pământ depus de la săpăturile arheologice anterioare, efectuate în zona termelor, ce conține fragmente ceramice amestecate, din perioada romano-bizantină și medievală.

Materialul arheologic descoperit în această campanie constă din câteva fragmente ceramice aparținând perioadei romano-bizantine (sec. IV-VI) și epocii medievale (sec. X-XI).

Materialul ceramic apărut în acest sector este în totalitate fragmentar, astfel în ceea ce privește formele nu putem prezenta decât câteva date. Cele mai multe fragmente aparțin unor oale fără toartă de dimensiuni variate, însă s-au descoperit și două toarte ceea ce dovedește că unele fragmente aparțin unor oale cu toartă. Cele două tarte sunt ovale în secțiune, una este îngustă (2,5 cm) și groasă de 1 cm, cealaltă lată (5 cm) și groasă de 2,5 cm. Un alt fragment reprezintă fundul unei străchinuțe.

Vasele au fost lucrate la o roată cu turație medie sau rapidă din lut comun sau caolinoid având ca degresant nisip, nisip fin, nisip și cuarț, precum și microprundiș. Arderea este una oxidantă, de cele mai multe ori neomogenă, vasele având miezul mai închis la culoare, iar suprafața interioară și exterioară pătată¹.

Oalele au umerii pronunțați și gura evazată. În funcție de modul în care se prezintă gâtul și buza acestora, am stabilit șase variante:

a - Oală cu gâtul înalt, aproape drept, cu buza tăiată oblic spre interior și cu tor oval în partea inferioară. Decorul incizat prezent pe acest fragment constă într-un șir de impresiuni - alveole - făcute probabil cu unghia și dispus la baza gâtului. În zona umărului se suprapun două fascicule de striuri drepte dispuse oblic.

b - Oală cu gâtul înalt, bine marcat prin arcuire și cu buza rotunjită. Decorul se prezintă sub forma unor striuri orizontale adâncite peste care, în zona umărului, a fost incizată o bandă în val cu linii întrerupte.

c - Oală cu gâtul scurt, unghiular și buza cu tor oval. Decorul constă într-o zonă compactă de striuri orizontale fine peste care sunt incizate două fascicule de striuri drepte dispuse oblic.

d - Oală cu gâtul înalt, arcuit și cu buza subțire rotunjită. Decorul incizat prezent pe acest fragment constă într-o zonă de striuri orizontale peste care, în zona umărului, se suprapun linii

drepte, inegale, dispuse oblic dezordonat.

e - Oală cu gâtul scurt, arcuit, cu buza lată, plată în partea ei superioară și trasă în exterior. Nu prezintă decor.

f - Oală cu gâtul scurt, arcuit, cu buza lată, concavă în partea ei superioară și trasă în exterior. Nu prezintă decor.

Fragmentul ce reprezintă partea inferioară a unei străchinuțe are pereții groși (1 cm) și foarte evazați. Fundul cu diametrul de 5 cm este convex în interior, iar la exterior prezintă un semn incizat în pastă crudă, cel mai probabil cu ajutorul pieptenului. La îmbinarea jumătății inferioare a vasului cu fundul, pe exterior, prezintă o bordura semicirculară.

În lipsa unor repere cronologice clare (piese de metal cu putere de datare mai mare) și datorită stării fragmentare a materialului este destul de dificil de a oferi o cronologie extrem de precisă pentru aceste fragmente. Decorul, tehnica de lucru și forma fragmentelor încadrate în primele tipuri sunt caracteristice secolelor X-XI². Însă tehnica de lucru și forma fragmentelor încadrate în ultimele tipuri ne fac să presupunem că este vorba de o ceramică mai târzie, probabil de la începutul secolului al XIII-lea³. În plus apar și câteva fragmente ceramice aparținând unor vase romano-bizantine. Prin urmare materialul ceramic este amestecat conținând alături de ceramica caracteristică secolelor X-XI și ceramică mai timpurie (romano-bizantină), dar și mai târzie. [Simona Maria Herlea]

O concluzie ce se conturează în urma cercetărilor întreprinse până acum pe cele două platouri aflate în apropierea cetății este aceea că locuirea romană extramuros încetează cândva, la sfârșitul sec. IV p. Chr., ultimele monede fiind de la Valens. Zidurile locuințelor de aici au fost demantelate, probabil în aceeași perioadă, când se constată o extindere a spațiului locuibil din cetate, încăperile fiind prelungite până în incintă. Mormintele descoperite pe ambele platouri sugerează folosirea ca necropolă a acestui spațiu în perioada medievală.

Analiza complexelor arheologice, a materialului ceramic și numismatic de pe Platoul A va constitui subiectul unui studiu. Publicarea unui raport preliminar al descoperirilor de pe platoul B, după analiza antropologică și aceea a pieselor descoperite în morminte, a fost deja avansată la revista Pontica a MINAC.

Săpăturile din campania 2011 urmează a fi georefențiate în GIS-ul general al Capidavei, în cursul lunii noiembrie a.c.

Note:

1. Simona Maria Cursaru-Herlea, *Ceramica medievală din secolele IX-XI de la Capidava*, Teză de doctorat, conducător științific prof. dr. dr. h. c. Thomas Nägler, Sibiu, 2010, p. 200-201.

2. Simona Maria Cursaru-Herlea, *Ceramica medievală din secolele IX-XI de la Capidava*, Teză de doctorat, conducător științific prof. dr. dr. h. c. Thomas Nägler, Sibiu, 2010, p. 77-80.

3. Analogii pentru fragmentul din fig. 5 vezi la Silvia Baraschi, *Despre ceramica uzuală din veacul al XIII-lea de la Păcuil lui Soare*, SCIV(A) 33, 1982, 2, p. 227, fig. 4/4.

8. Călugăreni, com. Eremitu, jud. Mureș

Punct: Vicusul castrului roman de la Călugăreni

Cod sit: 116616.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 118/2011

Colectiv: Nicoleta Man - responsabil, Daniel Cioată, Coralia Crișan, Panczel Szilamer (MJ Mureș), Sorin Cociș (IAIA Cluj)

Potrivit Proiectului anual de cercetare, în 2011 s-a urmărit pe de o parte verificarea extinderii vicusului în imediata apropiere a castrului, respectiv în zona cuprinsă între latura nordică a castrului și râului Niraj, iar pe de altă parte verificarea stratigrafiei din zonă, surprinderea primelor locuințe, dispunerea lor în teren în raport cu castrul și drumurile principale.

Satul Călugăreni face parte din punct de vedere administrativ din comuna Eremitu, județul Mureș. Accesul în sat se face pe drumul județean 153 A. Satul este străbătut de râul Niraj. Distanțele până la cele mai apropiate localități sunt Miercurea Niraj - 15 km, Sovata - 20 km, Reghin - 25 km și Tg. Mureș - 35 km.

Situl se află în apropierea râului Niraj, la capătul vestic al satului, în spatele ultimelor case și a drumului de țară care face legătura cu satul Dămieni. Castrul se află amplasat pe terenul arabil din spatele caselor, parțial intră în grădinile de pe lângă case. Vicusul este amplasat de-a lungul drumului spre Dămieni, de-o parte și de alta, având o întindere destul de mare, materialul ceramic extinzându-se pe o suprafață de cca 5 ha. După informațiile adunate din scrierile mai vechi (Orban, Neigebauer, Marsigli, Paulovics) se pare că termele erau amplasate aproape de Niraj, aproximativ în dreptul porții principalis sinistra.

În ceea ce privește terenul, acesta este destul de diferit de la un punct la celălalt. Terenul unde este amplasat castrul este format dintr-un humus negru, gros, sub care apar, deja la adâncimea de 0,40m., urme din resturile castrului. În partea stângă a drumului unde apar multe fragmente ceramice, solul este mlăștinos și multe parcele de pământ sunt neplantate, iar în partea dreaptă a drumului, până la Niraj, solul este uscat, format dintr-un humus negru, în care se văd urme de ceramică dar și porțiuni cu multă piatră.

Scopul inițial al cercetării a urmărit pe de o parte verificarea extinderii vicusului în imediata apropiere a castrului, respectiv în zona cuprinsă între latura nordică a castrului și râului Niraj, iar pe de altă parte verificarea stratigrafiei din zonă, surprinderea primelor locuințe, dispunerea lor în teren în raport cu castrul și drumurile principale.

Săpături arheologice au mai fost efectuate în anul 1960 de către un colectiv de la Universitatea Babeș – Bolyai din Cluj – Napoca, condus de prof. univ. dr. Dumitru Protase ale căror rezultate le-am utilizat pentru stabilirea orientării castrului și identificarea liniilor de fortificație exterioară. Întreaga suprafață ocupată de castru (2,25 ha) este în prezent ocupată cu culturi agricole.

În perioada 6 septembrie–7 octombrie 2004 au fost efectuate săpături arheologice sistematice, săpături, care au fost coordonate de dr. Nicoleta Man, iar colectiful de cercetare a fost format din muzeograful Coralia Crișan și Daniel Cioată. În urma acestei campanii de săpătură arheologică se pot desprinde câteva concluzii: castrul în totalitate, zidul de incintă, construcțiile interioare și drumurile au fost ridicate din pietre de râu (Niraj) legate cu un mortar pe bază de lut și nisip de proastă calitate. Cea mai mare parte a zidurilor au fost dezafectate în epoca medievală când începe construcția mănăstirii franciscane din localitate.

În 2007, Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca, Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts Frankfurt am Main și Muzeul Județean Mureș au realizat o prospecție geomagnetică a castrului cu rezultate deosebite.

În vicusul militar de la Călugăreni nu s-au mai realizat până acum cercetări arheologice, aceasta fiind prima campanie.

Pentru a verifica consemnările istoriografice din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea, neavând nici un reper stratigrafic pentru zona exterioară castrului am efectuat 3 sondaje de verificare după cum urmează:

Sondajul 1 a fost trasat la 85 m de colțul nord-vestic al castrului, în linie dreaptă înspre Niraj, orientat nord-vest – sud-est,

cu dimensiunile de 2 x 15 m. Acest sondaj a fost executat paralel cu vechile grajduri, pentru a verifica informațiile primite de la săteni cu privire la descoperirile făcute cu ocazia construirii grajdurilor în anii '50. Stratigrafia sondajului 1 este următoarea: 0-0,30 m – humus contemporan, din care se adâncesc două gropi contemporane până la adâncimea de 0,70 m; 0,30-1 m. – lut galben, nisipos, steril.

Sondajul 2 a fost trasat în fața grajdurilor, între grajduri și drum, cu dimensiunile de 1 x 1 m, dar situația stratigrafică este identică cu cea din Sondajul 1.

Sondajul 3 a fost trasat în prima parcelă de teren arabil, dincolo de drumul care se desprinde de drumul comunal principal, aproximativ la 150 m nord-vest de castru, cu dimensiunile de 1 x 1 m. Situația stratigrafică este aceeași ca și în celelalte sondaje.

Rezultatele acestor sondaje au evidențiat faptul că vicusul militar al castrului de la Călugăreni nu se extinde între latura nordică a castrului și râul Niraj și nici termele care erau amplasate de istoriografia veche în dreptul porții principalis sinistra nu se află acolo.

În cadrul cercetării au fost deschise trei secțiuni, aproximativ 300 m distanță de castru, între drumul comunal și râul Niraj, ținându-se cont de o serie de factori precum particularitățile terenului sau gradul de răspândire a materialului arheologic. Orientarea lor, pe direcția NV – SV, a fost determinată de traseul actual al drumului precum și de dispunerea parcelelor de teren agricol, pe suprafața cărora s-a efectuat cercetarea arheologică. Numerotarea unităților de săpătură a început cu secțiunea 1 din anul 2011 (S1/2011). Complexele sunt prezentate sintetic, în urma analizei finale.

Secțiunea 1 (20 x 3 m)

Stratigrafia secțiunii este următoarea: 0 - 0,20; 0,25 m – strat vegetal; 0,20; 0,25 m – 0,60; 0,70 m - strat de cultură romană; 0,60; 0,70 m – 1 m, pământ negru cu foarte puțin material; 1 – 1,10 m – lut galben.

În secțiunea S1 s-a conturat un singur complex.

Complexul 01 a fost surprins în carourile 1 – 4 la o adâncime de 0,25 – 0,30 m fiind alcătuit dintr-o platformă de pietre de râu, unele de mari dimensiuni situate cu precădere în partea superioară și înconjurate de altele mai mici. Materialul ceramic, răsfirat pe întreaga suprafață, s-a concentrat în apropierea profilului vestic, în carourile 1 – 2, unde a fost găsită o mare cantitate de fragmente de culoare cenușie, sub un prim nivel de pietre. Adâncimea maximă până la care coboară acest complex este de - 0,80 m. În profilul vestic a fost surprinsă o groapă, în dreptul metrului 1,80 m care coboară până la adâncimea de - 0,80 m și urcă oblic până în dreptul metrului 2,8. În profilul estic, complexul atinge adâncimea de -0,80 m pentru ca în dreptul metrului 1,60 să urce destul de brusc până la adâncimea de -0,60 m.

Secțiunea 2 (17 x 3 m)

Stratigrafia secțiunii este următoarea: 0 - 0,20; 0,25 m – strat vegetal; 0,20; 0,25 m – 0,60; 0,70 m - strat de cultură romană; 0,60; 0,70 m – 1 m, pământ negru cu foarte puțin material; 1 – 1,10 m – lut galben.

Secțiunea a fost trasată în prelungire la S1 cu un martor de 1 m, aici conturându-se mai multe complexe.

Complexul 02 a apărut în colțul SE al secțiunii sub forma unei aglomerări semicirculare de piatră de râu de diferite dimensiuni, la adâncimea de 0,40 m, pe suprafața carourilor 1 – 2, sectoarele A – B. La adâncimea de 0,60 m, în mijlocul zonei amintite se conturează o groapă circulară compusă din pământ negru amestecat cu cioburi, pigment de chirpici și pietre de râu, înconjurată de un „pat” de pietricele. Acesta din urmă nu se mai regăsește la adâncimea de 0,80 – 0,90 m. Groapa circulară, cu un diametru de 1,40 m se adâncește până la 2,35 m, menținându-se umplutura amintită, la care se mai adugă unele fragmente de cărămizi și olane. Pe fundul gropii, în mijlocul său, a fost observată o lentilă de lut galben (cu pietre de râu în centru) delimitată pe margini de o alomerare de pietriș și nisip.

Adâncimea maximă până la care s-a ajuns a fost de 2,45 m deoarece în urma îndepărtării balastului s-a atins pânza freatică ceea ce a dus la inundarea complexului. După toate probabilitățile este vorba de o fântână cu marginile adâncite neamanajate (cu lut sau pietre) dar care avea, probabil, o suprastructură din piatră de râu.

Complexul 03 a apărut sub forma unor pete consistente de chirpici în dreptul carourilor 6 – 7/ B-C, la adâncimea de 0,40 m. Continuarea săpăturilor a dus la concluzia că și această zonă aparține de fapt complexului 04 pe care-l vom descrie mai jos.

Complexul 04 s-a conturat în perimetrul carourilor 6 – 17, de la adâncimea de 0,40 – 0,50 m până la cea maximă 1,20 m și este caracterizat de o pată de pământ negru amestecat cu chirpici și pietre de râu pe întreaga suprafață, cu excepția sectorului „A” al secțiunii (spre profilul estic), unde pământul negru este puternic pigmentat cu fragmente ceramice. Materialul ceramic este destul de bogat și variat. La adâncimea de 0,50 m, se conturează mai clar un perimetru dreptunghiular de pământ negru cu foarte mult chirpici și fragmente ceramice, între carourile 8-14/BC. De jur împrejur se păstrează pământul negru mai puțin pigmentat, unde se poate determina existența unor zone cu o concentrare mai mare de chirpici. Forma liniară a acestora a determinat interpretarea lor ca posibili pereți (dărâmați) ai unei locuințe, cu lățimea de 0,40 m. Ele pot fi observate în carourile 8, 10, 15 și 17, ieșind din profilul estic până spre mijlocul secțiunii. La adâncimea de 0,60 – 0,70m. pata de pigment se restrânge între metrii 9,50 – 13,20, sectoarele B – C și se păstrează „pereții” din carourile 15 și 17. La metrul 8/B a fost surprinsă o groapă circulară cu pigment, având un diametru de aproximativ 0,65 m și cu o adâncime maximă de aproximativ 0,50 m. Alte două gropi asemănătoare ca formă și conținut însă de dimensiuni diferite au mai fost dezvelite în carourile 10/A și 14/C.

Complexele 03 și 04 reprezintă urmele unei locuințe de suprafață, de mari dimensiuni, care se întinde numai în această secțiune pe o suprafață de 24 mp. Amprentele de pereți, după traseul lor se extind atât spre nord-vest, cât și spre nord-est, intrând în ambele profile lungi ale secțiunii. Locuința era construită din chirpici, probabil cu structura pe pari de lemn. Complexul 03 având forma aproximativ de potcoavă, poate reprezenta urmele unui cuptor-vatră, unde urmele de arsură, deși există, sunt destul de slabe, sau mai degrabă, marginea locuinței de la care s-a păstrat mai compact peretele de chirpici. Întinderea acestui complex va putea fi stabilită numai prin extinderea cercetării, atât spre est cât și spre vestul S2.

Secțiunea 3 (8 x 3 m)

Stratigrafia secțiunii este următoarea: 0 - 0,20; 0,25 m – strat vegetal; 0,20; 0,25 m – 0,60; 0,70 m - strat de cultură romană; 0,60; 0,70 m – 1 m, pământ negru cu foarte puțin material; 1 – 1,10 m – lut galben.

Secțiunea a fost trasată paralel cu S1, cu un martor de 0,50 m., însă cu 2 m. mai spre sud în scopul verificării unei posibile suprapunerii a drumului comunal cu cel roman precum și pentru o mai bună imagine asupra complexului 01 din prima secțiune. De aici avem un singur complex.

Complexul 05 a fost surprins între carourile 1 – 4 de la adâncimea de 0,25 m. Este caracterizat de o aglomerare de pietre de râu de dimensiuni relativ mari (0,2 x 0,3 m) în zona caroului 2, sector C (spre profilul vestic). În carourile 3 – 5, mai exact între metrii 2 – 4,70 s-a conturat o platformă de piatră de râu, pe toată lățimea secțiunii (pietrele de dimensiuni mai mari se întâlnesc în sectorul C), venind practic în continuarea celei din prima secțiune. Materialul ceramic, de culoare cenușie și destul de bogat, era concentrat în zona carourilor 2 – 3, sector A, de unde provin și o serie de cuie, fragmente de vase de sticlă și o fibulă de bronz. Pietrele de râu sunt foarte rare în zona carourilor 1 – 2 cu excepția aglomerării din profilul vestic amintită mai sus.

Stratigrafia verticală vine în completarea celei orizontale. Astfel în profilul sudic pietrele de râu sunt rare, predominând fragmentele de cioburi și pigmentul ceramic. Acestea din urmă se regăsesc și în profilul sudic, sub forma a două gropi, între metrii 0 – 0,50 și 0,80 – 1,30, cu adâncimea de 1,20 m. Urmează apoi, până la metrul 2 o serie de pietre de râu iar de la metrul 2,20 începe platforma de piatră, până la metrul 5,50, cu o adâncime maximă de 0,90 m. În profilul nordic situația se prezintă într-un mod asemănător, cu excepția celor două gropi cu pigment.

În această campanie de cercetare au fost recuperate multe și diverse materiale arheologice, cum ar fi:

- Ceramică romană, care poate fi clasificată în funcție de pastă și nivel de ardere în mai multe categorii: vase din pastă gri-negricioasă, cu ingrediente diverși (mult nisip, mică), care oferă ceramicii un aspect rudimentar, vase din pastă gălbuie, poroasă, care se fărâmițează ușor și vase din pastă cărămizie, bine arse de o calitate superioară. Pe câteva fragmente gri – negricioase au fost identificate decoruri ștampilate, formate din rozete și frunze. Cunoscând ceramica romană din zonă am constatat că aceste categorii ceramice au fost cu siguranță confecționate în atelierile, care deserveau zona, amplasate undeva în zona așezării din apropiere. Alături de ceramica locală au fost identificate câteva fragmente caracteristice centrului ceramic de la Cristești, și anume ceramică cărămizie cu angobă roșie, de o calitate superioară. Ca formă, fragmentele de vase aparțin tipurilor ceramice obișnuite: farfurii cu fundul inelar, castroane și boluri cu fundul inelar și buza dreaptă sau răsfrântă, marcată de caneluri, ulcioare cu o toartă sau fără torți și oale de diferite dimensiuni și tipuri.

- Materiale de construcție din ceramică. Din această categorie au fost recuperate din nivelul de dărâmătură, din toate cele 3 secțiuni multe cărămizi, țigle și olane care au aparținut construcțiilor din perimetrul vicusului. Multe dintre ele au fost recuperate din interiorul fântânii descoperite în S2.

- Obiectele din fier sunt multe și reprezentate prin cuie, piroane și diferite îmbinări folosite în construcții, o cheie, vârf de săgeată cu trei muchii, țință rotundă, lame de cuite de diferite tipuri și dimensiuni și o cantitate impresionantă de bucăți de zgură de fier, semn al unei activități metalurgice în zonă.

- În cadrul acestei campanii s-a descoperit o singură fibulă din bronz.

- Fragmentele de sticlă descoperite aparțin unor vase de mici dimensiuni din sticlă transparentă.

În urma acestei campanii de săpătură arheologică se pot desprinde câteva concluzii:

- Cele 3 sondaje de verificare au evidențiat faptul că vicusul militar al castrului de la Călugăreni și termele nu se extind între latura nordică a castrului și râul Niraj.

- În cadrul secțiunilor, amplasate la aproximativ 300m. de castru, complexele descoperite dovedesc că cercetările s-au efectuat în interiorul vicusului, stratul de cultură romană fiind foarte consistent. În S1 și S3 care sunt paralele, a fost descoperită o platformă de piatră de râu, consistentă, unele de mari dimensiuni situate cu precădere în partea superioară și înconjurate de altele mai mici. Aceasta are o lățime cuprinsă între 4 și 5m, în ambele secțiuni. Inițial, am considerat această platformă drumul roman care ieșea din castru și se îndrepta pe valea Nirajului spre vest. Dar profilele ambelor secțiuni, demonstrează mai mult un strat de demolare, piatra fiind amestecată cu foarte multe fragmente ceramice, materiale de construcție din fier și fragmente de vase din sticlă. Urme de șanțuri de fundație sau de gropi de pari nu există sub stratul de piatră. Extinderea cercetărilor viitoare spre vestul și estul acestor secțiuni, poate vor clarifica funcționalitatea acestei platforme.

- S2 este cea mai bogată în complexe, aici fiind descoperite

o locuință cu pereții de chirpici, compartimentată, și o fântână. De asemenea, planimetria și suprafața locuinței se va contura într-o campanie viitoare, când vom extinde cercetările arheologice în vederea dezvelirii întregii locuințe. [Nicoleta Man, Daniel Cioată].

9. Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași

Punct: D-aia Parte

Cod sit: 101733.12

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 91/2011

Colectiv: Done Șerbănescu – responsabil (MCG Oltenița), Alexandra Comșa (IAB)

Necropola culturii Gumelnița de la Căscioarele - "D-aia Parte" a fost descoperită în vara anului 1990, în urma unor ample terasări făcute în zonă. Necropola fiind situată pe pantă a fost distrusă în bună parte de lucrările efectuate. Pentru salvarea vestigiilor care au mai rămas s-au întreprins trei campanii arheologice în anii 1989, 1992 și 1997, care au avut ca rezultat descoperirea și cercetarea 28 morminte de inhumatie, unele cu inventar funerar, atribuite culturii Gumelnița, fazele A1 și A2. Campania arheologică din anul 2011 a avut ca obiectiv stabilirea limitei de nord-est a necropolei și verificarea existența unei alte necropole eneolitice pe versantului de nord-vest al văii, punct numit și "Vizavi de Puțul Popii".

Pe versantul de est al văii, unde a fost identificată necropola din punctul "D-aia parte", în anul 1989 (necropola nr. 1) au fost săpate cinci secțiuni, în suprafață totală de 80 mp, care au fost adâncite până la 1,5 m. În această suprafață au fost descoperite trei morminte de inhumatie, în care scheletele erau așezate în poziție chircită, pe partea stângă, cu craniile orientate pe direcții apropiate de est. Mormintele descoperite se aflau într-o stare precară de conservare, erau deranjate de rădăcinile de pomi și viță-de-vie care au acoperit multă vreme terenul cercetat. Inventar funerar s-a descoperit numai în mormântul M.30 și a constat dintr-o plăcuță ornamentală dreptunghiulară, perforată la colțuri, realizată dintr-o defensă de mistreț.

Pe versantul de vizavi de necropolă, în punctual numit "Puțul Popii" în anul 1992 fusese identificată o altă necropolă gumelnițeană, distrusă în cea mai mare parte de lucrările de terasare, iar în urma unui sondaj a fost descoperit și cercetat un mormânt de inhumatie, care a avut ca inventar, printre altele, două mărgelile tubulare din foiță de aur și un inel din sârmă de aramă. Aici a fost trasată o secțiune lungă de 40 m și lată de 2 m. Secțiunea a fost orientată paralel cu marginea terasei executate de buldozere. În această secțiune au fost descoperite trei gropi menajere în formă de clopot, din epoca geto-dacică, perioada clasică. Într-o groapă fost descoperit un vas-borcan întreg, mult material ceramic întregibil și material osteologic.

În carourile 8 și 15, la adâncimea de 0,45 și 0,95 m au fost descoperite două morminte de inhumatie, în care scheletele erau orientate cu craniul spre est. Într-unul din morminte se afla un schelet de copil, descompus în cea mai mare parte de acizii humici. Scheletul de copil din M 2 era depus în poziție chircită, pe partea stângă, cu palmele aduse în dreptul feței, iar scheletul din M3, de adult, era culcat pe partea stângă în poziție chircit moderat, avea mâna stângă îndoită din cot și adusă cu palma în dreptul feței, iar mâna dreaptă, ușor îndoită, era adusă cu palma pe femurul piciorului drept. Gropile funerare aveau formă ovală. În cele două morminte nu s-a găsit inventar funerar. În urma acestor cercetări putem conchide că și

necropola din punctul Căscioarele - "Vizavi de Puțul Popii", situată pe panta terasei, a fost distrusă în cea mai mare parte de lucrările de terasare amintite la început. Având în vedere că în așezarea culturii Gumelnița din punctul Căscioarele - "D-aia Parte", care a fost cercetată în mai multe campanii arheologice, nu s-a întâlnit un nivel de locuire care să aparțină culturii Gumelnița A2, credem că cele două necropole cercetate aparțin comunităților gumelnițene care au locuit pe așezarea de tip tell de pe "Ostrovel" și pe tell-ul alăturat, care nu a fost cercetat și care în prezent este acoperit total de apele lacului Cătălui.

Bibliografie:

P.Cantemir, C.Bălțeanu, *Considérations anthropologiques sur le matériel de Căscioarele (départament de Călărași)*, ARA 30, 1991, p.3 – 7.

Zusammenfassung:

Im Jahr 2011 erlaubten die Forschungen in Căscioarele, Bezirk Călărași, das Festlegen im Punkt "D-aia parte" der östlichen Grenze der äneolithischen Nekropole, so dass damit die Grabungen hier abgeschlossen werden konnten. Es wurden drei Gumelnița-Gräber freigelegt, deren Skelette sich im schlechten Zustand aufbewahrt haben, Grab 31 war gänzlich zerstört.

Am westlichen Anhang des "D-aia Parte"-Tales, im Punkt "Vizavi de Puțul Popii", wurde eine weitere Gumelnița-Nekropole geortet. Hier wurden zwei inventarlose Gräber gefunden. Der Rest des Gräberfeldes wurde in den Jahren 1988-1989 durch Terrassierungen zerstört. Zurzeit wurden nur drei Körpergräber, von denen eines charakteristisches Gumelnița A2-Material beherbergte, erforscht. Um Umfeld der Nekropole konnten auch drei getische Abfallgruben aus dem II.-I. Jh. v.Chr. studiert werden.

10. Căuaș, com. Căuaș, jud. Satu Mare

Punct: Sighetiu

Cod sit: 137309.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 80/ 2011

Colectiv: Liviu Marta - responsabil, Ciprian Astaloș, Zoltán Kadas (MJ Satu Mare), Florin Sfrengu, Marian Trandafir, Cornel Achim, Beata Menesi (Univ. Oradea)

Cercetările arheologice au fost finanțate în cadrul Proiectului de cooperare culturală transfrontalieră Ungaria – România « Patrimonium II ». Sondajul realizat în acest an la Căuaș face parte, totodată, dintr-un amplu program de cercetare derulat de Muzeul Județean împreună cu Universitatea Ruhr din Bochum: Sisteme de locuire din perioada epocii bronzului în Valea transilvăneană a Ierului. Scopul săpăturilor arheologice de la Căuaș a fost acela de a sonda și verifica interesantele rezultate geomagnetice obținute în ultimii doi ani, referitoare atât la impresionantul sistem de fortificare, lung de 3030 m, dar și la dispunerea pe șiruri a construcțiilor din așezarea hallstattană (cultura Gáva).

Săpăturile din anul 2011, desfășurate în perioada 21.07.2011 - 13.08.2011, au urmărit cercetarea sistemului de fortificare a așezării pe latura de nord-est, într-o zonă în care acesta nu este vizibil la suprafață, însă a fost sesizat cu ajutorul prospecțiilor geomagnetice. Pentru verificarea sistemului de fortificare a fost realizată o secțiune de 39,5 x 1,5 m ce pomește din zona locuită, străpunge sistemul

de fortificare și ajunge în partea exterioară a sitului. După săparea primei pene de hârleț s-a constatat existența unui lut galben în carourile 10-16. Poziția și lățimea stratului de lut coincidea cu aceea pe care o indica semnalul geomagnetic ce sesiza posibilul sistem de fortificate.

În zona din interiorul așezării, sub stratul arabil, materialele arheologice erau prezente în concentrare mai mare în imediata apropiere a zonei valului (în zona metrilor 10–12,40). Cantitatea lor a sporit la adâncimea de -0,75-0,95 m, printre ele fiind și o râșniță întreagă cu diam. de 0,60 m. S-a considerat că materialele ar putea provenii de la fundul unui bordei, semnalat și de concentrarea în zonă a unor fragmente de chirpici ars și a unor resturi vegetale arse. Doar spre est, la baza valului de lut, a fost surprinsă marginea complexului. Spre vest marginea bordeiului nu a fost sesizată în stratul de culoare negricioasă. Sub această concentrare de materiale (bordei ?), la -0,80 m, în zona metrilor 9,60 m, a fost descoperit un craniu uman (bărbat). Un fragment provenind de la un al doilea craniu a mai fost descoperit în caroul 1, la adâncimea de -1,30 m.

În caroul 2, la adâncimea de -80 cm s-a constatat existența unui „perete” format din fragmente de lut, cu o intensitate de ardere diferită. Grosimea acestui perete este de cca. 0,10 m, iar lungimea sa era de 1 m. La același nivel mai apar și alte grupări de chirpic, însă mai mici. Immediat sub dărâmăturile de chirpic este prezentă o lentilă ce conține o mare cantitate de resturi vegetale carbonizate, ce suprapune un adevărat strat de fragmente ceramice, dar și unele vase întregi. Ansamblul situației a fost interpretat ca fiind o posibilă locuință incendiată, în care: gruparea liniară de chirpic ars ar reprezenta lipitura năruită a unui perete, resturile vegetale carbonizate ar putea fi urme ale acoperișului, iar vasele ar putea fi inventarul surprins de incendiu. Stratigrafic, sub aceste nivel există un strat de pământ cenușiu-unsuros, gros de 0,15 – 0,20 m (solul vegetal preistoric ?), sub care la adâncimea de 1,20-1,30 m, apare sterilul, reprezentat de o argilă galben-verzuie.

Valul de apărare a fost sesizat printr-un strat de lut păstrat sub solul arabil pe o lungime de 5 m, având grosimea de 0,55 m. Acest strat conține câteva materiale arheologice, remarcându-se o depunere formată dintr-un picior de mânăz (în poziție anatomică) și câteva la fragmente mari de vase. Pe partea exterioară a valului, acesta este format din pământ negricios, cu pigment galben și roșiatic. În fața valului există un șanț sau o groapă, umplută cu lut scurs din val, vizibilă în ambele profile, pe o lățime de 3,20 m. Ductul său paralel cu al valului și umplutura foarte afânată, poate induce interpretarea acestuia ca șanț de apărare. Adâncimea mică ar putea însă sugera că șanțul nu a fost construit ca element defensiv principal ci, mai degrabă, s-a format odată cu excavarea pământului utilizat la construcția/ înălțarea valului. Faptul că șanțul taie un strat cenușiu, sugerează că acesta a fost construit pe parcursul existenței așezării, când pare că se produce o refacere a sistemului defensiv (săparea șanțului sau mai degrabă o reconstrucție a valului). Având în vedere că insula de la Căuaș era înconjurată de o zonă largă de luciu de apă, considerăm că existența unui șanț defensiv nu era neapărat necesară. Pe de altă parte, este posibil ca șanțul să fie folosit doar ca element defensiv complementar, care adâncea apa din fața valului, îngreunând, astfel, asaltul acestuia. Oricum adâncimea mică a șanțului pare să fie determinată de greutatea cu care acesta putea fi săpat sub apă.

În concluzie, sondajul efectuat la Căuaș a arătat că semnalul magnetic ce apare la marginea de NE a așezării de la Căuaș este reprezentat de un val, cu rol de apărare împotriva unor atacuri și, probabil, în fața inundațiilor care periodic amenințau zonele cu construcții de la marginile insulei. Au apărut de asemenea indicii că structurile dreptunghiulare prezente pe magnetograma ce prezintă interiorul așezării ar putea fi locuințe care sunt atât de clar sesizabile deoarece au un inventar incendiat. Liniile ce conturează

marginile construcțiilor din magnetogramă ar putea fi considerate ca reprezentând ductul pereților construcțiilor, care în urma săpăturii par a fi jaloanați de lipitura arsă năruită din ei.

Abstract:

The archaeological researches were funded by the Project of the cross-border cultural cooperation between Hungary and Romania “Patrimonium II”. The survey conducted in Căuaș, in 2011 is also part of a rich research program conducted by the County Museum of Satu Mare together with the Ruhr University of Bochum: Bronze Age Settlement Patterns in the Transylvanian Ier Valley. The archaeological excavations at Căuaș focused on carrying out geomagnetic surveys and checking their interesting outcome of the last two years, on both the impressive fortification system f 3030 m long and the disposition of the rows in the Hallstatt settlement (the Gáva culture).

The excavations of 2011 aimed to investigate the fortification system of the north-eastern side of the settlement in an area where it is not visible at the surface, but it was seized by geomagnetic prospects. In order to check the fortification system, a section of 39.5 x 1.5 m was made that starts in the habited area, penetrates the fortification system and reaches the outside of the site. The survey showed that the magnetic signal that occurred at the north-eastern edge of the settlement of Căuaș is represented by a defensive wall against some attacks and probably against the floods which periodically menaced the habitation at the edges of the island. Evidence occurred and pointed out that the rectangular structures on the magnetogram of the inside settlement could be dwellings so clearly discernible as they have a fired inventory. The lines outlining the edges of the constructions showed by the magnetograms could be the wall duct of the constructions, which, after the excavation, appears to be steaked to their crumbled fired clay.

11. Câmpulung, jud. Argeș

Punct: cartier Pescăreasa - Jidova

Cod sit: 13506.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 70/2011

Colectiv: Constantin C. Petolescu, Florian Matei-Popescu (IAB), Theodor Cioflan, Ion Dumitrescu (MJ Argeș)

Cunoscut încă de la sfârșitul secolului al XVII-lea - în special după ce Luigi Ferdinand de Marsigli, ofițer de geniu în armata austriacă, vizitează mai multe situri romane din Oltenia (Drobeta, Sucidava, Romula), ajungând și la Câmpulung-Muscel (îndrumat de stolnicul Constantin Cantacuzino); aici consemnează o fortificație sub numele de “Jidova”¹. Fortificația avea să fie mai târziu răscolită de D. Aricescu, așa cum aflăm dintr-o carte a sa², apoi în 1876 de D. Butculescu. Săpături mai ample a făcut în 1901 Pamfil Polonic, din dispoziția lui Gr. Tocilescu (directorul Muzeului Național de Antichități). Din notele manuscrise ale lui Polonic (păstrate la Biblioteca Academiei Române), se cunoaște un prim plan al castrului, precum și două edificii din zona centrală: principia și horreum.

Săpături sistematice aveau să înceapă abia în anul 1962, sub conducerea lui Emilian Popescu (Institutul de Arheologie din București) - la început în colaborare cu Muzeul orașenesc Câmpulung (reprezentat prin Flaminii Mârțu), apoi (din 1964 până în prezent) în colaborare cu Muzeul Județean Argeș (reprezentat

prin Eugenia Popescu). În urma acestei colaborări, s-au întreprins cercetări privind cunoașterea sistemului de fortificație (zid de incintă, agger, fossae, porta decumana, turnurile de incintă), dar și stratigrafia interioară. S-a identificat din nou și scos la lumină cele două edificii din zona centrală, menționate mai sus, la care s-au făcut lucrări de conservare.

De asemenea, în spațiul dintre horreum și principia, s-a identificat un edificiu mai mic având instalație de încălzire (hypocaust), numită provizoriu "clădirea ofițerilor. Totodată, în latus principiorum sinistrum, s-au identificat urmele altei construcții (comparabilă, ca dimensiuni, cu horreum și principia), având în partea de nord mai multe camere cu hypocaust (identificată cu praetorium).

Nu trebuie uitată cea mai importantă urmare a acestor cercetări: în anul 1975, întreprinderea minieră, care-și stabilise prin anii '50 sediul în incinta castrului, a acceptat să-și mute sediul, lăsând liber situl pentru cercetările arheologice și amenajarea muzeistică și turistică. În felul acesta, situl a fost salvat de o distrugere iremediabilă.

Începând din anul 1978, cercetările au continuat prin colaborarea fructuoasă dintre cele două instituții - Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan" (reprezentat prin Constantin C. Petolescu) și Muzeul Județean Argeș (reprezentat prin Teodor Cioflan). În primii ani ai acestei colaborări s-a cercetat și stabilit planul edificiului din latus principiorum sinistrum (această clădire a fost identificată, cu unele ezitări, cu praetorium; în stratul de distrugere, prin incendiu, s-a descoperit o monedă de la Philippus Caesar). S-au identificat alte turnuri de curtină; s-au dezvelit și consolidat porta praetoria și cele două portae principales. O mențiune specială merită dezvelirea zidului de incintă de pe latura de sud, precum și lucrările de reconstituire parțială a acestui zid (împreună cu un turn de incintă)³.

Între 1991-2009 s-au făcut cercetări (dar cu fonduri minime) în retentura sinistra, identificându-se două barăci militare; într-o cameră pavată cu cărămizi, s-a identificat o cărămidă, purtând un grafit (inscripție în pasta crudă, înainte de ardere) efectuat de un soldat din cohors I Flavia Commagenorum; este prima (și singura !) dată când se cunoaște numele unei trupe care a staționat pe limes transalutanus.

Rămănea necunoscut rostul micii construcții cu hypocaust aflată între principia și horreum; de asemenea, nu se cunoaște rostul existenței aceluia spațiu liber, neutilizat, la sud de această clădire.

Cercetările lui Em. Popescu (vezi secțiunea SG, prin care s-a identificat latura de sud a acestei clădiri; planul publicat în Materiale și cercetări arheologice IX, 1970); cu acest prilej, s-a secționat via principalis. De asemenea, cu ocazia cercetării acestei mici construcții, s-a identificat și o "stradelă" între principia (latura de vest) și această mică clădire.

Intrigați de această situație, am decis, în anul 2010, a relua cercetările din această zonă.

Prin cercetările anterioare (efectuate de Em. Popescu și Eugenia Popescu), această suprafață fusese cercetată până la un nivel de dărâmături, la care s-a identificat traseul micului edificiu cu hypocaust. La reluarea cercetărilor noastre, în porțiunea de la sud de această clădire, s-a înlăturat mai întâi stratul vegetal constituit în ultima jumătate de secol. S-a ajuns astfel la nivelul de dărâmătură, format din bolovani de râu și fragmente de cărămizi și țigle, chiar mici fragmente de chirpic întărite prin foc; dezordinea în care au apărut, după curățare (șpăcluire și periere), ne-a arătat că proveneau din dărâmarea celor trei edificii din apropiere. Mai s-a observat că sub aceste dărâmături se află deus un strat subțire de pietriș.

Prima constatare importantă a constat în identificarea, între latura de vest a edificiului comandamentului (principia) și horreum a aceluia drum, lat de circa 3,5 m; el este situat totuși la o depărtare de 0,50-0,60 m de zidul micului edificiu cu hypocaust. Aceasta ne-a pus problema dacă nu cumva, înainte de acest mic edificiu, a existat o

altă clădire - dar mai mare în lățime, cu circa jumătate de metru. De altfel, pe suprafața dintre acest drum și horreum s-au identificat mici suprafețe cu arsură și au apărut multe fragmente ceramice.

În vara ultimului an (august 2011) au continuat cercetările în această zonă. Mai întâi s-a săpat cu fonduri puse la dispoziție de Muzeul Județean Argeș (4000 lei), iar între 17-31 august cu fonduri puse la dispoziție de Ministerul Culturii (10 000 lei).

În primul rând s-a lărgit suprafața cercetată: spre sud - prinzându-se, pe o lățime de 1 m, și o parte din via principalis; precum și spre nord - până la linia (imaginară) care unește capetele de nord ale cădirilor horreum-lui și principiiilor. S-au curățat din nou suprafețele drumurilor menționate, delimitându-se clar în topografia zonei.

Dar cea mai importantă cercetare a avut în vedere suprafața dintre via principalis și latura de sud a micului edificiu cu hypocaust. După înlăturarea bolovanilor, a căror prezență în zonă era haotică (întâmplătoare), săpătura atentă și migăloasă ne-a relevat o situație foarte interesantă. Se constată existența unui strat arheologic - cu urme de arsură; prin săparea în straturi subțiri și răzuiți repetate, au apărut fragmente ceramice (cele mai multe membra disiecta, dar unele provenind de la vase parțial întregibile; ba chiar și un mic amforidion, aproape întreg), obiecte de fier (cule, o scoabă). Surpriza a fost descoperirea în acest strat a trei monede: un denar de la Severus Alexander, o altă piesă de argint (dar neidentificată), precum și o mică piesă de bronz (trecută prin foc, complet ștearsă; posibil o monedă "colonială"). Cum moneda de la Severus Alexander trebuie să fi circulat vreme mai îndelungată (acest împărat a reluat baterea denarului, fiind denumit restitutor monetae), este aproape sigur că a fost pierdută în urma atacului carpic din timpul lui Filip Arabul.

Această clădire a fost construită după sistemul de realizare a barăcilor militare cercetate în retentura sinistra: prin stâlpi (trunchiuri de arbori) introduși în gropi săpate în stratul virgin; cum aceste gropi (adânci de circa 0,50 m) erau săpate în formă de trunchi de con (mai largi la gură), stâlpii erau "împănăți" cu bolovani și bucăți de tegule. Prezența unor asemenea concentrări de bolovani - în special pe laturile de est, vest și sud - a permis identificarea ipotetică a traseului acestui edificiu; aceasta depășea în lățime edificiul cu hypocaust, fiind mărginită spre est de mica via (realizată cu pietriș și pietre de mici dimensiuni). O asemenea "împănare" de formă circulară ne indică foarte clar locul unui stâlp pe latura de est, spre capătul dinspre via principalis.

Acești stâlpi erau uniți prin stinghii orizontale (realizate de fapt din trunchiuri mai subțiri), între care se introducea lut amestecat cu paie; în cursul incendiului, lemnul a ars, conturul trunchiului rămânând imprimat în lutul întărit

S-au identificat și alte posibile locuri de stâlpi; fondurile limitate nu ne-au permis continuarea investigației. Ne propunem ca anul viitor, după demontarea acestor bolovani, să cercetăm această zonă prin răzuiți până la stratul virgin.

Cercetările au arătat că, după distrugerea acestei clădiri prin incendiere, dărâmăturile au fost evacuate și s-a făcut o nivelare, peste care s-a întins un strat de pietriș (în porțiunea dintre via principalis și edificiul mic cu hypocaust).

Edificiul cu hypocaust, de mici dimensiuni, a fost construit în jumătatea de nord a suprafeței cercetate. Pentru a stabili legătura stratigrafică dintre acesta și clădirea comandamentului, s-a efectuat un șanț care unește cele două edificii, secționând mica via dintre ele. S-a constatat astfel că acest drum are o grosime de circa 0,20 (?) m. Mica "secțiune" mai arată că zidul edificiului străpunge stratul roman de dărâmătură.

Acest șanț a fost adâncit, în porțiunea dinspre căsuța cu hypocaust, până la -0,70 m; s-a constatat că fundația acestei case intra în stratul de loes și nisip. Prelungirea acestei "secțiuni" cu încă

1 m în interiorul micului edificiu, ne-a arătat modul de realizare a hypocaustului: pe stratul ferm de loes (probabil după înlăturarea totală a stratului de arsură), s-a așternut un strat subțire de nisip, peste care s-au așezat, în șiruri, cărămizi patrate, iar peste acestea, pentru a forma pilele, cărămizi de formă cubică, asemeni celor descoperite în alte părți ale castrului.

Aceste observații stratigrafice ne-au condus la concluzia că acest mic edificiu s-a construit ulterior incendiului barăcii de lemn și paiantă.

Cercetările de la clădirea pretoriului (1980-1982) au arătat că aceasta a pierit în timpul atacului carpic din anul 245 p.Chr. Este foarte probabil că tot atunci a ars și clădirea de lemn și paiantă dintre horreum și principia. Cum clădirea cu hypocaust este ulterioară, se întrevede o concluzie importantă: este posibil ca fortificația de la Jidova să nu fi fost atunci definitiv părăsită. Este posibil ca acest mic edificiu să fi fost noua clădire a pretoriului (după incendierea celui din *latus sinistrum*, din partea dinspre râu, de unde va fi fost dat asaltul asupra castrului).

De altfel, este interesant cum a evoluat părerea istoricilor despre abandonarea limes-ului transalutan. După V. Christescu - care a făcut cercetări în castrul de la Săpata-de-Jos (jud. Argeș), în al cărui val a descoperit un mic tezaur cu monede care se terminau în anul 242 -, acest castru ar fi fost distrus în timpul unui atac carpic (care a afectat Moesia Inferior) din acest an; atunci ar fi fost nimicită întreaga linie transalutană. Dar restudierea acestui tezaur, de către numismatul Bucur Mitrea, a arătat că ultimele monede datează din anii 243-244, deci ulterior presupusului atac asupra Daciei; s-a ajuns astfel la concluzia că acest tezaur a fost pierdut în cursul atacului din timpul lui Filip Arabul. Concluzia a fost că atunci a fost distrus și abandonat întreg limes transalutanus; această părere a fost întărită de descoperirea monedei cu efigia lui Philippus Caesar în săpăturile de la praetorium (în retentura sinistra)⁴.

În condițiile în care întrevădem posibilitatea continuării prezenței militare romane în castrul de la Jidava după anul 245 (când s-a ridicat micul edificiu cu hypocaust), concluzia firească este că acest castru a fost abandonat mai târziu: abia către sfârșitul stăpânirii romane în întreaga Dacie - adică pe timpul mării invazii din timpul lui Gallienus din anul 267. Poziția acestui castru, în fața pasului Rucăr-Bran, a determinat probabil menținerea sa în sistemul defensiv roman - chiar dacă cea mai mare parte a liniei transalutane va fi fost pierdută.

Note:

1. L. F. de Marsili, *Danubius Pannonico-Mysicus*, II, Haga, 1726, fig. 39.

2. C. D. Aricescu, *Istoria Câmpulungului, prima reședință a României*, București, 1855, p. 11-18

3. Cercetările prezentate de C.C. Petolescu și T. Cioflan, *Argesis* 7, 1995, p. 17-29.

4. Em. Popescu, C.C. Petolescu, T. Cioflan, *Distrugerea castrului roman de la Câmpulung-Jidova, Studii și comunicări*, Câmpulung-Muscel, 1984, p. 15-17.

Abstract:

The archaeological excavations from august 2011 in the Jidova Roman fort dealt with the open area between the east wall of the granaries and the west wall of the headquarters building, in the front of the small double apsidal stone building (the so called „Officers' House”). This large open area in the middle of the fort it is still an unsolved mystery and therefore we decided to examine already from the last year (see our preliminary report from 2010). A burnt archaeological layer, filled up with highly fragmented and burnt pottery, iron objects (especially iron clasps) and three coins

was discovered into this presumably free area. Moreover elements of a timber structure were also identified, such as timber poles pits filled with stones. Following the pits a construction could have been marked upon a plan with a substantial degree of accuracy. This timber structure, bordered in its east side by a small street (a street that divided this timber structure and the headquarters building) seems to have been burnt to the ground. Since one of the three discovered coins was minted in Rome, in 222 AD (a denarius), this structure was probably destroyed in 245 by the Carpic invasion (nevertheless an early accidental destruction can not be ruled out of the discussion). After its destruction, altogether with other constructions in the fort (see into this instance the investigations in the commander's house area and in the barrack blocks area from the *retentura dextra*), the area was leveled using gravel and at the north end the small double apsidal stone building was constructed, probably in order to house the commander of the unit. In order to verify the connection between this small building and the headquarters building, a trial trench was dug, which showed that the small street was only 20 cm thick and the foundations of the double apsidal building penetrates the burnt layer. This is a clear indication that this building was constructed after the destruction of the previously timber structure.

If we accepted that the fire destroyed the timber building also in 245, the construction of the new double apsidal stone building could be a clear indication that fort remained probably in place probably until the invasion of 267 AD.

12. Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău

Punct: La Cocoșoica

Cod sit: 50148.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 69/2011

Colectiv: Vlad V. Zirra – responsabil (IAB), Ion Motzoi-Chicideanu - responsabil adjunct, Monica Chicideanu-Șandor (FIB), Mihai Constantinescu (ICAFR București), Daniel Costache (MJ Buzău), Dragoș Pârcălabu - student FIB.

Obiectivul cercetărilor a fost reprezentat de cimitirul din epoca bronzului situat pe terasa nordică a râului Nișcov, la extremitatea sudică a satului Cârlomănești, comuna Vernești, județul Buzău. Săpăturile din anul 2011 au continuat pe cele efectuate în anul 2001 și apoi în anii 2003-2010¹.

Ca și în campaniile precedente, poziția în teren a cimitirului a impus un caracter de săpătură de salvare, dar fără a se pierde din vedere necesitatea unei cercetări exhaustive. Avându-se în vedere rezultatele campaniilor din 2008, când a fost deschis un al doilea sector – Sectorul B La Cocoșoica -, nu s-au mai deschis secțiuni în sectorul A, accentul fiind pus pe complexe mortuare din Sect. B. Ca de obicei s-a acordat atenție și complexelor arheologice ce suprapun cimitirul monteoran. În mare măsură regimul de proprietate privată, prin dificultățile pe care le-a creat, a condiționat caracterul cercetării, limitând extinderea acestora.

Cercetările arheologice din campania 2011 au fost finanțate de către Muzeul Județean Buzău, cu fonduri de la Consiliul Județean Buzău.

Cercetarea arheologică propriu zisă a fost precedată de verificarea topografică în sistem GPS, în același timp sistemul de borne fixe fiind completat cu alte două, dispuse către SSE. S-a avut în vedere în primul rând cercetarea suprafeței deținute de familia Toșu, o prelungire a suprafeței de cercetare către nord, pentru a

surprinde limita zonei funerare, nu a fost posibilă dată fiind lipsa din partea celorlalți proprietari a acordului pentru cercetări.

După curățarea terenului de vegetație, a fost deschisă Secțiunea III (25 x 2.5 m) prin care se prelungea către SSE suprafața săpată în anii 2008-2009. Ulterior, dată fiind prezența unor pietre și cioburi în arătură, la 33 m SSE de suprafața săpată în anii 2008-2009, a mai fost deschisă secțiunea IV (10 x 1.5 m), lărgită apoi prin prelungirea către NNW și câteva case adiacente. La 2 m Sud s-a deschis și Secțiunea V (10 x 2 m). În sfârșit, la extremitatea de NNW a suprafeței cercetate în anii 2008-2009, a mai fost deschisă Secțiunea VI (6 x 2 m), chiar la limita proprietății Toșu. În total suprafața cercetată a avut cca. 135 mp.

Din punct de vedere stratigrafic s-a observat că terenul a fost mult afectat de arături ca și de mai multe gropi de vie, toate deranjând complexe arheologice, fapt pus în evidență de numeroasele pietre și cioburi descoperite la decopertare. Toate observațiile au fost consemnate în jurnalul de șantier, complexe fiind apoi înregistrate pe planurile secțiunilor la scara 1/20 ca și pe planul general al săpăturilor la scara 1/50, precum și pe planuri și profile individuale redactate la scara 1/10. Acestea li se adaugă fotografiile digitale generale sau pentru fiecare complex.

Materialul arheologic a fost spălat, întregit, desenat și înregistrat, fiind astfel completate deseori observațiile directe din teren. La încheierea campaniei materialul arheologic a fost depus la Baza arheologică din Cârlomanești a MJ Buzău.

Materialul antropologic a fost ambalat și transportat la Institutul de Cercetări Antropologice "Francisc Rainer" București pentru analize și determinări de sex/vârstă.

Complexele arheologice:

a. Complexele funerare:

M. 49 – a fost identificat la -0.33 m de la nivelul actual de călcare, sub forma unei grămezi de formă aproximativ rectangulară, constituită din bolovani de râu. Marginea grămezii era marcată de bolovani de dimensiuni mari. Printre bolovani s-au găsit un fragment de ceașcă cu decor incizat și un ciob atipic. După secționarea mormântului, la demontarea grămezii de bolovani au fost descoperite două schelete:

49a – aflat la - 0.53 m, era constituit din craniu, așezat peste două oase lungi, cu mandibula deplasată; oasele membrilor inferioare erau așezate laolaltă, fără conexiune anatomică; scheletul a fost apreciat ca fiind deranjat și apoi reinhumat.

49b – situat la - 0.56 m, deus chircit pe stânga, cu craniul orientat 261°WSW. Sub ambele schelete se găseau câteva pietre de râu plate. La circa 10 cm de craniul 49b, chiar la marginea gropii, se afla un kantharos.

M. 51 – a fost identificat la -0.10 m de la nivelul actual de călcare, sub forma unei masive grămezi din bolovani de râu, peste care se găseau trei lespezi mari de conglomerat; la demontare, la - 0.72 m, s-au descoperit:

51a – oase lungi și fragmente de bazin, fără conexiune anatomică, provenind destul de probabil de la un schelet reinhumat.

51b - un schelet chircit pe stânga, cu craniul orientat 270°W; sub schelet se găseau două pietre de râu plate; în colțul nord-vestic al grămezii de bolovani, către exterior, au fost descoperite un vas globular și un kantharos, ambele de mici dimensiuni și nedecorate; în interior, chiar la W de craniu se găseau un askos, un kantharos și un vas aviform, toate decorate în stil Monteoru Ic4.

51c - lângă tibia stângă a precedentului schelet au fost descoperite trei fragmente de calotă craniană de la un copil de vârstă infans.

La spălatul ceramicii, în interiorul askosului a fost descoperită o vertebră umană, iar în vasul aviform un fragment de coastă umană

împreună cu 10 fragmente de oase de la membrele inferioare ale unui porc.

M. 52 – a fost descoperit la - 0.25 m de la nivelul actual de călcare, fiind aproape distrus de arătură, dar mai cu seamă de rădăcinile unui pom fructifer imediat învecinat; craniul, foarte fragmentat, se afla așezat pe partea stângă, iar la mică distanță două resturi de diafize de femur, în general putându-se aprecia că scheletul era chircit pe partea stângă, cu craniul către apus; sub occipital a fost găsit un rest de la un inel de buclă din bronz.

M. 53 – a fost descoperit la - 0.24 m de la nivelul actual de călcare, imediat sub actualul sol arabil, la 1 m N de M. 49; era constituit din fragmente de craniu și oase lungi, cu totul deranjate de arătură; după poziția craniului, scheletul era dispus pe axa W-E.

M.54 – în cursul toamnei 2010, în curtea unui localnic din sat situată la circa 260 m Est de sectorul B, într-o groapă săpată pentru plantarea unui pom fructifer a fost descoperit fortuit un vas de ofrandă ce a putut fi întregit, de dimensiuni mari, cu un decor specific etapelor târzii ale culturii Monteoru; alături de vas au mai fost găsite câteva cioburi și pigmenți de pământ ars, totul într-o groapă săpată ce pătrundea în solul galben steril; nu s-a putut face o verificare, dar „complexul” a fost considerat ca un posibil mormânt și a fost numerotat ca atare, urmând ca în viitoarea campanie locul să fie verificat printr-un sondaj.

M.55 – a fost descoperit la - 0.24 m de la nivelul actual de călcare; inițial se prezenta ca o grămadă de bolovani rectangulară alcătuită din bolovani de râu; după demontare, în groapa rectangulară mărginită pe laturi cu bolovani de râu, a fost descoperit un schelet de matur, deus la - 0.66 m, chircit pe stânga și orientat pe axa 296°WNW-116°ESE; inventarul se compune din: 6 perle tubulare din caolin aflate sub craniu, 2 inele de buclă din bronz, din care unul se afla în zona călcâielor, iar celălalt sub craniu, 1 brățară din bară de bronz pe antebrațul stâng, un ac de tip Ösenkopfnadel și un alt fragment de ac, ambele sub craniu, o pixidă cu capac și un kantharos, ambele în zona craniului;

M.56 – a fost descoperit la - 0.20 m de la nivelul actual de călcare; era constituit din câteva pietre de râu ce păreau a face parte dintr-o grămadă, astăzi deplasată de arături; scheletul era deus chircit pe stânga, cu craniul orientat 295°WNW; aproximativ în dreptul feței se afla un kantharos cu decor monteorean timpuriu;

M.57 – a fost descoperit la - 0.50 m de la nivelul actual de călcare; scheletul, de matur, era așezat pe partea stângă, orientat 269°W - 89°E; inventarul este constituit dintr-un askos, în interiorul căruia se afla un kantharos nedecorat, de mici dimensiuni, un vas cu corp bombat, așa numit coif suedez și încă un kantharos mai mare; la cca. 50 cm spre E de schelet s-a mai găsit un alt coif suedez, dar a cărui apartenență la mormânt este incertă.

M.58 – a fost descoperit la - 0.40 m de la nivelul actual de călcare, chiar la marginea de N a S.VI, fiind dezvelit doar pe jumătate; este o structură de formă ovală, constituită din bolovani de râu; la demontare, printre pietre, s-au găsit câteva cioburi, iar pe fund au apărut două coaste umane in situ; dat fiind faptul că proprietarul suprafeței sub care se întindea complexul nu a fost de acord cu extinderea cercetării decât după culesul porumbului, săpătura a fost oprită, urmând a fi reluată în campania viitoare.

M.59 – a fost descoperit în colțul nord-estic al S.VI, la - 0.65 m de la nivelul actual de călcare, în fapt chiar la limita proprietății Toșu; inițial se prezenta sub forma unei pete ovale de pământ negru-cafeniu pe care se găseau mai multe fragmente de chirpic arse secundar și un fragment de os de animal, dedesubtul acestora au fost găsite fragmente de la vase sparte pe loc, iar alături oasele de la membrele inferioare ale unui schelet uman; după poziția oaselor s-a dedus că este vorba de un schelet chircit pe stânga orientat aproximativ W-E; cercetarea complexului a fost sistată din aceleași

motive ca și în cazul M.58.

M.60 – a fost descoperit la – 0.50 m de la nivelul actual de călcare, sub forma unei grămezi de bolovani de râu; sub bolovani, la – 0.70 m, s-a distins conturul gropii mormântului, de circulare formă, cu o umplutură de culoare neagră; scheletul de infans, într-o stare precară de conservare, aflat la - 0.70 m, era așezat chirchit pe stânga cu craniul orientat către 270°W; ca inventar a avut un kantharos nedecorat, de dimensiuni mici; pe fundul gropii s-au găsit urme de patină verzuie de la un obiect din bronz distrus din vechime.

b. Alte complexe:

Cpl.82 – a apărut în S.III la – 0.25 m față de nivelul actual de călcare, chiar lângă profilul estic, sub forma unei gropi circulare, umplută cu pământ negru cu pete cafenii; după puținul material ceramic, groapa se poate plasa în epocă modernă.

Cpl.83 - a apărut în S.III la – 0.35 m față de nivelul actual de călcare, chiar lângă profilul estic care o suprapune, sub forma unei gropi rectangulare cu lungimea de 4 m; pe fundul gropii s-au descoperit resturile unei vetre, pietre arse, oase de animale și puține fragmente ceramice; după forma și dimensiunile gropii, precum și prin prezența resturilor de vatră in situ, este vorba de un bordei care, pe baza cioburilor și a unui fragment de fibulă, poate fi plasat în perioada Latène timpuriu.

Cpl.84 – a fost identificat în S.V, la – 0.30 m față de nivelul actual de călcare; este vorba de o groapă în formă de clopot, a cărei umplutura este constituită din pământ negru-cafeniu, amestecat cu mult chirpic ars secundar; în afara unor bucăți masive de chirpic ars s-au mai găsit un fragment de rășniță și cioburi specifice Hallstatt-ului Mijlociu.

Campania 2011 a sporit numărul de complexe funerare aparținând cimitirului Monteoru, numărul acestor atingând, deocamdată, cifra de 60, corespunzând la 81 de înmormântări, unele morminte fiind colective. S-a putut confirma din nou că zona funerară a fost foarte întinsă, comparabilă din acest punct de vedere cu cimitirele de la Sărata Monteoru sau de la Căndești. O noutate o reprezintă M.54 care, deși încă necercetat sistematic, prin inventarul său arată că durata cimitirului monteorean a fost mai îndelungată. Suprafața considerabilă și durata înmormântărilor pun problema așezării principale căreia i-a aparținut necropola, mica stațiune din punctul Cetățuia, situată la circa 450 m V, ca și cea de pe Arman, imediat învecinată cimitirului, fiind, foarte probabil, doar așezări dependință.

Pe baza observațiilor privind practicile funerare constatate – structuri mortuare, rit funerar, obiceiuri de dispunere a cadavrelor – ca și a inventarelor foarte variate, la care se adaugă câteva datări radiocarbon, cimitirul de la Cărlomănești poate deveni un reper al cercetării culturii Monteoru și nu numai. [Ion Motzoi-Chicideanu]

Note:

1. Pentru rezultatele campaniilor precedente vezi I. Motzoi-Chicideanu, Monica Chicideanu-Șandor, MCA SN 6, 2010, p. 21-70, cu literatura mai veche.

13. Cefa, com. Cefa, jud.Bihor [satul medieval Rădvani]

Punct: La Pădure

Cod sit: 28255.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 54/2011

Colectiv: Ioan Crișan - responsabil (MTC Oradea)

În anul 2011 principalul obiectiv urmărit a fost atingerea limitei de sud a cimitirului, celelalte limite fiind surprinse în campaniile anterioare.

În acest scop secțiunea S IX a fost prelungită spre sud cu 20 m, lățimea secțiunii fiind de 1,50 m. În această secțiune și în caseta aferentă au fost identificate și cercetate integral sau parțial 20 de morminte. Pe bază de stratigrafie, de ritual și de inventar funerar toate mormintele din acest segment al secțiunii aparțin primei faze de înmormântări din cimitir, respectiv secolelor XI-XIII. Doar două morminte aveau inventar funerar constând din piese de podoabă care însă nu permit încadrări mai strânse. Prin campania din anul 2011 a fost atinsă și marginea de sud a cimitirului satului medieval Rădvani.

La capătul dinspre sud al secțiunii S IX B a fost atins un complex cu un bogat și interesant material ceramic medieval din secolele XI-XIII, dar care nu a putut fi cercetat decât parțial.

Tot în campania din anul 2011 secțiunea S VIII a fost prelungită spre sud cu 3,25 m pentru a fi investigată o suprafață rămasă nesăpată datorită unor acumulări de pământ din campaniile anterioare. În acest segment au fost identificate 16 morminte dintre care 3 aparțin primei faze de înmormântări, iar 13 celei de-a doua faze (sec. XIV-XVI).

Numărul total al mormintelor identificate și cercetate în cimitirul așezării se ridică la 447 (176 aparțin fazei I de înmormântări, 260 fazei a II-a, 10 fazei a III-a și unul singur epocii moderne) cu 453 defuncții.

Nu au fost identificate morminte corespunzătoare nivelului de locuire din secolele VIII-X.

De asemenea nu au fost identificate vestigiile ale unui presupus edificiu bisericesc databil în secolele XI-XIII.

Pentru campania din anul 2012 ne propunem prelungirea secțiunii S IX în aceeași direcție în vederea dezvelirii în întregime a complexului apărut, complex care pune problema unei locuiri medievale timpurii și în acest sector al sitului considerat ca fiind ocupat doar de biserica și cimitirul așezării.

Pentru clarificarea problemei existenței vestigiilor unei biserici corespunzătoare secolelor XI-XIII intenționăm să continuăm radiografierea întregului sector A al sitului.

14. Cheia, com. Grădina, jud. Constanța

Punct: Vatra Satului, Peștera "X" (Craniilor), Peștera Casian, Peștera La Izvor, Peștera La Baba
Cod sit: 63018.02, 63018.xx, 63018.04, 63018.01, 63018.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 108/2011
Colectiv: Valentina – Mihaela Voinea – responsabil (MINAC), Bartłomiej Szmoniewski – responsabil sector, Maria Lityńska-Zajac - botanist (Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences, Kraków, Poland), Adrian Bălășescu - arheozoolog, Valentin Radu - ihtiolog, Elek Popa - arheozoolog (MNIR), Andrei Soficaru – antropolog (ICAFR București), Cornelia Cârpuș - bio-chimist, Leonid Cârpuș - microbiolog (ArheoBioMedia), Glicherie Caraivan - geolog (GeoEcoMar), Diana Ștefănescu – geolog (U București), Răzvan Pantelimon (UO Constanța)

Cercetările arheologice întreprinse în cadrul proiectului româno-polon *Study of the Prehistoric and Early Mediaeval Settlements in the Casimcea River Valley in Central Dobruja* (2010 – 2013) au vizat atât reluarea săpăturilor arheologice în peșteri bine cunoscute (Peștera Casian), cât și extinderea investigațiilor în interiorul și exteriorul grotelor necercetate din zona Cheile Dobrogei (Peștera X – Craniilor). Strategia de săpătură arheologică adoptată în cadrul proiectului vizează surprinderea tuturor urmelor de locuire permanentă și sezonieră, sondajele fiind extinse, acolo unde este posibil, și în spațiile din exteriorul peșterilor.

Obiectivele cercetării:

- prospecțiuni în zona de est a așezării Hamangia din punctul Vatra Satului;
- continuarea sondajelor stratigrafice în interiorul și exteriorul a peșterii X (Craniilor), în interiorul unei firide nederanjate din Peștera Casian;
- studiu arheozoologic pentru materialul faunistic recoltat din peșteri cercetate în Cheile Dobrogei;
- analiza ceramologică a importurilor Boian din așezarea Hamangia - Cheia Vatra Satului;
- analiza antropologică a resturilor osteologice descoperite în punctele Peștera X – Craniilor și Dealul Ester.
- analiza geologică a depunerilor sedimentare din Peștera "La Baba".

Peștera X – Craniilor

În campania 2011 atenția noastră s-a îndreptat îndeosebi asupra locuirii din interiorul și exteriorul Peșterii X – Craniilor, fiind identificate niveluri de locuire din toate perioadele istorice. Pe platoul înalt dintre Peștera X – Craniilor și Valea Ghelengicului au fost cercetate:

- secțiunea S.III (9 x 4 m), trasată în fața intrării în peșteră, cu depuneri stratigrafice de peste 4 m;
- secțiunea S.A (6 x 2 m), trasată în interiorul adăpostului situat în stânga intrării în peșteră;
- sondajul S.B. (1,20 x 1 m), realizat sub adăpostul din dreapta intrării în peșteră;
- sondajul S.C. (2 x 2 m) efectuat în adăpostul pe Valea Seacă, la circa 500 m SV de peșteră;
- sondajul S.D. (10 x 1 m) efectuat pe platoul înalt la vest de S.A.;
- sondajul S.E. (5 x 1 m) trasat în apropiere de malul abrupt al Ghelengicului, la sud de peșteră.

În interiorul peșterii au fost cercetate două secțiuni S.II (1,50 x 1,50 m) și S.IV (6,30 x 0,70/0,80 m – culoarul).

Pe profilul de est al secțiunii S.III s-au delimitat următoarele niveluri culturale: medieval, romano-bizantin (cel mai consistent cu peste 0,80 m grosime), roman timpuriu, getic cu importuri elenistice și scitice, traco-getic cu importuri grecești (ceramică pictată cu firnis), eneolitic (Gumelnița și Cernavodă), neolitic (Hamangia), paleolitic.

Peștera Casian

În Peștera Casian cea mai mare parte a depunerilor sedimentare a fost afectată de sondajele efectuate de speologi și amatori, rămânând pierdute pentru totdeauna informații de ordin istoric. Cele trei sondaje realizate de noi în campaniile 2010 - 2011 au vizat o zonă din sala principală, relativ nederanjată:

- S.I (1,20 x 1,80 m) în fața unei mici galerii situate la baza peretelui de stâncă, opus intrării;
- S.II (L = 1,80 m) și S.III (L = 3,00 m) în interiorul galeriei.

Spațiul foarte îngust din interior nu a fost folosit pentru locuire, sedimentul fiind împins treptat din sala principală în interiorul galeriei. Așa se explică numărul mic de fragmente ceramice și melanjul lor, îndeosebi în sondajele din interior S.II și S.III. Totuși, stratigrafia surprinsă în sondajul S.I din fața nișei ne oferă câteva repere cronologice, succesiunea straturilor de jos în sus prezentându-se astfel:

- strat argilos amestecat cu pietre de culoare roșiatică, fragmente

ceramice Hamangia și Gumelnița;

- strat de culoare maronie - cenușie amestecat cu ceramică traco-getică – fragmente ceramice hallstattiene cu angobă exterioară neagră, lustruită și suprafața interioară maronie;
- strat argilos amestecat cu ceramică romană timpurie, alături de ceramică getică lucrată cu mâna;
- strat de culoare cenușie amestecat cu fragmente de amfore decorate cu striuri romano - bizantine, ceramică de uz comun;
- nivel medieval timpuriu cu ceramică de tip Dridu, decorată cu striuri;
- strat de pietriș modern.

La o simplă analiză a profilului, dacă raportăm acumularea în timp a sedimentului de la intrarea în galerie la durata fiecărei perioade istorice, observăm că cea mai intensă depunere corespunde perioadei romane.

Alături de ceramică, în toate straturile au apărut oase de animale, unele cu urme de ardere. În sondajul S.II, lângă fragmente ceramice romano-bizantine s-au descoperit oase umane (falange). În zona cea mai puțin accesibilă a galeriei, corespunzând sondajul S.III, predomină fragmente ceramice neolitice atipice; tot aici menționăm descoperirea unui pandantiv din scoică perforată și un fragment ceramic Coslogeni decorat cu brâu crestat.

Atât în Peștera Casian cât și în celelalte peșteri și grote din zona Cheile Dobrogei (Peștera X - Craniilor, Peștera La Izvor), nivelul de locuire cel mai consistent corespunde perioadei romano-bizantine, alături de material ceramic și oase de animale fiind descoperite oase umane. În sondajele S.C și S.D săpate pe platoul înalt, între intrarea în Peștera X - Craniilor și malul Ghelengicului și în sondajele S.B. și S.C. realizate în adăposturi ale aceluiași masiv calcaros în care s-a format peștera, a fost identificat un nivel de locuire sezonieră din perioadă romano-bizantină, alături de material ceramic și osteologic fiind vizibile pete cenușă și cărbune.

Coroborând informațiile literare și epigrafice vechi cu noile descoperiri arheologice, în stadiul actual al cercetărilor putem formula următoarele ipoteze de lucru:

- locuirea intensă a grotelor și peșterilor din Valea Casimcei în sec IV - VI p.Chr. ne amintește de textul Sf. Ioan Casian: „din copilărie m-am aflat printre călugări”, aceste locuri cu singurătăți și păduri puteau nu numai să-l încante pe un monah, dar chiar să-i dăruiască cele mai bune mijloace de viață.” Era firesc ca în sânul comunităților creștine din Scythia Minor, atât de greu încercate de invazii barbare, să apară și călugări, încă din primul secol al organizării vieții monahale. De aceea, credem că numeroasele grote, peșteri și adăposturi din zona Casian – Cheia, folosite din cele mai vechi timpuri ca locuri de cult (piese și gropi rituale descoperite în nivelurile eneolitice, traco-getice) nu puteau să treacă neobservate. Contemporaneitatea, cel puțin în parte, a unora dintre crucile gravate pe pereții Peșterii Casian cu nivelul bogat în ceramică romano-bizantină (îndeosebi sec IV), nu poate fi exclusă. Modestia vieții monahale face ca urmele de locuire detectabile arheologic să fie foarte puține. Totuși, nivelurile arheologice consistente corespunzând perioadei romano-bizantine, ajungând până la 0,80 m grosime în secțiunea S.III din fața Peșterii X – Craniilor, demonstrează folosirea intensă a acestor spații, inclusiv ca locuri de depuneri post mortem.

- Villa rustica (sec IV p.Chr.) din apropierea peșterii (cercetată în perioada 2001 – 2002) poate corespunde proprietății părintești a Sf. Ioan Cassianus, situată într-un peisaj mirific, pe malul râului Calabaeus, în fața monumentalelor stânci, împădurite, tablou asemănător celui descris în Așezăminte mănăstirești și Convorbiri duhovnicești. De altfel, izvoarele epigrafice și descoperirile arheologice confirmă existența, în aceeași microregiune, a altor villae rusticae ca cele de la Ulmetum și Capidava.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

- prospecțiuni pentru identificarea necropolei așezării Hamangia din punctul Cheia - Vatra Satului și a locuirilor sezoniere din microregiunea Valea Casimcei – Cheile Dobrogei;

- extinderea secțiunii S.III din fața Peșterii X – Craniilor pentru cercetarea în suprafață a complexelor arheologice identificate pe profil magistral.

- analize interdisciplinare pentru reconstituirea paleomediului și identificarea resurselor naturale specifice microregiunii Văii Casimcea.

Bibliografie:

V. Voinea, B. Szmoniewski, *Din nou despre Peștera Casian*, Pontica 44, 2011, p 221 - 238.

B. Szmoniewski, V. Voinea, *The Grave of the Turkic Nomad Discovered in Baba Cave in the Middle Dobruja in Romania*, Stratum 5, 2011, p. 287 – 296.

Abstract:

The Archaeological research undertaken within the Romanian-Polish project under the title Study of the Prehistoric and Early Mediaeval Settlements in the Casimcea River Valley in Central Dobruja was a pretext to organize the excavations in the several caves located in the region. In the paper the results of the archeological excavations realized in last two years have been presented (including the sondages in the Peștera X - Craniilor (Skull cave) and Peștera Casian (Casian's Cave). The authors assume a hypothetical location for Vicus Casiani as a potential birthplace of Saint John Cassian based on his description.

In the vicinity of the rural settlement in Cheile-Dobrogei – Casian zone existed separate places as caves and rock shelters intensively inhabited in Romano-byzantine Period, which the monks would have used.

Analiza ceramologică a importurilor Boian din așezarea Hamangia de la Cheia

Cornelia Cărpuș, Leonid Cărpuș

În așezarea eneolitică de la Cheia, comuna Târgușor, printre fragmentele ceramice aparținând culturii Hamangia descoperite în campanii succesive de săpături începând cu anul 2001 și descrise anterior au fost analizate și câteva fragmente de ceramică Boian, prezente ca importuri în cultura Hamangia. De fapt, am urmărit un studiu comparativ privind două loturi de ceramică Boian, din așezarea eneolitică de la Cheia (campaniile 2001 – 2009) și din așezarea de la Atmageaua Tătărască (Bulgaria).

Fragmentele ceramice au fost studiate macro și microscopic, la lupa binoculară cu putere de mărire de până la 50x. Au fost analizate atât suprafețele exterioare, cele de pe interiorul vaselor precum și în spărtura lor. S-a luat în considerare anumii indicatori precum: culoare, granulație, textură, natura degresanților, tip de ardere, modalități de finisare, decor.

Astfel, importurile ceramice Boian descoperite în așezarea de la Cheia sunt unitare din mai multe puncte de vedere: pasta este cu granulație fină, dură, compactă, fără degresanți, doar câteva particule foarte fine de cenușă, observate la un singur fragment; arderea este reducătoare, majoritatea având nuanțe asemănătoare de gri (de la gri deschis până la gri închis). Ca decor unele prezintă pliseuri fine paralele, sau în model geometric, altele excizii umplute cu pastă albă. De asemenea, observăm, la toate fragmentele ceramice Boian de la Cheia, același tip de barbotină fină, cu un aspect lucios, satinat. Deci, pentru modelarea vaselor Boian s-a folosit o sursă asemănătoare, probabil o argilă de sedimentare acvatică, de tipul humei, cu o

granulație foarte fină și cu particule native de mică în masa sa.

În comparație cu fragmentele Boian de la Cheia, cele de la Atmageaua Tătărască, din tell-ul al cărui nivel de bază aparține fazei târzii a culturii Boian sunt mai eterogene. Astfel, din punct de vedere a tehnicii utilizate, observăm pe lângă aceeași grijă în folosirea unei barbotine fine, decorul aproape exclusiv din excizii, încrustări cu pastă albă sau urme de ocru; la unele dintre ele întâlnim și pictura cu grafit, tehnică de decor ce caracterizează în principal ceramica culturii Gumelnița, dar o regăsim și în aria culturii Boian. În privința pastei se observă o diferențiere netă între fragmentele de la Cheia și cele de la Atmageaua Tătărască, acestea din urmă având pasta mai poroasă și cu mai mulți degresanți în compoziție (nisip cuarțos, pietricele, spărtură ceramică), întâlniți frecvent în aria culturii Hamangia.

Toate aceste aspecte ne demonstrează că meșteșugul ceramic în cultura Boian a evoluat, alături de tradițiile culturale moștenite, fiind testate și alte tehnici de prelucrare, ardere și decorare, preluate de la culturi contemporane vecine.

Expertiza antropologică a materialelor osteologice umane descoperite în Peștera X - Craniilor și Ester, campania 2009 (jud. Constanța)

Andrei Dorian Soficar

Peștera X – Craniilor (2009, secțiunea S.I, - 1,20 m, nivel romano – bizantin).

Inventarul oaselor: s-a păstrat doar calota craniană (frontal, parietale, occipital) și fragmentar temporalul drept și sfenoidul. Craniul prezintă pe frontal erodări din sol și o reacție a osului de natură patologică în regiunea glabulară și supraorbitară.

Sex determinat: masculin (glabulara și linia nucală sunt proeminente).

Vârstă estimată: 30-40 de ani (suturile craniene sunt deschise atât endo- cât și ectocranial).

Ester 2009, descoperire fortuită

Inventarul oaselor: schelet păstrat aproape în totalitate și într-o stare de conservare excepțională; sunt prezente craniul și mandibula; oasele centurii scapulare, coloana vertebrală, sacrum și coaste; stern și manubriu; humerusul drept are lipsă porțiunea distală, radiusul și cubitusul drept au lipsă porțiunea proximală, iar cele de pe stânga sunt întregi; femure, tibii și peronee; oasele de la mâini și picioare.

Sex determinat: masculin (caracterele craniene și cele ale coxalelor).

Vârstă estimată: maxim 25 de ani (simfiza pubică, uzura dentară, capetele sternale ale coastelor).

Patologie: nu se observă.

“La Baba” Cave. A sedimentological Approach Glicherie Caraivan, Diana Stefanescu

The Dobrogea district lies in the southeastern part of Romania, between the Danube River and the Black Sea. Its central part exhibits a gentle relief, whose higher parts mark the extent of the areas exposing the Casimcea Formation limestones. The Central Dobrogea is a distinct structural unit of the Moesian Platform, separated from the adjacent North and South Dobrogea units by deep faults. Its highly folded Precambrian basement (the Green Schists Formation: an Upper Precambrian, anchymetamorphic, flysch series) underlies a rather thin sedimentary cover, composed of two structural stages: a lower, slightly folded cover encompassing two Middle Jurassic calcareous formations as well as the relatively thick Upper Jurassic Casimcea Formation, and an upper, undislocated cover including

several scattered patches of Middle and Upper Cretaceous deposits. Most of the thickness of the platform cover in the Central Dobrogea is accounted for by the Casimcea Formation. The Quaternary, rather thick, loess cover hides the Jurassic formations and their basement over broad areas.

In the lower part of the section (3,70 – 2,65 m) a Neolithic layer has been identified. The fissures of the bedrock (Upper Jurassic limestones) are filled with small fragments of altered limestone in a residual sandy-clayey yellow matrix, washed from the micro-atoll core filling. Coarse fraction contains rare coal, bones fragments, very well rounded quartz grains, and organoclasts of sponges, brachiopods, corals, and algae.

Inside the Neolithic horizon a reddish "fireplaces" level was discovered, containing coal, burned clay and bird bones.

The next level, N 4, (2, 65 – 2,45 m), dated as Bronze/Hallstatt age, is represented by the same sandy – clayey yellow-grey matrix with angular limestone fragments and goat bones and teeth.

The level N 5 (2,45 – 2,35 m) is a sandy-clayey grey – yellow material with few pottery fragments(Hallstatt ?).

The last three level are similar lithologically, but differ by their archaeological content: level 6 - Hallstatt (2,35 – 1,85 m level); level 7 - Romano – Byzantine (1,85 – 1,20 m); level 8 – Late Medieval to modern times (1,20 – 0,00 m).

The shelter - cave from "La Baba" was inhabited since the Neolithic time. The inner space was gradually filled with heterogeneous, sandy – clayey residual material, washed from the sedimentary filling of the micro-atoll. No sedimentological particularity was revealed. Several settlements succeeded, leaving their traces on this bed.

15. Ciceu-Corabia, com. Ciceu-Mihăiești, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: Sub cetate

Cod sit: 34208.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr: 11/2011

Colectiv: Corneliu Gaiu – responsabil, George G. Marinescu (CMJ Bistrița)

Culmea Ciceului se prezintă ca un masiv vulcanic lung de aproximativ 4,5 km. mărginit de abrupturi, care domină regiunea de la confluența Someșurilor, formată din tufuri și riolit dacitic, excelentă materie primă pentru cioplirea rășnițelor și pietrelor de moară. În jurul stâncii pe care a fost înălțată cetatea feudală se desfășoară o serie de terase, mai ample sau mai înguste, ocupate în mai multe epoci de comunități umane.

Primele investigații arheologice au fost efectuate în perioada 1977 - 1982, fiind evidențiate niveluri de locuire din bronzul târziu (cultura Wietenberg), perioada dacică clasică și epoca medievală timpurie (sec. IX).

Cercetările din campania din 2011 au avut ca obiectiv extinderea săpăturilor pe cea de-a doua terasă, investigată doar printr-o secțiune de control din anul 1982. Au fost deschise în acest sens patru unități de cercetare: S18: 13 x 4 m, S19: 16 x 4 m, S20: 13 x 4 m și S 21: 24 x 4 m, primele trei dispuse paralel cu terasa, cea de-a patra orientată sud-nord. Cu excepția ultimei suprafețe dezvelite în celelalte stratigrafia înregistrată este relativ simplă, cu un strat de cultură care pleacă imediat de sub stratul vegetal de 0,20 – 0,40 m grosime, cu urme de locuire din perioada dacică și din bronzul târziu, așezat direct pe stânca dealului.

Prima secțiune din această campanie, S18, orientată ca toate celelalte deschise până acum de-a lungul terasei, pe direcția est-vest a intersectat mai multe complexe amenajate pe stratul de tuf sau între stâncile masive care domină peisajul. Între m 0 și 2,6 a fost dezvelită o locuință de suprafață a cărei podină așezată pe stratul de tuf se afla la 0,30 m. Inventarul ceramic, restrâns cantitativ, este întregit de un as roman imperial ce urmează a fi determinat. O a doua locuință aparținând aceluiași orizont cronologic, prinsă doar în profilul sudic a secțiunii, între m 4 și 7, se adâncea la 0,80 m. Aceasta a tăiat un complex aparținând Hallstatt-ului timpuriu, din inventarul căruia a fost recuperată o fibulă de bronz, databilă în Ha B1.

Capătul estic al secțiunii a dezvelit o altă locuință dacică amenajată între bolovani și pereți de stâncă, între m 10 – 13. Din umplutura locuinței provin doi denari romani, emisiuni de la împărații Vespasian și Titus, care fixează datarea acesteia la sfârșitul secolului I p. Chr.

În cea de-a doua unitate de cercetare deschisă în campania din 2011 singurele rezultate notabile le formează cele șase morminte de inhumatie orientate V – E, care se adaugă altor șase morminte dezvelite anterior în același sector. Scheletele, depuse la 0,30 – 0,40 m în poziție întinsă cu mâinile pe lângă sau pe bazin, sunt lipsite de inventar. Grupate între m. 2 și 9 ai secțiunii grupul de morminte pare a fi delimitat la extremități de aliniamente de bolovani. Scheletele de copii și mături aparțin cel mai probabil unui cimitir medieval, amenajat în vecinătatea cetății Ciceului. Mai puțin profitabilă s-a dovedit S20 deschisă în extremitatea estică a terasei, la contactul acesteia cu promontoriul Ciceului, unde nivelul de cultură, cu fragmente ceramice de epoca bronzului și dacică, este puțin consistent, nefiind identificate complexe închise.

În suprafața deschisă pe panta dealului care face legătura dintre două terase, notată S 21, stratigrafia apare mult mai complexă, stratul de depunere arheologică variind între 0,60 și 1,40 m. Cel mai bogat se dovedește nivelul de epoca bronzului, cu trei bordeie surprinse în secțiune, ale căror podină coboară până la 2 – 2,40 m. În inventarul cărora se afla o mare varietate de forme și tipuri ceramice din pastă fină sau grosieră încadrabile în bronzul mijlociu și târziu. Registrul decorativ, caracteristic culturii Wietenberg, cuprinde incizii, striuri, caneluri verticale și oblice, împunsături, ornamente spiralice, meandrice, geometrice. Nu lipsește, chiar dacă într-o proporție redusă nici decorul excizat, specific mediului Suci de Sus.

Bogatul material arheologic colectat se află în curs de restaurare, desenare și inventariere la Complexul muzeal din Bistrița, urmând ca întregul material să fie prelucrat în vederea întocmirii monografiei așezării.

Desfășurarea cercetării arheologice a beneficiat de concursul și sprijinul material și moral din partea primăriei comunei Ciceu Mihăiești,

Urmează ca în campania următoare să fie dezvoltată săpătura pe această terasă pentru completarea planului complexelor și dezvelirea cimitirului pentru o posibilă încadrare cronologică. [Corneliu Gaiu].

16. Cioroiu Nou, com. Cioroiași, jud. Dolj**Punct: Cetate**

Cod sit: 71849.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 3/2011

Colectiv: Dorel Bondoc – responsabil (MO Craiova)

Săpăturile arheologice pe șantierul Cioroiu Nou, campania 2011, s-au desfășurat în lunile august-septembrie. Fondurile bănești destinate săpăturilor au fost alocate de Consiliul Județean Dolj și Muzeul Olteniei Craiova, iar forța de muncă a fost recrutată pe plan local, prin angajarea de localnici din satul Cioroiu Nou.

Primele zile ale campaniei arheologice de pe șantierul Cioroiu Nou au fost afectate curățirii zonei de buruieni crescute ca urmare a ploilor abundente din primăvara și vara anului 2011, dar și a solului deosebit de fertil.

Apoi am trecut la săparea marilor de pământ rămași în picioare din campania trecută și am curățit câteva profile. Unii dintre marorii de pământ demontați, conțineau dărâmături ale termelor, astfel că au mai fost descoperite obiecte și aici. A fost nevoie de asemenea să procedez la evacuarea pământului căzut ca urmare a surpării unora dintre malurile de pământ.

Săpăturile s-au concentrat însă pe clădirea de la est de terme, pusă în evidență în anul 2010. Am demontat marorii de pământ rămași la est de clădire și am săpat un zonele unde nu se ajunsese la pământul viu. La nord de clădire, se păstrează indicii ale distrugerii violente a clădirii, este vorba despre urme consistente de tăciuni și cenușă, prin urmare a fost vorba despre un incendiu. Foarte multe fragmente ceramice poartă urme de ardere secundară, și de asemenea, mai multe monede de bronz (Hadrianus, una de secol III, ș.a.) au fost trecute prin foc. Din săpături am recoltat mai multe fragmente de chirpic provenite de la tavanul / tavanele încăperilor clădirii; chirpicii poartă amprente ale unor structuri lemnoase (bețe de lemn sau de trestie), urme de pleavă și semințe de la paie cu care a fost amestecat lutul crud, și binețles urme de arsură și tăciuni provenite de la momentul distrugerii clădirii, care a survenit ca urmare a incendiului de care am pomenit. Analiza materialelor descoperite în interiorul și în vecinătatea clădirii, arată că cel mai probabil, este vorba despre invazia carpilor din anul 247.

Lângă colțul de sud-vest al fundației clădirii și la cca. 1,40m sud de cuptorul evidențiat în anul 2010, a fost descoperită o groapă. Este mai largă la gură și mai îngustă la fund. Groapa conține țigle și cărămizi arse, fragmente de vase, unele rebuturi, oase, fragmente de vase de sticlă. Toate acestea arată că este vorba despre o groapă menajeră ce deservea clădirea.

Zidul de la vest de clădire a fost identificat după resturile puține rămase în secțiunea săpată în 2010. Avea 0,60 m grosime și fusese edificat din pietre și cărămizi sparte. De asemenea, spre est, zidul a fost scos aproape în totalitate de căutătorii de piatră, dar l-am putut reconstitui mulțumitor după urmele rămase (mortar, pietre, chirpici, cărămizi și țigle fragmentare). Pe baza celor descoperite până în prezent, clădirea de la est de terme ale latura lungă de 16,80 m, iar cea scurtă de 5 m. Cifrele sunt provizorii pentru că săpătura clădirii nu a fost epuizată.

În scopul verificării continuității zidului lung depistat în campania din anul 2010, am trasat și săpat 5 noi casete, după cum urmează: 3 la nord de clădirea de la est de terme, 2 la sud de aceasta.

Cele de la nordul zidului sunt prima (cea mai de vest- C 29) dreptunghiulară (7 x 1,50 m), celelalte două pătrate (4 x 4 m), numerotate de la vest spre est cu C 30 și C 31.

Cele de la sudul zidului sunt ambele pătrate (4 x 4 m), numerotate de la vest spre est cu C 32 și C 33. Apoi C 34 (4 x 4 m), la

vest de C 29 și C 35 (4 x 4 m), la 60cm vest de C 34. De asemenea, am săpat și în casete mai mari de 6 x 4 m (C 36 și C 37, ambele la sud).

Între C 33 și C 37, am deschis C 38 (4 x 4 m), iar în continuarea secțiunii S 1 / 2010, am deschis C 39 (10 x 2 m),

Spre deosebire de anii anteriori, nu am mai săpat până la solul viu, ci m-am oprit pe diverse niveluri, acolo unde am sesizat urme de construcție, urmând a adânci săpăturile în campania din anul următor.

Între terme și clădirea de la est de terme, se conturează o altă clădire, cu ziduri parțial scoase, cu aceeași orientare. Dimensiunile sesizate până în prezent sunt de 9 x 6 m. Este probabil posterioară termelor, și una dintre cele mai ridicate ca nivel (-0,30 m). Utilitatea sa nu poate fi precizată încă.

Din clădirea de la est (notată de mine clădirea de la est de terme) provin o spatulă de fier și câteva ace medicale de control realizate din fier și din bronz. În apropierea clădirii au fost găsite și fragmente de plăcuțe medicale pentru prepararea medicamentelor. Ustensile medicale au fost descoperite și în săpăturile vechi din secolul trecut (D. Tudor, Gh. Popilian). Compoziția clădirii pare a fi următoarea: un coridor central (mărginit nord de zidul lung) neacoperit dar pavat cu piatră, pe lateralele căruia se găsesc mai multe camere; una dintre aceste camere a fost surprinsă în casetele C 30 și C 31, unde i-au fost puse în evidență zidurile de est și vest; lungimea sa interioară de la est la vest este de 6,40 m. Latura de vest este vizibilă imediat lângă zidul lung, după care se întrerupe brusc din cauza spoliei vandalice a pietrei, dar se poate întregi după urmele din profil; mai mult de-a lungul laturii și în interiorul camerei s-a păstrat o bucată de mortar, cu amprenta unui picior uman (încălțat). Amprenta datează prin urmare din momentul ridicării clădirii.

Peste tot este de remarcat sălbăcia cu care au fost demantelate clădirile. Fundațiile termelor au fost mai ferite de aceste distrugerii, fiind mai adânc săpate și amenajate. În schimb, zidurile celorlalte două clădiri au fost pe alocuri demontate total. În unele cazuri, nu a putut fi sesizată nici măcar amprenta lor.

S-au luat măsuri de conservare primară a ruinelor descoperite; zidurile au fost restaurate la nivelul fundațiilor cu materiale de construcție antice (pietre de calcar, de râu, săgă, fragmente de țigle și cărămizi), legate cu ciment. Au fost întreprinse lucrări de reparații la zidurile termelor, acolo unde situația a impus acest lucru; datorită condițiilor nefavorabile (ploaie, îngheț-dezghet), pe alocuri zidurile au avut de suferit și au trebuit efectuate reparații.

A fost prelevat un bogat material arheologic constând în: ceramică, cărămizi ștampilate; obiecte de fier, obiecte de bronz, monede, etc.

17. Corabia, jud. Olt [Sucidava]**Cod sit: 125551.05****Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 44/2011**Colectiv: Petre Gherghe – responsabil, Lucian Amon (Univ. Craiova), Mirela Cojoc (MAE Corabia), Onoriu Stoica (SNR Filiala Craiova), Ștefan Vasiliță (IAB)¹

Cercetările s-au desfășurat în zona centrală a cetății romano-bizantine Sucidava.

În spațiul menționat, încă din anii precedenți au fost deschise 18 casete cu dimensiunile de 6 x 6 m. Datorită posibilităților existente, aria investigată nu a fost lărgită, limitându-ne doar la continuarea cercetării în extremitatea sa nordică, mai exact în casetele C1, C3,

C8, C9, C17 și C18.

Obiectivele principale urmărite au vizat: obținerea unor informații noi cu privire la construcțiile din sec. IV descoperite în campaniile precedente; continuarea săpăturii pentru surprinderea unor urme anterioare perioadei menționate; Rezultate notabile au fost obținute în ambele direcții.

În privința primului obiectiv, cele mai semnificative date au fost culese în casetele C8-C9. Aici, investigațiile noastre anterioare conduseseră la identificarea unor porțiuni din zidurile unor construcții și ale unui pavaj în structura căruia era încastrat un canal realizat din cărămizi. Din punct de vedere stratigrafic și planimetric, toate acestea făceau parte dintr-un complex căruia îi aparținea și o încăpere cu hipocaust și prefurnium, descoperită de noi în caseta învecinată C7. Noile elemente, surprinse în actuala campanie prin demontarea unor martori și continuarea săpăturii la o adâncime mai mare, sunt următoarele:

Au fost completate informațiile² cu privire la construcția localizată în caseta C9. Aceasta este delimitată (spre nord, est și vest) de trei ziduri care mărginesc o suprafață aproape pătrată, cu latura de aproximativ 5,80 m. Zidurile de pe laturile de nord și est sunt „țesute” între ele și identice, atât ca tehnică de construcție (blocuri de piatră fasonate pe fața exterioară și legate cu mortar, între care, pe alocuri, sunt intercalate fragmente de cărămizi romane), cât și ca grosime (0,50 m). Ele se păstrează pe o înălțime de circa 0,80-1,00 m și au fundația de aproximativ 0,30 m, realizată doar din blocuri de piatră, fără mortar. Zidul nordic are lungimea de 4,76 m. La extremitatea vestică se termină în mod tranșant, în vreme ce capătul opus se racordează cu zidul de pe latura de est. Acesta din urmă este mai lung (măsoară 8 m) și se continuă dincolo de zona de racord, spre nord, unde a fost însă total demantelat. Pe traseul său am constatat prezența unei întreruperi cu lungimea de 1,58 m, care permitea circulația între spațiul delimitat de zidurile descrise și spațiul alăturat, cu pavaj, existent la est. Pentru a se conferi mai multă rezistență punctului în care zidul nordic și estic făceau joncțiunea, aici a fost încastrat un bloc de piatră cu dimensiuni ceva mai mari (0,53 x 0,30 x 0,29 m). Pe fața superioară a acestuia fusese dăltuită o concavitate adâncă de 0,16 m, cu trei pereți verticali și unul oblic; la baza unuia dintre pereți se realizase o perforație cu diametrul de 6 cm, care comunica cu exteriorul. Piesa descrisă a fost refolosită aici, destinația sa inițială fiind greu de precizat, oricum putând fi asociată cu certitudine unui sistem destinat scurgerii apei.

Pe latura sudică, spațiul la care am făcut referire este delimitat de un alt zid. Acesta este constituit tot din pietre printre care, pe alocuri, sunt intercalate fragmente de cărămizi, are aceeași lățime (0,50 m) și o lungime de 5,84 m. La capătul vestic, el cotește în unghi drept spre sud. În interiorul unghiului dintre cele două laturi, cercetările din campaniile anterioare au relevat existența unei încăperi al cărui nivel de călcare este marcat de o pardoseală constituită din cărămizi așezate peste un strat de mortar și pietriș fin. Accesul în interiorul acesteia pare a se fi făcut dinspre nord, printr-o intrare cu lățimea de circa 0,85 m. Este de remarcat faptul că zidul de pe latura de sud nu făcea joncțiunea cu cel amplasat pe latura estică, între capetele lor existând un spațiu liber de circa 0,35 m

În această campanie, demontând o porțiune din martorul care separă casetele C8-C17, am putut înregistra noi observații cu privire la structura pavajului situat la est de zidurile descrise mai sus, și care pare a fi suferit o refacere. La bază sa se păstrează urmele unui prim pavaj, cu grosimea de 6 cm, alcătuit din fragmente de țigle fixate într-un amestec de pământ și pietriș fin. Peste acesta a fost aplicat un strat gros de 7 cm, realizat din lut, pietriș fin și fragmente mici de mortar, în nivelul căruia am identificat două monede, prima emisă de Constantin cel Mare între anii 324-330, a doua atribuită, cu unele rezerve, lui Valens și databilă în perioada 367-378. Imediat

deasupra acestui strat s-a constatat prezența unui alt pavaj, constituit din fragmente de cărămizi și mortar.

Actualele cercetări au permis obținerea și altor elemente certe de datare pentru construcțiile descrise. În colțul nord-vestic al încăperii din caseta C9, imediat sub nivelul său de călcare (la adâncimi cuprinse între 1,60-1,70 m față de stratul vegetal), pe o suprafață de 1 mp, a fost descoperit un mic tezaur compus din 11 monede de bronz, dintre care 10 sunt emise în mod cert de Constantius II între anii 351-361, prin monetările de la Sirmium (două piese), Thessalonic (patru piese), Constantinopol, Cizic și Siscia (câte o piesă). Valoarea lor însumată este mică (în epocă 1000 AE=1 AV), de aproximativ 0,1 % dintr-un solidus.

Pentru realizarea celui de-al doilea obiectiv, anume surprinderea unor niveluri mai vechi, am continuat săpătura pe întreaga suprafață a casetelor C9 și C8 (în cazul celei din urmă, doar în spațiul situat la est de pavaj, acolo unde acesta fusese distrus în întregime de o groapă ulterioară). Începând de la adâncimea -1,90 m, într-un nivel care conține lentile de pământ galben, au fost identificate fragmente ceramice provenite de la vase lucrate cu mâna, încadrabile în două categorii: grosieră și semifină. Cele mai numeroase sunt realizate dintr-o pastă cenușie grosieră, arsă incomplet, decorată cu butoni aplatați și linii incizate sau cu butoni în formă de șa și brâu alveolat. A doua categorie, inferioară numeric, este reprezentată de o ceramică din pastă semifină, neagră, lustruită pe exterior și lipsită de decor.

În același nivel, la -1,95 m, în caseta C9 au mai fost descoperite:

- o vatră rituală cu decor, distrusă parțial, păstrată pe o suprafață de 0,47 x 0,48 m. Dimensiunile sale originale pot fi estimate la 0,60 x 0,68 m. Structural, vatra este constituită dintr-o masă de lut ars la roșu, acoperită pe toată suprafața cu o cliviseală groasă de circa 0,5 cm. Pe aceasta din urmă a fost aplicat prin incizare decorul, din care s-a păstrat o linie diagonală care intersectează un ornament vegetal central, totul încadrat de un chenar alcătuit din linii paralele;

- o vatră de foc simplă, cu lățimea de circa 0,70 m. Existența ei este indicată de pata de pământ ars la roșu și de micile porțiuni din structura ei, păstrate doar pe alocuri. Spre nord și sud apare un strat consistent de arsură care pare să provină de la un incendiu ce a pus capăt locuinței deservite de această instalație de foc;

- o groapă menajeră care conține fragmente de ceramică decorată cu brâu alveolat, cărbune și doi piepteni din os, de mici dimensiuni.

Ceramica descrisă mai sus și vatra rituală cu decor sunt de certă tradiție geto-dacică. Adâncimea lor (relativ mică în comparație cu cea la care nivelul locuirii geto-dacice a fost surprins de cercetările noastre anterioare pe platoul cetății), ca și prezența, într-un complex arheologic închis (groapa menajeră) a ceramicii de acest gen, împreună cu cei doi piepteni de factură romană, ne determină să apreciem că toate aceste urme arheologice pot fi atribuite unei locuiri daco-romane, necunoscute până în prezent³, care a ocupat o porțiune din perimetrul pe care va fi edificată ulterior, după retragerea aureliană, viitoarea fortificație romano-bizantină.

În concluzie, cercetările arheologice din cetatea romano-bizantină de la Sucidava efectuate în vara anului 2011, deși nu s-au desfășurat pe o suprafață extinsă, au reușit să aducă informații noi, unele extrem de importante. În primul rând, avem în vedere identificarea unei locuiri daco-romane necunoscute până în prezent în arealul fortificației, atestată în special prin prezența unor vetre de foc, dintre care una rituală, și a fragmentelor ceramice. Studiul acesteia va continua. Cercetările au completat și informațiile de ordin cronologic, deținute în legătură cu complexul de construcții de epocă romană târzie, descoperite în campaniile precedente. Pe baza a două monede păstrate în structura sa, pavajul cu canal de cărămizi

încăstrate, din caseta C8, pare a fi fost funcțional cel puțin în intervalul dintre anii 328-375. Încăperea delimitată de ziduri, din caseta C9, are o suprafață de peste 33 mp și poate fi atribuită cronologic primei părți a celei de-a doua jumătăți a sec. IV (10 monede Constantius II, dintre anii 351-361). Aceste elemente sunt deosebit de utile și pentru încadrarea cronologică a încăperii cu hipocaust descoperită anterior în caseta C7, care este contemporană cu construcțiile amintite mai sus.

Anexa 2

Note:

1. Au participat studenții anului II de la specializarea Istorie, Facultatea de Științe Sociale, Universitatea din Craiova, care efectuează pe acest șantier practica arheologică, cât și trei studenți ai Facultății de Istorie de la Universitatea din București; pe parcursul a patru zile, la săpături a luat parte și un grup de elevi din comuna Cilieni, împreună cu profesorul de istorie din localitatea menționată. Subliniem, nu în ultimul rând, sprijinul constant, acordat de Primăria orașului Corabia, căreia îi mulțumim. .

2. P. Gherghe, L. Amon, M. Cojoc, *Cercetările arheologice de la Sucidava (județul Olt). Campania 2010*, Analele Universității din Craiova. Seria Istorie 18, 2010, 2, p. 18-19.

3. Cercetările mai vechi au condus la concluzia că în intervalul de timp dintre cucerirea romană și momentul edificării cetății, zona platoului nu a mai fost locuită, singurele urme fiind reprezentate de trei morminte de incinerare și șapte de inhumație. Vezi, în acest sens, D. Tudor, *Oltenia Romană*, București, 1978, p. 423 și O. Toropu, C.M. Tătulea, *Sucidava-Celei*, București, 1987, p. 90.

Résumé:

Les fouilles archéologiques, qui se sont déroulées dans l'espace intérieur de la forteresse romano byzantine, ont réussi l'identification d'une couche daco-romaine, jusque-là inconnue dans cette zone. Aussi, quelques découvertes numismatiques nous permet d'avancer des dates chronologiques plus exactes sur le complexe des constructions de l'époque romaine tardive : un pavage en briques, qui semble avoir été fonctionnelle au moins dans l'intervalle des années 328-375 ; une construction carrée, avec une surface de plus de 33 m² et les murs en pierre, qui peut être attribuée à la première partie de la seconde moitié du V-ème siècle après J.C. Ces éléments sont particulièrement utiles pour la chronologie de tout l'ensemble de bâtiments qui appartiennent, probablement, aux thermes de la forteresse.

18. Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița

Punct: Piscu Crăsani

Cod sit: 92934.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 64/2011

Colectiv: Marian Neagu - responsabil (MDJ Călărași), Valeriu Sirbu - responsabil sector (M Brăila), Florin Vlad - responsabil sector, Ioan Cernău (MJ Ialomița), Dan Ștefan, Cristian Ștefan, Monica Constantin (SC Digital Domain SRL București)

Întrucât săpăturile au fost reluate după mai mult de două decenii sunt necesare câteva informații de ordin general.

Piscu Crăsani este un sit important prin descoperirile sale, îndeosebi prin cele de epocă geto-dacică, care documentează existența aici a unui centru rezidențial fortificat, dar sunt demne de

evidențiat și vestigiile neolitice, mai puțin cercetate și cunoscute. Așezarea neolitică este prima din Muntenia unde a fost pusă în evidență coabitarea dintre comunitățile Bolintineanu târzii și primele comunități Giulești. Săpăturile desfășurate în mai multe campanii au identificat două niveluri de locuire neolitice, primul aparținând culturii Bolintineanu, iar cel de-al doilea o coabitare între comunitățile Bolintineanu și Boian-Giulești. Așezarea neolitică este primul sit din Muntenia cu un sistem de fortificație sub forma unui șanț cu o posibilă palisadă.

Aici s-au întreprins săpături arheologice încă din 1870, de către D. Butculescu (la solicitarea lui C. Bolliac) și, apoi, în 1923, sub conducerea lui Ioan Andrieșescu, iar din colectivul de atunci au mai făcut parte Radu Vulpe și Vladimir Dumitrescu. În 1960 săpăturile au fost reluate de Niță Angheliescu. Între 1969-1987, regretatul coleg Nicolae Conovici a condus săpăturile din acest sit, cu rezultate remarcabile. Din păcate, cu excepția unor valoroase studii despre anumite categorii de piese, descoperirile de aici au rămas, în marea lor majoritate, încă inedite.

În vederea valorificării științifice a amplelor cercetări deja efectuate, pentru care există o documentație serioasă, printr-o primă monografie, probabil în 2014, colectivul de cercetare și-a propus pentru următorii ani, în teren, atingerea unor obiective precise: a) o ridicare topografică în detaliu, cu evidențierea atât a ceea ce a mai rămas de cercetat din sit, cât și cu marcarea zonelor deja săpate; b) cercetări geofizice pentru identificarea limitelor sitului și a tipurilor de vestigii, c) săpături atât pe promontoriu („acropolă”), cât și în așezarea nefortificată pentru obținerea de informații privitoare la stratigrafie, tipurile de complexe și cronologia acestora, d) studierea sistemelor de fortificație pentru epocile neolitică și dacică, e) cercetarea unor tumuli din necropola situată în apropiere, f) marcarea zonei protejate a sitului.

Deși o mare parte din sit a fost distrusă din cauze naturale (eroziune), de rozătoare, de păsări ori antropice (tăierea de drumuri, exploatarea lutului sau lucrările agricole) a rămas încă o suprafață mare de cercetat (câteva hectare), îndeosebi în așezarea nefortificată. Se adugă necropola tumulară, aflată în apropiere, din care se mai observă un tumul mare, parțial cercetat, plus alți tumuli, mai mari sau mai mici, aproape aplatizați.

În vederea atingerii scopurilor propuse pentru această campanie, cercetările s-au desfășurat pe mai multe planuri.

Săpăturile arheologice s-au efectuat în zona din afara șanțului getic, urmărindu-se două obiective: observații privind stratigrafia și tipurile de complexe din așezarea nefortificată și forma, dimensiunile și structura fortificației neolitice.

Secțiunea S I/2011 (L = 20 m, l = 2 m) ne-a oferit o serie de informații privitoare la stratigrafia, tipurile de complexe și inventarul acestora din așezarea getică nefortificată. Această secțiune a fost trasată în continuarea la SIII/1973, executată sub conducerea lui N. Conovici, în vederea obținerii de informații suplimentare despre limitele așezării nefortificate; carourile au fost numerotate de la sud spre nord. În prima parte a secțiunii stratul arheologic a fost bulversat, până la 0,30-0,40 m, de către arăturile agricole adânci. Sub stratul vegetal actual situația s-a prezentat diferit: până la m.8 s-a identificat un singur nivel dacic, iar între m. 9-20 erau două nivele dacice și stratul steril din punct de vedere arheologic.

Din nivelele dacice s-au recuperat numeroase fragmente de vase getice sau elenistice, ultimele aproape numai de amfore. Formele de vase getice sunt tipice olăriei geto-dacice din sec. II-I a.Chr.; dintre acestea vom menționa doar un fragment de bol cu decor în relief decorat cu motive vegetale. Cele mai numeroase fragmente de amfore sunt cu toarte din două vergele, de tipul Pseudocos, altele fiind din Rhodos ori din centre greu de identificat datorită fragmentării.

Complexele arheologice identificate în această campanie constau doar din gropi a căror umplutură a conținut, cu o excepție, doar materiale menajere. Întrucât nu toate au fost săpate în întregime vom prezenta doar câteva din caracteristicile lor.

Gr.1a, din care s-a cercetat doar circa un sfert, întrucât restul a rămas în malul secțiunii are formă aproape cilindrică, cu umplutura formată dintr-un sediment de culoare brun-cenușie și lentile de pământ galben, cu rari pigmenți de cărbune și cenușă. Materialele arheologice sunt numeroase: fragmente de vase ceramice de dimensiuni mijlocii și mari, câteodată în aglomerări, plus oase de animale fragmentate. Dintre tipurile de vase cele mai frecvente sunt borcanele și ceștile-opaiț, modelate cu mâna, apoi fructierele, modelate cu mâna sau cu roata.

Gr.1b, din care s-a săpat circa jumătate, de formă ușor tronconică, avea umplutura formată dintr-un sediment cenușiu-închis, pigmentat cu cenușă, cărbuni și bucățele mici de vetre, plus un număr relativ redus de oase de animale sparte și puține fragmente de vase ceramice, getice sau de amfore elenistice. S-a descoperit, parțial, aproape de fundul gropii, un craniu uman. Întrucât era în malul secțiunii nu putem ști, până în campania următoare, dacă există și alte părți din schelet. Tot din această groapă provin trei jetoane din pereți de vase.

Gr.2 a fost cercetată doar jumătate deoarece restul a rămas în malul secțiunii. Groapa avea probabil o formă rotundă cu un sediment brun-cenușiu, pigmenți de cărbune, cenușă, carbonați de calciu, lipitură arsă, puține oase și fragmente de vase getice, în special de borcane și fructiere. La piese individuale e de menționat o cute din gresie de râu cu orificiu pentru atârănare.

Gr.3, de formă aproape rotundă (A = 0,90 m, D = 1,60 x 1,70 m) a fost săpată în întregime. În groapă s-au descoperit un sediment de culoare cenușie-brună și lentile de pământ galben, cu zone de cenușă, pigmenți de concrețiuni de calcar, cărbune și vatră, plus oase de animale. S-au recoltat numeroase fragmente de vase ceramice, getice și elenistice, unele aproape întregi sau întregibile. Astea, aproape de fund s-a găsit o cană getică, fără toartă, modelată cu mâna, arsă reducător, cu angobă brună-neagră, lustruită, corpul bitronconic, gâtul înalt. În rest, fragmente de borcane, câni, cești-opaiț, getice, plus elenistice, de amfore, unele cu toarte bifide de tipul Pseudocos, sau de câni cărămizii.

Pe baza stratigrafiei, a tipurilor de complexe și a inventarului descoperit, toate datele în sec. II-I a.Chr., putem conchide că în zona cercetată din așezarea nefortificată ne aflăm în apropierea unor complexe de locuire din această epocă.

Secțiunea S II/2011 (L=13 m x 2,00 m) a fost trasată în partea central-estică a așezării nefortificate urmărindu-se, în principal, structura fortificației neolitice. În umplutura șanțului și în strat s-au găsit relativ numeroase fragmente de vase getice, plus câteva piese individuale, ca și câteva fragmente de amfore elenistice, în special de tipul Pseudocos. Dintre vasele caracteristice olăriei getice amintim un kantharos modelat cu roata, cu angobă neagră și un bol cenușiu, nedecorat modelat cu mâna. Dintre piese individuale amintim o seceră fragmentară din fier și o fusaiolă bitronconică.

Considerații finale. Apreciem că cercetările din această campanie și-au atins scopurile propuse.

Epoca neolitică. Așezarea a fost construită pe un bot de terasă superioară, înaltă a lalomiței, întinzându-se 100 – 150 m spre interiorul ei. Remarcăm că purtătorii culturii Bolintineanu au ales terasa înaltă a lalomiței și nu pe cea joasă așa cum am avut prilejul să constatăm în cadrul celorlalte așezări Bolintineanu din Câmpia Română.

Așezarea neolitică de la Piscul Crăsani este pînă în prezent singura așezare Bolintineanu în care a fost depistat un șanț, probabil de apărare, care înconjoară circular stațiunea protejînd-o dinspre

sud și vest. Șanțul a fost surprins în campaniile trecute în secțiunile II, III, IV și VII de pe Platou. În aceste secțiuni șanțul era aproximativ rectangular în secțiune, uneori cu pereții în pantă, avînd adîncimea de circa 1,60 m de la nivelul solului viu și lățimea la bază de 3,75 – 4,00 m. În umplutura lui au apărut puține fragmente neolitice, iar în S.II P1., deasupra umpluturii neolitice, lentile de lut galben. El avea un traseu semicircular, în sectorul nord – estic al Platoului, la o distanță maximă de 32 m de rîpa șanțului de apărare getic, apropiindu-se progresiv de acesta (de fapt de o viroagă naturală inițială) pe măsură ce înainta spre vest-nord vest. Capătul vestic al șanțului neolitic nu a fost încă interceptat. Dincolo de șanțul de apărare, spre sud, complexele de locuire neolitice lipsesc cu totul, iar fragmentele ceramice sunt mult mai rare, arătînd că locuirea nu s-a extins în acea zonă. Cele mai multe complexe de locuire au apărut în partea estică a platoului, la cîtiva metri distanță de șanț. În ceea ce privește șanțul de apărare atribuit neoliticului, întrucât săpăturile n-au fost finalizate, nu putem face o serie de observații de detaliu. Șanțul a fost descoperit în carourile 2-5 la adîncimea de 0,70 m-1,08 m față de nivelul actual de călcare și a fost săpat doar pînă la adîncimea de 1,20 m. Putem preciza doar că la partea superioară are o deschidere maximă de 5,34 m iar spre limita inferioară se îngustează progresiv pînă la 4 -4,20 m. În umplutura șanțului au fost observate trei niveluri importante acumulate în perioada de abandon, care se diferențiază prin textură și culoare:

- nivel inferior al șanțului reprezentat de un sediment maroniu-închis cu nuanțe de galben în care s-au descoperit câteva fragmente de vase neolitice;

- nivel cu structură laminară, posterior celui descris mai sus, format dintr-o succesiune de microniveluri cu grosimi cuprinse între 0,5 cm - 2 cm. În total, au fost înregistrate aproximativ 20 de microniveluri care s-au dezvoltat prin alternanța unor lamine de constituție diferită, pornind de la sedimente fine (argilă, silt) la sedimente grosiere (nisip, concrețiuni carbonatice), vizibile în special în micronivelurile superioare. Formarea acestui nivel a fost posibilă prin acumularea diferențiată, sezonieră a sedimentelor, în special prin acțiunea apei pluviale și a proceselor de evaporare și a avut un efect general de colmatare a șanțului preistoric. Deși după observațiile de microstratigrafie făcute de echipa condusă de Dan Stefan, sursa care a alimentat acumularea de sediment ar putea fi valul de apărare preistoric, precizăm că încă nu avem dovezi palpabile ale existenței unei palisade.

- nivel cu o grosime maximă de 0,60 m, posterior celui de mai sus, constituit dintr-un sediment de culoare cenușiu-deschis cu un conținut ridicat de argilă, rezultat al proceselor de alterare biologică și dezagregare fizico-chimică din sol. În acest nivel s-au găsit câteva fragmente ceramice de dimensiuni mici, dintre care amintim o toartă tubulară de tip Cernavoda I și câteva fragmente osteologice.

Asemeni situației întâlnite și la celelalte secțiuni care au interceptat șanțul neolitic, dincolo de acesta nu au mai fost descoperite urme de locuire din epoca neolitică.

Ceramica neolitică

Cantitatea redusă de fragmente ceramice de mici dimensiuni descoperite nu ne permite o analiză propriu-zisă a ceramicii neolitice de la Piscul Crăsani, totuși remarcăm utilizarea a trei categorii de ornamentare : barbotina neorganizată, canelura dispusă orizontal în șiruri paralele și incizii unghiulare paralele. Decorul a fost practicat în slipul fin care acoperea suprafața vaselor. Pasta, desi bine aleasă conține degresant sub formă de pleavă fin tocată și nisip cu mica. De obicei sub buza vaselor sunt lustruite mai multe șiruri paralele de caneluri dispuse orizontal așa cum am constatat și la cele două frg descoperite în această campanie. Porozitatea și calitatea pastei, grosimea pereților, dimensiunile mari și mijlocii și urmele de ardere secundară de la exteriorul acestor vase ne arată că ele erau recipiente

de uz comun, folosite la prepararea hranei. Ardere incompletă și neuniformă, în nuanțe gălbui la exterior, neagră – cenușie la interior.

În campania din 2011 au fost descoperite puține fragmente ceramice care aparțin unor vase de dimensiuni mici și mijlocii, grosimea pereților variind între 5-7 mm. Fragmentele ceramice provin de la vase cu pereții ușor arcuți, care se îngroașă considerabil spre fund. Se întâlnesc și forme bitronconice, la care partea superioară este mult mai mică decât cea inferioară.

Ceramica neolitică descoperită în această campanie la Piscul Crăsani se plasează în etapa finală a culturii Bolintineanu.

Nu au fost descoperite locuințe neolitice în scurta campanie din 2011.

Epoca geto-dacică. În ceea ce privește epoca geto-dacică putem conchide că s-au descoperit piese caracteristice sec. II-I a.Chr. Formele de vase geto-dacice includ marea majoritate a tipurilor caracteristice olăriei locale din acea perioadă. Importurile ceramice elenistice sunt reprezentate, aproape în totalitate, de fragmente de amfore de tipul Pseudocos, Rhodos ori din alte centre greu de identificat datorită lipsei ștampilelor și fragmentării accentuate. Piese individuale n-au fost prea numeroase, probabil și fiindcă n-au fost descoperite complexe de locuire.

Documentația de șantier constă din planuri topografice, de ansamblu ori de detaliu, din planuri executate prin mijloace clasice, din jurnalele de șantier și caietul cu evidența pachetelor, din imagini și filme executate cu apatură digitală.

Materialele descoperite au fost spălate și s-a început prelucrarea lor prin desenarea și fotografierea pieselor reprezentative. Complexele necercetate integral au fost protejate prin acoperire cu o folie de polietilenă și un strat gros de pământ.

19. Drajna de Sus, com. Drajna, jud. Prahova

Punct: Castrul roman

Cod sit: 132903.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 102/2011

Colectiv: Mihail Zahariade - responsabil (IAB), Marinela Peneș, Alin Anton (MJIA Prahova), Florin Topoleanu (ICEM Tulcea)

Săpăturile din anul 2011 au avut ca scop:

- Decopertarea structurilor cercetate în anii 1992-1996 în scopul re-examinării, în raport cu viitoarele noi rezultate, punerea lor în valoare științifică, educațională și turistică. În acest scop, pe baza decopertărilor au fost prelungite secțiunile anterioare care au scos la lumină structuri noi sau care au confirmat rezultatele anterioare.

- Cercetarea Edificiului I presupus a fi fost praetorium a implicat de asemenea extinderea în suprafață a unor încăperi sugerate a fi existat în momentul încheierii săpăturilor în 1996 și cercetări de detaliu a modalităților de funcționare a unui praefurnium de dimensiuni considerabile în raport direct cu instalația de hypocaustum identificată în majoritatea camerelor edificiului.

- A fost deasemenea luată în calcul și efectuată prezervarea edificiului I precum și consolidarea punctuala, în prima fază, a structurilor de cărămidă și piatră.

În anul 2011 au fost redeschise lucrările de cercetare sistematică la castrul Roman de la Drajna de Sus, încheiate din lipsa de fonduri în anul 1996.

Săpăturile au vizat, pe lângă decopertarea unor secțiuni mai vechi, din anii 1992-1996, și cercetarea unor sectoare noi, aflate în prelungirea secțiunilor mai vechi.

În carourile 12-16 din S 2, investigată și în 1995, a fost identificată prelungirea unui zid (Za) observabil în S 5, cu aceeași lățime (0,60 m) care face parte dintr-un șir de camere care mărginesc spre est Edificiul I. Zidul se păstrează pe o înălțime față de nivelul de călcare inițial de +0,45 m. De altfel, Za este parte dintr-o încăpere conturată deja în 1995 cu un pavaj de piatră din blocuri de carieră de calcar alb, regulat tăiate, de dimensiuni mari (e. g. 36 x 30 cm; 55 x 35 cm). În Za pavajul apare mai compact față de suprafețele cercetate în 1995. Parțial acest zid apare demantelat în profilul peretelui de N în caroul 14. Este important însă de observat că Za întâlnește în mijlocul secțiunii, în același carou un zid de piatră, I, lat de 0,40 m cu care face unghi drept. Acest zid, lung de 6.12 m este alcătuit din blocuri de calcar alb, dispuse pe două rânduri cu un interval între ele lat de cca. 0,15-0,20 m și este destinat separării a două încăperi, C_A și o alta C_B, ultima dispusă spre nord. Există un pavaj de cărămizi ștampilate, cu ștampila LEG I ITAL care se prelungeste și în această cameră.

Spre N de zidul I se deschide o altă cameră, ale cărei începuturi se observă în S 2 dar se dezvoltă spre nord și în S4, deasemenea parțial cercetată în 1994-1995. Această cameră C_F are o latură lungă de 6.30 m pe axul N-S, o parte a ei căzând în zona încă nesăpată.

În S 2 a mai fost identificată, la 3 m est de gura praefurniului o conductă de aducțiune a apei, aflată în stare de prezervare relativ bună, alcătuită din cinci tubuli și înclinată spre sud pe o pantă de cca. 10°. Traseul este ușor deviat spre est. Este vorba evident de un apeduct îngropat care este acoperit de via sagularis.

În S4, continuată în 2011, a fost conturată prin identificarea unui zid Z_C o camera C_E cu o intrare spre nord și un pavaj masiv de dale mari de piatră de calcar alb. Alte dale sunt observabile în profilul zonei încă nesăpate.

Praefurnium aflat aproximativ în mijlocul Edificiului I, conturat în 1993-1994, a făcut obiectul unei reluări atente a investigației. El se află plasat în S2, este orientat est-vest și prezintă spre est orificiul de dare a focului iar spre vest ramificații spre camerele către care pornea aerul încins prin sistemul de hypocaustum. La 1.50 m de gura exterioră vestică a praefurniului, la -1.60 m, înclinat spre sud, a apărut o conductă cu diametrul de 20 cm de aducțiune a aerului cald în bazinul de apă (piscina) cercetat în anii anteriori. Intervenția la praefurnium s-a rezumat la această operațiune, altminteri destul de complicată din cauza necesității curățării pereților dublii la piscină și mai ales a fragilității structurilor existente construite din calcar de carieră legate cu un mortar pe alocuri destul de friabil, ceea ce amenința prăbușirea unor pereți.

Via sagularis. Unul din principalele progrese făcute în 2011 este identificarea în S2-S5 a întregii lățimi a viae sagularis a castrului. La -0,73 m față de actualul nivel de călcare, se găsește un strat de pietriș de râu curat, bine bătătorit, fără intruziuni de cărămizi sau țigle. Stratul este gros de 0,20 m și reprezintă faza I a acestei importante artere înconjurătoare de-a lungul zidului castrului. Acest strat este suprapus de un altul, gros de 0,05-0,07 m de mortar, cu unele intruziuni sporadice de cărămidă, care apare întins pe toată suprafața profilului în dreptul caroului 7 din S 4. Acesta ar putea reprezenta bauschutt-ul fazei II, păstrat pentru întărirea noului strat. Peste acest strat de mortar se găsește un alt strat gros de 0,25 m de pământ, bine bătătorit, cu intruziuni compacte de țigle și cărămizi peste care s-a așternut un strat de pietriș de râu, compact, gros de 0,20-0,25 m, care reprezintă faza a doua a viae sagularis.

Se va urmări în viitorul apropiat (2012-2014) degajarea completă a Edificiului no. I prin executarea de secțiuni sau casete acolo unde va fi posibil. Terenul pe care se află castrul se găsește în proprietatea comunității locale și este declarat rezervație arheologică, ceea ce va ușura cercetarea zonei în extenso fără servituți de ordin

administrativ sau financiar.

Protecția ruinelor *in situ*, atât cele re-decoperțate cât și cele nou degajate s-a executat în vara lui 2011 într-un mod eficient și complet prin protecția asigurată cu panouri și reacoperirea săpăturii cu folie întărită din loc în loc cu pământ și nisip, ceea ce va permite o ușoară degajare a săpăturii din 2012.

Bibliografie:

M. Zahariade, T. Dvorski, *The Lower Moesian Army in northern Wallachia* (A. D.101-118), Bucuresti 1997.

Abstract:

The 2011 excavations resumed at the Drajna de Sus Roman fort envisaged the redesccovery of the structures identified between 1992 and 1996 and also to add new evidence on the general lay-out of the Edifice I, supposedly the praetorium of the fort. There have been found new walls that defined new rooms towards the east part of the edifice which brought new data on the plan of this important building. Also, there have been some detailed reserch at the system of hot air circulation and connection of the N-S oriented praefurnium with the hypocaustum system, as well as complete new information on the building phases in the existence of the via sagularis.

20. Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți

Punct: La Canton, km 935 – Schela Cladovei

Cod sit: 108782.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 35/2011

Colectiv: Roxana Dobrescu - responsabil, Adina Boroneanț (IAB), Clive Bonsall (University of Edinburgh), Vasile Boroneanț - consultant, Nicolae Cătălin Pătroi (DCPN Mehedinți)

Schela Cladovei este unul din numeroasele situri preistorice (mezolitic și neolitic timpuriu) localizate în zona Porților de Fier ale Dunării și identificate în anii '60 ai secolului trecut ca urmare a construcției celor două baraje, Porțile de Fier I și Porțile de Fier II. Pentru malul drept al Dunării, este aparent și singurul sit care a supraviețuit creșterii nivelului apelor. Se întinde pe cca 5 proprietăți particulare (grădini sau parcele în paragină).

Cercetările anterioare de la Schela Cladovei (1965-1968, 1982-1997, 2001-2002) au pus în evidență locuri din epoca mezolitică și neolitic timpurie, situate cronologic între 7000-6300 cal BC respectiv 6000-5500 cal BC. Sporadic au fost observate și cercetate complexe arheologice de epocă dacică și modernă.

Actualul proiect de cercetare, funcționând în cadrul unui acord de colaborare româno-britanic, având ca parteneri Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", Universitatea din Edinburgh¹ și Muzeul Regional Porțile de Fier din Drobeta Turnu Severin are ca obiective atât desfășurarea de cercetări arheologice (săpături, sondaje, cercetări de teren) în zona Porților de Fier (cu accent pe situl Schela Cladovei), cât și studiul și publicarea cât mai completă a documentației de săpătură și a materialelor arheologice din cercetările anterioare.

În cadrul acestui nou proiect de cercetare în anul 2007 a fost reluată săpătura în sectorul B al sitului de la Schela Cladovei, deschizându-se o secțiune nouă denumită convențional SVII.

Secțiunea SVII are 25 mp, fiind împărțită în carouri de 1 x 1 m. În sistemul de caroiaj utilizat pentru întregul sit, fiecare carou are o siglă formată dintr-o literă (sau un grup) (avansând de la sud la nord, de la S la Q în cazul SVII) și un număr (crescător de la vest la est, de la 509 la 512 în cazul lui SVII). Fiecare astfel de carou este la rândul

său subdivizat în patru cuadrantși (0,5 x 0,5 m), denumiți a,b,c,d.

Fiecare cadran se sapă separat, în unități stratigrafice de câte 5 cm iar materialele arheologice rezultate sunt introduse într-o bază de date, fiind clasificate după tipul de material. Sunt desenate și fotografiate individual toate piesele considerate reprezentative.

Solul rezultat din fiecare astfel de cadran este tamisat și materialul arheologic astfel recuperat este colectat și înregistrat separat. De asemenea, fiecare cadran este fotografiat și desenat individual, rezultând astfel o foarte detaliată înregistrare a situației arheologice.

Contururile diferitelor complexe arheologice identificate sunt deseori dificil de determinat (mai ales în partea superioară a depunerilor) doar pe baza schimbării culorii/texturii solului, din cauza proceselor de formare ale acestuia (o puternică iluviație a carbonatului de calciu), determinarea lor făcându-se în mare măsură pe baza materialului arheologic aflat în umplutura complexelor.

În campaniile din 2010 și 2011 au fost săpate în întregime unitățile stratigrafice 8, 9 și 10 atribuite cultural nivelului neolitic timpuriu de tip Starčevo-Criș.

A fost continuată investigarea complexelor arheologice din anii precedenți (F1001, F1002, F1006, F1007) cărora li s-au adăugat unele noi denumite F1012-F1022.

Prezentăm mai jos complexele arheologice mai importante (la nivelul superior al unit 11):

F1001 – complex de tip nedeterminat (probabil groapă), atribuit neoliticului timpuriu; Complexul fusese tăiat de F1002; a fost epuizat în unit 10.

F1002 – șanț de factură contemporană, probabil săpat în timpul utilizării zonei sitului de către trupele de grăniceri; umplutura sa era formată dintr-un sol nisipos gălbui cenușiu cu bolovani de mari dimensiuni, fragmente de cărămizi, rare fragmente ceramice neolitice și obiecte de metal de factură contemporană;

F1006 – aglomerare de mari dimensiuni de fragmente de chirpic de formă neregulată; unele dintre acestea păstrau amprenta urmelor de nuiete pe care a fost aplicat lutul; alte tipuri de materiale arheologice (ceramică neolitică, resturi faunistice) sunt rare; a fost deranjat probabil de F1010 și F1022; în partea de est se pierde în zona nesăpată;

F1007 – complex (groapă de locuință?) aparținând neoliticului timpuriu; formă posibil rectangulară cu colțuri rotunjite; umplutura este formată dintr-un sol brun închis în general, dar spre limitele de est și sud aceasta se schimbă gradat spre galben în timp ce spre centru se închide la culoare; din umplutura sa până în prezent a rezultat o cantitate impresionantă de ceramică alături de unelte de os și silex cioplit, piatră șlefuită, resturi faunistice. Pe suprafața expusă a acestui complex, în unit 8-10 au fost observate pete de sol de un negru intens, în care se observau mici fragmente de malachit și/sau șist verde și uneori micro-persoare din silex; în partea sa de nord și nord-vest se pierde în zona nesăpată;

F1009 – groapa unui sondaj de forare din 1992;

F1010 – groapă cu umplutură brun închis cu multe fragmente ceramice neolitice, multe dintre ele din vase reîntregibile, oase de animale mari, probabil bovine, fragmente mici de chirpici; limitele sale sunt neclare; pare să fi fost tăiată spre est de F1022 iar spre sud de F1007;

F1012 – aglomerare de pietre de dimensiuni mari, fragmente ceramice neolitice dar și câteva atribuibile epocii bronzului (Gârla Mare); cu un contur neclar, apare în interiorul lui F1007, în colțul de nord-vest al sondajului;

F1020 – complex observat la nivelul lui unit 10; formă oval prelungă, oarecum de șanț, spre sud-est se pierde în profilul de sud al secțiunii; umplutura este formată dintr-un sol negru afânat, uneori observându-se pete de sol galben nisipos; fragmentele ceramice

(neolitice timpurii) și pietrele apărute pe contur sunt în poziție verticală; tăiată de F1009;

F1021 – groapă circulară de mici dimensiuni (cca. 0,10-0,15 m diametru), posibilă groapă de par; umplutura ei conține mici fragmente de chirpic și cărbune;

F1022 – complex observabil la nivelul lui unit 10, probabil de factură modernă; umplutura sa este formată dintr-un sol negru afânat, cu mici fragmente de chirpici la limita cu F1006; a tăiat probabil F1006 și F1010;

Între descoperirile cele mai importante se numără resturile de fabricație ale unor mărgelile din malachit și din șist verde (ce apar în număr important, ilustrând diverse stadii ale procesului de fabricație. Mărgelile au formă circulară, de sub 1 cm, cu o mică perforație în mijloc (realizată probabil cu ajutorul micro-persoanelor menționate mai sus).

Uneltele de os sunt numeroase, remarcându-se străpungătoarele, uneltele de tip linguriță, spatulele și dălțițele.

Industria litică este reprezentată de lame și lamele, trapeze, gratoare și raclăre din silex sau mai rar din radiolarit. Se remarcă în număr semnificativ greutatea de plasă de pește. Dălțițele și toporașele apar în număr mai mic.

Ceramica neolitică timpurie este extrem de bine reprezentată. Uimește varietatea formelor și decorurilor: impresso, incizii cu motive liniare sau în rețea, ciupituri, benzi aplicate, alveolări, butoni, diverse tipuri de mânere. O mare parte a ceramicii prezintă un slip roșiatic, este bine arsă și lustruită.

Relativ frecvent au fost descoperite fragmente din vase de tip cuptor, prezente și cercetările anterioare. Relativ frecvent apar fragmente din vase/cupe cu picior precum și fragmente de altar (varietatea cu patru picioare și recipient circular).

Ceramica pictată este relativ rară, fiind reprezentată de fragmente de dimensiuni variabile, pictate cu negru pe un fond roșu, lustruit.

Ca plastică se remarcă un mic fragment - partea inferioară a unei figurine antropomorfe, decorată pe „talpă” cu incizii liniare, scurte și adânci formând un motiv în zigzag.

Proiectul va continua și în anii următori pentru clarificarea problemelor legate de cronologia complexelor neolitice menționate și stabilirea raportului între neoliticul timpuriu din zonă și mezoliticul de Schela Cladovei-Lepenski Vir.

Note:

1. Universitatea din Edinburgh a fost reprezentată de prof. Clive Bonsall care a condus o echipă de 8 studenți. Aceștia și-au efectuat practica arheologică de specialitate necesară studiilor, studenții constituind principala forță de muncă necesară desfășurării șantierului, cu excepția a doi muncitori angajați din localitate.

Bibliografie:

C. Bonsall, *The Mesolithic of the Iron Gates*, în Geoff Bailey, Penny Spikins (eds.), *Mesolithic Europe*, Cambridge University Press, 2008, p. 238-279

Boroneanț, V. Boroneanț, *Schela Cladovei 1965-1968. După 40 de ani, Studii de Preistorie* 6, 2009, p. 6-24;

A. Boroneanț, *The Mesolithic in Banat, în N. Tasic*, Fl. Drașovean (eds.), *The Prehistory of Banat. The Paleolithic and the Mesolithic*, editura Academiei, 2010, p. 103-142

Abstract:

The archaeological excavations at Schela Cladovei were resumed in 2007, as a joint Romanian-British research project. A new trench was opened and a new methodology of excavation was employed in order to obtain precise and accurate date regarding the

Mesolithic and Early neolithic occupations of the site. In 2010 and 2011 three 5 cm deep units were excavated: unit 8, 9, 10, revealing a 12 new archaeological features.

21. Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: La Gâța

Cod sit: 33701.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 9/2011

Colectiv: Dan Lucian Vaida – responsabil (MG Năsăud), George G. Marinescu (CMJ Bistrița), Ioana Chira

Săpăturile arheologice s-au desfășurat în intervalul 25 iulie - 8 august 2011, finanțarea fiind asigurată de Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud. Obiectivul campaniei a constat în cercetarea și delimitarea necropolei celtice din acest punct, dar și descoperirea unor noi morminte scitice, după cel identificat în campania 2010 (M₃₀). Au fost trasate 10 secțiuni paralele (S₆₉-S₇₈), orientate SV-NE, cu lungimi cuprinse între 15-30 m și lățimi de 1,5 și 2 m, cu martori de 0,5 m, rezultând o suprafață cercetată de cca. 600 m². În urma cercetărilor au fost identificate șase morminte scitice (M₃₁₋₃₆), datate în sec. VI-V a.Chr., și două morminte celtice (M₃₇₋₃₈), aparținând sec. III-II a.Chr.

M₃₁ – mormânt de inhumație; forma gropii funerare nu a fost determinată; ad. de depunere: 1,35 m; scheletul întins pe spate cu brațele așezate pe bazin; orientare: E (capul) – V. În ce privește inventarul, au fost găsite doar două fragmente de fier, aparținând unor obiecte nedeterminate și un mic fragment ceramic.

M₃₂ – mormânt de incinerare; groapă funerară de formă rotundă; ad. de depunere: 0,60 m. Nu au fost recuperate fragmente de oase umane incinerate.

Inventar: 1. Strachină lucrată cu mâna; 2. Ceașcă tronconică lucrată cu mâna; 3. Căniță lucrată cu mâna; 4. Lamă cuțitaș din fier, aflată în strachină; 5. Oase de animal (ofrandă alimentară), găsite de asemenea în strachină.

M₃₃ – mormânt de incinerare; groapă funerară de formă rotundă; ad. de depunere: 0,60 m. Pachetul de oase umane arse a fost depus în partea de nord a gropii.

Inventar: 1. Ceașcă cu toartă supraînălțată, lucrată cu mâna; 2. Vâscior de formă cilindrică, lucrat cu mâna.

M₃₄ – mormânt de inhumație; groapă funerară de formă ovală; ad. de depunere: 1,10 m; scheletul întins pe spate cu brațele pe lângă corp; orientare: V (capul) – E.

Inventar: 1. Vas bitronconic de mărime mijlocie, lucrat cu mâna; 2. Ceașcă tronconică cu toarta supraînălțată, lucrată cu mâna, depusă pe vasul bitronconic; 3. Mârgea de chihlimbar, identificată în zona gâtului; 4. Lamă de cuțitaș din fier; 5. Oase animal (ofrandă alimentară).

M₃₅ – mormânt de inhumație; groapă funerară de formă ovală; ad. de depunere: 1,10 m; scheletul întins pe spate cu brațele pe lângă corp; orientare: V (capul) – E. Parțial scheletul uman a fost găsit acoperit cu pietre, în special în zona bazinului.

Inventar: 1. Vas bitronconic de mărime mijlocie, lucrat cu mâna; 2. Ceașcă tronconică cu toarta ușor supraînălțată, lucrată cu mâna; 3. Strachină lucrată cu mâna, cu buza trasă spre interior; 4. Ceașcă tronconică, lucrată cu mâna, cu toarta ruptă din vechime; 5-6. Cercei din bronz, cu capetele conice, 7. oase de animal (ofrandă alimentară).

M₃₆ – mormânt de inhumatie; groapă funerară de formă dreptunghiulară; ad. de depunere: 1,40 m; oasele mâinilor și ale picioarelor dispuse neglijent; orientare: V (capul) – E.

Inventar: 1. Vas bitronconic de dimensiuni mari, lucrat cu mâna, prevăzut cu patru apucători în zona diametrului maxim; 2. Lamă cuțitaș fier, depus peste ofranda alimentară; 3. Oase de animal (ofranda alimentară).

M₃₇ – mormânt de incineratie; groapă funerară de formă aproximativ ovală; ad. de depunere: 0,50 m. Nu au fost recuperate fragmente de oase umane arse.

Inventar: 1. Vas lucrat la roată, aflat într-o stare de conservare extrem de precară – nerecuperat; 2. Brățară din bronz, cu capetele petrecute; 3. Bucată lemn carbonizat.

M₃₈ – mormânt de inhumatie; groapă funerară de formă ovală; ad. de depunere: 0,60 m; scheletul a fost găsit în poziție întinsă cu brațele pe lângă corp, orientare: NV (capul) – SE.

Inventar: 1. Vas lucrat la roată (terină), aflat într-o stare de conservare precară - nerecuperat; 2. Vâscior lucrat la roată, de dimensiuni mici, recuperat fragmentar; 3. Lanț de spadă din fier, prins la brâu înhumatului; 4. Fibulă mare din fier, identificată în zona pieptului; 5. Obiect din os perforat.

Materialul arheologic rezultat a intrat în patrimoniul Muzeului Grăniceresc Năsăudean, fiind parțial prezentat în noua expoziție de istorie, inaugurată la finele anului 2011. Obiectele care au avut nevoie de intervenția restauratorilor au trecut prin laboratoarele Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud. La muzeul din Năsăud se păstrează și documentația de șantier. Cercetările la Fântânele - „La Gâța” urmează să fie reluate, cu aceleași obiective, în vara anului 2012.

Bibliografie:

Dan Lucian Vaida, *Celtic finds in North-East Transylvania (IVth-Ist centuries B.S.)*, în *Thracians and Celts (Proceedings of the International Colloquium from Bistrița, 18-20 May 2006)*, Cluj-Napoca, 2006, p. 295-323.

Dan Lucian Vaida, *Preliminary considerations regarding the Celtic cemetery from Fantanele (the point – La Gata)*, în *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe (Proceedings of the 9th International Colloquium of Funerary Archaeology Bistrița, 9-11 May 2008)*, Cluj-Napoca, 2009, p.237-246.

George G. Marinescu, *Un mormânt de tip scitic descoperit la Fântânele „La Gâța”*, *Arhiva Someșană* 9, 2010, p. 13-28.

22. Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: Băile Figa

Cod sit: 32492.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 8/2011

Colectiv: Valerii Kavruk – responsabil, Dan Lucian Buzea, Adela Mateș, Radu Zăgreanu (MNCR), Anthony F. Harding (Univ. Exeter), Dan Ștefan, Magdalena Ștefan-Dușescu, Cătălin Constantin (U București)

Situl se află în nord-vestul Podișului Someșan, la 600 m nord de satul Figa – localitatea componentă a orașului Beclean (județul Bistrița-Năsăud) – în vecinătatea nemijlocită a stațiunii balneare „Băile Figa”. El cuprinde partea inferioară a unei depresiuni emisferice ce suprapune un zăcământ de sare. De la sud la nord situl

este străbătut de un pârâu cu apă sărată (denumirea locală „Pârâu Sărat”) și afluenții acestuia. Situl cuprinde o suprafață de cca. 500 m (N-S) x 200 m (V-E), cu o concentrare mai consistentă a vestigiilor arheologice în valea Pârâului Sărat.

Situl a fost descoperit în anul 1977 de geologul bistrițean dr. Ioan Chintăuan. În anii 2005 și 2006, sub coordonarea lui A. Harding și V. Kavruk au fost întreprinse cercetări de suprafață (examinarea vizuală, ridicarea topografică, cartarea și repertorierea vestigiilor vizibile). În anii 2007-2010 au fost efectuate cercetări arheologice sistematice în partea de sud a sitului și săpături preventive în partea de nord a acestuia. În total în cuprinsul sitului și în împrejurimile acestuia au fost deschise 22 secțiuni și sondaje. Cercetările efectuate au relevat urme de activitate umană din epoca bronzului timpuriu (începutul și sfârșitul mil. III a.Chr.), finalul epocii bronzului mijlociu (sec. XVI-XV a.Chr.), epoca bronzului târziu (sec. XIV – IX a.Chr.), a doua epocă a fierului (sec. III – II a.Chr.), perioada post-romană (sec. V - VI) și perioada modernă și contemporană (sec. XIX – XX). Cele mai multe dintre vestigiile descoperite par să fi fost legate de exploatarea sării. Totodată, au fost descoperite și urme de locuire de scurtă durată din epoca bronzului timpuriu (numeroase fragmente ceramice de tip Iernut-Zoltan) și din epoca bronzului târziu (fragmente ceramice izolate de tip Noua).

Cele mai consistente rezultate au fost obținute în S.I, S.XV (partea de sud a sitului) și S.III (partea de nord a sitului).

Dintre descoperirile din partea sudică se remarcă patru „troace” de lemn, din care două datează din sec. XVI – XV a.Chr., iar celelalte din sec. XI – X a.Chr. Aceste obiecte au fost utilizate, după toate probabilitățile, la havarea zăcământului de sare cu ajutorul jeturilor de apă. Din S.I se mai remarcă un puț (după toate aparențele, intrare în mină de sare) căptușit cu bârne despicate în două și o scară de lemn, ambele datând din sec. III a.Chr.

În S.III, pe o suprafața de cca. 20 x 30 m, au fost dezvelite urmele a mai multor construcții de lemn din sec. XII – IX a.Chr. De cele mai multe ori acestea aveau pereții formați din nuiiele împletite și au fost acoperite cu grinzi masive. Una dintre construcții, în forma de L, avea pereții alcătuiți din scânduri masive de stejar înfipte în sol în poziția verticală. Observațiile stratigrafice, parțial confirmate de datele C14, au arătat că aceste construcții aparțin la cel puțin trei secvențe cronologice în cadrul intervalului de timp între cca. 1200 și 900 a.Chr. Sub aceste construcții de lemn au fost descoperite urmele a trei complexe adâncite datând din finalul epocii bronzului timpuriu și având în umplutură ceramica de tip Zoltan-Iernut. Unul dintre aceste complexe a fost săpat în roca de sare.

Rezultatele parțiale ale cercetărilor au fost publicate și interpretate în revistele și culegerile de articole din România¹ și străinătate².

Cercetările efectuate în S.III în perioada 2007-2010, cu excepția colțului de nord-est al acesteia, nu ajunseseră până la solul steril (roca de sare gemă). În aceste condiții deslușirea conexiunilor dintre construcțiile de lemn descoperite în S.III a fost incertă. Conform uneia dintre ipotezele formulate, peretele în formă de L a Complexului 2, alcătuit din scânduri de stejar înfipte în sol în poziție verticală este parte a unui complex rectangular, ai cărui pereți de vest și nord au fost dislocați în timpul construirii pe același loc a complexelor ulterioare. Rostul acestui complex putea fi acela de a consolida pereții unei presupuse mine de sare. Conform aceleiași ipoteze, spațiile delimitate de garduri din nuiiele împletite, aflate în imediata apropiere, au fost utilizate pentru stocarea și păstrarea provizorie a sării extrase din mină.

În scopul verificării acestei ipoteze, în anul 2011, în partea central-nordică a S.III (carourile α-A/3-4), pe o suprafața de 40 mp, de ambele părți ale gardului format din scânduri de stejar au fost efectuate săpături până la roca de sare. Cele mai multe resurse au

fost consumate pentru dislocarea tonelor de nămol cu care în anul 2010 a fost umplută S.III în scopul protejării vestigiilor de lemn. Totodată, în permanență am evacuat zeci de tone de apă sărată care pătrundea în porțiunea cercetată din bazinele stațiunii balneare aflate în imediata vecinătate a S.III, precum și din numeroasele izvoare de apă aflate în roca locală.

Spre finalul campaniei, într-o porțiune cuprinzând ambele laturi ale gardului alcătuit din scândură de stejar (atribuite anterior Complexului 2), săpăturile au ajuns la roca de sare gemă. Cu această ocazie s-au făcut următoarele constatări:

- Săpăturile efectuate în 2011 în carourile α -A/3-4 au ajuns la nivelul rocii de sare, aflată la adâncime de 3,5 – 3,6 m de la nivelul actual al terenului. Roca a putut fi dezvelită pe o suprafață de 1 (N-S) x 0,7 m (E-V).

- Zona cercetată a dezvelit complet o porțiune a peretelui format din scânduri verticale lungă de 2,5 m, având traseul drept, orientat pe linie E – V. Porțiunea cercetată a cuprins de fapt partea vestică a peretelui format din scânduri masive în poziție verticală, legate din partea de nord la un par masiv de lemn aflat în poziție orizontală (interpretat anterior ca fiind peretele de vest a Complexului 2).

- În porțiunea peretelui cercetată în 2011 au fost dezvelite 7 scânduri. Acestea se aflau în poziție ușor oblică (cca. 75° față de planul orizontal), adică, peretele era căzut ușor spre nord (exterior). Totodată, ultimele scânduri aflate la capătul de vest al peretelui prezintă și o puternică înclinare spre vest (cca. 30° față de planul vertical).

- Scândurile au fost obținute prin despicarea unui trunchi masiv de stejar. Capetele lor superioare au fost drepte, tăiate probabil cu ajutorul unui ferestrău. Fețele scândurilor nu prezintă urme de prelucrate. Vârfurile inferioare au fost ascuțite prin cioplire din ambele laturi, cu ajutorul unui topor, astfel încât au căpătat forma triunghiulară. Vârfurile ascuțite ale scândurilor ating suprafața rocii de sare, fără să se adâncească în rocă. Lungimea scândurilor dezvelite în campania din anul 2011 variază între 180 și 200 cm, lățimea între 20 și 24 cm, grosimea – între 4 și 10 cm.

- Capătul de vest al peretelui format din scânduri verticale se unește cu un gard format din nuietele împletite sprijinite pe pari înfipti în sol, având inițial poziție verticală. Precizăm însă că în momentul descoperirii parii pe care se sprijinea gardul de nuiete se aflau în poziție oblică (cca. 45° față de planul orizontal), gardul fiind „căzut” în exterior (spre vest). „Căderea” acestei porțiuni a gardului s-a datorat presiunii scândurilor grele aparținând peretelui cu care acest gard se intersectează. În partea cercetată în anul 2011 gardul format din nuietele este orientat pe direcția N – S. Porțiunea descoperită a gardului reprezintă continuarea gardului cu traseul arcoidal, cercetat în partea de est și nord a S.III în campaniile anterioare și interpretat ca fiind peretele estic al Complexului 2 (Cavruc, Harding 2010; Harding, Kavruk 2010). Acest gard, contrar situației relevate anterior, își continuă traseul și după ce se intersectează cu capătul estic al peretelui format din scânduri verticale. Astfel, contrar interpretării anterioare, în lumina cercetărilor din anul 2011, trebuie să admitem posibilitatea ca gardul arcoidal format din nuietele împletite și pari verticali să fi secționat peretele format din scânduri verticale, ocazie cu care partea de vest a acestuia din urmă a fost dislocată. În această situație, se impune, probabil, o reconsiderare a conexiunilor între unele garduri cercetate în cuprinsul S.III. În orice caz, acestea pot fi stabilite cu certitudine numai după ce în toată S.III săpăturile vor ajunge la nivelul steril.

- Porțiunea gardului format din nuietele împletite dezvelită în anul 2011, aflată la sud de locul în care se intersectează cu peretele format din scânduri, se întinde pe o lungime de 1,5 m și pare să-și continue traseul mai departe spre sud. Lungimea parilor de susținere

a acestui gard variază foarte mult – de la 0,8 până la 1,5 m, cu o precizare că parii mai lungi se află în imediată apropiere de intersecția sa cu peretele format din scânduri verticale.

- Dintre artefactele descoperite în anul 2011 menționăm: fragmente ceramice de tip lernut-Zoltan și câteva piese de piatră și lemn: un fragment de covată cu mâner, cârlige ș.a.

În urma cercetărilor efectuate în anul 2011, a fost parțial confirmată ipoteza conform căreia peretele în forma de „L” format din scânduri verticale ar fi fost parte a unui complex mai mare, ale cărui porțiuni, respectiv cea vestică și nordică, au fost dislocate în timpul construirii unor complexe din perioadele ulterioare. În schimb, întrucât vârfurile inferioare ale scândurilor nu coboară sub nivelul superior al rocii de sare, nu s-a confirmat ipoteza conform căreia rostul acestui perete ar fi fost acela de a căptuși malurile unei mine de sare. Totodată, rezultatele săpăturilor din 2011 au infirmat interpretarea anterioară, conform căreia peretele format din scânduri verticale și gardul din nuietele împletite cu care se intersectează în partea de NE a S.III, aparțin aceleiași construcții (Complexul 2).

Stabilirea sigură a conexiunilor între diverse garduri dezvelite în S.III și, respectiv, interpretarea caracterului și a funcționalității tuturor construcțiilor poate fi realizată numai după ce pe toată suprafața secțiunii cercetărilor vor ajunge la stratul steril. Având în vedere suprafața relativ mare a S.III, necesitatea evacuării permanente a apei, precum și activitățile laborioase de asigurare a condițiilor de conservare a materialului lemnos aflat în situ, continuarea cercetărilor în acest sit necesită resurse mult mai consistente decât cele din ultimii doi ani. Pe de altă parte, oprirea lucrărilor ar duce la distrugerea vestigiilor rămase în sol.

Efortul prioritar la Băile Figa trebuie să fie îndreptat spre protejarea vestigiilor rămase încă intacte. În ciuda clasării sitului de la Băile Figa și a importanței sale recunoscute pe plan local, național și internațional, instituțiile abilitate nu au luat toate măsurile necesare care să asigure protejarea acestuia. Supravegherea sitului este asigurată numai în timpul campaniilor de cercetare, în restul anului situl fiind supus agresiunii din partea factorului uman, existând pericolul real de distrugere iremediabilă a acestui important monument istoric.

Note:

1. Cavruc V., Harding A. F., *Noi cercetări arheologice privind exploatarea sării în nord-estul Transilvaniei. Raport preliminar*. În: D. Monah, Gh. Dumitroaia, (eds.), *Sarea de la Prezent la Trecut. Bibliotheca Memoriae Antiquitatis XX*, Piatra Neamț, 2008, p. 149-178; Cavruc V., Harding A. F., *Cercetările privind exploatarea sării în nord-estul Transilvaniei (2006-2010)*. Raport preliminar, *Angustia* 14, 2010, p. 165-244.

2. Cavruc V., Harding A.F., *New Archaeological Researches concerning Saltworking in Transylvania. Preliminary Report*. În: Marius Alexianu, Olivier Weller, Roxana-Gabriela Curcă (eds.), *Proceedings of the International Colloquium, 1-5 October 2008* Al. I. Cuza University (Iași, Romania): *Archaeology and Anthropology of Salt: A Diachronic Approach*, *BAR International Series* 2198, 2011, p. 111-122; Harding A., Kavruk V. A prehistoric salt production site at Băile Figa, Romania, *Eurasia Antiqua* 16, 2010, p.131-167.

Abstract:

The Băile Figa site (Beclean district, Bistrița-Năsăud County) overlays a massive rock salt deposit. Researches performed in this site in 2005-2010 revealed rich evidence for ancient salt production.

The most extensive excavations were performed in the northern part of the site, in the Trench III (S.III) covering the surface of about 600 m². Several wooden structures, most of which fall between

1200 and 900 BC, were uncovered in S.III. One of them, the Complex 2, appeared to have been made of L-shaped plank wall and arch-shaped wattle fence. Since the sterile soil (rock salt deposit) in the area of this complex was not reached, it was difficult to understand its meaning.

In summer 2011, in order to verify the relation of this complex to the rock salt deposit, the joining area of the L-shaped wall with the wattle fence was excavated up to the rock salt deposit. The excavations stated the followings:

Rock salt deposit was reached at the depth of 3.5 to 3.6 m from the current ground level. The investigated part included the western part of the wall (seven planks). They were in slightly oblique position (about 75° to the horizontal line) which means that the wall had fallen slightly to the north (outside). The lower ends of the planks were sharpened so as they got a triangular shape. All of them get in touch with the surface of rock salt deposit, and they do not deep in the bedrock. The length of the boards varies between 180 and 200 cm, their width varies between 20 and 24 cm, and their thickness is from 4 to 10 cm. The western end of the plank wall is crossed by the arch-shaped wattle fence. Thus, contrary to previous conclusion according to which this fence was part of the same construction to which the L-shaped plank wall belonged, it was shown that the arch-shaped wattle fence was build later. Moreover, it seems that during its building the western extension of the plank wall was destroyed. The most recent excavation highly suggests that the plank L-shaped wall was part of a larger complex (rectangular in shape?), of which western and northern walls were destroyed during building of other structures in subsequent times.

The understanding of the meaning of all structures uncovered within S.III needs the continuation of research up to the rock salt deposit in its entire area.

23. Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea [Dinogetia]

Punct: Bisericuța

Cod sit: 160635.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr.113/2011

Colectiv: Alexandru Barnea – responsabil (FIB, IAB), Eugen Marius Paraschiv-Grigore, Ioana Paraschiv-Grigore (MNIR), Adriana Panaite (IAB)

Cetatea Dinogetia se află amplasată în partea de nord-vest a județului Tulcea, la cca. 80 km vest de municipiul reședință de județ, pe malul drept al Dunării, la 10 km de municipiul Galați. Situl arheologic se află pe raza administrativă a comunei Jijila, sat Garvăn, la 3 km de vatra satului, pe partea dreaptă a DN22E ce leagă municipiul Tulcea de municipiul Galați.

Și în această campanie, accentul s-a pus atât pe săpătura arheologică, cât și pe înregistrarea și inventarierea materialului arheologic rezultat în urma cercetărilor arheologice din anul în curs sau din anii trecuți.

Datorită precipitațiilor abundente din cursul primăverii, cetatea a fost invadată de o vegetație abundentă, prin urmare, o bună parte din timp a fost consacrată îndepărtării acesteia. Au fost curățate de vegetație atât termele, cât și cele mai importante edificii din interiorul cetății (domus-ul, bisericuța, praetorium-ul etc.)

Ca și în campania din anul precedent, obiectivul principal al campaniei de anul acesta a fost cercetarea matorului cuprins între sectoarele B și C ale cetății, mai precis în zona de sud-vest a

fortificației. Demontarea acestui mator este necesară pentru a se putea recupera cât mai mult din informația științifică și materialul arheologic. În decursul anilor scurși de la încheierea cercetărilor arheologice intra muros, aproximativ 1,5–2 m din lățimea totală a matorului s-a prăbușit, ajungându-se în prezent la o lățime de cca. 3–3,5 m.

Astfel, s-a delimitat o suprafață de 15 x 3 m, orientată de-a lungul matorului, pe direcția est-vest, împărțită în cinci carouri de aprox. 3 x 3 m fiecare¹, numerotate cu cifre, de la vest la est.

Cercetarea a scos la lumină elemente legate de locuirea de epocă bizantină, fiind descoperită partea de sud-est a bordeiului nr. 91, ce fusese dezvelit parțial în campaniile anterioare². Pe lângă acest bordei, conform planului publicat în monografia apărută în anul 1967³, în zona cercetată se mai află încă două bordeie⁴, care, pentru moment, nu au fost surprinse în săpătură, acestea aflându-se la o adâncime mai mare decât cea a bordeiului nr. 91.

Complexul descoperit în caroul nr. 2, respectiv bordeiul nr. 91, a fost surprins pe o lungime de 2,80 m și o lățime de 0,70 m, reprezentând partea de sud a bordeiului, care vine să întregască jumătatea de nord a acestuia, cercetată în campaniile din anii '60 și publicată în monografia cetății, mai sus amintită. Prin urmare, bordeiul nr. 91 este de formă patrulateră, cu latura de aproximativ trei metri.

Bordeiul nr. 91 este construit din bârne de lemn, din care nu s-au mai păstrat decât câteva fragmente. La colțurile locuinței s-au observat urmele lăsate de parii de lemn ce susțineau pereții bordeiului. Podeaua acestuia era făcută din lut galben, bine tasat și nivelat. La nivelul acesteia, precum și în nivelul de dărâmtură de deasupra ei, au fost descoperite o cantitate mare de material arheologic (ceramică, obiecte de fier, oase etc.) de epocă bizantină ce confirmă datarea acestuia în perioada mai sus precizată.

Stratigrafia matorului indică până acum trei nivele distincte: primul nivel este cel vegetal, cu o grosime de cca 0,30 m, de culoare negru-brun, din care s-a recoltat un număr mare de fragmente ceramice și de oase, cel mai probabil răscolite de către animale. Cel de-al doilea nivel, cu o grosime de cca 0,40 m, este alcătuit dintr-un strat consistent de cenușă ce provine de la incendierea cetății, în repetate rânduri, în perioada cuprinsă între secolele al X-lea și al XII-lea⁵. Acest al doilea nivel conține o cantitate impresionantă de fragmente ceramice medievale și resturi osteologice. Urmează un al treilea nivel, cu o grosime cuprinsă între 0,10–0,60 m⁶, care reprezintă stratul de nivelare al cetății și care cuprinde foarte multe materiale arheologice amestecate, inclusiv materiale din epoca romană și romano-bizantină. Acest nivel conține o cantitate mare de piatră provenită de la clădirile romano-bizantine dezafectate. Pe acest nivel au fost ridicate construcțiile de epocă bizantină printre care și bordeiele nr. 91, 102 și 129 datate în secolele X-XII.

Materialul ceramic rezultat în această campanie este sărăcăcios, se remarcă câteva fragmente de brățări de sticlă, o mărgică, precum și mai multe fragmente de ceramică smălțuită.

Au fost efectuate și o serie de periegeze: în exteriorul rezervației, pe latura de est a cetății și în zona necropolei romane.

Concomitent cu cercetarea arheologică, s-a continuat și prelucrarea materialelor arheologice provenite din campaniile anterioare, prelucrare concretizată în spălarea și inventarierea acestora, în vederea introducerii lor în baza de date. Tot materialul astfel prelucrat a fost ambalat în pungi și cutii, în vederea transportării la București pentru o prelucrare mai amănunțită.

Note:

1. Caroul standard este de 3 x 3 m însă nu toate carourile au aceste dimensiuni datorită faptului că matorul nu s-a păstrat egal pe toată lungimea lui.

2. Dinogetia I, 1967, figura 5.
3. Ibidem
4. Bordeiu nr. 102 și nr. 129
5. MCA 5, 1959, p. 579
6. Dinogetia I, 1967, p. 30

Abstract

The 2011 campaign has been more focused on the recovery of archaeological and scientific information in the south-west sector of the site. We have begun the excavation in the area between the B and C sectors of the site. Along with the archaeological investigation, the processing of the archaeological materials from the previous campaigns was continued.

24. Gârcina, com. Gârcina, jud. Neamț**Punct: Slatina - Cozla II-III**

Cod sit: 122837.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 51/2011

Colectiv: Gheorghe Dumitroaia - responsabil, Daniel Garvăn, Roxana Munteanu (CMJ Neamț), Olivier Weller, Robin Brigand (UMR 6565, CNRS, Besançon, Franța)

Prin cercetarea acestui sit s-a dorit continuarea proiectului privind exploatarea izvoarelor sărate în preistorie. Proiectul a fost început cu mai mulți ani în urmă în cadrul acestuia cercetându-se depunerile de la Lunca-Poiana Slatinei, Oglinzi-Băi I, Țolici-Hălăbutoaia (jud. Neamț), Cucuieți-Slatina Veche (jud. Bacău) și Solca-Slatina Mare (Suceava).

Situl, descoperit în 2005, a fost identificat pe versantul de NV al dealului Cozla, la marginea pădurii, pe malul drept al pârâului Cuejd. În zonă au fost identificate două izvoare sărate, situate la circa 25 m distanță unul față de celălalt. Depunerea arheologică a fost identificată în apropierea izvorului denumit Slatina III, la E și N de acesta și se prezintă sub forma unui monticul erodat la partea de V¹. La S cât și la NE de acesta, la distanțe de sub 50 m, încă se mai observă resturile unor tranșee din al doilea război mondial, zona fiind parțial afectată.

Săpătura a avut un caracter foarte restrâns și a constat într-un sondaj de 1 x 4 m. Scopul a fost acela de a verifica stratigrafia și a se putea face comparație preliminară cu celelalte situri de acest tip cercetate până în prezent.

Inițial s-a procedat la efectuarea unei taluzări de-a lungul întregii rupturi rezultată în urma acțiunilor apei asupra sitului. Realizată pe malul drept al pârâului format de izvor, aceasta a avut o lungime de circa 20 m și forma unui arc de cerc. În zona centrală aceasta a avut înălțimea de 0,80 m, spre extremități abia ajungând la 0,20 m. În urma acestei acțiuni nu s-a putut observa stratigrafia, fiind însă recoltată o importantă cantitate ceramică eneolitică și din etapa timpurie a epocii bronzului.

Secțiunea (S. I) a fost plasată pe latura de NV a depunerii, la circa 6 m NE față de Slatina III. A fost trasată pe pantă și orientată SE-NV.

Stratigrafia sitului se prezenta astfel:

- 0 – 0,20 m nivelul vegetal, cu material ceramic amestecat (bronz timpuriu, Cucuteni B și Cucuteni A);
- 0,20 – 0,50 / 0,60 m nivel de culoare brun închisă, ce conținea materiale din bronzul timpuriu și Cucuteni B, în asociere cu numeroase fragmente Cucuteni C;
- 0,50 / -0,60 – 0,70 / 0,80 m nivel nisipos cu cenușă în

compoziție; conținea ceramică Cucuteni B, C, inclusiv fragmente de brichetaje;

- 0,70 / 0,80 – 0,86 / 0,94 m nivel compact de cenușă, de culoare gri-gălbuie. Conținea ceramică Cucuteni B, C, inclusiv fragmente de brichetaje, dar și fragmente Cucuteni A, majoritatea prezentând urme vizibile de ardere secundară;

- 0,86 / 0,94 – 1,16 / -1,24 m start compact de ceramică într-un sol brun-roșcat, cu rari pigmenți de cărbune;

-1,16 / -1,24 – 1,35 m strat steril alterat, format din lut de culoare gri, cu pietricele și concrețiuni calcaroase în compoziție. Sub acesta apare stratul de argilă galbenă. Nivelurile au o ușoară înclinare S-N.

Deși în timpul taluzării a fost identificat și un fragment ce aparține fără dubii culturii Precucuteni, în secțiune nu au mai fost descoperite materiale specifice acesteia. Printre materialele din nivelul Cucuteni B au fost identificate și câteva fragmente specifice fazei de mijloc a culturii amintite, fără a se putea identifica un nivel.

În urma acestui sondaj s-a putut constata o situație identică cu cele din siturile cercetate anterior. Amintim cu această ocazie prezența în cantitate mare a ceramicii și având un grad ridicat de fragmentare, existența speciei cu cochilii în pastă în nivelul Cucuteni B, în asociere cu numeroase fragmente de brichetaje. În nivelul Cucuteni A au fost identificate câteva fragmente de brichetaje, fără să ne putem exprima deocamdată dacă pot fi atribuite acestuia sau reprezintă doar rezultatul unor deranjamente/infiltrații.

Note:

1. O. Weller, R. Brigand, M. Alexianu, Cercetări sistematice asupra izvoarelor de apă sărată din Moldova. Bilanțul explorărilor din anii 2004-2007 efectuate în special în județul Neamț, Memoria Antiquitatis 24, 2007, p. 137.

Abstract:

Slatina Gârcina Cozla II-III is a site connected with the exploitation of the saltwater springs during prehistory. During the summer of 2011 we conducted here a small survey in order to observe the type of deposit and stratigraphy of the site, in order to compare the results with those obtained elsewhere (Lunca-Poiana Slatinei, Oglinzi-Băi I, Solca-Slatina Mare, Cucuieți-Slatina Veche, Țolici-Hălăbutoaia). Two Chalcolithic strata were identified – one with Cucuteni A pottery, another with Cucuteni B artefacts. At the top of the deposit several Bronze Age shards were discovered. As has been previously observed, a large amount of fragmentary pottery and ashes is the main characteristic for this type of site.

25. Gheorgheni, jud. Harghita**Punct: Pricske**

Cod sit: 83570.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 77/2011

Colectiv: Florin Gogâltan - responsabil, Vlad Lăzărescu (IAIA Cluj), Demjén Andrea (M Gheorgheni), Neculai Bolohan (UAIC Iași), Kosza Antal (DCPN Harghita), Gruia Fazecaș (MTC Oradea), Mihai-Ioan Ardelean, Raluca Burlacu-Timofte, Alexandra Cociș, Elena Cristina Cordoș, Sebastian Danciu, Eva Reka-Orsolya, Alexandra Floarea, Ana Lucreția Ignat, George-Adrian Iordăchescu, Marian-Adrian Lie, Paul-Ioan Petric, Anca Pop, Claudia Radu, Monica Răchișan (studentă UBB Cluj), Tudor Mandache, Sebastian Andrei Drob (student)

UAIC Iași)

Vama Pricске se află amplasată în partea nordică a orașului Gheorgheni (aprox. 12 km distanță de oraș), la o altitudine de 1450 m. Coordonatele GPS sunt: N: 46,482030°; E: 25,365430°. Cercetările arheologice la vama austriacă de aici au debutat în anul 2008 prin investigații de suprafață și măsurători topografice. În 2009 au fost săpate primele două clădiri vamale: un depozit și o locuință. În campania din 2010 a fost începută cercetarea a încă două clădiri vamale.

În cursul săpăturilor din campania 2011 au fost deschise cinci secțiuni. Au fost resăpate S 8 și 10 pe care nu am reușit să le terminăm în anul trecut: S 8: 9 x 5 m, S 10: 7 x 4 m, S 11: 7 x 3,5 m, S 12: 7 x 4 m, S 15: 8,5 x 6 m (suprafața investigată 176,5 mp).

În S 5 și 8 (obj. 2) a fost decopertată jumătate dintr-o clădire vamală, permițând stabilirea dimensiunilor și a structurii sale. Clădirea a avut o lungime de 15,2 m și o lățime de 6,6 m. Era alcătuită din trei tracturi. Încăperea estică și vestică au avut aceleași dimensiuni interioare (5,60 x 5,20 m), iar cea din mijloc a fost de 5,40 x 2,90 m. În fiecare încăpere a fost construită câte o sobă. Au fost cercetate numai fundațiile sobelor din încăperea estică și cea din mijloc (campania 2009), soba din încăperea vestică aflându-se sub cadranul nesăpat. Zidul de elevație din apropierea sobelor a fost construit din piatră, fiind mai gros deoarece susținea hornului și împiedica astfel incendierea clădirii. Avem puține informații despre amenajarea interioară a încăperilor. În camera din mijloc a fost surprinsă o pardoseală din cărămidă, iar în încăperile vestică și estică pardoseala din lemn. În colțul nord-estic al încăperii vestice a fost amenajată, sub nivelul de călcare contemporan (-0,97 m), un fel de groapă de provizii („pivniță”) patrulateră (1,60 x 2 m). Părțile laterale și fundul său au fost amenajate cu scânduri orizontale iar la colțurile nord-vestice și cele sud-vestice cu bârne verticale. Pe fundul gropii, în partea sa nordică, a fost așezată o piatră plată cu scopul de a susține scara pe care se cobora în „pivniță”.

În S 10, 11 și 12 au fost cercetate fundațiile unei clădiri cu elevația din bârne (obj. 4). Clădirea a avut o lungime de 11,5 m și o lățime de 5,40 m. Probabil a avut două tracturi. În această clădire, în camera estică, a fost descoperită fundația unei sobe făcute din cărămizi. În încăperea vestică a fost dezvelit fundul unei „cuptor” cu vatră deschisă. Numai în încăperea estică au putut fi surprinse urmele a șase grinzi transversale care susțineau podeaua din lemn. În camera vestică, datorită pivniței prăbușite care se afla sub aceasta, nu putem preciza care a fost structura nivelului de călcare. Bănuim că a fost tot din lemn. Pivnița a avut dimensiunile de 3,60 x 2,20 m, fiind adâncită cu 1,83 m față de nivelul de călcare contemporan. Latura nordică, vestică și sudică a pivniței a fost amenajată cu scânduri orizontale, puse una peste alta, iar pe partea estică a fost construit un zid (Z-4) cu o grosime de 0,82-0,92 m. Pentru a se realiza o structură mai rezistentă a pereților din scânduri orizontale de pe partea nordică, vestică și sudică a pivniței au fost puse din metru în metru bârne verticale. Fundul a fost amenajat cu nisip galben.

În S 14 și 15 (obj. 5; secțiunea 14 a fost săpată în campania 2010) a fost cercetată o altă clădire vamală, care a avut același plan ca și clădirea decopertată în S 5 și 8. Diferența între această clădire și cea din S 5 și 8 o reprezintă prezența unei clădire anexe (Z-5) și a unei latrine ridicate ulterior pe fundația exterioară a zidului sudic (acestea au fost cercetate în campania 2010). Clădirea săpată în acest an în secțiunea 15 a avut o lungime de 15,4 m și o lățime de 6,3 m. Era alcătuită din trei tracturi. Încăperea estică avea o dimensiune interioară de 5,60 x 5,40 m, camera din mijloc de 5,40 x 2,50 m, iar cea vestică de 5,40 x 5 m. În fiecare încăpere s-a surprins câte o fundație de sobă. Sobele din încăperile estice și vestice erau anexate

la zidul de elevație sudică și la zidul despărțitor între camere, iar soba din camera de mijloc era atașată numai la peretele sudic al clădirii. Zidul de elevație din apropierea sobelor, ca și în cazul S 5 și 8, era construit din piatră și era mai gros având scopul de a susține hornul și de a împiedica astfel incendierea clădirii. Și în acest caz avem puține informații privind amenajarea interioară a încăperilor. În camerele estice și vestice nivelul de călcare a fost realizat din scânduri (dușumele). S-au putut observa urmele a cinci grinzi transversale în încăperea vestică și șase în cea estică, care susțineau podeaua din lemn. Pe toată suprafața interioară a încăperii din mijloc a fost pusă o pardoseală din cărămidă. Cărămizile sunt foarte uzate sau sparte iar în partea nordică a camerei lipsește pardoseala (pe alocuri s-a păstrat numai patul de mortar cu amprenta cărămizii). Pe zidul despărțitor (S 15), pe partea estică, vestică și nordică s-a păstrat și tencuiala cu trei sau patru straturi de vâruire albă pe ea.

Sub nivelul humusului actual, între dărămăturile clădirilor și în umplutura pivnițelor s-au găsit materiale arheologice într-o cantitate remarcabilă: cuțite, nasturi, cuie forjate, cahle de teracotă, farfurii, oale, ulcioare, câni, pipe etc.

În urma cercetărilor arheologice sistematice din 2009-2011, s-a putut demonstra că vama Pricске s-a bucurat de maxima sa perioadă de înflorire și dezvoltare în secolul al XVIII-lea. Săpăturile au dovedit că avem de a face cu un sistem destul de complex de construcții (depozite, clădiri pentru personalul vămii și al călătorilor care stăteau în carantină etc.) atât de necesare pentru desfășurarea în bune condiții a activităților vamale.

Abstract:

The Pricске custom point is situated in the northern part of Gheorgheni (approximately 12 km. from the city) at an altitude of about 1450 meters (GPS coordinates: N: 46,482030°; E: 25,365430°). The archaeological excavations undertaken at the Austrian imperial custom point started in 2008 with some field walks and topographical measurements in the area. In 2009, the first two buildings belonging to the custom point were partially unearthed consisting in a storehouse and a barrack destined probably for housing the soldiers garrisoned there. During the 2010 archaeological campaign, two more buildings were investigated but not entirely.

In 2011, five surfaces were opened in order to continue the work started during the previous archaeological campaigns. This year's campaign proved once again that the maximum flourishing period of the Pricске custom point was known in the 18th century. We are dealing with a quite complex construction system (storehouses, buildings destined for the personnel working here and for travellers or other kind of individuals that were under some form of quarantine etc.) necessary for a better development of the goods flow entering or leaving this custom point.

26. Gherghița, com. Gherghița, jud. Prahova**Punct: Școala Generală**

Cod sit: 133438.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 89/2011

Colectiv: Ștefan Olteanu – responsabil (UCDC București), Nina Grigore, Marinela Peneș (MJIA Prahova)

Cercetările arheologice sistematice desfășurate în luna august 2011 în comuna Gherghița punctul „Școala”, pe teren public, în curtea școlii generale din comuna Gherghița, județul Prahova, în zona adiacentă investigațiilor din anii anteriori, au avut ca scop

urmărirea construcției din piatră din secolul al XVI-lea, ridicată în deceniul al 6-lea al secolului, respectiv, pe timpul domniei lui Pătrașcu cel Bun 1553-1558, voievodul Țării Românești și tatăl lui Mihai Viteazul, servind drept SCAUN DE JUDECATĂ juridicțională și administrativă a orașului medieval Gherghița.

Pentru a urmări acest obiectiv, s-au trasat secțiunile nr. 16 orientată N-S, lung. 8 m, lățime. 2 m, secțiunea nr. 17 orientată E-V lung. 6 m, lățime 2 m, caseta nr. 4 orientată Est-Vest lung. 6 m, lățime. 2 m.

În aceste secțiuni și caseta deschisă în vara acestui an au fost cercetate două locuințe folosind cărămida ca material de construcție, aparținând epocii lui Pătrașcu Vodă, peste care s-au suprapus, parțial, noi construcții din timpul lui Mihai Viteazul, 1596, cu prilejul construirii reședinței domnești; s-au descoperit două baze ale unor coloane existente în fața fundațiilor reședinței voievodului Mihai Viteazul și cercetate în campaniile anterioare. Bazele acestor două coloane cu adâncimea de 0,50 m au fost realizate din mortar compact, de formă patrulateră, aproximativ 60 cm latura. La nivelul de călcare medieval pe aceste baze sau construit din cărămidă legată cu mortar coloanele respective din care s-au păstrat unele resturi doar pe o lățime de 10-15 cm. Restul cărămizilor din coloane au fost luate la finele domniei lui Mihai Viteazul și folosite ca material de construcție de către sătenii din Gherghița.

S-a constatat că aceste două baze de coloane au fost construite la cca 3 m față de latura nordică a reședinței lui Mihai Viteazul.

Distanța dintre cele două baze de coloane măsoară 3,55 m.

Aceste considerații ne fac să presupunem că cele două coloane constituiau poarta de intrare în reședința „scaunul” lui Mihai Viteazul de la Gherghița. Din păcate nu cunoaștem și n-avem elementele constructive acestor coloane care, cu siguranță, permiteau accesul în reședință.

Și de această dată au ieșit la iveală prezența unor morminte (sub fundațiile amintite) în această arie cercetată, morminte datate cu monedă din prima jumătate a sec. al XVI-lea și pe bază stratigrafică atât înainte de mijlocul secolului al XVI-lea cât și în intervalul dintre domnia lui Mircea Ciobanu (a doua domnie, 1553-1554) și Mihai Viteazul, spațiul respectiv a fost folosit, în continuare, ca necropolă. Acest lucru ne face să considerăm că actuala biserică din 1705 construită de Preda Căpitanul, a fost ridicată pe structurile constructive ale unei biserici anterioare anului 1705.

Și în această campanie au fost scoase la suprafață numeroase fragmente ceramice smălțuite cu decor aparținând unui mediu urban al așezării de la Gherghița, unul dintre cele mai importante orașe ale Țării Românești din secolele al XV-lea - al XVII-lea. [Nina Grigore].

27. Giurgeni, com. Giurgeni, jud. Ialomița [Orașul de Floci]

Cod sit: 124910.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 32/2011

Colectiv: Daniela Mihai - responsabil (INP), Gheorghe Matei, Florin Vlad, Radu Coman (MJ Ialomița), Constantin Mehedințeanu (inginer topo INP).

Așezarea acestui oraș lângă Dunăre și în același timp și pe râul Ialomița, adică pe două însemnate rute comerciale, la punctul de contact dintre Muntenia și Dobrogea, a fost determinantă pentru ridicarea rapidă a orașului, devenit principalul debușeu în comerțul

extern al Țării Românești. Bălțile din apropiere, cu bogăția în pește atât de căutat, îndeosebi în Transilvania, precum și produsele câmpiei, la care se adăugau produsele păstorilor care treceau cu ocazia transumanței, au favorizat dezvoltarea târgului ialomițean: o poziție favorabilă ca centru de schimb, consolidat și prin acțiunile autorității centrale care stabilesc un punct vamal, devenit o importantă sursă de venituri¹. Înflorirea economică a Orașului de Floci este accentuată și de căderea Brăilei în 1540, când Orașul va cunoaște oadevărată explozie economică.

Începute încă din anul 1975, investigațiile arheologice de la Orașul de Floci, au continuat neîntrerupt, punând la dispoziția celor ce se ocupă de geneza orașelor medievale un material extrem de bogat și interesant.

Oraș unicat în Țara Românească, Orașul de Floci a fost dezvoltat prin cercetările arheologice sistematice desfășurate², care au dus la descoperirea a peste 250 de locuințe, a patru biserici și 8 ateliere meștesugărești, 7 necropole, etc, ce redau măsura importanței acestui oraș comercial, cu o soartă vitregă din punct de vedere istoric.

Se cuvine să menționăm câteva cuvinte despre cercetarea care a avut loc în campania anului 2010, care, datorită perioadei târzii în care a început, (luna noiembrie) nu a mai apărut în Cronica cercetărilor arheologice din anul 2010.

Amintim obiectivele care au stat în atenția noastră în campania anului 2010:

- Cartarea tuturor obiectivelor arheologice din raza Orașului de Floci

- Identificarea fostei mănăstiri Flămânda, identificare topografică și sondaj practic

- Identificarea și delimitarea unei așezări neolitice, parțial distruse

- Decopertarea și întregirea planului atelierului de prelucrat nasturi de pe grindul 6,

O periegheză mai amplă a scos la iveală descoperiri extrem de interesante, care aruncă o lumină nouă asupra întinderii acestui oraș medieval. Astfel, în ruptura existentă în malul Dunării, la aproximativ 1 km sud de comuna Giurgeni, într-o vreme care permitea această observație, au fost sesizate trei locuințe chiar pe malul Dunării, care puneau în evidență locuirea, cel mai probabil târzie (sfârșitul secolului al XVIII-lea) în legătură cu o potențială instalație portuară, care asigura transportul mărfurilor. Observația nu pare lipsită de teme, având în vedere faptul că în ruptura malului au fost recoltate artefacte ce țin de practicarea acestei indeletniciri, respectiv un cârlig de vas de aprox. 0,60 m. Sigur, aceasta este o ipoteză și până când un sondaj nu va fi practicat acolo, nu putem emite decât ipoteze de lucru.

Un al doilea mare obiectiv al campaniei anului 2010 a fost cartarea siturilor arheologice existente în hinterlandul Orașului de Floci.

Perieghezele întreprinse au dus la descoperiri de cruci de hotar, care puteau marca limitele Orașului de Floci, precum și la urmele deja semnalate a unei stațiuni neolitice, din păcate, puternic afectate de intervenții contemporane.³

De asemenea, în campania anului 2010 un alt obiectiv important a fost identificarea posibilei locații a fostei mănăstiri Flămânda, care, așa cum apare figurată în hărțile istorice, precum și în descrierile vremii era o mănăstire întărită de tipul celei existente în Slobozia, cu hramul 'Sf. Voievozi'.

Pornind de la identificarea acesteia pe o hartă topografică militară din anul 1908, unde apărea încă figurat zidul mănăstirii Flămânda, precum și de la puținele parcele neafectate de orezării, am întreprins o periegheză atât cât timpul și terenul ne-au permis.

Surprinzător, existau două parcele neafectate de orezării pe

un teren plan, unde am practicat un sondaj de 25 x 1,5 m, la 3 km SV de Orașul de Floci. Din păcate, suprafața este destul de mare, iar sondajul nostru nu a dat rezultate, cu singura observație că au fost descoperite mai multe fragmente ceramice smălțuite, care sunt identice cu cele de la Orașul de Floci, databile în secolele XVI-XVII. Pare însă plauzibil că în această zonă, care se suprapune perfect cu cea indicată pe hartă să fi fost Mănăstirea Flămânda. Din păcate, accesul la teren este destul de greoi și investigațiile noastre nu au mai putut fi continuate și în anul următor, dar, când se va putea, acestea se vor relua.

Au fost efectuate investigații pe grindul 6, fiind descoperite 2 locuințe, fiind întregit planul atelierului descoperit cu ani în urmă⁴, aflat la circa 40 m nord de zidul Bisericii n.1.

Au fost trasate șase secțiuni, totalizând o suprafață de 125 mp: S1, 10 x 3,5 m; S2, 10 x 2 m; S3, 10 x 2,5 m; S4, 10 x 2,5 m; S5, 7 x 2 m; S6, 8 x 2 m.

Locuința nr.1, cercetată parțial, descoperită în S IV; c. 2 – c.5, orientată est – vest, a fost surprinsă la -0,25 m. Asemenea mai multor locuințe descoperite în orașul medieval, și această locuință avea fundație din blocuri mari de piatră, de diferite dimensiuni (0,70 x 0,30 x 0,25 m; 0,30 x 0,15 x 0,10m, probabil refolosite din perioada primei etape de existență a bisericii 1, în preajma căreia se și află.

Din locuință s-a păstrat podeaua, surprinsă la -0,35 m, amenajată din pământ galben bătut. De asemenea, a fost investigată o vatră de foc, distrusă parțial de lucrările agricole, având un diametru de 1,5 m, cu pietre în zona de NV, situată la cca. 0,10 m față de podeaua locuinței. Locuința are o lățime de 6 m. Inventarul acestei locuințe este destul de bogat, cuprinzând monede, inel sigilar, ceramică smălțuită și nesmălțuită.

Atelierul de prelucrare a osului.

A fost cercetat în S.2, S.3 și S.6, în zona nordică față de cercetările din anul 1976. Colțul nordic al atelierului este delimitat de pietre, precum și de o podea situată între -0,40 -0,50 m pe care au fost descoperite foarte multe fragmente de oase de animale (materie primă și rebuturi), baghete de os și nasturi.

Cercetările arheologice au surprins, pe o suprafață de 3 x 4 m, peretele atelierului prăbușit, precum și gropile de depozit ale materiei prime (oase de animal – vită, etc).

În această aglomerare (oase și piatră) au fost descoperite: monede, un inel cu șaton, greutate de cântar (având greutatea de 5g-2 buc. și 25g-1 buc.), pipe întregi sau sparte, cahle smălțuite (decor floral), nasturi din os sau bronz și obiecte din fier. Monedele descoperite în atelier sunt de proveniență transilvăneană, datate între anii 1562 (Ioan al II-lea Sigismund) și până la 1590 (Sigismund Bathory), care datează și atelierul.

Locuința nr. 2, orientată E-V, este situată la nord de atelierul menționat pe S. 5, cercetată parțial, podeaua afându-se la -0,80m compusă din pământ galben, placată cu piatră și cărămidă. În interiorul locuinței a fost descoperită ceramică smălțuită și nesmălțuită, cahle (fragmentare) cu decor geometric.

Obiectivele campaniei anului 2011 au fost următoarele:

- Surprinderea stratigrafiei între cele două biserici, B.1 și B.2, a eventualului drum între B.1 și B.2

- Sondaj la Dunăre în vederea identificării unui castru roman, de unde au fost recuperate fragmente de piatră în primăvara anului 2011.

Din punct de vedere al sistematizării urbane, locuințele sunt dispuse în șiruri, cu orientarea pe direcția nord est-sud vest, la distanțe variabile, între 5 și 20 m, iar distanța dintre șiruri sau grupurile de case depășește 50m.

Campania anului 2011 s-a desfășurat pe parcursul a 4 luni, iulie-octombrie, au fost săpați 488 mp, SI (168 x 2 m), precum și 6 casete, Au fost documentate arheologic 4 locuințe de suprafață din

lemn și chirpici, 15 morminte și 22 de gropi.

Locuințele 1 și 4 au avut două refaceri de podele, pe care le putem încadra cronologic între sf. secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea. Au fost descoperite morminte care perforau prima podea, mai ales în zonele aflate în apropierea Bisericilor 1 și 2. Într-un moment de maximă violență, poate arderea Orașului de Floci de la 1470 din ordinul lui Ștefan cel Mare, aceste locuințe au fost părăsite în mare grabă, (incendiu) astfel că inventarul este extrem de bogat, timpul nepermițându-le să ia obiectele prețioase (monede, inele, aplice aurite, etc). Numai în locuința 1 au fost descoperite 15 monede.

Cu siguranță, acesta este și momentul în care cele două biserici suferă și ele distrugerii importante, în așa fel încât există documente arheologice care să documenteze despre refacerile care au loc în acestea. Este momentul în care orașul se reface, iar cele două biserici care erau repere importante în centrul orașului medieval, sunt înconjurate de necropole, care, fapt destul de neobișnuit, se vor întinde și peste locuințele abandonate ale floccenilor.

Aceasta înseamnă că memoria acestui sector de locuire ori dispăruse, ori economia de spațiu în care acest oraș inundabil exista, era acută, și a determinat schimbarea de funcționalitate destul de neuzuală. Acest fapt observat arheologic este similar în apropierea celor două biserici, 1 și 2.

Secțiunea I (168 x 2 m) a traversat și albia lalomitei, care, așa după cum arată terenul avea o deschidere aici de cel puțin 20 m, pământul fiind unul mazăros, prezentând toate caracteristicile unui teren inundabil.

Arhiva documentară și a artefactelor arheologice se află depozitată la Muzeul Județean Ialomița, precum și la baza sitului arheologic Orașul de Floci.

Locuința 1 – L.1, c. 1-8

După cantitatea mare de chirpici ars la roșu, prăbușit pe podeaua din lut, putem să afirmăm că pereții erau lucrați din chirpici bătuți pe împletitură de nuiele, ce se țeseau între stâlpii de lemn, fixați în bărne-talpă ce delimitau planul și compartimentarea locuinței.

Forma acestei locuințe este dreptunghiulară, camera mare având dimensiunile de 7 x 4,50 m., iar cea mică, fiind încă nedelimitată în întregime, urmând a fi cercetată în campania anului 2012.

O particularitate a locuinței o reprezintă existența gropilor menajere, săpate în podea, cel mai adesea în formă de clopot, un soi de cămări folosite pentru păstrarea rezervelor de hrană.

Cele două camere au fost despărțite de un perete de chirpic înclinat, surprins pe o lungime de 2,5 m. Peste podeaua tradițională la Orașul de Floci din lut bătut, a fost surprins un nivel de distrugere, în așa fel încât exista zone de chirpici din pereții căzuți peste podea. În partea sudică a locuinței a fost surprins un bloc de piatră fățuită de dimensiuni destul de mari 1 x 0,50 m, care probabil a fost refolosită în momentul distrugerii aproape totale a bisericii nr. 1, când practic aceasta a fost distrusă până la nivelul fundațiilor. Este probabil că blocul a fost folosit ca prag la intrarea în locuință.

În locuință, în camera 2, a fost surprinsă o vatră către marginea acesteia, perfect rotundă, cu diametrul de 1 m. Camera a doua este perforată de o groapă foarte mare, din care a fost recoltată o cantitate uriașă de material osos, dar și de fragmente rebutate de la atelierul de prelucrare a osului. De asemenea, a mai fost surprinsă o vatră de foc mai mică, cu diametrul de 1 m.

În cuprinsul locuinței au fost descoperite 15 monede, care datează în linii mari și locuința 1, (secolele XVI-XVII). Transilvania, Sigismund Bathory, 3 groși, anul 1596, Elbing, Gustav Adolf, solidus anii 1611-1632, Polonia, 1/2 gros, secolul XVI, Imperiul Romano-German, Augsburg, Ferdinand II, 1 kreuzer, anul 1624, Imperiul Otoman, Suleyman II, mangâr, Constantinopol, anii 1687-1691, Ungaria, denar, Ferdinand I, Kremnitz, anul 1540, Statele germane,

secol XVII, Fals după denar, Ungaria, secol XVI, Imperiul otoman, Suleyman II, mangâr, Constantinopol, anii 1687-1691, Brandenburg, solidus, Georg Wilhelm, anul 1624, Imperiul otoman, Suleyman II, mangâr, Constantinopol, anii 1687-1691, Ungaria, denar, Ferdinand I, Kremnitz, anul 1553, Livonia, solidus, secol XVII, Ungaria, denar, Ferdinand I, Kremnitz, anul 1553., Fals după denar, Ungaria, Kremnitz, secolul XVI⁵. Ce este interesant și de altfel nu este unicat la Orașul de Floci, sunt falsurile monetare, explicabile în aceste condiții de nesiguranță continuă și de practica obișnuită a vremii, când circula mult dinari falsificați emiși de Ferdinand I. Cu ani în urmă, pe grindul 6, a fost descoperit un atelier în care au fost identificate falsuri de dinari maghiari care se produceau chiar pe teritoriul Orașului de Floci⁶.

Inventar:

- cataramă de bronz, deosebit de frumos realizată, probabil de la o centură feminină.

fragment cahlă cu Sf. Gheorghe

- ceramică neagră lustruită,

- 5 pipe de lut negru, caolin, smălțuite, etc.

- două inele,

- mai multe fragmente de sticlă translucidă, inclusiv, spre surprinderea noastră, un fragment de la un ochi de geam rotund realizat în tehnica vitraliului.

Locuința 4, c 58-65

În S1, c. 58-65, apare la - 0,40 m, o locuință de suprafață cu două camere, care a fost casetată pentru a putea fi surprinse limitele ei.

Locuința este orientată E-V, cu pereți de chirpici, așezată pe bârne de lemn. A fost surprinsă o bârnă de lemn ars, ce cu siguranță despărțea cele două camere ale locuinței.

În caseta C, podeaua locuinței a fost puternic perforată de 3 gropi menajere. Ceea ce este interesant de menționat este faptul că pe podeaua locuinței au fost descoperite 3 sigilii de postav, piese destul de rare la Oraș, dar care mărturiseau odată în plus despre caracterul comercial intens al orașului ialomițean.

În locuința 4 au fost descoperite 7 monede, printre care enumerăm, în ordine cronologică, Ungaria, Denar, Ferdinand I, Kremnitz, anul 1552, Ungaria, Denar, Ferdinand I, Kremnitz, anul 1554, Solidus, Livonia, Christina, anul 1638, Ungaria, denar, Mathias II, Kremnitz, anul 1616, Fals după akce, I. Otoman, secolul XVII, Fals după gros, Polonia, secolele XVI-XVII, Imperiul otoman, Mahmud I, para, Misir, anii 1730-1754.

În interiorul locuinței 4 a fost cercetată groapa 1, cas C, c. 63, de formă rotundă, apare la - 0,40 m, se termină la -1,05 m, al cărei material arheologic este incendiat. Inventarul este foarte bogat și se compune din ceramică uzuală, de gătit, oale borcan, ceramica smălțuită – castron smălțuit verde închis, precum și un fragment de ceramică Iznik, de tip milletus.

Groapa 2, are diametrul de 1,60 m, apare la -0,40 m. Are ca inventar multe oase, materiale de construcție, și fragmente ceramice nesmălțuite. Groapa intersectează profilul nordic.

Groapa 3, apare la - 0,40 m, diametrul 3,50 m, cu treaptă, cas. I C, fragmente ceramice relativ puține care se încadrează în categoria ceramicii nesmălțuite, precum și a celei smălțuite, cu verde.

Groapa 4, c. 52, apare la - 0,60 m groapă de depozit menajer, ajunge la o adâncime de 2 m, diametrul 1,85 m, are forma de pâlnie, se subțiază în trepte. De asemenea, în groapa care taie locuința 4 a fost descoperită o aplică de argint aurit.

Catalog morminte:

M1, c. 55, -0,50 m, mormânt de inhumație, craniul este zdrobit, picioarele paralele, în poziție anatomică, cu brațele pe piept, matur, sex masculin, cu monedă, la o distanță de 40 m vest de B2.

M 2, c. 55-56, - 0, 60 m. Mormânt de inhumație, orientat est-vest, craniul la vest, dantura perfect conservată, brațele pe abdomen,

picioarele sunt paralele, legate. Brațul drept pe bazin, stângul pe piept, în poziție anatomică. Fără urme de sicriu.

În partea de Sud a gropii lui M. 2, în zona craniului a fost descoperită o aplică rotundă, cu un orificiu de prindere, iar pe revers are patru picioarușe de prindere. Piesa se termină în formă de triunghi și este confecționată din bronz.

M3, c. 55, - 0,40 m, este o reinhumare, deasupra lui M. 1 și M.2, toată gruparea M.1, M.2, M. 3 pare să aparțină unei familii.

M 4, c. 48-49, - 0,80 m. Mormânt de inhumație orientat E-V, craniul spre E. Antebrațele îndoite din coate și puse pe piept, aproape de gât. Picioarele paralele, în poziție anatomică. Groapa este ovală. Fără inventar funerar.

M 5, c. 49, - 0, 80 m. Mormânt de inhumație orientat E-V, craniul la V, antebrațele sunt îndoite din coate și puse în zona cutiei toracice, aproape de gât. Picioarele paralele. Este în poziție anatomică. Groapa este ovală. Fără inventar funerar.

M 6, CAS B. /, Martor CAS G, c 8-9, - 0, 30 m – 0,40 m. Mormânt de inhumație. Nu mai este în poziție anatomică, datorită lucrărilor agricole care l-au deranjat. După dispunerea oaselor era orientat E-V. Nu a fost surprinsă forma gropii. Inventar funerar: s-au descoperit un număr de 138 de mărgelile de dimensiuni mici, de sticlă, în zona toracică.

M 7, c. 63- 0, 80 m, în interiorul locuinței 4, în groapa nr. 5, pe fundul ei a fost surprins mormântul nr. 7, la -0,80 m. Mormântul urmează să fie săpat în campania din anul 2012.

M 8, c. 48- 49, - 0,80 m, Gr. 15. În Gr. 15 a fost descoperit un craniu uman, după poziția membrelor inferioare, care sunt adunate, ca și falangele, reinhumare umană. Craniul se află în partea de E, celelalte oase în partea de V.

M 9, c. 52, - 0,87 m. Mormânt de inhumație orientat E-V, craniul la V, brațele îndoite din coate, falangele ambelor mâini pe abdomen, picioarele paralele. Craniul se află la adâncimea de - 0,60 m, iar picioarele la - 0,90 m. Forma gropii este ovală și a fost săpată într-o altă groapă. Este în poziție anatomică. Inventar funerar. La demontare în zona falangelor de la mâini a fost descoperită o monedă perforată.

M 10, c. 54-55, 0,60 m. Mormânt de inhumație, orientat E-V, craniul la V, în poziție anatomică. Brațele îndoite din coate, ambele mâini pe abdomen. Este întins pe spate, picioarele paralele. Forma gropii este dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite. Inventar funerar: pe piept a fost descoperită o monedă perforată, de mici dimensiuni, la adâncimea de - 0,73 m.

M 11, CAS G, c. 3-4, - 0,30 m. Mormânt de inhumație orientat E-V, craniul la V, picioarele la E. Brațul drept îndoit din cot și palma pe bazin. Brațul stâng accentuat îndoit din cot, palma depusă mai sus de cutia toracică, aproape de gât. Picioarele sunt îndoite, genunchi spre N. Groapa este ovală și taie o porțiune de podeaua de lut galben a locuinței 1. Fără inventar funerar.

M 12, S1, c. 57, - 0,60 m. Reinhumare copil, oasele umane, păstrează oarecum o orientare Est-Vest, dar nu sunt în poziție anatomică, păstrează oasele de la bazin, coaste și coloană. Forma gropii este dreptunghiulară. Fără inventar funerar.

M 13. S1, CAS Gβ, - 0, 60 m. Pe S1/Cas G, spre profilul de S al casetei a fost descoperit un mormânt de inhumație, la adâncimea de - 0,60 m, se păstrează picioarele și bazinul, restul de oase umane intră în profilul de S al casetei G din locuința 1.

M 14, c. 5, 0,50 m. Mormânt de inhumație, copil, orientat E-V, capul la V. Este tăiat de groapa nr. 22, de aceea din el se mai păstrează craniul, bratele, care sunt îndoite din coate, palmele pe abdomen și o parte din coloana vertebrală. Inventar funerar: o monedă perforată, de mici dimensiuni.

M 15, c. 3-4, 0,50 m. Mormânt de inhumație, orientat E- V, craniul la V, brațele îndoite din coate, dreapta pe bazin, stângă pe

abdomen, picioarele paralele. Fără inventar funerar.

M 16, c. 7, 0,60 – 0,70 m. Mormânt de înhumăție, păstrează doar oasele de la picioare și o parte din bazin, a fost tăiat de o groapă, tălpile picioarelor se află la adâncimea de – 0,60 m, bazinul ce a mai rămas din el la adâncimea de –0,75 m. Picioarele sunt paralele, se află la E, bazinul la V. Fără inventar funerar.

Note:

1. M D Matei, *Geneză și Evoluție urbană în Moldova și Țara Românească*, până în secolul al XVII lea, p. 179
2. CCA 2008, p. 144-145. CCA 2006, p.165-166,
3. Barnea, I. O cercetare arheologică pe Borcea, *Revista Muzeelor* 3, 2, 1966, p. 155-161.
4. Chitescu et alii, CA, 1979, p. 208-211
5. Lotul de 40 de monede descoperite în campania anului 2011, au fost identificate de domnul dr. Aurel Vâlcu, cercetător științific la Cabinetul Numismatic al Institutului de Arheologie "Vasile Pârvan" București, căruia îi mulțumim și pe această cale.
6. Silviu Oța, Katiușa Pîrvan, Bogdan Constantinescu, Câteva observații privind analiza unor piese de bronz descoperite la Orașul de Floci, *Acta Musei Napocensis* 41-44, 2007, 65 și urm.

Bibliografie:

- L. Chițescu și colectiv, *Cercetări arheologice la Piața Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița, Cercetări Arheologice* 3, 1979, p. 199-243;
- Idem, *Cercetări arheologice în anul 1979 la Piața Petrii (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, jud. Ialomița, Cercetări Arheologice* 4, 1981, p. 120-143;
- Idem, *Cercetările arheologice de la Piața Petrii (Orașul de Floci), jud. Ialomița, Cercetări Arheologice* 6, 1983, p. 95-108;
- Anca Păunescu și colectiv, *Cercetările arheologice de la Piața Petrii – Orașul de Floci, comuna Giurgeni, jud. Ialomița, Cercetări Arheologice* 10, 1997, p. 255 și urm.
- B. Slătineanu, *Studii de artă populară*, București, 1972, p. 198, 330.
- D. Mihai, *Ceramica de Iznik descoperită la Orașul de Floci, jud. Ialomița (I), Cercetări Arheologice* 10, 1997, p. 277 și urm.
- I. Căndea, Brăila. *Origini și evoluție până la jumătatea secolului al XVI-lea*, Brăila, 1995, p. 142-157, 259-303.

Abstract:

A unique medieval town in Țara Românească, the City of Wool, (Orașul de Floci) was revealed by systematic archaeological research carried out, which led to the discovery of over 250 homes, four churches and eight workshops, 7 cemeteries, etc., that render the the importance of this commercial town, that followed a cruel fate from a historical point of view.

It is worth mentioning the research that took place in the campaign of 2010, which, due to a late start (November 2010) has not appeared in the Chronicle of archaeological research since 2010.

We mention the objectives that were followed for the 2010 campaign:

1. Mapping all the archaeological landmarks in the Floci Town
2. Identification of the former monastery Flămânda , topographic identification and survey
3. Identification and delimitation of a Neolithic settlement, partly destroyed
4. Uncovering and completing the workshop plan, for the buttons workshop on Sand 6,

A detailed terrain survey revealed very interesting findings, which cast a new light on the extent of this medieval town. Thus, the

rupture existing in the Danube bank, about 1 km south of the village Giurgeni, during a period of time that allowed this observation, made possible the notification of three homes on the Danube River. This highlights late housing (late the eighteenth century), most likely about a potential port facility, that provided merchandise transportation. This observation is not groundless, given the fact that on the bank rupture artifacts related to the practice of these professions were collected, respectively a vessel hook of about 0,60 m. This is of course a hypothesis and until a poll will be run, we cannot issue other than a working hypothesis.

Studiul arheozoologic preliminar al materialului faunistic prelevat în campania arheologică 2011 de la Orașul de Floci (com. Giurgeni, jud. Ialomița)

Adrian Bălășescu, Valentin Radu (MNIR)

Fauna analizată provine din mai multe complexe arheologice datate ca aparținând perioadei medievale, aferente campaniei de cercetări arheologice din anul 2011. Astfel pentru complexul Cas A au fost analizate 172 resturi, pentru Cas B. S I, 528, pentru Cas F ,73, din caroul 37 , Groapa 8 35 de resturi, iar din caroul 52 , Groapa 4 doar 17.

Specificăm că tipul de recoltare al materialului faunistic a fost făcut direct - „la ochi” - ceea ce prezintă o serie de avantaje și dezavantaje, fapt care a mai fost reliefat și cu alte ocazii (Desse-Berset, Radu 1996; Popovici et alii 2002; pp. 57-58).

Determinările anatomice și taxonomice au fost realizate cu ajutorul colecțiilor osteologice de referință ale Laboratorului de Arheozoologie din cadrul Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare din Muzeul Național de Istorie a României. Măsurătorile resturilor faunistice au fost realizate cu un șubler care prezintă o precizie instrumentală de 1/10 milimetri, urmând recomandările lui von den Driesch (1976).

În total au fost identificate 824 (22,126 kg) resturi ce au aparținut la mai multe clase de animale și anume scoici (2), pești (3 resturi), păsări (110) și mamifere (789). Un singur rest provine de la om (92 g). Cel mai mare număr de resturi aparține mamiferelor (789), din care au fost determinate până la nivel specific 563 (71,3%).

Din punct de vedere economic bovinele sunt cele mai exploatare, ele fiind urmate de ovicaprine și porcine.

Ca număr minim de indivizi (NMI) trebuie să remarcăm numărul mare de metapodii din complexul CasB pe baza cărora a fost estimat un număr de 15 indivizi. Celelalte eşantioane nu depășesc valoarea de 5.

Bovinele din eşantionul de la Orașul de Floci erau sacrificate la vârste extrem de variate. În eşantionul nostru majoritatea sunt vite ce intră în categoria subadult-adult (peste 30 luni) dar sunt și câțiva indivizi de vârste mai mici : un juvenil (7-10 luni) și trei subadulti (doi de 20 luni și unul de 30).

După cum se observă aceste animale erau crescute pentru producția lor de carne, dar și ca furnizoare de lapte.

Existența unor oase întregi (4 metacarpene și 3 metatarsiene) ne-a permis estimarea înălțimii la greabăn a bovinelor din aceste eşantioane. Aceste estimări ale taliei s-au făcut după indicii lui Matolcsi (Chaix, Méniel 1996). Astfel per total eşantion, bovinele prezintă o medie a taliei de 122,2 cm (n=7, limite 115-133,2 cm).

Ovicaprinele sunt reprezentate de ambele specii: oaie (*Ovis aries*) și capră (*Capra hircus*). Resturile de oaie sunt mai numeroase (9) comparativ cu cele de capră (2). Datorită fragmentarității accentuate a materialului faunistic, cea mai mare parte a resturilor de ovicaprine nu au putut fi determinate până la nivel specific (45), aceste resturi au fost reunite sub denumirea generică de ovicaprine indet.

Vârstele de sacrificare ale ovicaprinelor sunt de asemenea extrem de variate, ele fiind determinate pe baza dentiției (Payne, 1973) sau a scheletului postcefalic. Ovicaprinele sunt certificate prin 3 indivizi de până la 6 luni, unul de 3 ani și 4 de peste 3 ani.

Pe baza acestor vârste observăm că ovicaprinele erau exploatate atât pentru producția lor de carne (vezi indivizii sub 6 luni care furnizau o carne fragedă, extrem de gustoasă), cât și pentru produsele lor secundare, lapte și lână.

Porcul se situează pe locul trei ca importanță economică Pe baza dentiției (Horard-Herbin 1997) sau a scheletului postcefalic s-au identificat doar trei indivizi: unul de 6-9 luni, unul de 12 luni și un altul de 24-30 luni.

Equidele sunt reprezentate de oase lipsite de carne precum metapodiile și falangele. Calul este certificat prin cel puțin doi indivizi de vârste de peste 1 an și jumătate determinați pe baza metapodiilor.

Existența unor oase întregi (1 metacarp și 1 metatars) ne-a permis estimarea înălțimii la greabăn a cailor. Aceste estimări ale taliei s-au făcut după indicii lui Kiesswalter (1888). S-a obținut o înaltime la greabăn de 131,5 cm ce ar sugera un cal mediu ca talie și una de 152,2 cm ce provine de la un cal mare.

Câinele este reprezentat de 2 indivizi adulți de peste 1 an și jumătate determinați pe baza a două ulne stangi în complexul CasA.

Deși rezultatele sunt doar preliminare putem face câteva comentarii pentru fauna analizată. Astfel activitatea de creștere a animalelor este dominantă. Se exploatau în primul rând bovinele, care sunt urmate la mare distanță de către ovicaprine și porcine. Studiul actual confirmă rezultatele precedente obținute de către Bejenaru et alii (2002) Vasile et alii (2002) și Bălășescu et alii (2010).

Vârstele de sacrificare ale cornutelor mari și mici sugerează o exploatare mixtă, ce constă atât în obținerea de carne, dar și în obținerea de produse secundare, lapte și lână.

Peștii sunt de asemenea prezenți în alimentația locuitorilor ceea ce atestă și practicarea pescuitului în așezare.

Anexa 3

Bibliografie:

Bălășescu et alii 2010 – A. Bălășescu, I. Ene, V. Radu, Studiul arheozoologic al unui complex medieval de la Orașul de Floci, Cercetări arheologice 17, pp. 293-310.

Bejenaru et alii 2002 – L. Bejenaru, M. Stefan, S.D. Leonov, Preliminary study regarding the archaeozoological identification of animal resources exploited by the inhabitants of the medieval settlement from Piuța Petrii, Analele Științifice Univ. "Alex. I. Cuza" Iași, s. Biologie, XLVIII, pp. 241-247.

Chaix, Meniel 1996 - L. Chaix, P. Meniel, *Eléments d'archéozoologie*. Paris, éditions Errance, 112 p.

Chițescu et alii, 1979 – L. Chițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, Cercetări arheologice la Piuța Petri (Orașul de Floci), jud. Ialomița, Cercetări arheologice 3, 1979, pp. 199-241.

Chițescu et alii, 1986 – L. Chițescu, A. Păunescu, T. Papisima, Cercetările arheologice de la Piuța Petri (Orașul de Floci), jud. Ialomița, Materiale și Cercetări arheologice, A XVI-a sesiune anuală de rapoarte Vaslui, 1982

Desse-Berset, Radu 1996 - N. Desse-Berset, V. Radu, *Stratégies d'échantillonnage et d'exploitation des restes osseux de poissons pour une approche paléoenvironnementale et paléoeconomique: l'exemple d'Hârșova Roumanie, (Néolithique final-Chalcolithique)*, in L. Langouet éd., Actes du Colloque d'Archéométrie 1995, Périgueux (Dordogne, France), Revue d'Archéométrie, supplément, Rennes, pp. 181-186.

von den Driesch 1976 – A. von den Driesch A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites, Peabody Museum Bulletin 1, Harvard University, 137 p.

Horard-Herbin 1997 - M.-P. Horard Herbin *Le village celtique des Arènes à Levroux. L'élevage et les productions animales dans l'économie de la fin du second Age du Fer*. 12ème supplément à la Revue du Centre de la France, Levroux 4, 207 p.

Kiesewalter 1888 – L. Kiesewalter *Skelettmessungen am Pferde als Beitrage zur theoretische Grundlage der Beurteilungslehre des Pferdes*. Inaugural-Dissertation einer hohen philosophischen Facultät der Universität Leipzig.

Payne 1973 — S. Payne, Kill-off patterns in sheep and goat : the mandibles from Asvan Kale, *Anatolian Studies*, 23, pp. 281–303.

Popovici et alii 2002 — D.N. Popovici, A. Bălășescu, C. Haită, V. Radu, A.M.F. Tomescu, Iulia Tomescu, Cercetarea arheologică pluridisciplinară. Concepte, metode și tehnici. Biblioteca Muzeului Național, Seria Cercetări Pluridisciplinare, 3, București, Editura Cetatea de Scaun, 78 p. și 12 planșe.

Vasile et alii 2002 – S.G. Vasile, A.C. Ciobanu, V.M. Dumitrașcu, *Studiu arheozoologic, Giurgeni, com. Giurgeni, jud. Ialomița (Orașul de Floci)*, CCA 2002, p. 145.

28. Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara [Sarmizegetusa Regia]

Cod sit: 90397.01

Autorizațiile de cercetare arheologică sistematică nr. 79/2011 și 121/2011

Colectiv: Gelu Florea - responsabil, Liliana Suci (UBB Cluj), Eugen Iaroslavschi, Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză, Răzvan Mateescu (MNIT) Cristina Bodó (MCDR Deva)

În anul 2011 campania arheologică de la Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia s-a derulat în două zone ale sitului: fortificația, respectiv cartierul civil de est. În prima zonă săpătura arheologică a fost efectuată pe terasa a II-a și pe terasa a IV-a din interiorul fortificației. În cea de a doua zonă menționată a continuat investigarea uneia dintre terasele aflate la Căprăreța II, unde în anii anteriori au fost descoperite două construcții dacice.

În cetate a fost trasată S I /2011, dispusă pe terasa a II-a și orientată NV-SE, cu o lungime de 12 m și o lățime de 2 m. Aici a fost constatată o situație asemănătoare altor zone cercetate din perimetrul fortificației: nu au fost găsite complexe, în schimb, au fost descoperite numeroase artefacte: materiale de construcție (fragmente de țigle, cărămizi), numeroase fragmente ceramice, obiecte din fier și din bronz, un pond, vase din sticlă etc.

Cercetarea arheologică de pe terasa a IV-a a avut drept obiectiv principal identificarea unui segment al drumului pavat. Cercetat în mare parte pe tronsonul dintre cetate și zona sacră, drumul pavat are o porțiune în interiorul fortificației mai puțin investigată. Pentru identificarea sa au fost reluate datele arheologice rezultate din săpăturile anterioare și s-a decis trasarea unei suprafețe (SSI/2011 - 4 m x 4 m), respectiv a unei secțiuni (SII /2011 - cu o lungime de 5 m și o lățime de 2 m, orientată NE-SV), nu departe de poarta de est. În SII /2011 stratigrafia a fost următoarea: un strat vegetal, de ~ 0,1 m grosime, un strat de pământ negru cu o grosime de 0,25 – 0,30 m, în care au apărut lentile de lut galben, sub care era un nivel de pământ maroniu, de ~ 0,1 m grosime; urma un strat consistent de pământ lutos, de 0,60 – 0,80 m grosime, iar sub el un nivel de lut maroniu – gălbui cu sfărâmătură de micașist. La 0,8 m adâncime au apărut lespezile de calcar ale drumului pavat, dispuse

în pantă ușoară. La marginea lor au fost descoperite câteva blocuri de mici dimensiuni, tot din calcar.

În partea nord-vestică a SSI /2011, la 0,5 m adâncime a fost identificată o platformă realizată din bucăți de micașist cu o suprafață de cca. 5,5 m². În colțul sud-estic a fost aflat un complex modern datat, cel mai probabil, la începutul secolului al XIX-lea; în „groapa austriacă”, cum a fost denumit generic complexul, au apărut mai multe blocuri de calcar și fragmente de la tuburi de lut ars de la o conductă de mari dimensiuni.

Începând cu 2008 pe terasa din cartierul civil de est numită Căprăreața II au fost descoperite două construcții dacice. Prima dintre ele avea un plan marcat prin cel puțin 9 stâlpi din lemn cu lespezi de micașist la bază dispuși în trei șiruri. Cercetarea din 2011 a vizat doar a doua construcție, identificată în campania precedentă. În acest sens a fost extinsă înspre nord SP II /2010 printr-o secțiune de 5 m lungime și 2, 5 m lățime; inițial a fost lăsat un martor de 0,5 m grosime între vechea suprafață și noua secțiune care, ulterior, a fost demontat în întregime. Prin unirea celor două a rezultat o suprafață de 10, 5 m lungime și 5 m lățime, denumită SP IV /2011. Evoluția cercetării arheologice în acest punct a impus deschiderea unei alte suprafețe, SP V /2011. Ea a fost amplasată la vest de SP IV, cu un martor de 0,5 m, și a măsurat 4 X 4 m. În campania din anul 2010, când a fost găsită o parte bazele din piatră, s-a opinat că ar fi vorba despre o clădire patrulateră (două dintre „laturile” sale, dispuse perpendicular, erau clar marcate pe teren). Extinderea săpăturii în anul acesta a arătat, însă, că de fapt construcția are dimensiuni mult mai mari, cuprinzând inclusiv cele două „laturi” menționate anterior și că planul său este unul mai complex decât s-a crezut inițial. Planul complet și funcționalitatea construcției rămân a fi stabilite prin cercetările viitoare (într-o mare măsură investigarea arheologică este grevată de prezența copacilor). În această etapă se poate spune doar că este vorba despre o construcție cu pereții din lemn așezați pe baze din piatră (micașist), cu o suprafață estimată la câțiva zeci de metri pătrați. Atât în SIV /2011, cât și în SV /2011 a apărut o mare cantitate de material arheologic, compus preponderent din fragmente ceramice, dar și din cuie, scoabe, fragmente de rășniță etc.

Campania arheologică din anul 2011 a inclus și ridicarea topografică având ca obiectiv „Cetatea și zona sacră Sarmizegetusa Regia (Grădiștea de Munte)”.

Toate artefactele descoperite au intrat în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva.

Datele arheologice rezultate au un potențial major pentru ambele zone în care s-a desfășurat săpătura. Astfel, cercetarea de pe terasa a IV-a, soldată cu identificarea unui segment al drumului pavat, aduce informații noi despre arhitectura dacică și pune în discuție etapele diferite prin care a trecut în antichitate fortificația (faza dacică, perioada războaielor daco-romane, amenajările romane de după cucerire). La rândul său, cercetarea din punctul Căprăreața II a evidențiat amploarea și caracteristicile locuirii dacice în această parte a Grădiștei de Munte. Chiar dacă rămân încă multe semne de întrebare, îndeosebi cu privire la planul și funcționalitatea lor, cele două construcții descoperite aici în ultimii ani atrag atenția prin dimensiuni, tehnică de realizare și, nu în ultimul rând, prin inventarul bogat aflat în perimetrul lor (obiecte din fier, vase ceramice, multe dintre ele cu semne grafice, semințe carbonizate etc.).

Bibliografie:

I. Glodariu, Addenda aux “Points de repère pour la chronologie des citadelles et des établissements daciques des Monts d’Orăștie”, ActaMN 32, 1, 1995, p. 119-134;

G. Florea, Liliana Suci, Considerații preliminare privind cercetările arheologice de pe platoul cetății de la Grădiștea de Munte, în Daco-Geții, Deva, 2004, p. 63-74;

Gabriela Gheorghiu, Dacii de pe cursul mijlociu al Mureșului (sfârșitul sec. II a. Ch. – începutul sec. II p. Ch.), Cluj-Napoca, 2005, p. 98-131;

pentru descoperirile legate de cartierul civil de est: I. Glodariu, Un atelier de făurire la Sarmizegetusa dacică, ActaMN 12, 1975, p. 107-134;

G. Florea, Noi fragmente ceramice cu semne grafice de la Sarmizegetusa Regia, în Studii de istorie antică, Cluj-Napoca, 2001, p. 179 - 187).

Abstract:

The archaeological campaign of 2011 from Grădiștea de Munte - Sarmizegetusa Regia took place in two areas of the site: in the fortification and in the eastern civil area. In the first one, we investigated the IInd terrace and the IVth one, inside the ancient fortification. In the second area mentioned before, one of the terraces belonging to the eastern civil neighborhood has been investigated.

On the IVth terrace it was identified one part of the road paved with limestone slabs which was linking the fortress and the temples, in Antiquity.

On the terrace belonging to the eastern civil area we investigated a Dacian building with a complex structure, having an area estimated at several tens of square meters.

The archaeological inventory resulted from the excavation is large and diversified: pottery, materials used for construction, bronze artifacts, lead and so on.

29. Hârșova, jud. Constanța

Punct: Tell

Cod sit: 60810.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 100/2011

Colectiv: Dragomir Nicolae Popovici, Constantin Haită, Valentin Radu, Adrian Bălășescu (MNIR), Bernard Randoin (MC Franța), Ana Ilie (CNMCD Târgoviște)

Obiectivul general a constat în efectuarea unor cercetări arheologice complexe, pluridisciplinare care să permită înțelegerea evoluției comunităților umane neo-eneolitice în contextul mediului natural și evaluarea impactului pe care primele l-au avut asupra acestuia.

S-a avut în vedere și continuarea cercetării începuturilor locuirii umane în perioada de formare a tell-ului, în vederea confruntării și completării datelor rezultate din cercetările efectuate anterior de către D. Galbenu unor niveluri Boian-Spanțov și Gumelnița A1 în deceniul al șaptelea al secolului trecut.

Cercetările de la Hârșova-tell – SC/pp prezintă o particulară importanță. În primul rând datorită faptului că aceasta va permite obținerea unor date suplimentare privind începuturile locuirii eneolitice de aici, începuturi despre care nu se știe în prezent aproape nimic singurele date existente fiind cele furnizate de cercetările realizate de către D. Galbenu la începutul anilor 70 dar care însă au avut mai curând caracterul unui sondaj.

În al doilea rând lipsa, de-a lungul a cel puțin ultimilor două decenii, din spațiul nord-dunărean a unor cercetări privind evoluția culturii Boian în Dobrogea, în condițiile unui sit pluristratificat, accentuează această importanță.

Ținându-se cont de aceste imperative dar și de constrângerile determinate de perioada de timp avută la dispoziție în condițiile în

care finanțarea a fost deschisă cu o mare întârziere scopurile propuse pentru această campanie au trebuit a fi redimensionate cu scopul de a se putea obține un maximum de rezultate posibil.

Observații generale privind stratigrafia sedimentului arheologic din SC/pp

Aici au putut fi făcute observații asupra profilului de nord denumit profilul magistral și profilele de est și de vest ale suprafeței – St.20 aflate în curs de cercetare.

Până în prezent profilul magistral fiind evidențiat pe o grosime relativ mică – comparativ cu dimensiunile tell-ului nu a o ferit date suplimentare relevante, sau de natură a ne ajuta să înțelegem cât mai bine, din punctul noastre de vedere, caracteristicile locuirii din această parte a tell-ului.

În schimb, datorită excavărilor antropice recente, extrem de ample s-au putut face observații mai concludente în cazul profilelor de vest și de est ale acestei zone. Studiul comparativ a relevat o situație care evidențiază foarte probabilă existență a unor diferențe ce se datorează unor utilizări diferite a spațiilor. Diferențele marcate între aceste două profile conduce la ideea că în fapt mica suprafață cercetată acoperă limita dintre două zone cu utilizare diferită. Cea de la est pentru locuirii mai mult sau mai puțin continui, documentate stratigrafic prin resturile structurilor construite, arse sau nearse și cea de la vest care a fost, foarte probabil rezervată depunerilor resturilor menajere.

Această observație, care sugerează o situație deosebită față de cea cunoscută în cazul cercetărilor din SB, este de natură să reliefeze o evoluție ale cărei dimensiuni sunt destul de diferite de cea a locuirilor din partea superioară a stratigrafiei tell-ului.

Complexe arheologice cercetate

C. 2017

C 2017 reprezintă o zonă menajeră surprinsă pe toată suprafața cercetată a St 20. În campania precedentă a fost observată imediat sub distrugerea SL 106 (US 20055), prezentând o înclinare semnificativă de la N spre S și de la V spre E (de la jumătatea St. 20 către marginea de E a acestuia). Grosimea întregului complex crește de la N – aprox. 25 cm, către zona de S a sectorului – aprox. 40 cm. Suprafața totală a acestui complex este de cca. 15-16m² (incluzând aici și suprafețele afectate de săpăturile posterioare - perturbări stratigrafice.

Acest complex marchează utilizarea suprafeței respective în scopul depozitării deșeurilor menajere.

US 20060 reprezintă o construcție ce are o suprafață mai mică decât cea a C. 2017. Dacă se are în vedere aceasta se poate considera că în fapt este un singur complex cu două faze, prima fiind anterioară US 20060 iar cea de a doua, posterioară acesteia. În cazul profilului de V nu a putut fi observată stratigrafic diferența dintre cele două faze deci a fost înregistrată o singură US (=20150) În cazul profilului de est a doua fază corespunde cu US 20058 iar prima cu US 20061.

În general a doua fază prezintă o ridicată variabilitate laterală de facies, mai ales în cazul numeroaselor lentile de cenușă, cărbune, cu dimensiuni centimetrice, chirpic ars și nears.

În carourile B3-C3-D3 a apărut o lentilă discontinuă cu zone de câte 30-50 cmp, cu o componentă organică (coproliti, oase mărunțite) sugerând foarte probabilă utilizare a zonei respective pentru păstrarea unor animale (?) de-a lungul unor perioade de timp probabil nu foarte lungi. Lentila respectivă se prezintă sub forma unei cruste puternic întărite (s-au prelevat probe din carourile C3 și D3).

Sporadic au fost găsite și așchii de silex, în special în caroul D3 și C3. Fragmentele ceramice, la rândul lor, sunt puternic mărunțite. Apar și pietre cu dimensiuni centimetrice, de regulă bucăți mici de calcar, răspândite pe întreaga suprafață cercetată. Sedimentul din zona carourilor C1 și D1 este mult mai tare decât în restul suprafeței.

Aici cenușa aproape că nu apare și sunt mult mai frecvente bucățile de calcar cu dimensiuni centimetrice, foarte puține depășind 10-12 cm.

În continuarea prelevărilor efectuate în campaniile precedente, s-au ales carourile B1, C1 și D1 din imediata apropiere a profilului magistral de unde au fost prelevate câte 5 găleți fiecare (+50 l fiecare, aprox.).

Conform. observațiilor din teren dar și a deciziilor luate, în C. 2017 trebuie incluse și US 20154, 20155, 20156 și 20157 – observate în profilul de V și care ar corespunde cu prima fază a zonei menajere C 2026/2010-2011

În campania anului 2010 acest complex a fost observat în profilul de est al sectorului. S-a notat că el reprezintă o succesiune microstratificată de niveluri milimetrice de lut brun-gălbui, fără componenți antropici și niveluri ocupaționale centimetrice cu frecvent cărbune fin, resturi vegetale și cenușă, care ar putea corespunde unui spațiu amenajat

În cursul campaniei 2011 procedându-se la cercetarea în suprafață sectorului, s-a putut constata că acesta corespundea în fapt unei podele a unei locuințe neincendiate, sau în orice caz o construcție cu acoperiș care nu are aspectul unei locuințe în sensul celor descoperite până în prezent pe tell.

Podelele amenajate au fost observate în A1-C1, A2-C2, A3 în zona de N a sectorului. A fost observată parțial, după cum menționam mai sus, în profilul de E unde au fost observate patru refaceri generale ale podelei. US-urile constructive care corespund acestor refaceri au grosimi cuprinse între 0,7-2 cm. Refacerile parțiale au fost mai frecvente în zona de sud, respectiv carourile A2-3 unde US-urile constructive aveau grosimi de până la 5 mm.

În general, US-urile constructive au fost realizate din lut galben, nisipos, curat, fără constituenți antropici.

US-urile ocupaționale prezintă preponderent cărbune cu dimensiuni da până la 1 cm, alături de cenușă. Rar au fost descoperite și oase de animale.

Demontarea s-a realizat cu scopul evidențierii în principal a refacerilor generale și în limita posibilităților a celor parțiale.

În cazul ultimelor două refaceri generale –de sus în jos - s-a constatat că stratul constructiv se subțiază pe axul E-V. Cel ocupațional este mai vizibil în zona de E dispărând spre V. S-a remarcat că în ambele cazuri, nivelele ocupaționale prezentau un aspect mozaicat, cu precădere în zona A2-3 și B2-3, ceea ce sugerează umidificări repetate ale lor. S-a observat că la partea superioară a lor apare această situație care afecta numai US-ul ocupațional. Coroborat cu aspectul mai consistent al US-urilor ocupaționale din aceste carouri se poate crede că acestea au reprezentat zone de activitate mai intensă, fără a se putea preciza care ar fi putut fi aceasta.

A treia refacere a fost mai vizibilă în principal în carourile A2-3. Constructivul corespunzător acestei refaceri se subțiază foarte mult în caroul A1 până la dispariție.

Analiza comparativă a situațiilor statistice a ceramicii provenind din SC/US

Avându-se în vedere pe de o parte scopurile cercetării dar, pe de alta, și a situațiilor specifice din această zonă ne-am propus în primul rând elaborarea unei strategii a cercetării care să fie cât mai mult posibil adaptată acestor scopuri.

În cazul ceramicii ne-am propus studierea ei căutând să evidențiem, pe cât posibil, elementele care sa ne permită înțelegerea detaliilor și a caracteristicilor evoluției.

Lotul ceramic analizat în cursul campaniei 2011 este compus din 7656 de fragmente ceramice cu o greutate totală de 105,848 KG, repartizat în 49 de unități stratigrafice.

Din punctul de vedere al tipurilor de activități antropice care au generat aceste unități stratigrafice cu amplitudini variabile au fost deosebite două categorii reprezentative, respectiv cele rezultate ale

unor activități constructive (I), supraterane sau subterane (podele, pereți, șanțuri de fundație, gropi, nivelări și materiale rezultate din distrugerii ale diverselor structuri construite) și cele care au fost generate de diferitele activități cu caracter economic (II), în principal zone cu depuneri de deșeuri menajere.

În ceea ce privește prima categorie – I – ele au fost grupate după cum urmează

- perturbări stratigrafice antropice produse de activități contemporane – C. 1098, 1100, și 2012

- perturbări stratigrafice preistorice (șanțuri de fundație, gropi, gropi de pari) – C.1087, 1090, 1093, 1094, 1096, 2002, 2007, 2010, 2013, 2018, 2019 și 2030

podele, pereți, distrugerii ale pereților – C. 2026, US. 20075, 20079, 20587

În cadrul celei de a doua categorii –II-, respectiv a celor cu caracter economic, s-a observat existența a două situații care privesc în primul rând intensitatea acestor activități, niveluri ocupaționale exterioare și zone de deșeuri menajere, care au condus la acumulări mai mult sau mai puțin ample, foarte probabil și cu durate variabile de timp – C. 2017 și US. 20053, 20054, 20055, 20056, 20064, 20080, 20152, 20217, 20218, 20226, 20243, 20250, 20259, 20592, 20595, 20596, 20801.

Cu scopul de a se verifica amplitudinile statistice ale frecvenței ceramicii fine din diversele categorii de situații arheologice cercetate în campania 2011, au fost analizate loturile ceramice corespunzătoare acestora

Caracteristici generale ale lotului ceramic

Din punctul de vedere al pastei s-a putut observa aceeași structură remarcată încă în cursul campaniilor precedente.

În cazul lotului de fragmente ceramice, cele aparținând speciilor grosieră și semifină reprezintă o pondere de 94,46%, cele aparținând speciei fine având o frecvență de 5,54%.

Din punctul de vedere al greutateii prima categorie, cea a speciilor grosieră și semifină are o pondere de 97,39% iar cea fină, de 2,61%.

Din punctul de vedere al formelor ceramice se pot menționa câteva caracteristici care pot fi evidențiate în principal prin raportare la caracteristicile loturilor ceramice descoperite în campaniile precedente.

În cazul categoriei de pastă grosieră se remarcă o frecvență mai mare a vaselor bitronconice cu gâtul scurt și buza răsfântă/evazată. Decorul acestora este caracterizat în primul rând de cel barbotinat organizat pe verticala corpului vasului sau oblic față de axul de simetrie. Mai puține au fost vasele cu decorul barbotinat în două registre dispuse orizontal pe corpul acestora.

În ceea ce privește categoria de pastă semifină, omogenă, bine frământată și arsă neoxidant cu precădere este reprezentată de vase bitronconice cu dimensiuni medii și unele cu corp globular. Din aceeași categorie de pastă au fost modelate vase tronconice, castroane cu dimensiuni medii (diametrul gurii fiind mai mare de 20-25 cm) lustruite cu îngrijire la exterior și umărul reliefat puternic, carenă, constituind una din caracteristicile complexelor ceramice atribuite cu precădere etapelor timpurii ale evoluției culturii Gumelnița. S-a putut constata relativa frecvență a decorurilor compuse din benzi conturate de linii înguste, incizate.

Semnificativă este însă, în schimb, specia de pastă fină. Din aceasta au fost modelate castroanele tipice cu partea superioară mai înaltă, cu buza dreaptă sau evazată și exteriorul decorat cu caneluri fine. Remarcăm totuși că frecvența canelurilor foarte înguste și puțin adânci nu este încă semnificativă. Este de semnalat apariția paharelor cu gât înalt, pereți subțiri și ardere inegală prezentând culori ce variau, pe același recipient, de la negru la cenușiu și roșu-cărmiziu. Acestea pot fi considerat drept forme ceramice caracteristice pentru

etapele timpurii ale culturii Gumelnița, unele prezentând certe tradiții de tip Boian.

Surprinzătoare rămâne deocamdată lipsa, aproape în totalitate, a decorului grafitat. Semnalăm de asemeni și prezența decorului incizat realizat cu scoica, dispus în rânduri de incizii paralele, foarte apropiate unele de altele.

Categoriile complexelor arheologice

Spații construite

În cazul spațiilor construite, numărul fragmentelor ceramice aparținând speciilor grosieră și semifină are o pondere de 95,63% din totalul celor descoperite în acest tip de complexe iar cele aparținând speciei ceramice fine deține o pondere de 4,37% din același total.

Din punctul de vedere al greutateii, prima categorie reprezintă 98,17% din totalul greutateii fragmentelor ceramice descoperite în acest tip de complexe iar cele atribuite speciei fine numai 1,83% din același total.

Semnificația acestei situații statistice ne este oferită de faptul că în cazul campaniei 2011 au fost cercetate astfel de structuri care nu au fost incendiate ci, dintr-un motiv sau altul, care deocamdată nu poate fi precizat, au fost abandonate. În acest context procentul redus al ponderii ceramicii fine este semnificativ. Desigur că această observație va trebui verificată în viitor de analizele comparative ce se vor întreprinde.

O altă observație se impune, consecință a acestei analize statistice preliminare. În condițiile în care este exclus lotul ceramic descoperit în perturbările stratigrafice contemporane se poate constata că din totalul fragmentelor ceramice descoperite în celelalte trei tipuri de contexte arheologice, respectiv șanțuri de fundație, niveluri ocupaționale exterioare sau zone menajere, cele descoperite în cadrul unor structuri construite, incendiate sau abandonate, acestea din urmă reprezintă –subliniem- numai cca. o treime.

Zone menajere

C. 2017

În cazul zonei de deșeuri menajere – 2017 numărul fragmentelor ceramice atribuite speciilor grosieră și semifină reprezintă 95,04% din totalul acestui tip de complexe iar cele aparținând speciei fine 4,96%.

În ceea ce privește greutatea, prima categorie reprezintă 97,18% din totalul greutateii fragmentelor ceramice din acest tip de complexe iar cea de a doua 2,42% din totalul greutateii fragmentelor ceramice din acest tip de complexe.

Niveluri ocupaționale exterioare

În cazul acestui tip de sediment arheologic care s-a format pe seama depozitării unor resturi de deșeuri menajere dar în intervale de timp mai scurte și care deci nu a avut o continuitate temporală mai mare în comparație cu zonele de deșeuri menajere, semnificația interpretării este puțin diferită, ea având un potențial cu mult mai mare în cazul analizelor de sezonality. În acest sens și analiza speciilor și tipurilor ceramice capătă o mai mare valoare și mai ales semnificație.

În cazul lotului ceramic provenind din astfel de contexte arheologice la acest prim palier al analizei cantitative s-a putut remarca faptul că ponderea statistică a fragmentelor ceramice atribuite speciilor grosieră și semifină avea valoarea de 95,38% iar cele atribuite speciei ceramice fine o pondere de numai 4,62%. Din punctul de vedere al greutateii s-a putut constata că primele aveau o pondere de 97,57% iar celelalte una de numai 2,43%.

Perturbări stratigrafice preistorice

Din numărul total de fragmente ceramice descoperite în acest tip de complexe, cele atribuite speciilor ceramice grosieră și semifină reprezintă 95,03% iar cel al speciei ceramice fine reprezintă 4,97% .

În ceea ce privește greutatea, fragmentele ceramice atribuite ceramicii grosiere și semifine reprezintă 97,18% iar cea fină 2,82%.

Perturbări stratigrafice contemporane

În cazul acestui tip de complexe a fost selectat materialul ceramic preistoric, respectiv aparținând culturii Gumelnița care a fost regrupat conform aceluiași criterii folosite în această etapă de analiză cantitativă.

Astfel s-a putut constata că din numărul total de fragmente descoperite în acest tip de complexe, cel atribuit speciilor grosieră și semifină reprezintă 95,83% iar cel din specia ceramicii fine 4,17%.

În ceea ce privește greutatea fragmentelor ceramice din prima categorie, aceasta reprezintă 98,86% iar a fragmentelor din cea de a doua categorie procentul este de 1,14%.

Variațiile statistice ale ponderii numărului de fragmente ceramice aparținând speciei fine variază între 4,17% (perturbările stratigrafice contemporane) și 4,97% (perturbările stratigrafice preistorice). Se poate remarca și faptul că în cazul analizei întregului lot ceramic valoarea ponderii statistice a numărului de fragmente ceramice aparținând speciei fine este de 5,54%, ceea ce marchează o ușoară creștere.

Chiar dacă acest stadiu al analizei este unul preliminar se pot constata unele situații statistice care sunt în concordanță cu unele observații deja exprimate de către noi în cadrul unor rapoarte sau studii anterioare.

Astfel, dacă se exclud din analiză fragmentele ceramice provenite din perturbările contemporane se poate constata ponderea foarte mare a loturilor ceramice provenind din nivelurile ocupaționale exterioare, zonele menajere și perturbările stratigrafice.

Sub rezerva confirmării acestor date de necesare verificări pe loturi de materiale mai mari câteva observații se impun. Unele dintre ele se referă la strategia cercetării arheologice în astfel de situri arheologice, respectiv cele de tip tell, deci pluristratificate.

Dacă se are în vedere ponderea procentuală a fragmentelor ceramice în cadrul diferitelor tipuri de contexte arheologice este evident faptul că trebuie ținut seama de faptul că o pondere semnificativă este deținută de loturile ce provin din contexte de tipul perturbărilor stratigrafice antropice (șanțurile de fundație de ex.), care oferă deci materiale într-o poziție stratigrafică secundară. O altă parte foarte importantă parte a loturilor ceramice provine din contexte care în mod tradițional sunt ignorate sau tratate drept contexte de tip secundar de cercetarea arheologică (niveluri ocupaționale exterioare, zone de deșeuri menajere, etc). Desconsiderarea acestor tipuri de contexte conduce la o amalgamare a materialelor cu consecințe dezastruoase pentru necesarele analize, studii și evident interpretări.

Nu în ultimul rând astfel de analize se impun nu numai în ceea ce privește ceramica ci și asupra tuturor celorlalte categorii de piese.

Un alt aspect pe care în considerăm deosebit de important are în vedere posibilitatea de a se putea astfel stabili proceduri de eșantionare eficiente și în primul rând strategii ale cercetării. Ne referim în primul rând la cercetarea preventivă pentru care astfel de analize pot fi extrem de necesare și mai ales eficiente.

Utilajul litic

În cursul acestei campanii au fost descoperite un număr de 175 de piese din care 168 de silex (96% din total) și 7 piese de piatră (4%). Piese de silex, din punct de vedere tipologic sunt reprezentate în ordinea ponderii statistice de așchii – 115 piese (cu o pondere statistică de 68,45% din totalul pieselor de silex), urmate apoi de lame – 46 de piese întregi și fragmentare (27,38%) și de gratoare – 7 exemplare întregi și fragmentare (4,16%). În ceea ce privește lamele constatăm existența unei singure piese întregi, 30 – fragmente meziale (65,21% din totalul lamelor, 12 fragmente proximale (26,08%) și numai 3 proximale (6,52%).

Cele mai multe piese de silex au fost descoperite în C. 2017 unde au fost descoperite 37 de piese din care 27 de așchii, 8 lame, și 2 gratoare. Dacă acestora li se adaugă și două topoare un lustruitor

și o râșnița fragmentară putem avea imaginea unei zone care reflectă o variată gamă de activități executate în așezare.

Utilajul de piatră este mult mai puțin numeros el constând din 4 topoare (un exemplar întreg și trei fragmentare) o herminetă, un lustruitor și un fragment de râșniță.

Această situație reflectă (chiar dacă observațiile noastre sunt în principal statistice) ponderea mare a prelucrării silexului, foarte probabil repararea uneltelor deteriorate în cursul utilizării. Precizăm că în această campanie volumul de sediment sitat nu a fost foarte mare ceea ce subliniază intensitatea prelucrării silexului.

IMDA

În cursul acestei campanii au fost descoperite 20 de piese, 13 dintre aceste fiind de os iar restul de 7 de corn.

Din punct de vedere tipologic constatăm existența a 6 împungătoare, 4 șlefuitoare, 3 dălți, 2 ciocane, și a câte unui vârf de harpon, mâner. Acestora li s-a adăugat și trei deșeuri de prelucrare.

Raport sedimentologic

În campania de cercetări arheologice 2011, a fost analizată din punct de vedere sedimentologic succesiunea stratigrafică atribuită unei zone de deșeuri menajere cercetată arheologic în suprafața SC PP.

Această acumulare este constituită dintr-o succesiune microstratificată de lentile și niveluri fine de cenușă și cărbune, depuneri cu caracter organic ce conțin numeroase oase și solzi de pești, oase de mamifere și cochilii de bivalve și gastropode, fragmente vegetale și lentile de coprolite, ca și acumulări ce conțin fragmente de lut, fragmente de chirpici ars și nears. Au fost de asemenea descoperite unelte sau fragmente de silex și de unelte șlefuite realizate din diferite tipuri de roci și fragmente de calcar ars și nears.

La partea superioară a succesiunii atribuite acestei zone de deșeuri, ca și în baza acesteia, au fost observate două niveluri cu dezvoltare laterală importantă, pe aproape întreaga latură a sectorului 20, interpretate ca niveluri de amenajare a suprafeței locuite. Aceste depuneri intenționate sunt constituite dintr-un sediment cu textură silică argilooasă, de culoare brun roșcat mediu, fără constituenți antropici; în unele zone aceștia din urmă sunt foarte rari și de mici dimensiuni, integrați în partea superioară a acestei unități sedimentare prin pasaj repetat. Analiza la nivel macroscopic a acestui nivel a evidențiat faptul că prezintă o structură micro-laminară, laminația foarte fină, milimetrică, evidențiind prezența unor elemente vegetale lemnoase, cel mai probabil de tipul stufului, a scoarței sau crengilor. Analiza la microscop a acestui tip de facies va aduce detaliile necesare în scopul înțelegerii modului de realizare și de punere în loc a acestei amenajări.

Raport petrografic

Analiza petrografică a materialului litic descoperit în această campanie în sectorul cercetat arheologic a evidențiat faptul că, în general, sunt reprezentate aceleași tipuri petrografice ca și în secvența superioară a tell-ului, cercetată arheologic în suprafața SB.

Se remarcă frecvența deosebită a șisturilor verzi, ca și a numeroaselor fragmente de calcare, cu ocurență în vecinătatea imediată a sitului, utilizate pentru diferite amenajări din cadrul structurilor construite. Mai rar, au fost descoperiți galeți de cuarțit de mici dimensiuni.

Inventarul litic cioplit este constituit din unelte întregi sau fragmentare de silex, ca și numeroase așchii și fragmente.

Analiza la nivel macroscopic a acestor unelte a permis identificarea următoarelor tipuri petrografice:

- silex cu textură fină, omogen, fără impurități sau cu foarte rare impurități milimetrice, de culoare ocru deschis-mediu, ocru cenușiu deschis-mediu, cenușiu deschis, gălbui, ocru brun deschis-mediu, brun deschis-mediu și brun roșcat deschis-mediu sau închis (nr. inv. 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 36, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 57, 60,

62, 65, 67, 68, 79, 84, 85, 86, 87, 131, 132).

- silix cu textură fină, eterogen, cu frecvente impurități milimetrice, zone de diferite culori sau structură în benzi, de culoare ocru deschis-mediu, ocru cenușiu deschis-mediu-închis, ocru brun deschis-mediu, gălbui, cenușiu deschis-mediu, cenușiu roșcat deschis, brun cenușiu închis, brun roșcat deschis-mediu-închis, brun deschis-mediu sau închis (nr. inv. 5, 6, 9, 12, 15, 17, 18, 20, 22, 26, 33, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 56, 58, 59, 63, 64, 66, 70, 81, 89, 97, 130).

- silix cu textură arenitică foarte fină, omogen, de culoare ocru cenușiu deschis (nr. inv. 69).

Analizele petrografice în secțiune subțire, la microscop, desfășurate asupra unor silicolite din zona Dobrogei, au evidențiat faptul că textura arenitică este dată de prezența unor bioclaste (cum sunt foraminiferele sau radiolariii), silicifiate. Impuritățile sunt în general claste carbonatice care nu sunt transformate prin diageneză în dioxid de siliciu. Culoarea silixurilor este foarte variabilă, după cum se remarcă și din prezentarea sumară de mai sus, și este dependentă de condițiile de formare locale. Cercetările de teren asupra zonelor de ocurență au evidențiat faptul că în același depozit pot fi întâlnite concrețiuni silicioase ce prezintă caracteristici cum sunt textura, omogenitatea și culoarea, foarte variabile.

Studiu arheozoologic

În campania 2011 s-au analizat materialele faunistice provenind din secțiunea SC/PP.

Au fost studiate mai multe unități stratigrafice care au livrat resturi aparținând taxonilor Mollusca, Crustacea, Pisces, Reptilia, Aves și Mammalia (tabel 1). Datele din tabelul 1 rezultate în urma cântării materialului faunistic ne arată că mamiferele sunt cele mai importante din acest punct de vedere urmate de pești și moluște. Ceilalți taxoni sunt neglijabili. Materialul a fost prelevat direct dar s-au cernut prin site de 4 și 1 mm și 221,5 litri de sediment provenind din două unități stratigrafice (US 20061 și 20157).

Mollusca. Resturile moluștelor sunt reprezentate de scoicile din genul *Unio* care de altfel sunt și dominante în materialul studiat. Alte genuri identificate sunt *Anodonta*, *Dreissena* și gastropodele din genul *Viviparus*.

Crustacea. A fost identificat doar un singur rest de la racul de râu *Astacus* sp. reprezentat de un gastrolit.

Pisces. S-au identificat un număr de 5266 resturi ce au aparținut peștilor (tabelul 2) din care 4906 (93,16%) au provenit din eșantioanele cernute și 360 (6,84%) din cele prelevate direct. Speciile identificate sunt comune în Dunăre și apele dulci: sturioni, știucă, avat, plătică, crap, babușcă, somn, biban și șalău. Observăm că față de celelalte materiale faunistice din nivelul Gumelnița studiate la Hârșova (Bălășescu et al. 2005) spectrul faunistic este mult mai redus chiar și în materialul obținut prin cernerea sedimentului. Remarcăm lipsa speciilor de talie mică și în special al Cyprinidelor cu un procentaj în jurul a 2% (tabel 3). Dintre acestea sunt prezente plătica, avatul, babușca și crapul acesta din urmă fiind cel mai bine reprezentat cu peste 40% din totalul resturilor determinate. Știuca e de asemenea slab reprezentată în eșantioane cu procentaje ce depășesc ușor 3%. În cazul somnului dacă privim procentaje din eșantionul prelevat direct (60%) ar părea că este specia dominantă. În realitate în eșantioanele unde a fost cernut sediment acesta nu atinge nici 7%. Sturionii, bibanul și șalăul prezintă valori fluctuante.

Reconstituirea dimensiunilor. Taliile sturionilor sunt în general mari spre foarte mari. Morunul (*Huso huso*), singura specie determinată este prezent cu indivizi de talie foarte mare.

Știuca (*Esox lucius*) e prezentă cu indivizi cu talii foarte mari ce ating valori de 780 și 860 mm lungime totală (greutate 3,7 și 5,1 kg).

Dimensiunile indivizilor de plătică (*Abramis brama*) variază între 167 și 556 mm Lt (47-2300 g). Doi indivizi prezintă talii de până

la 200 mm LT în timp ce trei sunt de talie mijlocie și mare (445-556 mm LT).

Pentru avat (*Aspius aspius*) s-au reconstituit dimensiunile pentru doi indivizi de 200 și 400 mm LT (250g, 490 g).

Crapul (*Cyprinus carpio*). Au fost reconstituite dimensiunile pentru 57 de indivizi (figura 1). Taliile se eșalonează între 363 și 1024 mm LT (0,7-15 kg) ceea ce pentru această specie sunt talii medii și mari. Aceste valori încadrează toți indivizii în categoria reproducătorilor. Media acestui eșantion (US 20061 și 20157) se situează în jurul valorii de 628 mm LT (3,6 kg).

Somnul (*Silurus glanis*) prezintă talii cuprinse între 0,47 m și 2,24 m lungime totală (greutate între 0,6 și 74 kg). Am realizat și o comparație între indivizi proveniți din eșantionul obținut prin cernerea sedimentului cu cel prelevat direct din nivelul arheologic. Observăm că în eșantionul cernut dominante sunt taliile de până la 1,2 m (cu o medie de 1m - 8,1kg) în timp ce în cel direct sunt cele dintre 1 și 2 m LT (cu o medie de 1,22 m și 11 kg). Pe lângă faptul că se creează o imagine falsă despre taliile capturate mai observăm că prin metoda directă fragmentele osoase ale indivizilor de mici dimensiuni nu sunt prelevate. Dacă privim în ansamblu materialul studiat taliile somnului sunt medii și mari.

Pentru șalău (*Sander lucioperca*) au fost reconstituite dimensiunile pentru 9 indivizi proveniți din toate eșantioanele. Taliile acestora sunt cuprinse între 497 și 873 mm LT (1-6,1 kg) ceea ce și pentru această specie sunt talii medii și mari pe care le ating doar indivizii reproducători.

Eșantionul studiat este reprezentativ pentru structurile studiate cuprinzând atât material provenit din cernerea de sediment cât și direct din nivelul arheologic. Se observă o lipsă a speciilor de talie mică și o prezență importantă a speciilor de crap și somn. În ansamblu taliile indivizilor sunt medii și mari chiar și în eșantionul obținut prin cernerea sedimentului. Aceste date ne indică că pescuitul, cel puțin pentru acest nivel, se realiza cu unelte pentru capturarea de indivizi de talie mare, iar faptul că majoritatea sunt reproducători ne poate indica că acesta s-ar fi putut realiza în perioada de reproducere. În această perioadă Cyprinidele în general se strâng în bancuri numeroase de indivizi maturi având talii medii și mari. Sturionii de talie mare prezenți în eșantion credem că confirmă utilizarea unor astfel de unelte (pripon, harpon). O comparație cu materialele faunistice studiate până în prezent provenite din nivelurile superioare Gumelnița (Bălășescu et al. 2005) ne arată mici diferențe precum lipsa speciilor de talie mică dar și a indivizilor de mici dimensiuni provenind de la speciile de talie mare. Pentru moment acest studiu nu putem să-l generalizăm pentru întreg nivelul, rezultatele acestea putând fi caracteristice doar acestor structuri. De aceea pentru generalizarea acestor rezultate este nevoie de alte eșantioane comparative în special de cele obținute prin cernerea unui volum de sediment.

Mammalia. Studiul resturilor de mamifere este în curs și de aceea în cadrul acestui raport preliminar nu vom face foarte multe aprecieri cantitative. Toate fragmentele analizate prezintă caracteristicile unor deșeuri menajere și anume: urme de tăiere - de dezarticulare și de descârmare, urme de dinți (de carnivore, probabil câini, dar trebuie luat în seamă și acțiunea distructivă a suinelor domestice) și urme de ardere.

Spectrul faunistic ilustrează atât activitatea de creștere a animalelor fiind determinate resturi de vită domestică, porc, oaie, capră și câine, cât și vânătoarea care este ilustrată prin prezența următoarelor specii: cerb, căprior, mistreț, vulpe, vidră, bursuc și iepure de câmp. În cadrul acestui raport preliminar putem afirma că bovinele au o pondere relativ mare, ele fiind urmate de către suine și ovicaprine. Se observă ca și în campania precedentă o pondere relativ ridicată a resturilor de câine. Faptul că specia *Canis familiaris*

(câinele) era utilizată în alimentație este dovedită de cele câteva resturi cu urme de descărnare, dar și de jupuire

Vânatul reprezintă o activitate secundară de procurare a hranei, rolul său fiind relativ scăzut în comparație cu activitatea de creștere a animalelor. Dintre taxonii preferați din punct de vedere cinegetic ies în evidență mistrețul și cerbul; restul speciilor având o pondere redusă.

Bibliografie:

Bălășescu A., Radu V., Moise D., 2005, Omul și mediul animal între mileniiile VII-IV î.e.n. la Dunărea de Jos. Biblioteca Muzeului Național, Seria Cercetări Pluridisciplinare, 11, București, Editura Cetatea de Scaun, 404 p.

30. Hârșova, jud. Constanța [Carsium]

Punct: Cetate, str. Cetății - str. Carsium

Cod sit: 60810.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 104/2011

Colectiv: Constantin Nicolae - responsabil, Cristina Talmățchi (MINAC), Daniela Mihai (INP), George Dumitru (UO Constanța)

Campania 2011, a urmărit, potrivit planului anual de cercetare, continuarea săpăturilor în două sectoare începute în anii precedenți: „turnul comandantului” și „poarta de nord a cetății”, precum și deschiderea unui nou sector: instalația portuară. Dat fiind sumele alocate, insuficiente chiar pentru un sector, prin contribuția MINAC s-au continuat cercetările numai la poarta de nord. În același timp, colectivul a urmărit sensibilizarea autorităților și a comunității locale prin organizarea ediției a XII-a a manifestării „Ziua porților deschise, pe data de 25 septembrie.

Poarta de nord a cetății romano-bizantine (C. Nicolae).

În limita fondurilor disponibile, Campania 2011 a urmărit cercetarea turnului din partea dreaptă a intrării pe poarta cetății Carsium (T 1). În anul 2009, pe traseul secțiunii S 2, s-a efectuat un sondaj în interiorul turnului și s-au putut face, cu acest prilej, constatări importante. Săpătura actuală urma să stabilească definitiv dimensiunile interioare ale turnului și elementele de construcție caracteristice, la care se adaugă, eventual, noile date cronologice.

Zidurile se păstrează chiar de la suprafața solului. Până la adâncimea de 0,50 m s-a identificat un nivel din pământ bine compactat cu resturi de materiale de factură romano-bizantină și câteva fragmente de vase medievale (smalț de culoare verde închis, spre maroniu). Prezența materialelor medievale este legată de un nivel tipic înregistrat chiar în intrarea pe poartă unde s-a identificat podeaua unei locuințe turcești încă din prima campanie de cercetare a obiectivului. De la -0,50 m apare un nivel de arsură ce capătă consistență până la adâncimea maximă de 1,00 m. Acesta este evidențiat printr-o masă mare de chirpic crud, prăbușit, arsă puternic, împinsă de la mijlocul turnului spre laturi și în față, cu multă cenușă. De aici au fost recuperate fragmente de vase din ceramică, materiale de construcție, obiecte din metal, monede, cu stare de conservare precară. Pavimentul din cărămidă se păstrează numai în partea centrală. Spre incintă, șanțul unei conducte de apă potabilă săpat în emplecton a distrus intrarea în turn. Interpretarea datelor permite unele observații cu privire la caracteristicile turnului. Dimensiunile interioare sunt de 4,04 x 7,80 m, iar grosimea zidului este de 2,65 m. Se păstrează doar cinci rânduri de piatră cioplită la exterior pe înălțimea maximă de 1,00 m. Mortarul folosit este din nisip, var și

fragmente mici de cărămidă. Fragmentele de chirpici provin de la o amenajare interioară despre care nu se pot face, deocamdată, precizări. Cenușa de culoare albă și fragmentele de cărbuni sugerează o suprastructură interioară din lemn de esență slabă. Materialele de construcție recoltate din acest nivel, păstrate în stare fragmentară (olane, țigle, cărămizi), vin atât dintr-un posibil acoperiș al turnului cât și din demantelarea ulterioară a zidurilor. Fragmentele ceramice sunt caracteristice, în majoritatea cazurilor, amforelor, nelipsind nici vase mai mici. Pe nivelul pavajului s-a descoperit o gresie mare, cu lungimea de aproape o jumătate de metru, intens folosită. Dintre obiectele din fier se remarcă cuie mari, colțare, mai multe fragmente de formă lamelară sau vârfuri, precum și câteva vârfuri de suljiță aflate în stare precară. Săpătura s-a oprit la limita pavimentului urmând a fi continuată în campaniile următoare.

31. Ilișua, com. Uriu, jud. Bistrița-Năsăud

Punct: Castrul roman

Cod sit: 35303.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 12/2011

Colectiv: Corneliu Gaiu (CMJ Bistrița)

Localitatea Ilișua este situată pe cursul inferior al râului cu același nume, unul dintre afluenții importanți pe care Someșul Mare îi adună de pe culmile Țibleșului și care se constituie într-una din căile cele mai lesnicioase de legătură dinspre Transilvania cu Țara Lăpușului. Aflată la interferența dealurilor Ciceului cu zona depresionară ce însoțește Valea Someșului Mare, într-un punct care asigură o bună vizibilitate și un excelent control asupra celor două axe de comunicație, romanii au amplasat pe terasa de pe malul stâng al văii Ilișua un castru cărui îi revenea un rol important în cadrul sistemului de apărare de pe limesul nordic al provinciei Dacia, apoi Dacia Porolissensis. Castrul este situat în extremitatea sud estică a terasei, locuită încă din perioada bronzului târziu, apoi în prima epocă a fierului și în Latênul mijlociu, așezări explorate concomitent cu dezvoltarea investigațiilor arheologice a sitului.

Karoly Torma inițiază săpături arheologice de amploare la Ilișua, între 1858 și 1863, fixând poziția castrului și a celorlalte obiective romane, rezultatele investigațiilor fiind exemplar publicate la scurtă vreme după încheierea lucrărilor. Pornindu-se de la rezultatele și consemnările oferite de Karoly Torma săpăturile au fost reluate în anul 1978 și desfășurate în campanii ce s-au derulat an de an, mai întâi în castru, extinse ulterior și în vicus. În primii ani săpăturile s-au concentrat pe identificarea elementelor sistemului de fortificare și stabilirea stratigrafiei generale a sitului. Încă din primele campanii de săpături s-a degajat faptul că acesta a cunoscut trei etape constructive, clar departajate: castru mic, castru mare de lemn și castru de piatră.

Săpăturile din anul 2011 au urmărit trei obiective: 1. dezvelirea barăcii din raentura sinistru identificată în campaniile anterioare; 2. stabilirea planului barăcilor din praentura sinistru și 3. reluarea cercetărilor din latus sinistru pentru completarea informațiilor privind clădirea identificată cu valetudinarium-ul.

În raentura a fost deschisă o suprafață de 12 x 5 m perpendiculară pe via sagularis care, între 0 – 2 m, a interceptat drumul care consta dintr-un strat de pietriș acoperit de lespezi și sfărâmături de piatră. Baraca orientată per strigas, paralel cu via principalis, este marcată de amprente pereților ale căror gropi erau săpate în stratul geologic, pentru primele faze ale clădirii sau înfipite în nivelele precedente în cea de-a treia fază. Secțiunea a intersectat

trei contubernia cu deschideri de 3,6 m, ale căror pereți erau marcați prin șanțuri late de 0,35 m care coboară cu 0,50 – 0,60 m sub nivelul de călcare.

În imediata vecinătate a viei sagularis secțiunea a interceptat o groapă rectangulară cu laturile de 2,4 x 3,6 m care taie capătul barăcii și se adâncește la 1,20 m. Stratul compact de var care acoperea fundul gropii documentează destinația sa inițială, cea de groapă de var, ulterior umplută cu resturi menajere, ceramică, materiale de construcție și sfărâmături de piatră.

În praetentura sinistra au fost deschise două secțiuni perpendiculare pe via principalis, a cărei margine o și ating, cu dimensiunile de 26 x 3 m, la 10 m una de alta. În acest perimetru solul viu se află la 0,60 – 0,80 m, suprapus de un nivel de depunere relativ sărac, aparținând la două barăci despărțite de o stradă de balast lată de 5 m, suprapus de sfărâmături de piatră și tegule. Baraca dinspre via principalis are o deschidere de 9 m, cu amprente pe pereților remarcate prin stratul de chirpici și arsură.

Cercetările reluate la clădirea aflată în latius praetorii sinistrum, de plan dreptunghiular aliniat cu principia, ale cărei dimensiuni au fost stabilite prin secțiunile din anul 1984, de 31,70 x 11,70 m, au constat în deschiderea a două secțiuni transversale de 22 x 2 m, cu un interval de 7 m între ele. Edificată în opus incertum cu pereții de 0,90 - 1 m grosime, aceasta are o deschidere de 9,8 m. În umplutura clădirii existau aglomerări de bolovani și lespezi de piatră provenind din zidurile prăbușite, precum și numeroase fragmente de fuse și baze de coloană concentrate cu preponderență cam la 2 m de pereții construcției. O achiziție interesantă o reprezintă și jumătatea superioară a unui altar, cu laturile de 70 x 45 cm care conservă doar primul rând al inscripției D M.

Construcții similare au fost semnalate și în alte caestre din provincie: Porolissum, Cășei, fără a le putea clarifica funcționalitatea. Asupra destinației de magazie, se opune, în cazul de față, caracterul spectacular al interiorului, cu aliniamente de coloane dispuse longitudinal. Urmează ca prin dezvelirea întregului edificiu să beneficiem de planul integral și elemente de datare mai sigure.

Materialul arheologic a intrat în colecțiile muzeului din Bistrița unde va fi conservat și inventariat.

Bibliografie:

D. Protase, C. Gaiu, G. Marinescu, *Castrul și așezarea civilă de la Ilișua, Bistrița* 1997;

Cr. Găzdac, C. Gaiu, E. Marchiș, *Coins From Roman Sites and Collections of Roman Coins From Romania VI. Arcobadara (Ilișua), Cluj-Napoca* 2011;

C. Gaiu, R. Zăgreanu, *Inscripții și piese sculpturale din castrul roman de la Ilișua*, ed. Accent 2011.

32. Isaccea, jud. Tulcea [Noviodunum]

Punct: Cetate

Cod sit: 159696.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 87/2011

Colectiv: Florin George Topoleanu – responsabil, Aurel Stănică, Ligia Dima (ICEM Tulcea), Laurențiu Radu (MINAC), George Bilavski (IA Iași); Adrian Adamescu (MI Galați), Niculina Dinu (M. Brăila); Jeni Efimov, Octavian Bounegru, Gheorghe Romanescu (UAIC Iași), Monica Mărgineanu-Cârstoiu (IAB), Virgil Apostol (MNIR), studenți U București.

Campania anului 2011 a avut în vedere următoarele obiective principale:

- Cercetările arheologice sistematice în perimetrul fortificației romane târzii și medio-bizantine; în așezarea civilă și necropolă;
- Amenajarea depozitului șantierului;
- Conservarea primară a monumentelor descoperite;
- Manifestări de popularizare;
- Cercetări de teren și Proiectul ARheoDataBase

În perioada 1.09 – 22.10.2011, colectivul de arheologi din cadrul șantierului Isaccea – Noviodunum și-a desfășurat activitatea în trei sectoare, după cum urmează:

Incinta Est – S 1

Florin Topoleanu, Aurel Stănică, Niculina Dinu

În campania anului 2010 a fost deschis un nou sector de cercetare sistematică a cetății, cu scopul de a identifica zidul/zidurile de incintă, a cărei existență este doar amintită în lucrările mai vechi¹.

Obiectivul cercetărilor de aici este identificarea celor două incinte târzii, cercetate în anii '60 ai secolului trecut de Ion Barnea. Sistemul defensiv cu două incinte paralele este cunoscut în antichitate sub numele de „protechisma”, iar identificarea acestuia este importantă pentru cunoașterea laturii de est a fortificației.

În anul 2011, secțiunea practică anul trecut (15 x 3 m) pe direcția E-V, a fost prelungită spre E cu încă 12 m, însemnând 4 casete a 3 m (cu un maror de 1,50 m, între secțiunea de anul trecut și cea trasată anul acesta). Adâncimea maximă atinsă este de 1,50 m, în partea de V de unde nivelul actual de călcare coboară spre E. Și acest perimetru săpat a fost afectat de nivelările din perioada contemporană. În capătul de V al secțiunii, la -0,50 m, se păstrează capătul zidului medieval (ridicat la sfârșitul secolului al XIII-lea) adosat incintei romane descoperite în anul 2010. Se pare că zidul făcea un cot spre NV, dar demantelarea sa sistematică, vizibilă pe profilul de N, face ca, în acest stadiu al cercetărilor, situația să fie greu de interpretat.

Alte două nuclee de zidărie legată cu mortar, se mai păstrează pe profilul de sud al casetei 9, la -0,50 m, respectiv -0,90 m. Așa cum aminteam, întregul perimetru al secțiunii este puternic afectat de nivelările practicate în perioada contemporană², vizibile pe profile. În contextele bulversate, au fost descoperite bucăți de carton asfaltat, folie de plastic, sârme, piese metalice (probabil piese ce aparțineau unor utilaje) și bucăți de sticlă. Tot în contextele bulversate, au fost surprinse capetele unor stâlpi din lemn, care făceau parte din structurile utilizate pentru depozitarea cerealelor.

Bulversarea acestui sector însă a antrenat și un bogat material arheologic. Predomină ca de obicei ceramica, mai ales vasele pentru gătit, majoritatea aparținând epocii medii-bizantine (sec. al XIII-lea).

Din același context deranjat, au fost recoltate un număr de 38 de monede, în marea lor majoritate imitații latine modul mare. Din lotul de monede, se remarcă o monedă de argint, o posibilă emisiune din secolul al XVII-lea. În categoria obiectelor descoperite, remarcăm o cruciuliță de sidif, a treia descoperită în situl Isaccea – Noviodunum.

Necropolă Livadă – Cripte

Florin Topoleanu, Aurel Stănică, Monica Mărgineanu-Cârstoiu, Virgil Apostol

Acest sector situat la cca. 650 m SV de cetate, marchează în mod spectaculos limita de NV a necropolei. Monumentul, a cărui dezvelire a necesitat mai multe campanii de săpături arheologice, este compus din 5 cripte construite din piatră legată cu mortar, dispuse cruciform în jurul unui „vestibul” în care accesul se făcea printr-un „dromos”. Dimensiunile edificiului sunt de 10,50 m pe laturile de E și V, 8 m pe latura de N și 6,70 m pe latura de S.

Încadrarea sa cronologică a fost determinată cu ajutorul descoperirilor monetare. Astfel, momentul constructiv este marcat de o monedă de la Constantin cel Mare (sec. al IV-lea p.Chr.), iar jefuirea și distrugerea sa este dată de o monedă de la Justinian (sec. al VI-lea p.Chr.).

Importanța acestui moment este evidentă, dacă ar fi să reamintim doar faptul că planul său cruciform este până în prezent unic în România, aducând astfel date noi privind arhitectura funerară creștină.

În campania anului 2011, cercetarea din acest sector și-a propus să rezolve problema modalității de acces în criptă prin "dromos". De regulă, accesul în astfel de monumente se făcea de sus, coborând pe treptele din "dromos", deoarece întregul edificiu era acoperit. Ori în cazul nostru, "dromosul" este deschis spre E, sugerând astfel că accesul se făcea, poate de la nivelul de călcare din interior.

Așezarea civilă

Florin Topoleanu

Cel de-al treilea sector cercetat în campania 2011, se găsește în așezarea civilă a cetății, la aproape 500 m S, și are ca obiectiv principal un cuptor pentru ars materiale de construcție, de a cărei existență avem informații vagi de peste două decenii.

Aici a fost practicat o casetă cu laturile N și S de 7,50 m, iar E și V de 6 m. La cota de -1,00 -1,10 m, pe toată suprafața au apărut fragmente de pământ ars la roșu și fragmente de cărămizi și chirpici, alături de o însemnată cantitate de fragmente ceramice de epocă medie-bizantină (sec. XI).

Cuptorul, cu sola rectangulară orientată NV-SV, are următoarele componente:

Prefurnium sau canalul de alimentare, cu o deschidere de 0,90 m și o înălțime de 1,08 m este construită în boltă, din cărămizi. Spre interior pereții laterali sunt evazați pentru a permite alimentarea focului. În fața prefurniumului se păstrează un prag construit din cărămizi deformate la ardere, cu siguranță rebuturi.

Furnus sau camera de combustie (focarul), are două compartimente, lungi de 3 m, late de 1,23 m, respectiv 1,12 m, dispuse de o parte și de alta a unui pilon central cu lățimea de 0,70 - 0,90 m. Podeaua focarului, pe care se păstrează un strat gros, dur de cenușă se găsește la cota -3 m, față de nivelul actual de călcare, iar tavanul cu câte cinci arcuri este construit în boltă, din cărămizi, are înălțimea cuprinsă între 0,90 - 1,60 m.

Sola sau grătarul, este placa perforată pentru pătrunderea aerului cald, susținută de arcurile din focar, este elementul principal al camerei de ardere, suprafața pe care erau așezate produsele din lut ce urmau să fie arse pentru a căpăta consistență. În cazul nostru, grătarul de formă rectangulară, dar mai ales dimensiunile sale (3,20 m), indică că este vorba de un cuptor pentru ars materiale de construcție (cărămizi, olane, tuburi pentru apeduct etc.).

Bolta construită din lut, acoperea camera de ardere și putea fi temporară sau fixă. Cuptorul de la Noviodunum era cu siguranță prevăzut cu boltă fixă a căror urme sunt păstrate în unele locuri, pe o înălțime maximă de 0,60 m.

Datarea acestui monument în secolele IV-VI p.Chr. este asigurată de dimensiunile cărămizilor folosite la construcție (0,31 x 0,31 x 0,04), și fragmentele ceramice descoperite în zonă.

Cuptorul, o adevărată "fabrică" a antichității, pare a fi cel mai bine păstrat de pe teritoriul României.

Celelalte elemente componente ale oficinei, adică, platforma de lucru, acoperișul, canalul de drenaj al apelor, gropile de rebuturi și de extracție a lutului, vor face obiectul cercetărilor viitoare, în măsura în care nu au fost distruse de locuirea medievală.

În aceeași casetă au fost descoperite și 5 morminte aparținând

epocii medio-bizantine. Menționăm în acest sens, bordeiul surprins în colțul de NV la -1,30 - 1,40 m cu o podea puternic arsă, lângă care, într-o groapă vizibilă pe profilul de N, la -1,60 m s-a păstrat un vas borcan întreg, decorat cu roțița, datat în secolul al XI-lea. De-a lungul profilului de E, la -1,10 - 1,80 m, au fost descoperite 5 morminte de inhumație, fără inventar și o groapă menajeră, săpată până la -3,00 m, aparținând aceleiași epoci.

Importanța deosebită a descoperirilor din acest sector impune extinderea cercetărilor în zonă, unde cu siguranță se conturează un adevărat cartier meșteșugăresc, primul documentat până acum la Noviodunum.

Amenajarea depozitului șantierului

Aurel Stănică, Laurențiu Radu, George Bilavski

În campania din acest an am acordat o mare atenție amenajării depozitului arheologic. Spațiul generos oferit de o clădire ridicată în anii '50, care a deserved ca spațiu de depozitare pentru cereale, a fost achiziționată în 1997, a reprezentat locul ideal pentru constituirea depozitului de sit. Totodată, un compartiment al acestei clădiri a fost utilizat în ultimii ani și ca spațiu de expunere pentru obiectele descoperite în cursul campaniilor de săpături și care au fost valorificate cu ocazia manifestărilor (Ziua Porților Deschise) organizate aici de colectivul de cercetare al Șantierului Arheologic Isaccea-Noviodunum.

Au fost continuate operațiunile din anul 2010 de montare a rafturilor.

De asemenea, materialul arheologic, în special ceramica, a fost selectat, numărat și depozitat în cutii. Această operațiune a cuprins și introducerea într-o bază de date a materialului identificat (categorii ceramice, forme etc), din toate epocile istorice atestate la Noviodunum.

Conservare primară

Aurel Stănică, Florin Topoleanu

Ca și campaniile precedente, și în acest an au fost luate măsuri de protejare a noilor descoperiri și, mai ales, a zidurilor, extrem de afectate de acțiunile antropice din Evul Mediu sau epocă modernă, și, în special, din secolul al XX-lea. De asemenea, protecția primară are rolul de a proteja monumentele de acțiunea factorilor de mediu - îngheț/dezghet, care afectează în mod vizibil structurile descoperite. S-a procedat la acoperirea cu folie sau carton asfaltat a unor ziduri, a nivelurilor arheologice, au fost consolidate cu proptele din lemn și saci umpluți cu pământ. Aceste acțiuni au vizat monumentele descoperite în cursul acestei campanii - Cuptorul și Criptele.

Manifestări de popularizare

Aurel Stănică

Sâmbătă, 15 octombrie 2011, colectivul de cercetare al șantierului a organizat ZIUA PORȚILOR DESCHISE la Cetatea NOVIODUNUM.

Elevi de la Grupul Școlar "C-tin Brătescu" Isaccea, însoțiți de cadre didactice, studenți ai Facultății de Istorie, Filozofie și Teologie, specializarea Istorie, a Universității "Dunărea de Jos" din Galați, colectivul Casei de Cultură Isaccea, localnici, deputați din parlamentul României, presa, au vizitat Centrul de Studii Noviodunum (baza arheologică) și expoziția organizată cu această ocazie, plus monumentele descoperite în campania de cercetări din acest an (Cuptorul pentru materiale de construcție și Cripta). Oaspeții noștri au vizitat și monumentele descoperite în cursul campaniilor din anii trecuți (Turnul Mare, Turnul A, Curtina, Turnul de Colț, Incinta de est și Incinta de nord).

Manifestarea din acest an, aflată la a VI-a ediție, s-a adresat comunității locale, instituțiilor locale, județene și naționale, comunității

științifice, fiind o modalitate de popularizare și punere în valoare a patrimoniului istoric și arheologic din zona orașului Isaccea. Totodată, arheologii au prezentat rezultatele muncii lor, dorind să sensibilizeze populația orașului pentru a proteja, conserva, promova și valorifica patrimoniul cultural și natural local, care reprezintă o alternativă viabilă pentru dezvoltarea turistică și viitorul localității. Existența unui sit arheologic în cadrul unei comunități are rolul de a impulsiunea comunitatea locală de a-și căuta „rădăcinile”, identitatea culturală, de a conștientiza apartenența la un spațiu istoric și cultural.

Manifestarea a fost promovată pe toate canalele media, vizibilitatea finanțatorului – Ministerul Culturii și Patrimoniului Cultural Național, instituția care a finanțat cercetările arheologice din acest an de la Noviodunum.

Cercetări de teren³ și Proiectul ARheoDataBase

Aurel Stănică

Colectivul de cercetare a efectuat în fiecare an o serie de cercetări de teren în teritoriul Cetății Noviodunum, pentru a identifica, cartografi și necropolele în vederea extinderii proiectului de cercetare spre teritoriu.

ARheoDataBase – Sistem informatic de inventariere, conservare și digitizare a datelor privind patrimoniul arheologic al județului Tulcea, a fost un proiect finanțat de Administrația Fondului Cultural Național. Perioada de desfășurare a proiectului: 9 august 2011 – 15 noiembrie 2011⁴.

Prin acest proiect ne propunem constituirea unei baze de date informaționale (geospațiale), care poate reprezenta un instrument necesar pentru organizarea/arhivarea pe termen lung a datelor și informațiilor din arhiva ICEM Tulcea. Datele sunt destinate cu precădere administrației culturale și specialiștilor, dar și marelui public, deoarece într-o societate bazată pe cunoaștere este nevoie ca cetățeanul să cunoască și aceste aspecte legate de patrimoniul digital. Existența unei baze de date geospațiale care să permită inventarierea și gestionarea optimă a siturilor și monumentelor istorice din județul Tulcea, reprezintă un obiectiv prioritar în activitatea de conservare a patrimoniului cultural (conservarea monumentelor arheologice și istorice) ca metodă de lucru modernă a specialiștilor din domeniu.

Acțiunea de identificare a siturilor, a constituit unul din obiectivele proiectului Noviodunum 2000. În cadrul proiectului, am continuat cercetările de teren și delimitarea siturilor arheologice din teritoriul administrativ al orașului Isaccea. Echipa de proiect a avut în vedere zonele situate la sud și vest de localitate, fiind identificate și delimitate un număr de 33 de situri⁵.

Siturile identificate (unele cunoscute, precum cele din zona Suhat), acoperă întreg palierul cronologic, de la neolitic la epocă modernă.

Note:

1. CCA 2011, nr. 26.
2. În cursul săpăturilor au fost descoperite și două monede de 50 bani, emisiuni 1954 și 1957.
3. La cercetările de teren au participat și un grup de profesori de istorie, cărora le mulțumim pentru sprijinul acordat. Aceștia sunt: Daniela Stănică (Școala cu cls. I-VIII, nr. 12, Tulcea), Adrian Stănică (Școala Mihai Viteazul, jud. Constanța), Sorin Negru (Școala Oltina, jud. Constanța), Juncanaru Emil Pedemonte (Liceul Lazar Edeleanu Năvodari, jud. Constanța), Cosmin Bortoș (SC Smart Logistics SRL Constanța).
4. Din echipa de proiect au mai făcut parte: Cristian Micu, Sorin Ailincăi, Mihail Florian, Valentin Panait (ICEM Tulcea), Mihai Florea (ARA).
5. Prin procesarea datelor în sistem GIS/SIG (Sistem

Informațional Geografic), s-a urmărit realizarea unui sistem integrat de gestionare a informației, din domeniul arheologiei, prin intermediul unor baze de date spațiale. Nu vom detalia aici procedura care a stat la baza aplicației.

33. Istria, com. Istria, jud. Constanța [Histria]

Punct: Cetate

Cod sit: 62039.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 25/2011

Colectiv: Mircea Victor Angelescu – responsabil (IAB)

Fondurile alocate pentru șantierul arheologic Histria de către Ministerul Culturii și Patrimoniului Național a fost de 100.000 RON, bani folosiți exclusiv pentru cercetarea arheologică și unelte.

În anul 2011 cercetarea arheologică sistematică de la Histria, com. Istria, jud. Constanța, s-a desfășurat în perioada 14 august – 15 octombrie. Au fost continuate cercetările arheologice pe doar două sectoare datorită întârzierii foarte mari a finanțărilor puse la dispoziție de Ministrul Culturii și Patrimoniului Național. În perioada 14 august – 15 septembrie s-a lucrat pe sectoarele: T (Templu) și Sector Sud (Basilica Pârvan) iar în perioada 16 septembrie – 20 octombrie pe Sector Sud (Extra muros - K). De asemenea au început lucrările pe un sector (Sector Centru – Nord) din centrul cetății cu un colectiv de la MINAC.

Și în acest an, ca și în anii trecuți, în două perioade, s-au executat de către dl. C. Mehedințeanu (INP) o serie de ridicări topografice atât ale noilor descoperiri din sectoarele în lucru, cât și ale zidurilor din cetate pentru care nu se realizase ridicarea topo ceea ce a contribuit la completarea planului topografic digital al Histriei, pe care se bazează aplicația GIS-HIS.

Sector T¹

Alexandru Avram, Iulian Bîrzescu, Monica Mărgineanu Cîrstoiu, Florina Panait Bîrzescu, Ștefan Vasiliță (IAB), Virgil Apostol (MNIR), Karin Maurer (Universitatea din Viena), Alexandra Țârlea (FIB).

Monumentul M. suprafețele C8, C9.

Între anii 2007 și 2009 în partea de sud-est a săpăturii a fost cercetată o construcție de cult de epocă arhaică (notată M), orientată N-S. La sud de aceasta, în suprafața C8, a apărut o nivelare de țigle, ce provine foarte probabil de la construcția amintită. Nivelarea a fost datată pe baza ceramicii amestecate cu țiglele în al doilea sfert al secolului al V-lea î.Chr. și a oferit, prin diversitatea pieselor descoperite, elemente importante pentru cunoașterea construcției M. În anul 2011 am încercat să aflăm limitele și caracterul acestei nivelări de epocă clasică timpurie, prelungind atât spre vest suprafața cercetată până-n 2009 cât și spre sud, aici deschizând o nouă suprafață, C9.

În partea vestică am făcut un mic sondaj, 3 x 1,30 m, forma și dimensiunile acestuia fiind impuse de zidurile monumentelor de epocă romană dezvelite în anii trecuți. Cercetarea în suprafața C8 a început de un nivel roman timpuriu - elenistic târziu, aflat sub strada III a cartierului roman târziu. Până la stâncă nu a ieșit la iveală niciun monument, singura descoperire notabilă fiind patul de țigle arhaice, surprins pe toată suprafața cercetată.

În ceea ce privește suprafața C9, aceasta a fost trasată ca o prelungire înspre sud a C8, și cuprinde înspre est și zidul de incintă

roman târziu. Dimensiunile noii suprafețe deschise, 5 x 5 m, au fost dictate și de săpăturile de anvergură de la începutul secolului trecut la zidul de incintă, săpături, care, făcute în pantă, nu au ținut cont de monumentele din apropiere. Acest fapt ne-a obligat să facem o săpătură în trei trepte, cu scopul obținerii unor informații stratigrafice coerente.

La sud de strada III, imediat lângă incintă, în anul 2009 au apărut zidurile unei case de epocă romană târzie, de secol VI, ce suprapune în parte fundația unei alte case, foarte probabil de secol IV d.Chr. Din fundația casei de secol VI au apărut în C9 două ziduri: Z 1/C9, a apărut la 75 cm de profilul vest, la 1 m de nivelul actual de călcare. Zidul este orientat N-S, are 70 cm grosime și a fost surprins pe o lungime de 4,60 m, din fundația sa păstrându-se 60 cm; cel de-al doilea zid Z 2/C9, reprezintă o închidere spre vest a primului, a apărut la 2,60 m de profilul sud al suprafeței și are 66 cm grosime. Ca și primul, este construit din pietre de șist, calcar și spoliile de la monumente mai vechi, legate cu pământ. Înspre est, zidurile acestei case au fost, se pare, complet demantelate de săpăturile anterioare.

Tot în C9 au ieșit la iveală alte două ziduri de epocă romană, care în momentul de față sunt greu de legat de monumentele cunoscute. Primul zid, Z 3/C9, orientat E-V, a fost surprins pe 2,50 m lungime; acesta are 60 cm grosime și păstrează din fundație 30 cm, aflându-se la doar 35 cm deasupra stâncii. Ultimul zid Z 4/C9, orientat E-V, stă direct pe stâncă, are o grosime de 75-77 cm, se păstrează pe o lungime de 1,30 m; din fundația, ce stă direct pe stâncă, se păstrează 1,10 cm. Acesta din urmă este un zid bine legat cu mortar, fapt destul de rar întâlnit în zona sacră la construcțiile de epocă romană. Un strat de lut acoperă o mare parte a acestor ziduri până la zidul de incintă. Acesta din urmă a fost dezvelit, pe o lungime de 2 m. Ca și în C8 zidul de incintă stă direct pe stâncă, are 90 cm grosime; între incintă și celelalte ziduri nu au putut fi stabilite raporturi stratigrafice clare, din cauza bulversărilor anterioare.

Dintre descoperirile făcute în C9 amintim un bloc de marmură cu kymation și relief (?), o inscripție fragmentară pe un bloc de marmură, foarte probabil o dedicație de sec. II d. Chr. către Apollo.

Templul Afroditiei și monumentele de la sud de templu, suprafața B5.

Săpăturile de la sud de templul Afroditiei au avut ca principal obiectiv anul acesta lămurirea unor situații apărute la sud de groapa sacră și la vest de templu, precum și cercetarea unor eventuale monumente, ce sunt de așteptat în această parte a temenosului.

Cercetarea la sud de templu s-a concentrat în suprafața B5 (3,80 x 4 m). Săpătura a început de la un nivel roman timpuriu. În suprafața cercetată nu a apărut niciun monument in situ, în schimb am putut face mai multe observații cu privire atât la distrugerea zonei sacre la sfârșitul epocii arhaice cât mai ales la momentul refacerii zonei către sfârșitul celui de-al doilea sfert al sec. V a.Chr.

Sub stratul de umplutură de epocă romană a apărut un strat de pământ lutos compact, cu mici pietricele, scoici, ceramică și puține oase, sub care se află, până la stânca de șist, un strat de pământ maroniu deschis, afânat, cu multe pietre de șist, calcar, marmură și ceramică – mai ales țigle – ținând de o umplutură de epocă clasică timpurie. Datarea umpluturii în al doilea sfert al secolului al V-lea a.Chr. s-a făcut în primul rând pe baza amforelor de Chios, Mende și Thasos. Cele mai multe dintre descoperiri țin de templul arhaic al Afroditiei, precum țigle, simae, antefixe, toate aparținând unor tipuri cunoscute, altele foarte probabil în legătură cu templul, precum fragmente de calcar de la capitele și de la alte elemente arhitecturale. Cele mai multe dintre fragmentele de calcar și marmură au fost mărunțite și aruncate aici ca într-o groapă votivă. Tot aici au apărut și țigle de la monumentul M. Noi detalii cu privire la această situație sunt de așteptat în campaniile viitoare. Adâncimea la care a apărut stânca în B5, față de nivelul la care s-a început săpătura, este între

1,03 și 1,26 m.

Cercetarea monumentelor grecești la vest de templul Afroditiei, suprafața δ.

În anul 2011 săpăturile în acest subsector s-au desfășurat aproape exclusiv în suprafața δ, 4,20 x 3,80 m, delimitată de o încăpăre a insulei romane timpurii. Aici săpătura a început de pe nivelul de distrugere a templului arhaic, nivel bine evidențiat în cercetările anterioare, mai ales în suprafața ε începând cu anul 2007.

Un aliniament de 5 plăci de îmbrăcătură, numeroase calyptere, strotere, antefixe, bârne arse, precum și sute de fragmente de la un capitelul arhaic, întăresc observațiile făcute cu privire la distrugerea templului în rapoartele din 2007-2008. Tot de nivelul de distrugere mai ține și un bloc de calcar, cca. 1 m lungime, precum și numeroase fragmente de chirpic, uneori cu fățuială.

Din platforma templului nu se păstrează în δ decât un mic bloc de calcar în partea de sud a suprafeței cercetate, restul acestuia fiind foarte probabil dezafectată la începutul epocii romane. Mult mai bine păstrat este în schimb zidul arhaic de la vest de platformă, interpretat ca posibil peribol. Acesta se păstrează în δ pe o lungime de 3,80 m, are ca și-n suprafața ε 1,10 m grosime, având plăci de șist verde în fundație, din elevație se păstrează însă pe latura de est 6 blocuri bine alinate din calcar albicios, diferit de cel folosit la templul Afroditiei, blocurile având fiecare 40 cm lungime și 20 cm înălțime.

Note:

1. Notațiile sunt aceleași cu cele din rapoartele 1991-2009.

Sector Sud - Basilica Pârvan

Mircea Victor Angelescu (IAB), Valentin Victor Bottez (FIB), Iulian Ganciu (student FIB)

La reluarea săpăturilor de la Histria după război, în 1949, Gr. Florescu a preluat cercetarea incintei. Totodată a realizat și o descriere extrem de minuțioasă¹ a stadiului în care ajunseseră cercetările în timpul lui V. Pârvan și S. și M.F. Lambrino la care face dese și prețioase referiri prin sintagma "vechile săpături" menită a eluda citarea numelor celor ce participaseră sau conduseseră cercetările în perioada 1914-1942.

Problema incintei va fi atinsă, chiar dacă numai sumar, de V. Canarache și S. Dimitriu în momentul realizării secțiunii magistrale est-vest („marele șlitz”), pornind de la țărnuțul lacului Sinoe și care străbate cetatea romană târzie până dincolo de Poarta Mare, continuând apoi prin câteva secțiuni până pe platoul din vestul cetății². Descrierea săpăturii în zona în care aceasta a intersectat zona Porții Mari a incintei târzii a adus unele elemente noi pentru cercetarea acestui monument³.

Perioada cea mai prolifică pentru cercetări, dar și pentru publicații, ce au avut drept obiect incintele histriene a fost cea a anilor 1960-70. Principalele progrese în cunoașterea incintelor au fost cele concretizate în cercetările la „incinta elenistică din valul III”⁴ și cele realizate cu ocazia restaurării zidului roman târziu de incintă și a edificiului Terme I, realizate în etape succesive de minuțioasă cercetare⁵.

Cercetărilor de teren li s-au adăugat nu mai puțin importante studii aerofotogrammetrice realizate și publicate de Al. S. Ștefan⁶ a căror utilitate și valabilitate a rămas la fel și astăzi.

Astăzi nu știm mai nimic despre latura de est în afara interpretării făcute de Al.S. Ștefan⁷ fotografiei publicate de M. Lambrino⁸.

Săpăturile arheologice din acest sector din 2011 au urmărit un dublu scop anul acesta – pe de o parte identificarea traseului incintei romane târzii faza A și pe de altă parte urmărirea traseului incintei grecești elenistice de care este suprapusă, pentru care au fost efectuate o serie de sondaje:

S.032/2011 – sondaj în camera U care a permis observația că în apropierea, spre sud, a colțului incintei starea de conservare a zidului elenistic este foarte bună – el păstrându-se pe o înălțime de aprox. 1,5 m. măsurată de la stâncă, fiind descoperit in situ un fragment de zid cu patru asize formate din blocuri de calcar cu dimensiunea de 0,75 x 0,50 x 25 m.

S.033/2011 – sondaj deschis cu scopul obținerii unor date stratigrafice referitoare la faza A a zidului de incintă roman târziu, ce suprapune zidul de incintă elenistic în camera Q care a permis identificarea fazei A care suprapune incinta elenistică și a unui fragment de inscripție traianică.

S.036/2011 – sondaj la nord de zidul roman târziu faza A și zidul de incintă elenistic, lângă zidul de est al turnului I care a avut drept rezultat identificarea zidului roman târziu faza A pe toată lățimea sa (paramente și emplecton).

S.034/2011 – sondaj imediat la vest de turnul I, paralel cu latura de vest a turnului. A permis identificarea paramentului interior al zidului elenistic pe o distanță de cca 2 m. S-au păstrat numai primele două asize cu o înălțime de aprox. m. Emplectonul păstrat aici în mică măsură, în legătură cu paramentul interior, nu demonstrează decât că era format din mici blocuri de calcar legate cu un lut foarte rezistent. Paramentul exterior și fundația sa a fost pus în evidență pe o distanță de cca. 19 m. Faza A suprapune elenisticul pe o dist. de 2,10 m de la zidul curinei spre vest după care au trasee diferite astfel încât în dreptul colțului de sud-vest al turnului i distanța dintre ele este de 1,3 m.

S.037/2011 (7 x 2 x 2,5 m) – sondaj est-vest imediat la nord de alee – aleea nu a permis amplasarea mai la sud a secțiunii. Sub stratul amenajării aleii (0,30 m) a apărut un strat de dărâmatură amestecată gros de cca. 1,20 m. Ceramica descoperită aici care este databilă în intervalul sec. II – VII, ceea ce confirmă caracterul eterogen al acestei dărâmături care este de pus în legătură cu construcția valului II de apărare - așa cum, de altfel, o confirmă și profilul de sud al secțiunii. Dedesubt a apărut numai un strat gros de pământ negru de peste 1 m grosime care suprapune un strat de 0,70 m⁹ de nisip. Această secțiune dovedește că ne aflăm în exteriorul cetății, probabil în zona vechii coaste a mării, și că zidul elenistic de incintă a suferit o schimbare de traseu pe distanța de cca. 15 m dintre S.34 și S.35/2011.

În secțiunea S.026/2010 aflată în imediata apropiere, spre nord, a colțului zidului se constată de asemenea o stare mai bună a zidului – din paramentul interior se păstrează trei și chiar patru asize, atent lucrate și îmbinate.

În secțiunea S.034/2011 incinta elenistică a fost identificată pe o distanță mai mare și, în consecință, permite considerații mai ample privind modul de realizare a zidului cetății în acest sector.

Inițial a fost trasată o secțiune în formă de L, cu latura lungă (14 x 3 m) la baza zidului exterior de sud al turnului I. Latura scurtă (5 x 3 m) a fost realizată la baza laturii de vest al turnului I. Cele două secțiuni au fost comasate în momentul în care a devenit necesară extinderea cercetării către vest și am realizat o nouă suprafață de 54 mp, care înconjoară turnul I.

Fotografiile aeriene realizate în anii 1954¹⁰ și 1959¹¹ ne arată existența unei secțiuni lungi de cca 28 m, pe direcția est-vest, realizată de-a lungul peretelui sudic al turnului I. Din păcate, nu știm ca vreun rezultat al acestor cercetări să fi fost publicat. Cert este că suprafața cercetată de noi prezenta urme de afectare puternică de către săpăturile și intervențiile anterioare – unele fiind probabil realizate și cu prilejul restaurării masive a zidului histrian de incintă înainte de 1977¹².

Aceste săpături anterioare nu au ajuns însă până la nivelul pânzei de apă freatică din anul 2011, așa cum o dovedește profilul de vest pe care se vede sub stratul de piatră folosită pentru restaurare

(în care a fost găsită o monedă de 15 bani din 1972) un strat uniform de nisip și scoici nederanjat indicând că în extremitatea vestică a șanțului, cel puțin, săpăturile nu au coborât până la nivelul acestor dale de calcar.

Fundația incintei elenistice, în tronsonul cercetat, se prezintă neuniform:

- pentru fundația paramentului exterior este realizată o structură foarte solidă constituită din dale groase (20-25 cm) de calcar de lungime inegală, așezate alternativ, pe două șiruri. Lungimea acestor dale este de 1,10-1,20 m și 0,50-0,60 m, iar lățimea prezintă unele mici variații. Aceste dale sunt așezate alternativ - una lungă urmată de una scurtă, apoi una scurtă urmată de una lungă – astfel încât rezultă o platformă uniformă. Dalele de calcar sunt de fapt material re-utilizat, provenind din construcții dezafectate, așa cum o dovedesc și unele piese care au urme de prelucrare: orificii de ivăre (dalele 1A, 2A și 3A), urme de cramioane (dala 5A)¹³. Cele două șiruri de dale se păstrează, perfect aliniate spre exterior, pe o distanță de X m, alcătuiind un soclu așezat pe un strat de nisip și pietriș ce se află pe același nivel cu pânza de apă freatică, ceea ce a îngreunat foarte mult cercetarea. Deasupra acestui soclu se așează prima asiză a fundației pentru care au fost utilizate blocuri de mari dimensiuni și care lasă în afară dalele pe o distanță de 0,2 m, astfel rezultând o talpă a zidului lată de 0,2 m care poate fi urmărită pe toată lungimea acestui tronson. Această primă asiză, împreună cu talpa alcătuită din dalele menționate, continuă pe sub zidul curinei i și cel al Turnului I exact în locul în care, privind din interiorul cetății, poate fi observată discontinuitatea constructivă care a permis susținerea ipotezei privind adăugarea mai târzie a cartierului din sud-vestul cetății.

În S.34/2011 zidul de incintă elenistic a fost surprins de la ieșirea de sub curtea i (paramentul exterior) și de sub latura de sud a turnului I (paramentul interior) și până la o distanță de 14 m., spre vest.

Paramentul exterior poate fi văzut ieșind de sub zidul curței i și este compus dintr-un șir de blocuri de calcar și gresie turoniană cu lungimi diferite: 0,59 m, 0,5 m, 0,62 m, 0,57 m (urmă de crampon pe latura vestică), 0,8 m, 2,25 m (o arhitravă refolosită) și 1,85 m, dar de înălțime regulată (cca. 0,30-0,35 m).

Note:

1. Gr. Florescu, *Histria I*, București, 1954.
2. V. Canarache, S. Dimitriu, *Histria I*
3. V. Canarache, S. Dimitriu, *Histria I*, pp. 168-171 și pl. XVI.
4. C. Preda, A. Doicescu, *Histria II*
5. A. Petre, *Dacia*, NS, 7, 1963, pp.327-330 și n. 41-43; Al. Suceveanu, *Dacia*, NS, 13, 1969, pp. 340-364; H. Nubar, D. Theodorescu, *Materiale* 9, 1970, p. 190-193; H. Nubar, A. Sion, *RMMMIA*, 49, 1980, 1, pp. 19-31; A. Sion, Al. Suceveanu, *RMMMIA*, 43, 1974, p. 8; Al. Suceveanu, *Histria VI*, 1982, p. 24, 85, 175; C. Domăneanțu, A. Sion, *SCIVA*, 33, 4, 1982, pp. 377.394.
6. Al. S. Ștefan, *Cercetări aerofotografice privind topografia urbană a Histriei. I. Epoca romană (sec. I-III e. n.)*, *RMMMIA*, 43, 1974, 2, pp. 39-51; idem, *Cercetări aerofotografice privind topografia urbană a Histriei. II. Epoca romană târzie (sec. III-IV e. n.)*, *RMMMIA*, 44, 1975, 2, p. 51-62; idem, *Cercetări aerofotografice privind topografia urbană a Histriei. III. Epoca romană târzie (sec. IV-VII e. n.)*, 45, 1976, 1, p. 43-51.
7. Al. S. Ștefan, *RMMMIA* 44 (1975), 2, p. 57 și fig. 5, p. 59.
8. M.F. Lambrino, *Les vases archaïques d'Histria*, București, 1938, fig. 1, p. 10.
9. Adâncimea până la care a putut fi măsurat datorită nivelului pânzei de apă freatică.
10. Aerofotografia F018-54 după care a fost realizată,

probabil, această Ridicare Aerofotogrammetrică Combinată, la scara 1:2.000 și cu echidistanța curbilor de nivel la 1 m de către Unitatea Aerofotogrammetrică (șef Boitan Nicolae) utilizând carourile de hărți L-35-130 (105b) și (105c).

11. Aerofotograma F132-59.

12. Ca urmare a cutremurului de pământ din 4 martie 1977 Direcția Monumentelor Istorice care asigurase proiectarea lucrărilor și restaurarea unor importante monumente din România a fost desființată.

Sector Sud

Mircea Mihail Dabîca – responsabil sector (IAB), Iulian Ganciu (student FIB)

În campania din anul 2011, cercetarea arheologică în Sectorul Sud al cetății greco-romane Histria s-a concentrat exclusiv în punctul Turnul K - Extra-muros al acestui sector.

În campania arheologică din anul 2011 au fost efectuate alte două secțiuni magistrale N-S, parte în colaborare cu sectorul vecin Basilica extra-muros, condus de dr. Viorica Rusu-Bolindeț. Scopul principal al acestei cercetări arheologice a fost acela de a pune în evidență, atât din punct de vedere științific dar și muzeistic, orașul roman timpuriu de la Histria, mai puțin cunoscut și cercetat în economia cercetării arheologice de la Histria. Obiectivul de anul acesta al acestor noi secțiuni magistrale a fost – ca și în campania precedentă¹ – identificarea în teren a limitei sudice a zonei de necropolă din imediata vecinătate a Basilicii extra-muros, cunoscută din cercetările mai noi din acest sector. Un alt obiectiv, la fel de important, a fost identificarea – de această dată înspre nord – a limitei zonei mai mari de înnisipare din sudul sitului arheologic Histria. Așa cum se cunoaște astăzi – grație cercetările geo-fizice mai vechi, dar și datorită cercetărilor arheologice mai noi² – în partea de S a sitului arheologic Histria există o zonă puternic înnisipată unde, credem noi că a funcționat la un anumit moment istoric, portul cetății Histria, sau cel puțin unul din bazinele sale portuare³.

Astfel, au fost trasate două mari secțiuni magistrale, orientate N-S, care se întind din zona sectorului vecin Basilica extra-muros și până la limita sudică a sitului arheologic Histria, pe o distanță medie de aproximativ 100 m. Acestea au fost concepute sub forma unor secțiuni succesive, lungi de aproximativ 20 m, late de 2 m și cu martori intermediari de 1 m.

În ordinea cronologică a efectuării lor, începem descrierea acestora cu S3, cu o lungime de 116 m și o lățime, așa cum am mai spus, de 2m. Această secțiune magistrală este compusă din S3a cu o lungime de 20 m, S3b cu o lungime de 20 m, S3c cu o lungime de 31 m, S3d cu o lungime de 20 m și S3e cu o lungime de 25,60 m.

În secțiunea S3a printre descoperiri notăm: în carourile 6-7, la adâncimea de -0,45 m, un colț dintr-o construcție contemporană, iar în partea extrem nordică a secțiunii, în caroul 1, o posibilă vatră cu pământ ars, la adâncimea de - 0,38 m. În partea sudică a S3a, în carourile 8-9, la o adâncime medie de -0,60 m au fost identificate în grund două morminte de înhumație (notate provizoriu M1 și M2) orientate V-E, fără groapă identificată stratigrafic și în grund, deranjate și acoperite de piatră. Acestea vor fi cercetate exhaustiv în campania următoare de către membrii sectorului vecin Basilica Extra-muros, motiv pentru care cercetarea noastră în această secțiune a fost oprită la o adâncime maximă de -0,69 m.

În secțiunea S3b între carourile 2-7 și la o adâncime de -0,40 m a fost identificată în grund o zonă de dărâmtură cu piatră de talie, cărămidă, mortar și fragmente de tencuială pictată, probabil dintr-un edificiu roman timpuriu important, care rămâne de identificat în continuare în această parte a cetății romane timpurii.

După înregistrarea arheologică a zonei de dărâmtură, aceasta a fost scoasă, nedescoperindu-se încă, din păcate, alte elemente constructive ale acestui edificiu. Pe toată lungimea acestei secțiuni ne-am oprit pe un strat compact de mortar mărunțit, la adâncimea de -0,90 m, unde au început să se contureze posibile gropi de morminte de înhumație, motiv pentru care și aici cercetarea noastră s-a încheiat urmând a fi reluată în campania următoare de către colegii noștri din sectorul vecin menționat mai sus.

În secțiunea S3c printre descoperiri menționăm existența a două ziduri, probabil romane târzii, construite din mai multe asize de piatră de șist verde și legate cu pământ, orientate NE-SV. Primul dintre aceste ziduri, Z1, iese din profilul E, iar cel de al doilea, Z2, intră în profilul V, observându-se astfel o liniaritate care ne determină în acest moment să credem că e posibil ca acestea să facă parte de fapt dintr-un singur zid mai lung, demantelat în porțiunea din mijloc din motive neidentificate încă. Zidul Z1 a apărut în caroul 3 la adâncimea de -0,67 m, se întinde în pantă până în caroul 6 la adâncimea de -1,12 m, neputându-se însă preciza lățimea lui maximă. Zidul Z2 se găsește în caroul 10, la adâncimea de -1,20 m și intră în profilul V în caroul 12, la adâncimea de -0,75 m. El a fost identificat la adâncimea de -0,35 m în profilul V, astfel încât nici în acest caz nu putem preciza cu siguranță lățimea sa maximă. În partea extrem nordică a S3c am descoperit continuarea stratului de mortar mărunțit cunoscut din S3b, și care în S3c se află la o adâncime maximă de -1,20 m. În campania arheologică viitoare, aici vom continua cercetarea noastră până la stratul de nisip, pentru a cunoaște – așa cum ne-am propus la începerea acestei secțiuni magistrale – întinderea acestuia înspre N.

În cadrul secțiunii S3d între carourile 1-4, la o adâncime de -0,60 m a fost identificată o zonă de dărâmtură, mărginită în partea de sud, de către un zid construit din piatră mică de șist verde rulată, legat cu pământ, acest zid (Z6) fiind orientat însă E-V. Zidul Z6 se află la adâncimea de -0,65 m, fiind amplasat în caroul 5, cu o lățime maximă de 0,75 m. Între carourile 7-8, am mai descoperit la adâncimea de -0,60 m, un zid de piatră de șist verde, (Z4) format din mai multe asize, orientat N-S, dar care este pe jumătate în profilul estic, motiv pentru care nu i se poate preciza lățimea maximă. Între carourile 9-10 avem o situație asemănătoare, mai exact un posibil zid de piatră de șist verde legat cu pământ (Z5) aflat la adâncimea de -0,53 m, format însă numai dintr-o singură asiză de piatră, orientat la fel N-S, și pe jumătate în profilul V. În această secțiune urmează să ne mai adâncim pentru a surprinde stratul de nisip, unul din obiectivele cercetării noastre. Menționăm faptul că spre deosebire de rezultatele cercetării noastre din campania precedentă, anul acesta se conturează o zonă de locuire post înnisipare, probabil de secol VI p.Chr. și mai la sud de ceea ce consideram noi anul trecut că ar fi limita zonei de locuire.

În secțiunea S3e cercetarea noastră și-a atins scopul, pe toată lungimea acestei secțiuni ajungându-se cu săpătura la adâncimea maximă de -1,25 m, unde ne-am oprit pe stratul de nisip, care a fost și obiectivul nostru în cadrul acestei secțiuni. Menționăm de asemenea, că în această secțiune nu au mai fost identificate arheologic alte structuri constructive.

În campania arheologică din anul 2011 am mai deschis și secțiunea magistrală S2, lungă de 85 m și cu o lățime de 2m, orientată la fel ca și precedentele N-S, și care este compusă din S2a cu o lungime de 20,50 m, S2b cu o lungime de 27,10 m, S2c cu o lungime de 17,10 m și S2d cu o lungime de 20,20 m, toate aceste secțiuni fiind delimitate de martori intermediari de 1 m. Aici, cercetarea arheologică a fost începută (fig. 16) doar în S2b, S2c și S2d, dar din cauza condițiilor meteorologice nu s-a putut avansa foarte mult aici, ajungându-se la o adâncime medie de -0,40 m, pe toată lungimea acestor secțiuni.

În privința inventarului mobil descoperit în campania

arheologică 2011, menționăm o cantitate remarcabilă de fragmente ceramice romane târzii, în majoritate, dar și romane timpurii, material osteologic animalier, fragmente de tencuială pictată, cărămizi și fragmente de blocuri din calcar, și nu în ultimul rând mai multe monede de bronz, care după analizarea lor de către specialiștii în numismatică ne vor putea permite stabilirea unor repere cronologice mai clare.

Note:

1. Histria, Sector Sud, CCA 2011, p. 56-57
2. Histria, Sector Sud, CCA 2009, p. 132-133; CCA 2010, p. 82-84.
3. M. Dabîca, Hypotheses for the Location of the Harbor at Istros, *Antiquitas Istro-Pontica, Mélanges d'archéologie et d'histoire ancienne offerts à Alexandru Suceveanu, Cluj-Napoca, 2010, p. 381-393.*

Abstract:

În 2011 the archaeological research on Sector South of the Greek-Roman city of Histria was undertaken only in second excavation point, namely Tower K - Extra-muros. Research focused this campaign on another two long N-S trenches, part of which were excavated in cooperation with the neighboring Basilica extra-muros Sector, lead by Mrs. Viorica Rusu-Bolindeț, PhD. The aim of these trenches is – as it was during the last campaign – to identify the southern limit of the Late Roman necropolis near the Basilica extra-muros. An equally important objective was to identify how far north did the sea sand reach inland, as the silt-up process was accentuated in that area of the site, where it is presumed the Histrian harbor or one of its basins functioned at a certain period of time.

Sector Centru-Nord

Laurențiu Cliante, Irina Nastasi (MINAC)

Campania din octombrie 2011 reprezintă începutul unei cercetări sistematice de durată, în zona aflată la nord de Basilica episcopală descoperită în centrul cetății. Scopul cercetării în acest nou sector histrian (denumit Sectorul Centru-Nord – SCN) este de a evidenția, din punct de vedere științific, și de a pune în valoare muzeistic, eventualele anexe ale basilicii episcopale sau posibilele amenajări care au funcționat pe parcursul secolului VI p.Ch. în strânsă legătură cu aceasta. Prin urmare, nivelul pe care cercetarea din această zonă se va opri este cel corespunzător începutului secolului VI, consacrat în stratigrafia histriană ca nivelul IV A.

Suprafața încredințată spre cercetare colectivului constănțean este mărginită: la sud de latura nordică a basilicii episcopale; la est, de artera orientată nord-sud, care taie cartierul Domus (strada β); la nord, de artera principală histriană care pătrunde în cetate prin Poarta Mare a incintei romane târzii. Marea secțiune Est-Vest, săpată în anii 1950-51, taie suprafața menționată pe diagonală. Având în vedere imposibilitatea localizării în teren a traseului acestei secțiuni (din cauza pământului cu care a fost ulterior umplută, precum și cel care a fost aruncat în zonă din săpăturile mai vechi), am considerat necesară, în această primă campanie, trasarea unei secțiuni orientate Nord-Sud (perpendiculară pe latura de nord a anexei nord-estice a Basilicii episcopale). Dimensiunile secțiunii S I (stabilite în funcție de lățimea suprafeței) sunt 23 m lungime și 2 m lățime. Secțiunea a fost împărțită în carouri, numerotarea lor începând din capătul de nord al secțiunii. Au rezultat astfel 10 carouri cu latura de 2 m, al unsprezecelea având latura lungă de 3m. Din rațiuni legate de stratigrafie (la sud), dar și de stabilitatea solului (la nord, înspre stradă) am decis să păstrăm ambii martori din capetele secțiunii, cel puțin în această primă etapă a cercetării.

Condițiile meteorologice nefavorabile nu au permis finalizarea săpăturii, conform planului inițial. Astfel, adâncimea maximă la care am ajuns este de 0,85 m (de la nivelul actual de călcare, situat la o altitudine mai mare față de cel din capetele secțiunii, din cauza pământului depus), în caroul 5, corespunzător zonei de intersecție cu S II al Secțiunii Est-Vest. Adâncimea minimă la care am ajuns este de -0,45 m, în caroul 11. La această adâncime, pe toată suprafața caroului 11, între Z3 și profilul de sud (care se sprijină pe zidul anexei de nord-est a Basilicii episcopale) se întinde o podea din lut galben, corespunzătoare nivelului primei asize a zidului (este așezat direct pe pământ).

Situația arheologică obținută în această campanie se prezintă în felul următor:

După înlăturarea stratului vegetal, la o adâncime cuprinsă între -0,10 – 0,20 de la nivelul de călcare actual a apărut un strat compact de dărâmatură, întrerupt în zona mediană a secțiunii. Suprafața aceasta se conturează în grund ca o porțiune cu pământ negru cu fragmente ceramice amestecate și reprezintă de fapt intersecția secțiunii deschise de noi cu S II a secțiunii E-V trasată în anii '50.

S I a intersectat trei ziduri, cu aceeași orientare Est-Vest, pe care le-am numerotat de la nord spre sud Z1, Z2, Z3.

Z1 s-a conturat la o adâncime de -0,10 m de la nivelul actual de călcare, surprins pe o înălțime de 0,60 m (3 asize), lat de 0,70m; alcătuit din blocuri de dimensiuni medii, legate cu pământ (cel mai mare bloc măsoară 0,60m în lungime, 0,20m în lățime, 0,15m în înălțime); la 0,35m nord de Z1 intră în profilul de vest o dală dreptunghiulară (L-0,35m, I-0,12m, h-0,25m), așezată pe cant, paralelă cu Z1. Între Z1 și profilul de nord al secțiunii, după înlăturarea stratului vegetal, am ajuns pe un nivel gros de pământ cenușiu deschis, prăfos, amestecat cu fragmente de țigle și olane și rare bucăți de lutuală arsă (posibil de la o vatră aflată în zonă).

Z2 păstrat numai la nivelul primei asize, cu h-0,10m, I-0,70m; format din blocuri de piatră de dimensiuni mici (I-0,30m, L-0,35m).

Z3 din care s-a conservat numai prima asiză (în martorul de est intră parțial două blocuri fasonate, alunecate din a doua asiză). Din cauza faptului că zidul a fost legat numai cu pământ și nu a avut o fundație adâncă, s-a dărâmat până la prima asiză, chiar și aceasta alunecând ușor către nord. Din cauza alunecării laturii de nord a zidului, pe unele porțiuni lățimea sa atinge 0,80 m. În capătul care intră în martorul de vest lățimea sa măsoară 0,70 m, aceasta părând să fie dimensiunea sa inițială. Zidul apare la o adâncime de 0,30m de la nivelul actual de călcare și se conservă pe o înălțime de 0,18 m. Este alcătuit din blocuri de piatră de dimensiuni mici, cel mai mare având următoarele dimensiuni: L-0,35 m, I-0,25 m, h-0,15 m. La sud de acest zid, pe toată suprafața la o adâncime de - 0,45 m față de nivelul actual de călcare, sub un strat de dărâmatură format din pământ negru amestecat cu blocuri de piatră de dimensiuni medii și mari, fragmente ceramice și oase de animale, s-a conturat podeaua corespunzătoare lui Z3. Aceasta este formată dintr-un strat de lut galben puternic întărit, pornește de la baza lui Z3 și continuă spre sud, intrând sub martorul dintre S I și zidul de nord al anexei de nord-est a basilicii episcopale. Pe suprafața podelei am înregistrat un strat subțire de scoică pisată. După înlăturarea acestuia am ajuns la lutuală galbenă, curată.

În stratul de dărâmatură dintre Z2 și Z3, la o adâncime de -0,65 m s-a detașat în grund o amenajare circulară de mici dimensiuni (diametrul exterior 0,70 m și cel interior de 0,40 m) alcătuită din pietre de mici dimensiuni. Nu am putut continua demontarea dărâmăturii din jurul ei, din cauza condițiilor meteorologice care au pus capăt, mult prea devreme, campaniei de săpături. Putem menționa însă că din interiorul acestei structuri a fost recuperată o cantitate considerabilă de cochilii de melci.

În privința inventarului mobil recoltat în această campanie remarcăm o cantitate mică de fragmente ceramice (de factură romană târzie), cuie și piroane din fier, câteva fragmente de obiecte din sticlă, o greutate din lut, material osteologic animal. De asemenea, în stratul de dărâmătură au apărut și două blocuri de marmură nefasonate, provenite probabil din Z2 sau Z3.

Abstract:

In October 2011 the sector situated N of Bishopric Basilica was assigned to a research team from MINAC. A N-S oriented, 23 m long and 2 m wide trench was excavated in order to identify the main characteristics of this area (especially the trajectory of E-V trench excavated in 1950-1951). Three walls made of small stone blocks bound with earth were identified. They have the same E-V trajectory. The E-V trench was also identified. The collected archaeological material was scarce. Due to bad weather conditions we were forced to resume our research much earlier than expected. This excavation shall be continued in 2012 campaign.

34. Jac, com. Creaca, jud. Sălaj [Porolissum]

Punct: Pomet

Cod sit: 142159.01, 142159.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 55/2011

Colectiv: Coriolan Horațiu Opreanu – responsabil, Sorin Ilie Cociș, Vlad-Andrei Lăzărescu (IAIA Cluj), Manuel Fiedler, Veit Stürmer (Winkelmann Institut), Silvia Mustăț (UBB Cluj), Horea Dionisiu Pop, Dumitru Gheorghe Tamba (MJIA Zalău)

Castrul roman:

Praetentura dextra (clădirea B6 și zona limitrofă)

Principalul obiectiv al cercetărilor din anul 2011 a constat în stabilirea dimensiunilor clădirii B6, identificată și cercetată parțial în săpăturile din anul precedent, precum și relația dintre această construcție și sistemul de fortificație al castrului. Reperul principal pentru amplasarea suprafețelor cercetate s-a bazat pe rezultatele prospecțiunilor geofizice realizate anterior.

Cel de-al doilea obiectiv al campaniei arheologice a fost reprezentat de continuarea prospecțiunilor geofizice în retentura castrului, o zonă total necunoscută până în prezent.

În vederea atingerii obiectivelor amintite au fost săpate următoarele suprafețe: A2/B6 (13 x 2 m), A3/B6 (4 x 4 m) și A4 (11 x 10 m). Principalul rezultat al cercetărilor a fost descoperirea și dezvelirea unui bastion de curtină (necunoscut până acum) situat pe latura de nord, între porta praetoria și colțul de nord-est („Bisericuță”). Zidurile bastionului erau vizibile cu ușurință pe rezultatul prospecțiunii geofizice. Urmărind identificarea colțului nord-estic al clădirii B6, ce părea că se vede în prospecțiune, am constatat în suprafața A3/B6 că în realitate era vorba despre structuri geologice care au generat anomalii magnetice. În schimb, colțul clădirii a fost găsit în spatele bastionului de curtină, lungimea construcției dovedindu-se a fi cu mult mai mică decât se estimase anterior. Revenind la suprafața A3/B6, în momentul de față se pare că în vederea fortificării, a fost utilizat relieful accidentat din zonă, recurgându-se la sumare amenajări ale acestuia.

O structură încă greu de interpretat este un zid de piatră fără o temelie adâncă care din punct de vedere stratigrafic, pare a fi din ultimele etape de funcționare a castrului, situat în spatele bastionului

de curtină.

Principalul element nou rezultat din campania 2011 a fost identificarea celor două colțuri opuse ale clădirii B6. Pornind de la aceste considerente, putem afirma că aceasta avea o lungime de aproximativ 25 m și o lățime de aproximativ 10 m. Vechile cercetări din zonă (secțiunea S71) au generat o încercare de reconstituire a dispunerii clădirilor în această parte a castrului conform căreia lungimea clădirii B6 ar fi fost de 50 m. De altfel, și pe prospecțiunile geomagnetice este vizibil un drum a cărui poziție confirmă rezultatele săpăturilor noastre, sugerând existența a două șiruri paralele compuse din clădiri având dimensiunile de 25 x 10 m. Poziționarea clădirii B6 în cadrul planului general nou formulat al zonei, confirmă observațiile noastre stratigrafice anterioare, construcția nefiind atât de târzie cum se preconizase anterior.

Ca urmare a constatării unor deficiențe ale reconstituirii planului castrului, s-a impus o reconsiderare generală a tuturor informațiilor cunoscute din zonă, un prim pas în acest sens fiind realizarea unui nou plan al castrului și a întregului sit arheologic cu amplasarea exactă a tuturor structurilor vizibile la suprafață.

În cursul săpăturilor a fost descoperită o cantitate semnificativă de material ceramic, piese de echipament militar, ustensile și arme de fier, bronz și os, precum și monede păstrate în totalitate în depozitele Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău.

Retentura castrului a fost prospectată utilizându-se metode geofizice, fiind identificată rețeaua principală de drumuri a castrului precum și existența a trei clădiri de mari dimensiuni.

Săpătura arheologică a fost realizată prin intermediul unor suprafețe, planul adâncimile și materialul arheologic fiind înregistrate cu ajutorul unei stații totale. Cercetarea a fost documentată cu planuri, profile, fotografii precum și utilizându-se fișele de înregistrare a contextelor stratigrafice după modelul MoLAS. Materialele arheologice au fost înregistrate într-o bază de date, precizându-se pe lângă descrierea lor și poziționarea exactă cu ajutorul coordonatelor geografice.

În campania viitoare principalul obiectiv va consta în cercetarea integrală a clădirii B6 în vederea stabilirii cât mai exacte a destinației și a etapelor sale de funcționare, precum și clarificarea relațiilor cronologice și spațiale dintre aceasta și elementele de fortificație ale castrului și a celorlalte clădiri apropiate.

Având în vedere faptul că zidurile bastionului de curtină descris anterior, dar și ale clădirii B6 se păstrează în condiții bune, este de dorit consolidarea și punerea lor în circuitul muzeistic fiind situate în apropiere de porta praetoria, într-o zonă lipsită până acum de alte vestigii restaurate.

Clădirea C3

Săpăturile din vara anului 2011 întreprinse în cadrul proiectului „Mithras” 2009-2011 s-au axat pe finalizarea cercetărilor de la clădirea C3 (presupusul templu al lui Mithras) din castrul auxiliar de pe dealul Pomet. Proiectul și-a propus cercetarea clădirii pentru a clarifica funcționalitatea ei, respectiv maniera în care structura s-a integrat în ansamblul arhitectural al castrului. Cadrul financiar a fost asigurat de un program Erasmus IP sub forma unui șantier școlă interdisciplinar și internațional.

În 2011 s-au finalizat casele deschise în 2009-2010 (G1-G2, B2, C2-C3, D2-D3, E3, H3, I2) și s-au deschis două case noi de 4 x 4 m (B3 și I3).

În urma săpăturilor s-a putut constata că podeaua clădirii era pavată cu cărămizi așezate într-un pat de opus signinum, zidurile au fost construite în tehnica opus incertum și aveau cel puțin două straturi de tencuială hidrofugă pe partea interioară. Nu s-a constatat nici o compartimentare în interiorul clădirii, dar în caseta I3 s-a descoperit o încăpere de mici dimensiuni care a fost adosată acesteia și comunica cu ea printr-un canal care a fost blocat intenționat

într-o fază ulterioară. Această cameră dispunea și de un al doilea canal (probabil de evacuare a apei) către sud. În colțul sud-vestic al încăperii mari, în caseta I2, s-a constatat prezența unui tub de evacuare a apei cu reparații consecutive, care a fost folosit, probabil, după blocarea canalului inițial. În mijlocul clădirii s-au descoperit fundațiile a trei piloni centrali care aveau rolul susținerii etajului sau al acoperișului.

Pe baza unei ofrande de construcție descoperită pe latura estică a clădirii se poate spune că acesta a fost construită cel mai devreme sub domnia lui Antoninus Pius. Clădirea a funcționat probabil ca o cisternă care colecta apa de ploaie și deservea clădirile din retentura castrului. Complexul a suferit o serie de intervenții minore și o dată a fost complet reabilitat.

Mari cantități de fragmente de opus signinum, tencuială hidrofugă și material special au fost conservate, restaurate și predate Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău.

Săpătura a fost documentată și cu ajutorul unui laser scanner 3D și se lucrează la o reconstrucție grafică a clădirii, respectiv un concept de prezentare și valorificare a sitului.

Orașul roman:

În orașul roman au fost realizate câteva sondaje stratigrafice cu scop de verificare și pentru precizarea unor neclarități apărute în momentul redactării unui raport general cu privire la proiectul Porolissum Forum Project coordonat de către regretatul Al. V. Matei în perioada 2004-2010.

Abstract:

The excavations carried out in 2011 at Porolissum were concentrated in the fort from the Pomet hill, where two buildings were researched. It was the B6 building from praetentura dextra, where the real dimensions (25 m x 10 m) were established. At the same time on the Northern side of the fort an unknown curtain defence tower was uncovered. As it was obviously the old plan of the fort and of the area was wrong, a new one was done placing all the visible structures in their exact position. In retentura, totally unknown, geophysical nondestructive prospections were performed, identifying the streets grids and three large buildings.

The other building was C3 (presumed Mithras temple). In all the trenches was identified the tile floor and found the external wall with the remains of waterproof wall plaster on the inner surface. The building had probably the function of a water tank and was built after the reign of Antoninus Pius and had at least one major reconstruction phase in a later period.

35. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin [Tibiscum]

Punct: La Drum - Zăvoi (Cetate sau Peste Ziduri)

Cod sit: 51038.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 18/2011

Colectiv: Adrian Ardeț – responsabil, Ana Hamat (MJERG Caransebeș), Lucia Carmen Ardeț (Liceul Teoretic „Traian Doda” Caransebeș)

În campania arheologică din anul 2003 am investigat doar o parte din interiorul Clădirii XIII (4) urmând ca într-o perioadă următoare să putem definitiva cercetările la întreaga clădire.

Datorită unor măsuri edilitare luate de către mai marii urbei,

o parte din Edificiul construit în prima jumătate a secolului al II-lea d. Chr. este abandonat, mai precis 4 m, care lasă loc viitoarei artere ce străbate urbea de la nord la sud, probabil un *Cardo Maximus*.

Noua clădire se înalță cu aproximativ 1 metru, în unele locuri chiar mai bine.

Cercetarea noastră s-a materializat prin săparea interiorului camerei A, unde la adâncimea de 1,50 m față de actualul nivel am reușit să surprindem un element deosebit. Pe fundațiile Edificiului A / Z3 și Z4 existent anterior sunt ridicate noile ziduri din piatră legată cu mortar. Fundațiile zidurilor vechi au grosimea de 0,70 m și cele care sunt construite peste acestea, au dimensiunea de 0,55 m. Primele sunt realizate din piatră de rău legată cu mortar în alternanță cu ziditură de cărămidă.

În secțiunea S1/2003 au mai fost surprinse încă două ziduri care nu figurau în planul existent. Zidul Z 2 ce se leagă de zidul Z1, se prelungește cu 4,50 m spre est. În această porțiune acest zid are o grosime de 0,80 m față de 0,60 cât are în camera A.

Tot cu ocazia acestei săpături au mai fost identificate și zidurile Z4 și Z5 ce închid un mic coridor la nordul încăperii A. Nu am reușit să finalizăm cercetările arheologice în interiorul încăperii în campania anului 2002, urmând să efectuăm o săpătură arheologică de suprafață la întreaga încăpere.

Am considerat foarte important ca pentru o restaurare a drumului din oraș (așezarea civilă) să efectuăm o cercetare arheologică sistematică asupra acestuia în dreptul clădirilor II și XIII (4)c cercetare efectuată în campania anului 2002.

La adâncimea de 1,50 m s-au descoperit urmele dărâmurilor de la edificiul A și clădirea II, faza de lemn. La 1 m adâncime, peste aceste dărâmături se constată o primă nivelare pe o porțiune de 6,40 m de pământ amestecat cu arsură și urme de la construcții. Peste acest strat constatăm existența unei pelicule de 0,20 m de pietriș și bolovani ce constituie substrucția drumului, peste care s-a depus un strat de pietriș ce conține minereu de fier fiind brun-roșu și care se prezintă în stratigrafia noastră sub forma unei pelicule late de 4 m, foarte bine tasat acoperit de un strat de cca. 0,5 m de pământ brun cu nisip. Aceasta este prima fază de dezvoltare a drumului ce va mai cunoaște câteva etape pe parcursul secolului al III-lea.

De-o parte și de alta, constatăm existența rigolelor late de 1,30 și respectiv 1,10 m în dreptul fiecărei clădiri în parte. Aceste rigole sunt umplute cu straturi succesive de nisip foarte fin rezultat în urma ploilor.

Această fază a drumului roman din oraș corespunde cel mai bine cu evoluția urbană a așezării noastre, la sfârșitul secolului al II-lea și începutul secolului al III-lea.

Obiectivele cercetării de anul acesta se împart în două categorii. Prima dintre ele o reprezintă continuarea cercetării arheologice începute în anul 2002. În campania arheologică din anul 2002 principalul obiectiv al cercetărilor de la Tibiscum-Jupa l-a constituit cercetarea drumului roman în dreptul clădirii II și extinderea săpăturilor în interiorul clădirii XIII (4) precum și conservarea primară a clădirilor III (3) și VI (6) aflate în zona așezării civile. A doua categorie de obiective se referă la conservarea primară a clădirii XIII (4) în zona așezării civile.

Lucrările în zona clădirii nr. XIII (4) efectuate în această campanie continuă săpături mai vechi, realizate în anii 2001-2002. În campania arheologică din anul 2001 datorită stării precare în care se găseau clădirile componente ale așezării civile de la nord de castrul militar, am inițiat un program de conservare primară concretizat prin lucrări specifice la Clădirile XIII (4), IV (?) și V (5), dezvelite și conservate de către Marius Moga și colaboratori în perioada 1964-1974. Un alt obiectiv important l-a constituit curățarea drumului roman care traversează așezarea civilă și era cunoscut mai mult din fotografiile făcute de către Marius Moga și prezente în

expoziția Muzeului Rezervației Arheologice de la Tibiscum. Drumul care străbate așezarea civilă are o lățime de 7 m și este pavat cu lespezi de calcar este considerat o arteră comercială a orașului antic.

Săpăturile au început pe data de 01.09.2011, în zona din vecinătatea clădirii XIII(4), pe o porțiune de zece metri. Secțiunea, astfel trasată are dimensiunile de 10 x 4 m, profilul de sud îl reprezintă zidul clădirii XIII, ea fiind paralelă cu drumul roman. Lucrările au fost mult îngreunate de distrugerea provocată de construirea în acest loc a morii din Jupa, edificiu modern a cărui construcție a distrus vestigiile antice și o bucată din drumul roman până la adâncimea de 1 m.

La finalul campaniei, a fost atinsă o adâncime de 1,65 m, dezvelindu-se un edificiu cu o suprastructură din lemn pe fundații de piatră și cărămidă legate cu mortar - orientat NV, situat în vecinătatea clădirii XIII (4). Distanța între edificiul nou descoperit și clădirea XIII (4) este de 2,25 m.

Din punct de vedere stratigrafic nivelul 1 se află la adâncimea de 1,65 m și se compune din podeaua edificiului, executată din chirpic ars, din care se mai păstrează o mică parte, 90 x 0,50 m. aceasta care coboară începând de la metrul 6, până la adâncimea de 1,80 m, sugerând existența unei pivnițe sau țasarea accentuată a solului. Zidurile au o substrucție din piatră de râu și cărămidă, legate cu mortar, peste care a fost așezat un strat de lutuală pentru a menține bârnelor din care era construit peretele. Construcția a fost dezafectată în momentul refacerii drumului. Nivelul 2, este un nivel de dărâmtură provenită din construcția dezafectată, nivel care conține piatră de râu, bucăți de cărămidă și țiglă, bucățele de mortar, cărbune, provenite din prăbușirea edificiului mai sus menționat. Pe unele dintre cărămizi se poate observa ștampila MID. Nivelul 3 corespunde unei nivelări a construcțiilor dezafectate, făcută cu lut țasat, cu scopul de pregăti locul pentru o altă construcție. Restul straturilor au fost deranjate de construcția modernă a morii, astfel că nu mai este posibilă o analiză stratigrafică între carourile 5 și 10.

Zidul perimetral al clădirii XIII(4) (2,9 x 1 m) a fost dezafectat în antichitate, fiind scos în apropierea drumului roman, iar înspre profilul de nord, piatra a fost scoasă în antichitate, fiind lăsat pe loc doar mortarul care o încadra. Lângă zidul clădirii XIII(4) a ieșit la iveală o parte din drumul roman 1,65 x 1,50 m, spart de o groapă antică, care a fost umplută apoi cu bucăți de cărămidă, țiglă, piatră spartă și mortar. Zidul are fundația de 0,75 m, fiind distrusă în partea superioară. Fundația drumului acoperă dărâmtura provenită din dărâmarea edificiului cu pereți de lemn, aflat în apropierea primei faze a drumului.

Cele două edificii cercetate de noi în campania arheologică din septembrie 2011, se înscriu în tipul clădirilor adaptate nevoilor comerciale, cu fațadă îngustă, amplasată lângă drumul imperial.

Materialul arheologic este destul de sărac și este reprezentat doar prin câteva fragmente ceramice, cuie și cărămizi, aflate mai ales în nivelul de dărâmtură sau pe podeaua edificiului descoperit. Dintre piesele mai deosebite putem aminti fragmente de vas ceramic, pictat, aplică de bronz, mărgelă de sticlă, fragment de scoică.

Acest tip de edificiu a fost construit din materialele de construcție reprezentate prin piatră de râu, țigle, cărămizi și lemn.

Din punct de vedere cronologic, așa cum rezultă din situația stratigrafică am reușit să surprindem momente cruciale în dezvoltarea orașului antic.

Nivelele unu și doi reprezintă etapele construcțiilor din lemn, cu fundații de piatră și cărămidă cu mortar, dezafectate în urma lărgirii drumului de acces în așezare. Edificiul dezvelit parțial, își leagă existența de rolul comercial al așezării. Fiind situat la artera principală, îndeplinea probabil și un rol comercial, pe care cercetările viitoare îl vor demonstra.

Odată terminată cercetarea sistematică la clădirea XIII (4),

vom începe lucrările de conservare primară, prin refacerea zidăriei și punerea în valoare a acestei construcții.

Pentru campania arheologică din anul 2012 propunem continuarea lucrărilor de dezvelire a edificiului nou descoperit și conservarea lui.

În vederea elucidării numeroaselor întrebări privind acest obiectiv arheologic se pune problema continuării cercetărilor arheologice și punerii în valoare a întregii zone cercetate până în prezent printr-o acțiune conjugată la care să participe și autoritățile locale prin sprijinirea unui program de conservare și valorificarea acestei importante zone arheologice din România.[Adrian Ardeț].

Bibliografie:

Ardeț, L. C. Ardeț, Tibiscum. Așezările romane, Cluj- Napoca, 2004.

Ardeț, Tibiscum. Ceramica romană descoperită la laz „Traianu”, Cluj- Napoca, 2009

A.C. Hamat, Câteva considerații privitoare la brățările de sticlă din Dacia Romană, Acta Musei Caransebesiensis 1, Caransebeș, 2011.

Abstract:

The objectives of this year's campaign were to continue research started in 2002 and primary conservation of the building XIII (4). Excavations began on 01.09.2011, in the neighboring building XIII (4). Section dimensions are 10 x 4 m, and reached a depth of 1,65 m. We found a building located at 2,25 m from building XIII (4), which have wooden walls supported on a foundation of river stone, brick and mortar. Archaeological inventory is quite poor and consist in pottery, fragments of bronze, glass beads, and bricks.

Destruction of the building should be made in connection with widening of the roman road.

36. Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin [Tibiscum]

Punct: Cetate

Cod sit: 51038.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 57/2011

Colectiv: Doina Benea - responsabil, Mariana Crînguș - responsabil sector, Simona Regep - responsabil sector, Călin Timoc - responsabil sector, Atalia Onițu - responsabil sector, Victor Bunoiu, Cosmin Matei (UV Timișoara)

În anul 2011 au continuat cercetările arheologice la două obiective: castrul mare de la Tibiscum și în clădirea XIV din vicus-ul militar.

Castrul mare

În anul 2011 a fost continuată cercetarea sectorului de nord-vest al castrului, cercetare inițiată în anul 2009. Pe direcția axei ce leagă colțul de nord-vest al castrului, de colțul de nord-vest al principiei s-a trasat o secțiune având dimensiunile de 22 x 1,5 m. Noua secțiune a fost amplasată la 1 m înspre sud față de cea din anul precedent cu scopul de a surprinde structura internă a castrului.

Stratigrafia este următoarea:

- 0-0,07 m humus vegetal;
- 0,07-0,30 m strat de depunere cu pământ de culoare galbenă, fără materiale arheologice;
- 0,30-0,50 m nivel roman târziu, cu pământ de culoare

neagră;

- 0,50-1,05 m strat de nivelare al unei barăci militare (cu lățime de aproximativ 8 m, având în față un pridvor de 1 m). Din baracă se păstrează amprenta unor bârne (cu lățimea de 0,39 m, 0,37 m, 0,35 m); ea reprezintă ultima fază de locuire. Contemporană cu aceasta se află între m. 0 și 9,50 și m. 15,50 și 19,75 un drum realizat din pietriș. Nivelul de pietriș apare la adâncimea de 1,05-1,35 m;

- 1,35-1,55 m primul nivel de locuire a unei barăci militare, construită din lemn (cu lățimea de aproximativ 5 m, având un pridvor lat de 1 m). Se păstrează amprentele unor bârne (cu lățimea de 0,45 m, 0,25 m). Baraca a fost distrusă prin incendiere;

- lentile de lut de amenajare late de 0,15-0,25 m marchează cele două refaceri ale barăcii din primul nivel;

- 1,55-1,72 m nivel de locuire antică anterior construirii barăcilor apare între m. 0 și 7,50;

- solul viu a fost atins la adâncimea de 1,98-2,05 m.

În concluzie, noile cercetări efectuate în castrul mare sugerează existența a două etape principale de construcție a barăcilor. La primul nivel, care a fost distrus prin incendiere, se pot observa două refaceri ale barăcii la un scurt interval de timp. Refacerile vor fi dezafectate de un drum și de construcția barăcii din etapa a doua.

Materialul arheologic recoltat constă din fragmente ceramice.

Așezarea civilă

Până în momentul de față din orașul roman Tibiscum au fost dezvelite 12 clădiri civile, cea identificată în sectorul ce a fost deschis în 2009 printr-o magistrală în marginea nord-vestică a așezării civile a fost notată cu indicativul XIV. În 2011 în acest sector s-a urmărit printr-o serie de secțiuni și suprafețe deschise succesiv surprinderea unei laturi a edificiului, foarte probabil intrarea și mai ales orientarea acestei posibile Steifenhaus.

Săpăturile începute în 2010 au fost extinse. Ele au debutat în nord-vestul vicus-ului militar, printr-o secțiune de 30x1,5 m pe direcția E – V, prelungită apoi spre E cu încă 5 m. Această secțiune mică a fost extinsă în 2011, S1 / 2011 măsurând în final 12x2 m. În magistrala din 2009, care a surprins primele ziduri ale locuinței s-a identificat și un drum imperial roman, cu lățimea de 8,5 m, cu rigole de 0,65 m și care a avut mai multe faze de refacere. Edificiul civil a fost ridicat cca. 10 m drum. Așa cum ne indică stratigrafia, prezintă două faze de lemn, iar spre mijlocul secolului al III-lea au fost ridicate zidurile din piatră de râu. Zidul aflat într-o stare proastă de conservare, suprins în S1 / 2009, s-a păstrat pe o lungime de 6 metri și prezintă o lățime de 0,75 m. Acest zid este unul exterior după cum se poate deduce din soclul de coloană care îl formează în jurul m. 28. Acest soclu realizat din piatră de râu, legată cu mortar are dimenisunea de 0,90 x 1 m. Un soclu similar a fost identificat în S1 / 2011, la o distanță de cca. 4 m. Zidul exterior continuă în S1 / 2011 pe o lungime de 8 m, spre nord-est, după care cotește spre sud-est.

Colțul clădirii este afectat de o groapă ovală, cu un diametru de aprox. 0,90 m. Nivelul de călcare, la intrarea în edificiu, suprins în profilul de nord al secțiunii, evidențiat printr-o podea de chirpici, aproape de soclul de piatră, este la 0,60 m adâncime față de nivelul actual al solului.

Pentru evidențierea zidurilor interioare ale edificiului a mai fost trasată o secțiune paralelă cu S1 / 2011, dar mai scurtă, S2 / 2011 (8 x 2m), cu un martor de 0,50 m între secțiuni și o casetă de C1 / 2011, (3 x 5 m), orientată spre sud, cu un martor tot de 0,50 m între C1 / 2011 și S2 / 2011.

Zidăria surprinsă în S2/ 2011 este orientată paralel cu cea din S1 / 2011, pe o lungime de 7,5 m și este o continuare a unui zid surprins doar parțial în C1 / 2010, suprafață de control deschisă cu un an înainte la vest de S2 / 2011. Zidul este întrerupt la intersecția cu un zid sudic de o groapă de stâlp de lemn, cu circumferința de 0,80 m.

Elevația zidului (lat de 0,75 m), care se păstrează destul de bine pe 7 rânduri de piatră de râu legate cu mortar, este înclinată în partea de sud-vest, semn că s-a deplasat în timp de pe fundația original, care a fost surprinsă la bază, pe o lățime de 0,35 m. Structura acestui zid ne îndeamnă să credem că edificiul și-a păstrat structura de rezistență din lemn, iar constructorul a preferat să încastreze această structură în zidăria de piatră. De altfel, în profilul de sud în S2 / 2011, la -0,50 m adâncime s-a putut constata un nivel de chirpici gros de 0,30 m, provenit probabil de la ultima fază de lemn a edificiului.

La fundația zidului nordic, lipită de tencuială din mortar, a fost descoperită o monedă de bronz de la Gordian al III-lea, ca ofrandă depusă de constructor.

În interiorul locuinței, în stratul de chirpici, pe lângă o mare cantitate de fragmente ceramic și oase a fost găsit și un inel de fier cu gemă de carneol, având incrustat un delfin. Tot aici au mai fost găsite câteva monede din sec. III p.Chr. (Filip Arabul, Gordian III), precum și fragm. de terra sigillata și vase de sticlă, un fund pătrat de butelie având în relief literele A Λ V _

Printre descoperiri mai putem enumera un stylus de bronz, un ac de păr de os și un cercel din sârmă de bronz.

Deocamdată au fost identificate două camere, doar una fiind pusă în evidență, cea de pe latura de E, prin deschiderea unei suprafețe de control, C1/2011. Camera are o formă pătrată, cu dimensiuni de 4 x 4 m și este prima încăpere din șirul mai multor camere ale unui edificiu civil dezvoltat pe adâncime (Streifenhouse).

Stratigrafia în cadrul clădirii este relativ simplă, fiind surprinse două nivele de lemn, unul identificat prin pigmentul de lemn ars din stratul de nivelare din lut și altul realizat din chirpic, care a fost înlocuit cu un edificiu în piatră. Clădirea reprezintă o locuință privată, relativ modestă ca aspect arhitectural și care prezintă un caz inedit de soluție tehnică constructivă, primul de acest fel în cadrul orașului roman de la Tibiscum-Jupa.

Zusammenfassung:

Im Jahre 2011, die archäologischen Ausgrabungen im grossen Lager und bei die Wohnhaus XIV aus dem Militärvicus, würden durch mehrere Schitte gemacht. Im grossen Lager, in einen Schnitt von 22 x 1,50 m, mit die Orientierung N – S – O, wurde eine Baracke identifiziert, mit die Breite 5 m, im 2 Jh. n.Chr. datiert. Im 3 Jh. nach eine Zerstörung, die Baracke wurde 4 Meter Nördlich wiederhergestellt.

Die Gebäude XIV wurde durch mehrere Kassetten entdeckt, der Portikum und ein Zimmer mit reichen archäologischen Material. Die allgemeine Datierung ist zwischen – Mitte 2 Jh. bis zweite Hälfte des 3. Jh. n.Chr.

37. Lăpuș, com. Lăpuș, jud. Maramureș

Punct: Podanc

Cod sit: 108231.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 63/2011

Colectiv: Carola Metzner-Nebelsick – responsabil, Simone Reuss (LM Univ. München), Carol Kacsó, Bogdan Bobîna (MJIA Maramureș) Louis D. Nebelsick (UKSW Varșovia), Oliver Thiel, Franz Herzig (Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege), Barbara Fritsch (Goethe Universität Frankfurt am Main), Julia Chyla, Aleksandra Osińska (Varșovia), Vera Hubensack (Leipzig), Margarete Kirchmayr (Universitatea Innsbruck), Łukasz Poszpiesny, Mateusz Jaeger (Univ. Poznań), precum

și studenți de la LM Univ. München, UKSW Varșovia, UAIC Iași, Univ. Pilsn.

În perioada 8-20 august a avut loc o cercetare geofizică a altor porțiuni din imediata vecinătate a tumulului 26 cu un gradiometer Bartington Fluxgate Grad 601-1.

Obiectivul săpăturilor este un monument tumular ridicat în mai multe etape, care este cercetat începând cu anul 2007. Scopul săpăturilor din 2011 a fost punerea în lumină a porțiunilor centrale și de nord ale construcției monumentale din etapa recentă de edificare a tumulului, precum și dezvelirea completă a covorului de fragmente ceramice cu mai multe straturi, deșus la est de menționata construcție (Sectorul D IV).

A fost deschisă o suprafață totală de 493,5 mp, adâncimea săpăturilor fiind diferită de la un sector la altul. În A IV și A V a fost cercetată o suprafață de 19,5x13,5 m, în B IV o suprafață de 3 x 9,45 m, în D III o suprafață de 4,5 x 17 m, în D IV o suprafață de 9 x 14,5 m. Sectoarele A IV/A V au fost extinse înspre nord, pentru a se examina raportul anomaliei semicirculare constatăte cu prilejul cercetărilor magnetometrice din 2009 față de construcția monumentală din faza recentă a tumulului.

Prin îndepărtarea marotorului stratigrafic dintre sectoarele nordvestice A IV și A V, acestea formează o suprafață comună. Aici, precum și în sectorul învecinat estic D III se află partea nordică a construcției monumentale. Au fost săpate în formă negativă toate gropile de stâlp și pereții încă păstrați ai acestei construcții în formă de megaron, care a fost cel puțin o dată substanțial extinsă. Gropile sunt adâncite până la 1 m. În partea sudică a sectoarelor A IV/ A V a fost evidențiată o manta de lut cu mai multe straturi, pe care s-a ridicat clădirea din faza recentă. Sub aceasta, pe o suprafață de 6 x 5 m, au ieșit la iveală resturile arse ale construcției din prima fază, evidențiate deja în campaniile de săpături precedente. Această construcție nu este deocamdată decât parțial degajată.

Prin săpăturie din 2011 a fost stabilit și faptul că anomalia semicirculară deja menționată este în directă legătură cu antele construcției monumentale și a fost amenajată în același timp cu aceasta. În interpretarea actuală, este vorba de gropi, posibil pentru o construcție de bărne. Aceste gropi, spre deosebire de cele pentru gropile construcției, sunt mult mai plate și amorfe, respectiv au forma de păstaie, producând impresia a două gropi săpate strâns una lângă alta. Pământul umpluturii era lutos până la humus și conținea o cantitate mare de macroresturi vegetale carbonizate. În interiorul construcției centrale nu au fost descoperite, la fel ca în campaniile precedente, artefacte. Doar în gropile de stâlp și în șanțurile pentru pereți au apărut ceramică, precum și o mărgea de sticlă și un fragment de ac de bronz.

La vest de clădire a fost sesizată o depunere de ceramică fragmentară. În sectorul D IV, aflat la est de A IV/A V, a fost parțial degajată deja în campaniile precedente o depunere mai consistentă de ceramică. Ea a fost acum dezvelită și în porțiunea sa nordică și estică. Înspre nord, depunerea de ceramică este mărginită de o rampă de piatră amenajată din pietre mari de râu, sub care a fost așezat un strat de pietriș, ce constituia fundamentul rampei.

În partea sudică a tumulului a fost săpat sectorul B IV, care se extinde în afara complexelor indicate de prospecțiunea magnetometrică. Chiar sub humus au apărut aici fragmentele unui vas de provizii cu decor plastic. Este vorba de prima descoperire în tumulul 26 a depunerii unui vas aproape întreg.

Au fost numeroase un total de 118 complexe de descoperiri și descoperiri izolate. Marea majoritate a descoperirilor constă, ca și în campaniile precedente, din ceramică. Piesecele cele mai semnificative au fost desenate și fotografiate la fața locului. Întregul

material ceramic a fost separat pe categorii, cântărit și descris. De asemenea, au fost descrise elementele de arhitectură, care au fost și parțial fotografiate și cântărite. Alături de diferite tipuri de ceramică (ceramică fină, ceramică de uz casnic, vase de provizii etc.), au fost descoperite o mărgea de sticlă, o mărgea de aur, un fragment de formă de turnat, doi idoli de piatră, mai multe discuri de piatră, artefacte de silex, un fragment de tijă de ac de bronz, un fragment de roată miniaturală de car și mai multe rășnițe de piatră fragmentare.

Au fost prelevate 351 probe de oase calcinate, resturi botanice, bucăți de cărbune de lemn, pământ pentru noi analize (dendrocronologice, radiocarbon, cercetări botanice și zoologice). Prin decantarea parțială a pământului (o atenție specială fiind acordată celui provenit din gropi și din porțiunea aflată în vecinătatea imediată a depunerii de ceramică din B IV) într-o instalație construită ad-hoc, au fost descoperite cantități importante de macroresturi de plante de cultură sau sălbatice carbonizate, inclusiv diferite tipuri de cereale.

Zusammenfassung:

Im Jahr 2011 wurden 493,5 m² Fläche geöffnet und in unterschiedlichen Tiefen ausgegraben. Die Fläche verteilt sich auf folgende Sektoren: A IV und A V bei einer Fläche von 19,5x13,5 m, B IV Süd mit 3 x 9,45 m, D III mit 4,5 x 17m, D IV 9 x 14,5 m.

Die am Ende der Kampagne 2010 abgedeckten und mit Erde verfüllten Sektoren A IV, A V, D III und D IV wurden zunächst per Hand wieder von der verfüllten Erde befreit. A IV/AV wurde nach Norden über die 2010 aufgedeckte Fläche hinaus erweitert. Dies geschah, um zu überprüfen, in welchem Verhältnis die halbkreisförmigen Anomalien auf dem Magnetogramm des Jahres 2009 zu dem monumentalen Gebäude der jüngeren Hauptbauphase stehen. Außerdem wurde im Süden des Monuments Sektor B IV um eine Fläche von 28 m² erweitert. Sektor D IV wurde ebenfalls auf eine Fläche von 130,5 m² vergrößert.

Die Ergebnisse im Einzelnen:

Die nordwestlichen Sektoren A IV und AV bilden durch das Abtragen eines Profilsteigs eine geschlossene Fläche. Der nördliche Teil des monumentalen Großbaus befindet sich in diesen Sektoren sowie im östlich benachbarten Sektor D III. Die Gruben aller tragenden Wand- und Firstpfosten und die erhaltenen Wandkonstruktionen des zumindest einmal substantiell erweiterten megaronartigen Gebäudes wurden komplett in negativer Form ausgegraben. Die Gruben der Firstpfosten waren noch bis zu einer Tiefe von rund 1 m erhalten. Im südlichen Teil der Sektoren A IV/AV wurde der aus mehreren Schichten bestehende Lehmmantel, auf dem das/die Gebäude der jüngeren Hauptbauphase errichtet worden waren, abgegraben. Darunter kamen auf einer Fläche von 6 x 5 m die verbrannten Reste des großen Gebäudes der ersten Hügelphase zu Tage, das in den Vorjahren auch an andere Stellen entdeckt worden war. Dieses Gebäude der ersten Phase konnte in A IV nur in Teilen erfasst, aber noch nicht komplett ausgegraben werden. Es befindet sich in der gleichen Flucht wie das mehrphasige Gebäude der jüngeren Hauptbauphase.

Als wesentliche Neuentdeckung konnte 2011 festgestellt werden, dass die halbkreisförmig angeordneten Anomalien im direkten Anschluss an die Anten des Großbaus zeitgleich mit ihm angelegt wurden. Es handelt sich nach derzeitiger Interpretation um Gruben, möglicherweise für eine Pfostenkonstruktion, jedoch ohne tragende Funktion. Alle Gruben waren im Gegensatz zu den Hauspfosten viel flacher und amorpher, bzw. besaßen sie eine bohnenförmige Form, die den Anschein zweier dicht nebeneinander angelegter Gruben erweckte. Die Verfüllung war einheitlich lehmig bis humos. Beim Schlämmen der Grubenhinhalte wurden zahlreiche, verkohlte pflanzliche Makroreste (s.u.) gefunden.

Das Innere des Großbaus erwies sich wie in den Jahren zuvor als fundleer. Lediglich in den Pfostengruben oder Wandgräbchen traten Keramik sowie eine Glasperle und ein Bronzenadelfragment zu Tage.

Außerhalb des Großbaus konnte zunächst im Westen eine locker gestreute Scherbensetzung beobachtet und ausgegraben werden. Die Deponierung bereits fragmentierter Gefäße erfolgte in mehreren Lagen. Unmittelbar östlich des Gebäudes war bereits in den Vorjahren in Sektor D IV ein Teil eines ebenfalls aus mehreren Schichten bestehenden, aber viel dichter gesetzten Scherbenpflasters aufgedeckt worden. 2011 wurde der Sektor D IV erweitert. Das Scherbenpflaster konnte dabei sowohl nach Norden als auch Osten verfolgt werden. Im Norden grenzte die großflächige Scherbendeponierung an eine steinerne Rampe an, die aus größeren Flusststeinen errichtet worden war und von Osten kommend auf den Großbau zuführt. Im Profil wurde deutlich, dass sich unterhalb der größeren Steine eine Lage kleiner, in den Lehm eingelassener Kiesel befindet und das Fundament der steinernen Rampe bildet. Die Scherbendeponierung wurde nach Schichten getrennt ausgegraben, verschiedene Warenarten konnten beobachtet werden.

Im Süden wurde als Kontrolle Sektor B IV über den Magnetogrammbefund hinaus erweitert. Bereits knapp unter dem Humus kam außerhalb des megaronartigen Großbaus ein Vorratsgefäß mit plastischer Verzierung in situ zu Tage. Es handelt sich um das erste fast vollständig deponierte Gefäß in Hügel 26.

38. Lăzarea, com. Lăzarea, jud. Harghita

Punct: Castelul Lázár

Cod sit: 84601.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 78/2011

Colectiv: Florin Gogâltan - responsabil, Vlad-Andrei Lăzărescu (IAIA Cluj), Demjén Andrea (M Gheorgheni), Nyárádi Zsolt (M Odorheiu Secuiesc), Gruia Fazecaș (MTC Oradea), Alexandra Găvan (UAIC Iași), Mihai-Ioan Ardelean, Raluca Burlacu-Timofte, Csörgő Ákos, Elena Cristina Cordoș, Sebastian Danciu, Eva Reka-Orsolya, Ana Lucreția Ignat, George Adrian Iordăchescu, Katócz Zoltán, Laczkó Nándor, Marian Adrian Lie, Paul-Ioan Petric, Portik Zsolt, Claudia Radu, Monica Răchișan, Mihaela Savu (studenți UBB Cluj).

Castelul Lázár se află în mijlocul comunei Lăzarea, jud. Harghita, la poalele de sud ale dealului Szármány, pe malul drept al pârăului Csinód, la o altitudine de 759-769 m. Coordonatele GPS măsurate sunt: N: 46,44573°; E: 25,31526°.

În Castelul Lázár și împrejurimile sale au fost întreprinse cercetări sistematice pe durata mai multor campanii arheologice. Cu toate că obiectivul a fost investigat între 1963-1977, în 1982 și între 1999-2004, au fost publicate doar trei articole referitoare la aceste cercetări¹. Informațiilor conținute în respectivele lucrări, li se adaugă rapoartele anuale de săpături care se păstrează în manuscris în Arhiva Muzeului Tarisznyás Márton. Din articolele publicate, a datelor cuprinse în manuscrise și pe baza materialul ceramic aflat în depozitul de arheologie a Muzeului din Gheorgheni, știm că sub Castelul Lázár și în împrejurimile sale se află o așezare din epoca migrațiilor. După prelucrarea și interpretarea preliminară a materialului ceramic am propus reluarea cercetărilor arheologice în partea vestică a Castelului Lázár, zonă nederanjată de amenajările medievale târzii și moderne². Ridicarea topografică a săpăturii a fost executată de firma Geoservice SRL. din Gheorgheni³.

În 1963 în jurul magaziei fostului „CAP” (astăzi curtea

Asociației Agricole „Bastion”), situată la vest de castel, cu ocazia lucrărilor de construcții s-au distrus cinci morminte. După descrieri M 1, 2 și 3 nu au putut fi datate, M 4 a fost atribuit „epocii migrației popoarelor”, iar M 5 ar fi fost un mormânt de incinerare slav. Între 1964-1966 cercetările au continuat în partea vestică, lângă magazia „CAP”-lui și în zona porțiței vestice a Castelului. Conform jurnalului de șantier și al registrelor de inventar, cel mai bogat material a fost recoltat în toamna anului 1967 în „sectorul G”. După observațiile din jurnal și a materialul ceramic aflat în colecțiile Muzeului din Gheorgheni a fost săpată o locuință de suprafață aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov.

Scopul cercetărilor din vara anului 2011 a fost acela de a verifica informațiile din săpătura efectuată între 27-31 octombrie 1967 și de a clarifica cronologia sitului din epoca migrațiilor și a perioadei medievale timpurii. Pentru aceasta au fost deschise trei secțiuni: S 1: 5 x 5 m, S 2: 8 x 4 m și S 3: 5 x 1,5 m.

În cadrul stratigrafiei generale a sitului ne confruntăm cu 4 niveluri de depunere. Au fost identificate o serie de contexte arheologice denumite în cadrul șantierului ca atare cu numere pornind de la 1 la infinit, în funcție de situația concretă din teren. Astfel a fost identificată o locuință de suprafață denumită CXT 3 + CXT 15, ambele contexte aparținând în realitate aceluiași complex, dar fiind identificate în două secțiuni diferite. Locuința are dimensiuni ce o apropie de o construcție rectangulară, orientată pe direcția SV-NE și delimitată sub forma unei aglomerări de chirpici (în realitate părți căzute ale pereților clădirii în interiorul complexului) de dimensiuni variabile dar cuprinse între 5 și 15 cm. La colțul de NV al construcției, a fost surprinsă o groapă de par (CXT 1) ceea ce ne determină să credem că locuința avea stâlpi la colțuri (în număr de 4). Chirpiciul prezintă urme de nuielă cu o grosime de aproximativ 3 cm, acestea formând structura internă a peretelui. În interiorul complexului au fost identificate fragmente de chirpici provenind de la colțurile interioare ale locuinței. Imediat sub dărâmătura pereților complexului a fost surprins nivelul de călcare delimitat pe baza fragmentelor ceramice descoperite, dar și a celor metalice (Planșa 1, 2). Datarea în sec. III-IV p.Chr. este asigurată de câteva fragmente ceramice, respectiv o „ceașcă” cu alveole la bază sau fragmente provenind de la vase de tip Krausengefasse. Nu au fost identificate fragmente ceramice din pastă fină cenușie (lustruită), motiv pentru care deocamdată, încadrarea culturală a descoperirilor este încă neclară.

Pe baza descoperirilor putem spune că ne aflăm cu datarea în epoca imperială târzie, sau în epoca timpurie a migrațiilor, ceramica identificată trăgând datarea spre epoca romană. Situația de față transformă situl nostru într-unul foarte important pentru zona de nord-est a Transilvaniei întrucât se poate urmări, cel puțin la nivel teoretic o anumită continuitate de locuire a spațiului avut în vedere. În momentul de față putem afirma cu certitudine că în cadrul sitului de la Lăzarea avem documentate două nivele de locuire clare, a căror datare este oarecum problematică în special în cazul primului nivel, respectiv cel mai timpuriu în lipsa vreunor elemente clare de datare.

Note:

1. Ș. Molnár, A.Zriny, M. Tarisznyás, I. Keresztes, D. Kovács, Însemnări pe marginea cercetărilor de la castelul feudal din Lăzarea, ActaMP 2, 1978, p. 105-116; L. Munteanu, Cercetări arheologice și istorice efectuate la castelul Lăzarea, Cercetări Arheologice 7, 1982, 245-273; Fl. Gogâltan, Zs. Molnár, T. Emödi, L. Darvas, Cercetările arheologice de la Lăzarea, jud. Harghita – 1999, Ephemeris Napocensis 11, 2001 (2003), p. 301-329.

2. A. Demjen, V. Lăzărescu, Római császárkori és kora középkori leletek Gyergyószárhegyen. A régi ásátások újrértékelése, în Körösfői Zs. (ed.), Publicațiile Muzeului Molnár István 3. Transilvania și relațiile ei în epoca migrațiilor timpurii,

Székelykeresztúr, 2010/2011, p. 63-93.

3. Ridicarea topografică a fost finanțată de către Fundația *Communitas* și de Fundația Pro Muzeum.

Abstract

The main purpose of the archaeological excavations performed at Lăzarea - "Castelul Lázár" in the summer of 2011 was that of attempting to archaeologically identify the trenches excavated previously (in 1967, a surface dwelling was discovered here and interpreted by the archaeologists as belonging to the Sântana de Mureș-Černjachov culture), in order to try and compose a more coherent map of this settlement. Another aim of this year's campaign was that of evaluating the stratigraphy as well as the relative chronology of the site. In order to offer answers to the above mentioned questions, three different trenches were excavated as follows: S 1: 5x5 m, S 2: 8x4m and S 3: 5x1,5 m.

From the point of view of the stratigraphy, we are dealing with four deposition levels. A surface dwelling of a quasi-rectangular shape oriented on a SW-NE axis was identified during the excavations. A post hole was observed on its NW corner, a fact that determines us to believe that the dwelling had originally four wooden posts at each of its corners thus offering stability to the building.

In which concerns the dating of this dwelling, based on the pottery found on the stepping layer of the building (a cup presenting alveolae on its base and fragments coming from a Krausengefäße type of storage vessel) we are dating the construction during the 3rd and the 4th centuries AD without being able, at the moment, to establish a more accurate chronological system. Regarding the cultural aspect of our discoveries we cannot say for sure that we are dealing with the Sântana de Mureș-Černjachov culture because clear elements typical for such a interpretation are still lacking at the moment.

39. Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea

Punct: Cetățuia

Cod sit: 160699.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 50/2011

Colectiv: Cristian Micu – responsabil; Florian Mihail (ICEM Tulcea), Mihai Florea, Constantin Haită, Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Sandu Gabriel Vasile (MNIR), Laurent Carozza, Albane Burens (UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse, Franța), Michel Maille (UMR 5608 TRACES-CRPPM)

Campania 2011 a fost organizată în două etape:

- Prima dintre acestea, desfășurată în lunile iulie-august, a avut drept obiectiv prelucrarea unei părți a materialului arheologic descoperit în campaniile precedente;

- Cea de-a doua etapă s-a desfășurat în perioada 2-29 septembrie și a avut drept ca obiectiv continuarea cercetărilor din așezarea-tell aflată în punctul Cetățuia și din zona aflată în imediata sa apropiere.

În cadrul primei etape din acest an s-a finalizat analiza întregului material ceramic din locuința L1, a continuat studiul materialului IMDA și a celui din silex. Eșantionul studiat a fost desenat în întregime. Toate datele rezultate în urma analizei materialului arheologic au completat arhiva siturilor cercetate în microzona Luncavița aflată în ICEM Tulcea. În paralel, a fost completată diagrama stratigrafică a așezării-tell din punctul Cetățuia și a fost amenajat spațiul de depozitare din baza arheologică a ICEM Tulcea.

Pentru campania din acest an membrii echipei de cercetare au stabilit două obiective majore: continuarea cercetărilor pe suprafața SI din așezarea-tell, în sectoarele 4, 5, 10 și 11.

În sectorul 4 a fost finalizată cercetarea US 1871 – silt eterogen, puțin compact, cenușiu, asociat cu granule de chirpici arși și nearși, mici fragmente de chirpici nearși, oase de mamifere și pești, fragmente ceramice de mici dimensiuni (unele rulate), produse de debitare din silex, fragmente de lemn ars.

În sectorul 5: a continuat cercetarea US 2060 – silt argilos, structură granulară, aspect omogen, brun-cenușiu mediu, asociat cu fragmente ceramice de mici dimensiuni, puține oase de mamifere și de pești, granule de chirpici arși, fragmente unelte de piatră, un nucleu de silex. A fost interpretată ca o acumulare formată după distrugerea locuinței L8; a fost finalizată cercetarea US 2061 și US 2062 care reprezintă, în fapt, același tip de acumulare – silt argilos, eterogen, compact, alb-gălbui, ce acoperă distrugerea locuinței L8; a continuat cercetarea US 2063 – silt eterogen, compact, cărămiziu, asociat cu fragmente ceramice, pietre și o greutate de lut. În stadiul actual al cercetărilor este interpretată ca parte a distrugerii locuinței L8; a continuat cercetarea US 2064 – silt eterogen, puțin compact, brun mediu, asociat cu fragmente de chirpici arși, numeroase fragmente ceramice cu dimensiuni foarte mici, mici și medii, numeroase oase de mamifere, oase de pești, fragmente piese de silex. În stadiul actual al cercetărilor este interpretată ca o nivelare realizată în vederea amenajării L9; a început cercetarea US 2065 – silt argilos, neomogen, puțin compact, brun mediu, asociat cu numeroase fragmente ceramice de mici dimensiuni, fragmente mici și medii de chirpici arși, pietre, produse de debitare din silex. A fost interpretată ca o locuire plasată lângă limita de est a locuinței L8.

În sectorul 10: a fost finalizată US 2155 – silt eterogen, puțin compact, brun mediu, asociat cu numeroase resturi menajere; a fost finalizată cercetarea US 2168 – silt, eterogen, compact, cenușiu, asociat cu puține fragmente ceramice, oase de mamifere și pietre.

În sectorul 11: a continuat cercetarea US 2254 – silt eterogen, compact, brun mediu, asociat cu puțin material arheologic. În stadiul actual al cercetărilor este interpretat ca o locuire posterioară distrugerii locuinței L8; a fost finalizată cercetarea US 2256 – silt eterogen, puțin compact, brun mediu, asociat cu numeroase fragmente ceramice de dimensiuni mici și medii, oase de mamifere și pești, mici fragmente de chirpici, fragmente unelte piatră șlefuită și silex, o piesă din cupru. A fost interpretată ca o acumulare specifică zonelor menajere, formată după distrugerea locuinței L8, în imediata apropiere a vetrei C43; a început cercetarea US 2257 – fragmente de chirpici incendiați (dimensiuni medii), aflate în imediata apropiere a locuinței L8. În stadiul actual al cercetărilor este interpretată ca o distrugere contemporană cu distrugerea locuinței L8.

În timpul cercetării sectoarelor mai sus menționate fost completată și baza de date a descoperirilor din acest an, prezentă, în format electronic, în anexa acestui raport.

Realizarea unor sondaje, cu ajutorul unei carotiere, în zona mlăștinoasă din imediata apropiere a așezării-tell.

Cercetarea din acest an a avut ca obiectiv prelevarea unor eșantioane destinate unor studii de paleomediu. A fost utilizată o carotieră ce poate colecta eșantioane de sol până la o adâncime de 10 m. Pentru o mai bună organizare a activității noastre, am preferat prelevarea unor eșantioane succesive, pe fiecare metru forat. Primele observații realizate în teren indică prezența materialului arheologic la o adâncime de aproximativ 5 m. În final trebuie amintit că cercetările de acest tip vor fi extinse la nivelul întregii văi formate de pâraul Luncavița și în lunca Dunării, pe segmental corespunzător comunei Luncavița, pentru o mai bună cunoaștere a condițiilor de mediu în care au evoluat comunitățile neo-eneolitice.

Abstract:

The 2011 campaign was organized in two stages:

First of them, developed between July-August, had as objective working the archaeological material discovered during previous researches;

Second stage developed between 2-29 September had as objective to continue the research from the tell-settlement situated in the point Cetățuia and from the nearby area.

40. Mălăieștii de Jos, com. Dumbrăvești, jud. Prahova

Punct: La Mornel

Cod sit: 131498.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 68/2011

Colectiv: Alin Frînculeasa - responsabil, Octav Negrea, Bianca Preda, Claudia Dumitrescu (MJIA Prahova), Radian Andreescu - consultant științific (MNIR), Tiberiu Nica

Situl se află amplasat pe terasa de pe partea dreaptă (vestică) a râului Vărbilău, afluent al Teleajenului, la limita de nord a localității Mălăieștii de Jos.

Obiectivele principale ale campaniei 2011 au fost următoarele: finalizarea cercetării sectoarelor 13C și 15; cercetări de suprafață în zona localității Dumbrăvești pentru identificarea altor situri arheologice.

Am continuat cercetările în sectorul 13C, dar și 15, toate nefinalizate în campania precedentă. Descoperiri arheologice: a fost cercetată și finalizată locuința 6, mai multe gropi menajere, zona exterioară locuinței 6, o zonă menajeră aflată sub locuința respectivă.

Locuința 6 a fost descoperită în St. 15, parțial 13C. Acoperă cea mai mare parte a acestui sector, era puternic incendiată. Anul acesta a fost dezvelită și cercetată integral, fiind locuința cea mai bine conservată de până acum din acest sit. În locuință, sub dărâmături au fost descoperite până în prezent aproximativ 20 de vase întregibile, statuete antropomorfe din lut, un vas zoomorf cu capac, un askos, un phallus, două greutăți de lut pentru război de țesut, alte fragmente ceramice, unelte din silex și piatră, foarte multe pietre de râu, de dimensiuni variabile. Locuința avea dimensiuni de aproximativ 6 x 4 m, era orientată NV-SE. Avea podea din lut bătătorit, gropi de par, o vatră rectangulară cu pereții verticali, cu mai multe faze de refacere. Vatra era puternic deranjată de o groapă recentă. Mai multe complexe de tip adâncit tăiau locuința. De asemenea, colțul de nord-vest al locuinței 5 suprapunea parțial distrugerea locuinței 6.

Cercetarea nivelului aflat sub locuința 6, gros de aproximativ 0,5 m, de culoare verzuie sau gălbuie, a dus la descoperirea a numeroase materiale arheologice constând în ceramică, statuete antropomorfe, o pintaderă, numeroase unelte din silex și piatră.

În St. 13C am realizat un sondaj stratigrafic ce a coborât până în stratul natural al terasei. Am observat o intensă activitate de amenajare a marginii de est a terasei ce în prezent are o pantă spre est. Au fost realizate trei trepte pentru a avea suprafețe plane în vederea construirii locuințelor. Săpătura treptelor se oprește imediat deasupra nivelului natural de pietriș.

Bibliografie:

Andreescu Radian, Frînculeasa Alin, Paveleț Eugen, Nica Tiberiu, Torcică Ion, 2006, Considerații preliminare asupra așezării eneolitice de la Mălăieștii de Jos (Jud. Prahova), Mousaios, Buletinul

Științific al Muzeului Județean Buzău 11, p. 9-33.

Frînculeasa, Alin, 2006, Fragmente ceramice decorate antropomorf descoperite în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos-Județul Prahova, Argesis. Studii și comunicări 15, p. 31-40.

Frînculeasa Alin, Niță Loredana, 2007, Le matériel lithique taillé de l'établissement énéolithique de Mălăieștii de Jos, département de Prahova. Quelques données préliminaires sur les découvertes des campagnes 2002-2005, Annales d'Université Valahia Târgoviște, section d'Archéologie et d'Histoire 8-9, 2006-2007, Valahia University Press, Târgoviște, p. 139-148.

Frînculeasa Alin, 2009, Descoperiri arheobotanice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Seria Arheologie, 1, p. 93-97.

Abstract:

In 2011 we completed the research of dwelling 6, which is located on the eastern edge of the terrace, in an area where it had a slope of about 20°. For this dwelling's construction the land was arranged by cutting a step (slope terracing). Dwelling 6, that ended in a fire, had a rich inventory consisting of ceramics, zoomorphic and anthropomorphic plastic, tools. We note the presence of a zoomorphic vessel with lid, an askos, a clay phallus. Under the house it was identified an archaeological deposit 0.5 m thick, very rich in archaeological material from household waste most likely abandoned.

41. Măxineni, com. Măxineni, jud. Brăila

Punct: Mănăstire

Cod sit: 43572.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 14/2011

Colectiv: Ionel Cîndea – responsabil, Costin Croitoru – responsabil sector (M Brăila)

Pentru campania de cercetări arheologice din anul 2011 ne-am propus următoarele obiective: identificarea urmelor de locuire medievală târzie, adică a unor indicii materiale privind vechea vatră a satului Măxineni; identificarea limitelor necropolei și stabilirea raportului cronologic dintre aceasta și mănăstire; verificarea existenței unor eventuale vestigii mai vechi decât viața mănăstirească (1636/1637) sub nivelul de călcare din curtea mare.

Pentru îndeplinirea obiectivelor am deschis o secțiune (20 x 2 metri) la aproximativ 50 de metri sud de biserica veche și 20 de metri de beciul stăreției, paralel cu secțiunile campaniei precedente (2010). În cuprinsul acesteia am surprins prezența unor materiale arheologice (mai ales fragmente ceramice și din fier) rulate, caracteristice secolelor XVII-XVIII, foarte mult moloz, dar și câteva complexe. Este vorba, în primul rând, despre descoperirea a 10 morminte de inhumație, creștine, surprinse integral sau parțial în cadrul secțiunii, pentru dezvelirea celor din urmă fiind necesară practicarea unor casete laterale. Între acestea, trei (M₂, M₆ și M₁₀) aparțineau unor copii foarte mici, care adăugate celor identificate în campania precedentă sugerează anumite aspecte privind mortalitatea infantilă, dar și înhumările practicate în necropola din imediata apropiere a mănăstirii.

În ceea ce privește inventarul funerar, notăm prezența, aproape unanimă, a câte unei monede (aflată în diverse stadii de conservare, uneori irecuperabilă), de obicei perforată, plasată în palma defunctului. Alte câteva piese vestimentare sau de podoabă (cercei, mărgelă, paiete, aplici), constituie mai curând rarități în cadrul inventarului. Defuncții erau depuși în sicrie lucrate din scânduri, uneori

păstrându-se încă urme ale acestora, împreună cu fragmentele unor piroane.

Alt complex identificat în secțiunea practică a fost un cuptor construit din cărămidă. Acesta, ceva mai mic, reprezintă o anexă a celui identificat în campania precedentă, de care este, de altfel, legat printr-un mic zid din cărămidă. Ne aflăm așadar în zona unei anexe, foarte probabil sezonieră, plasată în vecinătatea extremității sudice a curții mari.

În fine, un alt complex descoperit este o porțiune din zidul de incintă al curții mari. Îl amintim aici nu pentru că prezența lui ar modifica cu ceva informațiile cunoscute – traseul acestuia a fost reconstituit deja de cercetările arheologice mai vechi – ci pentru că am reușit să surprindem, parțial, una dintre ieșiri, oricum prima cunoscută de pe latura sudică, plasată aproximativ la mijlocul acestei laturi. Exact pe mijlocul secțiunii noastre zidul este întrerupt și, lărgindu-se, formează un stâlp pătrat cu latura de 0,90 metri. Nu cunoaștem încă dimensiunile acestei căi de acces, ori elemente legate de o eventuală amenajare a ei; acestea urmează a fi verificate în campania din anul viitor.

Din punct de vedere tehnic, s-a efectuat o singură secțiune dar care a necesitat deschiderea unor casete laterale pentru dezvelirea complexelor funerare, în total aproximativ 50 mp cercetați. Am folosit pe lângă săpătura manuală și tehnicile moderne ale cercetărilor de tip survey. Materialele arheologice recoltate, se află încă în stadiul de prelucrare și studiu în laboratoarele de specialitate din cadrul Muzeului Brăilei și la Institutul de Antropologie din Iași.

Datele obținute în campania arheologică a acestui an, alături de cele ale campaniilor viitoare și de cele cunoscute până în momentul de față, vor ajuta la întocmirea unui istoric al cercetărilor menit să sprijine proiectul de restaurare a stăreței cu beciul domnesc, amenajarea curții și a zidurilor de incintă ale mănăstirii Măxineni. În acest sens, demn de menționat este și faptul că, și pe baza vechilor cercetări arheologice din Biserica și imediata ei vecinătate aceasta a fost restaurată, actualmente fiind la stadiul de aplicare a picturii.

Bibliografie:

Ionel Căndea, Costin Croitoru, Cercetările arheologice de la Măxineni (jud. Brăila). Campania 2009, Istros 15, 2009, pp. 359-384.

Idem, O construcție rectangulară, cu baza de piatră, descoperită la Măxineni, județul Brăila, Analele Brăilei 10, 2010, pp. 397-402.

Idem, Résultats préliminaires des fouilles archéologiques systématiques de Măxineni (dép. de Brăila), le lieu dit «Monastère». Campagne 2010, Istros 17, 2011, pp. 81-92.

Abstract:

Starting from the previous campaign results, the 2011 archaeological researches were placed close to the ruins of the Măxineni monastery. They had as a general objective to identify the proofs of late medieval living, i.e. of material evidence regarding the old hearth of the village of Măxineni, and to establish the limits of modern necropolis.

Our only section was placed parallel with the one made in 2010. As we expected to a few complexes were identified. First of all it is about a kiln made of bricks, connected with the one previous founded. Secondly we identified 10 inhumation graves, a few of them belonging to children. In the same section appears a fragment of the south courtyard wall. In the middle of our section this wall was interrupted, and formed a pile. Obviously we discovered an access point, the first one known in this area of the wall.

The informations from this archaeological campaign together with the previous ones will support the historical study from the restoration project, as old sections did for the medieval Monastery which is today restored.

42. Medieșu Aurit, com. Medieșu Aurit, jud. Satu Mare

Punct: Șuculeu

Cod sit: 138093.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 59/2011

Colectiv: Robert Gindele - responsabil (MJ Satu Mare), Eugen Silviu Teodor (MNIR), Ioana Marchiș (UBBCluj), Ovidiu Onac (Liceul "Ioan Slavici" Satu Mare)

Săpăturile arheologice de la Medieșu Aurit - Șuculeu din anul 2011 au avut ca scop principal verificarea datelor obținute din măsurătorile geomagnetice din anii anteriori. Pe parcursul acestor măsurători au fost identificate, pe o suprafață de 18 hectare, peste 200 de semnale, care indicau sub arătură posibile cuptoare de ars ceramică.

Au fost verificate 4 astfel de semnale, deschizând două suprafețe de 10 x 10 m. Pe botul terasei pârâului Racta, în SI, datorită eroziunii terenului arătura la -0,4 m atinge partea superioară ale cuptoarelor, grătarele fiind afectate. La 30 de metri de botul terasei în SII cuptoarele se conturează la adâncimea de 0,7 m, fiind mult mai bine conservate decât în suprafața precedentă.

Au fost surprinse două ateliere de producție ceramică, compuse din două cuptoare de ars ceramică și o groapă de deservire utilizată pentru ambele cuptoare. Cuptoarele au perete median de susținere a grătarului, diametrul lor fiind între 1,7- 2,2 m. Au fost legate la groapa de deservire printr-un canal de foc cu lungimi între 1,2- 1,8 m. Într-un caz canalul are un perete median. Gropile de deservire au o formă ovală, fund neregulat 7,4 x 4,1 m respectiv 4,6 x 2,6 cm. În fața canalelor de foc se poate observa câte un prag pe care a fost așezat focul.

Alături de atelierele de ars ceramică au fost descoperite gropi de provizii de formă tronconică și cilindrică. Diametrele la curturare sunt de 1,1- 2,2 m, adâncimile între 1,2 și 1,8 m.

Putem să afirmăm, că în urma săpăturilor arheologice din 2011 au fost verificate rezultatele măsurătorilor geomagnetice din anii anteriori. Presupusele semnale ale cuptoarelor de ars ceramică au fost confirmate prin săpături arheologice. În stadiul actual al cercetărilor, cu peste 200 de cuptoare de ars ceramică, situl de la Medieșul Aurit - Șuculeu este cel mai mare centru de producție ceramică cunoscut din Barbaricum-ul Central European.

43. Mila 23, com. Maliuc, jud. Tulcea

Punct: Taraschina

Cod sit: 160298.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 115/2011

Colectiv: Cristian Micu – responsabil; Florian Mihail, Sorin Ailincăi (ICEM Tulcea), Mihai Florea, Constantin Haită, Adrian Bălășescu, Valentin Radu (MNIR), Laurent Carozza, Albane Burens (UMR 5602 Géographie de l'Environnement, Toulouse, Franța)

Primele informații referitoare la prezența unor materiale arheologice în punctul Taraschina, aflat pe teritoriul administrativ al comunei Maliuc, au fost înregistrate în cadrul ICEM Tulcea în anii 1990. Evaluările de teren realizate de această instituție după anul 2008 au pus în evidență prezența unor materiale eneolitice (cultura

Gumelnița), elenistice (sec. IV a.Chr.; sec. II a.Chr.), romane (sec. II-V p.Chr.) și medievale (sec. XI).

Din 2010 cercetările de la Taraschina sunt incluse în proiectul Delta du Danube ce beneficiază de finanțare din partea Ministerului Afacerilor Externe și Europene din Franța. În acest cadru, a fost constituită o echipă de cercetare ce reunește specialiști din ICEM Tulcea, MNIR București, GeoEcoMar București, UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse, UMR 5608 TRACES-CRPPM), UMR 5140 Lattes și Université Louis Pasteur Strasbourg.

Campania 2011 a fost organizată în două etape:

- Prima dintre acestea, desfășurată în lunile iulie-august, a avut drept obiectiv prelucrarea materialului arheologic descoperit în timpul cercetărilor anterioare;

- Cea de-a doua etapă s-a desfășurat în perioada 1-17 octombrie. În acest context au fost stabilite ca obiective majore continuarea cercetărilor din Zona 1 a sitului și realizarea unei serii de prelevări de sol în imediata apropiere a acestuia.

În cadrul primei etape din acest an s-a finalizat analiza materialului arheologic descoperit pe sit în timpul evaluărilor de teren anterioare. Am avut în vedere studiul tehnologic al ceramicii eneolitice, studiul lotului IMDA, lectura tehnologică a pieselor din silex, analiza datelor radiocarbon furnizate de laboratorul din Poznan (Polonia) și analiza loturilor faunistice (mamifere și pești). Au fost realizate desenele pieselor înregistrate, au fost completate diagrama stratigrafică și baza de date a sitului. Toată documentația rezultată a fost depusă în arhiva ICEM Tulcea. În paralel, a fost amenajat spațiul de depozitare din baza arheologică a ICEM Tulcea;

Pentru campania din acest an membrii echipei de cercetare au stabilit două obiective majore:

Continuarea cercetărilor din Zona 1. În acest context, a fost acordată o atenție deosebită următoarelor realități arheologice:

US 1123 – Silt argilos; structură granulară; aspect neomogen; brun; rădăcini actuale; structura sa a fost afectată cel puțin în zona de nord de o galerie de animale; asociat cu granule de chirpici arși, fragmente bivalve, fragmente melci, puține oase de mamifere, o cantitate redusă de fragmente ceramice de mici dimensiuni. În structura sa au fost identificate și câteva fragmente ceramice posteneolitice (romane?) aflate chiar în ceea ce pare partea inferioară a gropii. Poate reprezenta umplutura unei gropi din ultimele etape de locuire individualizate în Zona 1;

US 1124 – Silt argilos; structură granulară; aspect neomogen; brun; rădăcini actuale; galerii de animale; asociat cu fragmente ceramice de mici dimensiuni, fragmente bivalve de diferite dimensiuni, puține oase de mamifere și pești. Poate reprezenta umplutura unei gropi. Este dificil de spus dacă prin amenajarea sa a fost afectată structura unei gropi anterioare, aflată în imediata apropiere;

US 1125 – Silt argilos; structură granulară; eterogen; brun-închis. Afectat de galerii de animale. Asociat cu o cantitate redusă de fragmente ceramice, cochilii bivalve, oase de mamifere. A fost prelevat un eșantion de 12 l sediment pentru tamisare. Datorită structurii specifice a sedimentului nu putem spune că acesta este reprezentativ pentru complex. Este dificil de afirmat că reprezintă umplutura unei gropi amenajate în perioada eneolitică;

US 1130 – Silt omogen, compact, brun-deschis, asociat cu fragmente ceramice cu dimensiuni mici și mijlocii, fragmente milimetrice de chirpici arși, puține resturi faunistice;

US 1131 – Sol cu structură granulară; aspect neomogen; brun; rădăcini actuale. Este asociat cu foarte puține fragmente ceramice de mici dimensiuni, câteva fragmente bivalve, foarte puține oase de mamifere. Reprezintă probabil o bioturbație;

US 1163 – silt argilos, eterogen, puțin compact, brun-gălbui, asociat cu fragmente ceramice de mici dimensiuni, fragmente milimetrice de chirpici arși (mai numeroase în raport cu US 1130),

puține resturi faunistice;

US 1179 – reprezintă umplutura unui șanț atribuit perioadei eneolitice, în care au fost individualizate patru faze de acumulare;

US 1184 – silt omogen, puțin compact, brun-deschis, asociat cu fragmente milimetrice de chirpici arși și puține oase de mamifere;

US 1186 – reprezintă umplutura unui șanț atribuit perioadei eneolitice în care au fost individualizate două etape de acumulare;

US 1187 – silt argilos, cimentat, omogen, foarte compact, fără incluziuni;

US 1190 – silt, omogen, compact, gălbui

Realizarea unor sondaje, cu ajutorul unei carotiere, în zonele din imediata apropiere a sitului.

Cercetarea din acest an a avut ca obiectiv prelevarea unor eșantioane destinate unor studii de paleomediu. A fost utilizată o carotieră ce poate colecta eșantioane de sol până la o adâncime de 10 m. Pentru o mai bună organizare a activității noastre, am preferat prelevarea unor eșantioane succesive, pe fiecare metru forat. Întregul material va fi analizat în laboratorul UMR 5602 Geographie de l'Environnement, Toulouse, UMR 5608 TRACES-CRPPM).

Abstract:

The 2011 campaign was organized in two stages:

First of them, developed in July-August, had as objective working the archaeological material discovered during previous researches;

Second stage developed between 1-17 October. In this context were established as major objectives to continue the researches in Area 1 and to prelevate soil near the archaeological site.

44. Mironești, com. Gostinu, jud. Giurgiu

Punct: Malu Roșu, Conacul lui Palade,

Conacul Mironescu

Cod sit: 103390.01, 103390.04

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 93/2011

Colectiv: Cristian Schuster – responsabil (IAB), Traian Popa (MJTA Giurgiu), Marin Panait (FIB)

Amplasat pe un promontoriu al terasei din dreapta Argeșului (altitudine = 87,20 m), situl de la Malu Roșu este flancat la N de acest râu, la S de o vale care îl separă de drumul județean, la E (spre satul Teiuș) de o vale puțin adâncă, iar la V de o altă vale mult mai pronunțată, delimitându-l de arealul Conacul lui Palade. Starea de conservare a sitului este, în general medie, existând însă un proces continuu de eroziune, mai ales în partea nordică, spre râul Argeș. Inițiate în 1989, cercetările arheologice au fost reluate în 2002 și continuate până în prezent.

Investigațiile arheologice din 2011, finanțate integral de MJTA Giurgiu, s-au derulat în perioada 16 august – 4 septembrie, însemnând, în același timp, și finalizarea cercetărilor din această zonă. Săpăturile arheologice de la Malu Roșu s-au circumscris unei suprafețe de aproximativ 100 mp, constituită din cinci secțiuni și două case: S31 (6 x 2 m), S32 (10 x 2 m), S33 (10 x 2 m), S34 (8 x 2 m), S35 (8 x 2 m), S36 (6 x 2 m), C9 (2 x 1 m), practicată la S31 și C10, la S32. Aceștia li se adaugă continuarea cercetărilor în secțiunile S1 și S2 din 2002, de la adâncimea de -1,2 m până la 2,5 m. Materialul arheologic, în special cel ceramic, care este predominant, se circumscrie, în mare parte, manifestărilor culturale Cernavodă I, Cernavodă III și Cernavodă II (mai puțin reprezentată,

în comparație cu primele două). Materialul ceramic aferent culturilor Cernavodă I, Cernavodă III, fragmentar în totalitate, cuprinde în inventarul său diverse tipuri de buze de vase, de torți (tubulare de tip „troian”, late etc.), supraînălțate sau amplasate în zona mediană a vaselor, precum și fundurile plate în majoritatea cazurilor. Toate acestea ne sugerează prezența unor tipuri și forme diverse de vase: cești, căni, străchini cu profil în formă de „S” sau cu marginea lată, borcane cu umăr retras, oale globulare etc. Pasta, de culoare variată (roșiatică, castanie și cenușie), are în compoziție nisip, pietricele, cochilii de scoici pisate sau materii vegetale, care-i dau un aspect poros. În privința decorului, acesta cuprinde brăuri în relief crestate sau alveolate (deseori combinate), linii simple, inegale ca lungime, dispuse în partea mediană a vaselor. Mai relevăm, de asemenea, prezența unor unelte de silex (lame, burine, așchii ș.a.), cât și a unui bogat material osteologic, aparținând, în cea mai mare parte, animalelor de talie mică și mijlocie. Mult mai slab reprezentate, prin analogie cu campaniile arheologice precedente, sunt culturile Glina, Radovanu, ca să nu mai vorbim de cultura Basarabi din Hallstatt-ul Mijlociu, căreia îi aparțin doar câteva fragmente ceramice atipice. O situație cu totul aparte, inedită pentru Malu Roșu, o reprezintă descoperirea (în S1, între carourile 3-4) unui cuptor de gospodărie, distrus aproape în totalitate. Vatra cuptorului (cu dimensiuni de 1 x 1 m), de formă rectangulară, a fost amplasată pe un pat de pietre, iar sub ea se află un strat de lut ars, gros de circa 0,15 m. Inventarul cuptorului mai cuprinde bucăți mari de lipitură arsă, un strat de cenușă, amestecată cu cărbune, iar în apropiere au fost descoperite câteva fragmente de ceramică smălțuită, datată în perioada medievală târzie (sfârșitul secolului XVIII – începutul secolului XIX).

În cel de-al doilea punct, Conacul lui Palade, delimitat de celelalte două situri – Malu Roșu și Conacul Mironescu – de două văi adânci („Valea Mierlei” și respectiv „Valea Morii”), iar la N de râul Argeș, cercetările arheologice au continuat cu secțiunile S11 (8 x 2 m) și S12 (8 x 2 m). Cele două secțiuni au fost trasate în partea sud-estică a sitului, lângă cea mai sudică clădire care a aparținut fostului CAP. În cele două secțiuni cercetate la Conacul lui Palade, au fost descoperite vestigii (predominantă rămâne ceramica) aparținând culturilor Glina, Hallstatt-ului Timpuriu și Mijlociu (cultura Basarabi), Latène-ului și Dridu. Prima, cultura Glina, este reprezentată de numeroase fragmente ceramice cu decor alveolat specific, o fusaiolă tronconică fragmentară și câteva unelte din silex (lame, așchii etc.). Tot culturii Glina îi aparține o seceră din piatră (dimensiuni: lungimea = 0,163 m; lățimea = 0,04 m; grosimea = 0,013 m), descoperită în S11, caroul 2, între adâncimile de - 0,4 – 0,6 m. Celelalte culturi, menționate mai sus, sunt reprezentate doar de câteva fragmente ceramice, majoritatea fiind atipice. În fine, ultimul obiectiv propus investigațiilor noastre a fost arealul Conacul Mironescu, punct aflat la nord de Căminul de bătrâni și despărțit, în partea estică, de Conacul lui Palade de „Valea Morii”. Începute în anul 2010, cercetările arheologice din acest punct au continuat cu alte două secțiuni: S3 (6 x 2 m) și S4 (6 x 4 m).

În cele două secțiuni au fost descoperite urme care aparțin culturilor Cernavodă III (doar câteva fragmente ceramice), Glina, Tei, Basarabi și Latène. Culturii Glina îi aparțin, pe lângă numărul mare de fragmente ceramice (buze, torți, funduri de vase), cu decorul specific („găuri-butoni”), două vase miniaturale, descoperite în S3, între adâncimile de - 0,6 – 0,8 m. Cele două vase miniaturale, modelate dintr-o pastă de slabă calitate, sunt prevăzute, în partea dreaptă, cu câte o apucătoare, având, după toate probabilitățile, un caracter cultic. Culturii Tei îi aparține un vas (descoperit în S4, caroul 3, între adâncimile de - 0,6 – 0,8 m), recuperat fragmentar (cu posibilități de restaurare integrală), modelat cu mâna, dintr-o pastă de bună calitate, de culoare cenușie. Vasul, de formă globulară, este prevăzut cu un picior, decorat, în partea terminală, cu o bandă formată din

trei linii incizate, deasupra căreia sunt poziționate patru triunghiuri hașurate, de dimensiuni egale și cu vârful orientat în sus. În partea superioară, spre buză, decorul vasului este completat cu o altă bandă (formată din nouă linii incizate), deasupra căreia se află, de asemenea, triunghiuri hașurate, dar de dimensiuni inegale. Tot culturii Tei îi aparțin două cești, recuperate fragmentar (în proporție de 50%), modelate dintr-o pastă de bună calitate, de culoare cenușie și, respectiv, neagră (descoperite în S4, caroul 2, între adâncimile de - 0,6 – 0,8 m). În fine, descoperirile aferente culturii Tei, sunt completate cu numeroase buze și funduri de vase (în special cești), torți decorate cu motivul triunghiului ș.a. Materialul arheologic aferent Hallstatt-ului (mai exact culturii Basarabi) este format din ceramică, chirpici, unelte de silex, resturi osteologice ș.a. Cea mai reprezentativă rămâne însă ceramica, chiar dacă posibilitățile de reîntregire a unor vase sunt limitate. Relevante pentru inventarul ceramic rămân diferitele tipuri de torți (tubulare, late etc.), buzele cu diferite tipuri de decor (alveolat, canelat, geometric etc.), cărora li se adaugă fundurile și apucăturile de vase. Toate acestea ne sugerează o mare varietate de tipuri și forme de vase: căni, castroane, oale, farfurii, platouri, fructiere, cești etc. Pasta, care cuprinde mai multe categorii (grosieră, semigrosieră, semifină și fină), este de culoare castanie, cenușie și neagră, având în compoziție lut fin (o parte), pietricele și fire subțiri de pleavă. Decorul, specific culturii Basarabi, se caracterizează printr-o mare varietate: brăuri alveolate în relief (uneori asociate cu brăurile crestate), motivul geometric (romburi și triunghiuri), motivul spiralei, sub forma unor „S”-uri ș.a. Cât privește Latène-ul, acesta este reprezentat de câteva fragmente ceramice cu decor alveolat, iar cultura Dridu de ceramica cu decor vălurat. O situație mai specială o reprezintă descoperirea unui cuptor de gospodărie, la circa 50 m nord de Conacul Mironescu, spre râul Argeș (la circa 60 m), în apropierea punctului În Vale, cercetat în campaniile precedente. Cuptorul, care aparține purtătorilor culturii Sântana de Mureș, a ieșit la iveală în urma unor alunecări de teren (am fost sesizați de un localnic, care distrusese o parte din el). Amplasat direct pe pământ, cuptorul avea o cameră de ardere (se pare că avea o dublă funcționalitate: prepararea hranei și arderea vaselor ceramice), de formă rectangulară (dimensiuni: 0,47 x 0,56 m), din care se mai păstrează, în proporție de 60-70%, pereții verticali. Cât privește cupola, prăbușită în interiorul cuptorului, aceasta a fost tot de formă rectangulară, fiind construită din chirpici, pe care se află impregnate urme de pari și roci de râu friabile (gresii). Vatra cuptorului a fost amplasată pe un pat de pietre, la care se adaugă gresiile și fragmentele de ceramică. În camera de ardere a cuptorului au fost descoperite cinci vase-borcan (patru dintre ele au fost reîntregite), confecționate din pastă semigrosieră, de culoare cărămizie și având dimensiuni relativ mici. Tot în camera de ardere a fost descoperit un maxilar, care, după toate probabilitățile, a aparținut unui cerb. În sfârșit, la circa doi metri distanță de cuptor au fost descoperite mai multe fragmente de ceramică Glina, între care s-a găsit și o dălțiță din cupru (lungimea = 0,107 m; lățimea = 0,013 m; grosimea = 0,07 m) și câteva silexuri (lame, lamele, așchii și nuclee), de culoare neagră și cafenie.

Bibliografie:

C. Schuster, T. Popa, Mironesti. I. Locuri, cercetări arheologice, monumente și personaje istorice, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis 3, Giurgiu, 2008.

C. Schuster, T. Popa, Contribuție la repertoriul arheologic al județului Giurgiu. II. Cultura Glina, Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu” 14/11 (2008), 2009, p. 83-89.

C. Schuster, Cu privire la Eneoliticul Final de pe cursul inferior al Argeșului, Buridava 7 (2009), 2010, p. 30-33.

C. Schuster, T. Popa, Fingerprints of the Past in the Giurgiu County. The Bronze Age, Bibliotheca Musei Giurgiuvensis 5, Giurgiu, 2010.

C. Schuster, T. Popa, M. Panait, Mironcești, com. Gostinari, jud. Giurgiu, Punct: Malu Roșu, Conacul lui Palade, Conacul Mironescu, CCA 2011, p. 83-84.

45. Murighiol. com. Murighiol, jud. Tulcea [Halmyris]

Punct: La Cetate

Cod sit: 160920.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 114/2011

Colectiv: Mihail Zahariade – responsabil (IAB), Florin Topoleanu, George Nuțu (ICEM Tulcea), Cristian Olariu, Lucian Mureșan, Ioana Crețulescu (FIB), George Bounegru

Săpăturile din anul 2011 au avut ca scop:

- identificarea fizică, prin săpături sistematice a structurilor presupusului portal cetății, vizualizat prin interpretările fotogrammetrice mai vechi (1981, 1984) și prin cercetări magnetometrice (2002). În acest scop, pe baza descoperirilor structurilor de ansamblu a porții de nord-est precum și a turnului nr. 2, au fost extinse cercetările în exteriorul acestui areal în scopul identificării eventualelor căi de acces spre port și Dunăre, al cărei curs se găsea în apropierea porții de nord-est, care prin poziția și orientarea ei era destinată evident de a deservi traficul comercial local.

- Cercetarea turnului nr. XI aflat la sud de poarta de vest, în scopul cunoașterii raportului său cu aceasta, a rolului său în structurile defensive de pe latura de vest a fortificației și obținerii datelor tehnice despre tehnica de construcție, formă, dimensiuni și faze de construcție și ocupație. A fost de asemenea luată în calcul și posibilitatea unei consolidări, în prima fază a zidăriei turnului dar și a unei reconstituirii punctuale a unora din părți.

Strada (S_F) de acces spre Dunăre.

Au fost deschise șase carouri S₁-S₆ cu dimensiunile de 3 x 2 m pe axul SV-NE, în exteriorul potenei și a liniei celor două ziduri târzii, Z_A și Z_B care o crează. În S₁ la - 8-10 cm, se constată existența unui strat de bolovăniș, cu o consistență mai evidentă în centrul caroului și care conține în structură pietre de dimensiuni mici și mijlocii, fragmente de cărămidă mărunț sfărâmată și pietriș în cantitate apreciabilă. Întreaga această masă este compactată, bine bătătorită și apare așezată pe un strat de pământ galben (lut) la rândul lui extrem de dur, așa cum reiese din situația identificată în colțul de NV al caroului. Este de remarcat că pe alocuri, masa de piatră și cărămidă este acoperită de un strat subțire de lut, posibil provenit de la un proces de tasare în timp prin care lutul a putut penetra spre suprafață.

Pe întreaga suprafață a S₁ a fost descoperită o cantitate apreciabilă de ceramică de uz comun (de bucătărie), fragmente de amfore de mare capacitate (atât părți din recipientele respective cât și mânere), greutate de plasă de pescuit, un număr considerabil de picioare de pahar din sticlă, zgură de fier, două proiectile de praștie și oase animale fragmentare. În colțul de SV a fost descoperit un vas oală fragmentar, posibil semiîngropat, dacă nu cumva vasul a fost căzut, sau aruncat și apoi tasat în pământ. În colțul de NV apare o formațiune de 4 cărămizi regulat așezate, în mijlocul unei cantități apreciabile de cărămizi și țigle sfărâmate.

În S₂ stratul de piatră, cărămidă și pietriș coboară semnificativ

către 0,15-0,20 m doar că pietrele din compoziție apar ceva mai rarefiate, deși stratul rămâne de o consistență remarcabilă. Aici au fost descoperite un număr considerabil de țigle de acoperiș fragmentare împreună cu o cantitate semnificativă de resturi provenite de la prelucrarea fierului. În S₂ au fost de asemenea descoperite cantități semnificative de fragmente de ceramica sfărâmată, ceea ce o face atipică pentru identificare, sticlă provenită îndeosebi de la geamuri precum și calupuri de lemn ars, așa cum se întâmplă în colțul de SE al caroului.

S₃ conține o cantitate de piatră și cărămidă bine tasată dar nu prea compactă, continuitatea ei fiind serios afectată nu numai de procese naturale dar și foarte probabil antropice într-o perioadă post antică. Caracterul descoperirilor în acest carou rămâne neschimbat față de cele din S₁ și S₂, cu multă ceramică de uz comun, sticlă și lentile provenite de la prelucrarea fierului, foarte probabil deversate pe această suprafață. În S₃, piatra de pavaj atât de densă și bine așezată pe patul de galben din S₁ și chiar S₂ este rară.

Suprafața caroului S₄ deschis în continuarea lui S₃, spre est, prezintă, imediat după înlăturarea vegetalului, la 0,02 – 0,03 m, un strat de pământ galben, bine compactat în amestec de bucăți de piatră, cărămidă fărâmițată și pietriș. În colțul de NV al caroului iese în evidență o masă de arsură în cantități apreciabile.

Caroul S₅ are o suprafață ce prezintă un grad și mai accentuat de înclinare către est. La -0,25 m a fost identificată o platformă distinctă de pământ galben în componență cu elemente complet diferite de structurile identificate în S₁-S₄. Această platformă, groasă de cca. 0,15 m aflată în mijlocul secțiunii s-a dovedit a fi resturile unui cuptor casnic de vatră, de formă rectangulară alungită cu lungimea de cca. 1,20 m și lățimea de cca. 0,80 m. El este alcătuit dintr-un cadru de pietre și cărămizi. Spre sud de cuptor, lângă latura de S a caroului se găsește o vatră de asemenea rectangulară alungită, marcată de pietre plate și cărămizi, ceea ce asigură o suprafață plată probabil pentru activități menajere (vatră+cuptor). Sub această vatră la cca. 0,38-0,40 m se afla așezată pe un strat de pământ negru, compactat în care au fost descoperite fragmente ceramice de mici dimensiuni în cantitate apreciabilă, fragmente de amfore și de ceramică de lux specifică secolului 6, un număr mare de lupe de fier provenite de la prelucrarea acestui metal și numeroase fragmente din vase de sticlă. Acest pământ negru pare mai degrabă nisip amestecat cu mal de Dunăre bine tasat, cu o consistență extrem de mare și de dură, ceea ce înseamnă că s-a circulat mult pe suprafața lui. Eventualul strat de piatră și cărămidă compactate la care ne-am fi așteptat nu apare vizibil în profil dovada că acest strat este pământ aluvionar iar amenajarea anterioară în acest loc nemaifiind reparată a putut fi înlăturată ulterior. Nămolul depus, compactat ca nivel de călcare, depus ca urmare a unei inundații a Dunării a putut fi utilizat în aceste condiții ca nivel de călcare.

Caroul S₆ nu conține amenajări de piatră și cărămidă sau pământ galben compact ci prezintă o succesiune de straturi care sugerează intervenții antropice puse în evidență atât de profilul descris mai jos, cât și de descoperirile în cantitate apreciabilă de fragmente de vase de sticlă și sporadic lupe provenite de la prelucrarea fierului..

Secvența stratigrafică în acest carou, citită pe profilul peretelui de sud, cel mai bine păstrat, este următoarea:

- Vegetal modern, gros de 0,03-0,08 m.

- 0,10 m o linie aproximativ orizontală de galben bine bătătorit, fără ingrediente naturale sau arheologice; se constată totuși unele intruziuni de cărămidă pisată, țigle și pigmentație de cărămidă în amestec cu pământ negru, lutos, dur, aflat deasupra stratului de galben. Un fragment de lemn ars se observă în colțul de SV

- 0,20 m, sub linia de galben, care nu este continuă, se găsește o lentilă de lut galben, extrem de dur cu ingrediente fine de cărămidă pisată și pietriș.

- 0,50 m, în pământul negru lutos se găsesc fragmente de

cărămidă, țiglă și ceramică, precum și o lentilă de lut lungă de 0,50 m. Ea pare să facă corp comun cu un alt strat la -0,60 m, relevat printr-o lentilă de lut compact, lungă de 0,80 m dar care pare să aibă ramificații care fac contact cu cea de la adâncimea de 0,50 m, descrisă mai sus. Un bloc de piatră, de dimensiuni mijlocii, se găsește inserat acestei lentile de lut.

La - 0,70 m, în colțul de SV al caroului apare o groapă de formă rectangulară, lată de 0,60 m și adâncă de 0,50 m care pornește de la cca. -0,20 m de vegetal și care conține multe resturi de cărămidă fin zdrobită și pietriș

Câteva concluzii preliminare:

- Cele șase carouri cercetate în sectorul Poarta de Nord-Est au relevat prezența unei străzi (S_p) care pornea de la incinta cu poternă spre Dunăre în configurația cursului existent la acea dată;

- Strada, a cărei structură consta din o amenajare din bolovăniș în amestec cu fragmente de cărămidă și țigle și pietriș, toate bine compactate pe o bază de strat de lut, se îndrepta pe direcția ENE spre Dunăre într-o pantă calculată de la peretele de vest al S_1 până la peretele de est al S_6 descendentă de ca. 0,40 m;

- Strada avea ca punct de pornire ultima treaptă exterioară a poternei și platforma identificată în anul 1998 construită pe același aliniament cu latura de N a poternei și la 0,50 m distanță de zidul fazei IV a porții de NE.

- În termeni de cronologie relativă, fragmentul de stradă cercetat este contemporan cu funcționarea poternei și a incintei dintre T_A și T_B iar în termeni de cronologie absolută în a doua jumătate a secolului 6.

- Elementele de datare pentru această perioadă sunt deocamdată fragmentele de vase de bucătărie și amfore cu circulație spre mijlocul și a doua jumătate a secolului 6. Lotul semnificativ de monede care urmează să fie restaurate în laboratorul Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” deși aparent întinsă pe o perioadă de trei secole (IV-VI), pare tipologic să indice aceeași perioadă.

- Cantitatea mare de obiecte de diferite categorii găsite în perimetrul cercetat indică o circulație intensă a arealului străzii.

Principala categorie de descoperiri o constituie ceramica aflată în stare fragmentară. Ea provine de la vase de uz comun de bucătărie sau utilizare în viața de toate zilele, amfore, fragmente de opaițe, fragmente de vase de sticlă de diferite mărimi, resturi de la prelucrarea fierului, fragmente de obiecte de bronz, fier, plumb, un zar (astragalus). Obiectele se află în curs de restaurare și urmează să intre în colecția Institutului de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea, conform prevederilor protocolului de colaborare.

În campania din 2012 perimetrul investigat va fi extins spre nord și sud în scopul identificării întregului areal de acces către Dunăre (port) și a fazelor de funcționare ale acestei căi de legătură.

Perioada de cercetare este programată a mai dura trei ani, timp în care, în paralel cu restaurarea parțială a porții de nord-est, întreaga suprafață descoperită a străzii va fi consolidată și tratată ca un obiectiv de patrimoniu în sine, protejată prin îngrădire pentru protecția în fața accesului abuziv al turiștilor.

Abstract:

The 2011 campaign, carried out in the area of the north-eastern gate prompted, as a preliminary investigation and first step in identifying the ways of access to the harbor district of the Halmyris fortress, the research of six square surfaces. There have been traced and researched six square areas (S_1 - S_6) perpendicular on the fourth (last) stage of the defense wall (Z_A - Z_B). The uncovered area yielded the existence of a street, with a slight slope (10°) towards the Danube, indicating that the access from the fortress to the river was maintained even in a later period. The street is laid down which was bonded to the lowest stair of the previously (1998) outlined outer

stairways of the postern.

Sector Turnul 11.

Cristian Olariu, studenți FIB

În cursul campaniei din 2011 (15.07 – 21.08. 2011), cercetarea s-a concentrat pe identificarea zidului exterior al turnului nr. 11. Pentru realizarea acestui obiectiv, secțiunea S1, deschisă în 2009¹, a fost prelungită spre vest cu 14 metri. S-a convenit ca săpătura să fie realizată în trepte pentru a surprinde eventualele niveluri de locuire din interiorul turnului. Întreaga secțiune (inclusiv partea cercetată anterior) a fost împărțită în carouri a câte 2 m, de la est la vest.

După efectuarea curățeniei și îndepărtarea stratului vegetal din noile carouri deschise, s-a trecut la curățarea atentă a podelei din carourile 3-4 (ultimul nivel de călcare din interiorul turnului, descoperit în cursul campaniei din 2009²). În caroul 4, la -54 cm, a fost descoperită o podea din lut cenușiu bine tasat, care se leagă de zidul de incintă. La diferite adâncimi au fost descoperite mai multe obiecte mărunte: la - 0,27 m, un lacrimarium păstrat fragmentar, iar la -0,56 m un fragment de pahar. În caroul 5, spre vest, la -0,20 m, a fost descoperit un nivel format din lut galben bine bătătorit, gros de 0,20 m. Sub acesta a fost identificat un altul, care avea în compoziție pământ ars de culoare roșiatică, fragmente de cărbune, pietricele și bucățele de cărămidă. Acest strat se întinde pe întreaga lățime a secțiunii, fiind spart spre sud de vatra identificată în campania din 2009³; în partea centrală, există un strat de pietre și cărămizi prăbușite spre sud (spre vatră). Considerăm că întreg acest complex din caroul 5 – nivelul de la -0,20 m, vatra și pietrele plus cărămizile prăbușite - reprezintă un sistem de încălzire al locuinței aflate pe ultimul nivel de locuire din turn. Astfel, vatra (în care s-au descoperit numeroase fragmente ceramice provenind de la amfore romane târzii, tip LR2) era protejată spre nord de un sistem anti-vânt format din pietre și cărămizi (de precizat că iarna, vântul dinspre nord este deosebit de violent și rece), alături de care exista o laviță, utilizată fie pentru gătit (așezarea vaselor cu mâncare luate de pe foc), fie pentru a dormi la căldură în nopțile reci de iarnă. În același carou, la -0,20 m, a fost descoperit un disc de opaiț păstrat fragmentar.

În caroul 6, imediat sub stratul vegetal, a apărut un nivel de dărâmatură format din fragmente de țiglă și piatră (în partea de nord a caroului). Spre sud, la -0,20 m, a fost identificat un nivel de călcare compus din pământ cenușiu și fragmente de cărbune. La același nivel, a fost identificată o podea din lut galben bine tasat, păstrată fragmentar și foarte probabil distrusă de dărâmătura menționată mai sus. În același carou (6), la diferite adâncimi au fost descoperite mai multe fragmente al unor obiecte din sticlă, majoritatea pahare. Astfel, chiar în stratul vegetal a fost descoperit un fragment de pahar, la -0,32 m un fragment de geam, iar la -0,50 m un fund de pahar. Tot aici, în stratul vegetal a fost descoperit un obiect de fier (cel mai probabil provenind de la o limbă de cataramă).

În caroul 7, după decopertare a apărut un nivel de dărâmatură format din pietre de dimensiuni mijlocii și formă neregulată și fragmente de țiglă. La -0,32 m, imediat sub nivelul de dărâmatură menționat mai sus, a fost descoperit un nivel de călcare format din pământ cenușiu bine bătătorit, având în compoziție urme de arsură. În acest nivel au fost identificate mai multe fragmente ale unor obiecte de sticlă. Astfel, imediat sub stratul vegetal (-0,20 m) a fost descoperit un fragment provenind de la un pahar de sticlă, topit de incendiu; în același nivel a apărut un alt fragment de pahar, ca și un fragment de geam. La fel, la -0,35 m, a mai fost descoperit un alt fragment de pahar.

Mai jos, la -0,58 m, a fost identificat un nivel de călcare format din lut galben bine bătătorit, având în compoziție fragmente de cărbune și pietricele. În intervalul dintre nivelul de la -0,35 m și

cel de la -0,58 m au fost descoperite mai multe bucăți de chirpic; de asemenea, la -0,44 m a mai fost descoperită o buza de pahar.

În caroul 8, imediat sub stratul vegetal a fost descoperit emplectonul zidului exterior al turnului. Emplectonul este format din blocuri de dimensiuni medii și formă neregulată, legate între ele cu mortar alb cu urme de cărămidă pisată. În vederea identificării paramentului exterior, s-a continuat cercetarea până la o adâncime maximă de -2 m. Până la această adâncime nu a fost descoperit paramentul. În schimb, emplectonul pare a fi fost parțial distrus cândva în perioada medievală timpurie, când au fost scoase din zid bucăți din paramentul exterior și din emplecton. În ambele profile (de nord și de sud) este observabilă groapa de scoatere, care pornește de sub stratul vegetal și se adâncește până la -1,53 m, sub care se regăsește nivelul de dărâmtură.

La adâncirea în caroul 8, la -1,50 m, a fost descoperită o parte din emplecton foarte bine păstrată. Aici, în patul de mortar, au rămas imprimate urmele cărămizilor din asiza de reglaj.

În caroul 9, sub groapa de scoatere menționată mai sus, a fost identificat nivelul de dărâmtură prezent și în caroul 8 la -1,53 m. În același nivel, la -1,60 m a fost descoperit un fragment ceramic medieval timpuriu, ceea ce confirmă ipoteza scoaterii paramentului și a unei părți din emplectonul din partea superioară a turnului în această perioadă.

Sub nivelul de dărâmtură menționat mai sus, în dreptul țărșului care marchează începutul caroului 10, la -1,61 m a fost descoperit un nivel de călcare format din lut galben bine tasat, având în compoziție urme de arsură. Pe acest nivel au fost descoperite mai multe fragmente ceramice aparținând unor amfore romane târzii (tip LR2). Acest nivel probabil se continuă spre vest, sub dărâmtura identificabilă în caroul 10. Din păcate, timpul avut la dispoziție nu ne-a permis adâncirea în caroul 10 (unde s-a ajuns până la -0,70 m, pe nivel de dărâmtură). În caroul 11, s-a reușit doar decopertarea caroului, ajungându-se până la -0,40 m. Sperăm ca în campania viitoare să elucidăm situațiile apărute.

Note:

1. V. CCA 2010, 46. Murighiol, com. Murighiol, jud. Tulcea [Halmyris], <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2010/cd/index.htm>, 04. 09. 2011.

2. Ibidem.

3. Ibidem.

Abstract:

A floor has been found in □ 3-4 which overlaps a burned reddish soil, pigmented with fragments of charcoal, pebbles and small pieces of bricks. The layer extends on the full width of the section, including the hearth identified in the 2009 campaign; the complex could represent a home heating system located on the top habitation level of the tower, when this military structure was no more in function. The hearth, which yielded many pottery shards from the late Roman amphorae, (LR2 type) was protected to the north by an anti-wind system consisting of stones and re-used bricks; a bench seems to have been used for cooking. In □ 8 a filling of stone blocks of medium size bound in white mortar with traces of pounded brick has been identified. The wall of the tower was dismantled from the outside, most probably during the Byzantine period. Traces of pit-out have been also detected. Below thick debris, outside the tower, a trodden yellow clay floor consisting with slight traces of ash has been also noticed; several fragments of late Roman amphora (type LR2) date this level.

46. Năvodari, jud. Constanța

Punct: Insula La Ostrov – Lacul Tașaul

Cod sit: 60516.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 106/2011

Colectiv: Valentina – Mihaela Voinea – responsabil (MINAC), Bartłomiej Szmoniewski – responsabil sector, Maria Lityńska-Zajac - botanist (Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences, Kraków, Poland), Adrian Bălășescu - arheozoolog, Valentin Radu - ihtiolog, Elek Popa - arheozoolog (MNIR), Andrei Soficaru – antropolog (ICAFR București), Cornelia Cârpuș - bio-chimist, Leonid Cârpuș - microbiolog (ArheoBioMedia), Glicherie Caraivan - geolog (GeoEcoMar), Răzvan Popescu-Mirceni - biolog (Oceanic Club)

Cercetările sistematice efectuate în așezarea eneolitică de pe Insula La Ostrov, Lacul Tașaul, Năvodari (1999 – 2003) au oferit posibilitatea identificării unui potențial arheologic deosebit de important pentru înțelegerea procesului istoric care a determinat sfârșitul brusc al înfloritoarelor așezări eneolitice situate în zona ocupată azi de limane și lagune marine. De aceea, am considerat oportună și imperios necesară (având în vedere tendința permanentă de inundare a insulei) continuarea săpăturilor arheologice în acest sit. Analizele interdisciplinare (ihtologie, arheozoologie, malacologie, sedimentologie) efectuate pe mostre prelevate din ultimul nivel de locuire cu aspect inundat, coroborate cu studii geomorfologice, realizate de specialiști de la Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină – GeoEcoMar, și Societatea de Explorări Oceanografice și Protecție a Mediului Marin Oceanic Club, ne-au oferit numeroase indicii privind impactul transformărilor geo-morfologice și climatice produse la sfârșitul eneoliticului asupra habitatului uman din regiunea litorală.

Deși au avut un caracter restrâns, datorită accesului dificil spre insulă (condiții meteo nefavorabile în luna octombrie), reluarea săpăturilor arheologice ne-a oferit informații importante cu privire la evoluția așezării.

Obiectivele cercetării:

- delimitarea așezării prin prospecțiuni efectuate în jurul Insulei La Ostrov;
- efectuare de foraje geologice pentru reconstituirea paleoreliefului;
- continuarea săpăturilor arheologice în suprafața S.α, sectoarele st. 7 – 8;
- analize interdisciplinare pentru reconstituirea paleomediului și a paleoeconomiei.

Având în vedere perioada scurtă de desfășurare a săpăturilor, cercetarea arheologică s-a concentrat în sectoarele st. 7 și 8, suprafața S.α., însumând 32 mp (2 sectoare de 4 x 4 m)

Stratigrafia suprafeței cercetate se prezintă astfel:

- între 0 - 0,30 / 0,40 m – sub stratul superficial de vegetal a apărut un nivel format din blocuri de șist, fixate într-un sediment cenușiu, cu aspect cimentat;
- între 0,30 / 0,40 m – 0,60 / 0,65 m – ultimul nivel de locuire Gumelnița A2 corespunde unui strat inundat, de culoare brună – cenușie, foarte bogat în material arheologic. În sectorul 8 a fost delimitată o vatră de formă circulară, iar în apropierea ei s-au descoperit fragmente ceramice de mari dimensiuni provenind de la cel puțin două vase de provizii. Bogăția materialului arheologic din acest nivel – alături de ceramică piese de silex, piatră și os, finite și în curs de prelucrare – sugerează părăsirea în grabă a așezării, probabil în momentul inundării ei.

- între 0,60 / 0,65 m – 0,95 m – a doua secvență de locuire Gumelnița A2 (de sus în jos), căreia îi aparține și locuința L.1. Partea superioară a acestui strat are aspectul unui nivel de abandon – de culoare maronie, amestecat cu bucăți de chirpici de dimensiuni mici și foarte mult material arheologic: ceramică, piese de silex, calcar, os, lut. Sub acest strat s-a delimitat nivelul de distrugere bucăți mari de chirpici, arse puternic, provenind de la pereții prăbușiți ai locuinței L.1. Unele fragmente prezintă urme de vopsea albă. Printre bucățile de chirpici și sub ele s-au descoperit vase sparte in situ (unele pictate cu grafit), fragmente de rășniță, lame și gratoare de silex, percutoare de calcar, greutăți de lut, împungătoare de os.

Stratul compact de pietre, dispuse haotic, a cărui grosime nu depășește 0,30 m nu pare a fi rezultatul unei acțiuni antropice. Poziția stratigrafică a acestui strat de pietre ne sugerează un moment apropiat abandonului deoarece blocurile de piatră acoperă direct ultimul nivel de locuire. Astfel, vase întregibile, sparte in situ sau chiar întregi s-au descoperit, pe toată suprafața cercetată, sub și printre blocurile de piatră. Ultimul nivel de locuire, cu textura unui strat inundat, impresionează prin bogăția și diversitatea materialului arheologic. Lipsa unui nivel de abandon între pietre și stratul inundat, bogăția materialului arheologic dispersat pe toată suprafața cercetată sugerează părăsirea în grabă a așezării, cauzată, posibil, de o inundare rapidă.

Fenomene similare au fost semnalate și în regiunea litoralului bulgăresc. Astfel, conform cronologiei stabilite de cercetătorii bulgari, sfârșitul așezărilor eneolitice din zona Varna - Sozopol s-ar fi produs la sfârșitul eneoliticului, în faza finală Varna III.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

- extinderea cercetărilor arheologice în suprafața S_α;
- reconstituirea paleomediului specific zonei la sfârșitul mil V a.Chr.;
- reconstituirea proceselor geomorfologice și evoluția reliefului în microregiunea Tașaul – Gargalac;
- prospecțiuni subacvatice în jurul Insulei La Ostrov pentru delimitarea așezării gumelnițene;
- prospecțiuni pe Insula Ada și malul Lacului Tașaul.

Bibliografie:

V. Voinea, G. Caraivan, Human - Environment Coevolution in Western Black Sea Coastal Region (5th Millennium BC), vol. The Lower Danube in Prehistory: Landscape Changes and Human-Environment Interactions, Proceedings of the International Conference, Alexandria 3-5 November 2010, București, 2011, p. 49 – 59.

Abstract:

More than any other region, western Black Sea coast area is so impressed by the spectacular funeral discoveries of Varna, Durankulak and Devnia, and the rapid disappearance of flourishing Neolithic settlements without cultural metamorphosis so common in other regions. What led to the end of this thriving communities and how was influenced the subsequent disappearance of Gumelnița community development in neighboring regions

Gumelnița settlement discovered on the Island "La Ostrov" from the Lake Tașaul provides new data on changes produced at the end Eneolithic. Even if the lake waters have destroyed much of the settlement, stratigraphical features captured on the northwest side of the island indicate the flooding of Gumelnița settlement. According to the chronology established by Bulgarian researchers, the settlements end would be produced at the end of Eneolithic.

Evoluția zonei Lacului Tașaul în Cuaternarul târziu

Glicherie Caraivan

Forajele executate pe cordonul litoral Tașaul relevă

sucesiunea unor depozite nisipoase și argiloase, formate în diferite ambiente de sedimentare litorală. Cele mai vechi depozite interceptate de forajul H1020 pe cordonul Tașaul sunt reprezentate prin argile măloase, dispuse între adâncimile de 20,80 m și baza forajului – 30 m. Acest nivel corespunde unei ambiente de sedimentare în regim continental ce exista în perioada 8000 – 7000 BP. Nivelul Mării Negre era cu cca 20 m mai coborât decât cel actual. Pe amplasamentul actual al lacului Tașaul, râul Casimcea curgea pe o vale adânc incizată, cu versanți abrupti, debușând într-un liman fluvio-marin, barat probabil de un cordon litoral mult mai larg.

Pachetul de nisipuri fine, cu rare cochilii și elemente de petriș, dispus în intervalul de adâncime 20,80 – 14,20 m, corespunde unei ambiente marine litorale. În această perioadă - 7000 – 3000 BP – are loc o aluvionare a sectorului litoral situat la sud de promontoriul Clisargic, în condițiile creșterii lente, dar continue, a nivelului mării până la cota actuală. Cordonul litoral era situat, probabil între cele două promontorii, reprezentate astăzi de insulele Ada și La Ostrov, însă la cote mult mai joase, dar crescătoare. Râul Casimcea era încă destul de energetic, străpungând bariera litorală de nisip.

47. Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea

Punct: Trecere bac

Cod sit: 161062.10

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 95/2011

Colectiv: Oana Damian – responsabil, Valentin Dumitrașcu - arheozoolog (IAB), Andra Samson (MNIR), Aurel Stănică (ICEM Tulcea), Daniel Ene (doctorand FIB), Radu Olteanu (student UCDC București), Adelina Darie (studentă FIB)

Cercetările arheologice derulate în campania 2011 în cetatea bizantină situată în intravilanul localității Nufăru s-au concentrat în regiunea nordică a promontoriului pe care se desfășoară așezarea, în punctul Trecere bac (încă proprietatea Enache Șinghi), reprezentând o zonă complexă din punct de vedere arheologic, incluzând un tronson din curtea nordică a fortificației bizantine și instalația portuară a acesteia, cu necropola și locuirea medievală care le suprapun.

La est de zona înglobând instalația portuară a cetății bizantine, descoperită în 1999¹, a fost cercetată în campaniile 2002, 2004–2010² o suprafață de circa 300 mp, menită a pune în evidență elementele de fortificație adiacente debarcaderului, precum și o serie de complexe funerare și de locuire ulterioare³. Campania 2011 a urmărit continuarea cercetării necropolei și a nivelului de locuire care o suprapune în cadrul S 8.

Din punct de vedere stratigrafic, campania 2011 în punctul Trecere bac a confirmat achizițiile științifice anterioare privind depunere de pământ cenușiu prăfos în care au fost descoperite gropi menajere conținând fragmente osteologice animale și fragmente ceramice din sec. XIII, complexe care secționează nivelul înmormântărilor încadrat între a doua jumătate a sec. XI și prima jumătate a sec. XII.

În privința complexelor funerare cercetate în 2011, acestea se caracterizează prin aceleași aspecte de rit și ritual definind necropola cercetată în campaniile anterioare, localizată în zona nord-estică a promontoriului nufărean (Piatră/km 104 și Trecere bac). Complexelor funerare cercetate în campaniile 1999–2002 și 2004–2010 li se adaugă încă 61 descoperite în cadrul S 8, necropola totalizând actualmente 307 morminte. Orientarea mormintelor este vest-est. În general s-a practicat înhumarea individuală, într-o serie de cazuri fiind vorba de morminte

duble, reînhumări și deranjamente, produse fie de înhumări ulterioare, fie de nivelul de locuire care suprapune necropola; există o serie de situații de suprapuneri ale complexelor funerare de către complexele de locuire, ceea ce a dus la distrugerea complexelor funerare, din care s-au putut identifica doar părți din schelet. Gropile mormintelor au fost săpate în pământ cenușiu prăfos. Scheletele apar în decubit dorsal, cu craniile în poziție normală sau așezate fie pe partea dreaptă, fie pe cea stângă, cu brațele așezate în diverse poziții, cu picioarele întinse, uneori ușor deranjate. În cazurile în care s-a putut observa poziția antebrăzilor, s-au înregistrat cele patru variante cunoscute, pe lângă corp, pe bazin, pe abdomen ori pe umeri, cu subvariantele lor. Inventarul funerar, prezent doar în patru complexe, este reprezentat de piesele de podoabă și de port frecvent întâlnite în necropolele epocii (verigi și aplice de bronz, mărgelile de sticlă și os, năsturași globulari de bronz). Zona necropolei este suprapusă de un nivel ocupațional, reprezentat în 2011 prin două complexe de locuire, două locuințe cu vetre simple și șapte gropi menajere, de formă circulară, cu diametre cuprinse între 1 și 3 m și adâncimi cercetate de 1–1,50 m, conținând ceramică fragmentară, oase și solzi de pește, cărbune, obiecte mărunte (un tipar, fusaiole, cârlige de undiță, cataramă, obiecte diverse de bronz și fier, brățări fragmentare de sticlă, o cruciuliță de bronz, reprezentând eventual un inventar de mormânt deranjat, monede de bronz).

Se remarcă, la fel ca în campaniile anterioare, marea adaptabilitate a locuitorilor din vechime, atât în privința utilizării stâncii pentru realizarea fortificației și amenajarea necropolei, precum și referitor la schimbarea rapidă a statutului zonei, de la rolul de spațiu fortificat și de acostament la acela de zonă funerară și apoi de locuire. Se impune continuarea cercetării până la finalizarea ei, urmată de conservarea și punerea în valoare a unui ansamblu important pentru istoria așezărilor fortificate de la Dunărea de Jos.

Note:

1. CCA 2000, p. 67–68.
2. CCA 2008, p. 207, n. 2.
3. CCA 2000, p. 67–68; CCA 2001, p. 164; CCA 2002, p. 216–217; CCA 2003, p. 213–214; CCA 2005, p. 245–246; CCA 2006, p. 237–238; CCA 2007, p. 242–243; CCA 2008, p. 207–208; CCA 2009, p. 156; CCA 2011, p. 84–85.

48. Ocolîșu Mic, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara

Punct: La Vămi – Poiana lui Mihai

Cod sit: 90379.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 124/2011

Colectiv: Gelu Florea – responsabil (UBB Cluj), Adriana Pescaru (Univ. Petroșani), Eugen Pescaru, Cristina Bodó (MCDR Deva), Gabriela Gheorghiu, Paul Pupeză, Răzvan Mateescu (MNIT)

În anul 2011 cercetarea de la Costești-Blidaru a avut două obiective principale: investigarea turnului din Poiana lui Mihai; efectuarea ridicării topografice pentru cetatea de la Blidaru și pentru zona La Vămi – Poiana lui Mihai.

Turnurile din Poiana lui Mihai și La Vămi se află în apropierea cetății dacice de la Blidaru. Ele sunt amplasate pe muchia Faeragului, pe traseul drumului care leagă gura Faeragului de platoul Luncani - Târșea.

Turnul din Poiana lui Mihai a fost secționat pentru prima dată la jumătatea secolului trecut, în contextul cercetării fortificației de la Blidaru. Săpăturile au fost reluate în anul 2007, când au fost stabilite cu exactitate dimensiunile turnului și planul său general. Astfel, s-a constatat că turnul, cu o formă patrulateră, are latura exterioară de 11,75 m, cea interioară de 6,15 m, iar grosimea zidului este de 2,80 m. Intrarea era dispusă pe latura de NE și avea o deschidere de 1,7 m. Zidul turnului a fost ridicat din blocuri de calcar, potrivit tehnicii elenistice.

În campaniile din anii 2007 – 2010 investigarea turnului din Poiana lui Mihai a oferit un set de date inedite, precum cele decurse din particularitățile de ridicare a zidului sau legate de embletonul foarte bine păstrat (turnul menționat se numără printre extrem de puținele cazuri din Dacia unde a fost certificată arheologic prezența unor bârne longitudinale, alături de cele transversale).

Cum în anul anterior se finalizase cercetarea interiorului turnului amintit, în anul 2011 s-a urmărit investigarea zonei exterioare, pentru a fi observat modul de amenajare a terenului în antichitatea dacică și pentru a obține detalii suplimentare cu privire la dezafectarea turnului. Astfel, a fost deschisă o suprafață, notată SI / 2011, care a avut o lungime de 4 m și o lățime de 3 m. Ea a fost amplasată de-a lungul paramentului exterior al zidului de sud-vest al turnului din Poiana lui Mihai.

S-a constatat că, pe acest segment, zidul este compus din patru asize (una la bază, aflată în antichitate sub nivelul de călcare, și alte trei vizibile în perioada dacică). De-a lungul paramentului s-a remarcat prezența unui șanț cu o lățime de 0,10 – 0,15 m și cu o adâncime care ajunge, cel mai probabil, la 0,45 m - 0,5 m (adâncimea șanțului, în acest caz nu poate decât să fie aproximată în funcție de înălțimea blocurilor de calcar de la bază, pentru că el a fost săpat în stânca nativă – micașist).

Materialul arheologic descoperit în exteriorul turnului a constat în numeroase fragmente de țigle ce prezentau nervură (de tip elenistic) și în olane.

La cca. 1 m de zid a apărut o groapă săpată în stâncă, de formă aproximativ patrulateră, cu colțurile rotunjite. Ea avea latura de 1,10 m – 1,15 m și se adâncea până la 0,6 m (adâncimea măsurată de la nivelul de călcare antic). Este de remarcat că în groapă au apărut, pe lângă resturi de țigle, fragmente de la o oală de mari dimensiuni, din pastă grosieră și o jumătate de strachină cu buza evazată.

Tot în decursul campaniei de cercetare din anul 2011 a fost realizat Planul topografic al cetății Blidaru, comuna Orăștioara de Sus, județul Hunedoara.

Bibliografie:

C. Daicoviciu, Al. Ferenczi, Așezările dacice din Munții Orăștiei, București, 1951, p. 47;

H. Daicoviciu, S. Ferenczi, I. Glodariu, Cetăți și așezări dacice în sud-vestul Transilvaniei, București, 1989, p. 196-197;

Adriana Pescaru, E. Pescaru, C. Bodó, New elements of fortification in the area of the citadel of Costești, în *Daco-geții*, Deva, 2004, p. 47-54;

Călin Neamțu, Daniela Popescu, Răzvan Mateescu, From Classical to 3D archaeology, *Annales d'Université Valahia, Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire* 13, 1, 2011, pp. 79-88.

Abstract:

Not less than 18 towers are known around the Dacian fortification from Blidaru. In 2011 we continued to investigate one of these towers, namely the one situated in the so called place Poiana lui Mihai. The tower has been erected using chalk stones, in accordance with the elenistic technique. It is square shaped, its exterior walls having 11,75 m. The walls are 2,8 m in depth and their first four rows were well preserved.

The archaeological inventory discovered here contains mainly materials for construction (Hellenistic type tiles).

49. Ohaba Ponor, com. Pui, jud. Hunedoara

Punct: Peștera Bordul Mare

Cod sit: 90609.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 28/2011

Colectiv: Marin Cârțumaru – responsabil, Elena Cristina Nițu, Octavian Rogozea (UV Târgoviște), Radu Ștefănescu (MJ Brașov), Ovidiu Cîrstina, Daniela Iamandi (CNMCD Târgoviște)

Peștera Bordul Mare de la Ohaba Ponor (com. Pui, jud. Hunedoara) este situată la marginea satului Ohaba Ponor, fiind săpată într-o bordură calcaroasă a munților Șureanu. Prin poziția sa, aceasta domină o mare parte din depresiunea Hațegului, ceea ce a constituit probabil o motivație destul de importantă pentru alegerea acestei așezări de către comunitățile paleolitice.

Peștera Bordul Mare a fost cercetată în mai multe etape arheologice. Prima campanie de cercetări arheologice s-a desfășurat între 1923 și 1929 sub conducerea lui M. Roska, care și-a axat săpăturile pe depozitul din fața peșterii și puțin în interiorul acesteia¹. Săpăturile realizate de M. Roska, cât și materialele arheologice descoperite de acesta, nu au fost exploatate suficient din punct de vedere științific. Trebuie să precizăm că cel mai bogat material musterian din această peșteră, dar și în comparație cu toate peșterile care prezintă urme de locuire din paleoliticul mijlociu, a fost descoperit în această perioadă. Mai mult, determinările stratigrafice realizate sunt destul de pertinente, M. Roska descriind patru niveluri musteriene, acestea fiind identificate și în campaniile de săpături ulterioare. De asemenea, tot în această perioadă au fost descoperite singurele fosile umane încadrate de Istvan Gaál omului de Neandertal.

În perioada 1954-1955, cercetările arheologice din această peșteră au fost reluate de un colectiv condus de C. S. Nicolăescu-Plopșor, iar în 1983, 1986 și 1994, Al. Păunescu realizează câteva sondaje de verificare².

Campania de cercetări arheologice din anul 2011 s-a axat pe curățirea și recuperarea unor profile stratigrafice din secțiunile deja săpate în scopul realizării pe viitor a unor analize interdisciplinare. De asemenea, am efectuat cercetări de teren în jurul peșterii pentru descoperirea de puncte paleolitice noi și identificarea zonelor cu materie primă litică. Acest lucru s-a datorat lipsei fondurilor necesare deschiderii unor noi secțiuni, săpăturile în depozitul unei peșteri fiind destul de dificil de realizat fără finanțări adecvate. Din acest motiv, am optat pentru o preservare a depozitului peșterii pentru cercetări viitoare, mai ales că este una dintre cele mai importante așezări musteriene din țară. În vederea efectuării de analize interdisciplinare care să ofere noi datări ale stratelor arheologice, pe șantierul din acest an a participat și un reprezentant al University of British Columbia, Cornel Pop.

Deosebit de importante în acest an sunt rezultatele cercetărilor de teren realizate în zona unde este situată peștera Bordul Mare. La o distanță de aproximativ 800 m de peșteră, pe drumul care urcă spre Fântâna Socilor unde au fost efectuate săpături preventive în anul 2010, în punctul numit Fața lui Alb, au fost descoperite mai multe piese litice de factură musteriană. Acestea nu au fost găsite în asociere cu ceramică preistorică. Dintre materialele descoperite putem aminti un vârf pseudo-Levallois din chert și o așchie Levallois din radiolarit similară ca materie primă cu piesele

descoperite în peștera Bordul Mare. O altă descoperire izolată a fost făcută în punctul Rușor de pe malul Streiului. Tot în această zonă, cu ocazia unor decapări făcute în terasele Streiului pentru colectarea de pietriș, au fost recuperate mai multe surse de materie primă de bună calitate din vechea albie a râului, care puteau fi utilizate în debitajul litic de către comunitățile preistorice, inclusiv în peștera Bordul Mare.

Note:

1. Roska M., 1943, A Ponorórbai Bordu-Mare Barlangjának Paleolithikuma, Közlemények, III, 1, p. 47-61.

2. Nicolăescu-Plopșor C. S., Gheorghiu Alex., Haas N., Maximilian C., Nicolaescu-Plopșor D., Papazoglakis M., Comșa E., 1955, Șantierul arheologic Cerna-Olt - Ohaba Ponor, Băile Herculane) (Le chantier archéologique de Cerna-Olt - Ohaba Ponor, Băile Herculane), SCIV 6, nr. 1-2, p. 129-149; Nicolăescu-Plopșor C. S., Haas N., Păunescu Al., Bolomey Al., 1957, Șantierul arheologic Ohaba-Ponor (reg. Hunedoara, r. Hațeg), Materiale și cercetări arheologice 3, p. 41-49; Păunescu Al., 2001, Paleoliticul și Mezoliticul din spațiul Transilvan, Editura AGIR, București, 574 p, 246 fig, ISBN 973-8130-28-X.

Abstract:

The archaeological campaign in 2011 from Bordul Mare Cave (Ohaba Ponor village, Hunedoara County) has focused on the cleaning and recovery of stratigraphic profiles of sections already dug, in order to realize interdisciplinary analysis in the future. We also conducted field research around the cave to discover new Paleolithic settlements and to identify the raw material areas. In this respect, we made few discoveries consisting of isolated lithic material, which appear to be musterian.

50. Oltina, com. Oltina, jud. Constanța

Punct: Capul Dealului

Cod sit: 62495.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 109/2011

Colectiv: Gabriel Custurea – responsabil, Cristina Talmațchi, Constantin Șova (MINAC), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei (IA Iași)

Sectorul B

Gabriel Custurea, Cristina Talmațchi, Constantin Șova

În anul 2011 a fost continuată cercetarea în sectorul B al așezării de la Oltina „Capul Dealului”, pe întreaga suprafață a secțiunii SIB. Cu această ocazie, au fost identificate cinci complexe de locuit și o groapă de provizii.

Prima locuință (L1/2011), aflată într-o stare de conservare precară, s-a conturat la -0,70 m și prezintă resturi de podea la -0,98 m. Laturile ei surprinse au 2,90 m (N și V), 2,70 m (E), respectiv 2,97 m (S), pentru delimitarea acestora ajutându-ne de găurile de par și de podea. Spre colțul de NV se păstrează urma unei vetre deschise, de 0,40 x 0,40 m, arsă în profunzime pe 0,02 m. Locuința a fost adâncită doar în pământul brun medieval.

A doua locuință (L2/2011) s-a conturat la -0,32 m și are podeaua la -0,48 m pe N/ respectiv -0,50 m cu -0,80 m pe S (diferența fiind dată de panta terenului). Ea a fost adâncită în pământul galben circa 0,20-0,25 m. Complexul păstrează patru gropi de par pe latura

de V, trei pe cea de E și una pe cea de S. Peretele de vest a fost făcut, în partea inferioară, dintr-o lutuală foarte tare, lată de 0,42-0,50 m și cu o înălțime păstrată de 0,43 m, de pământ galben curat, lutuală ce îmbrăca și unii dintre pari. Laturile locuinței au 3,58 m (E), 3,45 m (V), 3,05 m (S) și 3,10 m (N). Orientarea acesteia este N-S. Podeaua complexului, groasă de 3 cm., era din lutuală brun-gălbuie compactă și urca ușor (4-5 cm) pe peretele de S. În zona central-estică aceasta păstra urma unei vetre deschise, de 0,40x0,55 m, arsă în profunzime pe 0,5 – 1 cm.

A treia locuință (L3/2011) s-a conturat la -0,30 m și are podeaua la -0,70 m. Orientarea ei este E-V (ușor SE-NV). Locuința a fost adâncită în pământul galben mai ales pe partea vestică, 0,47 m. Laturile locuinței au 3,30 m (N și S), 3 m (V) și 3,11 m (E). Acestea prezintă 11 găuri de par, în colțurile de NE și SV aflându-se câte două alăturate. În colțul de SV se afla cuptorul din piatră. Gura lui era spre est și avea deschiderea de 0,50 m și înălțimea de 0,40 m). Pe interior a fost lutuit pe alocuri, iar în colțul de SV avea încadrată printre pietre o greutate de lut. La nord de cuptor, la 0,76 m, se află o vatră deschisă, de 0,60x0,75 m., arsă în profunzime pe 2,5 cm. Podeaua locuinței era din lutuală brun-cenușiu-gălbuie, cu grosime de 2,6 cm.

A patra locuință (L4/2011) s-a conturat la -1,15 m și avea podeaua la -1,35 m. Aceasta a apărut după demantelarea Cpx. 2/2008 (atelierul). Orientarea ei este NE-SV. Locuința este adâncită în pământul galben 0,25 m. Laturile ei au 3,40 m (N), 3,38 m (S), 3,76 m (E) și 3,60 m (V). Aceasta prezintă șapte găuri de par, cărora li se adaugă piatra cu adâncitură din groapa lutuită (groapa lutuită are 1 x 0,90 m și o adâncime de 0,30 m de la podea). În colțul de SE păstrează cuptorul din piatră, a cărui gură este spre V-SV. Deschiderea gurii acestuia este de 0,30 m cu înălțime de 0,40 m. Pe latura de V se află resturile unui cuptor cruțat (de 1,14 x 1 m.), cu pereții groși de 5 cm. Interiorul lui a fost lutuit intenționat, sugerând o instalație inițială sau apartenența la o locuință anterioară. În colțul de NE se află partea din spate a unui cuptor din piatră de la o locuință care intră sub profilul secțiunii. Podeaua locuinței era din lutuală brun-gălbuie și avea grosimea de 2,8 cm.

În anul 2010 săpătura sistematică a fost concentrată asupra Complexului 1/2008, din SIB, pentru a cărui decopertare integrală s-a procedat la realizarea unei case. Pentru scoaterea integrală a cuptorului acestuia, săpătura a continuat și în 2011 pe suprafața lui. Cu această ocazie s-a constatat că avea două faze, podeaua mai veche aflându-se cu circa 15 cm mai jos. Între cele două podele era un strat de pământ galben curat, gros de 3-3,5 cm, apoi unul brun cu mult lemn ars și cenușă, gros de 9-12 cm. Este nivelul de abandon al vechii locuințe (L1a/2008), și ea incendiată, peste care s-a ridicat noua locuință (L1/2008), ce a folosit stratul de cenușă al celei vechi pentru protecție împotriva umidității. Laturile celor două sunt egale și se suprapun perfect. Spre deosebire de L1/2008, vechea locuință prezintă mai puține găuri de par. În ce privește instalația ei de foc, existența parțială a unui perete lutuit, puternic ars în profunzime, dispus pe latura de sud a complexului, ne determină să presupunem că a fost un cuptor a cărui parte din spate, cel puțin, era din lutuală (pământ galben, acum puternic copt). În podeaua locuinței, acoperită cu un capac din lemn, acum ars, se afla o groapă dreptunghiulară, de 0,62 x 0,40 m, adâncă de 0,24 m, lutuită (probabil un loc de depozitare).

Groapa de provizii (Gr.1/2011) s-a conturat la -0,88 m și are fundul la -1,58 m. Diametrul gurii acesteia este de 1,20x1,30 m. (excepție în zona unei trepte aflată pe partea de est, unde ajunge la 1,50 m.). Pe partea vestică, în jumătatea superioară păstrează urme de lutuală pe perete. În partea inferioară are 0,80x0,80 m.

Pe ansamblu, materialul arheologic descoperit constă în ceramică fragmentară medieval timpurie (sec. X-XII), arsă oxidant

și reducător, două monede romane, mărgelile din sticlă, aplicații din bronz, plăsea fragmentară din os, obiecte din fier (lame de cuțit, cuie), fusaiole, ascuțitori pentru împungătoare din os, greutatea din lut, împungătoare din os, oase etc. Au apărut și fragmente ceramice specifice secolelor IV-VII.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINA Constanța.

Abstract:

In 2011 research was continued in the settlement of Oltina „Head Hill”, in sector B on the entire surface of the section SIB. On this occasion there were identified five residential complexes (L1/2011, L2/2011, L3/2011, L4/2011 and L1a/2008) and a pit supplies (Gr.1/2011). Two of the houses had stone ovens, while the rest had only open hearths.

Overall, the archaeological material consists of discovered early medieval pottery fragment (X-XII century), burned oxidant and reductant, two Roman coins, glass beads, apply bronze hilt fragment of bone, iron objects (knife blades, nails), spindle-whorls, sharpeners for bone awls, clay weights, bone awls, bone, etc. Specific pottery appeared and IV-VII centuries.

The material has been stored at the Museum of National History and Archaeology in Constanța.

51. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța [Durostorum]

Punct: Ferma 4

Cod sit: 62547.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 97/2011

Colectiv: Crișan Mușețeanu - responsabil, Paul Damian - responsabil sector, Adela Băltăc, Christina Știrbulescu, Virgil Apostol, Eugen Marius Paraschiv-Grigore, Ioana Paraschiv-Grigore (MNIR), Dragomira Boeva-Kanceva (MDJ Călărași)

În campania 2011¹ au continuat cercetările în sectorul I Thermae, având ca obiective generale stabilirea relației dintre cele două edificii identificate anterior, precum și surprinderea limitelor nordice ale edificiului nr. 3. Astfel, cercetarea s-a efectuat în suprafețele deja deschise în anii precedenți, respectiv în suprafețele C 17, C 19, la Est C 8, C 9 și C 20, precum și prin deschiderea unei noi suprafețe (C 21). Pentru surprinderea unor detalii legate de limita de Est și Sud a edificiului termal, precum și ale unor elemente stratigrafice între cele două edificii, au fost desființați martorii dintre suprafețele C 8 și C 9, C 17 și C 3/C 4.

Edificiul termal².

Cercetarea s-a concentrat tot în zona estică a edificiului, pentru surprinderea unor detalii constructive ale zidului limită de Est (zidul Z21) și zidurile perpendiculare pe acesta și care compartimentează edificiul în această zonă (zidurile Z19 și Z20). Deși în cea mai mare parte demantelat, s-a putut constata că fundația zidului Z21 este refăcută, ocazie cu care s-au folosit, pe lângă tegule de tot felul și pietre, și bucăți de podea (de tip opus signinum) dar și calupuri de material tegular mărunțit legat cu mortar. Observațiile obținute au confirmat ipoteza formulată anterior, și anume că zona estică a edificiului este abandonată, cel mai probabil, în a doua fază constructivă³ a termelor, ulterior în zonă apărând ale complexe, a căror funcționalitate rămâne necunoscută. Tot în această zonă, după abandonare, sunt introduse cel puțin două trasee de conducte⁴, a căror pantă este spre nord (deci spre Dunăre),

fără îndoială conductele fiind aceleași cu cele identificate anterior în zona edificiului nr. 2⁵.

Edificiul nr. 3⁶, care se dezvoltă la nord de terme, suprapunând o parte a acestora, continuă spre nord, deoarece zidul Z40⁷ (considerat, în stadiul actual al cercetării, limita de est a porticului) a fost surprins și pe toată lățimea noii casete (C 21). Suprafața estimată a edificiului este de cca. 600 mp. Din porticul ce se întinde la nord, a mai fost surprinsă o bază de coloană⁸, ridicând numărul bazelor identificate în edificiu la cinci (trei în zona estică și două în zona centrală). La fel ca și în celelalte situații, și în apropierea acestei baze de coloană a fost identificată o amenajare din fragmente tegulare legate cu lut, care a căpătat un aspect roșiatic în urma arderii. Această amenajare ocupă carourile 1–2 ale casetei C 21. În carourile 3–8 ale casetei C 21 (deci și la est de Z40) a fost surprinsă o substrucție din pietre legate cu mortar, cel mai probabil baza unui pavaj din interiorul edificiului. Un nou zid, identificat la est (Z46⁹) pare a indica existența unei anexe(?) pe latura de est a porticului, în exteriorul acestuia. Trebuie menționat faptul că în zona exterioară a porticului au fost identificate mai multe gropi menajere, din care s-a recoltat un bogat material arheologic (ulcioare, vase de servit, opaițe, diferite obiecte din metal și os, monede etc.), aflat în curs de prelucrare.

Observațiile din această campanie confirmă faptul că edificiul nr. 3, este unul de proporții considerabile, ceea ce ar indica o funcționalitate mai degrabă publică, datarea lui fiind spre sfârșitul sec. III și începutul sec. IV.

Note:

1. Despre problematica anticului Durostorum, vezi Paul Damian, Adela Băltăc, *The Civil Roman Settlement at Ostrov – Durostorum*, în *Acts of the International Colloquium Important Sites from the Pre-Roman and Roman Time on the Lower Danube Valley (4th century BC–4th century AD)*, Istros 14, p. 61–70; pentru cercetările anterioare de la Ostrov (Durostorum) punctul Ferma 4, vezi CCA 2011, p. 88 și nota 1.

2. Despre acest edificiu, vezi CCA 2011, p. 87 și nota 2.

3. Deși într-o stare precară de conservare, prin cercetările anterioare s-au constatat trei faze constructive ale edificiului termal, evidențiate, în principal, prin cele trei podelele, suprapuse, ale hipocaustului.

4. Despre aceste conducte în sectorul I, vezi CCA 2010, p. 132 și notele 5–6.

5. Despre aceste conducte în sectorul II, vezi CCA 2001, p. 169.

6. Despre această clădire, vezi CCA 2011, p. 88 și nota 9.

7. Despre acest zid, vezi CCA 2008, p. 213, nota 18;

dimensiuni: Lcercetat = 11,60 m, l = 0,65 m

8. Această nouă bază are tot o formă dreptunghiulară (0,70 × 0,70 m) și este construită din piatră (calcar) și fragmente tegulare legate cu mortar alb fin.

9. Zid orientat N–S, construit din pietre și cărămizi legate cu mortar alb (fin, cu nisip și pietricele), cercetat pe o L = 6 m, l = 0,66 m. Zidul este perpendicular pe Z45 și aproximativ paralel cu Z40 (la o distanță de cca. 2,40 m est de Z40).

Abstract:

In the campaign 2011 (for ancient Durostorum and previous research on this site see n. 1) we have resumed research in Sector I Thermae, aiming at discovering details concerning the two buildings identified there. We focused especially on the northern limit for the Building no. 3, as well as on the stratigraphic relation between the two buildings.

The baths complex (see n. 2). The investigation have brought new details about the eastern limit, also about some other walls that

compartmentalize this part of the building.

Building no. 3 (see n.6). The investigations brings new details about the portico which is at the north. Also, two new walls highlight the existence of annexes east of the portico

52. Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța

Punct: Păcuil lui Soare

Cod sit: 62547.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 96/2011

Colectiv: Oana Damian - responsabil (IAB), Radu Olteanu (student UCDC București)

Cercetarea arheologică din campania 2011 s-a concentrat, ca majoritatea celor desfășurate după anul 2000, asupra degajării unor elemente ale sistemului constructiv al fortificației insulare¹, în vederea obținerii de informații suplimentare privind maniera de fundare a cetății, pentru realizarea unui studiu de arhitectură care să stea la baza unui proiect de conservare și punere în valoare a monumentului bizantin. Deși acesta a fost cercetat în anii 60 ai secolului secolului XX și publicat în primul volum monografic despre situl de la Păcuil lui Soare, finalizarea studiului fortificației presupune înregistrarea nu numai a detaliilor constructive vizibile, ci și obținerea de informații suplimentare privind elementele sale de fundare, vizând și instalația portuară, situată pe latura de sud-est a cetății și cercetată doar parțial în secolul trecut².

În campania 2011 cercetările au continuat în Sectorul Port, extinzându-se și adâncindu-se suprafața cercetată în perioada 2008–2010 pentru identificarea limitei sudice a instalației portuare, a relației dintre curtea estică și zidul turnului sudic al debarcaderului, a laturii sudice a acestui turn, ca și pentru clarificarea formei sale. S-a lucrat într-o casetă cu dimensiunile de 12,60 x 8,80 m, până la adâncimea de 5,20 m, înregistrându-se depuneri de nisip aluvionar.

Zidul de incintă estic al cetății bizantine, mult mai demantelat în această zonă, apare la o cotă situată cu 0,90 m mai jos decât în restul instalației portuare, fiind degajat în suprafața cercetată pe o lungime de 5,40 m, având lățimea de 4,30 m. Zidul sudic al turnului sudic al debarcaderului este lat de 5,60 m, lățimea fiind măsurată de la limita sudică a intrării sudice a turnului debarcaderului până la ceea ce pare a fi limita sudică a acestui turn. Lungimea bine păstrată a turnului sudic este de 7,30 m, cu indicii pe teren că ar putea atinge 9,30 m pe direcția N-S. Faptul că zona de racord a debarcaderului la zidul de incintă în partea sudică are un aspect total diferit de zona nordică ar putea fi explicat în două moduri:

- este vorba de un turn cu dimensiuni foarte mari, extrem de demantelat și ca atare, mult mai greu de descifrat, putând reprezenta o situație asemănătoare fie celei înregistrate la est de poarta mare a cetății – un turn cu o latură semicirculară și una dreaptă pentru a realiza cu zidul de incintă un unghi obtuz, menit să constituie un obstacol în calea apelor și mai ales a ghețurilor, fie celei înregistrate la vest de poarta mare a cetății – un turn semicircular;

- turnul sudic al debarcaderului nu marchează limita sudică a debarcaderului, ci este urmat spre sud de o altă platformă.

Faptul că diferența de nivel dintre înălțimea păstrată a curții și adâncimea maximă a suprafeței deschise, implicat a limitei vizibile a debarcaderului spre est este de 4,50 m, face săpătura foarte anevoioasă, dar se impune extinderea ei spre sud pentru a identifica racordul dintre curtea și extremitatea sudică a platformei debarcaderului. Este necesară continuarea cercetării pentru finalizarea înregistrării sistemului

de fundare a instalației portuare în zona limitelor sale sudică și estică, pentru definitivarea înregistrării monumentului, precum și pentru găsirea unor eventuale soluții de conservare și punere în valoare.

Note:

1. CCA 2011, p. 88–89 și n. 1.
2. P. Diaconu, D. Vilceanu, Păciul lui Soare, Cetatea bizantină, I, București, 1972, p. 38–45.

53. Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța [Ulmetum]

Cod sit: 62618.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 107/2011
Colectiv: Gabriel Talmațchi - responsabil, Constantin Băjenaru, Ghiorghe Papuc, Zaharia Covacef, Cătălin-Mircea Nopcea, Cristina Talmațchi, Tiberiu Potârniche, Liviu Lungu, Octavian Mitroi (MINAC), Emilian Gamureac (MCPN), Mihai Ionescu (MA Mangalia)

Sector Poarta de Nord-Vest

Ghiorghe Papuc, Emilian Gamureac, Liviu Lungu

În campania 2011 s-a continuat cercetarea intra și extra muros în zona Porții de NV de la Ulmetum. Pe de o parte, s-a urmărit degajarea zonei porții de NV, în vederea întocmirii unui relevu de arhitectură și a unui proiect de restaurare, cercetată anterior de Vasile Pârvan, dar colmatată în ultima sută de ani și pe de altă parte, recuperarea informației stratigrafice pentru porțiunile necercetate.

Secțiunile S1 și S2 realizate în zona extramuros au demonstrat, încă din 2010, faptul că cercetarea realizată acum cca. 100 de ani a întrerupt orice relație stratigrafică între paramentul fortificației și zona din exterior. Prin urmare, în 2011 secțiunea S1 a fost lungită de la 2 x 8 m la 2 x 30 m, peste turnul nordic al porții de NV, spre interiorul cetății. Deși prelungirea S1 s-a realizat doar peste zone cercetate anterior de V. Pârvan, curățarea atentă a terenului a condus la descoperirea unei porțiuni necercetate în interiorul turnului. După ce s-a degajat dărâmătura scursă prin aluviuni în interiorul turnului în ultima sută de ani, s-a constatat atingerea unui nivel de călcare necercetat încă, la care s-au oprit cercetările din 1912-1913. Astfel, la adâncimea de -1,10m comparativ cu elevația turnului, pe interior, după evacuarea umpluturii de moloz, s-a identificat în interiorul turnului un nivel din lut galben și cenușă cu cărbune, provenit posibil de la o incendiere a turnului. Interiorul turnului pe axa E-V are lungimea de 4,80m, cu tot cu plinta interioară.

La momentul descoperirii acestui nivel neatins de cercetările vechi, s-a trecut la secționarea în două casete a interiorului turnului și adâncirea doar în jumătatea de vest a interiorului turnului, printr-o casetă cu dimensiunile de 2,40 x 2 m. Plinta interioară a turnului are lățimea de 22-25 cm. Latura de Est a plintei interioare a turnului este protejată de 3 fragmente de dolium. La adâncimea de -1,40 m, în S1 în interiorul turnului și la -43 cm de nivelul superior al plintei turnului, a fost descoperită o monedă din bronz, emisă în timpul lui Valens, ce poate data acest nivel din interiorul turnului.

Pentru zona din interiorul cetății, în dreptul porții de NV s-a continuat cercetarea în caseta C1. Începută în 2010, C1 este o suprafață de 10 x 10 m ce cuprinde zona de la interior a porții de NV. Până la acest moment stratigrafia relevă un nivel de depunere de culoare galbenă, fără artefacte arheologice, provenit din cercetări mai vechi (Vasile Pârvan și, ulterior, Gh. Papuc-Liviu Lungu). Sub

această depunere, se află un nivel cenușiu închis, de natură vegetală, cu diverse particule de mortar, pietre, fragmente de cărămidă, etc. Sub nivelul vegetal se află primul nivel de locuire întâlnit, romano-bizantin, datând probabil din sec. VI. Cercetarea din 2011 a continuat de la nivelul romano-bizantin din lut galben de sec. VI descoperit la -1 m în profilul de Sud al C1. Un posibil pavaj din dale neregulate, complet distrus, ori o simplă amenajare de pietre a fost înlăturată, pentru a permite continuarea săpăturii.

Stratigrafia sectorului Poarta de NV trebuie corelată cu rezultatele stratigrafice din alte sectoare ale cetății Ulmetum și până la această dată, acest lucru este accesibil doar pentru sectorul basilica, cercetat de Constantin Băjenaru, mai exact perioada D, pentru secolul al VI-lea. Nu au fost descoperite subfaze ale acestui nivel, dar cercetarea nu se află în relație stratigrafică, cu un edificiu anume. Nivelul amintit, poate fi datat aproximativ, pentru mijloc-final de sec. VI în baza materialelor ceramice descoperite în campania 2010 și 2011 (amfore Carthage LRA 1 și LRA 2, ulcioare, amfore pontice, opaite, s.a.). Pe profilul de Sud, grosimea acestui nivel este de 30-50 cm și stă pe o nivelare cu urme de arsură, groasă de cca 40 cm, ce face parte din următorul nivel. Constatăm la -1,61 m o lătuială groasă de 3-5 cm din pământ galben curat, cu o consistență dură, probabil un interior de edificiu ce poate fi corelat cu zidul orientat N-S lat de 80-90 cm legat cu pământ, descoperit în această zonă. Este posibil ca acest al doilea nivel să fi suferit o distrugere prin incendiere, urmate de o nivelare și realizarea deasupra a nivelului de sec VI. Pe acest nivel a fost descoperit, alături de alte fragmente ceramice, o buză de amforă pontică de tipul Zeest 1960 tipul 100, Opaite 1991 tipul E I a,b; Paraschiv 2006 tipul 8, probabil varianta A-B, fabricată cel mai probabil în zona Sinope, ceea ce permite datarea aproximativă a acestui nivel în perioada sec. V p.Chr. (corelată cu perioada C, cf. C. Băjenaru, în C.C.A. 2009). Cu toate acestea, datarea pentru sec. V nu poate fi determinată, deoarece nu a fost datat întregul material arheologic descoperit.

În continuare secționând parțial acest nivel, între -1,60 m și -1,80 m, există un nivel superficial de arsură gros de 1-2 cm, ce stă pe un alt nivel de lut cu urme de arsură, la care s-a oprit cercetarea din această campanie. Urmează continuarea adâncirii în această zonă, până la stratul de steril arheologic și corelarea stratigrafiei, în măsura posibilului, cu stratigrafia de pe celelalte sectoare de la Ulmetum.

Sector Vest

Zaharia Covacef, Tiberiu Potârniche

Campania de cercetare desfășurată în cetatea romano-bizantină Ulmetum, sectorul de vest, din anul 2011, s-a derulat în intervalul 22 august – 9 septembrie în proximitatea incintei și a a porții de vest însumând o suprafață de cca. 120 mp. Cercetarea și-a propus continuarea săpăturii din anul precedent și mai exact îndepărtarea resturilor de dărâmătură de la sfârșitul secolului al VI-lea precum și clarificarea situației stratigrafice. În faza inițială, a fost evacuat pământul excavat în campania 2007 ca urmare a realizării secțiunii S I. Apoi au fost trasate casetele A I, A II respectiv A III, toate având lungimea de 8 m iar lățimea de 4 m. Cele trei casete au fost dispuse perpendicular pe zidul de incintă, pentru a obține o vedere de ansamblu cât mai cuprinzătoare, urmând ca în campaniile viitoare să ne extindem pe aceeași direcție pentru a surprinde cât mai vizibil nivelul de distrugere romano-bizantină.

În urma săpăturii arheologice, au fost îndepărtate resturile de dărâmătură aferente incintei de vest, fiind recuperate fragmente ceramice specifice, câteva monede de bronz, piese de fier și resturi de materiale de construcție. După îndepărtarea nivelului de dărâmătură, reprezentat de piatră mărunțită precum și fragmente de țigle și olane, cercetarea arheologică s-a oprit pe un nivel de pământ

galben, prăfos, ce reprezintă după toate probabilitățile ultimul nivel de călcare romano-bizantin al cetății Ulmetum. Materialul ceramic descoperit aici, constând în fragmente de amfore LR1 și platouri Hayes 10, precum și o parte din piesele numismatice provenind de la Iustinian, plasează acest nivel în a doua jumătate a secolului al VI-lea. În categoria piese mărunte se cuvin a fi amintite câteva piese metalice precum piroane și splinturi, o lamă de cuțit precum și un lanț de bronz ce se afla probabil în componența unui candelabru. Adâncimea generală la care s-a încheiat campania 2011 în sectorul vestic al cetății Ulmetum a fost de 2,05 m față de nivelul actual de călcare cu mențiunea că în caseta A III, au fost excavați doar 50 de cm, aceasta datorându-se atât configurației naturale a terenului cât și faptului că pe latura sa estică caseta intersectează un șanț aparținând cercetării efectuate de Vasile Pârvan la începutul secolului trecut.

Sector Sud-Vest

Gabriel Talmățchi, Mihai Ionescu, Octavian Mitroi

În campania arheologică a anului 2011 au fost continuate săpăturile din apropierea turnului patruleter de sud-est, aflat pe latura de sud a fortificației, între poarta mare de sud-vest și poarta mică. Au fost trasate patru secțiuni, una pe direcția est-vest (SIV) și trei pe direcția nord-sud (SV, SVI, SVII) cu următoarele dimensiuni:

- SIV: 20 x 6 m (s-a atins o adâncime de 1.55 m); SV: 4.45 x 3 m (s-a atins o adâncime de - 1.10); totodată în turn s-a golit toată depunerea „Vasile Pârvan” de - 3.80 m; SVI: 11 x 3 m (s-a atins o adâncime de 1.10 m până la sondajul de lângă incintă și de 3 m în dreptul incintei de vest); SVII: 10 x 4 m (s-a atins o adâncime de 2.50-2.70 m – variație datorită înclinării terenului până la sondajul de lângă incintă și de 3.75 m în dreptul incintei de vest).

Stratigrafic situația se prezintă astfel:

În SIV și SV situația este următoarea: după pământul vegetal (0.10 m) urmează fie un nivel cu multă cenușă (0.30 m), fie un nivel compus arsură (0.15-0.20 m) cu multe urme de lemn ars (cărboni), apoi un pământ post demolare amestecat cu moloz mărunț (0.20-0.30 m) și încheiem cu un strat de dărâmtură (0.50-0.75 m) a incintei (pe aceasta în SIV aveam urma unui bordei datat în secolele XVI-XVII). În SVII situația este următoarea: în carourile 1-4 avem un prim nivel vegetal (0.15 cm), urmat de un nivel de pământ de culoare roșie (puternic incendiat, cu numeroase urme de arsură, maxim 1.0 m), apoi un nivel cenușos cu urme de cărbune ars (are un aspect de depunere aluvionară noroioasă, 10-15 cm). Continuăm cu un nivel post demantelare amestecat cu moloz mărunț (15-20 cm), apoi apare nivelul propriu-zis de dărâmare a incintei (variază din cauza pantei între 0.20 și 1.0 m), urmat de un nivel de lut de culoare brun neomogen (variază din cauza pantei între 0.50 și 0.75 m) și un nivel ultim provizoriu de culoare galbenă (0.10 m) în care am identificat resturile unui bordei probabil datat în secolul VI p.Chr. ce avea în componență un cuptor a cărui vatră se păstrează relativ bine. În zona caroului 5 (lângă incintă) am efectuat un sondaj care ne-a relevat un prim nivel ce corespunde săpăturii arheologice efectuate de Vasile Pârvan în debutul secolului X, urmat de o lentilă subțire de pământ de culoare gri, apoi o nivelare cu un pământ de culoare galbenă, din nou un nivel de culoare gri (aproximativ 1 m), iar apoi până la adâncimea maximă de 3.75 pământ galben viu. În grundul SVII am identificat un posibil bordei ce urmează a fi cercetat în campania anului următor. În perimetrul lui se păstrează vatra unui cuptor circular. Totodată în apropierea bordeiului am identificat un bloc mare de emplecton desprins din antichitate din partea superioară a incintei.

Cercetările din acest an ne-au prilejuit câteva observații privind tehnica constructivă, ca și materialele folosite la curtină (pe cei 7 m identificați) și turn. Curtina prezintă o demantelare și o distrugere amplă, poate cea mai puternică dacă facem comparație

cu restul curtinelor fortificației. Structura curtinei a fost identificată pe 7 m în cele două secțiuni (SVI și SVII), până la adâncimi variabile cuprinse între (3.0 și 3.75 m - adâncimi maxime atinse ale secțiunilor respective). Fundația este construită, în cea mai mare parte în șanț normal, în manieră clasică, cu mortar și piatră. Partea sa superioară este realizată într-un șanț evazat, având pe exteriorul său până la soclu, o scliviseală neuniformă cu mortar, probabil cu rol de hidroizolație. În continuare pot fi identificate 2 asize din care prima poate fi considerată ca soclu. Bucățile de piatră au dimensiuni, în general mijlocii, cu dimensiuni maxime de 40 x 60 cm și cele minime e 15 x 35 m.

În SVI am identificat, pe profilul de vest, latura turnului care se leagă de curtină, de prima plintă. În componență apar blocuri de dimensiuni mijlocii de piatră, mai păstrându-se până la temelii pe aproximativ 1.10-1.20 m. Fundația este ca a incintei, beneficiind de aceleași detalii constructive. Menționăm că în partea superioară a zidului de sud a turnului patruleter, dar și pe zidul de est apar urmele în mortar a numeroase țigle, o dovadă a sistemului de construcție opus mixtum.

Sector Sud-Bazilica

Constantin Băjenaru, Cătălin Nopcea

Campania din acest an a avut ca principal scop demontarea marilor din perimetrul bazilicii paleocreștine pentru a pregăti dezvelirea în suprafață a monumentului. Astfel s-a obținut o imagine mai clară a compartimentării bazilicii și mai cu seamă a diferențelor de nivel dintre corpul principal al bazilicii (trinavat), narthexul (?) adăugat într-o perioadă ulterioară (probabil în sec. VI) și nivelul de călcare de la exterior. Se confirmă încă o dată starea foarte precară de conservare a monumentului, demantelarea profundă a zidurilor perimetrice și intruziunile din interior (gropi), rezultat al scoaterii din uz a edificiului în faza finală de locuire în cetate (sfârșitul sec. VI – începutul sec. VII). Pentru campania viitoare obiectivul central rămâne finalizarea săpăturii la bazilica paleocreștină și înregistrarea tuturor detaliilor legate de aceasta.

Cel de-al doilea obiectiv al campaniei a constat în deschiderea a patru noi suprafețe (I 39-45, J 39-45, K 39-45, L 39-45) între bazilică și praetorium-ul săpat de Vasile Pârvan, pentru a verifica relația stratigrafică dintre cele două edificii și pentru a căuta elemente de datare mai clare pentru cel din urmă. Deocamdată s-a mers pe nivelul din sec. VI (N1), între strada care lonjează bazilica la N și zidul sudic cu mortar al pretoriului, constatându-se peste tot o stare foarte avansată de degradare a zidurilor din piatră legată cu pământ, fie încă din antichitate, fie în timpul săpăturilor Pârvan. Este astfel destul de dificil de identificat traseul acestor ziduri, mai ales că trebuie săpate negativele lăsate de șanțurile de demantelare. Nivelul de călcare din această perioadă, care se află la circa -0,50/0,60 m sub nivelul actual, nu are o consistență sănătoasă, în multe locuri fiind vorba de o superficială bătătorire a pământului nivelat.

În apropierea pretoriului și chiar în coridorul sudic al acestuia (zona carourilor 39-41), acolo unde săpătura Pârvan a mers până aproape de pământul viu, au fost conturate mai multe gropi, a căror cercetare a fost amânată pentru campania viitoare. Din primele constatări rezultă că avem de-a face cu gropi din mai multe faze de locuire în cetate, o parte dintre ele spărgând zidurile coridorului amintit (fie la stadiul de fundații, fie doar ca negative rezultate din demantelare). Datarea lor mai exactă ar putea contribui la precizarea cronologiei edificiului în sec. IV-V, pentru care deocamdată avem o certitudine (că nu a mai funcționat în sec. VI) și o presupunere (o posibilă anterioritate față de construcția cetății).

Sector „Cartaș-cuptor Panaitescu”

Cristina Talmațchi

Unul din scopurile campaniei din 2011 a constat în continuarea identificării unor dovezi de locuire din perioada medieval timpurie în puncte din apropierea cetății. În acest sens au fost efectuate două secțiuni de control la sud-vest de aceasta, la circa 250 m., în punctul denumit convențional, încă de anul trecut, „Cartaș-cuptor Panaitescu”. Acestea au fost plasate în partea superioară a pantei dealului de la nord de pâraul Pantelimon, la 12 m/respectiv 6 m sud-est de grădina familiei Cartaș.

Cele două secțiuni au fost dispuse NV-SE. S1 are 12 x 3 m, iar S2 10x3 m. În niciuna dintre ele nu au fost identificate complexe, dar materialul arheologic este destul de numeros. Menționăm că pe suprafața acestora cercetarea nu a fost finalizată, neajungându-se la solul steril. Adâncimea maximă la care s-a ajuns este -1,50 m în S1, respectiv -0,50 m în S2.

Pe ansamblu, materialul arheologic descoperit constă în ceramică fragmentară (sec. IX-X) – arsă oxidant, confecționată din pastă nisipoasă și ornamentată prin incizie, ceramică cenușie cu decor în lustru, obiecte de uz casnic din lut (fusaiole, greutăți), obiecte din bronz (aplică, limbă de curea), obiecte din fier (lamă de cuțit, vârfuri de săgeți, cuie) etc. Alături de materialul medieval timpuriu au apărut fragmente ceramice și monede specifice secolelor IV-VII, dar și veacurilor XVIII-XIX (fragment de pipă, ceramică smălțuită și o monedă).

Abstract:

The 2011 campaign continued research in the intra and extra muros from Ulmetum north-west gate. First, it followed to release the area of the north-west gate, to form the basis of a architectural surveying and a restoration project, previously investigated by Vasile Parvan, but clogged in the last hundred years and on the other hand, recovery of stratigraphic information for portions that haven't been researched. The sections S1 and S2 carried out in extramuros area demonstrated, since 2010, the fact that research conducted about now of 100 years interrupted any stratigraphic relationship between the defense parament and the outside area. Therefore, section S1, in 2011, was lengthened from 2 x 8 m to 2 x 30 m over the northern tower of north-west gate, into the interior of the city. For the area within the city, in right of the northwest gate in box C1 it continued the research. So far stratigraphy reveals a yellow deposit level, no archaeological artifacts, derived from earlier research. Under this filing, there is a dark gray level, of plant, with various particles of mortar, stone, brick fragments, etc. Below the vegetal layer is the first level of occupation, the Roman-Byzantine, dating probably from the VI century. Research in 2011 continued in the Roman-Byzantine from yellow clay of VI century found at -1m in the south profile of C1. One possible irregular paving slab, completely destroyed, or a simple arrangement of stones was removed to allow further excavations.

The excavations were continued near the southeast quadrangle tower, located on the south side of the fortification, between the southwest gate and small gate. There were drawn four sections, one east-west (SIV) and three north-south (SV, SVI, SVII). This year research brought us (among others) some observations on construction techniques, and materials used for curtains (on the 7 m identified) and tower. Curtin has a broad dismantling and destruction, perhaps more powerful if we compare with the rest of the walls of the fortification. The curtain structure was identified by 7 m in the two sections (SVI and SVII) to depths varying between (3.0 and 3.75 m, maximum depth reached of the respective sections). The foundation is built, most of it in a normal trench, in classic fashion, with mortar and stone. Its upper part is made in a flare ditch, having on its exterior to the base, an uneven with mortar, probably with a waterproofing

role. Furthermore we could identify two rows of which the first can be regarded as a base. In SVI we identified, on the western profile, on the side of the tower that is linked to the curtain, the first plinth. In its composition occur medium size blocks of stone, maintaining to foundation about 1.10-1.20 m. The foundation is like the enclosure wall, having the same constructions details. We mention that in the upper part of the south wall of the quadrangle tower, and on the east wall are the remains of numerous tiles in mortar, evidence of the opus mixtum building system.

The research campaign carried out in the Roman-Byzantine fortress of Ulmetum, the western sector, was conducted and intended to continue the digging from the previous year and at the same time to clarify the stratigraphic situation due to removing of debris. We draw three boxes AI, A II respectively A III; they were arranged perpendicular to the enclosure wall. In the future campaigns we intend to expand the research in the same direction for a more comprehensive overview about the Byzantine Roman destruction. During the archaeological excavation, we removed the remains of debris from the western enclosure wall, and we recovered pottery fragments, some bronze coins, pieces of scrap iron and building materials. The pottery found here as well as part of numismatic pieces placed this level in the second half of the sixth century.

This year's campaign in the southern sector of basilica had as the main purpose removing the witnesses from the paleo-Christian basilica perimeter to prepare the unveiling of the entire monument. Thus was obtained a clearer picture of the division of the basilica and especially the differences in level between the main body of the basilica (trinavat), narthex (?) added in a subsequent period (probably in sec. VI) and the walking level from exterior. It confirms once again the very poor state of preservation of the monument, deep dismantling the walls perimeter and intrusions from inside (holes), a result of the retirement of the final phase of the building housing the city (end of sec. VI - start sec. VII). For the next campaign the objective remains the excavation at the paleo-Christian basilica and recording all details of this.

One purpose of the campaign of 2011 from "Cartaș-oven Panaitescu" sector was to continue identification evidence of habitation from early medieval period in different points near the city. In this sense two control sections were made at the south-west, about 250 m. They were placed at the top of the hill slope north of the creek Panteleimon, 12 m/and 6 m southeast of Cartaș family garden. In neither of them have not been identified any complex, but the archaeological material is quite numerous. Overall, the archaeological material consists found in pottery fragment (IX-X century), household items made of clay (spindle whorl, weights), bronze objects (applicable, belt tongue), iron objects (knife peaks, arrows, nails), etc. Besides the early medieval material appeared pottery and coins specific to IV-VII centuries, but also the XVIII-XIX centuries.

54. Peștera, com. Peștera, jud. Constanța**Punct: Dealul Guran**

Cod sit: 62717.04

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 1/2011

Colectiv: Vlad Vintilă Zirra – responsabil, Adrian Doboș (IAB), Radu Ioviță, Sabine Gaudzinski-Windheuser (Römisches Germanisches Zentralmuseum, Mainz, Germania), Kathryn Fitzimmons, Jean Jacques Hublin, Shannon McPherron (Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, Leipzig, Germania), Ulrich Hambach (Geowissenschaften Universität Bayreuth, Germania), Alexandru Petculescu (ISER București), Alexandru Ciornei (MNIR)

Situl se află pe Dealul Guran, în zona de nord-vest a satului Peștera.

Secțiunea săpată în anul 2011 a fost de 5 x 1 m și a inclus și sondajul din anul 2010. Fiecare nivel geologic, orientat cvasi-orizantal, intersecta nivelul de călcare actual, care avea o pantă pronunțată. Au fost identificate următoarele niveluri geologice (de sus în jos)

A – nivel brun-cenușiu, reprezentând orizontul de sol actual;

B – nivel de argilă glauconitică verzui-portocalie;

C – nivel de argilă verzui-portocalie, în care a fost identificat nivelul arheologic 1a; de asemenea, au fost descoperite fragmente de calcar de dimensiuni decimetrice, posibil provenind din prăbușirea acoperișului adăpostului;

D – nivel de argilă maroniu-verzuie, în a cărui parte inferioară a fost descoperit nivelul arheologic 2;

E – nivel de argilă verzui-portocalie, în care a fost descoperit nivelul arheologic 3.

Metoda de săpătură.

Proveniența materialului arheologic a fost înregistrată cu stația totală. Piesele litice mai mari de 2,5 cm au fost înregistrate individual. Sedimentul provenit de pe sferturi de carou a fost strâns în găleți, a căror proveniență a fost de asemenea înregistrată cu stația totală. Sedimentul a fost apoi trecut, sub jet de apă, prin două site, cu ochiuri de 6 și 2 mm. Așchiile litice mai mici de 2,5 cm, rezultate în urma tamisării au fost de asemenea analizate.

Au fost prelevate probe de sediment și au fost obținute următoarele date, prin Post-IR IRSL: pentru nivelul 3 a fost obținută vârsta de 320 ± 21 KA (Kilo Annum = mii de ani) pentru nivelul 2 au fost obținute 388 ± 36 KA și 392 ± 23 KA, iar pentru nivelul 1a, vârsta de $32,1 \pm 2$ KA. Deși aparent nivelul 3 are o vârstă mai mică decât nivelul 2, datele sunt coerente în marja de eroare 2σ . Noi datări vor furniza date mai exacte despre cronologia absolută a sitului.

Nivelurile 2 și 3 au fost atribuite, atât ca urmare a vârstelor obținute, cât și a caracteristicilor materialului litic, paleoliticului inferior. Din cele 137 de piese mai mari de 2,5 cm, 117 sunt așchii întregi sau fragmentare iar 20 sunt nuclee întregi sau fragmentare, având preponderent un plan de lovire și o suprafață de debitaj.

Nivelul 1, atribuit paleoliticului superior, cuprinde 26 de piese litice mai mari de 2,5 cm, constând în general din așchii neretușate.

Piese litice din toate nivelurile au suprafețe corticale importante, fapt explicat de abundența nodurilor de silix din faleza calcaroasă, care reprezenta o sursă de aprovizionare cu materie primă.

Din punct de vedere tafonomic, toate seriile litice sunt bine conservate, 80% dintre ele având marginile nedeteriorate. De asemenea, prezența așchiilor mai mici de 2,5 cm, recuperate în urma tamisării, sugerează procese postdepoziționale de mică intensitate.

Materialul litic a fost studiat la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, în prezent fiind în curs de predare către Muzeul de Istorie

Națională și Arheologie, Constanța.

Nivelurile atribuite paleoliticului inferior, datând din stadiul izotopic 11, sunt printre puținele locuri atribuite paleoliticului inferior descoperite in situ la nivel european, alături de situri ca Bilzingsleben, Vértesszölös, Korolevo I, Treugol'naya, etc.

În anii următori, echipa va continua săpătura din punctul de pe Dealul Guran pentru a avea o imagine mai cuprinzătoare asupra activităților umane desfășurate în situl de pe Dealul Guran la diferite momente ale Pleistocenului. De asemenea, colectivul urmărește identificarea prin sondaje a altor situri paleolitice în microzona Peștera.

Bibliografie:

R. Ioviță, K. Fitzimmons, A. Doboș, U. Hambach, A. Hilgers, A. Zander - Dealul Guran: evidence for Lower Paleolithic occupation of the Lower Danube loess steppe (manuscris trimis la Antiquity)

Abstract:

Dealul Guran is the oldest Paleolithic site in Romania (MIS 11), and one of the few secure Lower Paleolithic contexts in Eastern Europe. The lithic assemblage is of core-and-flake type and will contribute to the understanding of techno-economic behaviors in the context of primary extraction.

55. Petreștii de Jos, com. Petreștii de Jos, jud. Cluj**Punct: Cheile Turzii - Peștera Ungurească, Peștera Binder**

Cod sit: 55295.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 22/2011

Colectiv: Gheorghe Lazarovici – responsabil (UEM Reșița, ULB Sibiu), Cornelia-Magda Lazarovici - responsabil sector (IA Iași), Cristian Constantin Roman, Sorin Tincu (MCC Hunedoara); Gheorghe Natea, Vasile Palaghie, Florian Dumitrescu-Chioar (MN Brukenthal), Beatrice Ciută (Univ. Alba Iulia), Sorin Colesniuc (MA Mangalia), Bogdan Constantinescu (INFIN București), Sote Angeleski

Pe parcursul anului 2011, din lipsa fondurilor pentru încheierea cercetării arheologice s-a avut în vedere în primul rând prelucrarea materialului arheologic și continuarea investigațiilor cu privire la artefactele descoperite. Astfel, materialul referitor la fauna micromamiferelor a fost trimis spre analiză la un specialist în domeniu din Austria.

O parte din piesele de aur (peste 80) descoperite în cuprinsul atelierului de bijuterii au fost analizate în cadrul IFIN București de către o echipă condusă de B. Constantinescu, punându-se în evidență caracteristicile materialului din care au fost confecționate. Datorită capacităților actuale de analiză s-a determinat doar compoziția a patru elemente (aur, argint, cupru și fier). Coroborarea acestor date cu analizele altor pieselor provenind din literatura arheologică arată gruparea pieselor de la Cheile Turzii în mai mulți clusteri, fig. 2. Fără să intrăm în detalii, trebuie subliniat faptul că piesele de la Cheile Turzii se leagă de sursele de aur de la Roșia Montană și din Munții Apuseni. Ar mai fi de notat faptul că prezența fierului este o caracteristică a aurului din Transilvania. Toate piesele din Cheile Turzii se grupează în seria dintre analizele din Minele RO III 7-15 și

Mine RO VII m, k, l de la Roșia Montană¹, doar o singură piesă de la Sultana (inventar 8654) are un procent mai ridicat, celelalte nu au fier. În aceeași grupă intră și tubul de la Moșna. În ceea ce privește prezența unui alt element, cuprul, valorile de 300 ppm grupează aurul din Cheile Turzii (FN 1 G6, T5730, T5726, T5724, T5723, FN1G6) împreună cu cele de la Pian, dar și cu o serie de aur a lui Hartman, din fostul comitat Bihor² și unele de la Horgen³. Valorile de 1000 ppm din Cheile Turzii (mărgeluța CJ) are valori apropiate cu aurul de râu de la Oberrhein Kembs, din Laténe⁴. Valorile mici de 100 ppm din Cheile Turzii (Mârgea T5733, Mârgea T5732, Mârgea T5739, Mârgea T5725, Foița T5727 și piesele cu inv. P.174776, P.174785, P.174786) corespund cu valorile din mina RO.363, RO VII m, g RO V 21⁵.

Piese din aur aflate în colecția Muzelului Brukenthal din Sibiu au fost fotografiate la microscop în vederea surprinderii detaliilor cu privire la tehnicile de prelucrare folosite (batere, sudare, perforare, netezire, finisare). Studiul cu atenție a materialelor descoperite în peșteră ne-a condus la concluzia folosirii unor colți de micromamifere ca parte a unui tub pentru suflare (după ce erau înfiți în tuburi de os sau salcie/soc). În acest fel se putea dirija jetul de foc pentru a se realiza sudarea benzilor ce alcătuiau măregele. Presupunem că pentru perforare s-ar fi folosit un instrument din cupru, cu secțiunea patrulateră.

În decursul anului 2011 au fost procesate o serie de probe de sol prelevate din cadrul mai multor contexte, cu scopul de a recupera macroresturile botanice.

O primă privire generală a relevat prezența grăuncioarelor de cereale în cadrul speciilor, preponderentă fiind specia *Triticum*. Alte specii preponderente sunt fructele sălbatice cum ar fi *Cornus mas*, *Corylus avellana* și *Prunus sp.*, specifice zonei de munte unde se află localizat situl arheologic.

Datele arheobotanice vin să confirme și să sprijine ipoteza, cum că unul din mijloacele de subsistență ale populațiilor care au trăit în perioada respectivă era cultivarea primitivă a plantelor, rezerva de hrană fiind suplimentată de fructele culese din arborii aflați în arealul învecinat așezării.

În următoarele două-trei campanii ne propunem să încheiem cercetarea suprafeței în adâncime, pe o grosime de cca. 0,35 m (cu alte circa 10-15 straturi, așa cum reiese din profilul secțiunii lui D. Berciu – I. Aldea). Se are în vedere și cercetarea vecinătății de nord a complexului, cât a mai rămas din nivelările practicate în 1890, când peștera a fost amenajată ca sală de bal (pentru sărbătorirea mileniului de la venirea ungarilor; de aici numele actual de Peștera Ungurească, anterior fiind numită Peștera Caprelor). Pe latura de sud apreciem că mai sunt depuneri din alte perioade, tăiate pentru a obține o podea orizontală pentru atelier.

Anexa 5

Note:

1. Hauptmann A., Rehren Th., Pernicka E. 1995: în *Prehistoric Gold in Europe. Mines, Metallurgy and Manufacture*, eds. G. Morteani, J. P. Northover, Nato ASI Series E, Applied Sciences, vol. 280, p. 369, 377, table 3.

2. Hartmann A. 1964, *Spektralanalytische Untersuchungen der Goldschalen aus dem Kom. Bihar*, în *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien*, XCIII-XCIV, Hrs. Paul Spindler, Horn – Wien, S. 112.

3. Müller F. 1995: în *Prehistoric Gold in Europe. Mines, Metallurgy and Manufacture*, eds. G. Morteani, J. P. Northover, Nato ASI Series E, Applied Sciences, vol. 280, p. 183...195.

4. Müller F. 1995, op. cit., p. 183...195.

5. Hauptmann A., Rehren Th., Pernicka E. 1995, op. cit., p. 369, 377, table 3.

Bibliografie:

Lazarovici Gh., Biagi P., Spataro M., Lazarovici C.-M., Colesniuc S., Suciuc C., Roman C., Chitic O., Angeleski S., Tatar A., Petreștii de Jos, com. Petrești, jud. Cluj. Punct: Cheile Turzii. Campania 2004 (Petreștii de Jos, commune Petrești, Cluj district. Point: Cheile Turzii. 2004 Campaign), CCA 2006, p. 259-261.

Ciută B., CCA 2005, p. 104.

Biagi P., Voytek B., Excavations at Peștera Ungurească (Caprelor)(Cheile Turzii, Petreștii de Jos, Transylvania 2003-2004): Preliminary Report on the Chipped Stone Assemblages from the Chalcolithic Toarte Pastilate (Bodrogkeresztúr (Layers), *Analele Banatului* SN 16/1, 2006, p. 177-202.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Arhitectura neoliticului și epocii cuprului în România, I. Neoliticul, ed. V. Spinei, V. Mihailescu-Bîrliba, Ed. Trinitas, Iași, 2006, p. 415-419.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Arhitectura neoliticului și epocii cuprului în România, II. Epoca Cuprului, ed. V. Spinei, V. Mihailescu-Bîrliba, Ed. Trinitas, Iași, 2007, p. 271-186.

Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., The Workshop for Gold at Cheile Turzii - Peștera Ungurească/Peștera Caprelor. Archaeological Excavations 2003-2004, în *Annals of the Tiberiu Popovici Seminar of Functional Equations, Approximation and Convexity*, vol. 6, Ed. Mediamira Science Publisher, Cluj-Napoca, 2008, p. 153-158.

Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., Cheile Turzii - Peștera ungurească/Peștera caprelor: Scheibhenckel-Bodrogkeresztúr Horizon. Archaeological Excavations 2003-2004, în *Itinera in Praehistoria. Studia in honorem Magistri Nicolae Ursulescu quinto et sexagesimo anno*, ed. V. Cotiugă, F. A. Tencariu, G. Bodi, Ed. Univ. „Al. I. Cuza” Iași, Iași, 2009, p. 211-226.

Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., C. Suciuc, F. Chioar-Dumitrescu, V. Palaghia, Gh. Netea, C. Roman, S. Tincu, S. M. Colesniuc, S. Angeleski, D. Bindea, B. Ciută, Cheile Turzii - Peștera Ungurească. Campania 2010, în *CCAR. Campania 2010, CCA 2011*, p. 93-96.

Lazarovici Gh., Lazarovici C.-M., Some Salt Sources in Transylvania and their Connections with Archaeological Sites in the Area, în *Archaeology and Anthropology of Salt A Diachronic Approach*, Proceeding of the International Colloquium, 1-5 october 2008, Al. I. Cuza University (Iași, Romania), eds. Marius Alexianu, Olivier Weller, Roxana-Gabriela Curcă, BAR IS 2198, 2011, p. 89-110.

Abstract:

During 2011 our work was focus for the analyse different sort of artifacts discovered in the cave. Small bones mamals have been send for analyse in Austria. We have made microspic photos for all the golden artifacts from Brukenthal museum, with this occasion different techniques used for the preparation of the jewls being observed (beating, welding - drilling, smoothing, finishing). In the same time a team, from INFIN, leaded by Bogdan Costantinescu has analyze several pieces for specify the chemical composition of the golden jewels (Au, Ag, Cu, Fe). Based on these analyzes, was observed the specific features of the raw materials that present analogies with the native gold from Roșia Montană and Apuseni Mountains. These analyzes also permit us to make comparations with other golden objects from different areas. We believe that small tusks of micromamals have been used as parts of a blowing tube (tube maybe made by animal bone or by a willow or elder branch), for intensifying the fire. For perforation we believed was used a copper artifact with a rectangular section. The analyze of the botanic rests prove the use of *Cerealia*, and mainly of *Triticum* species. Have been discovered several remains of wild fruits, such as *Cornus mas*, *Corylus avellana* and *Prunus sp.*

56. Piatra Neamț, jud. Neamț**Punct: Poiana Cireșului**

Cod sit: 120735.04

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 43/2011

Colectiv: Marin Cârциumaru – responsabil, Elena Cristina Nițu, Octavian Rogozea (UV Târgoviște), Gheorghe Dumitroaia (CMJ Neamț), Ovidiu Cîrstina, Daniela Iamandi (CNMCD Târgoviște), Radu Ștefănescu (MJI Brașov), Corneliu Beldiman (UCDC București), Roxana Dobrescu (IAB), Diana Maria Sztancs (ULB Sibiu)

Șantierul Poiana Cireșului de la Piatra Neamț reprezintă, prin rezultatele obținute și publicate de-a lungul timpului, cea mai importantă așezare gravetiană din această parte a Europei. Numărul obiectelor de artă mobilă descoperite în acest sit este mai mare decât toate obiectele de artă găsite în celelalte așezări paleolitice din România. Acestea au intrat rapid în circuitul științific internațional și fac parte în acest moment din patrimoniul cultural mondial¹. De asemenea, situația stratigrafică de la Poiana Cireșului este una de excepție pentru paleoliticul din România, nivelurile culturale fiind sigilate de strate sterile foarte groase, ceea ce face ca repartiția artefactelor pe fiecare nivel să fie impecabilă. Materialul arheologic reprezentat de piese litice și faună este extrem de bogat pentru fiecare nivel arheologic². Toate acestea, corelate cu existența mai multor tipuri de datări (C-14, OSL, paleomagnetism), fac din această așezare una din siturile de referință cu cel mai vechi gravetian din România și unul dintre cele mai vechi din Europa³.

Situl Piatra Neamț-Poiana Cireșului este localizat la 4 km distanță de orașul Piatra Neamț, la confluența raului Doamna cu Bistrița. Prin poziția sa, așezarea este expusă unei degradări naturale permanente.

În anul 2011 a fost realizată o secțiune de 4 mp, adâncimea la care s-a ajuns la finalul săpăturilor arheologice fiind de 2,50 m față de suprafața solului. Metodologia de cercetare a respectat cele mai riguroase standarde de înregistrare și recuperare a materialului arheologic, precum și o conservare imediată a materialului osteologic. Din păcate, fondurile limitate sunt total insuficiente pentru atingerea dezideratelor științifice impuse de importanța acestei așezări. Putem spune totuși că ele au reprezentat un real sprijin pentru a menține în actualitate această așezare atât de cunoscută de comunitatea științifică internațională.

Toate măsurătorile au fost luate de la un unic punct 0, stabilit de la începutul săpăturilor arheologice din acest sit în 1998. Întreg materialul arheologic a fost înregistrat în sistem planimetric, fiecare artefact având pe fișa de înregistrare trei coordonate. De asemenea, poziția fiecărei piese a fost trecută și pe hârtie milimetrică. Pentru acest an de săpătură exista zeci de fișe și repartiția spațială a pieselor desenate pe hârtie milimetrică, care constituie mai mult decât un catalog al artefactelor descoperite. Având în vedere densitatea mare a materialelor arheologice pe fiecare carou, săpătura s-a realizat extrem de minuțios, cu decapări din 2 în 2 cm grosime, iar întregul sediment a fost trecut printr-un sistem de site fine. Astfel, au fost eliminate toate pierderile inerente unei săpături.

La sfârșitul fiecărei zi de săpătură, materialul a fost spălat, înregistrat și analizat. De asemenea, întreaga faună a fost conservată și restaurată imediat din momentul când a fost scoasă din săpătură.

În această campanie, a fost săpat integral nivelul definit în cercetările anterioare epigravetian II, care, în lumina noilor datări, a fost redenumit nivel gravetian I. Datorită atenției cu care s-au recuperat materialele arheologice, dar și intervenției imediate de conservare asupra lor, în urma campaniei din 2011 au fost făcute descoperiri deosebite pentru paleoliticul superior european. Spre deosebire de

campaniile precedente, săpătura din acest an se remarcă printr-o abundență deosebită a materialelor litice. Descoperirile din acest an au completat colecția de material litic mai ales prin produse de debitaj de la începutul schemelor operatorii, ceea ce ne-a permis efectuarea unor scurte remontaje în sit, acest lucru fiind un indiciu al posibilității realizării unor remontaje complexe după studierea materialului în laborator. Piese provin din toate etapele unui sistem de debitaj: nuclee, așchii de decorticare, așchii simple, lame, lamele, microlamele, unelte (burine, gratoare, lame retușate etc.). Numărul mare de nuclee descoperite în raport cu săpăturile din ceilalți ani, dovedesc existența unei zone de debitaj.

La fel ca și în anii precedenți, fauna descoperită este predominantă de ren și într-o mai mică măsură de cal și bovidee.

Stratul de cultură gravetian I săpat în această campanie a oferit câteva situații excepționale. În primul rând, au fost delimitate mai multe zone cu densitate mare de materiale litice și faunistice acoperite cu ocră. Straturile de ocră aveau grosimi considerabile (uneori ajungând până la 4-5 cm), ceea ce ne îndeamnă să credem că spațiul a fost utilizat și pentru prelucrarea ocruului. Prin rigurozitatea deosebită impusă de-a lungul timpului în săpătura din acest sit, am reușit să recuperăm o descoperire mai specială: o mandibulă de ren care are înfipite în ea două piese de silex, dintre care una este un gratoar. Piesele au fost utilizate pentru spargerea mandibulei, iar păstrarea în sit a acestei acțiuni este o descoperire inegalabilă.

Descoperirile deosebite de piese din materii dure animale constau dintr-un mic obiect de artă mobilă incizat cu patru linii paralele și un superb vârful de suliță din corn de ren. Numai prin prezența permanentă, pe tot timpul desfășurării săpăturilor din acest an, a celui mai bun conservator pe materii dure animale (os, corn, fildes etc.), dr. Daniela Iamandi, ca membru al colectivului de cercetare, a fost posibilă o intervenție rapidă asupra artefactelor osteologice. Fără o conservare imediată, materialele osteologice riscă o distrugere iminentă, într-un timp neașteptat de scurt, atunci când este scos din depozitul arheologic.

Din perspectiva repartiției spațiale a materialelor arheologice descoperite, săpătura din acest an ne-a completat cunoștințele despre zonele de activitate în sit ale comunităților gravetiene. Dacă în secțiunile din anii precedenți materialul faunistic extrem de abundent releva prezența unor zone de abataj, extinderea spre nord a săpăturilor din 2011 ne-a permis delimitarea unei zone de debitaj a materialelor litice. Având în vedere secțiunile săpate de până acum și existența mai multor niveluri arheologice, se impune cartografierea globală a tuturor materialelor din secțiunile anterioare pentru delimitarea mai exactă a unor zone de activități ale comunităților gravetiene. Desigur, acest lucru nu se poate realiza decât prin efectuarea unor săpături extinse pe o suprafață mai mare, ceea ce implică necesitatea unor fonduri suplimentare.

Note:

1. Leif Steguweit, Marin Cârциumaru, Mircea Anghelinu, Loredana Niță, 2009, Reframing the Upper Palaeolithic in the Bistrița Valley (northeastern Romania) *Neue Untersuchungen zum Jungpaläolithikum im Bistrița Tal (Nordost-Rumänien)*, *Quartär*, 56, p. 139-157; Marin Cârциumaru, Mircea Anghelinu, Loredana Niță, 2005, *The Upper Paleolithic in the Bistrița Valley (Northeastern Romania). An Overview of the Old Evidence*, in C. Neugebauer-Maresch & L. Owen (Eds.), *Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence*, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW*, 2010, p. 49-63; Marin Cârциumaru, Elena-Cristina Nițu, Minodora Țuțuianu-Cârциumaru, 2010, *L'art mobilier gravettien et épigravettien en Roumanie*, *Congrès IFRAO - L'art pléistocène dans le monde*, 6-12 Septembre 2010,

Ariège-Pyrénées, France; Marin Cârciumar, Iuliana Lazăr, Elena-Cristina Nițu, Minodora Țuțuianu-Cârciumar, 2011, The Symbolical Significance of Several Fossils discovered in the Epigravettian from Poiana Cireșului-Piatra Neamț, Romania, *Preistoria Alpina*, 45 (2011): 9-15, Museo Tridentino di Scienze Naturali, Trento 2009, ISSN: 0393-0157.

2. Marin Cârciumar, Mircea Anghelinu, Leif Steguweit, Loredana Niță, Laure Fontana, Alexis Brugere, Ulrich Hambach, Monica Mărgărit, Valentin Dumitrașcu, Marian Cosac, Florin Dumitru, Ovidiu Cârșina, 2005, The Pluristratified Upper Paleolithic Site From Poiana Cireșului, Piatra Neamț. Recent Results and Future Prospects, in C. Neugebauer-Maresch & L. Owen (Eds.), *Aspects concerning the Middle and Eastern European Upper Paleolithic-Methods, Chronology, Technology and Subsistence*, Symposium Wien, 9-11 November, 2005, *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission ÖAW*, 2010, p. 209-219.

3. Christian Zeeden, Ulrich Hambach, Leif Stuguweit, Alexander Fülling, Mircea Anghelinu, Lurwig Zöller, 2009, Using the relative intensity variations of the Earth's magnetic paleofield as correlative dating technique. A case study from loess with Upper Palaeolithic cultural layer at Poiana Cireșului, Romania, *Quartär*, nr. 56, p. 175-185, ISBN: 978-3-86757-922-3; Leif Steguweit, 2009, Long Upper Palaeolithic sequences from the sites of Poiana Cireșului, Bistricioara and Ceahlău-Dartsu (NE-Romania), *Preistoria Alpina*, 44, p. 33-38, ISSN 0393-0157;

Abstract:

The archaeological site Poiana Cireșului-Piatra Neamț is the most important settlement in this part of Europe, regarding the results obtained over time. In this campaign, was entirely excavated the layer defined in previous research as epigravettian II, which, according to the new dating, was renamed gravettian I. Unlike previous campaigns, the excavation from this year is distinguished by a great abundance of lithic materials coming from all phases of a knapping system: cores, cortical flakes, ordinary flakes, blades, bladelets, micro-bladelets and tools (drills, end-scrapers, retouched blades etc.). The large number of cores found proving the existence of knapping areas excavated in this campaign.

The special discoveries of osseous materials are represented by a little object of art made of reindeer beam incised with four parallel lines and a reindeer spear point.

The fauna found is predominantly in reindeer and to a lesser extent on the horse and bovines.

Industria paleolitică a materiilor dure animale descoperită în campaniile 2010 și 2011

Corneliu Beldiman (UCDC București), Marin Cârciumar (UV Târgoviște), Diana-Maria Sztancs (UCDC București, ULB Sibiu), Daniela Iamandi (CMNCD Târgoviște)

Cercetările arheologice desfășurate în campaniile 2010-2011 în binecunoscutul și importantul sit databil în paleoliticul superior de la Piatra Neamț-Poiana Cireșului (PNC) de către un colectiv sub conducerea prof. univ. dr. Marin Cârciumar (Cârciumar et alii 2011) a prilejuit, ca și în anii anteriori, recuperarea unor loturi de artefacte foarte importante pentru cunoașterea ambianței tehnologice a comunităților paleolitice (gravettiene) din spațiul est-carpatic, respectiv de pe valea Bistriței. Este vorba de comunități de vânători care își stabileau taberele sezoniere în bazinul râului menționat, urmărind cu predilecție capturarea renului; în același timp este atestată și exploatarea cinegetică a altor specii de erbivore mari, precum bourul, bizonul, calul. La momentul actual, situl de la Piatra Neamț-Poiana Cireșului este un reper național și internațional

unic în studierea comportamentului tehnologic și paleoeconomic în paleoliticul superior, alăturându-se altor situri din Europa Centrală și Est-Centrală. Una dintre componentele sferei comportamentale menționate, care se surprinde arheologic și se poate cuantifica în foarte bune condiții în sit este aceea legată de industria materiilor dure animale (IMDA). Ea include o gamă variată de artefacte, de la materii prime neprocesate până la piese finite abandonate, atât în stare perfect funcțională, cât și în stare fragmentară, care le face inutilizabile. Șansa descoperirii in situ a acestui gen de materiale nu apare decât rareori în spațiul românesc, cazurile fiind notabile și aducând, de fiecare dată, contribuții esențiale la cunoașterea modului de viață al comunităților paleolitice respective.

Cu prilejul de față ne propunem prezentarea rezultatelor preliminare ale analizei artefactelor MDA descoperite în campaniile 2010-2011. Acestea compun un lot relativ puțin numeros, însumând 11 piese, dintre care 9 descoperite în cursul campaniei 2010 și 2 în 2011. Ele aparțin nivelului corespunzător epigravettianului II (lotul 2010), respectiv gravettianului I (lotul 2011). Piese se păstrează în colecțiile Universității „Valahia” din Târgoviște, Centrul de Cercetări Pluridisciplinare. Pentru contextul provenienței lotului IMDA 2010 a se vedea raportul de cercetare – Cârciumar et alii 2011. Starea de conservare a obiectelor este satisfăcătoare și bună, permițând, astfel, efectuarea observațiilor impuse de studiul lor complex. Trebuie menționată aici preocuparea constantă a prof. univ. dr. Marin Cârciumar, șeful colectivului, pentru recuperarea și tratamentul în condiții optime a materialului osteologic pe întreaga durată a săpăturilor și ulterior, în laborator, operațiunile specifice fiind realizate și supravegheate de personal specializat (dr. Daniela Iamandi, conservator la CNMCD Târgoviște), situație neîntâlnită altundeva pe șantierele arheologice în situri preistorice din România.

În prima etapă a studiului s-a realizat clasificarea tipologică, urmată de elaborarea repertoriului lotului, pe cele două campanii, în cadrul căruia fiecare piesă este identificată printr-un indicativ provizoriu, compus din sigla sitului, anul descoperirii și numărul curent (exemplu: PNC/2010 1; PNC/2011 2). Fiecare artefact a fost tratat după un protocol standard, cu mai multe paliere și componente, vizând înregistrarea extensivă/exhaustivă a datelor legate de contextul descoperirii și reieșite din examinarea microscopică și microscopice; acestea sunt etalate/sintetizate statistic/tabelar.

Se urmărește evidențierea aspectelor legate de: materiile prime; starea de conservare (piese întregi, fragmentare/fragmente); tipologia; morfologia; morfometria; urmele de fabricare; urmele de utilizare; formularea ipotezelor relative la rolul funcțional. O mențiune specială se cuvine făcută în legătură cu analiza microscopică și materialul imagistic realizate cu ajutorul microscopului optic digital de tip VHX-600, aflat în dotarea Centrului de Cercetări Pluridisciplinare, singurul din România care deține un astfel de microscop ultraperformant.

În privința contextului, menționăm pentru campania 2010 explorarea S VIII, în suprafață de 4 mp, carourile A1 și A2, până la o adâncime de maximum 2,80 m. Piese provin dintr-o zonă în care sunt asociate cu material paleontologic și artefacte litice finite diverse (gratoare, burine, lame etc.), ceea ce indică, alături de parametrii artefactelor, existența unei arii de prelucrare a MDA (Cârciumar et alii 2011). În campania 2011 s-a explorat S IX, în suprafață de 4 mp, având carourile A2-B1; la adâncimea de 2,05 m, s-a constatat o mare aglomerare de materiale litice prelucrate și material paleofaunistic, precum și piesele MDA analizate (vezi supra, raportul campaniei 2011).

Categoriile tipologice reprezentate în lotul IMDA 2010-2011 sunt, în conformitate cu lista tipologică Beldiman 2007: I Unelte; II Arme; V Diverse – Piese tehnice (resturi de debitaj) (Beldiman 2007, p. 71 și urm.). Repartiția cantitativă sub raport tipologic arată faptul

că: predomină piesele din categoria V Diverse, respectiv resturi de debitaj constituite de deșeuri: segmente de raze (5) și de ax (1) de corn de ren; urmează piesele finite (4), constituite de: un vâr (de sulită?) de fildeș; un vâr (de sulită?) de corn de ren; un netezitor pe rază de corn de ren; un alt netezitor pe ax de corn de ren; eboșele sunt prezente cu un singur exemplar, realizat pe fragment de ax de corn de ren, fiind probabil destinat confecționării unui netezitor sau unui vâr de sulită.

Analiza artefactelor descoperite în campania 2010 a permis relevarea unor elemente ale «schemelor operatorii» aplicate în procesarea cornului de ren, realizarea unor piese precum: vârurile sulită de fildeș și de corn de ren; netezitoarele pe rază sau pe ax de corn de ren, ca și ale ambianței tehnologice în care ele se utilizau. Se poate menționa, în acest sens: debitajul cornului de ren prin aplicarea rutinieră a percuției directe/cioplirii cu ajutorul unei piese litice cioplite masive; percuția directă/fracturarea cu ajutorul unui percutor litic (galeț); șanțuirea axială (groove and splinter technique) aplicată pe fețe opuse ale axului cornului de ren în scopul detașării precise a unui segment, urmată de percuția directă/fracturare. Fasonarea înregistrează două procedee simple, raclajul axial și percuția directă/cioplirea. Precis și eficient, larg folosit în paleoliticul superior, raclajul axial intens generează suprafețe lise; acesta este cazul vârurilor de sulită de fildeș și corn de ren; aici avem de-a face cu fasonare integrală. În cazul amenajării părților active ale netezitoarelor se recurge la percuție directă/cioplire, urmată de raclaj axial, fiind vorba de fasonare parțială. Nu se pot observa urme de utilizare clare, datorită conservării diferențiate a suprafețelor, afectate de procese tafonomice, precum coroziunea acizilor humici și a rădăcinilor plantelor ierboase, fisuri, exfolieri etc.

Toate situațiile și observațiile menționate mai sus dovedesc derularea în sit a activităților rutiniere de prelucrare a materiilor dure animale (corn de ren; fildeș de mamut), în contextul procesării carcaselor de ren sau utilizării materiei prime culese din vecinătatea sitului, dar și, probabil, procurării și prelucrării fildeșului de mamut în condiții neprecizabile. Un caz special legat de estimarea sezonului de ocupare a sitului oferă prezența piesei PNC/2010 5, respectiv baza de ax de corn de ren căzut, cules toamna, în lunile octombrie-noiembrie. Acest detaliu se adaugă observațiilor anterioare prilejuite de analiza materialului osteologic, subliniind ocuparea probabilă a sitului în vremea toamnei (Dumitrașcu 2008, p. 31, 77-79).

Deși puțin numeroase, piesele lotului studiat furnizează repere cultural-cronologice și paleotehnologice importante pentru abordarea complexă și extensivă a manifestărilor civilizației și culturii unor comunități paleolitice, a căror IMDA a putut fi, cu acest prilej, analizată în mod sistematic, cu rezultatele preliminare expuse în rândurile de mai sus; se remarcă îmbogățirea repertoriului descoperirilor de piese utilizate ca armături pentru sulite (de fildeș și din corn de ren), cât și gama uneltelor (netezitoarele din corn de ren, folosite la procesarea carcaselor (jupuire) și a pieilor de ren, ele pretându-se, de asemenea, la utilizarea ca arme (pumnale). Notabilă este și descoperirea unei noi piese de fildeș, care sporește la 5 numărul acestor artefacte în situl de la Piatra Neamț - Poiana Cireșului, care este cel mai important din România sub raportul prezenței acestei materii prime, relativ rare în paleoliticul superior din regiunile noastre.

Continuarea studiului IMDA, care se va extinde curând asupra pieselor recuperate din campaniile anterioare anului 2010, ca și asupra celor din campania 2012, va aduce, fără îndoială, noi date valoroase legate de fenomenul tehnologic al procesării materiilor dure animale în paleoliticul superior din spațiul românesc [Corneliu Beldiman, Marin Cârțumaru, Elena Cristina Nițu, Diana-Maria Sztancs, Daniela Iamandi].

Anexa 6

Bibliografie:

BELDİMAN C. 2007 – Industria materiilor dure animale în preistoria României. Resurse naturale, comunități umane și tehnologie din paleoliticul superior până în neoliticul timpuriu, Asociația Română de Arheologie, Studii de Preistorie – Supplementum 2, București.

CÂRCIUMARU M., E. CR. NIȚU, E. TUDOR, O. CÎRSTINA, D. IAMANDI, R. ȘTEFĂNESCU 2011 – Piatra Neamț-Poiana Cireșului, CCA 2011, p. 94-96.

DUMITRAȘCU M. D. 2008 – Economia comunităților paleolitice de pe Valea Bistriței. Perspectivă arheozoologică, Târgoviște.

Abstract:

Upper Paleolithic osseous materials industry of 2010 and 2011 archaeological campaigns. The 2010 and 2011 archaeological excavations from the well-known site from Poiana Cireșului, Piatra Neamț, Neamț County (dated from Upper Paleolithic – Gravettian culture) led by professor Marin Cârțumaru (University "Valahia", Târgoviște) offered the opportunity of recovering an assemblage of osseous materials artefacts comprising 11 pieces made of ivory and reindeer antler. They were recovered from S VIII/2010 and S XI/2011. The importance of this assemblage is underlined by their rarity in the Romanian Upper Paleolithic discoveries. The typological classification revealed the existence of followings categories (according to Beldiman 2007 Typological List): I. Tools; II. Weapons; V. Varia – Technical pieces, debris. The last category is predominant and it is represented by: segments of reindeer tines (5) and beam (1). They are followed by the finished objects (4): an ivory spear point; a reindeer spear point; a scraper made of reindeer tine; a scraper made of a fragment of reindeer beam. There is a single blank made of reindeer beam that probably was prepared to obtain a scraper or a spear point. The analysis of the artefacts allowed us to observe some manufacturing schemes applied during the processing of reindeer antler or the manufacturing stages of certain types of pieces (ivory and reindeer spear points; scrapers made of reindeer tine or beam). Also, we could reconstruct the technological environment in which those artefacts were used. Here we may mention: the débitage of the reindeer antler by direct percussion/chopping with a massive lithic piece; direct percussion/fracture with a lithic hammer; groove and splinter technique applied on the opposed surfaces of the reindeer beam with the purpose of detaching a segment or tine; this was followed by the direct percussion/chopping. The shaping stage is represented by two simple procedures: axial scraping and direct percussion, followed by chopping technique. The intense axial scraping is used in order to obtain smooth surfaces; this is the case of ivory and reindeer antler spear points. In order to obtain the active parts of the scrapers the direct percussion/chopping, followed by the axial scraping were applied. There are no clear use-wear traces because the surfaces were affected by the tafonomic processes like the corrosion produced by the humic acids and the roots of the plants, fissures and exfoliations etc. The osseous materials industry from the site attests some economic activities. The archaeological contexts connect the artefacts with hunting/weaponry, with the processing of the reindeer carcasses/hides and with the process of transforming various raw materials. The artefact PNC/2010 5 offers an important clue regarding the season in which the site was inhabited. The piece is a base of a reindeer beam gathered in the autumn time (in October – November). This detail is added to the observations that were obtained during the archaeozoological analysis and it underlines the hypothesis according to which the site was inhabited during the autumn time. Even if the assemblage is composed of few artefacts, they offer important chrono-cultural and

paleotechnological observations in terms of a complex and extensive approach of manifestations of civilisation and culture in the Paleolithic communities. The osseous materials industry analysed with this occasion is included in above mentioned context. In this respect, the general catalogue of discoveries was augmented with pieces that were used like spear armatures (made of ivory and reindeer antler) or with tools (reindeer scrapers used for carcass processing and for hides working. These could have also been used like daggers.). We have to underline the importance of the ivory piece that increases the number of these artefacts at 5 in Piatra Neamț - Poiana Cireșului site. At the moment, this is the most important Romanian site with pieces made of ivory dated from the Upper Paleolithic.

57. Pietrele, com. Băneasa, jud. Giurgiu

Punct: Măgura Gorgana

Cod sit: 101038.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 30/2011

Colectiv: Svend Hansen, Agathe Reingruber, Norbert Benecke – analize arheozologice, Reinder Neef – analize botanice, Florian Klimscha - prelucrarea topoarelor din piatră, Ute Koprivc - prelucrarea râșnițelor din piatră, Tilmann Vachta - documentare grafică și fotografică (DAI Berlin), Alexandru Vulpe, Meda Toderaș, Daniel Spânu - prelucrarea modelelor de arhitectură, Cristina Georgescu - restaurare (IAB), Kenneth Ritchie - analize arheozologice (Centre for Baltic and Scandinavian Archaeology, Schleswig), Michael Prange - analize metalografice (Deutsches Bergbau-Museum, Bochum); Jürgen Wunderlich, Dirk Nowacki - reconstituirea mediului înconjurător (Universität Frankfurt am Main), Joachim Wahl, Steve Zäuner - analize antropologice (Eberhard Karls Universität Tübingen), T. D. Price - isotopie (Wisconsin University), Ivan Gatsov, Petranka Nedelcheva - prelucrarea obiectelor de silex (Nov Bîlgarski Universitet, Sofia), Marvin Kay - analize traseologice (University of Arkansas)

Cercetările arheologice din tell-ul de la Pietrele-Măgura Gorgana fac parte dintr-un proiect comun de cercetare româno-german. În campania 2011 obiectivul urmărit a fost continuarea cercetărilor sistematice în așezarea de tip tell, în zona necropolei și în așezarea plană din jurul tell-ului.

Rezultatele cercetărilor

Pe tell activitatea de cercetare din anul 2011 s-a desfășurat în cele două suprafețe B și F. Datorită eroziunii profilului de sud a fost efectuată o extindere a suprafeței B de 1 m spre sud. În cursul cercetării au putut fi observate parțial limitele structurilor cercetate în campaniile precedente.

În campania 2011 au fost efectuate două extinderi ale suprafeței F, una către est, cealaltă către nord. Prin cercetarea celor două extinderi s-a urmărit în primul rând surprinderea limitelor de nord și de est ale locuințelor incendiate sau nu, identificate în zonele cercetate în campaniile 2004-2007.

În așezarea plană din jurul tell-ului s-a continuat cercetarea în suprafețele H și L și a fost deschisă noua suprafață P. Și la vest de tell au fost deschise trei noi suprafețe (N1-N3).

În suprafața H (5 x 14 m) au fost identificate, la 0,30 m sub colluviu, două concentrări de chirpici. Cea din partea vestică provine

de la o dărâmătură arsă și aparține unei structuri prost conservate printre care se aflau 10 vase restaurabile. Prin tehnologie, formă și decor cele aparțin culturii Boian.

Suprafața L, începută în 2010, a fost lărgită pe 7x14 m. Sub stratul de colluvium care măsoară cca. 60cm nu au fost observate structuri de locuire clare, însă au fost documentate mai multe fragmente dintr-o vatră împrăștiată pe mai mulți metri pătrați. Majoritatea celor 31 de vase întregibile aparțin unei faze timpurii a culturii Gumelnița.

În colțul de nord-est al șanțului a fost cercetată o gropă în care au fost depuse cel puțin cinci schelete umane, în conexiune anatomică.

La 100 și 160 de metri vest de tell au fost deschise trei suprafețe (N1-N3) deoarece aici semnalele geomagnetice indicau gropi care ar fi putut forma o parte a unei necropole. În primul șanț N au fost decoperite patru gropi, trei conținând inumați, două dintre ele în stare bună de conservare. Dintre acestea merită menționat mormântul N705. Scheletul în poziție chiricită era orientat vest-est. Ca inventar funerar a fost recuperat un pumnal îndoit din vechime.

Materialul arheologic din celelate două șanțuri (N2-N3) constă în fragmente ceramice, oase, pietre lucrate, lame de silex, etc., care pot fi datate la începutul mil. V. a.Chr.

În nord-estul tell-ului, în suprafața P cu dimensiunile 8x5 m, au fost decoperite trei morminte, două dintre ele într-o stare precară de conservare. Cel de al treilea mormânt, complet, conținea un schelet în poziție chiricită, orientat vest-est. Înainte de a atinge solul virgin a fost înregistrată următoarea succesiune stratigrafică: stratul de colluvium, de culoare brun-închis ce avea o grosime de cca. 0,70-0,80 m și stratul de cultură, de culoare gri cu o grosime de aproximativ 0,70 m. Nu au fost observate elemente de arhitectură.

Din cele 146 de vase întregi sau întregibile, 70 provin de pe tell și 76 din jurul lui. Două vase de provizii au dimensiuni foarte mari conținând 135 și 325 l. Toate 58.000 cioburi, care cântăresc 1,3 tone, au fost prelucrate statistic, înregistrându-se mărimea, degresantul, forma, tratamentul suprafeței și decorul lor.

Printre cele 1036 obiecte mărunte predomină cele din piatră șlefuită (443), piese din os și corn (282) urmate de cele din lut (207). Merită menționată o figurină din marmură găsită aproape întregă. Toate materialele arheologice sunt depozitate în spațiile Institutului de Arheologie „V. Pârvan”.

Prin descoperirea straturilor de cultură aparținând culturii Boian din jurul tell-ului se deschide o nouă perspectivă pentru studiul dezvoltării așezării și a strategiilor economice și sociale care au dus la geneza tellului. 15 noi date radiocarbon sunt în prelucrare și vor forma, cu cele 32 deja cunoscute din Pietrele, o secvență de bază pentru toata aria de răspindire a culturilor Boian și Gumelnița. În 2012 se vor continua cercetările atât pe tell cât și în jurul lui.

Cercetări interdisciplinare

În campania 2011 pe tell și în anumite arii din lunca Dunării a continuat seria de foraje efectuate de echipa de geografi. Scopul lor este obținerea informațiilor asupra cursurilor de apă sau a bălților existente în preistorie pentru reconstituirea mediului geografic preistoric.

Și anul acesta am avut oportunitatea de a utiliza un octocopter pentru efectuarea unor fotografii aeriene deasupra tell-ului și în zonele adiacente. După prelucrare, seriile de fotografii efectuate vor putea fi folosite pentru alcătuirea planului 3D al zonei.

Bibliografie:

S. Hansen et al. Die kupferzeitliche Siedlung Pietrele an der Unteren Donau. Bericht über die Ausgrabungen und geomorphologischen Untersuchungen im Sommer 2010, Eurasia Antiqua 17, 2011.

Zusammenfassung:

Durch die Grabungen auf dem Tell Pietrele und in der ihn umgebenden Flachsiedlung haben sich 2011 überraschend neue Perspektiven eröffnet. Nach den bisherigen Untersuchungen der Keramik und ersten ¹⁴C-Daten lässt sich erkennen, dass die Gebäude in der Flachsiedlung nicht gleichzeitig bestanden, sondern einen beträchtlichen Zeitraum überspannen. Nordöstlich des Tells konnten in Fläche H Fundschichten mit Keramik aus einer frühen Phase des südumänischen Spätneolithikums aufgedeckt werden. Charakteristische Formen sind tiefe Schalen auf hohem Hohlfuß mit einpolierten Kannelurmustern. Ebenfalls in die Boian-Kultur sind die Funde aus dem Bereich der Flächen N, 100-160 m westlich des Tells zu weisen. Es deutet sich an, dass die Siedlung etwa 750 Jahre bestand und damit über einen deutlich längeren Zeitraum existierte, als bisher angenommen werden konnte.

Nördlich des Tells konnten in den Flächen H, L und P Reste mehrerer Bestattungen geborgen werden. Ein Massengrab mit mindestens fünf Individuen kann anhand der Scherben aus der Grube in das Spätneolithikum datiert werden. Eine genauere Datierung der restlichen Bestattungen steht noch aus.

Lange Zeit hielt man den Siedlungshügel für die Gesamtsiedlung. Unsere Untersuchungen haben jedoch erstmals gezeigt, dass der Siedlungshügel nur Teil einer wesentlich größeren Siedlung war. Im Fall von Pietrele handelt es sich um eine mindestens 3,5 ha große Siedlung, deren Grenzen durch geophysikalische Untersuchungen noch nicht erfasst sind. Nach den bisher vorliegenden Daten liegt die Vermutung nahe, dass die Errichtung der Siedlungshügel um 4600 v. Chr. an der Unteren Donau ein organisierter Prozess war.

58. Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău

Punct: Gruiu Dării

Cod sit: 48539.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 17/2011

Colectiv: Valeriu Sîrbu - responsabil științific (M Brăila), Sebastian Matei, Daniel Costache, Laurențiu Grigoraș (MJ Buzău), Monica Constantin, Smaranda Fărnoagă, Diana Davâncă, Cami Manuela Istrate.

În această campanie ne-am propus continuarea săpăturilor pe Platou în secțiunile S12, S16, S17 și S25, pentru a cerceta integral complexele descoperite în campaniile trecute, precum și avansarea în nivelele din epoca bronzului și eneolitic. Un aspect important vizat în această campanie a fost continuarea cercetărilor în S19 în vederea obținerii unor date suplimentare privind fortificația de pe latura de nord-vest și prelungirea acesteia cu 6 m, acum ea având, astfel, o lungime totală de 12 metri.

Epoca fierului

Epoca geto-dacică

În campania din 2011 a fost epuizată secțiunea S17, fapt ce ne-a permis obținerea de noi informații privind stratigrafia generală de pe Platou.

Stratigrafia generală (date obținute din secțiunea S17, profil de NE):

- Între -(0-0,20/0,25) m - Strat vegetal actual, brun, cu textură

măzăroasă. Conține materiale arheologice

- Între -(0,20/0,25 -0,55/0,60/0,65) m - Strat cenușiu, cu textura măzăroasă, ce conține numeroase fragmente ceramice, bucăți de lipitură arsă, oase și pietre. A conținut complexe din sec. I p. Chr.

- Între - (0,55/0,60/0,65 -1,25/1,30) m - Strat de cultură cu materiale și complexe datate în sec. II - I a. Chr. Conține numeroase fragmente ceramice, oase, lipitură arsă, cărbune, pietre mărunte. Pe baza texturii și a culorii s-au putut distinge trei nivele ce alcătuiau acest strat

- Între - (1,25/1,30-1,35/1,40) m - Strat cenușiu-gălbui, relativ compact, ce conține rare fragmente ceramice din sec. IV- III a. Chr.

- Între - (1,35/1,40 m-2,20/2,45/2,60) m (de la nord spre est) Strat de cultură din epoca bronzului, cu o textură compactă, bogat în materiale arheologice. Pe baza culorii și a distribuției materialelor și a complexelor acest strat se divide în trei nivele distincte

- Între - (2,20/2,45/2,60 -2,20m-est/ 3,40m-nord) - Strat de cultură din epoca eneolitică (cultura Cucuteni). Stratul este ușor în pantă, iar în partea de nord este amenajată o locuință

- De la -2,20-est/3,40-nord în jos - Argilă gălbuie foarte dură, sterilă arheologic

Fortificația a fost cercetată, parțial, doar în secțiunea S19. A fost dezvelită fundația zidului din faza a doua, ce avea o lățime între paramente de 2,30 m. De asemenea, a fost detectat și paramentul exterior al fundației zidului din prima fază, în zona caroului 5 al secțiunii, fiind mai jos cu aproximativ 1,00 m. În fața paramentului din faza I, pe o lungime de aproximativ 5 metri, a fost amenajat un rambleu în umplutura cărui au fost descoperite numeroase materialele de factură monteoreană sau eneolitică, în special bucăți de lipitură arsă sau pământ ars, fapt ce ne dovedește că dacii au dislocat anumite porțiuni din stratul de cultură aparținând celor două epoci.

Cercetarea fortificației în această zonă nu este încheiată, astfel că date complete despre amenajarea rambleului și a pantei vom putea obține în cursul campaniilor viitoare

În această campanie au fost descoperite o serie de complexe noi, dar au fost cercetate și complexe descoperite în campaniile anterioare. Astfel, au fost descoperite 4 complexe getice din sec. IV-III a. Chr. și 12 complexe din perioada sec. II-I a. Chr.

Complexele din sec. II-I a. Chr.

Din sec. II - I a. Chr. provin 8 gropi, două vetre in situ și două probabile structuri de locuire.

Complexul 174. Groapă situată în centrul secțiunii, ea fiind observată la cota de - 0,95 m. Are formă ușor ovală în grund, cu dimensiunile de 1,40 x 1,60 m, umplutura ei este gălbuie spre centru și cenușie spre margine, fiind pigmentată cu cărbune și lipitură arsă. Materialul ceramic este relativ bogat cu forme ce se pot încadra în sec. I a. Chr.

Complexul 175. Groapă de formă tronconică, cu baza mică în jos. S-a observat foarte clar pe profilul de NE al secțiunii S17, dar și în grund. A fost săpată de la cota de - 0,55 și avea un diametru al gurii de 1,40 m și o adâncime de 1,50 m; mai mult de jumătate din acest complex intră în malul de NE al secțiunii

Complexul 176. Groapă de formă aproximativ cilindrică, cu gura ușor evazată, observată foarte bine pe profilul de NE al secțiunii S17. A fost săpată, cel puțin, de la cota de - 0,60 și avea un diametru al gurii de 1,30 m și o adâncime de 1,70 m; mai mult de jumătate din acest complex intra în malul de NE al secțiunii.

Complexul 184. În secțiunea S25, la -1,15 m, a fost observat un șanț pe direcția N-S, lung de 2 metri și lat de 0,50 m, iar în prelungire, la cca 40 cm, se afla o groapă de stâlp cu diametrul de 25 cm. Spre sud de aceasta, la 0,60 m distanță, se afla o altă groapă de stâlp cu diametrul de aproximativ 0,40 m. Doar extinderea săpăturii

spre N și E ne va putea furniza date suplimentare privind această structură.

Complexul 188, reprezintă o structură adâncită cu lungimea vizibilă de 2,30 m, ce intră în malul de NV al secțiunii S16. A fost săpată de la cota de 0,60 m, lucru observat foarte clar în profil, iar baza se află la -1,50 m. Umplutura este cenușie-gălbuie cu pigmenți de cărbune, lipitură arsă, oase și fragmente ceramice care se pot încadra în sec. I a. Chr.

Complexele din sec. IV-III a. Chr.

Remarcăm complexul 180, din secțiunea S16, ce reprezintă o aglomerare de material arheologic, observat la cota de -1,05 m, aflat într-o groapă/alveolare cu dimensiunile de 0,90 x 1,20 m. Se remarcă numărul mare de fragmente ceramice, în special de amfore, precum și fragmente de castroane și câni lucrate la mână. Printre ele apar și oase de animale, unele dintre ele puternic arse. La -1,35m acest complex a dispărut. În imediata apropiere a mai fost detectată o altă aglomerare de fragmente ceramice (complex 189), precum și o groapă (complex 187) cu o umplutură neagră, cenușoasă, foarte săracă în materiale arheologice.

În secțiunea S25 a fost cercetată o vatră, identificată la cota de -1,20 m, cu dimensiunile păstrate de 0,68 x 0,64 m, puternic afectată de amenajarea fortificației. Crusta, păstrată doar pe alocuri, avea o grosime de 2-3 cm, iar la secționarea ei s-a constatat că vatra a fost amenajată pe un pat de pietre plate.

Prima epocă a fierului

Pentru prima dată de când se fac cercetări la Gruiu Dării au fost descoperite materiale arheologice din epoca fierului. Este vorba de două fragmente ceramice ce pot fi atribuite culturii Basarabi. Primul fragment provine de la un vas bitronconic, decorat cu caneluri oblice și proeminențe conice pe pântece, iar cel de al doilea reprezintă o porțiune din gura unei străchini decorată pe buză cu caneluri. Descoperiri aparținând culturii Basarabi au mai fost făcute în imediata apropiere în punctul Coasta Rusului, precum și la Izvorul Dulce. Alte două descoperiri de la Cârlovănești și Berca închid tabloul sărac al prezenței purtătorilor culturii Basarabi în zona Buzăului (Matei 2009, p. 103-120).

Materialul arheologic este deosebit de bogat și variat, extrem de fragmentat în strat și mai bine păstrat în complexele adâncite. Vasele ceramice predomină, fiind descoperite borcane, fructiere, cești-opaiț, câni, boluri, pithoi. Dintre piesele cele mai expresive descoperite în această campanie notăm doar câteva: o fibulă din fier, o seceră și un fragment de cuțit din fier, un bol cenușiu lucrat la roată, cu decor imprimat, o amforă locală, parțial întregibilă, lucrată la mână și acoperită cu angobă fină, lustruită, un fragment de cană decorată cu „mustăți”, specifică sec. II a. Chr., o căniță întreagă, lucrată la roată dintr-o pastă fină, cenușie, două mărele din sticlă și un vârf de săgeată din fier.

Epoca bronzului – cultura Monteoru.

În vederea cercetării vestigiilor aparținând epocii bronzului au fost continuate săpăturile în secțiunea S17. Menționăm faptul că fragmente ceramice din această perioadă au fost identificate și în alte secțiuni, respectiv S16 și S12, dar erau materiale antrenate de locuirea dacică.

Nivelul atribuit epocii bronzului cercetat în secțiunea S17 are o grosime medie de cca. 1,00 m. Analiza materialului ceramic a permis identificarea mai multor stiluri ceramice atribuite culturii Monteoru. Astfel, menționăm faptul că au fost identificate fragmente ceramice aparținând stilurilor Ic4₂, Ic3, Ic2, IIa/IIb ale culturii Monteoru. Materialele monteorene târzii, relativ puține, apar la zona de contact cu stratul din sec. IV-III a. Chr. Analiza atentă a celor patru profile ale secțiunii nu a scos în evidență un strat de cultură distinct pentru Monteoru târziu.

Dintre formele ceramice identificate amintim cupe cu

marginile puternic răsfrânte și corp globular, cești cu două toarte supraînălțate, trase din buză, Spendegeffasse, vase cu gât înalt și gura trompetiformă ș.a. Din punct de vedere al pastei din care au fost realizate formele ceramice identificate s-a stabilit că cel mai des utilizată era pasta semifină, bine omogenizată, cu pietricele, cioburi pisate și argilă cu granulație fină în compoziție. Mai puține din punct de vedere numeric sunt fragmentele ceramice lucrate din pastă grosieră.

Depunerea atribuită locuirii de epoca bronzului este reprezentată de un pământ cenușiu sau brun-cenușiu pe alocuri, relativ compact, puternic pigmentat cu bucăți de lipitură arsă, cărbune, cenușă și fragmente ceramice, ceea ce indică caracterul casnic al perimetrului cercetat în campania din acest an.

Au fost identificate și cercetate, parțial, 5 complexe: două resturi de locuințe (complexele 192 și 196), două vetre în situ (complexele 193 și 201) și o groapă de stâlp.

Complex 192. A fost identificat în secțiunea S17, carourile B, C și, parțial, A, de la adâncimea de -1,55 m. Dimensiunile la această cotă au fost 3,00 x 1,60 m. Reprezintă un rest dintr-o locuință de suprafață, parțial incendiată. Aceasta a fost construită în sistem paiantă, fiind identificate bucăți de lipitură ce păstrau amprente de nuiiele, cu diametrul de cca. 5 – 8 cm. Grosimea stratului rezultat din distrugerea locuinței variază între 8 și 20 cm, urmele de ardere fiind observate în partea de nord-est a acesteia. Din inventarul arheologic al acesteia amintim un inel lucrat din os, precum și fragmente ceramice și resturi osteologice. Pe baza fragmentelor ceramice locuința a putut fi atribuită perioadei corespunzătoare stilului ceramic Ic3 al culturii Monteoru.

Complex 193. A fost identificat în secțiunea S17, caroul D, la adâncimea de -1,55 m. Reprezintă o vatră, cu dimensiunile de 0,45 x 0,20 m, dar ea continuă în zona malului de nord-est, fiind identificată parțial. Vatra a aparținut locuinței notată cu indicativul C192. Vatra avea crusta de o grosime de cca. 4 cm și miezul cu o grosime de 10 cm. Aceasta a fost amenajată pe un pat de fragmente ceramice. În imediata apropiere a acesteia a fost identificat un fragment provenind de la un cățel de vatră.

Materialul arheologic este relativ bogat și expresiv, însă remarcăm faptul că ceramica, în special, are un indice de fragmentare foarte ridicat. Practic, în această campanie nu a fost descoperit nici un vas întreg sau parțial întregibil. Dintre piesele mai importante menționăm: un fragment de statueta antropomorfă din lut, un inel din os, un topor miniatural din lut, un topor din piatră, două roțițe de care miniaturale și un fragment de cuțit curb din piatră.

Cercetările din epoca eneolitică

În campania arheologică din anul 2011 vestigiile ale epocii neo-eneolitice au fost identificate și cercetate în secțiunea S17. Din această epocă au fost identificate trei complexe, notate cu sigla C157, C194 și C195, din care primele două reprezintă fragmente ale unor locuințe incendiate, iar ultimul o groapă.

Complexul 157. Reprezintă resturile unei locuințe incendiate, identificate în carourile A și D ale secțiunii S17. Acest complex a fost definit ca locuință eneolitică incendiată în urma cercetărilor din anul 2009, desfășurate în secțiunea S15, carourile B și C. Primele indicii referitoare la existența complexului C157 apar în carourile A și D ale S17, la adâncimea de -1,99/-2,03 m, sub forma unei zone cu pământ brun-cenușiu, puternic pigmentat cu mici fragmente de lipitură arsă și cărbune. Partea superioară a nivelului de distrugere al locuinței apare la adâncimea de -2,18/-2,20, sub forma unei zone acoperită cu lipitură arsă, compactă. Sterilul arheologic, reprezentat de un pământ cafeniu-roșcat, a apărut la -2,65/-2,70 m, în caroul A, și -2,80/-2,98 m, în caroul D. Locuința eneolitică este puternic afectată de o groapă dacică (C174), aflată aproape în centrul secțiunii, care a fost epuizată la -2,36 m. Gradul mare de fragmentare al materialului

eneolitic ce a făcut parte din inventarul locuinței se datorează, în bună măsură, existenței complexului dacic.

Complexul 194. Locuința eneolitică incendiată, identificată în carourile B și C ale secțiunii S17. Primele zone cu lipitură compactă au putut fi observate la -2,50/-2,54. Locuința este situată într-o alveolă, posibil naturală. Sterilul arheologic, reprezentat de un pământ cafeniu-roșcat, apare în caroul B, la -2,80/-3,00 m, și în caroul C, la adâncimea maximă de -3,63 m, înregistrată în colțul de sud-est al suprafeței. Această locuință a fost puternic afectată, ca și în cazul locuinței C157, de groapa dacică notată cu sigla C174. Raportul stratigrafic între cele două locuințe a fost surprins în profilul martorului stratigrafic. Astfel, complexul 157 apare ca suprapunând parțial complexul 194.

Inventarul arheologic descoperit este constituit din ceramică, plastică zoomorfă, fragmente de oase de animale, unelte din piatră, os și silex. Există o foarte mare cantitate de material osteologic, concentrată atât în afara, cât și în interiorul locuințelor, multe fragmente de oase fiind puternic arse.

Ceramica este reprezentată de tipuri diferite de vase (boluri, străchini, vase de provizii etc), lucrate din pastă fină, semifină sau grosieră. Se pot distinge trei tipuri de vase și fragmente ceramice aparținând culturilor Cucuteni B, Cernavoda I și fragmente ceramice cu suprafața lustruită.

Vasele și fragmentele de vase de tip Cucuteni B sunt realizate din pastă fină, cu nisip ca degresant, arse oxidant, unele cu urme de ardere secundară. Decorul este constituit din linii și benzi late de culoare maro-închis, uneori mărginite de negru, pictate pe fondul roșu al vasului sau peste un fond de culoare alb-gălbuie. Trebuie remarcată și prezența unor toarte cu motive zoomorfe.

Vasele de tip Cernavoda I se disting prin pasta poroasă având ca degresant pietricele, cioburi și scoici pisate. Arderea este oxidantă, iar suprafața vaselor este finisată neglijent. Decorul se găsește pe buză, sub forma unor șiruri de alveolări, impresiuni, unele crestate în interior.

Fragmentele de vase lustruite sunt realizate din pastă fină, de culoare neagră-cenușie, cu angobă lustruită, la interior și exterior. Aceste fragmente provin de la vase realizate în aria culturii Cernavoda I asupra căreia s-au manifestat influențe cucuteniene și sud-balcanice.

Toate tipurile ceramice descrise apar asociate în complexe de locuire in situ, C157 și C194, ceea ce evidențiază aspecte importante privind sincronismele și influențele culturale de la sfârșitul perioadei eneolitice.

Suprafața totală săpată în această campanie însumează 88 mp, fiind cercetate 4 suprafețe cu dimensiunile de 4 x 4 m și o secțiune prin fortificație, spre Terasa 2, cu dimensiunile de 12 x 2 m.

Piese descoperite au intrat în patrimoniul Muzeului Județean Buzău, unde vor fi supuse operațiilor de conservare și restaurare. O parte dintre ele au fost deja desenate și fotografiate.

Observațiile de săpătură au fost înregistrate în jurnalul de șantier, iar materialul arheologic descoperit a fost spălat și ambalat în întregime în pungi de plastic și cutii de carton.

Evidența descoperirilor arheologice a fost făcută în Registrul de evidență a pachetelor și pieselor, fiind alcătuite din 534 de înregistrări. În vederea documentării grafice cât mai complete a fost realizat un număr de 38 planuri prin metode clasice (28 grunduri și 10 profile), la scara de 1:20. Au fost, de asemenea, realizate numeroase fotografii de ansamblu și detaliu.

S-au luat, măsuri primare de protecție și conservare a zidurilor și a complexelor descoperite, prin sprijinire și acoperire cu pietre, folii de plastic, lemn și pământ.

Bibliografie:

V. Dupoi, V. Sîrbu, Incinta dacică fortificată de la Pietroasele-Gruu Dării, județul Buzău (I), Buzău, 2001;

V. Sîrbu, S. Matei, V. Dupoi, Incinta dacică fortificată de la Pietroasa-Mică – Gruu Dării, com Pietroasele, jud. Buzău (II), Buzău, 2005;

V. Sîrbu, S. Matei, D. Costache, L. Grigoraș, G. El Susi, Pietroasa Mică-Gruu Dării, jud. Buzău. Descoperirile din epocile eneolitice și a bronzului, vol. III, Brăila-Buzău, 2011;

V. Sîrbu, S. Matei, Ritual and Inventory in a Dacian Sacred Enclosure – Pietroasa Mică- Gruu Dării (1st century BC-1st century AD), p. 155-182, în Iron Age Sanctuaries and Cult Places in the Thracian World, Proceedings of the International Colloquium Brașov, 19th – 2th of October 2006, Brașov 2007;

V. Sîrbu, Les figurines anthropomorphes et zoomorphes découvertes dans l'enceinte sacrée dace de Pietroasa Mică-Gruu Dării (dép. de Buzău), p.177-193, în Mélanges à la mémoire de Nicolae Conovici (Eds. Al. Avram, V. Lungu, M. Neagu), Călărași, 2008;

V. Sîrbu, Figurine, statuete și capace antropomorfe și zoomorfe geto-dacice din Muntenia (sec. IV a. Chr.-I p. Chr.), Thraco-Dacica 1 (24), 1-2, 2009, p. 37-69;

V. Sîrbu, A Sacred Dacian Enclosure at Pietroasa Mică-Gruu Dării: the center of a future archaeological park?, CCDJ 27, 2010, p. 45-52;

S. Matei, Mousaios 14, 2009, p. 103-120;

V. Sîrbu et alii, Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău. Punct Gruu Dării, CCA 2002, p. 233-235, pl. 82; CCA 2003, p. 232-233, pl. 94; CCA 2004, Cluj-Napoca, p.232-234, pl. 51-B; CCA 2005, Jupiter-Mangalia, p. 271-274, pl. 30; CCA 2006, p. 267-268; CCA 2007, p. 268-270; CCA 2008, p. 225-227; CCA 2009, p.142-145, CCA 2010, p. 105-107; CCA 2011, poziția 49.

Résumé:

Dans cette campagne nous nous sommes proposé de continuer les fouilles sur le Plateau, dans les sections S12, S16, S17 et S25, en vue d'une recherche intégrale des complexes découverts lors des campagnes précédentes, ainsi que la fouille avancée dans les niveaux des âges du Bronze et énéolithique. En plus, on a continué les excavations en S19, pour recueillir des données supplémentaires sur la fortification de nord-ouest.

Age du Fer

Époque géto-dace

La fortification a été partiellement fouillée, on y a dévoilé le fondement du rempart de la seconde phase, dont la distance entre les parements avait 2,30m. On a identifié aussi le parement extérieur du fondement du rempart de la première phase, environ un mètre plus en bas. Devant le parement de la première phase, sur quelque cinq mètres de long, un remblai.

Complexes. On y a trouvé quatre complexes gétiques des IVe – IIIe siècles av. J.-C. (2 agglomérations de matériels, une fosse et un foyer) et 12 complexes géto-daces des IIe – Ier siècles av. J.-C. (8 fosses, deux foyers in situ et deux possibles structures d'habitation).

Le matériel archéologique est extrêmement abondant et varié, mais très fragmenté dans la couche et mieux conservé dans les complexes approfondis. Les vases céramiques prédominent, dont les bocaux, coupes sur pied, tasses-lampes, brocs, bols, pithoi. Parmi les pièces individuelles, rappelons une fibule, une faucille, un fragment de couteau et une pointe de flèche, toutes en fer.

Premier âge du Fer

On y a découvert pour la première fois des matériels archéologiques datant de l'âge du Fer, à savoir deux fragments céramiques que l'on pourrait attribuer à la culture Basarabi.

Age du Bronze

Fouillé dans la section S17, le niveau attribué à l'âge du Bronze a une épaisseur moyenne d'environ 1,00m. L'analyse du matériel céramique a permis d'identifier plusieurs styles céramiques de la culture Monteoru: Ic4₂, Ic3, Ic2, IIa/IIb.

Complexes archéologiques. On a identifié et fouillé partiellement, 5 complexes: deux vestiges de demeures (les complexes 192 et 196), deux foyers in situ (les complexes 193 et 201) et une fosse de poteau.

Le matériel archéologique est relativement abondant et expressif, mais il faut remarquer que la poterie en particulier est très fragmentée. Parmi les pièces individuelles, mentionnons un fragment de statuette anthropomorphe en argile, une bague en os, une hache en miniature d'argile, une hache en pierre, deux roues de chars en miniature en argile et un fragment de couteau courbe en pierre.

Epoque néolithique

Nous avons identifié et fouillé des vestiges de l'époque néolithique dans la section S17, trois complexes (C157, C194 et C195), dont les deux premiers représentent des débris d'habitations incendiées, et le dernier, une fosse.

L'inventaire archéologique découvert consiste en céramique, plastique zoomorphe, fragments d'os d'animaux, outils en pierre, os et silex. Il existe une grande quantité de restes ostéologiques d'animaux, beaucoup d'entre eux, fortement brûlés.

La poterie est représentée par différents types de vases (bols, écuelles, vases de provisions etc.), modelés en pâte fine, demi-fine ou grossière. On peut distinguer trois types de vases et fragments céramiques, appartenant aux cultures Cucuteni B, Cernavoda I et des fragments céramiques à la surface polie.

59. Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău**Punct: castrul roman târziu**

Cod sit: 48496.17

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 15/2011

Colectiv: Eugen – Marius Constantinescu – responsabil, Gabriel Ion Stăicuț – responsabil sector, Cătălin Constantin Dinu – responsabil sector (MJ Buzău)

În campania 2011 cercetările arheologice de la Pietroasele s-au desfășurat în sectorul Edificiul cu hipocaust în două perioade: 7 iunie – 7 iulie și 5 septembrie – 31 octombrie. În cea de a doua perioadă, la cercetări au participat Dinu Cătălin Constantin și Stăicuț Gabriel Ion, arheologi la Muzeul Județean Buzău.

Edificiul cu hipocaust a fost localizat în iulie 1976¹ la 400 m est de colțul de sud – est al castrului sub panglica DJ 205, șoseaua dintre satele Pietroasele și Clondiru de Sus - Șarânga și în gospodăriile din jur. La scurt timp am practicat în gospodăria lui Fane / Ștefan Moldoveanu prima secțiune în noul obiectiv prin care am localizat vestigiile ale unei construcții cu hipocaust, respectiv încăperea sigilată cu A pe planul edificiului cu hipocaust.

În anii care au urmat, casa, curtea și grădina lui Fane Moldoveanu au fost achiziționate de stat și cercetările s-au extins. În anul 2006, în aceeași zonă au fost achiziționate terenurile și gospodăriile care au aparținut lui Mitică Bratu și Mircea Capotă, sub care se află o parte din ruinele edificiului cu hipocaust, ceea ce a deschis noi perspective pentru cercetarea acestui obiectiv.²

Realizarea unui proiect de modernizare a drumului județean D J 205 (care suprapune construcția antică) de la intersecția DN 1B cu D J 205 spre Pietroasele și apoi spre Merei – Vernești – Tisău –

Haleș – Ciolanu - Ciuta / Măgura pe DN 10 Buzău – Brașov, având drept obiectiv punerea în valoare a zonei cu monumente istorice și vestigiile arheologice reperate,³ a impus cercetarea arheologică a părții din edificiul cu hipocaust aflată sub firul șoselei.

În campania 2009 șoseaua a fost secționată pe centru, a fost decapată jumătatea de sud și cercetată acea suprafață. Prin cercetările respective au fost descoperite elemente de arhitectură și de finisaj neîntâlnite în partea monumentului cercetat anterior. Au apărut ziduri construite din piatră cu mortar din var-nisip-pietriș-cărămidă pisată căptușite cu cărămizi așezate pe lung, tencuite cu trei straturi de mortar: un strat de mortar gros de 2,5 cm cu multă cărămidă pisată, peste care s-a pus un strat subțire de mortar mai fin cu cărămidă pisată mărunț și cernută, și un ultim strat de mortar foarte fin, uneori colorat – opus signinum sau pe care s-a aplicat un fond de culoare roșie / grena, peste care s-au pictat diferite scene cu culori albastru, galben, maro, verde, bej, alb, brun etc.

Pentru valoarea excepțională a vestigiilor edificiului cu hipocaust, construcție romană veche de aproape 1.700 de ani, în vederea punerii în valoare și a introducerii ei în circuitul public a fost construit un pasaj suprateran, premiză și condiție sine qua non a amenajării muzeistice a acestor valoroase vestigiile arheologice.

Edificiul cu hipocaust / băile romane este / sunt o construcție impresionantă în concepție și fascinantă ca aspect, expresie de înaltă ținută a arhitecturii imperiale romane din secolul IV p. Chr. Încăperile, culoarele edificiului și bazinele erau pardosite cu plăci de marmură albă, pereții erau finisați cu tencuială colorată – opus signinum – și pictați în fresco într-o gamă coloristică impresionantă, ferestrele erau închise cu vitralii realizate din plăcuțe de sticlă colorată unite prin rame de plumb, toată clădirea fiind agrementată printr-un ingenios sistem de încălzire centrală.⁴

Folosit și ca locuință a comandantului garnizoanei locale, edificiul cu hipocaust era locul unde se stabileau planurile de instrucție și de intervenție în caz de necesitate / invazie la care erau convocați / participau comandanții structurilor de supraveghere și pază din sistemul de fortificații numit Valul lui Traian sau Brazda lui Novac de nord, ofițeri, ingineri, arhitecți, dar și reprezentanți ai administrației veniți în control, negustori, alte persoane de vază aflate cu treburi în zonă.

Valul lui Traian este sistemul defensiv construit de Constantin cel Mare pentru apărarea teritoriului de la nord de Dunărea de Jos, recucerit de el imediat după anul 323, când, după ce l-a eliminat pe Licinius, cu care împărțise până atunci conducerea Imperiului roman, i-a respins pe sarmați și pe goți din Moesia, i-a urmărit peste Dunăre până la poalele unei coline înalte acoperită de pădure deasă (Dealul Istrița? Ipoteză tentantă, dar greu de susținut), unde l-a ucis pe regele Rausimodus, a capturat prăzile, a eliberat prizonierii, a decimat războinicii dușmani, iar pe cei care au supraviețuit i-a luat ostatici.⁵

Este posibil ca acest episod să-l fi inspirat pe împărat în conceperea sistemului de apărare menționat mai înainte și în construirea ansamblului castru – edificiul cu hipocaust – cimitirele 1 și 2, așezarea civilă pendinte de castru de la Pietroasele.

În cursul cercetării edificiului cu hipocaust a fost descoperită o mare cantitate de cărămizi și țigle, dintre care unele erau ștampilate cu sigiliile Legiunii a XI Claudia, numită inițial Legio XI Claudia Pia Fidelis, cantonată încă din secolul I p. Chr. la Durostorum/Silistra de azi, pe malul drept al Dunării.

În tencuiala zidurilor au fost folosite fragmente de țigle și cărămizi de dimensiuni mult mai mari decât de obicei, având 10 – 12 – 15 cm, adică doar sparte, nu pisate, identice cu fragmentele rămase din cărămizile folosite în construcția edificiului și din țiglele de la acoperișul clădirii. Coroborate cu faptul că, până în prezent, nu am descoperit la Pietroasa nici măcar un cuptor roman de ars ceramică, aceste fragmente dovedesc folosirea, în construcția de

la Pietroasa, a unor materiale dezafectate din construcții mai vechi, din alte locații, poate de la Drajna, poate de la Durostorum / Silistra de azi, față de cea din urmă Pietroasa aflându-se la 106 km în linie dreaptă. Aceasta este, practic, singura explicație pentru datarea mai timpurie a ștampilelor de pe cărămizile și țiglele descoperite la Pietroasa, decât construcția propriu-zisă. Precizăm că tot materialul ceramic, tehnica de construcție și mortarul folosit în construcția de la Pietroasa sunt ferm specifice secolului IV p. Chr., probând realizarea acestei construcții în timpul domniei lui Constantin cel Mare.

Reamintim că în umplutura încăperilor au fost descoperite numeroase fragmente ceramice din vase de lut ars de tradiție dacică - oale, borcane, străchini, cățui - și din vase provincial romane lucrate fie din pastă zgrunțuroasă - oale cu buza răsfântă șanțuită, căni, urcioare cu una sau două toarte, vase mari de provizii Kraussengefässe -, fie din pastă roșie-gălbuie fină - amfore și urcioare, unele smălțuite verde-oliv; în pardoseli erau amenajate canale din cărămizi și conducte din tuburi ceramice sau din olane cu mufă, folosite pentru evacuarea apelor uzate.⁶

Sub panglica șoselei D J 205 Pietroasele - Șarânga în campania 2009 au fost descoperite mai multe încăperi din componența parterului monumentului.⁷

Așa cum am mai spus, castrul și edificiul cu hipocaust de la Pietroasele constituie unicul ansamblu roman din secolul IV p. Chr. de asemenea amplasare existent la distanță de peste 100 km de Dunăre în interiorul teritoriului dacic. De altfel, monumentul este unicat pe tot teritoriul Daciei. Ansamblul încorporează, pe de o parte, concepția, proiectarea, coordonarea romană, prezența efectivă a arhitecților, militarilor, constructorilor și meșterilor romani, iar pe de altă parte, munca concretă a salahorilor și a populației locale daco-romane, care a participat la extragerea, pregătirea, transportarea și punerea în operă a materialelor de construcție, în realizarea efectivă a construcției.

În campania 2011 am continuat cercetările la edificiul cu hipocaust, în condițiile create de finalizarea pasajului suprateran realizat în anul 2010. Cercetările din această campanie s-au executat sub pasaj, respectiv prin demantelarea și săparea jumătății de nord a vechii șosele și a terenului de la nord de aceasta.

În funcție de problematica activității organizatorice a instituției,⁷ cercetările s-au limitat la suprafața de sub tronsonul central al pasajului, între pilele centrale ale acestuia.

Distanța dintre pilele pasajului este de 18,00 m. Suprafața de cercetat între cele două pile are 6,00 m lățime, măsurată de la mijlocul fostei șosele până la limita gospodăriei de la nr. 26.

Pentru cercetare am împărțit suprafața în două: Suprafața 1 Nord / S 1 N cu dimensiunile 18,00 x 2,50 m și Suprafața 2 Sud / S 2 S cu dimensiunile 18,00 x 2,00 m, separate de un marot lat de 0,50 m; la nord de S 1 N am lăsat o bermă lată de 1,50 m de la incinta / gardul gospodăriei de la nr. 26, pentru evacuarea pământului săpat. În carourile 1 - 4 suprafața S 1 N a fost lărgită cu 0,50 m spre exterior pentru a dezveli cât mai mult zidul identificat în acea zonă.

Pentru evacuarea pământului săpat am creat două rampe racordate la fiecare din cele două suprafețe.

În suprafețele cercetate nu au apărut complexe arheologice, dar a apărut o cantitate însemnată de materiale arheologice și vestigii de ziduri. În suprafața S 2 S și peste marotul dintre suprafețe, caroul 1 - 2, după înlăturarea stratului de asfalt imediat sub stratul - suport de piatră concasată a apărut un nivel de arsură.

Prin demolarea unei bucătării anexată casei de la sud de șosea într-o fază târzie am putut cerceta parțial, numai până la adâncimea de 0,80 m, o suprafață situată pe latura de sud a încăperii A și a furniului.

În cele două suprafețe S 1 N și S 2 S a apărut un zid lung de peste 24 m (nu a fost dezvelit în întregime), lat de 0,70 / 0,90 m,

paralel cu zidul de nord al edificiului, la 1,80 m de acesta, cu doi contraforți pe latura de nord / exterior; la 2 m vest de praefurnium a apărut fundația unui zid și la 4 m un fragment din alt zid, iar în grădina fostei gospodării de pe latura de sud a șoselei, la vest de casă, trei fragmente de ziduri demantelate.

În suprafața S 1 N, au apărut puține fragmente ceramice, mai numeroase fiind resturile de materiale de construcție: fragmente de cărămizi, de țigle și de olane de acoperiș.

În suprafața S 2 S, în carourile 1 - 4, între 0,15 - 0,45 a apărut un strat în care era o mare cantitate de fragmente de cărămizi, de țigle, de plăci de marmură, de olane de acoperiș, din olane tubulare, fragmente ceramice la roată - unele din amfore, altele dintr-o cană cu gâtul cilindric cu o canelură largă sub buză pe interior, oase de animale fragmentare, cuie de fier, alte obiecte, dintre care menționăm un pieptene din os din trei plăci cu nituri de fier, cu mâner semirotund; lipsesc cei mai mulți dinți; pieptenele este decorat prin împunsături atât pe mânerul propriu-zis cât și pe banda de sub mâner.

În suprafața săpată la sud de încăperea A și de furniul a apărut o mare cantitate de materiale de construcție - cărămizi, țigle, olane de acoperiș, brocuri de mortar, dar și fragmente ceramice, oase de animale, o fusaiolă din perete de vas ș. a.

În cele două suprafețe au fost descoperite două fragmente de cărămizi și trei fragmente de țigle ștampilate cu sigiliul LEG XI CL.

Cercetarea trebuie intensificată în viitor pentru dezvelirea completă a vestigiilor edificiului cu hipocaust, condiție sine qua non pentru trecerea la următoarea etapă - elaborarea studiului de fezabilitate și a proiectului de amenajare muzeistică a acestui monument, în vederea introducerii în circuit public.

Păstrarea și protejarea acestui monument și punerea lui la dispoziția publicului este un postulat, Consiliul Județean Buzău a început prin construirea pasajului suprateran pentru circulația pe DJ 205, care a deschis perspectiva punerii în valoare a acestui foarte valoros monument istoric.

Note:

1. Pe 24 iulie 1976, în timp ce săpam în castru Sectorul B, colțul de sud - est, secțiunea S V B, locuitorul Zaharioiu Alexandru zis Sandu Zarioiu din cătunul Pe Vale al satului Ochiu Boului, azi Pietroasa Mică, mi-a arătat locul unde văzuse ziduri asemănătoare cu cel de la castru. Pietrar de meserie, acesta lucrase în anul 1968 la instalarea conductei metalice prin care se aducea apa din izvorul de sub platoul Cămălin, din cătunul Pe Vale, la sectorul zootehnic al fostei C A P Pietroasele; șanțul conductei traversase două ziduri în fața gospodăriei cetățeanului Ștefan / Fane Moldoveanu, aflată la 400 m est de colțul de sud - est al castrului, care i-au revenit în minte văzând zidul castrului dezvelit în secțiunea amintită

2. În vecinătatea acestora mai sunt două gospodării, a lui Costică Voinea la vest și vechea casă a lui Costel Capotă la est, care trebuie achiziționate, pentru cercetarea completă a vestigiilor edificiului cu hipocaust.

3. Proiectul a fost inițiat de Consiliul Județean Buzău, care a contribuit și la finanțarea lucrărilor.

4. Vezi prezentarea în Mousaios 15, Buzău, 2010, p. 154 - 195

5. Zosimos, Istorie contemporană, II, 21, în Fontes historie daco-romanae, II, București, 1970, p. 307; comentariul la Eugen - Marius Constantinescu, Memoria pământului dintre Carpați și Dunăre, București, 1999, p. 63, la Hinova sistemul se sprijină pe un castru asemănător cu cel de la Pietroasele, de dimensiuni mai reduse

6. Gh. Diaconu, Castrul de la Pietroasa, în A. Odobescu, OPERE, IV, București, 1976, p. 1055 - 1072;

7. Vezi prezentarea în Mousaios 15, Buzău, 2010, p. 166 - 168

8. În lunile iulie și august muzeul s-a mutat din clădirea din b-dul N. Bălcescu nr. 50, clădirea intrând în restaurare.

Abstract:

In the archaeological campaign of 2011 (Edifice with hypocaustum site) the excavations were executed under the overpass constructed in 2010.

At 1,80 m north of the exterior wall of the edifice, parallel with it, emerged another wall over 24 m long (not fully uncovered), 0,70/0,90 width, with two buttresses on the north/exterior side. On the west of the praefurnium appeared a wall foundation and a portion of another wall, and west of the house on the southern side of the road - three fragments of dismantled walls.

In the studied area there was a significant amount of material: fragments of bricks and tiles, fragments of marble and ceramic tubes, fragmentary wheel-made pottery, animal bones, iron nails, a comb made from three bone plates with a semicircular handle with iron rivets, a spindle whorl made from a wall of a vessel, two fragments of bricks and three fragments of tiles stamped with the seal LEG XI CL.

60. Poduri, com. Poduri, jud. Bacău

Punct: Dealul Ghindaru

Cod sit: 24640.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 60/2011

Colectiv: Gheorghe Dumitroaia - responsabil, Daniel Garvăn, Dorin Nicola, Roxana Munteanu, Constantin Preoteasa (CMJ Neamț); Dan Monah (IA Iași), Dan Ștefan (Vector Studio SRL)

Săpăturile arheologice realizate prin metode tradiționale în situl de la Poduri-Dealul Ghindaru au dus la recuperarea, până acum, a unui pachet semnificativ de cunoștințe privind comunitățile eneolitice și din epoca bronzului, precum și a unui consistent și spectaculos lot de materiale (în cea mai mare parte aflat în colecția Muzeului de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț). Ritmul acestor cercetări este însă lent, condiționat de factori diverși, astfel că, deși stațiunea de pe Dealul Ghindaru este investigată sistematic de mai bine de 30 de ani, există încă multe întrebări – referitoare la întinderea așezării eneolitice, sistemul de fortificație al acesteia, dimensiunile și forma structurilor din epoca bronzului – la care nu s-a aflat, până acum, un răspuns¹.

Astfel, în concordanță cu standardele actuale de cercetare în arheologie, am apelat la noi soluții, prin utilizarea metodelor geofizice. Acestea, deși nu oferă răspunsuri definitive și nu înlocuiesc cercetarea „clasică”, au avantajul de a oferi mai rapid informații privind structurile îngropate, fiind un ajutor esențial în direcționarea cercetărilor pentru a obține un maximum de date.

În acest sens, în 2011 a debutat colaborarea cu S.C. Vector Studiu SRL, pentru realizarea de investigații geofizice asupra sitului. Obiectivul principal al acestor cercetări a fost detectarea și caracterizarea geofizică a structurilor arheologice aflate în subsol, în perimetrul sitului arheologic. Studiul geofizic a fost realizat în această campanie prin metode magnetice (măsurarea gradientului vertical al câmpului magnetic terestru) și metode electrice (tomografia electrică de rezistivitate: ERT – Electrical Resistance Tomography). Caracterizarea preliminară a proprietăților magnetice ale solului din zona investigată a fost realizată prin măsurători de susceptibilitate magnetică.

Măsurătorile magnetice au fost realizate cu ajutorul unui

echipament geofizic, magnetometru fluxgate Bartington Grad601-2, proiectat să măsoare și să înregistreze, cu o înaltă acuratețe, valorile de gradient magnetic vertical la suprafața solului. Gridul de măsură a fost proiectat și materializat prin 33 de carouri, fiecare având 40 x 40 m = 1600 mp. Suprafața totală măsurată cu magnetometrul a fost de 36753 mp, din care s-au colectat 147008 valori de gradient magnetic vertical.

Măsurarea valorilor de susceptibilitate magnetică a solului au fost realizate cu un K-metru ZH Instruments SM30.

Măsurătorile pentru tomografia electrică de rezistivitate au fost executate cu un rezistivimetru METREL MI3123, la care a fost atașat un sistem de comutare multielectrod cu 36 de electrozi. Măsurătorile au fost executate de-a lungul profilelor P1, P2 și P3. Adâncimea maximă de investigare a fost de 4 m. Configurație de electrozi utilizată a fost dipole-dipole.

Măsurătorile geofizice au fost însoțite de măsurători geodezice (topografice) de precizie prin care a fost posibilă raportarea rezultatelor investigației geofizice prin planuri realizate în sistemul de proiectie Stereo 1970.

Redarea datelor magnetometrice sub forma unor hărți magnetice permite identificarea a numeroase contraste structurale în subsol, în perimetrul cercetat. O parte dintre aceste contraste își au originea în intervenții moderne asupra sitului arheologic, în timp ce numeroase alte anomalii magnetice sunt generate de structuri de interes arheologic aflate în subsol. Interpretarea semnificației datelor magnetice a fost realizată în conjuncție cu datele topografice ce descriu relieful general al sitului și, pentru unele cazuri particulare, în conjuncție cu profilele de tomografie de rezistivitate electrică.

Investigația geofizică a permis evaluarea gradului de ocupare a zonei aflate în exteriorul tell-ului neolitic. Astfel, au fost executate măsurători magnetometrice pe o suprafață de aproape 3,7 Ha. În anumite zone, considerate prioritare, au fost realizate măsurători electrometrice prin metoda tomografiei de rezistivitate electrică. Au fost identificate numeroase tipuri de structuri arheologice și au fost relevate importante aspecte ce oferă detalii despre forma de organizare a spațiului în așezarea cercetată: elemente de fortificare, cel mai probabil șanțuri preistorice, dar și alte structuri, ce barau accesul către zona așezare și acropolă; structuri de locuire incendiate, în general de formă rectangulară; un posibil drum de acces amplasat în lungul platoului cercetat; o structură în formă de arc de cerc ce completează traseul pânzei de pietre cercetată în anii anteriori în S. I-III și Cas. C².

Rezultatele acestor prime investigații geofizice permit direcționarea viitoarelor cercetări.

Note:

1. Pentru cercetările anterioare de la Poduri, vezi: D. Monah, Gh. Dumitroaia, F. Monah, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, Poduri-Dealul Ghindaru. O Troie în Subcarpații Moldovei, BMA, XIII, Editura „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț, 2003; Gh. Dumitroaia, R. Munteanu, C. Preoteasa, D. Garvăn, Poduri-Dealul Ghindaru. Cercetările arheologice din Caseta C – 2005-2009, BMA, XXII, Editura „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț, 2009.

2. Pentru ultima dintre structurile amintite, vezi R. Munteanu, Gh. Dumitroaia, Bronze Age Discoveries at Poduri, Bacău County, în G. Bodi (ed.), In medias res praeistoriae. Miscellanea in honorem annos LXV peragentis Professoris Dan Monah oblata, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2009, p. 337-349.

Abstract:

In 2011 we conducted a first set of geophysical investigations on a large part of the site Poduri-Dealul Ghindaru. By magnetic and electrical methods (measurement of the vertical gradient of

earth's magnetic field and electrical resistance tomography) a map of the western and south-western area of the tell and of its western periphery was achieved. Thus, the extent of the site and the presence of several elements of fortification could be determined as well as the existence of multiple prehistoric structures (dwellings), which will be the subject of the future researches.

61. Racoșu de Jos, com. Racoș, jud. Brașov

Punct: Piatra Detunată

Cod sit: 41710.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 37/2011

Colectiv: Florea Costea - responsabil, Radu Ștefănescu, Mihaela Cioc (MJI Brașov), Valeriu Sîrbu (M Brăila), Zsolt Szekely (UBB Cluj, filiala Sf. Gheorghe), Angelica Bălos (DCPN Hunedoara), Andrei Gonciar, Alec Brown (Archaeotek Canada), Chris Mazey (Canada), 18 studenți și voluntari din mai multe țări din Europa și America.

Săpăturile s-au desfășurat în perioada iunie-iulie. Precizăm de la început că și în acest an s-au întâmpinat greutăți serioase, în primul rând datorită ploilor excesive.

Ca și în campania precedentă, în anul 2011 obiectivele principale au fost: a-obținerea de date pe cât posibil mai exacte despre sistemul defensiv (cu atenție specială lungimea zidului dacic) și b-locuirea teraselor dintre cele două mameloane (punctul „În Șea”) în cele trei epoci: Epoca Bronzului, Prima Epocă a Fierului și Latène.

Probleme legate de sistemul defensiv.

Văzute înainte de săpătură, resturile zidului dacic se înfățișează ca un val impozant în arc de cerc, ale cărui extremități (la N și la E) pierd serios și treptat din dimensiuni înainte de a întâlni stânca nativă și abruptă a dealului (a mamelonului principal), punct din care așezarea începe să beneficieze de apărare naturală, spre N și NE, unde există o falie naturală verticală, practic insurmontabilă în antichitate dar avansat colmatată în prezent.

La ambele extremități, coama și panta exterioară a „valului” se pierd în configurația pantei naturale a terenului, părând o continuare firească a dealului spre aval, fără a oferi vreun indiciu asupra locului articulării lor. Constatarea subliniază dificultatea aflării chiar cu aproximație a acestui punct, situație care a impus trasarea a trei secțiuni noi, de dimensiuni mai reduse ca de obicei, toate transversale pe zid și cu aceeași orientare.

Secțiunea III/2011 (S.III/2011). A fost amplasată cu 1 m la nord de S.IV/2009, paralelă cu ea (355°) și a avut dimensiunile de 6 x 2 m. De la metrul zero la m2 (numărătoarea și de această dată amonte-aval), la numai 5-15cm sub obișnuita cuvertură de piatră mărunță de calcar a apărut stânca nativă, ușor corectată artificial pentru a conferi stabilitate zidului, a cărui față interioară traversează secțiunea în mp; este vorba despre un rând de pietre de calcar alb de dimensiuni medii (laturile mari ale lor nu depășesc 40cm), din care se păstrează „asiza” de la bază instalată pe nelipsitul lut roșu adus din împrejurimi. Paralelă cu acest șir este fața exterioară a zidului, aflată în m6 și marcată mai bine de pământul roșu decât de pietre, multe desprinse și alunecate spre vale. Între aceste „paramente” se află un emplecton din pietre de calcar local „legate” cu pământ în care abundă vestigiile din Epoca Bronzului și din Hallstatt (ceramică, chirpici, oase etc.). Un singur fragment ceramic dacic, dar important întrucât demonstrează încă o dată existența celor două faze de locuire dacică.

Secțiunea I V/2011 (S.IV/2011). Deoarece în suprafața secțiunii precedente s-a văzut clar că zidul continuă păstrându-

și grosimea foarte apropiată de cea din zona centrală, fără a se termina, la 14m nord de S.IV/2009 a fost deschisă S.IV/2011, cu dimensiunile de 3 x 2m, în singurul loc permis de copaci. Ea a fost repede abandonată deoarece în perimetrul ei nu s-au semnalat nici urme de construcții, nici vestigii.

Secțiunea V/2011 (S.V/2011). În situația dată, capătul zidului trebuia căutat în spațiul dintre secțiunile precedente. Singurul loc în care acest lucru a fost permis de copaci se află la 9m nord de S.IV/2009. Dimensiuni: 6 x 2 m.

Informațiile oferite de această secțiune sunt deosebit de interesante, de reținut pentru moment fiind trei aspecte:

- Aici există un puternic parament exterior, din care se păstrează prima asiză și parțial din cea de deasupra ei. Este realizat din blocuri mari, unele cu laturi de aproape 1 m, puțin netezite la exterior. Foarte importantă este constatarea că paramentul în discuție este continuarea constructivă în lungime a rândului de blocuri de piatră semnalat în S.IV/2009 și în alte secțiuni din zona sudică (centrală) a zidului. Situația derivă din faptul că aici este locul în care nu numai că zidul întâlnește stânca abruptă a dealului, ci și partea superioară („creasta”) rambleului bine vizibil tot în S.IV/2009. Fără a oferi alte detalii reținem că, incluzând paramentul amintit, lățimea zidului este și aici de aproape 4 m, după cum indică pământul roșu de la baza lui, care începe în 3,70 m (fața exterioară a paramentului) și urcă mai sus de capătul secțiunii (metrul zero), unde însă nu se va putea săpa din cauza copacilor ocrotiți de lege. Între cele două „limite” (0 m - 3.70 m) este un emplecton interesant, din care nu lipsesc pietrele mari, cărbunele și permanentele vestigii Wietenberg și Hallstatt. De reținut însă că la partea superioară a săpăturii (0,15 - 0,25 m adâncime) s-au găsit și fragmente ceramice dacice din ambele categorii, cărbune și materiale de construcție, între care și un piron dublu îndoit, ce poate proveni de la o încuietore. Este posibil ca acestea să fi fost folosite la construirea unui turn (exclusiv din lemn?, întrucât chirpicul lipsește) la extremitatea nordică a zidului. Dată fiind configurația terenului, turnul putea fi numai de veghe.

- Toată construcția defensivă din această zonă a fost precedată de o interesantă acțiune sacrificială, sub paramentul exterior al zidului și în fața lui fiind depuse ritual vase sparte pe loc dar întregibile, oseminte și unelte casnice, toate din Epoca Bronzului, cu excepția animalelor care se sacrifică în momentul începerii lucrărilor la construcțiile defensive. De subliniat că ofrandele se așează pe o treaptă „retrasă” exterior, construită tot din blocuri mari de piatră locală de carieră. Substructura acesteia începe cu măcar 7-8 m mai jos pe panta foarte abruptă, tehnica obișnuitelor rambleuri din alte sectoare fiind imposibil de aplicat în acest caz.

- Capătul zidului nu a fost nici de această dată dezvelit și precizat punctual, de unde se poate deduce cu siguranță că el se află în „martorul” dintre S.IV și S.V, foarte probabil pe la jumătatea lățimii acestuia (3 m). Ca atare, zidul poate fi mai lung în această parte cu aproximativ 1,50 m.

În zona de est s-a finalizat cercetarea S.I/2010. Aici s-a surprins mulțumitor paramentul interior al zidului, din care se mai păstrează prima „asiză” și parțial cea de a doua, paramentul exterior, în bună parte alunecat spre vale și emplectonul din piatră „legată” cu pământ adus din zone din incintă locuite în Epoca Bronzului și în Prima Epocă a Fierului, inclusiv lipitură de perete înroșită de foc. Zidul, lat de aproximativ 4 m, este așezat pe un pat de lut roșu, sub care se află amenajarea premergătoare ridicării construcției, nivel în care din nou există bogate vestigii din cele două epoci, deosebit de numeroase fiind uneltele și ustensilele casnice sau care provin din ateliere de piatră (râșnițe, percutoare, miezuri și așchii prelucrate sau în curs de prelucrare etc.). De semnalat în mod special ni se pare descoperirea în pământul adus a unui car miniatural aparținând culturii Wietenberg, din păcate fragmentar, confecționat din pastă

fină, negricioasă și lucioasă, frumos decorat.

Capătul estic al zidului nu s-a surprins în secțiune. Luând în considerare faptul că nu a apărut nici în S.III/2009, el poate fi plasat tot pe la jumătatea grosimii murtorului dintre șanțuri, care este de 2.80 m (1,40 m).

În concluzie la această problemă, la lungimea de 102 m perfect vizibilă în săpătură a zidului se cuvine adăugată aproximarea de 1,50 m spre nord și de 1,40 m spre sud, în felul acesta rezultând o lungime totală a zidului de aproximativ 105 m. Din păcate, în ambele sectoare va fi foarte greu a se săpa sondaje prin care să se elimine marja de 2,90 m. Nu trebuie însă uitat că și în acea situație poate fi vorba tot despre o aproximare, terenul fiind foarte răscolit de rădăcinile copacilor mai vechi sau ale celor existenți în prezent.

Tot în scopul obținerii de date referitoare la zidul dacic (implicit a infrastructurii lui) s-a continuat cercetarea S.II/2010, perpendiculară pe zid și cu dimensiunile de 21,75 x 2,5 m până la paramentul interior și lată de 4 m de la paramentul exterior până la capătul din aval. În porțiunea de pe Terasa I (locuibilă) a zidului și a pantei exterioare, secțiunea în discuție este practic lipită de Secțiunea Magistrală din anul 1995, cu care s-au început săpăturile sistematice pe Durduia. Cercetarea a fost încheiată până la 6,75 m, respectiv până la linia interioară a zidului. În acest segment s-au evidențiat clar cele două faze de locuire dacică (fiecare cu instalația ei de foc), precum și amenajarea la care au recurs dacii în scopul adaptării terenului pentru construcțiile lor de locuit și de luptă. Operațiunea a ocazionat aducerea din alte zone a unui bogat material datând din epocile anterioare, în special vestigiile aparținătoare culturii Wietenberg. Săpătura s-a adâncit până la steril, respectiv până la stratul nativ de rocă sfărâncioasă, gălbui-roșcată. De reținut că în nivelul de locuire corespunzător primei faze dacice s-au descoperit relativ multe fragmente de la vase de sticlă, foarte subțiri și irizate (în campania precedentă, tot de aici au provenit alte fragmente și un gât cilindric, lung, de la un recipient verde închis).

Au fost dezvelite parțial paramentele și fața superioară a zidului, parțial infrastructura din pământ negru adus din altă parte și o platformă de piatră de calcar de carieră așezată pe roca gălbui-roșcată, sfărâncioasă, care la rândul ei suprapune stânca nativă.

Această porțiune a fost acoperită definitiv, cercetarea urmând a fi reluată în campania din acest an doar de la zid spre aval.

Lămuriri a oferit săpătura în această fază de lucru asupra grosimii zidului (aproximativ 4 m), a utilizării în cantitate mare a pământului roșu și a celui negru ce conține vestigiile din epocile anterioare, ca și asupra existenței rambleurilor destinate a susține zidul propriu-zis.

Secțiunea II/2011 (S.II/2011). A fost deschisă la 3 m vest de cea în care s-a descoperit coiful roman fragmentar, cu scopul de a salva o parte din materialele aparținătoare ultimei faze de locuire dacică, secțiunea fiind de fapt începută în campania din 2010 dar în care nu s-a putut lucra din cauzele deja știute. Totodată, a fost unul dintre locurile cele mai potrivite pentru practica studenților străini, ocazie cu care aceștia au început a se familiariza și cu artefactele dacice, pe lângă cele din Epoca Bronzului. Săpătura a fost întreruptă după ce a fost clar evidențiat momentul distrugerii complexului printr-un incendiu și o demantelare violente. Ca și în alte părți ale zonei locuite (de încartiruire a militarilor), și aici au rămas pe loc, sparte, numeroase vase dacice de ambele categorii și de o varietate tipologică deosebită (cești-câțui cu un decor extrem de bogat și variat, câni, fructiere, borcane, străchini, vase de provizie etc). Tot din perimetrul secțiunii, în pământul folosit ca "liant" la zid, a fost găsită o figurină animalieră din Prima Epocă a Fierului, din lut ars.

S-a renunțat la secționarea zidului în această porțiune, tocmai din rațiunea ca odată dezvelit el să nu fie spălat de ploile foarte abundente.

Secțiunea IV/2009-2011 (S.IV/209-2011). Și aici, din aceleași motive, s-a lucrat relativ puțin. Cu toate acestea, o informație se dovedește a fi foarte valoroasă, anume folosirea lemnului la configurarea și asigurarea rezistenței zidului. Bârnelor și parii carbonizați stau mărturie în acest sens, deși din numărul lor redus și din poziționarea observată este dificil a se proceda acum la o reconstituire lipsită de erori.

Locuirea în zona numită "În Șea".

Secțiunea I/2011 (S.I/2011). A fost deschisă aproximativ la jumătatea pantei vestice a șeii, pe o terasă cu marginea bine vizibilă înainte de săpătură, arcuită, cu deschidere perfectă spre Olt și spre fortificația de pe "Dealul Cornu". Dimensiuni: 17 x 2 m; orientarea: perfect E -V.

În afara scopului enunțat mai sus, secțiunea a servit și ca loc de practică pentru studenții străini.

Stratigrafia. Terenul fiind în pantă accentuată, stratul de humus este foarte subțire, între 0,10 și 0,12 m. Imediat sub humus au apărut câteva zone de fragmente ceramice aparținând Primei Epoci a Fierului. Cea mai extinsă și mai consistentă se situează în apropierea marginii terasei, de la 10 m la 17 m, iar cea mai interesantă în 2-3 m unde, alături de ceramică s-au găsit topoare (cefe și tășuri) și ciocane din piatră, fragmentare. Toate sunt confecționate din pietre de râu și au culori diferite: cenușiu-verzui, cenușiu-gălbui, cafeniu-negricioase, unele cu splendide impregnații de siliciu în care predomină nuanțele culorilor verde și galben. Se pare că unul dintre topoare a fost deteriorat ritualic încă din vechime, din el păstrându-se doar ceafa și tășul.

Ceramica, în rare cazuri reconstituibilă doar pe părți de vas, este reprezentată de recipiente de dimensiuni mijlocii și mici, în special de străchini și cești, majoritatea cu torți. Puținele fragmente de la vase mai mari sunt în majoritate negre la exterior și roșii la interior, decorul constând în caneluri.

Toate aceste adevărate "covoare" ceramice se află în poziție secundară, pe un pământ lutos, galben (până la adâncirea săpăturii nu se poate afirma dacă există și vestigiile în situ, impresia în această fază a lucrărilor fiind că ele sunt venite de pe pantele mai înalte). Deoarece o locuire Hallstatt nu s-a semnalat anterior în apropierea "cumpănei apelor", este sigur că ele provin din complexe situate mai jos pe panta nord-vestică a Șeii.

În 12 m, în stratul de humus, a fost descoperit un vârf de săgeată de scorpio – bolț din fier, ca și o dăltiță din bronz. Dacă piesa din urmă intră în categoria ustensilelor obișnuite pentru oricare dintre epocile în care dealul a fost locuit, bolțul poate avea o anumită conotație, locul lui de descoperire putând fi pus în relație cu campaniile militare romane, bogat și complex ilustrate și în alte zone ale sitului. De data aceasta este de subliniat că șaua respectivă este una dintre posibilele direcții de atac asupra cetății, anume dinspre nord-vest, amenințat fiind în primul rând turnul de pe mamelonul mic.

Secțiunea va fi continuată în campania din 2012, care va fi și ultima în acest sit.

Bibliografie:

- Florea Costea, A. Bălos, *Cumidava 20*, 1996, p. 27-64.
 Florea Costea, *Așezarea Wietenberg de la Racoș-Piatra Detunată*, Angustia 2, 1977, p. 39-76.
 Florea Costea, *Ce sunt de fapt "vasele dreptunghiulare puțin înalte" din ceramica Wietenberg?*, Angustia 3, 1998, p. 59-75.
 Fl. Costea, A. Bălos, în *Studii de Istorie Antică. Omagiu Profesorului Ioan Glodariu, Cluj-Napoca*, 2001.
 Florea Costea, *Dacii din sud-estul Transilvaniei*, Brașov, 2001, sub voce.
 Florea Costea, *Repertoriul arheologic al județului*

Braşov, 2004, sub voce.

Lucica Savu, Angelica Bălos, Două unelte agricole din fier, de epocă dacică, descoperite în sud-estul Transilvaniei, Cumidava 29, p. 82-87.

Fl. Costea, L. Savu, A. Bălos, *Un fragment de coif roman descoperit în aşezarea dacică de la Racoşul de Jos-Piatra Detunată*, judeţul Braşov, Tyragetia 2/1, Chişinău, p. 267-274.

Fl. Costea, V. Sîrbu, R. Ştefănescu, L. Savu, A. Bălos, Military Gear Found in the Dacian Fortress of Racoşul de Jos-Piatra Detunată, Braşov County, [Piese de echipament militar şi arme descoperite în cetatea dacică de la Racoş-Piatra Detunată, judeţul Braşov], Omagiu lui Gavrilă Simion la a 80-a aniversare, Constanţa, 2008, p. 154-169.

Florea Costea, Zsolt Szekely, Aspects of the Ritual Life of the Wietenberg Culture. Miniature Religious Shrines from Racoş, Transylvania, în Bronze Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureş. 8-10 octombrie 2010, p. 107-113.

Florea Costea, Vier urnenfelderzeitliche Fibeln aus Siebenbürgen, Cumidava 31-34, 2011, p. 81-93.

Fl. Costea, A. Bălos, CCA 1996, p. 93-95.

Fl. Costea, A. Bălos, CCA 1998, p. 60-61.

Fl. Costea, A. Bălos, D. Dana, C.D. Ţuţuianu, CCA 2001, p. 200-201.

Fl. Costea, L.O. Scurtu, A. Bălos, M. Cioc, CCA 2004, p. 249-250.

Fl. Costea, A. Bălos, L.O. Scurtu, M. Cioc, CCA 2005, p. 286-287.

Fl. Costea, R. Ştefănescu, V. Sîrbu, A. Bălos, L. Savu, M. Cioc, CCA 2008, p. 134 şi urm.

Fl. Costea, R. Ştefănescu, V. Sîrbu, A. Bălos, L. Savu, M. Cioc, A. Gonciar, CCA 2009, p. 177-179.

Fl. Costea, V. Sîrbu, R. Ştefănescu, Zs. Szekely, A. Bălos, M. Cioc, A. Gonciar, CCA 2010.

Fl. Costea, R. Ştefănescu, V. Sîrbu, Zs. Szekely, A. Bălos, M. Cioc, A. Gonciar, CCA 2011, p. 102-104.

Résumé:

Les deux objectifs principaux de la campagne 2011 ont été: a) recueillir des données sur les matériels, la technique et les dimensions du mur dace, b) des informations sur l'habitation de la zone sur les terrasses entre les deux mamelons de la colline.

Au bout de N-NO, nous avons tracé trois sections et un petit sondage, toutes perpendiculaires sur le mur. Nous avons constaté que le mur de S.V n'apparaît plus en S.IV qui se trouve à 3m vers le N, donc il aboutit dans le témoin entre les deux sections. Au bout opposé, méridional, nous avons terminé la fouille de S.I de 2010, où les ruines du mur sont parfaitement visibles. Mais, comme celui-ci n'apparaît plus en S.III de 2009, il est sûr que le mur finit quelque part dans le témoin entre ces sections. Par conséquent, il faudrait ajouter 2,90-3m à la longueur visible de 102 m du mur dans l'excavation, d'où il résulterait que le mur dace de la dernière phase d'habitation s'étendait sur quelques 105 m. D'autres sections, qui ont eu le même objectif (S.II/2010 et S.I/2011), fournissent des informations intéressantes, mais elles sont encore en cours de recherche.

Sur l'une des terrasses du nord-ouest, entre les mamelons, dans le lieu-dit "In Şea", nous avons ouvert S.I/2011, dont les dimensions sont 20 x 2 m et l'orientation E-O. Sur la plus grande superficie, juste sous l'humus de bois, on a observé une quantité appréciable de vestiges datant du Premier Âge du Fer, en particulier de la poterie et des aches en pierre fragmentaires. Tous sont en

position secondaire, d'où l'on peut conclure qu'ils proviennent de l'une des hautes terrasses où se trouvaient aussi les demeures. Dans la même couche d'humus on a trouvé une pointe de flèche du scorpion en fer.

62. Radovanu, com. Radovanu. jud. Călăraşi Punct: Gorgana a doua, Gorgana I

Cod sit: 104760.03, 104760.07

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 21/2011

Colectiv: Done Şerbănescu – responsabil (MCG Oltenița), Cristian Schuster - responsabil sector, Alexandru Morintz, Alexandra Comşa, Georgeta El Susi, Alexandru Nălbitoru (IAB), Ion Tuţulescu, Carol Terteci (MJ Vâlcea), Raluca Kogălniceanu (MJTA Giurgiu)

Campania arheologică de la Radovanu s-a desfășurat în perioada 4 - 29 august, 2011. Din motive obiective cercetările s-au desfășurat numai în punctul: Gorgana întâia.

Investigația s-a derulat în trei sectoare:

A fost continuată cercetarea tell-ului eneolitic cu prelungirea Secțiunii I (magistrale) trasată de Eugen Comşa în anul 1988, pentru a se realiza profilul întreg al stațiunii. În Caroul 6 a fost cercetat în continuare cuptorul descoperit în campania 2007, atribuit unei locuințe (bordei) din perioada getică. Acesta era de mici dimensiuni, lățimea bazei fiind de 0,35 m iar înălțimea de 0,30 m. Bolta cuptorului s-a păstrat în elevație până aproape de centul acestuia. Vatra cuptorului a fost amenajată pe fragmente mari de chirpici. S-a putut preciza că acest cuptor a avut două faze de construcție. În ambele faze vatra cuptorului a fost fățuită pe fragmente de chiup groase de 3,1 cm.

S-a constatat că tell-ul a fost locuit și în faza de evoluție a culturii Cernavodă I, dar stratul de cultură gros de 0,35 m a fost deranjat de locuirea ulterioară a geților pe tell. Sub stratul de cultură Cernavodă I s-a început investigarea stratului de cultură gumelnițean, în care s-a descoperit printre altele mobilier în miniatură din lut: un scaunel cu spătar și o masă, care au avut destinație cultică.

În Caroul 4, pe profilul de est, a fost descoperit un mormânt de înhumăție notat M.3. Pentru cercetarea descoperirii funerare, în taluzul secțiunii, a fost deschisă o casetă de 1,50 x 1,50 m, care a secționat valul getic. Stratigrafic groapa mormântului a fost săpată de sub valul de apărare getic al aşezării fortificate. Scheletul descoperit în groapa funerară, de formă dreptunghiulară, se afla aşezat întins pe spate, cu craniul orientat spre sud și întors spre dreapta, deci cu privirea spre est. Mâna dreaptă era întinsă pe lângă corp și palma sprijinită pe bazin, iar cu mâna stângă, ușor îndoită din cot era adusă și aşezată cu palma pe bazin. Picioarele scheletului întinse, erau distruse de Groapa nr. 19 getică. Sub umărul drept al scheletului a fost găsit un vas miniatural, de formă tronconică, modelat grosolan, atipic pentru a putea fi atribuit din punct de vedere cultural. Lipsa inventarului concludent împiedică deocamdată încadrarea cronologică a acestui mormânt. Reamintim că scheletul din M.1 descoperit în campania din anul 2010 tot în profilul de sud al secțiunii magistrale, era orientat cu craniul spre vest. Se speră ca analizele antropologice precum și continuarea cercetărilor în zona celor două morminte descoperite sub valul getic să poată elucidă ipotezele și observațiile sumare ce s-au făcut până acum cu privire la aceste două descoperiri funerare.

În suprafața secțiunii au fost cercetate mai multe gropi menajere, ambele atribuite culturii Cernavodă I. Groapa nr. 13, de

formă ovală cu dimensiunile de 1,20 m x 1,40 m și adâncă ce 0,75 m. Din umplutura ei s-au recoltat două vase de lut întregibile, un nucleu de silex, un fragment de corn de cerb cu urme de prelucrare și material osteologic. Groapa nr. 15, de formă ovală cu diametrul de 1,30 x 1,40 m și adâncă de 0,60 m avea în umplutura ei cenușă, pietre, așchii de silex, fragmente ceramice de la două vase, din care un vas strecurătoare.

Groapa nr. 16 a fost descoperită în Carourile 4-5. Are formă circulară, cu diametrul de 0,70 m și adâncă de 1,30 m, aparținând. În umplutura ei s-au găsit cenușă, pietricele, fragmente de chirpici, oase de animale, fragmente ceramice și fragmente dintr-o calotă craniană de copil.

Pe versantul de sud al profilului, în caroul 4, la est de groapa M.3, în Groapa getică nr. 18 de formă ovală, cu dimensiunile de 0,76 x 1,10 m și adâncă de 0,60 m în care erau fragmente ceramice, oase de animale, pietre și un nucleu de silex, au fost descoperite trei oase umane. Groapa nr. 19 de factură getică cu dimensiunile de 2,15 m x 1,70 m și adâncă de 1,30 m, a avut în umplutura ei fragmente de fructieră getică, fragmente de chiup și fragmente de chirpici. Ea taie groapa nr. 20 gumelnițeană.

Pe terasă, între șanțurile de fortificație din epoca geto-dacică, s-au continuat cercetările în suprafața S.I (alcătuită din suprafețele S2, S3 și S4). S-au cercetat resturile locuinței L.3, Cernavodă I din profilul de est, unde a fost descoperit un vas miniatural. În partea de sud-vest a suprafeței a fost interceptat un șanț vechi practicat de Barbu Ionescu prin anii 70 ai secolului trecut. După demontarea resturilor locuinței L.3, în suprafața cercetată nu s-a găsit un strat de cultură Gumelnița, așa cum ar fi fost de așteptat, ci doar câteva fragmente ceramice răzlețe și silexuri, dovadă că locuirea gumelnițeană nu s-a extins prea mult dincolo de limita tell-ului. Gropile menajere cercetate: Groapa nr. 7, atribuită culturii Cernavodă I, de formă ovală cu dimensiunile de 1,04 x 1,20 m și adâncă de 0,60 m, avea în umplutura ei cenușă, cărbune, pietricele, fragmente de chirpici, oase de animale și fragmente ceramice; Groapa nr. 8, cultura Gumelnița, de formă ovală, de 1 x 2 m și adâncă de 0,60 m, avea în umplutura ei fragmente ceramice, pietre, scoici de râu, fragmente de chirpici, fragmente de vatră și oase.

S-au continuat cercetările și pe terasa înaltă, la vest de fortificațiile getice și la est de Secțiunea magistrală I, în Suprafața II de 8 x 7 m și Suprafața III de 10 x 6 m. În S.II a fost interceptată Groapa nr. 5, getică, de formă ovală cu diametrul de 1,10 x 1,35 m, care avea în umplutura ei fragmente de chirpici, fragmente de chiup, ceramică getică. Groapa nr. 6, Cernavodă I, avea formă ovală cu diametrul de 1,20 m și adâncimea de 0,60 m. În umplutura ei s-au găsit: o râșniță de tip pâine, o lamă de silex, fragmente de chirpici, oase de animale și fragmente ceramice. Groapa nr. 10, getică, de formă ovală, cu dimensiunile de 0,81 x 0,91 m și adâncă de 1 m este prinsă parțial sub profilul de nord. În umplutura gropii au fost descoperite pietre, cărbune, fragmente de chirpici și fragmente ceramice printre care fragmente de chiup dacic. Groapa nr. 15 dacică diametrul de 1,30 x 1,10 m și adâncimea de 0,65 m avea în umplutura ei cenușă, pietre, oase de animale, așchii de silex și fragmente ceramice dintr-un vas și o strecurătoare.

În S.III a fost continuată cercetarea resturilor locuinței L.6 (Gumelnița). Locuința era construită în sistemul paiantă, avea pari înfipti în pământ cu diametrul de 16 cm. Lipitura pereților din lut aveau în compoziție paie și pleavă de grâu. Locuința a fost deranjată în bună parte de locuirea din timpul evoluției culturii Cernavodă I. Din spațiul locuinței au fost recoltate patru vase întregibile, dintre care două străchini mari, o râșniță din piatră, mai multe unelte din silex și un împungător din os. În partea de sud-vest a suprafeței a fost descoperit un cuptor cu cupola bine păstrată din epoca geto-dacică. Cuptorul era de formă circulară cu diametrul de 1,10 - 1,15

m. În partea de sud, în fața cuptorului se continua vatra. Într-o mică groapă, la adâncimea de 0,70 m, sub nivelul de locuire Cernavodă I, a fost descoperit un craniu fragmentar de copil și un fragment de maxilar. În acest sector au fost cercetate mai multe gropi menajere: Groapa nr. 6, Cernavodă I, de formă ovală avea în umplutura ei pietre, fragmente de chirpici, material osteologic, o lamă de silex și fragmente ceramice; Groapa nr. 9, getică, de formă rotundă, cu diametrul de 0,70 m și adâncimea de 0,80 m, avea în umplutura ei fragmente de chirpici, un fragment de maxilar de animal, un vas cenușiu întregibil, lucrat la roată cu fund inelar, corp globular, gât scurt și două toarte din bandă lată canelate longitudinal; Groapa nr. 11, Cernavodă I, adâncă de 0,75 m de formă ovală, era căpăcuită cu lut galben, gros de 5 cm, avea în umplutura ei fragmente de chirpici, cărbuni, oase mari de vită tranșate, pietre, așchii de silex, fragmente ceramice dintr-un vas decorat cu alveole pe buză și un vas cu toarte perforate vertical. La adâncimea de 0,50 m a fost interceptată Groapa nr. 12, de formă ovală cu diametrul de 0,80 x 1,05 m și adâncă de 0,80 m. În umplutura gropii s-au găsit oase de animale, fragmente de chirpic, cărbuni și fragmente ceramice. Groapa nr. 17, atribuită culturii Cernavodă I, conținea fragmente ceramice de la mai multe vase, cenușă și oase de animal.

Bibliografie:

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, C. Semuc, I. Semuc, Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua, CCA 2005, p. 287, 459.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, A. Comșa, C. Semuc, C. Constantin, L. Mecu, C.A. Mocanu, S. Lungu, Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua, CCA 2006, p. 279-281.

D. Șerbănescu, C. Schuster, A. Morintz, C.A. Mocanu, E. Petkov, L. Mecu, T. Nica, A. Nălbitoru, S. Lungu, Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua, CCA 2007, p. 285-286.

D. Șerbănescu, T. Nica, C. Schuster, A. Morintz, E. Petkov, A. Nălbitoru, L. Mecu, S. Lungu, Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana a doua, CCA 2008, p. 247-248.

Done Șerbănescu, Cristian Schuster, Alexandru Morintz, Georgeta El Susi, Laurențiu Mecu, Alexandru Nălbitoru, Ionuț Tuțulescu, Raluca Kogălniceanu, Teodora Vasileva, Christine Markussen, John Crary, Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași, Punct: Gorgana întâi, Gorgana a doua. CCA, 2009

Done Șerbănescu, Cristian Schuster, Ion Tuțulescu, Alexandra Ghenghea, Laurențiu Mecu, Alexandru Nălbitoru, Carol Terteci, Teodora Vasileva, Christine Markussen, Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași Punct: Gorgana întâi, Gorgana a doua. CCA 2010

Eugen Comșa, Așezarea fortificată getică din punctul „Gherghelău” de la Radovanu, Symposia Thraologica 7, Tulcea, p. 290-292.

S. Morintz, D. Șerbănescu, Rezultatele cercetărilor de la Radovanu, punctul Gorgana a doua (jud. Călărași). 1. Așezarea din epoca bronzului. 2. Așezarea geto-dacică, Thrac-Dacica 6/1-2, p. 5-30.

C. Schuster, D. Șerbănescu, Zur Spätbronzezeit an der unteren Donau. Die Kulturen Coslogeni und Radovanu und ihre Verbindungen mit dem östlichen Mitteleuropa, în F. Lang – C. Reinholdt – J. Weilhartner (ed.), ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΟΣ, Archäologische Forschungen zwischen Nil und Istros. Festschrift für Stefan Hiller zum 65. Geburtstag, Wien, p. 241-250.

Zusammenfassung:

Forschungen wurden im Jahr anul 2011 nur in Radovanu-

Gorgana I durchgeführt. Es wurde die nötige Aufmerksamkeit dem äneolithischen Tell geschenkt. Der Schnitt I (E. Comşa, 1988) erlaubte mehrere Daten hinsichtlich der Stratigraphie des Siedlungshügels zu erfahren. Unter dem getischen Erdwall wurde ein weiteres Körpergrab (M.3) entdeckt. Das Skelett, mit dem Kopf nach Süden orientiert, lag auf dem Rücken. Es wurde weiter die Forschung des Cernavodă I-Hauses L.3 und, auf der Terrasse westlich gelegen vom getischen Wall, des Gumelnița-Hauses L.6 vervollständigt. Auf der Terrasse, in der Schnittfläche S.III, wurde ein getischer Backofen gefunden. Diese erforschte Oberfläche erlaubte auch das Entdecken eines relativ reicher Cernavodă I-Kulturschicht. Zurzeit sind auf der Gorgana I und auf den umgebenden Terrassen 18 Abfallgruben, von denen der Gumelnița-Kultur 4, der Cernavodă I 6 gropi und der getische Zivilisation 8 angehören.

63. Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj

Punct: Castru

Cod sit: 71108.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 2/2011

Colectiv: Dorel Bondoc (MO Craiova)

Castrul roman de la Răcari, județul Dolj se găsește la o distanță de 30km NV de orașul Craiova și alături de fortificația romană de la Cioroiu Nou, este un monument de referință al epocii romane din Oltenia.

Unitatea militară ce a staționat permanent în castru a fost Numerus Maurorum, atestat aici de către o diplomă militară și de numeroase cărămizi ștampilate sau inscripționate.

Castrul are formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 170 m latura lungă, și 141 m latura scurtă. Ca mărime, este cel de-al doilea castru de piatră din Oltenia, după castrul de la Slăveni. Cercetările arheologice desfășurate aici de-a lungul timpului, au pus în evidență un bogat material arheologic, acesta fiind sintetizat într-o micromonografie din anul 1931 (Gr. Florescu, Castrul roman de la Răcari-Dolj. Săpăturile arheologice din 1928 și 1930, Craiova 1931) și mai recent, în prima monografie de castru roman din Oltenia (D. Bondoc, N. Gudea, Castrul roman de la Răcari. Încercare de monografie, Cluj-Napoca 2009).

Cercetările arheologice din campania 2011 pe șantierul Răcari s-au desfășurat în perioada 7-27 iulie 2011. Șantierul a fost autorizat de către Ministerul Culturii și Patrimoniului Național prin autorizația nr. 2/2011, iar fondurile bănești destinate cercetării au fost alocate pe bază de proiect Muzeului Olteniei Craiova, de către Consiliul Județean Dolj. Forța de muncă a fost asigurată prin recrutare pe plan local, dintre locuitorii satului Răcarii de Jos.

Obiectivul vizat în această campanie a fost turnul din colțul de NV al castrului și elementele sistemului defensiv din fața sa. Pentru realizarea acestui deziderat, am folosit un sistem de săpătură constând într-o secțiune principală, combinată cu casete laterale. Turnul a fost săpat și degajat în întregime. Cercetările au fost îngreunate de faptul că ruinele sale au fost în trecut sondate („iepurite”) în timpul săpăturilor lui P. Polonic (1897-1898) și mai apoi, cele ale lui Gr. Florescu (1928 și 1930). Asta nu ar fi fost poate cea mai mare problemă, însă în ambele cazuri, ruinele dezvelite au fost lăsate fără vreo protecție minimală. Astfel, zidurile au devenite expuse spoliei pietrei de către localnicii secolului XX, aflați în căutarea materialului de construcție, fapt ce a provocat daune serioase monumentului. Mai aproape de zilele noastre, turnul a fost răscolit

de către căutătorii de comori, care au săpat o groapă în interiorul său, astupată ulterior cu gunoai aruncate tot de localnici. Pământul rezultat din săpăturile vechi, dar și din cele ale căutătorilor de comori, a fost aruncat în fața turnului spre exterior, astfel că terenul prezintă aici un nivel mai ridicat.

Nu am putut surprinde vreo urmă a turnului din vremea castrului mare de pământ (faza Răcari 2). Refacerea cu zid de piatră de la începutul secolului III, a distrus amplasamentele de lemn ale turnului. Totuși, câteva fragmente ceramice (în special oale pentru preparatul mâncării) și câțiva tăciuni descoperiți la nivelul fundațiilor de piatră, ne lasă să înțelegem că a existat și o amenajare din secolul II, aparținând castrului mare de pământ.

Din vremea castrului cu zid de piatră, a fost surprinsă doar o singură fază de construcție datând de la începutul secolului III, când de fapt a fost edificat în piatră întregul castru. Practic, fundațiile turnului au fost înfipte în fostul val de pământ din faza Răcari 2, val transformat acum în agger. Pentru realizarea fundațiilor turnului a fost folosită pe scară largă piatra de diverse feluri. Este vorba despre pietre de râu (recoltate de pe valea Jiului), gresie nisipoasă - săgă (extrasă de pe dealurile din vecinătatea localității) și pietre de calcar (aduse de la sudul Dunării). O cantitate semnificativă de cărămizi întregi (mai puține) sau fragmentare (cele mai multe) atestă faptul că parțial, pentru construirea suprastructurii turnului au fost folosite și cărămizi. Acoperișul a fost edificat cu țigle și olane așezate pe căpriori de lemn, așa cum ne lasă să înțelegem descoperirile arheologice de la fața locului. Atât cărămizile, cât și țiglele și olanele au fost produse pe plan local. Unele țigle și cărămizi poartă pe suprafață inscripții incizate sau ștampilate, urme trasate cu degetele de către cărămidari, sau lăbuțe de animale (canine și ovi-caprine), toate imprimate în timpul cât materialele de construcție se aflau la uscare, la soare. Turnul este de formă dreptunghiulară, cu latura de front ieșită în afară și ușor arcuită. În interior, se găsește o cameră tot de formă dreptunghiulară, podită pe jos cu pietre de râu și săgă.

Dimensiuni exterioare: latură sud - 4,10 m; latură nord (de front)- 4,30 m; latură est - 4,90 m; latură vest - 4,90 m. Dimensiuni cameră interioară: latură sud - 2,60 m; latură nord - 2,80 m; latură est - 3,30 m; latură vest - 3,30 m. Grosime ziduri: latură sud - 0,85 m; latură nord (de front)- 0,80 / 0,85 m; latură est - 0,85 m; latură vest - 0,90 m. Pe latura de nord, zidul de front prezintă un „ieșind” de 0,20 m, arcuit pe colțul rotunjit al castrului. Intrarea în turn a fost depistată pe mijlocul laturii de sud, și are o deschidere de 0,95 m.

Zidul de incintă al castrului a fost surprins pe mici porțiuni, racordat de o parte și de alta a turnului. A fost afectat de săpăturile efectuate de-a lungul său și de spolierea de piatră. Grosimea sa este de 1,15-1,20 m.

Inventarul arheologic din interiorul turnului a fost prelevat în totalitate (atâta cât s-a mai păstrat) și a fost depus la Muzeul Olteniei Craiova. Este vorba despre fragmente de oale, fragmente de amfore, fragmente de castroane, fragmente de străchini, fragmente de afumători, de strecurătoare, obiecte de os și corn, câteva monede (Hadrianus, Marcus Aurelius, Iulia Mamaea, Alexander Severus), obiecte de fier (cuie, piroane, scoabe, chei), obiecte de bronz, câteva fragmente de cărămizi inscripționate și un tipar ceramic destinat turnării de reprezentări caricaturale. La finele cercetărilor, ruinele turnului au fost supuse operațiunii de conservare primară, astfel încât locul poate fi oricând vizitat.

Secțiunea principală (S 1/2011) a pus în evidență elementele sistemului defensiv (de tip Holze-Erde-Mauer). Din vremea fazei castrului mare de pământ (Răcari 2) a putut fi surprins șanțul de pe latura de nord (fossa 2), iar din vremea castrului de piatră (Răcari 3), de asemenea fossa ce înconjura castrul în vederea preîntâmpinării atacurilor prin surprindere (fossa 3).

Fossa 2 se găsește la o distanță de 1,75 m de zidul de nord

al turnului, și are o deschidere la gură de 3,50 m. Are forma literei V, cu fundul arcuit. Umplutura sa constă într-un sol de culoare brun-negricioasă, cu fragmente de cărămizi, țigle, pietre și cioburi. Pe fundul său am găsit și tăciuni provenind de la palisada de lemn a castrului mare de pământ.

Fossa 3 este de forma literei V, dar cu brațele frânte și larg deschise. Fundul său este de asemenea, arcuit. Umplutura sa constă într-un sol de culoare neagră, cu pietre, fragmente de cărămizi, cioburi și oase de animale. Deschiderea la gură este de 11 m.

64. Râmnicelu, com. Râmnicelu, jud. Brăila

Punct: Popina

Cod sit: 43741.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 73/2011

Colectiv: Stănică Pandrea – responsabil, Mirela Vernescu (M Brăila)

Localitatea Râmnicelu este situată în nord-vestul județului Brăila, pe terasa superioară a Buzăului, la cca. 34 km vest de orașul Brăila. "Popina" de la Râmnicelu este situată în lunca inundabilă a Buzăului, la cca. 1 km NV de marginea satului, este orientată pe direcția NE-SV și are următoarele dimensiuni: L = 149 m, l = 60 m, h = 10 m (față de nivelul luncii).

Primele săpături sistematice au fost întreprinse de N. Harțuche în anii 1968-1970, când s-a cercetat o suprafață de 2400 mp. Au fost descoperite urme de locuire aparțin culturii Gumelnița, faza A2 care sunt suprapuse direct de un strat de cultură Cernavodă I.

Cea mai consistentă depunere arheologică aparține culturii Cernavodă I – faza C. Au fost identificate și cercetate mai multe complexe de locuire reprezentate de locuințe de tip bordei, gropi și fragmente de vatră.

După încetarea așezării Cernavodă I, popina de la Râmnicelu nu a mai fost locuită. S-au descoperit însă, mai multe morminte ce aparțin bronzului mijlociu (schelet în poziție chircită), sarmaților, și pecenegilor.

Așezarea Cernavodă I de la Râmnicelu are un singur nivel de locuire, a cărei grosime variază între 0,40-0,60 m. Locuințele descoperite la Râmnicelu sunt de tip bordei. În zona locuințelor s-au găsit puține resturi de pereți, dar mari cantități de cărbune și cenușă.

În afara locuințelor, s-au descoperit și cercetat vetre de formă ovală sau rectangulară cu colțurile rotunjite, în jurul cărora erau mari aglomerări de fragmente de vase. Uneltele de silex, piatră, corn, os sunt numeroase, iar materialul faunistic atestă existența unei economii mixte pastoral-agrară.

La Râmnicelu, împreună cu ceramica Cernavodă I (vase cu scoică pisată în pastă), apar și unele vase și fragmente de vase de tip Cernavodă III, vase cu analogii în sudul Dunării (vase din pastă fină, cenușie cu torți tubulare) și o mare cantitate de vase de tip Cucuteni B₂ (inclusiv vase pictate). Dacă în unele așezări din sudul Munteniei ceramica Cucuteni B (etapa Cucuteni B₂) este sporadică, la Râmnicelu ca și la Pietroasa Mică – „Gruicul Dării” este bogat reprezentată, reprezentând cca. 50 % din cantitatea totală.

În campaniile arheologice din anii 2008–2010 am descoperit amenajări ale popinei efectuate în timpul locuirii Cernavodă I:

- În anul 2008 am observat că marginea de est a popinei a fost amenajată, panta fiind foarte ușor înclinată fapt evident în profilul nordic al S2.

- În campaniile 2009-2010 a fost identificat șanțul unei

palisade, săpat perpendicular pe axul lung al popinei și care a fost cercetat pe o lungime de aprox. 15 m. A fost identificat datorită umpluturii formată din sediment cenușiu, ce contrasta cu sedimentul gălbui – loessoid (în care șanțul a fost săpat). Traseul este semicircular, separând popina în două zone, practic delimitând zona cu vestigii arheologice abundente de cea cu foarte puține vestigii arheologice. Umplutura era formată din sediment gălbui – cenușiu, dur, bătătorit. Șanțul are forma unei pâlnii, cu gura de cca. 2 m, îngustându-se treptat, iar baza are lățimea de 0,55 – 0,50 m. Fundul șanțului are un aspect neregulat, fiind surprinse și cercetate câteva gropi de pari și de stâlpi. În umplutura șanțului au fost descoperite fragmente ceramice, care pot fi atribuite culturii Cernavodă I

În campania 2011 am urmărit următoarele obiective:

- continuarea săpăturilor începute în campania 2009-2010, în primul rând, continuarea cercetărilor la șanțul palisadei;

- trasarea unor noi secțiuni, cu scopul de a urmări traseul șanțului palisadei;

În campania 2011 am cercetat o secțiune de 10 x 3 m, trasată în partea centrală a popinei, la est de axul mare.

Principalele rezultate:

Șanțul palisadei, descoperit și cercetat în S3, S5-S6 în campaniile 2009 – 2010, a fost identificat și în S7. Principalele trăsături ale șanțului palisadei sunt următoarele:

- șanțul a fost identificat, până acum, pe o lungime de aprox. 9,5 m, are un traseu arcuit și este perpendicular pe axul lung al popinei;

- a fost identificat la adâncimea de – 130/135 cm, datorită umpluturii formată din sediment gălbui - cenușiu, ce contrasta cu sedimentul gălbui – loessoid (în care șanțul a fost săpat);

- șanțul cercetat în S7 continuă traseul șanțului palisadei identificat în jumătatea vestică a popinei;

- în S7, umplutura șanțului era formată din sediment gălbui – cenușiu, dur, bătătorit; în anumite zone, umplutura conținea pigmenți de lipitură (sediment loessoid bine frământat și bine netezit); acest aspect indică faptul că șanțul a fost umplut foarte repede după ce a fost săpat;

- în secțiune, șanțul are forma unei pâlnii, gura fiind largă de cca. 2,00 – 2,20 m, îngustându-se treptat, iar la baza are o lățime de 0,50 – 0,60 m; adâncimea șanțului, de la gură până la bază, este de 0,55 – 0,60 m;

- pe fundul șanțului am identificat și urme de gropi de pari, situație întâlnită și-n S3, adică în partea vestică a șanțului;

- în umplutura șanțului, mai ales în partea sa superioară, am descoperit o cantitate mare de oase sparte (mai ales oase de mamifere mari), fragmente ceramice (unele dintre ele cu urme de ardere secundară) și unelte din silex (unelte pe lame).

Rezultatele obținute în campania 2011 conduc spre următoarele concluzii:

- Șanțul palisadei taie aproape întreaga popină în zona sa centrală, fiind identificat pe o lungime de cca. 35 m din cei 55 m cât are popina în lățime.

- Popina a fost atent amenajată, palisada fiind doar o parte a acestei amenajări. Șanțul palisadei are un traseu semicircular, separând popina în două zone. Se remarcă faptul că vestigiile se concentrează în zona nordică a popinei, adică în partea fortificată a popinei

Rezultatele cercetărilor din campaniile 2009 – 2011 ne-au permis să identificăm și anumite detalii constructive ale palisadei:

- palisada era formată din bărne de lemn de diferite dimensiuni, fapt evidențiat de existența unor gropi de pari cu diametrul diferit, dar și de faptul că există praguri pe fundul șanțului pentru a "ridica" bărnele mai scurte;

- construcția palisadei s-a desfășurat în etape, iar modul în

care au fost montați parii/stâlpilor palisadei a impus, la rândul său, amenajarea șanțului; la capetele dinspre marginile popinei, pe fundul șanțului am identificat gropi de stâlpi/pari, în vreme ce în partea centrală, șanțul are o adâncime mai mare și de aceea, la partea superioară a fost amenajat un strat de sediment loessoid în care au fost încastrați stâlpii/parii palisadei.

În acest moment al cercetărilor, locul și importanța așezării Cernavoda I de la Râmnicelu – Popină în cadrul ariei culturale Cernavoda I trebuie redefinit. Prezența amenajărilor, mai ales a fortificației, sunt indicii ale faptului că această așezare avea un rol important în cadrul așezărilor din eneoliticul târziu situate în nordul Munteniei și sudul Moldovei

A fost săpat o secțiune, totalizând 30 mp: S5 = 10 x 3 m;

În S7 am identificat urmele șanțului palisadei, descoperit și în S3, S5, S6. A fost surprins pe o lungime totală de 9,5 m și are un traseu semicircular. Șanțul are, în secțiune, forma unei pâlnii, gura fiind largă de cca. 2,00 – 2,20 m, îngustându-se treptat spre bază, unde are o lățime de 0,50 – 0,60 m; adâncimea șanțului, de la gură până la bază, este de 0,55 – 0,60 m. În umplutura șanțului am descoperit urme de pari/stâlpi și, la partea superioară, o cantitate semnificativă de oase de animale și fragmente ceramice arse secundar.

Am folosit pe lângă săpătura manuală și tehnicile moderne ale cercetărilor de tip survey. Acest fapt ne-a permis să putem înțelege mai bine, distribuția vestigiilor arheologice pe suprafața popinei. De asemenea, tehnicile de tip survey, ne-au oferit ocazia să distingem posibilul traseu semicircular al palisadei.

Obiectivele cercetărilor viitoare:

- continuarea cercetărilor în afara S7, înspre marginea estică a popinei, pentru a surprinde în întregime traseul palisadei;
- continuarea săpăturilor înspre partea sudică a popinei pentru a vedea dacă nu există și alte lucrări de fortificare sau alte amenajări.[Stănică Pandrea, Mirela Vernescu]

Bibliografie:

N. Harțușche, Complexul cultural Cernavoda I de la Râmnicelu – județul Brăila, Istros 1, 1980, p. 33-91.

65. Râșnov, jud. Brașov [Cumidava]

Punct: Grădiște, Erdenburg

Cod sit: 40376.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 38/2011

Colectiv: Liviu Petculescu - responsabil (MNIR), Stelian Coșuleț, Ionel Bauman (MJ Brașov), Ion Dumitrescu (MJ Argeș), Darren Poltorak (Archaeotek Canada), Traian Dumbrăveanu (student UBB Cluj)

Campania din acest an, finanțată de către Consiliul Județean Brașov, s-a desfășurat în perioada 11 iulie – 31 august și a avut ca obiectiv continuarea cercetărilor în praetentura sinistru a castrului de la Cumidava, conform programului început în anul 2006¹.

În campania 2011 au participat, pentru al doilea an consecutiv, un număr de 10 voluntari, aparținând Organizației Archotech Canada (Centre de Recherches et Techniques Archéologiques), în baza contractului de parteneriat încheiat între organizația menționată și Muzeul Județean de Istorie Brașov. Voluntarii, din diferite țări, au fost coordonați de către arheologul Darren Poltorak, lector universitar.

Voluntarii au lucrat în sector propriu, care a constat în demontarea maritorilor dintre suprafețele Sp. 5 și Sp. 6 lung de 4 m și

lat de 1 m și între Sp. – 6 și Sp. 6, cu lungimea de 6 m și aceeași lățime de 1 m, din care s-a demontat jumătate. În sectorul lor, voluntarii au ajuns până la nivelul de călcare al barăcilor, au golit gropile aparținând acestui nivel și șanțurile de fundație ale pereților barăcilor. Printre materialele descoperite în aceste sector enumerăm ceramică dacică și romană, parțial întregibilă, un denar din timpul dinastiei severice și un mâner de bronz decorat. O parte din echipă a verificat prin sondaje în afara castrului, rezultatele obținute prin carotele prelevate în campania anterioară pentru analizarea conținutului de fosfați al solului, care probează nivele de locuire în zonele respective.

Colectivul românesc de cercetare a deschis 7 noi suprafețe cu dimensiunile standard la castrul Râșnov, de 6 x 4 m, separate de mariori cu lățimea de 1 m, marcate Sp. 9, Sp. 10, Sp. - 9, Sp. - 10, Sp. - 35, Sp. - 45, Sp. - 55 și a demontat mariorii dintre suprafețele Sp. 4 și Sp. 5, Sp. 14 și Sp. 15, Sp. 5 și Sp. 15, Sp. – 7 și Sp. – 8. Suprafețele Sp.9, Sp. 10, Sp. – 9 și Sp. – 10 au fost dispuse în continuarea vechilor suprafețe, spre via principalis iar suprafețele Sp. – 35, Sp. – 45, Sp. – 55, în laterală față de vechile suprafețe, înspre via sagularis.

În mariorul dintre Sp. – 7 și Sp. – 8, la adâncimea de 0,50 m, a fost identificat șanțul de implantare al unui perete de lemn cu lipitură de chirpici, orientat oblic față de construcțiile romane, lat de 0,40 m. Întrucât acest șanț are doar 0,12 m adâncime, este evident că a fost surprins doar spre fundul său și nivelul de călcare al clădirii aferente trebuie să fi fost deasupra nivelului roman de călcare și chiar al nivelului actual. Din acest motiv nu au fost descoperite materiale arheologice care să dateze acest complex. În mariorul respectiv, la adâncimea de 0,65 m, apare partea superioară a șanțului de implantare a peretelui median al barăcii cu un șir de camere duble.

În mariorii dintre suprafețele Sp. 14 și Sp. 15, în șanțul de implantare al peretelui exterior al barăcii, s-au surprins urmele a doi pari verticali de 0,25x0,25 m. În mariorii dintre suprafețele Sp. 4 și Sp. 5 și Sp. 14 și Sp. 15, nivelul celei de a doua faze a barăcii, marcat și de o cărămidă de pavaj, a apărut la adâncimea de 0,80 m. Sub acest nivel avem un strat de locuire de 0,30 m, bogat în materiale arheologice, deșus pe podeaua primei faze de existență a barăcii. Printre materialele descoperite pe cele două podele și în stratul de depunere dintre ele amintim o buterolă de fier dreptunghiulară, un denar de la Severus Alexander, un denar subaerat de la același împărat, o mărgică butoiaș de bronz, o cataramă dreptunghiulară de bronz argintat, fragmentară, o aplică de centiron dreptunghiulară fragmentară, un pond mic de plumb de formă pătrată și o țintă de bronz.

În suprafețele Sp. 9, Sp. 10 și Sp. – 9, Sp. – 10, săpate până la nivelul la care încep șanțurile de implantare ale pereților de lemn și chirpici ale barăcilor, au fost identificate încă trei compartimentări ale clădirii cu un singur șir de camere și ale barăcii cu un șir dublu de camere și începutul unei a patra camere. Ca și în campaniile anterioare, în spațiul dintre cele două clădiri a fost descoperită o mare cantitate de material arheologic în cadrul căruia predomină vase ceramice și opaițe.

În suprafața Sp. – 35 a fost descoperită temelia lată de 1,20 m a construcției tip hală surprinsă în Sp. – 4, Sp. – 5, Sp. – 14, Sp. – 15. Imediat sub stratul de nivelare peste care s-a ridicat clădirea de piatră, la adâncimea de 1 m, apar șanțurile de implantare ale unei barăcii cu un șir dublu de camere, având pereții de lemn cu lipitură de chirpici.

În suprafața Sp. – 45 a fost intersectată via sagularis. Aici a apărut și o vatră rotundă delimitată de un inel de pietre și un bogat material arheologic mobil printre care mai multe fibule, majoritatea de bronz și una de fier și un fragment mare de terra sigillata de producție locală (Micăsasa?).

Suprafața Sp. – 55, a fost săpată în agger, până la adâncimea

de 0,60 – 0,80 m, urmând a fi continuată în campania următoare.

În această campanie a fost descoperit și un ac de bronz preistoric cu capul aplatizat având două perforații laterale, cu aspectul unor ochelari, care împreună cu ceramica de tip Schneckenberg descoperită în anii anteriori atestă o locuire de epoca bronzului de o oarecare intensitate.

În anul 2012 se va finaliza cercetarea celor două clădiri identificate în campaniile anterioare, poziționate între via sagularis și via principalis, se vor deschide noi suprafețe în zona clădirii de piatră paralel cu suprafețele Sp. – 35, Sp. – 55 pentru a se stabili numărul de clădiri până la via sagularis din jumătatea stângă a praetentura sinistra și a se preciza datele tehnice privind construcția via sagularis și sistemului de fortificație în această zonă. De asemenea, prin fotografii aeriene, analize de fosfați și periegeze în diferite perioade ale anului se va cerceta terenul dintre castru și râul Bârșă în încercarea de a se identifica așezarea civilă aparținătoare castrului.

Note:

1. CCA 2007, p. 291 – 292; CCA 2008, p. 265 – 257, pl. 56; CCA 2009, p. 185 – 186; CCA 2010, p. 109 – 111.

Abstract:

The excavations in the praetentura sinistra of the Roman auxiliary fort at Râșnov, started in 2006, continued in 2011. In this season of excavations, were dug the one meter wide balks witch separated the areas Sp. 4 and Sp. 5, Sp. 14 and Sp. 15, Sp. 5 and Sp. 15, Sp. – 7 and Sp. – 8; and 7 new areas also in praetentura sinistra: Sp. 9, Sp. 10, Sp. - 9, Sp. - 10, Sp. - 35, Sp. - 45, Sp. – 55, all of 6x4 m and separated one from the others by one meter wide balks.

In the areas Sp. 9 and Sp. 10 were uncovered completely three rooms of the wooden long building identified in the previous seasons of excavations and in Sp. – 9 and Sp. – 10, three double contubernia of the wooden barrack discovered in 2009. In between these two buildings was found a large number of small finds among witch pottery and clay lamps.

In Sp. - 35 was excavated another wooden barrack parallel with the previous ones partially superposed by the stone building of the last construction period of the fort, already found in Sp. – 4, Sp. -5, Sp. – 14, Sp. – 15.

In the area Sp. – 45 was digged via sagularis and in Sp. – 55 the agger and the defensive wall.

In 2011 was discovered a number of small finds among witch: silver and bronze coins, a lot of bronze brooches and an iron one, an iron sword scabbard chape, belt fittings, horse harness fittings different metal fittings, tools, a small lead weight, glass, clay lamps, pottery and a bronze pin dated in the bronze age.

66. Ruginoasa, com. Ruginoasa, jud. Iași

Punct: Dealul Drăghici

Cod sit: 98783.01

Colectiv: Cornelia-Magda Lazarovici – responsabil (IA Iași), Gheorghe Lazarovici (UEM Reșița), Senica Țurcanu, Arina Hușleag, Ligia Teodor (CMNM Iași), Maria Știrbu (CCB Iași)

În cursul anului 2011, prioritatea principală cu privire la situl în discuție a vizat prelucrarea materialului arheologic (respectiv spălare, întregire, marcare și prelucrarea statistică integrală). Prelucrarea s-a

desfășurat în laboratoarele Complexului Muzeal Național Moldova, rezultând câteva vase cucuteniene pictate care au putut fi refăcute. Ca și în anul anterior, 2010, prelucrarea statistică a materialelor spălate a fost finanțată din venituri proprii. În total în baza de date au fost introduse 16.000 de fragmente, provenind din săpăturile arheologice efectuate în intervalul 2001-2010. Pe baza acestora, cele trei mari categorii ceramice sunt reprezentate astfel: ceramica uzuală (17,45%), ceramica semifină (64,58%), ceramica fină (17,45%). Din păcate, puține vase din cele descoperite au putut fi reconstituite sau restaurate, motivul principal fiind fragmentarea excesivă a materialului descoperit. Cea mai mare parte a ceramicii semifine și fine este decorată cu pictură tricromă pe o față sau pe ambele fețe, unele fiind acoperite doar cu o pictură roșie. Categoriile semifină și fină prezintă o varietate mai mare de forme, dar motivele decorative nu au putut fi întotdeauna reconstituite din cauza fragmentării. Prelucrarea statistică (forme, decor) a avut în vedere în primul rând analiza fragmentelor provenind din complexe investigate (locuințe, bordeie, șant).

Pe lângă preocuparea privind prelucrarea materialului ceramic am avut în vedere și extinderea investigațiilor privind diferite tipuri de alte artefacte. Astfel, mai multe probe din piese de cupru descoperite în anii anteriori au fost trimise spre analiză la un laborator de specialitate din Germania. Tot în Germania au fost trimise și câteva probe de cărbune descoperite în bordeie pentru analiză radiocarbon.

În luna iunie 2011, colegii G. Bodi și R. Pîrnău au prelevat probe de pământ pentru analize pedologice și palinologice. Din păcate probele analizate nu au permis identificarea urmelor de polen care să permită reconstituirea mediului antropocucutenian. Analizele pedologice efectuate au precizat caracteristicile solului specific zonei (de tip faeoziom cambic; cu apariții insulare ale faeoziomurile stagnice, rendzinele, litosolurile, etc.), ca și a celui din arealul așezării (litosol și rendzina calcarică scheletică (P1)¹).

Totodată a fost finalizată și analiza materialului faunistic descoperit în intervalul 2001-2010. Astfel, din cele 8205 piese, 7236 au putut fi determinate până la gen și chiar specie, fiind identificate mamifere, păsări, reptile (chelonieni) și moluște (lamelibranhiate și gasteropode). Mamiferele reprezintă 22,67% din totalul pieselor determinate, predominând resturile de la mamiferele domestice (84%), cele sălbatice întrunind un procentaj mult mai scăzut, de doar 16%. Dintre mamiferele domestice predomină porcinele, urmate de bovine, ovicaprine și câine. Referitor la mamiferele sălbatice, mai bine reprezentați sunt cerbul, urmat de mistreț și căprior, sporadic fiind întâlnite și alte specii (lupul, pisica, ursul, castor, jder, bourul). Moluștele, reprezentate de diferite specii ale genului Unio și melcul comun (*Helix pomatia*) reprezintă 76,16% din întregul material determinat. Reptilele sunt reprezentate prin nouă fragmente de plastron, aparținând probabil chelonianului *Emys orbicularis*. Două fragmente de humerus provin de la două specii de păsări acvatice diferite. Pe baza acestei analize, având în vedere zona restrânsă care a fost cercetată și din care a provenit materialul analizat, se poate formula ipoteza că membrii comunității de la Ruginoasa erau implicați mai ales în creșterea porcinelor (și a bovinelor), vânătoarea constituind doar o activitate sporadică, iar în timpul anotimpului cald, necesarul de alimentație era completat și prin culegerea moluștelor.

Note:

1. Informații amabile G. Bodi, directorul proiectului: Analiza integrată a datelor arheologice, pedologice, palinologice și arheozoologice din situri neo-eneolitice din estul României.

Bibliografie:

Țurcanu S., Podoabe pentru gât reprezentate pe statuetele antropomorfe ale complexului cultural Cucuteni-Tripolie, Cercetări

Istorice SN 27-29, 2008-2010, Iași, 2011, p. 9-36.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Țurcanu S., Știrbu M., Tincu S., Furnică R., Leonti I., Mîrzan A., Ruginoasa - Dealul Drăghici, Campania 2010, CCA 2011, p. 111-114.

C. Miscka, 2010: Beispiele für Ähnlichkeit und Diversität neolithischer und kupferzeitlicher regionaler Siedlungsmuster in Rumänien anhang von geomagnetischen Prospektionen, in *Leben auf dem Tell als soziale Praxis. Beiträge des Internationalen Symposium in Berlin vom 26.-27 Februar 2007*, Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn, 2010, p. 71-84.

D. Micle, L. Măruia, M. Török-Oance, Gh. Lazarovici, C.-M. Lazarovici, A.Cîntar, Archaeological geomorphometry and geomorphography. Case study on Cucutenian sites from Ruginoasa and Scânteia, Iași County, Romania, în *Annales d'Université Valahia Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire, Tome XII, Numéro 2, Târgoviște, 2010*, p. 23-37.

L. Măruia, D. Micle, M. Oance, Gh. Lazarovici, C.-M. Lazarovici, L. Smadu, Vlad, A. Stăvilă, L. Bolcu, Archaeological geomorphometry and geomorphography. Case study on Cucutenian sites from Ruginoasa and Scânteia Iași County, Romania, în *Computer Applications and Quantitative Methods in Archeology - CAA'2010, Granada, Spain*.

Ionescu C. et alii 2010: Ionescu C., Hoeck V., Ghergari L., Simon V., Precup C., Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Characterization of the Copper Age Ceramics of the Cucuteni-Tripolye culture (Ruginoasa, Romania), comunicare prezentată la 20th Meeting of IMA (International Mineralogical Association), Budapest, 21-27 August 2010, *Acta Mineralogica-Petrographica Abstract series*, 6 (CD), p. 109.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Despre unele reprezentări antropomorfe masculine din cultura Cucuteni, *Acta Moldaviae Meridionalis* 30/2009, Ed. Sfera, Bârlad, 2010, p. 37-47.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Țurcanu S., Cucuteni. A Great Civilization of the Prehistoric World, ed. L. Stratulat, Ed. Palatul Culturii, Iași, 2009, p. 147-150, 184-189.

Lazarovici C.-M., Cucuteni Ceramics: Technology, Typology, Evolution, and Aesthetics, în „The Lost Worlds of Old Europe. The Danube Valley, 5000-3500 BC”, Eds. David W. Anthony with Jennifer Y. Chi, The Institute for the Study of the Ancient World at New York, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2009, p. 128-161.

Mischka C., Geomagnetic Prospection in Neolithic and Copper Age Settlements in Romania, *Eurasia Antiqua* 14, 2008, Berlin, p. 99-113.

Abstract:

During 2011 our main interest was focused for the processing of the archaeological material. Only few pots can be reconstructed in the end. 16000 ceramic fragments have been introduced in our database (materials related with the excavations from the period 2001-2010). Based on these, the ceramic categories present the next structure: usually pottery (17,45%), semifine pottery (64,58%), fine pottery (17,45%). Semifine and fine pottery present different shapes and are decorated mainly with trichrome painting. Statistic analyze was especially focus for complexes (houses, pit houses, ditch).

In the same time samples for radiocarbon dating and copper artifacts have been sending to special laboratories. Palinological analyses did not give information related with prehistoric landscape. Have been established the specific soils of the area and those characteristic for settlement zone.

It was also finished the analysis of the animal's remains. Domestic species prevail (84% from 7236 bone pieces that have been determined), the wild species (16%) being less important for the economy of Ruginoasa community. Between domestic species,

pigs are on the first place, followed by bovines and sheep-goats, dogs. For the wild species better represented is the deer, boar etc. Mollusks are represented by *Unio* and *Helix pomatia*, proving the use for a complimentary diet. Few bones of water birds also have been identified.

67. Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpia Traiana Sarmizegetusa]

Cod sit: 91063.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 41/2011

Colectiv: Ioan Piso – responsabil, George Cupcea, Rada Varga, Andrea Cumurciuc (UBB Cluj), Felix Marcu (MNIT), Ovidiu Țentea (MNIR)

Cele două mari obiective ale campaniei din 2011 au fost stabilirea planului Capitoliului din forum novum și continuarea cercetărilor în templul palmyrean, situat la vest de forum vetus. Ambele obiective au putut fi cu greu atinse din cauza finanțării insuficiente pentru un șantier de dimensiunile și de importanța Sarmizegetusei romane. În perioada 10 iulie – 6 august am lucrat cu un număr de șase până la voluntari, care au dovedit multă râvnă și devotament, dar nu erau pregătiți să transporte cantități imense de pământ sau să mute blocuri. În perioada 22 august – 7 septembrie am beneficiat de finanțarea Ministerului Culturii și Patrimoniului Național și am putut lucra, pe lângă studenți, cu muncitori din sat.

Capitoliu

Ioan Piso, Felix Marcu, Ovidiu Țentea, George Cupcea, Rada Varga, Andrea Cumurciuc

Scopul principal a fost dezvelirea completă a Capitoliului. În urma campaniei din 2010 rămăsese necercetată partea din spate (de vest). Urma să stabilim dacă planul templului este peripteros sau peripteros sine postico, adică dacă exista o colonadă și în spate sau numai un zid comun celei și întregului templu. Am deschis două suprafețe în partea de vest, S6 la nord de S2/2008, de 7 m (nord-sud) x 6,50 (est-vest), și S7 la sud de S2/2008, de 14 m (nord-sud) x 2/5 m (est-vest), având deci o formă ușor trapezoidală. Pentru cunoașterea elementelor de arhitectură ni s-a părut a fi important a deschide o suprafață, S8, la sud de podium, mărginită de peretele sudic al canalului post-roman C5. Ea pornește de la peretele estic al secțiunii S1/2007 și se întinde spre est pe 18 m. Lățimea ei (nord-sud) este, de la peretele sudic al canalului C5, de 3 m. Nu am putut prelunge suprafața S8 până la limita de est a Capitoliului din lipsă de bani. Suprafețele S6 și S7 ne-au adus rezultatul scontat, ajungând practic la limita de vest a podiumului templului. Limita a fost atinsă în două puncte: pe traseul lui S2 și în colțul de nord-vest. În rest, ne mai lipsește cam o jumătate de metru, pe care nu l-am putut săpa din cauza proprietății Delinescu.

În cursul campaniei din 2011, prin extinderea săpăturii spre vest prin suprafețele S6 și S7, a fost terminată dezvelirea Capitoliului.

Dimensiunile totale ale Capitoliului, incluzând treptele, sunt 28,50 m (est-vest) x 19,40 m (nord-sud). Edificiul se compune din trei părți esențiale: o fundație foarte puternică, pe care este construit un podium, iar peste acesta este înălțat templul propriu-zis.

Fundația a fost construită după preceptele lui Vitruvius. Ea a fost numită Z12 și are rolul de a susține stereobatele, făcând parte

din podium. Se întinde și sub trepte și măsoară 28,50 m (est-vest) x 19,40 m (nord-sud) x 1,35 m (adâncime). Prezintă goluri acolo unde urma a fi pusă umplutura de piatră, lut și nisip (c. 5).

Podium-ul constă din stereobate, deci din zidurile din opus quadratum, care susțineau structurile portante ale templului (colonadele și pereții celei) și din umpluturile dintre stereobate (c. 5). Stereobatele au constat probabil din cinci rânduri de blocuri de calcar. Blocurile erau prinse de fundație și între ele cu mortar. În anumite porțiuni "egalizarea" se face chiar cu pitere plate și mortar. Cum grosimea blocurilor de calcar este de 40 cm, înălțimea podium-ului este de aproximativ 2 m, cărora li se adaugă pavimentul de marmură. Aproximativ până la aceeași înălțime este păstrat pe alocuri nivelul umpluturii c. 5. Modul de construcție a podium-ului Capitolului din Sarmizegetusa este foarte apropiat de cel al podium-ului templului din Schönbühl/Augst (Augusta Raurica). Până și numărul de cinci rânduri de blocuri ale stereobatelor este identic. Stereobatele sunt următoarele: Z17 pentru colonada de est (a pronaos-ului), Z19' și Z18' pentru colonadele de sud și de nord și Z21 pentru peretele de vest al celei și al templului. Pentru cella au mai fost construite stereobatele Z9 pentru peretele de sud, Z10 pentru peretele de nord, Z25 pentru zidul de intrare de sud și Z26 pentru zidul de intrare de nord. Între Z19' și Z9, ca și între Z10 și Z18', umplutura c. 5 a fost pusă peste fundații de piatră (Z13 și Z27). Între Z25, Z26, Z9 și Z10, deci în suprafața corespunzătoare interiorului celei, umplutura c. 5 a fost pusă pe o fundație de piatră și lut cu grosimea de 50-60 cm, așezată direct pe humusul antic. Observațiile au putut fi însă făcute numai în zone mici. Astfel a luat naștere podium-ul, pe care se înalță templul propriu-zis. Probabil că fețele exterioare, din opus quadratum, a podium-ului, erau placate cu marmură. Certitudine în această privință vom putea dobândi numai în urma studierii tuturor fragmentelor arhitectonice.

Porțiunea de pe podium din fața celei trebuie să fi fost podită cu plăci de marmură de Bucova, în timp ce în interiorul celei pardoseala era din marmură de import diferite nuanțe.

Pentru construirea treptelor s-a făcut un fel de rampă din lut galben și piatră (c. 33+34), care a servit inițial urcării pe podium a blocurilor și a coloanelor. Apoi a fost făcută o substrucție de piatră și mortar pentru trepte (Z16), iar în final au fost montate treptele propriu-zise. Zona treptelor este cuprinsă între zidurile laterale Z19 la sud și Z 18 la nord. În 2008 s-a făcut observația că treptele inițiale ar fi putut fi din calcar și că ulterior ar fi fost înlocuite cu trepte de marmură. Nu mai suntem atât de siguri de asta. Din presupusele trepte de calcar nu s-a pastrat decât un singur fragment, în timp ce din cele de marmură s-au pastrat mai multe bucăți în canalul post-roman C6 din fața substrucțiilor treptelor. Precizăm că treptele se află peste zidul vestic de incintă a macellum-ului, care a precedat forum novum.

Planul templului propriu-zis rezultă din dispunerea stereobatelor și din locul de descoperire a elementelor arhitectonice. Două fragmente inferioare de fusuri de coloană ne dau certitudinea că diametrul acestora la bază este de 88 cm, ceea ce înseamnă o înălțime a coloanei de circa 10 m. Au fost găsite și numeroase fragmente mici de capiteliuri corintice. Important este că toate aceste fragmente au fost găsite nu numai în fața templului, ci și al sud și la est de el, provenind, deci, de la colonadele laterale. Este încă un argument pentru un templu peripteros. Argumentul principal constă însă în dispunerea stereobatelor. Z17, Z19' și Z18' nu pot susține decât colonadele pronaos-ului și pe cele laterale, de sud și de nord. Cât despre Z21, el închide templul spre vest, unde nu există colonadă. Avem, deci, de-a face cu un templu peripteros sine postico.

Am pornit de la presupunerea că atât colonadele, cât și zidurile celei, au fost dispuse pe axul fiecărei stereobat. În acest caz, colonada de est, cea a pronaos-ului, susținută de Z17, are

lungimea de 16,50 m. Ținând seama atât de diametrul fusurilor și de un intercolumnim normal, avem de-a face cu un templu corintic hexastil peripteros sine postico. Scăzând câte o rază de fus din fiecare parte, putem conta cu un intercolumnium (din ax în ax) de 3,12 m. Celor șase coloane ale pronaos-ului le corespund lateral câte șapte coloane, iar totul se închide la vest cu un zid susținut de stereobatul Z21. Avem, deci, de-a face cu o situație identică celei de la Augst (Augusta Raurica) în cazul bine cunoscutului "Forumtempel". Nu numai planul celor două temple, ci și dimensiunile sunt aproape identice. Este încă un motiv pentru a identifica templul din Augst cu un Capitoliu.

În ce privește cella, trebuie respectat același intercolumnium. Cu alte cuvinte, distanța dintre axul coloanei și axul peretelui celei trebuie să fie de 3,12 m. Pereții celei se află pe axul stereobatelor respective, care au lățimea de 1,80 m. Ei trebuie să fi avut grosimea de 90 cm, adică lungimea obișnuită a blocurilor de calcar folosite în construcția Capitolului. Asemenea considerațiuni ne duc la dimensiunile interioare ale celei: de 8,90 m (nord-sud) x 10,40 m (est-vest). Nu putem spune nimic despre o cella tripartită, care nici nu mai fost o regulă începând cu domnia lui Antoninus Pius. Lățimea intrării este sugerată de spațiul lasat liber între stereobații Z25 și Z26, care susțineau pereții de est ai celei. Ea este de 4 m, care presupune o înălțime a intrării de 6-7 m. Este suficientă pentru o statuie a lui Iupiter tronans presupusă a avea o înălțime de circa 4,5 m. La aceasta dimensiune s-a ajuns pe baza lățimii de 6 cm a unui deget mare de la o mână a lui Iupiter, de trei ori cât lățimea naturală. O statuie a lui Iupiter tronans de 4,5 m nu este o exagerare, atunci când în provinciile nord-africane cunoaștem statui de 6 sau de 7 m.

Este evident că pereții exteriori ai celei erau placați cu marmură. Urmează să identificăm asemenea plăci. În ce privește pereții interiori, ei puteau fi decorați cu fresce. În S2/2008 au fost descoperite două fragmente de frescă.

În ceea ce privește identificarea drept Capitoliu și nu drept templu imperial, un argument îl reprezintă fragmentul unei acvile de marmură, descoperit în 2008. De altfel, prezența în colonia Sarmizegetusa, care reprezintă o copie a Romei, a unui Capitoliu este absolut obligatorie. Ea domina forum novum, care este, prin urmare, un for religios prin excelență. Pe de altă parte, temple imperiale dominante apar de-abia sub Severi. Cercetările epigrafice au dus la concluzia că acest Capitoliu a fost dedicat într-o zi de 23 mai (a. d. X Kal. Iulias) a unui an necunoscut. Terminus ante quem este dat de statuia lui M. Sedatius Severianus din criptoporticul de nord. Ea este datată în anul 153. Prin urmare, Capitoliul împreună cu întregul forum novum vor fi fost ridicate în jurul anului 150. În ziua de 23 mai se celebra la Sarmizegetusa și în întreaga Dacie epulum Iovis (banchetul lui Iupiter), cea mai mare sărbătoare a provinciei.

Zidurile

Z 12 – În 2007 am numit Z12 partea din substrucția Capitolului situată la sud de Z13, iar partea la nord de Z 10 am numit-o Z 15. Socotiserăm atunci că zidurile care susțineau templul propriu-zis au fost Z9 la sud și Z10 la nord. Acum numim Z 12 fundația care susține pretutindeni stereobatul (Z 17, Z 19', Z 25, Z 26, Z 18, Z 19, Z21) și substrucția treptelor (c. 32+33 și Z 16). Prin urmare, prin Z 12 îl înțelegem acum și pe fostul Z 15. Z 12 are suprafața netedă, având în asiza superioară pietre mici de râu și mortar alb, pregătit ca pat pentru blocuri. El are lățimea de ca 2,40 m la S și de ca 2,20 m la N. Grosimea lui Z 12 este în partea de nord (fostul Z 15) de 127 cm. Se află la cota de 63 cm. Pe el este pus un strat de lut de 3-5 cm (c. 40), pe care se distinge o peliculă de mortar, la suprafața căreia se află o peliculă de mortar pentru fixarea blocurilor. Spre sud, Z 12 va fi înglobat în canalul târziu C5.

Menționăm că în principiu Z 12 este construit pentru a susține stereobații, dar cel puțin parțial îl găsim și sub Z13, care susține

umplutura c. 5. Nu îl găsim în niciun caz sub umplutura din cella. Din acest punct de vedere, rețeta lui Vitruvius, potrivit căreia substrucția din opus caementicium trebuia să se afle sub întregul podium, nu este respectată.

În partea de sud, Z 12 este mărginit de un fel de bordură continuă, lată de aproximativ 45 cm, din piatra mărunță și mortar galben (Z 24). Între această bordură și Z 19', respectiv Z 19, se află un șir de blocuri. În partea de nord Z 12 este mărginit de lespezi de calcar, care s-au păstrat pe o lungime de 7 m.

Z16+c. 32-33 – Reprezintă substrucția treptelor și umplutura dintre aceasta și Z17. C. 32 este practic același lucru ca și c. 33, numai că primul se află la V de treapta superioară și se întinde până la Z17, pe când al doilea se află chiar sub substrucția treptelor, care constă dintr-o șapă de zidărie. Dinspre Z17, c. 32 arată astfel: este compus din rânduri de piatră de râu lunguiață, pusă oblic, alternând cu lut galben de adâncime, provenit din ceea ce s-a excavat atunci când s-a făcut substrucția podium-ului. C. 32+33 rămâne ca o umplură între trepte și Z17. Pe el se află un strat de mortar, pe care era așezată ultima treaptă, respectiv pavimentul acestuia. Lungimea nord-sud a lui Z16+32+33 este de 14,4 m, echivalând cu deschiderea treptelor. Lățimea (est-vest) este de 5,80 m, din care 3,80 m o reprezintă lățimea totală a treptelor la bază. Această lățime cuprinde probabil și fundația lui Y1, rămasă din vremea macellum-ului. Pe aceasta și pe o umplură din fața ei, de circa 20 cm, a fost așezată prima treaptă de calcar, din care se mai păstrează un fragment în extremitatea de E a lui S2. Acest fragment măsoară 65 cm (est-vest) x 56 cm (nord-sud); H = 30 cm. Este puțin ros spre est și are un șanțuleț nord-sud, la 20 cm de latura sa de vest și la 44 cm de latura sa de est. Lățimea acestei prime trepte, fără avea și treapta suprapusă, putea fi de 45 cm. Ea acoperă cu câțiva centimetri marginea lespezilor (c. 34) din curte. Urmele aceleiași trepte se văd și pe marginea lespezii așezate spre nord.

Pentru această prima fază, cea cu treptele de calcar, am numărat 10 trepte, cu substrucția rău păstrată. Cu partea superioară a podium-ului erau în total 11 trepte. Din substrucția celei de a zecea trepte se păstrează o lungime de numai 1,50 m. Această substrucție a treptelor este construită din piatră mică de râu și mortar alb, pe miezul de piatră și lut (33). Grosimea ei nu depășea 20 cm. În marginea de vest a canalului C6 și în spatele acesteia au fost găsite bucăți din trepte de marmură. Este greu de crezut că prima treaptă ar fi fost făcută din calcar, iar celelalte din marmură. Trebuie deci să presupunem înlocuirea treptelor de calcar cu trepte de marmură și că nivelul curții ar fost înălțat, acoperind prima treaptă de calcar, în măsura în care aceasta nu a fost demolată. Cu această ocazie sau odată cu construirea canalului târziu C6, a avut de suferit și partea inferioară a substrucției și astfel a ieșit aici la iveală c. 33. Normal ar fi să fi rezultat 9 trepte de marmură, înalte de 20-22 cm. Nu sesizăm și o ajustare a substrucției cu aceeași ocazie, dar ea este posibilă. În fața treptelor, în stratigrafia romană, acolo de unde a fost scoasă prima treaptă de calcar, a fost găsit în situ un denar de la Septimius Severus. Ar putea fi un indiciu asupra datei înlocuirii treptelor de calcar cu trepte de marmură.

O problemă este cea a diferenței dintre panta curții, de 75 cm pe lățimea frontului Capitoliului și linia superioară a podium-ului, care trebuie să fi fost orizontală. Corectarea va fi fost făcută prin trepte, a căror grosime trebuia să descrească de la nord la sud.

Z17 – Este stereobatul colonadei pronaos-ului. A fost surprins în S2 și S3, este orientat nord-sud. Este adosat lui Z18, Z19, lui c. 32 și lui c. 5. Este pus pe o substrucție Z12. Constă din opus quadratum, scos în cea mai mare parte de o groapă modernă cu aceeași orientare est-vest. Linia dreaptă nord-sud pe care s-a păstrat c. 32 și Z18 ne face să credem că Z17 se întindea pe toată lățimea substrucției podium-ului, adosându-se dinspre V zidurilor Z18 și Z19.

În S2 s-a păstrat un bloc din șirul de est, iar în S3 s-au păstrat 4 șiruri est-vest, pe o lungime (est-vest) de 4,40 m și pe o lățime (nord-sud) de 2,20 m; H = 45 cm. A mai rămas un singur rând în înălțime. Pentru egalizarea lui Z12 a fost pus un strat de lut de 2-3 cm, iar pe primul rând de blocuri a fost pusă o șapă de mortar alb, în care se văd urme ale blocurilor din următoarea asiză. Judecând după aceste urme, în al doilea rând șirurile au fost puse E-V.

Z18 – A fost surprins în S3. Este analog lui Z19 și constituie marginea de nord a podium-ului, de la colțul de N-E până la Z 17. Era adosat lui Z16 și lui Z17 (astăzi gropii de scoatere a acestuia). L = 4,75 m (E-V); I = circa 2m (N-S). Constă din paramenți de calcar și un emplecton din opus caementicium. În extremitatea de est a fost distrus de intervenții târzii. Paramentul de est este distrus, dar trebuie să fi fost identic cu cel al zidului Z19. Din paramentul de nord s-a păstrat un singur rând de blocuri, cu înălțimea de 30-40 cm. Din paramentul de sud s-au păstrat două rânduri de blocuri, cel inferior cu înălțimea de circa 30 cm, iar cel superior cu înălțimea de circa 35 cm. Lățimea șirurilor de blocuri ale paramenților este de circa 50 cm. Primul bloc al paramentului de sud prezintă aproape de suprafață o gaură de scoabă de 6x4 cm și adâncă de 8 cm. Z18 este pus pe substrucția Z12. Emplectonul este lat de circa 115 cm, variind în funcție de lățimea blocurilor din parament. Se compune din piatră de râu de dimensiuni foarte diferite și mortar alb.

Z19 – Mărginește treptele spre sud. A fost surprins în S4 în anii 2008 și 2010. Se înalță pe Z 12. Nu stă însă direct pe acesta, ci pe un strat de piatră cu mortar, dispus oblic, ceea ce s-a putut constata în capătul de vest. Nivelul lui Z12 este aici de +105 cm, ca și în S 1. Prezinta aici o bordură din piatră de râu, aparent fără mortar. Se adosează lui Z16 și lui Z17. Lungimea est-vest este de 5 m (6 blocuri în paramentul sudic). Lățimea (nord-sud) este de 2,20 m. Z12 iese de sub Z19 spre sud cu circa 45 cm (vezi raportul pe 2008). Pe aceasta substrucție era dispus un șir de blocuri, constituind o bordură, care se mărginea spre nord cu Z19, Z19', Z17, iar spre sud cu Z24. Este întrerupt acolo unde se lipește de Z17. După acesta, Z19 continuă spre vest cu Z19', demolat de intervențiile moderne (vezi mai departe). Z19 constă din paramenți de calcar și un emplecton din opus caementicium. Primele două rânduri ale emplectonului sunt din pietre mari, de 30-35 cm (vezi desenul). Din paramenți s-a păstrat pe trei laturi (nord, sud și est) numai un șir de blocuri, cu înălțimea de 35 cm. Lățimea paramentului este pentru cel de sud de 60 cm, pentru cel de est de 50 cm, iar pentru cel de nord de 60 cm. Pe laturile de sud și de est paramentul a fost tăiat pentru a se crea un locaș lat de 15-23 cm și adânc de circa 12 cm. Acest șanțuleț servea probabil amplasării unor plăci de marmură care placau podium-ului. Cum emplectonul s-a păstrat deasupra blocurilor până la o înălțime de 70 cm, putem presupune că inițial mai existau încă cel puțin două rânduri de blocuri de calcar. În emplecton se vede, de altfel, în partea de sud, o asiză la 35 cm de la blocul de jos.

O chestiune greu de rezolvat este cea a plăcilor de calcar cu margine profilată. Au fost găsite de obicei de-a lungul laturilor de nord și de sud ale podium-ului, iar în 2007 în zona substrucțiilor Z12 și Z15. Cele mai multe sunt înroșite de incendiu, ceea ce înseamnă că au fost puse pe marginea de sus a podium-ului și că pe ele a căzut lemnăria aprinsă. Una dintre aceste lespezi a fost găsită căzută chiar lângă paramentul de sud al lui Z19. Este lată de 50 cm, potrivit-ului se cu lățimea blocurilor paramentului.

Emplectonul este lat de 90 cm și are compoziția celui al zidului Z18. El păstrează forma și lățimea blocurilor din parament. Z19 se înalță cel puțin până la înălțimea maximă a lui Z16 (a treptelor). Ca și Z18, Z19 este un rezalit al fațadei Capitoliului, pe care se afla probabil o statuie.

Z 19' – Reprezintă stereobatul colonadei de sud a Capitoliului., dar nu se mai păstrează decât foarte puține blocuri din

acesta. Practic descriem porțiunea corespunzătoare a fundației Z12, pe care era pus. Lungimea sa totală, până la Z21 este de 17,30 m. Desi are aceeași direcție cu Z 19, spre vest, se află dincolo de Z17 și este fundamental diferit de Z19. Amprenta câtorva blocuri este foarte clară. Z 19' este pus pe aceeași substrucție Z12, iar spațiul pentru el este delimitat spre sud de bordura din care s-a păstrat un bloc in situ (vezi desen). Zidul avea lățimea (nord-sud) de circa 1,40 m, ceea ce înseamnă probabil trei rânduri de blocuri dispuse est-vest. Substrucția identică (Z 12) indica faptul ca zidurile Z17, Z19' și, cum se va vedea mai departe, Z18', au fost construite concomitent. De altfel, și după Vitruvius mai întâi sunt construite stereobatele și abia după aceea se pun umpluturile din piatră și lut sau nisip.

Z 18' – Este continuarea spre vest, dincolo de Z17, a lui Z18. Reprezintă stilobatul care susține colonada de nord a Capitoliului. Lungimea totală, până la Z21, este de 17,30 m. Ca și Z 19', este construit din blocuri, de la care se mai văd foarte puține amprente. Statea pe Z 12. Ca pretutindeni, Z 12 este netezit cu lut, pe suprafața căruia se află o peliculă de ciment alb, pe care erau prinse blocurile.

Z21 – Astfel a fost numit stereobatul care susține peretele de vest al întregului Capitoliu, inclusiv al celei. Indiferent de modul de dispunere a blocurilor de calcar pe stereobatele Z18', Z19' și Z21, noi numim Z21 stereobatul care se întinde din marginea de nord în marginea de sud a podiumului. La fel am procedat cu Z17, care susține colonada pronaos-ului. Z21 are lungimea de 19,40 m, ceea ce ne dă lățimea (nord-sud) a podium-ului. Este în general lat de 2,70 cm (în dreptul umpluturii c. 5 din cella); lățimea sa variază în funcție de capetele vestice ale lui Z18', Z27, Z10, Z9, Z19' și Z13. Primul șir de blocuri ale stereobatului Z18' este dispus est-vest, până la extremitatea de nord-vest a lui Z21. În schimb, pe cea mai mare suprafață a lui Z21, pe cea centrală, blocurile par a fi dispuse câte patru pe direcția nord-sud, pentru ca pe Z 18' și pe colțul de sud-vest al lui Z21, ele să fie din nou dispuse est-vest. Al doilea rând de blocuri are pretutindeni o dispunere inversă, pentru a completa o țesătură. Știm asta de pe amprente de blocuri de pe Z9, Z10 și Z17. Pe Z21 se păstrează mai multe urme de gresie galbenă, ca și în umplutura lui Z27 și în umplutura din spatele treptelor. Ele provin din demontarea macellum-ului, ce a precedat construirea Capitoliului și a lui forum novum.

Z 9 – Este stereobatul care susține zidul sudic al Capitoliului. Lungimea totală este de 9,30 m, iar lățimea de circa 1,80 m. Se mărginește spre sud cu Z13, iar la nord cu umplutura c. 5 și cu zidul Z25. Fundația lui, până unde am putut ajunge în S1/2007, este alcatuită din Z12. În prima asiză blocurile au fost dispuse nord-sud, iar în a doua est-vest. Între asize au fost folosite mult ciment alb și pietre mici și plate pentru egalizare. Putem spune că prima asiză a lui Z9 nu are limite perfect drepte, ci se întrepătrunde cu Z13.

Z10 – Este stereobatul care susține zidul de nord al celei. Are lungimea de 9,30 m și lățimea de circa 1,80 m. Se mărginește la sud-est cu Z26, la sud și la est cu umplutura c. 5, la nord cu Z27+c. 5, iar la vest cu stereobatul Z21. Este similar cu stereobatul de sud (Z 9). A fost pus peste Z 12. Ca și la Z9, s-a păstrat prima asiză, cu blocurile pe doua rânduri, orientate nord-sud. Deasupra s-a pus mult mortar alb și chiar pietre de râu pentru egalizare, iar în mortar se disting blocurile din a doua asiză. Din aceasta s-a păstrat un bloc întreg de 80 cm (est-vest) x 75 cm (nord-sud) x 45 cm și două blocuri foarte corodate din calcar nisipos: de 90 x 35 x 50 cm și de 50 x 65/40 x 25 cm. Dinspre vest vedem secțiunea capătului lui Z10. Distingem două blocuri dispuse nord-sud, ambele cu lungimea de 90 cm și înalte de 55 cm și cu suprafața acoperită de mortar, în care era fixată asiza următoare. Mortar a rămas și pe fața lor dinspre vest, ceea ce înseamnă că spațiile dintre blocuri sunt umplute și lateral cu mortar.

În ce privește ordinea construirii zidurilor Z10 și Z26, s-ar părea că întâi a fost construit "dintr-o bucată" zidul Z26, împreună cu

porțiunea de est a zidului Z10 și că abia după aceea a fost completat înspre vest zidul Z 10. Atât Z10, cât și Z26 sunt mărginite spre nord și spre sud de zidulețe din piatră de râu și mortar alb, pentru fixarea umpluturii c. 5 pe Z27 și în interiorul celei. Grosimea acestora este de 40-70 cm, în funcție de dimensiunile pietrelor.

Z25 – Se lipește la sud de Z9, iar la nord, est și vest de umplutura c. 5. Este construit în opus quadratum și reprezintă porțiunea de sud-est a stereobatului pe care se sprijină zidul celei. Fundația lui Z25 pare a fi constituită din piatră de râu și lut galben, care sunt eventual așezate pe Z12. Dimensiuni: 160 cm (nord-sud) x 2,30 m (est-vest). S-a păstrat o prima asiză din două șiruri de blocuri: cel de sud din 4 blocuri dispuse nord-sud și cel de nord din 3 blocuri dispuse est-vest. Aceste blocuri sunt inegale și mai mari decât cele de până acum (ca la Z26). Din a doua asiză avem un singur bloc, de 90 cm (est-vest) x 60 cm (nord-sud); H = 40 cm, plasat est-vest și având către sud, aproape de muchie, o scobitură un pic oblică de prindere de 15 cm (est-vest) x 2 cm (nord-sud); H = 27 cm. Servea prinderii de blocul următor cu ajutorul unei scoabe și a plumbului topit. Alte două blocuri sunt un pic mișcate și reprezintă marginea de est a asizei. Blocurile din a doua asiză au fost lipite de prima asiză cu un ciment alb, în care s-au păstrat amprente de blocurile lipsă.

Pot fi făcute câteva observații legate de Z9 și Z25 privind succesiunea lucrărilor. Întâi a fost ridicat stereobatul (Z9 și Z25). Cel puțin până la nivelul celei de-a doua asize a lui Z9, marginea umpluturii c. 5 este dreaptă, cuprinzând piatră de râu și mortar, în care se văd urmele blocurilor scoase. Până la nivelul celei de-a doua asize se păstrează o margine cu mortar neted. Se poate interpreta și ca un zid îngust de circa 35 cm, care desparte sau încadrează stereobatul și umplutura c. 5. Rolul său este de a fixa această umplură.

Z26 – Reprezintă stereobatul pe care se sprijină peretele de nord-est al celei. Îi corespunde lui Z25, pe care se sprijin peretele de sud-est al celei. Se mărginește la nord cu Z10, iar la sud-est și la est cu umplutura c. 5. Măsoară circa 2,5 m (est-vest) x 4 m (nord-sud) și este alcătuit din două șiruri de blocuri. Se păstrează prima asiză și blocuri deplasate din asizele următoare. Aceste blocuri sunt enorme, probabil ca și cele din Z10, și prezintă unele particularități. Un exemplu este un bloc de 90 x 60 x 80 cm, care urma a fi despăcat, așa cum arată urmele de sfredel și de dalta (vezi foto). S-a renunțat la despăcare și a fost întrebuințat la grosimea de 80 cm. Un alt bloc dizlocat are 110 x 50 x 60 cm. Un bloc din prima asiză, singurul de pe latura de sud, are 110 cm (est-vest) x 120 cm (nord-sud). Pe latura de est sunt dispuse est-vest 4 blocuri ceva mai mici. Z26 are spre est o margine comună cu Z10, margine care le separă de umplutura c. 5. S-a păstrat o parte din această margine, constând dintr-un bloc de 88 x 40 x 45 cm și care continuă spre sud cu o porțiune de zidărie păstrată pe 45 cm (nord-sud) x 40 cm (est-vest) x 35 cm (H). Ea este așezată pe blocurile din prima asiză a zidurilor Z26 și Z10.

Ziduri exterioare

Z3 – A fost surprins în secțiunea S1/2007. Are orientarea est-vest. Reprezintă probabil zidul porticului, al cărui stilobat este Z8. Cota maximă: 2,41 m. Este lat de 120 cm; adâncime: 150 cm. Este construit din piatră de râu cu mortar alb. Z3 pare să fi fost traversat de canalul C4, cele două părând contemporane. Groapa modernă a căutat acest canal. De la cota 2,27, pe o porțiune de 10 cm în sus, s-a păstrat un strat de tencuială cu opus signinum gros de 3 cm. Singura explicație pare a fi placarea elevației. Ne aflăm deci, cel puțin pe fața de nord, pe elevație. Nu s-au găsit însă fragmente de marmură de placaj, ca în criptoporticul de nord.

Z8 – A fost surprins în secțiunea S1/2007 și în suprafața S8. Are orientarea est-vest, fiind paralel cu podium-ul și cu Z3. Am greșit în 2007 considerând că ar fi lipit de podium. De fapt, se află la 1,80 m de acesta. Este destul de distrus. În capătul de vest a fost tăiat de canalul post-roman C3. Spre est a putut fi urmărit în suprafața S8

pe o lungime de 11,5 m, până aproximativ în dreptul zidului estic al celei. Lățimea inițială pare a fi fost de 90 cm. Prezintă asemănări cu Z20. Nu a fost săpat până la baza fundației. A fost construit din piatră de râu și mortar alb, cu pigmenți de cărămidă. Cota maximă: 1,73 m. Rolul său pare a fi cel de stilobat pentru un portic exterior, care mărginea spre sud Capitoliul. În cazul acesta porticul se sprijinea pe zidul Z3. Acestui portic îi aparțin coloane cu fosul mai subțire decât cele ale Capitoliului, probabil cu diametrul de 44 cm. Două asemenea fusuri fragmentare se pot vedea în profilul căzut al secțiunii S1/2007. Porticul de pe latura sudică continua cu cel de pe latura vestică (Z21 + un zid necunoscut). Nu am întâlnit element din el pe latura nordică, în secțiunea S1/2007. O bună analogie pentru porticul pe trei laturi a Capitoliului întâlnim la Augst.

Z20 – A fost surprins în S2/2008, când nu am văzut lucrurile foarte clar. Actualul Z20 diferă de ceea ce am descris în 2008. Are direcția sud-nord, este paralel cu substructura Z12 a lui Z21 și se află la circa 130 cm de acesta. Nu-i cunoaștem adâncimea și fundația. L-am surprins până la o înălțime de 50 cm, este lat de 90 cm. Prezintă multe asemănări cu Z8. Este construit, ca și acesta, din pietre mari și mijlocii de râu, chiar din bucăți de calcar, legate cu mortar alb, pe alocuri cu pigmenți de cărămidă. Elementul care unește fundația lui Z21 (Z12) cu Z20 este un strat de mortar gros de până la 20 cm, alb cu pitericele. Lângă Z20 s-a găsit o plintă a unei coloane de calcar, cu latura de 40 cm și cu diametrul capătului de 36 cm. Ar putea indica faptul că Z20 este stilobatul unui portic din spatele Capitoliului, dar nu de marmură, ci din calcar. Acest portic ar fi în continuarea porticului presupus de-a lungul laturii sudice a Capitoliului (Z3 + Z8). Coloane de calcar se găsesc în insula 3 (cercetări D. Alicu și G. Băeștean), vecină cu insula din spatele Capitoliului. De asemenea în imediata apropiere a lui Z20 se află în profil capătul de sus

Baze

B1 – Este implantată în Z16, de fapt în c. 33, la 1,80 m sud față de Z18. O parte a substructurii se păstrează la 1,05 m de marginea de est a lui Y1, cuprins în Z16. Au mai rămas două blocuri refozite. Cel de nord măsoară 75 cm (est-vest) x 65 cm (nord-sud). Are forma unui trapez cu baza lată în jos. Cel de sud măsoară 105 x 45 cm. Ambele sunt groase de 30 cm. Ambele au șanțulețe pentru scoabe, provenind dintr-o utilizare anterioară Suprafața utilă a bazei este de 100 cm (N-S) x 105 cm (est-vest). Nu știm dacă nu era cu ceva mai lungă spre est, marginea ei de est aflându-se pe marginea canalului C6. Ar putea fi, prin urmare, și o bază de statuie ecvestră. Ea nu are pendant în porțiunea de sud a treptelor.

B2 – Substructură de bază de statuie în colțul de sud-est al lui S4. Este construită din piatră de râu și mortar, mărginită spre nord de o lespede (34 din primul pavaj) și iese din profil pe o lungime de 1,95 m (est-vest) și 1,15 m (nord-sud). Avem de-a face cel puțin cu o statuie ecvestră, dacă nu cu una în atelier.

Canalul post-roman C3

Canal post-roman între Z3 și podium (Z12+Z21), depistat în secțiunea S1/2007 și în suprafața S8. Direcția este sud-est – nord-vest. Dincolo de profilul de est al lui S1 îl sparge pe Z3 sau este paralel cu el. A fost surprins pe o lungime de 5,30 m. Este făcut din piatră de râu, dar și din bucăți de marmură. S-au păstrat până la 6 rânduri. Pietrele au lungimea maximă de 50 cm, ceea ce indică și lățimea marginilor canalului. Canalul propriu-zis este lat de circa 30 cm și are ca umplutură nisip, pigmenți de mortar, cărămidă și fragmente ceramice romane. Adâncimea maximă: 125 cm; cota maximă a pereților: 2,50 m. Nisipul aluvionar a deversat dincolo de margini și îl găsim colmatat. Pe latura nordică, în partea de jos, avem 6 blocuri de calcar, fiecare de 60-80 cm, unul de marmură, de 30 cm și, în partea de est, un fus de coloană spart, perpendicular pe peretele canalului. Peste fusul amintit se află un altul, care iese din dărâmătură. Ambele sunt mai mici decât cele ale Capitoliului, cu

diametru probabil de 44 cm și par a aparține porticului de sud (Z3 + Z8). Cota maximă a laturii de sud este de 2,16 m.

Canalul post-roman C5

Canal post-roman de-a lungul marginii sudice a podiumului, cu orientare E-V. A fost identificat în secțiunea S1/2007 și în suprafețele S4/2010 și S8/2011. Are o orientare diferită de celelalte canale post-romane, fiind întâmplător paralel cu zidurile. Taie platforma 12, adâncindu-se cu 35 cm de la suprafața acesteia. Podium-ul ar fi trebuit să constituie marginea de nord a canalului. Nu s-a mai păstrat nimic din această margine. Ea (zidul și bordura) a fost scoasă de o groapa mai recentă, care se vede pe profilul de V al lui S 1. Marginea de sud are adâncimea (înălțimea) maximă de 140 cm și este construită cu destul de multă grijă din blocuri ce aparținuseră stereobatelor, din blocuri profilate de calcar, ce fuseseră dispuse pe marginile podiumului, dintr-o mulțime de fragmente arhitectonice de marmură și din piatră de râu, clădită într-un loc pe 10 rânduri. Printre fragmentele arhitectonice se numără partea inferioară a unui fus de coloană cu orificiul central și cu raza de 44 cm, având în profunzime o lungime de 1,40 m. Peste el se află un fragment similar, cu lungimea de 120 cm și cu aceeași rază. La vest de cele două fragmente de fus avem în perete un fragment de plintă, incomplet, cu înălțimea de 45 cm. În extremitatea de vest a peretelui sudic al canalului C5 se află, sub un bloc de calcar, probabil tot o plintă foarte deteriorată. În suprafața S 7 a fost dezvelită din canalul C5 o porțiune de 2 m est-vest, până în profilul vestic al săpăturii, dincolo de care se unește cu canalul C3. Nu se putea apoi îndrepta decât spre nord, de-a lungul laturii vestice a podiumului. În porțiunea amintită pereții canalului C5 sunt construiți în felul următor: cel nordic este compus din marginea substructurii Z12, peste care au rămas două blocuri, probabil in situ, din stereobatul Z 21. Blocul de est are dimensiunile: 25 cm (est-vest) x 55 cm (nord-sud) și grosimea (adâncimea) de 40 cm. Următorul care intră în profil, are 64 cm (est-vest), 89 cm (nord-sud) și grosimea (adâncimea) tot de 40 cm. Peretele sudic constă din două plăci de calcar refozite și puse pe cant: placa dinspre est prezintă o profilatură pe marginea de est și măsoară 85 cm (est-vest) x 52 cm (înălțime) x 20 cm (lățime). A doua placă măsoară 87 cm (est-vest) x 58 cm (înălțime) x 20 cm (grosime). Aici lățimea canalului este de 33 cm, iar în apropiere de profil de 17 cm, din cauza celui de-al doilea bloc al peretelui nordic, care intră în canal.

Observații preliminare la suprafața S8/2011

Aceasta, cu dimensiunile de 18m (est-vest) x 3 m (nord-sud), nu a fost complet săpată din lipsa banilor. A rămas să ne adâncim 50-100 cm. Spre nord suprafața este mărginită de peretele sudic al canalului C5, descris mai sus. Vedem deocamdată numai piesele de la suprafață, care au fost fotografiate, desenate, iar, în cele ce urmează, sumar descrise. În latura de vest există un de fus de coloană de marmură, lung de 70 cm și cu diametrul de 88 cm. La 3 m est de acesta a fost dezvelit un fragment de bază de statuie, din spate și stânga, cu profilaturi: 77 x 55 x 64 cm. Există pretutindeni fragmente de fusuri de coloană. O particularitate a lor o reprezintă decupajele patrulete, adânci de 3-4 cm, cu margini netede și cu fundul rugos. Au fost făcute pentru a se repara imperfecțiunile, de genul petecelor de pe statuile de bronz. La 2,10 m est de amintita bază de statuie se află fusul de coloană descris la peretele canalului C5. La încă 1,60 m spre est avem o placă de marmură incompletă, groasă de 16 cm. Ar putea fi una dintre plăcile de marmură care placau podiumul de calcar. Aproape lipite de această placă avem două fusuri de coloană despicate, cu lungimile de 1,5 și 1,6 m. În imediata apropiere a bazei de statuie a flamenului (vezi raportul din 2010) am mai găsit un fragment de bază de statuie și trei fragmente de fusuri de coloană. Este evident că monumentele continuă spre sud, cel puțin până la zidul Z3, fiind toate căzute sau transportate din Capitoliu. Piesele mari, cele descrise, a trebuit să le lăsăm deocamdată pe loc.

Au fost găsite și multe piese mărunte: un fragment din degetul mare de la piciorul stâng al lui Iupiter și alte mici fragmente foarte bine lustruite din statuia divinității; fragmente mărunte, dar sugestive din antablament (arhitravă și friză) fragmente de inscripții, printre care din baza de statuie a flamen-ului; ceramică.

Templul zeilor palmyreni

Ioan Piso, Ovidiu Jentea

Cercetarea arheologică a templului zeilor palmyreni din centrul Coloniei Dacia Sarmizegetusa s-a derulat în campania 2011 între 11 iulie – 6 august. Datorită întârzierii cu care au fost virajii banii de către MCPN, forța de muncă a constat exclusiv din studenți și masteranzi de la Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj Napoca și de la Universitatea din București, precum și din voluntari.

Faza de lemn

Cercetarea acestei faze a început în anul precedent (în S2), dar elementele ei au fost complet cercetate în 2011¹. Dificultatea cercetării și interpretării a constat în intervențiile moderne, care au ajuns pe alocuri până în faza de lemn, și în faptul că spațiul este limitat și deranjat de elementele fazelor de piatră: ZY2, ZY3, ZY12, ZY13, ZY16. Structurile de lemn au fost surprinse sub forma unor amprente în humus. Un prim element al acestor structuri este un aliniament de gropi de bârne orientat nord-sud (denumite „A”, „B”, „C”, de la sud la nord). Groapa de par A are diametrul de 40 cm. La 65 cm spre nord se află groapa B (25 x 27 cm), la nord de aceasta, la 65 cm se află groapa de stâlp „C”, cu diametrul de 35 cm și adâncimea păstrată de 50 cm. Aceste gropi au făcut parte dintr-un perete de lemn din care s-a păstrat o amprentă de 20 x 25 cm, care ar fi putut fi urma unei scânduri. La circa 30 cm est de acest aliniament se află un alt șir de 3 gropi de bârne (P12), denumite de la nord la sud, „D”, „F”. Amprenta F, dinspre sud, poate fi începutul unui perete, suprins pe o lungime de 50 cm (nord-sud) și o lățime de 25 cm (est-vest). În interiorul acestei amprente se conturează și o groapă de bârnă. La 60 cm spre nord a fost identificată o groapă de bârnă („E”) cu diametrul de circa 35 cm, care constituie începutul unui șanț de implantare a unui perete cu orientarea est-vest (P12). La 60 cm nord se află groapa de stâlp „D”, cu diametrul de 35 cm. Unele gropi de stâlp din P12, P11 sunt unite prin două dungi de lut galben, late de 10-15 cm. Aceste dungi nu reprezintă contururile șanțurilor de implantare, ci amprente lăsate de scândurile care unesc bârnele din structura peretelui. Substrucția din lut galben aparține podelei. Un element asemănător a fost identificat și între gropile de bârne „C” și „D”. Gropile de bârne și șanțurile pereților P11 și P12 sunt umplute cu pământ amestecat și lut ars. Această umplutură a fost identificată și în gropile de stâlp „B” și „C”.

Peretele P11, orientat est-vest, include în traiectul sau o groapă de stâlp „G” plină cu cenușă. Compoziția șanțului acestui perete pare să fie ulterioară gropii „E”. Acest element ipotetic nu ne poate conduce spre o concluzie privitoare la existența a doua faze ale construcțiilor de lemn în acest spațiu. Avem de-a face cu două traiecte paralele aparținând unor pereți de lemn orientați nord-sud despre care nu putem afirma în ce relație stratigrafică se află. Așadar nu putem preciza dacă aceste clădiri sunt contemporane sau succesive.

Groapa G1 din partea de vest și nord-vest a suprafeței S2 a fost probabil anterioară amenajării elementelor construcției de lemn. În partea de nord a suprafeței S2 groapa G1 (310 cm - est-vest x 350 cm - nord-sud) se unește cu groapa G2 (160 cm - Est-Vest x 350 cm - Nord-Sud). Ele sunt umplute cu un pământ amestecat, compus din mult lut galben, conținând pigmenți de mortar, de cărbune și fragmente de țiglă. Contextele arheologice care au umplut G1 și G2 au fost denumite 117, respectiv 116. Este posibil ca aceste gropile

să fi fost excavate în vederea extragerii de lutului necesar construirii unor pereți de lemn. Cele două gropi au fost străpunse parțial de gropi moderne în partea de sud. Stratul de amenajare și utilizare al fazei de lemn este c. 112 și conține dintr-o peliculă compactă de lut galben. După demolarea fazei de lemn este așternut în partea de est c. 111, un strat de demolare și de amenajare, cuprinzând o catitate apreciabilă de balast. În partea de vest a suprafeței amintite, acest strat a fost denumit 111'. Groapa G3 a fost secționată de zidurile ZY13, ZY16 și ZY3. Are dimensiunile: 97 cm (est-vest) x 180 cm (nord-sud) x 73 cm (adâncime). A fost umplută de straturile 119 și 115, conținând un bogat material arheologic. Din cauza spațiului îngust și a distrugerilor moderne nu ne-am putut stabili relația complexului G3 cu elementele identificate din clădirea cu pereți de lemn.

Zidurile

Completări la ZY3 – Zidul nu aparține fazelor I-II, ci doar fazei III, a templului, ca și ZY9'. Fundația, fără mortar, este alcătuită din pietre de râu, fragmente de țigle și cărămizi, și pământ, având chiar aspect de dărâmură. Fundațiile succesive presupuse în 2010, date de așa-zise crepide, sunt în realitate asize de construcție. Elevația este construită, ca și podium-ul și ZY9', cu opus signinum. Înălțimea păstrată a elevației este de 90 cm, lățimea de 80 cm. În ce privește porțiunea de la est de ZY13, din cauza distrugerilor și refacerilor din timpul lui C. Daicoviciu, ea este greu de datat. Se vede clar că porțiunile estică și vestică ale zidului ZY3 sunt adosate la ZY13. Judecând după faptul că zidul ZY13 a fost încadrat de ZY3, după care porțiunea din ZY13 cuprinsă între ZY2 și ZY3 a fost rasă până sub viitorul nivel de călcare, concluzia este că întregul zid ZY3 este târziu. Pe porțiunea rasă a lui ZY13 a fost pus c 101 (vezi și ZY13). Întregul zid ZY3 este adosat la ZY12, spre deosebire de ZY12 și ZY2, care sunt țesute în partea inferioară.

Completări la ZY12 și ZY2 – În raportul pe 2010 am amintit că ZY2 este spart în colțul cu ZY12, groapa fiind lată de 80 cm, apoi în pe direcția canalului C 2, dar mai sus decât acesta. De la coama păstrată spărtura este adâncă de 70 cm, sus este lată de 120 cm, iar jos de 50 cm. Totuși, orificiul pentru canal se află mai jos decât spărtura amintită și străpunge fundația zidului. Dimensiunile acestei perforații sunt de 45 x 40 cm.

Cercetarea arealului nordic al curții a fost realizată în cadrul suprafeței S3. Scopul acestei investigații a fost acela de a identifica delimitarea nordică a templului, pornind de la ipoteza de lucru ca spațiul nordic cuprindea elemente constructive asemănătoare celui sudic. Dacă traiectul zidului ZY9 a fost dezvelit integral în cursul cercetărilor din anul 2008, se pune problema identificării prelungirii spre vest a zidului ZY8, identificat între intersecțiile acestuia cu ZY6, respectiv ZY7. Supriza a fost că traseul lui ZY8 a fost identificat pe o porțiune de doar aproximativ 2 metri spre vest, el neputând fi identificat deocamdata dincolo de distrugerile cauzate de intervențiile ulterioare ale canalelor C1, C3 și C4, ale caror trasee au distrus planimetria clădirilor romane în acest areal. În acest moment nu putem preciza încă delimitarea nordică a construcției în ultima sa fază. Orientarea zidului ZY8 este puțin diferită față de restul zidurilor clădirii din care acesta face parte. Faptul amintit se poate datora și stării precare în care zidul respectiv se păstrează în momentul descoperirii, elevația sa fiind ușor oblică.

În zona nordică a podiumului, cercetată în S4 (3 metri nord-sud x 7 metri est-vest) a fost identificată o porțiune considerabilă a zidului ZY16', denumit astfel datorită faptului că are același traiect cu ZY16, identificat în partea sudică a podiumului.

În cursul cercetării din campania 2008 observăm faptul că zidul ZY9 (orientat E-V, care suprapunea încăperea „L”) suprapunea parțial ZY13. De asemenea, am constatat amprenta adosării acestuia pe ZY12, pe o porțiune de tencuială în unghi drept. În acel moment consideram că peretele ZY14 ar fi putut fi un stâlp adosat acestuia².

În fapt ZY13 se intersecta în unghi drept cu ZY15` (nord-sud) și continua spre est ușor dezaxat – ZY14.

Observăm, de asemenea, o diferență de nivel de 20 cm în interiorul acestei camere, denumind porțiunea de delimitare prag. În fapt delimitarea acestei porțiuni se realiza printr-un perete ZY15` (ulterior dezafectat), care se intersecta în unghi drept cu ZY14, ambii aparținând fazei 1 de piatră. Datorită faptului că parte din intersecția celor doi pereți este suprapusă de zidul ZY9, iar cercetarea zonei nordice nu a fost finalizată, nu putem preciza dacă traiectul peretelui orientat nord-sud, continua în la nord de zidul ZY9. La baza zidului ZY15`, pe o porțiune o înălțime de maxim 7 cm se observă frescă decorată similar celei de pe zidul ZY14. Podeaua pare să suprapună baza frescei întrucât în această porțiune nu poate fi sesizat chenarul din zona inferioară a decorației, cum a putut fi identificată în cazul zidului ZY14.

În aceste condiții delimitarea camerei „L” (considerată anterior a fi fost realizată de Z10, Z11 și Z12; fiind suprapusă parțial de podiumul templului și de zidul ZY9) se face de către ZY15` ZY13 și ZY12, partea sudică fiind suprapusă de podiumul „J”.

Astfel la nod de camera „L” se delimitează o altă cameră „M”, iar spațiul cuprins între Z16`, Z20 (în prelungirea lui ZY14) și ZY16 primește denumirea de „N”. Remarcabil este faptul că pe pereții ZY16` și ZY20 (intersectați în unghi drept) s-a păstrat o porțiune apreciabilă de frescă, asemănătoare ca manieră de realizare și motive decorative cu cea de pe zidul ZY14. Această porțiune cuprinde cele mai spectaculoase porțiuni decorate în tehnica frescei din întreaga clădire. Cel de-al doilea strat de tencuială dispus peste fresca de pe cele două ziduri (ZY 20 și ZY16`) nu a fost pictat. Tencuiala ulterioară a fost aplicată în urma buciardării atente a frescei (similar situației de pe frescei de pe ZY14). Această tencuială a fost aplicată pe toată suprafața zidului acoperit anterior de frescă, până la baza podelei. Podeaua superioară identificată în spațiul cuprins între ZY16`, ZY 20, podiumul J și ZY10 corespunde, cel mai probabil, unei faze ulterioare, neidentificându-se nicio porțiune în care aceasta să se lipească de vreun zid. Potrivit acestor observații se poate afirma că ambele tencuieli (fresca – anterioară și tencuiala nedecorată - ulterioară) au aparținut clădirii din prima fază de piatră.

Cercetarea limitei vestice a suprafeței S 3 a condus la identificarea feței estice a zidului ZY16` pe o lungime de aproximativ 4 metri. Se poate observa în detaliu perforarea acestuia de către canalele ulterioare (datând în perioada modernă) C3, respectiv C4. Un detaliu semnificativ l-a constituit identificarea la baza acestui zid a unui canal realizat din cărămidă. Acesta are o lățime de aproximativ 15 cm și o înălțime de 17 cm. A fost construit din șase rânduri de cărămizi cu grosimea de 5 cm, fixate cu mortar. În interiorul acestui orificiu au putut fi observate lentile succesive de cenușă alternând cu straturi de nisip amestecate cu lut galben destul de inconsistent. Este foarte probabil ca acest orificiu, care asigură comunicarea din subsolurile a două camere despărțite despărțite de ZY16`, să fi fost făcut parte din amenajarea unei instalații de hypocaust, din care încă avem destul de puține elemente.

O completare a observațiilor realizate anterior în cazul zidului ZY12 se poate face pentru traiectul din arealul nordic al podiumului, identificat în S4. Porțiunea nordică zidului ZY12 are, la nivelul asizelor, două maniere diferite de construire. Elevația segmentul nordic, pe o lungime de aproximativ 2,20 metri (cuprinsă între intersecția zidului cu ZY11 și până la 30 cm sud de intersecția virtuală cu ZY9) este realizată sau începe cu un strat din țigle (fapt observat la aceeași cotă și în cazul zidului ZY10), iar o porțiune de aproximativ 60 cm, până la colțul nord-vestic al podiumului, zidul este realizat exclusiv din piatră. Delimitarea dintre cele două porțiuni de zid se poate observa cu ușurință și în plan vertical. În acest stadiu nu putem preciza alte date funcționale determinate de această particularitate tehnică.

Canalul C 1 - A fost identificat în 2010, când a fost urmărit în suprafața S 1 între zidurile ZY2 și ZY9. Are direcția sud-nord și începe la 3,30 m nord de zidul ZY2. El deservea probabil un adăpost lipit de aceste ziduri. Rupe zidurile ZY3, ZY18, ZY9 și ZY8. Între ZY3 și ZY9 lățimea sa este de 20-50 cm, iar pereții sunt alcătuiți din monumente mari de marmură, din plăci de gresie de pavaj și din pietre de râu. Deoarece între ZY3 și ZY9 nu avem deocamdată posibilitatea de a dizloca monumentele de marmură, aici cercetarea acestui canal nu este încheiată. Am încheiat însă cercetarea canalului între ZY9 și marginea nordică a suprafeței S3. În această porțiune canalul are o lățime de 20-60 cm. Cel mai bine s-a păstrat peretele vestic, format la bază din monumente de marmură și piatră de râu, iar în partea superioară din piatră de râu. S-au păstrat patru sau cinci rânduri de pietre. Adâncimea maximă este de 90 cm. Porțiunea nordică a peretelui vestic este lipită printr-un rând de pietre, pe o lungime de 1,70 m de zidul ZY21. Peretele estic este mai rău păstrat și este de asemenea alcătuit din monumente de marmură și pietre de râu. Cota sigură este cea dată de spărtura prin zidul ZY9 – 332 cm. În general, adâncimea canalului putea fi de 90-100 cm. Cota coamei peretelui vestic se află la cel mult 270 cm. Nisip aluvionar a fost găsit în capătul nordic, unde el trece în contextul 132, care reprezintă o groapă mare în care a bălțit apa timp îndelungat. Nisipul 132 este despărțit de nisipul din canalul C1 de o lentilă de lut de circa 25 cm. C. 132 acoperea și jumătate din capitelul doric. În rest, pe fundul canalului s-a găsit pământ negru (de grădină), pătruns probabil în urma ultimelor intervenții moderne. Groapa modernă ajunge aproape pretutindeni până la fundul canalului.

Canalul C3 – Este paralel cu canalul C 1. Are direcția sud-vest – nord-est. Își are originea la 1,70 m nord de ZY9 și la 1,30 m de ZY13. Deservea probabil un mic adăpost în colțul format din ZY9 și ZY13. Lățimea este de circa 40 cm. În prima porțiune pereții sunt alcătuiți din fragmente de marmură și piatră de râu, păstrată în a doua porțiune pe trei rânduri. Peretele estic este format din ZY21. În această porțiune a fost găsit nisip aluvionar. Adâncimea maximă este de 1m, în dreptul zidului ZY21. Din prima parte a canalului nisipul aluvionar a fost înlăturat de groapa modernă. Canalele C 1 și C 3 sunt posterioare canalului C4.

Canalul C4 – Își are originea la vest de zidul ZY13. Are direcția sud-vest – nord-est. A rupt zidul ZY16`. A rupt de două ori zidul ZY13. Probabil că a rupt și zidurile ZY21 și ZY8. Prima spărtură în ZY13, dinspre sud, este lată de circa 70 cm și ajunge până la adâncimea de 344 cm. A doua spărtură se află la 1,20 m nord de prima, este lată de circa 60 cm și ajunge la -317 cm. Pe marginea spărturii se vede o piatră de râu lată, pusă în dungă. În această varinată canalul C 4 (C 4') se îndrepta spre nord-est de-a lungul zidului ZY21. Cele două traiecte vor fi desființate de canalele C 1 și C 3, deci de noi necesități de drenare a apei, legate de noi adăposturi. În locul în care C 4 distruge zidul ZY16` a fost identificat un fragment din baza unui vas lucrat la roată înceată, negru-cenușiu, decorat cu incizii vălurite. Fiind descoperit la baza canalului respectiv, ar putea fi un indiciu important privitor la datarea acestuia.

Între pietrele pereților canalelor se află mult nisip. Canalele au fost deci făcute în urma unor inundații și nu preventiv.

Contexte:

C. 101 – Strat de amenajare în suprafața S 2, între ZY2, ZY3 și ZY7. A fost identificat în plan și în profil. Este alcătuit din lut galben; H max. pastrat: 16 cm. Este acoperit și tăiat de c. 1. Acopera pe 102, pe ZY13 și pe 103. Reprezintă un prim strat de amenajare după desființarea lui ZY13. Apartine unei prime (?) faze a templului.

C. 102 – Substrucție de podea, din mortar alb, în S 2. Se află între ZY13, ZY7, ZY2 și ZY3. Este acoperit de 101 și îl acoperă pe 103. S-a păstrat pe porțiuni, cea mai mare fiind de 150 x 100 cm, neregulată și alveolată. Este puternic tasată spre est..

C. 104 – Strat de carbonizare, în S 2, la vest de ZY13. Este de culoare neagră; H max.: 3 cm. Constă din lemn ars. Este acoperit de c. 1 și îl acoperă pe 106. Este tăiat de groapa 121 și de ZY3. Provine din arderea acoperișului și a dușumelei. Nu am constatat aceeași arsură la est de ZY13.

C. 105 – Umplutura canalului C 1, în suprafața S 1, pe direcția sud-nord; H. max. 15 cm. Conține nisip aluvionar, puternic deranjat de gropile moderne (c. 1).

C. 106 – Strat de amenajare, în S 2, la vest de ZY13. Se păstrează pe o lungime (est-vest) de 2,7 m (vezi desenul profilului) și pe o lățime de 60 cm (nord-sud). Este tăiat de ZY3 și de ZY13, restul fiind distrus de groapa 121. Se distinge prin culoarea galben-maronie. Este alcătuit din lut galben, cuprinzând pietricele și pigmenți de mortar și de tencuială. H max.: 20 cm. Este acoperit de 104 și 101 și îl acoperă pe 107. Porțiunea superioară este 104, care reprezintă probabil dușumeaua arsă. C. 106+104 reprezintă a doua amenajare a podelei din faza II, deci II/1.

C. 107 – Strat de dărâmtură și de umplutură (amenajare), în S 2, între ZY2, ZY3 și ZY13. Se distinge prin compoziție și textură (afânat). H max.: 20 cm. Se compune din țigle, cărămizi, mortar, tencuială, nisip, pietricele. Este acoperit de 106, 1 și 104. Acoperă pe 108. Este tăiat de groapa 121 și de ZY3. Este dărâmtura unei prime faze de piatră corespunzătoare zidului ZY13.

C. 108 – Substrucție de podea, în S 2. A fost surprinsă pe ZY16 și pe o porțiune de 200 x 100 cm, la est de acesta. Se distinge prin culoarea galben-roșcată. Se compune din lut galben, ars la suprafață, unde se află și o peliculă de cărbune de lemn. H = ca 15 cm. Este acoperit de 117 și îl acoperă pe 109 și zidul ZY16. Este tăiat de groapa 121 și de ZY3. Arsura provine de la incendierea podelei și a acoperișului. Aparține primei faze corespunzătoare zidului ZY13. Cu 108' a fost notat pe desen stratul superior, puternic înroșit. Apartine fazei II/1, în care funcționa zidul ZY13.

C. 109 – Strat de amenajare în S 2. Se distinge pe o porțiune de 1 m pe profilul de la vest de ZY16. Se distinge prin culoarea galben-albicioasă și prin textură (afânat). Se compune din nisip și pietriș, cu moloz, pigmenți de cărbune și de țigle; H = ca 10 cm. Este acoperit de 108 și îl acoperă pe 110. Este tăiat de groapa 121. Se mărginește cu ZY16. Reprezintă o amenajare în urma desființării podelei(?) 110, corespunzătoare zidului ZY16.

C. 110 – Substrucție de podea(?) în S 2, la vest de ZY16. Se distinge prin culoarea brun-negricioasă și textura mai compactă în profilul de la vest de ZY16; H max.: 5 cm. Se compune din lut și mult cărbune de lemn, provenit probabil de la o dușumea carbonizată. Ar putea proveni și de la o vatră din cursul amenajării din prima fază de piatră, dar în acest caz nu știm care a fost nivelul de călcare corespunzător acestei faze. Aparține probabil podelei primei faze de piatră, corespunzătoare zidului X Y16 iar la est de acesta îi corespunde c. 119.

C. 111 – Strat de amenajare, în S 2. S păstrează pe profilul de la vest de ZY16. Seamănă cu c. 109. Se distinge prin culoarea galben-albicioasă și prin textură (afânat). Se compune din nisip și pietriș, cu moloz, pigmenți de cărbune și dărâmtură de perete cu bucăți de tencuială pictată; H = ca 10 cm. Este acoperit de 110 și îl acoperă pe 112. Este tăiat de groapa 121 și de zidul ZY3. Se mărginește cu ZY16. Reprezintă un strat de amenajare a fazei I de piatră, în urma demolării fazei de lemn, și este tăiat de zidul ZY16.

C. 112 – Elemente ale fazelor de lemn, în S 2 și în profilul de la vest de X Y16. Sunt acoperite de 111 și se află pe humusul antic. Sunt tăiate de groapa 121 și de toate zidurile. Avem de-a face întâi cu o amenajare cu lut, pe care par a se distinge urme de dușumea, urmată de o reamenajare a podelei cu o lentilă subțire de lut. Pe alocuri se vede o peliculă de mortar, probabil pentru fixarea podelei. În acest context au fost gasite o închizătoare de lorică segmentată și

un ornament de echipament legionar.

C. 113 – Se află în S2. Constă în mici suprafețe de mortar alb, între ZY13 și ZY16 și imediat la nord de ZY3: 42 x 53 x 6 cm; 86 x 25 x 5 cm. Sunt puse pe amenajarea (substrucția de podea) 112. Sunt tăiate de gropi moderne. Puteau servi la fixarea unei dușumele.

C. 114 – Se află în S2, la est de ZY13. Este un strat de amenajare din pământ lutos, de culoare galben-maronie. Cuprinde lut, fragmente de țigle și cărămizi, pietricele. Între ZY16 și ZY13 are grosimea de 50 cm, peste ZY16 are circa 8 cm. Constituie un strat de amenajare în vederea podelei din faza II/1. Se află peste 119 (între ZY16 și ZY13), peste ZY16 și peste 109. Poate fi considerat partea inferioară a lui 108, care este înroșit în urma unui incendiu. Este tăiat de ZY3. Se adosează la ZY13 și este tăiat de ZY3 și de 121.

C. 115 – Se află în S2, între ZY16 și ZY13. Reprezintă umplutura superioară a gropii G3; pământ lutos, de culoare gri închis. Conține lut brun, lut galben, pietre de râu de mici dimensiuni, pietricele, fragmente de cărămidă și material arheologic, multe oase. Acoperă pe 118. Este acoperit de 111. Este tăiat de ZY13 și ZY16.

C. 118 – Se află în S2, între ZY16 și ZY13. Reprezintă umplutura inferioară a gropii G3. Conține pământ brun-negricios cu mult cărbune, fragmente de țigle, material arheologic, multe oase. Se deosebește de 115 prin culoare și cantitatea de material arheologic. Provine de la un incendiu de la sfârșitul fazei de lemn. Umple groapa G3 și este acoperit de 115. Este tăiat de fundațiile zidurilor ZY16 și ZY13.

C. 119 – Se află în S2, la est de ZY16 și reprezintă un strat de amenajare (substrucție) de podea. Este alcătuit din lut nisipos, de culoare roșiatică, proenită din arsură; grosime: 10 cm. Se adosează la ZY16 și este tăiat de ZY13. Este pus peste 111. Reprezintă substrucția podelei din camera de la est de ZY16 din faza I de piatră.

C. 121 – Depunere de nisip aluvionar în S 2; H = ca 40 cm. Cuprinde și pigmenți de țigle, de mortar și de tencuială. Se deosebește de gropile moderne prin conținut. Dovedește o intervenție post-romană destul de veche și o băltire îndelungată a apei.

C. 122 – Substrucția treptelor, în suprafața S 1. Este delimitată spre vest de podium, spre sud de ZY17a, spre nord de ZY17b (scos în întregime), iar spre est de un zid necunoscut, scos de groapa modernă, apropiat de traseul zidului ZY19. Pe umpluturile anterioare sunt așternute rânduri de bolovani de râu de dimensiuni mari și mijlocii, care constituie o fundație puternică. Peste aceștia este pus un strat de mortar cu mult pietriș, gros de circa 25 cm. Între timp partea de est s-a scufundat din cauza umpluturilor anterioare, dincolo de limita de est a fostului zid ZY13. Suprafața păstrată este de 280 cm (est-vest) x 300 cm (nord-sud). Nivelul său de lângă podium trebuie să coincidă aproximativ cu nivelul de călcare în curte.

C. 127 – Se află în S2. Este o lentilă compactă de mortar, groasă de circa 1 cm, discontinuă. Are aspectul unei tencuiei albe de perete, prăbușită peste o podea de lut. Se albiază și se pierde în groapa 121.

G1 – Se află în partea estică a lui S2 și este tăiat de canalul C2. Se află între ZY2, ZY12 și ZY3 (mărginit sau tăiat de ziduri, care sunt posterioare). Este de formă neregulată: 3,30 m (nord-sud) x 2,30 m (est-vest). Este umplut de 117, acoperit parțial de 111' (probabil analog lui 111), tăiat parțial de C2 și de 128. Este tăiat de ZY3 și de groapa modernă. Într-o porțiune din marginea lui G1, ca și în partea de nord-vest a lui G2 și porțiunea de legătură între G1 și G2 constatăm o dungă de arsură de 2-3 cm (lut înroșit și cărbune), ca și când ar fi fost un foc aici sau au fost împinse materiale incendiate. Această dungă intră în contact cu umplutura stâlpului C, dar nu cunoaștem raportul între aceste două elemente.

G2 – Se află în suprafața S2, între ZY2, ZY3 și ZY16. A fost parțial golit în campania din 2010. A fost umplut parțial cu 116, care s-a păstrat la nord de P11. Umplutura 116 și P11 au fost tăiate în

partea de sud de o groapă modernă, care a spart T-ul făcut de ZY2 și ZY16.

G3 – Se află între ZY16 și ZY13. Apare în plan și în profil. Se întinde până la ZY13. Are formă aproximativ circulară, cu diametrul de circa 80 cm. Cuprinde arsură, resturi menajere, materiale arheologice. Are în partea superioară o prelungire spre nord de 90-100 cm, cu adâncimea de 30-50 cm. Este tăiat de ZY13 și ZY16. Este umplut cu 118 și 115. Este acoperit de 111, strat de amenajare în vederea fazei I de piatră. A funcționat în timpul sau la sfârșitul ultimei faze de lemn.

Potrivit planului multianual de cercetare al sitului, în campania 2012 cercetările arheologice vor continua în arealul nordic și nord-vestic al edificiului. Vom încerca să realizăm delimitarea edificiului pe laturile nordice. În același timp vom continua cercetarea clădirilor anterioare templului. În paralel cu cercetarea arheologică și procesarea rezultatelor, a fost definitivat proiectul de conservare și valorificare a frescei din edificiului suprapus de templu, care include un plan de conservare primară a zidurilor suport.

Note:

1. I. Piso, O. Țentea, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpiu Traiana Sarmizegetusa], Sector Zona Y. Templul Zeilor Palmyreni, CCA 2011, p. 121-125. Pentru o prezentare generală a principalelor rezultate din campaniile 2007, 2008 și 2010 a se vedea studiul recent: I. Piso, O. Țentea, Un nouveau temple palmyrénien à Sarmizegetusa, Dacia NS 55, 2011 (în curs de apariție).

2. I. Piso, O. Țentea, Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara [Ulpiu Traiana Sarmizegetusa]. Templul lui Yarhibol, CCA 2009, p. 190-191.

68. Sântana, jud. Arad

Punct: Cetatea Veche

Cod sit: 12108.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 72/2011

Colectiv: Florin Gogâltan – responsabil (IAIA Cluj), Victor Sava – responsabil sector (CM Arad), Lucian Mercea (UV Timișoara)

Cercetările arheologice de salvare din toamna anului 2009¹ au fost urmate în vara anului 2011 de săpături sistematice. Datorită nealocării fondurilor promise și a participării membrilor colectivului la săpături de salvare care nu fuseseră preconizate în momentul planificării cercetărilor de la Sântana, acestea au fost modeste ca durată și suprafață investigată.

În condițiile date a fost trasată o casetă cu dimensiunile de 3 x 3 m dispusă la 20 m nord-vest-vest de racordul de gaz (în dreapta căii ferate Arad-Sântana), în zona nord-vestică a incintei fortificației II. Scopul acestui sondaj a fost clarificarea situației stratigrafice în această zonă și identificarea unui nivel de cultură contemporan cu fortificația din bronzul târziu.

Din punct de vedere stratigrafic am constatat că datorită lucrărilor agricole artefactele descoperite se aflau în poziție secundară până la adâncimea de - 0,45 m. Acest nivel de arătură (0 - 0,45 m) are o culoare cenușie-deschis (Munsell Soil Color Chart 2009 - 10YR -5/1), de consistență lutos și foarte compact, conținând puține fragmente ceramice, bucăți mici de cărbune și chirpici. Până la baza nivelului de arătură au apărut câteva fragmente ceramice caracteristice orizontului Baden și unele decorate cu caneluri

specifice epocii târzii a bronzului (se remarcă un fragment de strachină ce se poate plasa în Bronzul târziu III/HA1). Alături de ele au mai fost descoperite bucăți de chirpici, câteva oase de animale și un vârf de săgeată confecționat din silex. Pe lângă aceste artefacte au fost identificate și fragmente ceramice moderne².

Între - 0,45 m și - 1,30 m (cota la care s-a ajuns cu săpătura în această campanie) a fost identificat un nivel nederanjat aparținând perioadei târzii a epocii cuprului. Culoarea acestui nivel este cenușie (Munsell Soil Color Chart 2009 - 10YR -4/1) fiind pigmentat cu chirpic. Trebuie precizat că nu am ajuns la sterilul din punct de vedere arheologic, acesta fiind unul dintre dezideratele campania anului 2012. La adâncime de - 0,65 m, în colțul nord-estic al casetei a fost identificată o aglomerare compusă din fragmente de vatră aflate în poziție secundară, fragmente ceramice și o bucată de chirpic ce păstra impresiunile de nuiete. Având în vedere ca s-a extins pe o suprafață de aproximativ 0,40 mp bănuim că este vorba de fundul unei mici gropi. În afara acestei aglomerări de materiale arheologice au fost descoperite numeroase fragmente ceramice specifice fazei finale a culturii Baden și un bogat lot faunistic.

În urma sondajului stratigrafic am putut constata că nivelul aferent perioadei târzii a epocii bronzului, ce ar fi putut fi pus în legătură cu incinta fortificată II, a fost distrus în întregime de lucrările agricole intensive și adânci (0,45 m). S-a păstrat în schimb un nivel consistent de depuneri caracteristice culturii Baden. Urme ale așezării Baden au fost descoperite și în campania din 2009, când la aproximativ 200 m nord-nord-est de acest sondaj au fost cercetate două gropi. Amintim că într-una dintre ele a fost identificate scheletul unui adolescent care avea craniul spart în zeci de bucățele, iar restul oaselor au fost rupte și dispuse în jurul craniului³. Dacă în acea zonă nu am putut surprinde un nivel de cultură, el a fost găsit în schimb în arealul sondat în anul 2011.

Fragmentele ceramice Baden aparțin ultimei faze de evoluție, denumită de P. Roman D₂-E⁴. În zona Mureșului de jos caracteristice pentru această etapă sunt numeroasele elemente Kostolač. Alte situri specifice acestui orizont se găsesc la Beba Veche „Cărămidăria Baravine”, Cladova „Dealul Carierei”, Hódmezővásárhely „Bodzáspartról”, Hódmezővásárhely „Kishomok” sau Sânpetru German „Fântâna Vacilor”.

Note:

1. Fl. Gogâltan, V. Sava, Sântana Cetatea Veche. O fortificație de pământ a epocii bronzului la Mureșul de jos. A Bronze Age earthwork on the lower Mureș, Arad, 2010.

2. Materialele arheologice se păstrează la Muzeul Județean Arad.

3. Despre asemenea depuneri deosebite vezi mai nou C. Sachße, Untersuchungen zu den Bestattungssitten der Badener Kultur, UPA 179, Bonn, 2010, p. 206-217.

4. P. Roman, Materiale aparținând perioadei de tranziție de la Eneolitic spre Epoca Bronzului în colecțiile Muzeului Județean Arad, Ziridava 6, 1976, p. 31, pl. 2/5; P. Roman, I. Némethi, Cultura Baden în România, București, 1978, p. 12, pl. 4/6.

Abstract:

Due to the lack of funds and the fact that the staff members participate on several unplanned rescue excavations, this year excavation from Sântana was modest in duration and investigated area.

Taking into account the above circumstances, we excavated a 3x3 m trench, placed 20 m N-V-V to the gas pipe connector (at the right side of the Arad-Sântana railway), in the northern part of the second enclosure. The purpose of this trench was to clarify the stratigraphy of this enclosure and to identify a depositional layer

contemporary with the late bronze age enclosure.

We realised that the late bronze age depositional layer, which could be linked to the second enclosure was destroyed by the intensive ploughing (0,45 m). It has been preserved a consistent layer of Baden culture (0,45 m – 1,30 m). Parts of the Baden culture settlement were discovered in the 2009 campaign, when at approx. 200 m N-E, were investigated two pits. We have to specify that in one of the pits was found a juvenile skull broken in many pieces; the rest of the bones were broken and disposed around the skull.

Baden potsherds discovered at Sântana belong to the final stage of the culture, as P. Roman named it D₂-E. This stage, on the lower Mureș can be characterized by the presence of the numerous Kostolac elements. Other contemporary sites can be found at Beba Veche „Cărmidăria Baravine”, Cladova „Dealul Carierei”, Hódmezővásárhely „Bodzáspartról”, Hódmezővásárhely „Kishomok” or Sânpetru German „Fântâna Vacilor”.

69. Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași

Punct: Dealul Bodești/La Nuci

Cod sit: 98925.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 100/2010

Colectiv: Cornelia-Magda Lazarovici – responsabil (IA Iași), Senica Țurcanu, Loredana Ștefania Solcanu, Arina Hușleag, Ligia Teodor (CMNM Iași)

Pe parcursul anului 2011 a continuat prelucrarea materialului arheologic provenind din săpăturile anterioare (spălare, marcare). Au mai fost introduse în baza de date circa 1000 de fragmente provenind din complexele investigate (locuințe, gropi). O parte din materialele spălate au putut fi întregite și restaurate. Vasele sunt pictate tricrom, mai ales cu spirale, benzi și meandre. Piese restaurate provin mai ales din gropi, unde în general ceramica este mai bine păstrată.

S-a avut în vedere și analiza unor artefacte din cupru, probe din acestea fiind trimise spre analiză la un laborator de specialitate din Germania.

S-au prelevat probe de pământ pentru analize pedologice și palinologice (activitate desfășurată în cadrul unui proiect separat de cercetare de G. Bodi și R. Pîrnău). Nici de această dată, probele de polen nu au oferit informații cu privire la structura peisajului preistoric, fapt datorat probabil structurii solului, care nu a permis conservarea grăunțelor de polen. Cele patru profile pedologice realizate, cu caracter preliminar până la finalizarea analizelor chimice, pun în evidență caracteristicile morfologice ale solurilor cercetate în perimetrul așezării și în zona adiacentă a acesteia, dovedind intervenția antropică¹.

Note:

1. Informații amabile G. Bodi, directorul proiectului: Analiza integrată a datelor arheologice, pedologice, palinologice și arheozoologice din situri neo-eneolitice din estul României.

Bibliografie:

Țurcanu S., Podoabe pentru gât reprezentate pe statuetele antropomorfe ale complexului cultural Cucuteni-Tripolie, *Cercetări Istoric SN 27-29 (2008-2010)*, Iași, 2011, p. 9-36.

Lazarovici C.-M., S. Țurcanu, M. Geba, A. Hușleag, M. Știrbu, L. Ellis, D. Micle, L. Măruia, Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași. *Punct Dealul Bodești, CCA 2010*, p. 170-171.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Despre unele reprezentări antropomorfe masculine din cultura Cucuteni, *Acta Moldaviae Meridionalis 30/2009*, Ed. Sfera, Bârlad, 2010, p. 37-47.

Lazarovici C.-M., Lazarovici Gh., Țurcanu S., Cucuteni. A Great Civilization of the Prehistoric World, ed. L. Stratulat, Ed. Palatul Culturii, Iași, 2009, p. 147-150, 184-189.

Lazarovici C.-M., Cucuteni Ceramics: Technology, Typology, Evolution, and Aesthetics, în „The Lost Worlds of Old Europe. The Danube Valley, 5000-3500 BC”, Eds. David W. Anthony with Jennifer Y. Chi, The Institute for the Study of the Ancient World at New York, Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2009, p. 128-161.

Lazarovici C.-M., Țurcanu S., Scânteia-Dealul Bodești, Iași county, în *Cucuteni Culture art and religion -Kultura Cucuteni sztuka i religia*, Publishing house Accent Print Suceava, Suceava 2009, publishing coordinator I. Mareș, p. 18-20.

Mischka C., Geomagnetic Prospection in Neolithic and Copper Age Settlements in Romania, *Eurasia Antiqua 14*, 2008, p. 99-113.

Abstract:

During 2011 activity related with Scânteia site was mainly focus for the processing of ceramic material, about 1000 fragments being introduced in our database. The reconstructed pots are thricrome painted (fig. 2-7), only one being painted with red colour. Most of the pots have been discovered in several pits (3B, 173, 195) where generally pottery is better preserved. Some activities have been oriented for taking samples for palinological and pedological analysis in order to establish the characteristic of the soil.

70. Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova [castrul Mălăiești]

Cod sit: 131522.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 92/2011

Colectiv: Ovidiu Țentea, Alexandru Rațiu (MNIR), Alin Frînculeasa, Bianca Preda (MJIA Prahova)

Cercetări arheologice din castrul roman de la Mălăiești, denumire sub care este cunoscut în literatura de specialitate, au fost derulate în două campanii realizate în anul 1954, respectiv 1985-1986. În anii `30 ai secolului trecut colonelul topograf Constantin Zagoriț realizează un plan topografic detaliat al întregului areal, incluzând, printre altele fortificația romană și băile¹. Cea mai importantă realizare a acestui demers este planul, care cuprinde detalii care nu se mai regăsesc pe teren. Suntem de părere că planul fortificației a fost realizat exclusiv după măsurătorile elementelor vizibile de teren (valuri și șanțuri), aceste date nefiind verificate prin cercetare arheologică. Dimensiunile castrului par a fi fost calculate prin proiectarea virtuală a incintei pe mijlocul valului, în punctele maxime ale acestuia (180 x 150 m – Zagoriț 1940, 7). O poartă către nord, “decumana” (sic!). Autorul menționat amintește descoperirea unei cărămizi cu ștampila legiunii V Macedonica (afirmație imposibil de verificat) și a unui denar de argint emis de împăratul Traian. Același autor furnizează date importante privind amplasarea așezării civile în partea nordică a castrului, respectiv despre amplasarea băilor în proximitatea nord-vestică.

Cercetările din anul 1954 întreprinse de către Gr. Florescu și Ex. Bujor în castrul de la Mălăiești au cuprins două secțiuni, una pe incinta nordică, iar cealaltă în zona centrală a fortificației².

În aceste porțiuni rezultatele au confirmat informațiile și planul C. Zagoriț. Aceste cercetări n-au fost continuate. Au mai fost efectuate periegeze în vederea delimitării sitului de către V. Teodorescu și D. Lichiardopol.

Rezultatele cele mai importante ale acestei campanii au fost conturarea unor elemente din sistemul de fortificații de pe latura nordică a castrului: murus caespiticius și un șanț de apărare. În secțiunea din zona centrală a castrului au fost identificate două ziduri paralele, aflate la o distanță între ele de 11,63 m, presupuse a face parte din principia³. Material arheologic rezultat constă din ceramică, piese de armament și două monede de bronz, emisii din timpul împăratului Traian⁴.

Castrul și așezarea romană au fost supuse unui proces îndelungat de degradare datorită activităților umane. Inițial a fost o veritabilă carieră de piatră, terenul fiind cultivat cu asiduitate. Începând cu anii '70 însă intervențiile mecanice asupra sitului se intensifică. În anul 1976 băile castrului sunt traversate de un șanț necesar introducerii unei conducte de aducțiune a apei. Această intervenție neautorizată a oferit doar prilejul efectuării unui profil arheologic (V. Teodorescu, D. Lichiardopol – documentație MJIA Prahova)

În anul 1985 pe suprafața castrului, a așezării civile și a băilor au fost derulate activități mecanice de amploare în vederea plantării unei livezi. Lucrările au afectat extrem de grav situl, în special în partea nordică și vestică a fortificației. În urma stopării lucrărilor au fost efectuate săpături de salvare de către Dan Lichiardopol. Acestea au constat în executarea a patru secțiuni: două pe latura estică a castrului (care au confirmat datele privind elementele de fortificație obținute de Florescu și Bujor pe latura de nord), o secțiune în zona centrală a fortificației, (paralelă cu cea executată de Florescu și Bujor) și o secțiune arealul în care s-a presupus existența laturii vestice (ambele soldate cu rezultate neconcludente).

Prima campanie de cercetări arheologice din cadrul acestui program s-a desfășurat între 19 septembrie – 23 octombrie 2011. Durata campaniei a fost stabilită în funcție de resursele financiare puse la dispoziție în acest an.

Obiectivul acesteia a fost realizarea unui diagnostic general privind gradul de conservare a castrului. În acest scop au fost urmărite în primul rând incintele fortificației și clădirile din interiorul, aflate în conexiune cu sistemul defensiv.

Măsurătorile topografice și cercetări geofizice realizate de către S.C. GeoMathics One S.R.L., în perioada noiembrie-decembrie 2010, au semnalat doar câteva elemente care pot fi puse în legătură cu incinta fortificației. Privitor la organizarea internă a castrului nu avem nici un element, fapt care se datorează atât gradului de distrugere al clădirilor din interior, dar și disturbărilor cauzate de linia de tensiune medie care traversează platoul pe direcția nord-sud. De asemenea nu sunt furnizate date privitoare la incintele de sud și de vest.

Coroborarea informațiilor obținute în cursul etapei de evaluare teoretice și de teren a potențialului arheologic al castrului au condus la concluzia că elementele verificabile pe teren au o valoare destul de scăzută. Astfel, datorită dislocării mecanizate a valului și a acoperirii șanțurilor cu pământul rezultat din această operațiune, localizarea acestora pe teren putea doar să fie presupusă. În urma nivelărilor succesive și a taluzărilor, aspectul actual al terenului este foarte puțin relevant pentru reconstituirea peisajului antic al sitului. Se pot observa în principal amenajările vârlurite ale șirurilor de pomi de livadă, orientate aproximativ nord-sud. În cea mai mare parte aceasta a fost defrișată, în anumite porțiuni păstrându-se sporadic puiet și pomi tineri, în arealul sudic al platoului.

Un alt inconvenient major a fost maniera în care a fost valorificată informația obținută în urma cercetărilor anterioare. C. Zagoriț, după cum aminteam a realizat un plan topografic detaliat

al castrului, dar datele acestuia nu pot fi coroborate cu o cercetare arheologică, efectuată cu un deceniu și jumătate mai târziu. Probabil că acesta a măsurat laturile castrului de calculate de la mijlocul valului, indicând laturile de 180 m (E-V) x 150 m (N-S). Dimensiunile sunt preluate de Gr. Florescu și E. Bujor. În urma sondării laturilor nordice și vestice, D. Lichiardopol indica dimensiunile 170 m x 140 m, dar fără a fi identificat latura de vest sau s-o fi sondat pe cea de sud.

În concluzie, planul topografic riguros realizat de C. Zagoriț nu a putut fi coroborat cu rezultatele cercetărilor arheologice ulterioare. De asemenea forma castrului este una destul de atipică, atât în privința laturii sudice cât și în privința amplasării porții principale (praetoria) asimetric, pe latura mai lungă. Judecând după orientarea pe teren porta praetoria ar trebui să fie orientată spre nord, însă proporțiile fortificației, așa cum reiese din planul lui Zagoriț, ridică unele semne de întrebare în această privință.

Toate aceste inconveniente ne-au condus la decizia de a porni cercetarea arheologică de teren de la premisa că toate informațiile trebuie verificate, astfel încât planimetria castrului să fie realizată exclusiv pe baza cercetărilor proprii. Primul obiectiv a devenit astfel identificarea pe teren a tuturor laturilor, astfel încât să se poată realiza planului corect al fortificației.

Cercetarea arheologică a sistemului defensiv a fost realizată pe incinta nordică (S 1 și S 3), pe incinta vestică (S 2) și pe incinta sudică (S 5). În conexiune cu elementele incintei vestice a demarat și cercetarea unei barăci din arealul nord-estic al castrului. Înregistrarea datelor cercetării arheologice a fost realizată în sistemul unităților stratigrafice (u.s.), denumite generic contexte arheologice.

Unitățile de săpătură au fost trasate astfel:

Incinta nordică:

S 1 – dimensiuni 50 x 1,5 m, orientare NNE-SSV.

S 3 – dimensiuni 30 x 1,5 m, orientare NNE-SSV, proiectată în prelungirea spre sud a secțiunii S 1.

Incinta estică:

S 2 – dimensiuni 50 x 2 m, orientare VNV-ESE (cercetare nefinalizată).

S 4 – dimensiuni 10 x 8 m, orientare VNV-ESE (cercetare nefinalizată).

Incinta sudică:

S 5 – dimensiuni 30 x 1,5 m, orientare NNE-SSV (cercetare nefinalizată).

Cercetarea sistemului de fortificație presupune identificarea valului și a structurii palisadei precum și identificarea numărului de șanțuri corespunzător fiecărei laturi. De asemenea s-a avut în vedere proiectarea unităților de săpătură astfel încât să poată fi observată conexiunea sistemului de fortificații cu elementele constructive din interior: drumurile, barăci sau alte construcții.

Elementele constitutive ale incintei nordice.

Identificarea incintei nordice a fost primul obiectiv al cercetărilor din această campanie. Întrucât configurația terenului, coroborată cu informațiile bibliografice nu ne-au putut oferi o localizare precisă a elementelor defensive de pe această latură, prima secțiune trasată, S 1, orientată NNE-SSV, a avut o lungime considerabilă, anume 50 metri. Marcajul secțiunii a fost realizat printr-o numerotare de la sud spre nord. Intervențiile mecanice masive amintite au perturbat grav această latură. Acest fapt coroborat cu seceta prelungită au îngreunat considerabil cercetarea arheologică.

În această secțiune s-au conturat următoarele elemente:

Fossa 1 are o deschidere de 6,50 m și o adâncime de 2,05 m. A fost identificată între metri 6,50-13, conturându-se începând cu adâncimea de 0,65 m. În special în partea inferioară a fossei au fost identificate fragmente de vase din ceramică și fragmente de țigle și cărămizi. Escarpele șanțului au înclinația inegală, cea din interior fiind mai abruptă, iar cea exterioară mai lină. Acest aspect este ieșit

din tiparele clasice (fossa fastigata – șanț cu escarpele în forma literei V sau fossa punica – escarpa exterioară mai abruptă decât cea interioară).

Fossa 2 are o deschidere de 7,25 m și o adâncime de 3 m. A fost identificată la 9 metri nord de fossa 1, între metri 22-29,25. Materialul descoperit în interiorul șanțului, exceptând partea superioară a umpluturii cu material ceramic modern, s-a concentrat, ca și în cazul șanțului interior, în partea inferioară a acestuia, fiind asemănător ca pondere și diversitate: fragmente de vase din ceramică și fragmente de țigle și cărămizi. Escarpele șanțului au înclinația inegală, identică cu cele din fossa 1.

Unul dintre elementele de noutate este existența celui deal doilea șanț de apărare de pe latura nordică. În mod surprinzător fossa mai depărtată are dimensiuni mai mari, până în acest moment nu cunoaștem analogii în alte castre.

Prin trasarea secțiunii S3 (30 x 1,5 m, numerotată de la nord la vest), în prelungirea spre vest a S1, am încercat să surprindem valul și barăcile. Rezultatul este că acestea nu au putut fi identificate, fiind complet distruse. Între carourile 11-15 am identificat bucăți de chirpici, numeroase cărămizi și fragmente ceramice.

Alt element este identificarea unei poțiuni din așezarea civilă. Între metri 32-50 ai S1 au putut fi observate în profil lentile de lut galben, cu grosimea de 0,15-0,20 m și adânci de 0,45-0,50 m, dispuse oblic cu o oarecare ritmicitate alternând cu pământ brun-cenușiu conținând numeroase fragmente de ceramică, pigmenți de cărbune și chirpici. Aceste amprente reprezintă urmele brazdelor de plug de mare adâncime care au desțelenit terenul înaintea nivelărilor și taluzărilor necesare livezii de pomi fructiferi. Aceste urme au brăzdat escarpa nordică a fossei 2 până la adâncimea de aproximativ 1 metru față de actualul nivel de călcare. Explicația acestui fenomen următoarea: prima intervenție care a distrus în mare parte stratigrafia acestui areal a fost arătura de mare adâncime care a lăsat urmele amintite. Acest proces a fost urmat de nivelarea zonei respective cu pământ provenit din dislocarea spre nord a valului incintei nordice. Depunerea în cauză are deasupra fossei 2 grosimea de 0,70-0,80 m. Putem presupune așadar că al doilea șanț, prin faptul mai mare și era amplasat mai departe de val (nefiind umplut, ca fossa 1, și cu pământul colmatat natural din val), a rămas mult mai vizibil pe teren în contemporaneitate. Din acest motiv s-a considerat că aceste nivelări sunt necesare pentru o bună desfășurare a lucrărilor agricole. În interiorul fossei 2, până la adâncimea de aproximativ 1 metru, au fost identificate numeroase fragmente de ceramică glazurată de factură modernă.

Pe teritoriul așezării civile, cercetat în S 1, a fost descoperită o cantitate importantă de ceramică, superioară numeric celei descoperite în interiorul castrului. Analiza materialului fiind la început, nu avem date privitoare la o posibilă datare a acestei categorii de material.

C. Zagoriț semnalase întinderea așezării civile cel puțin până la 350 metri nord de castru, fapt consemnat și pe planul detaliat care însoțește semnalarea castrului, prin marcarea unei zone întinse de „risipitură de ruine”⁵. În urma unei periegeze realizată în urma arăturilor de toamnă efectuate pe o fâșie de teren situată la aproximativ 150 metri nord de incinta castrului au fost identificate fragmente de ceramică romane și fragmente de cărămizi.

Elementele constitutive ale incintei vestice, au fost cercetate în S 2.

Fossa 3 are o deschidere de 7,5 m și o adâncime de 2,15 m. A fost identificată între metri 8 – 15,5, conturându-se începând cu adâncimea de 0,80 m. Ca și în cazul șanțurilor anterioare materialul s-a concentrat în partea inferioară a șanțului. Dintre acestea remarcăm un fragment de terra sigillata.

Berma, spațiul cuprins între șanț și val, are lățimea de 2 m,

fiind amenajată cu un strat consistent de nisip și pietriș.

Valul este puternic aplatizat, fiind identificat între metri 18,50-24,50 ai secțiunii S 2. Se disting cu dificultate câteva amprente de calupuri de glij, provenind de la murus caespitiicus.

Via sagularis (drumul de rond) are o lățime de 4,75 m, fiind identificată între metri 25-29,75. A fost realizată dintr-un strat compact de pietre cu dimensiuni cuprinse între 15 și 25 cm, amenajat peste un strat compact de pietriș. Rigola estică se conturează destul de imprecis, spre deosebire de cea vestică, dinspre interior. În umplutura ultimei rigolei amintite a fost identificat, în suprafața S 4, o monedă de bronz - dupondius.

După dezafectarea drumului, prin săpătură, la aproximativ 0,30 m sub baza sa am identificat numeroase fragmente de vase lucrate cu mâna având cele mai apropiate analogii în perioada Latène. Materialul fiind în curs de procesare nu putem oferi pentru moment elemente suplimentare privitoare la datare și semnificație. Interpretarea este îngreunată și de faptul că cercetarea acestei porțiuni este nefinalizată.

Barăci. Începând cu metrul 30 s-au conturat elemente aparținând unei clădiri cu pereți din chirpici, care credem că au aparținut unei barăci. Au fost identificate amprente la 3 pereți incendiați: P1-P3. Pereții se disting în plan orizontal ca amprente liniare, cu o grosime de aproximativ 0,25-0,30 m, bogate în chirpici și cărbune ars. P 1 a fost surprins pe lățimea S 2, adică pe o lungime de 2 m, având orientarea aproximativ N-S. Pereții P 2 și P3, sunt orientați perpendicular pe traiectul peretelui P 1, fiind identificați pe o lungime de aproximativ de 3, respectiv 3,5 m, cu un spațiu între ei de aproximativ 0,50 m.

În vederea cercetării în suprafața a acestei barăci a fost trasată și cercetată suprafața S 4 cu dimensiunile 10 (E-V) x 8 (N-S) m, paralelă cu S 2, între metri 29-39, la nord de aceasta. S 4 a fost împărțită în carouri cu latura de 2 m, având numerotare alfanumerică între A1-D5, pornind din colțul SE, în dreptul metrului 29 al S 2. Această suprafață a fost cercetată până la adâncimea medie de 0,65 m, cercetarea nefiind finalizată. În interiorul acesteia am identificat pereți prăbușiți de chirpici aliniați similar celor descriși anterior, dar încă insuficient cercetați pentru a fi putut fi delimitați și marcați pe plan. De asemenea posibile amprente ale unor pereți s-au conturat vestică a secțiunii S 2.

În interiorul acestei/acestor barăci au fost identificate mai multe obiecte dintre care amintim: un vârf de suliță, un accesoriu vestimentar de bronz, două fragmente de rășniță de mână, fragmente de sticlă și ceramică.

Un element foarte interesant l-a constituit descoperirea în exteriorul șanțului denumit fossa 3 a unui cuptor menajer. Acesta a fost sesizat începând cu adâncimea de 75 cm față de actualul nivel de călcare. Dimensiunile păstrate sunt următoarele: L=90 cm, l=20 cm, hp=30 cm. Cupola este perforată pe o lățime de 0,20 m. Se observă două pelicule de ardere, care indică conturul cuptorului, cea interioară, mai compactă de 2 cm, iar cea exterioară, mai difuză, de 3 cm. Nu se poate observa groapa de săpare a acestui complex, el fiind identificat în S 2 doar pe lățimea de 0,20 m. Este posibil ca acesta să fi fost construit în interiorul unei locuințe situată la sud de S 2. Lățimea perforației cupolei, lată de 0,20 m, este identică cu grosimea unei gropi de bărnă identificată în profilul opus (nordic), la același metraj, 4.40. Explicația acestei coincidențe nu o putem oferi în acest moment. Dată fiind amplasarea acestui complex în exteriorul fortificației, dincolo de primul șanț de pe această incintă, putem afirma că acest cuptor nu este contemporan cu funcționarea castrului.

Elementele constitutive ale incintei sudice, au fost proiectate a fi cercetate în S 5. Secțiunea a fost cercetată doar 2 zile, motiv pentru care presupunem că am identificat traiectul unei fosse între metri 14-25,50. În acest stadiu al cercetărilor nu putem ști dacă pe această

latură a castrului sunt una sau două șanțuri, prin urmare completarea planului castrului pe trei laturi ale sale (nord, est și vest) a putut fi realizată doar cu probabilitate.

Dacă fossa surprinsă incipient în S 5 este cea interioară atunci lungimea castrului pe direcția N-S este de Dimensiunea nord-sud este calculată cu probabilitate în interiorul incintelor este de 160 m.

Castrul roman de la Mălăiești (Sfârleanca, com. Dumbrăvești) a suferit în decursul timpului, dar mai ales în ultimele două decenii ale regimului comunist, distrugerii considerabile. În urma cercetărilor noastre am putut constata că aceste distrugerii au vizat în mod special arealul nordic ale acestuia. Valul și partea nordică a barărilor, sunt distruse.

Latura de est este mai bine păstrată, putând identifica elemente din val, din drumul de rod și o parte dintr-o baracă. În arealul barăcii materialul arheologic este foarte bogat și divers.

În urma identificării și cartării celorlalte două laturi, precum și în urma verificării prin câteva secțiuni scurte, se va putea preciza planimetria întregii fortificații.

Potențialul cel mai mare pentru a oferi rezultate arheologice importante îl au clădirile din interiorul fortificației, care conțin și material arheologic bogat.

Concluzii mai consistente privitoare la dimensiunile fortificației, elementele defensive și clădirile din interior vor putea fi furnizate după continuarea cercetărilor de teren în următoarea campanie.

Potrivit analizei detaliate a documentației de care dispunem, obiectivul care deține un potențial arheologic și patrimonial deosebit îl reprezintă băile romane (balnea) situate în proximitatea nord-vestică a castrului. Băile au fost construite din zidărie de piatră legată cu mortar, încorporând structuri consistente de cărămidă, fiind amplasate într-un ambient bine definit. De asemenea, complexele termale sunt extrem de atractive pentru public datorită posibilităților multiple de a fi valorificate prin restaurări la fața locului și reconstituiri, fapt care atrage în mod deosebit interesul publicului. De asemenea, aceste clădiri sunt destul de bine delimitate pe teren având în vedere dimensiunile mici în comparație cu castrul. Iată câteva dintre motivele care ne-au făcut să considerăm foarte utilă demararea cercetărilor și în acest obiectiv.

Note:

1. Zagoritz 1940, p. 8.
2. Florescu, Bujor 1955, 271-279.
3. Zagoritz 1940, 271-274.
4. Florescu, Bujor 1955, 274-277, pl. I (MJAP).
5. Zagoritz 1940, 11.

Bibliografie:

C. Zagoritz, Castrul roman de la Mălăiești și cetatea dacă de la V. Humei din județul Prahova, Ploiești, 1940.

Gr. Florescu, Ex. Bujor, Săpăturile arheologice de la Mălăiești, SCIV 6, 1955, p. 271-279.

Gr. Florescu, Problema castrelor romane de la Mălăiești, Draja de Sus și Pietroasa, Omagiu lui C. Daicoviciu cu prilejul împlinirii a 60 de ani, București, 1960, p. 225-232 = Problema castrelor romane de la Mălăiești, Draja de Sus și Pietroasele, Studii și comunicări, Satu-Mare 1, 1968, p. 31-39.

M. Zahariade, D. Lichiardopol, Componenta și structura armatei romane în nordul Munteniei, între anii 101-117, Dacia Augusti provincia. Crearea provinciei: Actele simpozionului desfășurat în 13-14 octombrie 2006 la Muzeul National de Istorie a României, București (ed. Eugen S. Teodor, Ovidiu Țentea), p. 121-134.

71. Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara

Punct: Dealu Țapului

Cod sit: 87601.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 27/2011

Colectiv: Dragoș Diaconescu – responsabil (MN Brukenthal), Diana-Ancuța Diaconescu (Grupul Școlar de Telecomunicații și Lucrări Publice Hunedoara), Claudiu Doncuțiu (CNMA Sibiu), Alexandru Matei (UMF Cluj), Cristian Constantin Roman (MCC Hunedoara), Marin Constantin, Florin Tănăsie (Universitatea Politehnică Timișoara-Facultatea de Inginerie Hunedoara)

Situl arheologic se află situat în partea nordică a localității Silvașu de Jos, într-o zonă deluroasă și consta în existența a șapte movile (M_1 - M_7), dintre care trei se remarcă printr-o elevația mai mare (numite de noi M_1 , M_2 și M_3); între timp au mai fost identificate trei movile (M_8 - M_{10}). Cercetările întreprinse începând cu anul 2006 au vizat movila M_1 a cărei parte nordică a fost parțial afectată de un drum de exploatare ce leagă Silvașu de Sus de Ocolihu Mare, M_4 și „ M_7 ”.

Cercetarea din anul 2011 a vizat sfertul de NV al movilei M_4 , bazându-ne pe profilul cu expunere sudică al secțiunii $S_3/2010$. A fost aleasă această parte a movilei, pentru a verifica dacă situația din M_1 (unde în sfertul de N-V al movilei au fost identificate două complexe secundare aparținând culturii Coțofeni) nu se repetă, putând crea astfel ideea unei tehnici speciale de rit și ritual funerar.

Cercetarea a fost efectuată prin șpăcluirea nivelurilor observabile pe profilul longitudinal (numerotarea nivelurilor respectă datele deja publicate), cu expunere sudică al $S_3/2010$ (conservate la sfârșitul campaniei 2010). Suprafața cercetată a fost de 4,5 x 7 m. Carourile au fost numerotate începând din capătul vestic al secțiunii $S_3/2010$, fiind notate cu litere majuscule începând de la A la D (pe axa E-V), și cu cifre de la 1 la 3 (pe axa N-S). Astfel, carourile A1, B1, C1, D1 înglobează și carourile din partea vestică a secțiunii, astfel că în campania 2011 această linie de carouri a avut dimensiunea de 0,5 x 2 m (carourile A1-C1) și 0,5 x 1 m (caroul D1).

S-au excavat următoarele unități stratigrafice: nivelul 1a (sau nivelul „vegetal”), nivelul 1b (nivel gălbui-cenușiu cu aspect relativ afânat), nivelul 2 (brun-roșcat cu aspect relativ dens ce conținea sporadic, fragmente ceramice și piese litice - așchii, galeți) și nivelul 3, de culoare brună cu intruziuni negre, relativ dens. În cadrul nivelului 3 au fost identificate fragmente ceramice (unele cu ornamente tipice Coțofeni), material litic (așchii, galeți, un „dop” provenit de la perforarea unui topor șlefuit de piatră), bucăți de ocră.

Cercetarea a demonstrat că în această parte a movilei nu a fost amenajat nici un complex secundar, aparținând culturii Coțofeni. Nu a fost de asemenea identificat nici un complex arheologic mai târziu momentului amenajării movilei. În schimb, în carourile A2 și A3 (ce cuprindeau din spațiul exterior movilei) au fost identificate, pe partea superioară a nivelului 4 (de culoare brună, dens, lutos cu cracheluri albe, steril din punct de vedere arheologic), un vârf de tip Levallois, nuclee și galeți de silex sau cuarțit. Acest aspect este foarte interesant, deoarece oferă impresia că zona de debitare de sub movila M_1 nu este singura din zona cea mai înaltă a sitului de la Silvaș (folosim acest mod de exprimare pentru că nu includem în zona cea mai înaltă a sitului situația identificată sub așa-numita movilă M_7 ; în mod cert cercetările anilor următori vor lămurii această problemă).

Au fost prelevate probe de cărbune de lemn din toate unitățile stratigrafice. Au fost efectuate cercetări de suprafață în zona Silvașu de Sus, mănăstirea Prislop.

În campaniile viitoare se dorește extinderea și intensificarea cercetărilor de suprafață în zona satelor actuale Silvașu de Jos, Silvașu de Sus, Ocolîșu Mare în vederea identificării unor eventuale situri ce ar putea fi corelate cu situațiile arheologice din Dealu Țapului, precum și continuarea cercetărilor din movila M₄.

Materialele arheologice descoperite sunt depozitate la Muzeul Castelul Corvinilor din Hunedoara. Având în vedere caracterul descoperirilor de aici nu avem propuneri de conservare in situ. Profilurile rezultate în urma cercetării au fost conservate cu pământ în vederea păstrării lor în condiții cât mai bune pentru campaniile viitoare. Pentru a nu modifica peisajul zonal și pentru a descuraja eventuale tentative de săpături neautorizate movila M₁ (cercetată în întregime) a fost „refăcută” cu ajutorul unui buldozer.

Bibliografie:

Luca, Sabin Adrian; Roman, Cristian Constantin; Diaconescu Dragoș; Roman, Delia; Tincu Sorin, Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara. Punct: Dealu Țapului, CCA 2007, pp. 334-335

Luca, Sabin Adrian; Roman, Cristian Constantin; Tincu, Sorin, Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara. Punct: Dealu Țapului, CCA 2008, p. 280

Luca, Sabin Adrian; Roman, Cristian Constantin; Purece, Silviu; Roman, Delia; Tincu, Sorin, Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara. Punct: Dealu Țapului, CCA 2009, pp. 194-195

Luca, Sabin Adrian; Diaconescu, Dragoș; Natea, Gheorghe; Palaghie, Vasile; Dumitrescu-Chioar, Florian; Rusu, Aurelian; Tincu, Sorin, Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara. Punct: Dealu Țapului, CCA 2010, pp. 171-173

Luca, Sabin Adrian – responsabil (ULB Sibiu, MN Brukenthal); Diaconescu, Dragoș; Dumitrescu-Chioar, Florian; Natea, Gheorghe Vasile; Palaghie, Vasile; Teodorescu, Raluca Maria (MN Brukenthal); Roman, Cristian Constantin (MCC Hunedoara); Rusu, Aurelian (ULB Sibiu); Tincu, Sorin (MCC Hunedoara), Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara. Punct: Dealu Țapului, CCA 2011, pp. 127-129.

Luca, Sabin Adrian; Diaconescu, Dragoș; Roman, Cristian Constantin; Tincu, Sorin, Cercetările arheologice de la Silvașu de Jos – Dealu Țapului. Campaniile anilor 2006-2010, Suceava 38, 2011, pp. 7-54.

Abstract:

2011's archeological campaign revealed the fact that the North-Western quarter of mound M₄ didn't contain any other Cotofeni culture's feature or, also, any other younger feature. The stratigraphical observations from 2010 were confirmed. In squares A2 and A3 (right outside of the surface overlapped by M₄, on north-western direction) were discovered several objects from flint and quartzite belonging to Middle Paleolithic (between these a Levallois point was discovered).

72. Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea [(L)Ibida]

Punct: Cetatea Fetei, Necropolă, La Donca

Cod sit: 161277.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 49/2011

Colectiv: Mihaela Iacob – responsabil, Dorel Paraschiv, George Nuțu, Marian Mocanu, Iuliana Costea, Jeni Efimov (ICEM Tulcea), Costel Chiriac, Dan Aparaschivei, Alexander Rubel, Andrei Opaț, George Bilavski, Lucian Munteanu (IA Iași), Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Simina Stanc (UAIC Iași), Andrei

Soficaru (ICAFR București), Virgil Apostol (MNIR), Decebal Nedu (UDJ Galați), Alina Neagu (doctorandă FIB), Ștefan Honcu, Sever Boțan, Natalia Midvichi, Roxana Coadă, Violeta Răileanu, Ion Coropceanu, George Aaniței, Vlad Nadă, Tiberiu Plăcintă, Valentin Piftor, Marius Adumitroaiei (doctoranzi, masteranzi și studenți UAIC Iași) Ciprian Turică (student UDJ Galați)

Cercetările arheologice s-au desfășurat în perioada iunie – septembrie și au fost finanțate de Gianni Alexandrescu (Iași), UDJ Galați, ICEM Tulcea, MCC, Hristu Caraman (Tulcea). La acestea au participat 50 de studenți, masteranzi și doctoranzi de la Iași și Galați.

Cercetările s-au desfășurat pe mai multe sectoare:

- Curtina G – Turnul 8;
- Turnul 10 (zona intra muroș de la sud de acesta);
- Curtina X;
- Necropolă.

În paralel, s-au efectuat mai multe periegeze în zona Slavelor, precum și o cercetare de salvare în așezarea de perioadă elenistică din punctul Donca.

Întregul material arheologic a fost spălat, restaurat și depozitat pe șantier; ceramica a fost prelucrată (împărțită pe categorii funcționale, forme, tipuri etc); o parte a acesteia a fost desenată. Materialul osteologic animal și cel uman recoltat în această campanie este în curs de prelucrare.

La sfârșitul lunii august, cu prilejul Zilelor cetății (L)Ibida, a fost organizată o expoziție la baza arheologică.

Sectorul Curtina G – Turnul 8

Dorel Paraschiv, Costel Chiriac, Marian Mocanu, Sever Boțan, Ștefan Honcu, Ion Coropceanu, studenți UAIC Iași și UDJ Galați

În această campanie s-a demontat matorul dintre S II și S IV, până la nivelul corespunzător construirii cetății (și al turnului „mare”), datat la începutul sec. IV. În stratul de umplutură dintre nivelul constructiv și cel de reconstrucție (sec. VI) au apărut materiale arheologice (în special fragmente ceramice) amestecate: romano-bizantine, romane timpurii și din prima epocă a fierului.

Ulterior, s-a început demontarea matorului dintre S II și S III, fiind îndepărtat stratul de dărâmătură din pietre, cărămizi și mortar, corespunzător ultimului nivel, pe o lungime de 12 m; acesta are o grosime medie de 1,70 m (pe porțiunea îndepărtată). Din stratul amintit au fost recuperate cca. 100 de cărămizi întregi (pe lângă mult mai multe fragmentare), provenite de la prăbușirea turnului „mic”. Cărămizile respective se încadrează în mai multe dimensiuni (34 x 28 x 4 cm, 33 x 30 x 5 cm, 32 x 32 x 4 cm). Unele cărămizi prezintă mărci. Aceste se înscriu în cele cunoscute din campaniile anterioare.

În S II și în profilul dintre această secțiune și S IV, ne-am adâncit cca. 25 cm sub nivelul constructiv al cetății. Acesta coboară de la N spre S (spre turn). La 6 m N de „frontul” T 8 am surprins „talpa” fundației unui zid, cu grosimea de cca. 60 cm. Porțiunea de fundație, din care se păstrează doar un rând de pietre de mici dimensiuni legate cu un mortar alb, a fost dezvelită pe o lungime de 6,2 m și are aceeași orientare ca frontul turnului; aceasta se explică prin configurația terenului în antichitate. În privința datării zidului, putem afirma doar că acesta este ulterior sfârșitului sec. I p. Chr. (talpa fundației acestuia nu perforază nivelul datat cu numeroase monede încadrate până la Vespasianus, cercetat în campaniile anterioare în S I, S III și S IV) și că el a fost demantelat, cel mai târziu, în momentul construcției cetății.

Sectorul X

Dan Aparaschivei, Roxana Coadă, Maria Violeta Răileanu, Alina Neagu, studenți UAIC și UDJ Galați

În campania din 2011 am continuat cercetarea în cele două secțiuni ale sectorului X, cu obiectivele prestabilite în anii anteriori: în secțiunea X, c.5, în sondajul de la baza incintei, intramuros, s-a urmărit identificarea sistemului de construcție al plintei în zona în care zidul urcă panta spre fortificația colinară și determinarea utilității sau a modalității de folosire a sistemului de trepte; în secțiunea X1, c. 1-4 s-a insistat asupra identificării unor complexe intramurane, edificii utilizabile în secolele IV-VI, sau indicii care să confirme existența unui depozit de vase de provizii în apropierea incintei de sud-est a cetății.

Încă din 2010, în SX, c.5 intramuros am efectuat o săpătură pentru identificarea sistemului de construcție a fundației incintei. Sondajul, cu dimensiuni destul de reduse din cauza contextului de săpătură (apropierea de dolium 2 înspre N, pericolul prăbușirii matorului de vest etc.), 1,60 m pe direcția vest-est și 0,60 m din incintă către nord, ne-a permis extragerea câtorva concluzii foarte interesante. Acest element este compus din piatră de dimensiuni medii și mari, prinsă în mortar foarte dur, albicios, cu roșuială bine păstrată, dar destul de denivelat. Din șanțul acestei fundații, care este foarte bine surprins prin prisma materialelor care îl compun, s-a putut identifica o masă compactă de pământ galben înfoiat, piatră de mici dimensiuni, alături de resturi de ceramică și oase de animale. În profilul de vest se observă foarte bine primul nivel de arsură, de circa 0,10-0,15 m grosime, ce se regăsește și pe zidul de incintă, la circa 0,20 m deasupra nivelului de ridicare a substrucției. Datarea acestui nivel, care corespunde, cel mai probabil, perioadei inițiale de funcționare a cetății, s-a putut face convingător cu o monedă de secolul al IV-lea identificată chiar în acest strat.

Menționăm că nu am reușit, încă, să ajungem la talpa zidului, astfel că cei 2,54 m cât măsoară, în acest moment, acest element tehnic ce pare a fi, mai degrabă o substrucție a incintei, este o cifră provizorie. Înălțimea incintei în acest moment este de 6,30 m, din care elevația (asizele care pornesc de la nivelul substrucției care iese în exterior cu circa 0,10 m și până în partea superioară a zidului) măsoară 3,76 m, iar substrucția 2,54 m. Măsurătorile au fost făcute în dreptul colțului întăriturii incintei, construite, cel mai probabil, în secolul al VI-lea, când au fost scoase din uz și treptele de acces pe incintă. În condițiile continuării săpăturii efectuate în anul precedent tindem să întărim ideea că aceste trepte au funcționat inițial pentru a asigura accesul pe incintă, pentru ca, în timpul unei refaceri de amploare, cel mai probabil în secolul al VI-lea, să fie incluse în întărirea menită să protejeze incinta de acțiunea pantei care pune o presiune greu de suportat de către zid.

Trebuie remarcată complexitatea și varietatea tehnică aplicată în acest tronson al cetății, care nu era atât de expus agresiunilor, dar care necesita atenție specială prin prisma acțiunii elementelor de relief. Lățimea incintei în punctul de ascensiune pe pantă, 3,20 m, coroborat cu înălțimea de 6,30 m (până în acest moment), din care substrucția măsoară peste 2,50 m, ingeniozitatea adaptării unor elemente care aveau inițial altă destinație sunt factori care pledează pentru un proiect elaborat. Această inițiativă putea fi coordonată și executată fie de o administrație civilă foarte puternică și cu disponibilități financiare considerabile, fie, mai degrabă, de o unitate militară care dispunea și de inginerii, dar și de mâna de lucru specializată în astfel de acțiuni constructive. De altfel, în situl arheologic de la Ibida este din ce în ce mai evidentă implicarea unor unități militare, al căror nume deocamdată nu le cunoaștem, dar care, mai ales prin prisma artefactelor de metal, dar și a altor elemente (posibil și cărămizile cu semne) își fac simțite prezența. Obiectivul

principal al campaniei viitoare în acest punct de lucru este de a determina în detaliu sistemul de construcție al incintei, operațiune care va presupune, însă, lărgirea sondajului.

Tot în SX, c.6, am continuat, la o intensitate redusă, ce-i drept, săpătura în zona extramurană, în așa-zisa groapă menajeră, de unde s-au putut colecta și în acest an o cantitate mare de ceramică, din care se remarcă câteva fragmente de opaiț, sticlă, fier, dar și trei monede, una din secolul al IV-lea și două din secolul al V-lea.

În SX1, c.3-4, în urma continuării săpăturii, a apărut un al patrulea vas de provizii, dolium, după cele trei din SX, c. 4-5 situate pe același nivel de funcționare și alinate de-a lungul incintei. Acest vas, D4, este păstrat cel mai bine. Am putut analiza inclusiv buza sa, păstrată pe circa jumătate din diametrul de 0,50 m, cu un profil circular de 0,14 m. Este umplut cu piatră și pământ, dar golirea sa va fi destul de dificilă pentru că intră în profilul de est cu circa 0,15 m din buză. Descoperirea acestui vas reprezintă confirmarea ipotezei înaintate de noi încă după prima campanie inițiată în SX, conform căreia avem de-a face cu un depozit de dolia, dispuse de-a lungul incintei de sud-est, într-o zonă protejată a cetății ibidense. Pe aceleași considerente ne menținem opinia, întărită și de descoperirea și cercetarea edificiilor din aceeași secțiune, că această zonă a cetății corespunde cel mai bine unor activități de natură comercială.

În c.1 și c.2 am continuat cercetarea, după ce, în campania trecută s-a reușit conturarea unui zid de piatră legată cu pământ care, consideram la momentul respectiv, face parte dintr-un edificiu destul de solid. La o cercetare atentă, acest zid, de 0,70 m lățime, compus din piatră de dimensiuni medii, se întinde dinspre profilul de vest, făcând un unghi de 45° către cel de est și este parte componentă dintr-un edificiu de dimensiuni destul de consistente, E2. Acest zid, E2Z1, paralel cu incinta, l-am surprins pe o lungime de 2,90 m și o înălțime de 0,65 m (patru asize care ies din profilul de vest). În colțul de sud-est, în punctul în care se închide, a fost zidită o piatră de dimensiuni mari (0,45X0,30 m), menită, probabil, să întărească acest element din edificiu. Celălalt zid, E2Z2, care merge pe direcția nord-vest - sud-est și intră la rândul-i, în profilul de vest, este foarte prost păstrat. Mare parte din elevație este căzută în pantă, însăși construcția sa fiind una improprie, în sensul că dispunerea de-a lungul pantei îl expunea unei distrugerii garantate. Lățimea zidului este de circa 0,90 m, deci mai gros decât cel de care se leagă, ceea ce poate însemna că a fost conceput astfel tocmai pentru a avea o rezistență ridicată. Paramentul exterior al zidului, înspre nord, are urme vizibile de chirpici ars, roșiatic, ceea ce sugerează fie o refacere ulterioară, fie existența unei elevații de pământ. Lungimea E2Z2 este de 2,27 m în exterior și 1,79 m în interior, din locul joncțiunii cu E2Z1 și până în profilul de vest. În colț se păstrează pe o înălțime de 0,80 m (patru asize), iar în apropiere de profilul de vest are 0,49 m. Prăbușirea zidului face ca aceste dimensiuni să fie relative, dar o contribuție la această situație pot să fi avut și intervențiile moderne din zonă, având în vedere că a fost descoperit la o adâncime relativ mică (circa 0,40 m).

La baza E2Z2 se observă o platformă de chirpici de 0,64X1,22 m, care este prăbușită de pe zid, cel mai probabil. Din această zonă au fost prelevate și numeroase fragmente de olane de acoperiș, dar și multă piatră de dimensiuni variate, care ar sugera, mai degrabă, o elevație din acest material. În aceste condiții, opinăm că pământul ar fi putut reprezenta o cârpitură ulterioară.

Înspre est, am identificat un alt zid, cu aceeași tehnică de construcție ca și E2Z1 și paralel cu acesta, care făcea parte dintr-un alt edificiu, E3. Lățimea sa este de doar 0,60 m și am reușit dezvelirea unei porțiuni destul de reduse, care iese din profilul de sud și intră în profilul de est. Acest zid, E3Z1 este paralel cu zidul edificiului 2 (E2Z1) și se situează la o distanță de circa 1,65 m față de acesta, cât reprezintă, de altfel, și lățimea posibilei căi de acces surprinse

între cele două edificii, sau poate încăperi ale aceluiași complex. Lungimea E3Z1 este de 2,02 m (la exterior) și 0,65 m (la interior) și este compus din piatră de dimensiuni mici, dar și din bucăți de cărămidă, prinse cu pământ. Înălțimea surprinsă la nivelul străzii este de 0,39 m, iar în profilul de est este de 0,45 m. Fără a avea foarte multe detalii despre acest edificiu putem conchide că a funcționat contemporan cu E2. Ambele edificii par a fi funcționat în același timp cu E1 din SX, cu toate că diferența de nivel este de circa 0,60 m, care poate fi datorată pantei pe direcția est-vest, diferență surprinsă și în conformația terenului de sub zidul de incintă.

Calea de acces, denumită convențional S2, este din pământ galben foarte tasat, pe ea reușind să identificăm, la o adâncime de 1,70 m față de limita dintre c.2 și c.3, o monedă de secolul al IV-lea, care marchează nivelul de funcționare al acestui complex de edificii. Tot între E2 și E3 au mai fost prelevate și numeroase fragmente ceramice, piroane de construcții, oase de animale, fragmente de sticlă, materiale întâlnite, de altfel, în tot sectorul. Ulterior, această stradă a fost blocată, din considerente necunoscute, cu un zid conceput în grabă și foarte prost lucrat. Această improvizație este adosată colțului edificiului E2, tocmai perpendicular pe piatra de dimensiuni mari din punctul de joncțiune al celor două elemente ale E2. Acest zid care blochează S2 măsoară 1,13 m lungime și a fost regăsit pe o lățime de 0,63 m. Se păstrează cinci asize de piatră de mici dimensiuni, respectiv cu o înălțime de 0,70 m în exterior, pe latura de nord.

Cât privește cronologia acestor complexe, gradul de distrugere avansată în cazul unor ziduri, datorat dispunerii lor în pantă și acțiunii factorilor de relief, dar și intervenției umane moderne (activități agricole intensive și extragere de piatră mai ales în secolul al XX-lea), fac imposibilă o apreciere fără echivoc. Ceea ce putem constata pe baza resurselor de care dispunem este că aceste edificii au fost ridicate în secolul al IV-lea și au fost supuse unor refaceri succesive în etapele următoare, fără a mai putea identifica nivelurile de funcționare din secolele V-VI p. Chr., tocmai din cauza distrugerilor menționate.

În anul următor intenționăm continuarea cercetării acestor edificii, cu extinderea săpăturii către nord pentru surprinderea unor noi elemente urbanistice din perioada romană târzie.

Sector T10

Colectiv: Lucrețiu Mihăilescu-Bîrliba, Alexander Rubel, studenți UAIC Iași

Campania din 2011 s-a concentrat pe demontarea matorului dintre secțiunile S4 și S7, deschise în anii precedenți, secțiuni în care apăruseră colțul unei clădiri și bordura unei străzi (în S4), și nivelul altei străzi mai timpurii (în S7). Pe nivelul străzii mai târzii (databilă în secolul al VI-lea, prin materiale și monede), apare un șir de pietre supraînălțate (la distanța de 1 m de clădire). Aceste pietre fasonate ar fi putut constitui baze de coloane și nu este imposibil, în măsura în care viitoarele cercetări o pot confirma, să avem de-a face cu un portic. Este posibil ca, la un moment dat strada (alcătuită din dale de dimensiuni foarte mari) să fi fost delimitată de acel portic, iar aleea îngustă care s-a creat între locuința și stradă să fi fost utilizată ca un spațiu privat. Restul străzii (de la portic până la zidul de incintă) pare să funcționeze mai departe în secolul VI, dar dalajul este mai slab conservat. Dalajul de secol IV (datat astfel cu monedă chiar pe una din dale) atestă funcționarea străzii și în secolul al IV-lea.

Cronologic, situația se poate rezuma deocamdată astfel: strada care făcea legătura dintre locuințele situate în proximitatea zidului de incintă și zidul de incintă (latura nord) a funcționat și în secolul al IV-lea. Ea a cunoscut o refacere în secolul al VI-lea, când s-a produs și închiderea prin portic. O parte din stradă pare a

fi distrusă și de amenajările medievale ulterioare (s-au găsit în anii precedenți locuințe din chirpici și materiale de secolele XII-XIII).

Necropole

Colectiv: Andrei Soficaru, Alina Neagu, Iuliana Costea, George Aaniței, Marius Adumitroaiei, Roxana Coadă, Violeta Răileanu, Ion Coropceanu, Valentin Piftor, Ciprian Turică

M 141, turnul 10, extra muros:

- S-a continuat cercetarea întreruptă în 2008; secțiunea a fost curățată de pământul căzut de pe maluri și de vegetație; profilul de vest a fost îndreptat până când s-a putut observa groapa; la curățare s-au descoperit numeroase oase umane, pietre, ceramică, melci și oase de animale;

- Complexul este de fapt o groapă cu diametrul de maxim 3 m și cu o adâncime față de nivelul antic de 0,70 m; oasele nu au urme de arsură dar au prezintă unele intervenții perimortem; e posibil ca acestea să fi fost inhumate cu ocazia unor refaceri în zonă;

- Dată - sec. IV.

M 151, sector necropola medievală, secțiunea II:

- Orientare - W-E; adâncime - 0,75 m; Lungime schelet - 1,40 m; lățime schelet - 0,63-0,72 m;

- Schelet în decubit dorsal cu oasele membrelor îndoite din coate și cu oasele mâinilor așezate pe în dreptul vertebrelor lombare; oasele membrelor inferioare se află în conexiune anatomică, sunt întinse și paralele;

- Craniul este înclinat ușor spre dreapta și cu mandibula în conexiune;

- Coloana vertebrală se află în conexiune dar cu vertebrele toracale deplasate spre lateral stânga; coasele sunt căzute spre interior, iar manubriul este deplasat spre lateral stânga; rotula stângă se află pe articulația genunchiului;

- Sub coxale s-au găsit trei pietre și o bucată de chirpic ars; alte fragmente din același material se aflau pe fundul gropii;

- Inventar - cca. 1402 de mărgelile de sticlă, 25 de monede de bronz de la o salbă, două pandantive globulare de plumb, un obiect de fier, aplică de bronz, un pandantiv de sidif, un inel de bronz, doi cercei de bronz cu pietre;

- Dată - sec. XVII-XVIII.

M 152, sector necropola medievală, secțiunea II:

- Orientare - SW 24-NE 6; adâncime - 0,85 m; lungime schelet - 0,31 m; schelet de copil distrus;

- Craniul era culcat pe partea dreaptă și prezenta multe spărturi și lipsuri în porțiunea anterioară; humerusul stâng era în conexiune și oasele antebrațului erau îndoite din cot fiind îndreptate spre față; sub cubitus și radius se observă opt coaste; între frontal și claviculă s-a găsit un fragment ceramic; deasupra scheletului la 0,22 m s-a identificat două bucăți de zgură;

- Dată - sec. IV-VI.

M 153, turnul 8, secțiunea 4, extra muros:

- Orientare - NE 8-SW 26; adâncime - 2,70 m; lungime schelet - 0,65 m;

- Schelet în conexiune anatomică și aflat în decubit dorsal cu membrele superioare întinse și pe lângă corp; membrele inferioare erau întinse și paralele;

- Inventar - două cataramă de fier; la cap exista un șir de trei pietre (1,12x0,5 m);

- Dată - post sec. III.

M 154, sector necropola medievală, secțiunea II prelungire:

- Orientare - W-E; lungime schelet - 0,83 m; adâncime - 0,45-0,51 m;

- Schelet în decubit dorsal; din humerusul drept s-a păstrat doar jumătatea proximală; membrul superior stâng, oasele

antebrațului drept, mare parte din coloana vertebrală și coastele lipsesc; se păstrează totuși ultimele două vertebre lombare, sacrumul, ilium dreapta, ischium și pubis dreapta; sunt prezente ambele femure, tibia și peroneul drept;

- Dată - sec. IV-VI.

M 155, sector necropola medievală, secțiunea II prelungire:

- Orientare - SW 22-NE 4; adâncime - 0,35-0,39 m; lungime schelet - 1,48 m, lățime schelet - 0,34-0,37 m;

- Schelet în decubit dorsal cu craniul înclinat pe dreapta și cu mandibula căzută spre clavicula dreaptă; coloana vertebrală și o mare parte din coastele de pe dreapta lipsesc probabil din cauza unui gang; membrele superioare erau paralele cu corpul; coxalele în conexiune ca și femurele, tibiile și peroneele care erau întinse și paralele.

- Dată - sec. IV-VI.

M 156:

- Orientare - SW 22-NE 4; lungime schelet - 1,83 m; lățime schelet - 0,38 m; lungime rând de țigle (1,80-1,86 m); adâncime - 1,17-1,32 m;

- Mormântul avea pe partea dreaptă un șir de 11 țigle, iar la nivelul lor inferior se afla scheletul întins pe spate, cu craniul căzut pe stânga și cu mandibula în conexiune;

- Membrul inferior stâng este paralel cu corpul, omoplații în conexiune, iar din coloană s-au păstrat doar urme de oase; humerusul drept și oasele antebrațului corespunzător sunt deplasate pe coxalul drept; din coxale se păstrează doar fragmente; oasele membrilor inferioare sunt întinse și paralele;

- Dată - sec. IV-VI.

În profilul de est al punctului numit „La cuptoare” au fost recuperate mai multe fragmente craniene și două obiecte de fier de la un schelet orientat W-E; adâncime - 2,20 m;

La 36 m nord de secțiunea II din 2003 s-a trasat un carou de 3 x 3 m; săpătura s-a făcut până la adâncimea de 1,46-1,62 m dar nu s-au găsit decât fragmente ceramice atipice.

Punctul La Donca

În partea de SV a satului Slava Rusă, pe dealul din spatele Mănăstirii Vovidenia, la cca. 2 km de incinta (L)lbidei. În urmă cu un deceniu, am semnalat o așezare getică de perioadă elenistică, datată, pe baza materialelor (amfore de Thassos, Rhodos, Sinope, Heracleea, Cos, ceramică attică cu firmis negru, ceramică getică lucrată la mână), în sec. IV – II a. Chr. Situl a fost agresat în repetate rânduri, deoarece acesta a constituit principala carieră de lut a localității. În urma acestor intervenții am recoltat, de-a lungul anilor, o mare cantitate de ceramică și chirpici. În prezent, în zona excavată se depozitează gunoaiile satului.

În această campanie am inițiat o cercetare de salvare, urmărind stabilirea limitelor și a stratigrafiei așezării. Pentru aceasta am trasat patru sondaje.

Primul sondaj a fost amplasat la marginea carierei de lut, perpendicular pe aceasta. În orientarea sondajului (aproximativ SE – NV) s-a ținut cont de panta terenului. Dimensiunile acestuia sunt de 20 x 2 m (10 carouri de 2 x 2 m).

În ceea ce privește stratigrafia, după un strat vegetal, gros de 20 – 30 cm, urmează sterilul; datorită pantei accentuate și a practicării arăturilor înainte de anii '90, stratul superior s-a scurs. Săpătura în acest sondaj s-a realizat în trepte, până la adâncimea maximă de 0,50 – 0,60 m. În vegetal au apărut numeroase fragmente ceramice (în special amfore elenistice). În carourile 7 – 8 a apărut o groapă, care a putut fi observată de la adâncimea de 0,20 m; fundul acesteia se găsește la adâncimea de 1 m în zona de SE și de 1,10 m în cea de NV. Groapa, de formă cilindrică, are diametrul de 1,60 m. În

groapă au fost descoperite numeroase amfore (în special de Sinope și Heracleea), o toartă de la un kantharos attic, câteva fragmente ceramice getice, chirpici și oase de animale).

Al doilea sondaj a fost amplasat mai sus, la marginea pădurii, la cca. 85 m NV de S I. Acesta, orientat tot SE – NV, are dimensiunile de 10 x 1 m. Săpătura s-a realizat până la adâncimea de 1,05 m în marginea de NV și de 50 cm în cea de SE.

Stratigrafia constă într-un strat de pământ negru de pădure, gros de cca. 25 cm, urmat de unul de pământ maroniu, mazăros, până la 0,80 m în partea de NV și 50 cm în cea de SE, după care urmează sterilul. În stratul de pământ mazăros au fost descoperite mai multe amfore de Thassos, una de Chios, un fragment de la un kantharos attic, câteva fragmente de vase getice și resturi de chirpici.

Al treilea sondaj a fost amplasat la cca. 35 m E de S I, tot la marginea carierei de lut și a fost orientat la fel ca precedentele. Dimensiunile acestuia sunt de 12 x 1 m (6 carouri de 2 x 1 m).

Ca și în cazul S I, după stratul vegetal, gros de 0,30 – 0,35 m, urmează sterilul. În vegetal au apărut mai multe fragmente de amfore elenistice și de vase lucrate la mână. În sondaj a apărut un singur complex, o groapă, în carourile 4 – 5. Groapa se conturează la adâncimea de 0,30 m față de actualul nivel de călcare, iar fundul acesteia se găsește la 0,95 m. Groapa are o formă albiată; la partea superioară a fost surprinsă în profil pe o lungime de 1,75 m, iar la cea inferioară pe 1 m. Materialul arheologic din acest complex constă în amfore (în special de Heracleea și Sinope), fragmente ceramice getice, oase de animale, chirpici și numeroase pietre de mici dimensiuni.

Al patrulea sondaj a fost trasat la cca. 40 m V de S II, la marginea unui platou. Dimensiunile acestuia sunt de 8 x 1 m, iar orientarea SE – NV. Săpătura s-a realizat până la adâncimea maximă de 0,40 m.

Stratul vegetal are o grosime maximă de 0,20 m, după care urmează sterilul. În acest sondaj nu au fost descoperite materiale arheologice.

73. Stelnica, com. Stelnica, jud. Ialomița

Punct: Grădiștea Mare

Cod sit: 94508.01.

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 33/2011

Colectiv: Mircea Babeș – responsabil, Anca Ganciu (IAB), Gheorghe Matei, dr. Elena Rențea (MJ Ialomița), Laetitia Laquay - antropolog

În această campanie obiectivul principal a fost continuarea săpăturilor sistematice în zona de nord a necropolei, situată în imediata apropiere a unei clădiri dezafectate (moara). În acest scop a fost finalizată secțiunea S. 43 (50 x 3 m) începută în campania 2008 și trasată o nouă secțiune paralelă cu aceasta, S. 44, orientată E- V, cu dimensiunile de 38 x 3 m.

Vestigii medievale și moderne.

În S. 43, c. 24-25, -0,58 – 0,87 m, a fost descoperit un bordei (?) medieval sau atelier (?). S-au găsit resturi de metal puternic arse (lupe), care se întindeau pe o suprafață aproximativă de 4 x 3 m. În zona lupelor au mai fost găsite fragmente ceramice aparținând sec. XVI, unele dintre ele cu urme de ardere secundară, precum și oase de animale. Limitele complexului nu au putut fi delimitate cu precizie. De notat este faptul că nu au fost observate resturi ale unei posibile incendieri a complexului.

În S. 44, c. 13 – 14, -0,40 m, au fost cercetate un cuptor cu boltă și un posibil cuptor, acesta din urmă puternic deranjat. Deși cu siguranță cuptorul aparține unui bordei, nu s-au putut delimita în întregime limitele bordeiului. Singurul obiect de inventar a fost găsit pe vatra cuptorului, un sfeșnic întregibil, aparținând sec. XVII – XVIII (datate conform Gheorghe Matei).

Perioadei contemporane îi aparțin două descoperiri: un șanț cu țevă și resturi de la o fundație modernă. Șanțul modern a fost surprins anterior în S. 43, c. 14, -0,38 – 0,63 m și care a continuat în S. 44, c. 11 – 12, -0,50 m. Fundația modernă a fost surprinsă în c. 14 – 16, la o adâncime de -0,20 m, păstrată pe o înălțime de cca. 15 cm.

Necropola getică.

În campania 2011, au fost cercetate 9 de morminte de epocă getică: patru morminte de incinerare cu oasele depuse în urnă cu sau fără capac, două morminte de incinerare cu oasele depuse în groapă și trei morminte de inhumare. Este de menționat faptul că pe întreaga suprafață cercetată în acest an s-au găsit oase umane dispartate (fragmente de calotă craniană, fragment de coxal, femur, humerus) precum și oase calcinate dispartate, care indică existența unor morminte distruse.

Numărul redus de descoperiri funerare rezultate în urma acestei campanii, comparativ cu descoperirile din anii precedenți, ar putea sugera faptul că ne aflăm în limita unei aglomerări de morminte. În același timp, numărul tot mai mare de descoperiri de oase umane fără context funerar, ar putea putea fi rezultatul distrugerilor masive provocate de construcțiile moderne aparținând fostei ferme zootehnice (vezi resturile de fundație, dalele de piatră și stratul de pietriș cu o grosime de aproximativ 0,30 m).

Mormintele de incinerare cu oasele depuse în urnă cu sau fără capac. Din această categorie au fost cercetate patru morminte (M. 392, M. 393, M. 394 și M. 397). În cazul mormintelor M. 392, M. 393 și M. 394 nu este exclus să avem de fapt un mormânt colectiv. Distanța maximă între morminte este de 0,60 m. Nu a putut fi observată groapa. Urnele au fost depuse în poziție verticală. Într-un singur caz, urna a fost spartă pe loc, probabil vasul era depus în poziție culcată (M. 397). Capacul este prezent într-un singur caz M. 392, fund de vas lucrat cu mâna. Inventarul funerar apare într-un singur caz M. 394 (obiect de fier). Vasul de ofrandă apare într-un singur caz, M. 394, ceșcuță lucrată cu mâna, depusă în poziție culcată, lângă urnă, la partea superioară a acesteia.

Mormintele de inhumare, aparțin unor indivizi de vârstă adultă, (doi indivizi M. 398 și 399) și imatur (un individ M. 396, foetus). Poziția scheletelor este în decubit dorsal (M. 398 și 399) și decubit lateral stânga (M. 396). Orientarea scheletelor este SSE – NNV (M. 396) și SE – NV (M. 398, M. 399). M. 399 este puternic deranjat, craniul este spart de o groapă de par, tibiile rupte, humerusul drept rupt, omoplatul drept lipsă. Inventarul funerar este sărac: M. 398 avea depus sub brațul drept un obiect de fier iar în cazul M. 399 la nivelul coxalului drept s-a găsit un fragment de verigă (?) de bronz, distrusă. De notat este faptul că pe schelet s-au găsit fragmente ceramice, probabil antrenate. Ar mai fi de subliniat faptul că nu excludem posibilitatea ca M. 398 și M. 399, să aparțină unor indivizi din aceeași familie, dată fiind distanța foarte mică între cele două morminte.

Morminte de incinerare cu oasele depuse în groapă. În această campanie au fost cercetate două morminte (M. 391 și M. 395). În cazul M. 391 aglomerarea de oase calcinate se afla la SE de un fragment de amforă. Este de menționat faptul că vasul nu este depus pe fundul gropii. M. 395 consta din oase calcinate în cantitate redusă, dispersate. Printre oase s-a găsit un obiect din tablă de bronz, puternic deformat. Vasul de ofrandă apare la vest de oase, spart și depus în straturi.

În ceea ce privește cronologia descoperirilor funerare, aceasta rămâne neschimbată¹, respectiv sec. IV – III a.Chr.

Alte descoperiri.

În S. 43 c. 18 – 22, a fost cercetat un șanț de formă circulară, suprins inițial în 2008 și interpretat ca și groapă cu fragmente ceramice. Lățimea șanțului variază între 0,80 și 1,10 m. Adâncimea șanțului este de cca. 0,50 m. Au fost recuperate fragmente ceramice aparținând epocii bronzului și fragmente de amfore, precum și un obiect de fier fragmentar.

Un al doilea șanț, de formă ovală, a fost cercetat în S. 44. c. 11 – 13, -0,50 m. Este suprapus parțial de bordei și de restul de cuptor (?) din c. 13. Pământul din umplutura șanțului este puternic pigmentat cu arsură provenită de la cuptor (?). Inventar: două tibii umane care par să aparțină aceleiași individ. Una dintre tibii pare să fi fost tăiată post mortem. Oase de animal, fragmente ceramic atipice, fragment toartă de cană lucrată cu mâna (epoca bronzului?). În interiorul șanțului pot fi observate patru galerii de mari dimensiuni.

Ambele șanțuri au fost cercetate parțial, ele se extind spre nord și urmează a fi cercetate în campania viitoare.

Funcționalitatea acestor două șanțuri este încă incertă, în condițiile în care cercetarea lor nu este integrală. Este de subliniat faptul că în interiorul acestor șanțuri („ringuri”) au fost cercetate și câteva morminte de inhumare sau incinerare.

În ceea ce privește datarea acestor „ringuri”, dacă ar fi să luăm în considerare prezența mormintelor getice, ar fi posibil de plasat în intervalul cronologic al sec. IV – III a.Chr. Prezența unor fragmente ceramice sporadice aparținând culturii Coslogeni nu este suficientă pentru a atribui aceste „ringuri” epocii bronzului.

Cultura Coslogeni. În S. 43, c. 23, -1 m, a fost cercetată o groapă aparținând culturii Coslogeni (Gr. 119), de formă oval-alungită, neregulată. Umplutură: La suprafață are cenușă și cărbune. Inventar: fragmente de copaie.

Materialul ceramic și inventarul funerar se află temporar la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” pentru restaurare și cercetare după care urmează a fi depozitat definitiv la Muzeul Județean Ialomița. Materialul osteologic uman se află depozitat temporar la Institutul de Arheologie unde urmează a fi analizat de către dr. Ph. Charlier și Laetitia Laquay. Documentația de șantier se află la Institutul de Arheologie.

Campaniile imediat următoare au ca scop extinderea cercetărilor spre nord, pentru delimitarea limitelor necropolei.

Dată fiind situarea necropolei, în curtea fostului IAS, care a afectat puternic situl, prin deplasări masive de pământ și diferite construcții, este practic imposibilă orice propunere de conservare.

Parte din materialul ceramic și inventarul funerar se află expus în expoziția permanentă a Muzeului Județean Ialomița.

În prezent se află în lucru un raport general referitor la campaniile 1997-2004.

Note:

1. N. Conovici, Gh. Matei, N. Conovici, Gh. Matei, Necropola getică de la Stelnică-Grădiștea Mare (jud. Ialomița). Raport general pentru anii 1987-1996, Materiale și cercetări arheologice SN 1, 1999, p. 99-144

Abstract:

The point „Grădiștea Mare” is situated at the Danube River, in the place “Balta Borcei”, at north by the bridge Fetești-Cernavodă. It is a surface by 15 ha and 0,50-2,00 m height.

The research is focused on the Getae cemetery from IV-III BC. In the same time, we have discovered vestiges from other periods: Neolithic Age (Boian culture), Bronze Age (Coslogeni culture), late medieval age and modern period.

Discoveries from medieval age and modern period are

represented by two dwelling houses, pit props and one trench covered with bricks that belong to the mill.

From the Getae cemetery IV-III century BC, in this year we discovered nine graves: three inhumation graves (M. 397, 398, 399), three graves with cremated bones put in an pit (M. 391, 395, 396) and three graves with cremated bones in urns (M. 392, 393, 394). The funeral ritual and funeral inventories is very poor and is similar with the other graves discovered until now. A few graves are disturbed by the mechanics work from modern period.

From Coslogeni culture we discovered one pit.

74. Sultana, com. Mânăstirea, jud. Călărași

Punct: Malu Roșu

Cod sit: 104216.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 85/2011

Colectiv: Radian Romus Andreescu – responsabil, Cătălin Alexandru Lazăr, Mihai Florea, Vasile Opreș, Mădălina Voicu, Gabriel Vasile (MNIR), Theodor Ignat (MM București), Valentin Parnic (MDJ Călărași), Mădălin Chițonu (DCPN Mehedintți), studenți, masteranzi și doctoranzi FIB și UAUIM București

Cercetările de la Sultana - Malu Roșu, com. Mânăstirea, jud. Călărași se desfășoară în cadrul proiectului Începuturile civilizației europene. Neo-eneoliticul la Dunărea de Jos, coordonat de Muzeul Național de Istorie a României.

Datorită resurselor financiare limitate, obiectivele cercetării din campania 2011 s-au rezumat doar la continuarea săpăturilor arheologice din cadrul sectorului terasă, în perimetrul în care se află amplasată necropola preistorică.

În acest sens a fost redeschis parțial Son1/2010 pentru continuarea cercetării mormintelor M36 și M37, identificate la finalul campaniei 2010. De asemenea au mai fost deschise două noi secțiuni, Son1/2011 și Son2/2011, ambele de 20 x 2.5 m. Secțiunea Son1/2011 a fost amplasată la 0.20 m E de secțiunea Son1/2010, în vederea verificării zonei dinspre așezarea de tip tell. Secțiunea Son2/2011 a fost amplasată la 0.20 m V de secțiunea Son1/2008.

Cercetările arheologice au condus la descoperirea a 6 morminte în Son1/2011 (M41, M43, M44, M45, M48, și M50) și alte 7 morminte în Son2/2011 (M38, M39, M40, M42, M46, M47 și M49).

Toate mormintele cercetate în campania 2011 sunt morminte de inhumatie. Gropile au formă ovală, din punct de vedere altimetric fiind identificate la adâncimi cuprinse între 0.59 și 1.37 m.

Din punct de vedere cultural, majoritatea mormintelor aparțineau perioadei eneolitice, culturile Boian și Gumelnița, pe baza datelor radiocarbon obținute și a pieselor de inventar funerar. Doar mormântul M 41 aparține epocii bronzului, atribuire realizată pe baza inventarului funerar.

La fel ca și în campaniile anterioare, din punct de vedere stratigrafic gropile mormintelor eneolitice au fost identificate în unitatea stratigrafică T1003, adâncindu-se în unele cazuri în unitatea stratigrafică T1004.

Majoritatea mormintelor conțineau indivizi depuși în poziție chirchită, pe partea stângă, orientați pe direcții apropiate de est. Excepție de la această regulă face M37, acesta fiind o reînhumare. Cele mai multe complexe funerare erau lipsite de inventar funerar. Doar în câteva cazuri (M43, M45, M46, M48), au fost identificate lame de silex și mărgelile realizate din cochilii Dentalium, Spondylus,

os și marmură.

Foarte interesant este cazul mormântului M49, ce conținea un individ chirchit pe partea stângă, orientat E-V, fără craniu. În schimb a fost posibilă identificarea gropii de intervenție pentru extragerea craniului (C6/2011).

Din perspectivă antropologică, majoritatea scheletelor cercetate în campania 2011 aparțineau unor indivizi adulți. Doar scheletele din complexe funerare M38, M43 și M44 aparțineau categoriei Infans.

Din punct de vedere metodologic, sedimentul din complexe cercetate din morminte a fost recoltat și tamisat. Din toate mormintele cercetate au fost recoltate probe pentru datării absolute (C14), parazitologie, stronțiu și A.D.N.

Din punct de vedere al lucrărilor topografice în campania 2011 nu au fost lucrări speciale. Astfel, au fost trasate cele două secțiuni în care s-a desfășurat activitatea arheologică, au fost măsurate toate complexe arheologice descoperite în cadrul celor două secțiuni și de asemenea, au fost remăsurate bornele de sprijin aparținând punctului necropolă. Totodată a fost realizat un suport de gestiune GIS/SIG de tip Open Source (licență liberă) pentru încărcarea și analiza primară a datelor obținute în această campanie. Toate măsurătorile au fost efectuate cu o stație totală Leica NA 724, la care s-a adăugat un GPS Garmin eTrex Legend CX.

În funcție de bugetul disponibil, cercetările viitoare vor viza continuarea săpăturilor din așezarea de tip tell, precum și pe terasă, în cadrul necropolei preistorice.

Bibliografie:

Andreescu R., Lazăr, C., Valea Mostiștei. Așezarea gumelnițeană de la Sultana Malu Roșu, Cercetări Arheologice 14, 2008, București, p. 55-76.

Andreescu R., Lazăr C., Sultana, com. Mânăstirea, CCA 2009, p. 205-207.

Lazăr, C. et alii, The Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania), Studii de Preistorie 5, 2008, București, p.131-152.

Lazăr, C. et alii, New Data on the Eneolithic Cemetery from Sultana-Malu Roșu (Călărași county, Romania), Studii de Preistorie 6, 2009, București, p. 165-199.

Abstract:

The settlement lies about 400 m North-East from the village of Sultana, in the location named Malu Roșu, on the high terrace of the lezerul Mostiștea Lake.

In 2011 campaign we excavated only in the necropolis. Here we have researched 15 Eneolithic and Bronze Age (Grave 41) graves with skeletons witch in general are in a hooker position, on the left side, but also on the right side (Grave 41), mainly E-V oriented, but also N-S oriented (Grave 41 and 43). In most of the cases the grave goods are absent or very poor.

75. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj

Punct: Observator

Cod sit: 139893.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 47/2011

Colectiv: Horea Pop - responsabil (MJIA Zalău)

Punctul „Observator”, este situat pe platourile superioare

și în zona altitudinii maxime (596 m) a Măgurii Șimleului, complex de dealuri aflat la nord de orașul Șimleu Silvaniei, pe malul stâng al râului Crasna.

Primele informații scrise despre „cercetările” unor arheologi amatori, atrași probabil de tentația unor „comori” de felul celor descoperite întâmplător în zonă, sunt menționate la sfârșitul sec. XIX. Abia după cel de-al doilea război mondial, zona reintră în atenția cercetătorilor. Ca urmare a unor descoperiri arheologice întâmplătoare din anii 1945-1947 în punctul Uliul cel Mic, de pe complexul de dealuri Măgura Șimleului, în anul 1949 M. Moga întreprinde în zonă o serie de sondaje arheologice și în punctul Observator. Acesta menționează, în 1950, că materialul ceramic descoperit, aparține perioadei dacice „dar și barbariei respectiv epocii bronzului”.

În 1978 Al. V. Matei execută, pe platoul central al Măgurii, o secțiune de verificare și o serie de periegeze în zona întregului masiv, descoperind „fragmente ceramice lucrate cu mâna și la roată” atribuite de autor, epocii dacice.

Începând cu anul 1994, vor fi demarate în acest punct, primele săpături arheologice sistematice, de către un colectiv de arheologi zălăuani coordonat de regretatul dr. Mircea Rusu, de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj Napoca.

Până în prezent au fost efectuate 13 campanii de săpături, iar suprafața cercetată este de peste 2.500 mp. Celor 20 secțiuni și 14 casete realizate până în anul 2011 li se adaugă alte două unități de cercetare arheologică (suprafețe) realizate anul acesta. Pe parcursul acestor campanii au fost descoperite materiale ceramice din neolitic, complexul cultural Criș și enolitic final, cult. Coțofeni, un complex arheologic aparținând perioadei timpurii a epocii bronzului (mormânt de incinerare), ceramică cu decor de tip Wietenberg atribuită perioadei mijlocii a epocii bronzului, toate acestea destul de reduse ca pondere în comparație cu materialul și complexele etapelor superioare de locuire din perioada târzie a epocii bronzului, prima epocă a fierului și perioadei dacice. Cele 11 complexe noi (7 gropi de provizii, 1 locuință, 1 vatră de foc, 2 de gropi de stâlp) alături de cele descoperite anterior (peste 400 de gropi din epoca bronzului, prima epocă a fierului și dacice, 50 de locuințe și 40 de cuptoare și vetre din perioadele menționate și două morminte) vin să completeze imaginea despre locuirile epocilor istorice mai sus menționate.

Campania din 2011 a urmărit cercetarea Acropolei, pe latura vestică, la 12 m sud de borna cu cota maximă 596m, de unde, în anul 1994 a fost trasată S-N magistrala S1/1994. Prin trasarea S1/2011 (orientată E-V, cu lungimea de 16m și lățimea de 1,5m) s-a urmărit existența elementelor de locuire umană și fortificarea terasei T1.

Suprafața S2/2011 a fost trasată perpendicular pe S1/1995 în dreptul m74-75 și S1/2010 în dreptul m 0. Orientată V-E, lată de 1,5 m și lungă de 11,5 m, S2/2011 a fost trasată în ideea secționării, pe direcția E-V, a platoului fortificat în epoca fierului, la o distanță de 35 m sud de S1/2006, paralelă cu aceasta. Cu ajutorul sondajelor stratigrafice manuale, au fost trasate și excavate cele două suprafețe de cercetare (S1 și S2/2011 totalizând 41,25 mp cercetați). În secțiunea S1/2011 stratigrafic nu se poate vorbi despre depuneri consistente decât în zona palisadei dacice. Sub humusul de pădure apare un strat de piatră nivelată, sfărmată, cu grosimea variabilă (0,15–0,30 m). Imediat sub stratul de piatră apare roca sterilă (șist cristalin). Între m 5-8,6 a fost identificată amenajarea defensivă dacică realizată printr-o îndreptare a rocii la orizontală pe lățimea de 2 m. În partea superioară, spre pantă, îndreptarea s-a adâncit în rocă 0,8 m. În mijlocul treptei realizate a fost descoperită o groapă de stâlp cu diametrul de 0,3 m și adâncimea de 0,2 m.

În suprafața S2/2011, până la conturarea complexelor în roca sterilă, stratigrafia acestei secțiuni se aseamănă cu cea a suprafețelor cercetate anterior (humus, strat de pământ negru gros de 0,25-0,3 m).

Toate complexele au fost înregistrate cu ajutorul fotografiei digitale și a desenelor la scara 1:20, informațiile mai importante relevate cu prilejul cercetărilor fiind consemnate în fișele de complex și în jurnalul de săpătură.

Descoperirile epocii bronzului. În decursul acestei campanii nu au apărut complexe aparținând acestei perioade ci doar materiale ceramice disperate aparținând grupului cultural Wietenberg și Cehăluț.

Descoperirile primei epoci a fierului. Un număr de 5 de complexe (C7-11, vatră de foc-C7, bordei-C10, gropi de provizii-C8, 11 și o groapă de stâlp-C9) din această perioadă au fost descoperite în suprafața S2 cercetată în campania din 2011. Se remarcă printre acestea un bordei (C10-cercetat parțial) în care au apărut numeroase materiale ceramice. Alte două complexe (C8 și C11), gropi de provizii de mari dimensiuni, se remarcă prin inventarul constând în multă ceramică fragmentară. Suprafețele ceramicii sunt tratate în maniera specifică perioadei, având culoarea neagră, lustruită la exterior și roșie la interior. Decorul constă din caneluri dispuse vertical pe corpul vasului, pornind din zona gâtului. Pe partea interioară a buzei evazate a vasului și pe gât, apar caneluri orizontale dispuse în cercuri concentrice.

Materialul ceramic descoperit în complexe, alături de piesele speciale din ceramică (jetoane, talismane), completează imaginea pe care o avem despre orizontul de locuire din prima epocă a fierului ce ține de cultura Gáva.

Descoperirile din a doua epocă a fierului–perioada dacică. Sunt 7 de complexe (C1-6 și C3/2010) grupate în primii 3,5 m în S2. Majoritatea complexelor au un inventar banal constând în ceramică fragmentară și puține piese din fier.

În general complexele dacice sunt reprezentate de gropi de provizii, devenite menajere în urma deteriorării în timp. Cu toate acestea unele conțin fragmente ceramice, dar și piese din metal și ustensile din lut și piatră mai mult sau mai puțin întregibile. Pe lângă fragmentele ceramice dacice, au fost descoperite și fragmente de fusaiole, jetoane, ceramică celtică pictată, o cute din gresie și o verigă din fier.

Materialele dacice descoperite sprijină datele anterioare care încadrează situl dacic de la Observator în intervalul sf. sec. II-I a.Chr.

În campania anului 2010 a fost investigată o suprafață de cca. 41,25 mp fiind descoperite și cercetate 11 noi complexe arheologice, 5 primei epoci a fierului, 6 perioadei dacice. Din punct de vedere funcțional au fost descoperite 7 gropi de provizii și cu resturi menajere, o locuință, o vatră de foc și 2 de gropi de stâlpi.

Cercetarea acestui an completează imaginea habitatului uman din zona fortificată învecinată „acropolei” pentru două din perioadele reprezentate mai consistent la Șimleu Silvaniei-Observator, prima epocă a fierului-Hallstatt și cea de-a doua epocă a fierului La Tène, dar și aduce noi elemente privind fortificarea platoului superior în epoca dacică clasică. [Horea Pop]

Bibliografie:

J. F. Fetzer, A Szilágyvarmegey leletekről, ArchÉrt 16, 1896, p. 60-65.

Al. V. Matei, Repertoriul de așezări și descoperiri dacice pe teritoriul județului Sălaj, ActaMP 3, p. 11-40.

M. Moga, Traiul populației daco-romane și barbare la granița de vest a Daciei, SCIV 1, 1950, p. 131-135.

A. Rustoiu, Războinici și artizani de prestigiu în Dacia preromană, Cluj-Napoca, 2002.

H. Pop, Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României, Cluj-Napoca, 2006

Abstract:

During the research campaign of 2011 there was investigated an area of 41,25 m² aiming to reveal and research 11 new archeological features, of what 5 belong to the first period of Iron Age (Hallstatt) and 6 to the Dacian period. From functionality point of view there were discovered 7 provision pits with household residues, a dwelling, a hearth and 2 post holes.

This year's research completes the image of habitat in the surroundings of the fortress and acropolis, concerning the two consistently represented periods on Șimleu Silvaniei-Observator, namely Hallstatt and La Tène periods, but in the same time reveals valuable data on the hill-top fort during the classical Dacian period.

76. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj**Punct: Uliul cel Mic**

Cod sit: 139893.10

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 48/2011

Colectiv: Horea Pop – responsabil (MJIA Zalău)

Masivul Măgura Șimleului domină zona nord-vestică a Depresiunii Șimleului, iar orașul Șimleu Silvaniei se întinde la poalele Măgurii, spre sud, pe malul râului Crasna. Toponimul Uliul cel Mic desemnează un muncel la 500 m vest de cota maximă a Măgurii (597 m).

În anul 1945-1948 au fost descoperite, cu prilejul unor amenajări viticole, 116 piese: 33 monede romane, ceramică dacică lucrată la roată și cu mâna, arme din fier, piese de harnașament, unelte, ustensile, perle din sticlă, podoabe din bronz, podoabe din argint (5 brățări, un torques, 7 fragmente dintr-un colier).

În anul 1949 Academia Română, prin arheologul M. Moga, a cercetat locul și mai achiziționează 22 piese de la fața locului și de la descoperitor.

Săpăturile arheologice din anul 1978, prin cele 6 secțiuni de verificare (S I-VI), au identificat, relativ grupat, 4 gropi circulare nearese cu diametrul de cca. 0,4-0,6m, ele adâncindu-se până la 0,6-0,8m, intrând cca. 0,2-0,3m în stânca locală. Din aceste gropi au fost culese fragmente ceramice dacice lucrate cu mâna și la roată, numeroase oase de animale arse și nearese repartizate mai ales spre fundul gropii. La acea vreme complexele au fost considerate ca morminte dacice de incinerare. Sondajele au mai dezvelit și resturile a două locuințe (?) dacice, precar conservate, datorită pantei accentuate a versantului (30-45 grade înclinație), împreună cu trei denari în zona unde fuseseră găsite în anul 1948 cele cca. 50 monede.

Cercetările arheologice au fost reluate în anul 2007, fără întrerupere până acum (S VII-XXII), unitățile de săpătură trasate fiind numerotate în continuarea celor din 1978 (I-VI). Aceste investigații au dus la recuperarea a încă 28 denari și două podoabe dacice din argint în apropierea suprafeței S IV, cercetată în 1978 pe versantul sudic al dealului.

Pe versantul nordic, neinvestigat până în 2007, au fost descoperite urmele a 4 terase antropice pe care funcționau ateliere metalurgice dacice (numerotate crescător de la altitudinea maximă a dealului). Pe aceste terase au fost descoperite gropi reziduale, gropi de stâlp de la șoproane, o vatră de foc, o locuință. Inventarul teraselor constă preponderent din ceramică, specifică epocii dacice clasice, dar mai ales secolului I a.Chr. Ceramica descoperită este în general fragmentată, dar pe terasa T III au fost descoperite recipiente întregibile. În general majoritatea ceramicii este

confecționată cu mâna, doar cca. 15% la roata olarului. Formele lucrate cu mâna sunt reprezentate de oale (majoritare), străchini, cești-opaiț și căni. Ceramica modelată la roată cuprinde, la rândul său, o anume varietate: fructiere, kantharoi, căni, urcioare, boluri, cupe. Din punct de vedere numeric însă, materialele care prevalează sunt cele metalice (fier, bronz, plumb, argint), unele descoperite în cercetări periegetice. Varietatea și numărul mare al acestora (pafta, fragmente de oglindă, picuri din argint și bronz, fibule din fier și bronz, cuțite, vârfuri de săgeți, materiale de construcție, deșeuri de piese din fier și bronz, 2 tezaure de monede romane republicane și imperiale, etc), nefiresc pentru o așezare dacică din același orizont cronologic, condițiile impropriei unei locuiri umane convenționale, ne formează o imagine aparte despre caracterul sitului sondat.

În acest an au fost trasate 4 unități de cercetare pe versantul nordic al dealului, în continuarea celor din anii precedenți, spre est, pentru investigarea teraselor T1, T2, T3. Cercetarea prin cele 4 suprafețe trasate (S23: 2 x 7 m; S24: 1,5 x 13 m; S25: 2,5 x 4,5 m; S26: 2,5 x 4,5 m) a dus la concluzia că amenajările antropice devin tot mai superficiale și mai nelocuite spre latura de est a versantului. Depunerea naturală este tot mai subțire și inventarul descoperit tot mai sărac. Panta, în acest sector, este și foarte accentuată.

În general materialele ceramice descoperite se încadrează cronologic în secolul I a.Chr. și materialele speciale metalice (fibulele) sprijină această datare, dar o și împing spre mijlocul sec. I p.Chr. De altfel și denarii descoperiți până acum se datează cel târziu până la Augustus, un alt argument pentru cronologia propusă de noi. Cercetarea viitoare pe versantul de sud, destinat probabil locuirii și nu activităților metalurgice, vor putea aduce informații suplimentare privind organizarea internă și inventarul unei așezări de meșteri daci. De asemenea credem că în ceea ce privește Tezaurul I, de pe versantul sudic, acesta mai poate conține piese încă nedescoperite și investigarea zonei, din preajma locului descoperirii pieselor, poate să mai ofere surprize, dar mai ales indicii privind depunerea acestora, existența unor complexe arheologice.[Horea Pop].

Abstract:

Known in the historical literature, due to the discovery of a silver Dacian jewelry and Roman coin hoard, the point called Uliul cel Mic is situated to the western part on the superior plateau of Magura Șimleului hill, placed on the northern part of Șimleu Silvaniei town. After certain field researches made at the beginning of the year 2003, it was discovered a very rich Dacian special materials (made by iron, bronze, silver).

The beginning of a systematical research plan of the complex situated on the Măgura Șimleului Hill-Uliul cel Mic, in 2007, solve the chronological problems and the character of the site. This campaign (2011) aimed the northern sector of the hill where we discovered the rest of a Dacian metallurgical workshop.

The archeological research from Șimleu Silvaniei continued in 2011 as well, with the 5-th campaign. It was traced 4 research surfaces (SXXIII-XXVI), oriented S-N.

77. Șoimeni (Ciomortan), com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita.

Punct: Dâmbul Cetății

Cod sit: 83384.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 90/2011

Colectiv: Valerii Kavruk – responsabil, Dan Lucian Buzea, Adela Mateș (MNCR), Gheorghe Lazarovici, Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu), Gheorghe Dumitroaia, Elena Roxana Munteanu, Daniel Garvăn (CMJ Neamț), Corneliu Beldiman (UCDC București)

Situl se află în zona submontană a Munților Ciucului, la 8 km nord-est de municipiul Miercurea-Ciuc și la cca. 1 km nord-est de satul Șoimeni (Csikcsomortán), comuna Păuleni-Ciuc, județul Harghita, în locul numit de localnici Várdomb (Dâmbul Cetății). Situarea sitului în linia dreaptă între Pasul Vlăhița și izvorul Troțușului sugerează un posibil rol al acestuia în contextul relațiilor între depresiunile Odorhei și Ciucului cu Subcarpații Moldovei. Totodată, prezintă interes și faptul că ambele pâraie care flanchează situl sunt afluenți ai Oltului, ceea ce facilitează accesul la resursele văii celei mai importante artere hidrografice din zonă, inclusiv la bogatele zăcăminte de cupru de la Bălan.

Recentele cercetări geo-spatiale efectuate de Raymond Whitlow (SUA, State University New York, Buffalo) sugerează că facilitățile naturale de mai sus au fost valorificate de locuitorii preistorici ai așezării.

Situl a fost descoperit în perioada interbelică de Al. Ferenczi. În anii 1950 și 1960, săpături de mică amploare în acest sit au fost efectuate sub conducerea lui Székely Zoltán. În perioada 1999-2011, cercetările au fost efectuate sub egida Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni, sub conducerea lui Valerii Kavruk.

Cercetările efectuate până în 2010 au scos în evidență vestigiile din perioada eneolitică, epoca bronzului mijlociu, precum și elemente izolate din perioada dacică târzie. Vestigiile din eneolitic reprezintă urme consistente de locuire aparținând culturii Cucuteni-Ariușd (faza Cucuteni A₂ și un nivel de locuire de scurtă durată cu ceramica neornamentată de tip Cucuteni și fragmente ceramice izolate de tip Bodrogkeresztúr). Eneoliticului final îi aparțin urmele de locuire de scurtă durată cu ceramica specifică culturii Coțofeni. Vestigiile din epoca bronzului mijlociu descoperite în acest sit îi aparțin culturilor Costișa-Ciomortan și Wietenberg (faza a 2-a după Chidioșan). La acestea se adaugă câteva fragmente ceramice izolate de factură dacică.

Până în epoca bronzului mijlociu așezarea nu a fost fortificată. Primele fortificații (șanțul și valul în jurul așezării) au fost construite odată cu așezarea în acest loc a purtătorii culturii Costișa-Ciomortan. La scurt timp după ce locuirea Costișa-Ciomortan a încetat, așezarea a fost ocupată de purtătorii culturii Wietenberg care au folosit și, probabil, au reînnoit fortificațiile mai vechi¹.

Obiectivele cercetării arheologice în campania din 2011 au fost următoarele:

- cercetarea valului de apărare în partea estică a așezării;
- continuarea cercetării locuinței Wietenberg (nr. 32) descoperită în 2010, aflată pe panta interioară a valului de apărare;
- verificarea raportului între nivelul de locuire Costișa-Ciomortan și valul de apărare a sitului;
- cercetarea urmelor de locuire din perioada eneolitică aparținând culturilor Cucuteni-Ariușd și Coțofeni, aflate la baza valului de apărare;

Cercetările arheologice în campania din 2011 au fost efectuate în perimetrul S.I (c. L-M/1'-5; G-K/1'), pe suprafața de 64

mp. La aceste cercetări, alături de membrii colectivului, au participat studenți-voluntari din străinătate, coordonați de Raymond Whitlow (SUA).

Eneolitic

Vestigiile din eneolitic au fost cercetate în c. L-M/4-5, la adâncimea de 2,5 - 2,7 m de la vârful valului. Aici au fost descoperite urmele unui complex arheologic (probabil o locuință) care avea umplutura formată din pământ negru, afânat cu resturi de lemn și lut ars. Forma și dimensiunea complexului nu au putut fi stabilite, deoarece acesta depășește suprafața deschisă.

Pe nivelul superior al complexului au fost descoperite fragmente ceramice, pietre, unelte și obiecte din piatră, os și corn. Materialul ceramic descoperit aparține culturilor Cucuteni-Ariușd și Coțofeni. Complexul a fost conservat pe acest nivel și va fi cercetat în campania din anul 2012.

Epoca bronzului timpuriu

S.I, a fost extinsă în direcția vestică (c. G-H/1'), pentru a preciza perimetrul aglomerării de pietre care suprapuneau locuința nr. 32 aparținând culturii Wietenberg. În c. H/1', sub nivelul de bolovani de piatră (care aparțin locuinței) a fost descoperit un schelet uman.

Scheletul aparținea unui adult depus în poziție chircită pe spate întors pe dreapta, orientat cu capul spre NV. Capul defunctului a fost așezat pe partea dreaptă iar corpul pe spate (decubit dorsal), cu brațele îndoite la cot cu palmele aduse sub bărbie. Picioarele erau puternic îndoite și căzute pe partea dreaptă, unul peste celălalt, astfel încât călcâiele se aflau foarte aproape de bazin.

Conturul gropii în care se afla scheletul nu a putut fi delimitat. Scheletul a fost secționat parțial de o groapă de stâlp (Groapa nr. 307), în umplutura căreia au fost descoperite fragmente ceramice aparținând culturii Costișa-Ciomortan. Este posibil că acest schelet aparținea complexului 14 cercetat anterior.

În zona abdomenului defunctului a fost depus un vas ceramic păstrat aproape integral. Acesta a fost modelat din lut nisipos în amestec cu ceramică pisată și pietricele mărunte, are corpul bitronconic cu pereții foarte subțiri, buza ușor evazată având marginea în formă de manșon. Pe gât vasul este prevăzut cu două urechiușe tubulare de mici dimensiuni. Vasul este bine netezit, arderea oxidantă, culoarea neuniformă cu nuanțe de brun și neagr.

Particularitățile recipientului ce însoțea scheletul îl plasează în epoca bronzului timpuriu, fiind posibilă atribuirea lui grupului Jigodin, a cărei așezare eponimă se află la cca. 8 km, SV de situl de la Șoimeni.

Epoca bronzului mijlociu

Valul de apărare

În S.I, c. L-M/4-5, valul de pământ prezintă o structură complexă incluzând mai multe depuneri succesive de pământ de culori și componente diferite, precum și urme de substructuri formate din gropi de stâlp. Umplutura valului constă din lut galben bătătorit, pietre plate de mici dimensiuni (pietre care fac parte din structura geologică a terenului din apropierea valului) și lentile de pământ brun (humus antic).

În suprafața cercetată s-a constatat faptul că valul de pământ ce fortifica așezarea a fost ridicat în mai multe etape din perioada de început a epocii bronzului mijlociu (cultura Costișa).

Cultura Wietenberg

Locuința (L.32) cercetată numai în partea sa superioară, era orientată pe direcția NV-SE și avea dimensiunile de 4,5 x 3 m. Locuința a fost construită pe panta interioară a valului de apărare, după ce în prealabil s-a realizat o nivelare a terenului.

În partea superioară a umpluturii locuinței au fost descoperite aglomerări mari de bolovani de piatră de diferite forme și dimensiuni. Perimetrul locuinței a fost conturat de aceste pietre și puține fragmente ceramice. Peretele NE al locuinței a fost cercetat pe nivelul superior

al dărâmaturilor. Acesta era format din resturi de lipitură arsă care păstrează urme și amprente de pari și nuiele împletite. În colțul NV al locuinței, între dărâmaturile peretelui au fost descoperite două vase ceramice: o oală bitronconică și un castron. Printre aglomerările de lipitură de lut ars au fost surprinse și resturi de lemn carbonizat.

La nivelul podelei, în partea vestică a locuinței a fost descoperită o vatră de foc (Vatra nr. 1). Suprafața de lut ars a vetrei era bine netezită și s-a păstrat pe suprafața de cca. 40 x 60 cm. Inițial, vatra avea probabil forma circulară.

În partea de est a vetrei a fost descoperită o greutate de lut ars (Nr. 1), de formă piramidală, perforată transversal în partea superioară. În apropierea vetrei, la vest de greutatea nr. 1, au fost descoperite alte trei greutăți, două întregi și una fragmentată (nr. 2, 3 și 4).

Pe podea, în zona centrală a locuinței au fost descoperite urme de bârnă de lemn carbonizată, păstrată pe o suprafață de cca. 60 x 5 cm. Tot pe podea, sub dărâmaturile pereților locuinței din partea sa estică, au fost descoperite două vase ceramice in situ: o ceașcă cu toartă supraînălțată și o cană.

Vestigiile arheologice aparținând culturii Wietenberg (faza a 2-a după Chidioșan), sunt bine documentate prin cercetarea locuinței (L.32). Purtătorii acestei culturi au reparat fortificațiile vechi ale așezării și au construit locuințele pe panta interioară a valului de apărare. Elementele de construcție a L.32, sunt asemănătoare cu cele ale locuințelor cercetate în campaniile arheologice anterioare (L.7, L.8, L.9 și L.10).

Noutatea pe care a adus-o cercetarea acestei locuințe constă în faptul că lângă vatră au fost descoperite patru greutăți de formă piramidală, din lut ars. Locuința a fost conservată urmând a fi cercetată în campania din anul 2012.

În cazul scheletului uman descoperit la cca. 1 m N de L.32, menționăm că în campania arheologică din anul 2001, în aceeași zonă a fost descoperită o depunere de oase umane (Cpl. 14) formată dintr-un schelet de adult și două cranii umane depuse într-o groapă, alături de care se afla un vas ceramic, a cărui atribuire culturală a rămas incertă. Este posibil ca scheletul uman descoperit în 2011 să fi fost legat de Cpl.14. Este prima descoperire din situl de la Șoimeni care poate fi atribuită în mod cert epocii bronzului timpuriu.

Note:

1. V. Cavruc, D. Buzea, Noi cercetări privind epoca bronzului în așezarea Păuleni (Ciomortan). Campaniile din anii 2001-2002. Raport preliminar, *Angustia* 7, Sfântu Gheorghe, 2002, p. 41-88; V. Cavruc, The Ciomortan Group in the light of New-Researches, *Marmatia* 8/1, 2005, Baia Mare, p. 81-123; D. Buzea, Gh. Lazarovici, Descoperirile Cucuteni-Ariușd de la Păuleni Ciuc – Ciomortan „Dâmbul Cetății”. Campaniile 2003-2005. Raport preliminar, *Angustia* 9, 2005, Sfântu Gheorghe, p. 25-88.

Abstract:

The site is situated at about 8 km north-east from Miercurea-Ciuc and at about 1 km north-east of Șoimeni village (Csikcsomortán), Păuleni-Ciuc commune, Harghita County, in a place called by the natives Várdomb (fortress hill). Archaeological researches coordinated in the years 1956, 1960 and 1967 by Székely Zoltán, and in 1999-2010 under the coordination of Valerii Kavruc, revealed rich Eneolithic (Cucuteni-Ariușd and Coțofeni) and Bronze Age (Costișa-Ciomortan and Wietenberg) evidence in this site. During Costișa-Ciomortan occupation the site was first fortified. Afterwards, the site was occupied by Wietenberg people, who renewed the rampart of the settlement.

In 2011 research was continued in the eastern sector of the site, mainly in the area of inner side of the rampart.

Eneolithic. In the northern half of the excavated area, at 2.5 - 2.7 m depth from the top of the rampart, the Eneolithic layer was reached. At this level the soil was blackish, and it contained Cucuteni-Ariușd and Coțofeni artefacts.

Early Bronze Age. Close to the inner edge of the rampart, in sq. H/1', under the stone boulders belonging to Dwelling no. 32, Wietenberg culture, a human skeleton was uncovered. It belonged to an adult individual buried in a crouched position, on right side, oriented with his head to NW. In front of the skeleton pelvis an Early Bronze Age ceramic pot was found. It should be mentioned that that in 2001 in the same area was uncovered a complex (Cpl. 14) formed by an adult skeleton and two human skulls put together in a shallow pit. Together with them a ceramic vessel, of which cultural apartness was uncertain, was found. It is possible that the human skeleton discovered in 2011 could have been connected in some way to Cpl. 14. It is the first discovery at the Șoimeni site that can be surely dated to the Early Bronze Age.

Middle Bronze Age. The stratigraphic profile L-M/4-5 exposed the rampart's complex structure, which includes several earth layers of different colours and composition, as well as some post holes which are remains of timber substructure. It was confirmed that the rampart was build before the occupation of the settlement by Wietenberg people.

The dwelling no. 32, Wietenberg culture, was built on the inner slope of the rampart, in the eastern side of the settlement. It was researched incompletely, mainly in its upper part. At this level remains of the dwelling cover the area of about 4.5 m x 3 m. The dwelling was overlapped by a cluster of stones. In the NE side of the dwelling were discovered pieces of burned daub with imprints of poles and wattle. In its western part, at the floor level a hearth was uncovered. Close to it four weights made from burned clay were found. The dwelling no. 32, considering the pottery found within its perimeter, was attributed to the 2nd phase of the Wietenberg culture (after Chidioșan). The construction features of the dwelling no. 32, as well as the pottery, resemble with the ones discovered in the previous campaigns (dwellings no. 7, 8, 9 and 10). The dwelling was preserved for a future research.

Industria materiilor dure animale și podoabe litice aparținând culturilor Cucuteni-Ariușd și Wietenberg

Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs

Cercetările arheologice desfășurate în campania 2011 în situl preistoric de la Șoimeni, com. Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetății”, jud. Harghita (în continuare, PCD) către un colectiv condus de dr. Valeriu Cavruc și dr. Dan Lucian Buzea (Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe, jud. Covasna) au prilejuit și recuperarea unui lot de artefacte aparținând industriei materiilor dure animale (în continuare, IMDA), ca și a unei piese de podoabă litice speciale, atribuite culturii Cucuteni-Ariușd și culturii Wietenberg. Piesele provin din nivelul III al locuirii eneolitice (din afara complexelor) și din nivelul epocii bronzului (o piesă dintr-o groapă, C 14A; altă piesă din afara complexelor). Aducem mulțumiri dr. Dan Lucian Buzea pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție spre studiu lotul de artefacte și datele aferente. IMDA eneolitică descoperită la PCD în campaniile 1999-2008 și 2010 a fost analizată în rapoartele din 2009 și 2011, ca și în câteva studii recente¹.

Cu prilejul de față ne propunem prezentarea rezultatele preliminare ale analizei artefactelor descoperite în anul 2011.

Lotul analizat cuprinde 8 piese, dintre care 6 aparțin culturii Cucuteni-Ariușd, faza A și 2 culturii Wietenberg, faza mijlocie (II); 7 dintre ele aparțin industriei materiilor dure animale (IMDA), iar una este o piesă litică – mărgea. Piesele se păstrează în colecțiile Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni, Sfântu Gheorghe,

jud. Covasna. Starea lor de conservare este bună și foarte bună, permițând, astfel, efectuarea optimă a observațiilor impuse de studiul lor complex.

În prima etapă a studiului s-a realizat clasificarea tipologică, urmată de elaborarea repertoriului lotului, în cadrul căruia fiecare piesă este identificată printr-un indicativ, compus din sigla sitului, numărul etapei de locuire și numărul curent (exemplu: PCD/I 65); indicativul ține seama de proveniența stratigrafică; astfel, cultura Cucuteni-Aruișd a primit cifra I (fără departajarea pe nivelurile I-III, nesemnificativă în condițiile existenței unui lot redus numeric); nivelul atribuit culturii Costișa a fost desemnat cu cifra II, iar cel al culturii Wietenberg cu cifra III. Indicativele sunt atribuite în continuarea celor fixate anterior, respectiv PCD/I 65-69; PCD/I 0; PCD/III 3-4².

Fiecare artefact a fost tratat după un protocol standard, cu mai multe paliere și componente, vizând înregistrarea extensivă/exhaustivă a datelor. Acestea sunt etalate/sintetizate statistic/tabelar. Se vizează aspecte precum: materiile prime; starea de conservare (piese întregi, fragmentare/fragmente); tipologia; morfologia; morfometria; urmele de fabricare; urmele de utilizare; formularea ipotezelor relative la rolul funcțional³.

Categoriile tipologice reprezentate sunt, în conformitate cu lista tipologică Beldiman 2007: I Unelte; II Arme; III Podoabe/Piese de port⁴.

Repartiția cantitativă arată predominarea podoabelor (PCD/I 67-69; PCD/I 0; PCD/III 4) (N = 5), urmate de unelte (PCD/I 65-66) (N = 2) și de arme (PCD/III 3) (N = 1). Grupele tipologice ale IMDA înregistrează prezența a 4 entități: I A = Vârfuri (N = 1); I A/I G = Chasse-lames/Vârfuri oblice (N = 1); II B4 = Vârfuri de săgeți (N = 1); III D2 = Podoabe (mărgele, plăcuță) (N = 4).

Efectivul dominant este compus din piesele de podoabă realizate pe vertebre de pește de talie mare (somn?) (N = 3); piesele de os (unelte, arme) sunt în număr de 2, iar cele de corn de cerb (unealtă) și pe fragment de defensă de mistreț (piesă de podoabă) sunt documentate cu câte un exemplar⁵.

Analiza artefactelor descoperite în campania 2011 a recurs, în mod sistematic, la mijloace optice de observare (microscop optic, mărimi x10 – x40); au fost realizate seturi complete de fotografii la diverse scări, inclusiv cu ajutorul microscopului, completându-se baza de imagini a repertoriului artefactelor din sit, constituită anterior.

Cuantificarea tuturor parametrilor pieselor a completat baza de date elaborată anterior⁶. Demersul nostru a permis relevarea unor elemente ale «schemelor operatorii» aplicate în fabricarea acestor obiecte, ca și ale ambianței tehnologice în care ele se utilizau; unele dintre ele au fost deja surprinse în urma studiului pieselor descoperite anterior; se pot menționa în acest sens: debitajul cornului de cerb prin aplicarea rutinieră a percuției directe/cioplirii cu ajutorul toporului litic; fasonarea prin recurgerea la abraziunea multidirecțională (axială, oblică, transversală; aplicarea procedurii perforării prin rotație alternativă (cazul pieselor de podoabă de tipul mărgelelor); prezența banală a instrumentarului de tip I A7 și I G1 sau pentru debitajul materialelor litice (chasse-lames); trebuie remarcată aici performanța recuperării părții active (partea distală) a unui vârf de tip I A7, fracturată și pierdută în sit în vechime, foarte probabil în timpul utilizării, situație rar întâlnită în contextul cercetărilor arheologice de la noi; prelucrarea defenselor de mistreț pentru realizarea elementelor de podoabă; predilecția polarizată pentru: a. instrumentar relativ grosier, de dimensiuni medii, simplu ca mod de fabricare și utilizare (vârfuri oblice diverse); b. obiecte fasonate sumar, de dimensiuni medii și mici (podoabe, ca mărgelele); toate aceste piese se obțineau intra-sit, prin procesarea materiilor prime procurate local; prezența pieselor elaborate, realizate din roci exotice, fasonate minuțios, de serie mare, standardizate morfo-tipologic (mărgea litică) procurate pe calea schimbului; lipsesc dintre descoperirile din 2011 materiile

prime neprocesate sau în stadii incipiente de procesare, sub formă de materii brute, eboșe și deșeuri (os, corn de cerb).

Toate situațiile și observațiile menționate mai sus dovedesc derularea în sit a activităților domestice rutiniere de prelucrare a materiilor dure animale, dar și manifestarea curentă a relațiilor de schimb.

Analiza tipologică a pieselor IMDA descoperite în situl de la Șoimeni, com. Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetății” a permis: precizarea unor repere ale repertoriului tipologic al culturii Cucuteni-Aruișd și al culturii Wietenberg din spațiul intracarpatic; se remarcă aici prezența pieselor de podoabă – elemente simbolice, respectiv a mărgelelor realizate pe vertebre de pește, nesemnificate anterior între descoperirile IMDA din sit și nici în alte situri ale culturii respective (Cucuteni-Aruișd); recuperarea unui vârf de săgeată de os în stare de conservare foarte bună, care a permis efectuarea unor necesare observații legate de derularea „lanțului operator” al fabricării (cultura Wietenberg); identificarea preliminară a unor genuri de activități domestice derulate în sit, ilustrate prin prezența unor artefacte specifice prelucrării materiilor dure animale; verificarea cu succes a fiabilității sistemului tipologic elaborat pentru artefactele MDA preistorice din spațiul românesc (lista Beldiman 2007)⁷. Nu în ultimul rând, mărgeaua litică aparținând culturii Cucuteni-Aruișd, în stare de conservare perfectă, documentează opțiuni legate de utilizarea pieselor de podoabă provenite „din import”.

Deși redus numeric, lotul studiat furnizează repere tipologice, paleotehnologice și cultural-cronologice importante pentru abordarea complexă și extensivă a manifestărilor civilizației și culturii comunităților intracarpatică eneolitice (cultura Cucuteni-Aruișd) și aparținând epocii bronzului (cultura Wietenberg), ale căror artefacte au putut fi, cu acest prilej, analizate în mod sistematic [Corneliu Beldiman, Diana-Maria Sztancs].

Abrevieri. BAR – British Archaeological Reports; C – Complexul; CCAR – Cronica cercetărilor arheologice din România; D – Diametrul; G – Groapa; IMDA – industria materiilor dure animale; L – Lungimea; MDA – materii dure animale; PCD – Păuleni-Ciuc-„Dâmbul Cetății”; S – Secțiunea.

Anexa 7

Note:

1. Beldiman, Sztancs 2012; Buzea, Lazarovici 2005 – cu bibliografia; Kavruk et alii 2010; Kavruk et alii 2011; Sztancs 2011; Sztancs, Beldiman 2010a; Sztancs, Beldiman 2010b; Sztancs, Beldiman 2011; Sztancs, Beldiman, Buzea 2009; Sztancs, Beldiman, Buzea 2010.

2. Sztancs, Beldiman 2010b, p. 141-142, 152-155.

3. Beldiman 2007; Beldiman, Sztancs 2007 – cu bibliografia.

4. Beldiman 2007, p. 71-76.

5. Beldiman 2007, p. 71-76 – cu bibliografia.

6. Sztancs 2011 – cu bibliografia.

7. Beldiman 2007, p. 211-234.

Bibliografie:

BELDIMAN C. 2007 – Industria materiilor dure animale în preistoria României. Resurse naturale, comunități umane și tehnologie din paleoliticul superior până în neoliticul timpuriu, Asociația Română de Arheologie, Studii de Preistorie – Supplementum 2, București, 2007.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M. 2007 – Miercurea Sibiului-„Petriș”. Industria preistorică a materiilor dure animale, CCA 2007, p. 233-236, 502-504.

BELDIMAN C., SZTANCS D.-M. 2012 – Remarks on some Neo-Aeneolithic adornments made of osseous materials from Transylvania, Romania, în vol. Proceedings of the First ArheolInvest

Congress. Interdisciplinary Research in Archaeology, Iași, 2011, BAR International Series, Oxford, 2012 (sub tipar).

BUZEA D., LAZAROVICI Gh. 2005 – Descoperirile Cucuteni-Ariuşd de la Păuleni Ciuc-Ciomortan-„Dâmbul Cetății”. Campaniile 2003-2005. Raport preliminar, Angustia, Arheologie-Etnografie 9, 2005, p. 25-88.

KAVRUK V., BUZEA D. L., MATEȘ A., LAZAROVICI GH., DUMITROAIA GH., GARVĂN D., MUNTEANU E. R., 2010 – Șoimeni-Ciomortan, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita, CCA 2010, p. 182-184.

KAVRUK V., BUZEA D. L., MATEȘ A., LAZAROVICI GH., DUMITROAIA GH., GARVĂN D., MUNTEANU E. R., 2011 – Șoimeni-Ciomortan, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita, în CCAR 2011, raportul de săpătură a fost publicat online și pe CD-ROM, nu și în volum – cf. <http://cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2011/cd/index.htm>.

SZTANCS D.-M. 2011 – Industria materiilor dure animale în neo-eneoliticul din Transilvania. Repertoriu, tipologie, studiu paleotehnologic, date privind paleoeconomia. Baze de date, teză de doctorat, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu, 2011.

SZTANCS D.-M., BELDIMAN C. 2010a – Șoimeni-Ciomortan, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Industria materiilor dure animale aparținând culturii Cucuteni-Ariuşd. Considerații asupra repertoriului tipologic, CCA 2010, p. 184-186.

SZTANCS D.-M., BELDIMAN C. 2010b – Date asupra industriei materiilor dure animale aparținând culturii Cucuteni-Ariuşd descoperită în așezarea de la Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetății”, jud. Harghita, Angustia, Arheologie-Etnografie-Educație muzeală 14, 2010 (2011), p. 141-164.

SZTANCS D.-M., BELDIMAN C. 2011 – Șoimeni-Ciomortan, com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita. Industria materiilor dure animale aparținând culturii Cucuteni-Ariuşd și Wietenberg, în CCAR 2010, Sibiu, 2011, p. 132-134.

SZTANCS D.-M., BELDIMAN C., BUZEA D. L. 2009 – Contribuții la cunoașterea plasticii antropomorfe preistorice din materii dure animale în Transilvania: idolul din corn de cerb descoperit în așezarea eneolitică de la Păuleni-Ciuc, jud. Harghita, Corviniana. Acta Musei Corvinensis 13, 2009, p. 359-375.

SZTANCS D.-M., BELDIMAN C., BUZEA D. L. 2010, Fiches typologiques de l'industrie osseuse de Roumanie. I. Préhistoire. 1. Idole/pendeloque/amulette anthropomorphe énéolithique en bois de cerf de Păuleni-Ciuc, dép. de Harghita, Acta Terrae Septemcastrensis 9, 2010, p. 121-150.

Abstract:

The report presents the data of preliminary analysis regarding a small collection composed of 8 artefacts made of osseous materials (bone, red deer antler, fragment of boar tusk) and one from stone. These belong to the Cucuteni-Ariuşd (6) and Wietenberg (2) cultures. The artefacts were recovered during the 2011 excavation campaign. The study was done using a unitary methodology (Beldiman 2007) which takes into account all quantifiable data of the artefacts; the data was also statistically analyzed and added to a previous elaborated database. Systematic examinations of pieces using an optical microscope (x10 – x40) were performed; photos taken (general view, detailed view, and microscopic view) were added to the previous image database. Almost all pieces were recovered from the level outside complexes; there is one exception, piece PCD/III 3 that was recovered from a pit, C14A. The study revealed the existence of types that were already included in the typological list Beldiman 2007. These are common types which had been met in other systematically studied Neo-Aeneolithic sites. Some of these types are: points made of Ovis/Capra metapodials (I A7) and red deer antler (chasse-lames or axes-hammers, I A17 a / I G); a bone element of a hunting weapon, very well preserved (bone arrow head);

adornments (beads made of perforated fish vertebrae; small plaque made of boar tusk fragment; “imported” bead made of red stone). The presence of some specific artefacts allowed us to identify certain domestic unspecialized activities practiced in the site: fibres/hide and stone processing (chipped stone industry), production of bone, teeth and red antler artefacts. The little assemblage analyzed offers new chrono-cultural, typological and paleotechnological markers for complex and extensive analysis of Cucuteni-Ariuşd and Wietenberg communities from Transylvania region. In this context we may mention the beads made of fish vertebrae that were attested for the first time in the area of Cucuteni-Ariuşd culture.

78. Șuțești, com. Șuțești, jud. Brăila

Punct: Terasa I

Cod sit: 44159.05

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 13/2011

Colectiv: Ionel Căndea – responsabil, Costin Croitoru – responsabil sector (M Brăila)

Pentru campania de săpături arheologice din anul 2011 ne-am propus continuarea cercetării din anul precedent, identificarea unor complexe, precizarea etapelor de ocupare a așezărilor Sântana de Mureș, Dridu și medievală, a fazelor stratigrafice și întreprinderea unor cercetări interdisciplinare.

De la bun început trebuie menționat faptul că obiectivele propuse au fost îndeplinite parțial. În primul rând, situația se datorează faptului că terenul agricol pe care este plasat situl arheologic fusese deja însămânțat pentru toamnă, așa încât nu am putut efectua decât secțiuni de mici dimensiuni, plasate aleator în spații care să nu afecteze cultura. Astfel, am efectuat trei secțiuni (6 x 2 m fiecare) una paralelă cu calea de acces spre lunca Buzăului și celelalte două perpendicular pe marginea terasei. În acestea din urmă am identificat cea mai mare cantitate de materiale arheologice; în mare majoritate fragmente ceramice. Predominante sunt cele care aparțin repertoriului de forme specifice secolului IV p.Chr. (cultura Sântana de Mureș): funduri inelare, dar și buze ori fragmente din corpul unor recipiente, ornamentate cu linii aplicate prin lustruire, toate lucrate la roată din pastă fină, de culoare cenușie. Notăm și prezența unor fragmente provenind de la amfore romane, în special a două foarte lucrate din pastă de culoare cărămizie, bine arsă, și a unui fragment provenind de la un recipient sarmatic, primul de acest fel pe care l-am identificat. Numărul mic de vestigii aparținând culturii Dridu (ceramică fragmentară cu decor vălurit provenind de la vase de tip borcan cu fundul drept și buza răsfrântă în afară) sau ale celor medievale (fragmentele ceramice smălțuite pe o singură parte, foarte fărâmițate, în general atipice) atât de numeroase în vecinătatea căii de acces spre lunca Buzăului, sugerează deja unele aspecte legate de topografia așezărilor din aceste perioade.

Complexele identificate sunt destul de puține, reducându-se mai ales la descoperirea unor gropi rotunde, cu diametrul de aproximativ 1 m, în care a apărut puțin material arheologic, de tipul celui menționat mai sus, dar și o mică verigă (inel?) confecționată simplu dintr-o foaie subțire de aur.

Una dintre concluziile mai importante ale sondajelor efectuate pe marginea terasei este că, cel puțin pe anumite porțiuni, așezarea era prevăzută cu un șanț. Acesta avea la nivelul de călcare o lățime de doi metri, îngustându-se pe măsură ce se adâncea. Atât cât a

putut fi surprins, acesta pare să fi fost amenajat paralel cu muchia terasei, dar alte detalii legate de structura și rostul său vor fi verificate în campaniile de cercetări ulterioare.

Mai notăm și identificarea fortuită, datorată lipsei vegetației, a unui tumul aplatizat, aflat la câteva sute de metri sud-est de terasă.

Bibliografie:

Costin Croitoru, Cercetările arheologice de suprafață de la Șuțești, județul Brăila. Punctul Terasa I, Acta Musei Tutovensis 5, 2010, pp. 166-181.

Ionel Cîndea, Costin Croitoru, Șuțești, Comuna Șuțești, jud. Brăila, punctul Terasa I, CCA 2011, p. 140, nr. 69.

Abstract:

The main objectives we proposed for this second campaign of archaeological investigations had to be abandoned because of the field preparations from the early spring agricultural campaign. In this situation only three small sections were made, judiciously placed in order to protect the future culture of winter wheat. In all sections a great number of pottery fragments appear, most of them being specific to the Sântana de Mureș Culture, inclusive roman import fragments. An interesting discovery was made on the edge of the terrace, which seems to have a ditch parallel with it. Few pits were identified too.

In the absence of vegetations an almost levelled tumulus was identified. It should be explored in one of the next campaigns otherwise the systematic plough will make him disappear.

Reflected on this short presentation, it seems necessary to perform a systematic investigation, first of all from protection reasons because the site is on an agrarian field which is ploughed every year, and secondly because, in spite that Sântana de Mureș Culture is well documented in Brăila County, until now no systematic investigations were made in this kind of sites.

79. Tărtăria, com. Sălișteea, jud. Alba

Punct: Gura Luncii

Cod sit: 7080.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 7/2011

Colectiv: Sabin Adrian Luca – responsabil (ULB Sibiu, MN Brukenthal), Zeno Karl Pinter, Cosmin Ioan Suci (ULB Sibiu), Gabriel Rustoiu, Cristinel Fântâneau, Gabriel Bălan (MNUAI), Gheorghe Natea, Florian Dumitrescu-Chioar, Vasile Palaghie, Maria-Raluca Teodorescu, Anamaria Tudorie, Florina Maria Nițu (MN Brukenthal)

Ridicarea topografică

Zona supusă cercetării este situată pe teritoriul comunei Sălișteea, sat Tărtăria, punct Gura Luncii. Lucrările topografice au fost realizate cu sistemul GPS Leica 900 și stația totală Leica TCR 705, fiind divizate în două faze principale – faza de teren și faza de birou.

Faza de teren

Într-o primă fază s-a recurs la observații GPS prin metoda RTK, determinându-se două puncte noi în zona de interes (1 și 2), pe baza relaționării cu stația permanentă GPS de la Alba Iulia.

În teren s-au executat măsurători de unghiuri și distanțe cu ajutorul stației totale Leica TCR 705. În cadrul rețelei de ridicare au fost determinate 9 puncte fixe din care au fost efectuate măsurători

necesare determinării coordonatelor de detaliu prin metoda radierii.

În cadrul ridicării topografice s-au cules 807 puncte de detaliu reprezentând puncte de cotă, puncte de frângere ale unităților de cercetare, puncte de detaliu reprezentând detalii topografice artificiale ca drumuri, canale, rețele de electricitate, construcții și căi de rulare ce aparțin de domeniul CFR, taluze, etc. Suprafața cercetată prin măsurători până la această dată este de aproximativ 12 ha, urmând să preluăm restul de date.

Faza de birou

Prelucrarea datelor GPS s-a realizat utilizând software-ul Leica Geo Office, descărcarea datelor din stația totală s-a făcut cu ajutorul software-ului de transfer Leica Survey Office, prelucrarea analitică a datelor cu ajutorul programului Topo 4.2, iar raportarea punctelor și verificarea acurateții reprezentării datelor topografice s-a realizat cu ajutorul pachetului software Arc GIS Desktop 9.3.

Bibliografie:

K. Horedt, Săpături privitoare la epoca neo și eneolitică, Apulum 3, 1949, pp. 44-69.

Gh. Lazarovici, M. Lazarovici, Arhitectura Neoliticului și Epoca Cuprului din România, I, Iași, 2006.

Gh. Lazarovici, Z. Maxim Kalmar, Tărtăria, Cluj-Napoca, 1991.

S.A. Luca, New discoveries of the Neolithic and Aeneolithic fine arts at Tărtăria and Lumea Nouă, Alba County, and matters concerning their typology and chronology, în Acta Terrae Septemcastrensensis 2, Sibiu, 2003, pp. 18-42.

I. Paul, Enigma tăblițelor de la Tărtăria – Schiță preliminară, Ceremonia de acordare a titlului de Doctor Honoris Causa a Universității de Vest Timișoara, 23 mai 2007.

C. I. Suci, Cultura Vinča în Transilvania, în Bibliotheca Brukenthal, XLIV, Sibiu, 2009.

N. Vlăsa, Chronology of the Neolithic in Transylvania in the light of the Tărtăria Settlement's Stratigraphy, Dacia NS 7, 1963, pp. 485-494.

N. Vlăsa, Unele probleme ale Neoliticului Transilvaniei, ActaMN 6, 1967, pp. 403-424.

N. Vlăsa, Neoliticul Transilvaniei – Studii, articole și note, Cluj Napoca, 1976.

D.G. Zanotti, The position of the Tărtăria Tables within the Southeast European Copper Age, American Journal of Archeology 47, No. 2 (Apr. 1983), pp. 209-213.

***, Repertoriul arheologic al județului Alba, în Bibliotheca Musei Apulense, I, Alba Iulia, 1995.

Abstract:

The investigated area is situated on the territory of Sălișteea, Tărtăria village, point Gura Luncii. Topographic researches were made by using GPS Leica 900 system and the total station Leica TCR 705, and were structured in two main phases: field investigations and office investigations.

Field investigations

First of all, there have been made GPS observations, using RTK method and two new points were found (1 and 2), by connecting them with the permanent GPS station from Alba Iulia.

On the field, angle and distances measurements were made by using Leica TCR 705 total station. Nine new points have been established from where measurements for determining the detail coordination by the radiation method were made.

During the topographic investigations 807 new detail points were established, representing quota points, breaking points of the units of research, detail points representing topographical artificial details like roads, ducts, electricity networks, constructions and

railways belonging to CFR administration, embanking. The total area investigated until this moment measures 12 hectares and the whole amount of data will be assumed.

Office investigations

The processing of GPS data was made by using Leica Geomatics Office software and the download of the data from the total station was made by using the transfer software Leica Survey Office, the analytical data processing was made by using Topo 4.2 program, and the reporting of points and the control of the accuracy of the topographical data was made by using Arc GIS Desktop 9.3 software package.

80. Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău

Punct: Piatra cu liliaci

Cod sit: 48646.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 16/2011

Colectiv: Valeriu Sîrbu – responsabil (M Brăila), Sebastian Matei, Daniel Costache (MJ Buzău), George Trohani (MNIR), Roxana Morteau, Andrei Duțu

Așezarea fortificată de la Târcov se află plasată în Subcarpații de Curbură, pe o culme numită „Piatra cu Liliaci”, ce are trei dintre laturi abrupte. Această înălțime a fost locuită încă din epoca bronzului (cultura Monteoru) și, sporadic, în sec. IV-III a.Chr., dar cele mai semnificative vestigii aparțin epocii geto-dacice târzii (a doua jum. a sec. I p.Chr.). Situl se împarte în două unități distincte: un platou-acropolă și o succesiune de trei terase, dintre care cel puțin două sunt fortificate cu ziduri de piatră.

În această campanie am urmărit două obiective: cercetarea fortificației dintre Terasa 1 și 2, precum și extinderea săpăturilor pe Platou, pentru a verifica stratigrafia și a obține noi date privind locuirea din această zonă. În acest sens, secțiunea S4, lungă de 45 m, a fost prelungită cu 20 m spre Terasa 1, iar secțiunea S7, de pe Platou, a fost prelungită cu 6 m spre vest, având astfel o lungime totală de 16 m. De asemenea, s-au continuat cercetările în secțiunea S2 (trasată în 2010, în zona carourilor A1-A3) și a fost începută o nouă secțiune, S8, pe Terasa 1, lungă de 6 m, paralelă cu S4.

Cercetările din epoca dacică

Săpăturile arheologice s-au concentrat în secțiunea S4, care a fost lungită cu 20 m spre nord, pentru a face legătura cu Terasa 1. Astfel, S4 are în prezent 65 m lungime și leagă toate cele 3 terase.

În cursul cercetării zonei de pe Terasa 2 a secțiunii S4 au fost descoperite două complexe adâncite, precum și o aglomerare de bolovani, dintre care doar complexul 30 a fost cercetat integral, el reprezentând o groapă tronconică cu diametrul gurii de 1,50 m și cu o adâncime de aproximativ 0,60 m.

Trebuie remarcat faptul că panta dintre T1 și T2 este naturală, nefiind rezultatul unei posibile prăbușiri a fortificației. De asemenea, cercetările efectuate în buza Terasa 1, acolo unde ar fi trebuit să fie zidul descoperit în 1988, sunt neconcludente în acest stadiu. Mai mult decât atât, pe Terasa 1 a fost identificată o structură de piatră – complexul 28 – care pleacă din marginea terasei spre interior. Pentru a fi dezvelită integral a fost deschisă, spre vest, secțiunea S8, cu dimensiunile de 6 x 2 m. Această structură este alcătuită dintr-o masă de bolovani de calcar, unii cu aspect de dală, printre ei descoperindu-se fragmente ceramice, bucăți de lipitură arsă, precum și un călcâi de lance din fier. În acest stadiu al cercetării nu ne putem pronunța cu privire la funcționalitatea acestei aglomerări de bolovani. Date noi

vom putea obține în cursul campaniei viitoare.

În secțiunea S2 a fost dezvelită o structură compactă de piatră, notată complex 29, de formă rectangulară, cu dimensiunile de 3,30 x 2,90 m, care se întinde și în secțiunea S4. Printre pietre au fost descoperite fragmente ceramice și lipitură arsă. La prima vedere apreciem că această structură pare a reprezenta o fundație sau o bază de piatră, probabil pentru o construcție din lemn. Cercetarea acestui complex va fi încheiată în cursul campaniei din 2012, când vom putea obține noi informații.

Pe Platou, în secțiunea S7, nu au fost identificate complexe dacice, însă au fost descoperite numeroase fragmente ceramice din această epocă. Stratigrafia secțiunii S7 este una relativ simplă, cu un strat de cultură brun-negricios, gros de 30-35 cm, suprapus de humusul actual. Deși pe baza materialului ceramic am putut constata existența a două nivele de locuire, textura și culoarea pământului nu ne-a putut evidenția acest lucru. Ceramica dacică, amestecată cu cea de epoca bronzului, apare doar în partea superioară. Mai menționăm faptul că ceramica dacică e mai numeroasă în carourile 7 și 8, spre panta de vest.

Și în această campanie materialul ceramic descoperit a fost unul relativ redus cantitativ, nefiind descoperit nici un vas întreg sau parțial întregibil. Sunt prezente, fragmentar, forme de vase specifice sec. I p.Chr., cum ar fi: borcane fără butoni și cești-opaiț, modelate cu mâna, precum și pithoi, căni și fructiere lucrate exclusiv la roată. Mai notăm descoperirea, tot fragmentară, a unor fusaiole, cute, fibule din fier (ace) și a unei mărgele de sticlă.

Cercetările din epoca bronzului

Platou. În campania din acest an a fost continuată cercetarea secțiunii S7, deschisă în campania din anul 2010. În acest sens, secțiunea a fost prelungită către vest cu 6 m, aceasta secționând, practic, întreaga culme muntoasă. De asemenea, în vederea epuizării complexului 26, identificat și cercetat parțial în 2010, a fost deschisă către sud o casetă, notată Caseta 1, având dimensiunile de 2 x 1,30 m.

Stratul de cultură are o grosime medie de cca. 0,30 – 0,35 m, fiind suprapus de un strat de humus de pădure cu grosimea de 0,10-0,15 m. Stratul de cultură are o culoare brun-negricioasă, relativ afânat, pigmentat cu pietricele albicioase (calcar), fragmente ceramice, resturi osteologice, lipitură arsă și bucăți de cărbune. Fragmentele ceramice recoltate din acest strat aparțin atât epocii dacice, cât și epocii bronzului, respectiv culturii Monteoru, stilurile ceramice Ic3 și Ic2. Menționăm faptul că materialele dacice au apărut doar în partea superioară a acestui strat. În partea inferioară materialul ceramic este exclusiv monteorean. Dintre acestea remarcăm câteva fragmente provenind de la cești cu două toarte supraînălțate, un fragment provenind de la o pixidă și mai multe fragmente provenind de la vase de tip Spendegaffasse.

Complexele arheologice

Complexul 25. În campania din acest an a fost reluată cercetarea acestui complex, identificat anul trecut, de la adâncimea de – 0,67/0,69 m. Este o groapă tronconică, cu baza rotunjită și o adâncime de cca. 1,00 m. La partea superioară a fost afectată de o intervenție modernă, cel mai probabil un adăpost pentru vânători (la baza acestei intervenții moderne a fost identificat un cuțit, o monedă de 50 de bani emisă în anul 2006 și un cartuș). Umplutura gropii este reprezentată de pământ de culoare negră-cenușie, pigmentat cu pietricele albicioase (bucăți de calcar), fragmente ceramice, lipitură arsă și bucățele de cărbune. Fragmentele ceramice descoperite aparțin culturii Monteoru, stilurile ceramice Ic3 și Ic2.

Complexul 26. Descoperit în 2010, a fost săpat parțial. Cercetarea acestuia a fost reluată de la cota de – 0,64/0,67 m, fiind epuizat la – 1,90 m. Complexul reprezintă o groapă cu gura evazată, cu o adâncime de aprox. 1,50/1,55 m. Diametrul la partea superioară

este de aprox. 1,40 m, iar la bază de cca. 0,70/0,75 m. Umplutura acesteia este reprezentată de pământ de culoare negricioasă, relativ afânat, pigmentat cu bucățele de lipitură arsă, cărbune, numeroase fragmente ceramice și câteva resturi osteologice. Fragmentele ceramice identificate aparțin epocii bronzului, respectiv culturii Monteoru, stilurile ceramice Ic3 și Ic2. În cea mai mare parte, acestea au un indice de fragmentare foarte mare. Remarcăm, totuși, prezența la baza gropii a două fragmente ceramice provenind de la un Spendegeffasse, lucrat din pastă semifină, relativ bine omogenizată, culoare cărămizie-roșietică, fără decor. De asemenea, pe fundul gropii au putut fi observate câteva pietre de dimensiuni medii (15 x 21 cm).

Complexul 26a. Datorită culorii, a structurii și solului acest complex nu a putut fi identificat clar în grund, el fiind observat, ulterior, în profilul de sud al secțiunii. Acest complex are formă dreptunghiulară în profil, cu o lungime de 2 m și o adâncime de săpare de 0,20 m. Umplutura lui este de culoare cenușie-gălbuie, relativ compactă, în care apar puține fragmente ceramice ale culturii Monteoru, stilurile ceramice Ic3 și Ic2.

Complexul 27. Acest complex a fost identificat în campania din acest an, în carourile 6-7 ale secțiunii S7, la adâncimea de -0,63 m. Încă nu ne putem pronunța cu privire la caracterul acestuia, cercetarea lui reprezentând o prioritate pentru următoarea campanie arheologică. În actualul stadiu al cercetării se definește sub forma unei zone de pământ de culoare brună-cenușie, cu o lungime de aprox. 3,50 m și o lățime medie de cca. 0,70 m. Materialul de interes arheologic recoltat se compune din fragmente ceramice care aparțin epocii bronzului, cultura Monteoru, stilurile ceramice Ic3 și Ic2. Remarcăm, însă, și prezența unui fragment de lipitură arsă cu dimensiunile de 12 x 15 cm, ce prezintă amprente de nuiete, cu un diametru de 2 – 3 cm.

Terasa 1. În campania arheologică din acest an, la fel ca și în campaniile anterioare, nu au fost identificate complexe arheologice aparținând epocii bronzului. În schimb, au fost descoperite câteva fragmente ceramice în poziție secundară.

Bibliografie:

G. Trohani, R. Andreescu, Cercetările arheologice din punctul „Piatra cu Lilieci” din satul Târcov, comuna Pârscov, județul Buzău, Cercetări Arheologice 9, 1992, p. 46-51, pl. 1-18; CCA 2008, p. 308-309; CCA 2009, Valachica, 21-22, 2008-2009, p. 216 – 217; CCA 2010, p. 187- 189, CCA 2011, p. 142-144.

Résumé:

Dans la cité de Târcov-Piatra cu Lilieci, située sur un sommet à trois pentes abruptes, on a découvert des vestiges datant de l'Age du Bronze (culture Monteoru), sporadiquement des IVe-IIIe siècles av. J.-C., mais les plus significatifs appartiennent à l'époque géto-dace (seconde moitié du Ier siècle ap. J.-C.). Le site a deux unités distinctes: un plateau-acropole et une succession de trois terrasses, dont deux au moins sont fortifiées avec des murs en pierre.

Cette campagne a eu deux objectifs: la fouille de la citadelle fortifiée située entre les Terrasses 1 et 2, ainsi que l'extension des excavations sur le Plateau, afin de vérifier la stratigraphie et recueillir de nouvelles données sur l'habitation dans la zone.

Les fouilles de l'époque dace

Les fouilles archéologiques se sont concentrées dans la section S4 (L=65 m), qui relie les trois terrasses, où l'on a découvert deux complexes approfondis, ainsi qu'une agglomération de rochers.

Sur la Terrasse 1, on a identifié le complexe 28, une structure formée d'une masse de rochers de calcaire, les uns ressemblant à une dalle, des fragments céramiques parmi ceux-ci, des morceaux d'enduit brûlé et un fragment de lance en fer.

Dans la Section S2, on a dévoilé le complexe 29, une structure compacte de pierres, de forme rectangulaire (D=3,30 x 2,90 m), avec des fragments céramiques et d'enduit brûlé parmi les pierres.

Sur le Plateau, dans la section S7, on n'a pas trouvé de complexes daces, mais seulement de nombreux fragments céramiques. Bien que, selon le matériel céramique, nous ayons constaté l'existence de deux niveaux d'habitation, la texture et la couleur du sol ne l'a pas mis en évidence. La céramique dace, en mélange avec celle de l'Age du Bronze, apparaît seulement dans la partie haute.

Il existe des fragments de vases spécifiques au Ier siècle ap. J.-C.: bocal et tasses-lampes, modelés à la main, ainsi que des pithoi, brocs et coupes sur pied, tournés. On y ajoute des fragments de fusaioles, grès, épingle de fibules en fer et une petite perle en verre.

Les fouilles de l'Age du Bronze

Plateau. Lors de cette campagne, nous avons étendu la section S7, qui sectionne maintenant tout le sommet de la montagne. On y a identifié 4 complexes, dont trois étaient des fosses (C25, C26, C26a), et l'autre (C27) avait l'aspect d'une zone de terre brun-cendré, 3,50 m de long et environ 0,70m de large.

Les fragments céramiques recueillis appartiennent autant à l'époque dace qu'à celle du Bronze, respectivement la culture Monteoru, les styles céramiques Ic3 et Ic2. Il faut mentionner que les matériels daces se trouvaient seulement dans la partie haute de cette couche, tandis qu'en bas, le matériel céramique était exclusivement du type Monteoru. Parmi ceux-ci, remarquons quelques fragments provenant de tasses à deux anses surélevées, un autre provenant d'une pyxide et plusieurs morceaux de vases du type Spendegeffasse.

Terrasse 1. Dans la campagne archéologique de cette année, tout comme dans celles précédentes, on n'a pas identifié de complexes archéologiques datant de l'Age du Bronze, mais seulement quelques fragments céramiques.

81. Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova

Punct: La mănăstire

Cod sit: 130297.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 98/2011

Colectiv: Alexandru Niculescu – responsabil, Andrei Măgureanu – responsabil sector, Dorin Sârbu (IAB), Bogdan Ciupercă - responsabil sector, Alin Anton (MJIA Prahova)

Rezervația arheologică de la Târgșoru Vechi este situată la 9 km NV de municipiul Ploiești, în apropierea satului Târgșoru Vechi, la dreapta drumului județean Ploiești–Strejnic–Târgșoru Vechi, întinzându-se pe ambele maluri ale pârâului Leota, astăzi colmatat.

Pe o suprafață de aproximativ 17 ha au fost identificate mai multe obiective arheologice cuprinzând nivele de locuire din neolitic, epoca bronzului, Hallstatt, castru roman cu terme, așezări din sec. II – III, V – VII și VIII – X p.Chr., necropolă din secolele III-IV p. Chr., de tip Cerneahov, curte domnească și târg medieval. Cercetările arheologice de la Târgșoru Vechi au debutat în anul 1956, sub conducerea arheologului Gheorghe Diaconu, continuând până în prezent.

Campania de cercetări arheologice pe șantierul Târgșoru Vechi a fost demarată la data de 15 august 2011. Cercetările din

această campanie s-au desfășurat în sectoarele B și D ale rezervației, pe o suprafață totală de 500 mp.

Obiectivele campaniei din 2011 de la Târgșoru Vechi au fost cercetarea celor trei așezări suprapuse, aparținând mileniului I, identificate și cercetate parțial în sectorul D (sec. II-III, sec. V-VII, sec. VIII-X) și a târgului medieval (sec. XVII-XVIII). De asemenea, s-a avut în vedere completarea observațiilor arheologice referitoare la clădirea adosată la zidul primei incinte a Curții Domnești, construcție a cărei cercetare, începută de N. Constantinescu în anii '60, nu fusese finalizată.

În sectorul B, cercetările s-au limitat în această campanie la dezvelirea în suprafață a vechii săpături, păstrându-se martori dispuși perpendicular pe axul clădirii, pentru a se încerca o legătură stratigrafică situațiile arheologice cercetate anterior în perimetrul Curții Domnești.

Preliminar, s-a putut întregii imaginea clădirii prin completarea planului, fiind identificate un număr total de 7 compartimentări¹, dintre care 4 camere și 3 holuri. În toate aceste compartimentări a fost întâlnit un paviment din cărămidă, databil în secolul al XIX-lea. În campania din anul 2012, ne propunem să continuăm cercetarea în această zonă, dincolo de nivelul de secol XIX, care reprezintă doar ultima fază de locuire a construcției aflată la sud de turnul de intrare.

Pentru efectuarea unei cercetări arheologice cât mai complete, în sectorul D a fost practicată o săpătură în suprafață, care este mai adecvată cercetării unei așezări deschise, cu complexe adâncite în pământ, caracteristice atât târgului medieval Târgșor, cât și așezărilor aparținând mileniului I p.Chr. (sec. II-III, sec. V-VII, sec. VIII-X).

Au fost continuate cercetările în suprafețele deschise în campaniile anterioare în sectorul D al rezervației arheologice Târgșoru Vechi (Cas. I, Cas II, Cas III, Cas IV, Cas V, Cas VI, Cas VII, Cas VIII, Cas IX) fiecare având dimensiunile de 6 x 5 m.

În cursul acestei campanii au fost cercetate un număr de 42 complexe, unele identificate în campaniile anterioare, fiind vorba de complexe de locuire și diferite amenajări aparținând mai ales perioadei medievale. Este vorba în special de gropi, rotunde în plan, interpretabile fie drept gropi pentru scoaterea lutului galben, care nu conțineau decât sporadic mici fragmente ceramice atipice, fie drept gropi menajere, acestea conținând un material ceramic destul de bogat cantitativ, dar și resturi faunistice.

Din strat au fost recoltate fragmente ceramice atribuibile, fie preistoriei (epoca Bronzului și Hallstatt), fie epocii migrațiilor (sec. II – III și VIII – X p. Chr.), materiale care anunță complexe afectate de intervențiile medievale.

Urmează ca în campania din anul 2012 să se finalizeze cercetarea în aceste suprafețe.

Note:

1. În 1969 erau cunoscute 5 compartimentări cf. N. Constantinescu 1969, p. 96

Bibliografie:

N. Constantinescu, Note arheologice și istorice asupra curții feudale de la Târgșor, SCIV 20, 1, 1969, p. 83 – 100.

Abstract:

The archaeological reservation from Târgșoru Vechi is situated 9 km NW from Ploiești, in the proximity of the village with the same name. Placed on the right side of the road from Ploiești-Strejníc to Târgșoru Vechi, the archaeological site is crossed by the Leaota River, nowadays clogged up.

The main purpose of this year was the investigation of the settlements dated in the 1st Christian millennium and of the

mediaeval one. In this respect, in B sector, we reopen the researcher of the building placed near the entrance-tower of the first enclosure, investigation that allowed us to complete the information from the '60, when N. Constantinescu stops his excavations.

In D sector, we continue the excavation in 9 surfaces opened in former years. In the excavated area were identified several archaeological structures, most of them being different kind of pits that can be dated in the Late Middle Ages.

82. Târgu Mureș, jud. Mureș

Punct: Cetate

Cod sit: 114328.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 101/2011

Colectiv: Adrian Andrei Rusu (IAIA Cluj), Soós Zoltán (MJ Mureș)

C35/2011

Secțiunea C35 a fost trasată în partea nordică a bisericii, în partea nord-estică a navei capelei. Avea dimensiunile de 6 x 3 m pe axa (E-V) navei bisericii. Din umplutura recentă (la 0,50 m se afla un tub de canalizare), au fost colectate numeroase fragmente osteologice umane în poziție secundară. La 0,70 m adâncime se afla o podea de cărămidă, pe alocuri lutuită cu lut galben-verzui. În colțul nord-estic a capelei o groapă recentă se adâncea aproape până la baza fundației, la 1,70 m, astfel straturile arheologice sau relația și îmbinarea podelei cu zidul capelei în acest colț nu au putut fi determinate. Podeaua a mai fost intersectată de săpături (arheologice) recente: un șanț arheologic identificat în partea centrală a secțiunii, având lățimea de 1,25 m s-a adâncit până la 2,35 m, în lutul steril, umplutura constând din pământ homogen cu multe fragmente de cărămidă. O altă groapă, aflată în partea vestică a secțiunii se adâncea până la 0,80 m, intersectând podeaua de cărămidă. Umplutura acestei gropi conținea numeroase fragmente ceramice de dimensiuni mari și mijlocii și urme de mortar. Sub această intervenție recentă se afla o altă groapă, care se adâncea până în solul negru, compact, din epoca bronzului, aflat la 1,90 m, cu 0,10 m sub nivelul fundației zidului nordic al capelei. Umplutura prezenta numeroase fragmente de oase umane în poziție secundară, pământul conținând și puține fragmente mici de cărămidă. În groapă au fost descoperite în total trei schelete umane în poziție anatomică. Cel superior se afla la adâncimea de 1,50 m (M56, bărbat), așezat în poziție anatomică, având orientarea E-V. Alte două morminte se aflau pe fundul gropii (-1,90 m), în poziție anatomică, dar orientări diferite: M57 avea craniul spre V, M58 spre E.

În profilul șanțului arheologic mai vechi, dar și în cel al mormântului M56, sub podeaua de cărămidă se observau în număr mare oase umane dar și cranii, unele în poziție secundară, altele in situ, indicând în mormântări anterioare utilizării podelei, adâncindu-se până la 1,70 m, cu o concentrare îndeosebi în partea vestică a secțiunii.

Zidul nordic al capelei s-a conturat de-a lungul profilului vestic al secțiunii printr-o umplutură omogenă de nisip, pământ, cărămizi, printre care și oase umane și fragmente de sticlă. În partea estică umplutura fostului zid prezenta o stratificare, nivelul superior – care începea la -0,15 m – fiind un strat subțire de pământ negru, dedesubtul căruia se afla un alt strat mai gros, cu fragmente de cărămizi, pietricele și dărâmătură, de culoare alburie și grosimea de

0,18 m. Fundul șanțului prin care s-a exploatat piatra și cărămida zidului capelei era stratul negru, specific în acest sit epocii bronzului. Negativul de zid se adâncea în general până la 1,70–1,80 m, dar în partea vestică din secțiune în acest negativ se adâncea o groapă modernă, de formă amorfă, ulterioară exploatării negativului de zid, dar observat doar la nivelul tălpii zidului, care avea fundul la 2,10 m, în stratul preistoric. Părți din structura zidului s-a păstrat doar în colțul nord-estic al secțiunii, alte cărămizi întregi fiind recuperate din groapa modernă cu fundul la 2,10 m. Lățimea surprinsă din zid era de 0,80 m, o mică parte aflându-se sub profilul nordic.

C35a/2011

Secțiunea C35a se află la sud de C35, în colțul sud-estic al capelei. Dimensiunile erau de 6 (E–V) x 4 (N–S) m. Prin aceasta s-a dorit identificarea detaliilor arhitecturale pe baza fundațiilor din partea de sud și est a capelei, precum și dezvelirea mormintelor din acest sector. Din umplutura superioară s-a observat o cantitate mare de material osteologic uman aflat în poziție secundară, din care au fost recuperate selectiv câteva părți de schelet considerate de importanță în ceea ce privește analiza antropologică fizică. Din acest strat superior, descoperită tot în poziție secundară provine o monedă. La adâncimea de 0,90 m de la nivelul actual de călcare, într-o fâșie lată de 1,30 m, perpendiculară pe peretele sudic s-a putut observa umplutura recentă a unei secțiuni arheologice, constând din pământ cenușiu închis, cu mult mortar și fragmente de cărămizi, și care conținea multe oase umane în poziție secundară, printre care și fragmente mai mici sau mai mari de crani, numerotate M99–M103. Tot la această adâncime s-a păstrat pe o porțiune mai mică din colțul sud-vestic a secțiunii o podea de culoare galbuie, lutuită, tăiată de secțiunea arheologică.

De la acest nivel (-0,90 m) secțiunea a fost împărțită în mai multe sectoare, pe de o parte pentru protejarea zidurilor bisericii prin cruțarea pământului bătătorit de lângă acestea, pe de altă parte pentru dezvelirea eficientă a mormintelor. Astfel în jumătatea estică a secțiunii, s-a trecut la o divizare N–S, partea de sud fiind dezvelită prioritar pentru ocrotirea zidurilor, dar și pentru că aici exista posibilitatea de a identifica morminte nederanjate. La adâncimea de 1,20 m au apărut primele patru (M105–107 și M107a) morminte orientate E–V. M106 (bărbat) avea mâinile așezate pe bazin. Groapa comună a mormântului dublu M107 (bărbat) și M107a (femeie) avea conturul pronunțat, adâncindu-se în podeaua preistorică. La vest de acest grup de morminte, la un nivel ușor superior (-1,10 m) au apărut alte două morminte, dintre care M111 (bărbat) cu mâna stângă pe bazin și cea dreaptă pe picior, capul fiind aplecat pe dreapta. M112 era un mormânt de copil, cu mâinile lângă bazin, partea dreaptă fiind deranjată de un mormânt posterior, din care se păstrează în poziție secundară brațul drept, cu o monedă verzuie lipită de os. Tot la acest nivel a apărut și M113, care suprapunea parțial mormântul M105. Sub nivelul acestor morminte au apărut alte înhumări: M114, un craniu în poziție secundară și M115, un mormânt de adult. Sub M115, la adâncimea de 1,25 m a apărut M116 și M118. Pornind de la această adâncime au fost observate noi schelete: M119 se afla între M115 și M116, iar M120 la nord de acestea, în apropiere de M105, la nord de acesta, pe când M121 se poziționa între M115 și M119, din acest mormânt provine și o monedă găsită sub tibia scheletului. La adâncimea de 1,55 m au apărut noi înmormântări, M123 și M124, ambele grav afectate de gropile unor morminte mai recente. La adâncimea de 1,60 m a apărut M125, iar la nord de acesta M128. Un alt nivel a fost constituit de mormintele aflate la 1,83 m, dintre care M129 (bărbat) cu mâinile așezate lângă corp, M130 (bărbat) cu mâinile așezate lângă corp și piciorul îndoit din genunchi, având ca inventar o monedă, M131 (bărbat), cu mâinile încrucișate pe abdomen, M132 (femeie), cu mâna dreaptă lângă corp și cea stângă pe bazin, alături de un mormânt de copil M132b, cu

mâna dreaptă lângă corp, cea stângă fiind deranjată de o altă groapă și M132a, cu mâna stângă pe bazin și cea dreaptă deranjată de o altă groapă. Aceluiași nivel aparținea mormântul M135 (bărbat), cu mâinile așezate pe abdomen. M136, un mormânt de copil, se afla la sud de acesta din urmă. La nivelul inferior a apărut M142, deranjată de secțiunea arheologică din secolul XX, și M143 (bărbat), cu mâna dreaptă așezată pe bazin. M149 era un craniu (femeie, 15–17 ani), aflat în poziție secundară, pe care s-au păstrat urmele de culoare verde a diademei de bronz.

Mormintele din jumătatea estică, partea nordică, au apărut la 1,18–1,30 m. M162–164 au fost toate trei intersectate de secțiunea anterioară, păstrându-se doar membrele inferioare. La adâncimea de 1,30 m au fost dezvelite mormintele M165–167, de asemenea deranjate de cercetările anterioare. Sub acestea, la 1,40 m se aflau mormintele M168, M169, M171–173, toate deranjate fie de morminte posterioare, fie de secțiune arheologică. În aceste cazuri nu s-a putut constata pe teren sexul defuncțiilor sau poziția mâinilor față de corp. Observat încă la dezvelirea M168, la 1,48 m a apărut M170, cu mâinile așezate pe bazin. La 1,50 m se afla M174, pe când M175 era deranjată, din schelet s-a păstrat doar tibia.

Sub podeaua de lut, în colțul sud-vestic al secțiunii, la adâncimea de 1,05 m s-a găsit un craniu (M108) și un schelet de copil de 4–5 ani cu mâinile pe abdomen (M104), parțial deranjată de săpăturile recente. Din apropierea mormântului provine o monedă ruptă din vechime. Lângă aceasta a mai apărut un craniu în poziție secundară (M109) și un schelet M110 (femeie), care cu brațul stâng îmbrățișa un schelet de copil. De lângă groapa acestui mormânt provine un inel de bronz. Nivelului de la adâncimea de 1,20 m în această zonă aparține M122 (femeie), cu mâinile așezate pe abdomen, M117 având în inventar un nasture, și M126 în care scheletul avea mâinile așezate lângă corp. La adâncimea de 1,50 m a apărut M137, la nord de acesta M138, la est de M137 M139, (femeie) cu mâinile pe abdomen, pe când M140, cu mâinile defunctului pe bazin se afla la est de M138. M141, cu mâinile de asemenea pe bazin era la nord de grupul anterior. La nivelul următor, la 1,60 m, din M144 s-au păstrat doar oasele membrilor inferioare, M145 (bărbat) și M146, cu mâinile lângă corp fiind de asemenea deranjate în mare măsură. La adâncimea de 1,55 m au apărut mormintele M150–155. La 1,84 m adâncime se afla M160

Săpăturile din colțul nord-vestic al secțiunii au fost începute mai târziu pentru a facilita accesul în secțiune. La adâncimea de 1,20 m a apărut un schelet de nou născut - M127. Noi morminte au apărut la adâncimea de 1,38 m: M133 și la nord de acesta M134 (bărbat), cu mâinile pe bazin, având un inel pe deget și o aplică de bronz în umplutura gropii. M147 și M148 au apărut la 1,42 m. La adâncimea de 1,55 m au apărut mormintele M156–M159, toate deranjate, din primele două păstrându-se doar membrele inferioare, din celelalte doar craniile.

Secțiunea a fost bogată și în descoperiri preistorice. Din umplutura gropilor de morminte, de la adâncimea de 1,20 m provine o roată de car. În colțul sud-estic a secțiunii care totodată era și colțul sud-estic al capelei pe o suprafață de 1,60 x 1,60 m s-a păstrat o porțiune din nivelul preistoric nederanjată de înmormântările din capelă, pe acest loc fiind amplasat în timpul funcționării capelei. În partea sudică a secțiunii arheologice din secolul XX, sub fundația zidului capelei (-1,50 m de la nivelul actual) s-a observat o lutuire relativ groasă, ars intens (V1), care se continua pe o porțiune mică și în profilul estic. După dezvelirea mormintelor s-a trecut la cercetarea în suprafață a întregii lutuiri din acest colț sud-estic a capelei. Din umplutura vetrei care se adâncea până la 1,82 m, s-a recuperat o cantitate redusă de material arheologic, printre care fragmente ceramice atipice și un obiect de bronz grav deteriorat și prost păstrat, fără posibilitatea de a defini funcția acestuia. La adâncimea de 1,50

m au fost observate două gropi de pari adâncite cu 0,35–0,40 m de la nivelul luturii (G3 și G4) alături de alte gropi de dimensiuni reduse (G1 și G2). Material arheologic constând din fragmente ceramice a fost prelevat doar din G1. Din această podea au fost recuperate fragmente ceramice și material osteologic animalier ars.

De la adâncimea de 2,40 m, din stratul arheologic aferent epocii bronzului s-a prelevat un altar de lut specific perioadei. De la acest nivel doar colțul sud-estic a fost săpat până la nivelul lutului, din acest strat care se adâncea până la 2,53 cm au fost recuperate fragmente ceramice neolitice.

C36/2011

Secțiunea C36 a fost trasată în prelungirea secțiunii C35 spre vest, la 1m distanță de acesta, pentru documentarea zidului capelei, a porțiunilor păstrate din podeaua lutuită și dezvelirea mormintelor. Lungimea secțiunii (E–V) era de 6 m, lățimea de 3 m. La o adâncime superficială de 15 cm se afla zidul nordic al capelei, reclinat din beton până la o adâncime de 90 cm, colțul nord-vestic al acesteia fiind de asemenea surprins aproximativ la mijlocul secțiunii. Sub rezidirea de beton – din care în secțiune s-a surprins o lățime de 50 cm), la o adâncime de 90 cm se afla și zidul medieval din piatră. Podeaua de lut a apărut doar pe un segment foarte redus în colțul sud-estic, de aici însă lipseau cărămizile de podea, nivelul fiind aranjat doar prin lutuire groasă de 10–15 cm, de culoare verzui-galbenă. Această podea a fost într-o foarte mare măsură deranjată de morminte ale căror gropi sepulcrale întretăiau atât podeaua, cât și mormintele mai vechi, umplutura conținând deosebit de multe oase umane în poziție secundară. În mormântări în capelă au fost și înainte de lutuirea podelei, fapt dovedit de apariția oaselor umane atât în poziție anatomică, cât și secundară sub acesta.

Primele morminte au fost sesizate la adâncimea de 110 cm, sub o umplutură cu multe fragmente de cărămidă și dărâmtură. Acestea se aflau atât în exteriorul capelei, cât și în interior. Între oase și zidul vestic al capelei s-a observat pe o lățime de 30 cm o fâșie de pământ negru cruțat (nederanjat de gropi mortuare). În afara capelei, mormintele M59 (bărbat, mâini pe pelvis) și M60 (femeie, mâini pe pelvis, unde se afla și o monedă) se aflau în apropierea zidului, s-au păstrat doar părțile superioare ale scheletelor, bazinul și membrele inferioare fiind deranjate de o groapă posterioară. Umplutura gropilor de mormânt era pământ negru, afânat. Imediat sub mormântul celor doi adulți, într-o poziționare oarecum simetrică se afla scheletul foarte degradat al unui copil (M74). Deși avea groapă proprie cu colțurile rotunjite (rotunjire superficială în partea estică și mai proeminentă în cea vestică), marginea gropii de la nivelul inferior în partea estică era identică cu cea a adulților, astfel s-a considerat, că mormântul era în relație directă cu M59 și M60. M75 (adult, 17–19 ani) se afla la nord de cel precedent, la adâncimea de 1,15 m, fiind deranjat la membrele inferioare de o groapă modernă. La sud de M74 se afla groapa mormântului M76, care se adâncea până la 1,40 m, din umplutură fiind recuperate multe oase umane aflate în poziție secundară.

În interiorul capelei la acest nivel (1,10–1,20 m) au fost identificate 13 schelete, toate având orientarea E–V, fiind în mormântate aparent într-o groapă comună, M61–73, aparent toți bărbați, cu craniul în apropierea zidului vestic, scheletele nefiind așezate unul lângă celălalt, ci mai degrabă ușor suprapuse (parcă nu ar fi fost așezate ci „aruncate” în groapa de mormânt). În privința poziției mâinilor s-a constatat, că în M69 acestea se aflau pe piept, în M72 mâna dreaptă pe abdomen, cel stâng pe pelvis, în M70 și M73 ambele mâini pe abdomen, iar în M65, M66 și M71 pe pelvis. Printre aceste oase se aflau în poziție secundară – deranjate deci de posibila groapă comună – un craniu (M77) și scheletul unui copil (M78). Sub nivelul acestor morminte se aflau mormintele M79 (inventar: o aplică și o monedă) și M80. La un nivel inferior acestor se aflau mormintele

M81 (cel mai timpuriu mormânt în situ din această parte a capelei) și la N de acesta M82, a cărui groapă întretăia mormântul precedent, distrugând în totalitate partea stângă a scheletului. Ultimul nivel de înmormântări începea la o adâncime de 1,80 m, în M83 (avea mâinile pe bazin) s-au păstrat și urmele sicriului de lemn, groapa adâncindu-se până la 2,25 m.

La vest de capelă, la adâncimea de 1,65 cm am identificat o podea gălbuie, pe alocuri de culoarea piersicii, cu nuanțe cenușii, în care au fost găsite fragmente ceramice răzlețe din prima epocă a fierului, oase de animal, un cercel din bronz, iar în partea estică s-a identificat și o groapă de par, din apropierea căreia se observau urme de lemn carbonizat „aliniate” în direcție nord-vestică, constituind o posibilă urmă de stâlp de susținere. În colțul de NE a secțiunii se afla o vatră, a cărui strat de arsură și pământ era mai gros, de culoare roșu-maronie. În unele locuri podeaua a fost deranjată de vizuini de animale. Stratul din epoca bronzului se adâncea până la 2,30 m, unde începea cel din neolitic.

C37/2011

Secțiunea a fost trasată la intrarea sudică a bisericii, având inițial lungimea pe axa N–S de 4 m și lățimea de 3 m, cu lățire ulterioară de încă 3 m, în final fiind dezvelit întreaga suprafață dintre cei doi contraforți apropiați intrării sudice (4 x 6 m).

În prima fază, la adâncimea de 0,20 m s-a observat un strat de dărâmtură în apropierea zidului bisericii, pe când în zona centrală a secțiunii s-a dezvelit un strat de pietriș. În partea sudică a secțiunii straturile arheologice au fost deranjate de șanțul (E–V) săpat pentru o conductă. Primul mormânt (M84) aparținea unui copil (2–3 ani) și unui adult, și a apărut la adâncimea de 1,20–1,30 m, la circa 0,80 m de zidul sudic a bisericii. Pe craniul copilului s-au observat mici mărgelile dintr-o diademă împreună cu 15 cm din materialul textil pe care acestea au fost aplicate. După o primă lățire necesară din cauza surpării profilului în urma ploilor abundente, au apărut două morminte. M85 se afla în apropierea intrării la -0,65 m, mâinile fiind așezate pe bazin. La sud de acesta, un craniu indica M86, care se afla la 0,50 m adâncime. Din umplutura secțiunii provine o aplică de carte și o cataramă din bronz. Din M87, care se afla în partea sudică a secțiunii, s-au păstrat doar brațul drept și partea inferioară a scheletului.

În partea de est a secțiunii, cercetată într-o a doua fază, la o adâncime superficială de 0,10–0,18 m, a fost descoperit un zid de cărămidă pe fundație de pietre (N–S), cu lățimea de 0,53 m, care era perpendicular spre colțul estic a intrării sudice în biserică. De lângă acesta provine un craniu aflat în poziție secundară M88. Zidul suprapunea mormântul M89, care era orientat NV–SE, și din care lipsea craniul, o parte din vertebre și umărul stâng. Între M85 și M86 s-a găsit un craniu M90 aflat în poziție secundară. M85 intersecta membrele inferioare ale mormântului M91, care a mai fost deranjat și de zidul de cărămidă. La un nivel inferior acestui grup de morminte se aflau alte gropi sepulcrale. Dintre aceste M92 se afla sub M85, fiind grav afectat, păstrându-se doar părți din membrele inferioare. Un alt mormânt M93 aparținea unui copil de 4–5 ani, și a fost descoperit înspre mijlocul secțiunii. Din umplutura mormântului provine un fragment dintr-un cercel de bronz. În jurul acestui mormânt s-au păstrat în număr mare și in situ cuiele de la sicriu. La adâncimea de 80 cm a apărut un nou mormânt M94, din care s-au păstrat membrele inferioare și cuiele de la sicriu. În colțul sud-estic a apărut M95, de la sicriu s-au păstrat câteva cuie, din umplutură provin și câteva cărămizi de podea. Mormântul a fost săpat într-o platformă preistorică (prima epocă a fierului ?) formată din fragmente ceramice aranjate pe o lutuire. Acesta a mai fost parțial intersectată și de M87. În apropiere de zidul bisericii se afla M96, din care se păstrează doar partea superioară a scheletului. Sub M87 se afla M97, din care s-au păstrat membrele inferioare. La adâncimea de 1,35–1,40 m a apărut M98, care aparținea unui copil de 3–4 ani, pe craniul căruia se

afla o diademă. Caracteristicile acesteia indică o datare în secolele XVII–XVIII.

C38/2011

C38 a fost trasată la nord de zidul nordic de incintă a mănăstirii, la 3 m vest de secțiunea C34 cercetată în anii trecuți. C38 avea dimensiunile de 5 x 5 m. La adâncimea de 10–15 cm a apărut o platformă de cărămidă amorfă, cu urme de lutuire pe suprafață. Pe lângă cantitatea însemnată de fragmentele ceramice, din stratul aferent acestei platforme au apărut mai multe monede, alături de câteva obiecte de metal (degetar) și os (nasturi). În nivelurile inferioare au apărut mai multe monede la diferite adâncimi: la adâncimea 0,40–0,60 m două monede alături de un ac de bronz; la 0,60–0,80 m; la 0,80–0,90 m; la 1,40 m o monedă a apărut alături de numeroase fragmente ceramice, la 1,50 m fiind descoperită alte două monede.

La adâncimea de 1,30 m s-a observat un complex arheologic (V1), care s-a conturat prin urme de arsură circulară, cu urme de cărbune și pământ ars intens. Marginile complexului păstrat zidurile de pământ și lut ars ale complexului, din extremitatea estică a acestuia fiind recuperate două cărămizi. Diametrul complexului interpretat precum cuptor era de 1,30 m, o parte din acesta fiind sub profilul sudic a secțiunii.

Stratul arheologic preistoric, grav afectat de amenajările medievale a apărut la adâncimea de 1,80 m, aici fiind observat și primul complex arheologic: câteva pietre așezate grupat. La aceeași adâncime s-a contura și o groapă (G1) din umplutura căreia provin și fragmente de cărămidă și ceramică, dar și un pahar de sticlă. O altă groapă (G2) pornea de la aceeași adâncime și se adâncea până la 1,65 m, din acesta provin fragmente ceramice preistorice, chirpici, dar și un idol de lut fragmentar. În stratul preistoric de la adâncimea de 1,80 m a apărut o greutate de pescuit și câteva fragmente ceramice. La adâncimea de 2,25 m s-a observat o platformă formată din multe fragmente ceramice, material osteologic de animal și pe alocuri cu chirpici, de aici fiind recuperat și un fragment de obsidian. Din acest nivel pornea o groapă (G3), care se adâncea până la 2,85 m.

Sector B - C4/2011

Secțiunile C4 și C5 din sectorul B se aflau în partea nord-estică a grajdului, în imediata apropiere a intrării din acest colț. Au fost trasate paralel cu zidul estic a grajdului, dimensiunile secțiunilor fiind de 5 (N–S) x 3 m, cu un martor de 1 m, lungimea totală ajungând deci la 11 m. Primele complexe arheologice au apărut la adâncimea de 0,90–1,00 m G7 a apărut în colțul sud-estic a secțiunii, umplutura acestuia era lutoasă, cu puține fragmente ceramice mărunte. Groapa se observă marcant și în profilul sudic a secțiunii. Din groapă provine și un fund de vas cenușiu și alte fragmente ceramice. La aceeași adâncime în colțul sud-vestic a secțiunii sa observat un strat de dărâmtură conținând fragmente de cărămidă și ceramică, precum și urme de lemn pe fundul gropii (identificat anterior precum G5). În colțul nord-vestic a secțiunii același strat avea o altă omogenitate, și consta din multe fragmente de cărămidă și pietre, cu fragmente ceramice, cahle și oase de animal (identificat anterior precum G6, săpat în nivelul preistoric). Stratul nisipos-lutos, de culoare gălbuie din colțul sudic conținea cahle în cantitate mai mare. Sub acest strat a apărut dărâmtura cu multe pietre și fragmente de cărămidă amestecate cu nisip fin, pământ cenușiu cu material arheologic constând din fragmente ceramice și cahle. Această dărâmtură se adâncea până la 1,55 m. De la adâncimea de 1,20–1,50 m, din dărâmtură provin mai multe piese de metal, majoritatea piese de harnașament: un pinten, cataramă, potcoavă, etc., dar și obiecte de bronz, printre care un lanț, nasturi și alte obiecte de metal. Sub dărâmtură, la 1,50 m s-a conturat și zidul de cărămidă și piatră a unei clădiri cu axa lungă pe direcția nord–sud. Nivelul de călcare a clădirii (podeaua bătătorită

?) se afla la adâncimea de 1,70 m. Încăperea era compartimentată de un zid de cărămidă cu direcția est–vest. La est de zid s-a mai observat și o construcție de cărămidă de dimensiuni mici, de formă patrulateră, probabil fundația hornului. Lângă zid, în exteriorul clădirii, la est de acesta, în partea nordică a secțiunii s-a conturat groapa G9 de formă semicirculară, formă tronconică, cu umplutură din epoca modernă și câteva fragmente ceramice preistorice. Având diametrul de 1,58 m, acesta se adâncea până la 4,00 m, lutul steril fiind la adâncimea de 2,30 m.

Pentru dezvelirea mai amplă a clădirii, s-a trecut la lărgirea spre vest a secțiunii cu 2 m, și demontarea martorului și astfel lungirea secțiunii spre sud cu 2 m (profilul estic a noii secțiuni „intrând” în profilul vestic a secțiunii B/C5), dimensiunile finale fiind de 7 x 5 m. În această parte sudică, din zidul clădirii provine o monedă din secolul XVII, din dărâmtură fiind recuperate fragmente ceramice, cahle, piese de metal, dar și de sticlă.

Sector B - C5/2011

Un prim complex, G1 se afla în colțul nord-vestic a secțiunii, și era o groapă de dimensiuni mari, care pornea de la 0,68 m de la nivelul actual de călcare, adâncindu-se până la 3,30 m, marginea de sud fiind căptușită cu cărămizi, umplutura conținând fragmente de cărămidă, mult mortar, pietre și pământ amestecat cu nisip până la cca 1,80 cm, după care umplutura era pământ brun închis. Din acest complex provine și un sigiliu de bronz. Diametrul era de 1,55 (N–S) x 0,98 (E–V) m.

În această secțiune, după îndepărtarea stratului de umplutură din epoca modernă, la adâncimea de 1,20 m s-a ajuns în nivelul din prima epocă a fierului (cultura Gáva ?), unde au apărut fragmente ceramice și material osteologic. G2, de formă rotundă, se afla în partea estică a secțiunii, avea formă ovală, adâncindu-se în trepte până la 1,45 m. Materialul prelevat se datează în preistorie. G3 era un complex de dimensiuni mici, cu material ceramic preistoric în umplutura brun-cenușie. Un cățel de vatră provine de la adâncimea de 1,18 m, de lângă profilul estic. De la adâncimea de 1,50 m, la 0,30 m de profilul nordic, din nivelul preistoric provine un fragment dintr-o seceră de bronz. La 1,60 m s-au conturat două vetre preistorice V1 și V2, precum și gropile G4 și G5. G4 cu diametrul de 0,60 m și adâncimea superficială de 0,05 m se afla în apropierea profilului sudic, parțial sub profil, conturându-se precum o groapă semicirculară, cu umplutură omogenă de pământ de culoare neagră, și tăia V1. Aceasta din urmă se afla în colțul sudic, la 1,66 m, parțial sub profil, fiind marcată prin pământ și arsură de culoare cărămizie, roșatică și portocalie, având formă circulară, diametrul fiind de 1,25 m și grosimea arsurii de 0,07 m. V2 se afla sub profilul estic, doar o mică parte fiind surprinsă în secțiune, la adâncimea de 1,70 m. Diametrul era de 0,80 m (N–S), iar culoarea brună. V3 s-a observat în profilul vestic, la 1,60 m adâncime, avea diametrul aproximativ de 56 cm (N–S), fiind deranjat parțial de G1, culoarea cărămizie-gălbuie, forma nu s-a putut defini, grosimea de 0,07–0,10 m. V4 era un cuptor din epoca bronzului, în apropierea colțului sud-estic a secțiunii, la 0,15 m sub nivelul V1 și 20 cm sub nivelul V2, la adâncimea de 1,94 m. S-a conturat prin urme de arsură de culoare brună și roz, precum și urme de cenușă brun-negricios, formând un cerc aproape perfect. Diametrul superior era de 1,10 m. La 197 cm s-a observat o lutuire omogenă galbenă, pereții cuptorului păstrându-se parțial pe partea estică. Sub lutuire dimensiunile cuptorului erau de 1,05 x 1,35 (N–S) m. Umplutura gropii cuptorului a fost dezvelită mai întâi pe jumătate, fiind recuperate fragmente ceramic și osteologice, observându-se și fragmente foarte mici de bronz, acestea din urmă nu au putut fi recuperate datorită fragilității. V5 era o arsură superficială, iar V6 avea diametrul de a lungul profilului de 0,85 m, cu umplutură de culoare brună. G8 se afla în partea de sud a secțiunii, imediat sub profil, deranjând parțial complexe V1 și G4, fiind surprins doar o

mică parte din acesta, umplutura conținând și un cui de fier, datând astfel complexul în epoca modernă.

Sector B - C6/2011

Secțiunea a fost trasată la nord de grajd, în apropiere de acesta, pe o viitoare traiectorie de conductă. Nivelul superior consta din umplutură modernă, cu multă cărămidă și piatră. La adâncimea de 1,30 m se afla un craniu de cal, alături de materiale ceramice, de sticlă și pipe de lut din epoca modernă. Nivelul cu material arheologic identic se adâncea până la 1,50 m, unde în colțul sud-vestic s-a observat un aranjament din pietre de râu în formă de L. Material ceramic preistoric a fost observat la 170 cm adâncime, lutul steril aflându-se la 2,30 m adâncime.

Sector B - C7/2011

Secțiunea C7 a fost trasată la est de grajd, în apropierea pavajului actual, pe traseul liniei de canalizare din proiectul de modernizarea a cetății. După stratul de pietriș modern a urmat nivelul din epoca modernă, cu multe fragmente ceramice și osteologice, de la adâncimea de 0,70–0,80 m provenind și o monedă. Nivelul preistoric de la începutul epocii fierului (cultura Gáva ?) s-a observat la 1,20–1,40 m, de aici provin fragmente ceramice dar și un ac de bronz, stratul adâncindu-se până la 1,75 m. Nivelurile inferioare conțineau materiale arheologice sporadice. Lutul steril se afla la 2,40 m adâncime.

Zona mănăstirii Franciscane.

Zidul nordic al capelei s-a conturat de a lungul profilului vestic al secțiunii C36 printr-o umplutură omogenă de nisip, pământ, cărămizi, printre care și oase umane și fragmente de sticlă. În partea estică umplutura fostului zid prezenta o stratificare, nivelul superior – care începea la -0,15 m – era un strat subțire de pământ negru, dedesubtul căruia se afla un alt strat mai gros, cu fragmente de cărămizi, pietricele și dărâmătură, de culoare albuie și grosimea de 0,18 m. Fundul șanțului prin care s-a exploatat piatra și cărămida zidului capelei era stratul negru, specific în acest sit epocii bronzului. Negativul de zid se adâncea în general până la 1,70–1,80 m, dar în partea vestică din secțiune în acest negativ se adâncea o groapă modernă, de formă amorfă, ulterioară exploatarei negativului de zid, dar observat doar la nivelul tălpii zidului, care avea fundul la 2,10 m, în stratul preistoric. Părți din structura zidului s-a păstrat doar în colțul nord-estic al secțiunii, alte cărămizi întregi fiind recuperate din groapa modernă cu fundul la 2,10 m. Lățimea surprinsă din zid era de 0,80 m, o mică parte aflându-se sub profilul nordic. Zidul capelei a fost surprins în C35 și în C36. Pe baza săpăturilor arheologice am reușit să stabilim etapele de construcție a fostei capele care era ulterior adosat sacristiei la începutul secolului XV. Până la săpăturile arheologice din 2011 s-a crezut că fosta capelă era prima biserică franciscană din secolul XIV în jurul căreia s-a dezvoltat mai târziu mănăstirea de secol XV. Săpăturile arheologice însă au contribuit cu date noi la istoricul clădirii aflând că capela cercetată este din secolul XV iar locul primei biserici încă este neidentificat.

În C35/a au fost identificate urmele unui atelier de prelucrat metale din epoca fierului. Atelierul s-a păstrat în nava fostei capele în colțul sud-estic a acesteia. Gropile identificate în atelier conțineau bulgări de metal topit, iar în partea sud-vestică a platformei atelierului s-a păstrat urmele unei vetre.

Sector B.

Sectorul B se situează în colțul sud-estic a cetății în zona fostului grajd militar. În casele C5, C6, C7 am identificat gropi menajere și urme de nivelare fără construcții sau structuri. În C4 am identificat fundațiile unei case din secolul XVII, care conținea material arheologic valoros. Casa avea fundații de piatră peste care s-a construit structura de lemn, nu avea pivniță numai o groapă de provizii adâncă de 3m. Cea mai reprezentativă parte a casei din punct de vedere arheologic era zona fundației hornului unde am

identificat și o serie de cahle de secol XVII dintre care mai multe erau cu smalț verde iar unele aveau stema familiei Kornis. Pe baza acestor descoperiri putem presupune că casa identificată putea să aparțină familiei nobiliare și puteau să aibă o rezidență orășenească între zidurile cetății orașului Târgu Mureș.

Anexa 8

83. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea

Punct: Celic Dere

Cod sit: 160412.08

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 36/2011

Colectiv: Valeriu Sîrbu – responsabil (M Brăila), Gabriel Jugănar (ICEM Tulcea), Tomasz Bochnak (Instytut Archeologii - Uniwersytet Rzeszow – Polonia), Dan Ștefan, Maria-Magdalena Ștefan, Cristian Ștefan, Monica Constantin (SC Digital Domain SRL București), Elena Roxana Asăndoc (Universitatea „Aristotel” Thessaloniki)

Din motive financiare și de resurse umane cercetările arheologice din necropola tumulară și plană de la Celic Dere au fost foarte restrânse în această campanie¹

Din aceste considerente ne-am propus doar continuarea cercetării tumulului T47, identificat prin metode geofizice în campania anterioară. Este vorba de o movilă de formă ovală, ușor alunecată pe pantă (spre est) cu diametrele de 5,5 m (E-V) x 4,5 m (N-S) și o înălțime de doar 0,55 m. Ea face parte dintr-un ansamblu distinct de trei movile, una mai mică, alta de dimensiuni similare cu T47, celelalte două fiind săpate de G. Simion în campaniile mai vechi.

Conform metodologiei adoptate pentru cercetarea tumulilor, suprafața a movilei a fost împărțită în patru sectoare (A,B,C,D), cu martori pe axele N-S și E-V. S-a continuat dezvelirea mantalei, observându-se faptul că era constituită din rocă spartă, cu fragmente de mărime mică sau mijlocie; ringul, format din bucăți mari de stâncă spartă, era de formă ovală (4,30 x 3,70 m), mai mare pe direcția est-vest.

După desenarea mantalei, atât cu mijloace clasice, cât și cu stația totală, s-a început demontarea acesteia, pe nivele, în carourile A și C, pentru a putea urmări, în etape, structura movilei. Între pietrele mantalei, dar și sub ea, s-au găsit, în câteva locuri, fragmente ceramice de la vase modelate cu mâna, arse oxidant, tipice olăriei getice din sec. V-IV a.Chr. În caroul B, între pietrele mantalei, la adâncimea de 0,07 m, deci aproape de suprafața acesteia, s-a aflat o cute din gresie, cu partea superioară aplatizată, prevăzută cu orificiu pentru atârnare (partea inferioară era spartă). În caroul D mantaua de pietre se extinde pe circa 4 m, mult față de ringul de pietre, probabil și fiindcă aici terenul este ușor în pantă.

Prezența acestor materiale arheologice, situație observată și în cazul altor movile, indică efectuarea unor ritualuri după înmormântarea defunctului.

De asemenea, s-au efectuat intense măsurători topografice în zona necropolei, urmărindu-se atât relieful din zona necropolei, cât și punerea în plan a vestigiilor săpăturilor vechi.

Toată suprafața tumulului a fost acoperită cu folie din plastic și cu un strat gros de pământ.

Cercetarea tumulului va continua în campania din 2012.

Note:

1. N-au fost fonduri financiare nici de la instituția organizatoare, nici de la MCPN. Forța de muncă a fost asigurată de

studentii Universității din Rzeszow (Polonia). Cheltuielile colectivului de cercetare au fost finanțate de instituțiile de unde aceștia provin. Cheltuielile materiale și de transport pe șantier, ca și a unor activități de pe șantier, au fost suportate de Asociația de Studii pentru Arheologie Funerară, SC Arheo Research SRL și SC Digital Domain SRL București ori, personal, de Valeriu Sîrbu și Gabriel Jugănar. În plus, cercetarea din această campanie s-a concentrat pe finalizarea săpăturii în cetatea de la Telița-Edirlen, aflată, în „zbor de pasăre” doar la circa 1,5 km de Celic Dere.

Bibliografie.

G. Simion, Le site de Celic Dere. Interpretations ethno-culturelles et implications dans la chronologie du Hallstatt final, p. 237-252, în Premier Age du Fer aux Bouches du Danube et dans les regions autour de la Mer Noire, Tulcea 1997;

G. Simion, Tombes tumulaires dans la nécropole de Celic Dere, p. 69-82, în Tombes tumulaires de l'âge du Fer dans le Sud-Est de l'Europe, Tulcea, 2000;

V. Sîrbu, D. Ștefan, M. Duțescu, Telița - Celic Dere, Tulcea County. Landscape Studies, p. 201-214, în Funerary Practices in Central and Eastern Europe (10th c. BC – 3rd c. AD) (Eds. V. Sîrbu, R. Ștefănescu), Proceedings of The 10th International Colloquium of Funerary Archaeology, Tulcea, 10-12 October 2008;

CCA 2007, p. 379-380; CCA 2008, p. 322; CCA 2009, p. 220-221; CCA 2010, p. 193-195.

Résumé:

Pour des raisons financières et de ressources humaines, les fouilles archéologiques ont été restreintes cette année dans la nécropole tumulaire et plane de Celic Dere. Ainsi, nous nous sommes proposé seulement la fouille du tumulus T47, identifié pendant la campagne antérieure par des méthodes géophysiques. Il s'agit d'un tertre ovale, légèrement glissant sur un côté (vers l'Est), 5,5m (E-O) x 4,5 m (N-S) de diamètres et 0,55m de haut.

Nous avons divisé la surface du tertre en quatre secteurs (A, B, C, D), avec des témoins sur les axes N-S et E-O. Nous avons continué de dévoiler le manteau, tout en remarquant sa composition en rocher brisé, fragments de dimensions petites et moyennes ; le ring, formé de grands morceaux de rocher brisé, avait la forme ovale (4,30 x 3,70 m), plus grande dans la direction Est-Ouest. On a trouvé, par endroits, entre les pierres du manteau, et en dessous, des fragments céramiques provenant de vases faits main, brûlés en atmosphère réduite, typique pour la poterie gétique des Ve –IVe siècles av. J.-C., plus un grès.

La présence de ces matériels archéologiques, similaire dans le cas d'autres tertres aussi, indique l'accomplissement des rituels après l'enterrement du défunt.

Nous avons également fait des mesurages topographiques dans la zone de la nécropole, selon le relief dans la zone de la nécropole, ainsi que la mise en plan des vestiges trouvés lors des fouilles plus anciennes.

84. Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea

Punct: Edirlen

Cod sit: 160412.10

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 84/2011

Colectiv: Valeriu Sîrbu – responsabil (M Brăila), Gabriel Jugănar (ICEM Tulcea), Tomasz Bochnak (Instytut Archeologii - Uniwersytet Rzeszow, Polonia), Dan Ștefan, Maria-Magdalena Ștefan, Cristian

Ștefan, Monica Constantin (SC Digital Domain SRL București), Elena Roxana Asăndoaie (Universitatea „Aristotel” Thessaloniki)

Întrucât e prima campanie de săpături¹, după câteva sondaje efectuate de Gavrilă Simion în 1992, este necesară o succintă prezentare a sitului.

Este vorba de un centru fortificat, situat la intersecția a două importante artere de circulație în antichitate, una pe direcția nord/vest-sud/est, ce făcea legătura între coloniile pontice și nordul Dunării, prin vadul de la Isaccea, și alta pe direcția nord/est-sud/vest, dinspre anticul Aegyssus, ambele urmând culmile domoale ale munților și dealurilor din zonă.

Centrul fortificat de pe Edirlen se află în apropierea așezării și a necropolei de la Celic Dere, între ele fiind pâraul și valea Celicului; distanța dintre ele, în „zbor de pasăre”, este de doar circa 1,5 km.

Platoul Edirlen, pe care se află fortificația, este cea mai proeminentă formă de relief din zonă, de pe el fiind vizibile, în zilele senine, spre nord-vest vadul de trecere de la Isaccea, aflat la circa 17 km, spre sud-est dealurile Babadagului, iar spre nord-est anticul Aegyssus. De asemenea, pe trei laturi platoul este înconjurat de pante abrupte, greu accesibile și ușor de fortificat. Aceste condiții favorabile explică alegerea acestui platou cu menirea de a controla circulația pe cele două axe deja menționate. Fortificația a înconjurat complet platoul, iar cantitatea mare de pietre alunecate pe unele porțiuni ale pantei indica o structură impresionantă.

Până în prezent, doar Gavrilă Simion a efectuat aici, în 1992, câteva sondaje arheologice². Astfel, printr-o secțiune de 23 x 2 m, s-a cercetat fortificația, dar rezultatele obținute nu l-au putut decide pe autorul săpăturilor să stabilească dacă a fost vorba de un val cu o structură din piatră ori de un zid din piatră nefasonată³. În incintă s-au efectuat cinci sondaje, însumând o suprafață de 75 mp, dar inventarul recuperat, destul de sărac, format, îndeosebi, din fragmente de vase getice sau de amfore grecești, nu l-au putut determina pe autorul cercetărilor să opteze pentru o încadrare cronologică mai restrânsă, menționând că a fost vorba fie de o fortificație de tradiție hallstattiană, fie de una de epocă elenistică târzie, din sec. II-I a.Chr.⁴

Pentru a obține informații suplimentare ne-am propus atât secționarea fortificației, prin S VI, cât și săpături în incintă, în două zone diferite, prin S VII și S VIII, plus trei mici sondaje, de 1 x 1 m.

Secțiunea S VI (L=13,40 m, l=2 m), a fost trasată în zona sudică a incintei, la circa 22m vest de secțiunea S I, executată de G. Simion, în 1992. Finalizarea săpăturii ne-a permis o serie de observații privitoare la structura și modalitatea de ridicare a fortificației în această zonă.

Fortificația. În vederea ridicării fortificației terenul a fost bine curățat; întrucât el era ușor în pantă (diferența de nivel fiind de 0,40-0,50 m), la exterior s-a depus un strat de stâncă fărâmițată și pământ gălbui, astfel asigurându-se atât o relativă orizontalitate, cât și un suport solid pentru fortificație.

S-au săpat trei șanțulețe longitudinale, aflate la 2,40 m, respectiv 0,80 m, distanță unul de altul, în care s-au așezat tălpi din lemn, probabil cu secțiune semicirculară, pe marginile cărora s-au așezat pietre; rezulta, astfel, o lățime de circa 3,40 m între tălpile exterioare. Pe această structură longitudinală s-au așezat alte tălpi transversale din lemn, la distanța de circa 1,10-1,20 m una de alta, probabil cu profil rectangular, care depășeau, cu circa 0,35-0,45 m, tălpile longitudinale. În fundația și elevația structurii de piatră, păstrată la mijloc pe o înălțime de 0,70-0,90 m, nu s-au mai observat urmele vreunei structuri de lemn (arse, carbonizate ori ca lăcașuri libere rămase între pietre).

Zidul era format din bucăți mari și mijlocii de rocă spartă, îndeosebi de culoare galbuie-cărămizie. „Paramentele” zidului erau

constituite din pietre masive, așezate una peste alta, uneori însoțite de așezarea verticală, pe margine, a unor plăci mai subțiri, aflate imediat spre interiorul tălpilor de lemn longitudinale; rezulta, astfel, un zid cu o lățime de circa 3,40 m. Între cele două „paramente” se aflau straturi succesive de bucăți de rocă - mari, mijlocii și mici - de formă neregulată. E dificil de spus dacă roca fărâmițată/dezintegrată dintre pietrele din zid provenea doar de la dezintegrarea ulterioară a rocilor ori a fost folosită ca „liant” pentru a acoperi spațiile dintre pietre. Pentru consolidare, atât la exterior, cât și la interior, zidul a fost încadrat, pe o înălțime de 0,40-0,50 m, în ramblee din piatră spartă.

E posibil ca, din loc în loc, la marginea zidului să fi existat stâlpi din lemn, dar faptul va putea fi verificat doar prin cercetarea unor suprafețe mai mari din structura fortificației. În zona cercetată de noi nu s-au găsit urmele vreunei structuri de lemn de tipul casetelor, așa cum presupunea G. Simion⁵.

Deși zidul nu s-a păstrat mult în elevație, cantitatea mare de pietre alunecate pe pante evidențiază că el a fost mult mai înalt decât s-a păstrat până acum.

Incintă. În secțiunea S VI, în zona săpată în incintă, între m.1,50-5, imediat sub stratul vegetal actual, s-a identificat un sediment gălbui, în care se afla atât rocă fărâmițată mărunț, cât și bucăți mici și mijlocii de rocă.

În toată suprafața săpată din S VI, prin fortificație sau în incintă (aproape 27 mp), nu s-au găsit nici un fel de materiale arheologice.

Secțiunea S VII (L=25 m, l=1 m) a fost trasată în partea de sud-vest a incintei, într-o zonă mai plată și lipsită de vegetație. Am decis să săpăm, pentru început, m. 1, 6, 11, 16, 21, 25. În toată suprafața săpată (6 mp) nu s-au identificat strat arheologic, complexe ori materiale arheologice. Immediat sub stratul vegetal actual, gros de doar 0,04-0,1 m, s-a dat de stâncă dezintegrată, măcinată sau clivată, roșietică sau alburie. Din aceste motive nu s-au mai excavat restul carourilor.

Secțiunea S VIII (L=20 m, l=1 m) a fost trasată în partea de nord-est a incintei, într-o zonă plată și fără vegetație forestieră, nu departe de secțiunile S II-S IV săpate de G. Simion, în 1992. Deși la început am săpat doar m.1-2, 5-6, 9-10, 13-14 și 17-18, pe parcurs am decis să cercetăm toată suprafața ei. Sub stratul vegetal actual, brun, gros de 0,15-0,20 m, se află un sediment gălbui cu rare bucăți de rocă fărâmițată, urmând, apoi, stânca nativă, fie fărâmițată, fie doar clivată. În zona m.10-17 este o alveolare în stâncă, săpată până la adâncimea de 0,35-0,47 m, poate cu ocazia amenajării fortificației.

La epuizarea săpării secțiunii putem conchide că nu s-au identificat nici strat arheologic și nici complexe, ci doar câteva piese: un fragment de vas local modelat cu mâna, o mărgică din sticlă albă cu caneluri adânci și o brățară din bară de argint; în apropierea secțiunii s-a găsit un fragment de amforă grecescă.

Cercetările din această campanie nu ne-au oferit suficiente elemente pentru o încadrare cronologică fermă a sitului. De aceea, vom apela și la fragmentele de vase locale sau de amfore grecești publicate de G. Simion⁶. În articolul menționat, așa cum am preciza deja, autorul săpăturilor înclina să dateze fortificația în sec. II-I a.Chr., bazându-se tocmai pe fragmentele de amfore grecești.

Apreciem, însă, că analiza fragmentelor de amfore publicate de G. Simion⁷ ne poate indica alte repere cronologice, destul de sigure după opinia noastră, pentru datarea sitului. Toate tipurile de amfore elenistice ilustrate, provenind din Thasos, Rhodos, Chios ori de tip Menda, se datează în a doua jumătate a sec. IV-sec. III a.Chr.⁸

De asemenea, toate fragmentele de vase modelate cu mâna, ornate cu brăuri în relief crestate sau alveolate⁹, aparțin unor tipuri de vase caracteristice olăriei getice din sec. V-III a.Chr de la Dunărea de Jos.

După opinia noastră, tipul de fortificație și materialele arheologice descoperite, chiar dacă sunt puține, pledează pentru

datarea cetății de aici, cel mai probabil, în sec. V-III a.Chr.

Apreciem că prin săpăturile din această campanie s-au obținut informații importante, care ne permit atât câteva concluzii ferme, cât și o serie de considerații de ordin general.

Pe platoul Edirlen s-a aflat un important centru fortificat care avea menirea să controleze circulația de bunuri și oameni la intersecția a două importante artere de comunicație. El a fost fortificat cu un zid solid din piatră nefasonată, la baza căruia s-a aflat o structură orizontală din tălpi longitudinale și transversale din lemn. Nu putem ști dacă partea superioară a zidului a avut o suprastructură din lemn.

Fortificația nu a fost distrusă printr-un incendiu deoarece nu s-au observat urmele acestuia. Prin dezintegrarea rocilor din gresie de culoare cărămizie rezultă culoarea roșietică în anumite zone ale zidului, care dă impresia unui incendiu.

Lipsa ori extrema raritate a vestigiilor din incintă ne conduce la ipoteza că a fost o cetate de refugiu. Deși G. Simion afirmă prezența unor urme de construcții în incintă¹⁰, acestea nu sunt nici descrise, nici ilustrate. Noi am efectuat o secțiune în aceeași zonă (S VIII), iar în cei 20 mp săpați nu am identificat nici strat arheologic și nici urme de complexe, ci doar trei piese izolate. De altfel, nici în celelalte săpături din 2011, indiferent de zona unde s-au executat ele, nu s-au identificat complexe de locuire sau gospodărești ori materiale arheologice.

Fragmentele de amfore grecești, coroborate și cu cele de vase locale modelate cu mâna, indică utilizarea cetății, cel puțin, în sec. IV-III a. Chr. Este evident, în aceste condiții, că cetatea de aici trebuie pusă în legătură cu Celic Dere, unde este o mare necropolă cu morminte plane și tumulare, care documentează existența unei elite războinice, și a unei întinse așezări nefortificate.

Note:

1. Nu au fost fonduri financiare nici de la instituția organizatoare, nici de la MCPN. Forța de muncă a fost asigurată de studenții Universității din Rzeszow (Polonia). Cheltuielile de deplasare ale colectivului de cercetare au fost finanțate de instituțiile de unde aceștia provin. Cheltuielile materiale și de transport pe șantier, ca și a unor activități de pe șantier, au fost suportate de Asociația de Studii pentru Arheologie Funerară, SC Arheo Research SRL și SC Digital Domain SRL București ori, personal, de Valeriu Sirbu și Gabriel Jugănar.

2. Simion 2009, p. 159-174.

3. Simion 2009, p. 166.

4. Simion 2009, p. 168-171.

5. G. Simion 1992, p. 168, fig. 10/2.

6. G. Simion 2009, p. 159-174.

7. G. Simion 2009, fig. 11/4-8.

8. Zeest 1960; Grace 1960.

9. Simion 2009, fig. 11/1-3

10. G. Simion 2009, p. 166, fig. 9/1

Bibliografie:

G. Simion, Cetatea getică de pe vârful Edirlen, Valea Celicului, jud. Tulcea, în *Studia Archeologiae et Historiae Antiquae*, Chișinău 2009, p. 159-174

I. B. Zeest, *Keramičescaja tara Bospora*, MIA 85, Moskva, 1960.

Résumé:

La fortification se trouve sur le plateau d'Edirlen, qui est la plus haute forme de relief de la zone: le plateau est entouré sur trois côtés de pentes abruptes, difficilement accessibles et faciles à fortifier. La fortification a entouré complètement le plateau, et la

grande quantité de pierres qui avaient glissé sur certaines portions de la pente indiquent une structure impressionnante.

Afin d'obtenir des informations, nous nous sommes proposé autant le sectionnement de la fortification, par S VI, que des fouilles dans l'enceinte, dans deux zones différentes, par S VII et S VIII, plus trois sondages.

Un important centre fortifié se trouvait sur le plateau d'Edirlen, qui devait contrôler la circulation de biens et d'hommes, au carrefour de deux voies importantes de communication, l'une dans la direction nord/ouest-sud/est, qui reliait les colonies du Pont et le nord du Danube, par le gué d'Isaccea, et une autre, dans la direction nord/est-sud/ouest, venant de l'antique Aegyssus, les deux suivant les pentes douces des montagnes et des collines de la région.

Le plateau a été fortifié par un mur solide en pierre non taillée, ayant à la base une structure horizontale de poutres longitudinales et transversales en bois. On ne pourrait pas dire si la partie haute du mur avait une superstructure en bois. Il n'y a pas de traces de feu, par conséquent la ruine de la fortification n'a pas été provoquée par un incendie.

La rareté extrême des vestiges dans l'enceinte nous mène à l'hypothèse d'une cité de refuge. Les fragments d'amphores grecques, corroborées avec les vases locaux modelés à la main, tout cela indique la vie de la cité, au moins dans la seconde moitié des IVe – IIIe siècles av. J.-C. Il est bien probable que cette cité soit mise en liaison avec Celic Dere, où il y a autant une grande nécropole avec des tombes planes et tumulaires, qui témoignent de l'existence d'une élite guerrière, qu'un vaste établissement non-fortifié, les deux datables aux VIe – IIIe siècles av. J.-C.

85. Turda, jud. Cluj [Potaissa]

Punct: Dealul Cetății

Cod sit: 52268.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 24/2011

Colectiv: Mihai Bărbulescu - responsabil, Sorin Nemeți, Florin Fodorean, Dragoș Blaga, Matei Dan (UBB Cluj), Mariana Pîslaru, (MI Turda), Fabian Istvan (UPM Târgu Mureș), Irina Nemeți (MNIT), Pavel Huszarik (Liceul Nădlac)

În anul 2011 cercetările au continuat în curtea clădirii comandamentului (principia), finalizându-se astfel acest obiectiv și s-au cercetat spații din cazarma I a cohorții miliaria și a porticului dintre cazarma III și cazarma IV.

Cercetarea în suprafață a curții clădirii comandamentului în această campanie s-a desfășurat pe latura sud-estică, prin două suprafețe: S07 (3 x 20 m) și S08 (3 x 20 m). În cohors miliaria au fost practicate șase secțiuni (orientate est-vest și nord-sud) : S01 (3 x 10 m), S02 (1 x 5 m), S03 (1 x 5 m), S04 (1 x 5 m), S05 (2 x 5 m) și S06 (2 x 5 m). Între suprafețe s-au lăsat martori de 0,50 m. S-a dezvelit o suprafață totală de 185 m², cu o adâncime medie de cca. 0,80 - 1 m.

Situațiile arheologice (stratigrafia amenajării pavajului curții clădirii comandamentului; zidurile de compartimentare în contubernia în cazarma I sau pilonii de la porticul din cohors miliaria etc. și intervenții medieval-moderne surprinse în unele spații cercetate) vor fi prezentate în cele ce urmează :

Prin cele două suprafețe S07 și S08, orientate nord-sud cu dimensiunile de 3 x 20 m practic s-a finalizat cercetarea curții clădirii comandamentului (principia). Prin aceste suprafețe s-a constatat stratigrafia generală, similară cu stratigrafia generală din această

zonă, cu două niveluri de amenajare a pavajului.

S08/2011. Și în această secțiune lepezile din calcar, ce constituiau al doilea nivel de călcare din curte, au fost complet dizlocate prin răscolirilor din epocile medieval-moderne. De altfel, primul nivel de amenajare al curții cu cărămizi, a fost complet dezafectat de romani în suprafețele cercetate, în momentul repavării curții (probabil sub Septimius Severus) cu dale de calcar de Podeni sau de Săndulești. Șirul de gropi surprinse în jumătatea nordică a curții, la partea superioară a nivelului de infrastructură a ultimului pavaj, sunt complet absente în secțiunile cercetate în campania din 2011.

Materialul arheologic descoperit este foarte sărăcăcios: un mic fragment dintr-o lorica squamata (solzi prinși între ei) s-a găsit în capătul sudic al S07, la -0,65/0,75m; sporadice fragmente ceramice, bucăți de plumb, sticlă, un tondel monetar și fragmente turnate din bronz aurit, probabil dintr-o statuie de mari dimensiuni.

Cohors I miliaria – latus praetorii dextrum

Identificarea și delimitarea planimetriei cazărmilor din cohors I miliaria a survenit în cadrul cercetărilor arheologice prin campaniile din anii 1990-1992, prin executarea secțiunilor "A, B, C, D" și "E" și a unor casete. Prin secțiunea A/1990, orientată nord-vest/sud-est în latus praetorii dextrum a castrului Legiunii V Macedonica s-au surprins cazărmile I-IV dispuse paralel cu clădirea comandamentului. Cazărmile erau compartimentate în contubernia, după cum sunt dispuse zidurile cercetate sau urma acestora, iar între cazarma I-II și între cazarma III-IV s-au identificat drumurile de acces (delimitate printr-un strat de pietriș aluvionar), ce comunică direct cu via principalis. Cel mai amănunțit a fost cercetată cazarma IV, care se compune din 12 contubernia (denumite camerele A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L și M), mărginită de un portic spre cazarma III.

În cadrul cercetărilor din 2011 s-au executat șase secțiuni în acest areal, în vederea completării planimetriei cohorții I miliaria.

S01/2011. Dimensiuni: 3 x 10 m. Orientare: nord-sud, trasată la nord de cazarma IV, în dreptul camerei C.

Stratigrafie: 1. Humus modern (0/-0,20 m). 2. Nivel de dărâmatură medieval-modern (-0,20/-0,35 m) : pământ negru afânat cu material tegular (țigle, cărămizi), piatră etc. 3. Nivel de locuire (-0,35/0,55 m) delimitat prin pământ gri-gălbui tasat, ce reprezintă depunerea în epoca romană în interiorul camerei A. Între m 7,20 și m 7,65 nivelul de locuire roman este tăiat de o groapă modernă (adâncă de -0,50 m). 4. Pământ negru, steril arheologic (-0,55/-0,70 m). 5. La m 8,25 în pământul steril se delimitează o lentilă de mortar (-0,60/-0,65 m), ce reprezintă nivelul de construcție a zidurilor.

Prin secțiunea S01/2011, carourile 5-10, a fost dezvelit parțial interiorul unei barăci (camera A și camera B), respectiv două interioare de contubernia din cazarma III. Zidul sudic al cazărmii, orientat est-vest, are o grosime de cca. 0,50/0,60 m și este construit în opus incertum din calcar de Săndulești. Se păstrează pe o înălțime de 0,50 m (trei asize de piatră). Zidul de compartimentare cu un traseu neregulat și lat de 0,50 m, este construit din piatră de calcar cu mortar, având și fragmente tegulare, chiar la bază (material refolosit). În camera A s-au găsit fragmente ceramice romane, obiecte din fier și bronz, sticlă, piese de echipament militar și o monedă din bronz cu patru stindarde legionare emisă de Nicaea (avers ilizibil).

O bază de coloană de formă paralelipedică (0,85 m x 0,57 m x 0,30 m), așezată pe un pat de calcar sfărâmat, descoperită în această secțiune la 2,85 m de zidul sudic al camerelor A, B, indică existența porticului pe latura sudică a cazărmii III. Deschiderea porticului era de 10 pedes. S-au găsit mai multe fragmente din fusuri de coloană din calcar, probabil de Podeni și alte materiale arheologice: un mortarium fragmentar, sticlă și material tegular.

S02/2011 – S03/2011. Dimensiuni: 1 x 5 m. Orientare nord-sud, respectiv est-vest. Secțiunile au fost deschise pe latura nordică a cohorții I miliaria. La vest de S03 s-au practicat alte trei secțiuni

(S04-S06), orientate est-vest, prin care s-au surprins zidurile de compartimentare în contubernia din cazarma I, și s-a cercetat interioarele camerelor A, B și parțial C.

S04/2011. Dimensiuni: 1 x 5 m. Orientare: est-vest. Spre centru secțiunii, între m 1,90 și m 2,40, la - 0,70 m s-a intersectat urma unui zid scos, orientat nord-sud, lat de 0,50 m. Așa cum se observă pe planul general al cazarmii cohortei I miliaria, în această secțiune s-a intersectat zidul estic al cazarmii I. Între m 4,40 și m 5, la -0,90 m apare o platformă din piatră de carieră, așezată direct pe pământul steril.

Stratigrafie: 1. Humus modern (0/-0,35 m). Obs.: grosimea humusului modern variază în această zonă, datorită pământului rezultat și depozitat în urma cercetărilor din 1992. 2. Nivel de dărâmtură a construcției și depunere medieval-modernă (-0,35/-0,55 m). Pământ negru sfărâmicios cu piatră mărunță și fragmente de țiglă. 3. Nivel de cultură în camera A (-0,55/-0,75/0,80 m). Pământ gri-gălbui cu material arheologic (fragmente ceramice, țigle, piese din fier etc.). 4. Nivel de demolare-amenajare a edificiului din prima fază de funcționare (-0,80/-0,90 m). Pământ negru cu pigment de zgură de fier și materiale arheologice (ceramică fragmentară, piese din bronz și fier). Acest nivel de cultură este tăiat de groapa de implantare a zidului de delimitare a încăperilor cazarmii I din faza a II-a.

S05/2011. Dimensiuni: 2 x 5 m. Orientare: est-vest. În caroul 1 pe toată lățimea secțiunii, pe cca. 40-50 m lățime apare o platformă din piatră de carieră și cărămidă așezată direct pe pământul steril arheologic. Pe profilul nordic al secțiunii, între m 2,30 și m 2,80, la - 0,60 m se conturează un zid lat de 0,50 m, fiind complet dezafectat spre centrul spațiului cercetat. Zidul orientat nord-sud, aflat la 5,30 m față de urma zidului scos din S04, delimitează camerele A și B. În colțul nord-vestic, la -0,80 m s-a surprins urma unei platforme de piatră de carieră.

Stratigrafie: 1. Humus modern (0/-0,15 m). 2. Dărâmtură medieval-modernă (-0,15/-0,35 m). Pământ negru-cenușiu cu fragmente de țiglă și piatră. 3. Nivel de cultură roman (-0,35/-0,55 m). Pământ gri-gălbui lutos cu materiale arheologice (preponderent ceramică fragmentară). 4. Nivel de călcare din faza a II de funcționare a edificiului (-0,55/-0,60 m). Piatră mărunțită cu mortar ce delimitează podeaua din această fază. 5. Nivel de cultură a fazei I (-0,60/-0,80 m). Pământ gri-gălbui lutos cu materiale arheologice, cu pigment de zgură de fier și cărbune, fragmente ceramice, fier. 6. Nivel de călcare din faza I de funcționare (-0,80/-0,90 m). Se observă niveluri succesive de pigmenți de fier și cărbune, corespunzând nivelului de călcare marcat de platforma de piatră din colțul nord-vestic.

Platforma și lentilele succesive de zgură de fier și cărbune marchează nivelul de călcare și amenajare în camera B din faza I. Abundența fragmentelor din fier, a pieselor din fier și bronz, a cantității mari de zgură de fier și cărbune ne determină să presupunem funcționarea unui atelier în această fază. Nu s-a surprins însă nici un zid care să delimiteze acest atelier. Dar așa cum se prezintă stratigrafia, rezultă că spațiul a fost nivelat și amenajat succesiv, iar zidul dintre camera A și B taie nivelul de locuire (atelierul ?) din faza I.

S06/2011. Dimensiuni: (2 x 5 m). Orientare: est-vest. Pe profilul nordic al secțiunii, între m 2,70 și m 3,25 (dinspre est spre vest), la - 0,45 m s-a surprins zidul de compartimentare a camerelor B și C, construit din piatră de calcar și mortar, fiind orientat nord-sud și având o lățime de 0,60 m, păstrându-se pe toată lățimea secțiunii. Stratigrafia în camera B (până la zid) este similară celei descrise pentru S05, fiind foarte bine vizibile cele două faze de funcționare a construcției. Platforma din piatră, ce corespunde celui de al II-lea nivel de călcare, cu nivelările succesive a lentilelor de zgură de fier și cărbune, s-a surprins în S06 în colțul sud-estic la -0,65 m. Spre deosebire de zidul de compartimentare din S05, dintre camerele A și B, zidul dintre camerele B și C a fost construit pe pământul steril.

Pe profilul nordic, în interiorul camerei B, se observă că lentilele de zgură de fier și cărbune ce indică funcționarea unui atelier într-o fază anterioară, pornesc chiar de la limita acestui zid. Prin urmare, putem presupune că zidul din S06 delimita spre vest "atelierul", vizibil în jumătatea nordică a suprafețelor cercetate (prin secțiunile S04-S06 s-a surprins partea centrală a acestor contubernia - A, B și C). În marginea sudică, perpendicular cu zidul din piatră se constată urma unui perete din lemn (?) la - 0,85 m (așezat pe solul steril arheologic), delimitat prin amprentă gălbuie din lut, lat de 0,45 m.

În jumătatea vestică a secțiunii, în camera C se conturează o stratigrafie diferită, indicând trei niveluri de locuire, amenajare cu pământ galben-lutos, dar absența lentilelor de zgură de fier și arsura indică o altă funcționalitate în această încăpere.

Stratigrafie: 1. Humus modern (0/-0,25 m). 2. Nivel de dărâmtură medieval-modernă (-0,25/-0,48 m). Pământ negru cenușiu cu fragmente ceramice și țigle. 3. Nivel III de cultură (-0,48/-0,57 m). Pământ cenușiu cu fragmente ceramice și sporadice fragmente de zgură de fier. 4. Nivel III de amenajare (-0,57/-0,60 m). Lut gălbui cu pietre mici din calcar. 5. Nivel II de cultură (-0,60/-0,70 m). Pământ cenușiu -gălbui cu fragmente ceramice și puține fragmente din fier. 6. Nivel II de călcare (-0,70/-0,75 m). Lentilă de lut. 7. Nivel de cultură (-0,75/-0,85 m). Pământ negru cu bucăți mici de zgură de fier. 8. Nivel I de călcare (0,85/-0,90 m). Pământ gălbui-cleios cu pigment calcaros. Acestui nivel îi corespunde nivelul de construcție a zidului. 9. Nivel steril arheologic (-0,90/-1,05 m). Pământ negru-cenușiu.

Noile informații obținute prin cercetarea din anul 2011, în completare la informațiile anterioare (principia - 2008- 2010 și cohors I miliaria - 1990-1992) au permis completarea planului cohortei I miliaria și a clădirii comandamentului prin cercetarea exhaustivă a curții acestui edificiu (respectiv al castrului legiunii a V-a Macedonica). În curtea din principia s-a confirmat existența a două faze de amenajare: faza I - amenajare cu cărămizi și faza II - pavaj cu dale rectangulare din piatră de calcar. În ceea ce privește planimetria din cohors I miliaria, s-a înregistrat regularitatea compartimentărilor în contubernia între cazarma I și IV și mai multe faze de funcționare în cazarma I. Prin descoperirea bazei de coloană s-a stabilit prezența porticului pe latura sudică a cazarmii III.

Bibliografie:

M. Bărbulescu, Din istoria militară a Daciei romane. Legiunea V Macedonica și castrul de la Potaissa, Cluj-Napoca, 1987.

M. Bărbulescu, Das Legionslager von Potaissa (Turda). Castrul legionar de la Potaissa (Turda), Zalău, 1997.

Abstract:

The archaeological excavations in 2011 in the Roman military camp from Potaissa had as main objective the investigation of the court of the principia and of the centuria of the cohors millaria. The research continued in Eastern part of the principia's court where were opened two ditches (in surface): S07 (3 x 20 m) and S08 (3 x 20 m). In the area of the cohors millaria barracks were opened six ditches (in surface): S01 (3 x 10 m), S02 (1 x 5 m), S03 (1 x 5 m), S04 (1 x 5 m), S05 (2 x 5 m) și S06 (2 x 5 m). The entire excavated surface was of 185 m², at a medium depth of 0,80 -1 m. During the archaeological investigations made in 2011 there were discovered various artifacts: pottery, bronze fragments from statues, Roman coins, harness and military equipment pieces.

86. Țigău, com. Lechința, jud. Bistrița-Năsăud**Punct: La Dâmburi**

Cod sit: 33499.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 10/2011

Colectiv: Dan Lucian Vaida (MG Năsăud), George G. Marinescu (CMJ Bistrița)

Săpăturile arheologice din campania anului 2011 s-au desfășurat în intervalul 19 septembrie -15 octombrie, finanțarea fiind asigurată integral de Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Cercetările s-au concentrat într-un sector situat în partea de nord-vest a sitului, zonă care a beneficiat de cercetări și în campania anului 2009. Scopul principal al cercetării a urmărit identificarea unor noi complexe arheologice, în special aparținând culturii Wietenberg, știindu-se din campania anterioară că în acest sector există o locuire de acest tip mai consistentă, dar și obținerea de noi date stratigrafice care să poată fi corelate cu informațiile deja cunoscute și să permită o delimitare a așezării înspre vest și nord-vest. Cercetarea a constat din două secțiuni S_8 (40 x 2,5 m), plasată paralel și la nord de $S_5/2009$ și S_9 (20 x 2 m) plasată la 35 m vest, aproximativ pe aceeași linie cu S_8 , precum și o casetă C_1 (8 x 2 m), paralelă și la nord de S_8 , cu marior de 0,50 m. Stratigrafic situația se prezintă diferit pe parcursul celor două secțiuni trasate în 2011. În cadrul S_8 , în partea superioară, imediat sub humusul actual se observă un strat continuu și compact de lut galben, cu o grosime ce atinge 0,60 m în capătul de est al secțiunii și care scade treptat spre capătul de vest, până la 0,40 m, probabil acesta fiind scurs din dealul situat în imediata apropiere; urmează un strat negru, bine evidențiat, continuu, cu grosimi de 0,40-0,50 m și bogat în urme arheologice; al treilea strat este de culoare neagră-cenușie, cu grosimi ce variază între 0,45-0,70 m, bogat în urme arheologice, fiind mai consistent acolo unde sunt identificate complexe (locuințe de suprafață și semiadâncite); strat negru, cu grosimi de 0,25-0,35 m, discontinuu din punct de vedere arheologic, fiind mai consistent acolo unde sunt identificate complexe; strat negru fără urme arheologice. În cadrul S_9 , deși aceasta este plasată la o distanță relativ mică (35 m), situația stratigrafică se prezintă complet diferit: humus actual care coboară până la -0,15 m; urmează stratul negru de cultură, cu grosime de 0,25-0,30 m, care se adâncește până la -0,45 m, foarte sărac în urme arheologice; de la -0,45 m la -0,50 m apare stratul de lut galben, steril arheologic.

Din punct de vedere al atribuirii culturale, informațiile relevante pentru cercetare sunt cele obținute din stratigrafia S_8 , acestea confirmând în mare măsură rezultatele stratigrafice obținute în campaniile anterioare (2009-2010). În primul strat de cultură apar elemente specifice mai ales culturii Noua și uneori de tip hallstattian; al doilea nivel este atribuit Bronzului târziu, elementul definitoriu fiind prezența striurilor pe fragmentele ceramice și apariția unor mici podoabe din bronz; al treilea nivel aparține culturii Wietenberg, fiind atribuit în special prin ceramică decorată cu ornamente caracteristice. Remarcăm în cadrul S_8 , la fel ca și în cadrul secțiunilor din 2009 (S_4 , S_5), aflate în același sector, lipsa elementelor atribuite culturii Coțofeni (ceramică, obiecte din piatră, os sau metal), fapt ce ne determină să considerăm că purtătorii acestei culturi nu depășesc perimetrul zonei unde au fost identificați în campania din 2010.

Pe parcursul cercetării au fost identificate mai multe complexe (locuințe de suprafață sau puțin îngropate, gropi menajere și rituale, vetre de diferite tipuri), toate probând o locuire intensă, suprapusă, a unor comunități diferite din epoca bronzului. Dintre locuințe se remarcă cele din nivelul doi, unele dintre ele având marginile marcate prin pietre și majoritatea fiind prevăzute cu vetre de foc. Din același nivel se distinge Loc. 4/2011, de formă patrulateră, cu podina lutuită,

care a avut un schelet lemnos robust, după cum indică urma de par identificată, pereții puternic lutuiți, după cum arată bucățile mari de vâlătuci arși, unii păstrând urmele de nulele, întreaga construcție fiind distrusă de un incendiu puternic. În cadrul cercetării au fost identificate mai multe tipuri de vetre, remarcându-se că în primul nivel sunt mai des întâlnite cele amenajate din pietre, cum este $V_1/2011$, identificată între m 22,80-25,20, la -0,70 m, de formă aproximativ ovală și un diametru de 1,80 m, printre și pe pietre fiind identificate fragmente ceramice, oase de animale, cenușă și chirpici, fragmente de râșniță sau vetre amenajate direct pe sol, de formă circulară, cu loc interior pentru foc, cum sunt cele identificate în $C_1/2011$: $V_5/2011$ la -0,80 m, cu diametru interior de 0,30 m sau $V_6/2011$, la -0,80 m, cu diametru interior de 0,50 m, în ambele cazuri pietrele de pe margini au fost puternic arse, urmare a unei folosiri repetate. În nivelurile următoare sunt caracteristice cele amenajate din lut ars sau cele depuse pe un pat de fragmente ceramice, cum este $V_4/2011$ identificată între m 8,20-9, la -1,10, alături de ea fiind identificate fragmente ceramice și o râșniță fragmentară. Gropile (tronconice, formă de clopot) sunt bine reprezentate, majoritatea având un rol menajer, în umplură fiind descoperite fragmente ceramice, oase de animale și în mod constant râșnițe întregi sau fragmentare. Din rândul gropilor menajere amintim Gr. 4/2011, identificată în C_1 , între m 5,20 și 6,30, în formă de sac, cu diametrul la bază de 1,10 m, adâncită până la -1,50 m, fiind coborâtă din primul nivel și având un inventar compus din fragmente ceramice aparținând unor vase mari, oase de animale, chirpici și roci sau Gr. 7/2011, identificată în S_8 , între m 14,40-15,20, de formă circulară cu diametru de 0,80 m, care coboară până la -1,75 m, având în interior un conținut mai deosebit, format din două râșnițe plate de mari dimensiuni, așezate față în față, între ele fiind plasat un os mare, probabil de bovină, alături de fragmente ceramice mărunte, o fusaiolă, fragmente de rocă, cărbune și urme de chirpici, motiv pentru care această groapă poate fi interpretată ca o depunere rituală, legată de cultul fecundității și fertilității în agricultură. Materialul arheologic este bine reprezentat pentru cele trei niveluri, fiind compus în mod preponderent din ceramică, destul de fragmentară, decorată cu elemente specifice fiecărei etape, obiecte din os și piatră, obiecte din bronz, în special ace, verigi sau cuțitașe.

Prin rezultatele cercetării, campania din 2011 a adus noi confirmări stratigrafice, dar și un inventar arheologic care contribuie la o încadrare cât mai corectă a etapelor de locuire identificate. Un rezultat important al acestei campanii, obținut prin trasarea S_9 , este stabilirea faptului că așezarea nu se întinde spre vest. Acest element, corelat cu constatările stratigrafice obținute prin trasarea secțiunilor $S_{1,3}/2009$, demonstrează că așezarea este de mici dimensiuni, orientarea generală a sitului fiind aproximativ semicirculară, flancată pe marginea de nord-nord-est de un deal (432 m).

Bibliografie:

G. Marinescu, Depozitul de bronzuri de la Țigău (com. Lechința, jud. Bistrița-Năsăud), în *Marisia* 9, 1979, p. 39-42.

D. L. Vaida, G. G. Marinescu, Țigău, com. Lechința, jud. Bistrița-Năsăud, Punct „La Dâmburi”, CCA 2010, nr. 85, p. 198-199.

D. L. Vaida, G. G. Marinescu, Țigău, com. Lechința, jud. Bistrița-Năsăud, Punct „La Dâmburi”, CCA 2011, nr. 75, p. 150-151.

87. Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș**Punct: Dealu Cetățuica**

Cod sit: 158519.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 67/2011

Colectiv: Adrian Bejan - responsabil, Liviu Măruia – responsabil sector, Dorel Micle – responsabil sector (UV Timișoara), Alexandru Berzovan (masterand UBB Cluj), Andrei Stavilă (doctorand UV Târgoviște), Cristian Floca, Lavinia Bolcu, Oana Borlea (masteranzi UV Timișoara)

Șantierul arheologic Unip „Dealul Cetățuica” este amplasat pe una dintre numeroasele terase morfogenetice din lunca Timișului Mijlociu, terasă delimitată de un meandru al râului, actualmente fosil, având o suprafață de 6,3 ha și un perimetru de 986 metri. Faptul că pe teritoriul sitului nu s-au desfășurat activități antropice moderne (lucrări agricole, îndiguiuri, desecări, construcții, etc.) a făcut ca acesta să rămână într-o stare de conservare foarte bună. În proporție de 70% arealul așezării fortificate este acoperit actualmente de liziera de NE a Pădurii Unip, restul sitului fiind reprezentat de o pășune sălbatică și răvășită sistematic de mistreți. De asemenea, pe latura sa de NV, în pădure, se observă gropile mai vechi ale unor căutători de comori, gropi vechi de cel puțin 30 de ani (vârstă dedusă după grosimea copacilor crescuți în aceste excavații).

Din punct de vedere structural obiectivul arheologic se prezintă sub forma unei așezări fortificate printr-un sistem de gardini de lemn fățuite cu lut, care înconjoară întreaga suprafață a grindului natural, gardini dispuse pe două niveluri succesive, având și rolul de a împiedica scurgerea nisipului în șanțul limitrof.

Având în vedere faptul că situl arheologic de la Unip „Dealul Cetățuica” nu a fost investigat arheologic decât începând cu anul 2007, informațiile bibliografice de dinainte de acest moment sunt generale și provin din repertoriul movilelor de pământ întocmit de Fl. Medeleț și I. Bugilan¹, în care sunt expuse textual următoarele date: „Movilele de la Ocoale și Cetățuica, declarate rezervații arheologice prin decizia din mai 1979 a Consiliului Popular Județean Timiș sunt, cu siguranță, așezări omenești și nu au caracter funerar. Microtoponimele La Gomilă și Gomila din drumul Stamorii desemnează movila din punctul Ocoale”.

Obiectivul este inclus în Lista Monumentelor Istorice a județului Timiș. Secțiunea Arheologie, unde la poziția nr. 51, cod TM-I-s-B-06089, fără vreo precizare de locație, cu excepția toponimului „Dealul Cetățuica”, este menționată o așezare paleolitică din mileniul VI î. Hr (sic!). Implicarea unui colectiv de la Universitatea de Vest din Timișoara (Dorel Micle, Liviu Măruia, Adrian Cîntar, Mircea Ardelean) în desfășurarea proiectului eGISpat Timiș (derulat între 2006-2007) a presupus și încercarea de identificare în teren a respectivei „așezări paleolitice” de la Unip „Dealul Cetățuica”, precizare cronologică care s-a dovedit a fi complet eronată.

Verificările inițiale la serviciul cadastral al Primăriei comunei Sacoșu Turcesc, de care aparține localitatea Unip, nu au putut releva cu precizie locația toponimului „Dealul Cetățuica”, acesta nefiind precizat nici în hărțile topografice militare, scara 1:25.000, edițiile 1962 și 1975. În aceste condiții, echipa de teren formată din Liviu Măruia, Lavinia Bolcu, Andrei Stavilă, Marius Stanciu, Alin Jitărel a purtat numeroase discuții cu inginerul agricol al localității și cu localnicii, restrângând mult aria de investigație, astfel încât în 28.08.2007 a fost identificat în teren respectivul sit².

În august 2007 a fost efectuată periegeza sistematică a obiectivului, în urma căreia s-a putut constata bogăția și complexitatea acestuia, relevantă de cantitatea impresionantă de material arheologic

cules de la suprafața terenului, încadrabil cronologic de la sfârșitul epocii bronzului și până în evul mediu dezvoltat. De asemenea, 14 zile din luna noiembrie a anului 2007 au fost consacrate topografierii sitului cu Stația Totală, anotimpul de lucru fiind ales din considerente pragmatice, suprafața acestuia fiind acoperită în proporție de 70% de liziera NE a Pădurii Unip.

Cu această ocazie, situl a beneficiat și de o primă prospecțiune magnetometrică, efectuată pe latura sa nordică, zonă mai ușor accesibilă, neacoperită de pădure la acel moment.

Începând cu anul 2009, situl arheologic de la Unip „Dealul Cetățuica” devine unul dintre șantierele – școală ale Universității de Vest din Timișoara. Într-o primă fază s-a procedat la investigarea obiectivului prin metode noninvazive, și anume: prospecțiuni geofizice (magnetometrie cu un aparat de tip Fluxgate și tomografie electrică, instrumentul folosit fiind PASIGS24N, cu 32 de electrozi dispuși la o distanță de 3 metri, lungime totală – 96 metri), precum și prospecțiuni pedologice cu prelevare de eșantioane³. Pe baza rezultatelor fiecărei metode și a coroborării acestora, s-a trecut la trasarea secțiunii S₁/2009 (S₁ generală), orientată E-V, cu dimensiunile de 40 x 2 m și dispusă pe latura de E a sitului, având scopul de a surprinde structura sistemului de fortificare, dar timpul insuficient avut la dispoziție nu a permis finalizarea săpăturii, care a intrat în conservare, urmând a fi continuată în anul următor.

Fără excepție, întregul material arheologic descoperit în S₁/2009⁴ provine din straturi arheologice bulversate, care au generat un amestec al inventarului hallstattian cu cel dacic. Sporadic, în stratul de coluviu de pe panta descendentă a șanțului de pe latura de E, au apărut fragmente ceramice medieval-târzii (sec. XVII-XVIII), și acestea aflate în poziție secundară. Din aceste considerente, materialul arheologic nu a putut fi utilizat în context stratigrafic, pentru formularea unor cronologii mai precise.

În directă legătură cu rezultatele campaniei din anul precedent, în luna septembrie 2010 se vor trasa S₁ (S₁ generală) și S₂/2010 (S₂ generală). S₁/2010 este amplasată ca o meșă peste S₁/2009⁵, suprapunând-o în totalitate și având dimensiunile de 40x3 m cuprinzând în mijlocul său S₁/2009⁶, obiectivul fiind acela de a lămurii problema sistemului de fortificare.

Nu revine acestui raport rolul prezentării rezultatelor campaniei 2010 dar, extrem de sintetic, informațiile acumulate asupra șanțului de pe latura de E a sitului în timpul respectivei campanii au permis formularea următoarelor observații:

- cele două structuri de bârne incendiate (denumite C₁₁/2010⁷) au fost demontate, constatându-se că structura superioară (amplasată între m₁₄-m₁₇) prezintă o grosime de 0,4 m, fiind așezată pe un pat de lut compactizat cu o grosime de 0,2 m. Acesta era plasat, la rândul său, pe un consistent strat de nisip, având o structură asemănătoare unor varve de depunere acvatică. Cea de a 2-a structură de bârne incendiate prezenta o grosime de 0,2 m, fiind amplasată direct pe un strat de nisip consistent, care a putut fi urmărit până la adâncimea de 4,10 m față de nivelul actual de călcare. Funcționalitatea celor 2 structuri de bârne incendiate a fost dublă: atât de palisadă dublă, cât și de gardină de lemn și lut, cu rolul de a împiedica alunecarea nisipului în șanț. Gradul foarte mare de compactizare al nisipului dintre cele două gardini de bârne ar sugera o îndelungată utilizare, poate ca și posibil drum de rond (traiectul său poate fi urmărit circular la suprafața terenului în jurul întregii fortificații. Evident că doar cercetarea sa în mult mai multe locații va fi în măsură să ofere probele sau să infirme o asemenea supoziție). Fundul șanțului, reprezentat de un sol de o textură foarte dură, a putut fi identificat începând cu m₁₉ la adâncimea de 4 m față de actualul nivel de călcare. S-a procedat la degajarea stratului de nisip aluvionar extrem de fin depus peste acest fund între m₁₉-m₂₀. În acest sector fundul prezintă o foarte ușoară coborâre dinspre m₁₉ → m₂₂, iar suprafața sa

este perfect netezită, fără gropi sau asperități. Nu s-a descoperit nici un artefact sau arsură în acest sector, umplutura constând exclusiv din nisip aluvionar foarte fin, depus sub forma varvelor. Toate aceste elemente pledează pentru morfogeneza naturală, în acest sector având de a face cu patul propriu-zis al albiei Timișului sau al unui braț de divagare, care nu mai era funcțional în momentul utilizării antropice a „Dealului Cetățuica”;

- din dreptul lui m_{22} ductul fundului șanțului coboară în pantă accentuată pe o diferență de nivel de 1 m, ajungând în acest sector la o adâncime de 3,20 m față de nivelul actual de călcare (cotele nu sunt precizate aici în raport cu punctul de referință 0 al sitului);

- între $m_{22,50}$ - $m_{26,70}$ a fost degajat și urmărit fundul șanțului care se plasează la o adâncime de 3,20 m față de nivelul actual de călcare, reprezentând cel mai jos punct al ductului șanțului. Urmărind structura sa, apare evidentă intervenția antropică, care adâncește patul natural al albiei Timișului, spre a-i conferi o mai mare eficiență militară (diferența de nivel față de stratul antic din așezare devine astfel de cca. 8 metri). La adâncimea cuprinsă între 2,40 m – 3,20 m stratul de umplură este reprezentat de un mâl cleios în care au fost descoperite numeroase fragmente de bolovani de cuarțit (unii cu o greutate de câteva kg), cât și fragmente ceramice și de chirpici vitrificați extrem de corodate datorită umidității excesive. În dreptul lui m_{26} la adâncimea de 3,20 m, exact pe fundul șanțului au fost descoperite fragmente ceramice brun cărămizii decorate cu brâu alveolar, cât și 3 fragmente ceramice cenușii încadrabile larg în intervalul sec. I d.Hr. Acestea ar putea oferi o datare a edificării șanțului în epoca regatului dac sau ultima perioadă de utilizare (datele pe care le avem până la ora actuală nu permit precizarea, fără puțință de tăgadă, a cronologiei precise a edificării și utilizării șanțului antropic care perforază pe o adâncime de 1 metru patul albiei Timișului de pe latura de E a sitului);

între $m_{26,70}$ și $m_{27,20}$, fundul șanțului prezintă o pantă descendentă accentuată, urcând de la 2,70 la 3,20 față de nivelul actual de călcare;

- între $m_{27,30}$ - m_{35} s-a procedat urmărirea fundului șanțului care prezintă un traiect aproape plan, identic cu cel de pe latura V. S-a constatat următoarea situație stratigrafică:

- între adâncimea 0-1,20 m se găsește un sol gălbui-lutos cu pigmentații feruginoase și fără nici un fel de artefacte arheologice, doar cu sporadice flecuri de arsură;

între adâncimea 1,20-2,80 m se găsește un compact nivel de nisip sedimentat în zeci de straturi succesive sub forma varvelor;

- la adâncimea de 2,80 m stratul de nisip se întrerupe brusc pe acel fund tare, plan și fără denivelări. Pe întregul sector cuprins între $m_{27,30}$ -> m_{35} nu a fost identificat nici un artefact arheologic, acesta marcând așadar patul natural al albiei Timișului;

Intenția de a urmări ductul fundului șanțului între V, spre așezare, și a lămurii relația cu cele două gardini de bârne suprapuse, nu a putut fi îndeplinită decât până în dreptul lui m_{18} , deoarece presiunea uriașă pe profilul de N al lui $S_{1/2010}$ a determinat prăbușirea parțială a peretelui. Lucrul în aceste condiții ar fi devenit prea periculos, astfel încât lămurirea relației dintre șanț și așezare a rămas un deziderat pentru campania anului 2011.

Pentru surprinderea extremității estice a șanțului, la 5 m E de m_{40} a lui $S_{1/2010}$ a fost trasată o casetă de control, cu dimensiunile de 3x2 m, care a fost adâncită până la 0,8 m față de nivelul actual de călcare. A fost surprins un singur nivel compact de lut aluvionar, care căpăcuiește complexe arheologice aflate la o adâncime de 0,8 m, situație care explică și lipsa oricăror artefacte în arealul exterior așezării fortificate sau a anomaliilor specifice ce ar fi putut fi constatate în timpul prospecțiunilor geofizice. Lipsa timpului a împiedicat excavarea acestor complexe și impus conservarea lor, ele urmând a fi dezvelite în cursul anului 2011.

În cursul zilei de 14 septembrie 2010 s-a procedat la trasarea

$S_{2/2010}$, reprezentată de o suprafață de 6x6 m, fiind poziționată la cca. 10 m S de sondajul pedologic nr. 2 din 2009. Motivația alegerii amplasamentului a fost dată de posibilitatea identificării unor complexe arheologice nebulversate care să ofere indici despre nivelurile de locuire ale sitului. Complexitatea situațiilor arheologice apărute a permis doar adâncirea până la 0,8 m față de actualul nivel de călcare. Stratigrafia surprinsă în timpul campaniei 2010 din S_2 este următoarea:

- 0-0,4 m strat arheologic bulversat de lucrările agricole moderne, conținând o cantitate importantă de fragmente ceramice dacice și hallstattiene, aflate în poziție secundară;

- 0,4-0,8 m strat arheologic compact, dar bulversat din vechime de intervenții antropice care nu au putut fi precizate în timpul campaniei 2010, nefiind descoperite complexe arheologice in situ (reluarea investigațiilor în 2011 au identificat complexe arheologice databile în perioada sec. VI-VII p.Chr. care au generat aceste bulversări ale nivelelor dacice și hallstattiene). Au fost identificate concentrări de fragmente ceramice aparținând unor vase de provizii dacice, databile larg în timpul sec. I d. Hr., precum și un vas întreg de tip „cățuie”, cu diametrul gurii de 23 cm. La acestea se adaugă și un sporadic inventar metalic, reprezentat din cuie și piroane de fier, precum și o fibulă din același metal.

Coroborarea tuturor categoriilor de informații pe parcursul celor 5 ani de la (re)descoperirea sitului, ne-au arătat că avem de-a face cu un obiectiv deosebit de important, din a cărui cercetare sistematică interdisciplinară vor putea fi extrase date importante pentru înțelegerea habitatului pre și protoistoric de pe Timișul Mijlociu. Până la ora actuală, în zona Banatului de câmpie, nu a fost identificat, studiat și mai ales, publicat, nici un sit arheologic databil pe întreaga perioadă a mileniului I a.Chr.. Unul dintre principalele obiective ale investigațiilor arheologice sistematice va fi acela de a stabili relația dintre acest sit și cele deja investigate (Remetea Mare „Gomila lui Pituț” sau Remetea Mare „Gomila lui Gabor”) sau aflate în curs de investigare (Herneacova „Cetate”), ori descoperite pe cale perieghetică la Urseni, Giroc, Remetea Mare, Pădureni, Voiteg, Sânnicolau Mare, Periam, etc. Cea de-a doua epocă a fierului este o perioadă încă insuficient cunoscută în spațiul bănățean, astfel încât cercetările sistematice de la Unip „Dealul Cetățuica” vor putea furniza indicii importante asupra civilizației dacice din Câmpia de Vest a României de la S de Mureș.

Obiectivul inițial al campaniei 2011 l-a reprezentat finalizarea unităților de săpătură deschise în anul precedent și, în funcție de situațiile nou apărute, deschiderea altor suprafețe, intenția noastră fiind lămurirea caracterului fortificării pe latura de est a sitului, precum și investigarea complexelor arheologice de pe platoul superior. Pentru aceasta, în timpul campaniei din iulie 2011 s-au desfășurat activități în următoarele unități de săpătură⁴:

$S_{1\text{ general}}$

Deoarece presiunea uriașă a pământului a determinat prăbușirea profilului nordic al acestei secțiuni în toamna anului 2010, rămăsese nelămurită relația dintre intervenția antropică antică din patul albiei de râu și cele două structuri de bârne incendiate dinspre așezare. S-a procedat la excavarea traiectului lui $S_{1/2010}$ pe jumătatea sudică a sa între m_9 - m_{16} (din considerente practice, în anul 2010 a fost cercetată, pentru sectorul de șanț, jumătatea nordică a S_1 și care s-a prăbușit înainte de a putea fi finalizată) Într-o primă fază s-a taluzat profilul sudic al lui $S_{1/2010}$, iar ulterior s-a efectuat adâncirea de la 1,2 m (nivelul rămas din campania 2010) și până la 3,3 m față de actualul nivel de călcare. Stratigrafia este reprezentată de un strat masiv de nisip, parțial depus sub forma varvelor. Nu au apărut nici un fel de structuri arheologice care să provină de la o eventuală palisadă. Apare astfel evident că în zona estică a „Cetățuicii” nu avem un sistem de fortificare sub formă de palisadă, iar problema

alunecării grindului de nisip în șanț a fost rezolvată prin realizarea a două terase susținute de gardinile incendiate descoperite pe panta de coborâre spre șanț în anul 2010.

$S_{2\text{ general}} (S_{2/2011})$:

$S_{2/2011}$ este amplasată exact pe traiectul lui $S_{2/2010}$, intenția fiind chiar aceea de a finaliza lucrul din anul precedent, activitate care fusese stopată datorită lipsei timpului, la adâncimea de 0,8 m. Într-o primă fază s-a procedat la taluzarea profilului degradat de intemperii, rezultând astfel o suprafață de 6,2 x 6,2 m. Începând cu adâncimea de 0,8 m față de nivelul actual de călcare, au putut fi definite complexe arheologice de o bogăție și varietate deosebite, după cum urmează:

$C_1 / S_{2\text{ general}}$:

Este reprezentat de o groapă cvasi-circulară (dimensiunile la profilare de 1,6 x 1,4 m), apărută în caroul 1-2/3-4, începând cu adâncimea de 0,8 m. Groapa se adâncește până la 1,48 m față de nivelul actual de călcare, căpătând înspre fund o formă albiată. Limitele sunt clare pe laturile de E și S, înspre N apărând un prag de la adâncimea de 1,25 m, care o delimitează de C7. Particularitatea lui C1 este dată de inversiunea stratigrafică, în sensul că partea superioară a acestuia (între 0,8-1,15 m) este reprezentată de un strat de umplutură care conține numeroase fragmente ceramice hallstattiene, fragmente de chirpici și oase de animal, toate aflate în poziție secundară. Între 1,15-1,48 m se află stratul dacic nederanjat, fiind dezvelite in situ un vas-borcan de dimensiuni mici, un fund de vas din pastă grosieră de culoare brun-roșatică, o piesă din piatră cu funcționalitate nelămurită, precum și alte fragmente ceramice, posibil reîntregibile. Pe peretele vestic al gropii era așezat un vas borcan cu butoni în relief, specific epocii dacice clasice. De pe peretele nordic al gropii, a fost salvat un vas-miniatură, de formă tronconică, ornamentat cu creștături pe buze. De menționat că sub vasele depuse pe fundul gropii, precum și în interiorul lor s-a păstrat un strat consistent de cenușă. O parte dintre pereții vaselor prezentau urme de ardere secundară. În etapa actuală de investigație optăm pentru datarea fragmentelor ceramice dacice de pe fundul gropii în sec. I p.Ch. Întregul context al dispunerii artefactelor din cadrul acestui complex, prezența vaselor-miniatură, precum și relația cu C7, ne îndeamnă să formulăm ipoteza preliminară a funcționalității ca și groapă de cult.

$C_3 / S_{2\text{ general}}$:

Complexul s-a conturat la adâncimea de 0,8 m, limitele acestuia fiind sugerate prin diferența de culoare, solul de umplutură având o culoare mult mai închisă decât solul galben-murdar din jur. Latura conturată ferm se află pe direcția S-N. Tot pe aceeași direcție, la cca. 0,5 m E de profilul vestic al secțiunii s-a profilat un posibil perete, format din porțiuni compacte de chirpici.

Descoperirile au constat în fragmente ceramice dispersate hallstattiene și de epocă dacică. La metru 3 se descoperă o aglomerare de vase ceramice dacice, din care unul întreg, alături de un lustruit de piatră. Dezvelirea acestora s-a realizat începând cu adâncimea de 0,7 m, mergând până la 1 m adâncime față de nivelul actual de călcare. Fragmentele ceramice dacice găsite cu această ocazie pot aparține aglomerării de vase descoperite în campania 2010 ($C_{10/2010}$).

În profilul sudic, la cca. 1,15 m adâncime față de stratul vegetal actual au fost descoperite fragmente ce ar putea aparține, foarte probabil, unui lanț de bronz, fragmente care se continuau în profilul sudic al secțiunii. Tot în această zonă s-a descoperit și un creuzet pentru turnarea unor piese de metal.

În continuarea investigației, a fost descoperit un vas aproape întreg, de factură probabil hallstatiiană, poziționat exact în colțul de SV al S_2 (adâncime 1,20 m), din umplutura căruia pare a fi alunecat posibilul lanț de bronz. La 5 cm NV de vas a fost descoperită o placă de bronz, fără ca aceasta să aibă o formă care să permită atribuirea

vreunei funcționalități.

În caroul 3/1, la adâncimea de 1,20 m și la 0,10 m E de aglomerarea de fragmente ceramice cenușii, s-a descoperit o cană din pastă brun-cenușie, fără toartă, probabil de factură dacică, deteriorată în timpul excavației. La 0,10 m S de cană, pe același nivel stratigrafic, s-a descoperit un lustruit ceramic în formă de calapod, de culoare neagră.

La adâncimea de 1,20 m, C_3 a început să se contureze mai clar, observându-se de la acest nivel straturi de sol diferite ca textură și culoare, care au căpătat o formă semicirculară, dovedindu-se că acestea sunt nivelurile de refacere ale unei locuințe adâncite și care se alveolează în acest sector. Nivelele au fost surprinse în poziție oblică, coborând începând cu nivelul de conturare (adâncime 1,20 m) de la est spre vest cu un unghi de cca. 40°, cea mai importantă parte a locuinței găsindu-se în partea vestică a lui S_2 , în profil. Ceea ce s-a conturat și interpretat inițial ca fiind șanțul extern al locuinței, s-a dovedit a fi nivelurile 4 și 3 de umplere și care, alveolându-se, au ajuns la nivelul de conturare la o lățime de 0,20-0,25 m.

Colțul de SV se dovedește a fi tăiat de un alt complex, fapt observabil în cele două profile ale secțiunii (vestic și sudic), ceea ce indică faptul că vasul hallstatiian mai sus menționat, împreună cu lanțul de bronz din umplutura sa și plăcuța de bronz/argint fac parte dintr-un alt complex decât C3.

Nivelurile de lutuire/refacere ale locuinței adâncite au fost excavate în jumătatea sudică în mod artificial pe „niveluri de șpaclu” din motive obiective. În jumătatea nordică nivelurile au fost dezvelite separat, în ordinea impusă prin umplerea complexului, fiind documentate distinct. Acestea au fost denumite de jos în sus de la cel mai vechi la cel mai recent, atribuindu-li-se cifre de la 1 la 11.

Fundul locuinței se prezintă sub forma unui sol nisipos cu mari concentrații feruginoase în partea nordică, lutos (pare lutuit) în partea centrală, iar înspre groapa nivelului 1 (spre N) apare un strat de podină constând într-o peliculă subțire (0,5 cm grosime), păstrată slab, de culoare neagră și textură foarte dură. Pe această mică porțiune, rezultată probabil în urma călcării din timpul locuirii, a apărut un fragment ceramic conic în poziție orizontală încastrat în podină. Faptul că poziția sa este primară, îl plasează ca fiind o descoperire importantă, datând practic începutul locuirii și a amenajării bordeiului în faza târzie a Culturii Basarabi.

$C_7 / S_{2\text{ general}}$:

Acesta s-a conturat la adâncimea de 0,8 m sub forma unei gropi cvasi-circulare, cu diametrul gurii de 1,5 m (axa E-V), respectiv 1,4 m (axa N-S), având o adâncime de 0,6 m față de nivelul de conturare. Dimensiunile fundului gropii sunt de 1,2 m (axa N-S), respectiv 1,3 m (axa E-V). Stratigrafia internă a complexului prezintă două nivele: nivelul 1, cu o grosime de 0,3 m deasupra fundului gropii, respectiv nivelul 2, de la 0,3 la 0,6 m față de fundul gropii.

Nivelul 1 consta dintr-o aglomerare de vase întregi sau întregibile de dimensiuni variate, reprezentând forme specifice olăriei dacice din epoca regatului: vase de tip fructieră, vase-borcan, căni bitronconice, chiupuri. Pe lângă acestea, au mai fost descoperite și câteva piese metalice (o piesă de fier cu funcționalitate incertă și o tablă de bronz ce prezintă un orificiu realizat cu ajutorul unui dorn), material litic (o râșniță, o cute și o piesă cu funcționalitate incertă), și două piese de os (un manșon realizat din corn de cerb, respectiv o piesă tubulară cu funcționalitate incertă, aceasta din urmă depusă în interiorul unui vas borcan). Remarcăm de asemenea prezența în cadrul inventarului acestui complex a unor vase-miniatură, a două fusioale și a unui posibil cap de figurină antropomorfă schematizat.

Nivelul 2 al gropii (între 0,3-0,6 m de la fundul acesteia), constă dintr-un strat bulversat în care apar asociate fragmente ceramice dacice și hallstatiiane, toate în poziție secundară.

În întreaga umplutură a nivelului 1 au fost surprinse urme de

arsură in situ, multe dintre vasele întregi sau întregibile prezentând urme de ardere secundară. Totuși, pe pereții gropii, precum și pe piesele „speciale” nu se constată urme ale trecerii lor prin foc. Probabil că vasele au fost arse în altă parte și apoi depuse în groapă împreună cu resturile cremației. S-a remarcat că groapa nu are pereții amenajați pentru a putea fi utilizată ca și groapă de provizii. Din punct de vedere al funcționalității, în acest stadiu al cercetărilor, pe baza analogiilor existente în literatura de specialitate, considerăm că avem de-a face cu o groapă de cult. Aceasta se poate data provizoriu în sec. I p.Chr.

$C_9 / S_{2\text{ general}}$:

Complexul inițial a fost suprapus de o groapă denumită de noi C_{21} , cu o conturare efectuată după culoarea și textura solului.

C_9 s-a conturat sub forma unei locuințe patrulate adâncite, surprinzându-se margini ferme doar pe laturile E, V și parțial S, latura sa nordică fiind condiționată de profilul secțiunii.

Din punct de vedere structural complexul se prezintă sub forma unei locuințe adâncite, în cadrul căreia s-au profilat patru gropi de stâlp, de adâncimi diferite. În partea de NV a C_9 , a fost construit în lut cruțat un cuptor (vezi C_{14}). În dreptul gurii cuptorului au fost depistate bucăți de chirpici de diferite dimensiuni, fragmente ceramice și fragmente osteologice.

$C_{13} / S_{2\text{ general}}$:

Complexul s-a conturat la adâncimea de 0,8 m, având un pat de chirpici compact, motiv pentru care inițial a fost interpretat drept vatră exterioară. Excavarea în profunzime a confirmat însă faptul că acest strat nu reprezintă decât o serie de resturi menajere. Umplutura gropii conține numeroase fragmente ceramice și de chirpici, precum și fragmente osteologice, fapt ce indică o posibilă groapă menajeră ce poate fi atribuită perioadei hallstatiene.

La cca. 0,4 m față de nivelul de conturare, apare un strat de arsură asociat cu mai multe fragmente ceramice, sub care a fost surprins un alt strat, gălbui-nisipos, pe care a fost așezat un fragment ceramic de dimensiuni mari. Sub acest nivel urmează un nou strat de pământ cenușos (cca. 0,30 m grosime), lipsit aproape total de material. La adâncimea de 1,5 m, apare un nou strat compact de arsură, pe care se găsesc 3 fragmente de mari dimensiuni dintr-un vas-platou hallstatiene.

$C_{14} / S_{2\text{ general}}$:

Înainte de golirea C_9 , complexul C_{14} s-a conturat sub forma unor bucăți de chirpici, ulterior acestea definindu-se ca făcând parte din dărâmătura cuptorului. Din punct de vedere al structurii, cuptorul menajer a fost realizat pe un soclu de lut cruțat, cu înălțimi ce variază între 0,12-0,55 m, față de stratul de steril al locuinței C_9 .

Pe baza a ceea ce s-a putut surprinde la dezvelire, considerăm că acesta a fost unul simplu, neavând alte instalații cum ar fi o placă de reverberație. Este posibil, în schimb, ca acest cuptor să fi avut o boltă, aceasta fiind prăbușită din vechime. Vatra cuptorului are o grosime de aproximativ 0,07 m, prezentând în partea ei superioară o posibilă fățuire, aceasta având la momentul degajării o culoare gri. Sub vatră nu au fost depistate alte amenajări speciale. Întreaga cameră a cuptorului a fost plină de material ceramic, fragmente de chirpic ce păstrează urmele unor structuri de nuiele, vâlătuci de lut de forme lunguiețe și cilindrice și bucăți dintr-o placă de chirpici cu o funcționalitate incertă. În fața cuptorului s-a surprins o aglomerare asemănătoare celei din camera de ardere, pământul de aici diferențindu-se clar de cel din umplutura lui C_9 , fiind mult mai umed din cauza consistenței sale cenușoase.

În camera de ardere au fost descoperite mai multe funduri de vase dintr-o pastă foarte grosieră, utilizând ca degresant ceramică pisată în cantități exagerate, rezultând astfel vase rudimentare în care depunerea lichidelor era imposibilă și improbabilă.

Cât privește încadrarea culturală a acestor descoperiri ce

constituie C_{14} , în acest stadiu al cercetărilor optăm să le atribuim, cu foarte mari rezerve, slavilor timpurii (sec. VI-VII p.Chr.). Argumente în sprijinul acestei atribuirii ar putea fi tipul de cuptor, prezența vâlătucilor de lut și ceramica extrem de rudimentară. Rămâne ca analiza detaliată a materialului să confirme sau să infirme aceste prezumții.

$S_{3\text{ general}} (S_{1/2011})$:

Este amplasată la 1 m E de m_{40} al lui S_1 , având dimensiunile de 8x3,2 m, suprapunând caseta de 3x2 m deschisă în toamna anului 2010 cu scopul de a surprinde extremitatea estică a șanțului. Este de notat faptul că între nivelul actual de călcare și 0,85 m, se află un strat masiv de lut aluvionar în care nu a putut fi surprinsă o stratigrafie pedologică. Cu toate acestea, au apărut sporadice fragmente ceramice atipice (circa 10 fragmente extrem de corodate). În stadiul actual de investigație nu putem explica formarea acestui masiv strat aluvionar decât ca fiind rezultatul unei singure inundații masive, care căpăcuieste brusc complexe arheologice din exteriorul grindului „Dealul Cetățuica”. Pentru surprinderea extremității estice a albiei naturale s-a procedat la adâncirea, între m_0, m_2 , cu scopul de a surprinde limita exterioară a posibilului șanț de apărare de pe latura de E. Timp de două zile (20-21 iulie) s-a procedat la adâncirea în acest sector până la 2,8 m, rezultând următoarea situație stratigrafică:

- între 0-1,5 m – strat compact de lut cenușiu-gălbui fără stratigrafie;

- între 1,5-2,8 – straturi succesive de nisip depuse sub forma varvelor cu texturi și granulometrii variabile. De menționat că în unele din aceste straturi se observă concentrații semnificative de fier.

Ca și concluzie preliminară, în urma excavării acestui sector al lui $S_{3\text{ general}}$ s-a furnizat proba faptului că șanțul de pe latura estică a „Cetățuicii” este, de fapt, un meandru natural care a fost doar reamenajat probabil în epoca dacică (vezi situația apărută în timpul săpăturilor campaniei 2010).

Investigațiile din $S_{3\text{ general}}$ au surprins următoarele elemente arheologice:

$C_1 / S_{3\text{ general}}$:

Este reprezentat de o groapă vizibilă pe răzuirea fundului secțiunii, la adâncimea de 0,94 m în dreptul lui m_1 , în apropierea profilului sudic. Groapa prezintă o culoare brun-cenușie, bine delimitată față de solul gălbui-lutos din jur. S-a procedat la excavarea jumătății vestice, până la adâncimea de 0,52 m față de nivelul de profilare, adică 0,94 m (rezultă o adâncime de 1,46 m față de nivelul actual de călcare). Forma acesteia devine sensibil tronconică pe măsura adâncirii, conicizându-se înspre fund. Limitele sunt greu precizabile și au fost definite exclusiv pe baza schimbării de textură a solului. Umplutura este reprezentată de un sol brun-cafeniu, compactizat, cu ușoare pigmentații de arsură. Inventarul arheologic constă din două fragmente ceramice atipice, posibil hallstatiene, apărute în partea superioară a gropii. Funcționalitatea complexului ar putea fi legată de o posibilă groapă de stâlp, dar lipsa oricăror altor structuri asemănătoare în preajmă menține această supoziție în sfera ipotezelor. Datarea este, de asemenea, incertă.

$C_2 / S_{3\text{ general}}$:

Acest complex a fost surprins inițial în cadrul casetei de 2 x 3 m deschisă în campania anului 2010, dar fără a fi conturat și dezvelit. Adâncimea de profilare este de 0,86 m față de nivelul actual de călcare. Ipoteza inițială a funcționalității acestui complex a fost legată de un cuptor de olar cu groapă de deservire aferentă. Într-o primă fază s-a procedat la excavarea pe diagonală a jumătății nordice a gropii de deservire, rezultând următoarea situație:

- groapa prezintă margini relativ bine delimitate, dar fără a fi arse sau fățuite. Adâncimea acesteia este de 0,37 m, cu un profil ușor albiat, de la margini spre mijloc;

- în umplutură au apărut cantități însemnate de lemn carbonizat, dar fără a se putea stabili o stratigrafie internă a umplerii

cu cenușă;

- pe latura nordică a gropii a putut fi delimitată o posibilă bârnă carbonizată, încastrată în lutul compact;

- în peretele de NE al gropii a apărut o jumătate de vas borcan, cu buză răsfântă spre exterior, alunecat cu gura în jos. În aceeași zonă a mai apărut un alt fragment de vas, brun-cărămiziu, cu mult nisip în pastă ca și degresant, de factură dacică. De menționat că fragmentele ceramice sunt corodate substanțial datorită acidității solului (valoarea PH-ului este de 5 în acest sector – vezi și studiul pedologic anexat).

Pentru degajarea vetrei vitrificate s-a procedat la trasarea unei mici case pe nivelul de profilare spre a se putea delimita eventuala gardină a ipoteticului cuptor de olar. Șpăcluirea jumătății nordice a vetrei a permis evidențierea faptului că aceasta are un contur cvasi-circular, dar că presupusa boltă a cuptorului nu se adâncește decât 5 cm în lutul cruțat din jur. Nu au fost evidențiate artefacte asociate vetrei.

Degajarea ulterioară a prăbușirii vitrificate de pe vatră a permis surprinderea unei suprafețe făcute bine și uniforme arse. Ipoteza funcționalității acestei vetre ca și placă de reverberație a fost infirmată în urma secționării acesteia, fiind excavată într-o primă fază jumătatea sa nordică. A rezultat astfel un profil care ne arată o vatră vitrifiată cu o grosime de 0,05 m, așezată direct pe solul gălbui-lutos din jur. În sprijinul atribuirii sale ca și cuptor de olar, pledează asocierea cu groapa de deservire, precum și forma circulară. Împotriva acestei ipoteze trebuie avute în vedere lipsa cupolei, a plăcii de reverberație, precum și a inventarului specific asociat unui cuptor de olar. În sprijinul atribuirii ca și vatră de cult nu avem alte argumente decât izolarea sa totală față de alte complexe arheologice. Nu excludem nici utilizarea sa ca și cuptor menajer exterior locuinței care a fost rapid abandonat datorită unei inundații catastrofale care a depus stratul de 1 m de aluviuni. Datarea: epoca regatului dacic.

$S_{4 \text{ general}} (S_{3/2011})$:

Este amplasată pe platoul „Dealului Cetățuica”, la E de $S_{2 \text{ general}}$, de care este despărțită printr-un marot de 0,5 m grosime și are dimensiunile de 6 x 6 m. Lipsa timpului nu a permis decât adâncirea până la 0,6 m față de nivelul actual de călcare. Situația arheologică surprinsă a constat într-un masiv strat bulversat, conținând o cantitate însemnată de fragmente ceramice dacice și hallstattiene aflate în poziție secundară. Similar contextului din S_{2} , și în acest caz complexe în situ încep să se profileze de la această adâncime, deziderat care va fi realizat în cadrul campaniei 2012.

Informațiile acumulate în cei patru ani de investigație (2007, 2009, 2010, 2011) ne-au arătat existența unui sit arheologic de o importanță deosebită, iar coroborarea cu informațiile literare antice ar sugera că aici ar putea fi localizată antica *davă* Zurobara, menționată de Ptolemeu⁵.

Cercetarea sistematică a presupus atât folosirea unor tehnici moderne pluridisciplinare pentru delimitarea complexelor arheologice vizate, cât și a celor tradiționale (trasarea unor secțiuni și suprafețe și investigarea acestora).

Dintre metodele non-invasive, în scopul sporirii cantității de informație, s-a apelat la resursele oferite de prospecțiile magnetometrice efectuate cu ajutorul unui gradiometru de tip fluxgate. O altă metodă non-distructivă utilizată pentru determinarea întinderii fortificației a fost rezistivitatea electrică a solului. În funcție de context, pornind și de la datele obținute cu ajutorul prospecțiilor magnetometrice, au fost și vor fi trasate secțiunile și suprafețele.

Pentru atingerea scopurilor propuse nu a putut fi eludată săpătura tradițională, distructivă. Aceasta s-a executat manual. După înlăturarea stratului vegetal, cercetarea s-a efectuat cu atenție maximă pentru a surprinde și înregistra toate informațiile arheologice.

Având în vedere că scopul final al cercetării este obținerea

unor informații cât mai precise, s-a impus o înregistrare riguroasă a datelor și a artefactelor. În acest scop, a fost elaborat un sistem coerent de înregistrare, cuprinzând: jurnalul de săpătură, numerotarea și poziționarea în planul general a unităților de săpătură, completarea fișelor de complex, de obiect și a celor de unitate stratigrafică. În privința prelevării și conservării primare a artefactelor, s-a încercat reconstituirea unui ambient cât mai apropiat de cel din care au fost recoltate. Pentru o mai bună evidență a lor, acestea au fost depozitate în pungi, cutii, lădițe și alte recipiente, în funcție de natura, starea de conservare și dimensiuni, fiind însoțite de etichete plastificate care să conțină toate informațiile necesare. Înregistrările artefactelor au fost realizate în acord cu legislația privitoare la protecția patrimoniului mobil.

S-a întocmit, de asemenea, o bază de date care cuprinde: arhiva foto digitală, arhiva grafică, toate informațiile referitoare la unitățile de săpătură, complexe și la obiectele descoperite. Au fost efectuate fotografiile de ansamblu și de detaliu, desene (planuri și profile) la scara 1:20 și, atunci când a fost cazul, desene la scară reală, precum și o schiță dimensionată. Întreaga bază de date este cantonată la Universitatea de Vest din Timișoara, iar pentru siguranță, toți specialiștii colectivului de cercetare au câte o copie a documentației de șantier și a arhivelor.

Pornind de la datele deja acumulate din campaniile anilor 2009-2011, obiectivele campaniilor viitoare vizează, între altele:

- cercetarea complexelor de locuire din interiorul, dar și din exteriorul incintei fortificate pentru a se stabili natura și funcționalitatea acestora;

- continuarea înregistrărilor topografice și a prospecțiilor non-distructive;

- secționarea fortificației pe latura de N în scopul verificării sistemului constructiv;

- întocmirea de fotoplanuri de detaliu în coordonate spațiale;

- editarea unor modele 2D și 3D a zonei cercetate arheologic, pentru determinarea configurației actuale a terenului și reconstituirea unor elemente geomorfologice;

- întocmirea planurilor de detaliu a unităților de cercetare arheologică (scări 1:200, 1:100, 1:50, 1:25), cu poziționarea în plan a descoperirilor (locuințe, gropi, ziduri, obiectele de inventar ale complexelor, etc.);

- prelevarea de probe de sol și continuarea determinărilor pedologice;

- prelevarea de probe pentru analize palinologice;

- prelevarea de material litic în vederea analizelor cu microscopul electronic de înaltă rezoluție în vederea stabilirii surselor de materie primă;

- prelevarea materialului osteologic animal sau uman în vederea întocmirii studiilor de specialitate;

- flotarea depunerilor din complexe închise;

- analiza materialului arheologic și introducerea acestuia în baze de date.

Clasificarea obiectelor se va face în funcție de categorie, de epoci, culturi sau faze. Codificarea artefactelor va fi făcută standard, pentru a fi incluse în baza de date, pe bază de dicționare de termeni și cataloage de motive, forme etc.

Operațiile de conservare, restaurare și finisare vor fi realizate în laboratorul Muzeului Banatului din Timișoara, în virtutea unui protocol de colaborare.

Informațiile și rezultatele cercetării, în totalitatea lor, vor fi interpretate din punct de vedere arheologic și istoric.

Analiza amănunțită a întregii informații va face obiectul unor rapoarte, comunicări, studii și expoziții. Fiecare membru al colectivului de cercetare va putea, de comun acord ce ceilalți colegi, să valorifice științific, sub forma unor articole sau studii punctuale, informațiile

arheologice apărute, scopul fiind diseminarea cât mai grabnică și obiectivă a acestor date. Periodic (o dată la 3 ani) se intenționează publicarea monografică a tuturor rezultatelor investigațiilor.

Rezultatele cercetării vor fi prezentate, de asemenea Consiliului Local al comunei Sacoșu Turcesc, iar studenții participanți pe șantierul-școală vor realiza prezentarea proprie, sub îndrumarea specialiștilor, pentru cercuri științifice studențești.

Bogăția deosebită a materialului arheologic rezultat până în acest moment (peste 30 de vase reîntregibile) impune măsuri de restaurare și conservare, acțiune realizată de către specialiști ai Muzeului Banatului din Timișoara. Piese restaurate pot deveni lesne bunuri de patrimoniu care se pretează expunerii lor în spații muzeale. Dacă cercetările arheologice vor confirma existența la Unip „Dealul Cetățuica” a posibilei dave dacice Zurobara, menționate de Ptolemeu, iar elementele arhitectonice o vor impune, restaurarea in situ va deveni o necesitate.

Note:

1. F. Medeleț, I. Bugilan, Contribuții la problema și la repertoriul movilelor de pământ din Banat, Banatica 9, 1987, p. 175.

2. Pentru mai multe detalii, vezi L. Măruia, D. Micle, A. Cîntar, A. Stavilă, L. Bolcu, O. Borlea, M. Ardelean, P. Horak, C. Timoc, C. Floca, L. Vidra, ArheoGIS. Baza de date a patrimoniului arheologic cuprins în Lista Monumentelor Istorice a județului Timiș. Rezultatele cercetărilor de teren, Cluj Napoca, 2011, p. 505-530.

3. Un prim raport a fost comunicat de D. Micle, L. Măruia, A. Cîntar, A. Stavilă, Gh. Ianoș, P. Urdea, M. Török-Oance, Al. Onaca, I. Gergen, Un model de studiu interdisciplinar de arheologia peisajului: situl arheologic de la Unip „Dealul Cetățuica”, jud. Timiș, la Al XXII-lea simpozion național de arheometrie, Iclod, 14 noiembrie 2009. Vezi și A. Bejan, D. Micle, L. Măruia, A. Cîntar, Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș. Punct. Dealul Cetățuica, CCA 2010, p. 199-203.

4. Pentru evitarea confuziilor, după încheierea campaniei 2011, am decis să utilizăm un „contor” unitar și cursiv al unităților de săpătură, pornind de la prima suprafață excavată în 2009, care devine S₁ general¹ evitând astfel să ne referențiem la secțiunile din fiecare an (în acest raport se vor utiliza ambele cifre, deoarece primele se regăsesc în documentația inițială de șantier).

5. Pentru discuția critică a izvoarelor, vezi S. Forțiu, Este Timișoara antică Zurobara?NU. Și totuși, unde este Zurobara?, accesibil on-line la <http://www.banat.ro/academica/Zurobara.pdf> (accesat la 30.01.2012); idem, Zambara (Zanbara), clarificări încă necesare?!, accesibil on-line la <http://www.banat.ro/academica/Zambara.pdf> (accesat la 30.01.2012).

Bibliografie:

Bejan, Adrian; Micle, Dorel; Măruia, Liviu; Cîntar, Adrian, Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș. Punct. Dealul Cetățuica, CCA 2010, p. 199-203

Forțiu, Sorin, Este Timișoara antică Zurobara?NU. Și totuși, unde este Zurobara?, accesibil on-line la <http://www.banat.ro/academica/Zurobara.pdf> (accesat la 30.01.2012)

Măruia, Liviu; Micle, Dorel; Cîntar, Adrian; Stavilă, Andrei; Bolcu, Lavinia; Borlea Oana; Ardelean, Mircea; Horak, Petru; Timoc, Călin; Floca, Cristian; Vidra, Lucian, ArheoGIS. Baza de date a patrimoniului arheologic cuprins în Lista Monumentelor Istorice a județului Timiș. Rezultatele cercetărilor de teren, Cluj Napoca, 2011, p. 505-530

Medeleț, Florin; Bugilan, Ion, Contribuții la problema și la repertoriul movilelor de pământ din Banat, Banatica 9, 1987, p. 175

Abstract:

The 2011 digging campaign at the Unip „Dealul Cetățuica”

archaeological site aimed at finishing the trenches opened the year before. Thus, the investigation of S₁ was finished, establishing the relation between the ditch and the settlement, as well as the fact that the fortification was constructed of two burned beam structures, tiled with clay. These had the practical role of preventing the sand, as the settlement is sitting on a sand bank, to flow into the ditch.

Precedings in S₂ revealed a very complex archaeological context, 18 different archaeological features having been discovered on a 6 by 6 m area. From these we mention, as they are the most important, two cultic pits, of Dacian period (features 1 and 7), a large pit house, dating from the Iron Age (Hallstatt), with 11 levels of reusage (feature 3), a supply pit dating from Hallstatt (feature 13), a shallower pit house (feature 9) with a molded clay hearth (feature 14), datable, with some reserve, in the 6th or 7th century A.D.

S₃ measuring 8 by 3.2 m, situated outside of the „Dealul Cetățuica” sand bank, 1 m East of the 40th metre of S₁, was opened in hope of observing the edge of the river meander that encompasses the site on this side. Under a compact layer of alluvial clay, 0.8 m thick, a pottery firing kiln was unearthed, with one burning chamber.

S₄, measuring 6 by 6 m, is situated 0.5 m East of S₂, but it was only excavated to the depth of 0.6 m, due to time reasons, at which depth some archaeological features started to appear (it is due to be further investigated in the 2012 campaign).

The information's accumulated during the last four years of investigation (2007, 2009, 2010, 2011) have revealed an archaeological site of great importance and corroborations with ancient literary sources might indicate that this is the ancient settlement of Zurobara, that Ptolemy mentioned.

Industria materiilor dure animale descoperită în campania 2011

Corneliu Beldiman (UCDC București), Marin Cârțumaru (UV Târgoviște), Adrian Bejan, Liviu Măruia (UV Timișoara), Alexandru Berzovan (UBB Cluj), Andrei Stavilă (UV Târgoviște, Școala Doctorală), Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu), Daniela Iamandi (CNMCD Târgoviște)

Cercetările arheologice derulate în anul 2011 în așezarea fortificată multistratificată hallstattiană și dacică de la Unip – „Dealul Cetățuica” (UNC) de către un colectiv sub conducerea prof. univ. dr. Adrian Bejan (UV Timișoara) (Bejan et alii 2010; Măruia et alii 2011) au permis identificarea, în cadrul S₂, a Complexului 7. Acesta se contura la cca -0,80 m sub forma unei gropi cvasi circulare, cu dimensiunile gurii de 1,50 m (axa E-V), respectiv 1,40 m (axa N-S), având o adâncime de 0,6 m față de nivelul de conturare. Dimensiunile fundului gropii sunt de 1,20 m, (axa N-S), respectiv 1,30 m (axa E-V). Stratigrafia internă a complexului prezintă două nivele: nivelul 1, cu o grosime de 0,3 m deasupra fundului gropii, respectiv nivelul 2, de la 0,3 la 0,6 m față de fundul gropii. Nivelul 1 consta dintr-o aglomerare de vase întregi sau întregibile plasate în colțul de nord-est (vase-borcan, cățui, fragmente de chiupuri, cană întregă, bitronconică, având o toartă), depuse pe întreg fundul gropii și pe pereții adiacenți, aglomerare descoperită in situ. În interiorul unui fragment de vase-borcan s-a descoperit o piesă de os de forma unui tub cu o lungime de cca 5 cm, foarte bine păstrată. Între fragmentele ceramice a apărut și o cute. În colțul de sud-est, aproape de zona centrală a gropii, se aflau câteva cățui păstrate fragmentar, peste care a fost așezat un manșon de corn de cerb. Pe peretele de sud-est al gropii a fost așezată oblic jumătatea superioară a unei râșnițe din tuf vulcanic, păstrată integral. După îndepărtarea acesteia s-a constatat că pe peretele gropii, probabil într-o mică nișă, a fost depusă o fusaiolă ceramică, asociată cu o piesă de fier având o funcționalitate

neprecizată. Pe latura de vest a râșniței a fost descoperită jumătatea superioară a unei fructiere din pastă brun-cărămizie, fină, lucrată la roată. Tot în același loc a fost depusă o cățuie miniaturală, și un bol miniatural. În colțul de sud-vest inventarul constă dintr-o jumătate superioară a unei fructiere lucrate la roată din pastă brun-cărămizie, depusă pe peretele de SV al gropii. Asociată fructierei a apărut o fusaiolă, similară celei așezate sub râșniță. În zona dinspre centrul gropii, a fost descoperită o cană bitronconică păstrată destul de bine. În aceeași zonă a fost descoperit un fragment dintr-o plăcuță de bronz ce prezenta o perforație realizată cu un dorn și un (posibil) cap de figurină antropomorfă ceramică foarte schematizată. În colțul de nord-vest, inventarul constă dintr-o aglomerare de fragmente ceramice aparținând unui vas de dimensiuni mari din pastă cenușie, lucrat cu mâna, precum și alte fragmente aparținând unor vase-borcan sau cățui. Nivelul 2 al gropii (între 0,3-0,6 m de la fundul acesteia), constă dintr-un strat bulversat în care apar asociate fragmente ceramice dacice și hallstattiene, toate în poziție secundară. În întreaga umplutură a nivelului 1 au fost surprinse urme de arsură in situ, multe dintre vasele întregi sau întregibile prezentând urme de ardere secundară. Totuși, pe pereții gropii, precum și pe piesele „speciale” nu se constată urme ale trecerii lor prin foc. Probabil că vasele au fost arse în altă parte și apoi depuse în groapă împreună cu resturile cremației. S-a remarcat că groapa nu are pereți amenajați pentru a putea fi utilizată ca și groapă de provizii. Din punctul de vedere al funcționalității, în acest stadiu al cercetărilor, pe baza analogiilor existente în literatura de specialitate, autorii cercetării optează pentru rolul complexului de groapă de cult. Acesta se poate data provizoriu în sec. I p.Chr.

Raportul de față are ca obiect analiza complexă a manșonului de corn de cerb, o piesă relativ rară în cadrul repertoriului descoperirilor IMDA geto-dacice. Piesa este întreagă, păstrată în condiții foarte bune, fără depuneri și deteriorări taphonomice (exfolieri, corodări, fisuri etc.). Culoarea sa este maro deschis neuniformă, cu pete discontinue de culoare maro închis. Se întrunesc, astfel, condițiile optime pentru observații legate de urmele de fabricare și utilizare, realizarea decorului etc. Tratatamentul specializat în vederea curățării și conservării a fost aplicat de dr. Daniela Iamandi (CNMCD Târgoviște).

Piesă realizată din corn de cerb, de formă generală tronconică, ușor asimetrică datorită morfologiei materiei prime; secțiunile transversale sunt ovale asimetrice (în formă de D asimetric), datorate, de asemenea, morfologiei suportului anatomic/materiei prime; aceasta este constituită de un segment de ax drept de corn de cerb, exemplar adult; segmentul a fost prelevat foarte probabil de pe sectorul bazal al axului, deasupra razei 2. Pentru descriere, piesei i se stabilesc convențional fețele principale după cum urmează; piesa este poziționată cu extremitatea având diametrul mai mare în sus; astfel rezultând: fețele principale (fața superioară, FS = convexă, acoperită de decor; fața inferioară, FI = opusă, plan-concavă, nedecorată); fețele secundare (fața stângă, FSt; fața dreaptă, FD, ambele decorate); extremitatea distală, ED (superioară); extremitatea proximală, EP (inferioară). FS este convexă, reprezentând fața laterală a axului de corn de cerb; FI este plan-concavă, reprezentând fața mediană a axului de corn de cerb, păstrând o porțiune a suprafeței anatomice și a canalului central anatomic, orientat ușor oblic față de axul lung al piesei; FSt reprezintă fața anterioară a axului de corn de cerb; FD reprezintă fața posterioară a axului de corn de cerb. Piesa este fasonată aproape integral prin înlăturarea reliefului anatomic al cornului – partea superficială externă a țesutului compact (compacta) (perlura, canalele), exceptând un sector central al FI, aflat pe întreaga lungime a piesei, lat de cca 20 mm, cu un canal lung de 29,8 mm, lat de 2-2,3 mm și adânc de cca 0,3-0,5 mm. Țesutul spongios (spongiosa) a fost înlăturat aproape integral prin excavare; se păstrează porțiuni groase de 0,5-1 mm, prezentând

textura specifică, bine observabilă pe întreaga suprafață interioară a piesei. Extremitățile sunt rectilinii, quasiparalele (EP este ușor oblică față de orizontală); ele au diametre diferite, impuse de morfologia materiei prime: ED este mai largă, EP este mai îngustă.

La ED se observă, pe întreg diametrul piesei, o bordură lată de 2,3-3,3 mm și înaltă de cca 1 mm; ca și o suprafață juxtapusă dedesubt, adâncită oblic prin cioplire, lată de cca 4,2 mm și adâncă de cca 1 mm, amenajată pentru a obține relieful bordurii. În partea centrală a FS, FSt și FD a fost marcat prin creștături fine repetate un registru orizontal lung de 89 mm și lat de 20-20,5 mm, plasat la distanță de 9,6-10 mm (ED) și 9,7-11 mm (EP) de margini, adâncit prin cioplire cu cca 1 mm față de restul suprafeței; acest registru este dispus ușor oblic spre ED (mai jos pe FSt și mai sus pe FD). Pe FS, FSt și FD, în interiorul registrului a fost realizat un decor compus din 14 cercuri duble gravate, având pereți rectilinii și concavi, fund convex-concav asimetric, uneori dublu-concav, în centru cu câte o alveolă circulară, de profil conic sau semisferic; cercurile sunt quasiidentice, obținute prin gravarea cu un instrument metalic special cu margini ascuțite, care a trasat concomitent, prin rotație alternativă, cele două cercuri concentrice și alveola centrală. Cercurile sunt dispuse pe două rânduri (2 x 7), cele de pe rândul superior fiind plasate la cca 25-30° spre FD față de cele de pe rândul inferior; rezultă perechi compuse din câte două cercuri dispuse oblic în raport cu axul vertical al piesei. Distanța dintre cercuri nu este uniformă, chiar dacă se constată intenția artizanului de a păstra unitatea dimensională a decorului. Decorul nu acoperă și FI, deși, din punct de vedere tehnic, nu se întâmplă nici o problemă în acest sens; motivația probabilă este aceea că fața respectivă a obiectului nu se vedea, în mod curent, în timpul utilizării.

Confecționarea artefactului a parcurs mai multe etape, decelabile ca natură și succesiune prin analiza macroscopică și microscopică a urmelor produse; s-a recurs la utilizarea microscopului optic clasic, mărimi x10-x40 și a microscopului optic digital tip VHX-600, aflat în dotarea Centrului de Cercetări Pluridisciplinare al Facultății de Științe Umaniste, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, mărimi x40-x100. În paralel s-a făcut înregistrarea fotografică a tuturor urmelor semnificative tehnic observate, creându-se o bază de imagini digitale. Transformarea tehnică a suportului anatomic (materia primă) s-a făcut probabil în condițiile înmuierii prealabile a cornului de cerb în apă, procedeu care facilitează prelucrarea, mai ales în etapele primare (debitajul și fasonarea suprafețelor). Este de remarcat, de asemenea, faptul că modalitățile de realizare a manșonului (tăiere, cioplire, scobire cu cuțitul sau dalta; decor gravat) sunt identice aceluia aplicate în prelucrarea lemnului, astfel că putem avea o imagine fidelă a modului în care se procesa lemnul pentru obținerea unor obiecte de mici dimensiuni în mediul geto-dacic, precum și a uneltelor folosite și a specificului urmelor de prelucrare.

Morfometrie. Pentru prelevare a fost utilizat șublerul digital. Datele morfometrice ale decorului se pot modifica parțial după prelevarea de finețe prin analiza detaliată cu ajutorul microscopului digital VHX-600.

Debitajul. S-a realizat prin prelevarea unui segment lung de cca 40,5 mm de pe sectorul bazal al axului drept de corn de cerb, deasupra razei 2. Detașarea s-a făcut probabil prin tăiere transversală/crestare cu lama unui cuțit pe circumferință și fracturare prin percuție directă.

Fasonarea. Include mai multe etape, definite prin analiza urmelor specifice păstrate; succesiunea lor este expusă cu titlu ipotetic:

1. Regularizarea extremităților prin tăiere transversală/cioplire cu cuțitul; pe suprafețele extremităților se observă urme specifice, suprapuse, de cioplire și striuri de tăiere. La ED/FD se observă o creștătură lată de 3,6 mm și adâncă de cca 2 mm, produsă probabil

accidental, după fasonarea extremității respective.

2. Regularizarea suprafețelor exterioare (compacta) în scopul obținerii unui aspect neted, prin înlăturarea reliefului anatomic (perlura, canale) prin cioplire razantă cu cuțitul, în sens axial, aplicată bipolar (succesiv dinspre ambele extremități); se observă fațete specifice discontinui de cioplire, suprapuse, mai ales pe FI și pe fețele secundare. Pe FI se păstrează, în sectorul central, o porțiune a suprafeței anatomice a cornului, cu relieful nemodificat tehnic (lățime cca 20 mm, canal lung de 29,8 mm, lat de 2-2,3 mm și adânc de cca 0,3-0,5 mm). Acești parametri morfologici (inclusiv ai secțiunilor în formă de D asimetric) sunt comparabili cu aceia ai axului de corn de cerb anatomic, pe sectorul bazal, deasupra razei 2.

3. Înlăturarea aproape integrală a spongioasei prin excavare bipolară în sens axial, cu ajutorul lamei de cuțit sau a unei dălți cu lamă lungă și îngustă; în interiorul piesei, la extremități, se păstrează amprentele lamei utilizate, late de cca 70-100 mm. Interiorul piesei păstrează, pe întreaga suprafață, textura specifică a spongioasei. Examinarea interiorului piesei de către prof. univ. dr. Marin Cârciumaru, cu ajutorul microscopului optic digital, a pus în evidență prezența unor urme de oxizi de fier, indiciu care se poate lega, eventual, de modalitatea de utilizare a manșonului, aplicat pe o piesă de fier sau de lemn placată cu tablă de fier.

4. Fasonarea interiorului piesei, în scopul înlăturării urmelor suprapuse de scobire, prin grataj realizat cu ajutorul lamei de cuțit și abraziune cu o piesă litică sau cu piele/material textil și adaos de nisip umed; s-a obținut astfel o suprafață relativ netedă.

5. Amenajarea suprafeței exterioare. Modelarea bordurii de la ED pe întreaga circumferință a piesei, având o lățime de 2,3-3,3 mm și înălțime de cca 1 mm, ca și a unei suprafețe juxtapuse dedesubt, adâncită oblic prin cioplire dinspre EP spre ED (denivelare oblică), lată de cca 4,2 mm și adâncă de cca 1 mm, amenajată pentru a obține relieful bordurii. În partea centrală a FS, FSt și FD a fost marcat, prin creștături fine rectilinii paralele repetate, un registru rezervat aplicării decorului, compus din cercuri gravate; registrul respectiv este lung de 89 mm și lat de 20-20,5 mm, plasat la distanță de cca 9,6-11 mm de extremități, adâncit prin cioplire axială cu cca 1 mm față de restul suprafeței; acest registru adâncit este dispus ușor oblic spre ED (mai jos pe FSt și mai sus pe FD). Creștături fine rectilinii paralele discontinui (reziduale) se observă și spre centrul registrului.

6. Pe FS, FSt și FD, în interiorul registrului, a fost realizat un decor compus din 14 cercuri duble, cu pereți rectilinii ușor oblici și fund asimetric, concav-convex, având câte o alveolă circulară de profil conic sau semisferic în centru, quasiidentice, obținute prin gravarea la rece cu un instrument metalic special. Probabil că gravarea a început cu rândul inferior dinspre FSt spre FD și a continuat cu rândul superior, cercurile de pe acest ultim rând fiind decalate față de cele de pe rândul inferior cu cca 25-30° spre FD. Cercurile exterioare au diametrul de 9-9,20 mm, cele interioare de 4,80-4,84 mm, iar diametrul alveolei este de 1,4 mm; distanța dintre cercuri este de cca 1,5 mm, iar cea dintre cercul interior și alveolă de cca 1 mm; lățimea cercurilor este de 0,8 mm, iar adâncimea lor, ca și a alveolei, de 0,5 mm. Nu este exclus ca intenția artizanului să fi fost aceea de a obține cercuri dispuse în triunghi, așa cum se observă pe alte piese geto-dacice din MDA (piepteni, mânere etc.) (Beldiman 1990; Ganciu 2002), deși cercurile nu respectă, prin dispunerea lor, simetria unor triunghiuri echilaterale, ci se grupează câte două în registre diferite; distanțele dintre cercurile de pe cele două rânduri variază, uneori, cu câțiva mm. Distribuția și realizarea cercurilor este precisă, aproape echidistantă în plan orizontal (pe cele două rânduri). Se pare că locul fiecărui cerc nu a fost marcat prealabil, ci ales prin aproximare la momentul gravării. Gravarea s-a făcut prin rotația alternativă a unui instrument metalic cu margini tăioase, care realizează concomitent toate elementele (cele două cercuri concentrice și alveola centrală),

întrucât toate cercurile au aceleași dimensiuni și formă a profilului și fundului. Cercurile se plasează cu circumferința pe marginile registrului și suprapun urme de trasare prin tăiere fină repetată.

Urme de utilizare. Rol funcțional. Suprafețele exterioare și extremitățile, ca și marginile cercurilor, prezintă urme de tocire și lustru, produse, probabil, prin contactul repetat cu un suport de piele/material textil sau sunt datorate manevrării repetate. Pe suprafața exterioară în sectorul central constituit de registrul rezervat decorului se observă striuri fine, superficiale, dispuse aleatoriu, produse pe suprafața tocită și lustruită, rezultate în urma folosirii. Manșonul era, probabil, un element decorativ sau funcțional-decorativ care expunea vederii trei dintre fețe (FS, FSt și FD), acestea fiind decorate, în timp ce partea care nu se vedea, în timpul folosirii, a rămas nedecorată. Se poate avansa ipoteza utilizării piesei ca manșon fixat la partea terminală a unei teci de lemn pentru cuțit sau pentru sabie; teaca se confecționa din două părți simetrice de lemn, care se placau cu tablă de fier și se asamblau la extremitatea proximală prin aplicarea manșonului. Astfel ar putea fi explicată prezența oxizilor de fier în interiorul piesei. Această concluzie, ca și constatarea utilizării instrumentului specializat pentru realizarea decorului, ne fac să înclinăm spre ipoteza confecționării piesei într-un atelier specializat. Depunerea, ca ofrandă, în groapă, a unei astfel de piese (alături de un alt artefact din MDA – mână de cuțit? de os), în stare foarte bună, cu valoare în epocă, detașată probabil de pe un obiect în uz, se poate înscrie în seria unor cazuri similare, în care se întâlnesc alte tipuri de piese făcând parte din echipamentul războinicilor, depuse în contexte similare; spre exemplu, acesta este cazul unei plăcuțe de bronz de lorica squamata, recuperată din inventarul unei gropi rituale, descoperite în așezarea dacică deschisă de la Sânsimion, jud. Harghita (Beldiman 1991).

Analogii. Se pot aminti, cu acest prilej, piesele similare, nedecorate, descoperite în așezarea geto-dacică de la Sighișoara-Wietenberg, jud. Mureș (Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 294, fig. 124/6-7).

Concluziile prezentului raport de analiză au caracter preliminar, ele putând fi modificate de noi observații efectuate asupra artefactului, ca și de datele regăsite în literatura de specialitate.

Fotografiile cu aspecte din timpul cercetărilor cu piesa in situ aparțin lui Liviu Măruia; fotografiile piesei, schemele ca, și tabelele au fost realizate de Corneliu Beldiman.

Abrevieri. Ad. = adâncime; Dist. = distanță; ED = extremitatea distală; EP = extremitatea proximală; FD = fața dreaptă; FI = fața inferioară; FS = fața superioară; FSt = fața stângă; IMDA = industria materiilor dure animale; Înălț. = înălțime; L = lungime; Lăț. = lățime; MDA = materii dure animale.

Anexa 9

Bibliografie:

- Andrișoiu I., Rustoiu A., Sighișoara-Wietenberg. Descoperirile preistorice și așezarea dacică, București, 1997.
- Bejan A., Micle D., Măruia L., Cîntar A., Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș – „Dealul Cetățuica”, CCA 2010, p. 199-203.
- Beldiman C., Piepteni din a doua epocă a fierului descoperiți în estul Transilvaniei, SCIVA 41, 1, 1990p. 111-113.
- Beldiman C., Plăcuțe de cuirasă (lorica squamata) din Dacia preromană, Carpica 20, 1989 (1991), p. 125-136.
- Ganciu A., Piepteni din corn și os din sec. IV a.Chr. – I p.Chr. de la Dunărea de Jos, SCIVA 52-53, 2001-2002, p. 53-82.
- Măruia L., Micle D., Cîntar A., Ardelean M., Stavilă A., Bolcu L., Borlea O., Horak P., Timoc C., Floca C., Vidra L., ArheoGIS. Baza de date a siturilor arheologice cuprinse în Lista Monumentelor Istorice a județului Timiș. Rezultatele cercetărilor de teren, Cluj-Napoca, 2011, p. 505-530.

Abstract:

Unip – „Dealul Cetățuica”, Timiș County. The osseous materials industry from 2011 archaeological campaign. During the 2011 archaeological campaign in the multilayered fortified settlement from Unip – „Dealul Cetățuica” (UNC) – dated from the First and the Second Iron Age (Geto-Dacian culture, 1st century A.D.) – the Complex no. 7 was discovered. It is probably a ritual pit with a slightly circular shape with a diameter of 1,40/1,50 m. Ceramic pots, a spindle whorl, a head (probably) of a statuette made of clay, lithic pieces (whetstone, grinder), a bone handle, a red deer antler sleeve and a fragmentary object made of bronze (a perforated plate) were identified inside the pit. On this occasion we analyze the red deer antler sleeve. This is a type of piece quite rare among the Geto-Dacian artefacts. It is entirely and its' surfaces are well preserved. The dimensions of the artefact are detailed presented in the tables 1-6. It is quasi cylindrical and the transversal sections are oval (according to the anatomical morphology of the raw material). In order to detach a segment of antler, the chopping technique – using probably an iron knife – was applied. The edges and the anatomical exterior surfaces (compacta) were carefully finished by chopping with a knife. In order to remove the spongy tissue (spongiosa), the antler was carved and abraded. Three quarts of the exterior surface were decorated with engraved motifs i.e. a series of 14 double circles with a central dot. The motifs are arranged in two rows, each of them having seven circles. This type of ornamentation is usual for bone and antler artefacts – handles, combs etc. (but other objects too) in the epoch both from ancient Dacia and other regions of Europe. In order to analyze the piece, the microscopic technique was used (VHX 600 digital optical microscope; optical microscope, x10 – x100). This allowed us to create a database of digital microscopic images. The sleeve had probably the role of ornamental/functional piece of a sheath for a sword or dagger, but we do not exclude other hypotheses related to the way of use. The use-wear traces revealed the fact that the sleeve was used before it had been put in the pit. The literature quotes similar situations in which elements of warrior's equipment are deposited as offerings in pits in other Geto-Dacian settlements from Romania. As example, we may mention the deposition of a small bronze plate from lorica squamata armour in a pit discovered at Sânsimion site, Harghita County. As analogies, we may mention on this occasion the pieces recovered from the Geto-Dacian sites from Pecica, Arad County and Sighișoara-Wietenberg, Mureș County. This preliminary study of the red deer sleeve discovered at Unip site offers a first opportunity for applying the methodology of complex study of prehistoric and ancient osseous materials industry (see Beldiman 2007) on the artefacts having Geto-Dacian origin. The results of the complete analysis will be published in a special article.

Prospecțiuni pedologice pentru stabilirea concentrației de fosfor din sol

Oana Borlea (UV Timișoara)

În cadrul campaniei 2011, pe situl arheologic Unip-Dealul Cetățuica s-a realizat o prospecție pentru stabilirea concentrației de fosfor din sol. Scopul acesteia este identificarea valorilor importante arheologice și a relației acestora cu complexele arheologice descoperite, precum și extragerea de valori de referință ce pot fi folosite ca reper în campaniile viitoare, respectiv etalon pentru prospecțiile chimice viitoare. Aceasta a fost realizată pe două tronsoane de-a lungul sitului, de la nord la sud și de la vest la est, în vederea stabilirii nivelului de fond al concentrației de fosfor din sol din acest areal, dar a presupus și luarea de probe de sol din complexele identificate în timpul săpăturilor arheologice, precum și determinarea zonării concentrației de fosfor pe verticală, pentru

fiecare strat arheologic vizibil în profilele secțiunilor.

În lipsa unei sonde pedologice de tip carotieră s-au efectuat sondaje cu dimensiunea de 40x40 cm, până la o adâncime medie de 0,35 m. Date fiind cele două campanii de cercetare arheologică anterioare, precum și cercetările preliminare de teren, se cunoștea adâncimea redusă la care se situează stratul de cultură, astfel că o adâncime de doar 0,35-0,45 m a fost suficientă pentru prospectarea unui prim strat arheologic. O adâncime mai mare a acestor sondaje ar fi riscat în acest caz să bulverseze straturile arheologice nederanjate, precum și să transforme cercetarea de acest tip dintr-una cu un nivel minim de intruziune într-una intruzivă propriu-zisă. Pe traversa sud-nord, au fost ridicate 22 de probe, pe o lungime totală de 220 m. Menționăm închiderea succesivă a nuanței solului de la brun cenușiu la brun negricios intens, de la metrul 20 la metrul 170, culoare ce se observă cu precădere în zona nordică a sitului, în vecinătatea S₂ și S₄.

În total, incluzând prospecția de la vest la est și probele din complexele arheologice și din stratigrafia secțiunilor, au fost ridicate 51 de probe de sol, care au fost analizate pentru concentrația de fosfor asimilabil și total la Departamentul de Chimie Aplicată și Ingineria Compușilor Anorganici ai Mediului, Facultatea de Chimie Industrială și Ingineria Mediului, Universitatea „Politehnica” Timișoara, de către Ș.I. dr. ing. Adina Negrea și C. Ș. dr. ing. Mihaela Ciopec. Valorile de fosfor total obținute s-au situat între 1195 și 9556 mg/kg s.u..

Interpretarea acestora va indica valorile specifice unor anumite tipuri de complexe arheologice întâlnite, precum și o valoare medie pentru situl arheologic, delimitarea anumitor arealuri ce indică o locuire mai intensă, precum și o imagine asupra probabilității existenței urmelor arheologice în afara arealului investigat în prezent.

Anexa 10

Bibliografie:

Cavanagh, W. G.; Hirst, S.; Litton, C. D.; Soil Phosphate, Site Boundaries, And Change Point Analysis, in Journal of Field Archaeology, vol 15, nr. 1 (1988), p. 67-83.

Conklin, A. R., Introduction to Soil Chemistry Analysis and Instrumentation, John Wiley & Sons Inc, Hoboken, New Jersey, USA, 2005.

Fülek, G.; Vicze, M., Soil and Archaeological Evidences of the Periods of the Tell Development of Százhalombatta-Földár, in Atti Soc. Tosc. Sci. nat., Mem., Serie A, 112(2007), p. 133-140.

Goffer, Z., Archeological Chemistry A Sourcebook on the Applications of Chemistry to Archaeology, John Wiley & Sons Inc, Toronto, 1980.

Holliday, V., Soils in Archeological Research, Oxford University Press, New York, 2004.

Ianoș, G., Solurile Banatului. Evoluția și caracteristicile agrochimice, Ed. Mirton, Timișoara, 1995.

Lippi, R. D., Paleotopography and Phosphate Analysis of a Buried Site in Ecuador, in Journal of Field Archaeology, vol 15, nr. 1 (1988), p. 85-97.

Macphail, R. I.; Cruise, G. M.; Allen, M. J.; Linderholm, J.; Reynolds, P., Archaeological Soil and Pollen Analysis of Experimental Floor Deposits, with Special Reference to Butser Ancient Farm, Hampshire, UK, in Journal of Archaeological Science, 31, (2006), p. 175-191;

McCawley, J. C.; McKerrell, H., Soil phosphorus levels at archaeological sites, in Proceedings of the Society, 1971-2, p. 304.

Moșoarcă, G. E.; Negrea, A., Chimia solului – Aplicații, Ed. Politehnică, Timișoara, 2006.

Pansu, M.; Gautheryrou, J., Handbook of Soil Analysis: Mineralogical, Organic and Inorganic Methods, Springer Publishing, Heidelberg, 2006.

Pierzynski, G. M., Methods of Phosphorus Analysis for Soils,

Sediments, Residuals and Waters, North Carolina State University Press, 2000.

Reed, S.; Bailey, N.; Onokpise, O., Soil Science for Archeologists, Florida Agricultural and Mechanical University and Southeast Archeological Center, National Park Service, 2000.

Rypkema, H. A.; Lu, W. E.; Galaty, M. L.; Haws, J., Rapid, in-stride soil phosphorus measurement in archaeological survey: a new method tested in Loudoun County, Virginia, in Journal of Archaeological Science, 34 (2007), p. 1859-1867.

Sarris, A.; Galaty, M. L.; Yerkes, R. W.; Parkinson, W. A.; Gyucha, A.; Dillingsley, D. M.; Tate, R., Geophysical prospection and soil chemistry at the Earlz Copper Age Settlement of Vésztő-Bikeri, South Eastern Hungary, in Journal of Archeological Science, 31 (2004), p. 929-939.

Simihăian, M., Investigații pedologice în unele situri arheologice din Cheile Turenilor, in Arheometrie în România, vol 3, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2008.

Abstract:

During the 2011 campaign on Unip-Dealul Cetățuica archaeological site a pedological survey was made in order to establish soil phosphorous concentrations. Its purpose was to identify values with archaeological significance and their relations with the archaeological features discovered. Also they should provide values for comparison purposes for further phosphorous surveys in the area.

In total, that including a West-Est transect, a South-North one and samplings from the archaeological features, some 51 samples were analyzed for available fosforous contents and total fosforous at the Applied Chemistry and Inorganic Compound Engineering Department, Polytechnic University, Timișoara, by Ș.I. dr. ing. Adina Negrea and C. Ș. dr. ing. Mihaela Ciopec. Values obtained ranged between 1195 and 9556 mg/kg s.u.

Interpreting these should render specific values for archaeological features as well as a mean value for the area and perhaps indication of archaeological potential of the area surrounding the site.

88. Vadu Săpat, com. Vadu Săpat, jud. Prahova

Punct: Budureasca 4 - „Puțul Tătarului”

Cod sit: 133321.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 88/2011

Colectiv: Alexandru Niculescu – responsabil, Andrei Măgureanu (IAB), Bogdan Ciupercă, Alin Anton (MJIA Prahova)

Valea Budureasca este situată în zona dealurilor subcarpatice, în estul județului Prahova la o distanță de aprox. 5 km. nord de orașul Mizil. Cercetările arheologice au fost demarate în această zonă în anii '60 ai sec. XX de către arheologul Victor Teodorescu și în decursul timpului au fost identificate în această vale 31 de situri arheologice ce cuprind mai multe nivele de locuire, într-un areal de cca. 10 kmp. Cercetarea arheologică a fost axată în special pe studierea așezărilor de tip Ipotești-Cândești, datate în sec. V-VII p.Chr. și a complexelor dacice; sporadic au fost cercetate și alte tipuri de complexe. Datorită unui accelerat proces de despădurire zona Văii Budureasca este supusă permanent eroziunii solului fapt ce generează distrugerii ale teraselor ce au fost locuite în vechime și implicit a complexelor arheologice.

Obiectivele campaniei din 2011 de la Budureasca 4 „Puțul

Tătarului” au fost următoarele:

- continuarea cercetărilor în sectorul sudic al sitului Budureasca 4 Puțul Tătarului, unde a fost prelungită secțiunea S VI deschisă în anul 2000 cu 20 de metri spre vest, de la țarușul caroului 10. Secțiunea S VI are dimensiunea de 30 de m și o lățime de 2 m. La nord de S VI, la 2 m de aceasta, a fost trasată secțiunea S VII, începând cu țarușul caroului 3, având dimensiunile de 27 x 2 m. La sud de S VI, între țarușii carourilor 20 și 26 a fost deschisă caseta Cas. 26 cu dimensiunile de 6 x 1,5 m.

- obținerea de informații cu privire la contemporaneitatea locuirii în cele două sectoare ale sitului Budureasca 4 „Puțul Tătarului”, precum și verificarea stratigrafiei sitului realizată în urma săpăturilor mai vechi, de dinainte de anul 1989.

Pentru efectuarea unei cercetări arheologice cât mai complete, săpătura a fost adaptată la cerințele fiecăruia dintre cele două obiective. Astfel, în Sectorul Nord a fost practică o săpătură în suprafață, care este mai adecvată cercetării unei așezări deschise, cu complexe adâncite în pământ, în timp ce, în Sectorul Sud, a fost preferată o săpătură bazată pe secțiuni datorită faptului că este vorba de reluarea unei săpături mai vechi, secțiunile permițând observații mai detaliate referitoare la stratigrafie, nivele de călcare sau nivele de construcție.

Eforturile de cercetare din acest an s-au concentrat asupra Sectorului Sud, unde au fost înregistrate urme ale mai multor locuințe aparținând secolelor V-VII p.Chr. (trei locuințe adâncite în pământ). Astfel, pe lângă structurile constructive amintite anterior au fost identificate complexe aparținând nivelului medieval și latenului dacic (gropi de diferite dimensiuni și forme).

Cercetările din campania 2011 au dus la descoperirea unor noi structuri de locuire aparținând secolelor V-VII p.Chr., s-au confirmat din punct de vedere stratigrafic informațiile din săpăturile mai vechi și au lărgit aria locuirii aparținând latenului getic din cadrul acestui sit.

Astfel, în această campanie au fost cercetate următoarele complexe: Cpl. 1/2011(B24), SVI, cas. 24, carou 22-23; Cpl. 2/2011 SVI, carou 16-19; Cpl. 3/2011, SVII, carou 22-24; Cpl. 4/2011 (B25), SVII, carou 20-23; Cpl. 5, SVII, carou 15-17; Cpl. 6/2011, SVI, carou 10 (cuptor); Cpl. 7/2011, SVII, carou 30; Cpl. 8/2011, SVII, carou 24-26; Cpl. 9/2011, SVII, carou 23; Cpl. 10/2011, SVI, carou 25; Cpl. 11/2011, SVII, carou 16-17; Cpl. 12/2011, SVII, carou 16; Cpl. 13/2011, SVII, carou 11-14 (locuință getică); Cpl. 14/2011, SVII, carou 24-25.

Dintre complexele arheologice identificate și cercetate în campania din anul 2011 menționăm locuințele adâncite B 24 (S VI - Cas. 24), B 25 (S VII), aparținând nivelului secolelor V-VII p. Chr. și locuința de suprafață L1 Lat. (S VII) care aparține nivelului latene. Locuințele adâncite se încadrează în tipul locuințelor cercetate aparținând mileniului I p. Chr. cercetate anterior în situl Budureasca 4 „Puțul Tătarului”, au laturile de aproximativ 4,5 x 4,8 m, adâncime de la nivelul de observare de 0,70 – 0,80 m. Instalația de foc era realizată din pietre de râu, legate cu pământ și se afla amplasată în colțul de nord al construcției. În ceea ce privește locuința de suprafață aparținând nivelului latene, suprafața acesteia a fost delimitată datorită pigmentației și a bucăților provenite de la lipitura pereților. De pe suprafața locuinței au fost recuperate numeroase materiale ceramice, repartiția acestora contribuind la delimitarea zonei care aparține locuinței. În cazul acestei locuințe nu a fost identificată încă instalația de foc. Locuințe similare cu acesta au mai fost cercetate în campaniile 2005-2007 în sectorul nord al sitului Budureasca 4 „Puțul Tătarului”.

În paralel cu cercetarea arheologică s-a lucrat și la reorganizarea depozitului arheologic aflat la baza șantierului. Astfel, s-a continuat schimbarea ambalajelor (cutii și pungi) în care

sunt păstrate materialele arheologice rezultate în urma cercetărilor arheologice efectuate în valea Budureasca în decursul celor aproape 50 de ani (cercetări sistematice și periegeze). Odată cu aceasta operațiune de schimbare în noile cutii din lemn se întocmește câte o fișă de evidență primară a materialului arheologic pentru fiecare cutie, ca prim pas în vederea realizării unei evidențe computerizate a materialului arheologic de la Budureasca. Pentru fiecare pungă se menționează proveniența materialului, fie după marcajul fragmentelor ceramice, fie după marcajul existent pe pungi sau bilete, pastrându-se și aceste însemne în noua pungă.

La încheierea campaniei din acest an au fost efectuate lucrări de conservare primară a complexelor de locuire în vederea amenajării unui muzeu de sit. Deasemenea, au fost acoperite cu folie și pământ complexele a căror cercetare nu a putut fi finalizată în aceasta campanie și a căror cercetare va continua în campania viitoare.

Având în vedere amintita importanță a cercetărilor din campaniile 2010 și 2011, precum și a informațiilor obținute în perioada dintre 2002-2009 în cadrul Sectorului Nord, se are în vedere realizarea unei monografii, în care să fie prezentate și interpretate toate aceste descoperiri.

89. Vădastra, com. Vădastra, jud. Olt

Punct: Măgura Fetelor – Dealul Cișmelei

Cod sit: 129736.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 34/2011

Colectiv: Roxana Dobrescu, Alain Tuffreau - responsabili, Adina Boroneanț, Meda Toderaș (IAB), Alexandru Ciornei, Mihai Florea (MNIR), Aurelia Grosu (MJ Olt), Sanda Bălescu, Antoine Kostek, Thomas Huleux (Université de Lille), Aisha Mir, Ian Channel (University of Edinburgh), Sabin Popovici (M Caracal)

Situl de la Vădastra, situat în Câmpia Dunării, la vest de Olt, este cunoscut mai ales pentru bogatul material neolitic și protoistoric scos la lumina zilei de importante săpături ale lui Corneliu Mateescu din 1946 – 1974.

Situl arheologic este așezat pe o colină numită „Măgura Fetelor”, situată în partea de vest a satului, pe dealul numit „Cișmelei”. Acest deal se află pe versantul drept al pârâului Obârșia care taie terasa Dunării.

Vechile metode de săpătură, extrem de riguroase, au permis colectarea unui material paleolitic provenit din partea superioară a loess-ului sau, în poziție secundară, din structurile neolitice sau protoistorice săpate în sedimentul de sub loess. Contextul stratigrafic și cât și cel de paleomedi al pieselor paleolitice, care se diferențiază de cele neolitice prin patina alburie spre beige, au fost descrise de Arlette Leroi-Gourhan în 1967.

Materialul litic paleolitic, descris succint de J. Hahn (1974) a fost atribuit unui Aurignacian tipic, cultură foarte puțin reprezentată în România. Luând în considerare criteriile tipologice, A Păunescu (2000) distinge chiar două serii litice, una musteriană și alta aurignaciană.

Cercetările întreprinse în 2011, care au avut drept obiectiv identificarea nivelului paleolitic și datarea lui prin metoda IRSL, s-au concretizat printr-un sondaj de 15 mp cu o adâncime de peste 3 m. El a fost deschis la 70 m NE de vârful colinei, care în peisajul actual nu se mai distinge. Amplasarea sondajului nu a fost determinată

de cerințe arheologice deosebite, ci de faptul că parcela nu a fost cultivată (43° 51' 56 N, 024° 22' 04 E, altitudine : 77 m).

Secvența stratigrafică observabilă în sondaj este următoarea:

1. Limon humic brun închis, cernoziom de suprafață, conținând numeroase fragmente de ceramică, gr. max.: 0,40 m
2. Limon humic brun conținând gropi de epocă neolitică și alte epoci, gr.: 0,40 – 0,60 m
3. Loess gălbui-marونی afectat de crotovine, gr.: 0,40 m
4. Pietriș format din granule de calcar, gr. max.: 0,10 m
5. Loess gălbui-marونی cu concrețiuni calcaroase, observabil pe o grosime de 1,80 m până la capătul sondajului.

Folosirea metodei carotării a permis recunoașterea prezenței de sedimente nisipoase. A fost observat un complex pedologic, lateral, spre vest de sondaj.

Profilul stratigrafic observat în sondaj pune în evidență un loess gălbui-marونی subdivizat de un pietriș din granule de calcar. Într-una din carote s-a observat că sedimentarea devine nisipoasă. Datorită descoperirii de material litic aurignacian în vechile săpături, ansamblul este atribuit stadiului izotopic marin (MIS) 3. Nu a fost posibilă descoperirea de silexuri cioplite întrucât suprafața săpată a fost mică în comparație cu cea săpată de C. Mateescu, cercetare arheologică derulată pe o perioadă de 28 ani. De asemenea, prezența numeroaselor crotovine ne face să ne îndoim de validitatea analizelor palinologice realizate de Arlette Leroi-Gourhan. Este foarte probabil ca nivelul paleolitic să corespundă nivelului de pietriș cu granule de calcar.

Descoperirile neolitice

În sondajul practicat în punctul Măgura Fetelor au fost cercetate trei complexe arheologice atribuite preliminar, pe baza ceramicii, culturii Vădastra.

Complexul 1 era localizat în jumătatea de est a sondajului, pierzându-se în profilul de est. Avea o formă probabil circulară sau ovală, cu diametrul de cca. 0,80-0,85 m. Umplutura sa era formată dintr-un sol brun închis, în care au apărut sporadic fragmente ceramice, oase de animale și piese litice din silex. A fost observat din nivelul humic brun închis la cca. 0,30 m. Complexul fusese săpat în limonul humic brun, oprindu-se chiar pe nivelul loessului gălbui-marونی, la o adâncime de cca. 0,80 m. În profil secțiunea gropii era trapezoidală, cu colțurile rotunjite.

Complexul 2 era localizat la vest de Complexul 1, în partea superioară ele intersectându-se, fără a se putea stabili o relație cronologică clară. Complexul 2 avea o formă oval prelungă, cu dimensiunile de 1,40 x 0,40 m. Umplutura sa era formată dintr-un sol brun prăfos cu apariții sporadice de fragmente ceramice, chirpici și pietricele de râu rulate. Fundul său se oprea la același nivel cu cel al primului complex.

Complexul 3 avea probabil o formă circulară, fiind localizat în partea de sud a sondajului. Pentru cercetarea sa a fost deschisă o casetă în partea de sud cu dimensiunile 1,5 x 2 m. Groapa a fost observată la adâncimea de 0,70-0,80 m. Umplutura sa, formată dintr-un sol brun-gri, era bogată în fragmente ceramice de dimensiuni mari, piese de silex, coarne de ovi-caprine, oase de animale, pigment de cărbune, fragmente de rășniță. Pe fundul gropii (1,05 m), în colțul de sud-vest au fost observate pete de arsură roșiatică.

Punctul Linia Mare – Măgura La Georgescu

Ca urmare a semnalărilor din documentația de săpătură a lui C. Mateescu și a materialului arheologic aflat în depozitul IAB, a fost efectuată o cercetare de suprafață în punctul Linia Mare – Măgura La Georgescu (43° 51' 50.5889" N, 24° 22' 48.7321" E, altitudine 63,57 m). Situl arheologic este suprapus de o gospodărie modernă, fiind în mare parte distrus de construcții. Din zona mai puțin afectată, acoperită cu o cultură de trifoi, au fost culese numeroase fragmente ceramice aparținând culturii Starčevo-Criș, unelte de silex și os,

resturi faunistice. pe baza unui studiu preliminar al materialului ceramic, situl poate fi încadrat fazei IIIA-B al acestei culturi.

Bibliografie:

Hahn J. (1977) – Aurignacien das ältere jungpaläolithikum in mittel-und Osteuropa, Fundamenta.

Leroi-Gourhan Arl., Mateescu C.N., Protopopescu-Pake Em. (1967) – Contribution à l'étude du climat de la station de Vădastra du Paléolithique Supérieur à la fin du Néolithique, Bulletin de l'Association française pour l'étude du Quaternaire 4, p. 271 – 279.

Mateescu C.N. (1970) – Săpături arheologice la Vădastra (1960 – 1966), Materiale 9, p. 67 – 69.

Păunescu A. (2000a) – Paleoliticul și Mezoliticul din spațiul cuprins între Carpați și Dunăre. București, ed. Agir, 492 p., 218 fig.

Abstract:

The archaeological site of Vădastra is best known for the rich Neolithic material excavated by C. Mateescu between 1946-1974. The excavations took place on the Măgura Fetelor-Dealul Cișmelei hill, on the right bank of the Obârșia river.

The old excavations also yielded an important collection of Paleolithic flint pieces, determined by J. Hahn (1974) as typical Aurignacian, while Arlette Leroi-Gourhan (1967) had already previously established its stratigraphical and paleo-environmental context.

The archaeological research from 2011 had as its main objective the identification of the Paleolithic cultural layer and its IRSL datation. A small 15 sqm trench was opened on the Măgura Fetelor-Dealul Cișmelei hill (43° 51' 56 N, 024° 22' 04 E, altitude : 77 m) and excavated down to a depth of over 3m.

Despite the fact that during the present excavation no Paleolithic layer was identified, we consider that, for the old excavations, it corresponds to the layer of gravel with calcareous formations, attributed to the MIS 3 (Marine Isotope Stadium 3). Also, the presence of the innumerable animal disturbances casts some doubt over the results of the palinologic analyses of Arlette Leroi-Gourhan.

Three Neolithic complexes were observed, probably all pit features. Their infill contained pottery fragments (the Vădastra culture) associated with animal bones, flint and bone tools and charcoal fragments.

A field survey took place on Linia Mare – La Georgescu hill, mentioned in the old field notes as a possible Early Neolithic Starčevo-Criș site. The survey revealed the fact that site has been badly damaged by household constructions and agricultural works. Nevertheless, a rich collection of artifacts (painted pottery fragments, flint and bone tools) was recovered.

90. Vărădia, com. Vărădia, jud. Caraș-Severin

Punct: Pustă

Cod sit: 54519.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 74/2011

Colectiv: Ovidiu Bozu – responsabil (MBM Reșița), Eduard Marius Nemeth – responsabil sector (UBB Cluj)

Cercetările din anul 2011 s-au desfășurat în principal cu ajutorul studenților de la profilul Arheologie ai Facultății de Istorie și Filosofie din Cluj. Săpăturile au vizat finalizarea cercetării arheologice a porta decumana a acestui castru. În acest scop a fost practică o

casetă de 4 x 3 m în parte interioară a turnului de est al porții. Aici a fost identificat și dezvelit zidul din spate al acestui turn și, adiacent, o parte din deschiderea porții și din zona din spatele turnului. Zidul turnului este păstrat la nivelul fundației. Stratigrafia deschiderii porții a relevat o parte din drumul de pietriș și nisip care trecea prin această poartă. În spatele turnului avem o stratigrafie specifică unei astfel de zone, și anume o zonă neconstruită, unde a fost identificat doar nivelul de construcție al turnului (la cca. 1 m adâncime față de nivelul actual) și un nivel de amenajare din lut bine tasat.

Artefactele descoperite au cuprins ceramică romană uzuală, atât varietăți roșii-cărămizii cât și cenușii, piroane din fier etc. De pe nivelul de construcție al turnului s-au recoltat fragmentele unui vas modelat cu mâna, cu decor incizat, care este de tradiție celtică, fiind probabil unul dintre acele vase care au fost aduse de către militarii trupeți staționate în acest castru la sosirea lor în Dacia.

Abstract:

The excavations of the year 2011 in the Roman fort from Vărădia-Pustă were carried out through a surface of 4 x 3 m on the inner (back) side of the eastern gate-tower of the porta decumana. The back wall of the tower and a small part of the gate opening have been uncovered. Thus the stratigraphy of the gravel and sand road and that of the area behind the tower have been revealed. The strata of the area behind the tower were only the construction level (ca. 1 m below the actual surface) and a layer of well-tamped clay. The artifacts were usual red and gray pottery, iron nails and, from the construction level, a hand-made vessel of Celtic tradition, probably brought by the soldiers by their first arrival on the site (beginning of the 2nd C. BC).

91. Vitănești, com. Vitănești, jud. Teleorman

Punct: Măgurice

Cod sit: 153811.01

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 103/2011

Colectiv: Radian-Romus Andreescu – responsabil, Katia Moldoveanu, Mihai Florea, Adrian Bălășescu, Valentin Radu, Constantin Haită (MNIR), Ion Torcică, Mădălina Dumitru (MJ Teleorman), Flavius Roaită (FIB), Radu Pitiș (Cardiff University)

Obiectivul principal al campaniei arheologice a constat în clarificarea din punct de vedere stratigrafic a unor situații arheologice descoperite în urma campaniilor din anii 1997, 1998 și 2010.

Pentru atingerea obiectivului propus, cercetarea arheologică s-a concentrat în sectoarele H-L (1-5), M-R (1-5) în suprafața SX și în sectoarele A II –B (1-5), C-G (1-5) în suprafața SY. Între sectoarele H-L (1-5), M-R(1-5) au fost păstrați martori stratigrafici cu lățimea de 0,30 m.

În sectoarele C-G (1-5), H-L (1-5) s-a continuat cercetarea locuinței incendiate L.17 descoperită în campania din anul anterior. Resturile de distrugere se situau în carourile B 3-5 și A 3-4. Dacă inițial s-a considerat că aparține ultimului nivel de locuire al tell-ului, după verificări minuțioase ale stratigrafiei din zona acesteia s-a descoperit că L.17 este anterioară nivelului Gumelnița B1. În zona de N a structurii, în carourile A3, B3, nivelurile de distrugere ce constau din chirpici mărunțit, pulverulent, de culoare maroniu roșcată, sunt suprapuse de straturi cu caracter menajer. Acestea, din punct de vedere stratigrafic sunt anterioare nivelului Gumelnița B1 al tell-ului.

În zona carourilor C 2-3 și D2 din aceeași suprafață, SX, au

fost descoperite ample perturbații stratigrafice ce au afectat straturile sitului. Din această cauză, în campania din anul 2010, am considerat în mod eronat că și pentru L.17 s-a realizat o amenajare prin tăiere a pantei pentru a se obține o suprafață de călcare aproximativ orizontală.

În sectoarele H-L (1-5), M-R (1-5) din suprafața SX s-a reluat cercetarea arheologică, sistată din anul 1999. Datorită faptului că tehnicile și metodele de săpătură s-au schimbat semnificativ în ultimii ani, campania din 2010 a constat, în primul rând, în ample verificări ale situației din punct de vedere stratigrafic. S-a constatat că în sectorul H-L (1-5), nivelul Gumelnița B1 este epuizat, iar în carourile H1-L1 a fost demontată o parte a penultimului nivel al tell-ului. În carourile I1, I2, J1, J2 s-a ajuns pe o suprafață de mici dimensiuni formată din chirpici ars, de culoare maroniu-gălbuie, foarte friabil.

Aceeași situație stratigrafică a fost depistată în urma verificărilor stratigrafice și în sectorul M-R (1-5). S-a constatat că nivelul B1 fusese demontat în totalitate. În carourile M1-R1 s-au demontat și zone din următorul nivel de locuire și s-a ajuns pe distrugerea unei locuințe. Lângă aceasta, în zona de sud-est se află o suprafață cu caracter menajer.

Paralel cu săpătura arheologică, s-au derulat la baza arheologică lucrări de prelucrare primară a materialului ceramic rezultat în campaniile anterioare.

Descoperirile arheologice constau din ceramică specifică fazelor B1 și A2 a culturii Gumelnița, plastică antropomorfă și zoomorfă din lut, plastică antropomorfă din os, unelte din silex, os, corn, scoică.

Obiectivele cercetării viitoare constau în continuarea cercetării în tell dar și în zona exterioară a acestuia.

Bibliografie:

Andrescu R. et alli, Vitănești „Măgurice”, com. Vitănești, județul Teleorman, Cronica CCA 2011, p.152

92. Vlădeni, com. Vlădeni, jud. Ialomița

Punct: Popina Blagodeasca

Cod sit: 94802.03

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 86/2011

Colectiv: Emilia Corbu (MJ Ialomița)

Pe baza autorizației de săpătură nr. 86/2011 emisă de MCPN au fost efectuate săpături arheologice sistematice la Vlădeni-Popina Blagodeasca (jud. Ialomița) în perioada 16 august-20 septembrie 2011.

Obiectivele cercetării au fost:

- investigarea limitelor așezării spre vest și spre est, în vederea delimitării vetrei satului. Acest lucru este necesar deoarece ne apropiem foarte mult de grindul vestic pe care, conform periegezelor, s-ar afla așezarea getică. Pe de altă parte în partea de est a grindului, terenul coboară în pantă indicându-ne cel puțin o limită naturală a vetrei satului.

- finalizarea cercetării unor complexe descoperite în campania precedentă. Este vorba de un complex delimitat în profilul estic al cas. A36 și de un segment de palisadă din A 39 c.3,4.

A fost decopertată o suprafață de 158 mp în sectorul A al grindului sudic, distribuită astfel:

Secțiunea G (S.G) de 20 x 1,50 m, orientată E-V, în vederea verificării stratigrafiei eventualei extinderi a așezării spre vest.

Șase casete noi (casetele A40, A41, A42, A43, A44, A45) cu o suprafață de 4 x 4 m fiecare, orientate N - S în vederea cercetării unor complexe arheologice și situații stratigrafice.

Au fost finalizare, deasemenea casetele A31, A39 (tot de 4 x 4 m) săpate anul trecut până la cota de -0,30 m.

Au fost descoperite și cercetate un număr de nouă complexe arheologice după cum urmează:

Complexe medieval-timpurii:

Groapa de bucate nr. 25 (Cas. A 41, c. 1). A fost delimitată la -0,33 de la nivelul actual al solului. Are forma de sac cu gura de 1,34 x1,43 m, diam. fundului de 2,10 x 2 m, adâncimea de 1,84 m. Conținea un sediment de culoare brun-negricios, foarte afânat, cu pelicule de cenușă alburie. Inventarul constă din fragmente ceramice, oase de animale, paiantă arsă.

Fragmentele ceramice aflate în groapă erau neîntregibile și proveneau de la următoarele categorii: ceramică nisipoasă (din pastă de bună calitate cu puțin nisip, bine omogenizată, decorată cu striuri și valuri) ceramica cenușie, ceramica lucrată cu mâna și importuri. În groapă se aflau 233 fragmente ceramice dintre care 85 medieval-timpurii, 87 de factură getică și restul atipice. Din ceramică nisipoasă se aflau 26 fragmente găsite între -0,40-1,05 dar și spre fundul gropii. Sunt neîntregibile, de la vase diferite. Se observă trei categorii de pastă: cu calcar sau scoică pisată, arsă reducător până la negru, cu sau fără angobă; pastă cu nisip vizibil dar foarte bine omogenizată; pastă bună cu puțin nisip, abia vizibil, angobă cărămizie, miez negru. Decorate cu striuri horizontale sau în val. Din ceramică cenușie, arsă reducător, lustruită, cu decor în rețea s-au găsit doar șase fragmente între -0,60 -1,50 m. Din categoria ceramicii lucrate cu mâna erau 28 fragmente medieval-timpurii din pastă cu nisip, cioburi pisate, miez negru, ardere pătată, lustruite, răspândite în toată umplutura gropii. Se adaugă 58 fragmente de factură getică lucrate cu mâna din care unele din pastă fără degresanți și altele din pastă cu cioburi pisate, fără decor, sau cu brâu alveolat pe umăr. Din categoria importurilor s-au găsit 57 de fragmente din pastă roșie de la amfore și oale; 20 de fragmente din pastă micacee, fină, de bună calitate, perete subțire, ardere pătată, decorate cu humă alburie; șapte fragmente smălțuite din care spre fundul gropii a apărut un fragment verde-oliv și două cu smălț galben-deschis cu linii vălurite, în tehnica graffito. Datare propusă: sec. X-XI.

Groapa de cult nr.2 (Cas. A 36, c.4-Cas. A41, c.3). Acest complex a intersectat o locuință getică. Avea forma ovală de 2,70 m x 1,50 m, cu un profil neregulat, adâncimea de -1,21 m. Sedimentele din umplutură erau de culoare brun-negricios, afânat, cu pelicule de cenușă și arsură și multă paiantă provenită din complexul getic. Inventarul era foarte sărac și consta din fragmente ceramice, oase de animale fragmentare și un fragment de craniu uman de copil așezat cu țeasta în sus, cu privirea spre SV. Deasupra și în jurul craniului se afla pământ galben-maroniu, tasat. Craniul era depus aproape de gura gropii. Nu este exclusă o depunere rituală, fapt ce ne-a determinat să considerăm complexul o groapă de cult. Cele 25 fragmente ceramice din pastă nisipoasă proveneau de la vase diferite lucrate din pastă cu proporții diferite de nisip și microprundiș, ardere atât reducătoare cât și oxidantă, angobate sau nu. Unele aveau în pastă nisip dar și scoică pisată, în timp ce altele doar nisip de granulație mică și un aspect foarte omogen. Din categoria ceramicii cenușii s-au găsit doar 10 fragmente diferite, cu aspect cimentos, arsă reducător dar și oxidant cu decor lustruit în rețea. Din categoria ceramicii lucrate cu mâna (din care o parte getice se aflau 51 fragmente, de la vase diferite. Se observau mai multe variante de pastă: fără degresanți, arsă oxidant; cu nisip, angobă cărămizie, miez negru; cu cioburi pisate și fragmente de calcar, arsă oxidant. Proveneau de la borcane cu gât înalt, buza evazată, butoni pe umăr, castron cu buza invazată, borcane decorate cu brâu alveolat. Au mai

apărut 54 de fragmente de amfore elenistice și oale din pastă roșie. Dată propusă: sec.X-XI.

Segmentul de palisadă nr.4 (Cas. A 39, c.3,4-Cas. A 40, c.4). Pe Popina Blagodeasca au fost cercetate patru segmente de palisadă. Segmentul de palisadă nr. 4 a fost intersectat și studiat de-a lungul mai multor casete pe o lungime de 22 m. În campania din anul 2011 a fost cercetat pe o lungime de 4 m, lungimea totală cercetată până în prezent ajungând până la 26 m. Este orientat NV-SE. Se păstrează sub forma unui șanț lat de 1 m și adânc de 1,02 m în care se află câteva gropi de pari. Sedimentul din interior este cenușiu spre brun, tare, compact, cu inventar foarte puțin. Pe traseul lui se află adosate trei gropi provenite probabil de la trunchiuri de copaci utilizați probabil pentru susținerea palisadei. Nu este exclus ca acestea să marcheze un capăt de palisadă. Segmentul de palisadă nr. 1 era marcat la capăt de mai multe gropi de pari.

Inventarul sărac era foarte diferit sub aspectul categoriilor ceramice prezente uneori doar prin câteva fragmente. Menționăm cele 14 fragmente din pastă nisipoasă, unele cu nisip fin, altele cu microprundiș, omogen, arsă reducător, cu striuri late la niște caneluri. Cinci fragmente din pastă cenușie, arsă oxidant dar și reducător cu decor lustruit.

Doar 10 fragmente ceramice din pastă cu nisip fin, ars oxidant, brâu alveolat și alte șapte de factură getică. Din categoria ceramicii de import au fost găsite 16 fragmente din pastă roșie, de la vase diferite. S-au găsit și fragmente din paiantă arsă până la vitrificare. Dată propusă: sec. IX-X.

"Fossatum" (SG, c. 5-10, Cas. A42, Cas. A 43). Am numit fossatum un șanț orientat NV-SE, cu o lățime de 8,50 m și adâncime de -1 m de la nivelul actual al solului (fig.6). A fost cercetat pe o lungime de 5,50 m. Pe partea de vest se mai păstrau două gropi de pari cu diametrul de 0,30 m. Șanțul nu conținea vestigii ale unor elemente de construcție (paiantă, vetre, cuptoare, fragmente de podea). Considerăm că face parte din a doua fază de locuire, a doua jumătate a secolului al-X-lea.

Se ridică întrebarea rolului îndeplinit de acest complex în cadrul așezării. Reiese că nu era șanț de apărare deoarece adâncimea nu corespunde cu șanțul de apărare cercetat în anii trecuți pe Popina Blagodeasca. Sedimentul din "fossatum" era diferit sub aspectul texturii, culorii, compoziției și densității de sedimentul din șanțul de apărare. Posibil să fi fost un șanț de apărare neterminat. Mai curând credem însă că putea fi un fossatum, adică un șanț care avea rolul de a delimita așezarea, de unde se trage și numele de „sat” adică așezare delimitată de un șanț. Dacă ipoteza noastră se confirmă, atunci ar fi primul fossatum cercetat într-o așezare medieval-timpurie.

Este caracterizat de un sediment brun-marونی, afânat, granulat. Inventarul consta dintr-o cantitate foarte mare de fragmente ceramice neîntregibile specifice culturii Dridu și anume din pastă nisipoasă, ceramică cenușie, fragmente de oase de animale etc.

Ceramica nisipoasă - 367 fragmente din mai multe variante de pastă: cu nisip și microprundiș, foarte omogenă, arsă reducător, uniform, unele cu angobă cără mizie; foarte bună, omogenă, cu nisip fin, decorată cu striuri oblice pe orizontale; cu nisip și cioburi pisate; caolinoidă; nisip și scoică pisată, arsă reducător; cu nisip abia vizibil și calcar, decorată cu valuri pe striuri, striuri, registre de valuri. Arderea pătată, predominant reducătoare. Alte decoruri: registre de striuri orizontale; registre de valuri; striuri oblice pe striuri orizontale, valuri pe striuri, decor cu unghia pe gât și striuri, valuri pe striuri, linii oblice pe umăr și corp striat, val pe umăr, striuri fine. Provenea de la borcanul cu buza scurtă, rășfrântă, șanțuire pentru capac, diametrul maxim în zona umerilor.

Cele 147 fragmente ceramice din pastă cenușie se caracterizează prin pastă de bună calitate, foarte bine omogenizată, arsă reducător, cimentoasă. Decorată cu linii lustruite, linii lustruite

vertical și caneluri adânci plasate pe mijlocul vasului. Unele provin de la oală cu toartă rotundă din bandă lată de 4 cm, fixată sub buză. Altele de la borcane cu gât înalt și buza rotunjită

Din categoria importurilor au fost găsite fragmente din pastă micacee, arsă la roșu, fină, omogenă, pictată cu humă (19 fragmente); fragmente din pastă roșie ca de amforă, atipice, 124 fragmente, patru fragmente smălțuite și un fragment pictat cu o cru roșu. Dată propusă: sec. IX-X.

Șanț cu funcționalitate neprecizată (Cas. A31, c.4). Sub un strat destul de gros de sedimente caracterizate de cenușă și arsură s-a descris un șanț orientat NV-SE, cu lățimea de 1,50 m și adâncimea de 0,92 m și care a fost cercetat pe o lungime de 2 m. Conținea un sediment marونی, afânat, bogat în material ceramic. Deși are unele analogii cu palisadele cercetate până în prezent, vom expune concluzia finală și încadrarea culturală după cercetarea întregului inventar. Inventarul era extrem de sărac și era compus din 45 fragmente ceramice lucrate cu mâna și nouă fragmente din pastă roșie-cărămizie, atipice, probabil de amfore. Fragmentele lucrate cu mâna proveneau de la două variante de pastă din care un a cu cioburi pisate și nisip, miez cărămiziu și o alta cu cioburi pisate mărunț, omogenă, ardere bună, oxidantă cât și reducătoare.

Complexele din alte epoci istorice:

Mormântul de incinerare nr. 1 (SG, c. 2)

Pe traseul secțiunii G (SG) la -0,56 m de la nivelul prezent al solului a apărut o urnă de incinerare. Groapa mormântului era foarte puțin vizibilă în plan, fără a fi surprinsă și pe profilul secțiunii.

Situația stratigrafică era complicată și de faptul că nivelul medieval-timpuriu bulversase nivelul anterior. Astfel că situația înregistrată pe carourile 1 și 2 era următoarea:

- la -0,30 m se afla un sediment brun-marونی specific nivelului medieval-timpuriu amestecat însă cu depuneri de diferite nuanțe.

- la -0,50 m sedimentul devenea marونی, grăunțos, cu materiale arheologice lucrate cu mâna, fragmente de amforă, paiantă și pământ ars dovedind un nivel arheologic distinct. În acest nivel a apărut urna funerară.

Urna era o oală cu două torți, lucrată cu mâna, puțin deformată, din pastă de bună calitate, omogenă, cu rare cioburi pisate. Arderea fusese oxidantă, de bună calitate, urme slabe de lustruire la exterior. Avea urme de ardere secundară. Oala avea gâtul înalt, buza dreaptă, ruptă din vechime. Corpul globular, fundul puțin profilat. Torțile în bandă lată de 3 cm, aplicate rotund la baza gâtului și pe umăr. Pe umăr avea un orificiu de formă neregulată. Dimensiunile vasului sunt: H.total - 25 cm, dm. gurii-10 cm, dm. bazei -10 cm, dm. corp- 20 cm, h. gât -10 cm. În interior se afla cenușă vitrificată, compactă, cu oase calcinate umane și posibil câteva oase animale, foarte bine sfărâmate. Fragmentele osoase aveau dimensiuni de la câțiva milimetri la câțiva centimetri. Arderea fusese foarte bună, aproape completă.

Această descoperire conturează ipoteza existenței pe Popina Blagodeasca a unei necropole getice, ipoteză susținută de:

- bogăția de materiale arheologice, mai ales fragmente de amforă, din stratul arabil de pe grindul vestic, acolo unde periegezele indicaseră o "așezare getică". În cele câteva complexe getice cercetate până acum nu se aflau decât foarte puține fragmente de amforă.

- materiale arheologice rătăcite în nivelul medieval-timpuriu și care ne indicau complexe arheologice getice distruse dar pe care noi nu le mai identificăm stratigrafic. Situația este explicabilă doar în situația în care materialele proveneau din morminte de incinerare

- rezultatele analizelor osteologice efectuate de Dragoș Moise în 2001 indicau și fragmente de oase umane calcinate;

- fragmentul de craniu uman de copil descoperit îngropat

secundar într-o groapă medieval-timpurie numită groapa de cult nr. 2.

În cazul în care această ipoteză plauzibilă va fi confirmată de cercetările viitoare ne așteptăm la o necropolă distrusă atât de așezarea medieval-timpurie pe grindul sudic cât și de lucrările agricole pe grindul vestic.

Locuință adâncită getică (Cas. A41, c.2-4)

A fost cercetată parțial în cursul campaniei din 2010 și finalizată în acest an. Are formă patrulateră de aproximativ 3,50 x 2,50 și adâncimea de 0,87 m. În colțul de est se afla o vatră mică, dm. de 1 m. puțin cotlonită. Are dimensiunile de 3,50 m x 2,50 m. Intrarea era în trepte pe latura de SE unde se aflau și trei gropi de pari. Inventarul complexului consta din multă ceramică lucrată cu mâna, ceramică cenușie, fragmente de amfore și o cantitate foarte mare de paiantă arsă, din care unele cu urme de fățuială. Au fost găsite 45 fragmente din pastă cu cioburi pisate, ardere pătată, lustruite, ardere oxidantă provenite de la castroane cu buza invazată și borcane cu buza înaltă, invazată, butoni pe umăr. Erau doar șapte fragmente de ceramică cenușie, arsă până la negru, provenite de la un castron cu fund inelar și buza invazată. Din categoria importurilor au fost găsite 28 fragmente mici, atipice de amforă din care și o toartă șampilată cu un cartuș de 27 x 37 mm, cu un arbore trilobat în centru și o inscripție din două cuvinte parțial indescrifabile. Partea inferioară a unei amforete cu urme de ardere secundară dovedește că a fost folosită ca vas de gătit, având piciorul cilindric rupt din vechime.

A fost intersectată pe mai mult de 60% din suprafața de groapa de cult medieval-timpurie.

Groapă getică (Cas. A40, c.2)

A fost practic acoperită cu un sediment caracterizat de mult pământ galben provenit de la palisada aflată în apropiere. Avea adâncimea de 1,55 m. Dm. fundului de 1 m. În partea inferioară avea formă de sac. Conținea un sediment gri-cenușos, amestecat cu mult pământ galben, arsură, fragmente de paiantă și puțin material ceramic. Inventarul era extrem de sărac. Au fost găsite 19 fragmente mici, de la vase diferite, lucrate cu mâna din pastă de două categorii : a) pastă roșie-portocalie, arsă oxidant; b) pastă roșie cu cioburi pisate de la un vas cu buza dreaptă. Au mai apărut 13 fragmente din pastă roșie, ca de amforă, atipice.

Cuptor menajer

Este un complex patrulater, orientat E-V de 3,50 x 2,50 m, adâncimea de -0,90 m caracterizat de multă paiantă. Podea din lut bătut. În colțul nord-estic avea un cuptor cotlonit cu vatră de 1,20 m diametru amenajată pe un pat de fragmente de amfore elenistice.

Inventarul din groapa de acces a cuptorului consta din ceramică lucrată cu mâna, majoritară, 138 de fragmente. Se mai aflau patru cioburi din pastă cenușie și 69 de fragmente din pastă roșie, fină, cu mică, ce par a proveni de la amfore și care au apărut în partea superioară a complexului la adâncimea de -0,30-0,60 m. Deoarece la o primă vedere inventarul nu permite o încadrare în orizontul așezării medieval-timpurii (sec.VIII-XI) iar pe de altă parte în cultura getică nu există astfel de cuptoare, rămâne să stabilim încadrarea culturală după analizarea detaliilor constructive și a întregului material ceramic. Prezența amforelor elenistice sub patul de ardere al cuptorului nu este un indiciu suficient de datare, dat fiind practica întâlnită chiar și în evul mediu-timpuriu de a utiliza fragmente ceramice vechi în scopuri casnice.

După finalizarea cercetărilor, complexe au fost acoperite cu folie, stuf uscat și pământ.

Abstract:

The report contains the objectives, results and documentation of archaeological researches, during 2011, august-september.

On area of 154 m square, nine archaeological completely researched archaeological piles which of early-middle age, five and

of another archaeological culture, four was discovered.

Early-middle discoveries are:

A storage - pit receipt no.25. Bag shape, around mounth 1,34 x 1,43 diameter, deep of 1,84 m, 2 x 2,10 m- diameter base.

A ritual - pit. Irregular shape. Without inventory except a child skull bone and some broken pottery. The pit crossed a getic hut.

A palisade segment receipt no.4. It is preserved only ditch researched to a length of 4 m and deep of 1 m.

A segment of ditch. We don't know its function, yet.

"Fossatum" is a ditch large of 8,50 m and deep of - 1 m. It is researched only a length of 5,50 m. It contains a rich inventory consist of sandy and grey broken pottery, almost 500 shivers. In old time "fossatum" represents around ritual ditch surrounding the settlements.

From another historical age, these have discovered: 1) one cremation grave; 2) a pit belonging getic culture; 3) a hut belonging getic culture; 4) a domestic furnace.

93. Zăvoi, com. Zăvoi, jud. Caraș-Severin

Punct: Cimitirul ortodox

Cod sit: 54626.02

Autorizația de cercetare arheologică sistematică nr. 20/2011

Colectiv: Adrian Ardeț – responsabil, Dimitrie Negrei - responsabil sector (MJERG Caransebeș), Lucia Carmen Ardeț – responsabil sector (Liceul Teoretic „Traian Doda” Caransebeș), Sote Angeleski (Cluj-Napoca), Hope Hancox (Bradford University), Daniel Wood (Aberdeen University), Francis Shaw (Birmingham University), Keighley Wasenczuk (Cardiff University)¹

În anul 1976 la cca. 300-400 m est de incinta fortificată, a fost semnalată, în cimitirul satului, apariția unor cărămizi romane dintre care una avea ștampila COH I S, această cărămidă ridicând o serie de probleme rămase de-a lungul anilor doar la stadiul de ipoteze.

În primăvara anului 2009 am fost anunțat că în cimitirul satului au apărut ziduri groase din piatră legate cu mortar. În primăvara aceluiași an am început cercetarea arheologică preventivă conform autorizației nr. 64/2009.

În urma efectuării lucrărilor arheologice am constatat existența unui complex de construcții romane (clădire publică de tip Domus). În această campanie a fost cercetată o suprafață de cca. 15 x 15 m Zidurile au lățimea pe toată suprafața cercetată de 0,65 m și sunt realizate din piatră fasonată de carieră foarte bine lucrată și legată cu mortar de foarte bună calitate.

Acest complex este format din: bazinul de apă caldă (caldarium), bazinul de apă rece (frigidarium), complexul de săli încălzite prin podea (hypocaustum), sala 1 cu dimensiunile de 5 x 8 m din care se mai păstrează doar câteva pile și o bucată din podea, sala 2, cu dimensiunile de 10 x 8 m care în centru are și o absidă, sala 3, din care nu a fost cercetată decât intrarea, marea sală pavată cu bucăți de cărămidă, ce are dimensiunile de 10 x 9 m, traversată dedesubt de canalul de scurgere a apei.

Întreg complexul este construit din piatră de carieră fasonată legată cu mortar. În interiorul încăperii încălzite prin podea, se mai păstrează câteva cărămizi ce au fost folosite ca pile pentru susținerea podelei (suspensura)².

Obiectivele cercetării sistematice din anul 2011 au fost:

- continuarea cercetărilor la Clădirea publică (Domus) săpată

parțial în campania arheologică din 2009.

- extinderea cercetărilor pentru a surprinde și posibilă existența a altor construcții.

În anul 2011 au fost demarate cercetările arheologice sistematice, conform Autorizație de cercetare arheologică sistematică nr. 20/2011. În această campanie a fost deschisă o nouă suprafață, în continuarea suprafeței cercetate în campania din 2009, această suprafață este orientată N-S și are dimensiunile de 6 x 6 m. De asemenea în partea de vest a clădirii a fost deschisă o secțiune orientată E-V, cu dimensiunile de 4 x 2 m.

Lucrările au fost demarate pe data de 01.09.2011 în zona de sud a clădirii unde cercetările din anul 2009 au fost oprite.

După aproape o lună de cercetări arheologice am reușit să surprindem în partea de sud-est a clădirii, prefurniul, construit din piatră fasonată legată cu mortar. Acesta are dimensiunile de 3,40 x 2,40 m. Zidul dinspre marea sală pavată cu cărămidă are grosimea de 1,50 m; acest zid a fost construit așa de gros pentru a proteja încăperea, numerotată de noi F, de un eventual incendiu.

Pătrunderea aerului cald din prefurniu în prima încăpere încălzită prin podea (hypocaustum) se făcea printr-un canal, construit din piatră fasonată, cu dimensiunile de 1,70 X 0,70 m. Zidurile canalului aveau grosimea de 0,40 m.

În secțiunea efectuată, orientată E-V, a fost surprinsă o parte din curtea de incintă, aceasta fiind pavată cu plăci de calcar. Pe alocuri acest pavaj este distrus.

Materialul arheologic este destul de sărăcăcios și este reprezentat doar prin câteva fragmente ceramice, sticlă, cuie și cărămizi.

La cercetările arheologice efectuate anul acesta au fost folosite mijloacele clasice de cercetare arheologică, combinate cu tehnica fișelor de context arheologic ce se dovedește deosebit de fructuoasă în cercetare și documentare.

În urma cercetărilor efectuate în acest an putem spune că avem de-a face cu o construcție de tip DOMUS, asemănătoare cu cea de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Diferența dintre cele două rezidă atât din calitatea lucrării cât și a materialului folosit.

Acest complex poate fi datat la începutul secolului al II-lea p.Chr.

În vederea elucidării numeroaselor întrebări privind acest obiectiv arheologic se pune problema continuării cercetărilor arheologice și punerii în valoare a întregii zone cercetate până în prezent printr-o acțiune conjugată la care să participe și autoritățile locale prin sprijinirea unui program de conservare și punere în valoare a acestei importante zone arheologice din România.

De asemenea este necesară continuarea cercetărilor arheologice în zona de sud și cea de vest a clădirii. În zona de nord cercetările arheologice sunt mai greu de efectuat datorită faptului că sunt morminte actuale, iar în est se află o grădină proprietate privată. [Adrian Ardeț]

Note:

1. Anul acesta în cadrul cercetărilor de la Zăvoi au participat și studenți englezi, în cadrul programului „Grampus Heritage and Training Limited”, destinat schimbului de experiență între absolvenții specializării în arheologie.

2. Ardeț 2011, 51 - 80

Bibliografie:

Adrian Ardeț, Domus Romanorum de la Zăvoi (jud. Caraș-Severin), Tibiscum SN 1, 2011, pp. 51- 80

Inscriptiones Daciae Romanae, Vol. III/1, București, 1977, p. 234.

Abstract:

In year 1976 at approx. 300-400 m east of the fortified inside court was reported in village cemetery the appearance of some Roman bricks, one of them with the COH I S inscription.

In the spring of 2009 we started the preventive archeological research, being discovered a Roman building complex (public building of Domus type). It was researched an area of approx. 15X15 m. The walls were all over their surface a width of 0,65 m and were made out of career shaped stone very well worked and mortar of high quality.

In 2011 were started the systematic archeological researches and was opened a new surface, further to the surface researched in 2009. This new surface is oriented north south and was diminutions of 6X6 m. also in the Vest part of the building was opened a section orientated east west with dimensions of 4X2 m. In the south part of the building was discovered the prefurnium, build out of shaped stone bound with mortar. This has dimensions of 3,40X2,40 m.

In the section orientated east west discovered the part of inside court, this being paved with limestone slabs.

After researches from this year we can assume that we are dealing with a construction of Domus type, alike the one in Sarmisegetusa. The difference between this two lies in the quality of work and material used.

This complex can be dated at the beginning of the IInd century a.Chr.

RAPOARTELE DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ

**LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE
(CERCETĂRI ARHEOLOGICE PREVENTIVE)**

94. **Alba Iulia, jud. Alba**
Punct: Catedrala romano-catolică ...pag. 178
95. **Alba Iulia, jud. Alba**
Punct: Palatul Arhiepiscopiei romano-catolice ... pag. 180
96. **Armășeni, com. Bunești – Averești, jud. Vaslui**
Punct: Muncel ... pag. 181
97. **Brăila, jud. Brăila**
Punct: Orașul Vechi .... pag. 182
98. **București**
Punct: Casa Eliad, str. Mircea Vodă nr. 5.... pag. 183
99. **București**
Punct: Centrul Istoric - strada Șelari ... pag. 184
100. **București**
Punct: Centrul Istoric - str. Stavropoleos, tronsonul dintre str. Smârdan și str. Poștei ... pag. 185
101. **București**
Punct: Centrul Istoric - str. Lipscani nr. 30 .... pag. 187
102. **București**
Punct: Piața Universității ... pag. 188
103. **București**
Punct: șoseaua Gheorghe Ionescu Sisești, nr. 201, tarla 189, parcela 10 ...pag. 191
104. **Bursucani, com. Bălăbănești, jud. Galați**
Punct: Schitul Zimbru ... pag. 192
105. **Casimcea, com. Casimcea, jud. Tulcea**
Punct: Necropola tumulară ... pag. 194
106. **Câmpina, județul Prahova**
Punct: cartier Slobozia - parohia Bisericii "Sf. Nicolae" ... pag. 194
107. **Cioranii de Sus, com. Ciorani, jud. Prahova**
Punct: Ogradă - Chirnogi, proprietatea Minea Mihaela ... pag. 195
108. **Cluj-Napoca, jud. Cluj**
Punct: str. Argeș nr. 24 ... pag. 196
109. **Cotmeana, com. Cotmeana, jud. Argeș**
Punct: Dulercea ... pag. 198
110. **Cozmeni, com. Cozmeni, jud. Harghita**
Punct: Kőházkert ... pag. 199
111. **Crețești, com. Crețești, jud. Vaslui**
Punct: La Intersecție ... pag. 200
112. **Curtea de Argeș, jud. Argeș**
Punct: str. Sân Nicoară nr. 1 .. pag. 203
113. **Dopca, com. Hoghiz, jud. Brașov**
Punct: Valea Mare ... 2pag. 08
114. **Drobeta Turnu Severin, jud. Mehedinți**
Punct: Cetatea Severinului ... pag. 208
115. **Făgăraș, jud. Brașov**
Punct: Cetate ... pag. 211
116. **Feleacu, com. Feleacu, jud. Cluj**
Punct: Biserica "Cuvioasa Paraschiva" ... pag. 213
117. **Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău**

- Punct: Dealul Fulgeriș /La 3 cireși ... pag. 214
118. **Galați, jud. Galați**
Punct: Cartier Dunărea ... pag. 216
119. **Găvani, com. Gemenele, jud. Brăila ... pag. 219**
120. **Gârbova, com. Gârbova, jud. Alba**
Punct: Cetatea din pădure ... pag. 220
121. **Hotărani com. Fărcașele, jud. Olt [Romula]**
Punct: Trecerea CFR ... pag. 222
122. **Iași, jud. Iași**
Punct: str Cucu/Elena Doamna ...pag. 223
123. **Iepurești, com. Iepurești, jud. Giurgiu**
Punct: La Izlaz ...pag. 225
124. **Însurăței, jud. Brăila**
Punct: Parc eolian ROGIS, Fântână - DJ 203 ... pag. 225
125. **Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame/Argamum]**
Punct: Capul Dolojman ...pag. 226
126. **Leșmir, com. Marca, jud. Sălaj**
Punct: Dealul lui Kuhn/Kuhnhegy ... pag. 232
127. **Mănăstirea Suzana, comuna Măneciu, jud. Prahova**
Punct: Biserica "Sf. Nicolae" ... pag. 233
128. **Miercurea Ciuc, jud. Harghita**
Punct: Cioboteni – Fodor-kert ... pag. 234
129. **Moigrad-Porolissum, com. Mirșid, jud. Sălaj**
Punct: Măgura Moigradului ... pag. 236
130. **Moigrad-Porolissum, com. Mirșid, jud. Sălaj**
Punct: Tăul Bivolilor ... pag. 237
131. **Moșna, com. Moșna, jud. Sibiu**
Punct: Biserica evanghelică ... pag. 238
132. **Negrilești, com. Negrilești, jud. Galați**
Punct: Curtea Școlii ... pag. 239
133. **Pantelimon, jud. Ilfov**
Punct: Colțul Pădurii ... pag. 240
134. **Pâclișa, mun. Alba Iulia, jud. Alba**
Punct: La Izvoare ... pag. 242
135. **Piatra Neamț, jud. Neamț**
Punct: Curtea Domnească ... pag. 243
136. **Porț, com. Marca, jud. Sălaj**
Punct: Corău ... pag. 245
137. **Râmnicu Sărat, jud. Buzău**
Punct: Complexul Brâncovenesc ... pag. 247
138. **Râșnov, jud. Brașov**
Punct: Cetate ...pag. 250
139. **Rupea, jud. Brașov**
Punct: Cetatea Rupea ...pag. 250
140. **Satu Mare, jud. Satu Mare**
Punct: Piața J. Calvin ...pag. 252
141. **Secu, oraș Bicaz, jud. Neamț**
Punct: Schitul Nifon al Mănăstirii Secu ...pag. 252
142. **Sibiu, jud. Sibiu**
Punct: str. 9 Mai ... pag. 254
143. **Sita Buzăului, com. Sita Buzăului, jud. Covasna**
Punct: Cremenea - Malu Dinu Buzea ... pag. 254
144. **Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj**
Punct: str. Tudor Vladimirescu nr. 15 ... pag. 255
145. **Șinca Nouă, com. Șinca Nouă, jud. Brașov**

- Punct: Șinca Nouă III-Podul Chirbii ... pag. 257
146. **Timișoara, jud. Timiș**
Punct: Castelul Huniade ... pag. 258
147. **Turulung, com. Turulung, jud. Satu Mare**
Punct: str. Principală nr. 13 ... pag. 259
148. **Zalău, jud. Sălaj**
Punct: str. Unirii, Piața Centrală Agroalimentară ... pag. 260
149. **Zalău, jud. Sălaj**
Punct: Biserica reformată, str. Andrei Șaguna nr. 7 ... pag. 261

94. Alba Iulia, jud. Alba**Punct: Catedrala romano-catolică**

Cod sit: 1026.07

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 28/2011

Colectiv: Daniela Marcu – responsabil, Gabriel Izdrăilă, Cristian Florescu (SC Damasus SRL)

În perioada 17 martie – 10 iunie 2011, în cadrul proiectului de reabilitare a sanctuarului Catedralei romano-catolice din Alba Iulia, s-au realizat cercetări arheologice preventive pentru stabilirea cotelor de călcare, precum și asistență tehnică pentru refacerea pardoselilor existente.

Cercetarea arheologică preventivă a constat în realizarea următoarelor săpături:

S. 76 – 1,70 x 1,70 m, amplasată pe latura de nord a corului, la limita scării actuale de acces în sanctuar. Sondajul a fost trasat între perețele nordic al corului și stranele care la data respectivă se aflau depozitate la cca 2 m distanță de perete, sub schela metalică. Săpătura extrem de restrânsă nu a fost adâncită corespunzător.

S. 77 – 3 x 4 m, amplasată pe latura de nord a sanctuarului, în dreptul primei coloane. A ajuns la aceste dimensiuni prin extinderi succesive în toate direcțiile, pe măsură ce erau demontate fie schela din lemn aflată în mijlocul sanctuarului, fie schelele metalice aflate perimetral în sanctuar.

S. 79 – 1,60 x 2 m, amplasată pe latura de sud a sanctuarului, la est de intrarea în sacristie. Lățimea a fost determinată de spațiul disponibil sub schela metalică, lungimea a rezultat prin extinderi succesive

S. 85 – 1,60 x 2,80 m, amplasată pe latura de sud a sanctuarului, la cca 1 m distanță de S.79, în spațiul disponibil sub o schelă metalică

S. 90 – 1,30 x 2,50 m, amplasată pe latura de nord a sanctuarului, la nașterea absidei

S. 91 – 2 x 2 m, amplasată în absidă

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat aproape în totalitate sub schela metalică, în paralel cu lucrările de reabilitare a interiorului corului și sanctuarului, la care au participat echipe de constructori, cercetători și restauratori de tencuială de epocă și pictură, restauratori de piatră, instalatori. Condițiile din teren au fost astfel deosebit de dure, deseori chiar improprie realizării unei cercetări arheologice propriu-zise. Absența posibilității de a extinde săpăturile a împiedicat formularea unor concluzii coerente asupra evoluției părții de est a catedralei.

După încheierea lucrărilor de reabilitare a paramentului și a cercetărilor, arheologii au supravegheat operațiunile de demontare a pardoselei existente în cor și sanctuar. Fragmentele de pardoseală istorică au fost relevate în detaliu și pietrele numerotate, în vederea remontării in situ după evacuarea umpluturii. Din diferite motive, ulterior s-a renunțat la remontarea pardoselilor istorice.

De asemenea arheologii au supravegheat evacuarea umpluturii (cca 0,30 m).

Prezenta documentație are caracterul unui raport tehnic informativ, întocmit în limita fondurilor disponibile pentru această etapă a cercetării și asistenței arheologice. Cotele folosite în text sunt raportate la pragul de vest al intrării în catedrală.

Etapa romanică

Absida etapei romanice¹ a fost decroșată față de pereții corului (0,75 m în interior, în două trepte, respectiv 0,86 m în exterior), descriind în plan un segment de cerc ușor turtit, cu deschiderea de 8 m. Caracteristicile tehnice ale fundației sunt identice cu cele descrise anterior, cu diferențe nesemnificative ale cotelor; un măr superficial,

în jur de 0,10 m, a fost observat atât pe interior cât și pe exterior. Elevația a fost realizată din blocuri de piatră fasonate în segment de cerc, potrivite cu multă grijă în operă și legate cu șape subțiri de mortar, astfel că aspectul zidăriei este foarte îngrijit. Lățimea elevației la nivelul de demolare este de 1,74 m.

În ceea ce privește datarea primei etape a catedralei Sf. Mihail, specialiștii încă nu au ajuns la un consens, ceea ce într-un fel este firesc dacă ținem cont de amploarea și complexitatea construcției, în șantierul căreia decenii întregi au activat echipe de meșteri cu experiențe tehnice diferite și cu preferințe stilistice care au parcurs drumul de la romanic la gotic.² Cercetările arheologice din anii 2000-2002 au indicat că șantierul s-a putut deschide spre finele secolului al XII-lea, activând practic în întreg secolul al XIII-lea.³ Putem subscrie astfel la teoria conform căreia partea de est a catedralei fusese încheiată încă înainte de invazia tătară, cu speranța că investigațiile viitoare vor putea oferi date mai concrete în această direcție.

Demolarea absidei semicirculare a fost explicată cel mai frecvent ca o consecință a distrugerilor provocate de invazia tătară din 1241. În stadiul actual al cercetărilor, este însă greu să ne imaginăm că o clădire atât de solidă, cu pereții groși de 1,35 m (corul), respectiv 1,74 m (absida), a suferit avarii atât de mari încât a fost necesară demolarea. Foarte probabil că intenția efectivă de mărire a spațiului sacral a avut un rol important în decizia de înlocuire a absidei cu un sanctuar considerabil mai amplu.

Corul gotic

Corul gotic⁴ a fost conceput din proiect cu o fundație extrem de lată, probabil gândită astfel încât să susțină atât elevația peretelui cât și pe aceea a contraforturilor. Pe latura de sud s-a observat faptul că această fundație se adosează umărului corului romanic (lățime de 1,70 m de la perețele gotic), față de care se dezvoltă oblic spre est (lățime 2,30 m de la perețele gotic în interiorul sacristiei, respectiv 2 m în exteriorul sacristiei), îngustându-se în zona absidei, unde am înregistrat 1,70 m pe latura de sud-est și doar 1 m pe latura de nord-est. Partea superioară a fundației oscilează între – 1,52 și – 1,65 m pe partea de sud, respectiv – 2,20 m pe partea de nord, în funcție de nivelul de călcare din perioada construcției. Limita inferioară nu s-a putut stabili, deși săpătura s-a adâncit considerabil, la – 2,70 m în interiorul sacristiei, respectiv – 4 m în interiorul sanctuarului. Zidăria este realizată în șanț din piatră de râu de diferite dimensiuni, fragmente de calcar și rare fragmente de cărămidă, într-o compunere neregulată, compensată prin cantități mari de mortar. Șanțul s-a îngustat în adâncime, astfel că fundația apare mult evazată. Mortarul este grosier, din nisip cu pietriș mare (diametrul până la 8 cm) și var dizolvat complet, foarte consistent.

Construită din blocuri de piatră fasonate, elevația gotică groasă de 1,40 m a fost așezată la limita dinspre interior a masivei fundații, astfel încât aproape o treime nu se sprijină de fapt pe fundație, racordându-se la aceasta printr-o evazare superficială. Din această elevație s-a păstrat perețele din dreptul sacristiei (în cea mai mare parte), iar pe restul suprafeței în proporții variabile 2-3 asize de blocuri, corespunzând în linii mari soclului exterior. Observații mai exacte asupra structurii originale s-au putut face pe contrafortul păstrat intact sub haina gotică, și apoi sub cea barocă, în interiorul sacristiei. Astfel, soclul zidit este realizat din două asize de blocuri de piatră ecarisate, între care s-au folosit pietre mai mici pentru egalizare, cu o înălțime de 1 m. Profilul de soclu, păstrat intact de constructorii sacristiei, apare între – 0,28 m și – 0,46 m, după care elevația propriu-zisă se retrage cu 0,10-0,12 m.

Prima pardoseală gotică a fost făcută din plăci de piatră tăiate în apropierea pilaștrilor după conturul acestora. În condiția distrugerii totale a acestui interior, putem considera un mare noroc faptul că în apropierea pilastrului de nord-vest au fost surprinse fragmente în

situ din această pardoseală, o primă etapă la – 0,60 m și o refacere la – 0,44 m.

În timpul construcției s-a ținut cont de nivelul de călcare exterior, situat în jurul cotei de – 1,60 m. De la acest nivel s-a început construirea elevației, în jurul absidei semicirculare aflate în funcțiune. Abia în momentul demolării absidei, constructorii au realizat că nivelul de călcare interior nu poate fi atât de coborât, deoarece nici măcar nivelul din nave nu se afla atât de jos, iar între nave și sanctuar trebuia creată o diferență de nivel. Pardoseala din sanctuar nu putea fi mai jos decât aceea din biserică sau din careu, astfel că prin sistematizarea cotei de călcare o parte a elevației a rămas îngropată. Absida semicirculară nu a fost demolată la cota de călcare a constructorilor, ci a rămas cu mult mai sus, la limita necesară pentru montarea pardoselii. Cota de demolare a absidei arată faptul că în etapa gotică nivelul de călcare a fost uniformizat pe toată suprafața corului la – 0,60 m.

Pentru cronologia sanctuarului gotic, arheologia nu poate să aducă precizări, deoarece nu există niciieri posibilitatea de a vedea această clădire într-un context stratigrafic nederanjat. Singurul indicator cronologic ni-l oferă câteva morminte descoperite peste fundație în imediata apropiere a sacristiei, dintre care menționăm în mod special M 83, cu scheletul înconjurat de pietre și cărămizi. Mormintele de acest gen sunt semnalate la Alba Iulia mai ales în necropolele din exteriorul cetății, bucurându-se în general de datări timpurii, în prima parte a perioadei arpadiene. Fără a putea oferi în acest stadiu al cercetărilor o cronologie absolută, considerăm totuși că această înhumare nu poate depăși secolul al XIII-lea, ceea ce confirmă datarea construcției anterior atacului sașilor din 1277.

Dominanta acestui interior o constituie însă numeroasele cripte de familie din cărămidă, sau cărămidă și piatră, orientate în toate direcțiile și intersectate dezordonat. Toate au fost distruse la amenajarea criptei subterane. Atât în sanctuar cât și în cor, amenajarea criptei subterane s-a făcut prin excavarea întregii suprafețe, coborând dinspre pereții laterali spre zona centrală. După încheierea construcției, suprafața a fost umplută cu moloz și pământ, în diferite combinații, iar nivelul de călcare a fost fixat la + 0,12 m în sanctuar, respectiv – 0,44 m în corul gotic, păstrându-se o diferență care probabil se formase anterior. În dreptul umărului sanctuarului a fost construită o scară cu trei trepte din zidărie de cărămidă placată cu piatră, înlocuind o scară mai veche din care nu au rămas urme.

La mijlocul secolului al XVIII-lea sanctuarul gotic a fost demolat aproximativ la nivelul de călcare din interior, ceea ce însemna cu aproximativ 0,50 m deasupra nivelului exterior. Pe ruina astfel formată a fost așezată o elevație nouă, cu modificările de traseu pe care le-am amintit mai sus. În exterior se puteau observa până de curând rămășițele elevației gotice din blocuri de piatră, destul de deteriorate datorită expunerii în aer liber după sistematizarea verticală de la începutul secolului XX. Pe latura de sud, între peretele sacristiei și cel de-al doilea contrafort, soclul gotic a fost îmbrăcat (între – 0,15 și – 0,86 m) cu o zidărie neregulată, din bolovani de piatră cu rare fragmente de cărămizi, pe care s-a așezat apoi soclul baroc. Această zidărie s-a întors pe lângă peretele estic al sacristiei gotice pe o lungime de 3,10 m⁵, și o vedem refolosită în structurile sacristiei baroce care în momentul respectiv nu putea exista. Faptul că soclul baroc al sanctuarului este întrerupt în această zonă sugerează că încăperea adosată sacristiei gotice încă exista în acel moment.

Note:

1. Prima absidă a catedralei poate fi reconstituită cu exactitate pe baza informațiilor înregistrate în săpăturile din anul 2011 din interiorul sanctuarului. Sub nivelul actual de călcare s-au păstrat fragmentar segmentele de nord și de sud, partea centrală

fiind distrusă la construirea criptei actuale.

2. Entz Géza, principalul autor al subiectului, argumentează deschiderea șantierului la sfârșitul secolului al XII-lea și dezvoltarea acestuia în prima jumătate a secolului al XIII-lea. Entz 1958b, pag. 20, 34-35. Virgil Vătășianu plasează deschiderea șantierului după invazia tătară, în cea de-a doua jumătate a sec. XIII. Vătășianu 1959, pag. 44-48, 52. Scurtă sinteză a problemei: Marcu Istrate 2008, pag. 79-81.

3. Marcu Istrate 2008, pag. 112.

4. Marcu Istrate 2008, pag. 88-91.

Bibliografie:

Entz Géza - 1958 A gyulafehérvári székesegyház. Budapest, 1958; 1958b La cathédrale de Gyulafehérvár (Alba Iulia). ActaHistArt V/1-2, 1958, pag. 1-40.

Heitel, Radu - 1972 Archäologische Beiträge zu den romanischen Baudenkmalern aus Südsiebenbürgen. RRHA IX/2, 1972, pag. 139-160; 1975a Archäologische Beiträge zu den romanischen Baudenkmalern aus Südsiebenbürgen. II (in Zusammenhang mit der zeitlichen Bestimmung der ältesten „Rotunda Ecclesia” Rumäniens und der Kathedrale I in Alba Iulia). RRHA 12/I, 1975, pag. 3-10; 1975b Contribuții la problema genezei raporturilor feudale în Transilvania în lumina cercetărilor arheologice de la Alba Iulia. Muzeul Național București, Sesiunea științifică de comunicări 17-18 decembrie 1973, pag. 343-351; 1985 Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din zona sud-vestică a cetății de la Alba Iulia (1968-1977). I. SCIVA 36/3, 1985, pag. 215-231.

Marcu Istrate, Daniela - A gyulafehérvári római katolikus székesegyház és püspöki palota régészeti kutatása (2000-2002), Teleki László Alapítvány, Budapest 2008

Sarkadi Márton - „sfolytatva magát a régi művet” Tanulmányok a gyulafehérvári székesegyház és püspöki palota történetéről, Teleki László Alapítvány, Budapest 2010

Vătășianu, Virgil - 1959 Istoria artei feudale în Țările Române. București 1959; 1987 Studii de artă veche românească și universală. București 1987.

Abstract:

From March 17 to June 10, 2011, within the rehabilitation project of the sanctuary from the Roman Catholic Cathedral in Alba Iulia, were conducted preventive archaeological excavations for establishing the stepping quotas as well as technical assistance for the restoration of the existing floor.

The preventive archaeological research consisted in performing 6 surveys and in supervising the dismantling of the floor from the choir and sanctuary and in taking out the filling (about 0,30 m).

The archaeological research highlighted the ruins of the first sanctuary of the Cathedral, a semicircular apse with the opening of 8 m whose elevation was made from blocks of stone shaped in segments of a circle, carefully matched and bond with thin blankets of mortar therefore the aspect of the masonry is very neat. The width of the elevation at the demolition level is 1,74 m.

The original structures of the Gothic choir were also studied; from this choir were preserved until today only the foundations and varying fragments of the elevation's structure. The Gothic choir was designed with an extremely wide foundation, probably in order to support both the wall's and buttresses' elevation. Built of hewn stone blocks, the Gothic elevation 1.40 m thick was placed at the inner limit of the massive foundation, therefore almost a third of it does not actually stand on the foundation interweaving to it through a shallow flaring.

The first Gothic floor was made from stone tiles cut near the pilasters after their contour.

Inside were discovered numerous brick crypts dating back to modern times, dismantled in the eighteenth century at the construction of a massive underground crypt.

95. Alba Iulia, jud. Alba

Punct: Palatul Arhiepiscopiei romano-catolice

Cod sit: 1026.08

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 28/2011

Colectiv: Daniela Marcu – responsabil, Gabriel Izdrăilă, Cristian Florescu (SC Damasus SRL)

În perioada 23 martie – 21 aprilie 2011 în cadrul proiectului de reabilitare a Palatului Episcopal din Alba Iulia s-au realizat cercetări arheologice preventive pentru stabilirea cotelor istorice de călcare din această zonă. Fiind văzută ca o completare a informațiilor din anii anteriori, unitățile de cercetare au primit numere în continuare iar cotele au fost raportate la aceeași cotă 0, aceasta fiind pe pragul de intrare în Catedrala Romano-Catolică.

Secțiunile S.78/2011, S.80/2011, S.84/2011 au fost trasate pentru a obține informații despre materialele și tehnicile de construcție a fundațiilor stâlpilor de poartă precum și posibile nivele de călcare și construcție. Acestea au avut dimensiunile de 1,60 x 2,80 m (S. 78), 1,80 x 3 m (S. 80) și 2 x 2 m (S. 84).

Pe latura nordică decroșul fundației apare la -0,20-0,23 m W, imediat sub nivelul pavajului din piatră cubică, în timp ce pe latura sudică la -0,55 m W. Acesta are o lățime de 0,46 m pe latura nordică și 0,40 m pe latura sudică. Între elevația stâlpilor (mai precis baza coloanelor) și fundația propriu-zisă a fost pus, probabil pentru egalizare, un strat de piatră spartă de calcar înecat în mortar (și fragmente de cărămidă pentru latura nordică) gros de aproximativ 0,10-0,15 m. Fundațiile se prezintă ca zidării neregulate realizate din bolovani mari (lespezi) și blocuri de calcar, pietre de dimensiuni medii, cărămizi (26 cm lungime x 5 cm grosime) și spărturi de cărămidă legate cu mortar compact cu nisip și var de culoare cenușiu-maronie pe latura sudică și mortar compact, alb-cenușiu pe latura nordică. Pentru secțiunile de pe latura nordică cercetarea a coborât până la -0,66 m W (S.78) respectiv -1,00 m (S. 80). S.84 a fost cercetată până la adâncimea de -2,18 m W, talpa fundației stâlpului sudic fiind identificată la -1,88 m W.

Asupra pragului porții s-au tras următoarele concluzii: sub actualul prag de lemn la -0,24 m W apare fundația pragului realizată din blocuri de piatră de dimensiuni medii și cărămizi prinse cu mortar albicios, friabil. Talpa fundației pragului a fost identificată la -0,90 m W.

În S.84 a fost cercetată și fațada sudică a aripii nordice (Z. 12) a Palatului. Între cele două structuri este o relație de adosare Z. 10 (stâlpul de poartă) fiind ulterior Z. 12. Acesta din urmă este realizat din pietre de râu de dimensiuni medii și cărămizi fragmentare (21 x 14 cm), pentru egalizare, legate cu mortar cenușiu mai friabil, cu mult nisip și var. Nu prezintă decroș.

O mențiune specială trebuie făcută pentru Z.12 A, bolta pivniței Palatului Episcopal. Aceasta a fost identificată la -1,45 m W. Este realizată din pietre de râu de dimensiuni medii și fragmente de cărămizi legate cu mortar cenușiu, compact, cu nisip și var. Pe unele zone bolta este înecat în mortar. Datorită faptului că nu s-a observat nici un șanț de fundare iar straturile de deasupra bolții sunt continue până în fațada sudică s-a concluzionat că bolta a fost realizată din interiorul pivniței.

Secțiunea S.81/2011 a fost trasată perpendicular pe fațada

sudică a aripii de nord a Palatului Episcopal. Aceasta a avut dimensiunile de 1,5 x 10 m. Față de Wagriss-ul stabilit pe pragul catedralei, nivelul de la care a început excavarea a fost la +0,40m W. Încă de la prima vedere se observa că cel puțin partea superioară a starturilor erau deranjate de o serie de lucrări contemporane (canale termice, puțuri de apă, canalizări). Astfel în carourile 4-5 la + 0,10 m W a apărut partea superioară a unor tronsoane din beton ce fac parte din rețeaua de termoficare a Palatului. Cercetarea s-a continuat numai în carourile 1-3. Structurile zidite identificate în această secțiune sunt Z. 13 și Z. 14.

Z.13 este o canalizare datată din perioada austriacă realizată din piatră de râu, lespezi, și cărămidă (18 x 30 x 5 cm). Aceasta a fost surprinsă în caroul 2 la adâncimea de -0,36m W talpa fiind identificată la -0,76 m W. Canalizarea este orientată V-E ea fiind surprinsă pe toată lățimea secțiunii. Pe interior aceasta are o zidărie regulată din pietre fațetate și cărămizi pentru egalizare. La exteriorul zidurilor acestea se prezintă ca o zidărie neregulată din piatră și cărămizi legate cu mortar compact, de culoare albicioasă cu var și pietricele.

Z.14 a fost identificat tot în caroul 2 la sud de Z. 13. fiind anterior acestuia. Relația dintre cele două structuri este de suprapunere. Z. 14 se păstrează fragmentar având o orientare tot E-V. Nivelul de demolare a fost identificat la - 0,90 m W iar talpa acestuia a fost observată la -1,40 m W. Este realizat sub forma unei zidării neregulate din piatră de râu și fragmente de cărămidă (10 x 11 x 5 cm) legate cu un mortar gălbui albicios cu mult vat și pietricele. Fragmentul de fundație este înecat în mortar.

La sud de cele două structuri a fost identificată o groapă de var, cel mai probabil aparținând epocii moderne, care ce a fost identificată la -0,20 m W, fundul acesteia fiind surprins la -1,40 m W.

Fundația primului stâlp de portic, dinspre vest, de pe fațada interioară a aripii nordice este realizată din blocuri mari de piatră prinse cu mortar cenușiu, ușor friabil. Elevația stâlpului realizată din blocuri de piatră cioplite coboară până la -0,50 m W. La această adâncime a fost identificat un decroș de 10 cm lățime. Zidul de închidere a porticului, realizat într-o etapă ulterioară, este realizat din pietre de dimensiuni medii și fragmente de cărămidă pentru egalizare prinse cu mortar cenușiu cu var, compact. La cota de -0,20m W se identifică un decroș lat de 0,20 m. Fundația este realizată în aceeași tehnică ca și elevația, din zidărie mixtă. Aceasta coboară numai 0,60 m talpa ei fiind identificată la -0,80 m W.

Ca urmare a faptului că din cercetarea S.81 nu s-au putut obține informații stratigrafice concrete datorită deranjamentelor moderne și contemporane secțiunea S.82/2011 a fost trasată la 3 m V de S.81, în prelungirea acesteia spre sud. Dimensiunile ei au fost de dimensiunile de 1,5 m x 6,50 m. Singura structură zidită identificată este o canalizare boltită din perioada austriacă Z.7. Aceasta a fost realizată din cărămizi întregi (dimensiuni de 28 x 12 x 5 cm) și fragmentare fiind legate cu mortar albicios cu var. Zidurile de sprijin ale bolții sunt înecate în mortar iar bolta este sclivisită. Canalizarea avea orientare NV-SE și avea o lățime de 2,70 m.

În caroul 1 a fost identificată o groapă de var (Cx. 2) ulterioară canalizării austriece. Aceasta pornește de la +0,10 m W și coboară până la - 1,00 m W. Din golirea acesteia, cu o umplutură nisipoasă, gălbuie, afânată, nu au rezultat materiale care pot ajuta la datare ci doar suprapunerea acesteia peste canalizarea austriacă poate oferi un indiciu de datare.

În caroul 3, în capătul sudic al secțiunii, a fost identificat Cx.4. La -0,05 -0,10 m W a fost observată o aglomerare de pietre și resturi de cărămizi. Aglomerarea avea o orientare NV-SE prezentând o delimitare clară pe latura dinspre nord. După documentare și demontare sub această aglomerare a apărut, la -0,30 m W, o amenajare din cărămizi, în cea mai mare parte fragmentare, (22 x 14 cm), amenajare ce a fost interpretată ca resturile unei podele

aparținând unei locuințe. Podeaua a fost surprinsă pe o suprafață aproximativă de 1,70 x 1,50 m. Cărămizile prezentau urme de arsură neagră și roșie observându-se astfel urme de incendiere. Materialele arheologice (ceramice) rezultate din curățarea complexului pot fi date, la acest stadiu preliminar al cercetării, în perioada secolelor XI – XII.

Adâncimea maximă până la care s-a efectuat cercetarea a fost -1,40 m W.

Sondajele S.86/2011 și S.87/2011 au fost realizate la cererea beneficiarului pentru observații asupra stării fundațiilor. Acestea nu au adus informații suplimentare.

Abstract:

The preventive research conducted at the Episcopal Palace of Alba Iulia took place from March 23 to April 21, 2011, within the project of rehabilitation of the Episcopal Complex. Seven archaeological surveys had been made (Drawing 1) made in order to obtain information on the materials and techniques used at the construction of the Palace's foundations and Palace's entrance. The research was also meant to identify as much as possible the historical stepping levels from the Palace's courtyard. Following the research, in the inner courtyard were identified the remains of a dwelling dating back to XI-XII centuries, the ruins of an underground facility (sewage) from the Austrian period and also lime pits from the modern era. The foundations of the gate's pillars were investigated; they appear to be like irregular masonry made from large boulders and limestone blocks, medium-sized stones, bricks and broken bricks bond with mortar. The base was identified at -1,88 m W (0 being on the threshold of the Roman Catholic Cathedral).

96. Armășeni, com. Bunești-Averești, jud. Vaslui

Punct: Muncel

Cod sit: 162942.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 158/2011

Colectiv: Vicu Merlan - responsabil, Paul Salomeia (MM Huși)

Obiectivul campaniei din 2011 a fost decopertarea integrală a secțiunii S6/2011.

Secțiunea S6/ 2011 a fost trasată în prelungirea S1/2006, pe direcția NNV - SSE, având următoarele dimensiuni: L = 15 m, l = 2 m. Pe întreaga suprafață cercetată nu au fost intersectate locuințe, ci doar un colț al gropii G1/2006, în partea de sud a secțiunii S6 (m 15, - 0, 60 – 1, 20 m). În schimb au fost descoperite numeroase unelte din silex și piatră, statuete din lut ars, topoare etc.

Plastică:

- fragment statueta antropomorfă feminină, descoperită la 14 m / - 0,50 m. Păstrează piciorul drept, de la coapse la genunchi, Una din fese mai păstrează incizii paralele ce se prelungesc pe partea din față. (L = 3,5 cm, l = 1,5 cm).

- fragment statueta feminină (m 6/ - 0,50 m) din lut ars, de culoare cărămizie. Se păstrează piciorul drept de la ombilic până la genunchi. Are incizii paralele și în zig-zag pe toată suprafața statuetei. L = 4 cm, l = 1,5 cm;

- fragment statueta masculină (m13/-0,50 m) ce se păstrează din zona ombilicului până la genunchi. Sexul este schițat printr-o aplică, iar picioarele se depărtează mult din zona coapselor. (L = 2 cm, l = 2 cm);

- fragment statueta feminină (m 14/-0,50 m) ce se păstrează din zona sânilor până la bazin. Atât pe dors cât și pe față statueta este incizată cu romburi și linii paralele. (L = 3,5 cm, l = 2,5 cm);

- fragment de statueta masculină din lut ars, ce se păstrează din zona bazinului până la genunchi –doar piciorul stâng. Sexul este schițat printr-o aplică. (L = 2,8 cm, l = 1,6 cm);

- statueta zoomorfă din lut ars, de calitate bună. Are decapitat capul, iar picioarele de la genunchi în jos lipsesc. Coadă este ușor schițată. Pe burtă, în apropiere de picioarele din spate, prezintă 2 proeminențe ce schițează țâțele, fiind simbolizată probabil o capră. (L = 5 cm, l = 2,2 cm, h = 2,5 cm);

- fragment de corn de taur din lut ars, descoperit la m4/-0,90 m, de culoare cărămizie cu diametrul de 1 cm la bază și lungimea de 3 cm;

- idol zoomorf fragmentar (m 12/ - 0,40 m) din lut ars, de culoare galben-cenușiu, cu ardere bună. Păstrează partea mijlocie din față (trunchiul, piciorul drept, jumătate din cap, cornul drept) (L = 5,5 cm, l = 2,5 cm, h = 4,5 cm);

- fragment statueta zoomorfă din lut ars, ce se păstrează de la ceafă până la coadă și doar piciorul stâng din spate. Piciorul drept este rupt din șold, iar picioarele din față lipsesc. (L = 6 cm, l = 1,5 cm, gr. = 2,5 cm);

- falus schematic tip „pioneză” (m 11/-1 m), din lut ars, cu baza circulară, de formă conică. Diametrul 1,8 cm, cu înălțimea de 1,5 cm;

- fragment de coadă de polonic (m 8/-0,50 m), din lut ars, păstrat în zona mediană. (L = 7,5 cm, l = 3,5 cm);

- fragment de coadă de polonic (L = 6 cm, l = 2,5 cm);

- fragment de coadă de lingură (m 2/-0,80 m), păstrată la partea superioară, din lut ars de culoare cărămizie. (L = 9 cm, l = 1,5 cm);

- fragment coadă de lingură, păstrată în zona mediană, din lut ars de culoare cărămizie. (L = 4,5 cm, l = 2 cm);

Unelte și arme:

- așchie cu urme de uzură, neregulată, descoperită la m 3/ -0,40 m, cu o latură ce păstrează o crustă de calcit și un mic accident petrogenetic (L = 6,5 cm, l = 2,5 cm);

idem, care păstrează pronunțat bulbul de percuție și un fragment din talon;

- așchie silex calcinat, cu urme de retușe și o mică crustă de cortex. Talonul de percuție este destul de vizibil. (L = 2,5 cm, l = 2 cm);

- așchie din silex calcinată, cu retușe și urme de uzură (m 3/-0,90 m). (L = 2,8 cm, l = 2,6 cm);

- așchie din silex patinat, de formă cvasicirculară cu retușe, ce pare a fi o încercare de realizare a unui gratoar. (L = 4,6 cm, l = 3,5 cm);

- gratoar pe fragment de lamă carenată (m 11, -0,50 m) din silex de Prut de culoare neagră, cu partea activă convexă și cu retușe abrupte. Lateral prezintă urme de uzură. (L = 4 cm, l = 3 cm);

- fragment de lamă carenată patinată, cu urme de uzură, ruptă din vechime, cu secțiunea triunghiulară (L = 2,5 cm, l = 1,2 cm);

- lamă plată subțire, cu urme de uzură descoperită la m 13/-0,60 m) (L = 4,5 cm, l = 2,5 cm);

- gratoar pe așchie, cu partea activă convexă (m 3/-0,90 m). Partea activă este subțiată și ascuțită. (L = 3 cm, l = 3,5 cm);

- gratoar pe așchie (m 10/-0,85 m), cu partea activă aproximativ dreaptă, dar cu retușe abrupte. Păstrează bulbul de percuție și unda de șoc pe partea ventrală. (L = 3,4 cm, l = 3 cm);

- gratoar pe așchie (m 12/-1 m) lată, cu burin pe partea dreaptă a părții active. Are partea activă aproximativ dreaptă, cu urme de uzură pe partea stângă. Partea dorsală prezintă o desprindere plată, iar partea ventrală păstrează pronunțat bulbul de percuție și

unde de șoc.

- topor cvasidreptunghiular din lemn fosilizat, cu tășul ușor convex și tocit, iar muchia distrusă din vechime. Este fasonat stângaci. (L = 10 cm, l 6 cm, gr. 3,5 cm);

Campania din anul 2011 a continuat în aval de secțiunea S1/2006, cu o nouă secțiune, care nu a surprins decât resturi menajere, statuete aruncate la întâmplare, toate „decapitate”, arme și unelte din silex și piatră, fapt ce ne indică că deja am ieșit din perimetrul locuibil al comunității eneolitice. În schimb numărul relativ mare de statuete, descoperit într-o secțiune mică de circa 30 mp, indică o spiritualitate înaintată a comunității din Dealul Muncelului.

97. Brăila, Orașul Vechi, jud. Brăila

Punct: Orașul Vechi

Cod sit: 42691.04 / Cod LMI: BR-I-s-B-02050

Autorizația de cercetare arheologică preventivă

nr. 189/2011 (str. D. Bolintineanu);

nr. 215/2011 (str. Malului);

nr. 88/2011 (str. Marinescu);

nr. 71/2011 (str. Neagră).

Colectiv: Ionel Cândeș – responsabil, Costin Croitoru - responsabil sector (M Brăila)

În anul 2011 a continuat cercetarea preventivă a perimetrelor situate în orașul Brăila, în raza sitului arheologic Orașul Vechi, pentru care s-au solicitat autorizații de construcții imobile. Scopul cercetării prealabile a fost determinarea existenței unor eventuale vestigii și descărcarea terenului de sarcină arheologică. Intervențiile s-au făcut în urma eliberării autorizațiilor de cercetare arheologică preventivă, de către Ministerul Culturii și Cultelor, și au fost finalizate cu predarea unui raport de cercetare beneficiarilor, împreună cu propunerea de descărcare de sarcină arheologică a terenului pe care s-au efectuat investigațiile.

Prezentăm succint, în cele ce urmează, câteva dintre cele mai importante rezultate ale acestor intervenții. Ca o notă generală amintim și aici constatarea unanimă pentru toate suprafețele cercetate, anume afectarea puternică a terenului în urma acțiunilor edilitare moderne. Foarte „frământat”, terenul din centrul vechi al orașului nu oferă decât în chip cu totul special posibilitatea unor observații stratigrafice clare, dar, așa cum se va vedea mai jos oferă în continuare surprize în privința cantității și calității materialului arheologic. Din aceste considerente, precum și pentru că suprafața este neregulată, în toate situațiile aflată în imediata apropiere a unor imobile, tehnica de cercetare folosită a fost sondajul stratigrafic realizat manual.

1. Str. Dimitrie Bolintineanu, nr. 7. S-a deschis o singură secțiune (12 x 2 metri), dispusă nord-sud, paralel cu sediul Inspectoratului Teritorial de Muncă. Suprafața a fost caroiată începând cu nr. 1 din marginea nordică. La adâncimea de aproximativ – 1,80 – 2,00 metri s-a identificat stratul de sediment loessoid, steril din punct de vedere arheologic. Au fost identificate mai multe materiale arheologice rulate, altele în patru gropi menajere. În zona carourilor 4-5 a fost identificată parțial o locuință cu fundația din piatră, de formă rectangulară, surprinsă în profilul estic. Peretele nordic al locuinței măsoară 2,30 metri iar cei nordic și, respectiv, sudic au fost surprinși pe o lungime de 0,80 metri. Pentru dezvelirea locuinței a fost necesară deschiderea unei case laterale de 2,30 metri, adică maximul de apropiere față de imobilul vecin. Inventarul arheologic

identificat este reprezentat majoritar din material ceramic. Au fost descoperite numeroase fragmente ceramice de la recipiente de tip „borcan”, dar și fragmente ceramice smălțuite, farfurii cu decor zgrăfite, pipe, tripizi fragmentari din lut, oase de mamifer (bovideu, ovicaprine), pește, cochilii de scoici marine, etc., toate materialele databile în secolele XVII-XVIII. Dintre piesele metalice menționăm prezența unui degetar, asociat cu un ac, dar și câteva monede.

2. Str. Malului, nr. 5. S-a deschis o suprafață (5 x 4 metri) dispusă la sud-vest de locuința parțial demolată până la nivelul de călcare și caroiată începând cu nr. 1 din colțul nordic. La adâncimea de aproximativ – 1,80 metri s-a identificat stratul de sediment loessoid, steril din punct de vedere arheologic. Au fost identificate câteva materiale arheologice rulate, altele în trei gropi menajere, pentru săparea integrală a uneia dintre acestea fiind necesară practicarea unei case laterale pe jumătatea nordică a profilului nord-estic, cu lungimea de 2,00 metri. Mai notăm și prezența unui mormânt de înhumatie, orientat est-vest, deranjat ca urmare a acțiunilor edilitare despre care s-a menționat. Au fost descoperite numeroase fragmente ceramice smălțuite și nesmalțuite dintr-un repertoriu variat de forme, un sfeșnic întregibil, pipe, cărămizi pavimentare, etc. databile în secolele XVII-XVIII. Dintre piesele metalice menționăm prezența unor elemente de închidere, aplice, monede etc.

3. Str. Gh. Marinescu, nr. 20, 22, 24. S-a deschis o suprafață (16 x 2 metri), dispusă nord-sud, caroiată (2 x 2 metri) începând cu nr. 1 din capătul nordic. La adâncimea de aproximativ – 1,80-2,00 metri s-a identificat stratul de sediment loessoid, steril din punct de vedere arheologic. Au fost identificate câteva materiale arheologice rulate, altele în două gropi menajere, dintre care una de dimensiuni ceva mai mari. Au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, dar și recipiente întregi și întregibile (castron, cană), ceramică otomană, fragmente de cahle smălțuite, ornamentate cu decor vegetal, mai multe fragmente de brățări din sticlă albastră și verde; materiale în general databile în secolul al XVIII-lea. Dintre piesele metalice menționăm prezența unei cataramă din bronz, dar și a câtorva monede.

4. Str. Neagră, nr. 5. S-a deschis o suprafață (4 x 4 metri) dispusă la vest de locuința parțial demolată până la nivelul de călcare. La adâncimea de aproximativ – 2,15 metri s-a identificat stratul de sediment loessoid, steril din punct de vedere arheologic. Suprafața este afectată de de beciul al cărui perete a fost suprins în carourile 1-2, și de o conductă de evacuare a apei. Au fost identificate câteva materiale arheologice rulate, altele în trei gropi menajere. Au fost descoperite numeroase fragmente ceramice, în special toarte de la recipiente nesmalțuite, dar și fragmente ceramice smălțuite, provenind mai ales de la urcioare fragmentare, farfurii cu decor zgrăfite și fund inelar; materiale databile în secolul al XVIII-lea. Dintre piesele metalice menționăm prezența unei tabachere realizată din foiță de bronz și a două monede.

Bibliografie:

Ionel Cândeș, Costin Croitoru, Noi mărturii arheologice din vatra medievală a orașului Brăila (sec. XIV-XVIII), în vol. *Românii în Europa medievală (între Orientul bizantin și Occidentul latin)*. Studii în onoarea profesorului Victor Spinei, Brăila, 2008, pp. 819-836.

Idem, Cercetările arheologice preventive din Brăila, punctul „Cetatea medievală”. Campaniile 2008-2009, în „Istros”, XV, 2009, pp. 335-358.

Idem, Résultats préliminaires des fouilles archéologiques préventives de Brăila, le lieu dit «la ville ancienne». Campagne 2010, în „Istros”, XVII, 2011, pp. 69-80.

Abstract

In this short intervention the authors refers to the preventive interventions that took place in the archaeological site "Old City" from Brăila. Basically, all the field interventions from this area were supervised or preceded by archaeological investigations. Four examples were presented above, and in spite of the small size of the surfaces were deal with, in every case a great number of artefacts, in various states of preservations were founded. A general remark was that referring to the state of the field, in almost every case very raked. Because of that stratigrafic observations can be made only in exceptional situation when no previous interventions took place. The archaeological materials are the ones we are accustomed to from previous excavations (pottery with or without enamel of a great number of shapes, trinkets, wearing accessories, utensils, coins), mainly dated in the XVII-XVIII centuries.

98. București

Punct: Casa Eliad, str. Mircea Vodă nr. 5

Cod sit: 179132.82

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 15/2011

Colectiv: Daniela Mihai – responsabil, Ciprian Sandu (INP)

Zona în care se află azi casa Eliad a făcut parte din mahalaua Lucaci, datată în timpul domniei lui Radu Leon Voievod (1664)¹. Zona apare pe planurile vechi ale Bucureștiului (F.B. Purcel-1789², Planul maiorului R. A. Borroczyń – 1846, 1852³). Evoluția istorică a imobilului începe înainte de anul 1847, când în această locație exista o casă având ca proprietar pe căminarul Ștefan și care a ars la incendiul din anul 1847⁴. În anul 1863, casa era deja în proprietatea familiei Eliad, conform millesimului aflat pe coronamentul clădirii și planului Institutului Geografic al Armatei din anul 1911, unde imobilul figurează ca fiind proprietatea familiei Eliad.

În anul 2009, au fost efectuate cercetări arheologice preventive de către Muzeul Municipiului București, ulterior, în martie 2011 a fost efectuată o supraveghere arheologică de către Institutul Național al Patrimoniului.

În cadrul proiectului de conservare, restaurare și punere în valoare a Casei Eliad, la solicitarea SC Euroconex SRL, în perioada martie – mai 2011 s-a efectuat cercetarea arheologică preventivă. Pentru a acoperi zona afectată de proiect, relevarea structurilor de zidărie și recuperarea artefactelor arheologice s-au trasat 5 casete (notate de la 1 la 5) și trei secțiuni (notate S2, S3 și S4) în camerele notate de la 3 la 7.

Cercetarea arheologică a început de la nivelul parterului, care a fost considerat și cota 0, de la care s-au luat măsurători. În caseta C1 au fost descoperite structuri de zidărie care aparțineau unei etape anterioare pe baza căreia s-a dezvoltat actuala casă Eliad. Zidul Z6, orientat N-S care a apărut la -0,74 m față de nivelul de călcare al parterului cu talpa fundației la -4,55 m fiind probabil cel mai vechi zid descoperit în această zonă a casei. Ulterior i s-a adosat o structură de zidărie de formă dreptunghiulară (Z5), pe latura sa estică, care delimita probabil un cerdac. Dimensiunile cărămidilor din care era construit Z5 erau de 24 x 12 x 4cm. Z5 a fost prelungit ulterior spre vest cu doar 4 asize de cărămidă, servind probabil unei compartimentări.

Zidurile Z6 și Z5 continuă spre sud și în caseta C2 aflată la sud de camera 4. Tot în caseta C1 a fost descoperit și extradosul gârlicului situat pe partea estică a casei. La -2,80 m, sub nivelul fundației zidului Z5, s-a putut observa un strat de pământ de culoare

negru cenușiu, pigmentat cu cărbune care avea la bază un nivel compact de cărămidă arsă și care poate reprezenta urmele incendiului din 1847. Acest nivel continuă și în caseta C2 din camera 7. În caseta C3 a fost descoperit un zid (notat Z11) în forma literei "L" construit din cărămizi cu dimensiunile de 28 x 14 x 5 cm legate cu mortar de culoare albă. Zidul continuă și în camera alăturată (3) în secțiunea S2, fiind perpendicular pe zidul Z9 descoperit în acest loc la -0.65 m. Stratigrafia casetei C3 este reprezentată de patru niveluri successive de umplutură care suprapun un nivel negru cenușiu aparținând cel mai probabil incendiului din 1847. În caseta C4 din camera 6, la -0,60 m a fost descoperită partea superioară a unui soclu decorat, decroșat cu 20 cm spre sud. Soclul are o înălțime de 1,50 m și prezintă o decorație în stil neoclassic. Având în vedere stratigrafia diferită dintre camerele alăturate notate 5 și 6 și apariția acestui soclu putem afirma că acest detaliu marchează o etapă distinctă în evoluția casei Eliad. În caseta C5, la -1,15 m au fost descoperite două ziduri Z14 și Z15, perpendiculare unul pe celălalt care reprezintă un colț a unei etape din evoluția casei Eliad.

Cercetarea arheologică a confirmat faptul că există mai multe etape evolutive în istoria casei Eliad. Luând în considerare stratigrafia și descoperirea structurilor de zidărie putem afirma existența unor etape succesive de evoluție între anul 1847 și 1863.

Stratigrafia generală relevă faptul că cel mai vechi nivel descoperit este nivelul negru cenușiu pigmentat cu cărbune care ar putea corespunde marelui incendiu din anul 1847. Nivelul de incendiu a fost descoperit aproape în toată suprafața săpată, pornind de la cote ce variază între -1, 40 și -2,00 m, în C1, C2, C3, S3 și S4, având grosimi între 0,20 m și 0,70 m. Sub acest nivel nu au fost descoperite structuri de zidărie sau alte complexe, de cele mai multe ori acest nivel suprapune stratul de steril.

Coroborând suprapunerea planurilor descoperirilor și analizând structurile de zidărie putem presupune existența a trei etape constructive între anul 1847 și 1863.

Primei etape îi aparține o construcție din care s-au păstrat latura de sud cu zidurile descoperite în camera 4, în caseta 1 și caseta 5 precum și soclul decorat descoperit în camera 6, caseta 4. Colțul format din Z14 și Z15 este tencuit în aceeași manieră cu soclul și ar putea marca o etapă constructivă, care a fost succedată de construirea unui pridvor sau cerdac (reprezentat de Z5 și Z4). Reconstituind ipotetic forma acestei construcții este una dreptunghiulară cu lungimea de aproximativ 15 m și lățimea de 10 m, iar cerdacul sau pridvorul adăugat ar avea tot o forma dreptunghiulară cu lungimea de aproximativ 5 m și lățimea de 1,5 m. Celei de-a doua etape îi pot aparține zidurile Z1 din camera 5 și Z10 din camera 3, cu Z13 din camera 4. Z11 ar putea reprezenta colțul de SV al unei construcții cu aproximativ aceleași dimensiuni și forma ca și prima numai că pe alt amplasament, deplasat puțin către SE. Celei de-a treia etape i-ar aparține Z9 și Z7, moment anterior anului 1863. Anul 1863 coincide cu momentul menționării familiei Eliad ca proprietar, dovada fiind millesimul de pe coronament și cu momentul în care casa este refăcută și construită aproximativ în proporțiile ei din prezent.

Menționăm ca afirmațiile în legătura cu etapizarea istorică rămân la nivelul unor ipoteze dat fiind faptul că etapele succesive de construcție au fragmentat contextul stratigrafic.

Note:

1. Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*. Ed. Albatros, Buc., 1971, p.707.
2. Planul baronului Franz Purcell (1789) – Arhiva Muzeului Municipiului București.
3. Planul maiorului R. A. Borroczyń – 1846, 1852. Arhiva

Muzeului Municipiului București.

4. Ibidem.

Abstract:

The archaeological preventive research carried out at Eliad's House revealed three built stages occurred between 1847 and 1863. First phase is represented by a structure from which it has been preserved only south side within the walls from room four and the neoclastic decorated base found in the room six. The Z14 and Z15 describes the form of a corner being decorated in the same manner as the base. Second phase it could be represented, in our opinion, with the corner formed by the Z11 wall discovered in room 5 and finally the third phase which was discovered in the room four, represented by the walls Z9 and Z7.

99. București

Punct: Centrul Istoric - strada Șelari

Cod sit: 179132.52

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 45/2011, autorizațiile de supraveghere arheologică nr. 306/2010, 1/2011

Colectiv: Gheorghe Mănușu-Adameșteanu – responsabil, Camelia-Mirela Vintilă, Raluca Iuliana Popescu, Theodor Aurelian Ignat (MM București)

Actuala str. Șelari, pornea de la biserica „Sf. Nicolae Șelari”, coborând drept, în apropierea laturii de vest a Curții Domnești, până la Poarta de Sus. Aici făcea joncțiunea cu Calea Mehedinților - Podul Calicilor (Calea Rahovei) și cu segmentul terminus al podului Mogoșoaiei¹. De-a lungul timpului mai apare cu următoarele denumiri: „Ulița cea mare a Șelarilor” (Sec. XVIII), „Ulița Șelarilor” (1745 decembrie 12), „Podul cel mare al Șelarilor” (1765 martie 12).

În urma cercetărilor arheologice efectuate în 1971, la nr. 13, au fost descoperite fundațiile unuia din turnurile Curții Domnești² în timp ce în anul 2002, la nr. 5, la intersecția cu str. Covaci, au fost cercetate pivnițele unei clădiri construite în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care s-a prăbușit la cutremurul din anul 1977³.

În anii 2010 (decembrie)-2011 (mai-august, decembrie), pe strada Șelari au avut loc lucrări edilitare (înlocuire rețele apă-canal, gaze, reabilitarea sistemului rutier) efectuate sub supraveghere arheologică, care au prilejuit identificarea unor clădiri din secolele XVIII-XIX și a zidului de incintă a Curții Domnești.

În cadrul acestui raport, descrierea descoperirilor arheologice va fi făcută începând de la nord (de la str. Lipscani) spre sud (până la str. Franceză). Adâncimile au fost luate de la actualul nivel de călcare.

Structurile de zid descoperite pe str. Șelari fac parte din mai multe clădiri construite în sec. al XVIII –lea (casele 1 și 2) și al XIX –lea (casele 3-6). Cele mai vechi sunt cele aflate pe tronsonul situat între străzile Lipscani și Gabroveni și se află în afara zidului de incintă, fiind construite într-o perioadă apropiată cu cea a zidului de incintă a Curții Domnești⁴. Clădirile mai noi (casele 3-6), au fost ridicate după dezafectarea Curții Domnești și lărgirea str. Șelari, în prima jumătate a sec. XIX.

Descoperiri din secolul XVIII

Casa 1

În apropierea frontului E al străzii, la 2,07 m V față de clădirea de pe str. Lipscani nr. 38, a fost descoperit un zid (Z1), orientat NE-SV, ce făcea parte dintr-o clădire aflată în colțul de SE al intersecției dintre străzile Lipscani și Șelari. Acest zid este aliniat cu traseul laturii V a zidului Curții Domnești, refăcut în timpul lui Constantin Brâncoveanu,

ceea ce ar indica că a fost construit într-o etapă contemporană cu acesta (sec. XVIII) A fost surprins la cota de - 0,45 m, față de actualul nivel de călcare de pe str. Șelari, pe o lungime de cca. 21,65 m și o lățime de 0,80 m. Z1 a fost cercetat pe o înălțime de 1,20 m față de nivelul de surprindere, fără a se atinge sămânța fundației⁵. Este alcătuit din cărămizi (24,5 x 12,5 x 3,5 cm; 24 x 12,5 x 3 cm, dar și cu grosimi de 4-5 cm), cu rosturi de 2-3 cm, umplute cu un mortar extrem de friabil, cu pietricele de 0,5 cm, mult nisip în compoziție. Fața estică a zidului este acoperită cu un strat de tencuială din var, groasă de cca 0,5-1 cm.

Din aceeași construcție pare că făcea parte și Z2, un zid orientat E-V, aflat la 0,23 m S față de Z3. A fost surprins la cota de - 1,08 m față de nivelul trotuarului și are următoarele dimensiuni: lungime 0,53 m, lățimea de 0,50 m și înălțimea cercetată de 0,42 m. Relația sa cu Z1 nu este clară deoarece în partea de V zidul a fost suprapus și distrus de conducta actuală de apă.

Casa 2

Pe latura de V a str. Șelari, la intersecția cu Lipscani, la E de clădirea aflată la nr. 36 pe str. Lipscani, a fost surprins un zid, orientat NE-SV (Z4). Este amplasat oblic pe traseul actual al străzii, capătul N, aflându-se la - 0,61 m E față de trotuarul V, în timp ce capătul S intră sub trotuar. Partea superioară a zidului se află la cota de - 0,58 m, față de nivelul actual de călcare. Are o lungime de 7,49 m, o lățime de 0,25 m și o înălțime păstrată de 1,58 m. Fața estică are un aspect neregulat, cărămizile (24,5 x 12,5 x 3,5 cm; 23,5 x 12 x 4 cm), cu rosturi late de 3-4 cm, fiind îngropate într-un mortar gălbui, nisipos, friabil. La cota de - 2,34 m, față de actualul nivel de călcare, s-a atins sămânța fundației lui Z4, observându-se faptul că zidul suprapunea elemente din vechea stradă de lemn. Acest zid a fost, probabil, construit în sec. XVIII, ca parte dintr-o clădire aflată la intersecția cu str. Lipscani și care a fost parțial cercetată în anul 2008 (casa 7)⁶, fapt indicat de poziție și tehnica de construcție⁷.

Zidul de incintă al Curții Domnești

În apropierea frontului E a str. Șelari, de la intersecția cu str. Gabroveni până la Splaiul Independenței⁸, au fost descoperite segmente din zidul de incintă al Curții Domnești (latura V), refăcut la începutul secolului XVIII, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu. Latura nordică a aceluiași zid a fost cercetată în anul 2008, pe toată lungimea str. Gabroveni⁹ și în anul 2011 pe str. Șepcari.

Zidul, surprins la cota de 0,86 m față de nivelul actual de călcare, avea o lățime de 0,70 m și o înălțime cercetată cuprinsă între 0,46-1,10 m. Este construit din cărămizi (27 x 14,5 x 4 cm; 26,5 x 14 x 4 cm; 25 x 15 x 4 cm; 26,5 x 14,5 x 3,5 cm), cu rosturi cuprinse între 1,5 și 3,5 cm, legate cu un mortar alb gălbui, dur. Zidul este întărit cu contraforți asemănători ca formă celor existenți pe latura nordică a fortificației, din care s-au păstrat șapte. În fundație au fost descoperite urmele mai multor tiranți de lemn. Fața estică a fost în mare parte afectată de traseul vechii conducte de apă, în timp ce fața vestică a fost afectată de traseul conductei de gaz, care, în anumite locuri, suprapunea zidul¹⁰.

Conducta de apă

La 7,70 m S față de intersecția cu str. Covaci, sub trotuarul E, a fost descoperită o conducta de apă care a funcționat în cursul secolului al XVIII-lea. Este orientată E-V și a fost surprinsă pe o lungime de cca 1,00 m și o lățime de 0,50 m. Conducta era realizată din olane, cu diametru interior de 12 cm și o grosime de 1 cm. Este acoperită la interior cu un smalț de culoare verde, fiind protejată, la exterior, de cărămizi (27 x 12,5 x 3,5 cm; 28 x 12 x 3,5 cm), dispuse în două ape (cu o înălțime de cca 0,30 m), legate între ele cu mortar de bună calitate, extrem de dur, de culoare alb gălbuie.

Descoperiri din secolul XIX

La E de zidul de incintă al Curții Domnești, între străzile

Gabroveni și Covaci, au fost descoperite mai multe ziduri ce făceau parte din patru clădiri (Casele 3-6) ridicate în cursul secolului XIX, după dezafectarea Curții Domnești și lărgirea străzii Șelari.

Casa 3

Situat în fața clădirii de pe str. Gabroveni nr. 2, la cota de -0,45 m față de nivelul actual de călcare, a fost descoperit un zid (Z6) cu o lungime păstrată de 6,75 m și o lățime păstrată de 1,10 m. A fost construit din cărămizi (24 x 13 x 3,5 cm; 24 x 14 x 3,5 cm), cu rosturile late de 2-3,5 cm, bine umplute cu un mortar de culoare albicioasă. În zidărie s-a observat urma un lăcaș ce provine de la un tirant de lemn. Z6, a fost cercetat doar pe o înălțime de cca 0,25-0,30 m, datorită spațiului îngust în care a avut loc săpătura¹¹.

Casa 4

La cca 1,15 m S față de Z6 și la 0,45 m S față de conducta de apă din sec. XVIII, a fost descoperit un zid orientat N-S (Z8). Acesta a fost surprins la cota de -0,54 m, față de nivelul actual de călcare și avea o lungime păstrată de 3,25 m și o lățime de 1,10 m. A fost construit din cărămizi (24 x 13 x 3,5 cm), cu rosturile late de 2-3,5 cm, bine umplute cu un mortar de culoare gălbuie. Z8 a fost dezvelit doar pe o înălțime de cca -0,30 m, datorită spațiului îngust în care a avut loc săpătura¹².

Un alt zid (Z10), ce făcea parte din aceeași clădire, a fost surprins la -0,63 m față de nivelul actual al de călcare, fiind orientat tot N-S. Avea o lungime păstrată de 2,60 m, o lățime de 0,90 m și o înălțime cercetată de 1,07 m. A fost construit din cărămizi (27 x 13 x 3,5 cm), cu rosturi late de 3 - 4,5 cm, umplute cu mortar de culoare gălbuie ce conține nisip și are o consistență friabilă. Pe toată lungimea sa, pe mijloc, Z10 este distrus pe o lățime de 0,35-0,40 m, de către un cablu de curent.

Casa 5

La 0,04 m S, față de Z10, a apărut un zid (Z14), orientat N-S ce avea o lungime de 13,80 m și o lățime de 0,65/0,70 m. La 6,35 m față de capătul nordic, zidul este distrus pe cca 0,90 m, după care continuă pe 3,80 m, fiind iarăși întrerupt pe 1,05 m de o serie de conducte și cabluri. După aceasta Z. 14 continuă pe cca 1,60 m. Este distrus pe toată lungimea sa, în zona centrală, pe o lățime de 0,35-0,40 m, de către un cablu de curent. Z14 a fost cercetat doar pe o înălțime de cca 0,20 m/0,35 m, datorită cablurilor și conductelor existente, observându-se că a fost construit din cărămizi întregi și fragmentare legate cu un mortar alb-gălbui, dur.

Casa 6

La S de Z14, a apărut un alt zid orientat N-S (Z15), cu o lungime de 8,65 m și o lățime de 0,37 m. Este alcătuit din cărămizi întregi și fragmentare (22 x ? x 4 cm; 22,5 x 12 x 3,5 cm), cu rosturi groase de 2 cm, umplute cu mortar gălbui, cu pietricele în compoziție, nisipos. Fața vestică a lui Z. 15, a fost cercetată pe o înălțime de 1,20 m. Capătul său nordic se află la 0,56 m față de trotuar. La 1,30 m față de capătul nordic zidul este spart și suprapus pe 0,25 m de o amenajare de beton, pentru protecție cabluri. La est de Z. 15, se observă pornirea unei bolți ce se dezvoltă sub actualul trotuar de est¹³.

Note:

1. Plan 1770, Plan Ferdinand Ernst, 1791.
2. Panait I. Panait 1971, *Evoluția perimetrului Curții Vechi în lumina descoperirilor arheologice* (Sec. XVI-XVIII), București 8, 1971, p. 81-88.
3. Gh. Mănușu-Adameșteanu, 39. București. Punct: str. Șelari nr. 5, sector 3, CCA 2003, p. 68; idem, *Cronica cercetărilor în București (1999-2004)*, CAB 6, 2005, p. 301-302.
4. Monica Mărgineanu-Cârstoiu, V. Apostol, Șt. Bâlici, Claudia Apostol, *Raport de arhitectură. Structurile arhitectural - arheologice descoperite pe suprafața străzii Șelari. Tronsonul str. Lipsani - str. Covaci.*

5. Cercetarea a fost oprită din cauza spațiului limitat, la E de Z1 existând mai multe amenajări moderne (conducte și cabluri) care împiedicau săpătura.

6. V. Apostol, Șt. Bâlici, *Structuri arhitectural-arheologice din Centrul Istoric București*, Caiete ARA, Arhitectură, Restaurare, Arheologie, 1, 2010, p. 147 - 148.

7. Vezi nota 4.

8. În luna decembrie a anului 2011, au continuat lucrările edilitare pe strada Șelari, tronsonul dintre strada Smardan și Splaiul Independenței, cercetările arheologice ducând la descoperirea parțială a Hanului Verde, ce distrugea și suprapunea parțial zidul de incintă al Curții Domnești. Cercetarea arheologică este în curs de desfășurare, iar rezultatele obținute vor face subiectul unui alt raport.

9. Gh. Mănușu-Adameșteanu - responsabil, Elena Gavrilă, Theodor Ignat, Raluca Iuliana Popescu (MMB), Andrei Măgureanu, Adina Boroneanț, Meda Toderăș (IAB), Panait I. Panait (UCDC București), București. Centrul istoric - str. Gabroveni, CCA 2009, p. 270-271; V. Apostol, Șt. Bâlici, op. cit, p. 142-146

10. Aceste informații vor fi completate după primirea planurilor realizate de arhitecți, până în acest moment nu avem decât un raport parțial, pe tronsonul dintre străzile Lipsani și Covaci.

11. Capătul nordic este distrus de o serie de cinci conducte de protecție cabluri, fața sa vestică este parțial distrusă de traseul conductei de apă iar zona centrală este distrusă pe toată lungimea sa pe o lățime de 0,35-0,40 m, de către un cablu de curent.

12. Fața sa vestică este parțial distrusă de traseul unei conducte de apă, zona centrală este distrusă pe toată lungimea sa pe o lățime de 0,35-0,40 m, de către un cablu de curent, iar fața sa estică nu a putut fi cercetată deoarece se afla sub trotuarul estic al străzii.

13. Trotuarele de pe această stradă nu au fost reabilitate.

Abstract:

Archaeological excavation of Selari Street, in the old centre of Bucharest, revealed different stages of evolution of this important street going along the west part of the princely court in Bucharest. The foundation of two 18th century buildings were discovered to the south of the Lipsani St.

On the eastern side of the street was found a brick wall built in 17th century to protect the Princely Court. The wall suffers a major restoration during the reign of Constantin Brâncoveanu, at the beginning of 18th century. After the Princely Court was partitioned and sold, in 19th century, new buildings appeared.

100. București

Punct: Centrul istoric - str. Stavropoleos, tronsonul dintre str. Smârdan și str. Poștei

Cod sit: 179132.126

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 1/2011, autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 44/2011

Colectiv: Gheorghe Mănușu-Adameșteanu - responsabil, Raluca Iuliana Popescu, Camelia Mirela Vintilă, Cristina Mitroi (MM București), Andrei Măgureanu (IAB)

În perioada mai-august 2011, pe strada Stavropoleos au avut loc lucrări edilitare (înlocuire rețele apă-canal, gaze¹, reabilitarea sistemului rutier²) efectuate sub supraveghere arheologică, care au prilejuit identificarea urmelor vechii străzi de lemn precum și a laturii sudice a hanului Greci³.

Hanul Greci

Acest han face parte dintre marile edificii bucureștene de acest fel, care aveau în mijloc o biserică. Edificiul de cult a fost ridicat în a doua jumătate a sec. al XVI-lea, probabil pe la 1564-1565, pe locul cuprins astăzi între străzile Lipscani, Smârdan, Stavropoleos și Poștei. În jurul bisericii, în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, a fost ridicat un han format din mai multe corpuri, construite treptat, în perioade diferite de timp, în funcție de posibilitățile constructorului. Din cauza proastei administrări, precum și a numeroaselor calamități care au lovit capitala, atât biserica cât și hanul ajunseseră într-o avansată stare de degradare, ambele fiind demolate în a doua jumătate a secolului XIX.

Cercetările arheologice preventive din 2007⁴ – 2008⁵ au dus la descoperirea laturilor de N (pe strada Lipscani, în dreptul numerelor 18-20) și E (pe str. Smârdan, între str. Stavropoleos și str. Lipscani) ale acestui important han, precum și o parte din cimitirul bisericii Ghiorma Banul-biserica Greci⁶. Au fost surprinse două faze majore și mai multe faze minore (reparații și compartimentări) ale existenței acestui important edificiu. Prima fază a hanului, a fost surprinsă pe latura de N, pe cca. 87 m lungime și aproape 4 m lățime, spre S ea fiind distrusă de clădirea BCR, dar și de faza II.

Și pe strada Stavropoleos au fost surprinse cele două etape de funcționare ale hanului Greci⁷. În urma "marei foc" din 23 martie 1847, au fost impuse noi măsuri edilitare⁸, printre care și lărgirea străzii Stavropoleos, moment în care clădirea hanului a fost mutată pe un nou amplasament, mai la N, identificat arheologic cu faza a II-a de construcție.

Prima fază, aflată la o distanță aproximativă față de aliniamentul actual al clădirilor, cuprinsă între 4,25 m (în apropierea intersecției cu strada Smârdan) și 6,30 m (în fața intrării în han), a fost surprinsă pe o lungime de cca 62 m. Fragmentele păstrate din latura sudică a hanului (Z69, Z68, Z67, Z66, Z65, Z27, Z60, Z59, Z50, Z45 și Z42), au fost surprinse, pe traseul conductei de gaze, la cota de -0,91-1,12 m față de nivelul actual de călcare și au o lățime de cca. 0,65-0,70 m. La cca 45 m V față de strada Smârdan, puțin spre E de altarul bisericii Stavropoleos, se află accesul carosabil în incintă, ce avea o deschidere de cca 3,70 m.

De-o parte și de alta a intrării se observă doi contraforți interiori (Z48 și Z49), țesuți cu zidul de incintă. Aceștia au fost surprinși la cota de -1,12 m față de nivelul actual de călcare. Aveau lungimea de 0,55 m, o lățime de 0,80 m și o înălțime păstrată de 1,10 m. Au fost construiți din cărămizi (29 x 15 x 5 cm), cu rosturi groase de 3-4 cm, câteodată chiar 5 cm, umplute cu un mortar alb-gălbui, dur, cu nisip și pietricele în compoziție. În zona intrării, zidul de incintă are elevația, păstrată pe cca 0,77 m înălțime, cu un aspect îngrijit, cu asize regulate (cărămizi cu dimensiunile de: 26 x ? x 4 cm; ? x 14 x 4 cm), cu rosturi groase de 3-3,5 cm, umplute cu un mortar galben nisipos. Fundația, cu o înălțime de 0,38 m, este retrasă cu 4-5 cm față de linia zidului și este alcătuită din cărămizi fragmentare amestecate cu mortar.

La N de latura sudică a hanului, au fost dezvelite parțial⁹ nouă ziduri (Z58, Z57, Z56, Z54, Z52, Z51, Z47, Z46 și Z44) perpendiculare pe aceasta, ce delimitau încăperile hanului. Distanțele dintre ele sunt cuprinse între 1,60 și 4,50 m. Zidurile sunt adosate la zidul de incintă, au grosimi cuprinse între 0,40-0,60 m, adâncimi de fundare diferite și sunt distruse în capătul de nord de traseul vechii țevi de gaz.

Cea de-a doua fază a hanului, realizată după alinierea din 1849, a apărut în timpul săpăturilor, doar sporadic, prin câteva fragmente din zidul de incintă (Z70, Z64, Z63, Z62 și Z61). Aceasta era retrasă față de vechea latură sudică cu cca 0,70 m în capătul estic și cca 1,60 m la cca 15,00 m V față de strada Smârdan. Zidul a fost surprins la cca 0,50 m față de nivelul actual de călcare și a fost cercetat pe o înălțime de cca 0,92 m față de nivelul de surprindere,

fără a-i fi atinsă baza, din cauza spațiului limitat¹⁰. Avea o lățime de cca 0,60 m și era alcătuit din cărămizi (26x13,5x3 cm), cu rosturi groase de 2-3 cm, bine umplute cu un mortar friabil, cu pietricele de 1-2 cm în compoziție.

Incinta, fiind dispusă puțin în diagonală față de actualele clădiri, continuarea zidurilor nu a mai putut fi surprinsă în zona bisericii Stavropoleos, ele intrând sub trotuar, care nu a fost cercetat.

Cimitirul bisericii Ghiorma banul-Greci

Spre deosebire de săpăturile de pe strada Lipscani, din anul 2007, în care au fost descoperite peste 58 de morminte din cimitirul bisericii Ghiorma banul-Greci, pe strada Stavropoleos au fost localizate doar oase umane, cele mai multe între Z 52 și Z 58, care au fost deranjate de diverse intervenții moderne¹¹.

Strada de lemn

În urma supravegherii arheologice necesare pentru înlocuirea cablurilor electrice, a conductei de apă și a canalizării, pe toată lungimea străzii, până în fața bisericii Stavropoleos, au fost descoperite segmente din vechea stradă de lemn. La cca 6 m S față de actuala clădire BCR și la V de strada Smârdan, a fost realizată o secțiune, denumită convențional S.I, orientată E-V, cu o lungime de 54 m și o lățime de 1,60 m.

La 0,65 m V față de capătul de E, la cota de -1,50 m față de nivelul actual de călcare, a apărut un prim segment, bine conservat din strada de lemn. Acesta cu o lungime păstrată de cca 8 m și o lățime surprinsă de cca 0,60-1,60 m, era alcătuit din două rânduri de bârne de lemn, așezate într-un sol negru, lutos amestecat cu fragmente de lemn putrezit. La cota de 1,60 m față de nivelul actual de călcare, se afla un rând de bârne ("urși"), orientate pe axul lung al străzii (E-V), ce aveau o lungime păstrată de 1,80-2,20 m și o lățime de cca 0,20-0,30 m, cu rolul de a susține podina din "blăni" de lemn. Aceasta era formată din bârne dispuse perpendicular pe axul străzii (N-S), ce aveau o lungime surprinsă de 1,50 m, o lățime de 0,20-0,25 m și o grosimea cuprinsă între 2,5 și 5 cm. "Blănilor" erau fixate cu cuie din lemn cu diametrul de cca 3 cm.

Cel de-al doilea segment conservat, se afla la cca 5,50 m V față de primul și a fost surprins la cota de -1,51-1,55 m față de actualul nivel de călcare, pe o lungime de 9 m și o lățime de 0,30 m. S-a putut observa că tronsonul respectiv se dezvoltă la N de S. I.

Pentru o mai bună cercetare a vechii podiri a străzii¹², a fost realizată o nouă secțiune la S de S.I, denumită convențional S.II, având lungimea de 54 m și lățimea de 1 m. La cota de 1,26-1,60 m față de nivelul actual de călcare, au fost descoperite mai multe bârne de lemn provenind din două niveluri de funcționare ale podului de lemn.

Note:

1. Lucrările au avut în vedere schimbarea rețelelor de utilități, fiind păstrat vechiul amplasament.

2. Pentru protejarea zidurilor hanului, a fost modificat proiectul de reabilitare rutieră, fiind turnată o placă de beton mai subțire și nu s-a mai intervenit pe trotuarul de pe această parte a străzii.

3. Cea mai mare parte a hanului este suprapusă de actuala clădire a BCR – CEC.

4. Pentru rezultatele cercetărilor arheologice din anul 2007 vezi Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, responsabil, Raluca Popescu, Elena Gavrilă, Cristian Nestorescu, Tiberiu Zambory (MMB), Andrei Măgureanu, Adina Boroneanț, Meda Toderăș, Dorin Sârbu (IAB), București. Punct: Centrul Istoric, str. Lipscani, sectorul dintre str. Eugeniu Carada și str. Smârdan, CCA 2008, p. 63-64.

5. În cursul anului 2008 s-au efectuat doar câteva sondaje pe latura de est a hanului, rămase inedite, care au confirmat informațiile obținute în cursul anului 2007.

6. Gheorghe Mănușu-Adameșteanu, Raluca Popescu, Andrei Măgureanu, Adina Boroneanț, Biserica "Ghiorma Banul-Greci", în

Arheologia Credinței. Cercetări arheologice la biserici bucureștene, vol I, Ed. Semne, București 2011, p. 171-192.

7. Structurile de zid identificate în săpătură au fost documentate de arhitectul Virgil Apostol de la MNIR.

8. Vezi raportul arhitecților http://simpara.ro/editura/rcib/03_hanul_greci/memoriu.pdf.

9. Ele au putut fi înregistrate doar pe traseul străzii, deoarece pe trotuar nu s-a lucrat.

10. Se afla între trotuar, care nu a fost săpat și vechea țevă de gaz, care în anumite segmente îi distruge fața sudică.

11. Vechea țevă de gaz și diverse cabluri electrice.

12. Cu excepția vestigiilor de la hanul Greci, respectiv hanul Stavropoleos, pe tot acest tronson al străzii Stavropoleos, nu au fost surprinse ale elemente de zidărie.

Abstract:

The rehabilitation of the infrastructure on the Stavropoleos St. (between Smârdan St. and Poștei St.) in 2011 has brought to light the foundations of the Greci Inn (62 m its southern side) and parts of the wooden "bridge" dating back to the 18th-19th century. The Greci Inn may be among the greatest edifices of its kind in Bucharest, having a church inside the walls. There are no accurate data on the construction of the inn, but it is a fact that it was erected much later than the mid-16th century church of Ghiorma Banul. It was built in early 18th century.

In late 18th century, the entire inn had 13 shops and upstairs the living quarters. The inn was demolished in the second part of 19th century.

The archaeological researches from 2011 has shown the two important stages of this Inn.

101. București

Punct: Centrul Istoric - str. Lipscani nr. 30

Cod sit: 179132.126

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 114/2011

Colectiv: Gheorghe Mănușu-Adameșteanu – responsabil, Raluca-Iuliana Popescu, Elena-Florentina Gavrilă, Cristina Mitroi, Cristian Nestorescu (MM București), Andrei Măgureanu (IAB)

Între 21 iunie – 06 iulie 2011 au fost efectuate cercetări arheologice preventive pe un teren cu o suprafață de 90 mp situat în strada Lipscani nr. 30, sectorul 3, în Centrul istoric al orașului București. Pe acest amplasament se află pivnițele unei clădiri (casă cu prăvălie, sfârșitul sec. al XIX-lea) înscrisă în L.M.I. 2010 (nr. 1300 B-II-m-B-19027). Cercetările s-au constituit, arheologic, ca o continuare a descoperirilor rezultate ca urmare a săpăturilor realizate în anul 2010 pe suprafața parcelelor învecinate de la nr. 32-34¹. Atunci au fost cercetate mai multe complexe datate în secolele XVI²-XIX: fundații și pivnițe ce aparțineau unui număr de șase clădiri, locuințe și gropi menajere, precum și o conductă de apă.

Cercetările arheologice din anul 2011 au scos la lumină câteva structuri de zidărie din secolul XVIII, fundațiile unei case de la jumătatea secolului XIX, zidurile de fundație și subsolul unei clădiri de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX³, precum și o serie de complexe arheologice (o locuință și mai multe gropi menajere) anterioare acestora (sec. XVI)

Structuri de zid din secolul al XVIII-lea

Cea mai veche structură de zidărie de pe această parcelă,

denumită convențional amenajare 6 (numerotarea s-a făcut în continuarea celor descoperite în anul 2010), pare să reprezinte resturile unei fântâni construite în sec. XVIII. A fost surprinsă la cca 0,30 m S față de limita nordică a proprietății și la o adâncime de - 2,34 m față de nivelul de călcare al străzii Lipscani. Amenajarea 6 a fost zidită în asize de cărămizi acoperite la exterior cu un mortar alb-gălbui, nisipos, destul de dur. Forma sa era ușor tronconică, partea inferioară având un diametru exterior de cca 1,50 m, iar grosimea peretelui era de 0,25 m. În partea superioară s-au mai păstrat elemente care sugerează că avea gura de formă rectangulară. A fost cercetată pe o înălțime de 2,10 m, fără a se ajunge la baza ei datorită riscului de prăbușire a zidurilor, săpătura oprindu-se la cota maximă de - 4,45 m față de nivelul de călcare al străzii Lipscani. Adosat cu amenajarea 6, la E de aceasta, se află Z 204, orientat N-S. A fost cercetat pe o înălțime de 2,30 m. Este construit din cărămizi dispuse în asize, mai puțin în partea superioară, arcuită, în care cărămizile sunt dispuse radial. Este acoperit cu un mortar alb-gălbui, nisipos, destul de dur.

Structuri de zid din secolul XIX

În partea nordică a terenului au fost descoperite o parte din fundațiile unei case construite la jumătatea secolului XIX, denumite convențional Casa 8. Se păstrează foarte bine două ziduri perpendiculare ce fac corp comun: primul, orientat N-S, care delimitează la est clădirea (Z 224) și cel de-al doilea (Z 223), orientat E-V, care desparte două încăperi (Camera 1 spre N și Camera 2, spre S). Z 224 are o lungime păstrată de 8,90 m, o lățime de 0,60 m și o înălțime păstrată de 1,70 m, iar Z 223 are o lungime de 2,90 m, o lățime de 0,54 m și o înălțime păstrată de 2,34 m. La cele două ziduri, cu cărămizile la vedere (24,5 x ? x 3 cm; 25 x 11,5 x 3 cm; ? x 12,5 x 3,5 cm), a fost folosit un mortar alb, dur, cu pietricele și pigment de var în compoziție. Fața V a Z 224 și cea N a lui Z 223 au un aspect neglijent, nu au o linie regulată și sunt acoperite în mare parte de scurgeri de mortar. Din casa 8 mai face parte și un alt zid, lipit de fundația casei de la nr. 28, denumit convențional Z 18, la care se adosează Z 223. În ultima etapă de existență a clădirii, au fost efectuate lucrări de consolidare, prin ridicarea unor ziduri de cămășuială pentru Z 223 (denumit Z 225) și pentru zidul care delimitează proprietatea la V (denumit Z 226), astăzi aflat sub clădirea de la nr. 28.

Structuri de zid din secolele XIX-XX

Casa 8 a fost distrusă la sfârșitul secolului XIX, pe locul său fiind ridicată o altă clădire, denumită convențional Casa 6, ale cărei fundații se păstrează pe întreaga parcelă de la nr. 30. Clădirea apare reprezentată pe planul orașului București din 1911⁴.

O încăpere și un grup sanitar al casei 6, aflate în colțul de SV al terenului de pe strada Lipscani nr. 30, au fost cercetate în campania din anul 2010. Imobilul era alcătuit din două corpuri de clădire separate de o curte interioară de mici dimensiuni. Din corpul de clădire aflat spre stradă s-au păstrat zidurile de fundație ale unei încăperi ample (Z 213, Z 214), ce cuprindea întregul spațiu păstrat al casei 8, precum și o pivniță cu tavan boltit, ce avea 7,40 m lungime și 3,26 m lățime.

Zidurile pivniței (Z 206, Z 207, Z 208 și Z 209), fac corp comun și au fost construite din cărămizi (27x12x5,5 cm), cu rosturi înguste de 0,5-1 cm grosime, umplute cu mortar alb-gălbui cu nisip și pietricele în compoziție. Pe laturile de E și V au fost practicate două deschideri spre imobilele învecinate (numerele 28 și 32). Pivnița era acoperită de o boltă, alcătuită din cărămizi dispuse pe cant (28 x 13,5 x 5 cm), cu rosturile de 2 cm, umplute cu un mortar alb, dur. Spre curtea interioară, în zidul de S al pivniței (Z 207) pe o lungime de 0,94 m a fost practicată o răsufătoare. La - 3,15 m față de nivelul de surprindere al bolții se afla podeaua realizată dintr-un strat gros de ciment, folosită în secolul XX. Accesul se făcea printr-o

scară elipsoidală, din care se păstrează 12 trepte. La V de scară s-au păstrat fundațiile unei anexe.

În curtea interioară au fost descoperite două amenajări, circulare în plan, realizate din cărămidă. Cea aflată la sud, amenajarea 5 (avea un diametru interior de 2,30 m, o lățime de cca. 0,33 m și o adâncime cercetată de 3,87 m față de nivelul de surprindere), reprezintă un decantor pentru grupul sanitar cercetat în anul 2010, de care este și legată prin Z 227.

Complexele de locuire din secolul XVI

În suprafața cercetată au apărut și o serie de complexe anterioare structurilor de zid: gropi menajere și o locuință.

În colțul format de Z 223 și Z 18, tăiată de acestea, la cota de -3,04 m față de nivelul de călcare al străzii Lipsani, a fost descoperită o groapă (complexul 4). În plan, groapa avea o formă rectangulară, cu colțurile rotunjite: ea a fost cercetată la N de Z 223 și la S de Z 225, în colțul format de acesta din urmă cu Z 226. În această zonă groapa a fost surprinsă la cota de 3,16 m față de nivelul de călcare al străzii Lipsani și avea cca 2,50 m lungime și 0,46 m lățime. Aceasta a fost cercetată pe o adâncime maximă de 1,30 m, fundul ei aflându-se la cota de 4,46 m, în stratul de pământ galben-verzui, steril din punct de vedere arheologic. La cca 0,90 m deasupra fundului gropii există un strat de fragmente de cărămidă și lut ars, fragmente ceramice și cahle din secolul XVIe, gros de 0,15-0,20 m. Ulterior groapa a fost umplută cu pământ amestecat galben-cenușiu.

Sub groapa prezentată mai sus, a fost identificat un complex, cu pereții puternic arși. Acesta, la nivelul de surprindere, avea o lățime de 1,10 m (măsurată pe profilul de sud, aflat sub Z 223). Pereții arși s-au păstrat pe o înălțime maximă de 1,40 m. Umplutura, alcătuită din pământ ars, avea o grosime de cca 1,30 m. Pe fundul complexului se afla un strat de cărbune cu o grosime de 3-4 cm. Baza sa se află la cota de 5,12 m față de nivelul de călcare al străzii Lipsani și este amenajată într-un strat de pământ amestecat cu pietriș și nisip. Având în vedere relația cu complexul 4, putem presupune că acest complex a funcționat în cursul secolului al XVI-lea.

În interiorul pivniței de la casa 6, la cota - 3,20 m față de nivelul de nivelul de călcare al străzii Lipsani, la 1,06 m E față de latura de vest (Z 208), a apărut o pată de arsură și cărbune, ce a primit denumirea convențională de complexul 5. Avea o formă dreptunghiulară, cu o lungime păstrată de cca. 1,30 m și o lățime de 0,80 m. A fost cercetat pe o adâncime de cca 0,23 m. Din umplutură au apărut mai multe fragmente de cahle disc și de cahle cu mijloc circular-concav din secolul XVI.

Locuința 1

La cota de - 3,90 m față de nivelul de nivelul de călcare al străzii Lipsani, în colțul de SE al pivniței, a apărut umplutura unei locuințe, cu o formă rectangulară (Locuința 1). Avea o lungime de cca 4,10 m, o lățime de 1,80 m și o umplutură formată dintr-un pământ negru, amestecat cu cărbune, rare fragmente de cărămidă și fragmente ceramice întregibile. Materialul ceramic provine din secolul XVI și este compus din oale cu toartă, capace, castroane și farfurii smălțuite, cahle disc.

Note:

1. Pentru rezultatele cercetărilor arheologice din anul 2010 vezi Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, Raluca-Iuliana Popescu, Elena Florentina Gavrilă, Florina Cristina Mitroi (MMB), Andrei Mircea Măgureanu, Adina-Elena Boroneanț, Meda Toderaș (IAB), București. Punct: Centrul Istoric, str. Lipsani nr. 32 – 34, CCA 2011, p. 169-171.

2. La analiza întregului material s-a constatat că Locuința 2, descoperită în anul 2010, se datează la sfârșitul secolului al XVI-lea, vezi Maria Venera Rădulescu, Cahle de la sfârșitul secolului al XVI-lea descoperite în Centrul Vechi al orașului București, pp. 116-139, în O jumătate de veac în slujba istoriei Bucureștilor. Omagiu

profesorului Panait I. Panait la 80 de ani, volumul II, București 2011.

3. Structurile de zid identificate în săpătură au fost documentate de un colectiv de arhitecți compus din: Virgil Apostol, Ștefan Bălici și Claudia Apostol.

4. «Planul perspectivă al orașului București», Petre Ambrosiu 1911.

5. Cahlele au fost datate de doamna dr. Maria Venera Rădulescu, căreia îi mulțumim pe această cale.

Abstract:

Rescue archaeological excavations on the No. 30 Lipsani St. brought to light the remains of a 16th century wooden habitation structure, a fountain of 18th century, as well as walls of various buildings dating to the 19th–20th centuries and several archaeological complexes with pottery fragments and tiles from the 16th century. The results obtained during the 2011 excavations on Lipsani Street come as completion of those of the 2010 excavations, improving our knowledge on the urban structure of medieval Bucharest.

102. București

Punct: Piața Universității

Cod sit: 179132.34

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 207/2010, autorizațiile de cercetare preventivă nr. 291/2010, 1/2011

Colectiv: Gheorghe Mănucu-Adameșteanu – responsabil, Raluca-Iuliana Popescu, Elena-Florentina Gavrilă, Theodor-Aurelian Ignat, Camelia-Mirela Vintilă, Cristian Nestorescu, Florina Cristina Mitroi, Alexandra Dolea, Alina Mușat, Marius Streinu (MM București), Andrei Măgureanu - responsabil sector, Adriana Panaite, Despina Măgureanu, Adina Boroneanț, Meda Toderaș (IAB)

În anul 2010 a demarat Proiectul de Investiție Parcarea subterană din Piața Universității, Centrul Istoric București, zonă definită între străzile B-dul Regina Elisabeta, str. Toma Caragiu și B-dul I. C. Brătianu.

Pe suprafața afectată de proiect era semnalat Situl arheologic Piața Universității înscris în LMI 105/2004 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, Cod B-I-1-B-17893, carou cadastral XIII-14 (Nr.126, „Fundațiile Ansamblului Sf. Sava”, nr.127 „Necropola – Secol XVI-XVII”

Primele știri se referă la biserica pârcaľabului Andronache, menționată la începutul secolului al XVII-lea. Căľătorul Paul de Alep, trecând prin București în 1656, găsește aici „o mănăstire mică”. Ea se afla pe extrema nordică a Bucureștilor, fiind închinată Sfantului Mormânt. Ca atare, era și locul de găzduire a trimișilor Patriarhiei de la Ierusalim pentru primirea drepturilor materiale dar și a căľugărilor ucrainieni sau ruși, aflați în drum către Orașul Sfant în hagealac. Au rămas de la aceștia unele descrieri ale monumentului Sf. Sava din București sau a unor evenimente legate de prezența unor înalți prelați, cum a fost patriarhul Hrisant Notara, îndrumătorul lui Constantin Vodă Brâncoveanu (1688-1714) în inițiativele sale pe plan cultural. Către sfârșitul secolului al XVII-lea ansamblul monastic era într-o stare dificilă, fapt ce nu l-a împiedicat pe Șerban Vodă Cantacuzino să organizeze la Sf. Sava „școala de înaltă obște”, ceea ce înseamnă că în jurul bisericii se găseau nu numai chiliile și casa egumenească, ci și clădiri de învățatură.

Cel care a ridicat această primă școală domnească din

București la rangul unei Academii a fost Constantin Brâncoveanu, în anul 1695, fiind slujit de eminenți profesori formați la Stambul sau în universitățile italiene, la Viena și Halle. Primul director a fost Sevastos Chimenitul, înmormântat în 1702 la Sf. Sava. Învățățul Al. Helladius, instruit în 11 academii occidentale, vizitând, în 1713, Bucureștii, consemnează că această școală „merită numele de Academie”.

Tot lui Constantin Brâncoveanu i se datorează prima mare refacere a complexului Sf. Sava prin construirea unui impunător corp de săli de clasă, internat, pentru studenți, casă parohială, cea a profesorilor, poarta de zid de la actuala intersecție a Bd. Regina Elisabeta cu str. Academiei, cea mai importantă pentru accesul în incintă, venindu-se de pe actuala Calea Victoriei, dar și o impunătoare biserică zidită după eșuarea încercărilor de refacere a lăcașului rămas de la Andronache Pârcălabul.

Noua biserică era elogios apreciată de contemporani, așa cum făcea și mitropolitul Ierotei sau grupul de călugări de la Cernigov ș.a. Numărul studenților, în etapa de început, de 200 de tineri a ajuns, către sfârșitul secolului XVIII, la 400, fapt ce la determinat pe domnitorul Alexandru Ipsilanti să efectueze, în 1779, a doua mare lucrare cu extinderi și completări, construcții necesare primei biblioteci publice în București, Muzeului de Antichități, tipografia Academiei, la care se adăugau cele gospodărești ș.a.

Prima menționare cartografică a bisericii de la Sf. Sava este reprezentată de planul întocmit de F.J. Sultzer spre finalul secolului al XVIII-lea (Nr 15-Monastirea Sf. Sava). Ulterior, la mijlocul secolului al XIX-lea, ansamblul de la Sf. Sava apare detaliat, cu toate clădirile componente (Fig. 1/2). Tot atunci, biserica și o parte a clădirilor au fost surprinse și de primele fotografii ale Bucureștilor, în panoramele executate de Carol Pop de Szathmari (Fig. 1/1) sau de Ludwig Angerer.

Singurele cercetări arheologice, având tot un caracter preventiv, efectuate în zonă au fost cele din anul 1972, atunci fiind prilejuite de lucrări pentru rețeaua de telefonie. Desfășurate în apropierea trotuarului bulevardului Regina Elisabeta, în fața statuii lui Mihai Viteazul, cercetările lui Panait I. Panait au dus la identificarea bisericilor Sf. Sava, ambele cu plan triconc și a cimitirului din jurul acestora¹.

În anii 2010 (septembrie-decembrie) – 2011 (februarie-iulie), cercetarea arheologică a constat în supravegherea decapării mecanice și, apoi, în cercetarea manuală a vestigiilor identificate. Datorită complexității sitului și pentru obținerea unor informații cât mai complete despre situațiile arheologice întâlnite, arheologii li s-au alăturat specialiști din domenii conexe (arhitecți, antropologi, arheo-zoologi, conservatori-restauratori, numismați).

Suprafața afectată de proiect (10300 mp) a fost împărțită într-o rețea de carouri cu dimensiunile de 10 x 10 m, numerotate de la 1 la X. În cadrul acestora, au fost deschise casete și secțiuni, în conformitate cu situația din teren, păstrându-se martori în rețea, care să acopere situația stratigrafică a sitului atât pe direcție N - S, cât și pe direcție E - V. Cercetarea a început prin deschiderea unui șir de casete pe latura de nord a suprafeței afectată de proiect, la sud de bulevardul Regina Elisabeta. Casetele cu dimensiuni variabile impuse de situația din teren, au fost săpate de la V spre E, între ele fiind lăsați martori de cca 2 m. Ulterior, cercetarea s-a extins spre S, acoperind întreaga suprafață. În zona în care au fost identificate cimitirele bisericilor, dar și acolo unde cercetarea a impus martorii au fost demontați.

În cele două campanii de cercetări au fost descoperite case de târgoveți, conducte de apă, gropi menajere și puțuri de apă, clădiri ale ansamblului mănăstiresc Sf. Sava, cele două biserici ridicate pe aceste locuri, precum și cimitirele acestora. Unele dintre acestea fac subiectul acestei sumare prezentări.

Bisericile

Prima biserică, construită conform tradiției la sfârșitul secolului al XVI-lea, de Andronache pârcălab, este atestată documentar pentru prima dată la 23 aprilie 1619, dar, pe baza monedelor identificate până în prezent, putem presupune o funcționare a cimitirului și implicit a bisericii spre mijlocul sec. XVI.

Biserica, de mici dimensiuni, este aproape în întregime sub trotuar și sub carosabilul bulevardului, în suprafața cercetată fiind surprinsă doar o parte din absida sudică a naosului, pe o lungime de 2,50 m. Are un plan hexagonal, cu latura de 1,02 m, cu elevația surprinsă pe o înălțime de 0,33 m. Fundația, realizată în plan circular, complet înneacă în mortar, a fost cercetată doar pe o înălțime de 0,50 m, fără a se atinge talpa fundației. La limita dintre elevație și fundație se observă o plintă, cu o lățime de 0,04-0,06 m. Cărămizile (25,5 x 12 x 3/4 cm) sunt legate cu un mortar alb, dur, de bună calitate. Din cercetările efectuate în 1972 reiese clar existența unui pronaos și naos continuat cu altar.

A doua biserică a fost ridicată de Constantin Brâncoveanu în 1707, pe locul celei vechi. Conform pisaniei aceasta a fost gata la 20 iulie 1709. Biserica mare este bine conservată și are lungimea de 26,20 m (25,5 x 12 x 3/4 cm). Este alcătuită din pridvor (L-4,60 m, l-3,00 m), pronaos (L-7,50 m, l-3,00 m), naos și altar cu absida în plan hexagonal (latura 2,10 m). Zidurile pridvorului au o grosime de 1,60 m, aceasta datorându-se existenței unui turm clopotniță, vizibil încă pe fotografiile de epocă de la 1860-1870. Celelate ziduri au grosimea de cca 1 m. Elevația prezintă tiranți din lemn, dispuși pe axul lung al zidului.

Clădiri ale ansamblului „Sfântul Sava”

Casa 1 este orientată NV-SE și reprezintă o construcție aparținând incintei mănăstirii Sf. Sava, înregistrată în planul Borroczyń. Aceasta reprezintă un corp de clădire aflat la sud de intrarea în incinta complexului mănăstiresc. Casa are o lungime maximă cercetată de 12,30 m și lățimea cercetată de 5 m., fiind surprinse trei încăperi, toate cu ziduri țesute între ele. Lângă casa 1 și zidul de incintă a fost identificat și unul dintre pilonii intrării.

Casa 5 este o construcție marcată pe planul Borroczyń ca aparținând ansamblului mănăstirii Sf. Sava, este orientată E-V. Clădirea a fost cercetată pe o lungime de 40,80 m și o lățime de 13,50 m, fiind identificate 18 încăperi, dintre care 2 sunt pivnițe, 2 anexe și 2 holuri. Pivnițele au fost identificate în colțul de S-V al casei, neavând legătură una cu cealaltă. Prima are marcată intrarea printr-un gârlici, dispus pe latura de N și este reprezentată de o singură încăpere, iar cea de-a doua are două camere, trecerea între ele fiind realizată printr-un arc boltit.

Casa 7, construcție marcată pe planul Borroczyń ca aparținând ansamblului mănăstirii Sf. Sava, este orientată N-S. În interiorul casei au fost identificate 4 camere. Camerele 1 și 4 nu au fost cercetate integral deoarece acestea se continuă spre S, în afara zonei afectate de proiect. La o cotă superioară, suprapunând zidurile deja menționate au fost identificate alte două ziduri, care aparțin unei alte faze de funcționare a casei, când aceasta este compartimentată. Casa 7 avea o pivniță, care aparține foarte probabil celei de-a doua faze de funcționare a casei. Din acesta a fost identificat un singur zid, care se află sub trotuarul ce reprezintă limita sudică a zonei afectate de proiect.

Construcții aparținând țesutului urban

Casa 2, orientată NV-SE se află la 10,50 m V de casa 1. Două segmente de zid ale acestei case apar în marginea sudică a zonei cercetate. Reprezintă o construcție datată anterior anului 1847, deoarece nu apare pe planul Borroczyń. Ea nu aparține complexului mănăstiresc. Dimensiunile casei sunt următoarele: lungime maximă de 9 m, lățime maximă de 9,80 m. Au fost cercetate, parțial, două încăperi și o pivniță, demolată aproape în întregime, până la baza fundațiilor.

Casa 3, orientată V-E, a fost identificată în extremitatea sudică a zonei aflată în cercetare. Reprezintă o construcție datată anterior anului 1847 deoarece nu apare pe planul Borroczyn. Ca și casa 2 nici aceasta nu aparține complexului mănăstirii. Dimensiunile maxime ale acesteia sunt 23,20 m lungime și 2,50 m lățime cercetată. Spre deosebire de casele anterior menționate aici se observă o întoarcere spre N, casa având planul în forma literei „L”, cu latura lungă spre S, astfel încât lățimea maximă cercetată atinge 6,80 m, în capătul de E. Din ea au putut fi identificate 2 încăperi. Cercetarea lor este parțială ele continuând spre S, dincolo de zona afectată de proiect. Având în vedere lipsa inventarului care poate fi atribuit casei 3, aceasta fiind suprinsă doar la nivelul fundațiilor se poate sugera o datare a casei 3 doar pe baza relațiilor stratigrafice cu alte complexe și structuri de zid. Dintre acestea casa 4 reprezintă singurul reper mai sigur, ea putând fi datată spre mijlocul secolului al XIX-lea. Drept urmare casa 3 a funcționat la sfârșitul sec. XVIII și începutul celui următor.

Casa 4, orientată NV-SE, a fost identificată în jumătatea vestică a zonei afectate de proiect, aproape de limita acestuia și reprezintă o construcție înregistrată pe planul Borroczyn. Nu aparține complexului mănăstirii. Dimensiunile sunt următoarele: lungime maximă cercetată de 15,50 m și lățime maximă cercetată de 5,70 m. Au fost parțial cercetate 3 încăperi și o anexă, a cărei destinație nu poate fi precizată. Ca și în cazul casei 3 se observă o întoarcere, de data aceasta spre V, casa având planul în forma literei „L”, cu latura lungă spre E. Astfel, în capătul de N casa are o lățime de 10,20 m. Casa 4 suprapune casa 3. În ceea ce privește cronologia sa, în lipsa unui inventar datorită surprinderii sale doar la nivel de fundație, ne putem referii doar indirect prin raportarea la datarea unor alte complexe. Astfel, Casa 4 suprapune complexe 30 și 33 care se pot data în secolul al XIX-lea. De asemenea, este suprapusă de pavajul 1, ceea ce ne arată că nu mai era folosită spre sfârșitul secolului XIX. Ar rezulta o datare a folosirii casei 4 într-o perioadă relativ scurtă, spre mijlocul sec. XIX, ipoteză întărită și de menționarea sa pe planul Borroczyn.

Casa 6 este o construcție aflată la Vest de Casa 3. Relațiile dintre cele două clădiri nu se pot preciza. Datorită suprafeței foarte mici care a putut fi cercetată, ea dezvoltându-se dincolo de limitele proiectului, nu se pot face precizări în ceea ce privește orientarea clădirii sau dimensiunile sale. A putut fi identificată o singură încăpere, cercetată parțial.

Cimitir

Cimitirul bisericii Sf. Sava a fost cercetat pentru prima oară în 1972 de către Panait. I. Panait, care a identificat 12 morminte. Inventarul funerar se reducea la câteva monede, resturile unui costum prins cu copci, precum și o cărămidă pe care era scris numele preacuviosului Anania². Cercetatorul remarca la vremea respectivă densitatea inhumărilor în apropiere de zidul bisericii, fapt observat și în campania din 2010-2011. În cele două campanii au fost cercetate 676 de morminte. Mai ales în apropierea bisericii, mormintele sunt dispuse pe mai multe nivele succesive, fiind identificate circa 4 astfel de nivele, ele rărindu-se spre marginea cimitirului unde s-au observat cel mult 1-2 nivele. Observațiile indică morminte simple, cu indivizi orientați E-V, fără amenajări funerare speciale, de tip cavou. Este un cimitir de mahala, tipic pentru Bucureștiul secolelor XVI-XIX, asemănător celor cercetate la Sf. Dumitru sau Biserica Greci.

În ultima sa fază de utilizare, în preajma altarului bisericii au fost înmormântați ofițeri, așa cum demonstrează o piatră de mormânt, descoperită în poziție secundară, aparținând unui ofițer rus. Au fost descoperite 6 morminte de ofițeri, în toate cazurile fiind păstrate destul de bine părți din uniforma acestora, cu numărul unității din care făceau parte (2, 4 și 11).

Inventarul funerar al mormintelor este reprezentat din piese de port (butoni, nasturi, moși, babe), podoabă (cercei, inele) și cult (cruci). În multe dintre morminte au fost depuse 126 de monede,

apusene³ și otomane⁴, de cele mai multe ori perforate, depuse, în special, în mână.

În cimitir s-au descoperit și morminte cu cărămizi depuse ritual la cap, care aparțin unor călugări: pe una dintre acestea apare numele Anania, descoperită în săpăturile lui Panait I. Panait, în timp ce pe altele au fost incizate cruce, inițialele lui Iisus Hristos (I. X.) sau NIKA (gr. victorie).

Notă antropologică

Mihai Constantinescu, Mihaela Culea, Andrei Soficaru (ICAFR București)

Având în vedere faptul că un număr mare de morminte a fost deranjat, fie ca urmare a înmormântărilor secundare, fie ca urmare a unor construcții ulterioare, s-a constatat, în multe cazuri, prezența mai multor indivizi sau a resturilor osteologice provenind de la mai mulți indivizi, într-un mormânt. În ceea ce privește starea de conservare a scheletelor, menționăm că aceasta este în general bună, cazurile în care se constată exfolierea și deteriorarea puternică a oaselor fiind mai rare. Aciditatea solului și permeabilitatea, compoziția, temperatura și micro-organismele au afectat scheletele. O mare atenție a fost acordată afecțiunilor patologice ale materialului osteologic fiind știută importanța identificării deviațiilor oaselor de la condiția normală și în mod deosebit, distingerea deviațiilor cauzate de către agenții patologici și cele cauzate de către agenții tafonomici. S-a constatat astfel că, un număr mare de schelete prezintă urme de osteoartroză pe articulațiile epifizelor. Se remarcă atât sinostoza articulației vertebrelor (cervicale, toracale și mai ales lombare) cât și a fațetelor articulare. A fost înregistrat și un caz de rahitism, manifestat prin curbarea accentuată a diafizelor oaselor lungi, inclusiv a claviculelor și a omoplaților și prin prezența, pe capetele sternale a unor porozități anormale. Este vorba despre M 68 A, schelet aparținând unui copil, cu o vârstă cuprinsă în intervalul 8-10 ani.

Dintre cazurile deosebite, amintim pe cel al individului de sex masculin aparținând lui M. 111, al cărui craniu prezintă, în zona posterioară a parietalelor, o traumă liniară vindecată, produsă prin lovire - posibil cu un obiect ascuțit, lovitură care a provocat înfundarea suprafeței respective. Desigur, acesta nu este singurul caz în care s-a înregistrat o traumă provocată de o asemenea lovitură. Au mai fost înregistrate câteva coaste fracturate, un radius și o claviculă, aparținând unor indivizi diferiți, de sex masculin.

Notă privind fauna

Elek Popa, Valentin Radu, Adrian Bălășescu (MNIR)

Fauna studiată provine din mai multe complexe arheologice care sunt date ca provenind din perioada secolelor XVII-XVIII (C4, C5, C5a, C12, C17, C20, C22, C23b, C24, C25, C28, C57, C60) și dintr-un complex de secol XIX (C59).

Fauna prezintă toate caracteristicile unor resturi menajere: o puternică fragmentare, urme de tăiere (de dezarticulare și de decarnare), urme de dinți de carnivore, iar cele de ardere lipsesc în totalitate. Starea de conservare a materialului este relativ bună.

În cadrul materialului s-au identificat următoarele clase de animale: Mollusca (scoici), Aves (păsări) și Mammalia (mamifere). Resturile osoase studiate sunt în număr de 5244, dintre care predominante sunt cele de mamifere (99,6%), ceilalți taxoni sunt foarte slab reprezentați: scoicile cu 7 piese (0,13%) și păsările cu 14 (0,27%). Resturile faunistice studiate din diferitele complexe arheologice date ca aparținând secolelor XVII-XVIII (care sunt majoritatea) și de secolul XIX (C59) ne arată că populația Bucureștiului consuma cu predilecție carne de bovine, care sunt urmate ca preferință de către ovicaprine (în cadrul cărora resturile de ovine sunt predominante) și de abia apoi de către suine. Probabil și calul era consumat alimentară, dacă avem în vedere fragmentaritatea unora din resturile sale.

Datele biometrice prelevate pentru perioada secolelor XVII-XVIII nu arată diferențe notabile față de ceea ce se întâlnește pe teritoriul României în aceeași perioadă. Probabil animalele erau rase primitive care nu aveau o productivitate foarte mare. Ceea ce se remarcă în schimb este faptul că odată cu secolul XIX bovinele par a avea caracteristici dimensionale mai mari față de perioada premergătoare ceea ce se traducea prin existența unor animale mai mari și prin urmare mai rentabile din punct de vedere al cantității de carne pe care o puteau furniza.

Importanța lotului faunistic analizat este foarte mare și datorită faptului că pe teritoriul orașului București cercetările arheologice care au beneficiat și de analize arheozoologice pentru perioada medievală și modernă sunt rare. Astfel trebuie remarcat că până în prezent există doar un singur studiu arheozoologic publicat care se referă la Hanul Constantin Vodă (secolul XVIII)⁵.

Note:

1. Panait I. Panait, Consemnări arheologice privind Piața Universității din București, Cercetări arheologice în București 7, 2007, p. 195-209.

2. Ibidem, p. 200-202.

3. Monedele apusene au fost identificate de Ana-Maria Velter.

4. Monedele otomane au fost identificate de Aurel Vlăduț de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București

5. A.Bălășescu, D.Moise, V.Radu, La faune de l'auberge Constantin Vodă (XVIIIe s., Bucuresti, Roumanie). Revue belge de philologie et d'histoire 80, 2002, p.1449-1457

103. București

Punct: Șoseaua Gheorghe Ionescu Sisești, nr. 201, tarla 189, parcela 10

Cod sit: 179132.60

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 135/2011, autorizația de supraveghere arheologică nr. 80/2011

Colectiv: Gheorghe Mănușu-Adameșteanu – responsabil, Camelia-Mirela Vintilă (MM București)

Obiectivul asistenței arheologice din anul 2011, l-a constituit descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe edificabile de 210 mp, în vederea construirii unei locuințe proprietate personală.

Sit-ul „La Stejar” (LMI 2004: B-I-s-B-17864) se află în cartierul Băneasa, pe platoul unei terase înalte a malului nordic al Lacului Grivița. Dinu V. Rosetti, în anul 1929 descoperă aici o nouă fază a culturii Tei, pe care o numește faza „Stejar”¹.

Pentru fundațiile casei, au fost trasate șapte secțiuni: S. I - II, VII = 18,00 x 0,40 m, C. 1-9, orientate și numerotate de la nord la sud, perpendiculare pe malul lacului; S. III - VI = 11,00 x 0,40 m; C. 1-6, orientate și numerotate de la vest la est.

Stratigrafia S. II, profilul de vest, C. 3-4, Locuința 1:

- 0 - 0,05 m, strat vegetal;

- 0,05 - 0,33 m, strat de pământ negru cenușiu, compact, stratul cu depuneri arheologice;

- 0,33 - 0,93 m, strat de pământ negru amestecat cu cărbune, fragmente de chirpici, fragmente ceramice, care reprezintă nivelul de umplutură al Loc. 1;

- 0,93 - 1,08 m, strat de pământ galben lutos, steril din punct de vedere arheologic (sondaj pentru verificarea depunerilor de sub

locuință).

Pe suprafața secțiunilor și a casetelor cercetate au fost descoperite două locuințe cu câte un cuptor, pe baza inventarului ceramic fiind atribuite sec. X-XI (cultura Dridu). Din strat provin câteva fragmente ceramice din aceeași perioadă.

Trebuie specificat faptul că, pe acest lot, nu au fost descoperite complexe și elemente ale culturii materiale din epoca bronzului (cultura Tei), Hallstatt, II-I a. Chr și sec. VI-VII p. Chr., așezări care sunt cunoscute din descoperirile anterioare.

Locuința 1 – cuptorul 1, S. II, V, Casetele 1, 1A

La intersecția S. II (C. 3-4) cu S. V (C. 1-3), începând de la - 0,33 m față de nivelul actual de călcare, s-a constatat o concentrare de pământ negru amestecat cu cărbune, rare fragmente de chirpici, în care au fost găsite fragmente ceramice decorate cu linii în val și caneluri. Această concentrare, pe care am denumit-o convențional Loc. 1, intră în profilele de E și V ale S. II și în profilele de N și S ale S. V. Pentru cercetarea ei au fost deschise două casete: Caseta 1 (la intersecția S. II și S. V) = 4,75 m (pe direcția V-E) x 3,35 m (pe direcția - N-S) și Caseta 1A (la V de S. II) = 1,30 m (pe direcția V-E) x 3,35 m (pe direcția N-S); între Caseta 1A și S. II, a fost lăsat un martor de 0,5 m lățime.

În grund, între - 0,70 - 0,80 m, locuința are o formă dreptunghiulară cu o lungime de 2,80 m (latura V-E) și o lățime de 2,20 m (latura N-S). Axul locuinței este NV - S/E. Umplutura Loc. 1, cu o grosime de aproximativ 0,60 m, se termină la - 0,93 m, față de nivelul actual de călcare, fără a se surprinde urme ale unei podele.

Între - 0,60 - 0,72 m, în colțul de NV al Loc. 1, surprins în Caseta 1A, a apărut bolta unui cuptor, Cuptorul 1. Prelungirea deschiderii gurii cuptorului, aflată spre V, a fost surprinsă prin bucăți de pământ ars la portocaliu cu dimensiuni de: 13 x 10 cm; 11 x 6 cm; 8 x 6 cm; 10 x 6 cm. Pe partea stângă, la intrarea în cuptor, au fost descoperite fragmente ceramice de la patru vase borcan sparte pe loc. Cuptorul, orientat NV-SE, are o formă ovală, dimensiunile interioare fiind de 0,76 m x 0,66 m. Vatra, cu dimensiunile de 0,60 x 0,65 m, adâncită față de nivelul de călcare al locuinței, cu 5 cm, are crusta vitrificată (cu o grosime de 1 cm), sub ea urmând pe 4 cm difuziunea de arsură. Înălțimea păstrată a cuptorului este de 0,24 m. Deschiderea gurii cuptorului este de 0,70 m.

Inventarul locuinței se rezumă la fragmente ceramice lucrate din pastă aspră, cu nisip și mica în compoziție, cu miezul cenușiu (peste 50 de fragmente de la cca 8-10 borcane). Singura formă - vasul borcan de dimensiuni medii - are buza evazată, înaltă, cu marginea rotunjită cu o ușoară șanțuire pe mijloc și cu gâtul bine profilat. Există și vase cu buza răsfrântă, îngroșată și cu gâtul bine profilat. Decorul, prezent pe toată suprafața vasului, este reprezentat de incizii și caneluri orizontale. Pe umăr prezintă un fascicul de linii în val; pe un singur fragment, umărul fiind decorat cu linii de împunsături dispuse în unghi, executate cu pieptănul. Pe două fragmente se păstrează mărci de olar - un cerc cu raze.

Ceramica cenușie descoperită în Loc. 1 se rezumă la trei fragmente: o toartă de la un ulcior și de două fragmente de la un vas de mari dimensiuni (oală-borcan, urcior?). Multe dintre fragmentele ceramice prezintă urme de ardere secundară pe ambele fețe, vasele rămânând pe loc datorită unui sfârșit violent.

Locuința 2 – cuptorul 2, S. I, S. VI, Caseta 2 - 2A

În S. I (C. 6-8) și la intersecția acesteia cu S. VI (C. 1-2), la -0,33 m, a apărut o concentrare de pământ negru amestecat cu bucăți de cărbune, fragmente ceramice, pe care am denumit-o convențional Locuința 2.

Pentru cercetarea în totalitate a Loc. 2, s-au trasat două casete: Caseta 2 (la E de S. I) 3,50 m (pe direcția N-S) x 2,40 m (pe direcția V-E) și Caseta 2A (la intersecția S. I cu S. VI) 3,50 m (pe direcția N-S) x 2,00 m (pe direcția V-E). Între S. I și Caseta 2A a fost

lăsat un martor de 0,50 m.

Umplutura este formată dintr-un pământ negru, amestecat cu cărbune, chirpici, fragmente ceramice și oase de animale. Este o locuință adâncită în pământ. Umplutura ei pornește din stratul de pământ negru compact și are o grosime de 0,90/0,95 m.

La reconstituirea sa în plan, prezintă o formă rectangulară cu următoarele dimensiuni: latura scurtă (cea V), cu o lungime de 3,06 m; latura lungă (cea de N/E), cu o lungime surprinsă de 3,67 m, ea intrând în profilul de est. Pe suprafața cercetată nu au fost surprinse urme de podea.

După demontarea martorului dintre S. I și Caseta 2A, a putut fi cercetat cuptorul, a cărui boltă a apărut la - 0,93 m. De formă ovală, săpat într-un calup de lut cruțat, avea vatra adâncită cu cca. 0,10/0,15 m, sub nivelul de călcare al locuinței. Pereții sunt bine vitrificați – indicând o ardere îndelungată. Umplutura cuptorului este formată dintr-un pământ negru amestecat cu cărbune. Distanța dintre cuptor și colțul vest al locuinței este de 1,40 m. Orientarea cuptorului este N-S, gura, cu o deschidere de 0,50 m, aflându-se spre S. Dimensiunile sale sunt de 0,73 x 0,55 m. Pereții, cu o grosime de 0,08 m, se păstrează pe o înălțime de 0,30 m. Vatra cuptorului are o grosime de 2 cm, sub ea urmând pe 3 cm difuziunea de arsură.

În această locuință, există o proporție diferită între fragmentele ceramice lucrate din pastă nisipoasă (care este majoritară, 192 fragmente de la cca 12-14 vase) și fragmentele de vase din pastă fină (oale borcan). Acestea din urmă, confecționate din pastă de culoare cenușiu-deschis (3 fragmente de la un urciur și un vas de mari dimensiuni) sau roșcat-maronie (șapte fragmente de la două vase de dimensiuni medii), sunt decorate cu linii lustruite vertical. Pe unul din aceste fragmente – o oală borcan - se găsește (în regiunea mediană), o rețea de romburi lustruite combinate cu două caneluri orizontale.

Ceramica din pastă nisipoasă (aspră cu nisip și mică în compoziție), este reprezentată numai de vase borcan, de dimensiuni mici și mijlocii, din care s-a întregit un vas, singurul care are o marcă de olar în relief (Pl. 6/5). Forma buzelor este mai variată: sunt înalte, evazate, cu marginea rotunjită dar întâlnim și exemplare cu buza răsfrântă și îngroșată. Decorul acestora, destul de variat, prezintă caneluri și linii orizontale pe toată suprafața borcanului: buza unui vas de mici dimensiuni (singurul întregit) este decorată cu linii în val, motiv ce se reîntâlnește pe toată suprafața. Pe umăr, întâlnim fascicule de linii în val, motiv înlocuit, uneori, de șiruri de împunsături oblice realizate cu pieptănul. Multe dintre fragmentele ceramice prezintă urme de ardere secundară pe ambele fețe, vasele rămânând pe loc datorită unui sfârșit violent.

Dimensiunea vaselor, tipul de decor și raportul dintre ceramica nisipoasă și cea cenușie, ne determină să plasăm această locuință în sec. X.

Săpătura din acest an completează informațiile referitoare la descoperirile anterioare din sec. X-XI, din punctul „Băneasa - La Stejar”².

Note:

1. Dinu V. Rosetti, Câteva așezări și locuințe preistorice din preajma Bucureștilor, București, 1932, p. 12 și nota 30.

2. Pentru o bibliografie cu descoperirile arheologice din acest punct vezi Gheorghe Mănușu-Adameșteanu - responsabil, Cosmin-Dan Pîrvulescu, Camelia-Mirela Ciocănel, Cristian Nestorescu, Zambory Mihaly-Tibor (MMB), Gabriel Vasile (MNIR), Punct Băneasa-La Stejar, str. Gh. Ionescu-Sisești, nr. 215, CCA 2008, p. 58-60.

Résumé:

Les recherches archéologiques préventives effectuées à

Bucarest (201, Av. Gheorghe Ionescu Sisești, lot no. 189, parcelle no. 10, 1er arrondissement) ont été imposées par la construction d'un bâtiment à destination de logement permanent, en propriété privée. Sur une aire à édifier de 210 m² les fouilles archéologiques ont mis en évidence deux habitations du type hutte, dont chacune était munie d'un four rudimentaire, creusé dans la terre. Sur la base de l'inventaire céramique: des vases-gobelets modelés en pâte sableuse et des vases en pâte fine (un fragment de cruche et des fragments de gros vaisseaux), les deux habitations ont été datées du Xe-XIe siècle (L 1) et du Xe siècle (L 2). L'écart chronologique nous a été suggéré par le rapport divers entre la poterie en pâte sableuse et la céramique grise constituant leur inventaire (en L 1 seulement trois fragments en pâte grise face à environ 50 en pâte sableuse, tandis que dans la L 2 il y en avait seulement 10 fragments gris face à 192 sableux). Les différences observées entre les profils des lèvres et au niveau de la couverture ornementale des vases viennent à l'appui d'une attribution chronologique différenciée.

104. Bursucani, com. Bălăbănești, jud. Galați Punct: Schitul Zimbru

Cod sit: 75604.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 137/2011

Colectiv: Costel Ilie – responsabil (MI Galați), Mircea Nicu (MM Tecuci)

Cătunul Zimbru se află la aproximativ 80 km de Galați, este parte componentă a satului Bursucani din comuna Bălăbănești, județul Galați și este situat pe versantul estic al Dealului Zimbru, la sud de cursul Suhurluiului Sec. La 1891, satul Zimbru sau Schitul Zimbru, făcea parte din comuna Bursucani, avea 20 de case, locuitorii fiind foști clăcași¹. Satul Zimbru s-a format, probabil, după ctitorirea Schitului Zimbru, când existau toponimele Dealul și Valea Zimbrului, explicate de tradiția locală prin vânarea unui zimbru².

Schitul Zimbru a fost ridicat la marginea satului Bursucani, în anul 1793, de către doi călugări, ieromonahii Ioasaf și Aloman, veniți de la Mănăstirea Râșca, județul Suceava, cu sprijinul familiilor Cernat, Plesnilă și Iamandi³. Schitul Zimbru avea ca ocrotitor pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe.

Schitul a funcționat până la 1864 ca mănăstire de maici. După această dată biserica schitului devine parohială, maicile și bunurilor fiind mutate la Mănăstirea Adam. Biserica fostului schit a împlinit cerințele spirituale ale credincioșilor din satul Zimbru, până la cutremurul din 10 noiembrie 1940, când biserica este distrusă definitiv.

Schitul Zimbru a fost reînființat de către Episcopia Dunării de Jos, prin hotărârea nr. 244/ 2008, iar prin grija Mănăstirii Adam a fost ridicată, în anul 2010, o biserică din lemn.

Noua biserică a fost construită din lemn, pe o fundație din beton și are dimensiuni relativ reduse, doar 10m/5m. În fața acesteia, la circa 20 m, urmează a se înălța o clopotniță, iar pe latura de nord se prevede construirea unor chilii. Cu prilejul realizării lucrărilor de nivelare a terenului, din fața noii biserici, au ieșit la iveală urme de zidărie din piatră, fapt ce a impus efectuarea unei cercetări în zonă. Cercetarea arheologică a avut ca scop descărcarea de sarcină arheologică a perimetrului din fața noii biserici din lemn.

Datorită operațiunilor de nivelare a terenului din fața noii biserici a schitului, conturul vechiului lăcaș de cult se putea sesiza cu ușurință prin prezența unei dungi albe, pe alocuri roșietice ce

sugera cu claritate traseul fundațiilor. La suprafața solului se puteau observa, pe alocuri, urme din bârne de lemn și zone de cărămidă spartă, îndeosebi pe laturile de nord și est. De aceea, situația din teren a impus cercetarea doar a câtorva perimetre, pentru a clarifica contextul arheologic pe care a fost zidită biserica veche a Schitului Zimbru. Au fost trasate și cercetate patru unități de săpătură, casete cu diferite dimensiuni, atât în interiorul, cât și în exteriorul vechii biserici.

Prin cercetarea casetei 1 (Cs.1, dim. - 17,5 x 2 m) a fost surprinsă planimetria absidei altarului și s-au obținut informații privitoare la contextul stratigrafic pe care s-a edificat construcția de la sfârșitul veacului al XVIII-lea. Absida altarului, ca de altfel întreaga biserică, a fost realizată din blocuri de calcar, sumar fasonate și mortar din var cu nisip, folosit ca liant. Pe alocuri a fost folosită și cărămidă spartă, pentru egalizarea necesară fixării structurii din lemn a bisericii. Zidurile fundației au o grosime ce variază între 0,45 m și 0,50 m, și sunt așezate direct pe un sol galben nisipos, coborând până la adâncimea de -0,4 m. La partea exterioară am constatat prezența unei mase de cărămidă spartă, cu o grosime de circa 0,05m-0,1m, sub nivelul actual de călcare.

În ceea ce privește stratigrafia, putem spune că aceasta este nemodificată de lucrările agricole sau de alte manifestări antropice. Astfel solul viu este suprapus de un strat de argilă nisipoasă, peste care apare un strat de pământ negru, pigmentat cu urme de cărbune, material ceramic de epocă modernă, cuie și pe alocuri masă de cărămidă spartă. Considerăm că acest nivel este contemporan cu înălțarea bisericii. Peste acest nivel se află solul actual, într-un strat foarte subțire, el fiind nivelat după construcția noii biserici. Aceiași situație stratigrafică a fost surprinsă și în celelalte casete.

În Cs.2 (4,8 x 1,5 m), practică pe latura de nord, la 2,2 m de absida altarului și la 4,3 m de colțul nord-vestic al bisericii vechi, a fost pus în evidență conturul unui contrafort din piatră (3,5 x 1,3 m), realizat din blocuri calcaroase, cărămidă spartă pentru egalizare și un liant din var cu nisip.

Cs.3 (2 x 2 m) a fost deschisă în interiorul bisericii, pe latura de nord a acesteia, la 2,8 m de absida altarului, în continuarea casetei 2, aflată pe latura exterioară a zidului de nord. Această casetă a fost deschisă cu scopul de a verifica și la interior situația stratigrafică, dar și pentru a preleva eventuale artefacte. Casetă a oferit aceleași informații stratigrafice și a fost lipsită de inventar arheologic.

Cs.4 (4 x 1,5 m) a fost trasată pe latura de sud a bisericii vechi, la 1,5 m de absida altarului și la 6 m de colțul sud-estic al bisericii vechi.

Această casetă a fost deschisă cu scopul de a verifica situația stratigrafică pe latura de sud a vechii construcții. Situația stratigrafică este aceeași cu cea din casetele anterioare. Zidul de sud are aceleași caracteristici, se adâncește până la -0,5 m în stratul de argilă-nisipoasă. Și în această casetă a fost pus în evidență conturul unui contrafort (3,35 x 1,2 m), realizat din blocuri calcaroase, cărămidă spartă pentru egalizare și un liant din var cu nisip.

În urma cercetării arheologice preventive desfășurate la Schitul Zimbru a fost pus în evidență conturul fundației din piatră a vechii biserici.

Biserica are un plan dreptunghiular, cu o absidă semicirculară la altar, iar pe laturile de nord și sud câte un contrafort semicircular. Are lungimea totală de 15,8m și lățimea de 6,5 m. Biserica era compartimentată în pronaos, naos și altar.

Nartexul are o lungime de 3,5 și o lățime de 6 m și a putut fi sesizat arheologic prin prezența, în interior, pe latura de nord, a două grupaje de piatră situate la 3,5 m de colțul nord-vestic, urme de stâlp și bârne din lemn⁴.

Naosul este dreptunghiular, are dimensiunile de 7,5m/6m, nu are abside laterale, prezintă la exterior doi contraforți semicirculari⁵, asimetrici, cu dimensiunile de 3,5 x 1,3 m, cel de nord și 3,35 x 1,2 m, cel de sud. Urmele a câtorva bolovani de calcar dispuși circular și cu

resturi de lemn în mijloc, este tot ce a mai putut fi surprins arheologic în zona catapeteasmei, ce făcea legătura cu cea de-a treia încăpere, altarul.

Altarul este semicircular, retras cu 0,6 m față de zidurile laterale, ușor asimetric și are dimensiunile de 4,5 x 4,2 m. Pe latura de nord a altarului au fost surprinse două fragmente de zidărie, adosate zidului de nord și orientate nord-sud, cu dimensiunile de 0,35 x 0,35 m, care delimitau spațiul destinat proscomidarului. Elevia fostului lăcaș de cult nu a fost surprinsă la nivel arheologic, fapt explicabil atât prin natura materialului din care a fost construită (lemn, vălătuci)⁶, a seismului din 1940, care a distrus-o, cât și a lucrărilor agricole și recente nivelări a terenului din fața noii biserici.

Având în vedere vechimea schitului și starea de conservare a fundațiilor, se recomandă includerea acestora și a perimetrului noului schit, în Lista Monumentelor Istorice din România, precum și efectuarea de lucrări de conservare și amenajare .

Note:

1. Moise Pacu, Cartea județului Covurlui. Note geografice, istorice și în deosebi statistice Partea III. Comunele rural, Galați, Tipo-litografia G. Bălășescu, 1891

2. Gh. Bârsan, Din trecutul Bisericii noastre: Schitul Zimbrul, în „Vestitorul”, Galați, III, 1928, 8.p.3

3. Gh. Bârsan, Schitul Zimbru-Covurlui, Tipografia George Jorică, Galați, 1944, p. 55

4. Ibidem, p. 25. „Prima încăpere în biserică este nartexul de formă pătrată, care nu s-ar putea distinge de naos dacă nu ar exista doi semipilaștri și două semicoloane de teiu admirabil sculptate, din partea de jos până la capetele de sus, unde sprijină plafonul de scânduri a bisericeii. De după ușa nartexului se află o scară cu 14 trepte care merge la gura podului. Nartexul are o lungime de 3,50 și o lățime de 6 m.”

5. Ibidem, p. 29. „Naosul e format dintr-o singură navă, care are o singură boltă en-berceau până deasupra crucii răstignirii de pe catapeteasma. De la semipilaștrii, care deosebesc naosul de nartex până la altar este o lungime de 7,50 m. și o lățime de 6 m. Naosul are o singură boltă, sprijinită pe grinzile puternice ce leagă contraforții ascunși ai pereților. Naosul nu are abside...”

6. Ibidem, p. 28. „...jos temelie e din lozbe mari piatră în care s-au așezat stâlpi puternici de stejar împlețiți cu nuele de corn, peste care s-au pus vălătuci de ciamur, pământ cu pietriș și paie, bine presat, până la acoperiș și pentru ca clădirea să reziste în fața intemperiilor naturii s-au căptușit pereții cu scândură.”

Abstract:

Zimbru Monastery was built in the vicinity of Bursucani, in 1793, and it was a nunnery until 1864. After 1864, the monastery became parochial and the nuns and their possessions were moved to the Adam Monastery. Zimbru Monastery was destroyed by an earthquake, on the 10th of November 1940.

Adam Monastery built a wooden church in the area where the Zimbru Monastery used to be seen, under the initiative of the „Dunarea de Jos” Archiepiscopacy. As the ground was being levelled, in front of the new church, traces of stone for constructions were observed. This resulted in a research being undertaken in the area.

As a result of the archaeological research, the foundations of the Zimbru Monastery were discovered. Archaeological material from the modern era was also unearthed.

Zimbru Monastery has a rectangular plane, with a semicircular apse at the altar. It can be observed on both the north and the south side a semicircular abutment. The monastery has a total length of 15.80 m and a width of 6.50 m and it was divided into narthex, nave and altar.

105. Casimcea, com. Casimcea, jud. Tulcea**Punct: Necropola tumulară**

Cod sit: 159972.05

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 20/2011

Colectiv: Dorel Paraschiv, Marian Mocanu (ICEM Tulcea)

În primăvara anului 2011 a fost cercetat un tumul de pe raza comunei Casimcea, în urma intenției unui investitor de a amplasa un parc de turbine eoliene în zonă. Obiectivul urma să fie afectat parțial de un drum de exploatare. În zonă au fost identificate mai multe movile funerare.

Tumulul în discuție este situat la cca. 2 km SV de localitatea Casimcea și la 1 km S de drumul județean Corugea – Casimcea. Acesta fusese puternic aplatizat datorită lucrărilor agricole, iar în zona de NEE fusese afectat de existența unui drum. Diametrul movilei era de 28 – 30 m, iar înălțimea în centrul ipotetic de 0,60 m.

Cercetarea movilei s-a realizat prin trei suprafețe (una dreptunghiulară și două în formă de triunghi dreptunghic isoscel), în orientarea acestora ținându-se cont de existența drumului amintit.

S 0, amplasată la NEE de drum, a fost orientată NVV – SEE și a avut dimensiunile de 28 x 4 m, fiind împărțită în 4 carouri de 4 x 4 m. Săpătura s-a realizat până la pământul steril, care a apărut la adâncimea de 0,90 – 1,00 m.

La capătul de S al secțiunii, în primul carou, la adâncimea de 0,55 m, a apărut o platformă din pietre orientată E – V, cu dimensiunile de 1,60 x 1,20 m. Pietrele ce formau platforma erau de culoare vinete; dimensiunile medii ale acestora erau de cca. 0,50 x 0,60 x 0,30 m. Am îndepărtat platforma (ce avea grosimea de 0,30 m) și am surprins o groapă ovală mărginită de pietre așezate pe cant. Groapa era orientată E – V, avea dimensiunile de 1,40 x 0,70 m și adâncimea de 0,48 m. În groapă am descoperit un schelet, slab conservat; mai bine păstrate erau doar mandibula, oasele membrilor superioare și femurele. Defunctul fusese depus în poziție chircită, pe partea stângă, cu capul spre E. În groapa mormântului nu au fost descoperite piese de inventar.

S 1, amplasată în de SV a movilei, a avut formă de triunghi isoscel dreptunghic cu catetele de 13,5 m; între S 0 și S 1 am păstrat un martor cu grosimea de 1 m.

În profilul de E, la 1,90 m de unghiul drept al secțiunii, a apărut o mică groapă marcată de pietre. Pietrele au apărut la adâncimea de 0,72 m față de actualul nivel de călcare, fundul gropii găsindu-se la 1,42 m. Groapa avea formă circulară, diametrul exterior de 0,50 m și cel interior (cu pietre) de 0,40 m. Pietrele au latura de cca. 0,20 m și grosimea de 0,05 m. În groapă am descoperit fragmente de lemn de la un stâlp și mici bucăți de cărbuni. Groapa fusese realizată pentru amplasarea unui stâlp (probabil în centrul inițial al movilei) ce fusese ars în partea inferioară. Spre N, deasupra pietrelor, a fost identificată o lentilă de pământ galben cu grosimea de 0,10 m, scos din groapa pentru amplasarea stâlpului.

În această suprafață, în mantaua movilei, a fost descoperit un vas fragmentar lucrat la mână. Vasul a fost întregit; acesta se datează în epoca bronzului.

S 2 a avut forma și dimensiunile la fel ca ale S 1 și a fost amplasată în zona de NV a movilei, păstrându-se un martor cu grosimea de 1 m între aceasta și celelalte suprafețe. În această suprafață nu au fost identificate complexe sau piese arheologice.

106. Câmpina, jud. Prahova**Punct: cartier Slobozia - parohia Bisericii "Sf. Nicolae"**

Cod sit: 131265.06

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 179/2011

Colectiv: Alin Frînculeasa, Octav Negrea, Bianca Preda, Claudia Dumitrescu (MJIA Prahova), Andrei Soficar (ICAFR București)

Ansamblul bisericesc "Sf. Nicolae" din cartierul Slobozia se află pe terasa înaltă (aproximativ 35 m) de pe partea dreaptă a râului Doftana, în apropierea confluenței acestuia cu râul Prahova. Lucrările de amenajare a unui sistem de drenaj în jurul casei parohiale au dus la descoperirea unor oase umane asociate cu ceramică. Cercetările derulate în anii 2008 - 2010 au dus la identificarea unui cimitir din epoca bronzului târziu. Au fost cercetate morminte de inhumație și incinerare ce au încadrare culturală Monteoru și Noua, iar în două dintre mormintele de inhumație a fost descoperit câte un vas decorat în manieră specifică culturii Tei.

În anul 2011 au fost continuate cercetările la sud de clădirea parohială. Pentru cercetarea cimitirului au fost deschise două noi suprafețe ce au avut dimensiuni de 9x7,5 m (NS-EV) denumită sector 5, respectiv 9x4 m (NS-EV) denumită sector 6, plasate înspre marginea de est a complexului funerar. De asemenea, am trasat trei noi secțiuni: S.VII de 5,70 x 0,90 m (E-V – N-S), S.VIII de 10,35 x 0,95 m (N-S – E-V) și S.IX de 20 m (N-S – E-V).

În această campanie arheologică au fost descoperite 19 morminte ajungându-se astfel la un număr de 53 de morminte, dar și o groapă recentă în care am identificat resturi de schelet uman. Menționăm că într-un mormânt (M42) au fost descoperite două schelete înhumate așezate în interiorul unui ring din piatră, fiind vorba de un mormânt dublu. Patru morminte sunt de incinerare, 15 de inhumație. Au fost identificate și două gropi de mici dimensiuni (diam. de maximum 0,5 m) în care au fost descoperite câteva fragmente ceramice sau chiar un vas. Aceste două complexe ar putea fi cadrul unor înmormântări rituale atribuite unor cenotafuri.

Mormintele de inhumație au gropile de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite. Deasupra individului înhumat era amenajată o movilă din piatră și pământ. Scheletul era așezat chircit pe partea dreaptă sau stângă, avea brațele duse spre față. Erau orientate aproximativ E-V cu capul la est sau la vest. Inventarul era format din vase, în general cești cu una sau două torți, o cană tronconică cu toartă triunghiulară în secțiune prevăzută cu o creastă, un vas borcan decorat cu Besenstrich. Câteva morminte (M39, M45, M46), au fost puternic deranjate de complexe recente.

Mormintele de incinerare în număr de patru au amenajări simple. Era săpată o mică groapă în care erau așezate vase în care erau depuse oasele incinerate. În cazul unui mormânt oasele incinerate (M35) au fost descoperite așezate în două vase peste care s-a construit o movilă din piatră și pământ. Unul din vase era etajat (eventual askos) decorat pe corp cu un șir de gropițe oblice dispuse într-un șir în plan orizontal, iar în partea inferioară cu besenstrich. Al doilea vas era de tip sac, decorat cu brâu alveolat și butoni aplicați. Un alt mormânt de incinerare (M.36) avea depuse trei vase în care erau depuse oase incinerate. Al treilea incinerat (M38) a fost deranjat, fiind descoperite resturile de la două vase și oase umane incinerate. Al patrulea mormânt de incinerare (M48) avea groapa cu pereții căptușiți cu pietre, în interiorul căreia a fost descoperită o urnă în care erau depuse resturile incinerate ale unui individ.

Singurele piese de inventar descoperite în anul 2011 au fost vasele sau fragmente ceramice. Mormintele cu inventar formate din

vase: M35, M36, M37, M38, M41, M43, M44, M45, M47, M48, M51, M53. Morminte fără inventar: M39, M40, M42, M46, M49, M50, M52. Niciun mormânt de înmormântare nu a avut în inventar mai mult de două vase. În M36 de incinerare au fost descoperite trei vase. În total au fost descoperite 17 vase (nu toate întregibile), la care se adaugă fragmente ceramice. Inventarul descoperit în această campanie are analogii cu cel al culturilor Monteoru și Noua.

Au fost descoperite și complexe medievale târzii de tipul gropilor de var, umplute apoi cu materiale de construcție, fragmente de ceramică, oase de mamifere. Un alt complex constă dintr-o mică construcție ce avea un cuptor coltonit. Avea podeaua realizată din lut bătătorit de culoare gălbuie.

Au fost realizate alte două noi datări C14 ajungându-se la un număr de 7 astfel de analize, efectuate la Heidelberg Akademie der Wissenschaften, Radiometrische Altersbestimmung von Wasser und Sedimenten, prin intermediul dr. Bernd Kromer. Datările plasează evoluția necropolei în intervalul 1450 – 1250 a.Chr.

În anul 2011 un proiect circumscris Parohiei Biserica 'Sfântul Nicolae' din Câmpina a câștigat în cadrul unui parteneriat cu Universitatea Valahia din Târgoviște o finanțare de la Administrația Fondului Cultural Național ce a permis realizarea unor activități de popularizare (expoziție, prezentări) sau științifice (workshop, expoziție) și editarea unor materiale publicitare (calendare, pliante, catalog de expoziție).

Bibliografie:

A. Frînculeasa 2011, Câmpina – Slobozia, mărturiile ale spiritualității locului: cimitirul din epoca bronzului, editori M. Frînculeasa, A. Frînculeasa, Musica Viva: Ploiești.

A. Frînculeasa, D. Lichiardopol, 2011, Bronze age funeral discoveries in Câmpina, Prahova County – preliminary notes, *Thraco-Dacica* NS 11 (25-26), nr. 1-2, p. 47-58.

A. Frînculeasa, A. Soficaru, O. Negrea, M. Mărgărit, M. Frînculeasa, B. Preda, C. David, 2011, Cimitirul din epoca bronzului de la Câmpina (jud. Prahova), *Studii de Preistorie* 8, (in press).

M. Frînculeasa, A. Frînculeasa, P. Moga, 2011, The Awareness of Values through Education. „Saint Nicholas” Parish, Campina (Prahova, Romania) – Crucible of Local Cultural and Spiritual Patrimony- Romanian Funds (The Administration of National Cultural Fund) for Cultural Education in Niola V, Ka-Lok Ng (Eds) *Recent Researches In Chemistry, Biology, Environment, Arts And Culture. Proceedings of the 2nd International Conference On Arts And Culture*, p:40-46, WSEAS Press, Montreux, ISBN: 978-1-61804-060-2.

Abstract:

In the archaeological campaign of 2011 a number of 19 graves was discovered, the total number reaching 53 graves, and also a recent pit that contained human skeleton remains. In a grave (M42) were discovered two interred skeletons disposed inside a rock ring. Four are cremation graves, 15 inhumation graves. Two small pits were identified (maximum diameter of 0,50 m) containing some ceramic fragments and even a pot. These two complexes could be the frame for cenotaph type ritual burials. Inventory pieces found in 2011 are represented only by pots and ceramic fragments similar to those of Monteoru and Noua culture.

107. Cioranii de Sus, com. Ciorani, jud. Prahova

Punct: Ogradă - Chirnogi, proprietatea Minea Mihaela

Cod sit: 132707.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 116/2011

Colectiv: Bogdan Ciupercă - responsabil, Alin Anton (MJIA Prahova)

Cercetarea arheologică a sitului Ciorani, punctul „Ogradă - Chirnogi”, a fost prilejuită de identificarea în curtea doamnei Minea Mihaela, cu prilejul săpării unui puț absorbant pentru instalația de canalizare, a mai multor recipiente ceramice. Situl este situat în zona cu toponimul „Ogradă” la 150-250 m ENE de biserica din „Chirnogi”. Piesele constau în patru vase întregi (un castron, o cană cu corp sferoidal, confecționate din pastă de culoare cenușie, o cană fațetată confecționată din pastă de culoare cenușie, un ulcior din pastă de culoare cărămizie pictat ce reprezintă un import roman), două castroane fragmentare, două fragmente de pahar de sticlă. Toate aceste vase provin din inventarul unui mormânt de înmormântare datând din sec. III-IV p. Chr., aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov.

Datorită amplasării sale într-o zonă dens locuită era imperios necesar realizarea unei cercetări arheologice preventive care să permită obținerea cât mai multor informații despre acest sit și salvarea inventarului funerar al complexelor aflate în zona locuită. Obiectivele cercetării preventive desfășurate în acest an au fost determinarea limitelor necropolei de tip Sântana de Mureș - Cerneahov identificată în punctul „Ogradă - Chirnogi” cu prilejul amenajărilor realizate în gospodăria doamnei Minea Mihaela și a stratigrafiei sitului.

Pentru atingerea obiectivelor propuse au fost deschise trei suprafețe, după cum urmează:

- Cas. 1, având dimensiunile de 2 x 1,5 m, situată la NNE de groapa fosei septice în care au fost identificate recipientele ceramice.
- Cas. 2, având dimensiunile de 4 x 1,5 m, situată în extremitatea de est a proprietății.
- Cas. 3, având dimensiunile de 2 x 1,5 m, situată în extremitatea de nord a proprietății.

Amplasarea acestor casete a fost condiționată de topografia proprietății, dar și de spațiile libere existente (în funcție de construcțiile și culturile existente pe această proprietate).

Din punct de vedere stratigrafic situația arheologică se prezintă astfel (de sus în jos):

- strat de pământ negru arabil.
- strat de pământ negricios (depunere în timp).
- strat de pământ cafeniu.
- strat de pământ galben cu concrețiuni calcaroase.
- strat de pământ galben roșcat.
- strat de pământ galben.

În Cas. 1, la adâncimea de 2,80 m, în partea de NNV a casetei au fost identificate mai multe fragmente ceramice (un castron cu trei toarte, un castron bitronconic, trei oale borcan). Din nefericire, infiltrații din fosa septică, au făcut imposibilă finalizarea cercetării complexului funerar căruia îi aparțineau recipientele ceramice descoperite. Din profilul de vest al Cas.1 (cel dinspre fosa septică) au fost recuperate mai multe oase umane aparținând unui mormânt de înmormântare (după ce profilul a cedat și s-a prăbușit în interiorul casetei).

În celelalte două suprafețe deschise (Cas. 2 și Cas. 3) săpătura arheologică a fost realizată până la adâncimea de 3 m, moment în care cercetarea a fost sistată deoarece nu au fost identificate complexe arheologice.

În acest moment inventarul arheologic descoperit în situl de

la Cioranii de Sus constă din mai multe recipiente ceramice după cum urmează: un ulcior din pastă de culoare cărămizie pictat (import roman), piesa are analogii la Spanțov, Independența și Bîrlad Valea Seacă; o cană cu corp sferoidal confecționată din pastă de culoare cenușie, având o nervură dispusă vertical de sub toartă până în zona inferioară; o cană fațetată de tip „Cistilov” (imitații ale unor vase metalice romane târzii) confecționată din pastă de culoare cenușie; un castron bitronconic, confecționat din pastă de culoare cenușie; două fragmente dintr-un pahar din sticlă; un castron, bitronconic, de mari dimensiuni, cu trei toarte, buza în forma literei „T”, având partea superioară decorată cu grupuri de cerculețe alternând cu hașuri în rețea; un castron bitronconic, fragmentar; două oale borcan, modelate la roată rapidă, pastă cenușie având ca degresant pietricele și o oală borcan modelată cu mâna, pastă de culoare cărămizie.

Oasele umane recuperate din profilul de vest al Cas. 1 aparțin schelet foarte bine conservat, dar incomplet. Din oasele scheletului se păstrează două fragmente din mandibulă, cu lipsuri în zona mentonieră, și ramul vertical drept rupt pe jumătate; există 16 poziții de dinți permanenți și 13 dinți permanenți păstrați; din coloana vertebrală se identifică jumătatea dreaptă a atlasului; omoplatul drept se păstrează în mare parte dar fragmentar; humerusul drept este complet, iar cel stâng prezintă rupturi pe diafiza distală; femurul drept are capul erodat din sol și treimea distală lipsă. Individul era de sex masculin (oase robuste), cu o vârstă estimată de 45-55 de ani (după uzura dentară) și statura de 170,26 cm (analiza antropologică a fost efectuată de dr. Andrei Soficaru).

Concluzii preliminare:

- posibila necropolă de tip Cerneahov se pare că nu se întinde la nord și est de locul unde au fost identificate complexele funerare.
- există posibilitatea ca în acest sit să nu avem o necropolă cu un număr mare de morminte ca în cazul de la Târgșoru Vechi sau Boldești-Grădiștea, ci doar un grup restrâns de complexe funerare.
- în situația în care este totuși o necropolă de dimensiuni mai mari există posibilitatea ca aceasta să se întindă în partea de sud și vest față de locul în care au fost identificate complexele funerare.
- cercetările arheologice din acest sit sunt îngreunate de situarea acestuia într-o zonă dens locuită (case destul de apropiate, drumuri comunale și grădini de legume).

108. Cluj-Napoca, jud. Cluj

Punct: str. Argeș nr. 24

Cod sit: 54984.213

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 183/2011, 243/2011, 8/2012

Colectiv: Emilian Simion Bota – responsabil, Nagy Szabolcs, Eugenia Beu-Dachin, Paul-Luca Pupeză (MNIT), Piroška Eszter, Ferenczi Márton, Florin Grec, Gelu Olosutean, Balázs Bence, Székely Noémi, Király József, Kiss Timea, Adrian Socaci, Agela Lumezeanu, Anca Pop (absolvenți UBB Cluj)

Situl arheologic situat în str. Argeș nr. 24 din Cluj-Napoca, între Canalul Morii și Biserica Reformată de pe B-dul 21 Decembrie 1989, este reprezentat prin următoarele epoci istorice: preistorie, epoca romană, epoca migrațiilor, epoca medievală, epoca modernă. Zona cercetată se află în afara zidului orașului roman Napoca la aprox. 500 m de latura estică a acestuia și la cca. 200 m de zidul

de incintă al orașului medieval. Săpătura arheologică preventivă a fost demarată în 8 august 2011, în vederea eliberării de sarcină arheologică a terenului pe care urmează să fie construite un complex sportiv școlar, respectiv o clădire care va aparține Inspectoratului Școlar Județean Cluj.

Suprafețele cercetate de noi au fost denumite convențional SA, respectiv SB, însumând un total de peste 4000 mp. O bună parte a terenului fusese deranjată de intervențiile utilajelor pentru construcții, înainte de începerea cercetării arheologice (aprox. 1500 mp). Această porțiune se află în zona denumită de noi SA și se localizează în jumătatea vestică a terenului care urmează să fie afectat de construcție.

În urma îndreptării profilelor, stratigrafia sitului arată în felul următor:

- 0 – 0,20 m: umplutură modernă (zgură);
- 0,20 – 0,40 m: strat de amenajare modernă pentru terenuri sportive, constând din pietriș amestecat cu nisip;
- 0,40 – 0,90 m: strat medieval-modern de culoare cenușie, constând din pământ amestecat cu pietriș și conținând fragmente ceramice medievale și moderne, precum și resturi de materiale de construcții (țigle, cărămizi);
- 0,90 – 1,40 m: nivel de locuire roman constând din pământ cenușiu cu materiale de construcții (țigle, olane, cărămizi, pietre prelucrate de calcar) și cu multe fragmente ceramice, precum și material osteologic;
- 1,40 – 1,70 m: nivel preistoric constând dintr-un pământ lutos maroniu-gălbui, cu fragmente ceramice;
- 1,70 – 1,90 m: lut galben nisipos, steril din punct de vedere arheologic. Acesta nu apare pe toată suprafața.
- 1,90 – 6,00 m: strat de balast de culoare maroniu-cenușie, steril din punct de vedere arheologic.

În perioada august-noiembrie 2011 au fost identificate 67 de complexe din care numai o parte au fost cercetate integral sau parțial, restul complexelor urmează să fie cercetate pe parcursul anului 2012.

Vom face o prezentare sumară a celor mai importante complexe apărute în timpul cercetărilor, denumite convențional CX 1 – CX n. O mare parte dintre complexele arheologice cercetate o reprezintă gropile, cu diverse funcționalități. Dintre acestea amintim complexele CX 4, CX 5 (gropi romane), CX 6, CX 7, CX 66 (gropi de var moderne), CX 10, CX 11 (groapă conținând material preistoric și roman), CX 12, CX 13, CX 14, CX 15 CX 16, CX 17, CX 18, CX 19, CX 21, CX 22, CX 23.

Complexul CX 1: reprezintă un cuptor de formă circulară, fiind surprinsă și o parte a gropii de lucru. Diametrul său este de 1,40 m, iar înălțimea păstrată de 0,20 m. Cuptorul a fost identificat la adâncimea de 1,50 m. Dimensiunile surprinse ale gropii de lucru sunt de 1,60 x 1,20 m. Probabil din cauza funcționării deficitare, cuptorul CX1 a fost dezafectat, apoi s-a construit un alt cuptor, notat de noi CX 3, care a deranjat jumătatea estică a cuptorului CX 1. Partea superioară a acestui complex a fost distrusă de intervenția utilajelor, înainte de începerea cercetărilor arheologice. După formă și amenajare, precum și după materialul arheologic prelevat din complexul CX 1, avem de a face cu un cuptor folosit pentru arderea ceramicii. Materialul arheologic provenit din acesta constă din fragmente ceramice romane de bună calitate, respectiv fragmente ceramice provenind de la diferite vase databile în sec. IV-V p. Chr.

Complexul CX 3: cuptor identificat la adâncimea de -1,50 m, adâncimea maximă ajungând la 2,70 m. Canalul de alimentare al acestui cuptor a fost săpat parțial în cuptorul notat CX 1. Cuptorul a fost săpat parțial în lut și în balast, pereții canalului de alimentare fiind căptușiți cu pietre de calcar, unele fasonate. Canalul avea formă trapezoidală, cu lungimea de 1,40 m, lățimea gurii de 0,44 m, iar

lățimea în zona focarului de 0,80 m. Înălțimea canalului este de 0,60 m. Cuptorul propriu-zis constă din focar, grătar și cameră de ardere. Diametrul cuptorului este de 1,60 m, iar înălțimea păstrată de 0,90 m. Bolta cuptorului a fost distrusă de intervenția utilajelor înainte de începerea săpăturii arheologice. Cuptorul a fost folosit intens, dovadă fiind pereții arși ai acestuia pe o grosime de 10 cm. Cupola acestui complex era demontată după fiecare utilizare, pe pereți fiind vizibilă o succesiune de cel puțin trei straturi de lutială. După încetarea utilizării, o parte din bolta cuptorului s-a prăbușit, bucăți din aceasta regăsindu-se în umplutură. Grătarul era susținut de un pilon central făcut din pietre de calcar, prinse cu lut, exteriorul pilonului fiind de asemenea lutuit. Nici grătarul nu s-a păstrat decât pe porțiuni, acesta fiind prăbușit. Cele două orificii păstrate ale acestuia au diametrul de 8 cm.

Materialul provenind din umplutura cuptorului constă din fragmente ceramice aparținând sec. IV-V p. Chr, precum și câteva fragmente ceramice romane de bună calitate.

Complexul CX 8: locuință adâncită parțial în pământ. A fost identificată la adâncimea de -1,45 m, adâncimea maximă ajungând la -1,55 m. A fost surprinsă doar partea estică, restul complexului intrând în profil, depășindu-se, astfel, zona propusă cercetării. S-a conturat în plan sub forma unei pete rectangulare de culoare închisă cu dimensiuni de 2,5 x 1 m. La mijlocul laturii de est a fost identificată o groapă de stâlp, iar în colțul SE o vatră înconjurată cu pietre. Aproximativ în mijlocul complexului o porțiune din podeaua locuinței era arsă la roșu. Probabil că este vorba de o vatră. Materialul ceramic recoltat din umplutura locuinței se datează în epoca romană, dar nu excludem nici o datare mai târzie a complexului (sec. IV-V p. Chr), având în vedere că acesta a fost surprins parțial și că astfel de materiale au apărut și în complexe mai târzii situate în imediata apropiere.

Complexul CX 9: reprezintă fundația de piatră a vechii Biserici Reformate, din lemn, a cărei construire a început la sfârșitul secolului al XVII-lea. Biserica are formă de cruce latină și este orientată E-V. Are o lungime de 40 m și o lățime maximă de 30 m. O mare parte din nava centrală s-a distrus înaintea cercetării arheologice. Ceea ce s-a păstrat sunt absida, cele două nave laterale și partea nordică a navei centrale, pe o lățime de 2,00 m. Fundația are o lățime de 0,60 m și o adâncime maximă de 0,60 m față de nivelul de călcare din secolul al XVII-lea. Structura fundației nu este uniformă, în unele locuri fiind alcătuit din pietre de râu și fragmente de calcar prinse cu un mortar conținând o cantitate mai mare de var, iar în rest din pietre de dimensiuni mai mici, fragmente de cărămidă, prinse cu un mortar de o calitate mai slabă. Peste această substrucție erau așezate blocurile de calcar care susțineau pereții Bisericii, din care au rămas doar câteva, mai ales în absidă. Din structura de lemn nu am putut surprinde arheologic nimic. În jurul anului 1850 Biserica a fost demolată, materialul de lemn fiind probabil refolosit în alte scopuri. Din arhivele Bisericii cunoaștem faptul că mobilierul funcțional a fost preluat și depus în noua Biserică, unele piese de mobilier păstrându-se până astăzi.

Pe fundație, precum și în interiorul bisericii au fost descoperite diverse obiecte arheologice: fragmente din vase ceramice și de sticlă, peste 50 de monede de bronz și argint din sec. XVI-XIX, butoni de bronz, provenind de la nasturi, un medalion din bronz etc.

Pe traiecul absidei s-au descoperit fragmente din pietre sau plăci de calcar, unele din ele conținând inscripții. Acestea erau așezate în formă de semicerc, urmând linia absidei. Pe fundație, precum și din zona aferentă acesteia, atât în interiorul cât și în exteriorul pereților Bisericii, s-au descoperit diverse materiale arheologice, printre care fragmente ceramice, fragmente de sticlă, peste 50 de monede de bronz și argint din sec. XVII-XIX, butoane din bronz provenind de la nasturi, o mărgică, etc.

Complexul CX 24: reprezintă o amenajare de pietre (posibil fundația unui drum), lată de circa 6 m. Este alcătuită dintr-un strat de pietriș conținând pietre de râu de dimensiuni diferite. La limita nordică a amenajării se poate observa un șanț de forma literei V, lat de 1 m și adânc de 0,70 m. În apropierea amenajării de pietre s-au descoperit numeroase fragmente ceramice romane, dar încă nu s-a conturat vreun complex.

Complexul CX 63: reprezintă mormântul unui adult. A fost descoperit la est de absida vechii Biserici Reformate, la o distanță de cca. 5 m de aceasta. Groapa mormântului, conturată foarte slab, a fost săpată la mică adâncime (la 30 cm față de nivelul de călcare din sec. XVIII-XIX). Are formă aprox. dreptunghiulară, cu dimensiunile 1,60 x 0,60 m și este orientată NE-SV. Nu au fost descoperite urme de lemn sau piese de fier care să ateste prezența sicriului. Scheletul era așezat pe spate, în poziție întinsă, cu capul spre NE. Membrele superioare au fost găsite în poziție neobișnuită, mâna stângă fiind întinsă lateral spre stânga și îndoită din cot, iar mâna dreaptă, îndoită și așezată peste craniu acoperind fața. Lungimea scheletului uman este de 1,60 m. Din inventarul funerar se remarcă două piese bine păstrate, o cruce de bronz respectiv un medalion reprezentând-o pe Sfânta Maria în calitate de Patrona Bavariae. Acest tip de medalion a circulat între secolele XVII-XIX. Nu avem deocamdată un element clar pentru datarea mai exactă a mormântului și nici siguranța că defunctul avea legături strânse cu biserica identificată în apropiere. Fiind singurul mormânt descoperit în zonă nu avem certitudinea că în jurul bisericii ar fi existat și un cimitir.

Complexul CX 67: reprezintă o locuință adâncită, cel mai probabil din perioada migrațiilor. Complexul a apărut la adâncimea de -1,20 m, forma sa fiind aproximativ patrulateră. S-a conturat doar partea sudică a locuinței, partea nordică aflându-se în profil. Complexul se află în curs de cercetare.

Toate complexele au fost săpate manual, fiecare etapă de lucru fiind înregistrată, desenată și fotografiată. După golirea complexelor, materialul arheologic prelevat a fost organizat pe categorii și trimis la laboratorul de restaurare pentru prelucrare (curățare, restaurare, conservare). Menționăm faptul că, în paralel cu cercetarea arheologică, toate materialele descoperite pe șantier în perioada august-noiembrie 2011 au beneficiat de o prelucrare primară (curățare, spălare, întregire etc.). S-au întocmit fișe detaliate care descriu fiecare complex, conținând date privind condițiile descoperirii, identificarea, dimensiunile, orientarea, conținutul complexului, materialele descoperite, datarea etc.

Menționăm că situl din str. Argeș se află în cercetare.

Abstract:

The rescue archaeological excavation from Argeș street 24 in Cluj-Napoca has brought to light many archaeological complexes, which can be dated to different historical periods: Prehistory, Roman Period, Migration Age, Middle Ages, Modern Age. We mention here only some of these discoveries: two pottery kilns, a Roman hut, containing some indoor units (a hearth, stake pits, pits having other functionality), a grave dated between the XVII – XIX centuries, a large platform of pebbles on which some Roman material has been found, and the foundation of a church built up from wood, whose construction started at the end of the XVIIth century.

109. Cotmeana, com. Cotmeana, jud. Argeș**Punct: Dulercea**

Cod sit: 15992.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 163/2011

Colectiv: Ștefan Trâmbaciu – responsabil, Constantin Augustus Bărbulescu (Univ. Pitești), studenți Univ. Pitești: Robert Andrei, Alina Nedelea, Codruț Florea, Andrei Stamate, Nicolae Stoica, Adrian Stănilă, Nicoleta Ion, Adrian Voicu, Adriana Radu, Iulian Ivan, Eduard Fîscă

În luna august a anului 2010 au debutat cercetările arheologice preventive în punctul Dulercea, satul Cotmeana, comuna Cotmeana, județul Argeș. Pentru prima dată această așezare a putut fi identificată în timpul unei periegeze efectuate pe cursul superior al pârâului Cotmeana, în anul 2004.

Cercetarea inițială a avut drept scop identificarea pe unul din piemontii văii pârâului Cotmeana a unei așezări preistorice, aflată în pericol datorită torenților formați ca urmare a defrișărilor pădurii de pin și foioase și a vijeliilor. Urmele ceramice identificate la nivelul solului au permis pentru început stabilirea de către colectivul de cercetare a unei cronologii relative, care permite identificarea unui sit din perioada finală a neoliticului. Situl este amplasat pe un promontoriu, la circa 540-550 m altitudine, așa cum reiese din planul se situație și ridicare topo Scara 1:500, făcută în luna iulie a anului 2011. Situl beneficiază de un amplasament natural care-i conferă o vizibilitate și o deschidere pe trei direcții, fiind astfel apărat și pe cale naturală. Diferența de nivel dintre nivelul văii pârâului Cotmeana și altitudinea maximă este între 445 m și 550 m, ceea ce îngreunează extrem accesul pe promontoriu pe trei laturi.

În urma trasării a două secțiuni s-au putut observa următoarele:

Secțiunea A1 – L 10 m, l 2 m, orientată paralel cu marginea de NV a promontoriului și la 11m de zona de cădere a terneului. După îndepărtarea zonei vegetale, cu o grosime de 10-12cm, formată din frunze, resturi vegetale, rădăcini s-a putut identifica un strat brun-roșcat de circa 10cm în care, pe lângă resturile vegetale specifice unei păduri de pin și foioase, s-au putut identifica urme sporadice de ceramică. Următorul strat a fost unul compact de culoare roșcată, cu urme de cermaică și chirpici, dar care nu a permis identificarea vreunui complex arheologic sau identificarea oricărui tip de artefact.

Secțiunea S2 – L12 m, l 2 m, a fost deschisă la 28 m de S1, perpendicular pe S1. Această a doua secțiune din 2010 a putut permite, odată cu înlăturarea stratului vegetal (10cm) și a unui strat de putregai de pădure și pământ amestecat cu resturi ceramice (10-12cm), identificarea unui strat de circa 0,20 m de resturi de chirpici, ceramică și pământ de o consistență mai mare, a resturilor unor locuințe. Cantitatea foarte mare de chirpici și ceramică identificate în această secțiune au constituit elementul fundamental pentru care în vara anului 2011 s-a dorit reluarea cercetărilor în acest sit.

Campania din august 2011 a demonstrat că cercetarea din punctul Dulercea, localitatea Cotmeana reprezintă un punct important din perspectiva completării unor descoperiri făcute în 1972 de către Ersilia Tudor, în punctul Coasta Bisericii, jud. Dâmbovița, localitatea Brătești, ceea ce a permis descoperirea unei așezări post-gumelnițene, care astăzi poartă denumirea localității mai sus menționate¹.

Cercetările din vara anului 2011:

Secțiunea S3 – L4, l2 a fost deschisă perpendicular pe S2, astfel încât să ne permită continuarea cercetărilor în zona în care în decursul campaniei august 2010 se putuseră identifica urmele unor locuințe. Odată cu înlăturarea stratului vegetal (cca 0,08-0,10 m) și a unui strat de pământ negru (cca 0,10 m) s-a pătruns direct

în stratul arheologic bogat în ceramică și cu puternice urme de dărâmatură formate din chirpici. Stratul arheologic a avut o adâncime de până la 0,30-0,35 m. Au putut fi identificate numeroase fragmente ceramice de la vase ceramice, 2 vârfuri de săgeată confecționate din silex (păstrate în condiții bune), o statueta antropomorfă feminină de culoare roșiatică, numeroși bolovani de mari dimensiuni. Stratul arheologic a pus în evidență urme puternice de arsură, bucăți de cărbune de dimensiuni mari (cca 20 x 15cm) și a relevat urmele unor structuri de locuire de suprafață.

Secțiunea S4 – L6, l2 – a fost deschisă în zona centrală a promontoriului și a pus în evidență același tip de descoperiri. Urme ale unor locuințe de suprafață, dovadă bucățile de chirpici de mari dimensiuni, cărbunii și ceramica aflată în cantitate mare. Această secțiune a pus în evidență un nou fragment de săgeată confecționată tot din silex și înainte de deschiderea propriu zisă în stratul vegetal a fost identificată fragmentar o altă statueta antropomorfă din lut, de culoare brun-roșcată, mai puțin finisată decât ce-a descoperită în S3.

Ceramica descoperită pe parcursul celor două campanii, august 2010, august 2011, se încadrează în tipologia descrisă în așezările de la Brătești, jud. Dâmbovița și de lângă București. O ceramică de culoare brun-roșiatică, cu o pastă în care regăsim ca degresanți nisip și paie, cu o ardere în anumite cazuri precară, cu un finisaj care în anumite cazuri amintește de o perioadă de tranziție. Două tipuri de ceramică – o ceramică mai bine arsă și modelată cu mare atenție, cu o pastă în care regăsim nisip foarte fin și o cermaică grosieră prost arsă și cu un conținut foarte mare de pietricele și paie. S-au putut identifica numeroase tipuri de tortițe de la cele de mici dimensiuni, până la cele mai mari sau de tipul unor proeminențe alungite, proeminențe rotunde și perforate. De altfel acest tip de comunități de la sfârșitul neoliticului sunt rezultatul unei retrageri a populațiilor de tip gumelnița din zona de câmpie spre zona teraselor înalte sau dealuri subcarpatice².

Cercetările vor continua pe parcursul campaniilor viitoare pentru a se încerca delimitarea perimetrului așezării și pentru o mai bună documentare cu privire la viața comunităților aparținând acestui grup cultural.

Note:

1. Ersilia Tudor, Un aspect cultural post-gumelnițean descoperit în zona de dealuri a Munteniei (săpăturile de la Brătești Coasta Bisericii, jud. Dâmbovița), SCIVA, 28, 1977, 1, p. 37-53; Idem, O descoperire de tip Brătești în zona Bucureștilor, SCIVA, 35, 1984, 2, p. 184-188

2. Petre Roman, Modificări în structura etno-culturală a Europei de sud-est în eneoliticul târziu, în SCIVA, 32, 1981, 2, p. 241-246; Idem, Das chronologische Verhältnis zwischen Ezero und Troja im Lichte der nordbalkanischen Forschungen, Thraco-Dacica, 13, 1-2, p. 25-34; Ersilia, Tudor, Die Gruppe Brătești, Dacia NS 22, 1978, p. 73-86;

Resume:

Le mois d'août de l'année 2012 ont débuté les fouilles archéologiques préliminaires sur la colline appelée Dulercea, le village Cotmeana, la commune Cotmeana, le département d'Arges. Le travail a été continué aussi dans une seconde campagne en août 2011.

La fouille initiale a eu comme but d'identifier sur l'un des piemonts de la vallée du ruisseau Cotmeana un habitat préhistorique qui se trouvait en danger de disparition à cause des défrichements et des intempéries.

Les fouilles des deux campagnes successives ont permis l'identification d'un habitat appartenant à l'aspect culturel Bratesti,

historicisé pour la période finale du néo-énéolithique. Le site est localisé sur un promontoire, aux environs 540 -550 mètres altitude.

D'ailleurs, ce type de communautés datant de la fin du néo-énéolithique constitue le résultat d'un recul des populations de type gumelnita de leur habitat de région plate vers la région des terrasses plus hautes ou des collines sous-carpatiques. On a identifié des habitats de surface avec un riche inventaire céramique, deux figurines anthropomorphiques en argile, trois pointes de flèches en silex.

110. Cozmeni, com. Cozmeni, jud. Harghita

Punct: Kőházkert

Cod sit: 85813.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 223/2011

Colectiv: Botár István, Darvas Lóránt, Ács Judith (MSC Miercurea Ciuc)

Satul Cozmeni se află în bazinul Ciucului Inferior (jud. Harghita), între munții Ciucului și Harghita, la cca. 5 km est de râul Olt, și este traversat de drumul național 12A. Situl Kőházkert (în maghiară: curtea casei de piatră!) este chiar la limita intravilanului pe partea nord-vestică a satului pe o terasă delimitată de două pârâuri la capătul nordic a străzii Nemesek (în maghiară: nobili!)

Situl este cunoscut în literatură de mai multe decenii, periegeze repetate au colectat fragmente ceramice dacice și medievale databile secolele XV-XVI. (Re. Arh. Jud. Hargh/201.). Toponimul „Kőházkert”, datat încă din secolul al XVIII-lea sugerează existența a unor clădiri de piatră dispărute, fiindcă în momentul actual zona este „plată”, cultivată, fără nici o urmă vizibilă de clădire.

Situl este regulat deranjat și fundațiile amenințate de activitatea agricolă și de diferitele intervenții nesupravegheate (de exemplu instalații de apă menajeră). Dat fiind faptul că în zonă nu a fost cercetat și publicat nici un conac medieval dispărut salvarea sitului este extrem de importantă. Obiectivul cercetării este deci salvarea rămășițelor, documentarea conacului medieval și pregătirea sitului pentru o restaurare, pentru punerea în valoare a potențialului turistic.

Până anul 2009 nu a fost cunoscut nici-un complex arheologic din sit, primele date fiind furnizate de săpăturile din anul 2009. Cu ocazia acestor săpături s-a evidențiat existența a mai multor clădiri prin identificarea fundațiilor pe o arie întinsă. Aceste clădiri au fost datate de ceramica colectată abundant din straturile arheologice în secolul al XVI-lea.

Fundații de piatră a clădirilor ce aparțin conacului se răspândesc deci pe o arie de min. 30 x 40 m, dar chiar în afara acestei zone se pot descoperi vestigiile arheologice importante din zona clădirilor, terenurilor anexe a conacului. S-a evidențiat că fundațiile conacului și celelalte complexe arheologice sunt expuse pericolului de a fi distruse de lucrările agricole, construcții etc. Aici se află deci un sit foarte important, cu valoare istorică excepțională, cu un potențial de cercetare destul de optim, dar care este expus distrugerii.

În urma cercetărilor din 2009 au fost introduse noi metode pentru cunoașterea conacului medieval. Prin cercetări geofizice efectuate de Geoservice SRL în anul 2010 am testat extinderea și densitatea zidurilor, fundațiilor medievale identificate în anul anterior.

Măsurătorile din 2010 au localizat un număr mare de anomalii pe o suprafață întinsă în diferite adâncimi. Acestea marchează existența fundațiilor a mai multor clădiri, care alcătuiesc un ansamblu destul de complicat.

Țelul propus pentru anul 2011 a fost verificarea cercetărilor magnetometrice din anul 2010 pe limita nordică a ansamblului. La vest de S2/2009 sondajele geofizice au localizat o anomalie compactă mare, la adâncimi, care au ajuns până la -2,00 m, față de nivelul actual. Pe baza fundațiilor, care au format în colț în S2/2009, și pe baza reconstrucțiilor anterioare aici am presupus existența a unei pivnițe, care a fost demolată, sau a fost umplută ulterior folosirii. „Pivnița 1.” – S4A

În acest scop am planificat o secțiune de 5 x 5 m (= S4), chiar lângă S2/2009, la vest de aceasta, lăsând doar un profil de test pentru verificarea stratigrafiei. Potrivit reconstrucției anterioare pivnița are o orientare NE-SV. Pentru documentarea în secțiune a umpluturii pivniței S4 a fost împărțit în două părți de câte 2,5 x 5 m, urmând ca după finalizarea lucrărilor din prima parte, cea din est (S4/A) să continuăm dezvelirea complexului și pe partea vestică (S4/B).

Conform așteptărilor după înlăturarea humusului, la adâncimi destul de mici, la cca. -0,20 m față de nivelul actual de călcare am depistat coroana unui zid cu orientare SE-NE, chiar în axa zidului din S2/2009 (Z5-6/2009). Din cauza grosimii subțiri (numai 35-40 cm!) zidul a primit un număr propriu de identificare – Z8 – deși potrivit orientării poate fi identificat cu Z5/2009 și Z5/2011 (vezi mai jos), care însă este mult mai consistent. Pe colțul de pe partea nordică zidul a dispărut aproape în totalitate, în profil fiind vizibil că această demolare a avut loc după umplutura părții interioare. La vest de zid am identificat un strat gros de moloz, format din blocuri mari de ziduri demolate. În molozul din interior prezența obiectelor arheologice a fost destul de sărăcăcioasă, excepție făcând fragmentele din sticlă provenind de la diverse artefacte de sticlă.

În secolul al XVI-lea sticla era încă o materie de lux în Transilvania, în izvoarele istorice datele despre vesela de sticlărie devin mai dese în aceasta perioadă¹ Un potir fin din sticlă este probabil un import dintr-un oraș săsesc sau chiar de mai departe.

Odată cu înlăturarea molozului de demolare s-a observat că zidul, fundația „nordică” (de fapt cu orientarea SV-NE) a Z8 a fost demolată la rândul ei, din aceasta putând fi documentate doar pietrele din primul rând a texturii. Totuși extinderea molozului a demonstrat faptul că avem de a face cu zidurile din extremitatea nordică a conacului, în afara acestora, spre nord sub humus a fost identificat doar un strat de pământ brun-nisipos amestecat, pigmentat cu lut galben, având un caracter cert „extra muros”, conținând sporadic material arheologic.

Totuși din aceste straturi de pământ brun nisipos am cules fragmente de cahle diferite care aparțin a patru sobe diferite. În conac au funcționat deci simultan o mulțime de sobe, și instalații de încălzire cu structuri, cahle diferite. Acest fapt subliniază încă o dată că în viitor trebuie să ne așteptăm la un material arheologic extrem de bogat și variat. Nivelul ridicat a culturii materiale din conac este ilustrat și de fragmentele ceramice „aruncate” în afara curții-ului (pahare), adunate din afara zidurilor.

Partea din S4 a Z5/2009 (=Z8) este o fundație subțire, cu o grosime de numai 40 de cm, căreia i-a fost adosat dinspre est un zid cu o fundație mult mai puțin adâncă, format din pietre așezate în lut (!?) fără mortar. Acesta este același cu Z6/2009.

În interiorul „pivniței 1”, după înlăturarea stratului de moloz de piatră, sub acesta, nivelul de călcare a fost ajuns la cca. – 1,30 m sub suprafața actuală, adică la – 2,16 m față de cota ± 0,0 a cercetării. Aparent plafonul pivniței 1. era la un nivel superior nivelelor de călcare din interior (vezi podeaua din 4B interior) și exterior, fiindcă pe textura zidurilor nu am observat urme de grinzi, partea superioară a zidului fiind demolată.

Nivelul podelei din interiorul „pivniței 1.” a avut un caracter intermediar, fără straturi de lut consistente sau pigmentații serioase

(cărbune, mortar etc), de parcă n-ar fi fost folosită pe termen mai lung. Deși o mare parte din această podea a fost deranjată (gropi săpate) pe suprafața păstrată intactă în interiorul zidului am colectat fragmente ceramice de secol XVI, arse la roșu și negre. De menționat din materialul „pivniței 1.” o cahlă cu engobă alb, cu analogii la Sâncrăieni, probabil conacul Andrassy, tot din secolul al XVI-lea.²

Încăperea I. – S4B

În urma rezultatelor intermediare (umplutura masivă de piatră, ziduri demolate, interior deranjat, nivel de călcare ambiguu, material relativ sărăcăcios) a devenit clară că în această fază nu este esențială cercetarea părții vestice a „pivniței” și ne-am decis ca cercetarea să fie continuată spre sud. Astfel secțiunea 4B a fost deschisă în prelungirea sudică a S4A cu scopul de a cerceta încăperea identificată în 2009.

Partea zidului S5/2009 cu orientarea NE-SV a fost prinsă chiar la limita sudică a secțiunii S4A originale, aceasta fiind un zid masiv cu mortar cu o grosime de 1,00-1,20 m. Nivelul de apariție a fost documentat la -0,86/-0,96 m față de cota ± 0,0 a cercetării, ceea ce înseamnă că „coroana” zidurilor este la -0,20/-0,30 m față de suprafața actuală!

Talpa fundației a fost atins la -1,50/-1,60 m sub nivelul actual de călcare, adică la -1,10/-2,22 m față de cota ± 0,0 a cercetării pe partea nordică, spre pivniță, și doar la -1,13/-1,04 m în interiorul încăperii, aici fiind format doar dintr-unul sau două șiruri de pietre!

Conform așteptărilor colțul NV a încăperii a fost identificat pe partea vestică a S4B, zidul vestic cu orientarea NV-SE având însă caracter total diferit, diferență observată și în 2009 (vezi raportul de atunci). Astfel zidurile contemporane (!) cu Z5 din S2/2009 și S4B/2011 cu direcția NV-SE sunt compuse din mortar și pietriș, având o consistență slabă, vor primi un nou cod de identificare și anume Z7 (2009 respectiv 2011). Caracterul și grosimea lor (între 0,70-0,80 m) arată că ele purtau ziduri fără rol static, zidurile portante exterioare trebuie căutate pe laturile exterioare a încăperilor. Acest rol eventual a fost preluat de Z6/2009, cea ce ar explica adosarea lui la ziduri existente.

În interiorul încăperii sub humusul arat, am identificat un strat galben nisipos cu o grosime de 0,10-0,20 m, care pare să fie un nivel de călcare a cărei suprafață propriu zisă a fost deranjată de plug. Sub aceasta pe o suprafață pigmentată cu cărbune la -0,30 m față de nivelul actual, și -1,18 m față de ± 0,0 a cercetării. Acest nivel de călcare, destul de subțire de-a-lungul Z5 a fost acoperit de o cantitate însemnată de fragmente ceramice, într-o poziție evident secundară. Concentrarea materialului poate fi explicată ori prin prăbușirea acestora de pe un raft (!?) ori depunerea acestora dintr-un motiv incert (?). Această localizare a fost observată și în S2/2009.

În orice caz materialul este destul de bogat pe o suprafață destul de mică. Majoritatea fragmentelor aparțin vaselor lucrate la roata rapidă, arse la negru, uneori cu dimensiuni apreciabile (vase de aprovizionare), dar apare și ceramica foarte fină tot din pastă neagră. Aceste vase erau acoperite de capace negre și roșii.

Tot de aici provin „blocuri” mari dintr-o instalație compusă din trei benzi de lut lucrate la roata, arse la roșu, care pot fi așezate una peste alta, formând un con vertical înalt de cel puțin 0,70 m (trei benzi (cca. 22-22, respectiv 29 cm) și cu diametrul de 0,32 m. Aceasta poate fi hornul unei sobe, care conform diametrului conului avea dimensiuni apreciabile și o înfățișare imponentă. Un alt element al sobei pare să fie un fragment din bolta sobei cu un diametru de cca. 0,40 m.

Stratul brun de sub nivelul de călcare conținea sporadic fragmente ceramice negre, roșii, unele cu smalt verde și brun, respectiv cahle. Acest strat este suprapus de Z5, deci încăperea aparține unei clădiri nu din prima perioadă a conacului, ci una care a fost construită ca o extindere pe o suprafață (curte) după o

perioadă mai lungă.

În colțul SV a S4B pe latura vestică a Z7/2011 pe o suprafață mică am prins o mică parte a încăperii învecinate unde am documentat un strat pigmentat cu lut galben (probabil un nivel de călcare deranjat de plug) și un strat galben de lut – nivel de călcare, care pare să fie format ulterior unei demolări (!?) fiindcă aparent suprapune (!?) un bloc de piatră.

Obiectivele inițiale ale cercetării au fost atinse în mare parte. Secțiunea S4 a verificat corectitudinea măsurătorilor geofizice, prin controlarea arheologică a anomaliilor semnalate de radar. Prin aceasta am reușit să documentăm pivnița presupusă și celelalte ziduri ale încăperii nr. 1.

Cercetarea geofizică poate fi utilizată și în cazul părților încă necercetate ale conacului.

Pe baza cercetărilor de parament s-a evidențiat faptul că zidurile Z7/2009, Z7/2011 sunt ziduri interioare fără rol de suport static, că plafonul pivniței, respectiv nivelul de călcare a încăperii de deasupra acesteia era odinioară la un nivel mai înalt.

Stratigrafia zonelor de cercetare a evidențiat faptul că toate clădirile cercetate aparțin unui nou val de construcții ale conacului ele suprapunând straturi cu material arheologic medieval târziu.

Suntem siguri deci că părțile originale, vechi și punctul de greutate a conacului pot fi localizate mai spre sud, probabil sub ușoara pantă a dealului.

Construcțiile cercetate și materialul colectat au demonstrat încă o dată, că avem de a face cu un ansamblu de excepție, cu plan complex, din al cărui cercetare va rezulta o mulțime de informații și artefacte privind sistemele de încălzire, cultura materială, legăturile economice, reprezentarea unei familii nobiliare secuiești din secolul al XVI-lea.

Note:

1. A. Andrei Rusu: Sticlăria medievală în Transilvania. *Ephemeris Napocensis* 5. 1995. 301-330.

2. Kémenes Mónika: Kályhacsempék Csík-, Gyergyó- és Kászonszékből 14-18. század. Kolozsvár, 2005. T6/3. p.: 109. 1.

111. Crețești, com. Crețești, jud. Vaslui

Punct: La Intersecție

Cod sit: 163235.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 157/2011

Colectiv: Vicu Merlan - responsabil, Paul Salomeia (MM Huși)

Obiectivele campaniei din 2011 au fost finalizarea secțiunii anterioare Ș₁₁-2011 și deschiderea a două noi secțiuni, paralele cu Ș₁₁.

Au fost decopertate și studiate integral secțiunile Ș11 și Ș12, însă Ș13 nu a fost exploatată decât pentru nivelul hallstadian, din motive financiare.

În partea de nord – vest a satului Crețești de Sus, județul Vaslui, pe promontoriul dintre pâraul Lohan și un afluent temporar, a fost descoperită încă din 1999 o necropolă aparținând culturii Hallstatt. Necropola suprapune situl eneolitic ce aparține culturii Cucuteni A3, nivel identificat între - 0,80-1,30 m, cu o vechime de circa 5500 de ani.

Din anul 2003 au început campaniile de săpături arheologice preventive de salvare, avându-se în vedere că pe fruntea promontoriului, spre est, localnicii exploatau lutul galben, distrugând

cu această ocazie toate vestigiile arheologice întâlnite.

Din 2003 până în septembrie 2011 au fost identificate un număr de 24 de morminte de inhumație, pe un perimetru de circa 600 mp. Majoritatea au în inventar obiecte de cult (ulcele cu torți supraînălțate sau vase mari rareori), podoabe (cercei, brățări, pandantive, fibule, agrafe, nasturi, etc.) din bronz, toate puternic oxidate sau cu urme adânci de oxidare.

Trebuie specificat că din numărul total amintit, 5 morminte aveau în inventarul osteologic doar craniul, unele au părți lipsă din trup (de exemplu bazinul sau coloana și coastele sau picioarele), fapt pus pe seama unor decapități războinice, accidente, atacul unor animale sălbatice, sau poate chiar măcinarea lor de timp (circa 3000 de ani).

O altă caracteristică interesantă este aceea că atunci când săpau o groapă pentru a înhuma un contemporan, membrii tribali venind în contact cu vestigiile înaltașilor, le lăsaș neatînse, plasând decedatul chiar pe acestea. Vestigiile înaltașilor constituiau așadar un tabu ce trebuia respectat riguros pentru a nu stârni furia strămoșilor lor, dar și un obicei legat de aceștia pivor la cultul strămoșilor.

Ritul de înmormântare este diferit de cel de astăzi. Inhumatul este plasat cu capul la est și picioarele spre vest, iar ulcica, ce avea în conținut hrană sau uleiuri volatile de plante, era plasată în apropierea capului, uneori la picioare. La unele morminte am descoperit în inventar câte o râșniță de mână, confecționată din piatră, cu o ușoară albiere (concaitate centrală), plasată mai ales în zona bazinului. Râșnița este un element ce simboliza fertilitatea, belșugul, fecunditatea, fiind depusă în special în mormintele aparținând femeilor. Toate aceste pregătiri și plasări precise în zona unor părți anatomice țineau de un ritual strict pus în corelație cu unele evenimente astrologice individuale sau de grup care ajutau defunctul să traverseze vămile astrale ale lumii de dincolo.

Credința în lumea de dincolo este reflectată în precizia orientării mormintelor față de astrul zilei, conform unor cutume sacrale, în grija ca fiecare plecat să dispună de cele strict necesare pentru astfel de călătorii, fiindu-i ghidat sufletul de cei rămași în viață, de șamanul comunității.

În cadrul campaniei din anul 2011 din punctul Crețești - „La Intersecție”, am avut surpriza de a identifica, pe cuprinsul unei singure secțiuni 5 morminte, din care 2 duble, cu o plasare nemaîntâlnită până acum în acest sit.

În cazul celor patru schelete inhumate, descoperite în carourile ¹⁶⁻¹⁹ din S_{12} , avem de-a face cu două morminte duble, soț și soție.

Am constatat că două dintre morminte au în inventar ulcele (ritualul clasic specific acestei epocii), ce erau poziționate în partea dreaptă a scheletelor, fiind puse în corespondență cu principiul masculin, emisiv al transcendenței divine. La mormântul nr. 22, ulcica cu toartă supraînălțată avea în interior o alta tronconică, constituind astfel un sistem de tip matrioșca. Acest simbol esoteric este pus în corespondență cu principiul holografic al părții în tot, specific transcendenței în Manifestare. În schimb mormintele nr. 21 și 24 au piese de tip podoabe, șiraguri de mărele etc. Mărelele erau confecționate din fructe de plante, perforându-le pentru a fi depuse într-un șirag, fiind de diverse culori: albe, maro, negre, cenușii, predominând însă cele de culoare albă.

Se știe de exemplu că în tradiția indiană șiragul de mărele din fructe de plante, numite rudraksha, avea proprietăți miraculoase, vindecătoare și chiar exorcizante, plasând purtătorul în rezonanță cu unele zeități mitologice antice, dându-le acestora stări și trăiri beatice. Nu excludem ca astfel de podoabe naturale să fi fost purtate și pentru efectele spirituale dobândite prin posesiunea lor.

Piesele de la scheletele de bărbați, deși simple, redau o simbolică teluric-transcendentă, iar cele de la scheletele de femei,

din bronz și aramă au rezonanță cu energiile planetei Venus, energii ale frumuseții, ale naturii receptive universale.

Femeia ce aparținea scheletului nr. 21 avea capul pe genunchii bărbatului de la nr. 22, obicei foarte rar întâlnit, dar care arată o apartenență de cuplu, iar cealaltă cu nr. 24 era poziționată paralel cu bărbatul de la nr. 23 dar în imediata vecinătate, la circa 40 cm de acesta.

Prin continuarea săpăturii în nivelul inferior, a fost identificată o groapă de fundare G_{18} în S_{11} , ce era sub locuința cucuteniană $L_6/2009$, prelungindu-se pe direcția de orientare, spre est în S_{12} . În inventarul acesteia s-au găsit numeroase oase de animale, unele de talie mare, dar și un bucraniu de Boss primigenius descoperit pe fundul gropii, din care s-a păstrat doar partea dreaptă cu 20 cm din cornul drept și zona de inserție cu o mare parte din craniu. Groapa nr. 18 a fost surprinsă la -0,80 m, adâncindu-se până la -1,72m. Au fost descoperite și fragmente ceramice cucuteniene, unele cu pictură, dar și câteva aparținând culturii Precucuteni III, cu incizii, de calitate bună și culoare neagră, precum și pietre înroșite, chirpici răzleți, un gratoar din silex și cărbuni.

Gratoarul este confecționat din silex de Prut, având rețușe pronunțate și cu partea activă convexă. Bulbul de percuție este abia vizibil, dar lizibile undele de șoc de pe partea ventrală din timpul percuției. (L = 3,5 cm, l = 2 cm).

Locuința nr. 9, decopertată parțial în 2010, a fost dezvelită în totalitate. Suprafața surprinsă se direcționează spre est și în S_{12} , până la mijlocul secțiunii. Nu s-au găsit decât chirpici răzleți, unii cu urme de pari și nuiete. Locuința nu pare să fi avut platformă, la nivel inferior. Printre chirpicii din partea de nord s-au găsit: o râșniță fragmentată, confecționată dintr-o gresie dură, cu o albiere pronunțată, iar împrejurul ei pietre înroșite, fără a fi vorba de o vatră propriu-zisă.

Ceramica pictată cucuteniană are ca motiv predominant spirala, însă ceramica din nivelul inferior are pictate romburi, labirinturi, linii paralele etc.

Pe ansamblu profilul stratigrafic al S_{11} se prezintă astfel:

- 0-0,20 m nivelul de călcare;
- 0,40-0,60 m nivelul hallstadian;
- 0,60-0,95 m, nivelul Cucuteni A3;
- 0,95-1,20 m, nivel Precucuteni III;
- peste 1,20 m steril arheologic.

Secțiunea S_{12}

A fost trasată pe direcția NV-SE, paralel cu $S_{11}/2010$, având următoarele dimensiuni: L = 20 m, l = 2 m.

Pe întreaga suprafață de 40 mp au fost descoperite 5 morminte, despre care credeam că aparțin culturii Noua, însă prin materialul inedit apărut anul acesta, mai ales în inventarul mormintelor, se pare că aparține (având și părerea unor specialiști pe această perioadă) Hallstat-ului.

Mormântul nr. 20 surprins în caroul 10 la -0,70 m pe un ax E-V, cu capul spre est, fața orientată spre sus, ușor înclinată spre sud, dar cu maxilarul deformat. Mâna stângă are antebrațul pe orizontală, iar mâna dreaptă întinsă până la bazin. Dentiția este integrală, foarte bună, fără carii. Datorită presiunii pământului osatura craniană este deformată.

Scheletul are 1,7 m cu 40 cm lățime la umeri, 37 cm la bazin, 55 cm lungimea mâinilor, 85 cm lungimea picioarelor, 27 cm cea a antebrațelor și 21 cm diametrul craniului.

În zona pieptului a fost găsită o fibulă alcătuită din două piese puternic corodată pe capete. La un capăt prezintă o sârmă, care face legătura cu cealaltă latură a arcului. Un capăt este lat și subțiat (2 cm), ușor întors pentru prinderea sârmei, mijlocul de 1 cm (zona maximă de arcuire) prezintă o proeminență, după care se îngustează gradat spre urechea agrafei. Cealaltă piesă este identică, fiind prinsă de

prima printr-o prelungire de 1 cm. Arcul are 7 cm lungime și $l = 4$ cm.

Fibula din inventarul mormântului a fost folosită la prinderea mantalei sau a îmbrăcăminții fostului defunct.

Mormântul dublu (M_{21} - M_{22}) a fost descoperit la m_{17} , la - 1,10 m. Practic este vorba de două morminte suprapuse.

Mormântul M_{21} , a aparținut unei femei, fiind orientat E-V, având capul spre est. Îi lipsește bazinul și o parte din coaste și coloană. Capul este orientat spre în sus, cu maxilarul inferior distrus de presiunea pământului. Dentiția este foarte bună. Lungimea maximă a scheletului este de 1,40 m, lățimea la umeri 25 cm, diametrul craniului 16 cm.

Inventar:

- în partea stângă la 5 cm deasupra genunchiului, o piesă din bronz puternic oxidată;

- în stânga craniului, la nivelul maxilarului lateral a fost găsit un cercel dintr-o sârmă din bronz, fragmentat în două părți, cu capetele boldate (îngroșate), având $\varphi = 4,5$ cm, gr. = 0,3 cm;

- fragment de ac din bronz la clavicula stângă;

- fragment de tablă din bronz la clavicula dreaptă, puternic oxidată, foarte subțire;

- mărgică din bronz, oxidată, ruptă, cu diam = 0,5 cm;

- podoabă de tip nasture din bronz cu diam = 2,8 cm, având o concavitate centrală pe partea ventrală, cu o mică proeminență găurită orizontal și convexă dorsal, fiind descoperită la gât;

- șirag de mărgelă mici descoperit în jurul craniului și gâtului până la piept, alcătuit din peste 200 de piese cu dimensiuni mici și foarte mici (diam = 0,2 - 0,4 cm), probabil lucrate din os sau semințe de plante. Sunt friabile, distrugându-se uneori la apăsare ușoară.

Mormântul nr. 22 este poziționat sub nr. 21. Are craniul ușor aplatizat de la greutatea pământului, fața orientată lateral dreapta. Dentiția este bună, cu dinții totuși tociți (de matur). Orientarea mormântului aproximativ NE - SV, ieșind din tiparul celor descoperite până acum cu orientarea predominantă E-V. Scheletul are 1,68 m, 35 cm lățimea umerilor și diam capului de 24 cm.

Inventar:

- la 20 de cm de craniu, pe partea dreaptă au fost identificate două ulcele fragmentate, puse una în alta, de dimensiuni diferite cu φ la gură de 6 cm respectiv 4 cm. Cea mare avea o toartă supraînălțată, dar ruptă din vechime (conform unui canon ritualic), iar cealaltă era simplă, ușor cilindrică, cu o tortiță aplicată lateral de tip buton, dar fragmentată.

Mormântul dublu (M_{23} - M_{24}) a fost descoperit la 50 de cm nord - vest de M_{22} , fiind orientat pe direcția E-V, paralel cu M_{21} .

Mormântul nr. 23 era într-o stare avansată de degradare, lipsindu-i etichetele picioarelor și mâinilor.

Capul este orientat spre est, însă maxilarul inferior este deplasat la 20 cm spre vest de cel superior. Mâna stângă este lăsată spre exterior, iar cea dreaptă cu antebrațul îndreptat pe bazin. Dentiția bună de matur. Bazinul este distrus din vechime fiind fragmentat. Lungimea totală a scheletului este de 1,30m.

Inventar:

- în zona pieptului a fost găsit un obiect asemănător cu un cercel din bronz, puternic oxidat, cu diam = 2,5 cm, gr. = 0,2 cm, având în capăt o îngroșare de tip cap;

la picioare, pe partea dreaptă, a fost descoperită o ulcică fragmentară, cu toarta ruptă din vechime.

Mormântul nr. 24 se afla la 0,5 m de nr. 23, aproximativ paralel cu acesta, însă deplasat cu 20 cm mai spre est, având o orientare E-V. Capul este orientat spre sus, cu zona frontală a craniului și cea nazală distruse de presiunea pământului de deasupra.

Scheletul are o lungime de 1,30 m, fiind într-o stare de conservare precară, lipsindu-i coloana, coastele, etichetele picioarelor și degetele mâinilor. Dentiția este bună de matur.

Inventar:

- în zona umărului stâng și claviculă au fost descoperite două fibule din bronz cu arc, într-o avansată stare de oxidare. Cea mai mare are cu lungimea de 7 cm. Acele pieselor au o încovoieră pentru prindere în corpul lat al podoabelor;

- șirag de mărgelă mici, ca și la M_{21} , dar într-un număr mai mic;

- râșniță din piatră înroșită, cvasipătrată, plată la partea activă, descoperită la picioare, latura dreaptă.

Deși par contemporane cele patru morminte sunt poziționate diferit față de nivelul de călcare: mormintele M_{21} - M_{22} sunt cu câțiva centimetri mai adânci decât M_{23} și M_{24} , deoarece acestea din urmă sunt plasate direct pe chirpicii unei locuințe mai vechi din eneolitic aparținând înaintașilor acestora, respectiv civilizația Cucuteni. De aici putem deduce că atunci când săpau groapa pentru cei decedați, intersectând resturile de civilizație anterioare, din respect pentru înaintași, nu s-a continuat distrugerea nivelului cucutenian ci s-au oprit la acel nivel, chiar dacă nu corespundeau adâncimi standard pe care și o propuse să o sape. Așadar putem vedea clar rolul de tabu a acestor artefacte anterioare pe care aceste populații le respectau riguros. Privitor la cele două morminte duble, nu excludem ipoteza ca acestea să fie contemporane, avându-se în vedere poziționarea apropiată, relativ egală între schelete, culoarea stratului de umplutură a gropilor ce au aceeași compoziție litologică, fapt ce ne înclină să credem că avem de a face cu o groapă comună.

Moartea lor ar putea fi cauzată de o luptă sau de atacul unor animale sălbatice (dedus din lipsa unor părți anatomice) sau răpuși de vreo boală.

Locuința nr. 8 cucuteniană, surprinsă și-n secțiunea anterioară (S_{11} /2010), a fost identificată în S_{12} între m_{19} și m_{20} , până în zona mediană spre est. Chirpicii răzleți provin de la peretele estic prăbușit, având amprente de pari și crengi. Sub locuința a fost depistată groapa de fundare G_{18} , ce se continuă din S_{10} și S_{11} .

La m_{11} (0,90 m) a fost descoperit un fragment ceramic de culoare neagră cu scoică în pastă, ușor friabil, cu incizii paralele pe orizontală, iar deasupra acestora, două șiruri paralele de mici alveole, ce aparține purtătorilor ceramicii „Cucuteni C”.

Între m_{5} - m_{6} (- 0, 90 m) a fost identificată o nouă groapă cucuteniană G_{19} , fiind menajeră, pe latura de est a secțiunii. În inventar s-a găsit un bogat material osteologic animalier, pietre, așchii din silex, cărbuni.

Pe cuprinsul S_{12} s-au descoperit:

- un fragment de statueta antropomorfă din lut ars, de culoare galben-cenușie. Se păstrează de la gât până în apropiere de piept. Lățimea maximă este în zona umerilor, unde prezintă câte o gaură pe orizontală (tip urechiușă), străpungând umerii. (L = 4,5 cm, l = 4 cm, gr. = 1,8 cm);

- vârf de săgeată din silex descoperit la m_{7} - 0,50 m, preparat prin tehnica cioplierii în pojghiță. Pe partea ventrală are o desprindere cvasiplană din timpul percuției, iar pe partea dorsală prezintă o carenă. De o parte și de alta se observă desprinderi solzoase. Partea activă este ascuțită, având rețușe pe ambele părți. (L = 2,8 cm, l = 1,8 cm la bază);

- străpungător din corn de bovină, descoperit la m_{11} -0,40 m, șlefuit la partea superioară pe o suprafață de circa 4 cm. Are ușoară arcuire în zona mediană, păstrând și zona de inserție din craniu. (L = 11 cm, l = 2 cm în bază)

Bibliografie:

Vicu Merlan, Paul Salomeia, Crețești - La Intersecție, jud. Vaslui, CCA 2003, 2004, 2005, 2006, 2007.

Vicu Merlan, Noi descoperiri arheologice la Crețești, jud. Vaslui, în Cercetări Istorice 3, 2007, p. 2.

Vicu Merlan, Necropolă din Epoca Bronzului la Crețești, jud.

Vaslui, în Lohanul nr. 6, 2008, p. 1-2.

Vicu Merlan, Paul Salomeia, Crețeștii de Sus, comuna Crețești, jud. Vaslui, CCA 2009.

Vicu Merlan, Arme și unelte din silex și piatră din eneoliticul Moldovei dintre Carpați și Prut, Iași, 2005; ediția II: 2008.

Vicu Merlan, Paul Salomeia, Crețești - La Intersecție, jud. Vaslui, CCA 2010, 179.

112. Curtea de Argeș, jud. Argeș

Punct: str. Sân Nicoară nr. 1

Cod sit: 13631.05

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 211/2010

Colectiv: Sergiu Iosipescu – responsabil (ISAIM București), Ionuț Iancu (UV Târgoviște), Adrian Stănilă (Univ. Pitești)

Înscris în Lista Monumentelor Istorice drept ansamblu, ruină și parc sub numărul AG-II-m-A-13655,13655.01,1365.02, situl Sân Nicoară se reduce aparent la ruina bisericii situată pe un bot de deal cu o altitudine de circa 448 m mărginit către nord de valea Schitului iar spre sud-sud-est de o altă vale, mai largă, unde se adună firele de apă în pâraul Doamnei, ce se varsă în râul Argeș. Valea pâraului Doamnei separă și orașul actual în două păți distincte. Sân Nicoară domină terasa văii Argeșului unde se află curțile bisericii Sfântul Nicolae Domnesc, precum și vechiul spital orășenesc devenit Muzeul Curtea de Argeș, toate situate de cealaltă parte a drumului.

Poziția actuală a sitului aproape în centrul orașului, care ar putea să dea o idee greșită istoricului și arheologului, este corectată de cea mai veche imagine a locurilor din litografia făcută după desenul lui Michel Bouquet. Născut la Lorient în 1807, acesta călătorește în Țara Românească la 1840¹, deci în vremea domniei principelui Alexandru Dimitrie Ghica.

Perspectiva lui Bouquet până departe spre munții cu nea este luată dintr-un punct destul de depărtat spre sud ca să fi cuprins deopotrivă curtea bisericii Sfântul Nicolae de la turnul de intrare și dincolo spre est de botul de deal pe care se înalță biserica Sân Nicoară. Central, într-un plan intermediar, se zărește, într-un luminis, o biserică cu un turn de intrare pe latura sudică, care se poate identifica, cu destulă probabilitate, cu biserica Olari. În fundal se distinge mănăstirea lui Neagoe vodă Basarab, cu o incintă cu turn de poartă și spre interior înalte turnuri subțiri.

Dacă lângă biserica Sfântului Nicolae Domnesc se adăpostesc mici căsuțe cu acoperisuri de șifă și în prejmă se află două împrejmuiri din nuiele, Sân Nicoară se înalță hieratic într-un peisaj agrest. La poalele dealului ei, pe lângă gardurile de nuiele, drumul de țară bălțit duce pe sub copaci la mănăstire.

Este evident un peisaj din afara orașului, extra-muros. Nici Sfântul Nicolae Domnesc și nici Sân Nicoară nu fuseseră cuprinse încă de orașul Curtea de Argeș, situat undeva, la sud, în spatele șevaletului lui Michel Bouquet. Sân Nicoară nu era o biserică de mahala și singura sa relație, de proximitate măcar, era cu vecinul hram al Sfântului Nicolae.

În anul 1886 arhitectul Nicolae Gabrielescu a făcut primele cercetări ale monumentului însoțite, după o practică obișnuită a arhitecților până în zilele noastre, de dezgroparea zidurilor. Intervenția lui Nicolae Gabrielescu fusese provocată de rapida și grava degradare a monumentului, transformat în carieră de material de construcție a locuitorilor. Din această pricină în toamna anului 1868 s-a prăbușit jumătatea estică a turnului. La 1882, pentru a face

un contrafort la Sfântul Nicolae, epitropii de la biserica domnească au luat cărămidă din Sân Nicoară, ruinând bolta altarului și zidurile laterale. În iarna 1885/1886 din cauza ploilor s-a mai prăbușit un sfert din turn. În aceste împrejurări la 1886 Nicolae Gabrielescu a intervenit adresându-se lui Dimitrie A. Sturdza, ministrul Cultelor și Instrucțiunii, care a acordat banii pentru consolidarea zidurilor, precedate de săpături pentru cercetarea necesară conservării a ceea ce se mai păstra.

În broșura publicată despre lucrările sale, arhitectul pune în circulație, după mărturii locale, legenda potrivit căreia Sân Nicoară ar fi fost înălțată chiar în fața bisericii domnești, de soția catolică a lui Negru Vodă, doamna Margareta, stârnind nemulțumirea boierilor și furia domnului, ceea ce a dus la fuga celei vinovate și înecarea ei într-un râu, de atunci numit al Doamnei. Conform unei tradiții comune mai tuturor monumentelor noastre, de la Sân Nicoară un tunel ar fi făcut legătura cu biserica din vale, Sfântul Nicolae Domnesc și curțile vecine.

Tot după povestiri s-ar mai fi știut „cu siguranță” că la biserica de la Sân Nicoară, - al cărui hram ar fi fost Sfântul Nicolae -, s-ar fi slujit până la 1730, după unii, sau 1820, după alții, iar bătrânii trăitori către finele secolului al XIX-lea își mai aduceau aminte de zugrăvelile din bolta altarului și de vremurile când clădirea mai avea un acoperiș.

Studierea arhitecturală a zidurilor dezgropate a îngăduit arhitectului Gabrielescu să întocmească planurile și să facă descrierea ruinei.

De forma unei „basilici romanice”, biserica era cu o singură navă, lungă de 16 m și lată de 8,5 m, „proporții obișnuite la romani”, terminată cu o absidă în arc de cerc și nu semicirculară. Absida avea și două absidole, spre nord o fridă pentru proscomidie și la sud diaconiconul. La apus un nartex peste care se înalța un turn „foarte greoi”. Nartexul era străbătut de două intrări, una de afară și alta de trecere spre navă. Încă o ușă în partea de sud a navei permitea accesul direct în biserică. Iluminarea navei se făcea printr-o îngustă ferestruică în absidă, lată de 10 cm, și poate încă una deasupra ușii de pe latura sudică. Biserica era acoperită de o boltă cilindrică divizată cu arcuri. La exterior altarul avea o suită de fride adâncite circa 10 cm în zid.

Aprecia construcția zidurilor drept stângace, cu „opus reticulatum” la exterior ca în Grecia, cu trei rânduri de cărămizi și unul de bolovani sau piatră spongioasă. El remarca „tot astfel, fără nici cea mai mică deosebire, e făcută și zidăria de la Biserica Domnească, încât nu e mirare ca amândouă să fi fost făcute de aceeași meșteri”². Piatra spongioasă fusese adusă de la 20 km în amonte pe Argeș, iar bolovanii chiar din râu. Cărămizile aveau dimensiunile de 28 cm lungime, 14 cm lățime și 4 cm grosime, cu rosturile de mortar de aceeași grosime. Arhitectul Gabrielescu remarca boltirea absidei altarului, după modelul edificiilor bizantine de la Atena, rosturile cărămizilor încrucișându-se ca o „frunză de ferigă” pe linia mediană.

Spre a asigura rezistența zidăriei, după un sistem asiatic din țări băntuite de cutremur (!), erau introduse grătare de lemn în lungimea și lățimea zidurilor, la distanță de 1,60 m. Arhitectul socoate însă că, mai ales la îmbinări, sistemul de grinzi de lemn prin zid fragiliza construcția după putrezirea acestora.

Turnul de peste nartex fusese făcut numai din cărămidă spre a fi mai ușor. Cărămizile de 33 cm lungime, 20 cm lățime și 4 cm grosime, diferă de cele ale restului construcției, fără a putea stabili motivul acestei particularități. Mărimea și masivitatea turnului îl îndemna pe arhitectul săpător să creadă într-o funcție militară, de apărare.

Nelămurită îi apărea și funcția absidiolilor de la altar care nu coboară până la pardosea, eventual putând fi folosite ca dulapuri. Absidiolile ar fi putut fi o reproducere a bisericilor cu nave laterale, similitudini pentru Sân Nicoară aflând la Santa Fosca din Torcello,

Daphni de lângă Atena (secolul IX), Sfântul Nicomed de la Atena (secolul XI), unde ele serveau drept proscomidie și diaconicon.

Iluminarea slabă a bisericii doar prin ferestruica din altar s-ar putea datora funcției sale de capelă funerară a Bisericii Domnești vecine. Analogii pentru această interpretare sunt semnalate la capela Sainte-Croix de la Mont-Majour (Arles), Saint-Saturnin (?) (Franța).

Deși arhitectului Nicolae Gabrielescu i se păreau firești comparații cu bisericile din Franța și Italia, concluzia sa este surprinzătoare: "însă din cercetările de mai sus am văzut că clădirea aceasta trebuie să fi avut altă întrebuințare decât ca biserică și apoi originea arhitecturii și felul construcției ne împiedică a crede că era catolică"³.

Săpăturile arheologice din anul 1920.

Trecute cu vederea și de loc menționate – după o altă practică obișnuită la noi – studiile și săpăturile arhitectului Gabrielescu au fost urmate de acelea efectuate între 10 și 16 septembrie 1920 de Virgil Drăghiceanu în cadrul șantierului de restaurare de la Sfântul Nicolae Domnesc⁴. Aceste săpături aflate sub patronajul prestigioasei Comisiunii Monumentelor Istorice, la acea dată prezidată de Dimitre Onciul, au avut o influență de loc neglijabilă asupra creerii unor convingeri persistente până astăzi privitoare la Sân Nicoară. „Șanțurile de explorare” săpate sub conducerea lui Virgil Drăghiceanu, deși nu sunt marcate pe planul sumar publicat, par să fi fost orientate pe direcția nord-sud și să fi acoperit o bună parte din suprafața interioară a bisericii dacă este să judecăm după mormintele descoperite (vezi planul). Majoritatea înmormântărilor se făcuseră în cosciuge de lemn de brad, unele cu fundul din blâni de 5 cm grosime, putrezite doar parțial. Din descrierea publicată, doar trei morminte (10, 8 și 8 bis), din „tindă”(nartex), par să fi avut osemintele păstrate in situ. Mormintele se aflau la circa 0,50 – 1 m sub nivelul solului pe care se călca în 1920. Inventarul descoperit în morminte este sumar prezentat: un gros, nedat, la mormântul 8 bis; în mormântul 7 „puține oseminte și un craniu spart, bumbi de tunică verzui, foarte friabili, asemănători celor găsiți la cavalerul Fleurs de Lys din biserica Domnească”; sub toate înmormântările din partea de nord a tindei la nr. 5 „pulberea violacee a unei haine pe mijlocul căreia se înșirau aceeași bumbi aurii găsiți și la no.6; bumbii succedându-se câte patru unul de pe altul, lasă un interval între fiecare serie de patru”⁵.

La exterior, în dreapta și stânga ușii de intrare, săpăturile au mai descoperit două sarcofage din lespezi de piatră, profanate. "În fața porții bisericii" la interior și exterior s-au mai găsit oseminte suprapuse până la adâncimea de – 1,60 m, unde s-a dat de un craniu.

Deasupra stratului cu înmormântări, cam peste tot, s-a descoperit un nivel de arsură gros de circa 0,04 m.

Cele mai adânci gropi de morminte (-1, 60 m) erau aproape pe pietrișul "pe care este zidită biserica". Șanțurile lui Virgil Drăghiceanu din 1920 au mai scos la iveală în naos, la circa jumătate de metru adâncime „urme sporadice de pardoseală de cărămizi de dimensiunile 32 x 19 x 4 cm; 33 x 20 ½ x 5 cm; 22 x 13 ½ x 4 cm; 22 x 18 x 4 cm; 34 x 20 x 4 cm; 34 x 20 x 4 cm; 31x 15 ½ x 4 cm.". În "tindă" spre partea de nord sub pardoseală s-au găsit "urme de teracote". La încă un metru adâncime de la pardoseală săpăturile au dat de un "pietriș betonat natural"⁶.

Nici o consemnare stratigrafică și nici o determinare cronologică nu însoțește "jurnalul săpăturilor" lui Virgil Drăghiceanu. Singurul indiciu ar fi bumbii de tunică verzui, friabili, din mormântul 7, asemănători celor descoperiți în mormântul 3 "Cavalerul Fleur de Lys" din biserica Sfântul Nicolae Domnesc. Mormântul "cavalerului cu floare de crin", după denumirea propusă de autorul săpăturilor este încadrat de acesta între acelea ale tinerilor membrii ai familiei domnești, eventual din a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

Virgil Drăghiceanu mai socotea că mormântul nr. 5 de la

Sân Nicoară ar părea să fie al unui episcop de Argeș, desigur catolic după culoarea violacee a vestmintelor, și deși remarcă în trecut că mormintele sunt „așezate ca și la biserica domnească”, ele îi par a nu prezenta vreun interes deosebit, fiind „cu totul recente”⁷.

El se avântă și în considerații asupra bisericii Sân Nicoară, afirmând neted că „de pe tradiție și de pe stil /.../, cu un mare turn clopotniță, în față de pe moda occidentală, este o biserică catolică”, găsindu-i și analogia cu Latinska Trkva din Serbia⁸.

De aici pornește o incursiune asupra catolicismului în principatele române, folosind tradiții și izvoare, pentru a conchide însă că după „apareiaj” (i.e. parament) biserica Sân Nicoară a fost construită după Sfântul Nicolae Domnesc, la prima „tuf-calcarul” fiind folosit sporadic, câtă vreme la aceasta apare frecvent ca piatră de „taille” la muchiile zidurilor. Sân Nicoară ar fi fost înălțată tot în vremea domniei lui Basarab (I) fiind legată de activitatea Scaunului Papal în Țara Românească, de doamnele catolice ale primilor principii, de existența episcopatului catolic, la Severin în 1382, la Argeș în 1390, ai căror titulari „oficiau, desigur, la Sân Nicoară”. Virgil Drăghiceanu citează apoi mărturia de la 1603 a episcopului catolic de Argeș, Bernardino Quirini – rezidând însă la Bacău – despre „<< loco ecclesiae Argiensis in Transalpina, funditus eversae>> (fundamental distrusă)”⁹.

În sfârșit, mențiunea călătorului englez Clarke de la 1802 despre ruina acestui "templu roman" din cărămidă, ca și notița lui Bouquet din Album Moldo-Valaque, identificând, prin tradiție, Sân Nicoară ca pe cea a doamnei lui Negru Vodă, catolică și descendentă a „Bourbonilor Ungariei”, îl întăresc pe Virgil Drăghiceanu în opinia sa. Totuși alte tradiții, mai noi, îl obligă să adauge, cu un „se pare” că biserica ar fi fost reparată la începutul veacului (al XIX-lea), servind cultului ortodox. Localnicii își mai aminteau de frescele interioare și de icoana hramului Sfântului Nicolae deasupra ușii de intrare¹⁰.

Pilduitoare pentru începuturile și scăderile arheologiei medievale românești, săpăturile și considerațiile lui Virgil Drăghiceanu au fost urmate la Sân Nicoară de sondaje ale lui Dinu V. Rosetti¹¹, despre rezultatele cărora nu am aflat nimic.

Cu ocazia desfășurării marelui șantier de cercetare arheologică de la biserica Sfântul Nicolae Domnesc, domnul Nicolae Constantinescu, conducătorul acestuia, a făcut și câteva secțiuni la Sân Nicoară, rămase inedite, concluzia sa tinzând să plaseze biserica Sân Nicoară la cumpăna secolelor XV/XVI pe temeiul descoperirii, probabil într-o situație stratigrafică decisivă, a unei monede de la regele Ungariei Vladislav al II-lea Jagello (1490-1516)¹².

Fără să socotim că lucrul are o relevanță majoră, trebuie semnalat că și în cazul cercetărilor sale de la Cozia, făcute, după cum domnia sa însuși îmi declara, sub imperativul aniversării și extazierii monahalo-dogmatice a figurii lui Mircea cel Bătrân, construirea Coziei Vechi era atribuită, arheologic, secolelor XVI-XVII¹³.

Pentru a rezuma opiniile exprimate până acum de cei ce au săpat ori au studiat biserica Sân Nicoară, edificiul ar fi fie o capelă catolică ridicată sub domnia lui Basarab I († 1351/1352), dar după construcția Sfântului Nicolae Domnesc, fie o construcție de pe la A.D. 1500; pentru arhitecți și istorici de artă, ea ar fi o biserică ortodoxă din veacul al XIV-lea sau chiar de la cumpăna cu cel de-al XIII-lea, turnul fiind eventual ridicat ulterior, sau chiar niciodată terminat. La aceasta trebuie adăugată obsesia înrăuririi sârbești, în pofida lipsei vecinătății medievale directe a Țării Românești cu statele sârbești.

Noile cercetări arheologice și istorice de la Sân Nicoară, impuse de necesitatea imperioasă a consolidării monumentului, a refacerii sale, în condițiile degradării sitului și pericolelor ce amenință construcția, trebuiau, din punctul de vedere istoric să încerce să risipească îndoielile referitoare la vechimea și rostul acestei biserici. În primul rând trebuiau stabilite caracteristicile turnului de la Sân Nicoară și ale întregului edificiu, vechimea sa; apoi, prin săpături pe

platoul din jurul bisericii să verifice dacă a existat o incintă a acesteia care să justifice tradiția unei „cetăți”, în care a crezut odinioară și Nicolae Iorga și Orest Tafrali.

Totodată reluarea cercetărilor arheologice și de parament era cerută și de faptul că săpăturile anterioare nu se soldaseră cu rapoarte însoțite de planuri și profile stratigrafice, iar sondajele domnului Nicolae Constantinescu, restrânse, au rămas inedite.

Campaniile de cercetare arheologică și de parament din anii 2009 - 2011

În vederea pregătirii săpăturilor arheologice au fost cercetate împreună cu Raluca Iosipescu, arhivele Institutului Național al Patrimoniului¹⁴, îndeosebi fondul vechii Comisiuni a Monumentelor Istorice. Rezultatele sunt cu totul surprinzătoare pentru cunoașterea degradărilor și transformărilor suferite de monument.

Prăbușirea în iarna 1885/1886 a colțului nord-vestic al turnului se datorase faptului că din 1882 epitropii bisericii dărmaseră bolta altarului și parți de zid spre a vinde cărămida. În 1886 arhitectul Nicolae Gabrielescu refăcuse altarul, îl consolidase dar și astupase fereastra absidiolei sudice. Lucrările fuseseră continuate de Lecomte de Nouy care reparase zidul de nord și absidiola de pe această parte a bisericii. După moartea arhitectului francez, în anul următor, 1915, consolidarea fusese încheiată de Comisiunea Monumentelor Istorice. În sfârșit, înfățișarea actuală a monumentului - fără distrugerile ultimilor ani - fusese realizată de Direcția Monumentelor Istorice prin « dezgroparea » monumentului până la -0,28 m - altmieri spus rășuirea unei părți a stratului arheologic, - înălțarea și completarea zidului nordic până la 2 m de la nivelul superior al soclului absidei, țeserea zidăriei, rostuirii, refacerea șapei de ciment și a grilajelor de la ferestre și intrarea în turn.

De o deosebită importanță îmi pare închiderea strâmtelor ferestre ale absidiolilor, care astfel nu apar pe nici un plan al bisericii.

Mai mult, consolidarea și șapa revărsată peste restul zidului din colțul sud-estic al pronaosului - catul de jos al turnului - nu numai că denaturează citirea ruinei dar au acoperit lăcașul scării în colimaçon care permitea accesul de la parter la primul cat al turnului (vezi planul ridicat de arhitectul Gabrielescu modificat).

Un relevu al ruinelor de la începutul deceniului patru al secolului trecut, datorat arhitectului Vasile Moisescu, produce revelația descoperirii probabil în cursul lucrărilor de consolidare a patru capiteluri - din nefericire pierdute între timp - ceea ce completează materialul arheologic.

Cu același prilej al studiilor preliminare și foarte recent la Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei Române am putut îmbogăți dosarul iconografic pentru Sânt Nicolae. La finele ocupației austriace în Principate, în vara lui 1857, generalul conte de Coronini-Cronberg a dispus ca locotenentul și destoinicul fotograf Ludwig Angerer să facă un album fotografic Curtea de Argeș¹⁵. Mă aflu pe urmele sale la Gorizia, dar, din fericire, în vechile colecții ale Comisiunii Monumentelor Istorice se află o fotografie a lui H. N. Haydvoel după clișeu al lui Angerer, înfățișând, minune!, turnul de la Sânt Nicolae întreg.

Astfel este infirmată ciudata idee a profesorului arhitect Grigore Ionescu potrivit căreia turnul nu ar fi fost nicicând terminat. Mai importantă este însă înfățișarea ferestrelor celor trei caturi ale turnului, mult mai înguste decât s-ar fi crezut și care, astfel, nu exclud rostul său defensiv.

În sfârșit, Institutul pentru Studii de Apărare și Istorie Militară din București, cu sprijinul financiar al Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, prin bunăvoința IPS sale părintelui arhiepiscop Calinic, a efectuat cercetarea arheologică la biserica Sânt Nicolae din Curtea de Argeș¹⁶, însoțite de studii de parament încheiate în vara anului 2011.

Obiectivele cercetării erau de a stabili mai precis parametri

construcției și stratigrafia pentru a răspunde chestiunilor ridicate de Sânt Nicolae: vechimea bisericii și a turnului și dacă au fost ridicate deodată, caracteristicile și rostul celui din urmă - cu deosebire interesant pentru castelologie și, deci, istorie militară - , întinderea și caracterul sitului în care este implantată construcția, existența unui zid de incintă, a unei fortificații pe colină, la fel de importantă pentru trecutul militar românesc, raporturile între situl de la Sânt Nicolae și cel al bisericii Sfântul Nicolae Domnesc, în general cu orașul Curtea de Argeș.

În cele două campanii s-au trasat și lucrat: o secțiune magistrală prin axa longitudinală E-V a bisericii și patru casete la interior, trei în naos și una în pronaos, două secțiuni exterioare la nord și una la sud de pereții construcției precum și una la extremitatea nord-vestică a platoului pe care se ridică edificiul. Trasarea secțiunilor și casetelor a trebuit să se plieze constrângerilor de securitate a construcției precum și schelelor de susținere a zidurilor ce amenințau cu prăbușirea, cea magistrală neputându-se prelungi la exterior spre a nu periclita stabilitatea edificiului, mai ales în dreptul altarului.

Secțiunea magistrală prin pronaos (confundat catului de jos al turnului) a descoperit fundațiile zidurilor de vest și est ale turnului. Talpa fundației zidului de vest se afla adâncimea de - 2,45 m sub Wagriss-ul trasat de topografi și arhitecți, la - 1,35 sub nivelul de călcare actual în interiorul turnului¹⁷. La -1,54 sub Wagriss, de pe temelia mai lată începe elevația zidului de est al turnului retrasă față de această parte a fundației cu 0,25 m. șanțul de fundație a fost săpat deci de la această cotă (-1,54 m W) până la grohotișul cu nisip solidificat care constituie miezul tare al botului de deal. Este evident că acest deal a fost la origine conul de dejecție al unui torent, compactat în vremuri geologice și acoperit de straturile succesive ale solului vegetal.

Arheologic din săpăturile efectuate în acest carou rezultă că nivelul de călcare al constructorilor medieval în interiorul turnului se afla la -1,54 m W sau -0,34 m sub nivelul solului actual.

Se impune totuși precizarea că solul actual pe întregul platou ca și în interiorul bisericii este rezultatul unor prefaceri succesive în secolele XIX și XX și că așadar situația nu reflectă decât în parte succesiunea depunerilor de după înălțarea edificiului.

Zidul de est al turnului a fost descoperit și s-a păstrat în substanța originală în secțiunea noastră arheologică la -1,12 m W (-0,10 sub solul actual). Talpa fundației sale se găsește la -2,35 m Wagriss și începutul elevației la -1,56 W (-0,36 m sub solul actual), cu o retragere, aparentă, de 0,35 m. Aparentă, deoarece aici elevația a fost rășluită de o asiză care ieșea în afară cu cca 25 cm.

Secțiunea magistrală a scos la lumină și cealaltă față a zidului, dinspre est, fundația având o mică îngroșare la -1,85 m W iar retragerea aparentă a elevației la -1,25 m W.

În zidul de est al turnului în ax cu aceea din peretele vestic se afla o deschidere de circa 0,92 m păstrată după ultima consolidare a zidului și care, probabil păstrează dimensiunile celei originale.

Cercetarea atentă a paramentului elevației zidului, facilitată de o casetă săpată în colțul nord-estic al turnului a arătat că de o parte și de alta a zidului de est, la -1,54/-1,56 m W, s-a așezat câte o grindă puternică de secțiune pătrată (cca 25 x 25 cm) pentru consolidarea și stabilitatea zidăriei. Amprenta acestor grinzi și dimensiunile lor au fost evidențiate de cercetarea arheologică și de parament.

Grinzile pătrundeau în pereții de sud și nord ai turnului și respectiv ai naosului, ceea ce a fost constatat arheologic, constituind, după tehnica medievală de construcție, armătura zidăriei.

Aceasta impune în proiectarea de consolidare-restaurare introducerea unei armături similare ca poziție, firește dintr-un material neperisabil. Trebuie subliniat că ideea curentă potrivit căreia sistemul medieval de armare cu lemn a contribuit peste vreme la ruina construcțiilor nu este justă, durata existenței grinzilor și dulapilor fiind

mult mai mare decât se crede și structurile prismatice sau tubulare cu pereți de mortar rămase după putrezirea materialului lemnos având un rol important în aerisirea zidăriei și chiar menținerea rezistenței acesteia.

Spre a reuni informațiile referitoare la construcția turnului rezultate din cercetările arheologice trebuie arătat că lățimea fundațiilor zidului de vest al turnului este de cca 2,15 m și în elevația de 1,65 m. Lățimea zidului estic al turnului este în fundație și elevație de 1,40 m.

Imaginea reală a zidului estic al turnului și chiar a întregii sale părți ruinate a fost denaturată de turnarea unei șape grosiere de ciment cu prilejul ultimei „consolidări” a ruinei, care acoperă și ascunde înfățișarea sa originală.

Dimensiunile încăperii de la parterul turnului sunt de cca 3,10 x 5,45 m creând o suprafață de aproape 17 mp.

În interiorul culoarului de acces în turn de la vest (lungime 1,65 m, lățime 1,25 m), la + 0,35 m Wagriss și la 0,25 m de la fața exterioară a zidului de află lăcașul grinzii de blocare a porții, desigur din lemn și ferecată, a turnului. Grinda de blocare avea profilul patrulater cu dimensiunile de 14, 5 x 17,5 cm.

În interiorul turnului s-au făcut de-a lungul timpului mai multe înmormântări. Osemintele au fost însă răscolite și materialul în parte luat mai ales cu prilejul săpăturilor lui Virgil Drăghiceanu.

Săpăturile din 2009 și 2010 au relevat stratigrafic gropile săpate în anul 1920 pentru scoaterea osemintelor și mai ales a obiectelor. Prin cercetarea atentă în secțiunea magistrală a fost decoperit către peretele estic al turnului la -2,10 Wagriss rămășițele fundului carbonizat al unui coșciug orientat E + V și partea superioară a unui craniu deplasat în profilul sudic al secțiunii. Printr-un parteneriat cu Centrul de studii transilvane de la Cluj se va încerca datarea mai precisă a fragmentului de craniu descoperit.

Casetă din colțul nord-estic a scos la iveală o monedă mare de argint de 20 Zwanziger de la împăratul Ferdinand I al Austriei (1835-1848), ceea ce ar putea data, eventual, ultima etapă de folosire a bisericii și abandonarea sa după catastrofalul cutremur din Țara Românească de la 1838.

Secțiunea magistrală a atins absida altarului - semicirculară la interior în fundație și elevație - în dreptul ferestrei din axul acestuia.

Talpa fundației absidei se află la -3,34 m sub Wagriss acolo unde, probabil, constructorii medievali au găsit un sol consolidat sau au socotit adâncimea suficientă pentru echilibrul static al edificiului. Constatarea este relevantă pentru relieful primitiv al platoului, turnul fiind construit în partea cea mai înaltă a sa unde a și profitat de solul natural compactat. Altarul însă a fost ridicat la marginea de est a platoului și panta ca și solul nu au fost la fel de prielnice.

Elevația altarului începe de la -1,67 m Wagriss fiind retrasă față de masivul de temelie cu 0,35 m. Începutul elevației, cota -1,67 reprezintă totodată nivelul de călcare în altar al constructorilor medievali. O nouă retragere a elevației la cca -1,20 m cu încă 0,15 m, forma, poate, exedra. Grosimea zidului actual al absidei altarului, poligonală la exterior, este de 0,97 m.

Fereastra din axul absidei este în ambrazură cu o deschidere de 0,50 m la interior și 0,25 m la exterior.

Spre a completa cunoșterea acestei părți a construcției am trasat și lucrat la exterior, perpendicular pe latura de nord, la joncțiunea naosului cu altarul, o casetă care a pus în evidență fundațiile. Ele par refăcute, paramentul din bolovani de râu și cărămidă fiind realizat în grabă și cu totul neîngrijit.

Cercetarea a continuat în colțul nord-vestic al naosului printr-o casetă care trebuia să lămurească chestiunea accesului direct de pe latura de sud și legătura dintre turn și naos.

Zidul sudic al naosului are o grosime de 1,32 m având o alternanță de pilaștri încastrați care-i sporesc rezistența și portanța.

Pe patul de mortar pus deasupra temeliei s-au păstrat între pilaștrul interior al peretelui sudic al naosului și zidul estic al turnului, la -1,13 m sub Wagriss o asiză (un rând) de cărămizi late, similare celor ale turnului, care sunt, cel mai probabil, restul primei pardoseli a naosului.

Trebuie remarcată concordanța dintre adâncimile nivelului păstrat al intrării din turn în naos, a ieșindului al doilea din temelie absidei și a acestei asize de cărămizi pentru a fixa la cca -1,15 m sub Wagriss nivelul pardoselii originale de cărămizi din naos.

Cât privește accesul direct de pe latura de sud, de afară în naos, lat de 0,92 m – asemeni celui din turn în naos -, cercetările arheologice și de parament arată că este o amenajare nouă, făcută după modelul celei de la turn în naos, întrucât aici o porțiune de zid, cuprinzând și posibilul acces, se prăbușise.

La zidul vestic al naosului a fost găsit sub căciula șapei moderne lăcașul grinzii de consolidare și pătrunderea ei în peretele sudic al naosului.

Pentru completarea cunoașterii acestei părți a monumentului și în general a sitului a fost trasată și lucrată o secțiune perpendiculară pe zidul de sud la joncțiunea naosului cu baza turnului. Fundațiile s-au dovedit a fi fără vreo soluție de continuitate.

Prelungită până la marginea platoului secțiunea nu a surprins vreo incintă ci numai înmormântări și reinmormântări, databile după materialul ceramic sporadic în secolele XVII-XVIII.

În vederea lămuririi aceleiași chestiuni a eventualei incinte o ultimă secțiune și ulterior o casetă au fost trasate și lucrate pe propugnacul nord-vestic al platoului. Aici la -0,15 m sub solul actual au apărut oseminte provenind de la reinhumări și un schelet in situ la degetul mâinii căruia a fost găsit un inel de metal alb cu decor în solzi. Secțiunea prelungită până la marginea platoului nu a scos la iveală vreo zid de incintă.

Adâncimea mică a înmormântărilor de aici este, poate, urmarea decapărilor pentru amenajarea platoului ca grădină publică a orașului, însuși acest propugnacul fiind locul fostului foșor al fanfarei militare.

Materialul arheologic descoperit în săpături, cu precădere ceramic, se încadrează în secolele XIV-XVIII. Ca element de datare mai este de semnalat rozeta unui pinten din secolul al XIV-lea și fragmentul de cahlă plată, roz, nisipoasă, cu un motiv floral – lăleaua, răspândit din prima treime a veacului al XVIII-lea.

Ceea ce este de o deosebită importanță pentru datare este studiul de parament și de istorie a arhitecturii.

Compararea vechilor fotografii ale edificiului cu situația de astăzi arată, prin felurile de cărămizi utilizate și zidire, meremetiseliile de peste ani, transformările datorate restauratorilor și consolidatorilor.

Schelele puse au îngăduit măsurarea a numeroase cărămizi din zidăria veche și mai ales a turnului, ale căror dimensiuni variază ca lungime între 32,5 și 34 cm, la lățime între 18,8 și 20 cm iar ca grosime de la 3,2 la 4,5 cm. Rosturile de mortar au între 3 și 5 cm grosime. Compararea lor cu acelea din zidăria bisericii Sfântul Nicolae Domnesc în zonele cu inscripții care certifică datarea în secolul al XIV-lea, ca și cu cărămida descoperită zidită în celebrul mormânt nr. 10 cu paftaua, cu dimensiunile 33 x 20 x 5 cm, dovedesc utilizarea, practic, a acelorași cărămizi.

Cercetările mai vechi ale eminentilor noștri arhitecți și ingineri Nicolae Ghika-Budești, Gheorghe Balș și Virgil Vătășianu – de școală franceză și italiană, din păcate necunoscuți autorilor americani și uitați de cei români de astăzi - au identificat de mult posibilele filiații, pe de-o parte ale bisericii Sfântul Nicolae Domnesc, pe de altă parte ale lui Sân Nicoară cu cele din Mesembria/Nesebar, cu aceea de la Stanimachos/Asenovgrad. Despre biserica Sfântului Ioan, cel „neconsacrat” („Aliturgitos”) din Mesembria, deși datele sigure lipsesc, totuși construcția ei a fost redată în secolul al XIV-

lea – veacul următor fiind puțin propice înălțării ei -, mozaicurile și abundența elementelor de marmură plasând-o printre marile monumente bizantine ale Pontului Stâng medieval. Din nefericire cutremurul catastrofal din 1913 („Čirpansko”) a distrus în mare parte clădirea, astfel că investigațiile lui Gheorghe Balș și Nicolae Ghika-Budești chiar din preajma catastrofei au o deosebită valoare pentru încadrarea sa tipologică. Planul este în cruce greacă înscrisă cu baza turlei susținută de patru coloane. Lungimea edificiului este de 18,5 m, lățimea de 10 m, cu intrări pe la nord și sud, mai rar întâlnite. Altarul are trei abside.

Nicolae Ghika-Budești constată însă – ceea ce i se părea o evoluție diferită față de Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș – că „pronaosul se transformă astfel încât deasupra lui să se poată ridica o clopotniță dreptunghiulară”¹⁸.

Cazul nu este însă unic la Mesembria, unde și biserica lui Hristos-Panthocrator (secolele XIII-XIV) are un turn patrulater peste pronaos, păstrat până la primul cat.

Dar și biserica Sfinților Mihail și Gavril din aceeași cetate pontică are pronaosul transformat într-un puternic turn din care se păstrează un ciot¹⁹.

Marea surpriză a venit însă de la cercetările arheologice întreprinse mai cu seamă în ultimele decenii ale secolului trecut în NE Bulgariei și în primul rând la Caliacra, reședința despotului Dobrotița, conduse de regretatul Gheorghe Djingov²⁰.

Studiul fundațiilor bisericii nr. 1 de la Caliacra, întreprins de arhitecta Maria Iossifova, relevă că în cazul acestei biserici – lungă de 15,80 m și lată de 8,70 m, cu o singură navă, absida altarului semicirculară atât la interior cât și la exterior – deasupra pronaosului s-a înălțat un turn cu un singur cat. Reconstituirea Mariei Iossifova este îndreptățită de păstrarea în fundațiile bisericii a începutului scării amenajate în grosimea peretelui dintre naos și pronaos, scară începând pe fațada sudică a bisericii. Pentru analogii autoarea reconstrucției trimite la biserica Sfintei Paraschiva de la Mesembria. La o privire atentă totuși se constată că spre deosebire de biserica de la Caliacra, Sfânta Paraschiva de la Mesembria – care în treacăt fie spus se păstrează doar până la nivelul parterului – are absida altarului poligonală la exterior și nu semicirculară. De bună seamă că atât decorația fațadelor cât și elevația turlului clopotniță și a turlei sunt supuse cauțiunii, mai cu seamă prin analogia cu Sfânta Paraschiva de la Mesembria. După cercetările arheologice ale lui Gheorghe Djingov ca și potrivit studiilor Mariei Iossifova, biserica nr. 1 de la Caliacra datează din a doua jumătate a secolului XIV²¹.

După cercetările arheologice de la Silistra ale lui Stepan Anghelov și studiile lui Gheorghe Atanasov și Stela Donceva, și biserica catedrală din Drâstorul secolelor XIII-XIV, reconstruită peste aceea din secolul al XI-lea, fusese prevăzută, într-o ultimă fază, cu un turn, adosat însă la mijlocul zidului de nord al navei²². Propunerea de reconstrucție, prin plan și caracteristici înfățișează însă mai degrabă un turn de fortificație din secolul al XVII-lea.

Astfel că la capătul unei investigații privitoare la bisericile construite pe acest plan cu turn clopotniță pe nartex (pronaos), cele de pe litoralul vest-pontic și cu deosebire cele de la Mesembria și Caliacra se apropie cel mai mult prin plan și dimensiuni de biserica Sânt Nicoară de la Curtea de Argeș.

Concluzia este pe deplin firească dacă se rememorează împrejurările mutării scaunului metropolitan de la Vicina la Curtea de Argeș, a influențelor Bizanțului provincial cu care, către 1359, Țara Românească ajunsese să se învecineze și să-l moștenească, mai întâi ecleziastic, înainte de a-l anexa teritorial, treptat, din vremurile domniei principelui Radu I³.

Între modelele de pe litoralul pontic din despotatul lui Dobrotița și Sânt Nicoară de la Argeș veriga lipsă, the missing link – cum îi plăcea să spună profesorului meu de arheologie, academicianul Ion

Nestor – este Vicina.

Note:

1. v. George Oprescu, Țările române văzute de artiști francezi (sec. XVIII și XIX), București, 1926, p. 27.
2. Nicolae Gabrielescu, Ruina Sânt Nicoară din Curtea de Argeș. Studiu arheologic, București, 1888, p. 9.
3. Ibidem, p. 14.
4. Virgil Drăghiceanu, Jurnalul săpăturilor din Curtea Domnească a Argeșului, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, X, 1917-1923, pp. 147-148, cu planul fig. 158.
5. Ibidem, p. 148.
6. Ibidem, p. 147.
7. Virgil Drăghiceanu, Curtea Domnească din Argeș. Note istorice și arheologice, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, X, 1917-1923, p. 58, 43.
8. Ibidem, p. 40 și n.1.
9. Ibidem, p. 42.
10. Ibidem, p. 43.
11. Informație dată, cu amabilitate, de domnul dr. arheolog Nicolae Constantinescu.
12. Domnul Nicolae Constantinescu, căruia îi mulțumim și aici, a avut amabilitatea să ne arate Grundrissurile secțiunilor sale (una interioară longitudinală prin biserică și două exterioare la nordul peretelui exterior al navei) pentru a orienta noile săpături.
13. Nicolae Constantinescu, Cercetarea arheologică de la Cozia, în MO, XVII, 7-8 (1965).
14. Cercetări întreprinse împreună cu Raluca Iosipescu.
15. Informația datorată amabilității nedesmințite a prietenului Emanuel Bădescu de la Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei căruia îi aducem și aici mulțumirile noastre.
16. La pregătirea pe teren a campaniilor și la desfășurarea lor au participat doamna drd. Raluca Iosipescu (Institutul Național al Patrimoniului), colonel (r.) Dan Căpățână, drd. Ionuț Iancu (Universitatea Valahia – Târgoviște), Adrian Stănilă (Universitatea din Pitești) și Matei Neagu Iosipescu.
17. Wagrissul se află la circa 1,10 m deasupra solului actual în biserică, în general nivelat de decapările succesive.
18. N. Ghika-Budești, Arhitectura Bisericii Domnești, în BCMI, X, 1917-1923, p. 121.
19. Maria Iossifova, Some Varieties of the Cross-Domed Churches of the „Tight Cross” Variant, în „Archaeologia Bulgarica”, I, 1997, p. 64.
20. V. Gheorghe Djingov, Ana Balkanska, Maria Josifova, Kaliakra, t. I, Sofia, 1998.
21. Pentru cercetarea arheologică v. Gheorghe Djingov, Srednoekovna țarcva v Kaliakra, în „Izvestia na arheologiceski institut”, XXXIII, 1972; pentru reconstituirea arhitecturală Maria Iosifova, Some varieties of the cross-domed churches of the „Tight cross” [type no. I] variant, în loc.cit.
22. Gheorghe Atanasov, Dobrudjanskoto despostvo, Veliko Tărnovo, 2009, pp. 327-328.
23. v. Sergiu Iosipescu, Contribuții la domnia principelui Radu I și a alcătuirii teritoriale a Țării Românești în secolul al XIV-lea, în SMIM, XXVIII, 2010, pp. 25-48.

Abstract:

The archaeological and monumentalistic researches performed in the years 2009-2011 by the author, with the finds offered by the Argeș and Muscel Archibishopric, concludes to the dating of the church San Nicoara from Curtea de Argeș in the middle of 14th century. By the plan the church of San Nicoara belonged to

an interesting type including the churches of The Holy Virgin from Stanimachos/Asenovgrad, Saint John Aliturgetos from Mesembria/Nesebar, the ruins from Caliacra discovered by archaeological excavations and another's from 14th century.

113. Dopca, com. Hoghiz, jud. Braşov

Punct: Valea Mare

Cod sit: 41211.04

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 214/2011

Colectiv: Daniela Marcu Istrate – responsabil, Gabriel Izdraiilă (SC Damasus SRL)

În perioada 19–23.09.2011 a fost efectuată o cercetare arheologică în localitatea Dopca, jud. Braşov, punctul "Valea Mare", zona secată a barajului de acumulare aflat în vecinătatea localității. Cercetarea a fost realizată la o distanță de 432 m E față de baza interioară a digului și la aproximativ 61 m N față de marginea pădurii aflată la S de baraj.

Scopul cercetării arheologice a fost acela de a identifica și de a delimita un atelier de sticlărie, semnalat în urma periegezelor efectuate de specialiștii de la Muzeul de Etnografie Braşov.

Zona în care a fost efectuată cercetarea este un promontoriu aflat pe partea stângă a pârâului Valea Mare. Au fost trasate trei unități de cercetare, notate de la S.1 la S.3. S.1 reprezintă secțiunea magistrală care taie pe axa N – S promontoriul. Dimensiunile unității de cercetare sunt de 9,30 x 1 m. Secțiunea a fost caroiată din 2 în 2 metri, rezultând 6 carouri, cu primul carou de 1,3 m. Scopul realizării acestei secțiuni, a fost acela de a verifica stratigrafia promontoriului. S.2, a fost trasată la V de S.1 la o distanță de 6 m, față de profilul de V al lui S.1. Dimensiunile unității de cercetare sunt de 2 x 2 m, fiind amplasată în marginea sudică a promontoriului. Scopul acestei secțiuni, a fost acela de a verifica și în acest punct, stratigrafia și de a identifica eventualele urme ale atelierului. S.3 a fost trasată la E de S. 1 la o distanță de 10,70 m, față de profilul de V al lui S.1, în dreptul caroului 4. Dimensiunile unității de cercetare sunt de 2 x 2 m, fiind amplasată în marginea sudică a promontoriului. Scopul acestei secțiuni a fost acela de a verifica și în acest punct stratigrafia și de a identifica eventualele urme ale atelierului.

Datorită lipsei unui reper fix în imediata apropiere a zonei cercetate, cota 0,00 m a fost stabilită pentru fiecare unitate de cercetare în parte, ca fiind colțul profilului de NV.

Stratigrafia a fost înregistrată într-o legendă comună.

Pe buza sudică a promontoriului, au fost recuperate foarte multe fragmente de sticlă, zgură de sticlă topită, fragmente de sticlă brută (neprelucrată), fragmente de cărămizi și pietre cu urme intense de ardere.

Nivelul de călcare actual al promontoriului are o cădere atât spre S cât și spre N. Astfel, raportat la secțiunea magistrală S. 1, nivelul de călcare atinge în partea de N cota de 0,00 m, urcă până la cota de + 0,60 + 0,70 m spre S, și coboară în capătul de S până la cota de – 0,10 m.

Primul strat este o depunere de mâl cu pământ brun cenușiu, nisipos, care are o grosime cuprinsă între 0,08 – 0,26 m. Depunerea cea mai consistentă, se găsește în partea nordică a promontoriului, partea dinspre pârâu. Sub acest nivel de mâl se găsește un nivel de pământ rulat, depus cel mai probabil în timpul lucrărilor pentru amenajarea barajului. În acest nivel au fost găsite cele mai multe materiale arheologice. Acest strat are o grosime medie de 0,20 –

0,30 m și are o pantă ce coboară de la S spre N, aceasta urmând panta naturală a terenului. Din studierea profilelor din S. 1, putem observa faptul că albia râului coboară în capătul de N al secțiunii (și al promontoriului), aproximativ de la cota de + 0,40 m, până la cota de – 0,38 m. Stratul 2 suprapune un nivel de depunere de vegetație uscată (frunze, crengi). Acesta are o grosime maximă de 0,04 m și urmărește limita inferioară a stratului 2, până la cota de – 0,40 m. Acest nivel de depuneri, se oprește la o distanță de aproximativ 2,70 m față de capătul nordic al unității de cercetare. În capătul nordic al promontoriului, stratul 2 suprapune un nivel de aluviune de pietriș cu nisip cenușiu și pietre. Acest nivel are o grosime maximă de 0,28 m. Un posibil nivel de călcare mai vechi, poate fi dat de limita superioară a stratului 5A (sau 5, în unitățile de cercetare S. 2 și S. 3). Are o grosime medie de 0,20 m. Este un nivel de pământ ușor rulat, în care au fost găsite puține fragmente de sticlă. Acest nivel de pământ a fost vizibil în toate unitățile de cercetare.

În general, cercetarea s-a oprit într-un strat de pământ galben compact, pe alocuri nisipos, răzleț cu pietricele (stratul 4 și 4A), considerat steril din punct de vedere arheologic. Acesta are o grosime medie de 0,30 m. În unele puncte din unitățile de cercetare, s-a observat că acest nivel, suprapune un strat geologic de pietriș, cu nisip cenușiu gălbui.

Datorită intervențiilor realizate, cu ocazia amenajării inițiale a lacului de acumulare (lucrări efectuate în anii 80 ai secolului trecut), stratigrafia și configurația terenului, au suferit modificări care nu ne mai permit identificarea amenajărilor anterioare lucrărilor.

Totusi, cantitățile mari de fragmente de sticlărie (recipiente de diferite forme și dimensiuni, rebuturi, cărămidă refractară din structura cuptoarelor) arată foarte clar că undeva în apropiere a funcționat un atelier de sticlărie pe care îl putem data în secolele XVI-XVIII.

Abstract:

Dopca is a village in Braşov County, in Hoghiz Basin. It is located in the heart of the country, 50 km from Braşov, 60 km from Sighișoara, near the Forest Bogații.

During 19–23.09.2011 was conducted an archaeological research in "Valea Mare", a dried area of the dam located near the village. The research was conducted at a distance of 432m east of the inner base of the dam and approximately 61 m north from the forest located in the southern part of the dam.

The objective of the archaeological research was to identify and delineate a glass shop, noted by specialists from the Ethnography Museum in Brasov.

Because of the interventions during the initial planning of the basin (works conducted in the 80s), the terrain's stratigraphy and configuration were subject to changes that no longer allow us to identify the arrangements previous to the works. However, the large amounts of glass fragments (containers of various shapes and sizes, scraps, fire brick from the ovens' structure) clearly show that somewhere near a glass shop existed and it can be dated back to sixteenth and seventeenth century.

114. Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți

Punct: Cetatea Severinului

Cod sit: 109782.07

Autorizații de cercetare arheologică sistematică nr. 51/2011, 119/2011, 226/2011

Colectiv: Gabriel Crăciunescu – responsabil, Marin Iulian Neagoe - responsabil sector, Oana Minodora Neagoe, Cristian

Dumitru Manea, Mihai Stîngă, Ersilia Marcu (MRPF Turnu Severin)

Cetatea Severinului se află situată în apropierea Dunării, pe prima terasă a fluviului, la o distanță de 15 metri nord de Bulevardul Dunărea, 100m nord-vest de clădirea Teatrului Theodor Costescu și 100m sud-vest de clădirea Colegiului Național Traian.

Primele informații despre săpături întreprinse în zona ruinelor cetății Severinului le datorăm conelui Fernando Luigi de Marsigli¹, colonel genist în armata austriacă care, la sfârșitul secolului al XVII-lea, efectuează câteva sondaje și ridică primul plan topografic al cetății medievale.

După foarte mult timp, în 1835, Grigore Pleșoianu, profesor la școala din Cerneți, atras și el de ruinele cetății Severinului întreprinde lucrări de restaurare a unor porțiuni din zidurile care erau vizibile și deschide chiar câteva secțiuni pentru cercetarea acestora² însă, rezultatele săpăturilor întreprinse de el, nu au fost decât sumar consemnate.

Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea acțiunile de cercetare la cetatea Severinului sporesc considerabil, astfel că, între 1856-1858, inginerul orașului Turnu Severin, Al. Popovici, întreprinde și el câteva săpături aici, iar în 1865 guvernul francez însărcinează o comisie arheologică în vederea cercetării ruinelor cetății³.

Alte sondaje vor fi efectuate în 1867 de Al. Treboniu Laurian⁴, Cezar Bolliac 1869⁵ și Gr. Tocilescu, între 1886-1889.

Cercetările sistematice la Cetatea Severinului vor debuta în 1936, grație lui Al. Bărcăcilă și vor continua, an de an, până în 1944⁶.

În perioada 1965-1969⁷ săpăturile, coordonate de Mișu Davidescu, s-au concentrat în special pe latura de sud a fortificației, dar și anumite porțiuni din incinta exterioară de est (cele două contraforturi și zidurile care se prelungesc către Dunăre) și cea de vest, în paralel cu lucrările de restaurare începute din 1966, în special la turnul de nord-est⁸.

Întrerupte din nou vreme de trei decenii, săpăturile în Cetatea Severinului vor fi reluate în 1989, când vor fi efectuate câteva sondaje de verificare, în zona incintei exterioare de est și a turnului intermediar de pe latura de est unde au fost întreprinse și lucrări de restaurare a zidurilor.

Obiectivul cercetării din 2011 a fost obținerea tuturor informațiilor privind etapele de construcție și evoluția fortificației precum și înregistrarea datelor privind stratigrafia sitului, complexele și materialele arheologice identificate în urma săpăturilor efectuate.

Sector A I – curtea de nord și jumătatea de nord a curtinelor de est și vest.

Au fost efectuate prospecții electrice realizate cu rezistivimetrul automatizat Scintrex SARIS și cabluri inteligente ICS 1 (separația între electrozi 1m) constând în realizarea a 7 profile cu lungimea de 25 m și dublate de profile magnetometrice realizate cu Gradinometru Scintrex EnviGrad pe aceleași coordonate cu cele de rezistivitate electrică.

Rezultatele prospecțiilor au relevat adâncimea maximă a stratului arheologic, anomalii corespunzătoare unor zone compacte de material de construcție sau anomalii specifice asociate unor complexe arheologice de tipul gropilor.

Cercetarea arheologică a debutat prin deschiderea unei secțiuni de control stratigrafic, S1/2011, cu dimensiunile de 16 x 2 m, orientată nord-sud, în care săpătura a fost realizată cu mijloace manuale. Secțiunea a fost împărțită în 8 carouri cu dimensiunea de 2 x 2 m, numerotate de la sud la nord cu cifre arabe. Nu au fost identificate complexe arheologice iar din punct de vedere stratigrafic săpătura a confirmat rezultatele prospecțiilor electromagnetice și magnetometrice.

Sp. I/2011, cu dimensiunile de 18 x 10 m, orientată nord-sud, la adâncimea de 1,3m, s-au conturat trei complexe: G2/2011, L2/2011, în jumătatea de est a suprafeței și C1/2011 în colțul de nord-est al Sp.I/2011, considerat inițial un cuptor cu boltă din piatră, însă după golirea umpluturii până la adâncimea de 0,5 m, de la care s-a conturat complexul, am realizat că avem de-a face cu o fântână cu diametrul de 2,3 m și pereții realizați din piatră și cărămidă legată cu mortar de var.

După conturare complexele au fost săpate în crossection pe direcția nord-sud, fiind golită jumătatea de est.

G2/2011 – complex conturat la adâncimea de 1,30 m, calculată față de cota 0 (colțul de nord-est al S1/2011), având dimensiunea de 1,7 x 1,55 m, orientat nord-sud. În partea de est a G2/2011, la adâncimea de 0,2 m au apărut câteva pietre dispuse organizat, iar din umplutura gropii, pigmentată cu cărbune și chirpic ars au fost recuperate câteva oase de animale și fragmente ceramice arse secundar. Baza acestei gropi, a fost surprinsă în centru la adâncimea de 0,7 m, complexul prezentând două faze de umplere delimitate de o lentilă de cenușă cu o grosime ce varia între 0,02 și 0,06 m care în centru atinge adâncimea de 0,5 m.

Întrucât sub adâncimea de 0,7 m continua să apară un pământ pigmentat cu fragmente de cărbune ne-am adâncit cu încă 0,1 m pe întreaga suprafață, adâncime la care am surprins în partea de nord-est a gropii părți din membrul inferior drept al unui defunct iar după adâncirea spre centrul gropii, cu încă 0,1 m, am dezvelit oasele bazinului și ale toracelui. Defunctul (M1) a fost depus în groapă pe partea dreaptă cu craniul ușor ridicat, spre marginea de sud a gropii, având bărbia înclinată spre torace. Membrele superioare întinse spre nord-est și încrucișate iar membrele inferioare despărțite, membrul inferior drept arcurit din genunchi. Nu au fost identificate obiecte de inventar funerar.

După golirea jumătății de vest a G2/2011 și adâncirea cu încă 0,1 m de la baza complexului, am surprins la -0,80m un alt schelet uman (M2), orientat vest-est, depus pe spate, cu membrele superioare așezate pe torace iar membrele inferioare apropiate și întinse până lângă craniul M1. În partea stângă a toracelui a fost identificat un denar din argint emis de regele maghiar Andrei al II-lea (1205-1235), singurul obiect din inventarul M2.

În urma observațiilor stratigrafice înregistrate, complexul G2/2011 suprapune parțial groapa comună a M1 și M2, fără să fi deranjat scheletele vreunui din defuncți. De asemenea, apreciem că după săparea gropii de mormânt a fost depus defunctul orientat vest-est (M2), în cazul căruia s-a respectat ritualul de tradiție creștină iar la capătul de est al gropii a fost pur și simplu aruncat al doilea defunct (M1), după cum sugerează poziția acestuia.

C1/2011 – Inițial complexul, cu diametrul exterior de 2,3 m, a fost interpretat ca reprezentând baza unui cuptor circular cu pereții din piatră și cărămidă având în vedere cantitatea mare de arsură prezentă la suprafața acestuia în momentul conturării. După realizarea crossection-ului pe direcția nord-sud și golirea jumătății de est, începând de la 0,5m adâncime, de la nivelul la care s-a conturat, nu am mai putut păstra profilul crossection-ului ca urmare a faptului că umplutura alcătuită din piatră, cărămidă, arsură și cărbune era instabilă. În acest fel am procedat și la golirea jumătății de vest până la adâncimea de 0,5 m, după care am continuat golirea complexului realizând că acesta este de fapt o fântână cu peretele gros de 0,3 m zidit din piatră și cărămidă legată cu mortar de var.

L1/2011 – Complexul a fost conturat inițial sub forma unei gropi ovale cu dimensiunile de 2 x 1,75 m, pe direcția nord-sud/est-vest, însă după efectuarea unui crossection pe direcția nord-sud și golirea jumătății de est am constatat că acesta se continua către nord cu încă 3,2 5m. La conturare acest aspect nu a putut fi sesizat întrucât partea de nord a complexului a fost nivelată cel mai

probabil după dezafectarea acestuia cu un strat de umplutură alcătuit din nisip, pietriș și piatră în care au apărut extrem de rar fragmente ceramice sau urme de cărbune și spătură de cărămidă.

Sp. II/2011, cu dimensiunile de 16 x 5 m, orientată nord-sud; la adâncimea de 1,30 m, pe latura de est a Sp. II/2011, corespunzătoare carourilor 3 și 4 B a fost identificată o groapă, G1/2011, cu dimensiunile de 2,85 x 2,6 m, săpată în steril, cu excepția laturii de sud-est unde suprapune primul strat de cultură (I). Adâncimea maximă a complexului în centru a fost de 1 m iar din umplutura care a conținut multă cenușă și cărbune au fost recuperate și trei monede, două emise de regele maghiar Matia Corvinul (1458-1490), cea de-a treia de Vladislav al II-lea al Ungariei (1490-1516).

Sp. III/2011, cu dimensiunile de 8 x 7 m, orientată est-vest; la adâncimea de 0,85 m, în dreptul carourilor 1 E, F s-au conturat resturile unei vetre (V1) alcătuită din trei straturi de cărămidă suprapuse, cel din partea superioară dispus semicircular realizând astfel gardina vetrei, cu dimensiunile de 1 x 0,5 m pe direcția est-vest/sud-nord, care intra în profilul de sud.

La adâncimea de 1,5 m, în zona corespunzătoare carourilor 5 A, B și 6 A, B am identificat o vatră din lut cu gardină din piatră și cărămidă (V2/2011), cu dimensiunile de 0,8 x 0,6 m, orientată est-vest. După dezafectare, piatra și cărămida ce alcătuiu gardina vetrei au fost împrăștiate pe toată suprafața acesteia dar și spre sud unde am surprins multă cenușă în care se mai puteau vedea alveolele produse de imprimarea pietrelor pe suprafața vetrei.

În colțul de sud-est al suprafeței, corespunzător carourilor 1A, B și începutul caroului 2A am surprins o prelungire a zonei utilizată pentru exploatarea stratului de loess, identificată în Sp. II/2011, a cărei adâncime maximă a fost înregistrată la 2 m.

Sp. IV/2011, cu dimensiunile de 9 x 7 m, orientată est-vest, împărțită în carouri cu dimensiunea de 1 x 1 m numerotate pe direcția sud-nord de la 1 la 7 iar pe direcția est-vest fiecărui carou corespunzându-i o literă de la A la I.

La adâncimea de 0,5 m, în colțul de nord-vest al suprafeței, corespunzător carourilor 3-7 H-I, am surprins urme de incendiere constând din lemn carbonizat, pietre vitrificate și o mare cantitate de cenușă, resturile unei vetre din lut (V7), amenajată pe un strat de pietre (PI. VIII/2). În profilul de nord se observa la adâncimea de 0,5 m o vatră din lut (V4) cu o grosime de 0,15 m, flancată spre est de un bloc de calcar, motiv pentru care în vederea dezvelirii acestui complex am deschis spre nord o casetă cu dimensiunile de 2 x 2 m, denumită CA1/2011. O situație similară am înregistrat și profilul de vest al Sp IV/2011, corespunzător caroului 7, unde la adâncimea de 0,4 m am identificat o vatră (V6) alcătuită din trei rânduri de cărămizi suprapuse, pentru dezvelirea integrală a acestui complex fiind necesară executarea altor două casete cu dimensiunile de 2 x 2 m, CA2/2011, respectiv CA3/2011.

La adâncimea de 1,4 m în zona corespunzătoare carourilor 3-7 H-I, a fost conturat parțial complexul de tip locuință (L2/2011), care se adâncește până la 2,5 m intrând în profilul de vest. Latura de est a complexului, aproape de care am identificat o vatră din lut (V8) cu dimensiunile de 0,7 x 0,5 m, a fost săpată în trei trepte în stratul de loess, pe treapta cea mai de jos, la adâncimea de 2 m identificând și o groapă de stâlp, cu diametrul de 0,3 m, al cărei contur în partea superioară era delimitat de pietre de râu, așezate cel mai probabil pentru a stabili eficient stâlpul de susținere al acoperișului.

Sector A II – spațiul dintre turnurile laturii de nord ale primei incinte.

În sectorul A II a fost deschisă Sp. VI, cu dimensiunile de 12 x 12 m, în perimetrul dintre turnurile de nord ale primei incinte. Au fost identificate două ziduri, paralele, situate la o distanță de aproximativ 1 m unul de celălalt, dispuse est-vest și asigurând legătura dintre turnuri. Rolul acestor ziduri, a căror grosime depășește 2m, lucrate

din piatră de munte legată cu mortar de var, a fost acela de a consolida apărarea zonei de nord a cetății, extrem de vulnerabilă, întrucât aici au funcționat și porțile de acces în cetate, identificate de asemenea în timpul cercetărilor efectuate în perioada amintită, pe traseele ambelor ziduri de incintă (zidul 1 și zidul 2). Aceste porți de acces au avut o deschidere de aproximativ 2,5 m, după cum demonstrează blocurile de calcar utilizate ca baze pentru ancadramentele lor. Ulterior, la circa 3 m nord de zidul 2 al incintei de nord a fost construit al treilea zid de incintă (3) la mijlocul cărui s-a păstrat o intrare cu deschiderea de 1 m, folosită pentru accesul în turnul de formă rectangulară, cu dimensiunile de 6 x 4,5 m, construit în exteriorul zidului 3 de incintă.

Sectorul B - spațiul dintre zidul primei incinte și zidul incintei a doua.

Sectorul B a fost împărțit în 3 subsectoare (1. Subsectorul de vest (B1), 2. Subsectorul de nord (B2), 3. Subsectorul de est (B3).

În subsectorul B1 au fost deschise 3 suprafețe: Sp. V/2011, Sp. VII/2011, Sp. VIII/2011 în care nu au fost identificate complexe arheologice.

În subsectorul de nord (B2) a fost deschisă suprafața Sp. IX/2011, în care, la adâncimea de 1,5 m a fost identificat un turn de poartă, cu dimensiunile de 6,5 x 4,5 m, pe direcția S-N, având în prelungire, spre nord, către zidul celei de-a doua incinte, două ziduri paralele, groase de 0,5 m păstrate pe o înălțime maximă de 0,7 m. Aceste ziduri care au făcut parte din rampa de acces în turn, dinspre nord, au fost dezafectate, ca de altfel întreaga construcție, în secolul al XV-lea, când s-a început construirea celui de-al doilea zid de incintă. Materialul provenit din dărâmătura pereților turnului și rampei de acces fiind folosit ca umplutură pentru nivelarea întregului spațiu intermediar al laturii de nord. Poarta de intrare în turn a fost blocată, dinspre interiorul cetății, cu un zid gros de 0,4m care să susțină umplutura din piatră de munte, blocuri de calcar de mari dimensiuni și chiar părți din ancadramentele porților zidului 1 și 2 ale incintei de nord.

Note:

1. Cantacuzino 2001, p. 117 și nota 338.
2. Chipurici, Măneanu 1972, p. 29.
3. Demetrescu 1883, p. 10-11.
4. Ibidem, p. 39-43.
5. Davidescu 1974, p. 190.ă

6. Absolut toți istoricii sau arheologii care au abordat, până în prezent, problema cercetărilor întreprinse de Al. Bărcăcilă la Cetatea Severinului, afirmă că anul 1939 este ultimul în care acesta efectuează săpături (vezi îndeosebi Cantacuzino 2001, p. 118 ; Rusu 2003, p. 67 ; Rusu 2005, p. 480 ; Măneanu 2009, p. 28) însă, în realitate, săpăturile arheologice au fost continuate an de an până la 1944. Din informațiile pe care le deținem, în urma consultării arhivei lăsate de Al. Bărcăcilă, săpăturile vor fi reluate între 1957-1960 când vor avea loc ultimele campanii sub conducerea lui Al. Bărcăcilă. De asemenea, merită să amintim o mărturisire făcută de Al. Bărcăcilă, într-unul din jurnalele sale de săpătură unde precizează că la toate campaniile efectuate, în perioada 1936-1944, a fost asistat de D. Berciu.

7. Davidescu 1970, p. 9-14.
8. Rățoi 2011, p. 108-113.

Bibliografie:

- Al. Bărcăcilă, Cetatea Severinului. Început de cercetări arheologice, BCMI 31, 1937, p. 149-165.
Al. Bărcăcilă, Monede de la Cetatea medievală a Severinului, SCN 1, 1957, p. 173-188.
Gh. Cantacuzino, Cetăți medievale din Țara Românească în secolele XIII-XIV, București, 2001.
N. Chipurici, M. Măneanu, Catalog de documente privind

istoricul oraşului Tr. Severin (1833-1944), Turnu Severin, 1972.

M. Davidescu, Cetatea Severinului, BMI 3, 1970, p. 9-14.

M. Davidescu, Drobeta romano-bizantină în istoriografia românească și străină, Drobeta 1, 1974, p. 187-197.

V. Demetrescu, Istoria Oraşului Severin, Severin, 1883.

A. A. Rusu, Die Burgen von Turnu Severin im 13-14 Jh., BR 37, 2003, p. 63-79.

A. A. Rusu, Castelarea carpatică, Cluj-Napoca, 2005.

T. Răţoi, Proiectul consolidării capelei și turnului cetății medievale a Severinului, Drobeta 21, 2011, p. 108-113.

Abstract:

Preventive archaeological research conducted at Severin Citadel, from April to November 2011 led to better identify several archaeological complexes in secotul A (Curtin part of the walls north and east and west of the first enclosure): two dwellings L1 and L2 / 2011, a well diameter of 2.3 m (C1/2011) and 0.35 m thick wall, built of stone and brick and mortar of lime, a double grave pit inhumation, four garbage dumps (G1/2011, G2/2011, G3/2011, G4/2011), remains of three brick fireplaces (V1, V3, V6) and five hearths of clay, three with river rock edge (V2, V4, V5) and two simple (V7, V8).

Also in the A sector, in the space between the towers of the north side of the chamber, were first identified two walls parallel, situated at a distance of about 1 m apart, arranged east-west and liaising between the towers. The role of these walls, built in different periods of time, of a thickness exceeding 2m, made of mountain stone and mortar of lime, was to strengthen the defense area north of the city, extremely vulnerable, because here there was the gateways into the citadel, also identified during the surveys conducted over this period, both routes enclosure walls (wall 1 and wall 2).

The gateway had an opening of approximately 2.5 m, as shown by blocks of limestone used as the basis for their frames. Later, about 3m north of the northern enclosure wall 2 of the third wall was built enclosure (3) the middle of which was kept an entrance aperture of 1m, used for access to the tower of rectangular form with dimensions of 6x4, 5m, built outside the enclosure wall 3.

In the west part of B sector have not been notified archaeological complex.

In the northern part of B sector was found a rectangular tower, with dimensions of 6x4, 5m, built outside the wall 3 of the first precinct.

115. Făgăraș, jud. Brașov

Punct: Cetate

Cod sit: 40287.04

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 103/2011

Colectiv: Daniela Marcu Istrate – responsabil, Gabriel Izdrailă (SC Damasus SRL), Iulian Șchiopu (M Făgăraș).

Municipiul Făgăraș este amplasat în depresiunea Făgăraș, în apropiere de poalele nordice ale munților Făgăraș, pe malul stâng al râului Olt. Cercetări arheologice ample au fost realizate în anii 60-70, iar sondaje în curtea exterioară au mai fost făcute în 1998, sub coordonarea dr. Daniela Marcu.

În perioada 07-22 iulie 2011, a fost realizată o cercetare arheologică în incinta II, în vederea obținerii unor informații de ordin tehnic necesare întocmirii documentației de restaurare, în punctele indicate de arhitecți.

Cercetarea a fost axată pe latura de est a incintei II, în Corpul de Gardă, pe bastionul Pană și pe bastionul Tomori. Astfel au fost

realizate un număr de 7 sondaje arheologice, numerotate de la 1 la 7, după cum urmează: S.1 a fost trasat pe bastionul Tomori (bastionul de SE), cu dimensiunile de 2 x 2 m. S.2 a fost amplasată pe bastionul Pană (bastionul de NE) cu dimensiunile inițiale de 1,7 x 1,5 m; S.3 a fost trasată în jumătatea sudică a corpului de gardă colțul de NV al încăperii, cu orientarea V-E; S. 4 a fost trasată în încăperea de pe latura de NE, încăpere situată sub accesul care se face din curtea incintei II spre Bastionul Pană. Dimensiunile sondajului au fost de 2,6x1,30 m, orientat N-S, perpendicular pe laturile de N și de S ale încăperii; S.5 a fost trasată la parterul jumătății nordice a corpului de gardă. Dimensiunile sunt de 1,5 x 1 m, orientată V-E; S.6 a fost trasată în jumătatea sudică a corpului de gardă, în exteriorul clădirii, perpendiculară pe al cincilea stâlp de boltă (de la S spre N), aflat în exteriorul clădirilor corpului de gardă. Unitatea de cercetare a avut dimensiunile de 3 x 1,5 m, orientată aproximativ V-E; S.7 a fost trasată în interiorul primei încăperi, a corpului de gardă, aflată la S de intrarea în cetate. Unitatea de cercetare a avut dimensiunile de 1,5 x 1,6 m, perpendiculară pe stâlpul de SV al încăperii, fiind orientată N-S.

Bastionul Tomori (colțul de SE).

Aici a fost trasată secțiunea S.1. Scopul a fost acela de a surprinde extradrosul de boltă al unei încăperi aflate la parterul bastionului. Pentru acest sector cota 0,00 m a fost stabilită la nivelul inferior de la a doua fereastră (de la est spre vest) de pe latura de sud a bastionului. Cercetarea a fost efectuată până la cota de - 4,08 m. Până la acest nivel nu a fost identificat extradrosul de boltă, concluzia fiind aceea că în mijlocul bastionului nu a fost prevăzută o încăpere. Între cotele de - 3,92 - 4,08 m a fost atins un nivel de lut negru, compact, ce are în compoziție puțin pigment de cărbune și mortar. Acest nivel este suprapus de o serie de straturi, care fac parte din umplutura bastionului. Nivelul de călcare actual se află situat între cotele de - 1,20 - 1,34 m, cu o pantă ce coboară de la sud spre nord.

Bastionul Pană (colțul de NE).

Aici a fost trasată unitatea de cercetare S.2. Scopul acesteia a fost acela de a identifica extradrosul de boltă al încăperii care se află la parterul bastionului. Pentru acest sector, cota 0,00 m a fost stabilită la nivelul inferior al ferestrei (prima de la vest spre est) de pe zidul nordic al bastionului. În acest sector extradrosul de boltă a fost identificat la cota de - 2,18 m și a fost numerotat Z.2. Bolta este din cărămidă, legată cu un mortar albicios, cu mult var și nisip. Pe extradrosul bolții se găsește un mortar cu o grosime de aproximativ 1-2 cm, albicios, cu mult nisip și var. La est, bolta se sprijină pe Z.1, zidul care delimitează încăperea de la parter. Zidul 1 este construit din cărămidă, orientat NE - SV, cu o grosime de 1,40 m. La est de zid nu a fost identificată o altă încăpere, până la cota de - 3,10 m. Cercetarea s-a oprit într-un nivel de moloz gălbui. Pe fața estică a zidului a fost identificat un decroș cu o lățime de 0,28 m, situat la cota de - 2,76 m. Bolta este suprapusă de un lut gălbui, afânat. La est de Z.1, situația stratigrafică este asemănătoare. Decroșul zidului 1 este acoperit de un strat de moloz. Cel mai probabil este un nivel de umplere a spațiului rămas între încăperile de pe latura de E și SE a bastionului. Suprafața bastionului este acoperită cu o placă de beton peste care s-a intervenit cu o placă de mozaic.

Cercetarea din interiorul clădirilor de pe latura estică a incintei II. Corpul de gardă

S.3 a fost trasată într-una din încăperile aflate în jumătatea de S a corpului de gardă, mai precis, în colțul de NV al încăperii. Cota 0,00 m a fost stabilită la nivelul pragului intrării în încăpere. Scopul acestei săpături a fost acela de a vedea fundația zidurilor în acest punct, până la talpa de fundare. Din cauza ploilor, nivelul pânzei freatice a urcat foarte mult, cercetarea arheologică fiind oprită la cota de - 1,64 m. Din acest motiv nu a fost atinsă talpa de fundare a zidurilor. Zidul de vest al încăperii a fost notat Z.6, iar cel de nord

Z.7. Relația dintre Z.6 și Z.7 este de țesere. Fundațiile zidurilor sunt neregulate, construite din piatră mare, înecate în mortar de var albicios, cu nisip. În fundația zidului nordic, Z.7, de la cota de - 1,02 m se observă o intervenție modernă de subzidire cu ciment, realizată, cel mai probabil, în contextul proiectelor de restaurare anterioare. Pe profilul de est al unității de cercetare se observă șanțul pentru intervenția de subzidire pentru Z.7. O altă intervenție, cel mai probabil pentru a verifica fundația lui Z.6, se observă pe profilul de sud, lângă zid. Cercetarea s-a oprit la - 1,64 m, într-un strat maroniu gălbui mai curat. Pe profilul de sud se observă o serie de intervenții, care cel mai probabil aparțin etapei de construcție a zidului 6. Între cotele - 1,30-1,40 m (cote maxime), se observă o lentilă de mortar gălbui. Este suprapusă de o serie de nivelări cu pământ foarte pigmentat, afânat. Acestea sunt suprapuse de un nivel de umplutură în care au fost realizate intervenții pentru introducerea apei și canalizării.

S.4 a fost trasată într-o încăperea poziționată pe latura de NE, la subsolul accesului care se face din curtea incintei II spre Bastionul Pană. Cota 0,00 m a fost stabilită la nivelul pragului intrării în încăperea. Scopul acestei secțiuni a fost acela de a dezveli fundațiile pereților de nord și sud. Datorită pânzei freatice, cercetarea nu a fost finalizată. Cota la care s-a oprit cercetarea este de - 0,70 m, într-un pământ brun închis, lutos. Zidul nordic al încăperii a fost notat Z. 8. Este un zid cu fundație de piatră de dimensiuni mari și medii, legate cu mortar de var alb-cenușiu, dur. Peretele de sud al încăperii a fost notat Z. 9, având orientarea V-E. Elevația suprapune o fundație din piatră de dimensiuni mari și medii. Fundația pe care stă elevația, are orientare diferită, adică NE-SV. Datorită caracterului restrâns al cercetării, putem presupune că fundația este o structură mai veche, elevația fiind ridicată într-o etapă diferită. Cercetarea s-a oprit într-un pământ brun închis, lutos. Este suprapus de un nivel de amenajare (probabil înaintea turnării plăcii de ciment). Fundația zidului de piatră este suprapusă de o umplutură de pământ din piatră și mortar. Pe profilul de vest se observă o umplutură cu mortar care pornește de la cota de - 0,30 m. Tot pe profilul de vest, lângă Z.9, se observă o umplutură brună, cu mult pigment de mortar și cărbune.

S.5 a fost trasată într-o încăperea poziționată la parterul din jumătatea de nord a corpului de gardă. Scopul acesteia a fost acela de a vedea fundația zidului de vest al încăperii. Din cauza amplasării canalului termic, care trece plin clădire, cercetarea arheologică a fost oprită la cota de - 0,66 m. De asemenea, stratigrafia a fost deranjată. Cota 0,00 m a fost stabilită la nivelul pragului intrării în încăperea. Zidul de vest al încăperii a fost denumit Z.3. Acesta are o fundație de piatră, legată cu mortar de var și fragmente de cărămidă pentru egalizarea zidăriei. Până la cota de - 0,66 m, fundația este acoperită cu ciment și smoală. Elevația este tencuită, peste care s-a aplicat faianță. La cota de + 1,00 m, în elevație se observă o fereastră, cu dimensiunile de aproximativ 1x1 m. Z.4 (latura de nord) și Z.5 (latura de sud) sunt construcții amenajate în pentru funcționarea restaurantului. Acestea au o fundație de ciment, talpa lor de fundare se află la cota de - 0,46 m. Elevația zidurilor este cu faianță.

S.6 a fost trasată în exteriorul corpului de gardă, între unul din stâlpii de boltă aflați în exterior și clădirea actuală, perpendiculară pe stâlp. În urma cercetării a fost identificată talpa fundației clădirii corpului de gardă (Z.13) și a stâlpului de boltă (Z.14). Fundația clădirii, este o zidărie regulată din piatră de dimensiuni mari, înecată într-un mortar albicios, cu mult var și nisip, destul de sfărâmișos. Fundația se delimitează de elevație, printr-un decroș de 0,14 m, la cota de - 0,06 m. La fel ca și fundația, elevația este construită din piatră de dimensiuni mari, legată cu mortar de var. Stâlpul (Z.14), stă pe o fundație din ciment cu pietriș, datorată în mod evident unei intervenții de restaurare-consolidare. Stâlpul este din cărămidă (cu dimensiunile de 30x15x5 cm) legată cu mortar. Are o formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 0,90x0,60 m, orientat N-S.

Fundația originală a stâlpului nu a fost accesibilă, fiind integral ascunsă de intervenția modernă. Cercetarea a fost efecuată până la - 2,08 m. Săpătura s-a oprit într-un pământ negru lutos, cu pietriș și pigment de cărbune. Acest nivel, este suprapus de o serie de nivelări cu pământ și moloz, care, cel mai probabil, aparțin etapelor de construcție a incintei principale (incinta I) a cetății. Limita superioară a nivelărilor are o pantă ce coboară dinspre V spre E, între - 1,26 - 1,38 m, în unitatea de cercetare. Anterior edificării corpului de gardă, s-a recurs la ridicarea nivelului de călcare, cu un strat gros de lut brun gălbui curat. Limita superioară a acestei nivelări, este dată de nivelul de călcare actual, ce are o pantă care coboară dinspre clădire spre stâlpi, între - 0,22 - 0,32 m (de la E spre V). Nivelul de construcție a clădirii actuale se află, cel mai probabil, între cotele de - 0,06 - 0,22 m. Datorită intervențiilor moderne de reabilitare a cetății, nivelul de călcare a fost coborât.

Secțiunea 7 a fost trasată în interiorul corpului de gardă, perpendiculară pe stâlpul de SV al încăperii. În urma cercetării, s-a observat că stâlpul de cărămidă (Z.15), stă pe o fundație de ciment cu pietriș. Fundația are formă ușor neregulată, conică. Limita superioară a fundației se află la - 0,46 m. Elevația stâlpului, este construită din cărămidă, ce are dimensiunile de 30x15x5 cm, legată cu mortar. Stâlpul de cărămidă, are o formă patrulateră, cu dimensiunile de 0,90x0,90 m. Fundația stâlpului, suprapune ruina unui zid din piatră, ce a fost surprins pe latura de E a unității de cercetare, Z.16, orientat N-S. Limita de demolare a zidului, se află situată la - 0,72 m, iar talpa de fundare a fost surprinsă la - 2,10 m. Zidul este construit din piatră de dimensiuni mari, înecată în mortar de consistență dură, cu nisip și fragmente de cărămidă. Suntem de părere că această ruină face parte în mod evident, dintr-o construcție anterioară construcțiilor actuale a cetății. În această încăperea, cercetarea a fost efectuată până la - 2,20 m și s-a oprit într-un pământ negru, cleios, cu pietriș și pigment de cărbune. Este suprapus de o serie de nivelări, care aparțin etapelor de construcție a incintei principale. Până la - 1,00 m, a fost observat un strat compact de var alb, pe alocuri suprapus de o peliculă de mortar cenușos. Nivelul de călcare actual, este dat de partea superioară a unei plăci de ciment ce are o grosime de 0,16 m, la - 0,30 m.

Cercetarea arheologică de la Cetatea Făgăraș, campania 2011, a fost o cercetare restrânsă, având scopul de a furniza informații tehnice în punctele stabilite de arhitecți.

În urma cercetărilor arheologice a fost vizibil extradadosul de boltă al încăperii care se află situată la parterul bastionului Pană. De asemenea pe bastionul Tomori nu a fost identificată încăperea care se presupunea a fi acolo. Astfel putem spune că bastionul Tomori este prevăzut cu o încăperea pe latura sa de vest și una pe NV (unde se află transformatorul electric), restul bastionului fiind umplut.

Din păcate cercetarea din interior, a oferit date doar parțiale. Datorită apei care s-a infiltrat în unitățile de cercetare, săpătura arheologică a fost oprită la diferite cote. Astfel au putut fi vizibile doar parțial fundațiile zidurilor, din corpul de gardă și din încăperea din colțul de NV.

Abstract:

Făgăraș city is located in Făgăraș Basin, near the northern foot of Făgăraș Mountains, on the left bank of Olt River. It was attested in the year 1291 under the name of Fogros. The fortress is a civil settlement. Archaeological researches were conducted in the 60s and 70s and surveys in the outer yard were carried out in 1998 under the direction of Daniela Marcu, Ph.D.

From July 7 to 22, 2011, an archaeological research has been conducted in the 2nd premises - Făgăraș Fortress, Brașov County in order to obtain some technical information necessary for the preparation of the restoration documents in the locations indicated

by architects.

The main objective of this research was to provide the technical team with information about the structure and state of the foundations and about the development of the stepping levels.

The archaeological research was visible the outside part of vault centerpiece of the room which is located on the ground Pen bastion. On Tomori bastion was not identified the room that was supposed to be there. Thus we can say that Tomori bastion is provided with a room on its western side and one on the north-western side (where the electric transformer is), the rest of the bastion being filled.

Unfortunately, the inner research provided only partial data. Because the water was infiltrated in the research units, the archaeological excavation was stopped at different stages. Thus, the foundation's walls were only partially visible, from the guard body and from the room in the northwest corner.

116. Feleacu, com. Feleacu, jud. Cluj Punct: Biserica "Cuvioasa Paraschiva"

Cod sit: 57591.02

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 23/2011, 267/2011

Colectiv: Daniela Marcu Istrate – responsabil, Gabriel Izdrailă (SC Damasus SRL)

Localitatea se află așezată pe masivul Feleacului, situat la întâlnirea Podișului Someșan și Câmpia Transilvaniei. Masivul este orientat pe direcția est-vest, pe o lungime de 20 km, de-a lungul căreia se află mai multe înălțimi: Vârful Peana (832 m), Dealul Feleac (744 m), Măgura Sălicii (824 m).

În perioada 14.03-28.03.2011/21.11-26.11.2011, au fost realizate cercetări arheologice la Biserica Cuvioasa Paraschiva din localitatea Feleacu, județul Cluj, cu scopul de a stabili evoluția planimetrică și cronologică a lăcașului de cult.

Cercetarea a fost realizată în interiorul navei bisericii vechi și în exteriorul bisericii, pe latura de N. Au fost realizate un număr de 12 unități de cercetare, după cum urmează: Secțiunea 1 a fost trasată aproximativ în centrul navei bisericii vechi, la o distanță de 2,20 m vest față de cor, cu dimensiunile 1 x 5,4 m. Secțiunea 2 a fost trasată în colțul de SV al navei bisericii vechi, inițial cu dimensiunile 1,5x1,5 m, extinsă ulterior până la 2,5 x 2,10 m. Secțiunea 3 a fost amplasată în colțul de NE al navei, cu dimensiunile inițiale de 1,5 x 1,5 m, cu un martor de 0,70 m față de S.1; ulterior a fost extinsă cu 0,5 m spre S. Secțiunea 4 a fost trasată în colțul de NV al navei, inițial 1,5 x 1,5 m, ulterior fiind extinsă spre E cu 0,5 m. Secțiunea 5 a fost trasată în dreptul intrării de pe latura de S a navei, cu suprafața 1 x 0,6 m. Secțiunea 6 a fost trasată perpendicular pe latura de V a navei bisericii vechi, între S. 2 (la S) cu un martor de 0,10 m și S. 4 (la N) cu un martor de 0,40 m. Dimensiunile inițiale a unității de cercetare au fost de 1,5 x 1,3 m, orientată V-E. Secțiunea 7 a fost trasată în colțul de SE al navei (2 x 1,5 m); secțiunea 8 a fost trasată pe latura de N a bisericii, în exterior, la îmbinarea navei cu corul, perpendiculară pe elevația corului, dimensiuni 6x1,5 m. S.9 și S.10, au reprezentat un șanț pentru realizarea unui sistem de paratrăsnet. Secțiunea 11 a fost trasată pe latura de E a absidei, iar S.12 pe latura de NV a bisericii, la o distanță de 2,50 m față de colțul de NV al pronaosului.

Laturile de nord și sud ale navei

Nava actuală a fost construită din zidărie de piatră legată cu mortar. Elevația a fost restaurată, păstrându-se fațada pietrelor

vizibilă, doar rosturile dintre pietre fiind consolidate cu mortar. Fundația este construită din piatră mare și medie, legată cu mortar de var, folosit în cantitate insuficientă, cu foarte mult nisip gălbui. Fundația are cote de fundare variabile, ce coboară de la est spre vest, urmărind configurația naturală a terenului. Este așezată pe un lut gălbui, compact, considerat steril din punct de vedere arheologic.

La o distanță de 3,40 m față de colțul de SE al navei se află intrarea în biserică, cu o lățime de 0,90 m și o înălțime față de prag de 2,00 m.

Latura de V a bisericii

Elevația zidului care închidea la V nava bisericii vechi a fost demolată în momentul extinderii acesteia prin adăugarea unui nou compartiment, în secolul XX. Din structura închiderii se mai păstrează doar fundația, care a fost identificată de la cota de - 0,24 - 0,26 m. În forma actuală a bisericii, Z. 3 reprezintă fundație pentru stâlpii unei tribune.

Iconostasul

În elevație zidăria prezintă o tencuială superficială, văruiată cu alb, iar în partea superioară, arcul de triumf este pictat. Fundația are în linii mari aceleași caracteristici tehnice ca și fundația lui Z. 2. Pragul altarului nu are fundație, iar limita lui superioară se află la cota de + 0,18 m. Intradosul arcului de triumf este construit din blocuri de piatră.

Absida bisericii

În elevație, absida prezintă o formă poligonală cu trei muchii, fiecare muchie având o lungime de 2,20 m. Este construită din pietre de dimensiuni mari și medii, legate cu mortar. La cota de + 1,20 m, se observă un soclu de piatră, cu o grosime de 0,14 m, în două muchii, prima, cea de la baza soclului, verticală, iar cea de a doua ușor oblică, cu o retragere față de prima muchie de 4 cm. De la cota de + 1,34 m, elevația are o tencuială modernă, de culoare alb - cenușiu. Elevația se delimitează de fundație la cota de + 0,44 m.

Elevația absidei stă pe o fundație de formă semicirculară, decroșată față de elevație cu 0,20 m, dar aliniată perfect cu aceasta în dreptul muchiilor. Talpa de fundației, a fost văzută la cote variabile, în funcție de configurația naturală a solului viu. Astfel, cota de fundare a absidei, coboară de la E spre V, între cotele de - 0,20 - 0,50 m. Fundația absidei a fost implantată în solul viu.

Stratigrafia generală în interiorul bisericii

Cercetarea din interiorul navei bisericii vechi, s-a oprit într-un lut gălbui, compact, considerat steril din punct de vedere arheologic. Cotele la care a fost atins acest strat diferă în funcție de configurația naturală a terenului, dar și de finalizarea cercetării tuturor mormintelor identificate în unitățile de cercetare, precum și stabilirea cotelor de fundare a zidurilor bisericii, în punctele de interes. Astfel, în partea de est a navei, cota maximă care a fost atinsă este - 1,00 m, pe când în jumătatea de vest a navei, cotele maxime care au fost atinse sunt situate între - 1,30- 1,60 m. În toate unitățile de cercetare, s-a observat că solul viu este suprapus de un pământ gălbui, amestecat cu negru, compact, foarte puțin pigmentat. Umplutura mormintelor efectuate în acest strat se caracterizează, în general, printr-un pământ amestecat, galben și negru, compact. Acest strat este suprapus de o nivelare cu pământ brun gălbui, cu pigment de cărbune, cărămidă și mortar. Partea superioară a acestui strat, reprezintă un nivel de călcare al bisericii, cel mai probabil în momentul construcției acesteia. În acest strat au fost efectuate înmormântările care aparțin funcționării bisericii. Umplutura acestor morminte, poate fi caracterizată în general, printr-o umplutură afânată, pământul uscat, de culoare neagră, cu pelicule de pământ gălbui, cu diferite lentile de umplere. Limita superioară a nivelului de călcare actual se află la cota de - 0,08 m și este dat de o șapă de ciment cu o grosime medie de 0,16 m.

Stratigrafia generală în exteriorul bisericii

Cercetarea realizată în exteriorul bisericii, a fost efectuată până la solul viu, un lut gălbui. Limita superioară maximă, apare în medie în jurul cotelor de -0,30 - 0,40 m (de la E la V). În general, acest strat, este suprapus de un pământ brun deschis, lutos, amestecat cu pământ negru și galben, cu pietricele (sporadic). De regulă, în acest nivel au fost efectuate înmormântările din exteriorul bisericii. Pe latura de N a bisericii stratigrafia a fost deranjată din cauza înmormântărilor numeroase. În jumătatea de N a S. 12 a fost identificată o aglomerare de pietre de dimensiuni mari, probabil o amenajare a terenului după extinderea cimitirului pe pantele din jurul bisericii.

În urma cercetărilor arheologice au fost identificate și cercetate, un număr de 46 de morminte de înhumare. După umplutura gropilor se deosebesc două orizonturi, primul cu o umplutură curată, cu pământ gălbui destul de compact, fără mortar, al doilea cu o umplutură afânată conținând în proporții variabile resturi de materiale de construcție. Materialul arheologic descoperit este sărac, constând în principal din fragmente ceramice de vase.

Abstract:

Pious Paraschieva Church, belonging to the Diocese of Feleac and Vadu, is a worship construction/church, medieval from XV-XVIII centuries.

The city is located on the Feleac Massif, located at the meeting point of Somes Plateau and Transylvania's Plain. The massif is east-west oriented, on a length of 20 km along which there are various heights: Peana Peak (832 m), Feleac Hill (744 m), Măgura Sălicii (824 m).

During 14.03-28.03.2011/21.11-26.11.2011, were conducted archaeological excavations inside the old church and outside, on the northern side, in order to find the traces of an older church and to establish the constructions stages for the present church. The research was also meant to identify some historical stepping levels.

Following the archaeological research of the church from Feleacu, there had been identified and investigated a total of 46 burial graves. From the filling of the pits we can distinguish two horizons; the first, with a clean filling, with yellow soil, quite compact, without mortar and the second, with a loose filling containing variable proportions of construction debris. The discovered archaeological material is poor, consisting mainly in fragments of pottery.

117. Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău

Punct: Dealul Fulgeriș /La 3 cireși

Cod sit: 24221.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 120/2011

Colectiv: Lăcrămioara Elena Istina – responsabil, Valentin Bucșă (CMIA Bacău)

În perioada 18 iulie-13 august 2011 s-au întreprins cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriș, situat în partea nordică a acestuia, com. Pâncești, jud. Bacău, punctul Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși. Satul Fulgeriș este situat în partea sud-estică a județului Bacău, pe stânga Siretului, învecinându-se cu următoarele localități: la vest se află satul Pâncești, la nord satele Moțoc și Petrești, com. Pâncești, la est satul Pogleş, com. Corbasca, iar la sud satele Marvila și Vâlcele, com. Corbasca.

Finanțarea cercetărilor a fost asigurată de Consiliul Județean

Bacău. Forța de muncă a fost asigurată cu săteni din satul Fulgeriș, angajați în baza Registrului de zilieri conform Legii nr. 52/ 2011.

În cele opt campanii de cercetări arheologice în acest sit, întreprinse în perioada anilor 2003-2011, a fost cercetată o suprafață de 453,5 mp din suprafața de circa 1 ha pe care se întinde așezarea cucuteniană. Suprafața de 1 ha a fost stabilită și în urma cercetărilor arheomagnetice realizate în anul 2009 de către o echipă de la Universitatea „Al.I. Cuza” Iași, în cadrul programului ARHEOINVEST¹.

Cercetările arheologice realizate până în prezent au surprins un număr de șase locuințe cucuteniene, faza Cucuteni A₃, și un număr de 43 de complexe închise (gropi menajere datate din perioadele: culturii Cucuteni, epocii bronzului de început, epocii geto-dace – sec. I a.Chr.-I p.Chr.). Astfel, obiectivele cercetării arheologice în acest sit rămân în continuare salvarea resturilor de locuire cucuteniene de la degradarea anuală a terenului ce se manifestă prin eroziune, alunecări de teren, precum și arătura anuală care afectează grav stratul arheologic. Pe toată suprafața cercetată până în prezent nu a mai fost surprins un nivel de locuire anterior perioadei cucuteniene, tocmai datorită degradării stratului arheologic, fiind descoperite din perioadele epocii bronzului și perioadei geto-dace doar gropi menajere. În acest context, ne propunem ca pe viitor să cercetăm întreaga suprafață pe care se întinde așezarea cucuteniană de la Fulgeriș, pentru a vedea numărul locuințelor din cadrul așezării, tipul și mărimea acestora, precum și modul lor de amplasare în cadrul așezării, instalații de foc, tipul anexelor, numărul și forma complexelor închise etc.

Cercetările arheologice din campania 2011, deși limitate financiar, au urmărit continuarea cercetărilor din secțiunile cercetate anterior, și anume: S VI din 2005-2006, S VIII din 2007 și S X din 2008, zonă în care a fost descoperită o locuință-anexă, numerotată L4, în care s-a cercetat vatra unui cuptor, probabil de ars ceramică, în prejma căreia au fost descoperite fragmente ceramice, precum și câteva vase care s-au întregit, care prezentau și ardere secundară.

Astfel, în acest an a fost trasată o secțiune numerotată S. XII (cu dimensiunile de 10 x 6 m, orientată NE-SV), amplasată în paralel cu secțiunea S. VI din 2005, cu un martor de 0,5 m, fiind cercetat și martorul dintre cele două secțiuni. Această secțiune a fost amplasată pe proprietatea soților Fodor V. Florea și Fodor D. Vasile, nr. Titlu 187523/25.03.2003, tarla (solă) 94, parcelă 2051/18.

La începutul campaniei echipa din cadrul programului de cercetare ARHEOINVEST, s-a deplasat în teren și a amplasat în planul topografic secțiunile S. XI din 2010 și S. XII din 2011².

Prin cercetarea secțiunii S. XII a fost surprinsă locuința L₆, datată în perioada culturii Cucuteni, construite, ca și celelalte locuințe cercetate până în prezent, fără podea, materializată prin descoperirea de numeroase fragmente provenite de la pereții acesteia, concentrate în carourile 1-6 b-f. Lutuielile păstrează forma nuielilor sau a bâmelor din lemn care erau folosite la construcția locuinței. Între aceste lutuieli, un fragment prezintă o arcuire, fiind vorba probabil de un fragment de lutuială care delimita fereastra; cercul ferestrei, spre interior, prezintă o netezire ce face ca marginea acesteia să fie un pic ieșită în exterior. Într-un alt fragment de lutuială a fost descoperit un fragment ceramic, ajuns probabil în compoziția lutuielii peretelui din greșeală. De asemenea, printre resturile pereților locuinței L₆ au fost descoperite fragmente ceramice, două vase miniaturale, statuete sau fragmente de statuete antropomorfe, unelte din piatră, os etc. Pe toată suprafața locuinței L₆ au apărut, din loc în loc, fragmente mozaicale din lut ars provenite de la o vatră.

În dreptul metrelui 2, între carourile a-f, a fost lăsat un martor de 40 cm pe centrul locuinței L₆, pe baza acestuia au putut fi făcute următoarele observații: această locuință a fost construită direct pe sol, după ce acesta a fost amenajat în prealabil prin bătătorire și adăugire pentru îndreptarea terenului; acest sol de amenajare are o

grosime de circa 5-6 cm, fiind vorba de un pământ de culoare brun-cărmizie.

În carourile 7-8 b-e și 10 b-d, în marginea vestică a locuinței L₆, s-au conturat, la adâncimea de -0,40-0,45 m, două zone cu aglomerări de material arheologic, constând în principal din plăci mari de lutuiei, prima fiind vorba despre o groapă, Gr. 42, care se va profila mai bine după următoarea demontare, iar cea de-a doua aglomerare poate fi considerată ca fiind resturile de la plăcile unui cuptor.

În cadrul secțiunii S. XII au fost surprinse și patru gropi menajere, numerotate în continuarea celor descoperite în anii anteriori. Astfel, în 8-9 f s-a profilat, la adâncimea de -0,40 m, groapa Gr. 40, de mici dimensiuni; este amplasată în profilul nordic al secțiunii, diametrul maxim pe profil fiind de 0,82 m; adâncimea acestei gropi a fost de -1,20 m. Pământul de umplură al gropii este de culoare brun închisă, spre fundul acesteia prezentând o lentilă de sol galben, iar materialul arheologic nu a fost prea numeros: câteva fragmente ceramice, două fragmente de piatră de râu neprelucrate, câteva oase și fragmente de lutuiei, un fragment de la un împungător de os și un fragment de la o figurină zoomorfă. Pe fundul gropii s-au descoperit fragmente de arsură, sporadice. După artefactele descoperite în umplutura acestei gropi, precum și după amplasarea acesteia sub resturile locuinței cucuteniene, atribuim această groapă așezării cucuteniene de pe Dealul Fulgeriș.

În apropierea acestei gropi, Gr. 40, în caroul 8 f, la adâncimea -0,40-0,45 m, a apărut o aglomerare de cochilii de melci, în număr de peste 15 melci, iar după demontare, sub aceștia a fost descoperit un fund de vas în interiorul căruia se mai aflau două cochilii de melci.

În caroul 6 c, la adâncimea de -0,55 m s-a profilat o altă groapă, Gr. 41; la această adâncime groapa avea o formă aproximativ circulară (cu diametrul de 50x55 cm). După continuarea cercetării, la adâncimea de -0,70 m, această groapă s-a conturat bine, fiind de formă ovală, cu diametrul, la această adâncime, de 0,90x1,00 m. Umplutura acestei gropi prezintă cenușă din abundență. În ceea ce privește materialul arheologic, în cadrul acestei gropi au fost descoperite fragmente ceramice lucrate la roată, de culoare cenușie, din perioada epocii geto-dace. La adâncimea de -0,85-0,90 m s-a descoperit un vas-borcan, lucrat la mână, spart în două, decorat cu butoni, aparținând civilizației geto-dace. Tot în această groapă la adâncimea de -1,05-1,15 m s-a descoperit o lespede de piatră (cu dimensiunile de: L max = 43 cm, l max = 32 cm, grosime = 10 cm), sub care s-au găsit fragmente de cărbuni și un fund de la o strachină dacică. În umplutura gropii Gr. 41, la adâncimea de -1,10-1,20 m, s-au mai descoperit câteva fragmente de la vase-borcan, un vârf de săgeată din silex și o uneltă din corn de cerb, care prezintă o scobitură perforată (ca la fluier), iar pe centrul piesei există o cioplire dreptunghiulară în os de 3,5 cm (dimensiunile piesei sunt: L = 23 cm, d. bazei = 3,8 cm, d. vârf = 2,3 cm). La finalul cercetării acestei gropi, s-a constatat că e de formă piriformă, s-a adâncit până la -1,25 m, fundul gropii fiind aproximativ circular, cu diametrul de 1,25 x 1,30 m. După materialul arheologic descoperit în această groapă, din punct de vedere al datării, aceasta aparține epocii geto-dace.

În perimetrul carourilor 7-8 c-e, la adâncimea de -0,60 m, unde s-a constatat aglomerare de material menționată mai sus, s-a profilat o altă groapă, Gr. 42, care este de formă ovală, neregulată, cu dimensiunile de 1,46 x 1,30 m. Umplutura acestei gropi este formată dintr-un pământ amestecat, gălbui pe alocuri, iar în alte zone cărmiziu. În umplutura acestei gropi au fost descoperite fragmente ceramice, oase, cochilii de melci, fragmente mari de piatră neprelucrate și foarte multe fragmente de lutuiei. Această groapă s-a adâncit până la -1,40 m, de la nivelul actual de călcare. După caracteristicile ceramicii descoperite în această groapă, o atribuim ca aparținând epocii bronzului.

În perimetrul carourilor 2-4 b-d, la adâncimea de -0,85 m,

s-a profilat o altă groapă, Gr. 43, de formă ovală cu pereții drepți, cu pământ de umplură cenușos. Materialul arheologic descoperit în aceasta este foarte fragmentar, compus din fragmente ceramice aparținând epocii geto-dace, lutuiei, oase. Această groapă s-a adâncit până la -1,40 m.

Materialul arheologic descoperit în această campanie este în curs de restaurare³ sau pregătire a documentației în vederea inventarierii, fișării și clasării pieselor. De asemenea, piese descoperite pe șantierul arheologic de la Fulgeriș au fost valorificate expozițional în 2011 în cadrul următoarelor expoziții: Evoluția armamentului de-a lungul timpului, organizată la Bacău în perioada mai-septembrie 2011; Noi valori de patrimoniu istoric și etnografic din colecțiile Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău (2007-2011), organizată la Bacău în perioada octombrie-decembrie 2011. [Elena-Lăcrămioara Istina]

Note:

1. A se vedea raportul pe 2009: L.E. Istina, A. Asăndulesei, Diana-Măriuca Vornicu, B. Venedict, R. Balaur, Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, CCA 2010, nr. 123; <http://www.cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2010/cd/index.htm>

2. Mulțumim și pe această cale colegilor care s-au deplasat în teren pentru măsurătorile topografice: Felix-Adrian Tencariu și Cristi Ionuț Nicu.

3. Mulțumim colegilor din cadrul Compartimentului de restaurare, Petru Voinescu, Iulia Voinescu și Andra Iuliana Ciocârlan, pentru ajutorul acordat în cadrul prelucrării și restaurării materialului descoperit în situl de la Fulgeriș.

Bibliografie:

Alaiba, R., Istina, L.E., Ceramica de tip Cucuteni C descoperită în stațiunea Fulgeriș-Dealul Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Carpica 35, Bacău, 2006, p. 47-60.

Artimon, Al., Istina, L.E., Istina, M.A., David, I., Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, CCA 2004, p. 124-125, nr. 74.

Cucuteni – un univers mereu inedit (coord. L.E. Istina), Catalog de expoziție, Iași, Editura Documentis, 2006, 46 p.

Haimovici, S., Vornicu, A., Studiul arheozoologic al resturilor faunistice din situl Fulgeriș-Cucuteni A (com. Pâncești, jud. Bacău), Carpica 34, Bacău, 2005, p. 357-372.

Istina, L.E., A Copper Axe found in the Cucuteni settlement of Fulgeriș (Bacău County), Acta Musei Tutovensis 3, Bârlad, 2008, p. 75-85.

Istina, L.E., Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, CCA 2009, p. 301-303, nr. 149.

Istina, L.E., Observații privind cercetările arheologice în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău. Campania 2004, Carpica 34, Bacău, 2005, p. 55-75.

Istina, L.E., Pintadere descoperite în situl cucutenian de la Fulgeriș, jud. Bacău, Memoriae Antiquitatis 35-36 (2008-2009), Piatra Neamț, 2010, p. 171-179.

Istina, L.E., Plastica antropomorfă descoperită în așezarea cucuteniană de la Fulgeriș. Repertoriu, Carpica 35, Bacău, 2006, p. 39-46.

Istina, L.E., O figurină zoomorfă descoperită în situl cucutenian de la Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Carpica 37, Bacău, 2008, p. 123-129.

Istina, L.E., Asăndulesei, A., Vornicu, D.M., Venedict, B., Balaur, R., Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct: Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, CCA 2010, nr. 123.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., David, D., Ursachi, L., Fulgeriș,

com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, CCA 2007, p. 158-160, nr. 82, pl. 36.

Istina, L.E., Boldur, D.-O., Istina, M.-A., Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, CCA 2006, p. 162-166, nr. 79, pl. 29.

Istina, L.E., David, D., Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, CCA 2008, p. 139-141, nr. 69.

Istina, L.E., Tencariu, F.A., Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău, Punct Dealul Fulgeriș/ La 3 cireși, CCA 2005, p. 152-153, nr. 100, pl. 15.

Mirajul așezărilor cucuteniene din județul Bacău: Lichitișeni, Țigănești, Fulgeriș (coord. L.E. Istina), Catalog de expoziție, Bacău, Editura Corgal Press, 2009, 38 p.

Abstract:

The archeological research campaign of the cucutenian site from Fulgeris-Dealul Fulgeris/ La 3 ciresi, com. Pancesti, jud Bacau, took place in 2011, between July 18 and August 31. It was drawn the section S. XII, placed in parallel with section S. VI from 2005, continuing further research from the years 2005-2008 from the propriety of Fodor V. Floarea and Fodor D. Vasile. The dimensions of this section were 10x6 m, oriented NE-SW.

Following the research undertaken in this campaign, in the section S. XII were captured the remains of the L6 household, belonging to the Cucuteni culture, phase A3. Also, there were found a number of four closed complexes, those being the waste dumps, numbered in continuation of those found in previous years with: Gr. 40, Gr. 41, Gr. 42 and Gr. 43.

The artifacts discovered in the research of the section S. XII belong to the Cucuteni culture, especially from the household waste L6, from the pit Gr. 42 to the Bronze age and pits Gr. 41 and Gr. 43 belong to the Geto-Dacian period.

118. Galați, jud. Galați

Punct: Cartier Dunărea

Cod sit: 75105.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 262/2011

Colectiv: Gabriel Jugănar - responsabil (Muzeul de Istorie Galați), Adrian Ionuț Adamescu (MI Galați), Valentin Aurel Parnic (MDJ Călărași), Florin Topolean

Cercetările arheologice preventive în situl Cartierul Dunărea (cod LMI: GL-l-s-B-02970) s-au desfășurat în perioada 18. 11. 2011 – 10.12. 2012. Cercetarea arheologică preventivă a fost determinată de intenția SC PIRAEUS LEASING ROMANIA IFN SA, în calitate de proprietar al terenului de a realiza investiția: "Construcția și dezvoltarea unui complex comercial în orașul Galați – Cartier Dunărea", solicitând în acest sens printr-un memorandum investițional eliberarea de sarcină arheologică a terenului.

Terenul aflat în proprietatea SC PIRAEUS LEASING ROMANIA IFN SA este localizat în Cartierul MICRO 20, tarlaua 257/1, parcela 1697/2 – Lot 1, învecinându-se la N cu cimitirul Cătușa și cartierul Micro 20, la S cu drumul județean Galați-Brăila, la E cu Parohia romano-Catolică SF. Ioan botezătorul și la V cu str. Combinatului.

Situl arheologic – potrivit Planului Urbanistic General al municipiului Galați, ocupă o suprafață de 74752.53 mp, din care 55.541,57 mp rezervația arheologică propriu-zisă, respectiv

19.210,96 mp zona de protecție a sitului - teren constructibil sub supraveghere arheologică(pl.I).

Întreaga zonă este profund afectată de extinderea unor anexe gospodărești (beciuri, garaje) și a unor grădini, de o amplă terasare efectuată în anii 70 ai secolului trecut precum și de înființarea unor gropi de împrumut – acestea din urmă distrugând total partea de V-SV a sitului arheologic. Pe de altă parte zona neocupată de grădini a devenit o veritabilă groapă de gunoi a cartierului Micro 20.

Amplele cercetări arheologice inițiate încă din anii 80 ai secolului trecut au avut ca rezultat identificarea unui castellum de pământ, a altor două incinte delimitate prin șanțuri de apărare, precum și a unei necropole birituale, toate aparținând epocii romane¹.

Cercetările noastre - conform proiectului depus la MCPN în vederea obținerii autorizației de săpătură arheologică preventivă, s-au desfășurat în partea de N a zonei de protecție a sitului arheologic.

În prealabil întregul sit a fost delimitat de echipa SC Digital Domain SRL cu ajutorul stației totale, fiind conturată aria propriu-zisă a acestuia și zona sa de protecție.

Documentarea topografică a cercetărilor arheologice de la Galați – Cartierul Dunărea din perioada noiembrie – decembrie 2011, a fost realizată cu ajutorul echipamentelor geodezice specializate. Pentru măsurători topografice au fost utilizate stații totale Leica TCR 805 și TCR 410 (+ accesorii).

Toate măsurătorile au fost referențiate în sistemul de Proiecție Stereo 1970. Pentru a asigura compatibilitatea cu sistemul geodezic european și pentru a fi în acord cu noile reglementări legislative (Ordin ANCP 212/2009) au fost calculate coordonatele și în sistem ETRS89. Pentru aceasta au fost utilizate receptoare GPS geodezice: Thales Pro Mark 3 (2 buc. + accesorii) și Thales Mobile Mapper (1 buc. + accesorii). Corecțiile necesare asigurării unei precizii centimetrice au fost realizate prin post-procesarea datelor colectate, cu aplicații software specializate, utilizând date colectate sincron în puncte de referință din Rețeaua Națională de Stații GPS Permanente. Transformarea coordonatelor din sistemul geografic de coordonate în cele două sisteme de proiecție (Stereo 1970 - S42 și ETRS 1989) a fost realizată prin transcalcul cu aplicații software aprobate la nivel național (Transdat v 4.01).

Desenele arheologice realizate prin metode tradiționale (planuri și profile) au fost digitizate și referențiate într-un sistem de tip GIS. În acest fel, toate înregistrările și măsurătorile desfășurate în sit și au fost integrate pe principii spațiale într-un sistem unic de coordonate tridimensionale

Au fost trasate cu ajutorul stației totale un număr de 19 secțiuni (S) notate S 1 – S 19, cu lungimi diferite, în raport de configurația proprietății, cu lățimea de 2 m și martori de 0,50 m între ele. Pentru o mai bună evidență planimetrică și stratigrafică acestea au fost subdivizate în carouri de 2 x 2 m.

Orientarea secțiunilor dictată de topografia terenului este aproximativ NE – SV.

Săpătura s-a efectuat manual, conform standardelor și procedurilor arheologice, pământul cercetat fiind evacuat într-o groapă de împrumut cu ajutorul unui buldo-excavator.

Descrierea secțiunilor și a complexelor s-a făcut standardizat prin completarea unor fișe de unități de cercetare respectiv fișe de complex/context.

Pentru o cât mai corectă raportare la cercetările anterioare au fost identificate pe teren și transpuse pe planul general secțiunile din campania anului 2004, și - cu o precizie discutabilă - prelucrând informațiile publicate, tumulii descriși și cercetați de M.Brudiu.

Așa cum se prezintă în acest moment stratigrafia nu este complicată. După solul vegetal care pe alocuri nu depășește 0,25 m grosime și care se prezintă sub forma unui sediment de culoare negricioasă, cu granulozitate mare, urmează nivelul notat de noi

convențional N1, cuprins între - 0,25 - 0,45 m, care are o culoare maronie cu mici granule calcaroase de culoare albă de o granulație fină. Nivelul N2, este cuprins între 0,45 - 0,60 m. Acesta are o culoare galben - verzuie, este omogen, în amestec cu foarte puține materii organice și pigmenți de calcar. Este de menționat faptul că nivelul N 2 este întâlnit numai în zona nordică a suprafeței cercetate, respectiv secțiunile S I - S VI. Pe de altă parte, în zona sudică a suprafeței cercetate stratigrafia sitului este complet distrusă de intervențiile recente.

Secțiuni:

S1 Dimensiuni: 6,80 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C1 - groapă cu resturi menajere, carourile 1-2.; C2 - bordei carourile 1-2;

S 2 Dimensiuni: 8,20 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C1 - groapă cu resturi menajere, carourile 2-3, C2 - bordei carourile 1-3; C 12 (M3) - mormânt de inhumăție, caroul 3;

S 3. Dimensiuni: 12 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C2 - bordei , carourile 3-4;

S 4. Dimensiuni: 16,30 m x 2m, orientare NE - SV. Descoperiri: C3 - groapă cu resturi menajere, carourile 2-4; C11 - groapă cu resturi menajere, carourile 6-8;

S 5. Dimensiuni: 20 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C3 - groapă cu resturi menajere, carourile 6-8;

S6. Dimensiuni: 24 m x 2 m, orientare NE - SV;

S7. Dimensiuni: 28 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C 16 (M4) - mormânt de inhumăție, caroul 2;

S8. Dimensiuni: 32 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C8 (fig.23, pl.10) - groapă de recuperare pentru mormântul M1 - C9, carourile 5-6; C9 (M1) - mormânt de inhumăție, carourile 5-6; C 6 (M2) - mormânt de inhumăție, carourile 6-7; C 5- groapă cu resturi menajere, caroul 9 ; C7 - groapă cu resturi menajere, caroul 9;

S9. Dimensiuni: 36 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: strat arheologic cu fragmente ceramice romane; C10 - groapă cu resturi menajere, caroul 6; C 17 - groapă modernă, carou 11; C 18 - groapă de recuperare pentru M5 - mormânt de inhumăție, carourile 5 - 6;

S10. Dimensiuni: 39 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C 18 - groapă de recuperare pentru M5 -mormânt de inhumăție, caroul 7;

S11. Dimensiuni: 45 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: strat arheologic cu fragmente ceramice romane și oase de animale; C 15 - groapă de resturi menajere , carourile 17 - 19; C 20 - groapă menajeră, carourile 13 -14;

S12. Dimensiuni: 47 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: strat arheologic cu fragmente ceramice romane; C 13- groapă de deșeurii menajere , carou 21; C 14 -groapă de deșeurii menajere, carourile 19 - 20; C 21 - groapă modernă , caroul 14;

S13. Dimensiuni: 53 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C 22 - groapă cu resturi menajere, carourile 6 - 7; C 23 - groapă de formă rectangulară, caroul 10; C 25 - groapă modernă, caroul 24;

S14. Dimensiuni: 57 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C 26 - groapă modernă, caroul 8;

S15. Dimensiuni: 60 m x 2 m, orientare NE - SV;

S16. Dimensiuni: 60 m x 2 m, orientare NE - SV ;

S17. Dimensiuni: 66 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C 27 - groapă modernă, caroul 19; C 28 - groapă modernă, caroul 20; C 29 - groapă cu resturi menajere, caroul 19; C 31 - groapă cu resturi menajere, carourile 25 - 27;

S18. Dimensiuni: 70 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: C 33 (M 6) - mormânt de inhumăție, carou 23; C 34 (M7) - mormânt de inhumăție, carou 17; C 35 - groapă cu resturi menajere, caroul 20;

S19. Dimensiuni: 70 m x 2 m, orientare NE - SV. Descoperiri: strat arheologic cu fragmente ceramice romane;

Descriere complexe:

C9 (M1)- Mormânt de inhumăție, descoperit în S 8, carourile 5, 6, la adâncimea de 0,90 m. Groapa mormântului este orientată NE - SV, iar dimensiunile acesteia sunt 1,60 m x 0,85 m. Mormântul este deranjat din vechime de o groapă de jefuire (complexul C8) păstrându-se fragmente de la oasele craniului, bazin și membrele inferioare. Nu au fost descoperite materiale arheologice

C6 (M2) - Mormânt de inhumăție descoperit în S 8, carourile 6-7; groapă era de formă rectangulară, orientată E-V. S-au păstrat fragmente din craniul și omoplații defunctului.

C12 (M3) - Mormânt de inhumăție descoperit în S 2, caroul 3, la adâncimea de 1,40 m, cu dimensiunile de 0,60 x 0,40 m. Mormântul este deranjat în evul mediu de groapa menajeră - C1. Cu acea ocazie scheletul a fost recuperat și depozitat într-un colț al gropii. Se păstrează resturi ale craniului, ale coloanei vertebrale, membrilor inferioare și ale omoplaților. În apropierea scheletului au fost descoperite toarta unei cănițe romane timpurii, formă comună în tot imperiul roman² și un obiect din fier puternic corodat.

C16 (M4) - Mormânt de inhumăție, descoperit în S VII, carou 2, la adâncimea de -0,25 m. Adâncimea gropii este de 1, 20 m, iar diametrul de 2,05 m. Mormântul a fost jefuit din vechime, de aici și forma actuală a gropii. S-au păstrat oase ale craniului, vertebre și fragmente ale membrilor inferioare.

C18 (M5) - Mormânt de inhumăție, descoperit în S 9, carourile 5 - 6, la adâncimea de - 0, 26 m. Adâncimea totală a gropii este de 1,0 m și are diametrul de 1,30 m.

Umplutura gropii este formată dintr-un sediment maroniu - negricios, pigmentat cu calcar. Mormântul a fost jefuit în vechime. Nu a putut fi observat conturul gropii mormântului. S-au păstrat fragmente ale craniului și ale membrilor inferioare, precum și o buză de amforă din inventarul mormântului.

C33 (M6) - Mormânt de inhumăție, descoperit în S 18 , carou 23, la adâncimea de - 0, 15 m. Adâncimea totală a gropii este de 0, 75 m, iar dimensiunile ei sunt de 2, 60 m x 0, 70m. Groapa mormântului este orientată N - S. Se păstrează fragmente de la oasele craniului, bazinului, membrilor inferioare și membrilor inferioare.

În dreptul membrilor inferioare au fost descoperite o monedă din bronz, emisă la Tyras pentru Caracalla³ (197 - 217 p. Chr.), un pandantiv de aur de tip lunula⁴, trei mărgelile tubulare de sticlă frecvent întâlnite atât la Barboși⁵ cât și în Dobrogea⁶, o cană de tip oenochoe fragmentară, cu baza rotundă cu umbo, corpul fiind decorat cu caneluri orizontale⁷, precum și câteva cuie din fier probabil de la sicriu

C34 (M7) - Mormânt de inhumăție, descoperit în S 18 , carou 17, la adâncimea de - 0, 30 m. Adâncimea totală a gropii este de 1, 27 m, iar dimensiunile acesteia sunt de 2, 30 m x 0, 50 m. Groapa mormântului este orientată pe direcția NE - SV. S-au păstrat oase ale craniului și ale membrilor inferioare.

C1 - groapă cu resturi menajere de factură modernă, descoperită în secțiunile S1, carou 1,2 - S 2, carou 2,3, la adâncimea de 0,20 ,cu o adâncime totală de 1,75 m.

Forma acesteia este pătrată cu colțurile rotunjite și dimensiunile de 3,15 m x 1,60 m. Complexul a afectat mormântul de inhumăție C12 (M3). Au fost observate mai multe etape de umplere ale gropii. Umplutura este formată dintr-un sediment gri - verzui, compact și omogen, cu granulozitate mare, în amestec cu lut galben și pigmenți de calcar. În umplutură au fost descoperite foarte puține fragmente ceramice, printre care un fragment ceramic smălțuit și un cui forjat. Pe fundul gropii, în umplutură, la -1,35 m, a fost descoperit scheletul unui câine.

C2 - bordei de formă rectangulară, având colțurile rotunjite, descoperit în S1, caroul 1,2 - S 2, carou 1,2,3 - S3 , carourile 3-4. Adâncimea la care se conturează conturul complexului este de - 0,20 m, iar adâncimea maximă este de 0, 60 m. Dimensiunile gropii sunt

de 4 m x 3,60 m. Umplutura gropii este reprezentată de un sediment gri verzui, în amestec cu pigmenți de lut galben și calcar. Nu a fost descoperit material arheologic care să dateze acest complex.

C3 – groapă cu resturi menajere, descoperită în S 4, carourile 6- 8 și în S5, carourile 8-10. Forma gropii este rectangulară, adâncimea de conturare este de – 0, 20 m, iar cea finală este de 0,90 m. Dimensiunile gropii sunt de 4,90 m x 1,90 m. Umplutura gropii este formată dintr-un sediment gri – verzui, în amestec cu pigmenți de chirpici ars și nears, pigmenți de calcar și fragmente ceramice. La baza complexului au fost descoperite resturile unor amfore, dintre aceste o formă tipică aparținând unei amfore cu gâtul evazat din pastă fină gălbuie⁸. Dimensiuni: D=6,5 cm, Hp=16,5. Totodată amintim și o toartă de amforă comună zonei Barboși⁹.

C 11 – groapă de resturi menajere de formă circulară, descoperită în S 4, carourile 6-8, la adâncimea de 0,20 m, cu o adâncime totală de 1,0 m și diametrul de 2,40 m. Umplutura gropii este constituită de un sediment maroniu închis, în amestec cu pigmenți de chirpici ars și nears și pigmenți de calcar. Sedimentul este omogen și compact. În umplutura gropii, la baza complexului au fost descoperite un vas borcan getic fragmentar, două opaițe, și fragmente de la un bol.

Vasul borcan getic Dg=21 cm; Hp =13,3 cm; pastă grosieră, zgumțuroasă, culoare neagră, arsă secundar. Buza cilindrică ușor evazată este decorată pe marginea exterioară cu alveole la intervale egale¹⁰.

Opaiț 1: Lp=6,4 cm, D=5 cm, H=2,9 cm (3,2 cm). Modelat în tipar, pastă semifină, roșie cărămizie, discul rotund, plat, foarte larg, aproape lipsit de bordură, orificiul de alimentare central, orificiul de ardere larg - ușor oval, întră parțial pe disc, cioc scurt, rotund, baza rotundă și plată.

Opaiț 2 Lp=6,6cm, D=4,82 cm, H=3cm(3,3 cm); modelat în tipar, pastă semifină, roșie cărămizie disc lipsă, orificiul de alimentare larg, central, orificiul de ardere, oval-intră parțial în disc, baza rotundă și plată.

Cele două opaițe sunt cu siguranță produse locale având în comun înălțimea disproporționat de mare față de dimensiunile generale, capacul plat și apucăturile de formă prismatică. Pentru aspectul în formă de "căniță" amintim analogiile din Dacia¹¹ și Moesia Inferior¹².

Fragment bol D=22cm, Hp=1,5 cm, pastă fină, culoare roșiatică.¹³

C4 – groapă menajeră de formă rectangulară, descoperită în S5, carourile 4-5 și în S6 carourile 6, - 7 la adâncimea de 0,25 m. Adâncimea totală a gropii este de 1,15 m. Dimensiunile gropii sunt de 4,70 m x 4 m. Umplutura gropii era formată dintr-un sediment gri închis la partea superioară, verzui la partea inferioară, în amestec cu pigmenți de cărbune și chirpici nears. Au fost descoperite mai multe fragmente ceramice de factură romană. Dintre acestea remarcăm un opaiț fragmentar din care se păstrează toarta inelară și o parte din rezervor, cu elemente comune produselor dobrogene din secolele II-III p.Chr.¹⁴, un bol fragmentar din pastă roșiatică¹⁵ cu dimensiunile: D=22 cm, Hp=2,7 cm, și un fragment de oală cu dimensiunile: D=12 cm, Hp=3, din caolin cu pigmenți de cărbune¹⁶. Au mai fost descoperite o bază de crater¹⁷ cu dimensiunile: D=5,5 cm, Hp=3,8 cm, și o căniță¹⁸ fragmentară din pastă de caolin cu dimensiunile: D=3cm, Hp=2,9 cm.

Rezultatele cercetărilor din această campanie ne aduc prețioase informații cu privire la reconfigurarea ariei de Nord a sitului, mai precis a necropolei romane de înhumăție. Cele șapte morminte de înhumăție descoperite într-o stare precară de conservare, unul dintre acestea cu o monedă de la Caracalla – pe baza căreia putem data întreg arealul de înmormântări la începutul secolului III p. Chr, respectiv un pandantiv format din mărgelă de sticlă și o lunulă din aur, relevă potențialul important al zonei de protecție a sitului

arheologic.

Pe de altă parte complexele menajere cu material roman descoperite aici, sunt probabil în conexiune cu locuirea romană timpurie din perioada funcționării castellum-ului și a celor două incinte cu șanț. Relația cronologică și stratigrafică între orizontul gropilor menajere și cel al necropolei, urmează a fi clarificată odată cu extinderea cercetărilor.

Ceramica medieval timpurie, respectiv cea medieval târzie atestă o locuire sporadică – puternic afectată de intervențiile din perioada contemporană.

Note:

1. M. Brudiu, Săpăturile de salvare din castellum de pământ (sec. II – III, e.n.). Materiale și Cercetări Arheologice 14, 1980, p. 314-320; idem, Un castellum roman descoperit la Galați și semnificația lui. Danubius 10, 1981, p. 59-72; idem, Drumul roman prin Moldova de Jos între intuiție și realitățile arheologice. Pontica 31, 1998, p. 209-216; idem, Galați, jud. Galați. Punct: cartier Dunărea. CCA 2003, p. 128-129; idem., Galați, jud. Galați. Punct: cartier Dunărea. CCA 2004, p. 125-126; idem Date preliminare despre necropola romană din cartierul "Dunărea" Galați, Analele Universității "Dunărea de Jos" Galați, fascicula 19, tom III, 2004, p. 31-45; L. Petculescu, O. Țentea, S. Cleșiu, Galați, jud. Galați. Punct: cartier Dunărea, Cronica CCA 2005, p. 153-157

2. Ghe. Popilian, *Ceramica romană din Oltenia*, Craiova 1976, 104-108, nr.559-684, pl. LII-LIII, sec.II-III p.Chr.

3. N. Zograf, Monety Tiry, Moscova, 1957, p. 111, nr. 104b

4. F. Humer, G. Kremer, Gotebilder - *Menschenbilder. Religion und Kulture in Carnuntum*, Vienn, 2011, p. 411, nr. 913, sec. III p.Chr.; M.C Nicolae, S.E. Teodor New considerations regarding the Polovragi tablet, 2009, Peuce VIII, p. 161, fig.10, sec. III p.Chr, p. 162, fig.12/I-II, sec. II p.

5. M. Brudiu, op.cit., Tumul 5, m76, fig.6, sec. II-III.

6. G. Simion, *Noi descoperiri în necropola tumulară de la Isaccea(Novioudunum) jud. Tulcea*, Pontica XL, 2007, p. 319, fig 12/11, sec. II-III p.Chr.

7. ibidem, p. 316-317, fig.10/8, 9, sec. II-III p.Chr.

8. Dyczek, P., *Roman Amphorae of 1-3 centuries AD found on the Lower Danube. Typology*, Varșovia, 2001, p. 221-225, tip 29, fig.142, sec. II-III p. Chr; D. Paraschiv, Amfore romane și romano-bizantine în zona Dunării de Jos (sec.I-VII p.Chr), Iași, 2006, tip 33, p. 19-24, 44, nr.13, pl.2/13, sec.II-III p.Chr.

9. M. Brudiu, Un castellum roman descoperit la Galați și semnificația lui. Danubius 10, 1981, p. 62, fig.2/2, sec. II p.Chr.

10. S. Sanie, Civilizația romană de la est de Carpați și romanitatea de pe teritoriul Moldovei, Iași 1981, p. 94, pl.27/1, sec. II-III p.Chr.(Barboși).

11. N. Gudea, C. Cosma, *Die Lampen aus dem Romer-Kastel von Buciumi (Dacia Porolissensis)*, Lychological Actes, 2, 2008, p. 126, nr.151, pl.96/51, sec. II-III p.Chr.

12. C. Iconomu, Un capitol al schimburilor comerciale. Lucernele. Teză de doctorat în manuscris, 1986, tipurile IX-X

13. Al. Suceveanu, Histria X, *La ceramique romaine des I-III siecles ap. J. C.*, Bucharest, 2000, p. 27, nr.51, tip VII, pl. 5, sf.sec.II-încep.sec III p.Chr.

14. C. Iconomu, op.cit., tip IX

15. Al. Suceveanu, op.cit., p. 27, nr. 52, tip V, pl.V, sec. II-III p.Chr.

16. Ghe. Popilian, op.cit., p. 182-183, nr. 370-381, pl. XXXVII, sec. II-III p. Chr; V.H. Baumann, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în "villa rustica" din marginea nordică a comunei Niculiuțel (jud. Tulcea)*, Peuce VIII, 1980, p. 411, pl.XXXI/7, sec. II-III p.Chr.

17. A. Opaît, *Considerații preliminare asupra ceramicii romane timpurii de la Troesmis*, Peuce VIII, 1980, p. 328-366, p. 333, 351, nr.21, pl.VI/2, sec. II-III p. Chr

18. ibidem, p. 336, 355, nr.43, pl VIII/7, sec. II-III Chr.

Abstract:

The preventive archaeological researches were carried out in the northern part of the protection area of Dunărea District archaeological site. Nineteen sections were traced in all, marked S I - S 19, of different lengths in relation to the property layout, 2 m wide and separated by 0.50 m marks, of NE - SW orientation.

Seven tombs, in a precarious state of conservation, and several dust holes were discovered, pertaining to the early Roman Era, as well as a dust hole from the Modern Era. One should notice the inventory of an inhumation tomb (M 6) consisting in a Tetrassarion-type coin, issued in Tyras during the time of Caracalla, a pendant made of glass beads, a golden lune and a fragmentary oenochoe.

The chronologic and stratigraphic relation between the horizon of the dust holes and that of the necropolises will be clarified once the researches are extended.

119. Găvani, com. Gemenele, jud. Brăila

Cod sit: 43260.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 222/2011

Colectiv: Stănică Pandrea – responsabil, Valeriu Sîrbu, Costin Croitoru, Mirela Vernescu (M Brăila)

Cercetările arheologice preventive s-au efectuat pe un teren situat lângă DJ 221, Brăila - Râmnicelu, la cca. 2,2 km sud de Găvani și 2,5 km sud-est de Primăria Gemenele.

Cercetarea arheologică a terenului pe care se vor ridica generatoarele de curent $G_{3,2}$ și $G_{3,3}$ din cadrul parcului eolian al firmei SC Brăila Winds SRL s-a impus datorită rezultatelor diagnozei de teren întreprinsă pe suprafața întregului parc eolian în primăvara anului 2011.

Astfel, în urma cercetărilor perieghetice și a microsondajelor executate manual s-au putut face o serie de observații.

- În partea mai înaltă a terenului, la est de fosta Baltă Voineasca, între $G_{3,2}$ și $G_{3,3}$, a fost identificată o movilă aplatizată, la suprafața căruia s-au descoperit fragmente de oase umane; ea a fost cercetată și prin metode non-invasive, realizându-se un studiu geofizic cu ajutorul georadarului și a magnetometrului¹ relevându-se faptul că este un tumul.

- Pe locul unde se va ridica $G_{1,3}$, mai înalt, la suprafața solului și în microsondaje, am descoperit fragmente ceramice medievale, dar nu am descoperit urme de locuire in situ.

Cercetarea arheologică preventivă a amplasamentului pe care se vor construi $G_{3,2}$ și $G_{3,3}$ s-a impus atât datorită rezultatelor diagnozei de teren cât, și faptului că în aria localităților Găvani și Gemenele, în jurul perimetrului viitorului parc eolian există numeroase descoperiri arheologice.

Întrucât avem de-a face cu un complex arheologic tumular, cu o suprafață relativ mică, cercetat și prin mijloace geofizice, am trasat săpătura în zonele unde diagnoza nonintrusivă a relevat concentrația de "anomalii magnetice".

În locurile unde nu s-au întreprins săpături arheologice s-au efectuat cercetări cu sonda geologică manuală.

Pentru a observa cât mai multe aspecte ale formării tumulului,

care era puternic aplatizat, am decis să deschidem o suprafață mare, de 18 m x 23 m, în șase sectoare, despărțite de martori intermediari. Martorul principal a fost păstrat pe axa N-S, el intersecta centru tumulului, adică zona cea mai înaltă rămasă nedistrusă de arăturile recente. Caroiajul general a fost, de asemenea, stabilit pornindu-se de la punctul "0", adică de la centrul actual al tumulului.

Am observat că vestigiile se concentrază în zona de sud/sud-vest a T_{03} , în S_{01} , S_{04} , S_{05} . Vestigiile medievale sunt răspândite pe toată suprafața T_{03} , în vreme ce vestigiile preistorice sunt concentrate în zona centrală. Acest fapt ne determină să credem că în epoca medievală tumulul era deja aplatizat.

Observații stratigrafice complete am putut obține în zona centrală a T_{03} , în S_{04} și S_{05} , unde am descoperit și mormântul M_1 .

S_{05} caroul 1a-2a (martorul nordic)

(0 – 30) cm: sediment vegetal recent; arătură recentă;

(30 – 55/60) cm: sediment negru-cenușiu; în acest strat au fost descoperite fragmente de oase de animale, fragmente de bare de fier și fragmente ceramice medievale smălțuite, tipice pentru sec. XVI-XVIII;

(60 – 65) cm: sediment gălbui-cenușiu; este un strat de amenajare, primul nivel păstrat din tumul T_{03} ;

(65 – 80) cm: sediment cenușiu; aparține T_{03} , făcând parte din mantaua acestuia;

(80 – 85) cm: sediment gălbui-cenușiu, de amenajare, dintre două depuneri ale mantalei T_{03} ;

(85 – 120) cm: sediment gălbui-cenușiu; aparține T_{03} , fiind probabil cea mai de jos depunere din cadrul mantalei tumulului;

(120 – 140) cm: sediment brun-gălbui; este, probabil, vegetalul preistoric adică nivelul de unde a început construcția tumulului;

(140 – 180) cm: sediment loessoid, gălbui-nisipos cu concrețiuni calcaroase; este sterilul arheologic.

S_{05} caroul 1a-1b (martorul estic)

(0 – 20/25) cm: sediment vegetal recent; arătură recentă;

(25 – 45) cm: sediment cenușiu, depus pentru a anula panta lină a mantalei tumulului;

(20 - 55) cm: sediment negru-cenușiu; în acest strat au fost descoperite fragmente de oase de animale, fragmente de bare de fier și fragmente ceramice medievale smălțuite, tipice pentru sec. XVI-XVIII;

(50 – 55) cm: sediment gălbui-cenușiu, de amenajare, el fiind primul nivel păstrat din tumul T_{03} ;

(50 – 70) cm: sediment cenușiu, ce coboară în pantă spre sud; este un nivel de depunere din mantaua T_{03} , primul păstrat după distrugerile din evul mediu și cele contemporane;

(70 – 80) cm: sediment gălbui-cenușiu, care coboară în pantă spre sud, de amenajare, între două depuneri succesive ce formează mantaua T_{03} ;

(80 – 110) cm: sediment gălbui-cenușiu; aparține T_{03} , fiind probabil cea mai de jos depunere din cadrul mantalei tumulului;

(110 – 120) cm: sediment brun-gălbui; este, probabil, vegetalul preistoric adică nivelul de unde a început construcția tumulului;

(120 – 160) cm: sediment loessoid gălbui-nisipos cu concrețiuni calcaroase, el reprezentând sterilul arheologic.

Situațiile stratigrafice descrise permit evidențierea următoarelor observații:

- tumulul a fost ridicat în mai multe etape, nivelurile de depunere din cadrul mantalei fiind separate de straturi de amenajare formate din sediment loessoid dur (probabil, bătătorit); depunerile aparținând lui T_{03} sunt în intervalul – (55/60 – 120) cm;

- tumulul a fost, parțial, distrus în epoca medievală, așa cum o demonstrează existența nivelului de sediment negru-cenușiu situat între – (25 – 55/60) cm, în care au fost descoperite oasele de animale

și fragmentele de vase medievale; acesta este un nivel arheologic ce poate fi atribuit epocii medievale

- arăturile recente au distrus depunerile medievale din sec. XVI – XVIII.

Au fost identificate șase complexe arheologice ce se datează în epoca medievală și mil. IV a. Chr. (eneolitic final, cultura Foltești).

C₁ S₀₄ caroul_{1A-1B-2A-2B} S₀₅ caroul_{2A} – (25-50) cm.

Se prezintă sub forma unei aglomerări de oase de animale, obiecte din fier și mici fragmente ceramice smălțuite rulate, aflate într-o lentilă de sediment loessoid, gălbuie, de formă ovală, cu dimensiunile de 2,5 x 3,5 m, probabil resturi de pereți prăbușiți.

Resturile de obiecte din fier sunt, probabil, de la potcoave, iar oasele provin de la picioare de cal. Fragmentele ceramice smălțuite sunt tipice pentru epoca medievală, sec. XVII – XVIII.

Acest complex este o zonă menajeră, unde au fost aruncate resturi de pereți, oase de animale și obiecte distruse. A fost puternic deranjat de arăturile recente, fapt care explică starea precară a fragmentelor ceramice.

C₂ S₀₅ caroul_{1a-1b-1c-2a} – (20 - 50) cm.

Se prezintă sub forma unei aglomerări de oase de animale, obiecte din fier și mici fragmente ceramice smălțuite rulate, dispuse într-o lentilă de sediment loessoid, gălbuie, de formă ovală, cu dimensiunile de 1,5 x 3,5 m, probabil resturi de pereți prăbușiți.

Resturile de obiecte din fier sunt, probabil, fragmente de potcoave, iar oasele provin de la picioare și craniu de cal. Fragmentele ceramice smălțuite sunt tipice pentru epoca medievală târzie, sec. XVII – XVIII.

C₃ Gr₁ S₀₁ caroul_{IIA-B-C-IIIA-B} – (50 – 90) cm.

Este o groapă de mari dimensiuni, cu gura ovală (D = 210/220 cm; A = 50 cm), identificată la adâncimea de 30/35 cm, sub stratul de sediment vegetal; ea pornește din nivelul arheologic medieval, apoi se adâncește în sedimentul loessoid. Umplutura era de culoare gălbui-cenușie, în ea s-au desoperit mici fragmente ceramice smălțuite atribuibile epocii medievale, sec. XVI – XVIII.

Gr₁ taie marginea estică a T₀₃.

C₄ Gr₂ S₀₄ caroul_{2B} – (40/45 – 70/75) cm.

Este o groapă de mici dimensiuni, ce s-a evidențiat foarte aproape de C₁. Probabil, cele două complexe arheologice sunt legate între ele. Gr₂ are forma unei alveolări cu gura de formă ovală (D = 80 x 100 m; A = 25/30 cm). Umplutura este formată din sediment cenușiu amestecat cu multă cenușă, lut ars și cărbune. În această groapă a fost descoperită o piesă metalică, confecționată dintr-o tablă de fier, îndoită și cu capetele prinse cu nit, probabil din epoca medievală.

C₅ Gr₃ S₀₅ caroul_{1b} – (80 - 100/110) cm.

A fost acoperit de depunerile de sediment loessoid ce aparțin lui C₂. Gr₃ începe imediat sub sedimentul loessoid de amenajare ce apare la – (70 – 80) cm. Are forma unei alveolări (DG = 100 cm; A = 50/55 cm), săpată în depunerea de sediment cenușiu ce aparține lui T₀₃ (depunere distrusă în epoca medievală).

Umplutura conținea bulgări de sediment loessoid amestecat cu pleavă, dar fără materiale arheologice.

Gr₃ este o amenajare în mantaua T₀₃, săpată în al doilea nivel al mantalei, acoperită de stratul de sediment loessoid, care acoperă tot acest nivel de depunere.

C₆ M₁ S₀₅ caroul_{2b} – (80 – 160) cm

Este cel mai important complex arheologic descoperit în T₀₃, care permite datarea acestui complex funerar. Este un mormânt de inhumație, care poate fi atribuit eneoliticului final, databil în a doua jumătate a mileniului IV a. Chr.

Groapa mormântului

A fost sesizată de la cca. – 80 cm, datorită sedimentului cenușiu care contrasta cu sedimentul gălbui-cenușiu din jur. Groapa M₁, de formă rectangulară (A. max. = 110/120 cm; L. max. = 100 cm; l.

max. = 50 cm), orientată pe direcția NE – SV, pătrunde până în stratul de sediment loessoid; are gura acoperită cu un strat de sediment gălbui. La – 135/140 cm, dar de la suprafața actuală, a apărut un nou strat de amenajare din sediment gălbui, apoi sub acesta este stratul de sediment negru-brun în care s-a descoperit scheletul.

Defunctul fusese depus pe fundul gropii, în decubit dorsal, cu mâinile întinse pe lângă corp și picioarele ușor flexate, căzute spre stânga; orientarea era SV-NE. Scheletul era puternic afectat, aproape distrus, păstrându-se doar unele părți întregi și în ordine atatomică. Nu au fost descoperite piese de inventar și nici obiecte încadrabile în categoria ofrandelor, cu excepția unui bulgăre de ocră roșu, depus la partea dreaptă a craniului. De asemenea, craniul a fost "vopsit" cu ocră, pe partea superioară a calotei craniene.

Nu s-au descoperit alte amenajări. Deasupra scheletului era depus un strat de sediment gălbui, amestecat cu mult nisip.

Lipsa inventarului îngreunează atribuirea culturală și datarea mormântului, respectiv a T₀₃. Cu toate acestea, forma gropii mormântului, poziția scheletului și prezența ocrului roșu în groapă și pe oasele craniului face probabilă datarea mormântului la sfârșitul epocii eneolitice, anume orizontului de înmormântări cu ocră, și atribuirea sa, posibil, culturii Foltești.

Note:

1. Cercetare efectuată de SC Digital Domain SRL București, iar studiul va fi publicat separat.

120. Gârbova, com. Gârbova, jud. Alba

Punct: Cetatea din pădure

Cod sit: 4491.03

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 130/2011

Colectiv: Petre Beșliu Munteanu – responsabil (MN Brukenthal), Ovidiu Oargă (MNUAI)

Șantierul arheologic nu a fost finanțat. Am beneficiat de ajutorul a doi voluntari, pensionarii Crăciun Gheorghe și Fink Werner din Sibiu.

Semn al importanței strategice, în vatra comunei Gârbova, cu denumirea săsească semnificativă Urwegen (drumul vechi), există două fortificații: o curte nobiliară fortificată¹ și o biserică înconjurată cu un posibil zid de incintă. Mai mult, ruinele unei cetăți medievale se află în hotarul dintre comunele Jina (județul Sibiu) și Gârbova (județul Alba), pe un picior al Munților Sebeșului. Culmea este cuprinsă între pâraiele Dumbrava și Râul Mare, mărginită fiind, cu o excepție, de pante abrupte. La cetate se poate ajunge din comuna Gârbova, urmând Valea Mare și urcând pîntenul muntos pe la sud. Dinspre sud, pe o șă lată de aproximativ 30 m, vine drumul de la Jina.

Cetatea a fost amintită în repertoriile lui Johann Michael Ackner, Eduard Albert Bielz, Iulian Marțian² și într-un manuscris.³ Friedrich Teutsch a lăsat o descriere romantică a ruinelor cetății vechi (alte Burg)⁴. Zidurile late de 2 m se păstrau pe trei laturi, ceea ce a permis reconstituirea dimensiunilor: 80 m lungime și lățimea de 20 m. Mai târziu, Kurt Horedt includea cetatea în rândul celor de graniță⁵. Ea a fost pomenită în mai multe sinteze istorice⁶. Mai mult s-a ocupat de descrierea, tipologizarea și datarea cetății Gheorghe Anghel, din studiile căruia am luat informații primare⁷.

Din traseul zidurilor de incintă s-au păstrat până astăzi, în stare relativ bună de conservare, latura lungă de la de vest și cea scurtă de la sud. Latura de la nord, de închidere, a fost în întregime

distrusă. Se observă unele fragmente de ziduri și pe latura de est. Gheorghe Anghel a văzut la sud, în zona exterioară a porții, două adâncituri și o grămadă de pământ pe care le-a interpretat ca un complex de barare a intrării în cetate. Aceluiași autor îi aparțin și alte informații obținute în urma unor observații de teren.

Cetatea are formă cvasi-elipsoidală, cu lungimea de 90 m, iar lățimea maximă este de 30 m. Intrarea este marcată de ziduri adosate. Zidurile au fost amenajate din piatră de carieră (fața zidurilor) și din spărturi de piatră sau pietre de râu. Astfel amenajate, zidurile de incintă au lățimea cuprinsă între 1,60 m și 1,80 m. Latura de sud, mai expusă atacurilor, a fost lătită până la 2,70 m.⁸ În urmă cu un secol, zidurile din zona intrării se păstrau până la înălțimea de 4 m⁹. Le-a fel le-au apreciat și istoricii ulteriori.

Obiectivul minimal al săpăturii arheologice a fost cercetarea și descrierea zidurilor păstrate, în special a intrării de la sud afectată de construirea unui drum forestier și a celei secundare de la vest, puțin vizibilă azi. Săpătura arheologică a dezvelit prin două casete fețele intrării de la sud, apoi s-a extins spre sud unde se bănuia existența unor șanțuri de barare a drumului de intrare. Alveolarea și mica ridicătură de pământ învecinată s-au dovedit a fi forme naturale sau lucrări însoțitoare ale drumului modern. Am încercat să intersectăm traseul zidului de incintă amenajat direct pe stâncă, spre nord-est, apoi am dezvelit urmele porții pietonale de la vest.

Planimetria, porțile cetății

Sistemele de intrare sunt amenajate după regulile specifice apărării, cu suprafața expusă inamicului cât mai mică. Poarta principală de la sud se deschidea într-un zid lat de 2 m. Spre exterior, deschiderea este lată de 2,70 m. Spre interior, pe un segment lat de 0,90 al zidului, deschiderea s-a lătit la 3,15 m.

Poarta secundară de la vest este dublu evazată. La exterior, pe o grosime de 1 m a zidului, deschiderea are la exterior de 1 m și la interior de 1,07 m. Spre interior pe lățimea de 0,77 m deschiderea se lărgește la 1,60 spre exterior și 1,75 m spre interior. Pragul porții este pavat cu pietre de râu.

Raportând observațiile actuale la cele mai vechi remarcăm:

- nu există sistem defensiv de blocare a intrării de sud de tipul șanțului sec și al valului de pământ;

- nu există urmele unei construcții interioare sau exterioare în zona porții de sud. Acolo se află groapa unor căutători de comori, în exterior, și grămezi din blocuri de piatră rezultate din demolare, în interior;

- în interiorul incintei sunt gropi de extracție a pietrei pentru ziduri și nu urmele unei cisterne;

- segmentele de zid dinspre sud-vest, sud și sud-est s-au prăbușit fiind construit direct pe stâncă în care s-a tăiat un profil și în pantă abruptă. Lățimea zidului măsurată la sud-vest după amprentele de mortar și pietre de pe stâncă este de 1,80 m.

Materialul arheologic nu este bogat, firească într-o așezare locuită sporadic, dar este semnificativ pentru datare:

- vârf de săgeată descoperit în exteriorul porții de la sud; lungimea 6,7 cm; diametrul exterior al pedunculului 0,9 cm;

- fragmente de vase medievale descoperite în interiorul cetății, zona porții secundare, în stratul de dărâmături:

- oală fragmentară arsă oxido-reducător, ornamentată cu caneluri: înălțimea 15 cm; diametrul bazei 9,5 cm;

- un fragment din gura unei oale cu diametrul de 12 cm și buza rotunjită;

- fragmente de la două sau trei oale cu buza lătită;

- un fund de oală cu diametrul de 9 cm.

Oalele sunt arse oxidant și oxidant în exterior și reducător în interior și au peretele relativ subțire. Majoritatea au urme de ardere în bucătărie.

Stratigrafia.

Depunerile stratigrafice din secțiunea practică la intrarea secundară au scos în evidență un singur nivel de construcție. Terenul din zona porții de sud a fost afectat de săpături moderne, iar la nord-est nu s-a format decât un nivel superficial de depunere arheologică peste stâncă.

Materialul arheologic poate data funcționarea cetății numai în general între secolele XIV-XV, admitând depășirea cu puțin a hotarelor celor două secole.

Note:

1. Gheorghe Anghel, Fortificații medievale de piatră din secolele XIII-XVI, București, 1986, p. 119-121 (mai departe Anghel, Fortificații)

2. Johann Michael Ackner, Die römischen Alterthümer und deutschen Burgen in Siebenbürgen, (extras din Jahrbuch der K. K. Central - Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale, I, 1856, Wien, 1857, p. 59; Eduard Albert Bielz, Die Burgen und Ruinen in Siebenbürgen, Hermannstadt, 1899, p. 58; Ioan Marțian, Repertoriu arheologic pentru Ardeal, Bistrița, 1920, p. 19.

3. Bau, Kunst – und historische Denkmäler im Comitat, în Arhivele Naționale Sibiu, Acte Fasciculare, U, 2, p. 6,

4. Friedrich Teutsch, Unsere Burgen, Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpathen-Vereins 3, 1883, 9, 1889, p. 70.

5. Kurt Horedt, Zur siebenbürgischen Burgenforschung, extras din Südost-Forschungen, Leipzig, p. 559.

6. Bodo Ehardt, Der Wehrbau Europas im Mittelalter, Würzburg, 1998, p. 548; Virgil Vătășianu, Istoria artei feudale în Țările Române, București, 1958, p. 10; Octavian Velescu, Cetăți țărănești din Transilvania, București, 1964, p. 47; Gheorghe Anghel, Középkori várak Erdélyben, București, 1973, p. 23 și urm.; - Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, Cluj-Napoca, II, 1979, p. 232 și 234; Theodor Octavian Gheorghiu, Arhitectura medievală de apărare din România, București, 1985, p. 84; Hermann Fabini, Atlas der siebenbürgisch - sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen, I, Sibiu-Heidelberg, 1998, p. 775. Mai recent: Adrian Andrei Rusu, Castelarea carpatică. Fortificații și cetăți din Transilvania și teritoriile învecinate (sec. XIII-XIV), Cluj Napoca, 2005; Ioan Marian Țiplic, Organizarea defensivă a Transilvaniei în evul mediu secolele X-XIV, București, 2006, p. 259.

7. Gheorghe Anghel, Cetatea medievală din pădurea comunei Gârbova (județul Alba) Apulum 17, 1979, p. 273-278; Anghel, Fortificații, București, 1986, p. 121-124.

8. Anghel, Fortificații, p. 122-123; date asemănătoare la Adrian Andrei Rusu, op. cit., p. 520.

9. Teutsch, op. cit., p. 70.

Abstract:

The Saxon name of Garbova is Urwegen- old way. The village was at the end of an old way from south, over the mountains. In the village there are two fortifications: a noble courtyard and a church surrounded by a precinct and in the border, on a hill, toward Poiana, a simple stone precinct without towers and outside defensive system (ramparts and retrenchments).

Without money but helped by two volunteers, the archaeological excavations uncovered the traces of two gates (the main and the second one), medieval ceramics and an arrowhead.

121. Hotărani com. Fărcașele, jud. Olt**[Romula]****Punct: Trecerea CFR**

Cod sit: 126754.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 237/2011

Colectiv: Mircea Negru – responsabil (USH București), George Mihai (M Caracal), Laurențiu Comănescu (DCPN Olt)

În anul 2007 a avut loc prima cartare completă a sitului arheologic de la Reșca/Hotărani - Romula. Cu acest prilej am constatat faptul că situl arheologic este mai întins decât se credea. Suprafața sa este în prezent estimată la peste 304 hectare, față de cele cca. 60 de hectare, cât se considera a avea anterior acestei evaluări. În același timp, subliniem încă odată faptul că situl orașul roman Romula, se întinde atât pe teritoriul satului Reșca, cât și pe teritoriul satului Hotărani.

Importanța acestui sit pentru istoria Daciei romane a impus efectuarea unor cercetări arheologice sistematice susținute în ultima jumătate de veac.¹ În același timp, suprapunerea sitului de către localități actuale a necesitat măsuri pentru protejarea sa de intervențiile antropice contemporane.

Astfel de intervenții au fost și la originea cercetărilor arheologice preventive din anul 2011. Ele au avut loc în partea de sud a sitului arheologic, în apropierea trecerii căii ferate peste drumul de la Reșca la Hotărani. În acest punct au fost observate o serie de gropi din care localnicii au extras pământul, pentru utilizare casnică sau producerea de chirpici și cărămizi. În profilele acestor gropi au fost colectate o serie de materiale arheologice, ce datează din epoca romană (secolele II-III p.Chr.).

Obiectivul principal al săpăturilor arheologice preventive din anul 2011 a fost identificarea unor eventuale structuri arheologice și salvarea materialelor arheologice din această zonă a sitului. În acest scop au fost practicate două secțiuni, orientate nord-sud, respectiv est-vest, aproximativ perpendiculare pe calea ferată și, respectiv, pe drumul care leagă localitățile Reșca și Hotărani.

Secțiunea S1 a fost orientată nord-sud, paralel cu șoseaua de la Reșca la Fărcașele. Lungimea sa a fost de 22,00 m, lățimea de 2,00 m, iar adâncimea medie până la care s-a săpat a fost de 0,80-0,85 m.

Secțiunea S2 a fost orientată est-vest, perpendicular pe șoseaua de la Reșca la Fărcașele. Lungimea sa a fost de 22,00 m, lățimea de 2,00 m, iar adâncimea medie până la care s-a săpat a fost de 0,80 m.

În ambele secțiuni stratigrafia a fost următoarea. Stratul vegetal și o parte din nivelul sau nivelurile culturale au fost rase cu ocazia construirii rambleului căii ferate aflate la cca. 50 m nord. De la nivelul actual de călcare la 0,25-0,30 m a fost observat un strat de pământ de culoare cenușiu-negricioasă, ce conținea rare fragmente de vase ceramice romane. De la această adâncime până la 0,80-0,85 m a fost observat un strat de pământ de culoare castanie, steril din punct de vedere arheologic.

Groapa nr. 1 a fost surprinsă în secțiunea S1. Ea intra în profilul vestic al secțiunii în carourile 4-5. Partea surprinsă în secțiune avea o formă aproximativ cilindrică, măsurând 1,05 m pe profil, iar adâncimea sa era de 1,10 m. În umplutura gropii au fost descoperite puține fragmente de vase ceramice, chirpic și cenușă.

Groapa nr. 2 a fost surprinsă în secțiunea S1. Ea intra în profilul estic al secțiunii în caroul 9. Groapa avea o formă aproximativ cilindrică. Pe profilul secțiunii ea avea lungimea de 1,40 m, iar baza sa se afla la 1,23 m de la nivelul actual. În umplutura acestei gropi au fost descoperite puține fragmente de vase ceramice și chirpic.

Groapa nr. 3 a fost surprinsă în cadrul secțiunii S1, în carourile

10-11. Ea avea un plan neregulat și trei trepte. Diametrul părții surprinse în cadrul secțiunii era de 3,04 m, în partea sa superioară, iar cel mic de 1,55 m, la adâncimea de 1,42 m. Baza gropii se micșora până la un diametru de 1,24 m, atingând adâncimea maximă de 2,28 m. În interiorul gropii au fost descoperite numeroase fragmente de vase ceramice, opaițe, oase de animale, piroane, vase de sticlă, obiecte din os etc.

Dintre obiectele din ceramică menționăm o statueta de tip Venus, produsă în tipar bivalv, un fragment de opaiț de tip Firmalampen cu marca FESTI, fragmente de la un bol și un opaiț cu glazură olive, fragmente de vase de bucătărie (oale, capace), pentru servitul mesei (castroane, străchini, farfurii, căni) sau pentru transport (amfore), o protomă în formă de cap de lup, un fragment de la un bol de tip terra sigillata de import etc.

Dintre obiectele din bronz amintim fragmente din două fibule de tip ancoră, respectiv tip balama, o aplică rectangulară, un inel, un fragment de vas din bronz etc.

Obiectele din os descoperite sunt ace de cusut ori de păr, precum și un dispozitiv pentru prinderea și blocarea acelor de păr.

De asemenea, au fost descoperite numeroase fragmente de vase de sticlă transparentă, cât și un fragment de la o toartă de vas cu protomă în formă de pasăre.

Un amănunt important este faptul că groapa a fost acoperită de un strat de pământ, ars la cărămiziu-gălbui, cu o grosime cuprinsă între 0,33 și 0,45 m. În lipsa unei stratigrafii intacte în acest punct, atribuim acest strat de pământ unor intervenții antropice în perioada contemporană, în scopul producerii ocazionale de cărămidă.

Groapa nr. 4 a fost surprinsă în secțiunea S2, în caroul 7. Ea intra în profilul sudic al secțiunii. Din interiorul său au fost recuperate fragmente de vase ceramice romane și o monedă romană din bronz, în curs de curățare și identificare.

Groapa nr. 5 a fost identificată în secțiunea S2, în carourile 6-7. Ea intra în profilul sudic al secțiunii. Din această groapă au fost recuperate fragmente de obiecte din plastic și folie, contemporane.

În secțiunea S1, în carourile 5-7, respectiv în secțiunea S2 în carourile 3-5, a fost surprins un strat de pământ de culoare negricioasă, ce conținea fragmente de vase ceramice și cărămizi romane. În condițiile intervențiilor antropice și caracterului limitat al săpăturilor din această campanie, rămâne ca încadrarea cronologică și funcționalitatea acestui context să fie clarificate în cursul săpăturilor viitoare.

Cercetările arheologice preventive întreprinse, în anul 2011, în cadrul sitului arheologic Hotărani-Romula, în punctul trecerea CFR, au dus la identificarea a patru gropi din epoca romană (Gr. 1-4) și una din perioada contemporană (Gr. 5).

În interiorul primelor patru gropi, amintite mai sus, au fost găsite fragmente de cărămizi, țigle, vase ceramice, piroane, vase de sticlă, opaițe și alte obiecte romane. Pe baza analogiilor formelor de vase ceramice, complexe identificate pot fi datate în limitele secolelor II-III p.Chr.

În cadrul secțiunii S1 au fost descoperite și fragmente mari, compacte de lut ars, care prin grosimea de 12-15 cm și arderea puternică (aveau o culoare violet) ar putea indica existența în zonă a unui sau unor cuptoare de ars vase din lut. Statueta din ceramică de tip Venus, pare a fi un rebut sau în curs de finisare, ceea ce susține această ipoteză de lucru.

În stadiul actual al cercetărilor, datorită intervențiilor antropice din zonă, efectuate atât cu prilejul construirii căii ferate cât și recent pentru necesități gospodărești, în condițiile în care stratul vegetal și o parte a nivelurilor de cultură au fost rase, considerăm că vor trebui extinse cercetările pentru delimitarea și clarificarea funcționalității structurilor identificate, precum și pentru o mai exactă încadrare cronologică a contextelor arheologice din acest punct al sitului.

În perioada 2007-2010, pe teritoriul sitului arheologic Reșca-Romula au fost efectuate cercetări arheologice preventive pe un număr de nouă proprietăți private și pe proprietatea publică în apropierea podului peste pârâul Teslui.²

Cercetările arheologice preventive începute în anul 2007, continuate și în anul 2011, fac parte din proiectul de cercetare, protejare și valorificare a patrimoniului arheologic de pe teritoriul fostului oraș roman Romula, într-un mod coerent și permanent, cu sprijinul autorităților publice locale, Primăria Municipiului Caracal, Primăria Comunei Dobrosloveni și Primăria Comunei Fărcașele din județul Olt.

Note:

1. Bibliografie selectivă: Gheorghe Popilian, Două cuptoare de ars țigle și cărămizi descoperite la Romula, *RevMuz* 6, 1969, 2, p. 167-169; idem, Un atelier de terra sigillata à Romula, *Dacia*, N.S.16, 1972, p. 145-161; idem, Săpăturile arheologice de la Romula, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 351-353 (în colaborare cu Ștefan Chițu și Marin Vasilescu); idem, Săpăturile arheologice de la Romula, *Materiale*, Brașov-București, 1983, p. 324-326 (în colaborare cu Șt. Chițu și M. Vasilescu); idem, Villa suburbana de la Romula, jud. Olt, *Materiale*, Ploiești, I, 1992, p. 231-234 (în colaborare cu Ștefan Chițu și Marin Vasilescu); Mircea Negru, Gheorghe Popilian, George Mihai, Marin Nica, Florentina Ghemut, [156]. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula], CCA 2004, p. 62-64; Mircea Negru, George Mihai, Marin Nica, [150]. Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula], CCA 2007, 292-294; Mircea Negru, George Mihai, Raport privind cercetările de la Romula. Campania 2006, Argesis, Studii și comunicări, 17, Pitesti, 2008, p. 39-52; Mircea Negru, Petre Gherghe, Lucian Amon, George Mihai, [142] Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula], CCA 2008, p. 258-260; Mircea Negru, Petre Gherghe, Lucian Amon, George Mihai, [75] Reșca, com. Dobrosloveni, jud. Olt [Romula] CCA 2009, p. 186-187.

2. Mircea Negru, George Mihai, Cercetări arheologice preventive la Reșca-Romula. Campaniile din perioada 2007-2010, în *Analele Universității Spiru Haret, Seria Istorie*, 14, 2011, p. 99-114.

Abstract:

The latest field investigation showed that the archaeological site of Romula it is under the both Reșca and Hotărani villages from Olt County.

The rescue archaeological excavation of 2011 was done on the territory of Hotărani village, close to cross of railway on the road that connects this village to Reșca.

There were done two trenches with a total length of 44 meters and wide of 2 meters. In these trenches were found one modern (no. 5) and four Roman pits (nos. 1-4).

Inside of Roman contexts, there were discovered brick and pottery fragments, glass fragments, animal bones, and also pieces of iron and bronze. All this contexts and artefacts were dated in the 2nd and 3rd centuries AD.

122. Iași, jud. Iași

Punct: str Cucu/Elena Doamna

Cod sit: 95079.55

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 272/2011

Colectiv: Vasile Chirica – responsabil, George Aurelian Bilavsch, George Bodi, Lucian Munteanu, Cătălin Hriban, Bogdan Minea (IA Iași), Mădălin-Cornel Văleanu (CMNM Iași)

În urma încheierii contractului de cercetare arheologică preventivă, cu nr. 6247/27.10.2011, între Academia Română – Filiala Iași și firma Roughton International Limited Hampshire, a fost depusă documentația necesară pentru obținerea autorizației de săpătură și au fost demarate lucrările necesare pentru construirea obiectivului Palatul de Justiție Iași.

Suprafața ce urma a fi afectată de lucrările de excavație, în vederea realizării fundației imobilului ce va servi ca sediu al Tribunalului Iași, se află la intersecția străzilor Cucu și Elena Doamna, fiind estimată la circa 4 000 mp.

Obiective: identificarea unor posibile nivele de locuire istorică și arheologică; identificarea resturilor unor posibile construcții din secolele XVII-XVIII; recoltarea materialelor arheologice descoperite în perimetrul supus intervenției; cercetarea, datarea (încadrarea cronologică) a descoperirilor; propunerea unor măsuri de conservare in situ a eventualelor construcții, dacă acestea au importanță istorică; valorificarea științifică a descoperirilor, prin rapoarte de săpătură și studii de sinteză.

Zona a fost supusă observațiilor arheologice în deceniile șapte-opt ale secolului trecut și se circumscrie spațiului din vecinătatea mănăstirilor Golia și Bărboi din Iași. Deși inițial, se prefigura ca un spațiu intens cercetat, numeroasele intervenții în teren (deranjamente) fiind consemnate în literatura de specialitate, vechile amplasamente ale imobilelor din secolele XVII-XIX au rămas necunoscute din punct de vedere arheologic.

Nu s-a exclus prezența unor materiale arheologice (fragmente de ceramică, sticlă și metal), aparținând unui segment cronologic cuprins între a doua jumătate a secolului XVII și prima jumătate a secolului XX, cu posibilitatea descoperirii unor eventuale resturi de construcții ceva mai vechi.

Principalele obiective ale cercetării arheologice au vizat identificarea urmelor de locuire, a vechilor structuri de construcție, stabilirea relațiilor stratigrafice, a planimetriei, ca și recuperarea materialelor de interes arheologic. Stabilirea acestor obiective a fost motivată de faptul că zona a fost superficial cercetată spre sfârșitul deceniului șase al secolului trecut, în pofida faptului că au fost înregistrate numeroase deranjamente în teren, cum sunt cele din deceniile opt-nouă ale sec. XX, când s-a realizat decopertarea zonei la o adâncime de peste 3 metri și o reumplere cu molozuri și alte materiale provenite din diverse demolări de pe raza municipiului Iași.

În zonă se menționează o însemnare lapidară pentru o descoperire din strada Elena Doamna, nr. 19, a unor fragmente ceramice de pastă roșie cu smalt verde măsliniu, aplicat pe un decor geometric incizat, datate în secolul XVI¹.

Pentru identificarea și înregistrarea complexelor arheologice au fost utilizate planurile georeferențiale ale firmei de construcții susmenționate, care au fost ulterior coroborate cu următoarele planuri: Planul inginerului Joseph Bayardi de la 1819; Planul drumului apelor capitalei redicat în anul 1843 și pus în aplicare de Domnitorul prințul Mihail Sturza, litografiat la Institutul Albinei, 1857; Planul orașului Iași, scara 1:10. 000, ridicat între anii 1896-1897 de ing. Gr. Bejan, București, 1900; Planul orașului Iași din 1955 și 1975.

Plasarea complexelor arheologice pe aceste planuri

s-a realizat cu ajutorul unei stații HILTI PA 911 pusă la dispoziție, împreună cu personal calificat, de către constructor, iar la încheierea lucrărilor, planurile au fost digitizate și georeferențiate.

Pentru înlăturarea stratului de molozuri s-a acționat cu mijloace mecanice, sub permanentă supraveghere arheologică. S-a acționat manual, cu lucrători oferiți de firma Roughton International Limited Hampshire, numai în situațiile în care au fost descoperite complexe de interes arheologic.

Într-o primă etapă a lucrărilor desfășurate, au fost identificate fundațiile clădirilor dezafectate în cursul deceniilor opt-nouă ale secolului XX. Materialele rezultate în urma acestor excavări cuprindeau cărămizi de fabricație recentă, moloz, piatră concasată și compactată, fragmente ceramice pentru menaj, piese și fragmente metalice de uz gospodăresc. Spre interiorul perimetrului construit, la circa 2-3 m adâncime, au fost identificate urmele unor latrine utilizate spre sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, precum și fragmente ceramice dispersate, specifice secolului XVIII.

În colțul sudic al perimetrului supus observațiilor arheologice a fost identificată structura unei construcții subterane, de formă dreptunghiulară, la distanță de circa 4,5 m de profilul sud-vestic și la o adâncime de circa 2,5 m. Starea precară de conservare, tehnica constructivă (folosirea argilei cleioase în amestec cu nisip ca liant), solicitarea structurii de rezistență, în decursul timpului, au impus ca într-o primă etapă, subsolul să nu fie investigat direct. S-a recurs la îndepărtarea pământului din preajma structurii, evitând astfel prăbușirea accidentală, iar ulterior s-a recurs la investigarea interiorului.

Pe peretele de SE fusese, probabil, calea de acces, deoarece a fost observată o balama de ușă. Peretele avea o lungime totală de 3,40 m. Peretele de NE, cu o lungime de 4,30 m și o înălțime de 1,75 m, permitea accesul, printr-o boltă cu lățimea de 1,50 m, spre o galerie prăbușită, păstrată pe o lungime de 2 m.

Peretele de NV prezenta, de asemenea, o boltă care permitea accesul spre o galerie mai mare, dar care a fost zidită după amenajarea unei noi construcții. Cu această ocazie a fost recuperată piatra de la galeria abandonată, fapt confirmat de pătrunderea molozului în porțiunea dezafectată.

Spre zona centrală a laturii de SE a perimetrului investigat arheologic a fost reperată și cercetată o construcție subterană de mari dimensiuni, realizată din rocă sedimentară fasonată (calcar oolitic de Repedea) și un liant compus din argilă și nisip. Analiza ulterioară a structurii identificate a permis stabilirea planului general al construcției. S-a constatat existența a două galerii principale perpendiculare, dispuse în forma literei „T”, orientate NNE-SSV, VVN-EES. Terminalul de NV realiza legătura cu galeria principală printr-un coridor în formă de buclă. Galeria centrală, prăbușită spre extremitatea de NNE, s-a păstrat, cu o serie de avarii în structura de rezistență, pe o lungime de circa 13,5 m. În zona de intersecție cu galeria perpendiculară au fost constatate prăbușiri ale bolții, fapt ce a determinat, probabil în prima parte a sec. XX, abandonarea terminalului de SE și stoparea degradării structurii de rezistență prin zidirea cu piatră (rocă sedimentară) a bolților. O consolidare asemănătoare, realizată probabil în aceeași etapă, a fost întreprinsă în extremitatea de NV a terminalului. Aceasta a constat în realizarea a cinci piloni de susținere a bolții și zidirea pe jumătate a coridorului în formă de buclă. Refaceri și consolidări ale bolții au fost semnalate în zona de intrare a galeriei principale, prin utilizarea de cărămidă și mortar pe bază de ciment.

Materialele recuperate din zona construcției subterane nu au permis o încadrare cronologică elocventă. Printre materialele atribuite cu certitudine secolului XX, au fost identificate și altele mai vechi: o piesă de silex de factură neolitică; fragmente ceramice și de cahle, date doar prin analogii (nu a putut fi identificat un nivel

real de locuire), în secolele XVII-XVIII; o sticlă cu monograma regelui Carol I și data septembrie 1883.

Starea precară de conservare, degradările constatate și adâncimea mare, de circa 4,5 m față de nivelul de călcare din strada Elena Doamna, nu au permis investigarea și păstrarea subteranului in situ.

Spre extremitatea de NE a perimetrului afectat de lucrările de excavație au fost identificate rămășițele unei alte construcții subterane, la circa 3,5 m de nivelul actual de călcare, reutilizată în perioada contemporană. Intrarea, reconstruită din cărămidă și mortar, avea deschiderea de 1,4 m, înălțimea de 1,8 m și permitea accesul într-o cameră de 6 x 4 m și înălțimea de 2,7 m. Calea de acces către două galerii, spre sud-vest și sud-est, a fost blocată prin zidire. Într-o perioadă ulterioară, bolta a fost străpunsă de un stâlp de beton armat, al unei construcții care nu mai există în momentul de față. La demontarea structurii de piatră s-a constatat demontarea celor două căi de acces la un moment ce nu poate fi precizat. În perimetrul acestei construcții au fost descoperite materiale specifice secolului XX.

În murtorul de NV a fost semnalat subsolul unei alte construcții de mari dimensiuni, aliniată la strada Cucu. Observațiile ulterioare au dus la concluzia că este un subsol mai vechi, reutilizat într-o etapă mai nouă de construcție, când s-a recurs la consolidarea bolții unei galerii secundare cu un arc de cărămidă și la amenajarea unei intrări, tot din cărămidă, adaptată probabil noului plan al clădirii. Au fost identificate două zone distincte: galeria stângă, cu lungimea de 5,5 m, lățimea de 1,8 m și înălțimea de 1,3 m și galeria dreaptă, cu lungimea de 8,5 m, lățimea de 1,8 m și înălțimea de 1,72 m, care făcea accesul într-un compartiment de 2 x 1,65 x 1,70 m. Interiorul subsolului fusese consolidat cu cărămidă și beton armat, ulterior fiind umplut cu diverse materiale și moloz. În perimetrul său au fost descoperite materiale diverse, ce pot fi încadrate cronologic în secolele XIX și XX.

Reutilizarea subsolurilor bine conservate, la un moment dat, și „încadrarea” acestora în structura noilor construcții, realizate cu precădere în a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX, s-au soldat în timp cu o serie de probleme, concretizate prin degradarea constantă și concomitentă a structurilor subterane mai vechi, dar și a suprastructurilor noi, cu fundațiile în straturile de depuneri antropice, a căror instabilitate a fost „amplificată” de numeroasele galerii din sec. XVIII-XIX.

Consolidările repetate, constatate în cazul subteranului din zona de NE, compactarea galeriilor din nivelul depunerilor recente, situație semnalată la nivelul construcției din zona sudică, s-au dovedit a fi măsuri ineficiente de salvare și consolidare a complexului de clădiri din zona cercetată, fiind, în cele din urmă dezafectate în cursul deceniului nouă al secolului trecut.

Cercetările urmează a fi continuate în anul 2012.

Note:

1. Al. Andronic, Eugenia Neamțu, Cercetări arheologice pe teritoriul Orașului Iași în anii 1956-1960, ArhMold 2-3, 1964, p. 411, 417.

Abstract:

The researched surface is located at the crossroad of Cucu and Elena Doamna Streets of the city of Iași. Following the removal of contemporary rubbles there were identified several constructive structures, as follows:

In the southern corner a rectangular structure, at about 4.5m from the southwestern profile and at the depth of about 2.5 m, being in a precarious state of conservation. A system of galleries started from this point towards the southern-central area of the perimeter, part of them being collapsed, others still in elevation.

In the northeastern area: an underground construction, at about 3.5 m from the current treading level. Its entrance was reconstructed with brick and mortar, and had the following dimensions: opening 1.4 m, height 1.8 m. The room of this construction had the plan of 6 x 4 m and the height of 2.7m. Two galleries started from this room towards southwest and southeast, which were blocked by walling up.

In the northwestern area: an underground construction with a system of galleries having the total length of about 16 m.

The above constructive compounds are dated to the second half of the 19th century – the 20th century.

123. Iepurești, com. Iepurești, jud. Giurgiu

Punct: La Izlaz

Cod sit: 103693.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 152/2011

Colectiv: Cristian Schuster – responsabil, Alexandru Morintz, Valentin Dumitrașcu (IAB), Raluca Kogălniceanu (MJTA Giurgiu), Ana Ilie (CNMCD Târgoviște), Loredana Niță, Monica Mărgărit (UV Târgoviște), Constantin Haită (MNIR)

Zona în care se află situl este delimitată la N de Neajlov, la S de DJ 411, la V de satul Stâlpu și la E de satul Iepurești, ambele aparținând din punct de vedere administrativ de comuna Iepurești. Este vorba de un areal inundabil din lunca Neajlovului, supus unor eroziuni puternice, folosit în prezentă ca izlaz comunal.

Obiectivele cercetării au constat în săparea zonelor afectate de intervenții antropice și alunecări de teren. În campania din 2011 au fost continuate săpăturile din anii precedenți. Cercetările de anul acesta au avut două obiective:

- Realizarea de sondaje în zonele mai înalte din jurul sitului. Au fost realizate șapte sondaje, cu dimensiunile de 2x1 m și adâncimea de 3 m (Sondajul 1) și 3 x 1 m și adâncimea de 2 m (Sondajele 2-7). Sondajele 2-7 au atins pânza freatică la o adâncime de aproximativ 2 m, unde s-a și sistat săparea lor. Aceste sondaje ne-au permis să prelevăm mostre de sol în vederea observării depozitelor naturale de vârstă holocenă, precum și indicii privind utilizarea zonelor respective de către comunitățile umane. Materialul obținut în urma efectuării acestor sondaje este în curs de prelucrare, meritând a fi, însă, menționată descoperirea, în Sondajul 3 (situat la vest de sit) a unei posibile gropi care conținea atât fragmente de la un vas de mari dimensiuni, cât și fragmente ale unui altăraș miniatural, ambele aparținând culturii Gumelnița.

- continuarea săpăturilor în secțiunile deschise în campaniile anterioare.

S-a urmărit ajungerea pe aceeași adâncime în toate suprafețele săpate pentru a putea corela descoperirile din anii anteriori cu cele din anul curent.

Din punct de vedere stratigrafic situația se prezintă neschimbată față de cele observate în campaniile anterioare, respectiv un strat aparținând culturii Gumelnița, suprapus fără cesură de către un strat din bronzul timpuriu (cultura Glina).

În S2 au fost identificate două gropi cu material aparținând culturii Glina. Acestea au perforat locuința Gumelnița (L4). Materialul din cele două gropi Glina este în curs de prelucrare.

S-au continuat săpăturile la cele două locuințe de suprafață aparținând culturii Gumelnița, L3 din S3-S4 și L4 din S2, prelevându-se noi vase sparte pe loc din zona locuinței L3 din S4.

Studiul ceramicii din așezarea de la Iepurești a fost axat pe prelucrarea informațiilor din complexe clare, din cele două locuințe gumelnițene aflate în curs de cercetare.

Din punct de vedere al formelor, au fost restaurate capace țest, castroane cu umăr mult mai îngust, ușor concav sau cu buza lată și decorate cu pliseuri, un pahar, ce amintește de tradițiile Boian, dar și un vas bitronconic, care este decorat în manieră Brățești.

Rezultatele preliminare asupra ceramicii gumelnițene întregite indică, până în momentul actual, existența unei predominanțe a formelor cu capacități de dimensiuni medii și mici atât în cazul vaselor de provizii, cât și al castroanelor și străchinilor.

De asemenea, remarcăm faptul că, în marea majoritate vasele sunt lucrate din lut ce conține pleavă sau păioase în pastă.

Remarcăm faptul că lipsește ceramica care să prezinte finisaje de tip vernis, de asemenea, lipsește și ceramica grafitată. Tehnica de decorare cel mai frecvent întâlnită este cea a barbotinei.

În campania de anul acesta s-a continuat cu înregistrarea în sistem de coordonate x, y și z a tuturor pieselor deosebite.

Dintre piesele deosebite descoperite menționăm o a patra lamă de silex de tipul super-blades, descoperită în aceeași zonă a posibilului atelier, unde au fost descoperite și celelalte trei piese similare în campaniile precedente.

O altă descoperire o constituie un posibil depozit deranjat de astragale de ovi-caprină, perforați și șlefuiți. Acestea, în număr de 20, au fost identificate în porțiunea cercetată din L4, materialul fiind în curs de prelucrare.

Materialul arheologic descoperit este deșus la MJTA Giurgiu.

Descoperirile făcute pe parcursul celor patru campanii, precum și faptul că situl este afectat de intervenții antropice și alunecări de teren determină și obiectivele cercetărilor viitoare, și anume includerea cercetării sitului de la Iepurești într-un proiect mai larg, care să vizeze cursul inferior al Neajlovului și cursul Câlniștei. De asemenea, se vizează investigarea zonei sitului utilizând și alte metode non-intruzive, precum măsurătorile cu GPR sau aerofotografiile.

124. Însurăței, jud. Brăila

Punct: Parc eolian ROGIS, Fântână - DJ 203

Cod sit: 43741.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 79/2011

Colectiv: Stănică Pandrea – responsabil, Valeriu Sîrbu, Costin Croitoru, Mirela Vernescu (M Brăila)

Viitorul parc eolian al firmei SC Energie Ecologică Rogis SGR SRL se va construi în lunca Călmățuiului și va ocupa o suprafață de 22 kmp, care se întinde începând de la granița cu localitățile Zăvoaia și Lișcoteanca, înspre nord și vest, până la DN 21 Călărași - Slobozia – Brăila, înspre sud și est.

Amplasamentul viitorului parc eolian se află în limita administrativă a orașului Însurăței. Terenul din luncă are, astăzi, aspectul unei câmpii joase și netede, largă de 7 – 9 km, ce se întinde între cele două terase. Lunca este străbătută de râul Călmățui, al cărui curs unic este regularizat și încadrat de diguri solide, se află foarte aproape de terasa de pe malul stâng.

Aspectul de câmpie largă și netedă al luncii Călmățuiului, care e brăzdată doar de canale de desecare ce colectează excesul de apă pluvială, se datorează unor ample lucrări de îmbunătățiri funciare.

Aceste operațiuni, efectuate în anii 70 – 80 ai sec. XX, au constat în: a) îndiguierea cursului principal al râului pentru a opri deversările și, deci, inundarea periodică a luncii; b) desecarea luncii care s-a făcut prin tăierea vechilor grinduri, iar sedimentul a fost împins în zonele depresionare pentru a colmata bălțile și lacurile.

Terenul pe care s-au efectuat săpăturile arheologice preventive se află pe o zonă mai înaltă, aproape de terasa de pe malul drept al Călmățuiului, separată de aceasta de un amplu meandru al unui prival care, foarte probabil, este un fost braț al Călmățuiului. Apreciem că este vorba de un fost grind din vechea luncă inundabilă, acoperit de un strat gros de sediment nisipos. De altfel, toată terasa de pe malul drept al râului este acoperită de un strat gros de nisip, rezultat al activității eoliene din zonă.

Cercetarea arheologică a terenului, pe care se vor ridica generatoarele de curent G_{18} și G_{19} , din cadrul parcului eolian al firmei SC Energie Ecologică Rogis SGR SRL, s-a impus datorită rezultatelor diagnozei de teren întreprinsă pe suprafața întregului parc eolian în intervalul 2009 – 2010. În timpul diagnozei, pe suprafața viitoarelor G_{18} și G_{19} , au fost identificate, la suprafața solului și în microsondajele efectuate, mai multe fragmente de vase getice lucrate cu mâna, care se datau în sec. IV – III a. Chr. Din acest motiv, în raportul de diagnoză am solicitat cercetarea arheologică preventivă a amplasamentului viitoarelor generatoare menționate în vederea identificării unor eventuale vestigii arheologice și a descărcării terenului de sarcină arheologică.

Întrucât amplasamentul pe care se vor ridica cele două generatoare ocupă o suprafață de cca. 3000 mp, am proiectat executarea de sondaje manuale pe suprafețele afectate. În locurile în care nu am efectuat săpături s-au executat mici sondaje cu sonda geologică manuală. Principalele tehnici și metode de cercetare folosite au fost săpăturile arheologice realizate manual și colectarea artefactelor de pe suprafața solului.

În continuare, prezentăm rezultatele sondajelor efectuate pe suprafața viitoarelor G_{18} și G_{19} , amplasate lângă fântâna de piatră (Fântâna Frumoasă) de la marginea drumului spre Zăvoaia, pe un grind acoperit de dune de nisip. Între ele se află o zonă depresionară, o cuvetă de tasare.

G_{18} . Am trasat două secțiuni, de 40 x 2 m, pe axele suprafeței, perpendiculare una pe cealaltă, precum și două casete. Casetele le-am deschis după ce în S_2 s-au identificat două vase getice de provizii, cu scopul de a surprinde alte eventuale vestigii (complexe de locuire ori artefacte).

Suprafața cercetată este de 172,50 mp ($S_1 = 40 \times 2$ m; $S_2 = 40 \times 2$ m; $Cas_1 = 2,50 \times 2,50$ m; $Cas_2 = 2,50 \times 2,50$ m).

În S_1 am identificat următoarea stratigrafie:

- (0 – 25) cm - sediment vegetal recent;
- (25 – 55) cm - sediment loessoid de nivelare, scos din canalul de desecare aflat în imediata apropiere;
- (55 – 85) cm - sediment brun nisipos;
- (85 – 150) cm - sediment negru-brun, mâlos, nisipos;
- (150 – 200) cm - sediment loessoid nisipos.

În S_2 , precum și în cele două casete de lângă aceasta, am identificat următoarea stratigrafie:

- (0 – 25/30) cm - sediment vegetal recent;
- (30 – 50/55) cm - sediment loessoid de nivelare, scos din canalul de desecare aflat în imediata apropiere;
- (55 – 80) cm - sediment brun nisipos, rezultat din activitățile de îmbunătățiri funciare din 2/2 sec. XX;
- (80 – 110/115) cm - sediment brun, nisipos;
- (110/115 – 140/145) cm - sediment brun – gălbui, mâlos, nisipos;
- (145 – 200) cm - sediment loessoid nisipos.

La marginea nord-estică a S_2 , la adâncimea de – 95/100 cm, în stratul cu sediment brun-nisipos, au fost descoperite două vase

getice de mari dimensiuni, situate la cca. 1,50 m unul de celălalt. Nu a fost identificat niciun complex arheologic (groapă sau oricare alt tip de amenajare), așa cum reiese și din situația stratigrafică. Profilul S_2 arată clar că succesiunea depunerilor nu este întreruptă de nicio intervenție antropică, antică ori modernă.

Pentru a surprinde eventualele complexe de locuire, precum și alte artefacte sau resturi osteologice, am deschis și două casete, deoparte și de alta a S_2 , însă nu au fost identificate alte complexe.

După formă și decor, cele două vase sunt tipice pentru olăria getică din sec. IV – III a. Chr. În opinia noastră, recipientele descoperite sunt vase de provizii, așa cum o dovedesc dimensiunile și forma, care au aparținut unei locuiri sezoniere. Faptul că vasele au fost depuse în sedimentul nisipos a înlesnit dispariția urmelor gropii în care au fost așezate.

Nu excludem posibilitatea ca alte vestigii să fi fost distruse de îmbunătățirile funciare din 2/2 sec. XX, odată cu rășluirea stratului de sediment nisipos.

G_{19} . Se află la cca. 20 m nord de șoseaua Însurăței – Zăvoaia, poziționată pe o zonă înaltă, foarte probabil un grind din lunca Călmățuiului; acum, locul este acoperit cu nisip. La suprafața solului și în strat s-au descoperit mici fragmente ceramice getice (sec. IV-III a. Chr.). S-au trasat două secțiuni, așezate în cruce, perpendiculare una pe cealaltă, urmând axele suprafeței.

Suprafața cercetată este de 160 mp ($S_1 = 40 \times 2$ m; $S_2 = 40 \times 2$ m).

În S_1 am identificat următoarea stratigrafie:

- (0 – 25) cm - sediment vegetal recent;
- (25 – 45) cm - sediment loessoid de nivelare, scos din canalul de desecare aflat în imediata apropiere;
- (45 – 70) cm - sediment brun, nisipos;
- (70 – 95/100) cm - sediment negru-brun, mâlos, nisipos;
- (100 – 150) cm - sediment loessoid nisipos.

În zona unde se întâlneau cele două secțiuni, la adâncimea – (60 – 70) cm, în stratul cu sediment brun-nisipos, au fost descoperite mai multe fragmente ceramice ce provin de la vase getice databile în sec. IV – III a. Chr. Nu a fost identificat nici un complex arheologic, așa cum reiese și din situația stratigrafică.

Astăzi, fostul grind nu mai este atât de înalt ca în preistorie și antichitate, deoarece a fost nivelat. De asemenea, este brăzdat de mai multe canale de desecare. Acest aspect este rezultatul activităților de îmbunătățiri funciare din 2/2. sec. XX. Arăturile recente au scos la iveală stratul gros de nisip, care lipsit de covorul vegetal ce-l fixa a redevenit "mobil" sub acțiunea vântului.

Întrucât grindul pe care se vor ridica viitoarele generatoare G_{18} și G_{19} se constituie într-o zonă mai înaltă, situată deasupra nivelului luncii, este utilizat de ciobani ca loc pentru stabilirea stânelor. Apreciem că și în epoca geto-dacică a sec. IV-III a. Chr. locul a fost utilizat tot de către crescătorii de animale, care își aduceau animalele la păscut în fosta luncă inundabilă.

125. Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea [Orgame/Argamum]

Punct: Capul Dolojman

Cod sit: 160653.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 170/2011, autorizațiile de diagnostic arheologic nr. 46/2011, 147/2011

Colectiv: Vasilița Lungu – responsabil (IAB, ISSEE București), Alexandre Baralis (Universitatea Aix-en-Provence), Mihaela Iacob, Florin Topoleanu (ICEM Tulcea), Alexandra Dolea,

Alina Mușat (FIB), Max Guy (UMR 5140, CNRS, Arheo-Lattes), René Delfieu, Anthony Comfort (Univ. Exeter), Pierre Dupont (UMR 5138, Maison de l'Orient Méditerranéen, Lyon), Pascal Lebouteiller (Institutul Francez de Studii Anatoliene din Istanbul) Ingrid Rosignol (Université Toulouse 3), Gerald Schaus (Wilfrid Laurier University, Toronto), Nicole Aszalos, Carolyn Clarke, Shelby Haggerty, Frances Jardine, Thomas Krol, Anna Laytner, Amanda MacKinnon, Sarah Timmins, Katherine Tyka (studenți la Wilfrid Laurier University, Toronto), Marius Streinu (doctorand FIB), Carmen Rogobete (UBB Cluj), Claudia Radu, Claudiu Barb (studenți UBB Cluj), Simona Micu, Adina Guțu, Adelina Cioinac (studenți UDJ Galați), Lavinia Georgiana Nicolae (masterand Universitatea „Aristotel” Thessaloniki), Virgil Apostol (MNIR) Cezar Iacob, Mihai Furnică, Răzvan Orza, Gabriela Trandafir, Alina Mărășescu (FGGB), împreună cu 18 studenți din România și Serbia, Vera Rusu – restaurator (ICEM Tulcea)

Cercetarea arheologică din anul 2011 a fost finanțată integral prin proiectul franco-român ANR Pont-Euxin și de către Universitatea Wilfrid Laurier din Toronto.

Tip de cercetare: cercetare arheologică preventivă, cercetare arheologică de diagnostic la Caraburun, cercetare arheologică de diagnostic la Orgame și Ivan Bayr, conform autorizației¹.

Situl Orgame/Argamum se compune din ansamblul arheologic Cetatea Orgame/Argamum, amplasat pe Dealul Dolojman, la 7 km E de localitatea Jurilovca, jud. Tulcea, suprafața 120 ha, cuprinzând vestigii suprapuse ale locuirii din epocile Hallstatt, greacă, romană, medie bizantină, intra și extra muros, cu necropolele aferente (sec. X-IX a. Chr., VII a. Chr.-VII p. Chr., XI p. Chr.) și ruinele de pe insula Biserița (neolitic; epocile greco-romană - inclusiv o fortificație și resturi de cuptoare, și bizantină medie), aflată la cca. 4 km SE de Capul Dolojman, în apele lacului Razim. După primele șase campanii de săpături conduse de Paul Nicorescu între anii 1926-1932, cercetarea arheologică a sitului a fost reluată, în formă sistematică, în anul 1965, sub conducerea Mariei Coja (1965-1985), continuând, fără întreruperi, până la începutul anului 2011 sub conducerea Mihaelei Mănușu Adameșteanu. Începând din campania anului 2011, Institutul de Arheologie, cu acordul Academiei Române (adresa nr. 366/21.04.2011) a desemnat ca responsabil științific al șantierului pe dr. Vasilica Lungu. La derularea proiectului participa și specialiști de la alte institute și instituții de profil din țară și străinătate. Actualmente cercetările de la Orgame/Argamum se derulează în cadrul Proiectului „Cetatea greco-romană Orgame/Argamum și teritoriul său”, înscris în Planul de cercetare al IAB și în PNCA. Între anii 1997-2010 cetatea a fost inclusă în Planul Național de Restaurare, beneficiind de finanțări pentru cercetare arheologică în vederea restaurării, proiectare și intervenții de restaurare. Șantierul arheologic își desfășoară activitatea conform Protocolului de colaborare științifică și organizatorică, nr. 2603/19.12.2011, înregistrat la instituțiile semnate și înaintat Direcției Patrimoniu Cultural a MCPN.

Obiectivele cercetării din anul 2011: realizarea unui suport cartografic în 3 dimensiuni cu racordare la Sistemul de Informații Geografice (SIG); verificarea sistemului antic de distribuire a teritoriului; recuperarea informației arheologice și salvarea obiectelor de patrimoniu dintr-o zonă cultivabilă, aflată în administrarea domnului Silai Ivan din com. Jurilovca, jud. Tulcea; integrarea noilor informații în ansamblul cunoștințelor privind caracterul ocupării zonei peri-urbane a orașului greco-roman Orgame/Argamum.

Săpăturile arheologice preventive efectuate în anul 2011 la

Orgame/Argamum au fost autorizate de MCPN prin Autorizația de săpătură arheologică preventivă, nr. 170/2011, și au fost coordonate de dr. Vasilica Lungu. Cercetarea s-a desfășurat în perioada 24 iulie-30 septembrie 2011. Aria cercetată în anul 2011 se află în vecinătatea zonei propuse ca rezervație arheologică de la cetatea Orgame/Argamum, la vest de necropola greacă, fiind delimitată, la nord, de sectorul „Basilica 4”, cunoscut din cercetările anterioare, și zona de la „două canale”, la sud². Cercetarea arheologică preventivă din acest an s-a concentrat asupra câtorva zone cu aglomerări semnificative de pietre și material arheologic delimitate în zona arabilă, după obținerea acordului scris al administratorului terenului³. Programul de cercetare s-a efectuat în două etape: prima s-a desfășurat în perioada 24 iulie-30 august pe o zonă cu material grecesc în suprafață; a doua s-a desfășurat în perioada 11-30 septembrie, în două noi zone din aria respectivă, unde materialul din suprafață era, cu precădere, de epocă romană târzie.

În prima parte a programului a fost cercetată o suprafață de cca. 400 mp din aria marcată de prezența materialului grecesc. Aici au fost trasate mai multe casete și secțiuni pentru a examina amenajările îngropate și distruse în mare parte de lucrările agricole efectuate în ultimii ani. După degajarea stratului arabil, au fost identificate morminte cu ringuri de piatră, dintre care unele păstrau pe loc o mare parte a inventarului. Săpăturile arheologice din acest sector (denumit convențional TV-10) au dus la descoperirea a două importante concentrări de morminte de incinerare din epoca greacă. În tumulul T1-V.10 a fost curățat parțial un zid gros de 0,80 m și lung de 7,05 m orientat pe direcția est-vest, care demonstrează prezența, la nord, a unei căi de circulație. Această structură (peribolos ?) pare să protejeze un ansamblu funerar format din mai multe morminte de incinerare cu ring de piatră, dintre care am identificat un exemplar cu un diametrul de 3,5 m. Materialul ceramic descoperit aici este format din fragmente de boluri și kantharoi cu firnis negru, precum și din amfore (Thasos și Chios) care se datează în secolul IV î.Chr. În aria tumulului T4-V.10, au fost identificate 4 noi morminte asemănătoare celor cercetate până acum în necropola de la Orgame. Ele au dimensiuni variabile, cu diametre cuprinse între 8,5 m (T4-V.10m3) și 5,20 m (T4-Vm5 și m7). T4-V.10. m6, identificat la 0,22-0,25 m adâncime, este un mormânt în urnă getică. Mormintele sunt toate de incinerare și se grupează într-un lot familial, impresionant prin construcția ringurilor, dimensiunile și asamblarea mormintelor, precum și prin complexitatea practicilor de comemorare, constând în depunerea de ofrande, în special amfore, în afara ringului de piatră. Cronologia acestor morminte se înscrie între sfârșitul secolului IV și începutul sec. III a.Chr. și este asigurată de materialul ceramic reperat în cantități importante. Printre formele identificate, amintim boluri cu firnis negru, mai multe amfore de transport grecești, o cană, un castron, un biberon, mai multe fragmente de fish-plates, 2 kantharoi, mai multe fragmente de figurine din ceramica, obiecte din sticlă și bronz, o moneda histriana din bronz etc. Unele dintre aceste obiecte descoperite în stare fragmentară se pot întregii complet. O piesă remarcabilă, găsită în T4V-10 m3 este o inscripție fragmentară pe piatră de marmură albă, reprezentând o epigrama funerară⁴.

Având în vedere bogăția materialului arheologic, se impune luarea unor măsuri imediate de prevenire a proprietarilor și de amânare a lucrărilor agricole în zonă până la epuizarea cercetării. Aceleași măsuri se impun, de asemenea, și pentru toate celelalte nuclee funerare, vizibile la suprafața actuală și încă necercetate. Ideal ar fi scoaterea terenului agricol din folosință și realizarea unui parc arheologic, care ar asigura protecția permanentă a monumentelor.

În a doua parte a programului de cercetare din anul 2011, care s-a desfășurat în intervalul 11-30 septembrie, au fost efectuate cercetări în două noi zone din apropierea mormintelor grecești menționate mai sus. Acestea se remarcă prin prezența în suprafață

a unor cantități importante de ceramică romană, piatră de construcție, cărămizi etc., și au fost selecționate dintre multe altele, identificabile la suprafața actuală a terenului. Ele sunt dispuse pe aceeași linie de la V spre E, în direcția cetății, și au fost denumite convențional, în funcție de vestigiile identificate, Casa romană I/2011 și Casa romană II/2011⁵. [Vasilica Lungu, Alexandre Baralis]

Casa romană I/2011

Obiectivul cercetării din zona „Casa romană I/2011”, a fost recuperarea informației arheologice dintr-o zonă arabilă, marcată în suprafață de materiale de construcție și fragmente ceramice de epocă romană. Pentru cercetarea acesteia, au fost efectuate mai multe secțiuni, numerotate S1, S2, S3, S4, cu dimensiuni de 5 x 2 m, orientate E-V. S-au atins adâncimi variabile, cuprinse între 0,20 și 0,70 m, în funcție de configurația terenului și de situația arheologică identificată. În cursul săpăturii s-au degajat parțial patru ziduri (Z1, Z2, Z3, Z4) ale unei încăperi rectangulare. După ce a fost degajat stratul de dărâmătură din interiorul acestei construcții, în zonă a fost descoperit un nivel de vatră la -0,35 m, precum și mai multe fragmente ceramice de căni și amfore romane târzii. Materialul ceramic descoperit este mai abundent în zona zidurilor. La finalul campaniei de săpături preventive de la Casa I/2011, situația era următoarea: edificiul, degajat incomplet pe cele patru laturi ale sale, este format din Z3 pe latura de N, cu dimensiunile de 3,90 m și o grosime de cca. 0,65-0,70 m.; Z2 pe latura de S, cu lungimea totală de 6,70 m și o grosime de aproximativ 0,65-0,70 m.; Z4 pe latura de V, degajat pe 4,20 m lungime și o grosime de cca. 0,55 m.; Z1 pe latura de E, cu 6,50 m în lungime și 0,70 m grosime.

Casa romană II/2011

Cel de-al doilea punct cercetat a fost ales în funcție de densitatea materialului arheologic de la suprafața actuală a terenului. Au fost trasate două secțiuni, S1 și S2, orientate E-V, cu dimensiunile de 10 x 2 m. După degajarea stratului arabil, la -0,20/0,30 m a început să se profileze o acumulare importantă de pietre și fragmente ceramice. În cursul săpăturilor au fost degajate patru ziduri ale unei construcții rectangulare, numerotate Z1, Z2 și Z3. Zidul Z1 este păstrat pe o singură asiză, având o lungime de 6,10 m și grosimea de 0,70 m, colțurile fiind însă deteriorate masiv de lucrările agricole. Tot în această secțiune au apărut și zidurile de E (Z2) și de V (Z3) ale încăperii. În S2, la o adâncime de cca. 0,30 m, s-a observat continuarea zidurilor Z2 și Z3 din S1, fără a se reuși, însă, surprinderea unghiurilor și a celui de-al patrulea zid. Zidul Z3 a fost surprins pe o lungime de 5,80 m și o grosime de 0,70 m, identică cu cea a Z1, în cazul ambelor fiind conservate două asize, în timp ce Z2, cel mai prost conservat, are o lungime de 4,85 m și măsoară doar 0,30-0,32 m grosime, observându-se până în acest moment o singură asiză. Locuința, notată cu indicativul de „Casa romană II/2011”, are aproximativ aceeași orientare cu „Casa romană I/2011”, dar aceasta se află într-o stare de conservare mult mai precară. Materialele arheologice descoperite constau mai ales din fragmente ceramice provenite de la amfore și vase de bucătărie din epoca romană târzie, un topor din fier, o monedă, un fragment de râșniță și mai multe fragmente de dolia, descoperite cu precădere în interiorul locuinței. Ele sunt păstrate spre studiu în depozitele IAB, conform protocolului.

Pentru recuperarea completă a informației și salvarea obiectelor de patrimoniu din cele două locuințe amenințate cu distrugerea în următorii ani, la care se mai adaugă și „Casa romană I/2006”,⁶ se impune cu prioritate continuarea cercetărilor și solicitarea scoaterii terenului din circuitul agricol. [Alexandra Dolea, Alina Mușat]

Cercetarea de diagnostic arheologic s-a desfășurat pe mai multe paliere și în arii diverse, cu scopul de a verifica diverse anomalii

identificate în teritoriul cetății Orgame/Argamum de fotointerpreții echipei, Max Guy, René Delfieu și Anthony Comfort, pe baza clișeeilor din satelit și a fotografiilor aeriene din anii 1959, 1969 și 1979. De asemenea, s-a urmărit colectarea de noi informații necesare pentru cunoașterea și definirea teritoriului cetății, precum și pentru evaluarea impactului vieții antice asupra peisajului contemporan⁷. Pascal Lebouteiller a realizat suportul cartografic.

Prospecțiunile de teren în vederea identificării unor noi amenajări din teritoriul apropiat al cetății cu înregistrare GPS a datelor. Acestea au fost efectuate de către Vasilica Lungu, Alexandre Baralis și Pascal Lebouteiller, la limita vestică a zonei propusă ca rezervație arheologică, spre localitatea Jurilovca. S-a acoperit o suprafață totală de 120 ha și s-a acumulat o serie importantă de informații privind pattern-ul ocupării zonei în antichitate. Dintre acestea, notăm traseele unor drumuri antice, morminte din epoca greacă și, probabil, ferme din epoca romană, care anunță un nou peisaj rural concentrat în secolele IV-VI p. Chr. în jurul Bazilicii 4. Prospecțiunile au permis identificarea a încă nouă edificii dispuse în linie, de-a lungul unei lungi căi de circulație care înconjoară colina cu Basilica 4, precum și o a doua axă de acces pe direcția est-vest mai către nord. O altă construcție, care domină fațada deasupra golului, a fost identificată în sectorul Zimbru. Materialul arheologic recoltat se compune, în general din vase de ceramică, în special amfore, și materiale de construcție, cu precădere piatră și țigle, databile din preistorie până în epoca medieval timpurie. Dominante sunt totuși obiectele încadrabile în epocile greacă și romană.

Verificarea sistemului de lotizare s-a făcut de către Max Guy, René Delfieu și Anthony Comfort, asistați de Vasilica Lungu, Alexandre Baralis și Pascal Lebouteiller, topometru al echipei. Pentru verificarea sistemului de lotizare au fost deschise mai multe secțiuni distribuite în amplasamente diferite pe promontoriul de la Capul Dolojman. Două secțiuni de sondaj (S1-2011 și S2-2011) au fost trasate în zona centrală a necropolei. Amplasarea lor a fost dictată de observarea unor anomalii în această zonă, sub forma unei suprafețe rectangulare închise. Cele două secțiuni cu dimensiunile de 10x1 m și 80 x 1m, unde s-a coborât, în funcție de oscilațiile stratului viu, de la -0,20 la -1,20, nu au confirmat observațiile aerofotografice de până acum. Alte 4 secțiuni mai scurte, cu dimensiuni de 5,7,8 x 1 m și cu o adâncime de până la 2,5 m au fost efectuate pe panta dinspre lac a promontoriului din apropierea plantațiilor de vie. Rezultatele actuale nu confirmă ipoteza existenței unor diviziuni de teritoriu în zonele examinate.

Diagnosticarea tumulului de la Ivan Bayr a fost realizată sub coordonarea Vasilicăi Lungu și a lui Alexandre Baralis. Tumulul de la Ivan Bayr a fost identificat în anul 2010 pe zona cea mai înaltă de pe latura de nord a promontoriului Capul Dolojman, la aproximativ 5 km spre nord-vest de cetatea Orgame-Argamum. El este situat la o altitudine absolută de 60,68 ±20cm. Sondajul din 2010 s-a concentrat în special pe laturile de nord și vest ale tumulului fără a se obține un diagnostic concludent asupra modului de organizare și al cronologiei din această arie. Ca atare, pentru campania din 2011 am propus o nouă săpătură de diagnostic pe laturile de sud și de est ale tumulului. Pentru sondarea acestora, au fost efectuate 5 secțiuni paralele pe direcția est-vest și 2 pe direcția sud-nord, cu dimensiunile de 5 x 1m. Rezultatele acestui sondaj de diagnostic constau în identificarea mai multor morminte aflate în stadii diferite de conservare. Cel mai bine conservat sunt patru morminte de inhumație primară depuse în gropi de formă rectangulară, săpate în pământul galben (M7, M9, M11, M13), atribuite perioadei medievale. Cu excepția unei fusaiole din lut găsite în M8 și a unui vas lucrat cu mâna găsit în apropiere de mormântul M11, celelalte morminte sunt fără inventar arheologic. În cele mai multe, se pare că defuncții erau protejați în partea superioară de platforme de lemn fixate pe blocuri de piatră dispuse pe laturile scurte ale gropii. Alte cinci morminte sunt într-o stare avansată de degradare din cauza factorilor antropici și de mediu, fiind identificate

prin resturi de oase umane răvășite în stratul de pământ degajat.

Finalizarea cercetărilor în tumul de la Ivan Bayr constituie una din prioritățile programului de cercetare franco-român Orgame, necropole et territoire, din anul 2012, importantă pentru identificarea teritoriului cetății Orgame-Argamum și a relației sale cu populațiile locale din vecinătatea cetății și din teritoriul mai îndepărtat. De aceea, sugerăm ca cercetarea acestui tumul să fie încredințată în anul următor aceluiași cercetători, Alexandre Baralis și Vasilica Lungu; finanțarea va fi asigurată din bugetul programului franco-român (ANR Pont-Euxin). Cercetarea va fi dirijată, în special, în sectoarele de nord și de vest deschise în 2010 pentru a identifica centrul tumulului și mormântul inițial pentru care a fost construit.

Secțiune de sondaj în punctul «la Peștera». Secțiunea de sondaj programată în punctul «la Peștera» de la Enisala, la propunerea colegului dr. Florin Topoleanu, de la Institutul de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea, pentru care s-a solicitat și obținut de la MCPN autorizație de diagnostic arheologic, nu a fost efectuată din cauza programului foarte încărcat al acestuia. În funcție de disponibilitățile colegului amintit mai sus, solicitarea va fi reluată în anul 2012. [Vasilica Lungu, Alexandre Baralis]

Cercetarea de diagnostic arheologic, efectuată pe promontoriul Așic Suhat (Pct. Caraburun, com. Baia, jud. Tulcea), în perioada 2-21 mai 2011. Primele sondaje în acest punct au fost făcute de V. Canarache în anul 1952, dar rezultatele au rămas nepublicate. Fotografii aeriene și din satelit oferă posibilitatea identificării, pe platoul Așic Suhat, a unei arii intens locuite, învecinată spre sud și vest cu o amplă zonă de necropole, în care sunt vizibile formațiuni circulare de tipul celor din necropola Orgamei. De asemenea, se pot observa mai multe căi de acces (drumuri) dinspre și înspre zona locuită, unele dintre acestea fiind orientate spre sud-est, în direcția cetății Histria, pe malul lacului Golovița, altele către vest. Cercetările de suprafață au demonstrat prezența a, cel puțin, două perioade importante de ocupare a zonei, repartizate după cum urmează: prima perioadă se datează în epocă greacă (secolele VI-III î.Chr.), când locuirea se concentrează în partea de nord a peninsulei, și a doua perioadă, databilă în epoca romană timpurie (secolele II-IV p. Chr.), când locuirea se distribuie regulat, pe terase succesive, pe versantul de vest al promontoriului. Frecvența și distribuția în teren a materialului arheologic au justificat organizarea unor săpături de diagnostic arheologic în două perimetre distincte, sub coordonarea arheologilor Vasilica Lungu și Alexandre Baralis, asistați de Alexandra Dolea, Alina Mușat și Marius Streinu, în zona de locuire greacă (sector est), și Mihaela Iacob, în zona de locuire romană (sector sud-vest).

În sectorul de est, au fost trasate șase secțiuni (S1, S4, S4a, S4b, S4c, S5), cu dimensiunile de 5 x 2 m, o secțiune (S3), cu dimensiunile de 26 x 2 m, pe direcția est-vest și o secțiune (S2) de 8 x 5 m, perpendiculară pe secțiunea S3, în capătul de vest al acesteia. Ultima a fost trasată de-a lungul unui drum săpat mecanic pe versantul dinspre lac al promontoriului, cu scopul de a recupera cât mai multe date din zona afectată. Săpăturile au pus în evidență o locuință de suprafață (L4) în S3 și o groapă de epocă arhaică (G1), în S4 și S4a, databile în secolul VI î.Chr. Materialul ceramic, descoperit în aceste amenajări și în stratul aferent lor, este format în special din vase de import: amfore de Clazomene, Lesbos și Chios, precum și din vase din ceramică fină de tipul Late Wild Goat sau cupe ioniene Villard B2, sau din ceramică gri (căni, boluri, amfore de masă, lekanai etc.), precum și vârfuri de săgeți cu valoare premonetară, concentrându-se în a doua jumătate a secolului al VI-lea î.Chr. Vasele din ceramică modelată cu mâna sunt mai puțin frecvente. Alte trei locuințe cu fundații de piatră, pereții din chirpic și acoperișul din țigle (L1, L2, L3), identificate în S1, S3, S4, S4a, S4b, S4c, au fost cercetate parțial. În interiorul unei locuințe (L1) din

S1 a fost descoperită o vatră amenajată la nivelul solului cu urme de arsură intensă. În locuința L2, din S3, cercetată parțial, o bună parte a inventarului a fost surprins pe loc în urma prăbușirii zidurilor. Aici s-a descoperit o importantă cantitate de materiale de construcție, vase ceramice, în special amfore de Thasos și Heraclea Pontica, unele ștampilate, precum și mai multe greutatea de război de țesut, toate databile între a doua jumătate a secolului al IV-lea și începutul secolului III a.Chr. O trăsătură importantă a locuirii de epocă greacă rezultă din amenajarea îngrijită a spațiului de locuit, reflectată în prezența unor pavaje din blocuri mari de piatră⁸.

Ținând cont de importanța deosebită a noului sit, identificat pe teritoriul com. Baia, jud. Tulcea, recomandăm integrarea lui în lista monumentelor istorice, cu aplicarea prevederilor legale de protecție. În perspectivă, ne propunem inițierea unui program de săpături sistematice cu o durată de 5 ani, necesare pentru: 1. identificarea și definirea pattern-urilor de ocupare a acestui sit în diferite epoci; 2. determinarea criteriilor de atribuire a lui unuia sau altuia dintre teritoriile cetăților Orgame și/sau Istros; 3. conservarea, protejarea și punerea în valoare a patrimoniului mobil și imobil. [Vasilica Lungu, Alexandre Baralis]

Sector sud-vest: Așezarea romană (săpături M. Iacob, ICEM-Tulcea; analiza materialului ceramic: Dorel Paraschiv, ICEM-Tulcea).

Periegezele desfășurate în anii 2010 și 2011 de către echipa franco-română în teritoriul cetății Orgame/Argamum, pe malul lacului Golovița, pe cel de-al doilea promontoriu al zonei cunoscute sub numele de Caraburun au dus la identificarea unei zone întinse de locuire antică, cu material roman, situată spre vestul acestuia. Întrucât locuirea antică ocupă, în prezent, suprafețe de teren cu regim de folosință a solului diferit – parte pe un teren cu pășune, proprietate a comunei Baia, - parte pe un teren cultivat aparținând unei asociații de proprietari - am decis ca sondajele de verificare să se realizeze doar în zona de pășune; nucleele de locuire de pe terenul cultivat au fost individualizate prin coordonate (GPS).

Au fost efectuate mai multe sondaje (SI-SVI), amplasate în funcție de urmele arheologice observate la suprafața solului; toate sondajele au orientare E-V.

Prezentăm sumar, în continuare, rezultatele acestor cercetări:

- în S I (10 x 2 m) și S IV (25 x 2 m) : în ciuda cantității mari de ceramică și a unor aglomerări de piatră observabile la suprafața solului, nu au fost identificate structuri constructive; la adâncimea de 0,40-0,50 m apare deja solul steril.

- S II (25 x 1,5 m): între 0 – 20 m față de capătul estic al secțiunii a fost recoltată ceramică romană datată în sec. II-IV, fără a putea identifica urme ale vreunei structuri constructive până la adâncimea de 0,50 m, unde începe solul steril; în capătul de vest al secțiunii au fost surprinse urmele unei locuințe de tip bordei, cu două niveluri de utilizare; materialul ceramic preponderent se datează în sec. II-III; două monede emise în sec. II p.Chr. asigură, de asemenea, datarea bordeiului.

- S III (6 x 10 m): au fost identificate mai multe fragmente de ziduri (construite din piatră legată cu pământ) păstrate la nivelul fundațiilor și o vatră, datate în sec. III – începutul sec. IV, cronologie susținută de materialul ceramic și de o monedă de bronz de la începutul sec. IV; două zone cu pavaj din lespezi de mari dimensiuni au fost identificate în colțul de SE și spre cel de NE al suprafeței cercetate; acestea aparțin unei faze anterioare de ocupare a acestei zone. Pentru dezvelirea uneia dintre laturile unei clădiri al cărei colț a apărut în S III a fost trasată S VI (6 x 2 m).

- S V (10 x 3 m): a fost identificat un fragment de zid păstrat pe 2-3 asize și pe o distanță de 4,15 m față de profilul de sud, construit din blochete mari de piatră; la un moment dat zidul a alunecat spre vest. Surprinzător, din această suprafață a fost recoltată o cantitate modestă de ceramică romană.

Deși așezarea este puternic distrusă de lucrările agricole

și, în parte, de eroziunea solului (terenul fiind în pantă), cercetarea noastră a dus la acumularea unor importante informații de natură istorică și arheologică, referitoare la locuirea zonei în epoca romană și frecventarea ei în perioada neolitică, acest din urmă fapt fiind demonstrat de un fragment de toporaș fragmentar și de câteva fragmente ceramice descoperite în perimetrul cercetat. La nivelul ceramicii de perioadă romană surprinde constatarea că aceasta este integral de factură romană, lipsind cu desăvârșire ceramica getică, în condițiile în care în situl Argamum ceramica getică de perioadă romană (sec. II-III) deține o pondere destul de mare.

A fost analizată preliminar o mare cantitate din ceramica rezultată. Au fost individualizate urcioare amforoidale (superioare, ca număr, amforelor) și amfore, ultimele provenind din mai multe centre de producție: heracleene – tip Selov A-B și Selov B, egeene – tip Berenice MR 5 / Zeest 80, Kapitan II, nord-pontice tip Zeest 84 – 85, Dressel 24 târzii realizate în Cos și Pelopones, LR 2 timpurii realizate în Pelopones. La nivelul veselei de masă întâlnim atât formele pergameniene (Hayes 1 Candarli; Hayes 3 Candarli), cât și moesice (boluri cu barbotină și platou, realizate în atelierele orașului Nicopolis ad Istrum) și provinciale. Alături de oalele pentru depozitare și de gătit (cratițe, castroane, capace), întâlnim tipurile specifice ale veselei de băut, ilustrată de ulcioare, dintre care unele "cu disc", și ceșcuțe cu corpul globular; alte categorii ceramice, identificate în număr redus, sunt opaițele cu ciocul cordiform și o afumătoare. [Mihaela Iacob]

În cadrul programului franco-român de cercetare arheologică ANR Pont-Euxin. Orgame, necropole et territoires, au fost efectuate, de asemenea, o serie de periegeze în aria comunei Baia. Rezultatele acestora au demonstrat prezența unor importante așezări de-a lungul țărmului lacului Golovița, databile între epocile greacă arhaică, romană și feudal timpurie. Printre piesele remarcabile descoperite în cursul periegezelor notăm un fragment dintr-o piesă de arhitectură din piatră de calcar, identificat pe raza comunei Baia.

Aplicația geofizică în necropola greacă de la Orgame/Argamum (sector vest)

În perioada 29 iulie - 7 august 2011 BSC (Bucharest Student Chapter), asociație studentă din cadrul Facultății de Geologie și Geofizică, Universitatea București, a organizat proiectul educativ-științific „Geophysical field camp in Jurilovca”. Fiind afiliată societăților profesionale internaționale SEG (Society of Exploration Geophysicists) și EAGE (European Association of Geoscientists & Engineers), BSC a putut accesa finanțări de la aceste entități, mobilizând pe teren pentru opt zile un grup de 18 studenți din România și Serbia alături de cadrele didactice coordonatoare. Proiectul a beneficiat de susținere logistică din partea companiei Prospeccțiuni SA și s-a desfășurat în parteneriat cu Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române. Scopul științific al aplicației a fost investigarea geofizică a unor perimetre din cadrul sitului arheologic Argamum/Orgame de lângă Jurilovca, România.

Perimetrele vizate au fost abordate cu ajutorul a patru metode geofizice non-invasive în vederea identificării structurilor îngropate de pe teritoriul necropolei grecești din cadrul sitului arheologic Orgame/Argamum. Metodele folosite au fost seismica de reflexie, electrometria, georadarul (cunoscută în literatura de specialitate drept Ground Penetrating Radar) și magnetometria.

Rezultate coerente din punct de vedere al interpretării au fost obținute în cazul investigării celui de-al treilea perimetru. Metodele electrometrică și georadar au înregistrat date de calitate bună.

În cazul investigațiilor electrometrice s-a abordat metoda profilării de rezistivitate cu dispozitiv Wenner, cu o adâncime de investigare AB/3 de 0,5 m. Măsurătorile au fost realizate într-o rețea de stații cu pasul de 1 m, realizându-se un grid de 23 x 35 m. S-au identificat multiple zone anormale cu forme coerente, corespunzătoare

tipurilor de structuri circulare urmărite. Harta de rezistivitate aparentă rezultată în urma prelucrării datelor este construită în coordonatele utilizate pentru investigarea geofizică, fiecare punct având însă și coordonate topografice în proiecția Stereografică 1970. Valorile mari de rezistivitate reprezintă volume de sol în care predomină rocile din care sunt constituite structurile arheologice urmărite

Pentru investigarea geofizică prin intermediul tehnicii GPR s-a utilizat un sistem GSSI SIR 3000 cu o antenă de 400 MHz, având ca obiectiv obținerea unei secțiuni de adâncime cu o rezoluție ridicată care să permită identificarea unor structuri îngropate în zona situată în apropierea suprafeței topografice. Procesarea datelor prin utilizarea softului Radan a permis construirea unei imagini 3D ce a relevat prezența unor reflectori puternici de formă circulară sau semicirculară, localizați la o adâncime de aproximativ 0,30-0,60 m de la suprafața terenului.

S-a abordat o interpretare integrată a datelor, identificându-se zonele anormale de interes. Se recomandă practicarea a două șanțuri de explorare arheologică pentru testarea modelelor geofizice propuse: unul orientat N-S, între punctele (-5,-15) și (-5,20), și unul orientat SV-NE, între punctele de coordonate (-13,0) și (10,17).

Proiectul a avut și o importantă componentă educativă, studenții participanți beneficiind de o excelentă oportunitate de a însuși tehnicile de utilizare a echipamentului geofizic în condiții reale de teren. De asemenea, investigațiile au avut loc în vecinătatea unui șantier arheologic în activitate, studenții având oportunitatea de a înțelege atât metodologia de abordare a acestora, cât și forma structurilor similare celor căutate cu ajutorul metodelor geofizice. Echipa voluntarilor arheologi, compusă de asemenea în majoritate din studenți, a avut oportunitatea de a observa și înțelege metodologia și utilitatea aplicării metodelor geofizice în optimizarea investigațiilor arheologice. [Iacob Cezar, Furnică Mihai, Orza Răzvan, Trandafir Gabriela, Mărășescu Alina]

Note:

1. În cursul programului de cercetare din anul 2011, am beneficiat de sprijinul autorităților locale reprezentate de d-l Virgil Vlăciu, primarul comunei Jurilovca, și al echipei de la Punctul de informare turistică și documentare din comună (PAPI), reprezentată de prof. Paul Condrat, către care se îndreaptă mulțumirile noastre.

2. Pentru detalii privind desfășurarea campaniei 2011, v. <http://orgame-argamum.blogspot.com/> ;<http://www.facebook.com/profile.php?id=100002814137573&sk=wall>.

3. Îi mulțumim d-lui Silai Ivan pentru amabilitatea cu care a răspuns cererilor noastre. Conform demersurilor începute în anul 1995, de constituire a rezervației arheologice de la Capul Dolojman, această arie ar fi trebuit să facă parte din zona protejată.

4. Toate etapele de săpătură au fost fotografiate, iar situația finală a fost desenată la scara de 1:20, realizându-se 383 de fotografii și 11 planșe cu desene pe hârtie milimetrică. Întregul material arheologic a fost adunat, urmând a fi triat pe categorii și alcătuite statistici. O parte din materialul ceramic a fost spălat pe loc (cca. 3 saci). Unele dintre piesele ceramice întregibile presupun condiții speciale de tratament din cauza depunerilor consistente de calcar și, prin urmare, vor fi spălate și restaurate în laboratorul ICEM-Tulcea de către Vera Rusu.

5. Cele două locuințe de epocă romană târzie se adaugă celei săpate în anul 2006 la baza colinei ocupate de Basilica 4, spre nord, numită convențional « Casa Pescarului».

6. „Casa romană /2006” a fost identificată și cercetată parțial de dr. Vasilica Lungu, cu scopul de a o proteja prin scoaterea din circuitul agricol.

7. Un raport complet va fi publicat în limba franceză într-un volum comun în cadrul proiectului franco-român, cu includerea

datelor rezultate din analiza integrală a materialelor arheologice și a informațiilor de teren.

8. Releveele au fost realizate pentru cele două sectoare de către Pascal Lebouteiller IFEA-Istanbul și Virgil Apostol, MNIR-București. Materialul arheologic rezultat a fost preluat de către Institutul de Cercetări Eco-Muzeale (Tulcea) și de către Institutul de Arheologie Vasile Pârvan București.

Bibliografie:

A. Baralis, M. Iacob, V. Lungu, M. Mănușu-Adameșteanu, „Orgame/Argamum, com. de Jurilovca, dept. de Tulcea, Romania”, *Dialogues d'Histoire Ancienne* 37.1, 2011.

A. Baralis, M. Iacob, V. Lungu, M. Mănușu-Adameșteanu, „Rezultatele preliminare ale proiectului francez Orgame/Argamum, nécropole et territoire”, *Sesiunea Anuala de rapoarte arheologice*, Sibiu, 26-29 mai, 2011 (comunicare).

Vasilica Lungu, Mihaela Iacob, Dorel Paraschiv, Alexandre Baralis (Franța), Pierre Dupont (Franța), Caraburun-Açık Suhat (Baia, dpt de Tulcea). Un nouvel établissement greco-romain aux confins d'Histria et d'Orgamè, *Sesiunea Pontica*, Constanta, 5-6 octombrie, 2011 (comunicare).

A. Baralis, M. Iacob, V. Lungu, M.M. Adameșteanu, „Orgame/Argamum bilan des campagnes 2010”, *Dialogues d'Histoire Ancienne*, 36/2, 2010, p. 185-188.

V. Lungu, „Les tombes d'enfants dans les colonies grecques de l'Ouest du Pont-Euxin”, in M. Guimiers Sorbets, Y. Morizot (eds.), *L'Enfant et la mort dans l'Antiquité I. Nouvelles recherches dans les necropoles grecques. Le signalement des tombes d'enfants*, Paris, De Boccard, 2010, p. 265-286.

V. Lungu, „Pratiques funéraires chez les Grecs et les indigènes en Dobroudja septentrionale”, in H. Tréziny, éd., *Grecs et indigènes de la Catalogne a la mer Noire, Actes des rencontres du programme européen RAMSES 2, Bibliothèque d'Archéologie Méditerranéenne et Africaine – 3*, 2010, p. 537-555.

V. Lungu, „Greek-Ionian Necropoleis in the Black Sea area: Cremation and Colonization Archaic Greek Culture”, in *History, Archaeology, Art and Museology Proceedings of the International Round-Table Conference June 2005, St-Petersburg, Russia*, Sergey Solovoyov, ed., *BAR International Series S2061*, Oxford, 2010.

G. Nuțu, M. Iacob, *Fibbie romane d'Argamum (Moesia Inferiore/Scythia) settore "Extra-Muros"*, *Quaderni della Casa Romana di Venezia*, VII, 2010.

D. Paraschiv, G. Nuțu, M. Iacob, *La céramique romaine d'Argamum (Moesia Inferior): 27th Congress of the RCRF, Belgrad*, 2010.

Resumé:

Le site gréco-romain d'Orgamè / Argamum (com. de Jurilovca, dép. de Tulcea), composé de l'ensemble archéologique de la cité fortifiée et ses annexes (habitat périurbain et rural, nécropoles, voirie), occupant près 120 ha, à l'extrémité du promontoire de Cap Dolojman, a livré des vestiges archéologiques couvrant plusieurs époques successives, allant du Hallstatt à l'époque médiévale, en passant par les périodes grecque, romaine et proto-byzantine, identifiées tant à l'intérieur qu'à l'extérieur de l'enceinte fortifiée, auxquels il convient d'adjoindre les vestiges de la petite île de Bisericuta (Néolithique, périodes gréco-romaines et byzantine). Les recherches archéologiques, qui se déroulent ici depuis 1926, avec des périodes d'interruption, jusqu'à nos jours, à partir de 2000 dans le cadre du Projet «La cité gréco-romaine d'Orgamè / Argamum et son territoire», s'inscrivent dans le Plan de recherche de l'IAB, approuvé par l'Académie Roumaine, ainsi que dans le PNCA. Au cours des dernières années, les investigations sur place ont connu un nouvel

essor dans le cadre de programmes européens qui ont permis le développement à grande échelle de recherches interdisciplinaires. Depuis 2010, au programme annuel de fouilles systématiques financées par le Ministère de la Culture et du Patrimoine National, est venu se greffer le programme franco-roumain «Orgamè / Argamum, nécropole et territoire», développé dans le cadre de l'ANR Pont-Euxin (directeur, Dr. Alexandre Baralis, Centre Camille Jullian, Aix-en-Provence). Bien que le chantier n'ait pas bénéficié en 2011 de l'Autorisation de fouilles systématiques habituelle, ni de financement de la part des autorités roumaines, grâce au programme ANR Pont-Euxin et au support de l'Université Wilfrid Laurier de Toronto (Canada), représentée par Prof. Dr. Gerald Schaus et son équipe, des programmes extensifs de fouilles préventives et de diagnostic archéologique ont pu être menés en 2011 dans plusieurs zones du territoire voisin de la cité. Les travaux ont bénéficié également de la participation d'une équipe de recherches géophysiques de l'Université de Bucarest. Grâce au concours de ces multiples partenaires, les objectifs projetés ont été atteints: 1) la création d'un support cartographique raccordé au SIG; 2) l'étude du territoire; 3) la sauvegarde du patrimoine mobilier et immobilier de l'aire ouest de la nécropole, faisant encore l'objet d'une exploitation agricole; 4) une meilleure connaissance de la zone périurbaine de la cité gréco-romaine d'Orgamè / Argamum. Les travaux ont été menés conjointement sur plusieurs fronts. Ils ont consisté en:

1) fouilles archéologiques préventives (autorisation MCPN no. 170/2011) développées dans le Secteur ouest de la nécropole grecque (T1-V.10; T4-V.10), où l'on a retrouvé cinq nouvelles tombes à incinération d'époque hellénistique et deux maisons d'époque proto-byzantine («Casa romană I/2011», «Casa romană II/2011»);

2) fouilles de diagnostic archéologique (autorisation MCPN no. 147/2011), qui ont visé à la vérification des parcelles antiques, et, surtout, de prospections de terrain. Les ramassages de surface ont livré du matériel grec archaïque et hellénistique, ainsi que d'époque romaine, de même que des tessons d'époque médiévale, témoignant d'une occupation contemporaine de celle de la cité. Parallèlement, aux confins de la péninsule, la fouille du tumulus d'Ivan Bayr, engagée en 2010, a été poursuivie en 2011, livrant 4 inhumations primaires en fosse (M 7, 9, 11, 13), auxquelles s'ajoutent 5 autres inhumations détruites par les aménagements postérieurs et un cénotaphe (M 10);

3) fouilles de diagnostic archéologique (autorisation MCPN no. 46/2011) menées à Açık Suhat, qui ont révélé l'existence de deux phases d'occupation centrées autour d'un établissement d'époque grecque, situé au nord-est de la péninsule, et de plusieurs îlots datant du Haut-Empire, sur les côtés sud et ouest. Le matériel contemporain du fonctionnement de cet établissement remonte au deuxième quart du VIème s. av. J.-C., à en juger d'après les trouvailles céramiques les plus anciennes (fruit-stand «Late Wild Goat», coupes ioniennes Villard B2, skyphos miniature corinthien); l'époque hellénistique est représentée par des amphores de Thasos, d'Héraclée Pontique et de Sinope, céramique à vernis noir, céramique commune, céramique de cuisine; enfin, une occupation tardive (IIème-IVème s. ap. J.-C.) est attestée notamment par des importations héracléennes des types Selov A-B, égéennes des types Berenice MR 5 / Zeest 80 et Kapitan II, et nord-pontiques des types Zeest 84 – 85, et Dressel 24; par de vases à boire et céramique de cuisine. Les prospections faites autour de la zone lagunaire de Golovita-Baia-Razelm ont livré d'autres informations sur la présence de nouveaux sites inconnus jusqu'à présent. Les investigations géophysiques ont fourni en sus les images d'autres anomalies évoquant des structures tombales dans le secteur occidental de la nécropole d'Orgamè.

dr. Alexandre Baralis, directeur al Programului franco-român «Orgamè, nécropole et territoire» (ANR Pont-Euxin); dr. Vasilica Lungu, director al Programului franco-român «Orgamè, nécropole

et territoire» (ANR Pont-Euxin); responsabil științific al șantierului arheologic Orgame/Argamum); dr. Mihaela Mănușu Adameșteanu, director al Programului franco-român «Orgamè, nécropole et territoire» (ANR Pont-Euxin); dr. Pierre Dupont, director adjunct al Programului franco-român «Orgamè, nécropole et territoire» (ANR Pont-Euxin); dr. Mihaela Iacob, director adjunct al Programului franco-român «Orgamè, nécropole et territoire» (ANR Pont-Euxin).

126. Leșmir, com. Marca, jud. Sălaj

Punct: Dealul lui Kuhn/Kuhnhegy

Cod sit: 141964.02

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 258/2010, 303/2010; 22/2011

Colectiv: Ioan Bejinariu – responsabil, Sanda Băcucă-Crișan – responsabil sector (MJIA Zalău)

Localitatea Leșmir se află la extremitatea vestică a Sălajului, la limita de județ cu Bihorul. Aparține comunei Marca, iar spre vest se învecinează cu comuna Suplacu de Barcău (BH). Relieful se caracterizează printr-o armonioasă îmbinare a zonei cu luncă a Barcăului cu dealurile dimprejur. Culmea dealului Șumalului orientată aproximativ nord-sud, delimitează zona cursului superior de cel mijlociu al râului Barcău.

"Dealul lui Kuhn / Kuhnhegy" (ung.) este un promontoriu ce se leagă organic spre est de dealul Șumalului și înaintează puternic către vest în zona de luncă a Barcăului. Promontoriul se termină într-un mamelon, ceva mai înalt (alt. max. 210 m) și mai lat, cu pante abrupte pe trei dintre laturi (nord-vest-sud). Actualmente râul Barcău curge la circa 1,2 km spre vest de deal, dar probabil în preistorie cursul de apă era mai apropiat. În ultimii ani, exploatarea hidrocarburilor, veche de circa o jumătate de veac în zona Suplacu de Barcău, a început să avanseze pe teritoriul administrativ al satului Leșmir. Din punctul de vedere al marilor unități geografice, ne aflăm în zona de contact a Depresiunii Șimleului cu sud-estul regiunii Tisei Superioare. La circa 6 km spre sud-sud-vest de "Dealul lui Kuhn" se află cetatea dacică de la Marca care ținea sub control trecătoarea de pe cursul Barcăului. În aceeași zonă este situl pluristratigrafic de la Poș "Corău" aflat în curs de cercetare, precum și stațiunea de la finalul primei epoci a fierului – începutul perioadei Latène de la Poș "Paliș" cercetată între 2005-2008.

În mod eronat, în literatura arheologică situl de la Leșmir, de pe "Dealul lui Kuhn" este plasat în localitatea vecină, satul Șumal. În fapt, el se află la ieșirea din satul Leșmir, între cele două localități, la o distanță de cel puțin 1 km de Șumal. Ceramică preistorică, despre care se crede că provine de pe "Dealul lui Kuhn" a ajuns în colecția de antichități a fostului Colegiu Minorit din Șimleu Silvaniei pe la sfârșitul sec. al XIX-lea. Date sumare despre aceste materiale au fost furnizate de către Fetzner J. F. în seria veche a publicației *Archaeologiai Értesítő*. Ulterior, informațiile sunt reluate de către M. Roska în 1942, cu ocazia repertoriului descoperirilor preistorice din Ardeal. Cercetări de suprafață sunt efectuate în anii '70 ai secolului trecut de către E. Lakó de la Muzeul din Zalău, după ce în colecția acestei instituții ajunge ceramică descoperită în punctul "Dealul lui Kuhn" de către un colecționar din Suplacu de Barcău.

Actualmente pe o suprafață de circa 2500 m² din suprafața sitului au fost amplasate instalații de extracție a hidrocarburilor, precum și drumul de acces spre acestea.

Cercetarea efectuată la sfârșitul anului 2010 și pe parcursul a

circa 2 luni din prima jumătate a lui 2011 a avut un caracter preventiv. Intenția OMV – PETROM de a amplasa instalații de foraj pe o zonă de pe platoul dealului ne-a fost adusă la cunoștință după ce investitorul amenajase deja drumul de acces și nivelase zona de foraj. Ca atare obiectivul principal al cercetării a constat în excavarea unei sector de circa 1000 m² mai puțin afectat de intervenția neautorizată a investitorului.

Săpăturile efectuate ne-au permis să precizăm că în această zonă, situl arheologic de la Leșmir "Dealul lui Kuhn" a fost locuit pe parcursul a trei perioade de timp, care se eșalonează de-a lungul epocii eneolitice. În total au fost descoperite 20 de complexe arheologice (resturile unor construcții, gropi, resturile unei fortificații)

Cea mai veche locuire aparține eneoliticului timpuriu și anume culturii Tiszapolgár, fazei B a acestei culturi. Nivelul aferent perioadei Tiszapolgár a fost surprins pe întreaga suprafață vizată, cu excepția zonelor unde stratul de cultură a fost dislocat în întregime. Au fost surprinse resturile unor amenajări / construcții, cu un contur vag rectangular sau oval ori neregulat din care au fost recuperate materiale arheologice, respectiv ceramică și alte artefacte din lut și diverse obiecte din corn și os. Se remarcă prin bogăția inventarului o groapă (Cpx. 11) din care au fost recuperate vase ceramice întregibile și o mare cantitate de oase, printre care un fragment de mandibulă umană.

În suprafața S10, complexul nr. 18, care aparține culturii Tiszapolgár este suprapus de un alt complex, probabil o construcție din care s-a mai păstrat o parte, desemnată drept Cpx. 15. Din acest complex au fost recuperate o serie de materiale ceramice cu decor Bodrogkeresztúr. Un nivel de locuire distinct, aferent acestei culturi din eneoliticul mijlociu a fost surprins clar doar în acest sector al sitului, dar nu excludem posibilitatea ca materiale de acest tip să fi apărut și în alte zone, dat fiind că inventarul ceramic nu a fost analizat încă, în totalitate.

Stratigrafic, cele mai recente urme de locuire din sectorul cercetat al sitului arheologic de la Leșmir "Dealul lui Kuhn" aparțin culturii Coțofeni. Cel mai important complex, din care a și provenit de altfel majoritatea inventarului ceramic cu decor de acest tip este Cpx. 4. Este vorba despre un șanț dispus aproximativ semilunar, ce a fost urmărit pe un traseu de circa 25 m de la sud-est spre nord-vest. Șanțul are o deschidere maximă la gură de 3 m, spre fund se îngustează, iar adâncimea maximă este de cca. 2,50 m. Șanțul a tăiat pe alocuri complexe mai vechi, Tiszapolgár, aspect relevat mai ales în secțiunile S1 și S3. La o distanță de 5-5,5 m spre vest de șanț, mai ales în sectorul secțiunii S4, urmând același traseu cu șanțul, a fost surprinsă o suprafață (afectată în parte de nivelarea mecanică) cu mult chirpici și benzi de cărbune. Situația sugerează că este vorba despre resturile incendiate ale palisadei de lemn, aferentă șanțului de apărare din perioada locuirii Coțofeni. În secțiunea S4, unde aceste resturi au fost mai consistente, am putut observa, mai ales în jumătatea sudică a suprafeței, cum masa de chirpici și cărbune este tăiată pe alocuri de gropi de stâlp și de șanțul de amplasare a unei tălpi late de 0,50 m. Deși stratigrafia nu este integral păstrată poate fi vorba despre o fază de reamenajare a palisadei, după distrugere. Materialul Coțofeni recuperat din șanț constă într-o cantitate importantă de fragmente ceramice, cu un decor ce se regăsește pe ceramica atribuită fazei a II a culturii. Menționăm de asemenea descoperirea unui topor masiv din rocă dură, șlefuit, cu orificiu de fixare. Piesa a apărut pe panta umărului exterior al șanțului.

În urma cercetărilor preventive a fost descoperit un inventar arheologic foarte bogat. Predomină ceramica Tiszapolgár, dat fiind faptul că nivelul de locuire aferent acestei culturi a suferit mai puțin în urma amenajărilor neautorizate ale terenului. Se remarcă însă marea cantitate de unelte lucrate din corn, precum și numeroasele piese seminifinite sau rebuturi, ori bucăți de materie primă. În

total este vorba despre o cantitate ce depășește 100 de bucăți. Remarcăm și prezența unor mici nuclee, precum și a unor lame sau așchii de obsidian, respectiv a câtorva dălți din piatră șlefuită, deasemenea provenind din stratul și complexe Tiszapolgár. Printre descoperirile remarcabile se numără Cpx.3. Este vorba despre o depunere deliberată a unei râșnițe din piatră, peste o întregă "șarjă" de semințe, care trebuiau măcinate, totul în asociere cu câteva fragmente ceramice Tiszapolgár. Este vorba despre o cantitate de 70 grame de grâu din specia Emmer (*Triticum dicoccum* - analizat de B. Ciută), o specie care a mai fost evidențiată în așezarea Tiszapolgár de la Uivar-Gomilă (TM). Surprinderea unui nivel de locuire Bodrogkresztúr este remarcabilă, dat fiind penuria punctelor cu urme de locuire din această etapă a eneoliticului din zona Sălajului (2-3 puncte). Descoperirea amenajărilor defensive aferente perioadei locuirii Coțofeni pe "Dealul lui Kuhn" reprezintă un element de noutate, datorită faptului că până acum se cunoșteau foarte puține date despre fortificarea siturilor Coțofeni, mai ales a celor anterioare fazei Coțofeni III.

Bibliografie:

B. Ciută, I. Bejinariu, Un complex cu depunere rituală aparținând culturii Tiszapolgár descoperit la Leșmir "Dealul lui Kuhn / Kuhnhegy" Terra Sebus 3, 2011, p. 101-108.

Abstract:

During the years 2010-2011 archaeological excavations were performed in the site "Dealul lui Kuhn / Kuhnhegy" from Leșmir village (Marca comm., Sălaj county). Stratigraphic sequence is the follows: early Eneolithic (Tiszapolgár culture, phase B), middle Eneolithic (Bodrogkresztúr culture) and late Eneolithic (Coțofeni culture, phase II). 20 archaeological features were found during the excavations (remains of constructions, different pits, remains of a defensive structure). During the last phase of habitation (Coțofeni culture) the western extremity of the hill was fortified with a ditch and palisade. The archaeological inventory is rich and is represented by ceramics, a large number of antler artifacts (coming from the Tiszapolgár level), small blades from obsidian, etc.

127. Mănăstirea Suzana, com. Măneciu, jud. Prahova

Punct: Biserica "Sf. Nicolae"

Cod sit: 134167.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 264/2011

Colectiv: Bogdan Ciupercă - responsabil, Alin Anton, Nina Grigore (MJIA Prahova)

Cercetările arheologice de la Biserica mănăstirii Suzana au avut ca scop fundamentarea studiului de arhitectură necesar pentru restaurarea monumentului, urmărindu-se structura fundațiilor și determinarea eventualelor faze constructive ale bisericii Mănăstirii Suzana, județul Prahova. Pornind de la informațiile orale dar și de la cele documentare săpătură arheologică preventivă trebuia să confirme sau să infirme dacă sub actuala biserică a mănăstirii există urme ale bisericilor mai vechi ridicate la 1740 respectiv 1840. Informațiile obținute în urma acestei cercetări arheologice sunt absolut indispensabile pentru realizarea proiectului de arhitectură privind restaurarea și consolidarea bisericii principale a Mănăstirii Suzana, județul Prahova.

A fost practicată o secțiune longitudinală (S I), dispusă pe axul est - vest al bisericii, pornind din exteriorul pridvorului și terminându-se în exteriorul altarului. În această campanie, din S I, a fost cercetată suprafața situată dintre ușă de intrare în naos și treptele din fața altarului, având dimensiunile de 14,80 x 2 m și porțiunea situată în exteriorul altarului pe latura de est având indicativul Cas 1.

Pe laturile de est, sud și nord ale edificiului au fost proiectate casete dispuse perpendicular pe axul est - vest al bisericii în zona principalelor elemente constitutive ale bisericii (altar, abside laterale, naos și pronaos). Astfel, au fost deschise un număr de opt casete, după cum urmează:

Caseta 1 (Cas. 1) a fost trasată pe latura de est a bisericii, în exteriorul altarului, constituind prelungirea secțiunii S I în exteriorul edificiului. Dimensiuni: L=4 m, l=2 m. Cas. 1 a fost prelungită pe latura de sud cu lățimea de 1 m pe o lungime de 2,50 m de la marginea platformei de beton care înconjoară biserica.

Caseta 2 (Cas. 2) a fost trasată pe latura de sud, în exteriorul edificiului, în zona dintre altar și naos. Dimensiuni: L=2 m, l=2 m. Ulterior această casetă a fost prelungită spre est, spre cas. 7, cu o suprafață având dimensiunile de 1,5 m lungime și 1 m lățime.

Caseta 3 (Cas. 3) a fost trasată pe latura de sud, în exteriorul edificiului, în zona dintre absida laterală sudică și naos. Dimensiuni: L=2,5 m, l=1,5 m.

Caseta 4 (Cas. 4) a fost trasată pe latura de nord, în exteriorul edificiului, în zona dintre altar și naos. Dimensiuni: L=2 m, l= 2 m. Această casetă a fost prelungită spre nord cu 1 m, ajungând la lungimea de 3 m.

Caseta 5 (Cas. 5) a fost trasată pe latura de sud, în exteriorul edificiului, în zona dintre absida laterală nordică și naos. Dimensiuni: L=2,5 m, l=1,5 m.

Caseta 6 (Cas. 6) a fost trasată pe latura de nord, aproximativ în colțul de nord-est al altarului, la est de cas. 4 și la vest de cas. 8. Dimensiuni: L=3,5 m, l=2 m.

Caseta 7 (Cas.7) a fost trasată pe latura de sud, aproximativ în colțul de sud-est al altarului, la est de cas. 2. Dimensiuni: L=3,5 m, l=2 m.

Caseta 8 (Cas. 8) a fost trasată pe latura de est a bisericii, în exteriorul altarului, la nord de cas 1. Între cas. 1 și cas. 8 a fost păstrat un martor stratigrafic cu lățimea de 1m. Dimensiuni: L=3 m, l=2 m.

Complexele arheologice:

În interiorul Bisericii Mănăstirii Suzana au fost identificate urmele a cinci fundații și a doi piloni din cărămidă aparținând unor construcții anterioare actualei construcții.

Pornind de la intrare spre altar zidurile identificate sunt următoarele:

Prima fundație este construită din piatră de carieră legată cu mortar. S-a păstrat și o porțiune din elevația acestui zid care era realizată din cărămidă legată cu mortar. S-a observat și una din laturile ancadramentului pentru ușă realizat din piatră.

A doua fundație este realizată din piatră legată cu mortar de slabă calitate, mai îngustă decât prima. Fundația era foarte prost conservată, observându-se mai bine în cele două profile ale S I.

A treia fundație este realizată din piatră legată cu pământ. Se păstrează o singură asiză de piatră.

Doi piloni din cărămidă legată cu mortar, de formă aproximativ pătrată suprapun parțial cea de-a treia fundație identificată. Unul dintre piloni este situat spre latura de nord a S.I, iar cel de-al doilea pilon a fost observat în profilul sud al S.I.

A patra fundație este realizată din piatră legată cu pământ și în acest caz se păstrează o singură asiză de piatră.

A cincea fundație observată în S.I este situată în fața treptelor din fața altarului actualei biserici. Fundația este realizată din piatră legată cu pământ și în acest caz se păstrează o singură asiză de

pietre. După prăbușirea parțială a unei porțiuni din profilul de nord al S.I a fost observată existența unei fundații situată perpendicular pe cea de-a cincea fundație. Această fundație este realizată din pietre legate cu mortar.

În cas. 1 la adâncimea de 0,60 m a fost observată la început ca o aglomerare de pietre de râu legate cu mortar. Pentru cercetarea completă a acestui complex a fost trasată cas. 8 situată la nord de cas. 1. După finalizarea săpăturii s-a constatat că această structură este un osuar, cu o formă dreptunghiulară.

Pe profilul de vest al cas. 4 a fost observată amprenta unui canal de drenaj, care în timp a fost umplut și acoperit cu mai multe nivelări.

În cas. 1 pe profilul sudic al casetei se observă amprenta gropilor a doi stâlpi dispuși paralel. Datorită amplasării acestor gropi în linie este posibil ca acestea să fi făcut parte dintr-o construcție ușoară (acoperiș pentru osuar sau pentru o troiță).

Complexele funerare descoperite în campania 2011 au fost identificate exclusiv în exteriorul Bisericii Sfântul Nicolae. Au fost identificate un număr de 9 morminte care au aparținut unor călugărițe care au viețuit în cadrul Mănăstirii Suzana.

Mormântul 1 (M 1) a fost observat în cas. 2, la adâncimea de 1 m, este vorba de un înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. În partea stângă a craniului, spre zidul bisericii, au fost identificate 3 cărămizi având inscripții cu litere chirilice și a patra cărămidă fără inscripție. Din acest înhumat se păstrează craniul. La o distanță aproximativă de 20 cm au fost identificate oase umane ce fac parte din partea inferioară a bazinului unui înhumat.

Mormântul 2 (M 2) a fost identificat în cas. 1, la adâncimea de 1,55 m, înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Lângă zona craniului se află depuse două cărămizi, dispuse pe cant. Acestui schelet îi lipsește craniul.

Mormântul 3 (M 3) a fost observat în cas. 2, la adâncimea de 1,35 m, este vorba de un înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. M 3 a fost identificat sub nivelul de depunere al M1. A fost cercetat integral.

Mormântul 4 (M 4) a fost observat în cas. 2, la adâncimea de 1,40 m, este vorba de un înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Lângă craniu a fost depusă o cărămidă, dispusă pe cant. Corpul intră în profilul nord al secțiunii, tăiat de fundația bisericii actuale. M 4 a fost identificat sub nivelul de depunere al M1.

Mormântul 5 (M 5) a fost identificat în cas. 4, la adâncimea de 1,20/1,30 m, înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Din acest mormânt s-au păstrat câteva oase într-o stare precară de conservare. Intră în profilul de est al cas. 5. Groapa lui M5 este suprapusă de o nivelare cu pietriș.

Mormântul 6 (M 6) a fost identificat în cas. 3, la adâncimea de 1,40/1,60 m, înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Mormânt cercetat parțial, corpul intră în profilul de vest al casetei.

Mormântul 7 (M 7) a fost identificat în cas. 3, la adâncimea de 1,60 m, înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Mormânt cercetat parțial, corpul intră în partea de est a casetei, fiind distrus de fundația bisericii Sfântul Nicolae. Capul era poziționat într-o casetă constituită din patru cărămizi, dintre care cea plasată în spatele capului conține o inscripție cu caractere chirilice. Numele inscripționat pe cărămidă este Dorotea monahea și data decesului: 19.10.1844.

Mormântul 8 (M 8) a fost identificat în cas. 7, la adâncimea de 1,57 m, înhumat, depus în decubit dorsal, orientare vest-est. Defunctul avea pe piept o cruciuliță confecționată din bronz. În urul gropii acestuia au fost descoperite și o serie de cuie din fier lucrate manual. Posibil să fi făcut parte dintr-un coșciug.

Mormântul 9 (M 9) a fost identificat în cas. 1 la adâncimea de 1,25 m, înhumat, depus în decubit dorsal, orientat vest-est. Se

afla imediat sub M 2, groapa acestuia o tăia pe cea a lui M 9. Acestui mormânt îi lipsesc oasele de deasupra bazinului, probabil înlaturate cu ocazia săpării gropii lui M 2.

Coroborând informațiile obținute în această campanie (poziția mormintelor, faptul că unele dintre morminte au fost deranjate de fundațiile actualei biserici, informațiile de pe cărămizile cu inscripție) considerăm că aceste complexe funerare sunt contemporane bisericii cu fundația construită din piatră de carieră legată cu mortar.

În acest stadiu al cercetărilor se desprind câteva concluzii preliminare. Prima fundație și cei doi piloni aparțin unei construcții ce avea fundația realizată din pietre de carieră legate cu mortar, iar elevația din cărămizi legate cu mortar. Această construcție ar putea fi biserica ridicată în jurul anului 1840. Celelalte patru fundații, precum și fundația observată la prăbușirea unei părți a profilului nord al S I aparțin cel mai probabil unei singure construcții. Aceasta avea fundațiile exterioare realizate din piatră de carieră legată cu mortar (slab din punct de vedere calitativ), iar fundațiile interioare erau realizate din piatră de carieră legată cu pământ. Astfel de fundații nu puteau susține decât o construcție din lemn și aceasta ar putea fi biserica ridicată pe la 1740.

Cercetările din acest an de la Biserica mănăstirii Suzana au confirmat în mare parte istoria orală și informațiile documentare existente. Urmează ca cercetări viitoare să determine planimetria completă a celor două biserici mai vechi ale mănăstirii descoperite în acest an.

128. Miercurea Ciuc, jud. Harghita

Punct: Cioboteni – Fodor-kert

Cod sit: 83339.23

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 95/2011

Colectiv: Botár István, Ács Judith, Daravs Lóránt (MSC Miercurea Ciuc)

Grădina Fodor-kert se află în județul Harghita, pe valea superioară a Oltului, în Bazinul Ciucului, pe limita nord-estică a orașului Miercurea Ciuc, pe teritoriul fostului sat Șumuleu, înglobat în oraș, la cca. 300 de metri la vest de biserica parohială Sfântul Petru și Pavel, pe o pantă vestică, care este delimitat de pârâul Șumuleu (și strada Kajoni Janos) dinspre sud și de drumul spre Păuleni dinspre vest.

Cercetarea arheologică a fost inițiată de Fundația Csibész Alapítvány, care dorește să ridice o nouă clădire în această zonă. Săpătura arheologică a fost organizată de Muzeul Secuiesc al Ciucului. Cercetarea a fost efectuată în perioada 30 martie-20 iunie 2011.

Situl este cunoscut încă din anii 50, când Kovács Dénes directorul muzeului proaspăt fondat din Miercurea Ciuc a inițiat săpături în zona serelor de flori, și a colectat material arheologic din grădina caselor învecinate. Ceramica a fost datată de el, și de arheologii care au vizitat șantierul (între altele și Constatin Preda, Székely Zoltán, Ferenczi Sándor), în perioada migrațiilor.¹ Ca urmare a acestei descoperiri Fodor-kert a devenit ținta a mai multor periegeze în deceniile următoare.² În cursul acestor periegeze s-a colectat material din diverse epoci: preistorie, epoca migrațiilor și epoca medievală. Periegezele au delimitat întinderea sitului, care se concentrează pe parte sudică și sud-vestică a dealului. Situația a fost controlată cu ocazia cercetării preventive anterioare construcțiilor de la pensiunea Vardomb în 2005.³ Ulterior o cercetare preventivă în grădina unei case din strada Kajoni (Muzeul Carpaților Răsăriteni,

Valrii Kavruk, 2005), deci pe latura sudică a dealului, a identificat pe o suprafață mult mai mică mai multe complexe arheologice.⁴ Scopul cercetării din 2011 a fost descărcarea de sarcină arheologică a suprafeței care va fi construită.

Pe baza sondelor inițiale (1 x 1 m) humusul a fost îndepărtat cu excavatorul sub stricta supraveghere a mai multor arheologi. Odată cu îndepărtarea humusului petele pigmentate (complexele) apărute au fost numerotate în ordinea apariției, și ulterior au fost răzuite manual pentru delimitare certă. După delimitarea complexelor acestea au fost documentate fotografic, prin desene, iar în cazurile mai importante s-au făcut mai multe desene și fotografii de detalii.

Pe baza datelor anterioare ne-am așteptat la un sit – așezare deschisă, în care complexe arheologice din diferite epoci vor apărea la aceeași adâncime împreună. Am identificat un număr de 72 de complexe (o parte a complexelor inițiale s-a dovedit a fi complexe „false” - inexistente, cca. 5 numere). O mare parte dintre acestea sunt urme de pari, altele sunt gropi pentru deșeuri menajere sau depozitare. Cele mai importante sunt cele patru gropi a caselor adâncite în pământ. Complexele, cum era de așteptat, aparțin mai multor perioade, care au apărut în același nivel, fără sraturi independente. Deși inițial ne-am așteptat la un număr mare de complexe preistorice, mai ales din epoca bronzului și fierului, în suprafața cercetată nu a fost identificat nici un complex care poate fi datat cu certitudine în aceste epoci. Majoritatea complexelor aparțin culturii Sântana de Mureș – Cerneahov din secolul IV. Cel mai important dintre acestea este complexul nr. 32, care este o casă adâncită, cu cuptor de piatră, fiind prima casă din această perioadă din bazinul Ciucului documentată integral.⁵ Materialul colectat din casă este destul de sărăcăcios și pare să sugereze că locuința a fost abandonată „curățată”.

În această perioadă trebuie să presupunem și existența unor clădiri neadâncite, de suprafață, în unele cazuri urmele parilor fac chiar posibilă reconstituirea planului. În șirul complexelor „vizigote” trebuie menționate și uriașele gropi în formă de sac, care au adâncimi de 2,5 m sub nivelul de călcare (G 12., 16. /38?). Din complexele culturii Sântana de Mureș – Cerneahov am colectat fragmente ceramice lucrate la roată, din pastă fină, lustruite, de culoare gri, roșu și negru, Krausengefasse, și ceramică de uz și factură casnică făcută cu mâna (vase cu profile simple, cu pastă pietroasă, arse incomplet). Printre piesele din metal menționăm un vârf de lance. De remarcat faptul că covârșitoarea majoritate (min. 90%) a fragmentelor ceramice este lucrată cu mâna și doar o mică parte aparține vaselor lucrate cu roata rapidă, lustruite, cu pastă fină, de culoare gri, negru și roșu-gălbui. În așezare prelucrarea zăcămintelor de fier a fost intensă, în majoritatea gropilor am identificat bucăți de zgură de fier. Prelucrarea s-a făcut chiar pe sit, în G 38 am găsit bucăți mari dintr-un cuptor metalurgic. Aceasta a fost confecționat din „benzi” mari de lut ars la roșu, a căror grosime era 2-3 cm, iar înălțimea variabilă între 1-14 cm. Aceste benzi erau așezate una peste alta, astfel formând un cuptor cilindric-conic, cu un diametru de cca. 35 de cm. Fragmentele găsite în G 38 nu aveau urme de zgură în interior, deci par să fie elemente stricate, nefolosite. Presupunem că petele arse ale complexului 15 sunt și ele rămășițele procedurii de preparare sau prelucrare a zăcămintelor.

Potrivit numărului mare și densității complexelor aparținând culturii Sântana de Mureș – Cerneahov așezarea din secolul al IV-lea a fost locuită timp îndelungat.

Urmele de locuire de după secolul IV lipsesc, astfel se pare că după emigrarea goților (sfârșitul culturii Sântana de Mureș – Cerneahov) trebuie să presupunem un hiatus de câteva secole în viața așezării. Un nou orizont subțire de locuire este semnalat de G 17/19, care este urma unui bordei adâncit din sec. VI-VII. Acesta aparține potrivit ceramicii (de factură exclusiv manuală - tăvi de copt) unei așezări slave. Această casă cu cuptor de piatră, cu stâlpi pe

colțuri, nu este înconjurată de alte complexe contemporane, astfel se pare că era un edificiu singular, și/sau se afla ori la extremitatea satului, ori a fost folosit pe un termen foarte scurt. Casa avea o construcție specială, grinzile de suport din colț erau așezate în afara gropii propriu zise, și între ele era un fel de traversă înfiptă, pe care era așezat probabil zidul casei. Prin G17/19 am reușit să documentăm prima casă a acestei epoci în bazinul Ciucului, fără analogii locale publicate, perioada fiind anterior cunoscută doar prin materiale colectate fără context arheologic.

Potrivit datelor colectate în cursul cercetării actuale acest orizont a fost urmat iarăși de un hiatus în așezare, următoarele urme de locuire aparținând secolelor XI-XII. Deși acest orizont nu pare la fel de dens ca și cel din secolul al IV-lea, complexe din această epocă fiind în număr mult mai redus (fără gropi, șanțuri, etc.), am identificat urmele a două case adâncite, cu cuptoare formate din lut (G8/9 și 71) și câteva gropi. Se pare deci că așezările ulterioare culturii Sântana de Mureș – Cerneahov au fost mai spațioase. Din umplutura și vatra caselor arpadiene am colectat fragmente ceramice lucrată la roata înceată, decorate cu linii și benzi ondulate, împunsături, cazane din lut. Analogii dateate cu monede pentru materialul nostru le putem găsi la Cluj, în săpătura de la Mănăștur.⁶ Ultimele, și de fapt primele locuințe din această epocă în zona Ciucului au fost documentate în anii 50.⁷

Așezarea medievală din Fodor-kert este strâns legată de primele faze a Bisericii Sfântul Petre și Pavel, care se situează la cca. 300 de m spre vest.⁸ Cercetările de aici au identificat existența a unei biserici de piatră încă din secolul al XII-lea, astfel locuitorii satului erau constructorii sau între primii credincioși a bisericii de pe deal.

În concluzie trebuie să subliniem că cercetarea preventivă a sitului a adus informații substanțiale privind arheologia secolelor IV-XII, cunoștințe care sunt noutăți arheologice absolute în bazinul Ciucului. Complexele arheologice apar la adâncimi mici (-0,30 m) și foarte dense.

În următoarele rânduri vom prezenta datele principale a câtorva complexe mai importante cercetate. Abrevierile: d – diametru (în cazul gropilor circulare), lă – lățime, l – lungime, a – adâncime (măsurate de la nivelul taluzării), u – umplutură, m – cele mai importante materiale arheologice, d – datare, s – secol, r – relația cu celelalte complexe, n – note suplimentare. În cazul în care unele date, sau observații, determinări sunt incerte, acest fapt a fost marcat cu semnul întrebării pus în paranteză -(?) -. Datele sunt scoase din baza de date a raportului original.

- vatra unui cuptor din lut de suprafață, formă: ovală; l: 70 cm; lă: 60 cm; a: cm; u: fragmentele boltei căzute din lut ars; m: fragmente ceramice lucrate la roata înceată, decoraze cu incizii în lini și benzi de val; d: s. 11-12; r: aparține casei nr. 9. vezi mai jos; n: ;

- groapa unei case adâncite, formă: dreptunghiulară; l: 300 cm; lă: 280 cm; a: 0-30 cm; u: pământ negru pigmentat cu chirpici, cărbune; m: fragmente ceramice contemporane cu G8. ; d: s. XI-XII.; r: ; n: urme de pari în colțuri, partea sudică mai puțin adâncă are contur incert, intrarea la fel nesigur. groapă, formă: ;

- groapa unei case adâncite, formă: dreptunghiulară, în colțuri, depășind planul casei urmele stâlpilor adâncite, sub laturile verticale un „șanț” orizontal adâncit parțial sub marginea gropii („perete”) – urma unei traverse/inveliș interior (?); la mijloc o grămadă mare de bolovani – pietrele cuptorului din colțul nord-estic care a fost deranjat ulterior de G 55. Vatra propriu zisă arsă la roșu destul de mic 40x70 cm, intrarea nesesizată; l: 340 cm; lă: 345 cm; a: 34-50 cm; u: pământ negru pigmentat cu mult cărbun; m: fragmente ceramice lucrate cu mâna, între altele mai multe tave, fusioale; d: s. 6-8.; r: deranjat de groapa 55 (sec. XIII.); n: prima casă din această epocă din bazinul Ciucului;

- groapa unei case adâncite, formă: dreptunghiulară; l:

350 cm; lă: 370 cm; a: 40-50 cm; u: pământ negru amsetecat; m: fragmente ceramice lucrate la roata rapidă (gri, gălbui lustruit) și cu mâna (cca. 80%), greutate de la război de țesut, zgură; d: s. IV.; r: acoperă groapa 58., datat tot în sec. IV.; n: în colțuir urme de pari adâncite, în colțul nord-estic ruinele unui cuptor de pairă din bolovani mari, vatra propriu zisă având 60 x 60 cm, urmele de înveliș sau traversă pe laturi, prima casă din cultura Sântana de Mureș Cerniahov din bazinul Ciucului;

- groapa unei case adâncite. Partea sud-vestică a complexului a fost distrus de eroziune/agricultură/taluzare. Formă reconstruită: dreptunghiulară, în colțul nord-estic un cuptor din lut, în vatra căreia a fost lipită ceramică dintr-un vas făcut la roata înceată; l: 380 cm; lă: min. 220 - dar foarte probabil ajungea 300 cm; a: variabilă, pe partea estică intactă 36 cm; u: pământ gri cărbunos; m: fragmente ceramice lucrate la roata înceată, decorate cu linii și benzi în val, împunsături cu pieptenele, cazane de lut; d: s. XI-XII., r: acoperă G 38 și 72; n: ;

Note:

1. Raport în manuscris în arhiva Muzeul Secuiesc al Ciucului.
2. Janovits Istvan: Noi periegeze arheologice din depresiunea Ciucului. *Angustia* 4.1999. 123-124.
3. Botár István: Raport de supraveghere arheologică. Manuscris, Muzeul Secuiesc al Ciucului.
4. <http://cimec.ro/Arheologie/cronicaCA2006/cd/index.htm>. Raportul cu numărul: 116.
5. Pentru siturile și materialul arheologic al culturii Sântana de Mureș – Cerneahov din bazinul Ciucului vezi Botár István: A Marosszentanna – Csernyahov kultúra régészeti emlékei a Csíki-medencében I. Erdély és kapcsolatai a kora népvándorlás korában. Székelykeresztúr, 2011. 15-38.
6. Iambor, Petre - Matei, Ștefan: Incinta fortificată de la Cluj Mănăștur. AMN 16. 1979. 599-620. Idem: Noi cercetări arheologice la complexul medieval de la Cluj-Mănăștur. AMN 20. 1983 131-146. Respectiv: Iambor, Petre - Matei, Ștefan- Halașu, Alexandru: Considerații privind raportul cronologic dintre așezarea și cimitirul de la Cluj-Mănăștur. AMN 18. 1981.
7. Constantin Preda: Săpături arheologice de la Sâncrăieni. MCA 6. 1959, 831-832., 847-853.
8. Botár István: A csíksomlyói Szent Péter és Pál plébániatemplom régészeti kutatása (2002-2005). In: A Csíki Székely Múzeum Évkönyve 2007-2008. Humán és természet.

129. Moigrad-Porolissum, com. Mirșid, jud. Sălaj

Punct: Măgura Moigradului

Cod sit: 142159.03

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 263/2011

Colectiv: Horea Pop - responsabil, Csok Zsolt (MJIA Zalău)

Cercetarea de teren (efectuată în luna noiembrie 2011) a fost necesară deoarece în acest an a fost amenajată o nouă cale de acces spre platoul superior al dealului Măgura Moigradului (beneficiarul fiind S.C. GRANDEMAR S.A. CLUJ). Suprafața supusă evaluării de teren, are o formă trapezoidală și face legătura dintre calea de acces amenajată în anul 2009 și treapta a II a carierei de piatră. Această suprafață se află pe versantul estic al masivului Măgura Moigradului unde s-a presupus existența unor complexe arheologice legate de accesul antic spre platoul superior al dealului.

Fiind cunoscute descoperiri mai vechi pe acest versant (o groapă dacică rituală în anul 1992, alte complexe din 1998 și 2009-2010), luând în calcul posibilitatea apariției altora, am efectuat cercetarea de teren pe întreg perimetrul supus cercetării preventive.

Au apărut vestigii arheologice, în special în tronsonul sudic al viitorului drum. În vederea conturării complexelor arheologice s-a săpat manual, dar și mecanic unde existau depuneri mari de steril ale carierei din anii 80. Au fost fotografiate și desenate complexele identificate cu acest prilej și realizate profile stratigrafice. Cercetarea noastră a permis identificarea a 4 complexe arheologice care se desfășoară mai ales pe tronsonul sudic drumului ce urmează a fi amenajat. Complexele descoperite au fost amenajate în sterilul locului (rocă sau argilă sterilă) și constituie obiective dispartate, neconstatându-se nici un nivel de cultură. Foarte probabil aceste complexe sunt legate de mai vechiul drum antic de acces spre platoul superior, în interiorul incintei fortificate dacice și mai apoi medievale.

Descrierea complexelor:

C1 - Cuptor - conturat la -0,80 m, cu bolta prăbușită, având diametru de 0,58 m. Din punct de vedere stratigrafic, baza cuptorului a fost amenajată într-o cavitate tăiată în stâncă, aducând-o la orizontală, față de panta dealului. În umplutura sa, respectiv pe vatră a fost descoperită ceramică lucrată cu mâna (fragmente negre de fructiere, fragmente de la patru oale, și fragmente dispartate), dar și la roată (ceramică cenușie provenind de la fructiere, chiupuri, căni, dar de factură celtică de la un vas de tip urciot pictat), o cute din gresie, un jeton și oase de animale.

C2 - Vatră - conturată la -0,80 m, în același context stratigrafic ca și C1, la 0,80 m distanță de acesta. Diametrul ei este de 0,60 m, iar din punct de vedere constructiv, poartă aceleași caracteristici ca și complexul C1.

C3 - Groapă - tăiată în stâncă rulată, diametru de 0,70 m, adâncindu-se 0,60m de la nivelul de conturare. Conține material ceramic, lucrat cu mâna, provenind de la o strachină și alte recipiente fragmentare, ceramică lucrată la roată (un gât de urciot), dar și o scoabă (sau fragment cataramă) și o verigă din fier și fragmente mici ceramice celtice provenind de la recipiente pictate.

C4- Vatră - conturată la -0,60 m, având diametrul de 0,50 m.

Suprafața cercetată: 1.053 mp

Cercetarea a fost necesară deoarece suprafața respectivă a fost afectată de amenajarea unui drum de acces spre treapta II de exploatare a carierei de piatră de pe versantul sudic al Măgurii Moigradului. Drumul permite accesul pe treptele superioare ale carierei de piatră exploatate de S.C. GRANDEMAR S.A. Cluj Napoca și a fost amenajat în anul 2009 pe versantul sudic al dealului.

Cercetările anterioare sugerau existența unor posibile complexe arheologice în spațiul supus cercetării. Obiectivul principal al acestei operațiuni a fost acela de identificare a posibilelor vestigii arheologice pe traseul acestei noi căi de acces. Scopul secundar a fost cel de a colecta cât mai multe date în vederea stabilirii cronologiei complexelor identificate. Cercetarea arheologică a constatat în decapări manuale și mecanice și identificarea a 4 complexe arheologice databile în sec. I a.Chr. Nu a fost identificat un nivel de locuire, sau un strat de cultură ci doar aceste complexe sărace în material arheologic.

Zona situată la vest de drumul amenajat în anul 2009-2010, între acesta și cariera de piatră existentă (unde s-a făcut cercetarea din anul 2011), este un spațiu cu potențial arheologic legat probabil, în antichitate, de căile de acces de la acea vreme.

Abstract:

The research was necessary because that area was affected by the construction of a driveway to stage II of the quarry, operation

on the southern slope of Măgura Moigradului. The road access on the upper rungs of the quarry operated by SC GRANDEMAR S.A. Cluj Napoca, was set in 2009 on the southern slope of the hill. Previous research suggested the existence of possible archaeological research in the subject area. The main objective of this operation was to identify possible archaeological remains on the path of this new access road. Secondary goal was to collect as much data as possible to establish the chronology of the identified complexes. The archaeological investigation consisted of manual and mechanical stripping and identification of 4 archaeological complexes dating from the I-st century BC. There were not identified cultural layers or housing features, only a few complexes, but with poor archaeological material. The area west of the road set up in 2009-2010, between it and the existing quarry (where research was done in 2011), an area of archaeological potential is probably related, in antiquity, the accesses at the time.

130. Moigrad-Porolissum, com. Mirșid, jud. Sălaj

Punct: Tăul Bivolilor

Cod sit: 142159.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 202/2011

Colectiv: Coriolan Horațiu Oprean - responsabil (IAIA Cluj), Horea Pop - responsabil sector, Csok Zsolt (MJIA Zalău), Dan Ștefan (SC Digital Domain SRL București)

Data fiind reprezentativitatea regională recunoscută și asumarea ca simbol identitar al județului se impune ca obiectivele din Complexul Arheologic Porolissum să poată fi valorificate și prin amenajarea unei spațiu de entertainment cu o serie de elemente care să reconstituie atmosfera epocii și să faciliteze derularea unor activități specifice menite să genereze venituri pentru dezvoltarea economică a zonei. În acest sens pentru prima etapă au fost efectuate măsurători geo-fizice care pot oferi o imagine suplimentară și extrem de utilă cu privire la potențialele vestigii existente în zona propusă de proiectul Strada Romană-Via Porolissum. Necesitatea unor asemenea măsurători a fost reclamată de lucrările de descărcare de sarcină arheologică ce condiționează orice lucrări de investiții în zonele cu patrimoniu arheologic.

Data fiind reprezentativitatea regională recunoscută și asumarea ca simbol identitar al județului se impune ca obiectivele din Complexul Arheologic Porolissum să poată fi valorificate și prin amenajarea unei spațiu de entertainment cu o serie de elemente care să reconstituie atmosfera epocii și să faciliteze derularea unor activități specifice menite să genereze venituri pentru dezvoltarea economică a zonei. Viitorul proiect investițional, care va fi propus în parteneriat public-privat, intenționează să reconstituie o stradă romană, într-un spațiu fără vestigii arheologice, descărcat de orice sarcină arheologică, dar aflat în apropierea sitului propriu-zis, pentru facilitarea accesului turiștilor interesați.

În acest sens s-au impus, pentru prima etapă, realizarea a două demersuri:

Măsurătorile geofizice pot oferi o imagine suplimentară și extrem de utilă cu privire la potențialele vestigii existente în zona propusă de proiectul Strada Romană-Via Porolissum. Necesitatea unor asemenea măsurători este reclamată de lucrările de descărcare de sarcină arheologică ce condiționează orice lucrări de investiții în zonele cu patrimoniu arheologic.

Măsurători topografice: au fost realizate pentru obținerea autorizațiilor de cercetare arheologică și pentru realizarea proiectelor de amenajare a zonei de entertainment și nu în ultimul rând pentru facilitarea întocmirii unui plan geofizic al zonei măsurate.

Consiliul Județean Sălaj, proprietarul și administratorul sitului, și-a propus, pentru viitor, să crească atractivitatea Complexului Arheologic Porolissum și prin amenajarea unui spațiu de entertainment cu valențe economice și comerciale care se va afla în slujba turistului.

Obiectivul nostru a fost acela de identificare a posibilelor vestigii arheologice în suprafața proiectului investițional. Scopul principal a fost cel de a colecta cât mai multe informații despre zona destinată cercetării, pentru a evita spațiile cu ruine romane. În acest sens s-a optat pentru metode de investigare nedestructive. În urma periegezelor, efectuate de-a lungul timpului, nu s-au putut face precizări privind amenajări antropice în vederea locuirii efective a zonei.

Periegezele efectuate nu au putut preciza dacă zona a fost sau nu locuită în antichitate. Spațiul investigat fiind pășune dintotdeauna, a împiedicat o cercetare periegetică corespunzătoare.

Măsurătorile geofizice (13-26 mai 2011, efectuate de SC Digital Domain-București) au avut ca obiect 12 ha de teren în punctul cunoscut sub numele de Tăul Bivolilor. Suprafața cercetată a fost împărțită într-un caroiaj compus din 56 de griduri a câte 40 x 40 m (1600 mp gridul)

În suprafața măsurată de către geofizicienii au fost detectate și construcții romane. Jumătatea estică a suprafeței cercetate, aflată în apropierea Porții Sinistra a castrului mare de la Porolissum, au apărut posibile construcții romane afectate de alunecări de teren, sau erodări naturale ale terenului. În zona de NE a suprafeței măsurate, corespunzătoare traseului drumului roman din zona sacră, clădirile romane, existente subteran, sunt vizibile mai clar, chiar dacă numeric nu sunt prea numeroase. Jumătatea vestică a spațiului măsurat este lipsit de urme ale unor construcții antice. Această zonă a făcut obiectul cercetărilor preventive, pentru a se evita zonele cu potențial arheologic.

Evaluarea de teren prin geofizică a fost necesară deoarece suprafața respectivă urma să facă obiectul unei cercetări preventive exhaustive.

Suprafața supusă evaluării de teren a fost de 48.000 mp, iar cercetarea a fost realizată prin periegeze și măsurători geofizice.

Obiectivul principal a fost acela de identificare a vestigiilor arheologice în suprafața proiectului investițional și colectarea a cât mai multor date despre zona care urma a fi supusă cercetărilor preventive.

În urma evaluării de teren efectuată, în perioada mai-iulie 2011, au fost constatate următoarele:

- zona afectată de proiectul investițional de perspectivă, Strada Romană-Via Porolissum nu are un potențial arheologic major.

- Unele suprafețe din cadrul întregului perimetru sunt compromise de alunecări de teren și configurația accidentată a acestuia.

- Nu au fost descoperite urme arheologice în cercetarea periegetică efectuată.

Doar suprafețele, în care cercetările geofizice nu au identificat construcții antice, au făcut obiectul cercetării arheologice preventive din toamna anului 2011

Cercetarea arheologică preventivă de la Porolissum a constat în trasarea a 51 unități de cercetare cu scopul de a verifica toate suprafețele din cei 48.000 mp rezervați în acest sens. În majoritatea suprafețelor trasate adâncimea la care a apărut sterilul (argilă maronie) a fost de max. 0,5 m. În unele suprafețe trasate au apărut doar 8 complexe arheologice, amenajate la periferia zonei cercetate. O zonă nu conține urme de amenajări antropice, deci

nici complexe arheologice. Materiale arheologice romane au apărut sporadic într-un nivel cenușiu cu pigmentare slabă, cu sol scurs din zona mai înaltă locuită intens în epoca romană (așa-numita terasă a Sanctualelor).

C1 - Complex surprins parțial în S33, orientat cu axul lung NE-SV, conturat la -0,35 m, adâncindu-se în solul steril 0,10 m. Având formă ovală, lățimea complexului oprindu-se la 0,40 m, umplutura conține foarte multă cenușă, cărbune și fragmente de oase calcinate. Nu a fost înregistrat inventar, decât răzleț câteva fragmente de ceramică de culoare cărămizie. Mormânt roman de incinerare.

C2 - Complex surprins în S39, orientat NE-SV, are formă neregulată. Nivelul de conturare este la -0,50 m, adâncindu-se în steril 0,30 m. În umplutură apare foarte multă cenușă, cărbune, respectiv fragmente de oase calcinate. Mormânt roman de incinerare.

C3 - Complexul apare în S49, având formă ovală, cu axul lung orientat NE-SV. Apare conturat la -0,50 m, pătrunzând în solul steril 0,15 m. Umplutura constă în cenușă, cărbune, fragmente de oase calcinate și fragmente ceramice romane. Mormânt roman de incinerare.

C4 - Complexul apare în S49, surprinzându-se doar partea centrală a acestuia, cu axul lung orientat E-V. Apare conturat la -0,60 m, pătrunzând în solul steril 0,15 m. Umplutura constă în cenușă, cărbune, fragmente de oase calcinate, fragmente ceramice romane, respectiv un obiect globular din bronz, în stare foarte precară de conservare. Mormânt roman de incinerare.

C5 - Complexul apare în S49, având formă ovală, cu axul lung orientat NE-SV, paralel cu C3, la o distanță de 0,40m (SE) de acesta. Apare conturat la -0,50 m, pătrunzând în solul steril 0,10m. Umplutura constă în cenușă, cărbune, fragmente de oase calcinate și fragmente ceramice romane, respectiv, o cană de mici dimensiuni (sau opaiț?), foarte mărunțită, din pastă cărămizie, aparținând de același orizont cronologic. Mormânt roman de incinerare.

C6-Complexul constă într-o amenajare de locuit adâncită în roca mămoasă locală surprinsă în S8 și S9, specifică locului. Amenajarea a fost adâncită în steril între 0,5-0,95 m. Conturarea amenajării s-a făcut la -0,6 m, umplutura acesteia constând în materiale ceramice romane fragmentare. În plan, deși surprins pe o lățime de doar 1m și lungime de 3 m, complexul prezintă o groapă de stâlp și o talpă de grindă de perete.

C7 - Complexul este o vatră de foc amenajată pe pat din pietre, identificată la -0,6m în profilul estic al secțiunii S29. Grosimea crustei este de aproape 0,1 m și diametrul din profil de 1,25 m.

C8 - Complexul a fost descoperit parțial în S24 la adâncimea de 0,2 m. Este vorba despre un zid din piatră care reprezintă fundația unei clădiri romane vizibilă și în măsurătorile geofizice, dar mai mult ca o dărâmătură din piatră. Zidul constituie doar delimitarea nordică a unei clădiri și s-a păstrat de o înălțime de 0,5m. Prezintă un mic decroș lat de max. 0,1 m la baza sa pe latura nordică. Clădirea făcea cu siguranță parte din ansamblul construit de-a lungul drumului, de la vamă spre castrul de pe dealul Pomet. Cercetarea nu a fost extinsă deoarece obiectivul nostru era doar acela de a delimita zona fără vestigii arheologice destinată descărcării arheologice.

Suprafața cercetată: 263,6 mp

Cercetarea arheologică preventivă de la Porolissum din anul 2011 a constat în trasarea a 51 unități de cercetare cu scopul de a verifica toate suprafețele din cei 48.000 mp rezervați în acest sens. În majoritatea suprafețelor trasate adâncimea la care a apărut sterilul (argila maronia) a fost de max. 0,5 m. În unele suprafețe trasate au apărut doar 8 complexe arheologice, amenajate la periferia zonei cercetate. O zonă nu conține urme de amenajări antropice, deci nici complexe arheologice. Materiale arheologice romane au apărut sporadic într-un nivel cenușiu cu pigmentare slabă, cu sol scurs din zona mai înaltă locuită intens în epoca romană (așa-numita terasă a

Sanctualelor). Dintre cele 8 complexe 5 sunt posibile morminte de incinerare (C1-5), cu arderea în alt loc și cu resturile cinerare depuse în gropi ovale puțin adânci amenajate la periferia zonei cercetate. Celelalte complexe sunt o locuință (C6) adâncită, alta cu zid din piatră (C8) și o vatră de foc izolată (C7). Din suprafața destinată cercetării, 48.000mp, 20.000 mp nu conțin vestigii arheologice. Cercetarea arheologică din anul 2011 a verificat rezultatele măsurătorilor geofizice și a demonstrat existența unor clădiri care țin de complexul construit de-o parte și de alta a drumului roman din piatră. Totodată a pus în evidență elemente de locuire din lemn și o nouă posibilă necropolă romană de incinerare.[Horea Pop]

Anexa 11

Abstract:

The preventive archaeological research from Porolissum in 2011 was the drawing of 51 research units in order to check all surfaces of the 48,000 m² reserved for this aim this. In most drawn surfaces the depth that sterile soil appeared (brown clay) was at max. 0.5 m. In some areas mapped archeologically appeared only 8 complexes on the periphery of the investigated area.

An area does not contain traces of human features, neither any archaeological complex. Roman age archaeological materials have appeared sporadically in gray levels with poor pigmentation, the area drained soil highly populated during the Roman period (so-called terrace sanctuaries). Of the 8 complexes 5 are possible cremation burials (C1-5), with burning in another place and cinerary remains deposited in shallow oval pits arranged in brushing the of the investigated area. Other housing complexes appeared (C6) deep, with another stone wall (C8) and an isolated fireplace (C7). Of the 48.000 m² area proposed under investigation, on an area of 20.000 m² don't contain archaeological remains. The archaeological research of 2011 with the verified results of the geophysical measurements demonstrated the existence of buildings and complexes built by a side of the stone Roman road. It also highlighted the housing elements of wood and a possible new Roman cremation cemetery.

131. Moșna, com. Moșna, jud. Sibiu

Punct: Biserica evanghelică

Cod sit: 145113.03

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 20/2011

Colectiv: Daniela Marcu Istrate – responsabil, Gabriel Izdrailă (SC Damasus SRL).

În perioada 08.03-12.03.2011 în interiorul bisericii au fost efectuate lucrări de amenajare la nivelul pardoselii, constând din: demontarea pardoselilor vechi, evacuarea umpluturii de suport pe o adâncime medie de 0,30 m și refacerea unui sistem nou de dusumele.

În acest context a fost necesară asistarea arheologică a lucrărilor, completată cu câteva sondaje pentru delimitarea fragmentelor de pardoseala veche sau a unor fundații de altare laterale.

Supravegherea a fost realizată prin degajarea a 0,20 m din umplutura actuală, pe toată suprafața corului și a navei. În corul bisericii au fost conturate un număr de 4 cripte, construite din cărămidă legată cu mortar. Pe latura de N și de S a corului a fost surprinsă urma unui pavaj din cărămidă dezafectat. Au fost descoperite foarte

puține materiale arheologice: fragmente ceramice ce pot fi datate în sec. XVIII-XIX, dar și materiale de construcții (țigle, olane, cărămizi).

Abstract:

Mosna city is located in the northern part of Sibiu County, on the Valley of Mosna, on the Hartibaciului Plateau, on road 141, Pelisor-Mosna-Medias.

The fortified evangelical church in the city dates back from the Middle Ages, being built in several stages during the XIII and XVI centuries.

During 08.03-12.03.2011 inside the church were carried out works for the improvement of the floor consisting of: removing the old floor, evacuation of the support filling on an average depth of 0,30 m and building a new system of floors.

In this context, the archaeological supervising was necessary and it was completed by a few surveys in order to delimit the fragments of old floor or some foundations of side altars.

132. Negrileşti, com. Negrileşti, jud. Galați

Punct: Curtea Școlii

Cod sit: 75285.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 136/2011

Colectiv: Costel Ilie - responsabil, Adrian Adamescu (MI Galați), Mircea Nicu, Paul Ciobotaru, Daniela Alecsă (MM Tecuci), Ovidiu Soleriu Cotoi (UDJ Galați)

Situl arheologic Negrileşti „Curtea Școlii” a fost cercetat pentru prima oară în anul 1981, iar în anii 2007-2011 au fost derulate mai multe campanii de cercetări arheologice, ce au pus în evidență complexe de locuire umană, încadrate cronologic din neolitic până în epoca modernă¹.

Obiectivele cercetării arheologice din acest an au constat în descărcarea de sarcină arheologică a unei suprafețe situată în curtea școlii gimnaziale, unde Primăria Negrileşti dorește reamenajarea terenului aferent școlii, în vederea derulării în bune condiții a procesului educativ. Pe această suprafață urmează a se construi o sală de sport și se va reamenaja terenul de sport. Având în vedere amploarea lucrărilor de reamenajare a spațiului din curtea școlii, în suprafață de cca. 4000 mp s-a decis efectuarea unei secțiuni magistrale (SM.1) de 70 x 2 m, orientată E-V, pornind de la 18,5 m față de colțul sud-vestic al corpului vestic al clădirii școlii. Pentru o mai bună încadrare în planul general al cercetărilor, am procedat la caroierea perimetrului sitului în sectoare de 50m/50m. Zona cercetată în acest an se află în sectoarele B5 și B6, situate în zona de sud-est a sitului. Pe lângă SM.1 au mai fost deschise două casete Cs.1 (2 m/2 m) și Cs.2 (6 m/4 m) al căror scop a fost de a evidenția complexele arheologice surprinse în SM.1. În cele trei unități de săpătură cercetate anul acesta au fost descoperite 5 locuințe, 26 gropi menajere, o vatră, o conductă de aducțiune a apei și 6 complexe ce conțin aglomerări de material arheologic (ceramică, chirpic, cărămidă, sticlă, metal, etc.). Din punct de vedere cronologic, acestea aparțin epocii bronzului, perioadei migrațiilor, secolele VII-X și epocii moderne.

Secțiunea magistrală SM.1 a fost deschisă cu scopul de a surprinde densitatea de locuire între unitățile de cercetare în anii anteriori, în punctele „Centrala termică” (secțiunile Sc.1-Sc.5) și „Curtea Școlii” (S.3-S.6). Densitatea cea mai mare de complexe arheologice a fost surprinsă în partea estică a secțiunii, majoritatea urmelor arheologice sunt datate în secolul IV p. Chr., puțină ceramică

din secolele VII-X și izolat din epoca bronzului. Această secțiune a permis punerea în evidență a trei locuințe specifice culturii Sântana de Mureș-Černjachov, a 24 gropi datate în epoca bronzului, secolul IV p. Chr., epoca modernă, o vatră, precum și a unor resturi materiale din perioada secolelor XVIII-XIX (beci, conductă de aducțiune a apei, ceramică, metal, sticlă). S-au prelevat fragmente ceramice datate în epoca bronzului, urme de locuire specifice culturii Sântana de Mureș-Černjachov, constând în fragmente ceramice, os prelucrat și obiecte de metal, precum și materiale din perioada modernă, ceramică, pipe, obiecte din metal și sticlă.

Pentru a putea observa continuarea locuinței L.2, apărută în secțiune, în dreptul c.17, a fost deschisă caseta 1(Cs.1), perpendicular pe latura de sud a acesteia. Din această casetă au rezultat fragmente ceramice specifice culturii Sântana de Mureș-Černjachov, concentrate pe latura nordică a casetei, zonă în care se află limita sudică a L.2.

Pe latura de nord a SM.1 a fost deschisă caseta 2 (Cs.2), în dreptul c.5-7, pentru a surprinde continuarea locuinței L.1, ce a apărut în secțiunea magistrală. S-a observat continuarea L.1 în c.1A, 1B, 2A, 2B. Această locuință este suprapusă de o alta, L.3, apărută la -0,45 m -0,75 m. Locuința L.3 a fost prevăzută cu o vatră așezată pe un strat de pietre și pământ bătut. În casetă au fost surprinse și două gropi Gr.25, pe latura estică a L.3 și Gr.26 în profilul de vest, în c.2B. Din această casetă au rezultat fragmente ceramice, obiecte din metal și os, specifice culturii Sântana de Mureș-Černjachov și din epoca modernă.

În suprafața cercetată au fost puse în evidență mai multe zone cu aglomerări de material arheologic, ceramică, bucăți de chirpic, cărămidă, sticlă, metal, denumite generic complexe (Cpl. 1-10). Dintre cele 10 complexe identificate, 4 s-au dovedit a fi locuințe, 2 din secolul IV și 2 din perioada modernă. Celelalte 6 complexe constituie amenajări, din perioadele menționate mai sus, a căror formă, dimensiuni și utilitate nu am stabilit-o încă.

Locuința 1 (L.1) a fost surprinsă în SM.1, în c.5-7, între -0,9m și -1,4m. Este o locuință adâncită, de formă rectangulară, orientată NV-SE și are dimensiunile de 2,9m/2,4m. Materialul ceramic este specific culturii Sântana de Mureș-Černjachov.

Locuința 2 (L.2) a apărut, în SM.1, c.16-17, la -0,5m. Forma nu a putut fi determinată, dimensiunile surprinse fiind de 2m/2,6m. Probabil se continuă în partea de nord a SM.1. Materialul ceramic este specific culturii Sântana de Mureș-Černjachov.

Locuința 3 (L.3) a fost surprinsă în Cs.2 la -0,75m. Locuința de formă rectangulară, cu dimensiunile de 2,9m/2,5m, este orientată NV-SE. Pe latura de vest a fost surprinsă o vatră și numeroase fragmente ceramice specifice secolului IV p. Chr.

Locuința 4 (L.4) a fost surprinsă în SM.1, c.14-15 la -0,25m. Orientarea este NV-SE, dimensiunile surprinse fiind de 2,6m/0,8m. Materialul descoperit este de epocă modernă și constă în fragmente ceramice, cărămidă spartă, pipe și un cercel din bronz.

Locuința 5 (L.5) a apărut în SM.1, c.22-25 la -0,2m. Orientarea este NV-SE, dimensiunile surprinse fiind de 7m/2,2m. Materialul descoperit este de epocă modernă și constă din cărămidă spartă, fragmente ceramice, pipe, fragmente de vase din porțelan și sticlă. Locuința a fost prevăzută cu un beci, care se adâncea până la -2,9m. Pe fundul beciului au apărut urmele unor gropi de pari care susțineau podeaua locuinței.

Pe lângă complexele menționate au mai fost sesizate și golite un număr de 26 de gropi, de forme și dimensiuni diferite, dintre care 24 în SM.1 și 2 în Cs.2. Una dintre acestea se încadrează în epoca bronzului, nouă au avut material specific secolului IV p. Chr, patru au avut un conținut de materiale datate în epoca modernă, iar 12 gropi au fost lipsite de inventar.

În Cs.2 a fost pusă în evidență o vatră ce a apărut la -0,45m,

pe latura de vest a L.3, având dimensiunile de 0,8m/0,7m, crusta, de 1,5cm, fiind așezată pe un strat de pietre de dimensiuni mici și mijlocii sub care era pământ bătut. În jurul acesteia au fost găsite numeroase fragmente ceramice specifice culturii Sântana de Mureș-Černjachov.

În SM.1, c.30, la adâncimea de -0,35m, a fost evidențiată o conductă de aducțiune a apei ce era realizată din olane cu lungimea de 0,3m și diametrul de 0,1m și așezată direct pe pământ, pe direcția NNE-SSV. Conducte asemănătoare, de aceeași epocă modernă, au mai fost descoperite și în campaniile anterioare, ele făcând parte din sistemul de aducțiune a apei la curtea boierească ce se afla aici.

Cercetarea preventivă din acest an a dus la descoperirea a numeroase materiale arheologice, datate în marea lor majoritate în secolul IV p. Chr. și la începutul perioadei moderne. Au apărut izolat și puține fragmente ceramice datate în epoca bronzului și în secolele VII-X p. Chr.

Ceramica aparținând Culturii Sântana de Mureș-Černjachov² este formată din două tipuri, provenind de la diferite forme de vase. Primul tip este reprezentat de ceramica lucrată cu mâna. Din această categorie remarcăm vasele lucrate din pastă grosieră având în compoziție ceramică pisată, calcar și pietricele, de culoare cărămizie și cărămiziu cenușie, arsă incomplet, decorate cu brâie simple și alveolate. Al doilea tip este reprezentat de ceramica lucrată la roată. În această categorie se remarcă existența a trei subtipuri și anume: ceramica din pastă grosieră cu nisip, calcar și pietricele în compoziție, de culoare cenușie și cărămizie; ceramica din pastă semifină de culoare cenușie, cu angobă, având în compoziție pietricele și calcar și ceramica din pastă fină de culoare cărămizie și cenușie, lustruită.

O altă categorie este reprezentată de ceramica de import, din pastă semifină și fină, de culoare gălbuie și roșie, cu urme de vopsea roșie, iar ca forme avem amfore, ulcioare și oale.

Alături de ceramica specifică culturii Sântana de Mureș-Černjachov au mai fost descoperite câteva obiecte din metal (fibulă, fragment de oglindă), os (fragment de pieptene), fusiole și greutatea din lut ars.

Materialul arheologic specific perioadei moderne este constituit dintr-o gamă variată de ceramică smălțuită și nesmalțuită, faianță, porțelan, sticlă și metal.

Cercetarea preventivă din acest an, a confirmat intensă locuire în acest areal începând cu epoca bronzului, continuând cu secolele IV p. Chr., VII-X p. Chr., până în perioada medievală târzie și modernă. Au fost puse în evidență trei locuințe specifice culturii Sântana de Mureș-Černjachov, două complexe de locuire din epoca modernă, 26 de gropi datate în epoca bronzului și cea postromană (secolul IV p. Chr.), o vatră, precum și resturi materiale din perioada secolelor XVIII-XIX (beci, conductă de aducțiune a apei, ceramică, metal, sticlă).

Întrucât suprafața ce va fi supusă reamenajării este de circa 4000 m² și intensitatea de locuire în diferite perioade istorice este confirmată arheologic, se impune continuarea cercetării, până la epuizarea perimetrului respectiv, pentru a se clarifica evoluția comunităților umane în perioadele menționate.

Note:

1. Mircea Nicu, Costel Ilie, Situri și puncte arheologice din județul Galați, în "Danubius", XX, Galați, 2002, p.5-42). Idem, Raport cercetare arheologică preventivă Negriștești Curtea Școlii, CCA 2008; Mircea Nicu, Costel Ilie, Admescu Adrian, Ciobotaru Paul, Raport cercetare arheologică preventivă Negriștești Curtea Școlii, CCA 2009; Costel Ilie, Mircea Nicu, Admescu Adrian, Ciobotaru Paul, Raport cercetare arheologică preventivă Negriștești Curtea Școlii, CCA 2010; Costel Ilie, Mircea Nicu, Admescu Adrian, Ciobotaru Paul, Ovidiu Soleriu Cotoi, Raport cercetare arheologică preventivă Negriștești Curtea Școlii, CCA 2011

2. V. Palade, Așezarea și necropola de la Bârlad – Valea Seacă sec. III-IV, Editura Arc 2000, București, 2004, p.574, fig.219/9; p.590, fig.233/9; O. L. Șovan, Necropola de tip Sântana de Mureș-Černejacov de la Mihălășeni (județul Botoșani), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2005, pl.317/9

Abstract:

In the 2011 campaign, a main section was researched, SM.1, with the dimensions 70/2 m, orientated E-W, in the „Curtea Școlii” sector. Two other units of digging were also researched: Cs.1 (2/2 m) and Cs.2 (6/4 m). In the three areas investigated, 5 dwellings (3 dated back to the IV-th century AD and 2 belonging to the modern era), 26 sewage pits (one from the Bronze Age, 9 from the IVth century AD, 4 from the modern era; 12 pits were not inventoried), a hearth (IVth century AD), one water pipe and 6 complexes, which contained archaeological material (ceramic, adobe, brick, glass, metal) from the modern era, were discovered.

The 2011 preventive archaeological research, was undertaken in a schoolyard, on an area of 168 m², where the town hall from Negriștești wants to build a sports centre and to redesign the existing sports facilities.

The habitation density observed on this archaeological site, in different historic times, makes us continue researching this area in the near future. This would help mark the limits of the buildings in Negriștești. We would also be able to gain information on the lifestyle of the human beings that lived in the previously specified times, including their relationship with the environment.

133. Pantelimon, jud. Ilfov

Punct: Colțul Pădurii (T 74, parcela 754)

Cod sit: 179524.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 220/2011

Colectiv: Gheorghe Mănușu-Adameșteanu - responsabil, Raluca-Iuliana Popescu, Elena-Florentina Gavrilă, Theodor-Aurelian Ignat, Florina Cristina Mitroi, Cristian Nestorescu (MM București), Adina Boroneanț (IAB), Alina Mușat.

Săpăturile din anul 2011, punctul "Colțul Pădurii", s-au desfășurat în două campanii (martie-aprilie; septembrie-decembrie 2011) și reprezintă o continuare a cercetărilor efectuate în anii trecuți.

Obiectivul cercetării l-a constituit descărcarea de sarcină arheologică pe o suprafață de 19402,99 mp, pe acest teren urmând să fie construit un complex de locuințe.

Primele cercetări au avut loc în anul 1967, când Mioara Turcu a efectuat un sondaj într-un punct aflat la cca 700 m est față de actualul complex Lebăda¹ fiind identificate complexe de locuire și materiale arheologice aparținând primei epoci a fierului, sec. III-IV p.Chr. și sec. VI p.Chr.

În 2004 și 2010, în zona aflată la N de pădurea Pantelimon, la E de lacul omonim, la S de șoseaua națională București-Constanța și în imediata vecinătate a ramificației drumului județean spre comuna Cernica, au avut loc cercetări arheologice preventive, descoperirile fiind atribuite, greșit, sitului "Colțul Pădurii"². Cercetările din anul 2004 au pus în evidență urme de locuire din: epoca bronzului, Hallstatt timpuriu, Latene, sec. III-IV, sec. VI-VII, sec. X-XI și sec. XIX³.

Cercetările din 2010, de pe T 74, P 749/2,4,5, au pus în evidență existența a 31 de complexe arheologice: locuințe, gropi și

cuptoare. Materialului arheologic rezultat a fost atribuit următoarelor epoci: paleoliticul superior, epoca bronzului, sec. II-III, sec. X⁴.

Cercetările din cele două campanii ale anului 2011 au scos la iveală un număr de 73 de complexe arheologice⁵ cu urme de locuire din epoca bronzului (cultura Glina), sec. IV-III a. Chr., sec. II a. Chr. - I p. Chr., sec. VI-VII p. Chr., sec. XVIII și sfârșitul secolului XIX - începutul secolului XX.

Situația stratigrafică se prezintă în felul următor:

-strat negru, arabil (cca. 0,30-0,35 m), cu multe fragmente vegetale. În el apăreau sporadic (mai ales în zona înconjurătoare a complexelor) fragmente ceramice și chirpic. Prezența resturilor faunistice este extrem de rară.

- sol galben lutos (cu o grosime variabilă de cca 1,10-1,30 m). Limita între stratul negru arabil și cel galben lutos este pe alocuri greu de observat, schimbarea culorii solului fiind gradată. Acest sol galben lutos se deschide la culoare pe măsura creșterii în adâncime. Steril arheologic.

- sol alb-gălbui, nisipos, cu concentrație mică de carbonați (cu o grosime variabilă de cca 0,22-0,30 m).

- sol galben nisipos, extrem de dur și compact care apare la adâncimea de 2,00-2,20 m de la actualul nivel de călcare, steril arheologic

Adâncimile atinse în secțiuni sunt cuprinse între 0,95 m și 1,25 m. În zona complexelor arheologice au fost realizate sondaje care au atins adâncimea de 2,30 m față de nivelul actual de călcare.

Pe suprafața edificabilă au fost deschise 49 de secțiuni cu lungimi variabile și lățimea de 2 m. Între acestea au fost lăsați martori de 4-5 m. Pentru degajarea complexelor arheologice descoperite au fost deschise un număr de 29 de casete de dimensiuni variabile, impuse de situația din teren.

Având în vedere spațiul restrâns avut la dispoziție, vom prezenta doar câte un complex din fiecare perioadă

Cpl. 45, S.VI (cultura Glina).

Reprezintă o groapă din umplutura căreia au fost recuperate mai multe fragmente ceramice aparținând culturii Glina. Majoritatea au fost realizate dintr-o pastă grosieră, cu mult nisip, pietricele de 0,1-0,5 cm și paiete de mică. Motivul ornamental cel mai des folosit este acela al găurilor-buton, executate cu un obiect ascuțit (os, trestie, băț etc.) din interior spre exterior. Acestea se găsesc sub buză, uneori împreună cu un brâu alveolar, tras din pasta vasului, pe buză. Pe un fragment ceramic realizat din pastă cenușie, fină, se observă o serie de câte două rânduri de puncte obținute prin împunsături. Gradul de fragmentare a vaselor ne-a împiedicat să reconstituim formele ceramice, dar remarcăm câteva fragmente de castroane.

Cpl. 8, S. V, c. 25 (sec. IV-III a. Chr.)⁶

Este o groapă de formă circulară, observabilă la cca. 0,35 m sub stratul arabil negru. Diametrul maxim (la gură) este de 1,80 m. Fundul gropii a fost atins la 1,46 m, groapa având o adâncime observată de 1,10 m.

Umplutura era formată dintr-un sol negricios, cu o densitate mai mare de fragmente de chirpici și pigment de cărbune spre fundul gropii. În partea centrală a umpluturii gropii au apărut fragmente ceramice de dimensiuni mari și medii. Între acestea trebuie menționate: fragmente dintr-un vas borcan barbotinat, decorat cu brâu alveolat, dispus în rețea, fragmente dintr-un vas bitronconic cenușiu lucrat la roată, decorat în trei registre (cel inferior constă dintr-o linie vălurită incizată, cel median dintr-o linie orizontală incizată iar cel superior este format din impresiuni făcute cu unghia sau cu vârful unei unelte), fragmente dintr-un vas cu pereții arcuți și buza evazată, lucrat de mână dar foarte îngrijit. Extrem de interesantă este apariția a două fragmente ceramice de factură celtică: o pansă și un fragment de tortiță din pastă fină neagră, cu slip negru, lucrat la mână. Acestea pot proveni de la același vas, posibil o oală cu toartă. Complexul se

datează în secolele IV-III a. Chr.

Cpl.58, S XLIV, c. 13 (sec. II a. Chr.-I p. Chr).

Este o groapă identificată la cota de -0,40 m față de nivelul actual de călcare, fiind surprinsă în profilul de sud. Pe profil avea o formă de clepsidră, începând a se lăți spre bază, de la adâncimea de -1,10 m. Umplutura ei era formată din sol negru-cenușiu lutos, cu rare bucăți de chirpic și fragmente ceramice. A fost practicat un sondaj pentru epuizarea complexului. Fundul ei a fost atins la cota de -2,30 m. A fost săpată în sol galben lutos, steril arheologic.

Ceramica este majoritar lucrată cu mâna, dar vasele lucrate la roată dețin un procent important din lotul analizat. Din punctul de vedere al formelor, ceramica lucrată cu mâna este reprezentată doar de oala-borcan și sporadic fructiera, fiind „săracă” în forme, în timp ce cea lucrată la roată este mult mai diversificată. Arderea ceramicii lucrate cu mâna este oxidantă, culoarea predominantă fiind cea cărămizie, în timp ce cea a ceramicii lucrate la roată este cenușie. Unele fragmente ceramice prezintă urme de ardere secundară la cenușiu.

Decorul apare mai ales pe ceramica lucrată cu mâna, sub forma brâielor alveolate și a butoanelor, care prezintă și ele alveole.

A fost datat în secolele II a. Chr.-I p. Chr. pe baza fragmentelelor ceramice.

Cpl. 33, S. X, c. 7 (sec. I a. Chr – I p. Chr).

Este o groapă circulară ce se observa în grund de la 0,65-0,70m, față de nivelul actual de călcare. Diametrul său era de 0,65m. Avea ca umplutură un sol galben-negricios cu extrem de mult material ceramic, mult cărbune și chirpici. Groapa a fost săpată în stratul galben lutos, având baza la adâncimea de 1,00m, măsurată de la nivelul actual de călcare.

Ceramica, extrem de fragmentară, era realizată atât la mână cât și la roată. Cea la mână era de culoare cărămizie, din pastă grunjoasă, prost arsă (oală borcan, vas miniatural). Cea lucrată la roată era cenușie, din pastă fină (picior de fructieră, căni) sau cărămizie, din pastă aspră (chiupuri).

Încadrare cronologică: secolele I a. Chr – I p. Chr.

Cpl. 65, S. XXXII, c. 31-32 (sec. VI-VII p. Chr).

Complex meșteșugăresc (atelier?) de formă rectangulară, surprins la -0,30 m față de nivelul actual de călcare. Umplutura complexului era formată din sol negru, compact, omogen, cu puțin cărbune. Pentru cercetarea integrală a complexului s-a deschis caseta 25, spre E, cu dimensiunile de 5,00 m (N-S) x 1,50 m (E-V). În colțurile de N (C 1), S (C 3) și E (C 2) ale complexului au fost identificate trei cuptoare, de mari dimensiuni, în formă de potcoavă.

C1, cu gura spre S, are dimensiunile de 1,10x1,10 m. Distanța dintre C1 și C2 este de 0,90m iar între C1 și C3 de 2,20 m. Elevația pereților a fost surprinsă pe o înălțime de cca 9 cm. Grosimea acestora este de 6-8 cm. C2, cu gura spre V, are dimensiunile de 1,20 m (E-V) x 1,15 m (N-S). Distanța dintre C2 și C3 este de 0,70 m. Pereții, groși de 6-8 cm, s-au păstrat pe o înălțime de cca 20 cm. C3 are dimensiunile de 1,25 m (E-V) x 1,10 m (N-S). Pereții erau groși de 6-8 cm și aveau o înălțime surprinsă de 9 cm. Gura cuptorului era îndreptată spre N. Nu au fost descoperite materiale ceramice sau vâlătuci de vatră în interiorul cuptoarelor. Umplutura acestora era formată din sol negru, compact, cu cenușă și bucăți mici de pământ ars, provenit din cupolele prăbușite.

În fața gurilor celor trei cuptoare a fost surprinsă la cota de - 0,80 m față de nivelul actual de călcare, o groapă de cenușă cu umplutura din sol negru, cu cărbune și cenușă și foarte puține fragmente ceramice. Crusta cuptoarelor se afla la același nivel, respectiv -0,65 m. Fundul gropii a fost atins la cota de -1,00 m față de nivelul actual de călcare, umplutura dintre cuptoare la cota de -0,80 m.

Pe baza materialului ceramic a fost datat în secolele VI-VII p. Chr⁷.

Cpl. 56, S XXIII/Cas. 17-18 (sec. XVIII)

Este denumirea convențională dată unui complex semi-adâncit descoperit în capătul de E al secțiunii, pentru cercetarea căruia au fost deschise casetele 17 și 18. Prima, situată la E de S XXIII, avea 1,80 (E-V) x 0,90 m (N-S), iar cea de-a doua, aflată la N de secțiune, avea 4,60 (E-V) x 1,70 m (N-S). Între ele și S XXIII su fost lăsați doi martori stratigrafici de 0,40 m, respectiv 0,50 m lățime. Complexul avea o formă rectangulară, cu colțurile ușor rotunjite, orientată NE-SV și dimensiunile observabile de: 3,14 x 1,84 m. Cpl 56 pornea de la limita solului negru arabil, fiind săpat în solul galben lutos. Fundul său – nu a fost sesizată o podea amenajată - a fost atins la adâncimea de cca. 1,06 m față de actualul nivel de călcare. Umplutura era formată dintr-un sol negru lutos, amestecat cu puține fragmente ceramice, bucățele de chirpic și rar pigment de cărbune. Nu au fost descoperite resturile vreunei instalații de combustie, condiții în care nu ne putem pronunța asupra destinației: anexă, spațiu pentru depozitare ? Inventarul arheologic se rezumă la câteva fragmente ceramice (pl. 11), dintre care unele poartă urme de ardere secundară pe ambele fețe, indicând un sfârșit violent. Sunt prezente cele două mari categorii – cea nesmălțuită (oala cu toartă, ulcica, capacul) și cea cu smalt (ulciorul, cana, strachina). Din prima categorie ne rețin atenția două fragmente ale unui capac, decorat cu o bandă de rozete stampilate, decor foarte rar întâlnit în zona Bucureștilor.

Pe baza analizei ceramice și a descoperirilor monetare din cimitir, acest complex se poate data în secolul al XVIII-lea.

Cimitir, S XXV (sec. XVIII).

În capătul de E al S XXV, au fost localizate două schelete umane, orientate V-E. Pentru dezvelirea lor a fost realizată, caseta 19, la E de S XXV, cu dimensiunile de: 5,00 m (E-V) x 3,50 m (N-S). Pe această suprafață, aflată la limita proprietății, au fost descoperite opt morminte. Indivizii erau depuși cu capul la vest, în decubit dorsal (cu excepția lui M 2 care era depus pe partea stângă) și conexiune anatomică. Menționăm existența a două morminte colective (M 3-4 și M 5-6), în ambele cazuri fiind asociați un individ de sex masculin cu unul de sex feminin. Cinci indivizi au avut inventar funerar, constituit din monede perforate (M 1-Ragusa, Grosetto 1651-1657; M 5-Regensburg, 1 Pfening, 1754, M 6-Franța, sec. XVIII ; M 7-Regensburg, 1 Pfening, 1755) și, într-un singur caz (M 8), un ac de păr și copci împrăștiate pe piept. Indivizii provin dintr-un cimitir al cărui limite nu pot fi stabilite având în vedere dimensiunea mică a terenului cercetat⁸.

După inventarul funerar, cimitirul poate fi datat în secolul al XVIII-lea⁹.

Analiza antropologică¹⁰ a dus la indentificarea sexului defuncțiilor și a vârstei acestora, așa cum poate fi observat în anexă.

Grupul de opt indivizi descoperiți în Pantelimon- „Colțul Pădurii” este interesant deoarece vâstela la deces sunt destul de scăzute (majoritatea fiind adolescenți sau adulți tineri), ceea ce nu se încadrează într-un model de mortalitate atrițională (din cauze naturale de bătrânețe). Deși în mod evident lotul nu este statistic semnificativ și nu excludem complet această variantă, prezența exclusivă a unor indivizi juvenili și adulți (majoritatea tineri), unii grupați în morminte duble (M3-M4, M5-M6), sugerează că este posibil ca moartea lor să fie legată și de situații excepționale (calamități, molime etc.). Au fost identificați patru indivizi de sex masculin, trei feminin și unul având sexul neidentificat.

Pe baza metodelor de investigație ale osteoarheologiei, nu este posibilă identificarea cauzei decesului, cu excepția individului M7, un copil de 11-12 ani care prezintă leziuni poroase și hipertofice la nivelul calotei craniene și orbitelor. Cauza acestor modificări patologice probabil i-a determinat decesul (hyperostosa porotica și cribra orbitalia sunt în general asociate anemiei, infecțiilor sau unor afecțiuni metabolice). Se constată și o incidență mare a cariilor (indivizii M 2, M5, M8), raportând la vârsta tânără a indivizilor, în

unele cazuri aparând și tartru dentar.

Din lotul analizat se remarcă individul M1 prin faptul că prezintă inserții musculare puternice la nivelul oaselor picioarelor (ceea ce sugerează că a fost implicat în activități care au implicat flexări intense ale gambei și pulpei).

Anexa 12

Note:

1. Mioara Turcu, Sondajul arheologic de la Pantelimon 3 (1967), București 8, 1971, p. 91-95.

2. În realitate, acest punct a fost descoperit în anul 1998, cu ocazia unor cercetări de teren efectuate de Vasilica Sandu-Cuculea și Mircea Negru. Situl se află pe PUG-ul orașului Pantelimon la poziția 4.

3. Gh. Mănușu-Adameșteanu et alii, Săpături arheologice de salvare la Pantelimon (2004), CAB 6, București 2005, p. 83-173.

4. Gh. Mănușu-Adameșteanu, Raluca-Iuliana Popescu, Florina Cristina Mitroi, Adina Boroneanț, 116. Pantelimon, jud. Ilfov, Punct „Colțul Pădurii”, CCA 2011, p. 204-207.

5. Materialul arheologic descoperit în cursul celor două campanii arheologice se păstrează la Muzeul Municipiului București.

6. Ceramica din secolele IV-I a. Chr. a fost identificată de Despina Măgureanu de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, căreia îi mulțumim și pe această cale.

7. Ceramica din secolele VI-VI p. Chr. a fost identificată de Andrei Măgureanu de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București, căruia îi mulțumim și pe această cale.

8. Pentru descoperirile medievale vezi Gh. Mănușu-Adameșteanu, Raluca Popescu, Elena Gavrilă, Descoperiri medievale recente în stațiunea „Colțul Pădurii” din orașul Pantelimon, jud. Ilfov (sec. XV-XIX), în Muzeul Municipiului București, O jumătate de veac în slujba istorie Bucureștilor. Omagiu profesorului Panait I. Panait la 80 de ani, București, 2011, pp. 214-241.

9. Un cimitir din secolul XVII a mai fost cercetat în zona lacului Pantelimon de Panait I Panait în 1969 cf. Gh. Mănușu-Adameșteanu, D. Căpățână, V. Boroneanț, N. Palincaș, A. Măgureanu, Săpături arheologice la Pantelimon (2004), CAB 6, București 2005, p. 88-89.

10. Pentru observațiile antropologică vezi Alexandra Ion, Mihaela Culea, Analiza antropologică a opt schelete descoperite în Pantelimon-Colțul Pădurii. Raport final, în Omagiu profesorului Panait I. Panait la 80 de ani, București, 2011, pp. 242-267.

Abstract:

Rescue archaeological excavations took place in 2011 at Pantelimon - Colțul Pădurii (Forest's Corner) uncovering an important number of archaeological complexes (73), dating to the Bronze Age (Gлина culture), 4rd-3th B.C., 2nd B.C.-1st A.D., 1st B.C.-1st A.D., 6th-7th, 18th A.D. centuries (dwellings and cemetery). This text mainly outlines the most important results, allowing for a later more detailed field report.

134. Pâclișa, mun. Alba Iulia, jud. Alba

Punct: La Izvoare

Cod sit: 1062.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 111/2011

Colectiv: Aurel Dragotă (ULB Sibiu), Gabriel Tiberiu Rustoiu (MNUAI), George Tomegea (CNMA Sibiu), Matei Drâmbărean (DCPNAlba), studenții: Iuliana Cindrea, Robert Molnar, Cătălina Opreș, Ioan Sasu, Sorina Spînu, Mihai Mărtișcă, Bogdan Blada,

Octavian Guțu, Nicoleta Opreșan, Iulia Rusu, Florica Urdaș, Camelia Chiricescu, Laura Drăghici, Horia Mărginean, Daniel-Cristian Iacob, Katona Istvan, Victor Cîmpean, Marius Vîrtic, Victor Mureșan, Alina Bâscă, Nicușor Korch, Damaris Mailat, Andrei Beldiman, Maria Vlăduțiu, Georgiana Manase (ULB Sibiu), Oana Dichel (UBB Cluj)

Cercetarea arheologică s-a realizat în perioada 11. VII - 29. VII. 2011, pe terenurile private ale domnilor Florea Gheorghe și Iancu Alexandru.

S I = 4,87 x 2,76 m

M. 18. Schelet de femeie depus în decubit dorsal, având craniul căzut pe partea dreaptă (ad = 0,60-0,68 m). Brațul stâng era depus pe lângă corp, iar humerusul drept era deplasat și căzut pe cel stâng. Picioarele sunt apropiate în zona genunchilor și a tibiilor. O = SV-NE (membrele inferioare). Forma gropii nu a putut fi observată. Starea de conservare a scheletului era bună. Pentru dezvelirea completă a membrilor inferioare, s-a realizat o casetă de 0,45 x 0,60 x 0,45 m în profilul de NE. Lschelet = 1,65m.

Inventar funerar: la mâna stângă a fost descoperit un inel pentru deget, torsadat din 3 sârme de argint, cu extremitățile bătute (gr. mijloc = 3,36 mm, gr. capete = 2,79 x 2,90 mm, d = 23,15 x 25,61 mm); obol Andrei I (1046-1060) din argint (d = 11,39 x 11,73 mm); obol Andrei I din argint (d = 14,16 mm); obol Andrei I din argint, având legenda pe av. ANDREAS REX (d = 12,70 mm) / în mâna stângă; un obol din argint cu legenda pe av. ANREAS REX, rv. PA ..... (d = 12,29 mm) / în gură; un inel de buclă din argint, circular în secțiune, cu capetele apropiate (gr. = 1,63 x 1,86 mm, d = 12,45 x 14,40 mm) / identificat sub craniu.

M. 19. Schelet dezvelit lângă profilul de NV. O = SV-NE (membre inferioare); Lschelet = 1,52 m. Depus în decubit dorsal, cu mâinile ușor îndoite din cot aduse spre bazin și craniul căzut pe partea stângă. Forma gropii nu s-a conturat. Stare de conservare bună.

Inventar funerar: inel de buclă din argint, circular în secțiune, cu capetele apropiate (gr. = 1,60 mm, d = 18,20 x 18,41 mm) / la temporalul drept; inel de buclă din argint, circular în secțiune, cu capetele apropiate (gr. = 1,56 x 1,57 mm, d = 17,68 x 18,49 mm) / la temporalul drept; un inel de buclă din sârmă circulară de argint, cu unul dintre capete bătut (gr. = 1,61 x 1,65 mm, d = 19,46 x 20,23 mm); un inel din sârmă circulară de argint, cu un capăt în -s/ fără nervuri (gr. = 1,36 x 1,40 mm, d = 15,29 x 17,69 mm, ls = 3,11 mm).

M. 20. Schelet de copil descoperit la ad = 0,16-0,27 m, depus în decubit dorsal, cu oasele brațului drept pe lângă corp și humerusul stâng deplasat spre stânga. Craniul era căzut pe stânga. O = SV-NE (membrele inferioare). Lschelet = 1,14 m.

Inventar funerar: inel de buclă din sârmă circulară din argint, cu capetele apropiate (gr. = 1,55 x 1,62 mm, d = 18,64 x 20,27 mm); inel de buclă din sârmă circulară din argint (gr. = 1,50 x 1,51 mm, d = 17,38 x 20,03 mm) / pe frunte.

S. 11 = 10 x 2 m

Din stratul arabil s-a recuperat un inel pentru deget din bronz, rombic în secțiune, cu capetele apropiate (gr. = 3,23 x 3,85 mm, d = 22,17 x 22,64 mm).

M. 21 Schelet de copil din care s-au păstrat câteva resturi din calotă, dinți și o vertebra. ad = 0,62 m, Lgroapă = 0,98 m, Igroapă = 0,40 m, O = V-E (picioare).

Fără inventar funerar.

M. 22 descoperit la ad -0,80 m. Schelet de bărbat (?) bine conservat depus în decubit dorsal, cu mâinile întinse pe lângă corp. Din schelet lipsesc doar metacarpenele de la mâna dreaptă și

metatarsienele de la ambele picioare, precum și câteva vertebre. O = V-E (picioare), Lschelet = 1,50 m, Lgroapă = 2 m, Igroapă = 0,60 m.

Fără inventar funerar.

M. 23. Schelet de femeie, depus în decubit dorsal cu mâinile pe lângă corp și capul căzut pe partea dreaptă. Scheletul a fost conservat destul de bine, iar groapa s-a conturat parțial (Lgroapă = 1,65 m și I = 0,64 m); ad = 0,92 m, Lschelet = 1 m (fără tibii).

Inventar funerar: un inel de buclă din sârmă circulară din argint, cu capetele apropiate (gr. = 1,57 x 1,60 mm, d = 13,26 x 16,14 mm); un inel de păr cu capăt în -s, circular în secțiune / fără nervuri (gr. = 1,37 x 1,41 mm, d = 14,94 mm x 18,47 mm, ls = 3,43 mm) / în partea stângă între vertebre; un inel de buclă din sârmă circulară din argint, cu capetele apropiate, de formă ovoidală (gr. = 1,45 x 1,50 mm, d = 11,64 x 15,16 mm) / sub mandibulă; un inel din argint cu capătul în s fragmentar, circular în secțiune, având capetele păstrate apropiate (gr. = 1,7 x 1,9 mm, d = 15,99 mm); un inel de buclă din argint, circular în secțiune, cu capetele apropiate (d = 14,48 x 16,95 mm, gr. = 1,22 x 1,32 mm) / identificat în dreapta craniului; un inel de buclă din sârmă circulară din argint, formă ovoidală, având capete apropiate (d = 12,35 x 15,99 mm, gr. = 1,52 x 1,53 mm) / identificat pe partea stângă a craniului; un inel torsadat 29 Giesler / recuperat din pământul controlat ulterior demontării.

S. 10 = 6,66 x 2 m

Pe latura de SV, în caroul 3 (metri 3,80 - 4,74, la ad 0,40-0,44 m) s-a identificat un complex din piatră de râu, în care se afla un vas întregibil cu resturi osteologice umane incinerate. Complexul se datează în Hallstatt D

Alte fragmente ceramice contemporane cu cele de mai sus s-au recuperat din caroul 1 (metrul 1, ad - 0,33).

S. 12 = 10 x 2 m

În partea de NV a secțiunii, în dreptul m. 4,28 la ad - 0,40 m, s-a dezvelit parțial un complex din piatră de râu din care s-a recuperat un vas ceramic întregibil de culoare neagră, prevăzut cu un picior și o toartă. Din aceeași zonă, dar fără context clar s-a mai recuperat o piesă din bronz circulară cu noduli alungiți. Între m. 8,80-9,26 s-a identificat un complex din cinci vase diferite ca tip și pastă, mai mult sau mai puțin întregibile. Ambele complexe au caracter funerar databile în Hallstatt D

S. II = 4 x 3 m.

M. 24. Schelet păstrat parțial datorită distrugerii provocate de o țevă din fier; O = E-V, Lschelet = 1,24 m, ad - 1,04 m. Ambele antebrate se aflau depuse sub bazin. S-a mai păstrat partea stângă a bazinului, oasele antebrațului stâng și membrele inferioare.

Fără inventar funerar.

135. Piatra Neamț, jud. Neamț

Punct: Curtea Domneasca

Cod sit: 120735.01

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 32/2011, 145/2011

Colectiv: Gheorghe Dumitroaia - responsabil, Adrian Corneliu Bătrâna Milencovici, Roxana Munteanu, Daniel Garvăn, Silviu Ceaușu, Vasile Diaconu, Lucian Uță, Dorin Nicola, George Hânceanu, Florin Macoveiu (CMJ Neamț)

Cercetarea arheologică preventivă s-a desfășurat, în continuarea celor din 2010¹, în cadrul proiectelor inițiate de Primăria Piatra-Neamț, de amenajare a unei zone din centrul municipiului,

prin reorganizarea tramei stradale, extinderea Pieței Libertății și restaurarea unor clădiri de patrimoniu (Teatrul Tineretului, Muzeele de Artă și Etnografie, Expoziția Muzeală Curtea Domnească și Turnul-clopotniță al Bisericii Sf. Ioan Domnesc). Lucrările, cuprinse în două proiecte distincte, au determinat și calendarul și natura cercetării desfășurate. Dacă în cazul proiectului de reamenajare a tramei stradale (care presupune transformarea în pasaj a unui segment a străzii Ștefan cel Mare, deschiderea unei strădele de acces dinspre strada Ștefan cel Mare înspre V.A. Urechia, crearea unei parcări subterane și modificarea rețelelor de utilități) a fost necesară cercetarea integrală a zonei, pentru proiectul de restaurare a clădirilor monument mai sus menționate cercetările au urmat linia unei intervenții minime asupra subsolului – doar pe acele porțiuni unde au fost necesare lucrări la fundațiile clădirilor.

Metoda aleasă pentru investigațiile arheologice a fost adaptată în funcție de natura vestigiilor cercetate: au fost realizate șanțuri și casete de control, după care vestigiile cele mai concludente au fost cercetate prin dezvelirea unor suprafețe. După delimitarea perimetrului intervențiilor, au fost trasate secțiunile arheologice, împărțite în carouri cu lungimea de 1,5 sau 2 m. În parcul de pe latura de nord a Bisericii „Sf. Ioan” a fost cercetată integral zona aflată în imediata apropiere a străzii Ștefan cel Mare, prin trasarea a două suprafețe – notate cu α și β (având lățimea de 8 m și totalizând 50 m lungime). Parte a zonei de aici fusese investigată în anul anterior, prin Cas. 2-7. Platoul de nord a fost secționat prin mai multe șanțuri și casete, dispuse în funcție de configurația terenului, de traseul rețelelor de utilități și de planul investiției.

Date fiind evoluția istorică a zonei, stratigrafia sitului Curtea Domnească nu este unitară. Transformările urbane din ultimul secol au determinat numeroase perturbări și amputări ale nivelurilor vechi de călcare, ceea ce face imposibil ca întreaga stratigrafie să se raporteze la un punct unic de referință.

Platoul de sud evoluează, până în secolul al XIX-lea, unitar, întreaga zonă fiind cuprinsă în cimitirul care a funcționat în jurul Bisericii Sf. Ioan. În ultimele două secole, însă, în partea de vest a acestui platou se construiește un corp de clădire care servește ca școală publică de băieți, pentru ca apoi să se ridice mai multe construcții particulare. Cercetările din preajma Muzeului de Artă au dus, așadar, la interceptarea atât a fundațiilor școlii menționate, cât și a mai multor complexe funerare, anterioare.

În parcul de pe latura de nord a Bisericii Sf. Ioan au fost interceptate doar complexe legate de utilizarea în scop funerar a spațiului din jurul lăcașului de cult – morminte și segmente din zidul de incintă al cimitirului.

În 2011 au fost cercetate 325 de morminte, atât in situ, cât și reînmuțate. Analiza și prelucrarea datelor referitoare la acestea este în curs de desfășurare. Observațiile preliminare efectuate în privința ritului și ritualului funerar, precum și a inventarului arată că aceste complexe funerare, la fel ca cele cercetate în 2010, în 2005 și în 1978 pe platoul de sud, fac parte din cimitirul care a funcționat în secolele XVI-XIX în jurul Bisericii Sf. Ioan.

În ceea ce privește zidul de incintă, semnalat și în secțiunile realizate în 2010, acesta a fost identificat prin mai multe segmente aflate pe latura de nord a parcului, la limita dintre acesta și strada Ștefan cel Mare. În special după îndepărtarea parapetului dintre stradă și parcul bisericii au fost dezvelite segmente din fundația zidului, care a avut lățimea de 0,60 m și care a fost ridicat din piatră cioplită având ca liant un mortar slab. Acesta delimita, probabil, proprietatea bisericii, segmentele interceptate de noi în săpătură făcând liant cu fragmentul păstrat în elevație pe latura de sud, între parcul bisericii și Parcul Tineretului. Împrejmuirea a fost demantelată cel mai probabil spre sfârșitul secolului al XIX-lea, odată cu lucrările de amenajare a străzii Ștefan cel Mare. De datarea târzie a acestei împrejmuirii

ne asigură faptul că în suprafețele în care a fost interceptat, zidul suprapunea morminte de inhumație.

Platoul de nord a fost supus unei intervenții antropice mai intense, păstrându-se in situ o cantitate limitată de date stratigrafice. În imediata apropiere a Expoziției Muzeale Curtea Domnească au fost surprinse doar două mici segmente neafectate cu niveluri medievale (păstrate între secțiunile efectuate de către C. Matasă în anii '50 ai secolului trecut). Astfel, pentru epuizarea suprafeței cercetate anul trecut prin S. X, anul acesta am deschis, la sud de această secțiune, S. XI, în care a fost surprins un alt segment dintr-un complex de locuire medieval, din păcate amputat de intervenții antropice recente.

Locuința 2. A fost identificată în colțul de sud-vest a secțiunii XI (carourile D2), la sud de care terenul coboară în pantă repede până în strada Ștefan cel Mare (în marginea platoului nordic). Parte din această construcție a fost distrusă, astfel, odată cu lărgirea viroagei în care a fost amenajată strada, în timp ce laturile de est și de vest sunt amputate de două șanțuri de canalizare, iar spre nord este intersectată de una din săpăturile din 1954 astfel că suprafața păstrată in situ nu depășește 2 m². La -0,80 m față de nivelul actual de călcare s-a identificat o suprafață pe care se găseau mai multe segmente de bărne carbonizate aflate deasupra unui strat de lut de culoare cafeniu-gălbuie, cu grosime de 0,05 m. Dedesubtul acestei lutuiei se găsea un strat de pietriș cu granulație medie. Suprafața redusă pe care s-au putut efectua observații arheologice ne permite doar să observăm că și în cazul de față pare să fie vorba despre o parte a unui complex de locuire. Aproximativ în centrul acestei suprafețe se observa o groapă cu diametrul de 0,40 x 0,50 m, în umplutura căreia se găseau, în special la partea inferioară a acesteia, mai multe pietre. Excavația, aflată la aceeași distanță de zidul casei domnești ca și groapa care taie locuința 1, poate fi o groapă de schelă din vremea ridicării construcției de piatră, asigurându-ne, așadar, de anterioritatea locuinței 2 față de clădirea de zid.

În ceea ce privește secțiunile XVIII, XIX, XX, XXIV, XXV și XXVI, acestea au intersectat conducte de canalizare, cabluri electrice, gropi umplute cu moloz provenind din construcții moderne, demonstrând că, în cea mai mare parte, în acest segment al sitului Curtea Domnească straturile formate ca urmare a frecvențării umane pe parcursul perioadei medievale au fost deranjate.

Cea mai importantă descoperire efectuată pe platoul de nord este construcția de piatră interceptată în S. XXIII și S. XXVII. Aceasta a fost suprapusă nemijlocit de straturile de beton (cu o grosime de 0,20-0,40 m) ce formau substructura covorului de asfalt din parcarea ce a funcționat în fața clădirii Primăriei până la începerea cercetărilor arheologice. Coama zidurilor a fost interceptată la adâncimi cuprinse între 0,40 și 0,80 m, în timp ce nivelul de călcare din timpul funcționării construcției coboară în interior la -3,60 m. Straturi ce formează umplutura clădirii de piatră arată o acoperire în timp a acestui gol, observându-se niveluri cu o densitate mai mare sau mai mică de ceramică, straturi conținând cărămizi și mortar – provenind din prăbușirea bolților – și lentile de cărbune și cenușă. Imediat deasupra stratului cu mortar și nisip ce constituie în interior nivelul de construcție, se află un strat de culoare maronie și consistență densă, având grosimea de 0,20-0,30 m, acumulat pe parcursul funcționării clădirii. Se remarcă, în cadrul acestui strat, existența mai multor lentile fine de culoare neagră sau cafenie, aproape orizontale, având aspectul unor niveluri de sedimentare într-un mediu umed (specific unei pivnițe). Stratul nu conține materiale arheologice, cu excepția unor fragmente ceramice de dimensiuni mici și foarte mici. Deasupra acestuia pornesc straturile acumulate pe parcursul degradării construcției, conținând pietre, cărămizi și mortar. Durata lungă în care s-a petrecut acest proces este indicată de intercalarea între straturile de moloz a unor niveluri în care cantitatea de ceramică și oase acumulate este mai mare. Materialele arheologice descoperite

aici, aflate deocamdată în curs de conservare și prelucrare primară, nu sunt mai vechi de secolul al XVII-lea.

S. XXVII, deschis pentru cercetarea accesului la nivelul subteran al construcției cu zid de piatră, a permis, din nou, constatarea gradului de distrugere a nivelurilor vechi de locuire. Cu excepția vestigiilor de zid, urmele frecventării medievale sunt bulversate, puținele fragmente ceramice descoperite asociindu-se în strat cu materiale de perioade mai noi.

Construcția de zid. Vestigiile păstrate reprezintă nivelul subteran al unei clădiri de plan rectangular cu dimensiunile de 19,5 x 8 / 8,4 m. Axa longitudinală a clădirii se află pe direcția nord-sud, accesul la nivelul subteran realizându-se pe latura de est. Zidurile, realizate din piatră cioplită, legată cu mortar (din var și nisip) au grosimea de 1,20 m (pe porțiuni restrânse atingând și 1,40), iar adâncimea încăperii subterane este de 3,60-3,70 m față de nivelul actual de călcare. Nivelul păstrat al clădirii este compus din două travee (cu dimensiunile de 2,66 x 17 m) ce au fost acoperite cu bolti semicilindrice din cărămidă. Pe cele două ziduri din lungimea clădirii, cât și pe zidul median se mai păstrează pe alocuri până la cinci asize de cărămidă din aceste bolti. Segmente din boltile prăbușite au fost surprinse în săpătură, în interiorul construcției, la adâncimi variabile.

Zidul median este străpuns de cinci arce realizate din piatră de talie îngrijit cioplită, cu muchii teșite, arce susținute pe trei stâlpi de piatră cu secțiune rectangulară (având dimensiunile de 0,53 x 0,75 m și înălțimea de 0,80 m). Capetele primului și ultimului arc se sprijină pe zidurile de nord și de sud. Înălțimea celor cinci arce este de 2 m, iar deschiderea lor este de 2,70 m. Starea de conservare a zidurilor este bună, în special în ceea ce privește partea de zidărie de piatră, constatându-se că în mai multe porțiuni zidul a fost deranjat de intervenții mai vechi sau de epocă mai recentă; astfel, zidul de pe latura de vest este distrus între 0,48 și 2,23 m adâncime, pe o lungime de 1,30 m, în apropierea colțului de nord-vest; zidul de sud a fost demantelat, pe ambele travee, până la cca. -2,00 m, în timp ce zidul de nord este distrus pe un segment până la -1,50 m.

Între detaliile constructive mai remarcăm că în zidul de vest a fost realizată o oniță și tot aici se găsește și o deschidere trapezoidală, cu adâncimea de 0,80 m, corespunzând, cel mai probabil, unei guri de aerisire.

Accesul în încăperea subterană se realiza printr-un gârlici aflat pe latura de est. Intrarea este marcată printr-un prag de piatră cioplită și un ancadrament realizat în aceeași manieră, din patru pietre de talie: montantul dinspre nord al intrării s-a păstrat in situ, în timp ce piatra dinspre sud se afla răsturnată în fața intrării, iar cele două pietre ce formează arcul au fost descoperite pe nivelul de călcare din beci, răsturnate, la distanță una de cealaltă. Din recompunerea ancadramentului intrării rezultă că golul prin care se pătrundea în încăperea subterană avea înălțimea de 1,50 m și lățimea de 1 m. Pragul gârliciului, realizat dintr-o singură piatră cioplită, este situat la 1,30 m mai sus decât nivelul de călcare din beci; în fața intrării, în încăperea subterană trebuie să se fi aflat două sau trei trepte de piatră sau lemn, care nu s-au păstrat. Gârliciul, având lungimea de 4 m și deschiderea de 1 m, este mai prost conservat decât restul structurii; zidul de pe latura de nord a fost demantelat în întregime, iar paramentul interior al celui de sud este prăbușit pe aproape întreaga lungime. Doar pe un mic segment din apropierea intrării în încăperea principală a beciului se observă golul primelor două trepte, cu o lățime de cca. 0,40 m și o înălțime de 0,20-0,25 m. Treptele gârliciului, în număr de șapte (la care se adaugă pragul intrării din afara clădirii), nu s-au păstrat; se păstrează, urmele acestora, săpate în stratul de pietriș, urme care au putut fi observate atât în profilul median, la secționarea structurii, cât și în plan. Și gârliciul a fost acoperit cu o boltă de cărămidă, așa cum atestă resturile de cărămidă și mortar descoperite în interiorul structurii.

Probabil că de la această clădire sau de la cea cercetată în anii '50 ai secolului trecut provine și piatra identificată în secțiunile VIII, XXI și XXII – piatră cioplită, împreună cu care se afla și o cantitate însemnată de ceramică medievală, cahle și cărămizi – resturile provenite de la demolare fiind împinse, fie la ridicarea casei boierului Crupenschi-Polobic, fie mai târziu, spre marginea platoului.

Urmele unei intervenții târzii, cu distrugerea parțială a zidurilor construcției cu beci se observă pe latura de sud a structurii, unde pietre din zidul inițial au fost utilizate pentru ridicarea a două ziduri de piatră seacă, având lățimea de 0,50 m, aflate în continuarea clădirii, precum și la blocarea, probabil în aceeași perioadă, a golului celui mai sudic dintre arcele din zidul median cu un zid de pietre. Aceste intervenții se leagă, probabil, de frecventarea târzie a construcției, după căderea sa în ruină, într-o etapă în care intrarea inițială nu mai era practicabilă.

Detaliile constructive ale structurii investigate în S. XXIII-S. XXVII se regăsesc întocmai la construcția descoperită în 1954 și în care funcționează Muzeul Curtea Domnească, ceea ce ne îndeamnă să le considerăm ca fiind contemporane. Coroborarea datelor arheologice (ceramica de dată târzie descoperită în umplutura beciului) și istorice (documentele în care este menționată Curtea Domnească) ne permit să concluzionăm că structura cercetată de noi, ridicată spre sfârșitul secolului al XV-lea, funcționează pe parcursul secolului următor și cade în ruină în secolul al XVII. Cercetarea din 2011, adăugându-se la datele mai vechi cunoscute reconstituie încă un segment din ceea ce a constituit pe parcursul secolelor XV-XVI Curtea Domnească de la Piatra.

Note:

1. Vezi Gh. Dumitroaia, A. Corneliu Bătrîna-Milencovici, R. Munteanu, D. Garvăn, V. Diaconu, S. Ceaușu, L. Uță, Piatra-Neamț, jud. Neamț. Punct: Curtea Domnească, CCA 2011, p. 212-214

Abstract:

Within the urban development projects in the area of the site, an area between the park on the northern side of the church "Sf. Ioan", the College" Petru Rareș "and the main building of the City Hall was excavated

325 graves have been uncovered – part of the cemetery which operated during the XVI-XIX around the above mentioned church. Also in this section of the site were intercepted several segments of the wall which surrounded for some time the church property.

As regards the northern plateau, the main discovery is the underground of a stone construction which was part of the medieval Royal Court, identified west of College "Petru Rareș", near the City Hall.

136. Porț, com. Marca, jud. Sălaj

Punct: Corău

Cod sit: 141982.01

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 26/2011, 133/2011

Colectiv: Sanda Băcuet Crișan – responsabil, Ioan Bejnariu, Dan Culic, Dan Băcuet Crișan, Horea Pop (MJIA Zalău)

În campania anului 2011 au fost realizate un număr de 11 suprafețe de cercetare amplasate în general în partea de N a

sitului, zonă care va fi prima afectată de revărsarea de apă. Potrivit documentației beneficiarului din cele 6 ha, cât însumează situl pe teritoriul județului Sălaj, vor fi afectate 2,14 ha, areal care necesită descărcare de sarcină arheologică. Din această suprafață o parte a fost afectată în anul 2004 prin excavarea unei gropi de scos pământ executată de beneficiar, astfel încât neafectată a rămas o suprafață de cca 1,7 ha.

Cele 11 suprafețe au dus până în prezent la descărcarea de sarcină arheologică a unei zone de cca 5000 mp.

În cadrul cercetărilor au fost cercetate un număr de 265 complexe dintre care 238 complexe neolitice, 2 aparținând culturii Coțofeni, 7 complexe au fost atribuite epocii bronzului, 8 Hallstatt (cultura Sentesevekerzug), 2 dacice, sec. I, epoca romană 6 complexe și evul mediu timpuriu 1 complex (sec. VII-VIII).

Din cele 238 de complexe neolitice majoritatea au reprezentat gropi menajere sau gropi de scos lut. Au fost identificate 7 locuințe (6 de suprafață și o locuință adâncită de tip bordei), 2 instalații de foc și 8 morminte dintre care 3 de înhumatie și 5 de incineratie. Majoritatea complexelor sunt atribuite comunității de tip Suplacu de Barcău, doar 8 dintre ele pot fi atribuite grupului Pișcolt.

Exemplificăm descoperirile neolitice de la Porț „Corău” prin cele 8 morminte cercetate.

C45 (M1/2011) - complex de mari dimensiuni, locuință de tip bordei, S6 /2011. Pe marginea nordică a fost identificat la -0,85 un mormant de înhumatie foarte prost pastrat C45/1, câteva vase întregibile și un maxilar fiind tot inventarul complexului. La îndepărtarea resturilor în zona unde probabil a fost depus corpul, a apărut o amenajare de piatră.

C166 (M2/2011) - mormânt de înhumatie? Complexul a fost cercetat în S13/2011, m. 6,8-7,8 /4-5. La nivelul de conturare a fost identificată o piesă zoomorfă, un cap de vițel. La -0,71-0,75 apare un număr de 4 vase întregibile, 2 cupe fără picior și 2 cupe cu picior înalt. 3 vase par grupate și unul separat. În zona vaselor grupate au fost identificate urme de dentiție. La -0,95-1,00 m - apare o cupă cu picior scurt și un fragment de la un vas pe care a fost identificată o daltă. Toate aceste din urmă au fost amplasate tot în zona capului, dacă avem în vedere identificarea dentiției.

C180 (M3/2011) - mormânt de incineratie, cercetat în S13/2011. La adâncimea de 1 m apare o groapă de formă patrulateră care se adâncește foarte puțin până la 1,10. În colțul sudic al gropii au fost depuse resturile cinerare depuse direct în groapă, lângă fiind așezate 2 vase de tip cupă fără picior. Resturile cinerare au fost acoperite cu o substanță de culoare roșie

C230 (M8/2011) - mormânt de înhumatie. Scheletul a fost depus pe fundul unei gropi cu un profil oval cu latura mai îngustă spre nord. S-a conturat la -1m, prin umplutura foarte afânată față de solul mai lutos și compact în care se adâncea. Scheletul depus aproximativ în jumătatea nordică a gropii, așezat pe spate picioarele chircite pe partea dreaptă, cu genunchii la piept. Mâna dreaptă adusă spre umăr, mâna stângă fără conexiune anatomică. Fără inventar.

C256 (M4/2011) - mormânt de incineratie. Cercetat în S15/2011, caroul 3-4/0-1. Resturile cinerare acoperite de o substanță de culoare roșie au fost depuse într-o groapă de mici dimensiuni, redusă la locul de depunere a resturilor cinerare. La marginea vestică a gropii, conturate la -1,07 având fundul la -1,17, apare un fragment de la un vas cenușiu.

C273 (M5/2011) - mormânt de incineratie cercetat în S17/2011, m 9-10/4-5. Resturile cinerare au fost depuse într-o urnă așezată într-o groapă de mici dimensiuni, 0,30 X 0,20, conturată la -0,70 fund la -0,90.

C276/1 - mormânt de incineratie (M6/2011), cercetat în S17/2011, m. 33,6-34/4-5 la adâncime de -0,70 a fost în cea mai mare parte afectat de o groapă C276, astfel că resturile cinerare

au fost împrăștiate. La demontarea oaselor a fost recoltat un vas întregibil care făcea parte din inventarul mormântului.

C277 (M7/2011) - mormânt de incineratie- cercetat în S17/2011, caroul 27-28/4-5, la adâncimea de 0,70m. Nu a fost conturată o groapă a mormântului, resturile cinerare cu urme de substanță roșie, au fost depuse într-o urnă acoperită cu o strachină.

În cazul mormintelor de incineratie pot fi identificate trei modalități de depunere a resturilor cinerare: direct pe sol în gropi de formă rectangulară cu depunerea lângă resturi a inventarului (C180); depunerea resturilor în urnă (C277, C273), depunerea resturilor în gropi de mici dimensiuni (C256).

Mormintele cercetate în S17/2011, au fost depuse aproximativ pe aceeași linie.

Pe ansamblul sitului până în prezent au fost cercetate 23 morminte dintre care 15 de incineratie și 8 de înhumatie [Sanda Băcuet-Crișan]

În campania anului 2011 săpăturile arheologice preventive au dus la descoperirea și a altor complexe arheologice decât cele atribuite neoliticului. Ca și în cazul anului trecut, acestea s-au grupat preponderent în sectorul nord-vestic al suprafeței cercetate, în timp ce în restul zonei, materiale ceramice din alte perioade decât neoliticul, au apărut foarte sporadic.

Pentru prima dată în acest sector au fost surprinse descoperiri de tip Coțofeni, după ce în campania anului 2002 fusese evidențiată o grupare de ceramică de acest tip la circa 100 m mai la sud.

O premieră pentru situl arheologic de la Porț "Corău" o reprezintă apariția unor complexe din perioada târzie a epocii bronzului.

Gruparea de complexe din perioada târzie a primei epoci a fierului, pusă în evidență în campania anului trecut s-a îmbogățit numeric prin descoperirea altor gropi în care ceramica lucrată la roata olarului apare în proporții variabile asociată cu ceramică lucrată cu mâna. În campania acestui an au apărut și primele complexe (gropi) din perioada Latène, dintre care una cu un inventar ceramic deosebit de bogat. Prezența lor poate fi pusă în legătură, ipotetic, cu fortificația dacică de pe "Dealul Cetății" din Marca, care ținea sub control accesul prin trecătoarea Barcăului. Tot pentru prima dată au apărut vestigiile ale prezenței umane din perioada de început a Evului Mediu Timpuriu (sec. VII-VIII) materializate în descoperirea unui cuptor de tip pietrar, adăpostit, se pare, sub o construcție anexă ale cărei urme au fost mai greu sesizate.

Majoritatea acestor complexe s-au conturat foarte sus, după decopertarea stratului de iarbă, în nivelul care până în urmă cu 10 ani fusese arat. Cu excepția amenajării medievale timpurii este vorba doar despre gropi. [Ioan Bejinariu]

În cele 11 suprafețe deschise în anul 2011, au fost identificate și cercetate un număr de 265 de complexe, morminte, locuințe, gropi. Majoritatea complexelor aparțin celor 4 niveluri neolitice sesizate diferit pe traseul suprafețelor deschise (238 complexe neolitice). Distribuția pe alte epoci: 2 aparținând culturii Coțofeni, 7 complexe au fost atribuite epocii bronzului, 8 Hallstatt, 2 dacice, sec. I, epoca romană 6 complexe și evul mediu timpuriu 1 complex (sec. VII-VIII). Din complexe au fost recoltate numeroase vase întregi sau întregibile, vase miniaturale, statuete antropomorfe și zoomorfe, linguri de lut, aproximativ 500 de dălți din piatră, numeros material litic cioplit.

Bibliografie:

I. Bejinariu și colab, Șantierul arheologic Porț „Corău”, CCA 2004, p. 245-247.

Al. V. Matei și colab, Șantierul arheologic Porț „Corău”, CCA 2003, p. 246-248.

Sanda Bacuet Crișan și colab, Șantierul arheologic Porț „Corău”, CCA 2011, p. 215-218

Abstract:

In the archaeological researches from 2011 were discovered 265 archaeological features, 7 neolithic dwellings, 8 graves (3 inhumation graves and 5 cremation graves) and a high number of pits.

137. Râmnicu Sărat, jud. Buzău**Punct: Complexul Brâncovenesc (str. Primăverii nr. 4)**

Cod sit: 44854.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 29/2011

Colectiv: Eugen – Marius Constantinescu – responsabil, Gabriel Ion Stăicuț - responsabil sector, Cătălin Constantin Dinu - responsabil sector (M.J. Buzău)

Cercetarea arheologică preventivă a sitului „Fosta mănăstire Râmnicu Sărat”, situat în Râmnicu Sărat, str. Primăverii, nr. 4, s-a făcut în urma cererii Parohiei „Adormirea Maicii Domnului” Râmnicu Sărat, coproprietara terenului împreună cu Primăria Municipiului R. Sărat, beneficiare ale documentației Restaurarea Complexului Brâncovenesc, monument istoric categoria A, Râmnicu Sărat, județul Buzău, pentru care a solicitat DCPN Buzău emiterea unui aviz, conform prevederilor legale în vigoare. Avizul este prevăzut în Certificatul de urbanism eliberat de Primăria Municipiului Râmnicu Sărat.

Cercetarea arheologică preventivă în punctul situat în Râmnicu Sărat, str. Primăverii, nr. 4 s-a impus datorită faptului că proiectul de restaurare – conservare vizează „Fosta mănăstire Râmnicu Sărat”, monument istoric categoria A, identificat anterior și înscris în Lista Monumentelor Istorice 2010 sub cod BZ-II-a-A-02463, cunoscut și sub numele de Complexul brâncovenesc Râmnicu Sărat.

Primele cercetări arheologice pe suprafața acestui sit au fost executate în anii 1977 – 1986 de arheologul Ion Motzoi – Chicideanu, atunci angajat la fosta Direcție Economică și a Patrimoniului Cultural Național, ulterior desființată.¹ Cercetări ulterioare, din perioada 1991 – 2002, au scos la lumină vestigii arheologice datate în secolele VI – VII și XVII - XIX, densitatea celor din Evul Mediu fiind mare.

Cercetările noastre au urmărit recuperarea informației științifice și a materialelor arheologice, precum și stabilirea sarcinilor ce trebuie realizate prin proiectul de restaurare – conservare.

Situl arheologic „Fosta mănăstire Râmnicu Sărat” / Complexul brâncovenesc R. S., este situat în zona de contact a dealurilor pericarpate de la Curbura exterioară a Carpaților cu Câmpia Română, fiind amplasat pe terasa majoră a râului Râmnicu Sărat și pe piemontul Câmpiei Râmnicului, la 138 / 144 metri altitudine medie față de nivelul Mării Negre.

Primele informații istorice despre edificarea complexului brâncovenesc „Fosta mănăstire Râmnicu Sărat” sunt consemnate de cronicarul Radu Greceanu în „Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod. 1688 – 1714”:

Cap. XL. „Pentru zidiri ce au făcut măriia-sa și alte lucrări carele au săvârșit într-acest an.

Într-acest an al optulea den domnia mării-sale [7205 / 1697], s-au săvârșit și mănăstirea care au făcut măriia-sa la târgul Râmnicului, unde să proslăvește adormirea cei de Dumnezeu născătoare, stăpâniile noastre, care iar den pajiște și den temelie au zidit împreună cu unchiul mării-sale, Mihai Cantacozino vel-spătar, însă mănăstire mare și cuvioasă, cu chilii de piatră și cetate împrejur, pentru că fiindu în locu ca acela de iaste în calea oștilor și mai

mult a tătarilor. Drept aceia au pus măriia-sa nevoiță împreună cu unchiul mării-sale, ce s-au zis mai sus, de o au făcut cu tărie, ca multora scăpare și apărare să fie, care cu mile întărind-o și cu toate cumsăcade împodobind-o, la sfânta și dumnezeiasca mănăstire de la muntele Sinai o au închinat, întru vecinică pomenire.”²

În alt loc, menționează că în al optulea an al domniei sale (1697 / 7205) Constantin vodă Brâncoveanu a construit împreună cu „unchiul mării sale Mihai Cantacozino, mănăstirea sa la târgul Râmnicului, unde se proslăvește hramul Adormirea Născătoarei de Dumnezeu.”³

O altă însemnare: Plecând din Târgoviște și oprindu-se pentru „ospete pă la casele boierilor, spre Sărata au mersu, pre la Mărginenii mănăstirii întâiu, apoi la Mărginenii lui vel spătar, Filipeștii de Pădure, Măgureni, Filipeștii de Praova, umblând spre Scăianii [Boldești – Scăieni, jud. Prahova] au mersu. Și de la Scăiani la Șchei și de acolo la Sărata [Sărățeanca și Merei].

Și de acolo și până la Râmnic la mănăstire, unde măriia sa împreună cu Mihai Cantacozino vel spătar făcuse <mănăstire întărită> unde în ziua de Înălțarea Sfintei Cruci, la 14 ale lui septembrie acolo au fost, veselindu-se cu toți boierii mării sale ... a doua zi au mersu înapoi la Sărata și de acolo ...”⁴

În Istoria de taină a domniei lui Constantin Brâncoveanu, același autor scrie:

Cap. 11. „Aicea însemnez că având domnu ceva răsuflu și cunosând puțină liniște dăspre Poartă, făcând și sfânta mănăstire a Râmnicului și 2 pivnițe dă piatră la Sărata [una la Merei, cealaltă la Nenciuștii pe Muscelanu], s-au îndemnat dempreună cu toată boierimea și cu casa mării sale de au mers tocma până acolo dă le-au văzut (titlul capitolului).

Alaiul domnesc a pornit din Târgoviște la 1 septembrie, a rămas „la moșiile / p. 229 / boierilor Cantacuzinești, apoi a mers la Scăiani (Boldești – Scăieni, jud. Prahova), la vilele mării sale”, unde a stat 5 – 6 zile, „văzând și pivnița ce făcuse acolo la vii”, stabilește să se facă case, „apoi a mers la vilele mării sale la Șchei și de acolo la Sărata. Dă la Sărata iarăși pă ospăț la satele ginerelui mării sale Neculae postelnicul Ruset, care-i dedese dă zestre anume Fundenii i Fureștii. Și dă acolo rugându-l Mănăilă vel șătrar ca să meargă și la satul lui, la Mărăcineni, să-l ospăteze, măriia sa numaidecât au fost bucuroși și au mersu. Unde făcându-i Mănăilă vel șătrar ospăț foarte frumos, s-au sculat și dă acolo și au mers la Sfânta Mănăstire la Râmnece.

Deci, după ce au văzut și Sfânta mănăstire, s-au învârtejit iarăși pă la vilele mării sale Sărata i Șcheii și dă acolo luând în jos, au venit la satul Tomii Cantacozino vel postelnic, Bercenii ... și s-a întors la Târgoviște la 5 octombrie [1706] ...”⁵

Acestea sunt informațiile consemnate de cronicarul Radu Greceanu, omul de casă al domnitorului Constantin Basarab Brâncoveanu, în cele două cronici dedicate binefăcătorului său, confirmate de pisania bisericii, din care rezultă că ansamblul a fost realizat între anii 1691 și 1697.

Documente anterioare vorbesc însă de existența la Râmnicu Sărat a unei biserici încă din ultimul sfert al secolului XVI. Așa cum probează unele elemente arhitecturale descoperite în teren, această biserică era fortificată (vezi mai jos).

Primele vestigii arheologice provenind din zona sitului urban Râmnicu Sărat - strada Victoriei, au fost descoperite întâmplător în anii 1980 - 1985, în urma executării unor lucrări - săpături și excavații - destinate amplasării fundațiilor blocurilor din zona nord a străzii Victoriei. Ulterior, prin săparea fundațiilor altor clădiri în zonă au apărut materiale din secolele XVII - XIX. Alte lucrări edilitare executate pe străzile Avântului, Primăverii, C. Brâncoveanu, T. Vladimirescu, Dezrobirii, Milcov și Mărgăritarului au dus la delimitarea sitului existent în centrul actualului oraș. Odată cu pământul scos din

excavații au fost antrenate unele materiale arheologice - ceramică, unelte din piatră, os și metal, ustensile din fier și bronz, arme din fier, accesorii vestimentare, datând din prima și a doua epocă a fierului - Hallstatt și La Tène, din secolele IV - VII și din Evul Mediu Mijlociu și Târziu, secolele XV - XVIII. De asemenea, au fost semnalate morminte de înhumare din secolele XV - XVIII.

În groapa săpată în anii 1991 - 1992 pentru amplasarea fundațiilor unui bloc din str. T. Vladimirescu colț cu str. Primăverii, la circa 50 m nord-est de zidul de nord al incintei Complexului brâncovenesc, la adâncimea de 6 - 8 m, pe profil a apărut un fragment de tunel boltit din cărămidă, al cărui traseu venea dinspre mănăstire și se îndrepta undeva pe direcția nord-est.

Cu ocazia cercetărilor pentru eliberare de sarcină arheologică a terenurilor situate în str. Victoriei, nr. 113 și 115, unde s-au realizat construcții locuințe cu spații comerciale la parter, aflate în zona de protecție a monumentului „Fosta mănăstire Râmnicu Sărat”, au fost cercetate mai multe complexe arheologice din diferite epoci, inclusiv fundații ale unor construcții medievale. Materialul arheologic descoperit în perimetrul sitului indică funcționarea aici a unor așezări în prima și a doua epocă a fierului, din secolele IV - VII și din secolele XV - XVIII.

În anii 1991 - 2002 au fost executate cercetări arheologice în complexul „Fosta mănăstire Râmnicu Sărat”, publicate parțial.⁶

Prin cercetarea arheologică preventivă executată în incinta Complexului brâncovenesc Rm. Sărat s-a urmărit localizarea și cercetarea acelor complexe arheologice din componența sitului ce au fost amplasate și au funcționat în acest perimetru, stabilirea etapelor edificării complexului, localizarea elementelor de arhitectură care au făcut parte din construcțiile ridicate la comanda și cu finanțarea lui Constantin Brâncoveanu, stabilirea intervențiilor arhitecturale ulterioare, a raporturilor între construcțiile de epocă brâncovenească cu cele din ansamblul original / anterior și cu cele din epocile ulterioare, precizarea unor alte elemente de interes. Am avut în vedere posibilitatea intersectării unor complexe arheologice din secolele XI a.Chr. - II p. Chr., IV - VII, XIV - XVIII.

Pentru executarea cercetărilor au fost practicate 6 secțiuni și 5 casete, cu dimensiunile:

S I = 47,80 x 1,50 m, orientată sud - nord, între zidurile de incintă de sud și de nord ale complexului, la 15 m vest de zidul de incintă est; caroierea s-a făcut la 2 m; în carourile 1 - 5 secțiunea a fost lărgită cu 0,70 m pe latura de est);

S II = 18,00 x 1,50 m, orientată sud - nord, amplasată în dreptul naosului bisericii, sprijinită pe zidul de incintă sud al complexului, în fața turnului pătrat de pe această latură, astăzi clopotniță);

S III = 8,00 x 1,50 m, orientată vest - est, sprijinită pe zidul de incintă est, în fața turnului pătrat de pe această latură;

S IV = 6,00 x 2,00 m, orientată vest - est, sprijinită pe zidul de incintă est, la 3,20 m nord de zidul de incintă sud;

S V = 8,00 x 1,50 m, orientată sud - nord, amplasată peste zidul de incintă sud, în porțiunea unde acest zid a fost complet demantelat, la 11,00 m vest de capătul zidului existent, respectiv la 15,50 m vest de colțul de vest al turnului patrulater de pe latura de sud (clopotnița);

S VI = 18,60 x 1,00 m, traversează clădirea aflată pe latura de nord a complexului, denumită impropriu fosta stăreție; secțiunea este împărțită în trei segmente: S VI A = 1,85 x 1,00 m, traversează holul clădirii; S VI B = 5,10 x 1,00 m, traversează camera alăturată holului; S VI C = 10,00 x 1,00 m, amplasată în exteriorul clădirii și al complexului, pe latura de nord a acestuia, în strada Primăverii, în continuarea segmentelor A și B. În raport cu secțiunea S I, secțiunea S VI este amplasat cu 0,50 m spre est;

caseta CAS 1 = 11,00 x 2,00 m, situată la 0,50 m est de S I, de la zidul de incintă sud;

caseta CAS 2 = 10,00 x 2,00 m, situată la 0,80 m vest de S I, de la zidul de incintă sud

caseta CAS 3 = 2,00 x 1,40 m deschisă pe latura de est a S I, în caroul 11 - 12, pentru dezvelirea mormântului M 1 / 2011

caseta CAS 4 = 1,40 x 1,30 m, amplasată pe latura de est a S I, în caroul 11, pentru cercetarea mormântului M 2 / 2011

caseta CAS 5 = 1,00 x 0,50 m amplasată pe latura de est a secțiunii S II, în caroul 9, pentru cercetarea mormântului M 7 / 2011.

Săpătura manuală s-a executat până la adâncimea de 2,00 / 2,60 m - 4,15 m, până în solul steril arheologic.

Situația stratigrafică în secțiunea S I, magistrala care traversează incinta de la sud la nord, se prezintă astfel:

- între 0,00 - 0,10 / 0,18 m pământ negru recent format; în carourile 4 - 6, 16 - 18, 21 - 24 grosimea acestui strat crește;

- între 0,10 / 0,18 - 0,30 / 0,45 / 0,70 m pavaj din piatră de râu amenajat pe un strat de nisip și pietriș mărunț; pavajul se regăsește în carourile 4 - 24, inclusiv peste resturi de zidării din secolele XVII - XIX, și lipsește numai în carourile 1 - 3, în vecinătatea zidului de incintă sud, unde s-a aflat, începând din secolul al XVII-lea până în secolul XIX, o anfiladă de încăperi;

- în carourile 1 - 3, între 0,10 / 0,18 - 0,30 / 0,80 se află un strat de pământ negru afânat purtat, care suprapune resturile de zidării medievale;

- între 0,30 / 0,45 / 0,70 - 0,90 / 1,40 / 1,90 m, în diferite porțiuni ale secțiunii, strat de materiale din demantelări succesive; în carourile 7 - 8 ultimul nivel de materiale din demantelări se află imediat sub stratul de pământ negru recent format; în carourile 9 - 10, 16 - 17 și 22 - 23 au fost săpate gropi de mari dimensiuni pentru depunerea materialelor din diferite faze de demantelări;

- între 1,00 - 1,70 m strat de pământ cenușiu pigmentat cu cărbune; în unele porțiuni stratul lipsește;

- între 1,00 - 1,30 / 1,50 / 1,80 în carourile 4 - 8, 12 - 24 strat de pământ maroniu - cenușiu tasat, în unele porțiuni pigmentat cu chirpici și cărbune;

- în diferite zone, între stratele menționate apar lentile sau nivele înguste de pământ galben, de nisip sau soluri amestecate;

- în carourile 1 - 3 s-au păstrat pe înălțimi diferite fragmente de ziduri de epocă brâncovenească, fundațiile pe care stau aceste ziduri și fragmente de pardoseli de cărămidă din aceeași epocă;

- în caroul 1, CAS 2, sub fundația zidului de epocă brâncovenească a apărut o groapă anterioară, datând, probabil, din Evul mediu timpuriu, în care a apărut un fragment ceramic cenușiu la roată.

În secțiunea S I și în casele CAS 1 și CAS 2 au fost descoperite două ziduri perpendiculare pe zidul de incintă sud, la distanță de 2,30 m unul de altul, delimitând o încăpere cu dimensiunile de 5,20 x 2,30 m, cu câte o intrare pe fiecare din laturile lungi de est și de vest; încăperea a fost pardosită cu cărămizi, așezate pe un strat de nisip fin, din care se păstrează o suprafață la contactul cu zidul cetății. Cele două ziduri stau pe fundații construite din pietre de râu înecate în mortar, gros de 0,70 m, făcute cu un strat subțire, de 0,10 m, de cărămizi medievale sparte înecate în mortar din var - nisip; fundațiile au fost turnate în șanțuri săpate până în pământul galben.

La 3,10 m nord de zidul de incintă sud, fundațiile celor două ziduri se întretaie cu o fundație oarecum asemănătoare, dar cu unele deosebiri, paralelă cu fundația zidului incintei brâncovenești; aceasta are stratul de cărămizi sparte înecate în mortar gros de 0,30 m, iar în fundația din pietre de râu sunt încorporate cărămizi sparte. Această fundație nu aparține fazei brâncovenești, situația din teren sugerează că a fost turnată cândva înainte de realizarea construcției brâncovenești, respectiv a fundațiilor zidurilor acesteia. Cu mare probabilitate, această fundație aparține fortificației anterioare construcției brâncovenești, datând poate de la sfârșitul secolului al

XVI-lea sau din epoca Matei Basarab, deocamdată nu am descoperit elemente care să permită datarea mai strânsă a acesteia. Și Radu Greceanu știa că aici a fost o fortificație anterioară, căci zice „... iar den pajște și den temelie au zidit ...”⁷, adică din nou a ridicat o cetate ce a existat aici mai înainte și care fusese rasă din temelii.

La 1,30 m nord de această fundație mai timpurie apare altă fundație, asemănătoare ca mod de construcție, peste care stă un zid medieval din cărămizi, păstrat pe 0,55 / 0,60 m înălțime, paralel cu zidul de incintă sud al fortificației brâncovenești. Și între acest zid și zidurile de epocă brâncovenească există unele deosebiri: cele de epocă brâncovenească suprapun exact fundația pe care stau, adică au aceeași lățime ori sunt puțin mai înguste decât aceasta, dar zidul mai timpuriu iese în afara fundației pe care stă cu 0,10 m.

Aceste elemente confirmă existența aproximativ pe același amplasament a unei fortificații anterioare construcției brâncovenești, dar puțin mai mică decât cea din urmă. Constantin Brâncoveanu a extins cel puțin pe laturile de sud și nord incinta, zidul de sud al incintei brâncovenești fiind ridicat la 3,10 m în afara celei anterioare. Fundația fortificației anterioare celei brâncovenești a fost localizată și în secțiunea S II.

Cele două ziduri perpendiculare pe și sprijinite pe zidul de incintă sud, dezvelite de noi, delimitau o încăpere din anfilada de chilii construite de-a lungul acestei laturi a incintei. Chiliile erau acoperite cu bolți semicilindrice din cărămizi, sprijinite pe pereții despărțitori, arcele acestor bolți fiind parțial înglobate / întretesute cu zidul incintei, pe care se păstrează amprentele lor.

Deschiderea capetelor arcelor bolților semicilindrice înglobate în zidul de incintă est indică faptul că încăperile de pe această latură erau de dimensiuni mult mai mari decât cele de pe latura de sud, până la duble, ceea ce ne face să presupunem că pe această latură erau amenajate depozite pentru provizii și materiale, precum și spații cu altă destinație, nu chilii.

Peste bolțile semicilindrice ale chiliilor și depozitelor era amenajat un drum de strajă și de intervenție la nivelul căruia sunt practicate în zidul de incintă guri de tragere; locașurile de încastrare a structurii acestui drum se văd pe zidul de incintă de sud și de est. La circa 2,5 m mai sus de nivelul acestei amenajări, în zid se văd locașurile în care erau încastrate grinzile din lemn ale unui al doilea drum de strajă și ale platformelor de apărare, care se conjuga cu crenelurile din cărămidă.

Zidul incintei brâncovenești are 6,00 m înălțime până la nivelul crenelurilor, iar înălțimea acestora era de 0,80 m, așa cum indică cele păstrate la turnul pătrat de pe latura de sud a incintei (incorporate în zidul clopotniței instalată în acest turn).

În secțiunea S II situația stratigrafică este asemănătoare în parte cu cea din secțiunea S I, dar mai simplă; în apropierea zidului de incintă sud, respectiv a turnului pătrat de pe acea latură (azi clopotniță), nu s-au păstrat resturi de pavaj din cărămizi de la spațiul prin care se făcea accesul la turn în epoca brâncovenească, dar s-a păstrat un zid perpendicular pe zidul de incintă, care flanchează latura de est a intrării, lung de trei metri și înalt de 1,10 m; acesta are o fundație din piatră de râu înecată în mortar fățuită cu un strat de cărămidă medievală spartă înecată în mortar din var – nisip. Spre interiorul incintei, acest zid este adosat unui zid din cărămidă pe fundație din piatră de râu înecată în mortar, paralel cu zidul de incintă; zidul este străpuns de o ușă, amprenta tocului acesteia fiind păstrată în zidărie, care se deschidea către o încăpere cu lățimea de 1,45 m, pardosită cu cărămizi dispuse oblic față de ziduri; cărămizile din pardoseală au fost așezate pe un strat de nisip gros de 0,10 – 0,15 m, deus peste un pavaj dublu din piatră de râu; probabil acest spațiu era un coridor din care se făcea accesul în chiliile adosate zidului și, totodată, în turnul pătrat de pe latura de sud a incintei. Limita nordică a acestei amenajări se află la 5,80 m de zidul de incintă sud. Cândva,

la sfârșitul secolului al XIX-lea sau în prima jumătate a secolului XX, pe latura de nord a acestui zid medieval a fost adosat un zid fără fundație construit din cărămizi de dimensiuni mari, 30 x 15 x 8 cm.

Accesul dinspre interiorul incintei fortificate în turnul pătrat de pe latura de sud (azi clopotniță) a fost blocat cu un zid de cărămizi cândva în cursul secolului XX, când s-a practicat o ușă în peretele de sud al acestui turn, prin care se face accesul în prezent.

Dincolo de limita spre interior a structurilor de ziduri, sub stratul de pământ negru recent se află un strat de materiale din demantelare, deus peste un pavaj din piatră de râu, care la rândul său stă peste alde două nivele cu materiale din demantelare, cel inferior constând dintr-un pământ negru – cenușiu în care sunt amestecate resturi de cărămizi sparte și mortar; sub acesta se află un nivel gros de pământ negru – maroniu, crescut peste stratul de pământ galben / loess, steril arheologic.

În secțiunea S II, în caroul 9, au fost localizate 4 morminte de înhumare, M 7, 8, 9, 10 și o reînhumare multiplă.

În celelalte secțiuni stratigrafia este simplă: sub pământul negru recent apare pavajul din piatră de râu așezat pe un strat de nisip, sub care se află un strat de materiale din demantelări, deus peste stratul de pământ negru – maroniu, format peste stratul de pământ galben, steril arheologic.

În secțiunea S I au fost localizate 6 morminte de înhumare, toate orientate V – E, trei prinse parțial sub profilul de vest, M 3 / 2011, M 4 / 2011, M 5 / 2011 și alte trei, M 1 / 2011, M 2 / 2011 și M 6 / 2011, prinse parțial sub profilul de est al secțiunii. Din lipsă de timp, au fost cercetate / demontate numai mormintele M 1 și M 2, celelalte patru fiind conservate in situ și urmând să fie cercetate / demontate în etapa executării proiectului de restaurare – conservare.

Mormântul M 1, inhumat, matur, orientat V – E, deus în sicriu din lemn de stejar cu capacul fixat cu cuie din fier confecționate manual. A avut ca inventar un nasture din porțelan. Mormântul 2, inhumat, matur, orientat V – E, deus în coșciug din lemn de esență moale, încheiat cu cuie de fier confecționate manual, a avut ca inventar un nasture mic din porțelan. Groapa acestui mormânt a fost săpată într-o groapă umplută cu materiale din demantelare.

În secțiunea S II au fost localizate patru morminte – M 7 / 2011, M 8 / 2011, M 9 / 2011, M 10 / 2011, din care au fost cercetate / demontate numai primele două. Mormântul 7 / 2011, inhumat, orientat V – E, copil (?), deus într-un coșciug din lemn cu capacul vopsit în alb. Mormântul M 8 / 2011, inhumat, copil (?), orientat V – E, deus într-un coșciug din lemn de esență tare (poate exotice?), placat cu benzi de țesătură metalică din bronz (?), fixate cu ținte decorative. Mormintele M 9 și M 10 nu au fost demontate, din lipsă de timp.

În secțiunile S I, S II, S IV și S V au fost cercetate 24 de gropi de forme și dimensiuni variate; dintre acestea, trei – gropile G. 10, 15 și 24, au fost umplute cu materiale din demantelări, iar dintre celelalte numai câteva conțineau materiale arheologice. Groapa G 14, din S I, caroul 22 – 23, a avut în umplutura din pământ negru numeroase fragmente ceramice datând din secolele XVI – XVIII, între care un platou cu monogramă, sfeșnice din lut fragmentare, farfurii, castroane, boluri etc., vetre de lulea din lut, fragmente din recipiente de sticlă; la partea superioară au apărut fragmente din vase de porțelan de import.

În groapa G. 23, din secțiunea S V, au apărut numeroase fragmente ceramice din mai multe forme: farfurii, castroane, străchini, sfeșnice, conductă de olan, precum și fragmente din vase de porțelan de import.

În strat au apărut obiecte din fier: cuie, piroane, scoabe, un otic, un mâner de la un vas rotund, zgură metalică.

În secțiunea S V au apărut patru cochilii de scoică de dimensiuni medii.

În toate mormintele cercetate au apărut multe cuie din fier

executate manual (de fierar). În mormântul 8 / 2011 capacul sicriului era decorat cu patru benzi longitudinale și 4 – 6 benzi transversale împletite (țesute) din fir de bronz, fixate cu ținte decorative din bronz.

În urma cercetărilor executate, considerăm că proiectul de restaurare – conservare se poate executa, cu respectarea următoarelor condiții:

- suprafața incintei va fi decapată până la nivelul solului medieval, respectiv până la nivelul suprafeței fundațiilor de epocă brâncovenească, fiind îndepărtate straturile de materiale din demantelare;

- structurile de zid medieval vor fi consolidate și conservate la nivelul la care se păstrează;

- pe latura de sud a incintei vor fi restaurate / reconstruite 3 – 4 chilii, după resturile de zidării păstrate;

- pe latura de est a incintei se vor restaura / reconstrui 2 – 3 încăperi, după resturile de zidării păstrate;

- va fi refăcut parțial sistemul de strajă și apărare, cu cele două nivele, pe semnele păstrate;

- turnul pătrat de pe latura de sud va fi dezafectat de actuala folosință și va fi restaurat ca turn de apărare;

- fragmentul de zid de incintă sud, demantelat, va fi refăcut până la înălțimea de 3,00 m, pe fundația existentă, localizată în secțiunea S V;

- clopotnița va fi amenajată pe o structură de lemn în apropierea zidului de incintă sud;

- clădirea de pe latura de nord, care găzduiește colecțiile Muzeului Orășenesc, va fi adusă la aspectul din imaginea din perioada 1906 - 1912, prin demolarea părților adăugate după acea dată; va fi restaurată și consolidată, iar în interior se va decapa până la nivelul zidurilor medievale localizate în secțiunea S VI A și B, care vor fi conservate la nivelul pardoselii.

Prin realizarea acestui program de restaurare/conservare, Complexul brâncovenesc Râmnicu Sărat va deveni un obiectiv turistic – istoric de valoare deosebită; totodată, vor fi îmbunătățite condițiile de funcționare a Muzeului Orășenesc.[Eugen-Marius Constantinescu]

Note:

1. Raportul Chicideanu se află în arhiva Institutului Național al patrimoniului, fost INMI, fost DMASI, fost DEPCN.

2. Radu Greceanu, în *Cronici brâncovenești*, București, 1988, p. 76

3. Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod. 1688 – 1714*, București, 1970, p. 116

4. Ibidem, p. 155

5. Radu Greceanu, *Istoria de taină*, București, 1970, cap. 11, p. 228 - 229

6. Florentin - Liviu Cristea, Cercetări arheologice în cadrul complexului brâncovenesc „Adormirea Maicii Domnului” din Râmnicu Sărat. Așezarea prefeudală, Mousaios 4 partea I, Buzău, 1994, p. 253 - 267; Lupu Emil, Date arheologice privind mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului” din Râmnicu Sărat, județul Buzău (secolele XVI – XIX), Mousaios 4, partea I, Buzău, 1994, p. 269 - 309

7. Radu Greceanu, în *Cronici brâncovenești*, București, 19

Abstract:

The archaeological preventive research allowed the localization of the foundations and some of the wall remains from

the Brâncoveanu fortification, which overlaps, in part, the remains of a previous fortification from the 16th century or early 17th century.

The archaeological material confirms an early medieval habitation 4th (?) / 6th – 7th centuries and intense habitation in 16th – 20th centuries.

The fortification from the 16th century or early 17th century was destroyed in an unspecified period and the remains were dismantled when the brancovenian fortification was built.

For the valorification of the remains of medieval constructions the layer of soil deposited in the 19th – 20th centuries (about 0,70 – 0,90 m thick) should be dismantled over the entire surface of the enclosure; also, the medieval walls and foundations should be consolidated and partly restored.

138. Râșnov, jud. Brașov

Punct: Cetate

Cod sit: 40376.01

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 66/2011

Colectiv: Adrian Andrei Rusu – responsabil (IAIA Cluj)

Campania anului 2011 s-a limitat doar la supravegherea unor lucrări de reabilitare, contractate și efectuate la dispoziția beneficiarului. În Cetatea de jos s-au verificat structurile de zidărie care urmau să fie supraînălțate, după prăbușirea lor în anii 2009-2010. Nivelul suprafeței interioare a fost, de asemenea refăcut, cu pământ redistribuit din amenajările fostului antreprenor italian. S-a urmărit traseul unui cablu electric de putere, care să refacă alimentarea cetății (exterioare de est și nord). S-au continuat degajările stâncilor de lângă curtea de est a Cetății de sus. În același sector au fost obținut și materiale arheologice purtate (dacice, medievale și premoderne). Cele mai importante sunt ghiulele de fier (sec. XVII), câteva vârfuri de săgeată, cahle figurate (sec. XVI-XVII).

În Cetatea de sus s-a supravegheat eliminarea unei instalații de lemn putrede și amenajarea unor sifoane de dren (cea mai importantă descoperire, o gardă de sabie, din secolul al XVI-lea). Mai importantă a fost degajarea completă a interiorului Turnului adosat Turnului gotic (în colțul de nord-est). Interiorul a fost umplut foarte târziu, datorită degradărilor din secolul XX. Pe crăpăturile stâncilor au apărut materiale dacice importante (vase întregibile, două fibule, un pinten) și câteva fragmente de cahle din secolul al XV-lea, provenite din dotațiile Turnului gotic (cavaler în turnir, o Răstignire, cu smalt policrom).

Materialul dacic a fost predat spre studiu lui Daniel Cioată de la Muzeul Județean Mureș.

139. Rupea, jud. Brașov

Punct: Cetatea Rupea

Cod sit: 40401.09

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 63/2011

Colectiv: Adrian Andrei Rusu – responsabil (IAIA Cluj), Oana Toda (UBB Cluj)

Arheologia de la Cetatea Rupea s-a derulat în anul 2011 ca parte integrantă a proiectului „Reabilitarea și extinderea infrastructurii orașului Rupea, județul Brașov” din cadrul Programului Operațional Regional, care presupune și ample lucrări de restaurare și refuncționalizare a fortificației medieval-moderne.

Demararea lucrărilor de reabilitare a monumentului (anul 2010) a impus automat și supravegherea arheologică a acestora, constând în principal din degajări ale acumulărilor rezultate din degradarea componentelor cetății în vederea restaurării și refuncționalizării acestora precum și pentru stabilirea unor trasee turistice adecvate și dotarea cetății cu utilități. Faza de lucru a Proiectului a „sărit” peste cercetarea preventivă și procuratoarele de date de proiectare, obligând pe arheologi să deruleze o activitate trudnică, aflată în coasta șantierului de reconstrucție. Sub amenințarea pierderii calendarului de finanțare și a auditului european, fiecare dintre componentele majore ale cetății a trebuit însoțit de o nouă documentație în vederea obținerii „pe bandă” a avizării proiectelor și execuțiilor. În cursul anului 2011, managerul principal de proiect a fost schimbat, necesitând noi aranjamente contractuale.

După ce, în anul 2010, principalele zone vizate au fost drumurile exterioare de acces, platoul din exteriorul cetății (NNV) și incinta Cetății de Jos – incinta IV – (cu obiective concrete Turnurile Porții, Slăninii, Slujitorilor, Casa paznicului, Magazia militară), campania anului 2011 a prevăzut supravegherea amenajărilor de teren din Cetatea de Mijloc (incintele II și III) cu puncte principale de interes istoric, din dreptul porților de acces în incintele III și I (Turnul Pulberăriei – Cetatea de Sus), al Turnurilor Ungrei, Scribilor, Pentagonale, Capelă și al încăperilor adosate laturilor de est și de sud ale incintei II.

Datorită depunerilor masive de pe aproape întreaga suprafață a Cetății de Mijloc, care afectau lucrările de conservare-restaurare la mai toate obiectivele majore amintite mai sus, s-a trecut la sondarea pe cale arheologică a fiecăruia în parte, pentru recuperarea relevanțelor stratigrafice și soluționarea unor aspecte insolite apărute în cazul unora dintre construcții pe parcursul lucrărilor. Motivația acestor intervenții se regăsește în absența unei cercetări arheologice preventive ample care să preceadă demararea proiectului.

În cazul Turnului Capelă prin sondajul S7 (6 x 2 m) s-a avut în vedere degajarea acumulărilor din dreptul intrării de la subsolul construcției, scoțând la iveală o structură de zidărie exterioară tunului cu rol de delimitare și protecție a respectivei zone de acces.

Poarta Cetății de Mijloc și Turnul Ungrei au fost abordate prin sondajele S8 (2,6 x 4,8 m), C11 (5 x 3,8 m), C12 (2 x 1,6 m), C12A (5,5 x 3,5 m) și C13 (4,9 x 2,5 m), rezultând nivelul original de călcare de pe cadrul porții carosabile, precum elemente de zidărie aparținând unor structuri de apărare a acesteia (zidurile surprinse în interiorul incintei III ca flancând poarta, cu datare în perioada modernă) și unei faze inițiale a Turnului Ungrei (dezvelite în incinta IV), anterioare construirii zidului de incintă care astăzi face legătura cu Turnul Pentagonale (cu posibilitate de datare la finalul perioadei medievale).

C6 (2,5 x 2 m) a urmărit clarificarea relației dintre Turnul Scribilor și zidul estic al incintei II sondând totodată și intrarea parțial obturată de la subsolul turnului. A fost observată o fază timpurie a incintei II, anterioară construirii turnului (secolul al XV-lea), suprapusă de către acesta din urmă. Zidăria în discuție a fost regăsită și la fundația laturii de sud a Turnului Pentagonale, în cadrul S10 (8 x 3,5 m), parțial servind drept fundației atât pentru noul zid de curtină, cât și pentru cel al turnului.

Pe traseul incintei II, au fost practicate câteva sondaje în funcție de necesitățile impuse de coborârea nivelului de călcare prin înlăturarea depunerilor târzii. Astfel, pe latura estică C7 (3,2 x 2 m) a scos la iveală un zid adosat curtinei și o podea lutuită aparținând uneia dintre construcțiile semnalate în această zonă pe planul

cetății de la 1900, astăzi dispărute, totodată surprinzând și aici la nivelul fundațiilor un traseu ușor diferit al incintei în faza sa veche de funcționare. O altă încăpere (cu podea din lut și ziduri legate cu mortar și lut) a fost dezvelită pe latura sudică a incintei prin C8 și C8A, observându-se că acest gen de construcție reprezintă o inserție arhitecturală târzie, deoarece suprapune niveluri de depunere cu material aparținând secolului al XVII-lea. C 10 (3 x 2 m) a furnizat date referitoare la succesiunea depunerilor stratigrafice din imediata vecinătate a stâncii pe care este ridicată Cetatea de sus. Pe latura vestică a Cetății de Mijloc (incinta II) s-au practicat C16 (4,85 x 4,5 m) și S9 (6 x 2,5 m), oferind date despre relațiile dintre incintele II și III ale fortificației (C16), respectiv despre unul dintre turnurile demolate ale cetății (S9), surprinzându-se intrarea la primul nivel al acestuia și o podea lutuită.

Un sondaj (2,6 x 2,5 m) s-a efectuat la accesul spre incinta I (Cetatea de sus), pentru obținerea nivelului de călcare original de pe cadrul porții Turnului Pulberăriei. Depunerile de pe cadrul porții sunt toate de dată târzie (contemporane), însă s-a putut observa și la nivelul fundațiilor prima fază de funcționare a turnului.

Unicele sondaje realizate până acum în Cadrul Cetății de sus sunt reprezentate de către casetele C14 (1,5 x 1 m) și C15 (1,8 x 1,5 m), practicate la exteriorul, respectiv interiorul încăperii cunoscute sub numele de Camera de sus, pentru obținerea cotelor de fundației.

Tot „din mers” arheologia a impus refacerea proiectelor pentru Turnul porții de intrare, pentru protecția împotriva căderilor de stânci de bazalt, pentru necesitatea acoperirii ori realizării unor noi soluții de acoperire la componente diferite de cele inițial avute în vedere.

Exceptând vestigiile medievale și moderne, unele dintre sondaje (cele practicate în zona Turnului Ungrei și a Turnului Pentagonale) au surprins și nivelul de locuire preistoric (epoca bronzului, cel mai probabil cultura Coțofeni). Singurul complex identificat pare să fi fost o groapă menajeră (în cadrul C11), recuperarea sa fiind însă parțială, datorită deranjării ei de către construcțiile moderne.

Materialele recoltate constau în principal din veselă ceramică modernă (secolele XVII-XIX), medievală (secolele XV-XVI – incinta II), fragmente de cahle de sobă (secolele XVI-XVIII), piese din fier (gloanțe de archebuză, vârf de sulță, cuțite etc.), monede (perioada modernă), nivelul preistoric furnizând material ceramic (veselă, greutăți pentru războiul de țesut?) și un răzuitor din os.

Abstract:

The 2011 archaeological campaign at „Cetatea Rupea” (Brașov County) was part of the extensive monument rehabilitation work. It primarily aimed for the retrieval of any useful archaeological information during the construction diggings as well as for the clarification of special or rather problematic features related to certain architectural parts of the ensemble. Therefore a series of trenches were able to identify various unknown construction phases in the cases of the Ungrei, Pentagonale and Scribilor towers as well as an earlier phase of the II precinct, drawing out the possibility of dating it before the 15th century, as though until now. The ground plan of an already demolished tower was also revealed. Some data was obtained regarding the small constructions spotted by the 1900 Saxon plan of the fortress lining up along the II precinct.

140. Satu Mare, jud. Satu Mare**Punct: Piața J. Calvin**

Cod sit: 136492.01

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 41/2011

Colectiv: Szöcs Péter Levente- responsabil, Diana Iegar, Zoltan Kadas (MJ Satu Mare)

Primăria municipiului Satu Mare a demarat lucrări de reparații capitale a carosabilului pe P-ța Jean Calvin și str. M. Viteazu. În cadrul acestor lucrări s-au înlocuit conductele utilităților care sunt pe traseu. Aceste lucrări presupun săpături mai adânci de 50 de cm de NC. În cursul săpării mecanice a șanțului conductei au fost descoperite oase umane, unele fiind păstrate in situ, în poziția anatomică. S-a impus cercetarea și salvarea acestor complexe arheologice în cadrul supravegherii arheologice. Beneficiarul lucrărilor de reabilitare, primăria municipiului Satu Mare, a solicitat asistența de specialitate din partea Muzeului Județean Satu Mare.

Zona se află în incinta orașului medieval Satu Mare. Potrivit documentelor cartografice de epocă, strada M. Viteazu era strada principală al orașului în cursul evului mediu. Piața J. Calvin s-a format prin lărgirea străzii M. Viteazu, are o curbă ușoară și se află la intersecția cu str. Ștefan cel Mare, care reprezintă axa transversală a orașului medieval. Pe această traseu trecea ruta comercială peste vadul Someșului. La intersecția celor două străzi, în centrul piațetei a fost ridicată în evul mediu biserica parohială a orașului. Conform uzanței generale al epocii, cimitirul orașului a funcționat în preajma bisericii.

În cursul supravegherii arheologice au fost identificate 26 morminte umane păstrate in situ, precum și o serie de alte oase umane în poziție secundară, provenind din morminte deranjate de intervenții ulterioare (sec. XVI-XX). Cele 26 de morminte s-au păstrat fragmentar, lipsa unor părți mai mici sau mai mari ale scheletelor datorându-se intervențiilor ulterioare (inhumații sau lucrări mai recente). Scheletele sunt întinse pe spate, orientate cca. est-vest. Măinile au fost așezate pe șold sau întinse lângă corp. Au fost recuperate schelete care aparțineau ambelor sexe și din toate grupuri de vârstă a populației. S-a observat în unele cazuri urma sicriilor de lemn (pelicule de lemn corodat și degradat) precum și accesorii d sicriu: podoabe, fragmente mici de închizătoare, precum și cuie de sicriu. Inventarul mormintelor este deosebit de sărac și, în afara pieselor care aparțineau sicriilor, sunt în mod exclusiv fragmente păstrate din vestimentație, respectiv accesorii vestimentare: potcoave de cizmă, podoabe de păr, textile cu fir metalic.

Vestițiile recuperate nu oferă date concludente pentru o datare și atribuire precisă. Contextul general al sitului, caracteristicile stratigrafiei, a materialului arheologic descoperit în poziție secundară, permit o datare mai largă: cea a secolelor XVI-XVIII. Inhumații mai timpurii, aparținătoare cimitirului medieval nu s-au păstrat în această zonă. În acest sens, mormintele reprezintă orizontul mai recent al cimitirului care funcționa în preajma fostei biserici parohiale, pe amplasamentul căruia se află azi Biserica Reformată cu Lanțuri.

Abstract:

Rehabilitation work of the J. Calvin square and M. Viteazu Street led to the incidental discovery of human remains. The area was the center of the medieval urban settlement of Satu Mare, the former parish church with its cemetery functioning here. On the place of the former parish church the Calvinist Church "with chains" was built at the beginning of the 19th century. During the rehabilitation works 26 burials were identified belonging to the most recent horizon of the cemetery: 16th to 18th centuries.

141. Secu, oraș Bicaz, jud. Neamț**Punct: Schitul Nifon al Mănăstirii Secu**

Cod sit: 121037.05

Colectiv: Costică Asăvoaie, Bogdan Minea (IA Iași), Vitalie Josanu (I.P.J. Neamț), Cosmin Niță, Beatrice Frunză (absolvenți UAIC Iași)

În urma semnării descoperirii ruinelor unui complex arhitectonic necunoscut al cărui element principal (biserica de plan triconc) se păstrează în elevație până la 2-2,3 m, aflat la cca. 300 m vest de Schitul Nifon aparținând Mănăstirii Secu și a propunerii venite din partea domului Vitalie Josanu, precum și beneficiind de deschiderea și implicarea starețului arhim. Vichentie Amariei au fost inițiate primele cercetări de suprafață în cursul lunii iunie 2011. Cu această ocazie în preajma bisericii au fost identificate și alte ruine, sugerând existența unui complex de construcții și posibilitatea existenței unui ansamblu de clădiri (chilii).

În perimetrul în care este situat vechiul complex monahal, nefiind reperat din punct de vedere documentar (a se vedea în acest sens ultima monografie Mănăstirea Secu o veche și nestinsă candelă în Munții Neamțului, editura Trinitas [Iași], 2006, p. 14, „Schitul Nifon, cu hramul Buna Vestire, întemeiat de Ieroschimonahul Nifon de la Mănăstirea Secu, în anul 1690” și p. 33: Icoana Maicii Domnului – Ciprioata a fost mutată de la Cetatea Neamțului în anul 1718 la Biserica Schitului „Sfântul Nifon” până în anul 1758) și legal până în prezent se intenționa efectuarea unor activități silvice de extragere de masă lemnoasă care agrava riscul distrugerii unei părți importante din complex.

După parcurgerea etapelor procedurale privind anunțarea descoperirii și solicitarea autorizației de cercetare arheologică a fost începută cercetarea propriu-zisă, în data de 22 august 2011. Însa în momentul derulării cercetării s-au impus două elemente:

- Neînregistrarea până în prezent ca monument istoric a ruinelor din apropierea actualului Schit Nifon;
- Promptitudinea părintelui stareț, arhim. Vichentie Amariei, care a pus la dispoziție toate documentele necesare pentru obținerea Autorizației de supraveghere arheologică.

Pe lângă eliminarea pericolului de degradare expus mai sus, o altă prioritate a comanditarului era de a obține câteva elemente de datare în vederea rescrierii pisaniei noului Schit Nifon cu hramul Sfânta Treime care a fost sfințit la data de 18.09.2011.

Convenția stabilită cu Mănăstirea Secu – în condițiile posibilităților financiare limitate ale obștii monahale - a avut în vedere următoarele:

Institutul de Arheologie Iași, reprezentat prin CS III Costică Asăvoaie, responsabil științific de șantier, împreună cu ceilalți colaboratori să beneficieze de cazare și masă, precum și de decontarea contravalorii transportului către locurile de domiciliu;

Mănăstirea Secu să asigure forța de muncă necesară pentru efectuarea săpăturii arheologice ;

Reprezentantul Institutului de Arheologie s-a angajat, fără parcurgerea etapelor birocratice, că va asigura suportul științific și autoritatea morală pentru desfășurarea cercetării arheologice, având și girul Consiliului Științific al Institutului.

În acest scop a fost alcătuit următorul colectiv de cercetare: CS III Costică Asăvoaie, responsabil științific de șantier , arheolog expert, cod : AM-E-010; Vitalie Josanu, arheolog debutant cod : AM-D-609, ofițer de poliție în cadrul IPJ Neamț specializat în domeniul protejării patrimoniului cultural național, acesta fiind inițiatorul cercetării arheologice; Bogdan Minea, conservator la Institutul de Arheologie Iași; Cosmin Niță, absolvent al Facultății de Istorie

la Universitatea 'Al. I. Cuza' Iași; Beatrice Frunza, absolventă a Facultății de Istorie la Universitatea 'Al. I. Cuza' Iași. Iar în problemele de administrare pe șantier a fost delegat, din partea Mănăstirii Secu, părintele Ghenadie Trifan.

Lucrările propriu-zise au debutat prin efectuarea de măsurători primare ale elementelor depistate inițial în teren (biserica, ruinele de pe latura de vest și conglomeratele din pietre ce vadesc urme de ecarisare de pe latura de nord).

Biserica de plan triconc pe interior are următoarele dimensiuni:

- Lungimea spațiului interior pe axul central – 20.55 m;
- Adâncimea absidei altarului – 3,75 m;
- Grosimea piciorului Arcului de Triumf, pe latura de nord – 0,83 m;
- Lățimea proscomediei – 1,35 m;
- Lățimea diaconiconului – 1,35 m;
- Grosimea piciorului Arcului de Triumf, pe latura de sud – 0,83 m;
- Deschiderea absidei altarului – 4,75 m;
- Deschiderea între pilonii Arcului de Triumf – 3,82 m;
- Din colțul de vest al Arcului de Triumf până la decroșul absidei de nord – 1,60 m;
- Deschiderea absidei de nord – 3,50 m;
- Lungimea zidului nordic păstrat în elevație de la absidă până spre vest – 5.50 m;
- Din colțul Arcului de Triumf până la decroșul de est al absidei de sud – 1.70 m;
- Deschiderea absidei de sud – 3.27 m;
- Lungimea zidului sudic păstrat în elevație de la absidă până spre vest – 5.90 m;
- Deschiderea naosului la cca. 1m față de pilonii Arcului de Triumf – 5.20 m;
- Deschiderea la punctele maxime de decroș ale absidelor laterale – 7.20 m;
- Deschiderea pereților laterali ai naosului la punctele vestice de pornire a absidelor – 5.22 m;
- Deschiderea pereților laterali ai naosului la distanța de 4 m față de punctele vestice de pornire a absidelor – 5.35 m;

Dimensiunile pronaosului sunt aproximative deoarece nu a fost decopertat în întregime, pentru acest lucru este necesară efectuarea de săpătura arheologică sistematică. Dimensiunile sunt următoarele:

- Deschiderea intrării dinspre naos spre pronaos – 1.60 m;
- Deschiderea intrării dinspre pronaos spre naos – 1.00 m;
- Lățimea pronaosului pe extremitatea de est – 6.70 m;
- Lățimea pronaosului pe extremitatea de vest – 6.70 m;
- Lungimea zidului de nord – 3.20 m;
- Lungimea zidului de sud – 3.20 m;
- Deschiderea intrării de vest – 1.20 m.
- Dimensiunile grosimii zidurilor :
- Ax altar – 1.60 m;
- Decros ax altar – 0.80 m;
- Diaconicon – 1.85 m;
- Nișă diaconicon – 1.60m;
- Arc de triumf pe latura de sud – 2.40 m;
- Extremitatea estică a absidei sudice – 1,90 m;
- Extremitatea vestică a absidei sudice – 2,00 m;
- Decroș maxim al absidei sudice – 1,70 m;
- Extremitatea vestică a zidului de nord păstrat în elevație – 1,75 m;
- Latura de nord a zidului de vest ce desparte naosul de pronaos – 1,50 m;
- Latura de sud a zidului de vest ce desparte naosul de pronaos – 1,50 m;
- Latura de nord a pronaosului - 1,00 m;
- Latura de sud a pronaosului – 0,80 m;

Zidul de vest al pronaosului – 0,80 m.

După evaluarea preliminară prezentată Mănăstirii și o discuție cu reprezentanții Ocolului Silvic al Mănăstirii Neamț s-a reușit amânarea operațiunilor silvice amintite mai sus și începerea executării unor sondaje arheologice pentru a se găsi repere care să folosească la întocmirea dosarului de clasare a sitului ca monument istoric și pentru a încerca să satisfacem cerința comanditarului de a identifica câteva elemente de datare a vechiului schit. În acest sens s-a pornit de la premisa (bazată și pe informații orale locale) că ar putea exista o inscripție vizibilă încă prin anii 1970 și s-a hotărât efectuarea unor sondaje, dat fiind și faptul că dosarul pentru obținerea autorizației de săpătura arheologică fusese înaintat.

În perspectiva unei viitoare săpături sistematice s-a decis inițierea unui capăt de secțiune (S1) dinspre extremitatea de est a încăperii bisericii (acolo unde există o excavație de prin anii 1990, în acel loc după unele mărturii orale acesta ar fi fost ultimul loc unde ar fi fost așezată inscripția pomenită mai sus). Ulterior au fost deschise casele din zonele intrărilor unde „cel mai probabil” s-ar fi putut identifica criteriile de datare.

Pe parcursul săpăturii s-a constatat că biserica a avut o intrare inițială pe latura de sud, într-o fază de existență anterioară construirii pridvorului, care a fost obturată în următoarea etapă de construcție.

Din punct de vedere stratigrafic nu s-au constatat, la nivelul sondajelor executate niveluri majore de construcție/reconstrucție; în schimb au fost înregistrate următoarele adâncimi de fundare:

- Intrarea în naos: -1,30 m;
- Intrarea în pronaos: -1,15 m;
- Intrarea inițială pe latura de sud (caseta – C. 3) : 2,74 m.

Sărăcia materialului arheologic recoltat (câteva piroane și cuie din lemn) ca și a elementelor stratigrafice definitorii au condus la concentrarea atenției pe calitatea liantului și asupra elementelor de structură ale zidăriei externe; existența pilăștrilor angajați de pe exterior și a unui brâu de patru asize de cărămidă, parte din ele păstrând smălț de culoare verde, la nivelul nașterii pomeniților pilăștri. Alături de planimetrie sugerează o construcție de secol XVII-lea (cu precadere a doua jumătate).

În cursul studierii paramentului s-a observat că există cărămidă smălțuită atât întreagă cât și fragmentată în poziții atipice; acest detaliu poate sugera o eventuală reconstrucție, cel puțin la nivelul elevației. Dacă se are în considerare, față de ceea ce s-a expus mai sus și obturarea intrării inițiale dinspre sud precum și adosarea pridvorului se poate avansa – ca ipoteză de lucru pentru viitor – că monumentul pus în discuție a avut trei etape de reconstrucție în existența sa. Se speră ca mai multe detalii să poată fi oferite de către arhitecții abilitați în descifrarea și restaurarea de monumente istorice.

În ceea ce privește ruinele de pe latura de vest a complexului s-a considerat că este necesară o curățire a resturilor de vegetație forestieră ca și a literei pentru o descifrare inițială a rolului acestora.

S-a constatat cu această ocazie că există mai multe fundații de încăperi din piatră, amestecate sporadic cu fragmente de cărămidă smălțuită, legată cu un mortar de slabă calitate, care sugerează că aici ar fi existat chilii cu elevație din material ușor (probabil lemn). Este interesant faptul că după degajarea literei s-a constatat că unul dintre ziduri a intersectat un cuptor cu boltă prabușit. De altfel pe parcursul cercetărilor de suprafață au mai fost depistate, spre extremitățile de sud-vest ale terasei urmele a încă trei cuptoare din cărămidă. Tot cu ocazia cercetărilor de suprafață și a micilor sondaje dar și pe baza informațiilor orale ale localnicilor, a fost depistată o fântână cu zid din piatră, de diametru de 1,00 m.

Toate acele descrise mai sus sugerează existența aici a unei așezări monahale care a avut se pare trei etape de reconstrucție

majoră, care depășește condițiile știute pentru un simplu schit și care presupune dezvoltarea aici a unui șantier arheologic de săpătură sistematică.

În acest sens s-au întreprins următoarele demersuri:

S-a încheiat un Protocol între Institutul de Arheologie Iași și Mănăstirea Secu;

Avându-se în vedere zona forestieră care implică și supunerea la regimul silvic s-a convenit ca forurile competente Ocolul Silvic al Mănăstirii Neamț să dispună extragerea sistematică a masei lemnoase în funcție de evoluția săpăturii;

S-a înaintat dosarul pentru clasarea sitului la Comisia Zonală a Monumentelor Istorice;

S-a înaintat cererea pentru eliberarea Autorizației pentru săpătură arheologică sistematică;

Se va organiza un simpozion „Arhitectura medievală religioasă în Moldova”, unde vor fi invitați specialiști în domeniu.

Urmează ca intențiile expuse mai sus să se concretizeze iar „misterul” să fie dezlegat și să contribuie la o mai bună cunoaștere a locașurilor monahale (cel puțin) din vechea Țară a Moldovei.

Abstract:

The present report is the result of an archaeological investigation which was required because of the forest fittings in the area of the “Secu” Monastery and which came as a reply to the present Monastery’s Administration’s desire to preserve a number of ruins not yet accounted in any registry of the Romanian state.

This study reveals what has been established to the present moment through a survey done after digging and removing forest residues.

The need of an archaeological intervention is also required by the lack of bibliographic resources. In this respect, the last monograph – “Secu Monastery. An ancient unextinguished candle of Neamt Mountains”, ed. Trinitas, [Iasi], 2006 – is illustrative; p. 14: “Nifon hermitage, having the Annunciation as its dedication day, founded by the hermit Nifon from Secu Monastery, in 1690”; and p. 33: “The icon of the Lady the Cypriote was moved from Neamt Fortress to the church of Saint Nifon Hermitage in 1718, where it remained until 1758.”

The research team’s intention is to develop the archaeological site systematically.

142. Sibiu, jud. Sibiu

Punct: str. 9 Mai

Cod sit: 143469.02

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 121/2011

Colectiv: Petre Beșliu Munteanu, Claudia Urduzia. (MN Brukenthal)

Săpăturile de cablare din toamna anului 2011 ne-au permis câteva observații asupra schimbărilor în aliniamentul caselor și asupra stratigrafiei terenului. Locurile unde se aflau Biserica Minorităților și Biserica Sf. Elisabeta au fost cercetate arheologic. A existat asistența arheologică la săpăturile de cablare anterioare.

Aliniamentul caselor pare a nu se fi schimbat. Unele clădiri păstrează structuri de zidărie, chiar frontoane din Evul Mediu sau din perioada premodernă. Schimbări au privit doar recompartimentarea corpului de clădire de locuit dinspre stradă și extinderea spre curte a spațiilor anexe, realitate observată la casa cu numărul 10 de pe această stradă. Sunt câteva exemple care par a fi excepție de la regulă:

- casa cu nr. 28. Vechea casă avea aliniamentul cu 1,10 m în fața celei actuale. Zidul casei vechi era din cărămizi, fiind vizibil până la -0,80 m. În colțul încăperii se afla o oală de bucătărie cu gura în jos. Fundația casei a intersectat un strat de depunere cu arsură vizibil la -0,80 m;

- casa cu nr. 7. Fundația vechii case ieșea din frontul actualei case pe o lungime de 6,40 m. Fundația era din piatră și cărămizi și se adâncea de la -0,60 m de nivelul actual de călcare. Construcția veche a fost distrusă prin incendiu;

- casa cu nr. 23, la limita cu casa nr. 21. Zid din cărămizi late de 6 cm, aflat la 2,50 m de aliniamentul actual. La colțul zidului lung de 3 m a fost fixată în fundație o piatră mare. Stratul de construcție este la 0,40 - 0,50 m de nivelul actual. În fața intrării actuale de la casa nr. 23, la 0,60 m de frontul actual se află un zid de 0,26 m lățime. Stratul lui de demolare este la -0,30 - -0,40 m față de nivelul actual, iar nivelul de construcție la -0,40 - -0,45 m.

În general, sub cota de săpătură (-0,80 m), în șanțul aflat la -0,50 - -1,50 m de zidul caselor există un strat de pământ negru, mâlos, iar deasupra nivelul de pietriș cu urme de materiale de construcție. Nivelul de pământ mâlos este observabil de la adâncimea de -0,50 - -0,60 m.

În terenul adiacent casei cu nr. 26, între -60 - -0,80 m am văzut un strat de pământ cu arsură, suprapus de nivelul de construcție al casei. Și la casa cu numărul 7 a fost evident un strat de arsură la adâncimea de 0,60 m și sub el pigmenți de mortar.

La intersecția dintre străzile 9 Mai și Felinarului a fost evident un strat relativ consistent (-0,40 m - - 0,80 m) de pământ brun-mâlos cu fragmente ceramice medievale.

Urme de pavaj din pietre de râu am observat în zona casei cu numărul 1, la adâncimea de 0,40-0,50 m.

Materialul arheologic a constat dintr-o oală fragmentară postmedievală, fragmente ceramice medievale și postmedievale și oase de animale.

Aliniamentul caselor de pe strada 9 Mai, o arteră importantă a orașului medieval, nu s-a schimbat până astăzi.

Urmele de construcții descoperite (zidării superficiale din cărămizi) aparțin unor spații comerciale deschise, amenajări specifice caselor de negustori aflate pe terasa superioară a orașului. [Petre Beșliu Munteanu]

Abstract:

In the ditches excavated from industrial purpose in 9 Mai Street from Sibiu, we saw that the alignment of the buildings did not change excepting two buildings with medieval commercial space behind. A pot in normal standing position was uncovered in one of this commercial space.

143. Sita Buzăului, com. Sita Buzăului, jud. Covasna

Punct: Cremenea - Malu Dinu Buzea

Cod sit 63697.13

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 271/2011

Colectiv: Marian Cosac – responsabil, George Murătoareanu (UV Târgoviște), Dan Lucian Buzea (MNCR), Alexandru Radu (DCPN Dâmbovița)

Așezarea paleolitică de la Malul Dinu Buzea este plasată la intrarea în satul Cremenea, pe latura estică a sa, pe o presupusă terasă a Buzăului, la o altitudine absolută de 740 m. Situl fost

descoperit și cercetat inițial de Marton Roska, în campaniile din anii 1924, 1926 și 1928. Inițiativa a fost reluată de o echipă aflată sub coordonarea lui C.S. Nicolăescu-Ploșșor, în anii 1956 (secțiunile 1-7) și 1957 (secțiunile 9-16), pentru ca Al. Păunescu, în 1960 (secțiunile 17-18) și 1961 (secțiunile 19-20), să continue acest demers. În anul 1973 M. Cărciumaru a prelevat din profilul secțiunii 17 probele necesare efectuării analizei polinice.

În momentul de față suprafața aferentă așezării paleolitice de la „Malul lui Dinu Buzea” este parțial afectată de ridicarea pe latura de sud a unei construcții.

Intrigați de situația succesiunii culturale menționate de cercetările anterioare, respectiv existența a două sau chiar trei tradiții culturale distincte, ce acopereau un vast palier cronologic, dar și de existența unei situații inedite pentru o așezare paleolitică din România din punct de vedere pedologic, anume existența solului poligonal, am considerat că este necesară reluarea cercetării arheologice.

Ca urmare, din vara anului 2010, situl Malul Dinu Buzea a devenit șantier școală, în vederea efectuării stagiului de practică arheologică pentru studenți de la specializarea Istorie, din cadrul Facultății de Științe Umaniste, Universitatea Valahia din Târgoviște. Cercetarea arheologică s-a efectuat în anul 2010 în parteneriat cu Muzeul Carpaților Răsăriteni – Sfântu Gheorghe și Complexul Muzeal Curtea Domnească – Târgoviște, iar în anul 2010 doar cu instituția din Sfântu Gheorghe.

Din analiza rezultatelor cercetărilor anterioare am decis în anul 2010 deschiderea unei secțiuni cu indicativul XXI, cu o suprafață de 3 x 2 m, împărțită în șase carouri cu latura de un metru, iar în anul 2011 a secțiunii XXII, cu o suprafață de 3 x 3 m. Acestea sunt plasate în partea nordică a sitului, între secțiunile 8-10 și 17, în partea terminală a presupusei terase.

Săpătura arheologică s-a realizat prin raportarea materialului la un punct 0 unic, în vederea identificării facile a celor trei concentrări de materiale litice preistorice menționate de C.S. Nicolăescu-Ploșșor și Al. Păunescu. Am decis ca săpătura să se execute în pase mecanice variabile, între 5 și 10 cm, variabilitate condiționată de concentrarea materialului în plan orizontal. Întregul sediment recuperat a fost trecut prin sită, dar cu rezultate neconcludente. Înregistrarea materialului arheologic s-a realizat prin raportarea la trei coordonate (x, y, z), pe carouri cu latura de 1m, cu înregistrarea poziției pe fișă milimetrică, dar și fotografierea acestora. Am optat pentru această modalitate de recuperare și înregistrarea a materialului arheologic, în intenția facilitării creării unei baze de date cu referire la repartitia spațială a artefactelor.

Sucesiunea orizonturilor de sol A – Ea – Bt – C și caracterul glosic al trecerii dintre acestea (trecere sub formă de limbi sau pene) ne-a sugerat ideea că avem de-a face cu prezența albeluvisolului (AB) în cadrul sitului de la Malul Dinu Buzea. Acest sol, în prezent, realizează tranziția între luvisoluri și podzoluri și deține 1,9 % din suprafața totală a solului în climatul temperat răcoros, în special sub pădure (Stadnic, 2010, p.85).

Principalul indicator al prezenței acestui tip de sol moștenit l-a constituit culoarea orizonturilor de sol și prezența penelor verticale.

Determinarea culorilor cu ajutorul determinantului Munsell (atât la profil cât și asupra probelor recoltate) a oferit următoarele rezultate: Ao (10 YR 4/3); A/Ea (10 YR 5/4); Ea (10 YR 5,5/6); Ea/Bt (7,5 YR 4/4); Bt (10 YR 4/4). Dincolo de aceste orizonturi, la adâncimi mai mari de 150 cm au fost identificate materialele parentale reprezentate în acest caz de alternanțe de nisipuri și pietrișuri, cu o structură în solzi, caracteristică pentru conurile de dejecție.

Materialul arheologic – secțiunile XXI și XXII.

Din secțiunea XXI au fost recuperate 120 de piese prelucrate și 122 de fragmente rezultate în urma procesului de gelifracție, precum și galeți cu dimensiuni variabile din gresie, iar din secțiunea

XXII 83 de piese prelucrate, 157 produse gelive și 58 de galeți. La o primă observație se constată asociația în plan orizontal a utilajelor litice cu produse gelive și galeți, dar și absența unei discontinuități a repartiției acestora în plan orizontal, fapt ce nu confirmă existența în suprafețele cercetate a mai multor nivele ocupaționale separate de cezuri stratigrafice. Materialul litic prelucrat este caracterizat de un microlitism evident, realitate ce indică apartenența tradiția culturale de la Malul Dinu Buzea la o etapă târzie a paleoliticului superior. Prezența pe verticală a materialului litic, până la adâncimea de 100 cm., se datorează existenței la baza nivelului gălbui – lutos, în care se constată concentrarea materialului litic prelucrat și a produselor gelive, a unui sol poligonal, evidență remarcată și de cercetările anterioare.

Anexa 13

Bibliografie:

Nicolăescu-Ploșșor, C.S., Pop, I., (1959), Cercetările și săpăturile paleolitice de la Cremenea și împrejurimi, Materiale și Cercetări Arheologice 6, 1959, p. 51-56;

Păunescu, Al., (1966), Cercetări paleolitice, SCIV 17, 2, 1966;

Roska, M., (1924), Recherches préhistorique pendant l'année 1924, Dacia 1, 1924, p. 297-316;

Idem, (1930), Notă preliminară asupra cercetărilor paleolitice făcute în Ardeal în cursul anului 1928, Anuarul Institutului Geologic al României 14, 1929, „Cartea românească”, 1930, p. 79-97;

Stadnic S., (2010), Pedologie (Știința solului: geneza, proprietățile, clasificarea, geografia) Cours de prelegeri, Universitatea de stat „Alecu Russo” din Bălți, Facultatea de Științe ale naturii și Agroecologie, Catedra de agroecologie, 162 p.

Abstract:

The 2010-2011 archaeological research campaigns had the following objectives: confirming or dismissing the previous description of the stratigraphical context, sampling of the archaeological layers in order to establish their chronology, and also identifying the relation between the lithic concentrations and the depositional alteration processes. The results dismissed the location of the Malul Dinu Buzea site on one of Buzău's terraces, placing it on an alluvial cone of the Cremenea stream instead. As well, the site displays only one archaeological layer in which the lithic material is heavily disturbed by gelifraction and polygonal soil formation. So far, we cannot state the presence at Malul Dinu Buzea of a real human occupation; the lithic material concentration (artefacts, natural fragments and rolled pebbles) seems to have been formed through the reenactment of the alluvial cone.

144. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj

Punct: str. Tudor Vladimirescu nr. 15

Cod sit: 139893.14

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 131 /2011

Colectiv: Horea Pop – responsabil (MJIA Zalău)

Zona afectată de proiectul investițional Construire anexe gospodărești din Șimleu Silvaniei are un potențial arheologic deosebit eșalonat pe cel puțin 4 epoci istorice. Unele suprafețe din cadrul întregului perimetru construit au fost compromise de lucrări edilitare anterioare. Au fost descoperite 8 complexe arheologice cu un relativ bogat material arheologic (ceramică preistorică și dacică

din epoca romană, medievală și modernă).

Situl a fost identificat în urma unor cercetări de teren (1996), dar a fost cercetat ocazional prin periegeze repetate (1998, 2000-2003, 2005-2007) și cercetări arheologice preventive (2009) ocazionate de construcția unei pensiuni, prilej cu care s-a constatat complexitatea stratigrafiei sitului.

Situl se află amplasat pe terasa a doua neinundabilă a râului Crasna, la circa 50 m sud de cursul acestuia. Terasa este la o altitudine de 205-208 m față de nivelul mării, pe malul stâng al văii. Zona este plată, întinsă, ușor de amenajat în vederea ridicării unor construcții de locuit. Aspectul geomorfologic face din această terasă cel mai favorabil loc pentru amenajarea unor astfel de construcții. Peste valea Crasnei se ridică impozanta Magură a Șimleului unde locuitorii din toate epocile găseau refugiu în fortificațiile ridicate pe vârfuri, sau în pădurile din jur.

Campania anului 2011 a constatat în trasarea unei unități de cercetare. Suprafața trasată a fost împărțită în două jumătăți aproximativ egale orientate S-N, despărțite de un martor lat de 0,6 m. Au fost desenate ambele profile ale martorului și profilul vestic al excavației.

Materiale arheologice au apărut în toate nivelele, dar complexe arheologice antice s-au conturat doar la apariția sterilului.

Pentru o evidență primară a săpăturii, fiecare complex a fost marcat din momentul conturării cu un număr scris pe un material rezistent la intemperii, iar datele minimale de identificare au fost notate pe o fișă împreună cu evidența fotografierii, desenării și descrierea aspectului umpluturii și a inventarului arheologic. Stratigrafia stațiunii arheologice de la Șimleu, precizarea cadrului cronologic în care se desfășoară evoluția sa, stabilirea caracterului sitului, a etapelor evolutive, toate au reprezentat obiective prioritare ale cercetării. Nu în ultimul rând ne-am propus, precizarea relației și succesiunii fazelor evolutive și componentelor stațiunii, întrucât în apropiere aveam mai multe etape de locuire și o necropolă de înhumăție cu morminte neolitice. Toate aceste aspecte sunt dificil de sesizat, mai ales datorită faptului că straturile de cultură au fost afectate de-alungul timpului de eroziunea naturală, construcțiile edilitare și lucrările agricole. Din punct de vedere stratigrafic situația sitului este complexă. În suprafața excavată se observă aceeași succesiune, ca în cercetările anterioare ale sitului, cu mici excepții privind grosimea straturilor arheologice:

- 0,00-0,25 m alee din beton recentă, humus
- 0,25-0,4 m moloz și rocă sfărmată de la amenajări recente
- 0,4-0,6 m sol cenușiu aparținând epocii moderne
- 0,7-1,1 m strat din epoca romană negru afânat
- 1,1-2,0 m nivel cu materiale preistorice
- 2,0 m argilă galbenă sterilă

Complexe descoperite

Complexul C1: Tip complex: groapă provizii. Locație: S1, jumătatea vestică, conturat la -2,0m. Diametru la gură 1,2 m, iar la bază 1,4 m; adâncimea 1,15 m. Datarea complexului: epoca romană, sec. II-III. Elemente de inventar: ceramică dacică lucrată cu mâna și la roată puțină, chirpici.

Complexul C2: Tip complex: groapă de provizii. Locație: S1, conturat la -1,3 m în profilul sudic al suprafeței, diametru 1,6 m, adâncimea 1,05 m. Datarea complexului: epoca romană, sec. II-III. Inventarul complexului conținea o cantitate impresionantă de lipitură de perete de mari dimensiuni și fragmente ceramice dacice și germanice lucrate cu mâna alături de fragmente de chiupuri modelate la roată, arse până la vitrifiere în unele cazuri.

Complexul C3: Tip complex: latrină. Locație: S1 jumătatea estică, conturat la -1,5 m, adâncime 0,2 m de la conturare. Construcție realizată foarte probabil din lemn cu laturile de 1,15 x 0,85 m, orientat E-V. Datarea complexului: epoca modernă probabil.

Nu avea inventar.

Complexul C4: Tip complex: demisol de casă? Locație: S1 jumătatea estică, profil nordic, conturat la -0,3 m, adâncime 1,7 m de la conturare. Construcție realizată din cărămidă (grosime zid 0,35 m) cu laturile surprinse de 1,7 x 0,9 m, orientată E-V. Datarea complexului: epoca modernă (sec. XIX). Inventar extrem de bogat în sticlărie, ceramică întregibilă, piese din bronz și fier și oase de animale.

Complexul C5: Tip complex: Latrină. Locație: S1 jumătatea estică, profil sudic, conturat la -0,4 m, adâncime 1,6 m de la conturare. Construcție realizată din cărămidă (grosime zid 0,15 m) cu laturile surprinse de 1,5 x 1,3 m (probabil pătrată). Datarea complexului: epoca contemporană (sec. XX). Nu avea inventar.

Complexul C6: Tip complex: groapă de stâlp care ține probabil de nivelul preistoric surprins. Locație: S1, conturat la -1,7 m în profilul estic, adâncime 0,1 m; diametru 0,2 m. Datarea complexului: neolitic? Nu avea inventar.

Complexul C7: Tip complex: groapă de stâlp care ține probabil de C4. Locație: S1, colț S-E, conturat la -1,7m, baza la -2,0 m, diametru 0,3 m. Foarte probabil la săpătura gropii de implantare a construcției de cărămidă C4, aceasta a fost căptușită cu lemn, sprijinit cu stâlpi de tipul C7. Datarea complexului: epoca modernă (sec. XIX).

Complexul C8: Tip complex: groapă menajeră. Locație: S1, profilul estic al martorului, conturat la -1,2 m. Formă circulară cu fundul la -2,55 m și diametrul de 0,8 m la gură și 0,95 m spre bază. Elemente de inventar: puțină ceramică modelată la roată și cu mâna. Datarea complexului: epoca romană (sec. II-III).

Cercetările de la Șimleu de pe strada T. Vladimirescu nr. 15, deși de mică anvergură, desfășurate într-un timp relativ scurt, au evidențiat, încă o dată, faptul că spațiul cuprins între această stradă și străzile G. Barițiu și Oașului este unul cu un potențial arheologic deosebit. Cel mai vechi nivel de locuire identificat în cadrul cercetărilor preventive de la Șimleu Silvaniei str. Tudor Vladimirescu nr. 15, aparține neoliticului dezvoltat, mai exact culturii Zau. Acesta este reprezentat prin unele fragmente ceramice descoperite fără context.

În ceea ce privește epoca bronzului, descoperiri aparținând Bronzului Târziu au fost efectuate atât pe Măgura Șimleului (alt. max. 597 m), punct strategic amplasat la nord de zona cercetată, cât și la baza acesteia, în mai multe puncte din perimetrul orașului Șimleu. Apariția acestui tip de descoperiri era de așteptat în zona cercetată de noi datorită condițiilor propice de locuire oferite de unitatea geomorfologică. Nivelul din perioada finală a epocii bronzului este destul de consistent în punctele cercetate anterior, în cercetarea din acest an apărând fragmente dispartate fără context arheologic. Materiale dintr-un posibil nivel anterior, aparținând Bronzului Mijlociu (Cultura Wiettenberg), au apărut de asemenea fără context.

În ceea ce privește epoca romană, descoperirile aparțin unei populații de daci liberi și germanici (grupul cultural Przeworsk), ale căror urme au mai fost identificate și anterior (pe strada G. Barițiu și Oașului). Deși materialele descoperite sunt relativ puține, numărul complexelor este relativ mare, raportat la suprafața cercetată. Pe baza inventarului ceramic descoperit (ceramică lucrată cu mâna și la roată) complexe pot fi datate larg între sec. II-III p.Ch.

Complexele epocii moderne (sec.XIX) par să aparțină unei gospodării. Complexele moderne au fost deteriorate ulterior și de construcțiile din sec. XX. Materialul arheologic este aproape exclusiv ceramic însă bogat și întregibil.

Anexa 14

Abstract:

In the context of archeological research we can conclude that

at Șimleu Silvaniei, T. Vladimirescu street, no. 15 and around it, there was an unfortified two-phase habitat Neolithic settlement having also a third phase of development characterized through crouched burials, with the defuncts set on their side, with a funerary inventory having offerings vessels. The next civilian habitat in the investigated area belongs to the Bronze Age, which seems to be divided into two main stages: middle bronze Age (Wiettenberg cultural horizon) and the next, late Bronze Age (Cehăluț group). Until the Roman period, we assist of habitation elements only on the heights of Măgura Șimleului hill, belonging to the second Iron Age, Hallstatt period. During the roman rule, due to the military control on the Meseș limes, the settlements of free Dacians and other "barbarians" (Vandals) were set on the plane areas, easier to supervise. This is the case of the roman period Dacian settlement from Șimleu Silvaniei, set on today's T. Vladimirescu-Oașului-G.Coșbuc-Horea streets, on the banks of Crasna river valley.

Although there were sporadic discoveries of late medieval pottery (14th - 16th centuries), during this year in the researched area, there were not identified closed features belonging to this period. In the same time, we can suppose that the medieval town correspondent to the fortified nobility court of the Bathory family was set on both banks of the river, on today's T. Vladimirescu street (left bank) and S. Bărnuțiu street (right bank), upstream from the dejection cone on which the castle is built. Same organization existed even at the end of the Middle Ages, during the final periods in the existence of the castle. Not accidentally, there were discovered during 2009, the traces of a burned household dating to the 17th century, in the researched perimeter, most probably set on the street network kept until today. An other proof is the discovered features of a dwelling from the 19th century revealed during this year's campaign.

The complexity of the discoveries from Șimleu Silvaniei, T. Vladimirescu street no. 15 are concluding for this period, because we deal with the first case of presence, concerning the Germanic material belonging to the Przeworsk cultural group, mixed and along with the Dacian materials.

The second terrace of the Crasna valley, more precisely the area delimited by T. Vladimirescu-Oașului-G. Coșbuc-Horea Streets represents the optimal area for human habitation in the perimeter of Șimleului, moreover, the profound and complex stratigraphy is totally explainable. The 2 meters of impressing archeological layers can clearly complete the already contoured image concerning the image of the human habitat in the area of Măgura Șimleului hill.

145. Șinca Nouă, com. Șinca Nouă, jud. Brașov

Punct: Șinca Nouă III - Podul Chirbii

Cod sit: 41658.04

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 175/2011

Colectiv: Marin Cârciu - responsabil, Elena Cristina Nițu, Octavian Rogozea (UV Târgoviște), Radu Ștefănescu (MJ Brașov), Ovidiu Cârșina, Daniela Iamandi (CMNCD Târgoviște)

În localitatea Șinca Nouă, au fost descoperite, începând cu anul 2008, trei puncte paleolitice¹.

Cel de-al treilea punct a fost descoperit în anul 2010, denumit Șinca Nouă III-Podul Chirbii. Materialele arheologice sunt reprezentate doar prin piese litice care nu sunt în corelație cu

ceramică sau alte artefacte post-paleolitice. Tehno-tipologic, acestea sunt diferite de materialele litice descoperite în celelalte două puncte.

Scopul săpăturilor din anul 2011 a fost identificarea situației stratigrafice din acest punct și definirea pieselor litice descoperite. Din punct de vedere stratigrafic, situația este similară cu cea analizată în punctul Șinca Nouă II. Oferim în continuare succesiunea stratigrafică observată în secțiunea nr. 1 de 4 m p:

- 1. orizont A al solului actual;
- 2. sediment lutos, foarte compact, care în partea inferioară penetrează stratul următor sub forma unor pene de gheață incipiente; culoarea este gălbui deschis;
- 3. strat lutos argililor, penetrat de stratul superior, de culoare gălbui-roșcat;
- 4. strat cu structură glomerulară cu desprinderi prismatice, de culoare brun;
- 5. strat lutos de culoare gălbui-brun;
- 6. strat lutos-argilos cu structură glomerulară, brun închis, cu aport de pietrișuri rulate.

După analiza materialului litic descoperit pe întreaga suprafață a terenului, de cele mai multe ori remaniate de activitățile agricole, situația arheologică este inedită. Majoritatea pieselor litice descoperite sunt debitate din gresie silicioasă și, într-o mică măsură din silex maroniu de foarte bună calitate. Produsele descoperite sunt reprezentate de lame, așchii de reamenajare a suprafeței de debitaj și a planurilor de lovire, lamele și deșeuri de debitaj. În general, lamele au o foarte bună regularitate a nervurilor și marginilor. Lamele debitate din gresie silicioasă prezintă accidente de debitaj de tip outrepassé, de aceea au un profil foarte curbat. Lamele sunt debitate prin percuție moale directă și indirectă, iar așchiile prin percuție dură directă.

Au fost descoperite două nuclee: unul din silex și celălalt din gresie silicifiată, ambele foarte interesante din punct de vedere tehnologic. Așa de exemplu, nucleul din silex este exploatat pe două suprafețe opuse, fiecare din ele având negative unipolare. Se poate identifica cu ușurință regularitatea lamelor care au fost debitate din acest nucleu.

Componenta generală a materialului litic descoperit ne îndeamnă să credem că acesta a fost debitat în sit. Tipurile de percuție și regularitatea lamelor sugerează apartenența pieselor unei culturi postpaleolitice, probabil neolitic sau chiar o perioadă mai târzie. Deși a fost prospectată întreaga suprafață, nu a fost descoperit niciun fragment ceramic. Prin urmare, ne aflăm în fața unei situații deosebite: descoperire de materiale litice postpaleolitice, dar fără obiecte ceramice care să ofere o încadare mai clară. Este foarte probabil ca punctul cercetat să reprezinte doar o zonă pentru cioplirea materialului litic, iar așezarea să fie situată în apropierea ei. Din această perspectivă, cercetările trebuie continuate și în anii următori în această zonă.

Note:

1. Cârciu M., Nițu E.-C., Murătoreanu G., Ștefănescu R., 2008, Deux nouveaux habitats sur la carte du Paléolithique de Roumanie, découverts en 2008 à Șinca Nouă (département de Brașov), Annales d'Université «Valahia» Targoviste, Section d'Archéologie et d'Histoire 10, Nr. 1, p. 47-54, ISSN: 1584-1855.

Abstract:

In Șinca nouă village, Brașov County, were discovered since 2008, three prehistoric settlements, two of them being Paleolithic. The third settlement was discovered in 2010 and was called Șinca Nouă III-Podul Chirbii. The archaeological materials are represented only by lithic materials which are not correlated with pottery and other post - paleolithic artifacts. In 2011, the lithic materials discovered are

represented by cores, blades (entire and fragments), and a smaller number of flakes and bladelets, all of them made on flint and siliceous sandstone. The types of percussion, the very good regularity of blades, suggest their inclusion in a post-paleolithic culture, probably Neolithic or even a late period (Eneolithic or Bronze Age).

146. Timișoara, jud. Timiș

Punct: Castelul Huniade

Cod sit: 155252.05

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 52/2011, 151/2011

Colectiv: Zsuzsanna Kopeczny – responsabil, Alexandru Rădulescu (MB Timișoara)

Castelul Huniade este clădire monument istoric, categoria A, aflat în centrul istoric al orașului Timișoara. În prezent funcționează ca sediu al Muzeului Banatului Timișoara. Primele cercetări arheologice au fost efectuate în anul 1980, fiind apoi reluate începând cu anul 2007. Cercetările au avut ca rezultat descoperirea unor construcții care datează din perioada angevină, când curtea regală rezida la Timișoara. Cercetările au vizat curtea interioară și aripa NV a clădirii, dar au fost efectuate sondaje și în exteriorul clădirii, pe latura estică și sudică. În exterior au fost reperate fortificațiile de lemn și de pământ, precum și șanțurile de apărare datând atât din secolul al XIV-lea, cât și din secolele XVI-XVII. De asemenea a fost recuperat un număr mare de artefacte databile în sec. XIV-XVI și sec. XVII-XIX, printre care ancadrame de piatră, fragmente de veselă de sticlă și ceramică, obiecte de fier etc.

Cercetările arheologice preventive sunt determinate de lucrările de restaurare a Castelului Huniade și au scopul de a clarifica probleme legate de stratigrafie, de evoluția planimetrică a castelului, care a suferit de-alungul secolelor mai multe refaceri. De asemenea considerăm importantă recuperarea materialului arheologic din acest sit, care s-a dovedit a fi foarte bogat și divers, cu o importanță deosebită pentru studierea culturii materiale medievale din această regiune a țării prea puțin cercetată arheologic.

Săpăturile arheologice din anul 2011 s-au desfășurat în curtea interioară a clădirii actuale, în colțul de NV, unde prin săpăturile din 1980 și din 2008 au fost reperate urmele unor construcții de cărămidă: colțul NV al unui zid de incintă de cărămidă, precum și ziduri adosate laturii nordice și vestice ale acestuia. Din aceste considerente au fost trasate mai multe secțiuni (S 11-S 15).

Stratigrafia generală se prezintă în felul următor: sub stratul vegetal și straturile de amenajări moderne ale curții, la adâncimea de 0,50-0,60 m apare un nivel de moloz foarte gros (70 cm) constând din mortar și cărămizi, dar și blocuri masive de zidărie prăbușită, provenite din structura construcției cercetate. Sub nivelul de dărâmatură, la adâncimea de – 1,30 m urmează un nivel de călcare (ultimul din punct de vedere cronologic). În continuare o succesiune de straturi de cultură și nivelări cu lut curat marchează refacerile efectuate în această zonă. Pe alocuri s-au observat intervenții moderne, în forma unor gropi cu funcționalitate incertă, legate cel mai probabil de diferite amenajări din curtea clădirii actuale. Canalizările pentru evacuarea apei pluviale și instalația de paratrăsnet reprezintă alte intruziuni în stratigrafia zonei.

Secțiunea S 11, orientată E-V (dimensiuni: 2,60 x 6,50 m, fiind lățită spre sud cu 1,50 m, rezultând o lățime totală de 4 m).

În țearoul 2, precum și în capătul vestic al secțiunii, la

doar 0,50 m adâncime au fost dezvelite două ziduri de cărămidă, orientate N-S. Dintre cele două ziduri, cel vestic prezintă un gol de acces, o intrare lată de 1,60 m. În fața acesteia, spre est, la – 1,00 m au fost descoperite mai multe elemente din piatră provenite din ancadramentul ușii. Acestea au un decor simplu, cu muchia teșită, putând fi datate în secolul al XV-lea. Zidul din ț1 prezintă mai multe etape de construcție și se închide spre est formând un colț. În urma adâncirii a reieșit că este vorba despre o bază de pilon, de formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 1,50 x 1,70 m, fiind ulterior zidit înspre nord (spre zidul de incintă) și înspre sud în forma unui colț, așa cum am descris mai sus, închizând un spațiu dreptunghiular. În ț1, la est de zid, la adâncimea de – 0,70 m a fost dezvelit și pavajul de cărămidă al acestei încăperi, realizat din cărămizi întregi și fragmentare.

Sub zidul estic, și sub cota pavajului de lut din țearoul 3, în țearoul 2, la – 1,45 m adâncime a fost dezvelit un cuptor circular din cărămidă. Pe suprafața cuptorului se distinge un strat de cenușă. În nivelul de cultură aferent cuptorului, spre vest de acesta s-a descoperit o monedă emisă de Sigismund de Luxemburg, ceea ce face posibilă datarea cuptorului în intervalul cuprins între sfârșitul secolului XIV-prima jumătate a secolului următor, precum și datarea construcției pilonului care secționează acest cuptor, după această dată.

În țearourile 2-3, sub nivelul de distrugere, la – 1,30 m, pe un strat de arsură au apărut mai multe fragmente de ghiulele de fontă. Acest nivel marchează momentul distrugerii clădirii. Imediat sub acest strat urmează un nivel de podea din lut bătut, care reprezintă nivelul de călcare contemporan cu pragul ușii, format din blocuri de piatră.

În jumătatea nordică a caroului 3 stratigrafia prezintă unele diferențe față de situația din partea sudică al aceluiași carou. Aici, deasupra nivelului podelei de lut, pe două straturi succesive de mortar, s-a găsit un strat consistent de arsură amestecată cu zgură de cupru. Este posibil ca în această zonă să fi avut loc activități meșteșugărești legate de turnarea bronzului. O monedă (denar de argint) din 1566 găsită între cele două straturi de mortar, reprezintă terminusul post quem pentru datarea acestui complex din cadrul ț3.

Sub nivelul de călcare apar straturi succesive de podele și nivelări, nivelările realizându-se prin depunerea unui strat (0,10-0,15 m grosime) de lut curat. Pe aceste niveluri de refacere s-au observat urmele a mai multor vetre de foc de o durată scurtă de folosire, chiar unică. Din straturile de cultură au fost recuperate fragmente ceramice databile în secolele XIV-XV, precum și material osteologic animal.

La – 2,00 m adâncime, în ț3, deci în exteriorul încăperii, s-a identificat un alt nivel de pavaj, realizat din cărămidă și pietre de râu. În nivelul de cultură aferent s-a găsit o cantitate considerabilă de fragmente ceramice de caolin și de sticlă, în special de la pahare cu decor în formă de stropi sau pictate, de import, databile în secolul al XIV-lea. În urma adâncirii în fața pragului s-a putut constata că intrarea avea o fază mai timpurie de amenajare, pavajul amintit mai sus fiind contemporan cu aceasta. În această perioadă ancadramentul ușii cu două retrageri consta din cărămizi care formau o muchie teșită. Într-o etapă mai târzie nivelul pragului a fost ridicat, iar ancadramentul a fost refăcut din piatră.

Fundația zidului nu este foarte adâncă (- 2,60 m) și are aceeași grosime ca și în elevație (2,16 m). Sterilul a fost identificat la adâncimea de – 2,70 m, sub fundația clădirii existând un strat de cultură anterior ridicării clădirii, datat pe baza ceramicii în secolele XIII-XIV. Având în vedere terenul foarte mlăștinos, s-au produs tasări serioase ale zidurilor, acest fenomen fiind evident în special în zona intrării.

Secțiunea S 12. Trasată în continuarea secțiunii S 11, cu un martor de 0,60 m (dimensiuni: 3,50 x 3 m). Secțiunea suprapune parțial sondajul efectuat în anul 1980, scopul fiind verificarea

săpăturilor vechi, dar și dezvelirea încăperii a cărei intrare a fost reperată în S 11.

În caroul 1 (dinspre est), la -0,50 m, în moloz au apărut mai multe zeci de vârfuri de săgeată de arbaletă în trei muchii, precum și lemn carbonizat în jurul acestora. La curățarea acestei zone a rezultat că este vorba despre un lot de săgeți așezate cu vârful în jos într-o lădiță de lemn. Lădița stătea pe un nivel de amenajare, o podea realizată din mortar amestecat cu cărămidă sfărâmată (stil cocciopesto). La aceeași adâncime, în profilul nordic s-a găsit și un talger de balanță din tablă de cupru. Sub acest nivel urmează un alt nivel de dărâmtură care conținea și fragmente de zidărie legată. Pe baza observațiilor stratigrafice am putut trage concluzia că este vorba despre o clădire cu etaj și cu parter boltit, ruinele acesteia păstrându-se într-o mare măsură nederanjate în curtea interioară a clădirii actuale.

Sub molozul provenit din bolta de cărămidă a parterului, la adâncimea de -1,75 m a apărut podeaua încăperii, realizată din mortar. Pe alocuri podeaua s-a distrus în urma prăbușirii fragmentelor de zidărie.

În continuare se regăsește aceeași succesiune de amenajări, ca și în S 11, în forma unor podele din mortar. Stratul steril din punct de vedere arheologic se regăsește la -2,60-2,70 m.

S 13. La sud de S 12, perpendicular pe acesta, aliniată cu marginea vestică a S 12 (dimensiuni: 4 x 8 m).

La doar -0,45 m adâncime, pe marginea estică a laturii lungi s-a dezvelit continuarea zidului estic al încăperii. Atât în S 12, cât și în S 13 s-a putut observa că fețele interioare a zidului estic s-a adăugat într-o fază mai târzie o cămășuială de cărămidă, groasă de 44 cm, grosimea inițială a zidului fiind de 1,70 m. Aceasta se lățește spre partea superioară, dovadă că încăperea era boltită, așa cum s-a putut deduce și din fragmentele de zidărie din bolta prăbușită. În Ț 2 s-a dezvelit zidul sudic al încăperii, gros de 0,90 m. Spre sud clădirea continuă cu o a doua încăpere. Pe baza structurii zidăriei s-a putut observa că zidul sudic a fost adosat ulterior, ceea ce ar indica o compartimentare ulterioară a unei prime încăperi. Această lucrărie este susținută și de urmele a mai multe gropi de stâlpi și stâlpi de lemn încă păstrați, localizați în fața zidului sudic, spre nord, pe o lățime de 1,20 m, reprezentând substructura unui zid mai vechi orientat E-V.

La -0,60 m, în caroul 1, pe nivelul etajului au apărut multe cărămizi și lut fin, ars, precum și cahle oală de sobă simple, cu gura pătrată sau cahlă nișă, dovedind că în această zonă funcționa o sobă.

În capătul secțiunii, în profilul sudic apare un alt colț de zidărie de cărămidă, superficial, neputând fi legat deocamdată de structurile existente.

Podeaua de mortar identificată în S 12 se întrerupe în S 13, cel mai probabil datorită distrugerii. Un fragment masiv din zidul sudic s-a prăbușit spre nord, cauzând distrugeri serioase și denivelări. După îndepărtarea zidăriei prăbușite, sub aceasta s-a conturat o groapă aproximativ circulară, cu dimensiunile de 1,40 x 1,35 m și adâncă de 3,37 m, având în umplutură cărămizi, fragmente ceramice și o ghiulea de piatră, ceea ce ar fi putut cauza distrugerile pomenite mai sus.

La -1,70 m, în a doua încăpere apare de asemenea o podea de mortar.

Spre deosebire de structura zidului estic al primei încăperi, zidul sudic, precum și cămășuiala zidului estic al încăperii următoare, are o fundație construită din blocuri de piatră sumar fasonate, ceea ce dovedește din nou că provin din etape ulterioare de construcție. Cota fundației de piatră este la -2,40 m, sterilul a fost identificat la adâncimea de -2,70 m.

Materialele arheologice recuperate în urma săpăturilor este foarte divers și datează în intervalul cuprins între secolele XIV-XVII. Fragmentele ceramice reprezintă majoritatea descoperirilor. Alături de ceramica de uz comun este prezentă și vesela de masă realizată

din lut caolinic (cupe, pahare) sau ceramica smălțuită de import (ex. Lostiče). Au fost descoperite multe fragmente de pahare și butelii de sticlă, de asemenea de import, putând fi date în secolele XIV-XV.

Printre obiectele de fier descoperite se numără feneria de construcție (balamale, piroane), ghiulele de diferite dimensiuni și cu interior plin sau gol, fragmente de cuțite, pumnale și vârfurile de săgeți de arbaletă.

Datorită solului foarte acid artefactele de bronz se păstrează într-o stare de conservare deosebit de proastă, ca urmare numărul acestora este foarte redus. A fost descoperită o aplică cu decor în formă de crini și monede date în secolele XIV-XVI.

Câteva mânere simple sau decorate reprezintă inventarul obiectelor de os.

Ancadramentele de piatră gotice descoperite în această campanie arheologică sunt deosebit de importante. Acestea provin din chenarul ușii clădirii cercetate. Alături de acestea a mai fost descoperit un ancadrament de fereastră simplu, singurul până acum.

Un con funerar roman care prezintă urme de prelucrare secundară, descoperit sub nivelul de dărâmtură, a fost folosit, în opinia noastră, ca și proiectil în asediul castelului.

În stadiul actual al cercetărilor putem afirma că în colțul NV al curții actuale, dar și al incintei medievale a existat o clădire de formă dreptunghiulară, orientată N-S, cu două faze principale de construcție. Ea datează din secolul al XIV-lea, fiind refăcută, lărgită și boltită cândva în prima jumătate a secolului al XV-lea. Repetatele refaceri ale podelelor și pavajelor realizate prin ridicarea nivelului de călcare pot fi puse și pe seama terenului mlăștinos.

Distrugerea clădirii a fost cauzată de un asediu, așa cum arată fragmentele mari de zidărie prăbușite, precum și cantitatea mare de proiectile descoperite pe ultimul nivel de călcare și în stratul de moloz. Pe baza unei monede din 1566, descoperită în ultimele straturi de cultură de sub dărâmtură, putem afirma că distrugerea s-a produs spre sfârșitul secolului al XVI-lea, posibil chiar cu ocazia asediilor conduse de Sigismund Báthory cu scopul de a elibera această regiune de sub ocupația otomană.

Bibliografie:

Al. Rădulescu, Castelul Huniade Timișoara. Sondajul arheologic din anul 1980, în *Analele Banatului* SN 14/2, p. 11-32;

Al. Rădulescu, D. Tănase, Zs. Kopeczny, Raport preliminar privind cercetările arheologice preventive de la Timișoara – Castelul Huniade 2007, *Banatica* 18, 141-154.

147. Turulung, com. Turulung, jud. Satu Mare

Punct: Castelul Perényi - str. Principală nr. 13

Cod sit: 139223.06

Autorizația de supraveghere arheologică nr. 32/2011

Colectiv: Szőcs Péter Levente - responsabil științific, Diana legar, Zoltan Kadas (MJ Satu Mare)

Comanditarul și finanțatorul supravegherii arheologice a fost SC EURAS SRL, în calitate de executantul lucrărilor de "Reabilitarea și modernizarea Școlii de Arte și Meserii comuna Turulung, corp E (castelul Perényi)", beneficiarul lucrării fiind Primăria comunei Turulung. În cadrul lucrărilor s-a propus consolidarea construcției, eliminarea umidității din pereți și restaurarea fațadelor. În acest sens, a fost prevăzut executarea de subzidiri la fundații în partea de SE al clădirii. Clădirea castelului este un edificiu relativ simplu,

de formă rectangulară, având un portic de două nivele în partea de est, care iese din fațadă. Clădirea are trei nivele: subsol, parter și etaj. Înfățișarea de astăzi a clădirii se datează în ultimile decenii ale secolului al XIX-lea, cu mici modificări ulterioare. Este probabil că părți din clădire provin din faze anterioare, cele mai vechi datând probabil din secolul al XVIII-lea. Din lipsa cercetărilor de parament și a cercetărilor arheologice preventive, fazele de construcție nu pot fi distinse, nici nu poate să fie identificate sau datate porțiunile de clădiri care s-au păstrat din faze anterioare.

În partea de SE a castelului, subsolul clădirii are două încăperi. Proiectul a prevăzut săparea manuală în tronsoane pe lângă fundații, până la cota talpei de fundare, respectiv nivelul solului steril (lut nisipos galben cu pietriș). Astfel, s-a impus supravegherea săpăturilor pentru subzidiri, executate manual în interiorul încăperilor de la subsol, recuperarea eventualelor vestigii și documentarea fundațiilor și a descoperirilor. În exterior, unde s-a renunțat de executarea subzidirilor, a fost supravegheată săparea șanțurilor pentru sistemul de drenaj. În cursul supravegherii arheologice au fost identificate diferite faze ale fundațiilor castelului. Au fost înregistrate caracteristicile tehnice ale acestor zidării și a fost determinată poziția lor relativă prin stabilirea succesiunii fazelor de execuție. A fost documentată, de asemenea, stratigrafia din interiorul subsolului, constând din depuneri recente, peste solul steril. În exterior, într-o măsură mai restrânsă, a fost documentat fundația descoperită, precum și partea superioară a stratigrafiei.

Abstract:

The Perényi castle dates to the 19th century, keeping significant portions of earlier building-phases. During 2011, rehabilitation works were carried out, which proposed the consolidation of the foundations on the south-eastern part of the building. At this works the revealed foundations were documented and parts of earlier building phases were identified.

148. Zalău, jud. Sălaj

Punct: str. Unirii, Piața Centrală Agroalimentară

Cod sit: 139713.22

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 100/2011

Colectiv: Dan Băcueț-Crișan - responsabil, Emanoil Pripon (MJIA Zalău)

Spațiul supus cercetărilor arheologice preventive se află în zona sitului medieval - Zalău „str. Unirii, nr. 13”, în centrul orașului Zalău, în Piața Centrală Agroalimentară, pe partea dreaptă a văii Zalăului, pe a doua terasă. Primele cercetări arheologice au fost efectuate în anul 2008 și au avut un caracter preventiv (Băcueț-Crișan, Pripon 2009, p. 360-361).

Cercetarea arheologică preventivă a avut ca scop salvarea vestigiilor arheologice din zona afectată de construcția unui Complex agroalimentar (S+P+E) în zona centrală a municipiului Zalău. La momentul începerii cercetărilor situația zonei era următoarea: a. Zona a fost amenajată ca piață agroalimentară și acoperită cu asfalt; b. Zona este dispusă între mai multe clădiri: Muzeul Județean de Istorie și Artă-Zalău, Colegiul Național Sylvania și Activ Piazza Mall; c. Colțul de N-V al zonei investiționale a fost deja afectat de existența unui Punct Termic care a fost dărâmat cu această ocazie; d. De asemenea, toată zona a fost „brăzdată” de șanțuri pentru cabluri electrice și de canale din dale de beton și cărămidă care aparțineau rețelei de termoficare a orașului.

Pe suprafața afectată de investiție au fost trasate trei unități de cercetare arheologică preventivă notate S. I/2011, S. A/2011 și S. B/2011. Ca suprafață, cea mai mare a fost unitatea de cercetare S. I/2011 (dimensiuni: 40 x 46 m) urmată de S. B/2011 (dimensiuni: 4, 20 x 9 m) și apoi de S. A/2011 (dimensiuni: 24 x 1 m). Unitatea de cercetare S. I/2011 a fost amplasată între clădirile Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, Colegiul Național Sylvania și Activ Piazza Mall. Cu toate că zona de NV a suprafeței investiționale era deranjată de fundațiile și structurile de beton ale Punctului Termic (demolat în timpul lucrărilor) și această zonă a fost investigată arheologic prin trasarea suprafeței de cercetare S. A/2011. Deoarece pe latura de est a lui S. I/2011 trebuia să se amplaseze un transformator electric în această zonă a fost deschisă unitatea de cercetare S. B/2011. După decopertarea straturilor moderne/contemporane, la adâncimea de 1 - 1,30 m au apărut vestigiile arheologice. Toate complexele arheologice descoperite au fost conturate la nivelul sterilului arheologic (lut gălbui) și se prezentau sub forma unor pete de culoare negricioasă.

În unitatea de cercetare arheologică preventivă S. I/2011 a fost surprinsă următoarea succesiune stratigrafică:

- 0, 00 – 0, 10 m lentile succesive de asfalt
- 0, 10 – 0, 40 m moloz și dărâmătură modernă
- 0, 40 – 1, 00 m lut cenușiu-mălos (strat aluvionar)
- de la -1, 00 m (partea de S) și de la 1, 20 m – 1, 30 m (partea de N) steril din punct de vedere arheologic (lut gălbui).

În unitatea de cercetare arheologică preventivă S. A/2011 a fost surprinsă următoarea succesiune stratigrafică:

- 0, 00 – 0, 10 m podea beton (de la fostul Punct termic)
- 0, 10 – 1, 50 m umplutură modernă din timpul construirii

clădirii

- de la 1, 50 m nisip și pietriș steril (aluviune, cursul vechi al văii Zalăului)

În unitatea de cercetare arheologică preventivă S. B/2011 a fost surprinsă următoarea succesiune stratigrafică:

- 0, 00 – 0, 10 m lentile succesive de asfalt
- 0, 10 – 0, 40 m moloz și dărâmătură modernă
- 0, 40 – 1, 00 m lut cenușiu-mălos (strat aluvionar)
- de la -1, 00 m – 1, 20 m steril din punct de vedere arheologic (lut gălbui)

Pe suprafața cercetată arheologic au fost identificate și cercetate 170 de complexe arheologice, complexe dispuse în suprafețele de cercetare arheologică preventivă după cum urmează: a. În unitatea de cercetare arheologică preventivă S. I/2011 au fost descoperite și cercetate 168 complexe arheologice; b. În unitatea de cercetare arheologică preventivă S. A/2011 nu au fost descoperite complexe arheologice; c. În unitatea de cercetare arheologică preventivă S. B/2011 au fost descoperite și cercetate 2 complexe arheologice.

Locuirea din sec. XI-XIII.

Complexele arheologice descoperite sunt de mai multe tipuri: locuințe de suprafață sau adâncite, anexe gospodărești, gropi menajere, gropi de stâlp, un gard, o fântână, instalații de foc amenajate în aer liber (cuptoare cu boltă, vetre simple) și un cuptor pentru redus minereul de fier (?). Inventarul arheologic constă în primul rând în ceramică (fapt caracteristic acestor așezări), dar au mai fost descoperite și alte categorii de artefacte: cute pentru ascuțit, fusaiole, artefacte din fier, un corn (perforat) de animal, zgură de fier. Ceramica descoperită în complexele C. 18, C. 24, C. 46, C. 50, C. 58, C. 63, C. 67 ș. a. este lucrată la roata înceată sau rapidă. Formele sunt: oala fără toarte (majoritară), cupa/paharul (1 exemplar) și căldarea de lut (1 exemplar). Vasele sunt decorate prin incizare cu linii drepte paralele, linii în val, benzi de linii în val, șiruri de impresiuni realizate cu roțița și impresiuni realizate cu un instrument ascuțit. Pe fundul unor oale fără toarte sunt prezente și mărcile de olar. Aceste descoperiri au analogii

în siturile de la Zalău „Valea Mâții” (Băcuet-Crișan, Băcuet-Crișan 2003, pl. 56-67), Zalău „Valea Miței-Livada Veche” (Băcuet-Crișan, Băcuet-Crișan, Bejinariu, Pop, Matei 2009, pl. 32, pl. 35, pl. 38), situri date în intervalul cronologic al sec. XI-XIII.

Locuirea din sec. XVI-XVII.

Complexele arheologice databile în acest orizont sunt de tipul: anexă gospodărească, groapă menajeră, gropi de stâlp. Inventarul arheologic constă în fragmente ceramice de culoare cărămizie sau cenușie și fragmente de cahle. Cahlele sunt cele care pot fi utilizate ca element de datare. Fragmentele de cahle din complexele C. 101 și C. 109 au analogii la Făgăraș (Marcu Istrate 2004, pl. 80-81), Vințu de Jos (Marcu Istrate 2004, pl. 170).

Locuirea din sec. XVIII-XIX.

Complexele arheologice databile în acest orizont sunt puține la număr și sunt de tip groapă menajeră. Materialul arheologic descoperit în aceste complexe constă în vase ceramice (cantitate majoritară), fragmente de cahle și o monedă. Artefactele care oferă cea mai bună datare pentru acest orizont provin din complexul C. 130. Este vorba despre moneda de 1 Kreuzer de la Maria Tereza (anul emiterii 1762) și fragmentul de cahla cu inițiale de nume (J C) și an (1750). Aceste piese asigură datarea locuirii în sec. XVIII, fără să excludem și prima jumătate a sec. XIX.

Locuirea din sec. XIX-XX.

Majoritatea urmelor de locuire care aparțin acestui orizont sunt gropi de stâlp (rectangulare, ovale, circulare) care provin de la limite de proprietăți (garduri) sau diverse anexe (grajduri) ale caselor. Alături de gropile de stâlp au mai fost cercetate și gropi menajere o fântână și o latrină. Materialul arheologic recoltat constă în: ceramică (printre care și ceramică de Zalău), porțelan, sticlă, oase, piese din fier. Datarea acestui orizont este asigurată de ceramica de Zalău, de recipientele de sticlă și de porțelan. Aproape toate artefactele din acest orizont de locuire au fost descoperite în complexul C. 40.

Vestigiile descoperite cu ocazia acestor cercetări arheologice preventive aduc un plus de informație cu privire la evoluția acestui spațiu în perioada medievală timpurie (sec. XI-XIII), medievală clasică și târzie (XVI-XVII) precum și în perioada modernă și contemporană (sec. XVIII-XIX-XX).

Anexa 15

Bibliografie:

Băcuet-Crișan, Băcuet-Crișan 2003 – S. Băcuet-Crișan, D. Băcuet-Crișan, *Cercetări arheologice pe teritoriul orașului Zalău*, Zalău, 2003.

Băcuet-Crișan, Băcuet-Crișan, Bejinariu, Pop, Matei 2009 - D. Băcuet-Crișan, S. Băcuet-Crișan, I. Bejinariu, H. Pop, Al. V. Matei, *Cercetări arheologice preventive pe traseul șoselei ocolitoare a municipiului Zalău*, Cluj-Napoca, 2009.

Marcu Istrate 2004 – D. Marcu Istrate, *Cahle din Transilvania și Banat de la începuturi până la 1700*, Cluj-Napoca, 2004.

Abstract:

The rescue excavations made in 2011 had as the main purpose to save the archaeological remains in an area where a big food market is going to be built, in the centre of Zalău city. The archaeological features were discovered at the depth of 1,00 -1,30 m. The archaeological investigations researched 170 features consisting in: dwellings, households, garbage pits, cooking ovens, fireplaces etc. The features discovered here belong to the several chronological phases: XI - XIII, XVI - XVII, XVIII – XIX and XIX – XX (Translated by: Cătălina Opreș-Crișan).

149. Zalău, jud. Sălaj

Punct: Biserica reformată, str. Andrei Șaguna nr. 7

Cod sit: 139713.25

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 168/2011

Colectiv: Horea Dionisiu Pop – responsabil, Daniel Vasile Culic – responsabil sector (MJIA Zalău)

Sub aspectul actual al monumentului se ascund urmele vechii biserici parohiale a Zalăului medieval. Monumentul a suferit modificări în timp, ultima mare intervenție care a adus-o la înfățișarea actuală a fost făcută în 1906¹.

În perioada 15-18 iulie 2011 a fost efectuat un sondaj arheologic la baza clădirii Bisericii Reformate din Zalău, str. Andrei Șaguna, nr.7. Sondajul arheologic (numit convențional „S1/2011”) a fost trasat la cererea Eparhiei reformate de pe lângă Piatra Craiului, în vederea obținerii unor date necesare întocmirii expertizei tehnice care să permită începerea reabilitării monumentului. S-a stabilit o cotă de nivel unică, la + 1,46 m față de nivelul actual de călcare (în text: „NCA”).

Suprafața „S1/2011” - Unitatea ce cercetare a fost trasată pe latura de nord a bisericii, în unghiul format de porticul nordic și corpul bisericii, pe latura estică a porticului, așa cum se poate vedea în anexe. Unitatea de cercetare a avut formă triunghiulară în plan, iar laturile sale au avut dimensiunile de: 2,7 x 2,1 x 2,8 m.

Suprafața investigată: 2,66 mp; Structuri zidite: Suprafața „S1/2011” a surprins două ziduri, notate convențional „Z1/2011” și „Z2/2011”.

Zidul „Z1/2011” face parte din aripa de nord a monumentului, aripă edificată în anul 1904. Zidul „Z2/2011” este pe latura vestică a porticului nordic al bisericii. Relația dintre cele două ziduri este una de țesere, atât la nivel de fundație cât și în elevație. Fundațiile ambelor ziduri au fost turnate din ciment cu fragmente mici de cărămidă înneacă. Elevația se distinge față de fundație în primul rând prin materialele și tehnica de construcție folosită. Elevația a fost clădită din cărămizi (dimensiuni: L = 27cm, l = 7 cm) legate cu mortar de ciment, probabil de același tip folosit la fundații.

Stratigrafia: Odată cu edificarea actuala bisericii vârful promontoriului a fost nivelat. Diferența de nivel este sesizabilă la nord-est de biserică, la limita curții bisericii cu cea a oficiului parohial reformat. O altă dovadă cu privire la amenajarea terenului odată cu ultima mare intervenție asupra bisericii constă în descoperirea la aproximativ 0,20 m adâncime față de nivelul actual de călcare (plus încă 0,20 m grosimea aleii de ciment) a primului mormânt.

Sterilul din punct de vedere arheologic este un lut galben-cenușiu, notat convențional cu „1”.

Nivelul notat cu numărul „5” este un pământ cenușiu, nisipos cu foarte puțin pigment de var, cărămidă extrem de fragmentară și piatră sfărmată. În acest nivel au fost descoperite trei morminte (M5/2011, M6/2011 și M7/2011) și alte oase umane răvășite.

Sub alea de beton modernă (notată convențional cu numărul „4”), groasă de aproximativ 0,20 m, a urmat un nivel de pământ cenușiu cu consistență lutoasă, amestecat cu pigmenți de var, piatră și cărămidă extrem de fragmentară. În acest strat au fost identificate primele 4 morminte (M1/2011, M2/2011, M3/2011 și M4/2011). Stratul a fost notat convențional cu numărul „6”.

Morminte: Au fost surprinse rămășițele pământești a 7 indivizi plus alte oase umane răvășite prin săparea ultimelor morminte.

Mormintele au fost notate în ordinea descoperirii lor. Acestea sunt după cum urmează:

M1/2011

Suprafața: S1/2011.

Categoria de vârstă: adult.

Adâncimea: - 0,40/0,50m față de NCA (1,86/1,96 m W).

Starea în care a fost găsit: scheletului i-au fost secționare picioarele odată cu edificarea bisericii actuale. Au fost descoperite cuie de fier, lucru care indică prezența unui sicriu.

Poziția: a fost întins pe spate cu privirea spre est și brațele pe lângă corp. Craniul a fost parțial distrus datorită presiunii pământului.

Relații stratigrafice: Mormântul a fost săpat într-un nivel cenușiu cu consistență lutoasă, amestecat cu pigmenți de var, piatră și cărămidă extrem de fragmentară.

M2/2011

Suprafața: S1/2011.

Vârsta: adult.

Adâncimea: -0,84m față de NCA (-2,30 m W).

Starea în care a fost găsit: în săpătură i-au fost găsite doar părțile inferioare ale picioarelor, restul fiind distrus de construcția zidului Z2/2011. Descoperirea cuielor din jurul scheletului indică folosirea unui sicriu.

Poziția: întins pe spate, orientat vest-est.

Relații stratigrafice: mormântul a fost săpat într-un nivel de pământ cenușiu cu consistență lutoasă, amestecat cu pigmenți de var, piatră și cărămidă extrem de fragmentară.

M3/2011

Suprafața: S1/2011.

Vârsta: adult.

Adâncimea: -0,80m față de NCA (-2,26 W).

Starea în care a fost găsit: oasele erau extrem de prost păstrate. Partea stângă a scheletului a fost distrusă în totalitate, inclusiv craniul, odată cu săparea gropii mormântului M4/2011.

Poziția: întins pe spate, orientat vest-est și brațul drept pe lângă corp.

Relații stratigrafice: Partea stângă a scheletului a fost distrusă odată cu amenajarea mormântului M4/2011.

M4/2011

Suprafața: S1/2011.

Vârsta: adult.

Adâncimea: -0,80 m față de NCA (-2,26 m W).

Starea în care a fost găsit: A fost surprinsă doar partea dreaptă a scheletului în S1/2011, restul fiind suprapus de profilul de nord al S1/2011. Starea de conservare a oaselor a fost extrem de precară.

Poziția: întins pe spate cu brațul drept pe lângă corp și piciorul drept flexat din genunchi.

Relații stratigrafice: a tăiat mormântul M3/2011.

M5/2011

Suprafața: S1/2011

Vârsta: adult

Adâncimea: - 1,05 m față de NCA (2,51 m W)

Starea în care a fost găsit: Schelet a cărui umăr și braț superior drept a fost deranjat de săparea gropii fundației zidului Z2/2011.

De asemenea partea inferioară a picioarelor a fost distrusă odată cu săparea șanțului fundației zidului Z1/2011. Starea de conservare a oaselor a fost destul de precară.

Poziția: întins pe spate cu privirea spre est, mâinile pe lângă corp.

Relații stratigrafice: Contemporan cu M6/2011.

M6/2011

Suprafața: S1/2011.

Vârsta: copil (adolescent?).

Adâncimea: - 1,10 m față de NCA (- 2,56 m W).

Starea în care a fost găsit: Schelet aproximativ întreg. Craniul i-a fost distrus datorită presiunii pământului. Starea de conservare a oaselor a fost relativ precară.

Poziția: Întins pe spate cu mâinile pe lângă corp

Relații stratigrafice: A fost contemporan cu M5/2011. Brațul stâng al M5/2011 a fost petrecut peste brațul drept al lui M6/2011. Cele două schelete, extrem de apropiate și oasele fiind păstrate în conexiune anatomică, indică faptul că este vorba de un mormânt comun.

M7/2011

Suprafața: S1/2011.

Vârsta: adult

Adâncimea: -1,10 m față de NCA (- 2,56 m W).

Starea în care a fost găsit: brațul stâng și parțial piciorul stâng au fost deranjate

Labele picioarelor i-au fost retezate odată cu turnarea fundației zidului Z1.

Poziția: întins pe spate cu privirea spre răsărit și brațul drept pe lângă corp.

Relații stratigrafice: este ulterior mormântului M6/2011 deoarece groapa lui M7/2011 a afectat brațul stâng al lui M6/2011.

Note:

1. Bálint Istvan János, Örök Szilágy, Aeterna Sylvania. A hajdani Közép-Szolnok és Kraszna vármegyék (Szilágyság) és vidéke magyar története, művelődése az elbeszélő források, oklevelek, királyi rendeletek és konventi jelentések, levelek, adásvételi, szerződések, jogszabályok, Összeírások, emlékiratok, naplók, útirajzok, végrendeletek, művészeti és egyéb emlékek tükrében, Budapest, 2009, p.718, 871.

Abstract:

Under the contemporary aspect of the Calvinist Church from Zaláu, lies the old parish church of the medieval village of Zaláu. The monument suffered extremes modifications that totally reshaped it. The last great modification was made in 1906 and it still stands today.

Between 15th and 18th of July 2011, an archaeological dig was made in the proximity of the monument. The archaeological trench had a salvage purpose, the area investigated had to be disturbed by geological prospects and other technical data that served to the future rehabilitation of the monument. The trench was conventionally called SUPRAFAȚA S1/2011 (Trench no. 1/2011) and was made at the request of the Calvinist Eparchy.

RAPOARTELE DE DIAGNOSTIC ARHEOLOGIC ȘI EVALUARE DE TEREN

**LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE (CERCETĂRI DE DIAGNOSTIC
ARHEOLOGIC ȘI EVALUĂRI DE TEREN)**

- 150. Costâna, com. Todirești, jud. Suceava,**
Punct: Imaș ...pag. 266
- 151. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani**
Punct: Holm (La Telescu) ... pag. 268
- 152. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui**
Punct: Dealul Miclea (Paic) ... pag. 269
- 153. Toplița, jud. Harghita**
Punct: Pârâul Baicăului ... pag. 272
- 154. Valea Moldovei, com. Valea Moldovei, jud. Suceava**
Punct: Imaș ... pag. 273

150. Costâna, com. Todirești, jud. Suceava**Punct: Imaș****Autorizațiile de diagnostic arheologic nr. 37/2011, 103/2011**

Colectiv: Dumitru Boghian - responsabil, Sorin Ignătescu (USM Suceava), Ioan Ignat, Elena Vieru (UAIC Iași)

Situl supus investigației se găsește la circa 20 km nord-vest de municipiul Suceava, în partea de nord-vest a satului Costâna, în zona imașului satului, de o parte și de alta a drumului județean 178A, unde terenul a fost concesionat de către Primăria și Consiliul Local Todirești, pentru construirea de locuințe. Amplasat pe prima terasă a fostei albie majore a râului Suceava, pe malul stâng al pârâului Ilișești/Ilișasca, situl este mărginit, la nord-est, de pârâul Gârla Morii, amenajat antropoc în secolul al XIX-lea, pentru a drena zona mlăștinoasă.

Cercetările de evaluare au presupus utilizarea investigațiilor neintruzive și intruzive/distruitive. În primul caz, s-au efectuat periegeze care au permis repertorierea a trei tumuli vizibili, toți afectați în proporții variabile (între 25 și 50 %), unul de drumul județean 178A și doi de construcția de locuințe, precum și a așezării contemporane necropolei. În cel de-al doilea caz, periegeza efectuată în punctul Costâna-Pe Deal a permis identificarea unor materiale ceramice cu nisip și pietriș/silicolit în compoziție, unele decorate cu șiruri de mici alveole, dispuse în linie, care pot fi legate de o eventuală locuire Bialy Potik-Komariw, fază neprecizată. Nu excludem existența altor tumuli aplatizați sau "mascați" în geomorfologia zonei. În același timp, studierea planurilor cadastrale austriece (1856) precum și a planurilor directe de tragere 1:20000 (perioada interbelică) și a hărților topografice 1:25000 (ediția a II-a, 1979) lasă să se înțeleagă că au existat mai multe movile funerare, care alcătuiau o necropolă, dar unele au dispărut în decursul timpului ca urmare a acțiunii umane. Cercetările arheologice au, în acest caz, și caracterul unor investigații preventive și de salvare.

În vederea identificării perioadei de timp din care datează necropola, am decis cercetarea exhaustivă a movilei nr.1, de circa 1 m înălțime și 25 m diametru, parțial afectată de extinderea drumului județean (desemnat drept T. 1/2011, din curtea cetățeanului Gurău Gavril, care avea intenția să-l niveleze), urmând ca și ceilalți doi tumuli să fie investigați, mai ales că T. 3 este grav afectat de construcția unei locuințe (fig. 2.5-6). Săpăturile arheologice s-au desfășurat în perioada 27 iunie-16 iulie 2011, în cadrul practicii arheologice de specialitate a studenților de la specializările Istorie și Muzeologie, Facultatea de Istorie și Geografie de la Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava¹.

Ca metodă de săpătură, am procedat la împărțirea suprafeței tumulului în sferturi, delimitate de martori de 0,50 m, dispuși în unghi drept, astfel încât au rezultat două profile longitudinale complete. Decaparea pe suprafețe ne-a permis obținerea unor planuri coerente, prin care să reconstituim modul de construcție și funcționalitatea tumulului. Au fost cercetate toate cele 4 sectoare (Sect. I-IV), cu o suprafață de 140 m², adâncite până la solul steril din punct de vedere arheologic, la -1,65 m, și s-au obținut planurile și materialele documentare adiacente, care ne-au permis să realizăm reconstituirea modului de construcție a acestui monument, să obținem un profil pedologic (2,16 m), să precizăm elementele de rit și ritual funerar și să încadrăm cultural-cronologic monumentul. În partea de NE, la adâncire, s-a constatat că tumulul a fost afectat și de un șanț contemporan, cu lățimea de aproximativ 0,50 m, săpat pentru îngroparea unor cabluri electrice.

Observațiile atente realizate ne-au permis să constatăm că pe nivelul de călcare al solului vegetal antic (aflat la -1,04 m față de vârful tumulului) a fost delimitată incinta construcției funerare,

sub forma unui ring (diametrele de 6 x 6,30 m), "trasat" cu ajutorul lespezilor de gresie sarmațiană locală, slab cimentată, provenită din zonă, dispuse atât pe cant cât și pe suprafață. Răspândirile laterale ale unor lespezi spre SV și SE se poate datora faptului că acolo au fost depozitate grămezile de piatră utilizate la construcția funerară.

Aproximativ în centrul acestui ring de piatră, a fost săpată groapa funerară, rectangulară, cu colțurile rotunjite, mai largă la partea superioară (1,60 x 1,10 m) și mai îngustă spre fund (1,55 x 0,90 m) cu o adâncime de 0,55-0,60 m de la nivelul antic de călcare. În această groapă, pe un lut în curs de gleizare, a fost depus, în poziție puternic chircită, pe partea stângă, un individ tânăr (de sex masculin probabil). Capul acestuia era orientat către nord, cu fața spre răsărit și picioarele flectate. Scheletul era puternic presat (între -1,45-1,60 m) și, în ciuda umidității, prezenta o stare de conservare satisfăcătoare, cu toate că unele părți anatomice lipseau, ca urmare a acțiunii animalelor subterane. Având în vedere aglomerarea unor lespezi de gresie în zona gropii și "lăsarea" pământului de umplutură (observată în profil), este posibil ca mormântul central (M1) să fi fost ranforsat cu o construcție de lemn și piatră, care s-a deteriorat în timp și s-a prăbușit, comprimând scheletul.

La sud de groapă, la circa 0,60-1 m de colțul de SV al acesteia, au fost depuse, pe nivelul de călcare antic, trei vase (o cească de tip kantharos?, un vas-ghiveci și un vas de mici dimensiuni cu două tortițe supraînălțate), lucrate din argilă cu nisip sau șamotă în compoziție, fig. 6.1,6-7). În perimetrul incintei cvasicirculare (ringului), pe întreaga suprafață și deasupra M1 au fost descoperite dispersate: resturi osteologice calcinate, un premolar de Infans II (la sud de groapă), două vârfuri de săgeată din silex, calcinate (în partea de NNE a ringului), mărgelile de os, cu urme de calcinare) și o cataramă circulară, cu orificiu rotund central și perforare milimetrică laterală (aproximativ în centrul ringului), (fig. 6.2-5). În lipsa unor determinări antrozoologice nu putem preciza, deocamdată, dacă este vorba de un sacrificiu ritual-funerar, om sau animal (?).

La 2,5 m SE de colțul de SE al gropii M1, în afara ringului de piatră, a fost descoperită, pe suprafața de călcare a solului antic, o mică depunere de oase lungi, fără cutie craniană, aparținând unui copil, probabil Infans II, pe care am desemnat-o drept cel de-al doilea mormânt M2. Se poate ca premolarul de care am vorbit mai sus, descoperit în apropiere, spre vest de mica aglomerare osteologică, să aparțină tot de acest mormânt. Starea proastă de conservare a acestor materiale osteologice nu ne permite, deocamdată, să precizăm dacă este vorba de o înhumăție, pentru care ar pleda și modalitatea oarecum organizată de depunere, sau de o incinerăție.

Din punctul de vedere al reconstituirii ritualului funerar, așa cum reiese din investigarea arheologică a acestui tumul, "tratamentul" aplicat defunctului în microcomunitate, realizarea și încheierea acestei construcții presupun desfășurarea unor activități specifice, într-un interval temporal de mai mult de o zi, din momentul decesului "titularului". Fără a putea defini în nici un fel, în momentul de față, care erau tipurile și modalitățile de concepere și desfășurare ale ritualurilor funerare "până la groapă", putem evidenția, cu relativitatea de cuviință, o parte din acțiunile de înmormântare ale zilei de "îngropăciune". Astfel, în groapa și eventuala construcție din centrul ringului de piatră, pregătite în prealabil, a fost depus, potrivit ritualului specific comunităților Bialy Potik-Komariw-Costișa, defunctul "principal" (M1). În apropierea gropii a fost depusă o parte din inventarul funerar (vase, piese de vestimentație și podoabă etc.), peste care au fost presărate, pe întreaga suprafață a incintei circulare, resturile incinerate ale unui individ sacrificat (om sau, poate, animal, vârfurile de săgeată din silex calcinat fiind, probabil, "proiectilele" prin care acesta a fost jefit). Acesta ar putea fi luat, eventual, în considerație ca un mormânt sacrificial, "răspândit" (M3?). În apropiere au fost depuse resturile înhumate/incinerate (?) ale

unui alt individ (M2), fără a se putea stabili relațiile cu materialele osteologice diseminate.

Peste acest întreg complex funerar a fost ridicat un mic tumul, o movilă inițială (diametrul aprox. 7 m, $\hat{I}=0,5$ m), alcătuit din material adunat din apropierea construcției funerare (stratul vegetal antic cu sol molic și aluviosoluri; a se vedea raportul pedologic anexat) și lespezi de gresie sarmațiană, dispuse fără o coerență evidentă, care constituia un fel manta litică. Peste întregul ansamblu s-a adunat o mare cantitate de pământ tasat, reprezentând tot molisoluri, slab diferențiate față de cel anterior, aduse din diferite părți ale luncii (cu o grosime de 0, 40-0, 55 m), până la realizarea unui tumul cu diametrul de aprox. 25-26 m. La suprafața actuală a tumulului s-a dezvoltat solul vegetal actual, de tip molisolic, dar evoluat, care nu exclude existența în decursul timpului a mai multor procese de aluvionare.

În ceea ce privește încadrarea cultural cronologică a T1/2011, așa cum arătam mai sus, elementele de rit, ritual funerar, modul de realizare a construcției funerare și unele elemente ale ceramicii descoperite ne determină să considerăm că aparține complexului cultural Bialy Potik-Komariv-Costișa din Bronzul Mijlociu (BM) est și nord-est carpatic, fiind parțial asemănător cu descoperirile de la Adâncata-Imaș și Suceava-Platoul Cetății². Prezența cataramii circulare de os, datată în secolele XIX-XVII BC, indică legăturile cu comunitățile culturii Mnogovalikovaja (cultura cu ceramică decorată cu mai multe braie în relief)³, așa cum se întâlnesc și în alte situri Costișa și Monteoru, fără a putea preciza modul în care au funcționat aceste relații (modă și schimburi, prezența de persoane etc.)

Descriere pedo-geomorfologică preliminară a T1/2011

Vasile Budui (USM Suceava), Cătălina Rotaru (OSPA Suceava)

Coordonatele geografice ale tumulului sunt 47°41'37" lat. N și 26°06'49" long. E. Altitudinea absolută este de 310 m, la „vârf”, și cca. 309 m, la bază, măsurată cu GPS Etrex Vista CX. Este situat în lunca pârăului Ilîșești, la vărsarea în râul Suceava, la marginea superioară stângă a conului aluvial, format prin depuneri lutoase, în urma aluvionărilor periodice.

În partea centrală a tumulului s-a analizat un profil vertical de sol pe o grosime de 216 cm, până la pânza freatică. Nivelul solului vegetal antic se află la 104 cm adâncime față de vârf, cu un grad de tasare (antropică și/sau naturală) care indică faptul că nivelul inițial al construcției tumulare a fost mai mare.

Materialul parental al solului este reprezentat de aluviuni lutoase, care au conferit și solului texturi lutoase. Se deosebesc trei orizonturi principale și unul de tranziție:

Am₁ – are culoare închisă atât în stare umedă cât și în stare uscată ca urmare a conținutului de humus. Prezintă foarte rare acumulări friabile de oxizi. Materialul este slab structurat, fără diferențieri de culoare și textură. Structura agregatelor formate este poliedrică mică. Nu face efervescentă. Uniformitatea acestui material indică proveniența din materialul de suprafață, din împrejurime. Trecerea către următorul orizont se face clar.

Am₂ – reprezintă orizontul molic al aluviosolului pretumular (solul vegetal antic). Are culoare închisă în stare umedă și mai deschisă în stare uscată. Grosimea este de 23 cm. Specifică este prezența coprolitelor care indică o activitate biologică intensă (în special datorată prezenței râmelor). Structură poliedrică mică slab dezvoltată. Trecerea către orizontul bazal al profilului se face neregulat prin intermediul unui orizont de tranziție.

A/C – are grosime de 14 cm, nuanțe închise în amestec cu pete gălbui și brune datorate prezenței limonitului; în stare uscată culorile trec către roșu și brun. Structura este masivă.

CGo – are grosime de 42 cm, structură masivă, culori vineții

cu pete de gleizare alternând cu pete de oxidare, peste 50% din material. Textura este lutoasă – luto-argiloasă.

Prezența cornevinelor mari (9 cm diametru), pe întreg profilul orizontului C, indică faptul că regiunea a fost ocupată altădată de vegetație lemnoasă, poate de luncă. Materialul parental este puternic gleizat, afectat perioade îndelungate de ridicarea nivelului freatic prin capilaritate.

Note:

1. Colectivul de cercetare aduce călduroase mulțumiri studenților practicanți pentru eforturile depuse.

2. Bogdan Niculică, Ion Mareș, Dumitru Boghian, Sorin Ignătescu, Considerații preliminare asupra practicilor funerare din necropola de tip Komariv-Bilyj-Potik-Costișa de la Adâncata-„Imaș” (Jud. Suceava), Codrul Cosminului SN 10 (20), 2004, p. 131-143; Ion Mareș, Bogdan Petru Niculică, Ticu Dolenschi, Paul Ciurari, Sânziana Bedreagă, Cătălina Ungureanu, Suceava, jud. Suceava-„Câmpul Șanțurilor”, CCA 2008, p. 292-293. O versiune detaliată și pe CD-ul acestui volum.

3. Marilena Florescu, Adrian C. Florescu, Materiale 15, 1985, p. 117, fig. 1, 2/3-4; Valentin Dergaciov, Culturi de epoca bronzului în Moldova, Ed. Știința, Chișinău, 1994, p. 50, fig. 18; Ion Motzoi-Chicideanu, Câteva observații asupra culturii Monteoru, Archaeology Journal-On line, aprilie 2003, p. 11 (http://www.archaeology.ro/imc_mont_print.pdf, accesat 15 ianuarie 2012); Anca Popescu, Așezarea de epoca bronzului de la Costișa (jud. Neamț). Monografie arheologică, SCIVA 54-56, 2003-2005, p. 319; Serghei Agulinikov, Ion Ursu, Complexe funerare din zona Prutului Inferior, Revista Arheologică SN 4/1, 2008, p. 64, fig. 5.5.

Abstract:

The evaluation and diagnostic archaeological research aimed to obtain information on the expanse of the necropolis and the spatial distribution of the tumuli, the degree of conservation of the barrows, their cultural and chronological framing, the heritage preservation state, in order to plan a systematic research project. Nondestructive methods (surface research, the study of cartographic materials: Austrian cadastral plans - 1856, drawing directories plans, topographical maps) and destructive (archaeological excavation in sections, 140 m²) have been employed. From the three visible tumuli (T. 1-3/2011), all damaged by contemporary buildings, only one was investigated exhaustively: T. 1/2011 (d. max. 26 m, h=1 m). It was divided into four sectors that have been dug to the sterile soil.

Approximately in the center of the tumulus we discovered a construction consisting of a funeral ring made of Sarmatian sandstone slabs (6 x 6.30 m). In the center of the ring we found a rectangular pit with rounded corners (1.60 x 1.10 m at the top, 1.55 x 0.90 m at the bottom, from 0.55 to 0.60 m depth compared to the ancient level), reinforced probably with wood and stone. A young man was deposited in the pit, strongly crouched on the left side with the head to north and the face to east, representing the main grave (G. 1/2011). Inside the ring area calcined debris had been strewn, from human or animal sacrifice origin (G. 3/2011?). On the same surface we found bone beads, a circular bone buckle, two calcined flint arrowheads and three vessels (a cup of kantharos type, a "flower pot" and a small vessel). Southeast of the stone ring, in the immediate vicinity, the buried/incinerated (?) remains of another individual were discovered, probably representing a secondary grave (G. 2/2011). We couldn't establish any relations to the dispersed osteological materials (G. 3/2011).

The funerary rite and ritual along with the vessels from T. 1/2011 allows their classification in the Bialy Potik -Komariw-Costisa cultural complex, Middle Bronze Age, although Mnogovalikovaja

influences were identified (the circular buckle bone was dated XIX-XVII BC).

151. Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani

Punct: Holm (La Telescu)

Cod sit: 38740.03

Autorizațiile de diagnostic arheologic nr. 37/2010, 186/2011

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil (USM Suceava), Aurel Melniciuc (MJ Botoșani), Măriuca-Diana Vornicu, Andreea Vornicu (UAIC Iași)

Din cauza inundațiilor din vara anului 2010, cercetările de evaluare s-au prelungit și pe parcursul anului 2011.

Situl de la Ripiceni-Holm se găsește în partea de NE a satului Ripiceni Noi, pe malul drept al Prutului (azi Lacul de acumulare Stânca-Costești), la 1,2 km SSE de situl Ripiceni – Stânca și 300 m SSE de situl Ripiceni-La Monument, având coordonatele GPS: 47°57'18.60" latitudine nordică și 27°09'05.83" longitudine estică, pe un revers de cuestă cu elevația în jur de 82 m (fig. 1.1-4). Terenul este proprietatea Consiliului Local Ripiceni, care l-a concesionat, pe o perioadă de 10 ani, Muzeului Județean de Istorie Botoșani.

Din punct de vedere geomorfologic, așezarea protoistorică se găsește pe terasa a II-a din dreapta Prutului (20-30 m altitudine relativă, ante 1968, aprox. 80-100 m altitudine absolută), cu soclu de vârstă sarmațiană de 8-10 m grosime și o cuvertură de aluviuni de 3-15 m grosime). Reversul de cuestă, desprins din această terasă, este înclinat dinspre ESE și NNE spre VNV și SSV.

Cercetările geografice ne-au indicat că situația geomorfologică actuală este mult modificată în zonă, datorită construirii, la sfârșitul secolului al XIX-lea, a Fabricii de zahăr Ripiceni (care a funcționat între 1899-1944), a unor cuptoare de cărămidărie¹, a barajului și lacului de acumulare de la Stânca-Costești (între anii 1952-1978; suprafața lacului – 59 kmp, barajul – 3 km lungime, 44 m înălțime la coronament), precum și a unor exploatare de pietriș.

Cercetările de evaluare au presupus utilizarea investigațiilor neintruzive și intruzive/distruitive. În primul caz, s-au efectuat periegeze și studierea planurilor directe de tragere 1:20000 (perioada interbelică), a hărților topografice 1:25000 (ediția a II-a, 1979) și a ortofotoplanurilor, care ne-au permis să estimăm că întinderea sitului a fost altădată de 300 x 200 m (pe direcțiile VNV-ESE și NNE-SSV). Latura de NNE este puternic afectată de inundațiile anuale, care au condus la "ruinarea" acestei părți de sit (circa 1/2 din suprafața acestuia), cea mai mare parte a complexelor și materialelor arheologice fiind "spălate" și decontextualizate în timpul inundațiilor periodice. Estimăm că în câteva decenii, fără realizarea unor lucrări de apărare contra inundațiilor, situl se va distruge continuu și ireversibil. Din păcate, din cauza vegetației abundente, lignificată uneori, dezvoltată pe un fertil sol aluvionar, adus în timpul inundațiilor, nu au putut fi realizate prospecțiunile magnetometrice propuse, rămânând în sarcina colectivului ca acestea să fie efectuate ulterior.

În decursul timpului, cercetările arheologice de teren extinse² efectuate în zonă au vizat și situl de la Ripiceni-Holm (Telescu). Acestea au pus în evidență, pe lângă existența unui posibil punct cu fosile de megafaună³, prezența vestigiilor Cucuteni A-B și Noua. În aceste condiții, investigațiile intruzive au vizat realizarea unor secțiuni (S. I/2010, 13 x 2,50 m, și S. II/2011, 11 x 2m, aprox. 55 mp) în partea cea mai înaltă a sitului, pentru definirea stratigrafiei verticale și orizontale a complexelor investigate, apartenența cultural-

cronologică și distribuția spațială a materialelor arheologice, precum și starea de conservare a patrimoniului, având în vedere gradul de distrugere al sitului, în vederea fundamentării unui proiect de cercetare sistematică. Cercetările intruzive, sub forma sondajului arheologic, au fost realizate în perioadele: 15 iunie, 15 septembrie-2 octombrie, 2-5 noiembrie 2010 și 1-22 octombrie 2011⁴. Chiar dacă, în suprafața săpată, complexe protoistorice (eneolitice și epoca bronzului) au fost investigate exhaustiv, nu a fost atins stratul argilos, considerat steril din punct de vedere arheologic, chiar dacă s-a ajuns la - 2 m, fiind posibil, prin continuarea cercetărilor, să fie identificate complexe paleolitice sau fosilifere.

Au fost identificate complexe eneolitice, reprezentate de o locuință de suprafață fără platformă (L. 1/2010), împreună cu complexe gospodărești aferente, aparținând fazei A-B1 a culturii Cucuteni, suprapuse parțial de cele din epoca bronzului, o locuință-colibă (L. 2/2010) și o groapă (Gr. 1/2010), încadrate în cultura Noua.

În ceea ce privește stratigrafia suprafeței săpate, arătăm că reflectă evoluția zonei, distingându-se următoarele depuneri, până la - 2 m:

- stratul vegetal actual (aprox. 0-0, 20 m) – cernoziom slab levigat negru (umed) – cenușiu (uscat), ușor prăfos;
- stratul post-protoistoric (aprox. 0,20-0,40 m, 15-20 cm) – cernoziom slab levigat, prăfos, mai puțin evoluat;
- nivelul Noua/post-cucutenian (0,40-0,60 m, aprox. 20 cm) – sol brun-cenușiu;
- nivelul cucutenian (0,60-0,90 m, aprox. 30 cm) – sol brun închis;
- nivelul antecucutenian (0, 90-1,15 m, aprox. 20-25 cm) – sol brun deschis;
- sol brun deschis cu incluziuni calcaroase (1,15-1,45/1,55 m, 30-40 cm);
- sol loessoid (1,55-1,75 m);
- loess amestecat cu incluziuni aluvionare (de la 1,75 m în jos).

Complexele Cucuteni A-B1 (Eneolitic dezvoltat)

Locuința 1/2010 a fost descoperită și cercetată integral (partea păstrată) pe traseul SI/2010, între m 1 și 9,30, la - 0,45-0,70 m și SII/2011 (m. 4-8), pe o lățime de 3,5 m, având o suprafață estimată de 32 mp (8 x 4 m). A fost serios afectată, pe latura de N, de inundațiile din vara anului 2010 (o porțiune lată între 0,5/1,5 x 8 m). Din cauza înclinării terenului spre sud, vestigiile acesteia se găsesc între -0,45 m (partea superioară dispre nord) și -0,65/0,70 m (nivelul solului antic de călcare pe care a fost construită podeaua simplă, spre sud). Nu trebuie exclusă nivelarea solului pentru orizontalizarea podelei între latura lungă de sud și cea de nord.

Nivelul său de distrugere se prezenta sub forma unei aglomerări compacte de lutuie masive de plafon și pereți, amestecate cu vase întregibile (pictate, de factură gospodărească și Cucuteni C, din categoria timpurie), o greutate masivă de la plasa de pescuit, mai multe materiale litice: râșnițe de gresie, cuțite, gratoare, un burin, pe lame, frecătoare și nuclee reîntrebuințate ca percutoare și frecătoare, din silex de Prut, care se afla în prundișurile de la baza teraselor din zonă, puține materialele osteologice, două statuete - una antropomorfă și cealaltă zoomorfă. Suprafața L. 1/2010 a fost parțial afectată și de deranjamentele unei colibe aparținând purtătorilor culturii Noua, precum și de Gr. 1/2010 care a distrus parțial V. 1/2010.

Credem că L. 1/2010 a fost alcătuită din două camere (una de ESE și cealaltă de VNV), dispuse pe axul lung al casei (ESE-VNV), ultima având o vatră rectangulară (V. 1/2010). Observațiile făcute indică că L. 1 nu a avut platformă cu substrucție lemnoasă ci doar o podea "naturală", amenajată superficial, pe care a fost construită vatra evoluată V. 1 (pe pat uniform de fragmente ceramice) și erau așezate râșnițele și vasele cu diferite provizii. Lipiturile de perete, în ambele camere, și cele de plafon (doar în camera de ENE) erau căzute pe instalațiile și vasele din interior, unele prezentându-se

ca adevărate plăci ceramice, altele erau risipite și peste vasele din exterior. În unele cazuri, lipiturile plafonului și pereților căzuți păstrau unghiurile de "rupere" și direcțiile de desprindere. Din studierea amprentelor păstrate în lipiturile arse, se observă că la construirea pereților s-au utilizat atât dulapi (scânduri?), destul de atent fasonați (în camera de ENE), și împletituri de nuiete (în camera de VNV), unele destul de groase. Din cauza relativei uniformități a solurilor și a numeroaselor crotovine, nu s-au putut identifica eventualele gropi de stâlpi și pari de la pereți.

Disponerea pe cant a unor lipituri de pe latura sudică a camerei de VNV pot indica existența unei intrări (ușă?). Complexele gospodărești sunt reprezentate de asocierile de râșnițe cu frecătoare și vasele de uz comun, indicând, probabil, unele spații de măcinș (în camera de VNV și în afara acesteia, spre sud), cele exterioare fiind, poate, îngărdite. Remarcăm numărul foarte mic de statuete și descoperirea unui vas-binoclu în colțul de SV al camerei de VNV.

O mențiune aparte merită ceramica pictată Cucuteni A-B1 descoperită în această așezare, cu stiluri picturale variate: $\alpha 1$, $\beta 1$ (predominante), $\beta 1a$, $\beta 2a$, $\gamma 2$, $\delta 1a$, alături de care se păstrează unele moșteniri Cucuteni A4 (ceramica decorată cu motive canelate în asocierea cu tricromia), ceea ce dovedește contemporaneitatea cu stațiunea de la Vorniceni-Pod Ibăneasa (jud. Botoșani) și pune problema rediscutării derivării și poziției cronologice a grupelor și subgrupelor stilistice din această fază.

Complexele Noua (Bronzul târziu)

Complexele Noua se găsesc diseminate printre vestigiile L1/2010, producând deranjamente. Locuința-colibă (L. 2/2010) a avut, probabil, o substrucție lemnoasă (tălpic?) care a deranjat latura sudică și o porțiune din podeaua camerei de ENE a L. 1/2010. O anexă a L. 2/2010 pare să fie Gr. 1/2010, care deranjează V. 1/2010 și latura de sud a camerei de VNV, ovală în plan (0,90 x 1,20 m), săpată de la - 0,45 m și adâncită, în dreptul m 5 până la - 0,75/0,80 m, având o adâncime de 0,30-0,35 c. În interiorul său s-au găsit câteva fragmente ceramice Noua II, de factură gospodărească (vase-sac, străchini, decorate cu braie în relief, alveolare, grupe de alveole etc.), împreună cu câteva materiale cucuteniene.

Prin cercetări de teren, în zona afectată de inundații, a fost descoperită o seceră de bronz, cu orificii la mâner, de tip Heleşteni, bine păstrată.

Deși distrus în bună măsură (aprox. jumătate din suprafață) de factorii antropici și naturali, situl de la Ripiceni-Holm (La Telescu) poate oferi importante complexe și materiale arheologice care să aducă lămuriri legate de începuturile fazei Cucuteni A-B în Depresiunea Prutului Mijlociu, de modul de manifestare a unor aspecte culturale cucuteniene și, nu în ultimul rând, asupra evoluției comunităților culturii Noua din zonă. În aceste condiții, cercetările arheologice viitoare, indiferent dacă vor fi sistematice sau preventive, vor trebui să conducă la salvarea, protejarea și valorificarea patrimoniului care se mai păstrează.

Note:

1. Un asemenea cuptor de ars cărămidă a fost descoperit și cercetat de Maria Diaconescu în anul 2006.

2. În perioada 1967-1970, de către Vasile Chirica, Nicolae Zaharia, Mircea Petrescu-Dîmbovița, Paul Șadurschi, Alexandru Păunescu ș.a., ocazionate de lucrările de amenajare a lacului de acumulare de la Stânca-Costești; Periegheze și sondaje: prof. Gheorghe Stanciu (materiale la Liceul de Arta din Botoșani), Maria Diaconescu, Aurel Melnicu (MJBt).

3. Alexandru Păunescu, Paleoliticul și mezoliticul de pe teritoriul Moldovei cuprins între Siret și Prut, vol. I/2, Editura Satya SAI, București, 1999, p. 90, 267, pct. 92.

4. Colectivul de cercetare multumește călduros studenților:

Ciprian Axinte, Cosmin Mircea Belțic, Cristian Alexandru Boghian, Cosmin Honceriu, Cristina Steluță, Cezar Bercea (an II Istorie, 2010), Ionuț-Dumitru Stigleț, Bogdan-Mitică Vițelariu, Flavius Derscariu, Sergiu Țifui, Daniel Sturzu, pentru sprijinul acordat la efectuarea cercetărilor.

Abstract:

Evaluation and diagnostic archaeological research (authorizations no. 37/2010 and 186/2011) aimed to obtain information about the extend and mode of preservation of the site, its stratigraphy, cultural and chronological framing and spatial distribution of archaeological materials and complexes, and state of preservation of heritage in order to elaborate a systematic research project. Nondestructive methods (research surface, study of cartographic materials) and destructive methods (archaeological excavation by sections) have been employed. In S. I/2010 and S. II/2011 (approx. 55 m²), Cucuteni A-B1 archaeological complexes and materials were discovered: a surface dwelling (D. 1/2010), without platform, with internal and outside domestic complexes (places with hand grinders for grist, a hearth (H. 1/2010), painted and common use vessels, flint, bone and clay tools, plastic, etc.), and final Bronze Age, Noua culture, phase II: a dwelling-hut (D. 2/2010), a pit (P. 1/2010), tools and specific pottery. By surface research, was discovered a bronze sickle, with orifices in handle, in Heleşteni variant framed.

152. Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui

Punct: Dealul Miclea (Paic)

Autorizațiile de diagnostic arheologic nr. 38/2011, 104/2011

Colectiv: Dumitru Boghian – responsabil (USM Suceava), Ciprian Cătălin Lazanu (MJ Vaslui), Mariuca-Diana Vornicu, Andreea Vornicu, Elena Vieru, Alexandru Gafincu, Bogdan Munteanu (UAIC Iași), Sergiu Constantin Enea, Tiberiu Dogariu

Comuna Tăcuta se află la extremitatea nordică a județului Vaslui, la 41 km N de municipiul Vaslui, din punct de vedere geografic, găsindu-se în partea de nord a Podișului Central Moldovenesc, într-un ansamblu de platouri, dealuri cu suprafață larg boltită și culmi separate de văile adânci, asimetrice, din care se remarcă pâraiele Cuțicna/Cuțigna și Valea Largă.

Cercetarea de evaluare și diagnostic arheologic s-a realizat, din cauza resurselor financiare limitate, în mai multe etape pe parcursul anului 2011 (28 mai, 8-13 august și 26 septembrie-1 octombrie 2011).

Așezarea preistorică de pe Dealul Miclea, cu o suprafață de aproximativ 7 ha, este situată pe lobul estic al dealului cu același nume (orientat NV-SE), situat la confluența dintre pâraiele Cuțicna și Valea Largă, unde formau altădată un iaz natural, azi un șes neted. Situl este amplasat la 500 SV de Tăcuta, segmentul dinspre sat al Dealului Miclea mai este denumit și Paic, având o altitudine absolută cuprinsă între 160-166,5 m și una relativă de 12-16 m, față de cursul pâraielor învecinate. Loturile agricole de pe Dealul Miclea se găsesc în diferite regimuri de proprietate (proprietate privată individuală, proprietate a Consiliului Local Tăcuta, ultimele arendate unor cetățeni). Din cercetările anterioare se cunoștea că în zonă se găsește o așezare Cucuteni A3 și vestigii încadrate în epoca bronzului, inclusiv piese metalice, unele păstrate la Muzeul sătesc Tăcuta, astăzi desființat.

În vederea evaluării și diagnosticului arheologic au fost utilizate atât metode de natură nedestructivă (periegheze, studierea

planurilor directe de tragere 1:20000 (perioada interbelică), a hărților topografice 1:25000 (ediția a II-a, 1979) și a ortofotoplanurilor, s-a efectuat ridicarea topografică și prospecțiuni magnetometrice) și intruzivă. Cercetarea intruzivă a constat într-o săpătură de diagnostic arheologic (sondaj), care a vizat obținerea de informații privind stratigrafia sitului, apartenența cultural-cronologică și distribuția spațială a materialelor și complexelor arheologice, precum și a stării de conservare a patrimoniului, având în vedere că în zonă a fost practicat o agricultură mecanizată intensivă. În acest scop, a fost trasată secțiunea S I/2011, de 20 m lungime și 2 m lățime, extinsă prin deschiderea unor casete din traseele secțiunilor SII și SIII/2011, în dreptul mormintelor 1, 3, și 4, în vederea investigării complete a acestora (aprox. 50 mp).

Din cauza densității deosebite a materialelor arheologice și a complexității stratigrafiei orizontale și verticale, cercetarea nu a putut fi epuizată. În etapele de cercetare din anul 2011, s-au descoperit vestigii din nivelurile arheologice superioare, până la adâncimea de -0,70 m, neatîngându-se solul steril arheologic. Au fost identificate structuri eneolitice, reprezentate de o groapă (Gr.1/2011) și o locuință (L1/2011) cu un complex gospodăresc adiacent, aparținând fazei A3 a culturii Cucuteni, suprapuse parțial de cele din epoca bronzului, cu materiale arheologice de tip Monteoru și Costișa și morminte atribuite unei necropole de la începuturile culturii Noua, cu elemente Balintești-Cioinagi. E greu de spus, deocamdată, dacă în acest sit există locuri mai vechi, chiar dacă par să se contureze unele indicii.

Complexele Cucuteni A3 (Eneolitic dezvoltat)

Locuința 1/2011 (L1/2011) a fost descoperită pe traseul SI/2011, între m 9 și 14,50, la -0,40-0,60 m), fiind în curs de cercetare. Nivelul său de distrugere se prezenta sub forma unei aglomerări compacte de lutuiei masive de pereți, amestecate cu ceramică pictată și grosieră, plastică antropomorfă și zoomorfă, unelte litice și resturi osteologice etc. Imediat deasupra lutuieiilor arse, se găseau pietre de dimensiuni mari, care sunt dificil de atribuit, fie nivelului de distrugere a locuinței cucuteniene, fie unei structuri de locuire din epoca bronzului, fapt care va fi clarificat prin cercetările viitoare.

Complexul gospodăresc adiacent L1 a fost identificat în SI, m. 14-20, la -0,40-0,70 m), fiind cercetat parțial. Partea superioară a acestuia se caracterizează printr-o cantitate mare de ceramică, mai ales pictată. Ca forme se observă vasele suport, amforele, bolurile, străchinile, vasele de provizii etc., cele mai multe întregibile. În cadrul acestui complex se distinge, între m 17-20, la -0,60-0,70 m, o zonă care poate fi interpretată ca atelier de prelucrarea cornului/osului, documentat prin acumularea, pe un spațiu restrâns, a unui număr mare de unelte de corn și os (săpăligi/brăzdare de plug), în diferite stadii de prelucrare (cu urme de tăiere, șlefuire, perforare), a unor topoare de piatră și a mai multor coarne de cervidee, unele culese, altele provenind de la indivizi sacrificați. Adevărata funcționalitate a acestui complex (ansamblu gospodăresc, groapă sau un set de gropi, atelier meșteșugăresc etc.) urmează să fie stabilită în campania viitoare.

Groapa 1/2011 (Gr. 1/2011) este de mari dimensiuni și a fost descoperită în SI, între m. 1,60-5, fiind, de asemenea, în curs de cercetare (forma și dimensiunile Gr. 1 vor fi stabilite în campania viitoare). A apărut la -0,30m, sub forma unei aglomerări de materiale ceramice pictate, pietre, puține oase, scoici și melci, plastică, lipituri de vatră răvășite, "bulgărași" de hematit, depuse în straturi de lut cenușos, căpăcuite, pe anumite porțiuni, cu lentile argiloase de nivelare. A fost cercetată până la -0,85 m. Această groapă se continuă spre nord, pe traseul SII. Cu titlu de ipoteză, s-ar putea să ne aflăm fie în fața unei gropi mari de olar, a două gropi intersectate, fie a unui bordei, asemănător, poate, cu descoperirile de la Berești-Dealul Bulgarului².

Complexele de epoca bronzului

Materialele încadrate în epoca bronzului: fragmente cerami-

ce de tradiție Monteoru (decorate cu caneluri și șiruri de împunsături pe crestele dintre caneluri) și Costișa (decorate cu șiruri paralele de alveolări rotunde) se găsesc diseminate printre complexele cucuteniene, indicând, probabil, urmele unei locuiri anterioare necropolei de la începuturile culturii Noua.

Mormânt de inhumăție (M 1/2011) - descoperit în SI, între m. 0,50-2, între -0,25-0,45 m, majoritatea complexului funerar găsindu-se în SII/2011 (m. 0-3). Groapa este rectangulară, cu colțurile rotunjite, fiind mai mare la partea superioară și mai scurtă și îngustă la partea inferioară (dimensiunile 2 x 1,20 m la partea superioară, și 1,60 x 0,90 m; orientare SE-NV). Între cele două părți se observă o ușoară treaptă, ceea ce ne determină să credem că această amenajare a fost realizată pentru înlesnirea acoperirii părții inferioare, în care era depus defunctul, cu scânduri transversale, deoarece scheletul și vasele din inventar erau destul de bine păstrate.

Defunctul, un adult, a fost depus chircit, pe partea stângă, cu craniul orientat spre SE, cu "privirea" spre SV. Starea de conservare era bună, deși prezenta părți scheletice lipsă și o spătură a craniului, rezultată în urma unei puternice lovitură în zona parietalo-temporală. Ca inventar avea, depuse în față, două vase lucrate din argilă cu fragmente ceramice pisate în compoziție: unul de tip kantharos (ceașcă cu torțile supraînălțate), de culoare neagră-cenușie destul de uniformă, cu urme de ardere secundară, decorat pe corp cu caneluri oblice, și o străchinuță, cu profilul în formă de "S", brună-cenușie, nedecorată.

Mormânt de incinerăție (M 2/2011) - descoperit în stratul vegetal, între -0,25-0,45 m, din SI, m. 14,40-15. Din cauza uniformității solului, groapa nu a putut fi determinată. Resturile incinerate ale defunctului, posibil un copil (Infans I, cu "dinți de lapte"), destul de puternic arse, erau depuse poate într-un săculeț, probabil, într-o groapă circulară, săpată în solul vegetal antic, acoperită cu o străchină tronconică mare, lucrată tot din argilă cu fragmente ceramice în compoziție, arsă neuniform la brun-negru-cenușiu, cu buză specifică culturii Noua. Este posibil ca o piatră mare din imediata apropiere să fi fost un semn de mormânt.

Mormânt de inhumăție (M 3/2011) - descoperit pe jumătate în SI, m. 2,40-3, și cealaltă jumătate în caseta din SIII/2011, la adâncimea de -0,25-0,30 m. Din cauză că groapa, probabil ovală (1 x 0,55 m), a fost săpată în solul vegetal antic și atinge doar superficial stratul brun-argilos al nivelului cucutenian, mormântul s-a păstrat doar parțial, fiind distrus de arături.

Defunctul, probabil un copil (Infans II), a fost depus în poziție chircită pe dreapta (reconstituire probabilă, a se vedea desenul), cu capul spre N-NV, starea de conservare fiind foarte proastă, păstrându-se doar puține elemente scheletice. Mormântul nu prezenta inventar sau, poate, acesta a fost deplasat de arături, deoarece în apropiere a fost descoperită o căniță cu toarta supraînălțată. Orientarea sa deosebită pune problema păstrării unor tradiții de tip Monteoru sau Costișa.

Mormânt de inhumăție (M 4/2011) - descoperit în SI și caseta aferentă din SII, între m. 6,40-7,90, între -0,35-0,80/0,85 m. Groapa mormântului era aproximativ rectangulară, cu colțurile rotunjite, prezentând, ca și în cazul M1, o parte superioară, mai largă (2,10 x 1,45 m) și o parte inferioară (1,90 x 1,05 m).

Decedatul, un adult din categoria Maturus, înalt de cca. 2 m, prezenta, în ciuda multiplelor fracturi (politraumatism cranian, toracic, humeral drept și femural, în urma unei căzături de pe cal, a unei puternice lovitură craniene?), o stare de conservare bună. Era depus chircit pe stânga (după poziția picioarelor), cu torsul și bazinul în decubit dorsal, capul întors tor spre stânga și mandibula detașată, creând impresia că a fost "înghesuit" în groapă.

Ca inventar, defunctul avea depuse, în unghiul format de humerus și antebraț, un vas de tip kantharos (ceașcă cu torțile

supraînălțate) și, în dreptul umărului drept, un alt vas, păstrat fragmentar, care nu poate fi reconstituit. Vasul de tip kantharos prezintă nuanțe diferite, roșiatică, brună, cenușii-negră, datorate urmelor evidente de ardere secundară, și este decorat cu trei linii incizate, paralele, realizate pe umăr, de care sunt "agățate" 11 triunghiuri cu vârful în jos, înlănțuite "în arcade" (greu vizibile cu ochiul dar evidente la pipăire), modelate în relief, în barbotina fină lustruită, ceea ce poate denota o moștenire Monteoru/Costișa. În interiorul acestuia a fost descoperit un fragment de os, provenind de la brațul drept al defunctului. Ambele vase au fost lucrate din argilă cu amestec de fragmente ceramice mărunțite.

Modul de păstrare a defunctului și a vasului de tip kantharos poate indica faptul că partea inferioară a gropii a fost protejată cu un pod de scânduri. O aglomerare de pietre mai mari, descoperită la partea superioară a gropii M4, poate indica existența unui semn de mormânt.

Situl cucutenian din faza A3 de pe Dealul Miclea se conturează ca o așezare cu complexe deosebit de interesante și promițătoare (având în vedere că cercetarea este în curs), remarcându-se complexe ceramice și existența unor ateliere de lucrare a ceramicii și de prelucrare a osului și cornului, prezentând posibile similitudini cu descoperirile de la Scânteia (Iași), Dumești (Vaslui) și Berești-Dealul Bulgarului (Galați).

Înmormântările Noua I, cu elemente Balintești-Cioinagi sau Costișa finală, denotă practicarea biritualismului (înhumație, incinerare), rituri diferite pentru maturi și copii (chiar când este vorba de înhumație, diferite orientări, adâncimi diferite ale gropilor, inventare diferite etc.), dovedind existența unei societăți stratificate.

Cercetările viitoare vor încerca să definească legăturile care au existat între etapele de locuire din bronzul târziu și necropola identificată, să surprindă specificul proceselor etno-culturale protoistorice din Podișul Central Moldovenesc.

În aceste condiții, prin evaluare și diagnosticul arheologic s-a constatat că situl pluristratificat de la Tăcuta-Dealul Miclea prezintă zone cu complexe arheologice foarte bine păstrate, în ciuda lucrărilor agricole intensive, și poate să intre într-un program de cercetare arheologică sistematică și interdisciplinară, fiind corespunzător pentru derularea activităților unui șantier arheologic-școală. Cercetările magnetometrice vor continua și în alte puncte ale sitului, pentru definirea ansamblului planimetriei zonei arheologice de aici.

Întreaga documentație de șantier se păstrează la Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava iar vestigiile arheologice sunt depozitate, prelucrate și valorificate la Muzeul Județean "Ștefan cel Mare" din Vaslui, în conformitate cu protocolul încheiat între instituții.

Aplicații de topografie arheologică și prospecțiuni geofizice în așezarea de la Tăcuta, jud. Vaslui

Andrei Asăndulescu, Felix-Adrian Tencariu, Silviu Gania (UAIC Iași)

Odată cu debutul săpăturilor arheologice din așezarea preistorică de la Tăcuta, județul Vaslui, o echipă aparținând Platformei ARHEOINVEST din cadrul Facultății de Istorie, Universitatea „Al.I.Cuza” din Iași, a efectuat o deplasare în situl menționat pentru realizarea unor aplicații de topografie arheologică și prospecțiuni nedistructive. Din cauza culturilor agricole care ocupau suprafața așezării, activitățile s-au desfășurat pe parcursul a două etape: prima în luna august, iar cea de-a doua la începutul lunii octombrie.

Obiectivele principale ale acestui demers au constat în efectuarea unei ridicări topografice de detaliu, raportarea pe planurile rezultate a secțiunii arheologice demarate în acest an, precum și realizarea de măsurători geofizice, mai precis prospecțiuni

magnetometrice, pe suprafața disponibilă a sitului. Pentru îndeplinirea acestora au fost utilizate următoarele instrumente: Stație Totală Leica TCR 1200, sistem GPS Leica 1200, magnetometru cu vapori de cesiu, model Geometrics G858. Datorită colaborării eficiente dintre responsabilii săpăturii arheologice și echipa ARHEOINVEST acțiunile propuse au putut fi duse la bun sfârșit, cumulat pentru cele două etape, în cinci zile.

Astfel, după finalizarea ridicării topografice și plasarea secțiunii în cadrul acesteia s-a trecut la realizarea prospecțiunilor magnetometrice. A fost trasată, pentru prima și a doua etapă, o suprafață însumând aproximativ 7000 mp. Luându-se în considerare poziționarea sitului, în afara comunei, într-o zonă ferită de eventuali factori perturbatori din punct de vedere magnetic, au fost utilizați doi senzori instalați în modul gradiometru orizontal, lucru care a facilitat evident măsurătorile.

În urma prelucrării și procesării datelor topografice și a profilurilor magnetometrice a fost posibilă extragerea unor prime rezultate care vin să clarifice o serie de întrebări referitoare la poziția strategică a așezării, întinderea acesteia, sau existența unor eventuale elemente de fortificație. Culegerea unei dense rețele de puncte topografice a scos clar în evidență, în urma analizelor efectuate, pantele extrem de abrupte ale așezării, în părțile de nord, vest și est. De asemenea, profilurile transversale și longitudinale realizate pe direcția principalelor puncte cardinale (V-E și N-S), precum și modelarea tridimensională ne-a determinat să interpretăm zona mai înaltă ce înconjoară situl pe părțile apărute natural ca, probabil, fiind un val de apărare.

Interpretarea hărților rezultate în urma cercetărilor magnetometrice s-a dovedit a fi un proces extrem de dificil deoarece situl în cauză este unul pluristratificat, lucru care a îngreunat considerabil această etapă și face ca deslușirea anomaliilor magnetice să nu fie foarte exactă. Cu toate acestea, din interpretarea valorilor profilurilor magnetice putem afirma, în mod cert, existența mai multor complexe alcătuite din materiale puternic supuse arderii, care descriu un magnetism puternic, situat aproximativ între -20 și +20 nT. La toate acestea se mai adaugă o altă anomalie de dimensiuni considerabile și de formă alungită situată în partea de NE, în imediata apropiere a limitei așezării. Poziționarea în această zonă, precum și apariția ipotezei, chiar dacă deocamdată probabilă, a valului de apărare ne face să încadrăm această anomalie ca fiind un șanț. Valorile negative ale semnalului, care în teorie contravin unei anomalii antropice tipice, le-am explicat prin valorile pozitive foarte puternic exprimate prin intermediul anomaliilor din interiorul așezării. Din păcate, nu ne putem exprima opinia asupra întinderii sitului, dat fiind și suprafața insuficient cercetată prin intermediul acestei metode.

Demersul nostru este unul îndrăzneț pentru o așezare de tipul celei de la Tăcuta, date fiind complicațiile pe care le poate da și lipsa elementelor de comparație din literatura de specialitate pentru această perioadă istorică. De aceea rezultatele obținute până în acest moment nu pot fi absolutizate, însă continuarea cercetării prin utilizarea conjugată și a celorlalte metode nedistructive (GPR, Rezistivitate electrică) poate clarifica o serie din problemele întâmpinate.

Note:

1. Colectivul de cercetare mulțumește călduros studenților Viorica Juravle, Dumitru-Ionuț Stigleț, Sergiu Țifui și Ionuț Donțu, de la Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava, care au participat ca voluntari la săpături.

2. Ion T. Dragomir, Considerații privind neoliticul și eneoliticul din sud-estul Moldovei, în Ion T. Dragomir, Monografia arheologică a Moldovei de Sud I, Danubius XVI, Galați, 1996, p. 17.

Abstract:

The evaluation and diagnostic archaeological research aimed to obtain informations on the site stratigraphy, cultural and chronological framing and spatial distribution of archaeological complexes and materials, and on the state of heritage preservation, envisaging a systematic research project. Non-intrusive methods (surface research, study of cartographic materials, surveying and magnetometric scanning) and intrusive (archaeological excavation – sections and cassettes, roughly 50 m²) have been employed. In S. I/2011 and adjacent cassettes of S. II and S. III/2011 we discovered Cucuteni A3 archaeological complexes and materials: a surface dwelling (D. 1/2011), a complementary household complex and a pit (P. 1/2011) with rich inventory. Bronze Age ceramic was also found: Monteoru and Costișa disseminated among Aeneolithic complexes, along with four graves (three of inhumation-G. 1,3-4/2011 and one of cremation/G. 2/2011), dated at the beginning of Noua culture (Balintesti-Cioinagi type).

153. Toplița, jud. Harghita**Punct: Pârâul Baicăului**

Cod sit: 83687.01

Autorizația de diagnostic arheologic nr. 119/2011

Colectiv: Mircea Anghelinu - responsabil, Loredana-Cristina Niță-Bălășescu, Cristian Țuțu (UV Târgoviște), Demjén Andrea (M Gheorgheni), Florin Gogâltan (IAIA Cluj), Elena-Cristina Cordoș, Eva Reka-Orsolya, Marian-Adrian Lie (studenți UBB Cluj), Bianca Amuza (studentă UV Târgoviște)

Situl se află amplasat pe malul drept al Mureșului, pe terasa medie a râului, la confluența acestuia cu pârâul Baicăului, care îl delimitează către vest. Topografic, suprafața actuală a sitului este relativ plată, parțial afectată de lucrări agricole și de construcții moderne, cu trei terasări ample, dar de înălțime mică (cca. 1 m fiecare) către Baicău (amenajări industriale și edilitare moderne?). Posibilitatea unui aport coluvial, dată fiind prezența formelor geomorfologice mai înalte de pe latura nordică, deși nu este exclusă, apare destul limitată. Situl se află la o altitudine de 658 m.

Acest obiectiv, necunoscut în literatura de specialitate, a fost identificat cu ocazia unei perighezei arheologice efectuate de Muzeul Tarisznyás Márton, Gheorgheni în data de 14.10.2008 (Demjén Andrea, Florin Gogâltan). Pe suprafața arată a sitului s-au găsit nuclee și așchii de opal. Sursa de materie prime se află la circa. 600 m spre est de această locație. În partea de sud a sitului, pe suprafața arată, s-au găsit câteva fragmente ceramice aparținând perioadei târzii a epocii bronzului.

Obiectivele campaniei de diagnostic din luna august 2011 au vizat verificarea extensiei sitului, a dimensiunilor secvenței geologice, a succesiunii culturale, ca și a stadiului general de conservare. Pentru aceasta au fost practicate patru sondaje arheologice, însumând 7 m². Două dintre ele (S1 - 4 mp, și S2- 1 mp) au fost amplasate în zona de concentrare a materialului litic la suprafață. Celelalte două mici sondaje au vizat stabilirea marginilor așezării din epoca bronzului.

Secvența geologică conservată, cercetată de noi până la adâncimea de 2,30 m (S2), fără a atinge aluviunile terasei, cuprinde o succesiune de 9 unități geologice diferențiate macroscopic, pe seama modificărilor în culoare, textură și aspect. Aspectul general este luto-nisipos. Se remarcă cu deosebire un puternic sol brun-roșcat, cu desprinderi prismatice (GH3), cu o grosime medie de 50

cm și acumulări de carbonați în partea inferioară. Alte trei orizonturi de acumulări feromanganice (episoade humice, gelistagnice) apar între 130-140 cm (GH5), 150-177 (GH7), 190-210 cm (GH 7/8). De pe profilul nordic al S2 s-au recuperat 4 probe de sediment pentru datări OSL: -22 cm (GH2); -50 cm (GH3); -80 cm (GH3); -125 cm (GH4). De asemenea, s-au recuperat probe sedimentologice (intervale de 5 cm), de pe toată lungimea profilului.

Colecția este formată din nuclee laminare și de așchii, produse de amenajare și reamenajare, lame neretușate și piese retușate. Piese retușate se încadrează în câteva grupe tipologice: grattoirs, burins, lame retușate, piese cu troncatură/cu encoche și așchii retușate. Eșantionul litic, aflat în studiu, constă atât în bogata colecție recuperată de la suprafața sitului (peste 400 de piese), cât și din piesele provenite din cele două sondaje (peste 2500 de fragmente, resturi de debitaj și piese finite). În ceea ce privește materialul arheologic caracteristic epocii bronzului acesta se rezumă la câteva fragmente ceramice, puține la număr fiind cele tipice.

Din punct de vedere cantitativ, principalul tip de rocă exploatat este opalul de proveniență locală, care poate apărea sub forma blocurilor sau fragmentelor de culoare maronie/maroniu-roșcată, mată, cu textură ce variază de la fină la relativ grosieră, fiind reprezentat atât în categoria produselor de debitaj, cât și a pieselor retușate. Adesea blocurile pot prezenta accidente silicioase sau calcaroase în interior, ceea ce conduce la abandonarea lor după efectuarea a doar câteva desprinderi. Reprezentativitatea sa în eșantion este dată mai mult de așchii/fragmente indeterminate și lame. Acțiunea gelifracției, în context post-depozițional, este și ea documentată. În afara opalului, eșantionul mai include și diverse varietăți de silex (negru/negru-cenușiu, mat, cu textură fină sau alb-cenușiu, parțial translucid, cu textură fină și puncte fosilifere), gresie, cuarț și grano-diorit, reprezentate de câteva piese izolate.

Caracteristicile generale ale colecției indică cu tărie funcție de atelier a locației, ca și practicarea unui debitaj de lame și, în mai mică măsură, de lamele. Pe seama poziției stratigrafice, în absența pieselor diagnostice (cu excepția unui burin dublu și a 2 nuclee de lamele), dar și a unor analogii convingătoare în regiune, concentrarea majoră (GH 2-3) poate fi atribuită unui facies local al epigravettianului.

În ceea ce privește locuirea din epoca bronzului, în sondajele practicate nu a fost surprins un nivel de cultură propriu-zis. Fragmentele ceramice au apărut rulate într-un nivel de arătură având cel mult 15-20 de cm. Cu siguranță ne aflăm la marginea unei așezări, care trebuie căutată spre marginea terasei, spre valea Mureșului. Materialul arheologic este foarte puțin și nu ne permite o atribuire culturală fermă. Cert este că el poate fi plasat în perioada târzie a epocii bronzului neputând specifica cu exactitate dacă este vorba de etapa Bronz Târziu I (Bz. B₂-C central european) sau Bronz Târziu II (Bz. D central european). De asemenea este de preferat a fi deocamdată rezervați cu o atribuire culturală, așteptând noile cercetări.

Abstract:

The Palaeolithic and Bronze Age sites at Toplița „Pârâul Baicăului”, Harghita County were identified in 2008 on the basis of the lithic and ceramic materials dispersed on the surface of the soil after intensive agricultural activities. The main objectives of the campaign in 2011 involved the clarification of the extent and preservation degree of the settlement, coupled with an assessment of the geological sequences as well as of the cultural successions.

In order to achieve these tasks a series of trial trenches were made. At the moment, based on the field observations we can state that we are dealing with an extensive Late Palaeolithic, likely Tardiglacial knapping workshop, exploiting the rich, locally available opal sources. In the lack of diagnostic tools (except for a double burin

and several bladelet cores) and any regional analogies, the main concentration in geological layers 2 and 3 may be attributed to a local Epigravettian facies.

In what concerns the Bronze Age habitation, the situation recorded after the excavations showed that our trenches lie at the edge of the settlement, an actual layer corresponding to the settlement being quite hard to identify. The pottery fragments recovered help us date the site to the late stage of the Bronze Age. At the moment future archaeological campaigns are needed in order to fully understand the nature and significance of these two sites identified.

154. Valea Moldovei, com. Valea Moldovei, jud. Suceava

Punct: Imaș

Autorizația de diagnostic arheologic nr. 212/2011

Colectiv: Mugur Andronic, Bogdan Niculică (CMB Suceava)

Ținând cont că în localitatea Valea Moldovei (în perioada interbelică fostă Valea Seacă), comuna cu același prim nume menționat, se cunoștea de câteva decenii faptul că în punctul „Imaș”, din spatele fostului sediu al primăriei, s-ar afla un sit arheologic, definit prin unele modeste ridicături ale terenului (antropice - tumuli ?), șase-șapte la număr, dar și acela că în prezent nu se mai observă aproape nimic concludent, Mugur Andronic a solicitat autorizația pentru diagnostic arheologic, eliberată conform legii de către MCPN, cu numărul 212/2011. Intervenția era necesară cu atât mai mult, cu cât în urmă cu peste 20 de ani, un fost angajat al primăriei pusese un buldozer să niveleze o parte din terenul din spatele instituției sale administrative, în scop de braconaj arheologic.

Ca urmare, în zilele de 07-10 noiembrie 2011, colectivul constituit din dr. Mugur Andronic (responsabil) și dr. Bogdan Petru Niculică (membru), la care s-a alăturat voluntar conf. univ. dr. Mircea Ignat, a efectuat mai multe activități legate de studierea eventualului sit, prelevarea de eșantioane de sol pentru analize (deschis la culoare, de pădure), în final, cu ajutorul nemijlocit al primăriei comunei, executându-se o casetă de 4 x 4 m pentru definirea unei eventuale stratigrafii mai concludente, într-un loc ceva mai înălțat, unde aceasta ar fi existat eventual, pentru a putea fi surprinsă.

Încurajator, încă de la prima pană de hârleț, au început să apară rare bucățele de cărbuni. Ulterior, fără conturarea evidentă în profilul săpăturii a unor straturi distincte, bine evidențiate cromatic și ca textură, s-a constatat totuși existența de la adâncimea de circa 40 cm doar a unei lentile de pământ ceva mai deschisă la culoare, late de circa 15 cm, cu un eventual conținut de cenușă, în această depunere descoperindu-se și un număr redus de fragmente ceramice.

Analiza pedologică preliminară a unui eșantion de astfel de pământ, efectuată la Oficiul Județean de Studii Pedologice și Agrochimice Suceava¹ a dus în cele din urmă la următoarele rezultate: Ph - 4,32, humusul - 2,07, materie organică - 16,98% iar cantitatea de cenușă din compoziția eșantionului - 83,02%. Desigur, ultimul procent este mai mult decât edificator.

Materialul ceramic, lucrat exclusiv cu roata, deosebit de fragmentat și foarte redus cantitativ (sub 30 de mici fragmente), a fost realizat, fără excepție, dintr-o pastă fină, cu cioburi bine mărunțite ca ingredient, arsă mai frecvent oxidant incomplet, mai rar complet. Ca forme, se remarcă doar o tortiță, aproape întreagă, în secțiune relativ dreptunghiulară, cu o nervură slab conturată pe partea superioară, care a aparținut unei cănițe. Toate acestea de până acum ne-au dat

certitudinea existenței aici a unei movile de natură funerară și implicit a unei vechi necropole.

Atât caracteristicile tumulului, dar, mai ales, cele ale inventarului său ne-au determinat să atribuim – în acest stadiu al cercetării – complexul arheologic investigat, chiar dacă deocamdată parțial, culturii Tumulilor carpatici, cu o datare cuprinzând secolul al IV-lea p. Chr.

În ceea ce privește alte situri aparținând culturii Tumulilor carpatici (al cărei areal cuprinde un larg spațiu, a cărui coloană vertebrală o reprezintă Carpații de nord, din valea Tisei Superioare, în zona Nistrului Superior și apoi, spre sud, până în județul Neamț²), ele au mai fost identificate în județul Suceava până acum doar la Botoșana³ și la Boroaia,⁴ unde s-au efectuat și săpături arheologice.

Desigur, în chip firesc, este necesară pentru întregirea informațiilor, continuarea acestei cercetări în cursul anului actual pentru epuizarea științifică a complexului astfel identificat (posibil cenotaf?).

Note:

1. Mulțumim și acum doamnei dr. ing. Rotaru-Buzdugan Cătălina pentru efectuarea voluntară a analizelor respective.

2. L. Vakulenco, *Ukrajns'ki Karpati u pizn'orims'kij čas* (etnokol'turni ta social'no – ekonomični procesi), Kiev, 2010 (ultima sinteză).

3. D. Gh. Teodor, *Civilizația romană de la est de Carpați în secolele V-VII e. n. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București, 1984, p. 18-19.

4. M. Ignat, *Contribuții la cunoașterea culturii tumulilor carpatici. Tumulul nr. 1 din necropola de la Boroaia (jud. Suceava), SCIVA 50, 1-2.*

Abstract:

The archaeological research made in the place called "Imaș" (Valea Moldovei village, Valea Moldovei comm.), has aimed to investigate a small dimensions barrow (tumulus) (probably cenotaph?). Here were discovered fragments of pottery modeled at wheel, into a layer of soil rich in ashes. This archaeological complex can be dated in this stage of research, within the culture of Tumulilor carpatici / Carpathians barrows culture, which area is extended from the superior basin of the Tisa River up to the eastern Carpathians region, into the Valley of Superior Dniester River and in the north-western regions of Romania. This kind of discoveries can be dated in the 4th century AD).

RAPOARTELE REZULTATE CA URMARE
A PROGRAMULUI DE CERCETARE
”AUTOSTRADA”

**LISTA RAPOARTELOR DE CERCETARE (PROGRAMUL DE
CERCETARE ARHEOLOGICĂ “AUTOSTRADA”)**

- 155. Varianta de ocolire Deva-Orăștie, km. 0+000 – 32+500, jud. Hunedoara ...pag. 278**
- 156. Autostrada Orăștie – Sibiu, Lot 1 (Orăștie –Sebeș), km 0+000 – 24+110, jud. Hunedoara, Alba ... pag. 280**
- 157. Autostrada Orăștie – Sibiu, Lot 2 (Sebeș – Cunța), km 24+110 – 43+855, jud. Alba ....pag. 280**
- 158. Autostrada Orăștie–Sibiu, Lot 3 (Cunța–Săliște), km. 43+800–65+965, jud. Alba, Sibiu ...pag. 281**
- 159. Autostrada Orăștie–Sibiu, Lot 4 (Săliște - Sibiu), km. 65+965 – 82+100, jud. Sibiu ... pag. 282**
- 160. Buzești, com. Buzescu, jud. Teleorman (Centura ocolitoare a municipiului Alexandria) ... pag. 282**
- 161. Crețuleasca, com. Ștefăneștii de Jos, jud. Ilfov (Autostrada A3 București–Brașov, tronson București – Moara Vlășiei)**
Punct: malul drept al văii Pasărea (km 7+900 – 8+250) ... pag. 283
- 162. Cristian, jud. Sibiu (Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4)**
Punct: Cristian I ... pag. 284
- 163. Cristian, jud. Sibiu (Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4)**
Punct: Cristian II ... pag. 285
- 164. Cristian, jud. Sibiu (Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4)**
Punct: Cristian III ... pag. 285
- 165. Gelmar, oraș Geoagiu, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)**
Punct: Gelmar II, km. 1+850 – 2+050 ... pag. 286
- 166. Giarmata, com. Giarmata, jud. Timiș (Autostrada Timișoara-Lugoj, lot 1)**
Punct: Baraj, km. 48+120 – 48+250 ... pag. 287
- 167. Giarmata, com. Giarmata, jud. Timiș (Autostrada Timișoara-Lugoj, lot 1)**
Punct: Canal irigație, km. 50+140 – 50+310 ... pag. 288
- 168. Pecica, jud. Arad (Autostrada Nădlac - Arad, lot 2)**
Punct: Sit 15, km 28+600 – 29+100 ... pag. 288
- 169. Pricaz, com. Turdaș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)**
Punct: Pricaz – Dig, km. 4+600 – 5+150 ... pag. 290
- 170. Simeria Veche, oraș Simeria, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)**
Punct: Ferma IAS, km. 16 + 150 – 16 + 500 ... pag. 291
- 171. Șoimuș, com. Șoimuș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)**
Punct: Șoimuș 1 (Avicola), km. 29 + 750 – 30 + 300 ... pag. 291
- 172. Șoimuș, com. Șoimuș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)**
Punct: Șoimuș 2, km. 31+850 – 32+300 ... pag. 292
- 173. Turdaș, com. Turdaș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)**
Punct: Luncă, km. 11+060 - 12+450 ... pag. 292
- 174. Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)**
Punct: Sighet, km. 20+280 – 20+512 ... pag. 293
- 175. Valu lui Traian, com. Valu lui Traian, jud. Constanța (Autostrada Medgidia-Constanța)**
Punct: km. 197+700-198+700 ... pag. 294

155. Varianta de ocolire Deva – Orăștie, km. 0+000 – 32+500, jud. Hunedoara

Autorizațiile de diagnostic arheologic nr. 63/2011, 133/2011

Colectiv: Paul Damian - responsabil, Ionuț Bocan, Cătălina Neagu, Eugen Marius Paraschiv-Grigore, Mihai Vasile, Decebal Vleja, Edmond-Silviu Ene, Ioana Paraschiv-Grigore (MNIR), Angelica Bălos (DCPN Hunedoara)

„Construcția variantei de ocolire Deva și Orăștie la profil de autostradă” face parte din Coridorul IV Pan European, coridor considerat prioritate strategică de interes național și european. Varianta de ocolire Orăștie se înscrie pe traseul general al autostrăzii aprobat de către Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România S.A. în cadrul studiului de fezabilitate pentru Pitești-Sibiu-Deva-Nădlac din anul 1997. Acest traseu intersectează o zonă cu un bogat potențial arheologic, semnalat în literatura istorico-arheologică de specialitate. Potrivit prevederilor legale, în perioada de pregătire a fazei de execuție au fost realizate o serie de studii, sub forma unor evaluări teoretice și de teren, care au sintetizat toată această informație. Informația astfel obținută atrăgea atenția asupra acestui potențial fără însă a delimita exact și fără geo-referențierea posibililor situri arheologice intersectate și deci afectate de construcția obiectivului de infrastructură.

Față de această situație inițială și având în vedere avizul DJPCN Hunedoara pentru faza de execuție s-a impus verificarea datelor conținute de evaluare prin diagnosticul arheologic prin metode intrusive. Astfel, în baza contractului încheiat între Muzeul Național de Istorie a României și Asocieria STRABAG AG-S.C. STRACO GRUP S.R.L.-S.C. STRABAG S.R.L., în conformitate cu legislația în vigoare și conform autorizațiilor de diagnostic arheologic eliberate de Ministerului Culturii și Patrimoniului Național s-a constituit un colectiv de cercetare coordonat de Muzeul Național de Istorie a României, București (MNIR), cu sprijinul Direcției Județene de Cultură și Patrimoniu Național Hunedoara.

Obiectivul general al diagnosticului a vizat determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din zona afectată de lucrările de construire. În cazul descoperirii unor vestigii arheologice, cercetarea a urmărit distribuția spațială a acestora, stratigrafia zonei, caracterul și starea lor de conservare. În legătură cu acest ultim aspect se impunea și evaluarea riscurilor pentru patrimoniul cultural din zonă în relație cu implementarea proiectului de construire. Astfel a fost necesară formularea unor estimări cantitative privind viitoarele cercetări arheologice preventive de pe traseul acestui tronson de autostradă (necesarul de resurse umane și tipul acestora, utilaje, timp dedicat cercetărilor etc.), precum și a unor devize estimative cu privire la costurile viitoarelor cercetări arheologice preventive.

Pentru zonele unde diagnosticul arheologic nu ar fi pus în evidență existența unor descoperiri, obiectivul principal a fost reprezentat de realizarea documentației în vederea avizării lucrărilor de construcție, cu condiția asigurării supravegherii arheologice.

În vederea atingerii acestor obiective s-au folosit următoarele metodologii de lucru:

- documentarea în arhivă și biblioteci pentru strângerea datelor despre potențialul arheologic al zonei (descoperiri întâmplătoare, cercetări arheologice periegetice și de teren anterioare), precum și studiul aerofotogrametric (ortofotoplanuri și fotografii satelitare);

- folosirea unor tehnici non-distructive prin cercetări arheologice de tip periegetică și carote stratigrafice, anterior sondării;
- efectuarea pe traseul tronsonului a unor sondaje arheologice, realizate mecanic, cu un utilaj de tip buldoexcavator, dotat cu lamă de

taluz, în funcție de particularitățile reliefului și a marcajului topografic;

- realizarea unor fișe de secțiune, complex sau sit, în funcție de situațiile arheologice întâlnite;

- realizarea unor desene arheologice (în cazuri specifice);
- fotografierea secțiunilor și a complexelor identificate;
- prelucrarea primară a materialului arheologic recoltat;
- prelucrarea computerizată a fișelor și a desenelor.

Pe toată lungimea traseului viitoarei căi rutiere au fost executate secțiuni stratigrafice (în continuare unități de săpătură) realizate cu mijloace mecanice, respective cu un utilaj de tip buldoexcavator dotat cu lamă de taluz. La descoperirea unor complexe arheologice, cercetarea s-a făcut manual, încercându-se conturarea și investigarea acestora. Densitatea, lungimea și orientarea unităților de săpătură a fost determinată de particularitățile reliefului și de marcajele topografice din teren.

Pentru unitățile de săpătură executate cu mijloace mecanice s-a realizat curățarea manuală a profilelor mai relevante, fotografii digitale de ansamblu (la finalizare), de profil, după caz și detalii s-au desene ale profilelor (la scara 1:20). Planul unităților de cercetare arheologică a fost înregistrat digital, pe măsurătorile efectuate de către firma de specialitate pusă la dispoziție de către beneficiar.

Literatura de specialitate, destul de bogată, menționează o serie de descoperiri pentru zona afectată de construcția variantei ocolitoare la standard de autostradă Deva-Orăștie. În afara acestei literaturi, informații folositoare au fost furnizate și de Raportul privind rezultatele cercetării de teren efectuate în scopul întocmirii evaluării teoretice și de teren pentru traseul autostrăzii Orăștie-Sibiu (coridorul IV) pe teritoriul județului Hunedoara (2008) întocmit de Muzeul Civilizației Dacice și Romane (Deva). Studiul vechilor hărți, în special a celor iosefine (1769-1773) și francisco-iosefine (1806-1869) sunt de asemenea relevante pentru cunoașterea aspectelor legate de amenajarea terenurilor din zonă în secolele XVIII-XIX, dar și pentru înregistrarea unor obiective arheologice, astăzi inaccesibile pe baza observației vizuale directe. Pe baza tuturor acestor informații și surse consultate se poate concluziona că acest proiect traversează o zonă extrem de bogată din punctul de vedere al vestigiilor arheologice, acestea urmând să fie direct sau indirect afectate de viitoarele lucrări de construire pentru infrastructură rutieră, după cum este prezentat în cele ce urmează.

Au fost executate un număr de 650 de secțiuni stratigrafice pe întreaga suprafață afectată de construcția variantei ocolitoare la standard de autostradă Deva-Orăștie, cu dimensiuni cuprinse între 6-10 m/2 m. De asemenea, concomitent au fost efectuate lucrări specifice în vederea avizării exploatarei pentru gropile de împrumut de la Pricaz, Romos și Chimindia.

Pe cea mai mare parte din suprafețele menționate mai sus, în urma sondajelor de diagnostic, nu a fost identificate intervenții antropice, fiind întocmite documentații în baza cărora s-au emis avize favorabile cu condiția supravegherii arheologice. Astfel, în urma rezultatelor preliminare ale diagnosticului s-au emis avize favorabile care au permis începerea lucrărilor pe cca. 86% din întreaga suprafață afectată de proiect.

Din punct de vedere stratigrafic întreaga zonă afectată de proiect are un facies pedologic specific luncii inundabile a Mureșului. O parte din perimetrul investigat a fost perturbat de amenajarea construcțiilor de protecție hidrografice corespunzătoare râurilor Orăștie și Strei în perioada ulterioară marilor inundații din anii '70, aceste areale având un aspect deosebit, respectiv prundiș, nisip, teren accidentat impropriu amplasării structurilor de locuire.

Solurile de pe întreaga suprafață investigată sunt încadrate în tipul solurilor aluvionare, gleice și a cernoziomurilor levigate.

Stratigrafia generală (cu variații specifice indicate în descrierea stratigrafiei particulare fiecărei unități de cercetare) se

prezintă astfel:

- nivel vegetal actual: 0,00–0,35–0,40 (strat de culoare brună-cenușie, argilos, friabil, cu resturi vegetale consistente în compoziție, corespunzător exploatarea agricolă a terenului în ultimele decenii);

- nivel vegetal de bază: –0,40–0,70 m (strat de culoare brună-negricioasă, cu bază argilooasă, friabil, ușor mai compactat față de precedentul);

- nivel corespunzător unei revărsări –0,70–1,40 m (strat de culoare galbenă, nisipos, cu sporadice pigmenti de cărbune și urme de lemn macerat, probabil un nivel aluvionar);

- nivel consistent, preponderent argilos, de culoare brună-cenușie, cu urme de material arheologic, ce suprapune în zona siturilor nivelurile ocupaționale.

În urma acestor investigații, echipele de arheologi din cadrul MNIR au identificat și delimitat cu coordonate STEREO 70 un număr de 13 situri arheologice, după cum urmează:

1. Romos–Bretea Orăștie (km 0)
2. Gelmar 1–Barcsi (km 1+580–1+650)
3. Gelmar 2 (km 1+850–2+050)
4. Pricaz–Dig (km 4+600–5+150)
5. Pricaz (km 6+700–7+100)
6. Pricaz–Valea Siteșului (km 8+350–8+780)
7. Turdaș–La Luncă și Turdaș–La Gară (Turdaș I–Turdaș II) (km 11+060–12+450)
8. Spini (km 12+450–13+200)
9. Simeria Veche–Ferma IAS (km 16+150–16+500)
10. Uroi–Pod Mureș (km 18+800–19+380)
11. Uroi–Sighet (km 20+293–20+506)
12. Șoimuș 1 (km 29+750–30+300)
13. Șoimuș 2 (km 31+850–32+200)

În continuare sunt prezentate principalele repere cronologice referitoare la siturile arheologice delimitate în etapa de diagnostic pe traseul variantei ocolitoare la standard de autostradă Deva–Orăștie.

Preistorie – Perioada neolitică (cca. 4500–4200 a. Chr.)

km 11+060–12+450, Turdaș–Turdaș II

km 12+450–13+200, Turdaș III–Spini

km 29+750–30+300, Șoimuș I (Balata)

km 31+850–32+300, Șoimuș II

Preistorie – Epoca bronzului

km 0–nod rutier Orăștie - Romos–Bretea Orăștie (epoca bronzului mijlociu–cultura Wietenberg și epoca bronzului târziu–cultura Noua)

km 8+350–8+780, Pricaz–Valea Siteșului (cultura Wietenberg)

km 16+150–16+500, Simeria Veche–ferma IAS

km 20+293–20+506, Uroi–Sighet

km 29+750–30+300, Șoimuș I (Balata)

km 31+850–32+300, Șoimuș II

Preistorie–Prima epocă a fierului (Hallstatt)

km 1+580–1+650, Gelmar 1

km 20+293–20+506, Uroi–Sighet

km 29+750–30+300, Șoimuș I (Balata)

Preistorie–A doua epocă a fierului (La Tène)

km 1+850–2+050, Gelmar 2

km 4+600–5+100, Pricaz–Dig

km 11+060–12+450, Turdaș–Turdaș II

km 12+450–13+200, Turdaș III–Spini

km 18+800–19+380, Uroi–Pod

km 29+750–30+300, Șoimuș I (Balata)

km 31+850–32+300, Șoimuș II

Perioadă Romană Clasică–sec. II–III p. Chr.

km 1+850–2+050, Gelmar 2

km 12+450–13+200, Turdaș III–Spini

km 16+150–16+500, Simeria Veche–ferma IAS

km 18+800–19+380, Uroi–Pod

km 29+750–30+300, Șoimuș I (Balata)

Perioada post-romană–epoca migrațiilor (sec. IV–VIII)

km 18+800–19+380, Uroi–Pod

km 29+750–30+300, Șoimuș I (Balata)

km 31+850–32+300, Șoimuș II

Perioada medievală timpurie (sec. IX–XII)

km 6+700–7+100, Pricaz

km 8+350–8+780, Pricaz–Valea Siteșului

km 16+150–16+500, Simeria Veche–ferma IAS

km 18+800–19+380, Uroi–Pod

km 20+293–20+506, Uroi–Sighet

km 29+750–30+300, Șoimuș I (Balata)

km 31+850–32+300, Șoimuș II

Perioada modernă/contemporană (1711–prezent)

km 1+850–2+050, Gelmar 2

km 6+700–7+100, Pricaz

Așa cum se menționa anterior, din punct de vedere arheologic se cunoșteau (prin cercetări sistematice/salvare sau descoperiri întâmplătoare) în zona Deva–Orăștie mai multe puncte de interes, în care fuseseră semnalate vestigii din diferite perioade istorice. De o importanță deosebită erau siturile de la Turdaș și Șoimuș I, considerate repere de prim rang pentru studiul preistoriei României și Europei. Pe de altă parte informațiile, deși foarte importante, erau deseori lacunare, dispersate și greu de identificat în teren, în lipsa unor precizări topografice. Astfel, delimitarea siturilor realizată prin evaluarea teoretică nu a reflectat situația reală din teren. Acest lucru este firesc pentru orice evaluare teoretică, ce se bazează strict pe documentare bibliografică și de arhivă și pe cercetare preliminară de teren de suprafață, pentru conturarea unei imagini exacte fiind absolut necesară etapa de diagnostic propriu-zis prin realizarea de sondaje/secțiuni arheologice. Un astfel de demers este însă condiționat de accesul la terenurile pe care se preconizează construcția, fiind posibil doar după parcurgerea procedurii de expropriere care, de obicei, se derulează în paralel cu faza de execuție.

O parte dintre siturile arheologice identificate în cursul diagnosticului de teren nu erau anterior menționate în literatura de specialitate (ex. Uroi–Pod, Uroi–Sighet, Șoimuș II, Pricaz–Dig, Gelmar 1 și Gelmar 2) ori sunt semnalate pe amplasamente care nu sunt precis delimitate (ex. Simeria Veche, Romos–Orăștie). În cazul siturilor de la Turdaș și Șoimuș diagnosticul de teren a evidențiat extinderea lor față de limitele conținute în Registrul Arheologic Național sau în Lista Monumentelor Istorice.

În concluzie, datele obținute prin diagnosticul arheologic de teren (prin efectuarea de sondaje) coroborate cu cele din literatura de specialitate au adus noi informații despre răspândirea habitatelor din diferite epoci istorice pe valea Mureșului și, cu siguranță, rezultatele ce vor fi obținute odată cu cercetarea arheologică preventivă a acestor situri vor contribui la cunoașterea mai aprofundată a zonei văii Mureșului, atât în epoci îndepărtate, cât și în perioade mai recente.

156. Autostrada Orăștie – Sibiu, Lot 1 (Orăștie – Sebeș), km 00+000 – 24+110, jud. Hunedoara, Alba

Autorizația de diagnostic arheologic nr. 206/2011

Colectiv: Paul Damian - responsabil, Ionuț Bocan, Emil Dumitrașcu, Daniel-Lucian Ene, Silviu-Edmond-Iulian Ene, Marius Streinu (MNIR)

Evaluarea potențialului arheologic între km 0+000–24+110 a fost determinată de construirea lotului 1 (Orăștie–Sebeș) din viitoarea investiție „Autostrada Orăștie–Sibiu”, cale de acces rutier care va face legătura între varianta de ocolire la nivel de autostradă Deva–Orăștie și varianta de ocolire a orașului Sibiu.

Obiectivul general al evaluării a fost determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din zona afectată de lucrările de construire. În cazul descoperirii unor vestigii arheologice, cercetarea a urmărit distribuția spațială a acestora, stratigrafia zonei, caracterul și starea lor de conservare. În legătură cu acest ultim aspect a fost necesară și evaluarea riscurilor pentru patrimoniul cultural din zonă în relație cu implementarea proiectului de construire.

Tronsonul traversează zona sudică a Culoarului Orăștie, fiind aproximativ paralel cu râul Mureș. Dacă în zona Orăștie autostrada se desfășoară pe o largă deschidere (umplută cu depozite sedimentare miocene), aceasta își continuă apoi traseul prin zona nordică a pintelii cristaline al Munților Sebeș. De asemenea, în acest tronson ea traversează râurile Cugir, Tărtăria și Pianu.

În bibliografia de specialitate, în zona Orăștie–Sebeș erau cunoscute zone arheologice, dar și descoperiri/informații arheologice întâmplătoare, acestea din urmă fiind mai greu de localizat în teren în lipsa unor date topografice certe, databile în diferite epoci istorice¹. Noi informații au fost obținute de către Muzeul Național al Unirii Alba Iulia și Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva, prin cercetările arheologice de tip periegetic realizate în anul 2008².

Evaluarea potențialului arheologic pe lotul 1 (Orăștie–Sebeș) km 0+000–24+110 a constat, pe lângă studiul documentelor de arhivă și a cercetării arheologice de tip periegetic, și în efectuarea a 663 secțiuni de sondaje, cu dimensiuni variabile (3–12 × 1,30 m), executate cu două utilaje de tip buldoexcavator cu lamă de taluz (Foto 1). Poziționarea secțiunilor de sondaj s-a făcut în funcție de relief, acestea fiind dispuse perpendicular și longitudinal față de axul autostrăzii. Sondajele arheologice au pus în evidență existența a 11 situri arheologice la km 3+750–3+950 (zonă de habitat din epoca bronzului), km 4+900–5+150 (epoca bronzului), km 8+450–8+600 (epoca bronzului), km 8+650–8+950 (zonă de habitat din epoca medievală), km 9+650–10+150 (epoca La Tène și o zonă de habitat de epoca romană), km 11+250–11+600 (epoca romană), km 14+100–14+500 (epoca bronzului), km 15+100–15+300 (epoca La Tène și epoca romană), km 20+550–20+870 (epoca bronzului, epoca medievală timpurie), km 21+200–21+400 (epoca neolitică), km 21+500–21+800 (epoca bronzului). Toate siturile urmează să fie cercetate preventiv, în conformitate cu legislația în vigoare, în vederea parcurgerii procedurii de descărcare de sarcină arheologică.

Note:

1. V. Moga, H. Ciugudean (editori), *Repertoriul arheologic al județului Alba*, Alba Iulia, 1995; S. Luca, *Repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, Alba Iulia, 2005.

2. Raportul privind rezultatele cercetării de teren efectuate în scopul întocmirii diagnozei arheologice pentru traseul autostrăzii Orăștie–Sibiu (coridorul I) pe teritoriul județului Hunedoara (MCDR) și pe teritoriul județului Alba (MNUAI).

157. Autostrada Orăștie – Sibiu, Lot 2 (Sebeș – Cunța), km. 24+110 – 43+855, jud. Alba

Autorizația de diagnostic arheologic nr. 176/2011

Colectiv: Paul Damian - responsabil, Alexandru Bădescu, Eugen Marius Paraschiv-Grigore, Marius Streinu, Vasile Opriș (MNIR), Constantin Inel (MNUAI), Matei Drâmbărean (DCPN Alba)

Evaluarea potențialului arheologic între km 24+110 – 43+855 a fost determinat de construirea lotului 2 (Sebeș – Cunța) din viitoarea investiție „Autostrada Orăștie – Sibiu”, cale de acces care va face legătura între varianta de ocolire la nivel de autostradă Deva – Orăștie și varianta de ocolire a orașului Sibiu.

Obiectivul general al diagnosticului a fost determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din zona afectată de lucrările de construire. În cazul descoperirii unor vestigii arheologice, cercetarea a urmărit distribuția spațială a acestora, stratigrafia zonei, caracterul și starea lor de conservare. În legătură cu acest ultim aspect a fost necesară și evaluarea riscurilor pentru patrimoniul cultural din zonă în relație cu implementarea proiectului de construire. Astfel au fost elaborate inclusiv estimări cantitative privind viitoarele cercetări arheologice preventive de pe traseul acestui tronson de autostradă (necesarul de resurse umane și tipul acestora, utilaje, timp dedicat cercetărilor etc.), precum și a unor devize estimative cu privire la costurile viitoarelor cercetări arheologice preventive.

Tronsonul traversează în mare parte o serie de depresiuni plasate în zona de contact dintre Munții Sebeșului și Podișul Secașului, ocolind pe la nord și est municipiul Sebeș, care este așezat în bazinul inferior al văii cu același nume la întâlnirea culoarului Mureșului cu cel al Secașului, la o altitudine de 240 m. Zona este încadrată de Podișul Secașelor și dealurile piemontane ale Sebeșului, între care se desfășoară o luncă largă, terasată. Tronsonul de autostradă continuă spre sud paralel cu valea râului Secaș, intersectându-se de mai multe ori cu acesta sau cu afluenții săi.

Podișul Secașelor, care este străbătut de acest tronson de autostradă, este situat între râul Târnavă Mare la nord, munții Cândrelului și Depresiunea Sibiului la sud, la est fiind mărginit de Subcarpații Transilvaniei, iar la vest de Culoarul Alba Iulia – Turda. Podișul Secașelor are un relief dezvoltat pe formațiunile sedimentare din bazinul Transilvaniei și este rezultatul modelării policiclice. Peisajul a suferit o transformare puternică în primul rând din cauze antropice, însă și din cauze naturale.

Literatura de specialitate, deși puțină, menționează descoperiri pentru zona afectată de construcția viitoarei autostrăzii pe tronsonul Sebeș – Cunța. Studiul vechilor hărți, în special a celor iosefine (1769–1773) și francisco-iosefine (1806–1869) este de asemenea relevant pentru cunoașterea aspectelor legate de amenajarea terenurilor din zonă în secolele XVIII–XIX, dar și pentru înregistrarea unor obiective arheologice, astăzi inaccesibile pe baza observației vizuale directe. Pe baza tuturor acestor date, s-a putut observa că viitoarea autostradă va intersecta pe anumite segmente, o serie de drumuri mai vechi, folosite și în alte perioade istorice.

Toate localitățile pe teritoriul cărora va trece autostrada sunt așezări vechi, menționate încă de timpuriu în documente: Sebeș în anul 1245; Cut este o așezare ce apare în documentele medievale încă din anul 1291; Rahău (în dialectul săsesc Rechen, Recha, în germană Reichenau, Reichau, în maghiară Rehó) este atestat prima dată într-un document datat în anul 1291; Cunța, atestat documentar încă din anul 1291, când satul este menționat sub forma villa Zekes¹, iar în 1313 sub denumirea Kohna, în 1332 ca poss.

Kyzzekes în comitatul Albensi și abia în 1525 sub o denumire mai apropiată de cea de astăzi (Koncza)². În zona localității Cunța, com. Șpring (germ. Zăkesdorf, Zeckesdorf, Zekeschdorf, Zăkeschdorf, Zeikeschdorf; margh. Konca, Szászszekeș) sunt semnalate, fără repere topografice certe, descoperiri sporadice (fragmente ceramice) datate în epoca romană³.

Evaluarea potențialului arheologic de pe lotul 2 (Sebeș – Cunța) km 24+110 – 43+855 s-a desfășurat în perioada septembrie–noiembrie 2011. Au fost executate 695 de sondaje arheologice, cu dimensiuni variabile (3–8 x 1,80 m), în funcție de relief, dispuse perpendicular pe margini și longitudinal pe axul autostrăzii.

Sondajele arheologice au pus în evidență existența a patru situri arheologice la km 26+990 – 27+150 (situl arheologic Glod – Sebeș – habitat din epoca bronzului) și km 29+850 – 30+090 (a fost identificată o necropolă de incinerare, cu resturile cinerare depuse în urnă, datată preliminar în epoca bronzului, aparținând cel mai probabil culturii Wittenberg). În faza de evaluare a potențialului arheologic, pentru a afecta cât mai puțin din situl arheologic prin mijloace intruzive, au fost evidențiate 7 morminte de incinerare în urnă; materialul arheologic descoperit se datează în epoca bronzului, descoperirile de proveniență romană, dar și cele din perioada neoliticului fiind, în acest moment, sporadice și nesigure). Un alt sit este cel identificat în zona km 32+250 – 32+550, anume cel denumit Podul Pripocului. Aici a fost descoperită o cantitate însemnată de materiale arheologice, respectiv fragmente ceramice, chirpici, material osteologic; au fost identificate fragmente de amforă și de mortarium, precum și material tegular, toate datate în perioada sec. II–III p. Chr. Cel de-al patrulea sit este situat la km 35+150 – 36+500, anume situl arheologic Răhău. În acest caz a fost descoperită o cantitate însemnată de materiale arheologice, precum fragmente ceramice, chirpici, material osteologic —în principal de epocă medievală—, dar și ceramică de epocă romană (secolele II–III). Conform documentelor medievale în zonă a fost siliștea localității Răhău, abandonată, potrivit aceluiași surse, la sfârșitul evului mediu; prezența sitului medieval este confirmată și de analiza toponimiei locale – Valea Caselor, Dealul Bisericii. Toate siturile urmează să fie cercetate preventiv, în conformitate cu legislația în vigoare, în vederea parcurgerii procedurii de descărcare de sarcină arheologică.

Note:

1. Suci 1967a, s.v. Cunța.
2. Suci 1967a, s.v. Cunța.
3. Moga, Ciugudean 1995, 89, nr. 58.

Bibliografie:

- Moga, Ciugudean 1995 - V. Moga, H. Ciugudean (editori), *Repertoriu arheologic al județului Alba*, Alba-Iulia, 1995
- Suci 1967a - C. Suci, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I (A–N), București, 1967
- Suci 1967b - C. Suci, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II (O–Z), București, 1967

158. Autostrada Orăștie–Sibiu, Lot 3 (Cunța–Săliște), km. 43+800–65+965, jud. Alba, Sibiu

Autorizația de diagnostic arheologic nr. 140/2011

Colectiv: Paul Damian - responsabil, Adela Băltăc, Irina Ene, Mihai Vasile, Daniel-Lucian Ene, Silviu-Edmond-Iulian Ene (MNIR), Zeno-Karl Pinter (ULB Sibiu), Claudia Urduzia (MN Brukenthal)

Evaluarea potențialului arheologic între Km 43+855–65+965 a fost determinat de construirea lotului 3 (Cunța–Săliște) din viitoarea investiție „Autostrada Orăștie – Sibiu”, cale de acces care va face legătura între varianta de ocolire la nivel de autostradă Deva – Orăștie și varianta de ocolire a orașului Sibiu.

Obiectivul general al evaluării a fost determinarea prezenței sau absenței materialelor arheologice, a structurilor, complexelor, artefactelor sau ecofactelor din zona afectată de lucrările de construire. În cazul descoperirii unor vestigii arheologice, cercetarea a urmărit distribuția spațială a acestora, stratigrafia zonei, caracterul și starea lor de conservare. În consecință cu acest ultim aspect a fost necesară și evaluarea riscurilor pentru patrimoniul cultural din zonă în relație cu implementarea proiectului de construire.

Tronsonul traversează în mare parte depresiunile Săliștei și Apoldului (foarte bine conturate, având predominant soluri miocene), precum și podișul Secașurilor (cu soluri predominant din roci friabile, pannoniene). Cea mai mare parte a traseului este amplasat pe malurile râului Secaș și ai afluenților săi Gârbova, Amnaș, Aciliu.

În bibliografia de specialitate, în zona Cunța–Săliște erau semnalate câteva descoperiri arheologice, cele mai multe întâmplătoare și foarte greu de localizat în teren din lipsa unor date topografice certe, databile în diferite epoci istorice¹. De asemenea, localitățile pe raza cărora se amplasează traseul autostrăzii sunt așezări vechi, cunoscute din documente începând cu secolul al XIII-lea. Noi informații au fost obținute de către Muzeul Național Brukenthal, prin cercetările arheologice de tip periegetic realizată în anul 2008.

Evaluarea potențialului arheologic pe lotul 3 (Cunța–Săliște) Km. 43+855–65+965, a constat, pe lângă studiul documentelor de arhivă și a cercetării arheologice de tip periegetic, și în efectuarea a 496 secțiuni de sondaje, cu dimensiuni variabile (3–8 x 1,20 m), executate cu un utilaj de tip buldoexcavator cu lamă de taluz. Trasarea secțiunilor s-a în funcție de relief acestea fiind dispuse perpendicular pe margini și longitudinal pe axul autostrăzii. Sondajele arheologice au pus în evidență existența a cinci situri arheologice la Km 44+750–45+100 (habitat din epoca romană și din epoca neolitică), Km 49+400–49+550 (epoca Hallstadiană), Km 50+000–50+150 (epoca neolitică), Km 51+050–52+000 (epoca Hallstadiană și medieval timpuriu), Km 53+930–54+150 (medieval timpuriu). Toate siturile urmează a fi cercetate în conformitate cu legislația în vigoare, în vederea obținerii certificatelor de descărcare de sarcină arheologică.

Note:

1. V. Moga, H. Ciugudean (editori), *Repertoriu arheologic al județului Alba*, Alba-Iulia, 1995; D. Popa, Villae, Vici, Pagi. *Așezările rurale din Dacia intracarpatică*, Sibiu, 2002; S. A. Luca, Z. K. Pinter, A. Georgescu, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Sibiu, 2003; S. A. Luca et alii, *Descoperiri gepide la Miercurea Sibiului–Petriș (jud. Sibiu), în Relații interetnice în Transilvania (secolele VI–XIII)*, București, 2005, pp. 19–32

2. *Raportul privind rezultatele cercetării de teren efectuate în scopul întocmirii diagnozei arheologice pentru traseul autostrăzii Orăștie – Sibiu (coridorul IV) pe teritoriul județului Sibiu* (MNB).

159. Autostrada Orăștie–Sibiu, Lot 4 (Săliște - Sibiu), km. 65+965 – 82+100, jud. Sibiu**Autorizația de diagnostic arheologic nr. 130/2011**

Colectiv: Sabin Adrian Luca - responsabil, Anca Nițoi, Adrian Georgescu, Claudiu Munteanu (MN Brukenthal), Florentina Martiș (MB Timișoara), Cătălina Mihaela Neagu, Ionuț Bocan (MNIR)

Diagnosticul arheologic a fost determinat de construirea lotului 4 din viitoarea investiție „Autostrada Orăștie – Sibiu”, tronson ce se va racorda la varianta de ocolire a orașului Sibiu și a avut ca scop determinarea prezenței sau absenței vestigiilor istorice în zona afectată de proiect.

În ce privește rezultatele obținute, remarcăm prezența unor vestigii istorice (material ceramic, pigmenți, complexe arheologice etc.) în zonele cercetate, între km 74+150-74+600, km 76+100-76+325, km 76+450-76+900 și doar câteva indicii privind proximitatea unor locuiri umane preistorice în zonele situate între km 80+500-80+700, 81+200-81+350 și 67+550-67+650.

Cristian I km. 76+450-76+900. Pe baza materialului ceramic descoperit, vestigiile aflate în partea superioară stratului de cultură pot fi atribuite epocii romane. În partea inferioară au fost descoperite mai multe fragmente ceramice - dintre care unele atipice - a căror factură permit o încadrare în epoca bronzului. Tot aici au fost descoperite și resturile unor vase lucrate din lut amestecat cu pleavă, printre care și un fragment decorat cu ciupituri organizate în șiruri. Pe baza analogiilor, acestea din urmă aparțin culturii Starčevo-Criș din neoliticul timpuriu. Datorită particularităților solului, nu s-a putut observa delimitarea clară între nivelul de locuire preistoric și cel roman.

Cristian II km. 76+150 - 76+325. Pe baza materialului ceramic descoperit, vestigiile pot fi atribuite evului mediu, epocii romane, primei epoci a fierului.

Cristian III km. 74+150 - 74+600. Complexele arheologice surprinse în suprafața cercetată se datează, pe baza materialului arheologic descoperit, în epoca bronzului și aparțin culturii Noua. În stratul inferior apar mai multe materiale ceramice databile în epoca neolitică, probabil cultura Starčevo - Criș.

Bibliografie:

S. A. Luca, Z. K. Pinter, A. Georgescu, Repertoriul arheologic al județului Sibiu (Situri, Monumente Arheologice și Istorice), Sibiu, 2003.

Sabin Adrian Luca, Raport privind rezultatele cercetării de teren efectuate în scopul întocmirii diagnozei arheologice pentru traseul autostrăzii Orăștie - Sibiu (coridorul IV) pe teritoriul județului Sibiu, Sibiu, 2008.

Cl. Munteanu, Informații referitoare la două villae rusticae din județul Sibiu, Apulum (Acta Musei Apulensis) 47, 2010, pp. 457-466.

Abstract:

The archaeological diagnose was determined by the construction of the Orăștie-Sibiu highway (lot 4- km 65+965 – 82+100). There were discovered 3 archaeological sites in the area of km 74+150-74+600 (Cristian III), km 76+100-76+325 (Cristian II), km 76+450-76+900 (Cristian I).

160. Buzești, com. Buzescu, jud. Teleorman (Centura ocolitoare a municipiului Alexandria)**Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 250/2011**

Colectiv: Cristian Schuster – responsabil, Adrian Doboș – responsabil adjunct, Dorin Sârbu, Alexandra Ghenghea, Monica Constantin, Natalia Midvichi (IAB), Pavel Mirea, Ion Torcică (MJ Teleorman), Cătălin Bem, Vasile Opriș (MNIR)

Situația în teren a impus efectuarea de cercetări arheologice preventive în mai multe puncte pe ceea ce urmează să fie “Centura ocolitoare a municipiului Alexandria”. În unele dintre aceste areale cu urme arheologice investigația a fost finalizată, în altele urmează să se încheie în 2012. Prima categorie include următoarele situri:

Buzescu 1.

Situl se află la cca. 1 km nord de comuna Buzescu, între km 12+180 și km 12+340. Situl a fost identificat în vara anului 2011, în urma decapării mecanizate a traseului viitoarei centuri ocolitoare a municipiului Alexandria. Datorită întinderii suprafeței conservate, situl a fost împărțit în două zone, Buzescu 1 vest și Buzescu 1 est, despărțite de un pod de beton. Au fost deschise mecanizat 8 secțiuni. Cinci dintre ele au fost orientate E-V, și se plasau astfel (de la nord la sud): S 1 (2 x 35 m), S 4 (2 x 30 m), S 3 (2 x 30 m), S 2 (2 x 40 m), S 5 (2 x 10 m, în prelungirea S 3). Trei secțiuni au fost trasate N-S și se plasau după cum urmează (de la est la vest): S 6, S 7, S 8. De asemenea, a fost trasată Caseta 1 în partea de est a sitului, inițial de 3 x 3 m, fiind apoi extinsă cu 3 x 3 m spre vest. În situația în care au fost surprinse gropi ce intrau în pereții sondajelor, au fost deschise casete pentru a surprinde limitele acestora. A fost identificată o locuire plană pluristratificată din epoca metalelor și medievală. În segmentul Buzescu 1 vest au fost identificate următoarele complexe: Cpl. 1-4: în partea de vest a zonei, patru vetre, din care s-a păstrat lutiuala arsă; Cpl. 5, 10, 11: Gropi în S 1; Cpl. 6: groapă de mari dimensiuni în limita de vest a Casetei 1; Cpl. 7, 8, 9, 12, 13, 16, 17, 17A, 18: gropi surprinse în S 3; Cpl. 19, 21: cuptor care suprapunea o groapă, în Caseta 1; Cpl. 20: groapă descoperită în S 4; Cpl. 23: groapă descoperite la vest de Cpl. 1-4; Cpl. 24, 25, 26, 27, 28: gropi descoperite în S 5; Cpl. 29, 30: gropi descoperite în S 6; Cpl. 31: groapă descoperită în S 7; Cpl. 32: groapă descoperită în S 8. După cum reiese din enumerarea de mai sus, majoritatea complexelor descoperite sunt gropi. Umplutura acestora a constat în general din sediment cenușiu, cu nisip și pietriș, în care s-au găsit cantități variabile de fragmente ceramice, oase, silex, cărbune, aparținând sfârșitului epocii bronzului, Hallstatt-ului, precum și secolelor VI-VII.

În partea Buzescu 1 est au fost deschise trei secțiuni două de 2 x 20 m (S 1 și S 2) și una de 3 x 40 m (S 3). Au fost cercetate 4 complexe: Cpl. 1: cuptor cu vălătuci; Cpl. 2: cuptor în care au fost descoperite fragmente ceramice decorate cu bandă de incizii; Cpl. 3: cuptor/vatră? Au fost descoperite urme de arsură, dar identificarea tipului de complex este dificilă, integritatea sa fiind serios afectată în timpul decapării; Cpl. 4: cuptor în a cărui umplutură au fost descoperite cărămizi.

Din lotul recuperat din situl Buzescu 1 se remarcă vase de mici dimensiuni în patru colțuri, specifice sfârșitului epocii bronzului – începutului primei epoci a fierului. De asemenea, la restaurare, câteva vase au putut fi întregite sau sunt în curs de întregire, fapt important pentru determinarea formelor acestora; multe descoperiri de acest gen din alte situri constau din fragmente de vase care, nefiind lucrate la roată, și deci nefiind simetrice, nu pot servi la reconstituirea repertoriului de forme.

Buzescu 7

Situl se află la cca. 1 km nord de comuna Buzescu, între km 11 + 920 și km 12 + 040. El a constat din două suprafețe separate de o distanță de cca 50 m. Aceste zone au scăpat neatinsse parțial în procesul decapării mecanizate. Prima suprafață, situată pe partea de sud a viitoarei șosele, are o formă triunghiulară cu latura cea mai mare ce măsoară 17 m. Pe această parte, la începutul săpăturii arheologice s-a taluzat rezultând un profil cu o lungime de 16,60 m. Nivelul arheologic a fost distrus la decaparea mecanică din vara acestui an în proporție de 95 %. Pe profilul de S s-a putut observa că acesta a avut grosimi cuprinse între 50-80 cm. Materialele arheologice rezultate la îndreptarea lui datează din prima epocă a fierului (Hallstatt). Ce s-a mai păstrat din el constă dintr-o fâșie cu dimensiunea de 5x1,5 m, situată în centrul zonei. Pentru locuirea plană pluristratificată hallstattiană și din Evul Mediu au fost descoperite următoarele complexe: Cpl. 1 – groapă (Hallstatt); Cpl. 2 – cuptor (evul mediu); Cpl. 3 – groapă (evul mediu); Cpl. 4 – groapă de mari dimensiuni, posibil un bordei (Hallstatt); Cpl. 5 – cuptor (evul mediu); Cpl. 6 – groapă, surprinsă și în profilul de S al sitului (evul mediu).

Buzescu 2

Situl se afla la nord de comuna Buzescu, între km 11 + 780 și km 11 + 830. În situația afectării grave a segmentului din sit aflat pe trasa șoselei, am ales varianta efectuării unui sondaj la 10 m sud de zona în care au fost semnalate fragmentele ceramice. A fost trasat S 1, de 2 x 10 m, orientat est-vest. Sondajul a fost adâncit până la 1,75 m. Nu au fost identificate complexe arheologice, singurele descoperiri constând în câteva fragmente ceramice atipice, aparținând, foarte probabil, unei locuiri plane neolitice.

Buzescu 4

Situl se află la nord de comuna Buzescu, între km 11 + 280 m și km 11 + 420 m. Din cauza dimensiunilor mari, situl a fost împărțit în două sectoare, Buzescu 4 vest și Buzescu 4 est, separate de un șanț de drenare. A fost surprinsă o locuire plană pluristratificată: neolitic și Hallstatt. În segmentul Buzescu 4 vest, Situl se prezenta înaintea începerii cercetărilor preventive ca o suprafață unde au fost decapați mecanic 20-30 cm din solul vegetal, dar și din nivelul arheologic. Au fost săpate 20 de secțiuni pe 5 rânduri paralele situate la distanțe cu prinse între 2 și 6 m. Secțiunile au avut dimensiuni de 10 x 4 m, 10 x 2 m sau 14 x 2 m. Au fost identificate 14 complexe arheologice: Cpl. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10 – gropi în S 1; Cpl. 5, 12, 14 – gropi surprinse în S 3. Gropile datează, după materialul din umplutură, din prima epocă a fierului (Hallstatt). Materiale din aceeași perioadă sau din altele au mai fost descoperite și în alte secțiuni. De exemplu, în S 7 D au fost descoperite fragmente ceramice ce datează din neolitic (cultura Boian).

În partea Buzescu 4 est au fost trasate 12 secțiuni, cu dimensiuni de 2 x 10 m, 2 x 15 m, 6 x 10 m. Au fost identificate următoarele complexe: Cpl. 1, 4: groapă descoperită în S 2 B, cu fragmente de cărămizi contemporane. Cpl. 2-3: groapă în care a fost descoperit un schelet contemporan de ierbivor; groapa a fost făcută într-un cuptor în care au fost descoperite cărămizi contemporane; Cpl. 5, 6: gropi descoperite în S 5 B. În umplutură au fost descoperite fragmente de cărămizi contemporane; Cpl. 7, 8, 9, 10, 12: gropi descoperite în S 4, cu fragmente de cărămizi contemporană în umplutură. De asemenea, au fost descoperite și fragmente ceramice preistorice; Cpl. 11: groapă descoperită în S 5 B. În umplutură au fost descoperite resturi de cărămidă, alături de ceramică preistorică, oase de animal și două așchii de silex.

Două dintre siturile în care cercetările preventive nu s-au finalizat s-au remarcat în mod deosebit. Primul este Buzescu 5 (între km 10+720 – 10+880), el fiind cercetat în proporție de 40%. Situl este pluristratificat, cu urme de locuire datând din epocile fierului și medievală. Au fost trasate 22 de sondaje și au fost identificate 22 de

complexe, în majoritate gropi, dar și cuptoare și locuințe incendiate.

Situl Buzescu 6 între km 10+520 – 10+680 s-a dovedit cel mai spectaculos, aici putându-se cerceta o necropolă medievală. Până în prezent au fost reperate și investigate 48 de morminte, pe cca. 20% din suprafața sitului. Scheletele erau într-o stare de conservare în general bună și foarte bună. În multe dintre morminte au fost descoperite monede sau podoabe. Complexitatea sitului este indicată de prezența mormintelor suprapuse, precum și de mormintele care suprapun cuptoare. De asemenea, au fost identificate și bordeie, ceea ce sugerează potențiala existență a unei așezări în zona necropolei.

161. Crețuleasca, com. Ștefăneștii de Jos, jud. Ilfov (Autostrada A3 București–Brașov, tronson București – Moara Vlășiei)

Punct: malul drept al văii Pasărea (km 7+900 – 8+250)

Cod sit: 105437.01

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 107/2011, 154/2009, 240/2009, 284/2009, 388/2009, 131/2009, autorizația de supraveghere arheologică nr. 124/2010

Colectiv: Paul Damian - responsabil, Adela Băltăc, Ionuț Bocan, Corina Borș, Sorin Cleșiu, Emil Dumitrașcu, Irina Ene, Cătălin Lazăr, Cătălina Neagu, Sorin Oanță-Marghitu, Alexandru Rațiu, Andra Samson, Ovidiu Țentea, Decebal Vleja, Gabriel Vasile – antropolog, Maria Beldiman, Alexandru Ciornei, Silviu Edmond Ene, Ioana Paraschiv-Grigore, Vasile Opriș, Laura Șendrea, Alis Ștefănescu (MNIR)

Situl arheologic Crețuleasca era cunoscut anterior dintr-o serie de semnalări succinte în diverse surse documentare (PUG București 2000, Lista Monumentelor Istorice 2004 – cod LMI IF-I-s-B-20254). Lucrările de construire a viitoarei autostrăzi au afectat parțial zona extrem estică a sitului, situat pe terasa dreaptă a văii Pasărea, la circa 100–150 m vest-nord-vest de cimitirul actual al satului Crețuleasca. Cercetările arheologice preventive, efectuate începând cu primăvara anului 2009, de-a lungul a 3 campanii, au confirmat prezența substanțială a vestigiilor arheologice în acest areal, de vreme ce în total –luând în considerare descoperirile din siturile denumite convențional Crețuleasca 1 și 2– au fost identificate și investigate exhaustiv peste 400 de complexe de locuire din diverse epoci istorice, dar și o necropolă medievală cu 275 morminte distribuite pe o suprafață de circa 2,5 ha, între km 7+900 și km 8+250 ai viitoarei autostrăzi A3. Pentru cercetarea în integralitate a vestigiilor din zona estică a sitului amintit au fost deschise 8 mari unități de cercetare în suprafață, inițial păstrându-se martori stratigrafici care ulterior au fost demontați. Datele prezentate în prezentul raport preliminar se referă cu precădere la cercetările arheologice preventive din campaniile 2009–2011¹ dintre km 7+900 și km 8+175. Astfel a fost investigată întreaga suprafață cu vestigii arheologice afectată de construirea viitoarei autostrăzi, epuizând întreaga zonă de est a sitului arheologic inclus în Lista Monumentelor Istorice și Repertoriul Arheologic Național.

În zona de așezare situată imediat la sud de necropola medievală cercetată în anul 2009², au fost descoperite 314 complexe din diferite perioade, dintre care 197 încadrate cronologic în perioadele: neolitic (12 complexe), sfârșitul epocii bronzului și

începutul epocii fierului (17 complexe), Hallstatt timpuriu (9 complexe), Latène (16 complexe), resturi din stratul cenușiu cu diferite materiale (16 complexe), perioada medievală timpurie (11 complexe, din care 4 complexe datate cu titlu de ipoteză în sec. VI–VII, respectiv 7 în perioada c. Dridu), medieval târziu (107 complexe), 9 complexe din perioada contemporană, respectiv 117 complexe a căror datare este încă incertă. Aceștia li se adaugă cele peste 80 de complexe de locuire cercetate în campania 2009. Complexele arheologice din zona sitului Crețuleasca 1 au avut funcțiuni diverse (gropi, vetre, „resturi din strat”, bordeie, o locuință de suprafață, construcții semi-adâncite cu cuptor cruțat, zone de ardere în aer liber, gropi de extragere a lutului, transformate ulterior în gropi menajere etc.). Toate vestigiile descoperite în cadrul sitului Crețuleasca 1, clasat drept monument istoric de importanță locală, sunt în strictă legătură cu cele cercetate (în vara anului 2009) în situl Crețuleasca 2 (denumire convențională).

În completarea lucrărilor de cercetare arheologică preventivă propriu-zise, eforturile echipei de cercetare au fost orientate, pe de o parte, către supravegherea lucrărilor efectuate de Beneficiar și firmele constructoare subcontractate de acesta și, pe de altă parte, către cercetarea de suprafață (de fieldwalking) pe întreg sectorul traseului autostrăzii care nu fusese afectat de lucrări. În cazul porțiunii acoperite deja de terasament au fost cercetate zonele (foste terenuri agricole) aflate în afara limitelor autostrăzii, pentru a constata existența eventualelor urme de locuire.

Practic, în ceea ce privește situl arheologic Crețuleasca, a fost cercetată integral întreaga suprafață afectată de lucrările de construire a viitoarei autostrăzi, anume într-o primă etapă din anul 2009 aproximativ 0,5 ha (zona cuprinsă între km 8+175 și km 8+250, pe traseul viitoarei autostrăzi, pe o lățime de aprox. 70 m), respectiv 5.204,58 mp cercetați exhaustiv, însumând un perimetru de 300,65 m și între anii 2009–2011 aprox. 2 ha (zona cuprinsă aproximativ între km 7+900 și km 8+175, pe traseul viitoarei autostrăzi, pe o lățime de circa 70 m), respectiv 20.042 cercetați exhaustiv, însumând un perimetru de 699,6 m (aprox. 700 m); mai exact, în cursul celor 3 campanii dintre anii 2009–2011 au fost cercetați exhaustiv 25.246,58 mp.

Supravegherea arheologică și recunoașterea pe teren efectuate la est de traseul viitoarei autostrăzi, pe malul drept al văii Pasărea (respectiv al actualei bălți Crețuleasca) către zona rezidențială a satului Crețuleasca au oferit indicii semnificative despre existența în acest areal a unui alt grup de înmormântări, aflat —foarte probabil— în legătură cu necropola cercetată pe traseul viitoarei autostrăzi (situl arheologic denumit convențional Crețuleasca 2). De asemenea, supravegherea arheologică și recunoașterea pe teren efectuate la vest de traseul viitoarei autostrăzi, pe malul drept al văii Pasărea (respectiv al actualei bălți Crețuleasca) către zona rezidențială —aflată în plină dezvoltare— a localității Tunari au oferit indicii semnificative despre existența în acest areal a unor alte vestigii de locuire (cuptoare) datând din perioada medievală (sec. XVI–XVII).

În concluzie, este de remarcat faptul că toate complexe de locuire cercetate sunt distribuite aproape uniform pe întreaga suprafață a traseului viitoarei autostrăzi. Astfel, ar putea fi luat în considerare că săpătura efectuată în cele 3 campanii reprezintă în fapt o secțiune („magistrală”) N–S, reprezentativă, printr-un sit care ocupă o suprafață impresionantă atât spre E (pe terasă, către sat, unde în 2009 au fost găsite schelete care aparțin unei alte necropole medieval sau, poate, unei alte porțiuni din necropola cercetată exact pe traseul viitoarei autostrăzi), cât și spre V, de-a lungul întregului mal către Tunari și terasa râului Pasărea fiind identificate cuptoare (cum a arătat supravegherea arheologică realizată în vara anului 2009, cu prilejul săpării unui șanț pentru o conductă de gaze) și de fragmente ceramice de tip Dridu (descoperite în 2009 pe o suprafață mare de teren proaspăt arată, situată imediat la vest de traseul viitoarei autostrăzi). Prin urmare, rezultatele cercetării de față pot

constitui un punct de plecare pentru viitoare săpături arheologice în cadrul cărora, sperăm, se va putea acorda o atenție sporită stratului cenușiu decapat de noi mecanic și care, în consecință, vor completa imaginea „biografiei” acestui important sit.

Toate aceste descoperiri confirmă potențialul arheologic semnificativ —relativ bine cunoscut anterior, prin cercetări mai vechi, de mai mică sau mai mare amploare— existent de-a lungul văii Pasărea. Dincolo de rezultatele științifice, această cercetare (referindu-ne la cele 3 campanii menționate) credem că a furnizat —încă o dată, dacă mai era nevoie— argumente pertinente pentru a lua mai bine în considerare faptul că demersurile de arheologie preventivă trebuie să se desfășoare cel puțin cu un an înainte de lucrările de construire propriu-zise.

În prezent, întregul lot de material arheologic descoperit în cadrul sitului Crețuleasca în campaniile 2009–2011 este în curs de procesare și analiză post-săpătură în cadrul Muzeului Național de Istorie a României, avându-se în vedere —în viitorul apropiat— publicarea unui volum de sinteză care să prezinte rezultatele acestor cercetări.

Note:

1. Date preliminare despre cercetările arheologice preventive în zona de habitat a sitului Crețuleasca au fost publicate în CCA 2011, nr. 96, p. 179–182.

2. CCA 2010, nr. 116, p. 252–253.

162. Cristian, jud. Sibiu (Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4)

Punct: Cristian I

Cod sit: 143496.05

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 232/2011

Colectiv: Sabin Adrian Luca – responsabil, Adrian Georgescu, Claudiu-Iuliu Munteanu, Anca Sorina Nițoi, Anamaria Tudorie (MN Brukenthal), Cosmin Ioan Suci (ULB Sibiu), Florentina Martiș (MB Timișoara)

În perioada octombrie – decembrie 2011 a avut loc cercetarea arheologică preventivă în situl Cristian I din localitatea Cristian, județul Sibiu, cu descoperiri aparținând a două orizonturi de locuire, unul neolitic timpuriu și celălalt roman. Beneficiarii cercetării sunt Asocieria ASTALDI SpA -EUROCONSTRUCT 98 – ASTALROM și Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA.

Pentru epoca neolitică au fost identificate două orizonturi de locuire, astfel:

- primul și cel mai vechi aparține celei mai vechi colonizări Starčevo-Criș pe teritoriul României. Ca arhitectură, este reprezentat de un sanctuar format din gropi cu depuneri. Descoperirea e unică pe teritoriul României;

- cel de-al doilea orizont este alcătuit din locuințe cu acoperiș de piatră, ateliere de prelucrare a silexului și a obsidiane, cuptoare și înmormântări de inhumatie. A fost descoperit de asemenea și un puț pentru apă.

Epocii romane i se poate atribui colțul unei fundații de piatră de râu scos încă din antichitate și o fântână păstrată cu lemnăria intactă. Locuirea romană e datată în secolele II-III p. Chr.

Materialele, planurile și banca de date se află la Muzeul Național Brukenthal.

Bibliografie:

S.A. Luca, Z. K. Pinter, A. Georgescu, Repertoriul arheologic al județului Sibiu, în *Bibliotheca Septemcastrensis*, 3 (2003), Editura Economică, Sibiu.

Abstract:

During October-December 2011 the preventive archaeological research in the archaeological site Cristian I, from Cristian, Sibiu county took place. There were identified traces belonging to two historical epochs: the Early Neolithic and the Roman period.

In the Early Neolithic period were identified two horizons of habitation:

the first and the oldest one at the same time, belongs to the earliest Starčevo-Criș colonization on the current territory of Romania. As architecture, this layer is represented by a sanctuary composed of pits with offerings. This discovery is unique in Romania;

The second one is composed of houses with stone roofs, workshops for flint and obsidian processing, ovens and inhumation tombs. It was also discovered a well.

To the Roman period can be attributed the corner of a cobble foundation removed since Antiquity and a fountain, preserved with the timber structure intact. The Roman level can be dated in the 2-3 centuries p. Chr.

All archaeological materials, plans and databases are to be found at the Brukenthal National Museum.

163. Cristian, jud. Sibiu (Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4)

Punct: Cristian II

Cod sit: 143496.06

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 233/2011

Colectiv: Claudiu-Iuliu Munteanu - responsabil, Sabin Adrian Luca, Adrian Georgescu, Anca Sorina Nițoi (MN Brukenthal), Cosmin Ioan Suciu (ULB Sibiu), Florentina Marțiș (MB Timișoara)

În perioada octombrie – decembrie 2011 a avut loc cercetarea arheologică preventivă în situl Cristian II din localitatea Cristian, județul Sibiu, cu descoperiri aparținând a două orizonturi de locuire, unul preistoric și celălalt de perioadă romană. Beneficiarii cercetării sunt Asocieria ASTALDI SpA -EUROCONSTRUCT 98 – ASTALROM și Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România SA.

Primul nivel cercetat a fost reprezentat de o așezare aparținând culturii Basarabi. Au fost identificate două locuințe, baterii de cuptoare și s-au descoperit ofrande de animale aruncate într-un pârau din apropiere.

Cel de-al doilea nivel cercetat este reprezentat de o amenajare piscicolă romană. S-a observat un sistem de comunicare între iazurile cercetate, au fost descoperite gropi cu materiale arheologice de perioadă romană.

Materialele, planurile și banca de date se află la Muzeul Național Brukenthal.

Bibliografie:

S. A. Luca, Z. K. Pinter, A. Georgescu, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, în *Bibliotheca Septemcastrensis*,

3 (2003), Editura Economică, Sibiu.

Abstract:

During October-December 2011 the preventive archaeological research in the archaeological site Cristian II, from Cristian, Sibiu county with traces belonging to Prehistory and the Roman Period took place.

The first archaeological level is represented by a settlement belonging to Basarabi culture. There were identified two houses, a series of ovens and animal offerings in a stream located nearby.

The second archaeological level is represented by a Roman fish-farming arrangement. There was noticed the presence of a communication system between the ponds. The same level comprises pits with Roman artefacts.

All archaeological materials, plans and databases are to be found at the Brukenthal National Museum.

164. Cristian, jud. Sibiu (Autostrada Orăștie - Sibiu, lot 4)

Punct: Cristian III

Cod sit: 143496.07

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 234/2011

Colectiv: Adrian Georgescu - responsabil, Sabin Adrian Luca, Claudiu-Iuliu Munteanu (MN Brukenthal), Florentina Marțiș (MB Timișoara), Cosmin Ioan Suciu (ULB Sibiu)

În perioada octombrie – decembrie 2011 a avut loc cercetarea arheologică preventivă în situl Cristian III din localitatea Cristian, județul Sibiu, cu descoperiri aparținând a două perioade de locuire. Pentru cercetarea integrală a sitului Starčevo-Criș (un număr de 12 gropi), cercetarea arheologică a fost extinsă până în februarie 2012.

Stratigrafia orizontului Criș este reprezentată printr-o așezare înconjurată cu palisade, porți, turnuri în care locuințele sunt adâncite și semiadâncite. Acest orizont aparține fazei III a culturii Starčevo-Criș.

A doua locuire datează din epoca târzie a bronzului, în cultura Noua. Este vorba despre o așezare formată din locuințe de suprafață având un sistem de gropi folosite ca pivnițe sau depozite de alimente și o fortificație având un val cu miez de piatră, care prezintă locuire de suprafață Noua și în interior, și în exterior.

Materialele, planurile și banca de date se află la Muzeul Național Brukenthal.

Bibliografie:

S. A. Luca, Z. K. Pinter, A. Georgescu, Repertoriul arheologic al județului Sibiu, în *Bibliotheca Septemcastrensis*, 3 (2003), Editura Economică, Sibiu.

Abstract:

During October-December 2011 the preventive archaeological research in the archaeological site Cristian III, from Cristian, Sibiu county with traces belonging to two periods of habitation took place. For an exhaustive research of the Starčevo-Criș layer, the archaeological research was extended until February 2012.

The first archaeological level is represented by a settlement belonging to Starčevo-Criș culture, with a fortification system with palisades, towers and entrances and deepened and semi-deepened dwellings. This horizon belongs to Starčevo-Criș culture, phase III.

The second archaeological level is represented by a Late Bronze Age settlement, belonging to Noua culture. The settlement is composed of surface dwellings with a complex system of pits used as cellars or storehouses and a fortification with stone core ditches. The dwellings were found inside and outside the fortified structure.

All archaeological materials, plans and databases are to be found at the Brukenthal National Museum.

165. Gelmar, oraș Geoagiu, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)

Punct: Gelmar II, km. 1+850 – 2+050

Cod sit: 89623.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 106/2011

Colectiv: Paul Damian - responsabil, Ionuț Bocan, Emil Dumitrașcu, Cătălina Neagu, Eugen Marius Paraschiv-Grigore, Decebal Vleja, Ioana Paraschiv-Grigore (MNIR)

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat pe baza autorizației emisă de Ministerul Culturii și Patrimoniului Național și a fost efectuată la cererea beneficiarului, respectiv Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România și Asocieria STRABAG AG-S.C. STRABAG SRL-S.C. STRACO GRUP S.R.L. care realizează construcția variantei de ocolire Deva-Orăștie la standard de autostradă. Terenul se află în extravilanul localității Gelmar, oraș. Geoagiu, jud. Hunedoara. Suprafața sitului este de 10.928 mp, acesta fiind denumit convențional Gelmar II.

Deși din punct de vedere administrativ punctul investigat aparține extravilanului localității Gelmar, în semnalările anterioare din literatura istorico-arheologică de specialitate pot fi regăsite o serie de mențiuni care sunt susceptibile să facă referiri la situația constatată în teren de echipa de cercetare din cadrul MNIR. Astfel, dacă pentru zona Gelmar dispunem de o relatare referitoare la existența unor vestigii din epoca bronzului, situație neconfirmată pentru zona investigată, mult mai apropiate de situația reală sunt o serie de relatări încadrate însă pentru zona Orăștie oraș. Sunt semnalate, fără a avea o localizare strictă urmele unei clădiri din epoca romană, o concentrare de material tegular, precum și o serie de materiale arheologice corespunzătoare aceleiași epoci. Potrivit acestora „...la aproximativ 1 km nord-vest de oraș, în direcția satului Folt, au fost observate, în sec. XIX, urmele unei construcții cu ziduri de piatră, material tegular și ceramică provincială; ele au fost interpretate ca aparținând unei villa rustica. Probabil la aceeași situație face referire și reperul „Punctul Halângă-către gura de vărsare a Apei Orașului în Mureș”¹, unde sunt semnalate vestigii de epocă romană, pe baza constatării unui număr semnificativ de material tegular².

Zona investigată are un facies pedologic specific luncii inundabile a Mureșului. Față de cursul râului Mureș, situl de la Gelmar se află la 320 m sud, fiind amplasat pe prima terasă.

Configurația stratigrafică a perimetrului investigat se încadrează în faciesul pedologic specific luncii Mureșului, respectiv soluri încadrate în tipul solurilor aluvionare, gleice și a cernoziomurilor levigate. Stratigrafia se prezintă astfel:

- nivel vegetal actual -0,00-0,30 m (strat de culoare cenușie, argilos, cu resturi vegetale consistente în compoziție corespunzător exploatării agricole a terenului în ultimele decenii); în acest nivel sunt vizibile materiale arheologice antrenate (fragmente de țigle romane, fragmente ceramice, piatră de construcție de dimensiuni mici și

mijlocii);

- nivel vegetal de bază -0,30-0,80 m (strat de culoare brună-negricioasă, cu bază argiloasă, friabil, ușor mai compactat față de precedentul, în compoziția căruia, de asemenea, sunt prezente numeroase materiale arheologice în poziție secundară); acest nivel este cel corespunzător conturării complexelor identificate și cercetate date în epoca romană;

- nivel corespunzător ocupării terenului în perioada La Tène -0,80-1,30 m (strat de culoare brun maronie, friabil, cu pigmenți de cărbune și chirpici, oase de animale, fragmente ceramice);

- nivel fără urme arheologice -1,30-2,00 (lut galben compact, nisipos, cu fragmente de pietriș, fără urme de intervenție antropică).

Principala structură investigată a constat în resturile reduse la fundații a unei clădiri, datată, pe baza caracteristicilor constructive și a materialului arheologic in situ, în secolele II-III p. Chr.. Facem precizarea că această structură a fost afectată de construcția autostrăzii doar în proporție de 20%, restul monumentului fiind situat în afara ariei de expropriere. Din datele colectate în urma investigației arheologice putem concluda că este vorba despre o clădire de formă rectangulară, cu o latură de sud de cca. 20,5 m. Dimensiunile sunt date de două ziduri paralele (cel de est și de vest), surprinse doar pe o lungime de 9,5 m, care par să descrie un spațiu interior susținut de posibili stâlpi de lemn.

Pentru funcționalitatea de spațiu interior acoperit pledează o mare cantitate de material tegular (dimensiuni tegule 0,52 x 0,42 m) recoltată de pe nivelul de utilizare a clădirii (-0,45-0,70 m.). Nu excludem ca această clădire să fi fost deschisă pe latura ei sudică, elementele de susținere fiind cele tipice pentru o structură ușoară (au fost surprinse gropile de implantare a stâlpilor de lemn cu elementele lor de stabilizare -piatră).

Materialele arheologice în conexiune cu această clădire au constat în elemente metalice de îmbinare (cuie, benzi de fier), foarte multe fragmente de oase de animale, material tegular abundent și puține fragmente ceramice, în general de uz comun. Se cuvine remarcat un fragment de farfurie (de tip Drag. 36), spart pe nivel. Dintre artefactele cu putere de datare în conexiune cu această clădire menționăm și o monedă.

Este greu de identificat, în stadiul actual al cercetării care va fi fost funcționalitatea clădirii identificate și cercetate parțial în acest punct. Răspunsul va fi dat cu siguranță de viitoare cercetări în zona neexpropriată pentru a clarifica elementele constitutive și planimetria acestui obiectiv arheologic.

Fragmentul de clădire romană cercetat suprapune o structură de locuire datată în perioada La Tène. Este vorba despre o locuință/ bordei pe colmatarea căreia se sprijină zidul de vest al clădirii romane. Forma structurii este una rectangulară cu o lungime de 3,12 m și o lățime de 2,60 m. Materialul arheologic recoltat din umpluta acestei structuri este unul tipic perioadei La Tène, fiind compus în principal din fragmente ceramice (oale, cupe cu picior, foarte multe decorate cu brăuri alveolare).

În afara acestor structuri, pe întreaga suprafața a sitului, pentru porțiunea afectată de proiectul viitoarei autostrăzi, au fost investigate alte 12 complexe arheologice. Cele două elemente constante cu putere de datare din inventarul acestor complexe sunt: prezența materialului tegular datat în epocă romană (posibil antrenat în umplutură) (Cpl. 3, Cpl. 4, Cpl. 6 și Cpl. 10) și a materialului ceramic corespunzător celei de-a doua epoci a fierului (Cpl. 14, Cpl. 16), în rest fiind vorba despre gropi pentru exploatarea lutului, fără materiale arheologice. Nu au fost recoltate elemente de inventar cu caracter deosebit.

Situația constatată indică o locuire și o utilizare a spațiului începând din perioadă La Tène. Prezența materialului tegular datat în epocă romană, precum și complexele cercetate în imediata

vecinătate a clădirii, confirmă localizarea aici a edificiului roman semnalat în literatura de specialitate anterioară. Cercetările din perimetrul adiacent vor oferi, fără îndoială, indicii importante despre ocuparea spațiului din lunca Mureșului în perioadă clasică dacică, precum și în cea romană.

Note:

1. În documentația de evaluare teoretică corespunzătoare studiului de fezabilitate a proiectului investițional care a ocazionat actuala cercetare, punctul menționat este pus în legătura cu zona Pricaz, pe baza unor considerente strict teoretice. Credem, pe baza investigației din faza de diagnostic, că singura posibilitate de localizare exactă a acestor semnalări este compatibilă cu situația constatată de cercetarea de față în punctul Gelmar II.

2. Neigebaur, Dacien, p. 94; Gooss, *Chronik*, p. 115; D. Tudor, Orașe, p. 134; TIR, L 34, p. 86; N. Branga, *Urbanismul*, p. 109, nr. 180; IDR, III/3, 258; Marghitan 1974–1975, p. 41; Căstăian 1995, p. 45; Popa 2002, p. 137; Luca 2006, p. 113, 280 4a.

Bibliografie:

J.F. Neigebaur, *Dacien. Aus den Ueberresten des klassischen Altherthumus mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen*, Brașov, 1851.

C. Gooss, *Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens*, Hermannstadt, 1876.

D. Tudor, *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, București, 1968.

N. Branga, *Urbanismul Daciei romane*, Timișoara, 1980.

L. Mărghitan, *Urme romane pe cuprinsul județului Hunedoara, Sargetia 11–12, 1974–1975*.

M. Căstăian, *Contribuții la repertoriul arheologic al zonei Orăștie*, BCSS, 1, 1995.

D. Popa, *Villae, Vici, Pagi. Așezările rurale din Dacia romană intracarpatică*, Sibiu, 2002.

S.A. Luca, *Repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, Alba Iulia, 2006.

166. Giarmata, com. Giarmata, jud. Timiș (Autostrada Timișoara-Lugoj, lot 1)

Punct: Baraj, km. 48+120 – 48+250

Cod sit: 157255.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 210/2011

Colectiv: Adrian Ursuțiu - responsabil, Coriolan Oprean, Sorin Ilie Cociș, Vitalie Bârcă, Alpar Dobos, Vlad Lăzărescu (IAIA Cluj)

Suprafața supusă atenției a oferit primele date arheologice concrete încă din primele zile ale cercetării de teren, din etapa de diagnoză efectuată începând cu data de 16 august 2011.

Ca o constatare generală am putut observa că practic suprafața ce va fi afectată de proiectul viitoarei autostrăzi pe tronsonul supus diagnozei nu dispune de un nivel arheologic și cu atât mai puțin de o stratigrafie verticală, complexe identificate pe parcursul cercetării fiind descoperite aproape exclusiv la adâncimi mai mari de 0,50-0,60 m.

Diagnosticul efectuat pentru identificarea și delimitarea limitelor sitului afectat de proiect a implicat 12 secțiuni pe suprafața sitului, fiind identificate și cercetate 7 complexe arheologice. Complexele arheologice, fără a avea un nivel de cultură aferent, sunt

dispușe pe circa 90 metri lungime în axul autostrăzii.

Situl se află amplasat pe o pantă lină, cu dispunere estică pe axa lungă, situată la circa 5 km est de localitatea Giarmata, pe malul canalului de evacuare a barajului de acumulare la dreapta drumului agricol ce leagă localitatea de casa paznicului și la circa 300 metri sud de dig. Latura estică este marcată de un fost pârâu domol, actualmente canal de evacuare a barajului. Datorită agriculturii intensive practicate pe acest teren nivelul arheologic a fost afectat, practic distrus, la fel și partea superioară a complexelor identificate.

Pentru cercetarea acestora a fost decapată integral întreaga suprafață afectată de proiect a sitului, decapare efectuată cu un utilaj cu cupă de taluz. A rezultat o suprafață de 130 x 75 m. În urma identificării complexelor, afectate într-o măsură mai mare sau mai mică de arăturile adânci specifice zonei, s-a trecut la rașchetarea manuală a zonelor de complex. Aceasta s-a putut efectua în condițiile unui sol extrem de dur și a unei perioade de secetă accentuată, doar prin udarea cu apă din abundență a zonelor de interes. Această procedură a fost aplicată pe parcursul întregii cercetări, inclusiv în investigarea complexelor, altfel materialul arheologic fiind imposibil de recoltat în starea lui antică de conservare.

Au fost identificate și cercetate 41 complexe arheologice în perioada octombrie 2011, complexe aparținând bronzului târziu, celei de-a doua vârste a fierului precum și un număr mai mare de complexe aparținând evului mediu timpuriu. Nu a fost identificat un nivel arheologic aferent acestor locuiri, fapt datorat pe de-o parte caracterului superficial al locuirii dar mai ales arăturilor care au erodat treptat stratul nivelul arheologic aferent locuirii afectând grav și partea superioară a complexelor.

Materialul arheologic, aparține orizontului cronologic al bronzului târziu, cu elemente specifice Cruceni-Belegis (3 gropi menajere), izolat în marginea de sud-vest a fost cercetată o groapă menajeră cu materiale aparținând momentului timpuriu al culturii Basarabi. Alături de acestea, celei de-a doua vârste a fierului, unui orizont cultural cronologic aparținând sec. IV-III, unui grup cu elemente materiale celto-dacice îi aparțin 9 locuințe și alte patru gropi menajere cu inventare constând din obiecte specifice dar mai ales ceramică lucrată cu mâna asociată câtorva fragmente de ceramică fină, lucrată la roată, de factură celtică.

Următoarea secvență cronologică este marcată de complexe aparținând sec. VIII-X, cu locuințe de mari dimensiuni cu cuptoare „pietrar”, 10 la număr la care se adaugă și o groapă menajeră.

Alte 11 gropi prin conținut și formă nu au putut fi atribuite cronologic uneia sau alteia din secvențele identificate în sit.

Mai adăugăm și două șanțuri contemporane ce traversează oblic zona noastră de interes, șanțuri ce marchează amprenta unor fost conducte de irigație contemporane.

Punctul respectiv a fost inedit din punct de vedere arheologic, până la data începerii lucrărilor pe tronsonul autostrăzii Timișoara-Lugoj.

La cercetare au participat 24 de absolvenți și masteranzi în arheologie.

167. Giarmata, com. Giarmata, jud. Timiș (Autostrada Timișoara-Lugoj, lot 1)

Punct: Canal irigație, km. 50+140 – 50+310

Cod sit: 157255.03

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 211/2011

Colectiv: Adrian Ursuțiu – responsabil, Coriolan Opreanu, Sorin Ilie Cociș, Vitalie Bârcă, Alpar Dobos, Vlad Lăzărescu (IAIA Cluj)

Suprafața supusă atenției a oferit primele date arheologice concrete încă din primele zile ale cercetării de teren, din etapa de diagnoză efectuată începând cu data de 16 august 2011.

Ca o constatare generală am putut observa că practic suprafața ce va fi afectată de proiectul viitoarei autostrăzi pe tronsonul supus diagnozei nu dispune de un nivel arheologic, pe parcursul diagnozei fiind identificate doar urme sporadice de chirpici, diseminate în unele din secțiunile de control. A fost identificat însă un presupus „șanț” ce a fost atribuit inițial celui de-al treilea „val roman” ce traversează tronsonul ce constituie obiectul prezentului raport. Ca o concluzie primară am estimat că urmele vagi de pigment ar putea proveni din palisada valului care a fost purtată prin arături succesive.

La elaborarea diagnosticului pentru delimitarea limitelor sitului afectat de proiect au fost practicate 10 secțiuni, fiind identificat doar „șanțul” deja menționat, ce părea că traversează oblic pe direcția nord-vest, sud-est tronsonul. Datorită dimensiunilor mari nu s-a intrat în cercetarea acestuia în faza de diagnostic, „complexul” fiind decapat într-o casetă de 5 x 8 m și conturat în grund.

Pentru cercetarea acestuia s-a practicat o decapare în suprafață pornind pe ductul și direcția indicată de șanț. Inițial pentru identificarea orientării acestuia, precum și pentru verificarea urmelor de chirpic descoperite în grundul secțiunilor de diagnostic am practicat decaparea mecanică a două secțiuni pe latura de nord și respectiv sud ale limitelor proiectului, secțiuni cu dimensiunile de 2,5 X 50 m. Acestea ulterior au fost incluse în suprafața decapată. „Șanțul”, care în mod firesc odată identificat pe limita de nord ar fi trebuit să traverseze axul proiectului de autostradă nu a mai fost surprins pe latura de sud. În aceste condiții am continuat cu conturarea acestuia urmând ductul „complexului”.

Deoarece în apropierea acestuia a fost identificat un complex de locuire modern datat cu monedă la începutul sec. XVIII suprafața a fost extinsă în lungul axului pe întreaga ampriză a proiectului. Cu această ocazie au apărut un număr relativ mic de complexe arheologice aparținând mai multor orizonturi culturale cronologice.

Cercetarea acestora a fost practică în suprafața decapată cu un excavator cu cupă de taluz, fiind decapată integral zona din apropierea albiei pârâului antic precum și o suprafață de control suplimentară cu o lungime de 30 m spre est (direcția spre Remetea Mare) și de lățimea amprizei proiectului, în vederea stabilirii limitelor de extensie a sitului pe această direcție. De asemenea, pe latura dreaptă a canalului contemporan de irigație aflat în imediata vecinătate a fost practică între șanțurile de diagnostic o secțiune cu dimensiunile de 2,5 x 30 m și adâncimea de până la 0,70 m cu scopul de a verifica dacă cumva la diagnostic nu au fost pierdute cumva complexe pe această direcție.

În urma identificării complexelor, afectate într-o măsură mai mare sau mai mică de arăturile adânci specifice zonei, s-a trecut la rașchetarea manuală a zonelor de complex. Aceasta s-a putut efectua în condițiile unui sol extrem de dur și a unei perioade de secetă accentuată, doar prin udarea cu apă din abundență a zonelor de interes. Această procedură a fost aplicată pe parcursul întregii cercetări, inclusiv în investigarea complexelor, altfel materialul

arheologic fiind imposibil de recoltat în starea lui antică de conservare.

Au fost identificate și cercetate 13 complexe arheologice în perioada octombrie 2011, complexe aparținând etapelor timpurii ale primie vârste a fierului (două gropi menajere și o locuință), celei de-a doua vârste a fierului (o groapă menajeră și două locuințe) precum și un complex modern de locuire, practic un bordei datat la începutul sec. XVIII. La acestea se adaugă un număr de 5 gropi fără inventar și prin urmare imposibil de datat, precum și o vatră de suprafață. Nu a fost identificat un nivel arheologic aferent acestor locuiri, fapt datorat pe de-o parte caracterului superficial al locuirii dar mai ales arăturilor care au erodat treptat stratul nivelul arheologic aferent locuirii afectând grav și partea superioară a complexelor.

Materialul arheologic recoltat aparține orizontului cronologic al primei vârste a fierului respectiv orizontului Gornea-Kalakaca, cu elemente specifice de decor. Alături de acestea, celei de-a doua vârste a fierului, unui orizont cultural cronologic aparținând sec. IV-III, unui grup cu elemente materiale celto-dacice îi aparțin descoperiri specifice din care menționăm podoabe de sticlă și bronz.

Următoarea secvență cronologică este marcată de complexul modern aparținând sec. XVIII, practic o locuință semiadâncită modestă, datată cu monedă de la împăratul Josef al II-lea.

Mai adăugăm și meandru antic ce în mijlocul suprafeței decapate face o întoarcere, un cot dinspre direcția nord-sud spre vest și practic intră într-o zonă de mlaștină identificată la decapare și marcată în grund printr-o argilă gri, compactă.

Punctul respectiv a fost inedit din punct de vedere arheologic, până la data începerii lucrărilor pe tronsonul autostrăzii Timișoara-Lugoj.

168. Pecica, jud. Arad (Autostrada Nădlac - Arad, lot 2)

Punct: Sit 15, km 28+600 – 29+100

Cod sit: 11593.09

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 231/2011

Colectiv: Liviu Marta - responsabil, Ciprian Astaloș, Cristian Virag, Attila Nándor Hágó, Zoltán Kádas, Diana Iegar (MJ Satu Mare)

Cercetările arheologice au avut drept scop investigarea integrală a obiectivelor arheologice afectate de construirea autostrăzii Nădlac-Arad, Lot 2 km 28+600 – 29+100 și eliberarea de sarcină arheologică a acestuia. Pe acest tronson, în urma diagnosticului realizat de specialiștii Complexului Muzeal Arad în perioada 26.08-16.09.2011, a fost stabilită existența sitului arheologic 15, având în componență locuiri din epoca bronzului, epoca romană și epoca medievală. Săpăturile arheologice au evidențiat existența complexelor arheologice din epocile menționate, alături de acestea fiind descoperite o așezare eneolitică și trei necropole. Complexele, în număr de 469, aparțin unui număr de opt orizonturi de locuire din următoarele perioade: eneolitic, epoca bronzului, epoca Latène, epoca romană (sarmați), epoca migrațiilor, epoca medievală timpurie și clasică. Un număr de 98 descoperiri nu au putut fi încadrate cronologic, dată fiind absența unor piese de inventar relevante. Numărul mare de locuiri se poate datora ocupării intense a Văii Mureșului inferior pe parcursul timpului, aceasta reprezentând principala zonă de legătură dintre Dealurile Vestice (și Transilvania) și Câmpia Tisei (și Câmpia Dunării Mijlocii). Pe de altă parte,

numeroasele orizonturi culturale prezente în situl 15 se datorează poziționării acestuia pe două grinduri înalte, aflate între două văi minore care drenau apa pluvială spre râul Mureș, într-o zonă situată la distanța de 1,5 km spre est de localitatea Pecica.

Decaparea suprafeței sitului a fost efectuată de către excavatoare cu lame de taluz. Într-o primă etapă s-a avut în vedere decaparea stratului vegetal pe o grosime de până la 60 cm, după care, din cauza prezenței unor morminte sau complexe medievale, următorii 20-50 cm au fost decapați pe nivele de câte 5-10 cm. După conturare, complexele adâncite în sol (cu excepția mormintelor) au fost golite inițial pe jumătate, pentru a avea un profil. În cazul cuptoarelor, s-a recurs la secționarea în cruce.

Cele mai vechi descoperiri de pe situl arheologic 15, în număr de 31 de complexe arheologice, aparțin culturii Bodrogkeresztúr. Majoritatea erau situate în partea sud-vestică a sitului, doar șase dintre ele fiind pe grindul nord-vestic. Din punct de vedere al funcționalității acestora, avem opt locuințe, trei fântâni și 20 de gropi menajere, de provizie sau rituale. Pe baza inventarului bogat s-a constatat o fază timpurie a materialelor Bodrogkeresztúr de la Pecica. Este vorba de o fază tranzitorie de la cultura Tiszapolgár la cultura Bodrogkeresztúr.

Complexele aparținând culturii Coțofeni au fost descoperite în număr de 72, toate grupate spre extremitatea nord-estică a sitului. Din punct de vedere al funcționalității, acestea sunt împărțite astfel: trei locuințe, o fântână și 68 de gropi de exploatare a lutului, de provizie sau menajere. Tipologia formelor de vase, prin apariția ceștilor cu toartă supraînălțată și cu fundul rotunjit, precum și a decorului cu motive incizate în tablă de șah, determină încadrarea așezării din situl 15 în faza a II-a a culturii Coțofeni.

Complexele din epoca târzie a bronzului (Bz. D-HaA1), identificate în număr de 87, sunt reprezentate de: 11 locuințe, 67 gropi, un cuptor, o vatră, trei fântâni și patru morminte. Urmele așezării au fost prezente pe grindul sud-estic, în schimb cele patru morminte de incinerare erau grupate la marginea sudică a grindului nord-vestic. În Valea Inferioară a Mureșului descoperirile de tipul acelor din situl 15 sunt atribuite fazei târzii a grupului cultural Cruceni-Belegis (M. Gumă), manifestărilor de tip Igrîța (I. Andrițoiu, M. Gumă), și fazei pre-Gava (G. V. Szabó). Ca și caracteristică principală, acestor manifestări culturale le este specifică trecerea de la ceramica decorată cu incizii la ceramica decorată prin canelare. Ceramica descoperită în situl 15 de la Pecica păstrează doar un număr mic de vase decorate prin incizie, preponderente fiind vasele decorate prin canelare. Pornind de la armele și podoabele metalice cu care se asociază ceramica canelată timpurie în așezarea fortificată de la Sântana, respectiv în necropola de la Cruceni, descoperirile de la Pecica-Situl 15 pot fi datate în intervalul Bz. D-Ha A, interval ce în cronologie absolută corespunde perioadei sec. XIV- XI a.Chr.

În partea de sud-est a sitului 15 erau prezente mai multe materiale de tip Latene, modelate la mână și prevăzute cu brâu crestat sau modelate la roată, cenușii cu firmis negricios și fragmente de situlă cu mult grafit în pastă. Majoritatea acestora erau prezente în poziție secundară, materialele de epocă Latene in situ fiind prezente doar într-o groapă.

Descoperirile de epocă romană (sarmati?) se află toate pe grindul sud-estic, cu excepția a trei complexe. Constau din 33 de locuințe adâncite, 13 fântâni, 15 gropi, un cuptor menajer și trei vetre. Așezarea sarmatică se poate data, pe baza ceramicii, în general în secolul IV p.Chr. Această datare este indicată și de lipsa fragmentelor de vase de tip terra sigillata. În această perioadă se cunoaște o intensificare a habitatului sarmatic în întreaga Câmpie a Tisei, Valea Mureșului devenind una dintre spațiile dens populate.

Necropola nr.1 este compusă din 66 de morminte, care, pe baza inventarului funerar specific avarilor, se încadrează în sec. VI-VIII p.Chr. Toate mormintele sunt de inhumație. Teritoriul necropolei

conține două grupări principale de morminte, câteva morminte situate între cele două grupări, un mic grup de trei morminte de copii cu inventar special, izolate de necropolă, precum și două morminte izolate, unul la NE de necropolă, celălalt la SV de necropolă. În urma studierii necropolei s-au conturat trei mari tipuri de morminte: mormintele standard sau "obișnuite" (54 morminte, 82% din total), morminte cu cai (8 morminte, 12% din total) și morminte de copii cu inventar special (4 morminte, 6% din total). Din totalul de 67 indivizi înmormântați în necropola 1 (Cx 148 conține 2 indivizi), majoritatea sunt adulți (36 indivizi clar identificați). Un număr de 9 indivizi au fost clar identificați ca fiind copii. Piese de inventar apar în 33 morminte, așadar 50% din total. Majoritatea pieselor sunt din fier, urmate de cele din bronz și cele din ceramică. Cea mai comună piesă de inventar este catarama din fier (prezentă în 21 morminte, 45%). Cuțitele din fier formează a doua categorie ca importanță (10 morminte, 22%). Celelalte piese de inventar constau în: catarama din bronz, aplici din bronz, o seceră din fier, un cârlig de bronz, fusioale și un vas ceramic. Pe baza elementelor de inventar, precum și pe baza orientării mormintelor și a prezenței sau absenței depunerilor de oase de cal, putem spune că necropola a funcționat o perioadă îndelungată, începând cu a doua jumătate a sec. VI sau din sec. VII (mormintele de copii cu inventar special, mormintele cu cai) și până în sec. VIII (mormintele simple, orientate NV-SE).

Au fost descoperite și urmele unei așezări datată în perioada secolelor VI-VIII, reprezentată de: șapte locuințe adâncite, trei fântâni, șase gropi și șapte cuptoare de ars ceramica. Pe baza descoperirilor ceramice, complexele se pot data în epoca migrațiilor. Au fost descoperite mai multe gospodării precum și ateliere de ars ceramică. Producția ceramică în această perioadă este rar atestată în Bazinul Carpatic, descoperirea de la Pecica căpătând o importanță deosebită. În atelier a fost produsă ceramică modelată la roata rapidă, de foarte bună calitate, de tradiție tehnologică romană târzie.

Descoperirile datând din secolele XI-XIII sunt reprezentate doar de două cuptoare (unul menajer, celălalt de ars ceramica), care se află cel mai probabil în continuarea centrului de olărit de aceeași epocă descoperit cu ocazia săpăturilor de la situl 12.

În necropola 2 (sec. XIV-XVI) au fost identificate 14 morminte de inhumație. Cu toate că nu au apărut piese de inventar diagnostice, potrivit aspectului și orientării mormintelor, precum și a relațiilor stratigrafice, este posibil să avem de-a face cu un cimitir medieval. Vizibilitatea complexelor mortuare după decopertarea mecanică a fost foarte slabă, în majoritatea cazurilor neobservându-se diferențe între umplutura gropii mormintelor (brun-cenușiu) și stratul de îngropare. Poziția scheletelor este de asemenea relativ uniformă. Indivizii au fost înmormântați depuși pe spate, cu picioarele întinse, cu mâinile întinse pe lângă corp (în majoritatea cazurilor cu palmele depuse pe bazin).

Situl 15 de la Pecica impresionează prin numărul mare de secvențe cronologice surprinse, nu mai puțin de opt, care au fost cercetate pe o suprafață de 3 hectare. Fiecare necropolă sau așezare cercetată aduce unele elemente noi pentru istoria străveche a zonei. Pentru necropola din secolele VI-VIII noile cunoștințe sunt esențiale, dat fiind că aceasta este cel mai mare obiectiv de acest tip din vestul României și singurul din zona Aradului.

Abstract:

The aim of the archaeological research was to fully investigate the archaeological objectives affected by the construction of the Nadlac-Arad Motorway, Plot 2 km 28+600 – 29+100 and to make the tract free of archaeological vestiges. On this tract, following the diagnostic realized by specialists from the Arad Museum between 26.08-16.09.2011, it was established the existence of the Site nr 15, with habitations from the Bronze Age, Roman Age and Medieval Age.

The archaeological excavations evidenced the presence of features from the above mentioned epochs together with new habitations from the Eneolithic, and three necropolises. The 469 archaeological features belong to eight habitation horizons from the following periods: Eneolithic, Bronze Age, Latene, Roman Age (Sarmatians), Migration Age, Early Middle Ages and Classical Middle Ages. For a number of 98 features a chronological framing was not possible to be obtained because of the lack of relevant inventory artefacts. The great number of settlements may be the result of the intensive habitation during time in the Lower Mureș Valley as it represents the main connection between the Western Range of Hills (and Transylvania) and the Tisa Plain (as well as the Middle Danube Plain). On the other hand, the numerous cultural horizons from the Site 15 are directly linked with site's position on two higher areas framed by two minor valleys, tributary of the Mureș river. The site is situated 1.5 kilometres east of the town of Pecica.

The Site nr 15 of Pecica is impressive through the great number of chronological horizons identified, no less than eight, researched on a surface of three hectares. Each necropolis and settlement offer new data for the ancient history of the region. The new data offered by the necropolis from the 6th to 8th centuries AD are essential, as it is the biggest site of this type in western Romania and the only one in the Arad county.

169. Pricaz, com. Turdaș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)

Punct: Pricaz – Dig, km. 4+600 – 5+150

Cod sit: 91704.03

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 115/2011

Colectiv: Paul Damian - responsabil, Ionuț Bocan, Emil Dumitrașcu, Cătălina Neagu, Eugen Marius Paraschiv-Grigore, Decebal Vleja, Ioana Paraschiv-Grigore (MNIR)

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat pe baza autorizației emisă de Ministerul Culturii și Patrimoniului Național și a fost efectuată la cererea beneficiarului, respectiv Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale din România și Asocieria STRABAG AG–S.C. STRABAG SRL – S.C. STRACO GRUP S.R.L. care realizează construcția variantei de ocolire Deva–Orăștie la standard de autostradă. Terenul se află în extravilanul localității Pricaz, com. Turdaș, jud. Hunedoara, în punctul denumit convențional Pricaz – Dig. Suprafața sitului este de 33.129 mp.

Situl investigat era practic necunoscut în literatura istorico-arheologică anterioară. A fost identificat și delimitat în etapa I de diagnostic pentru obiectivul investițional, realizată de echipa Muzeului Național de Istorie a României, care a ocazionat și cercetarea preventivă subsecventă. Este de menționat că existau însă o serie de semnalări din arealul localităților Pricaz și Folt, care ofereau indicii asupra unei posibile ocupări a spațiului în antichitate. Cu toată rezerva dată de localizările incerte cuprinse în repertoriile arheologice de specialitate, sunt prezente însă o serie de mențiuni care semnalează zona ca fiind una de atenție. Astfel, o menține succintă din anul 1953 atrage atenția asupra descoperirii întâmplătoare pe „cursul vechi al Mureșului” a unor fragmente ceramice preistorice și a unui „vârf de lance hallstattian”¹. De asemenea, în malul pârâului Pet, la est de Pricaz, deci în imediata apropiere, sunt semnalate materiale arheologice corespunzătoare epocii romane².

Zona are un facies pedologic specific luncii inundabile a Mureșului. O parte din perimetrul investigat a fost perturbat de amenajarea construcțiilor de protecție hidrografice corespunzătoare râului Orăștie, în perioada ulterioară marilor inundații din anii '70. Se remarcă și aspectul deosebit al zonei corespunzătoare perimetrului hidrografic de protecție al râului Orăștie (prundiș, nisip, teren accidentat impropriu amplasării structurilor de locuire).

Scopul prezentei cercetări arheologice preventive a fost acela de a identifica eventualele materiale/substrucții de interes arheologic de pe terenul pe care se va construi viitoarea autostradă și verificarea stratigrafiei zonei.

Au fost trasate și executate cu mijloace mecanice un număr de 42 secțiuni cu dimensiuni și orientări variabile.

Configurația stratigrafică se încadrează în faciesul pedologic specific luncii Mureșului, respectiv soluri încadrate în tipul solurilor aluvionare, gleice și a cernoziomurilor levigate. Stratigrafia generală se prezintă după cum urmează:

- nivel vegetal actual 0,00–0,35–0,40 (strat de culoare brună-cenușie, argilos, friabil, cu resturi vegetale consistente în compoziție, corespunzător exploatarea agricolă a terenului în ultimele decenii);

- nivel vegetal de bază –0,40–0,70 m (strat de culoare brună-negricioasă, cu bază argilooasă, friabil, ușor mai compactat față de precedentul);

- nivel corespunzător unei revărsări –0,70–1,40 m (strat de culoare galbenă, nisipos, cu sporadice pigmenți de cărbune și urme de lemn macerat – probabil un nivel aluvionar);

- nivel consistent, preponderent argilos, de culoare brună-cenușie, cu urme de material arheologic, ce suprapune un posibil nivel ocupațional corespunzător perioadei La Tène (–1,40–1,80 m);

- nivelul steril din punct de vedere arheologic –1,80/1,90 (lut galben compact, cu pietriș, fără urme de intervenție antropică).

Au fost cercetate un număr de patru complexe arheologice, toate fiind părți constitutive a unei structuri de locuire și a anexelor acesteia. Este vorba despre o locuință/bordei cu dimensiunile de 4,45 × 2,30 m, două gropi menajare și de un șanț amplasat perpendicular pe locuință și în conexiune cu aceasta (șanț de implantare a unui gard?). Acesta a fost surprins pe o lungime de 5,60 m, are o lățime de 1,05 m, fiind orientat aproximativ NE–SV. Este interesant de remarcat faptul că pereții interiori ai șanțului prezintă urme de ardere de culoare roșie. Cercetarea acestor complexe a fost deosebit de dificilă datorită adâncimii mari la care au fost identificate (–1,90 m), pânza freatică inundând constant frontul de cercetare. Cu toate acestea s-a putut observa caracterul izolat al amenajărilor, sondajele stratigrafice realizate în zona de vest a sitului nescotând la iveală urme arheologice. O posibilă extindere a acestor structuri în partea de est a fost definitiv distrusă de amenajarea digului de la confluența râului Orăștie cu Mureșul. Dintre artefactele cu putere de datare din complexe investigate menționăm un urciur întreg din ceramică, de culoare neagră-cenușie, precum și o fibulă fragmentară din bronz, tipică pentru perioada clasică dacică. În afara acestora au fost recoltate câteva fragmente ceramice, specifice epocii fierului, dar și altor epoci anterioare, având în vedere cantitatea de material arheologic antrenat în revărsările succesive ale celor două râuri.

Întreaga suprafață investigată se prezintă ca o zonă adiacentă (nivel ocupațional?) corespunzător celor trei complexe identificate. Este vorba probabil despre o ocupare sezonieră a spațiului, în cea de-a doua epocă a fierului, în legătură cu exploatarea agricolă a zonei, de altfel o zonă propice agriculturii, dat fiind amplasamentul în lunca inundabilă a celor două râuri (Orăștie și Mureș). Adâncimea considerabilă a nivelului ocupațional, precum și sigilarea acestuia de către două niveluri aluvionare consistente (abandon) indică transformări drastice ale configurației fizico-geografice a terenului din antichitate până în prezent.

Note:

1. Apud Luca 2005, p. 124, nr. 324 1b; Andrițoiu 1979, p. 25; Giurgiu-Ardeu 1995–1996, p. 210.
2. Apud Luca 2005, p. 124, nr. 324 2a; Luca 1997, p. 21.

Bibliografie:

- I. Andrițoiu, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Hunedoara*, Sargetia 14 (1979), p. 15–34
- Adriana Giurgiu-Ardeu, *Contribuții privind stadiul cercetării Hallstattului timpuriu în spațiul intercarpatic*, Sargetia 26 (1995–1996, 1), p. 189–226
- S.A. Luca, *Încadrarea cronologică și culturală a așezării neolitice de la Orăștie-Dealul Pemilor, punct X₂, Corviniana 2* (1996), p. 21–28
- S.A. Luca, *Descoperiri preistorice din județul Hunedoara – din paleolitic până la începutul civilizației dacice*, SUC 2 (2005), p. 7–52.

170. Simeria Veche, oraș Simeria, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)

Punct: Ferma IAS, km. 16 + 150 – 16 + 500

Cod sit: 87709.02

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 80/2011

Colectiv: Costin Daniel Țuțuianu - responsabil, Ioana Lucia Barbu, Marius Gheorghe Barbu, Bodó Cristina, Ionuț - Cosmin Codrea, Mihaela Maria Ion, Antoniu Marc (MCDR Deva)

Situl se află poziționat în lunca Mureșului, la 1,5 km nord față de DN7, cca. 800 m est de râul Strei și 250 m sud de râul Mureș.

Au fost cercetate 362 de complexe, din epoca bronzului (cultura Wietenberg), prima epocă a fierului, epoca romană, perioada postromană, evul mediu timpuriu și epoca contemporană.

Complexele din epoca bronzului constau din gropi cu diferite destinații, câteva locuințe și vase depuse. Descoperirile de epoca bronzului se grupau în partea de est a suprafeței cercetate (km 16 + 200 – 16 + 300). Ca inventar s-au descoperit: vase întregi și întregibile, fragmente ceramice, diverse obiecte din lut, unelte din piatră cioplită și șlefuită, piese din os și corn, mici fragmente de obiecte din bronz, oase de animale și scoici.

Complexele din prima epocă a fierului constau din locuințe, gropi cu diferite destinații și vase depuse. Ca inventar, menționăm: vase întregi și întregibile, numeroase fragmente ceramice, greutate din lut, fusaiole, piese din os și corn, obiecte din bronz, oase de animale și scoici.

În ceea ce privește epoca romană, a fost surprinse urme ale unei incinte (probabil villa rustica) și ale unor clădiri – anexă (în exteriorul incintei). Ca inventar, menționăm: vase întregibile, fragmente ceramice, unelte din fier, piese de vestimentație și podoabă, din bronz și sticlă, mult material de construcție.

Complexele din epoca postromană constau din gropi, cu următorul inventar: fragmente ceramice, obiecte din os.

Pentru epoca migrațiilor și medieval-timpurie, au fost descoperite locuințe, gropi și cuptoare din piatră datând în sec. VII – IX și o necropolă care se datează la finalul sec. XI – începutul sec. XII.

În total, necropola medievală, pe porțiunea cercetată (adică de pe traseul autostrăzii), cuprindea 125 de morminte. Mormintele sunt orientate est – vest. Ca piese de inventar, au apărut inele de păr

cu capăt în S, din bronz și argint, inele digitale, un cuțitaș, un șirag de mărgelă, monede.

171. Șoimuș, com. Șoimuș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva – Orăștie)

Punct: Șoimuș 1 (Avicola) km. 29+750 – 30+300.

Cod sit: 91349.01

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr.

188/2011, 253/2011

Colectiv: Cristian Schuster – responsabil (IAB)

În perioada 16 august – 16 noiembrie 2011 o echipă formată din arheologi de la IAB, MCDR Deva și MNIR au efectuat cercetarea arheologică preventivă a sitului Șoimuș 1 de pe traseul autostrăzii A1, segmentul situat între Deva și Orăștie, între km 29+750 – 30+300. Situl este plasat administrativ în raza comunei Șoimuș, între localitățile Șoimuș și Bălata, județul Hunedoara, în punctul „Avicola (Ferma 2)”, pe o terasă înaltă de-a lungul râului Mureș (E–V). Având în vedere mărimea și complexitatea arheologică a sitului Șoimuș 1, acesta a fost împărțit în două sectoare: zona „A” cercetată de arheologii de la IAB și MNIR și zona „B” cercetată de colegii de la MCDR Deva.

Sector A

Radu Petcu – responsabil sector, Răzvan Petcu, Andrei Heroiu, Vlad Rumeș, Ana Petronela Crețu, Mădălina Dimache, Luciana Irimuș, Sebastian Dobrotă, Dan Vasilescu, Tudor Mandache, Dănuț Prisecaru, George Neagu (IAB), Alis Ștefănescu, Emil Dumitrașcu (MNIR)

Raportul de față prezintă descoperirile arheologice din zona „A”. Pentru desfășurarea săpăturilor s-a efectuat decaparea mecanică supravegheată pe întreaga suprafață supusă cercetării. Decopertarea a avut ca scop îndepărtarea stratului de teren arabil, cu adâncimea între -0,40 m și -0,80 m, pentru stabilirea limitelor locuirii și conturarea complexelor arheologice direct pe pământul steril, ori în stratul vegetatului antic.

În partea de nord a sitului, raportat la axul autostrăzii, după îndepărtarea nivelului vegetal (-0,40 m), s-a putut constata un puternic nivel de distrugere neo-eneolitic format din chirpic ars împrăștiat pe toată suprafața (unele fragmente mai păstrau urme de nuiiele), vetre, fragmente de podele din lut cu substrucție formată din pietriș de râu, gropi de par și un material arheologic foarte bogat (ceramică, oase, material litic, etc.). Lucrările agricole din ultimii 50 de ani au deranjat acest nivel, astfel încât nu s-au putut stabili, în mod clar, limitele locuințelor. Ținând cont de acest aspect, s-a procedat la o săpătură manuală, prin carouri de 4 x 4 m cu martori de 1 m lățime.

Pe toată suprafața cercetată în zona „A” au fost identificate 690 de complexe, databile în perioadele neo-eneolitic, epoca bronzului, romană și medievală timpurie. Nivelul neo-eneolitic evidențiat pe întreaga suprafață cercetată aparține culturii Vința. Pe baza observațiilor preliminare din teren, putem susține existența unei așezări cu două faze de locuire. Majoritatea complexelor Vința sunt reprezentate de o varietate de gropi cu întrebuintare diversă (pentru provizii, pentru extracția lutului etc.), ulterior transformate în gropi menajere. O categorie mai slab reprezentată este cea a bordeielor și cea a șanțurilor (de delimitare ?), ultimele concentrate în partea de vest a așezării. Complexele neo-eneolitice au scos la lumină o

cantitate impresionantă de material, ceramică grosieră și fină, vase ceramice de uz comun, piese litice (lame și lamele de silex și obsidian, topoare din piatră, râșnițe), oase prelucrate și neprelucrate (ace, împungătoare, spatule, pandantive, cârlige de pescuit etc.), piese de cult (altare miniaturale, figurine antropomorfe și zoomorfe de diferite forme și mărimi, vase de cult etc.).

Cele câteva fragmente ceramice databile în epoca bronzului nu au fost descoperite în context stratigrafic clar. Prezența lor sporadică este cel mai probabil legată de așezarea Wiettenberg, identificată în zona "B".

Perioada romană este reprezentată de două complexe importante. În dreptul km 30+040, imediat sub nivelul vegetal, a fost conturată o construcție cu dimensiunile de 11,40 m x 8,30 m. S-a păstrat doar substrucția realizată din pietriș de râu iar materialul arheologic sporadic (fragmente ceramice, câteva țigle și cărămizi) nu ne-a putut oferi indicii asupra funcționalității sale. În marginea de sud a terasei a fost descoperit un cuptor de ars ceramica (C166) ce s-a păstrat foarte bine.

Locuirea medieval timpurie este reprezentată în special de o serie de cuptoare (C11, C25, C104, C143, C149, C150, C219, C489), majoritatea amplasate pe panta de sud a terasei, apoi de gropi de provizii și menajere (C7, C106, C107, C144, C146, C151, C153, C173, C198, C214, C384, C422, C423, C425, C426) și de un resturile unui bordei semi-adâncit (C360) cu dimensiunile de 4m x 4,5m. Materialul arheologic recoltat constă în ceramică de uz comun, oase de animale, obiecte de fier și bronz, râșnițe.

O concluzie preliminară pe care o putem trage în urma cercetării zonei "A" a sitului Șoimuș 1 este că, în perioada neoneolitică a existat o intensă locuire pe această terasă a Mureșului, lucru dovedit de materialul arheologic descoperit, din care putem enumera: 166 de fragmente de vase și figurine antropomorfe și zoomorfe, 200 de greutateți din lut întregi și fragmentare, aproximativ 150 topoare și dăltițe întregi și fragmentare din piatră șlefuită, 10 cârlige de pescuit din os, 16 altare miniaturale cu trei sau patru picioare și cu decor incizat, un pandativ din scoică Spondylus, etc. Au fost recoltate, de asemenea, un număr impresionant de fragmente ceramice și oase de animale. [Radu Petcu, Răzvan Petcu, Andrei Heroiu]

Sector B

Nicolae – Cătălin Rîșcuța – responsabil sector, Gică Băeștean, Ioan Alexandru Bărbat, Antoniu Tudor Marc (MCDR Deva)

În lunile septembrie – noiembrie cercetările arheologilor din cadrul MCDR Deva s-au concentrat în partea vestică a sitului de la Șoimuș – „Teleghi” (denumită Zona B), situată între km. 30 + 080 – 30 + 300. Săpătura de salvare a constat în îndepărtarea mecanică a stratului de sol vegetal și a stratului arheologic până la delimitarea complexelor, urmată de cercetarea arheologică a acestora și recuperarea vestigiilor. În zona B a sitului au fost delimitate și cercetate total sau parțial un număr de 402 complexe arheologice. Complexele delimitate și cercetate de echipa MCDR aparțin neoliticului timpuriu, mijlociu și târziu, epocii târzii a bronzului, celei de-a doua vârste a fierului, epocii postromane și Evului Mediu timpuriu. Complexele arheologice descoperite reprezintă locuințe de suprafață (colibe), locuințe adâncite (bordeie și semibordeie), gropi de provizii, gropi menajere, cuptoare și morminte de inhumație (. Cercetarea acestora a furnizat un bogat material arheologic, respectiv veselă, unelte, arme și podoabe, din piatră, os, corn, ceramică și metal (bronz și fier) precum și o mare cantitate de ceramică fragmentară. Piese recuperate în urma săpăturilor de salvare au o valoare documentară deosebită pentru reconstituirea aspectelor de viață materială și spirituală a comunităților din trecut.

Totalitatea materialelor arheologice descoperite au fost depozitate la MCDR Deva, iar o parte dintre acestea au fost deja restaurate și se află în curs de prelucrare științifică.

[Nicolae-Cătălin Rîșcuța]

172. Șoimuș, com. Șoimuș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)

Punct: Șoimuș 2, km. 31+850 – 32+300

Cod sit: 91349.03

Autorizația de cercetare arheologică preventivă nr. 177/2011

Colectiv: Costin Daniel Țuțuianu - responsabil, Ioana Lucia Barbu, Marius Gheorghe Barbu, Bodó Cristina, Ionuț - Cosmin Codrea, Mihaela Maria Ion (MCDR Deva)

Situl se află poziționat pe prima terasă a Mureșului.

Au fost cercetate 634 de complexe, din eneolitic, perioada de tranziție spre epoca bronzului, epoca bronzului (cultura Wietenberg), prima epocă a fierului, a doua epocă a fierului, epoca migrațiilor, evul mediu și epoca contemporană.

În ceea ce privește perioada eneolitică, a fost descoperită o așezare aparținând culturii Tiszapolgár, cu elemente de fortificare, locuințe și gropi cu diferite destinații, cu un bogat inventar.

Complexele culturii Coțofeni constau din locuințe și gropi cu diverse destinații, cu un bogat material ceramic, litic și osteologic.

Complexele din epoca bronzului constau din locuințe, gropi cu diferite destinații. Ca elemente de inventar s-au descoperit: vase întregi și întregibile, fragmente ceramice, diverse obiecte din lut, unelte din piatră cioplită și șlefuită, piese din os și corn, mici fragmente de obiecte din bronz, oase de animale și scoici.

Complexele din prima epocă a fierului constau din locuințe și gropi cu diferite destinații. Ca inventar, menționăm: vase întregi și întregibile, numeroase fragmente ceramice, obiecte din lut, piese din os și corn, obiecte din bronz, oase de animale.

Pentru epoca migrațiilor au fost descoperite locuințe, gropi și cuptoare din piatră, datând în sec. VII, cu material ceramic.

În ceea ce privește epoca medievală, au fost descoperite câteva complexe răsfrate pe toată suprafața cercetată, încadrându-se cronologic în perioada sec. XII – XVI.

173. Turdaș, com. Turdaș, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)

Punct: Luncă, km. 11+060 - 12+450

Cod sit: 91697.01

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 76/2011, 196/2011

Colectiv: Sabin Adrian Luca - responsabil, Florian Dumitrescu-Chioar, Gheorghe Vasile Natea, Florina Maria Nițu, Maria-Raluca Teodorescu, Vasile Palaghie, Anamaria Tudorie (MN Brukenthal), Corneliu Beldiman (UCDC București), Mihai Cristian Căstăian (MCDR Deva), Victor Cristian Sava (CM Arad), Cosmin Ioan Suci (ULB Sibiu), Sorin Tincu (MCC Hunedoara)

Cercetarea arheologică preventivă de la Turdaș Luncă s-a desfășurat în perioada 2 mai-15 noiembrie 2011, în cadrul proiectului de investiție Varianta de ocolire Deva-Orăștie la standard de autostradă. Beneficiarii proiectului sunt Asocieria Strabag AG - SC Strabag SRL - SC Straco Grup SRL și CNADNR.

Proiectul a vizat cercetarea pe întreaga lățime a viitoarei autostrăzi între km 11.000 și 12.450. Urmele siturilor arheologice au început de la km 11.200 și s-au terminat la km 12.180. De asemenea, s-au cercetat și două bretele de acces la drumul județean, cu o distanță de aproximativ 400 de m, cu o lățime medie de 30 m. Din punctul de vedere al cronologiei sitului, s-au sesizat urmele următoarelor culturi arheologice în succesiune orizontală sau verticală: cultura Starčevo-Criș, cultura Turdaș, cultura Petrești, cultura Coțofeni, perioada dacică cu două faze de locuire, perioada romană, perioada medievală cu două faze de locuire.

Arhitectura sitului cuprinde următoarele tipuri de sit și de locuire:

- pentru perioada Starčevo-Criș, locuințe adâncite;
- pentru perioada culturii Turdaș, un sistem de fortificație având în zona de est 200 de m în profunzime și în zona de vest 150 de m în profunzime, sistem ce a fost surprins și pe ductul autostrăzii în zona centrală, fiind format din șanțuri, palisade, garduri (palisade mici) succesive, turnuri și intrări. Fortificația are diametrul de 1 km. În interior s-au sesizat resturile a 3-4 orizonturi de locuire, primul compus din locuințe adâncite și ultimul din locuințe de suprafață de foarte mari dimensiuni, cu pivnițe și alte elemente specifice de arhitectură;
- pentru perioada Petrești, s-au descoperit locuințe de suprafață;
- pentru perioada Coțofeni s-au descoperit locuințe adâncite și colibe;
- pentru epoca dacică au fost identificate două câmpuri cu gropi rituale;
- pentru perioada romană a fost identificată o fântână refolosită în epoca medievală;
- pentru perioada medievală au fost descoperite gropi și fântâni.

Materialele, planurile și banca de date se află la Muzeul Național Brukenthal.

Bibliografie:

S.A. Luca, *Așezări neolitice pe valea Mureșului* (II). *Noi cercetări la Turdaș Luncă I*. Campaniile 1992-1995, în seria Bibliotheca Musei Apvlensis XVII, ISBN 973-590-514, Editura Economică, 2001.

S.A. Luca, M. M. Ciută, A. Sonoc, Turdaș Luncă, CCA 1994, pp. 68-69.

S.A. Luca, M. M. Ciută, A. Sonoc, M. Căstăian, Turdaș Luncă, CCA 1995, pp. 96.

S.A. Luca, A. Sonoc, M. Căstăian, Turdaș Luncă, CCA 1996, p. 132.

S.A. Luca, D. Drăghia, M. Căstăian, A. Dragotă, Turdaș Luncă, CCA 1997, p. 71.

S.A. Luca, A. Sonoc, Turdaș Luncă, CCA 1998, p. 51.

Abstract:

The preventive archaeological research from Turdaș Luncă took place from the 2nd of May to the 15th of November 2011, in the framework of the investment project Varianta de ocolire Deva-Orăștie la standard de autostradă. The beneficiaries of the project were the Association Strabag AG - SC Strabag SRL - SC Straco Grup SRL and CNADNR. The purpose of the project was the research of the entire width of the future highway, from km 11.000 to km 12.450. Also, there were included to straps of access from the highway to the county road, of an approximate distance of 400 m, with an average width of 30 m. The traces of the archaeological site started at km 11.200 and ended at km 12.180.

From the chronological point of view, we noticed the existence of the following archaeological cultures in vertical or horizontal succession: Starčevo-Criș, Turdaș, Petrești, Coțofeni, Dacian period with two phases of inhabiting, Roman period, and Medieval period with two phases of inhabiting.

The architecture of the site comprises the following types of site and habitation: for Starčevo-Criș Culture, deepened houses; for Turdaș culture a complex fortification system, having 200 m in the eastern part and 150 m in the western part. This system was identified also on the trajectory of the highway in the central area, comprising ditches, palisades, successive fences (small palisades), towers and entrances. The fortification has a diameter of approximately 1 km. Inside, we identified 3-4 moments of habitation, the first one composed of deepened dwellings and the last one, very large surface dwellings, with cellars and other specific architectural elements;

- for Petrești culture we identified surface dwellings;
- for Coțofeni culture, we identified deepened dwellings and huts;
- for the Dacian period were identified two horizons of ritual pits;
- for the Roman period was identified a fountain, reused in the medieval period;
- for the Medieval period were discovered pits and fountains.

All archaeological materials, plans and databases are to be found at the Brukenthal National Museum.

174. Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara (Varianta de ocolire Deva-Orăștie)

Punct: Sighet, km. 20+280 – 20+512

Cod sit: 87736.03

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 110/2011, 201/2011

Colectiv: Bodó Cristina - responsabil științific, Ioana Lucia Barbu, Marius Gheorghe Barbu, Ionuț - Cosmin Codrea, Mihaela Maria Ion, Antoniu Marc, Costin Daniel Țuțuianu (MCDR Deva)

Situl arheologic de la Uroi – „Sighet” se află amplasat pe Valea Mureșului, la aproximativ 100 m de râul Mureș, în zona de luncă a acestuia.

Au fost cercetate 230 de complexe, aparținând următoarelor epoci: epoca bronzului (cultura Wietenberg), prima epocă a fierului, evul mediu timpuriu și epoca contemporană.

Complexele de epoca bronzului constau din locuințe, gropi cu diferite destinații, două morminte. Așezarea de epoca bronzului se afla aproximativ între km 20+290 – 20+450 și continua la sud de traseul viitoarei „Variante de ocolire Deva – Orăștie la standard de autostradă”. Ca piese de inventar s-au descoperit: vase întregi și întregibile, numeroase fragmente ceramice, variate obiecte din lut, unelte din piatră cioplită și șlefuită, piese din os și corn, pandantive din scoici, mici fragmente de obiecte din bronz, oase de animale și scoici.

Complexele din prima epocă a fierului constau din locuințe, gropi cu diferite destinații și vase depuse. În parte, suprafața ocupată de complexele din prima epocă a fierului coincide cu cea a așezării din epoca bronzului, dar se întinde și spre vest (până la Km 20+500). De asemenea și locuirea din prima epocă a fierului continua spre terenul de la sud de zona cercetată. Ca piese de inventar s-au descoperit: vase întregi și întregibile, numeroase fragmente ceramice, variate obiecte din lut, piese din os și corn, obiecte din metal, oase de animale și scoici.

Complexele medieval-timpurii constau din locuințe, gropi cu

diverse destinații, cuptoare din piatră. Ele se grupează în partea de vest a suprafeței cercetate. Ca piese de inventar s-au descoperit: fragmente ceramice, piese din os și corn, obiecte din metal, cute din cărămidă romană, oase de animale.

175. Valu lui Traian, com. Valu lui Traian, jud. Constanța (Autostrada Medgidia-Constanța)

Punct: km. 197+700-198+700

Cod sit: 63134.01

Autorizațiile de cercetare arheologică preventivă nr. 273\2010, 12\2011

Colectiv: Traian Cliante – responsabil, Cristina Talmațchi, Gabriel Talmațchi, Tiberiu Potârniche, Liviu Lungu, Vitalie Bodolică, Constantin Șova, Andrei Heroiu, Sebastian Dobrotă, Octavian Mitroi, Dan Vasilescu, Marius Lascu, Ștefan Georgescu, Răzvan Petcu, Radu Petcu (MINAC)

Săpăturile arheologice au fost prilejuate de realizarea investiției „Autostrada – Constanța - Medgidia” (A 2), km 197+700 – 198+700. Locația punctului se află în extravilanul localității Valu lui Traian, în partea de sud - sud-est a acesteia.

Periegezele efectuate în zonă au sugerat existența unor urme de locuire medievală constând în fragmente ceramice, materiale de construcție și resturi osteologice. Cercetarea arheologică realizată prin intermediul a 64 de secțiuni a relevat existența unei așezări nefortificate medieval timpurii și a necropolei ei, plasată la vest de aceasta. Lor li se adaugă valul mic de pământ, care în acest punct este străbătut de traseul autostrăzii. Suprafața cercetată a fost grav afectată de lucrări antropice moderne, agricole și de irigații.

În urma cercetării, în așezare au fost identificate circa 128 de locuințe (semiîngropate sau de suprafață), trei complexe cu cuptoare de topit minereul, un complex cu cuptor de ars ceramica, circa 65 de cuptoare menajere (cele mai multe cu groapă de acces), peste 30 de gropi de bucate și menajere, două anexe și două fântâni. S-a constatat că în partea sudică a așezării a avut loc, la un moment dat, o restrângere a vetrei satului și transformarea zonei în necropolă, concludente în acest sens fiind cele 21 de morminte care taie sau suprapun locuințele. De altfel, multiplele elemente constatate în timpul cercetării (suprapuneri și tăieri de complexe, modalități de construcție a locuințelor și de realizare a cuptoarelor, schimbarea ușoară a inventarului de la o zonă la alta etc.) par a releva faptul că avem de a face cu trei orizonturi de locuire desfășurate pe parcursul a circa două secole (veacul al IX-lea - începutul secolului al XI-lea), prelucrarea înregistrărilor și materialului urmând a aduce date mai concludente.

În linii generale, din punct de vedere stratigrafic, în așezare după nivelul vegetal, înregistrat între 0 și – 0,45 m, urmează unul brun-cenușiu reprezentând nivelul medieval timpuriu (cu o grosime variind de la 0,45 m la 0,65 m, excepție zona gropilor menajere unde poate ajunge și la aproape 2 m), apoi loessul galben.

Suprafața așezării, numărul impresionant de complexe identificate până acum și bogatul inventar existent (constând în vase ceramice fragmentare sau reîntregibile, împungătoare din os, fusaiole, ascuțitori din cărămidă, râșnițe, gresii, obiecte din os, fier și bronz, măregele etc.) ne relevă o așezare rurală dezvoltată din punct de vedere economic, care putea concura, la acel moment, cu cele protejate de zidurile cetăților. Descoperirea unor produse ajunse aici probabil pe cale comercială (ceramică smălțuită verde-

oliv), a atelierelor cu cuptoare pentru reducerea minereului și ars ceramica, a nefiresc de numeroaselor obiecte care relevă practicarea meșteșugului pielăriei, subliniază încă o dată cele spuse anterior.

Adosată valului mic de pământ și aflată sub protecția acestuia (atât cât se mai păstra la momentul respectiv), rămâne de văzut în ce măsură locuitorii ei au contribuit la ridicarea valului de piatră în această zonă sau au constituit garnizoanele de pază din castrul 22 al acestuia, existent la circa 300 de m nord de așezare.

Singura limită sigură surprinsă a așezării este cea de vest, care se oprește în fața necropolei. Celelalte depășesc suprafața alocată cercetării.

Alături de așezarea medievală timpurie, în acest punct au mai fost cercetate o porțiune a valului mic de pământ, ce intersectează traseul autostrăzii între km 197+800 – 197+960, și o parte din necropola aferentă acesteia.

Pentru investigarea valului mic de pământ au fost efectuate patru secțiuni (SI - SIV) orientate N-S, paralele între ele, și dispuse perpendicular pe ansamblu șanț-val. Șanțul prezintă o formă tronconică, deschisă cu fundul plat, fiind înregistrat la adâncimea de 2,30-2,40 m în toate cele patru secțiuni. Așa cum reiese din situația stratigrafică, prezintă cel puțin patru etape de colmatare succesive, în care au fost reperate o serie de complexe aparținând, în această primă instanță, intervalului cronologic al secolelor IX-XI. Este vorba despre resturile unui cuptor menajer, precum și ale unei locuințe de tip bordei identificate în umplutura șanțului din secțiunile SI, respectiv SIII. Ambele complexe sunt plasate spre nord, în proximitatea escarpei valului mic de pământ, zonă ce probabil a fost folosită întrucât conferea un adăpost suplimentar acestor complexe, ferindu-le de intemperii. Creasta valului se păstrează relativ puțin fiind afectată grav de lucrările agricole desfășurate în zonă. Diferența de nivel dintre creasta păstrată a valului și fundul șanțului este de 2,10 m.

În urma săpăturii arheologice efectuate în cele patru secțiuni, au fost reperate și primele morminte ale necropolei amintite, obținând în final un număr de 305 morminte de inhumație. Marea lor majoritate reprezintă morminte de inhumație în groapă simplă cu defunctul depus în decubit dorsal, având orientarea V-E (craniul la V). Există însă și excepții fiind reprezentate de o serie de morminte de inhumație în cistă de piatră, morminte de inhumație în groapă simplă, dar cu defuncți multipli (M 98, M 133), precum și un mormânt de inhumație în groapă simplă cu defunctul depus ventral (M 168). Inventarul funerar este specific epocii (piese de bronz: cercei, inele, butoni vestimentari, cataramă, capete de curea; piese de fier: cataramă, amnare, cuțite; vase ceramice întregi sau fragmentare), el fiind întâlnit într-un procent relativ scăzut, de cca 30%.

În ansamblul ei, necropola se dovedește a fi una bine organizată, plasată la nord față de valul mic de pământ, pe care inițial l-a folosit ca pe o delimitare naturală. Alături de morminte au mai fost identificate o serie de șanțuri, late de cca. 0,60 m, care delimitează și închid arii funerare bine delimitate. A fost surprinsă cu certitudine doar latura vestică a necropolei și probabil cea sudică reprezentată de valul mic de pământ. În acest ultim caz avem însă rezerve, întrucât o serie de morminte (probabil cele mai târzii) suprapun valul mic de pământ, dar nu îl depășesc către sud. În aceste condiții laturile de nord și de est ale necropolei pot fi doar intuite, probabil undeva în apropierea castrului 22 al valului de piatră aflat în vecinătate.

Extinsă pe un kilometru lungime (așezare și necropolă) și circa 42 de m lățime, cercetarea a reușit să salveze cam o treime din suprafața totală a sitului, restul aflându-se la nord și sud de traseul viitoarei autostrăzi. Dată fiind întinderea mare a sitului, suntem de părere că ar trebui extinse cercetările, cu atât mai mult cu cât în acest stadiu nu au putut fi surprinse limitele lui integrale, iar la cca. 300 m nord de el se află unul din castele valului de piatră. Corelarea

informațiilor din cele două puncte ar aduce informații noi despre evul mediu timpuriu în Dobrogea, de un interes deosebit pentru cercetarea arheologică românească și nu numai.

Materialul rezultat a fost depozitat la MINAC.

Abstract:

Archaeological excavations have been occasioned by the investment of the "Highway - Constanța - Medgidia" (A 2), km 197+700-198+700. The point is located outside the locality Valu lui Traian, in the south - southeast of it.

After investigation, in the settlement have been identified around 128 dwellings (semi buried or surface), three complex with ore melting furnaces, one furnace for pottery, about 65 domestic furnaces (most with pit access), over 30 pits provisions or dumping pits, annexes and two wells. It was found that in the southern part of the settlement took place at a time, a restriction of the vilage area and turning this area into a cemetery conclusive in this regard are the 21 tombs that cuts or overlap some dwellings. Many elements found during our research revealed that we are dealing with three horizons of housing developed over about two centuries (ninth century - the beginning of XI century). Its surface, captured by about 700 m length, the impressive number of complex and the existing rich inventory yet identified (consisting of fragmentation and reunification pottery, bone awls, spindle-whorls, brick sharpeners, grinders, sand stones, objects of bone, iron and bronze, glass beads, etc.) reveals a rural settlement in the economically developed that can compete, at that moment with those protected by the walls of cities (Capidava, Carsium-Hârșova, Dinogetia-Garvăn, etc.).

Along with early medieval settlement at this point have been investigated a portion of the small wave of earth, the highway route crosses it between km 197+800-197+960, and part of its associated cemetery. In the first case, were caught constructive elements of the assembly trench-wave. The trench has a truncated cone shape, open flat bottom, was recorded at a depth of 2.30 to 2.40 m. The wave crest is kept relatively severely affected by agricultural works in the area. The difference level between crest of wave preserved and bottom of the ditch was 2.10 m.

West of the settlement was uncovered part of the necropolis. At the end there were 305 inhumation graves with EV orientation (skull to V). Most of them are simple inhumation graves in simple pit. There are also exceptions being represented by a number of inhumation graves in stone cist, inhumation graves in simple pits, but with multiple dead (M 98, M 133) and an inhumation grave with the deceased in simple pit made ventral (M 168). The funeral inventory is specific age (bronze pieces: earrings, rings, fashion cufflinks, buckles, strap ends, iron pieces: buckles, flint, knives, whole pottery or fragmented) being met in a rather low percentage of about 30%.

Spread over one kilometre in length (settlement and cemetery) and about 42 m width, the research manages to save about a third of the total area of the site, the rest being at the north and south of future highway route.

The material has been stored at the Museum of National History and Archaeology in Constanța.

ANEXE

Anexa 1
4. Bordușani, com. Bordușani, jud. Ialomița

Taxon	SL18	SL19	SL42	SL50	US
Mollusca	1	65	10	47	2060
Pisces	1	13	2	3	497
Reptilia					12
Aves					6
Mamifere	5	24	2	28	449
Total fauna	7	102	14	78	3024

Tabel 1. Resturile faunistice identificate în locuințe și US.

Taxon	Complexe
Mollusca	992
Pisces	171
Reptilia	3
Aves	4
Mamifere	289
Total fauna	1459

Tabel 2. Resturile faunistice identificate în complexele arheologice.

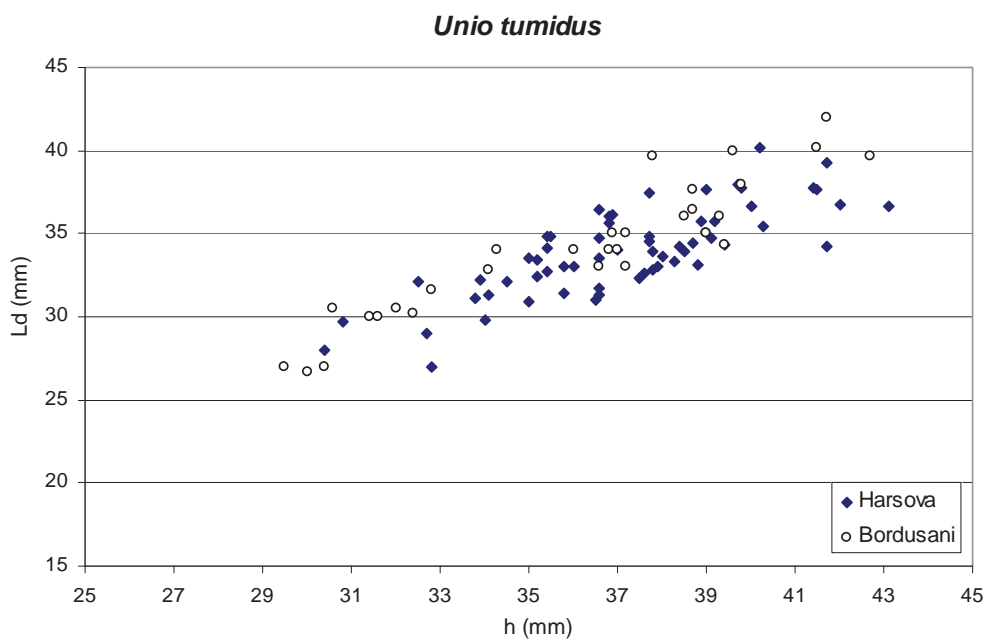

Fig. 1. Dimensiunile cochiliilor de *Unio tumidus* din complexul C417 de la Popina Bordusani comparativ cu un lot actual prelevat din Dunare la Hârșova.

	SL18	SL19	SL 42	SL50	US
<i>Unio</i> sp.	1	57	8	43	1805
<i>Anodonta</i> sp.		5	1	3	86
<i>Viviparus</i> sp.		1	1	1	133
<i>Dreissena polymorpha</i>		2			36
Total Mollusca	1	65	10	47	2060
Sturioni		1			21
<i>Esox lucius</i>				2	70
<i>Abramis brama</i>					3
<i>Aspius aspius</i>					2
<i>Cyprinus carpio</i>		7		1	137
Cyprinidae					6
<i>Rutilus rutilus</i>					1
<i>Tinca tinca</i>					1
<i>Silurus glanis</i>	1	3	2		183
<i>Sander lucioperca</i>					10
Pisces ind		2			63
Total Pisces	1	13	2	3	497
<i>Emys orbicularis</i>					12
Aves					6
<i>Bos taurus</i>		5		4	77
Ovis/Capra		3	1	1	28
<i>Ovis aries</i>				1	4
<i>Sus domesticus</i>		6		6	61
<i>Canis familiaris</i>				5	59
<i>Cervus elaphus</i>					4
<i>Capreolus capreolus</i>		1			
<i>Sus scrofa</i>					12
<i>Equus</i> sp.					1
<i>Felis</i> sp.					3
<i>Meles meles</i>					
Mustelidae					
<i>Castor fiber</i>					1
<i>Lepus europaeus</i>					1
Total determinate		15	1	17	251
Ind. mamifere de talie mare	2	4	1	5	85
Ind. mamifere de talie mica	3	5		6	113
IND	5	9	1	11	198
Total mamifere	5	24	2	28	449

Tabel 3. Numărul de resturi faunistice identificate în locuințele SI 18, 19, 42 și 50 și US (NR cumulat).

	C173	C191	C193	C204	C212	C286	C321	C354	C377	C394	C398	C415	C417	C418	C423	C424	C433	
	US 7495	US7499	US2760	US2835	US 6122, 3006	US 3848	US 4590	US 6524	US 4776	US 6529, 6527	US 6517	US 7487	US 6536, 6121	US 7491	US 7014	US 6124	US7506	
Unio sp.	55	11	77	11	53	63	2	43	42	17	51	17	410	22			9	25
Anodonta sp.	6	2	5	2	4	1		2	2		7		26	1				3
Viviparus sp.	1	1	1	2	3	2		7			3		12	1				2
Dreissena polymorpha								1					4					1
Total Mollusca	62	14	83	15	60	66	2	0	53	42	58	21	452	24		9	31	
Sturioni	5				1						1	1		1				
Esox lucius	1				1		1	2			1	1						1
Abramis brama								1										
Aspius aspius																		
Cyprinus carpio	1				6	6					2	1	19	1		1		2
Cyprinidae																		
Rutilus rutilus									1				1					
Tinca tinca													1					
Silurus glanis	2	1	1	1	11	12	3	1	2	3	1		42	2		1		1
Sander lucioperca		1																
Pisces ind	3		1		2	6					1	1	9	1				2
Total Pisces	12	2	2	1	21	24	4	1	6	3	6	4	72	5		2	6	
Emys orbicularis					2				1									
Aves					1		1							1				
Bos taurus	4		4		7	21	1	2	2	3		1	21					1
Ovis/Capra	1		2	2	7	4				1			3					
Ovis aries					1								7					
Sus domesticus	1		2	2	9	11	2	1			1		23	1		1		2
Canis familiaris					3	2							6	1				
Cervus elaphus													1					
Capreolus capreolus	1																	
Sus scrofa																		
Equus sp.																		
Felis sp.																		
Meles meles																		
Mustelidae						1												
Castor fiber																		
Lepus europaeus																		
Total determinate	7	9	9	4	27	39	3	1	3	4	2	1	61	2	1	1	1	3
Ind. mamifere de talie mare					4	18				4		2	27	3				1
Ind. mamifere de talie mica	1	1	3	3	7	6	2				4	4	23	1				3
IND	1		3	7	16	24	2		3	4	6	6	50	3		2		3
Total mamifere	8	12	11	11	43	63	5	1	3	8	2	7	111	5	1	3	6	

Tabel 4. Numărul de resturi faunistice identificate în complexele arheologice.

Anexa 2

17. Corabia, jud. Olt [Sucidava]

Catalogul descoperirilor¹

Obiecte din bronz

1. Fragment de ac (?), lung. 9,5 cm, gros. max. 0,4 cm (C18, carou 3b, -1,20 m).
2. Inel, fragmentar, (C1, carou 1a, -1,70 m). Pl. IV, 2.

Obiecte din fier

1. Dălțiță, lung. 9,1 cm, (martor C8-C9, -1,10 m).
2. Bolț de catapultă, cu manșon, lung. 7 cm (C9, carou 1b, -1,00 m).
3. Scoabă, lung. 5,3 cm (C1, carou 1b, -1,50 m).
4. Verigă, diam. 4,4 cm (C9, carou 1b, -1,30 m).
5. Cui, lung. 7 cm (C9, carou 3a, -1,15 m).

Obiecte din plumb

1. Bară răsucită sub forma unei verigi cu diam. 3,4 cm, lat. 2 cm (C9, carou 1b, -1,00 m).
2. Plăcuță informă, fragmentară, lung. 8 cm, lat. 2,9 cm, gros. 0,8 cm, (C9, carou 1b, -1,00 m).

Obiecte din ceramică

1. Disc realizat dintr-un fragment de vas, diam. 5,5 cm (C8, carou 1a, -1,80 m).
2. Buză de fructieră din pastă fină cenușie, decorat pe margine cu mici caneluri, linii paralele și motive vegetale (frunze separate prin grupuri de câte două cerculețe) incizate înainte de ardere (martor C17-C18, -0,60 m).

Obiecte din sticlă

1. Picior de pahar, diam. 4,4 cm, h. (păstrată) 2,9 cm (C3, carou 1a, -1,70 m).
2. Fusaiolă (pastă de sticlă ?), semisferică, decorată cu linii concentrice incizate, diam. max. 2,25 cm, h. 1,1 cm, diam. orificiu 0,9 cm (C3, carou 1a, -1,70 m)..
3. Bol fragmentar, cu pereții extrem de subțiri, decorat sub buză cu trei linii orizontale paralele, incizate (C1, carou 1b, -1,80 m).
4. Mărgea, diam. 0,8 cm, h. 0,6 cm (C9, carou 1c, -1,70 m).

Obiecte din os și corn

1. Piepten decorat cu linii și cercuri concentrice incizate, lung. 3,8 cm, h. 6 cm (groapă menajeră C9, carou 3a, -1,90 m).
2. Piepten fragmentar, decorat cu linii și cercuri concentrice incizate, lung. 6 cm, h. 4,1 cm (groapă menajeră C9, carou 3a, -1,90 m).
3. Zar cu latura de 0,7 cm (C18, carou 3b, -1,20 m).

Note:

1. Catalogul nu include descoperirile monetare și majoritatea pieselor ceramice.

Anexa 3

27. Giurgeni, com. Giurgeni, jud. Ialomița [Orașul de Floci]

SPECIA	CasB, -0.4		CasA, loc1, S1		CasF, S1, 0.2-0.45		S1, careu 37, -0.3-0.45 zona G8		S1, careu 52, -0.5-1.7 G4		Total	
	NR	greut (g)	NR	greut (g)	NR	greut (g)	NR	greut (g)	NR	greut (g)	NR	greut (g)
<i>Bos taurus</i> (vită)	339	10175	77	3268	37	1044	17	1266	12	1759	482	17512
<i>Ovis aries</i> (oaie)	1	50	3	59	3	64	2	59			9	232
<i>Capra hircus</i> (capră)			1	52					1	39	2	91
ovicaprine indeterminate	26	280	10	134	3	19	1	10			40	443
<i>Sus domesticus</i> (porc)	5	81	6	161	4	167	3	134	3	146	21	689
<i>Canis familiaris</i> (căine)			3	65							3	65
<i>Felis domestica</i> (pisica)	1	5									1	5
<i>Equus caballus</i> (cal)							4	330	1	218	5	548
Mamifere domestice	372	10591	100	3739	47	1294	27	1799	17	2162	563	19585
Total mamifere indeterminate	152	1466	45	618	22	276	7	54			226	2414
Total mamifere	524	12057	145	4357	69	1570	34	1853	17	2162	789	21999
Mollusca (<i>Unio</i> sp.)					1	2	1	5			2	7
Pisces	1	2			2	8					3	10
Aves	2	5	27	104	1	1					30	110
Homo	1	92									1	92
TOTAL	528	12156	172	4461	73	1581	35	1858	17	2162	825	22218

Tabel 1. Repartiția numerică și procentuală a resturilor faunistice (NR) de la Orașul de Floci (campania 2011).

SPECIA	NR	%NR	greut (g)	%greut (g)
<i>Bos taurus</i> (vită)	482	85.61	17512	89.42
<i>Ovis aries</i> (oaie)	9	1.60	232	1.18
<i>Capra hircus</i> (capră)	2	0.36	91	0.46
ovicaprine indeterminate	40	7.10	443	2.26
<i>Sus domesticus</i> (porc)	21	3.73	689	3.52
<i>Canis familiaris</i> (căine)	3	0.53	65	0.33
<i>Felis domestica</i> (pisica)	1	0.18	5	0.03
<i>Equus caballus</i> (cal)	5	0.89	548	2.80
Mamifere domestice	563	100	19585	100
Total mamifere indeterminate	226		2414	
Total mamifere	789		21999	

Tabel 2. Repartiția numerică și procentuală a resturilor de mamifere ca număr de resturi (NR) și greutate (în grame).

Specie/ element anatomic	<i>Bos taurus</i>	<i>Ovis aries</i>	<i>Capra hircus</i>	ovicaprine	<i>Sus domesticus</i>	<i>Canis familiaris</i>	<i>Equus caballus</i>	<i>Felis domestica</i>	TOTAL
Neurocranium	61		1						62
Viscerocranium	3	2		4					9
Dentes sup.	4				2				6
Mandibula	18	1		2	3			1	25
Dentes inf.	13				1				14
Atlas	1								1
Epistropheus	2			1					3
et Vert. cv.	1								1
Vert. thor.	3								3
Vert. lumb.	12								12
Sacrum	5								5
Scapula	18			5	3				26
Humerus	15	1		6	4				26
Radius	12	1	1	4	2	1			21
Ulna	9				1	2			12
Carpalia							1		1
Metacarpus	55	1					1		57
Pelvis	16			1	2				19
Femur	14			5					19
Tibia	11	1		5	2				19
Talus	2				1				3
Calcaneus	4			1					5
et Tarsalia	4								4
Metatarsus	58	2		6			1		67
Metapodalia	99								99
Phalanx 1	19						1		20
Phalanx 2	9						1		10
Phalanx 3	14								14
TOTAL	482	9	2	40	21	3	5	1	563

Tabel 3. Repartiția pe elemente anatomiche a resturilor faunistice de mamifere descoperite la Orașul de Floci (campania 2011).

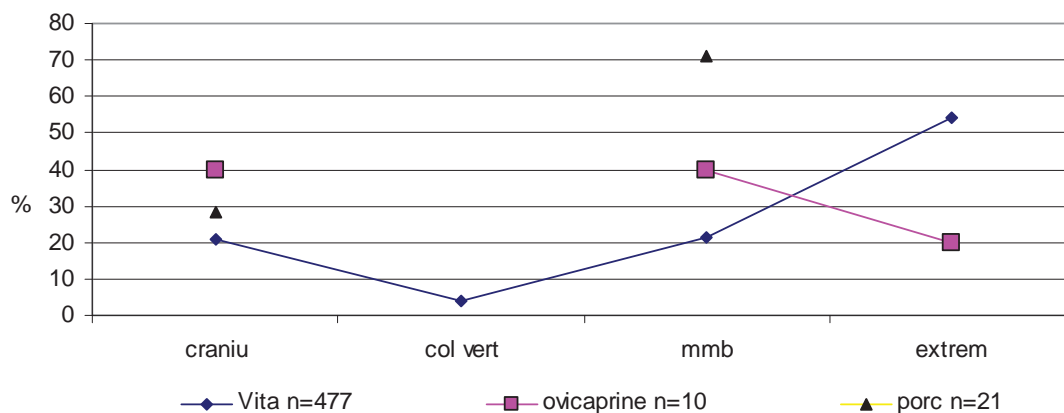

Fig. 1. Repartiția procentuală a resturilor faunistice de mamifere domestice pe părți corporale și per total la Orașul de Floci (campania 2011).

Anexa 4
29. Hârșova, jud. Constanța

Taxon	Greutate (g)	Greutate%
Mollusca	4598	20.99
Crustacea	0,2	0,00
Pisces	5311	24.25
Emys	12	0.05
Aves	14	0.06
Mamalia	11967	54.64
Total	21902	100

Tabel 1. Greutatea resturilor faunistice pentru fiecare taxon determinat.

Taxon	20060	20061 (175 litri)	20075	20079	20087	20110	20150	20151	20152	20157 (46 litri)	20175	20217	20226	20243	20250	20590	20592	20596	20600	20601	Total
Sturioni	2	4	6				5	1	1	3	1	1									23
<i>Esox lucius</i>							4		1	2	23	1				1					56
<i>Abramis brama</i>										4											16
<i>Aspius aspius</i>																					2
<i>Cyprinus carpio</i>		21	307	6	2	4	14		14	6	373	1			3			3		1	759
<i>Rutilus rutilus</i>																					4
Cyprinide		2	360				1				299										662
<i>Silurus glanis</i>	6	27	29	3	7	1	36		35	28	53	1	3	5	2	1	2	3	4	2	5
<i>Sander lucioperca</i>		1	13				3		1		33		1								52
<i>Perca fluviatilis</i>																					3
IND	2	15	2149		2	1	24	3	11	8	1211		1								1
Total Pisces	10	70	2909	9	2	9	87	3	63	47	1997	2	5	5	10	2	1	6	6	1	7

Tabel 2. Numărul de resturi osoase de pește identificate pe unități stratigrafice

Taxon	20061 (175 litri)		20157 (46 litri)		nivel arheologic		Total	
	NR	%NR	NR	%NR	NR	%NR	NR	%NR
Sturioni	6	0.79	1	0.13	16	5.57	23	1.25
<i>Esox lucius</i>	24	3.16	23	2.93	9	3.14	56	3.06
<i>Abramis brama</i>	12	1.58	4	0.51	0	0.00	16	0.87
<i>Aspius aspius</i>	2	0.26		0.00	0	0.00	2	0.11
<i>Cyprinus carpio</i>	307	40.39	373	47.46	79	27.53	759	41.41
<i>Rutilus rutilus</i>	4	0.53		0.00	0	0.00	4	0.22
Cyprinide	360	47.37	299	38.04	3	1.05	662	36.12
<i>Silurus glanis</i>	29	3.82	53	6.74	174	60.63	256	13.97
<i>Sander lucioperca</i>	13	1.71	33	4.20	6	2.09	52	2.84
<i>Perca fluviatilis</i>	3	0.39		0.00	0	0.00	3	0.16
IND	2149		1211		73		3433	
Total detriminate	760		786		287		1833	
Total Pisces	2909	55.24	1997	37.92	360	6.836308	5266	100

Tabel 3. Numărul de resturi osoase de pește comparativ între unități stratigrafice cu material provenit din cermea sedimentului (US 20061 și US 20157) și unități cu material prelevat direct din nivelul arheologic.

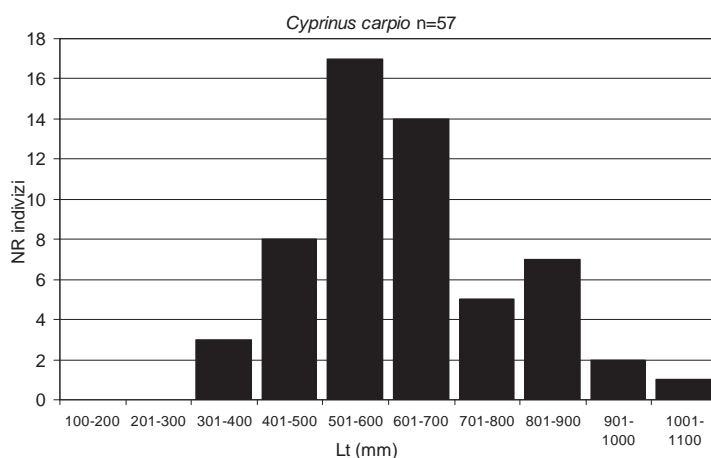

Figura 1. Reconstituirea taliilor la indivizii de crap identificați în unitățile stratigrafice US 20061 și US 20157.

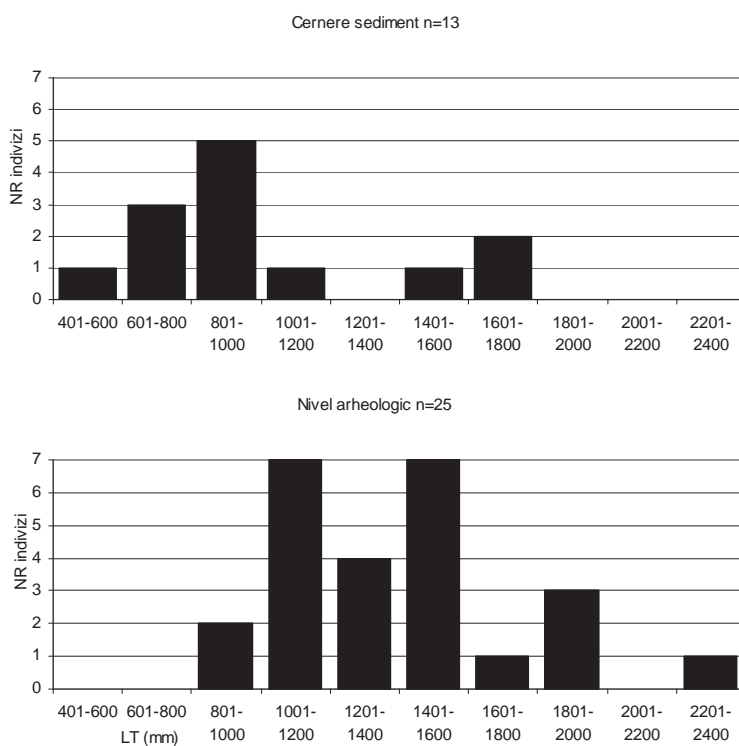

Figura 2. Reconstituirea taliilor (lungime totala) comparativ între indivizii de somn prezenți în eşantionul obținut prin cernere de sediment și cei obținuți prin prelevare din nivelul arheologic.

Bălășescu A., Radu V., Moise D., 2005, *Omul și mediul animal între mileniiile VII-IV î.e.n. la Dunarea de Jos*. Biblioteca Muzeului Național, Seria Cercetări Pluridisciplinare, 11, București, Editura Cetatea de Scaun, 404 p.

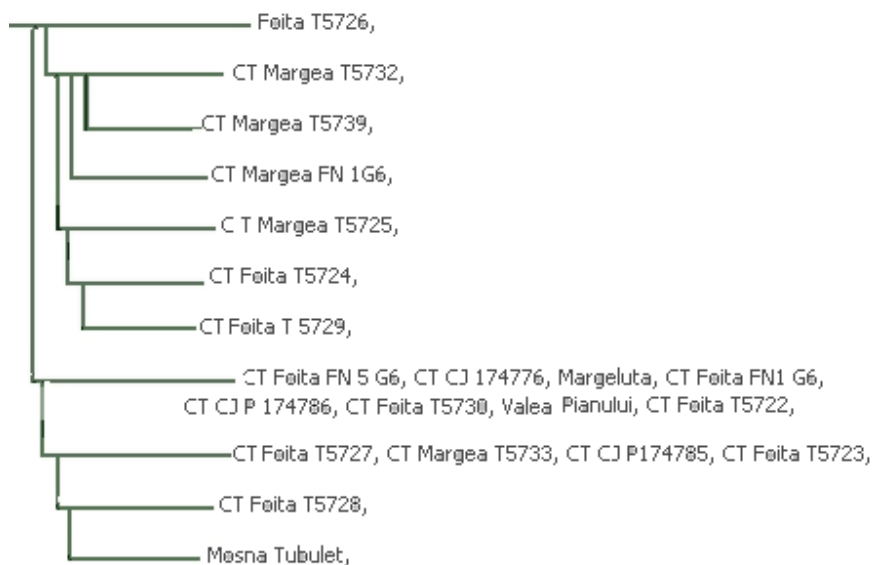

Anexa 5
55. Petreștii de Jos, com. Petreștii de Jos, jud. Cluj

Compoziția pieselor de aur de la Cheile Turzii (analize Bogdan Constantinescu)

21 × 4	Fe	Ag	Au	Cu
Foita T5726	2	8.3	87.9	0.3
CT Margea T5732	1	9.7	89	0.1
CT Margea T5739	1	9.7	89.2	0.1
C T Margea T5725	1.2	8.9	89.6	0.1
CT Margea FN 1G6	0.9	9.8	88.9	0.3
CT Foita T5724	1.1	9	89.3	0.3
CT Foita T 5729	1.1	9	89.1	0.7
CT Foita FN 5 G6	0.8	7.7	91.4	0.2
CT CJ 174776	0.6	7.7	91.3	0.1
Margeluta Cluj	0.6	7.7	91.3	0.1
CT Foita FN1 G6	0.8	7.5	91.3	0.3
CT CJ P 174786	0.6	7.7	91.3	0.3
CT Foita T5727	0.9	6.2	92.6	0.1
CT Margea T5733	0.8	6.4	92.5	0.2
CT CJ P174785	0.5	6.7	92.1	0.1
CT Foita T5730	0.9	7.1	91.1	0.7
Valea Pianului		7.5	92	0.3
CT Foita T5728	0.6	5.6	93.4	0.2
CT Foita T5723	0.3	6.3	92.2	0.3
CT Foita T5722	0.5	7	91.3	1
Mosna Tubulet	0.5	5.3	93.2	0.9

Gruparea pieselor de aur analizate de la Cheile Turzii.

Anexa 6
56. Piatra Neamț, jud. Neamț

Indicativ	Cultură	Context	Descriere	Dimensiuni (mm)
PNC/2010 1	Epigravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului, 2010, S VIII, Caroul A1, Fișa nr. 2.	Vârf masiv de sulită de fildeș; fasonare prin raclaj axial intens.	L 93,8; EP 29/16,2; PM 28,3/16,6; ED 8,7/4,4; CD 14,4/13.
PNC/2010 2	Epigravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului, 2010, S VIII, Caroul A1, Fișa nr. 3.	Netezitor din corn de ren; fragmentar; debitaj prin șanțuire axială, fasonare prin percuție directă/cioplire și raclaj axial intens.	L 85,6; EP 11/3,5; PM 34,5/13,8; CD 19,6/5,4; Lungime parte mezio-distală cu margini nealterate (de fasonare) 44,2; lăț. șanțuri 1 mm.
PNC/2010 3	Epigravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului, 2010, S VIII, Caroul A1, Fișa nr. 2.	Deșeu de debitaj – bază de rază de corn de ren; debitaj prin șanțuire axială bilaterală și percuție directă/cioplire, percuție directă/fracturare.	L 70,3; lățime 59,9; diam. bază rază 38,1/23,5; L porțiune 1 cu urme șanț 68,1; lăț. șanț 7; Etapa 1 Șa 3,3; Etapa 2 Șa 3,7; L porțiune 2 cu urme șanț 25,4; lăț. șanț 6; Etapa 1 Șa 3,7; Etapa 2 Șa 2,3.
PNC/2010 4	Epigravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului, 2010, S VIII, Caroul A1, Fișa nr. 2.	Deșeu de debitaj – bază de rază de corn de ren; debitaj prin șanțuire axială bilaterală și percuție directă/cioplire, percuție directă/fracturare.	L 118; lățime max. 57; diam. bază rază 43,9/22,4; Adâncime șanț pe ax 5,7.
PNC/2010 5	Epigravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului, 2010, S VIII, Caroul A1, Fișa nr. 2.	Deșeu de debitaj – bază de ax de corn de ren căzut; debitaj prin percuție directă/cioplire, percuție directă/fracturare.	L ax 113; diam. bază ax 40/33,7; diam. bază R1 31,2/26; diam. bază R2 40,7/26,5; L R1 50; L R2 88.
PNC/2010 6	Epigravettian	Piatra Neamț – Poiana	Netezitor pe ax de corn de ren;	L 196; EP 13,9/14,2; PM

Indicativ	Cultură	Context	Descriere	Dimensiuni (mm)
		Cireșului , 2010, S VIII, Caroul A1; fișa nr. 2.	debitaj prin percuție directă/cioplire, percuție directă/fracturare; fasonare prin directă/cioplire și raclaj axial intens.	14,4/12,9; ED 4,7/4,2; LPA 68; CD 9,6/7,5.
PNC/2010 7	Epigravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului , 2010, S VIII, Caroul A1; fișa nr. 2.	Eboșă de vârf de suliță sau de netezitor pe fragment de ax de corn de ren; debitaj prin percuție directă/cioplire, percuție directă/fracturare.	L 86; Extremitatea fracturată 38,7/16,3; PM 45/18,6; Extremitatea cioplită 18,6/8,3.
PNC/2010 8	Epigravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului , 2010, S VIII, Profil.	Segment de rază de corn de ren; deșeu de debitaj; debitaj prin percuție directă/fracturare.	L tot. 51,6; diam. bază 15,9/9,9; PM 12,9/8,7; ED 5,8/4,8.
PNC/2010 9	Epigravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului , 2010, S VIII, Caroul A2, Fișa nr. 4.	Segment de rază de corn de ren; deșeu de debitaj; debitaj prin percuție directă/fracturare.	L 83; diam. bază 16/12,7; PM 12,6/10,4.
PNC/2011 1	Gravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului, 2011, S IX, Caroul A2, F4, Adâncimea -205 cm. Nivel gravettian I -carou cu densitate mare de materiale litice; fauna este foarte abundentă pe toată suprafața caroului. Între 194-196 cm adâncime, întreg caroul este acoperit cu	Vârf de suliță din corn de ren; fragmentar; fasonare prin raclaj axial intens.	L 102; EP 28,4/14,6; PM 23,8/13,4; ED 4/3,2.

Indicativ	Cultură	Context	Descriere	Dimensiuni (mm)
		ocru în cantitate mare, ocru vizibil și pe materialele descoperite.		
PNC/2011 2	Gravettian	Piatra Neamț – Poiana Cireșului, 2011, S IX, Caroul B1, F. Nivel gravetian I -cele mai multe materiale litice au fost descoperite în acest carou; -194-195 cm adâncime a fost evidențiat un nivel de ocru în cantități mari; -200 cm adâncime: nivelul de ocru persistă; este prezentă o aglomerare foarte mare de faună (printre care două mandibule de ren). -fauna este foarte abundentă pe toată suprafața. -o dală de marnă, o bucată de calcar cu ocru și cărbune pe ea, un bloc de menilit și câțiva galeți par să delimiteze un complex.	Bază de rază de corn de ren, rest de debitaj; debitaj prin șănțuire axială și percuție directă/fracturare.	L 35,4; PM 15,2/14,1; lăț. șanț 6,5; adâncime șanț cca. 3,3.

Tabel nr. 1. Piatra Neamț-Poiana Cireșului, jud. Neamț (2010). Artefacte MDA (PNC/2010 1-9, PNC/2011 1-2). Date generale.

Anexa 7

77. Șoimeni (Ciomortan), com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita.

Indicativ / Tip	Nr. inv.	Descriere piesă / Morfometrie	Cultură	Context
PCD/I 65 I A7	17739	Fragment de vârf de tip I A7, confecționat pe fragment de metapod de ovicaprine. Se păstrează segmentul distal, fracturat în vechime. Lipsește extremitatea distală, fracturată în vechime. Debitaj prin fracturare, fasonarea prin abraziune, reamenajare, fațetare, suprafețe corodate. L 19 mm; partea distală 4,7/4 mm; calibrul distal 4/3,3 mm.	Cucuteni-Ariuşd, faza A	2011 S I, Caroul G/1', Plan 5-6, -90-100 cm.
PCD/I 66 I A17 a / I G1	17680	Vârf de tip I G1 sau <i>chasse-lame</i> confecționat pe segment distal de rază de corn de cerb. Piesă întreagă. Urme de rosături produse de rozătoare mari. Urme de detaşare prin fracturare la extremitatea proximală. Partea activă posibil amenajată nu mai păstrează elemente de morfologie specifică, fiind afectată integral de rosăturile rozătoarelor mari. Urme discontinui de impact dinți, probabil de câine, păstrate mai ales la partea proximală. L 102 mm; D 5,7 – 22,2 mm; extremitatea proximală 21,5/22,2 mm; partea mezială 20/18,6 mm; extremitatea distală 10,2/5,7 mm.	Cucuteni-Ariuşd, faza A	2011 S I, Carourile L-M/3-5, Plan 7, Nivel eneolitic III.
PCD/I 67 III D2	17554	Mărgea confecționată din vertebră de peşte (somn?). Debitaj prin fracturarea apofizelor. Perforare centrală prin rotație alternativă. D 13,5 mm; G 9,7 mm; Dperforație 3,8 mm.	Cucuteni-Ariuşd, faza A	2011 S I, Caroul L-M 4, Plan 7-8, Nivel eneolitic III.
PCD/I 68 III D2	17556	Mărgea confecționată din vertebră de peşte (somn?). Debitaj prin fracturarea apofizelor. Perforare centrală prin rotație alternativă. D 14,6/13,6 mm; G 8,7 mm; Dperforație 4 mm.	Cucuteni-Ariuşd, faza A	2011 S I, Caroul L-M 4, Plan 7-8, Nivel eneolitic III.
PCD/I 69 III D2	17569	Mărgea confecționată din vertebră de peşte (somn?). Debitaj prin fracturarea apofizelor. Perforare centrală prin rotație alternativă. D 14/13,6 mm; G: 8,3 mm; Dperforație 3,5 mm.	Cucuteni-Ariuşd, faza A	2011 S I, Caroul L 5, Plan 7-8, -10-15 cm, Nivel eneolitic III.
PCD/III 3 II B4	17678	Vârf de săgeată de os, piesă întreagă, confecționat pe fragment de os lung de erbivor de talie mare, probabil vită. Formă piramidală. Debitaj realizat prin fracturare și despicare, fasonare integrală realizată prin abraziune și despicare la partea proximală. L 41 mm; extremitatea proximală; partea proximală 8,1/6,2 mm; partea mezială 7,4/6,1 mm; calibrul distal 6/3,5 mm.	Wietenberg, faza II	2011 S I, Caroul H/1', Complex 14A, din umplutura gropii C14A, Plan 6, -270 cm.

Indicativ / Tip	Nr. inv.	Descriere piesă / Morfometrie	Cultură	Context
PCD/III 4 III ?	17546	<p>Element de podoabă. Tip neprecizabil: plăcuță perforată, pandantiv, fragment de brățară. Piesă neterminată? Fragment de plăcuță confecționată din defensă de mistreț. Fața superioară este anatomică, păstrând intact smalțul. Fața inferioară este anatomică, prezentând urme de despicare. Marginile prezintă urme de fasonare prin abraziune. Un capăt este convex, asimetric, fasonat prin abraziune. Capătul opus are morfologie de fracturare, produsă în vechime.</p> <p>L 37,8 mm; G 2-3,2 mm; extremitate convexă 8,7/2 mm; partea mezială 7,4/2,6 mm; extremitate fracturată 7,9/3,2 mm.</p>	Wietenberg, faza II	2011 S I, Caroul H/1'.
PCD/I 0	17540	<p>Mărgea litică, de formă circulară, piesă întreagă, confecționată din rocă de culoare roșie. Condiții de conservare foarte bune, fasonată integral prin abraziune. Perforare prin rotație rapidă cu sfredelul, efectuată bilateral, cu urme elicoidale foarte bine păstrate în interiorul perforației. Fasonarea finală a suprafeței – după perforare.</p> <p>D 6,5 mm; G 3,2 mm; Dperforație 2,8 mm.</p>	Cucuteni-Ariuşd, faza A	2011 S I, Carou L-M/4, Profil, -44 cm.

Tabel nr. 1. Şoimeni, com. Păuleni-Ciuc – „Dâmbul Cetății”, jud. Harghita (2011). PCD/I 65-69, PCD/I 0. Cultura Cucuteni-Ariuşd. PCD/III 3-4. Cultura Wietenberg. IMDA și piesă litică. Elementele fișelor descriptive generale.

Anexa 8

82. Târgu Mureș, jud. Mureș

Monede descoperite în urma săpăturilor arheologice în 2011

1. Fragment de monedă neidentificată cu marginea tăiată
C35A, ▼ -1,10 m, din umplutură (zona M-lor 109, 110), 15.08.2011.
2. Fragment de monedă neidentificată
C35A, M112, ▼ -1,10 m, în poziție in situ pe humerusul drept, 15.08.2011.
3. Monedă neidentificată
C35A, M121, sub membrele inferioare, 15.08.2011.
4. Monedă neidentificată
C35A, M130, ▼ -1,65 m, lângă gleznă, 24.08.2011.
5. Denar, Ferdinand I, 1552
C35A, ▼ -0,40-0,60 m, din umplutură, plină cu material osteologic uman, ??.2011.
U II-745k
6. Monedă neidentificată
C35A, din umplutura secțiunii vechi (Bogdan), ??.2011.
7. Fragment de denar cu marginile tăiate, Sigismund de Luxemburg, anii 1390-1427
C36, M79, ▼ -1,40 m, din umplutura mormântului, 25.05.2011. U-449
8. Denar, Wladislav I, anii 1440-1444
C36, M60, ▼ -1,00 m, de pe bazinul scheletului feminin, 09.05.2011. H-598, U-469y
9. Monedă neidentificată
C37, descoperire fortuită, 30.09.2011.
10. Denar, Maximilian II, 1573
C38, ▼ -0,10 m, din umplutură, 05.07.2011. H-992
11. Denar, Wladislav II
C38, ▼ -0,40-0,60 m, din umplutura de sub platforma de cărămidă, 14.07.2011
12. Pfennig (denar ceh), Ferdinand I, înainte de 1526
C38, ▼ -0,40-0,60 m, din umplutură, 15.07.2011
13. Parvus, Sigismund de Luxemburg, anii 1387-1427
C38, ▼ -0,80 m, din umplutura gropii, 15.07.2011. U-451
14. Monedă neidentificată
C38, ▼ -0,80-1,00 m, din umplutura gropii, 20.07.2011.
15. Monedă neidentificată
C38, □ 3-4/C-D, 12.08.2011.
16. Denar cu cap de saracen, Ludovic I de Anjou, anii 1373-1382
C38, □ C/3, ▼ -1,50 m, 15.08.2011. U 432-443?, H 547-548?
17. Monedă neidentificată
C38, □ 3/A-B, din stratul negru, mazăros, 16.08.2011.
18. I kreuzer, Franz Iosif I, 1861 E, monetăria de la Alba Iulia
B/C4, ▼ -0,20-0,40 m, din umplutură, 01.07.2011.
19. Monedă neidentificată
B/C4, G6, ▼ -1,20 m, din umplutura gropii G6, ??.2011.
20. Monedă neidentificată
B/C5, ▼ -0,40 m, 26.07.2011.
21. I kreuzer, Franz II, 1812 S
B/C6, ▼ -0,30 m, 03.08.2011. H-2053
22. Monedă neidentificată
B/C7, ▼ -0,60 m, din umplutura gropii, 08.08.2011.
23. Monedă neidentificată
B/C6, ▼ -1,05 m, din umplutură, 17.08.2011.

Morminte cercetate în 2011

Nr. mormânt	Sex	Vârstă	Poziția mâinilor	Inventar
M56	♂	Adult		
M57	craniu			
M58	craniu			
M59	♂	Adult	Mâini pe pelvis	
M60	♀	Adult	Mâini pe pelvis	Monedă din Br.
M61	♂	Adult	-	-
M62	♂	Adult	-	-
M63	♂	Adult	-	-
M64	♂	Adult	-	-
M65	♂	Adult	Mâini pe pelvis	-
M66	♂	Adult	Mâini pe pelvis	-
M67	♂	Adult	-	-
M68	♂	Adult	-	-
M69	♂	Adult	Mâini pe piept	-
M70	♂	Adult	Mâini pe abdomen	-
M71	♂	Adult	Mâini pe pelvis	-
M72	♂	Adult	Mâna dreaptă pe abdomen, cel stâng pe pelvis	-
M73	♂		Mâini pe abdomen	-
M74	-	Infans I.	-	-
M75	♂	Iuvenis (17-19 ani)	-	-
M76	-	Adult	-	-
M77		Adult	-	-
M78	-	Infans I.	-	-
M79	♂	Adult	-	Aplică și o monedă din Br.
M80	♂	Adult	-	-
M81	♂	Adult	-	-
M82	♂	Adult	-	-
M83	♂	Adult	Mâini pe pelvis	Urme de sicriu
M84	♀	Infans I. (2-3 ani)	-	Mici mărgelile dintr-o diademă
M85	♂	Adult	Mâini pe pelvis	
M86	♂	Adult (craniu)	-	-
M87	♂	Adult (puternic deranjat)	-	-
M88	♂	Adult (craniu)	-	-
M89	-	Adult	-	-
M90	-	Adult (craniu)	-	-
M91	-	Adult (puternic deranjat)	-	-
M92	-	Adult (puternic deranjat)	-	-

M93	-	Infans I. (3-5 ani)	-	Fragment dintr-un cercel din Br., urme de sicriu (nr. mare de cuie de sicriu)
M94	-	Adult	-	Urme de sicriu (cuie de sicriu în jurul mormântului)
M95	-	Adult	-	Cuie de sicriu
M96	-	Adult	-	-
M97	-	Adult (partea inferioară lipsește)	-	-
M98	-	Infans I. (3-4 ani)	-	Diademă din secolele 17-18
M99	-	Adult (craniu)	-	-
M100	-	Adult (craniu)	-	-
M101	-	Adult (craniu)	-	-
M102	-	Adult (craniu)	-	-
M103	-	Adult (craniu)	-	-
M104	-	Infans I. (4-5 ani)	Mâini pe abdomen	-
M105	-	Adult	-	-
M106	♂	Adult	Mâini pe pelvis	-
M107	♂	Adult	-	-
M107a	♀	Adult	-	-
M108	-	Adult (craniu)	-	-
M109	-	Adult (craniu în poziție secundară)	-	-
M110	♀	Adult	Cu brațul stâng îmbrățișa un schelet de copil	De lângă groapa acestui mormânt provine un inel de bronz
M111	♂	Adult	Mâna stângă pe bazin și cea dreaptă pe picior	-
M112	-	Infans II.	Mâini lângă bazin	O monedă verzuie lipită de os
M113	-	Adult	Mâini lângă bazin	-
M114	-	Adult (craniu în poziție secundară)	-	-
M115	-	Adult	-	-
M116	-	Adult	Mâini pe pelvis	-
M117	-	Adult	-	-
M118	-	Adult	Mâini pe pelvis	-
M119	-	Adult	-	-
M120	-	Adult	-	-
M121	-	Adult	-	Monedă găsită sub tibia scheletului
M122	-	Adult	-	-
M123	-	Adult (puternic deranjate)	-	-
M124	-	Adult (puternic deranjate)	Mâini așezate lângă corp	-

M125	-	Adult	-	-
M126	-	Adult	-	-
M127	-	Infans I. (0-12 luni)	-	-
M128	♂	Adult	Mâini așezate lângă corp	-
M129	♂	Adult	Mâini așezate lângă corp	-
M130	♂	Adult	Mâini așezate lângă corp și piciorul îndoit în genunchi	O monedă
M131	♂	Adult	Cu mâinile încrucișate pe abdomen	-
M132	♀	Adult	Cu mâna dreaptă lângă corp și cea stângă pe bazin	-
M132b	-	Infans I.	Cu mâna dreaptă lângă corp, cel stâng fiind deranjat	-
M133	-	Adult	-	-
M134	♀	Adult	Cu mâinile pe bazin	Un inel pe deget și o aplică de bronz în umplutura gropii
M135	♂	Adult	Cu mâna stângă pe abdomen, cel drept lângă corp	-
M136	-	Infans I.	Cu mâinile pe bazin	-
M137	-	-	-	-
M138	-	-	-	-
M139	♀	Adult	Cu mâinile așezate pe abdomen	-
M140	-	-	-	-
M141	♂	Adult	Cu mâinile pe bazin	-
M142	-	Adult (deranjat)	-	-
M143	♂	Adult	Mâna dreaptă așezată pe bazin	-
M144	-	Adult	-	-
M145	♂	Adult	Mâini lângă corp	-
M146	♂	Adult	Mâini lângă corp	-
M147	-	Adult	-	-
M148	-	Infans I. (3-4 ani)	-	-
M149	♀	Iuvenis (15-17 ani)	Poziție secundară	Urme de culoare verde a diademei de bronz
M150	♂	Adult (deranjat)	-	-
M151	-	Adult	Cu mâinile pe bazin	-
M152	♂	Adult	Mâini lângă corp	-
M153	-	Adult (deranjat)	Cu mâinile pe bazin	Urme de bronz pe clavicula stângă
M154	-	Adult (deranjat)	-	-
M155	-	Adult (puternic deranjat)	-	-
M156	-	Adult (craniu)	-	-

M157	-	Adult (partea inferioară a scheletului)	-	-
M158	-	Adult (craniu)	-	-
M159	-	Adult (craniu)	-	-
M160	♂	Adult	-	-
M161	-	Adult (deranjat)	-	-
M162	♂	Adult (deranjat)	-	-
M163	-	Adult (deranjat)	-	-
M164	-	Adult (deranjat)	-	-
M165	♂	Adult (craniul lipsește)	Cu mâna dreaptă pe bazin	-
M167	-	Adult (deranjat)	-	-
M168	-	Adult (deranjat)	-	-
M169	-	Infans I.	-	-
M170	♂	Adult	Mâinile așezate pe bazin	-
M171	♂	Adult (deranjat)	-	-
M172	♂	Adult (deranjat)	-	-
M173	♂	Adult (deranjat)	-	-
M174	-	Adult (partea inferioară a scheletului)	-	-
M175	-	Adult (partea inferioară a scheletului)	-	-

Anexa 9

87. Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș

	FS, FI, FSt, FD	ED	EP
Lungime totală	40,30 (FD)/39,67 (FSt)		
Diametru		50,42/4,31 (ED);	47,43/38,75 (EP)
	Extremități	4,06-7,10	3,02-5,20
Grosime pereți	Centru fețe 6,30 (FS); 6,10 (FI); 6,95 (FD); 6,00 (FSt)		
Bordura		Lăț. 2,30-3,36; înălț. 1	
Porțiune cioplită		Lăț. 4,20; ad. 1	
Registru central	L 89; lăț. 20,00-20,50; ad. 1	Dist. față de ED 9,6-10	Dist. față de EP 9,7-11

Tabel nr. 1. Unip – „Dealul Cetățuica” 2011, SII, C7. Manșon de corn de cerb.
Morfometria generală (mm)

Rândul 1 (inferior) / Număr cercuri					
1 – 2	2 – 3	3 – 4	4 – 5	5 – 6	6 – 7
4,09	4,09	4,09	3,10	4,82	3

Tabel nr. 2. Unip – „Dealul Cetățuica” 2011, SII, C7. Manșon de corn de cerb.
Distanța dintre cercurile 1-7. Plan orizontal (mm)

Rândul 2 (superior) / Număr cercuri					
8 – 9	9 – 10	10 – 11	11 – 12	12 – 13	13 – 14
3	4,99	3,49	3,66	4,75	4,47

Tabel nr. 3. Unip – „Dealul Cetățuica” 2011, SII, C7. Manșon de corn de cerb.
Distanța dintre cercurile 8-14. Plan orizontal (mm)

Număr cercuri Rândurile 1 – 2 / Oblic spre dreapta						
1 – 8	2 – 9	3 – 10	4 – 11	5 – 12	6 – 13	7 – 14
1,94	1,42	2,28	1,27	1,35	2,49	3,06

Tabel nr. 4. Unip – „Dealul Cetățuica” 2011, SII, C7. Manșon de corn de cerb.
Distanța dintre cercuri. Plan vertical (mm)

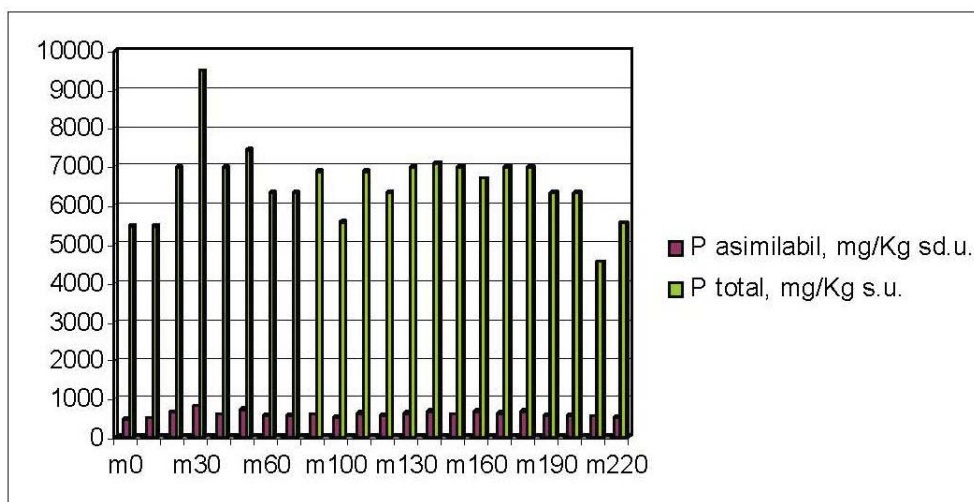
Număr cercuri Rândurile 1 – 2 / Oblic spre stânga						
2 – 8	3 – 9	4 – 10	5 – 11	6 – 12	7 – 13	
3,97	4,67	4,41	3,49	4,58	3,60	

Tabel nr. 5. Unip – „Dealul Cetățuica” 2011, SII, C7. Manșon de corn de cerb.
Distanța dintre cercuri. Plan vertical (mm)

Diam. cerc exterior	Diam. cerc interior	Diam. alveolă	Dist. dintre cercuri	Dist. cerc interior-alveolă	Lăț. cercuri	Ad. cercuri	Ad. alveolă
9-9,20	4,80-4,84	1,4	1,6	1	0,8	0,5	0,5

Tabel nr. 6. Unip – „Dealul Cetățuica” 2011, SII, C7. Manșon de corn de cerb.
Morfometria cercurilor

Anexa 10
87. Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș

Fig. 1. Graficul valorilor de fosfor de pe situl Unip-*"Dealul Cetățuica"*.

Tabel 1. Indicativul Munsell pentru culoarea solului din sondaje

indicativ sondaj	indicativ metru	culoare munsell	
12	M0 sud-nord	10YR	3/3
13	M10 sud-nord	10YR	4/4
14	M20 sud-nord	10YR	2/2
15	M30 sud-nord	10YR	2/1
16	M40 sud-nord	10YR	2/1
17	M50 sud-nord	10YR	2/1
18	M60 sud-nord	10YR	2/1
19	M70 sud-nord	10YR	3/2
20	M80 sud-nord	10YR	4/2
21	M100 sud-nord	10YR	3/1
22	M110 sud-nord	10YR	3/1
23	M120 sud-nord	10YR	2/1
24	M130 sud-nord	10YR	3/1
25	M140 sud-nord	10YR	3/1
26	M150 sud-nord	10YR	2/1
27	M160 sud-nord	10YR	2/1
28	M170 sud-nord	10YR	3/2
29	M180 sud-nord	10YR	3/2
30	M190 sud-nord	10YR	3/2
31	M200 sud-nord	10YR	3/2
32	M210 sud-nord	10YR	4/3
33	M220 sud-nord	10YR	5/3
34	M0 vest	10YR	5/2
35	M5 vest	10YR	3/2
36	M10 vest	10YR	2/2
37	M15 vest	10YR	2/2
38	M0 vest	10YR	3/1
39	M10 est	10YR	2/1
40	M20 est	10YR	2/2
41	M30 est	10YR	2/2 + 4/4
42	M40 est	10YR	3/3
43	M50 est	10YR	4/4
44	M60 est	10YR	3/4
45	M70 est	10YR	4/4
46	S1/2011	10YR	5/4
49	C3/S2/2011	10YR	7/2
50	C3/S2/2011	10YR	5/4
51	C3/S2/2011	10YR	2/1

Tabel. 1. Valorile fosfor asimilabil și total – Unip "Dealul Cetățuica"

Proba	P asimilabil, mg/L.	P asimilabil, mg/Kg sd.u.	P total, mg/Kg s.u.
1	41	820	9556
2	23.5	470	5264
3	23.3	466	5146
4	24	480	5387
5	40.5	810	9487
6	39.8	796	8957
7	34.9	698	7156
8	35	700	7362
9	32.6	652	6987
10	35.6	712	7345
11	24.9	498	5469
12	24.9	498	5467
13	25.3	506	5478
14	33.3	666	7005
15	40.5	810	9486
16	30.6	612	6987
17	36.1	722	7456
18	29.7	594	6337
19	29.7	594	6334
20	30.3	606	6878
21	26.7	534	5569
22	31.5	630	6878
23	29.5	590	6332
24	32.7	654	6997
25	33.6	672	7102
26	30.6	612	6987
27	34.7	694	6708
28	32.5	650	6994
29	33.8	676	7002
30	29.7	594	6336
31	29.7	594	6334
32	28	560	4545
33	26.9	538	5561
34	28	560	4528
35	28.8	576	4678
36	38	760	7658
37	29.3	586	5964
38	29.1	582	6002
39	31.8	636	7365
40	29.4	588	6243
41	33.7	674	3228
42	31.5	630	3115
43	28.8	576	5874
44	28.4	568	5889
45	28.4	568	5884
46	27.1	542	5545
47	25.5	510	4987
48	30.3	606	6112
49	45.4	908	9256
50	37.4	748	8456
51	54.7	1094	1195

Anexa 11

130. Moigrad-Porolissum, com. Mirșid, jud. Sălaj

SITUAȚIA UNITĂȚILOR DE CERCETARE TRASATE LA
POROLISSUM-TĂUL BIVOLILOR. CAMPANIA 2011

S	L (m)	L (m)	mp	COMPLEXE	S	L (m)	l (m)	mp	COMPLEXE
1	10	1	10		26	5	1	5	
2	10	1	10		27	4	1	4	
3	10	1	10		28	5	1	5	
4	10	1	10		29	6	1	6	C7
5	10	1	10		30	4	1	4	
6	10	1	10		31	4	1	4	
7	10	1	10		32	4	1	4	
8	4	1	4	C6	33	4	1	4	
9	4	1	4		34	4,2	1	4,2	
10	4	1	4	nefinalizată	35	4,2	1	4,2	
11	4	1	4		36	4,2	1	4,2	
12	4	1	4		37	5	1	5	
13	4	1	4		38	5	1	5	
14	4	1	4		39	6	1	6	C2
15	4	1	4		40	4	1	4	
16	4	1	4		41	4	1	4	
17	4	1	4		42	4	1	4	
18	4	1	4		43	4	1	4	
19	4	1	4		44	10	1	10	
20	4	1	4		45	4	1	4	
21	4	1	4		46	4	1	4	
22	4	1	4		47	4	1	4	
23	4	1	4		48	4	1	4	
24	5	1	5	C8	49	4	1	4	C3, C4, C5
25	4	1	4		50	4	1	4	
					1A	10	1	10	
								263,6	

Anexa 12

133. Pantelimon, jud. Ilfov

Morminte	M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7	M8
Sex	M	M	M	F	F	M	-	F
Vârstă	adult (20-40)	13-16 ani	20-25 ani	17-20 ani	25-30 ani	16 ± 2 ani	11-12 ani	20-30 ani (probabil 20-25 ani)
Statură	178-179 cm	153.5-154.4±12.4 cm	171 cm	157 cm	157-163 cm	165.5±12.4 cm	133 ±12.4 cm	155-157 cm

Anexa 13
143. Sita Buzăului, com. Sita Buzăului, jud. Covasna

SECȚIUNEA XXI - 2010								
ADÂNCIME	gratoar	nuclee	lame	lamele	așchii	galeți	gelive	os
-40 -50 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3	1	1	3	4	18	2	24	-
-50 -60 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3	-	3	10	5	27	1	18	-
-70 -80 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3	-	2	5	-	13	10	25	fragment indeterminabil
-80 -90 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3	-	-	2	1	4	3	21	-
-90 -100 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3	-	2	6	4	6	2	26	-
-100 -110 cm. - carourile A2, A3	-	1	-	-	2	5	8	-
-145cm. - carourile A3, B3	-	-	-	-	-	Galeți rulați	-	-

Tabel 1

SECȚIUNEA XXII - 2011								
ADÂNCIME	gratoar	nuclee	lame	lamele	așchii	galeți	gelive	os
-41 -54 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3	-	2	4	1	20	12	58	-
-54 -67 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3	-	3	-	1	8	19	20	fragment dentiție
-67 -78 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3	-	11	8	-	4	15	34	-
-88 -98 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3	-	1	4	-	11	7	41	-
-98 -108 cm. - carourile A1, A2, A3, B1, B2, B3, C1, C2, C3	-	1	2	-	2	5	4	-

Tabel 2

Anexa 14
144. Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj

TIPURI FUNCȚIONALE DE COMPLEXE ARHEOLOGICE DESCOPERITE

Complex	Gropi stâlp	Gropi provizii	Latrină	Beci
1		X		
2		X		
3			X	
4				X
5			X	
6	X			
7	X			
8		X		
Total 8	2	3	2	1

REPARTIȚIA CRONOLOGICĂ A COMPLEXELOR DESCOPERITE

COMPLEX	NEOLITIC	EPOCĂ ROMANĂ	EPOCA MODERNĂ	EPOCA CONTEMPORANĂ
1		X		
2		X		
3				X
4			X	
5				X
6	X			
7			X	
8		X		
TOTAL 8	1	3	2	2

Anexa 15
148. Zalău, jud. Sălaj

DATARE COMPLEXE	NUMĂR COMPLEXE
Sec. XI-XIII	59
Sec. XVI-XVII	7
Sec. XVIII-XIX	5
Sec. XIX-XX	97
Contemporane	2

UNITATE DE CERCETARE	NUMĂR COMPLEXE
S. I/2011	168
S. A/2011	0
S. B/2011	2

INDICI

INDICE DE LOCALITĂȚI

Adamclisi, com. Adamclisi, jud. Constanța	1
Alba Iulia, jud. Alba	94, 95
Albești, com. Albești, jud. Constanța	2
Armășeni, com. Bunești – Averești, jud. Vaslui	96
Bodeștii de Jos, com. Bodești, jud. Neamț	3
Bordușani, com. Bordușani, jud. Ialomița	4
Bozânta Mică, com. Recea, jud. Maramureș	5
Brăila, jud. Brăila	97
Bucșani, com. Bucșani, jud. Giurgiu	6
București	98, 99, 100, 101, 102, 103
Bursucani, com. Bălăbănești, jud. Galați	104
Buzești, com. Buzescu, jud. Teleorman	160
Capidava, com. Topalu, jud. Constanța	7
Casimcea, com. Casimcea, jud. Tulcea	105
Călugăreni, com. Eremitu, jud. Mureș	8
Căscioarele, com. Căscioarele, jud. Călărași	9
Căuaș, com. Căuaș, jud. Satu Mare	10
Câmpina, jud. Prahova	106
Câmpulung, jud. Argeș	11
Cârlomănești, com. Vernești, jud. Buzău	12
Cefa, com. Cefa, jud. Bihor	13
Cheia, com. Grădina, jud. Constanța	14
Ciceu-Corabia, com. Ciceu-Mihăiești, jud. Bistrița-Năsăud	15
Cioranii de Sus, com. Ciorani, jud. Prahova	107
Cioroiu Nou, com. Cioroiu, jud. Dolj	16
Cluj-Napoca, jud. Cluj	108
Corabia, jud. Olt	17
Costâna, com. Todirești, jud. Suceava	150
Cotmeana, com. Cotmeana, jud. Argeș	109
Cozmeni, com. Cozmeni, jud. Harghita	110
Crăsanii de Jos, com. Balaciu, jud. Ialomița	18
Crețești, com. Crețești, jud. Vaslui	111
Crețuleasca, com. Ștefăneștii de Jos, jud. Ilfov	161
Cristian, jud. Sibiu	162, 163, 164
Curtea de Argeș, jud. Argeș	112
Drajna de Sus, com. Drajna, jud. Prahova	19
Dopca, com. Hoghiz, jud. Brașov	113
Drobeta-Turnu Severin, jud. Mehedinți	20, 114
Făgăraș, jud. Brașov	115
Fântânele, com. Matei, jud. Bistrița-Năsăud	21
Feleacu, com. Feleacu, jud. Cluj	116
Figa, oraș Beclean, jud. Bistrița-Năsăud	22
Fulgeriș, com. Pâncești, jud. Bacău	117
Galați, jud. Galați	118
Garvăn, com. Jijila, jud. Tulcea	23
Găvani, com. Gemenele, jud. Brăila	119
Gârbova, com. Gârbova, jud. Alba	120
Gârcina, com. Gârcina, jud. Neamț	24

Gelmar, oraș Geoagiu, jud. Hunedoara	165
Gheorghieni, jud. Harghita	25
Gherghița, com. Gherghița, jud. Prahova	26
Giarmata, com. Giarmata, jud. Timiș	166, 167
Giurgeni, com. Giurgeni, jud. Ialomița	27
Grădiștea de Munte, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara	28
Hârșova, jud. Constanța	29, 30
Hotărani com. Fărcașele, jud. Olt	121
Iași, jud. Iași	122
Iepurești, com. Iepurești, jud. Giurgiu	123
Ilișua, com. Uriu, jud. Bistrița-Năsăud	31
Isaccea, jud. Tulcea	32
Istria, com. Istria, jud. Constanța	33
Însurăței, jud. Brăila	124
Jac, com. Creaca, jud. Sălaj	34
Jupa, mun. Caransebeș, jud. Caraș-Severin	35, 36
Jurilovca, com. Jurilovca, jud. Tulcea	125
Lăpuș, com. Lăpuș, jud. Maramureș	37
Lăzarea, com. Lăzarea, jud. Harghita	38
Leșmir, com. Marca, jud. Sălaj	126
Luncavița, com. Luncavița, jud. Tulcea	39
Mălăieștii de Jos, com. Dumbrăvești, jud. Prahova	40
Mănăstirea Suzana, com. Măneciu, jud. Prahova	127
Măxineni, com. Măxineni, jud. Brăila	41
Medieșu Aurit, com. Medieșu Aurit, jud. Satu Mare	42
Miercurea Ciuc, jud. Harghita	128
Mila 23, com. Maliuc, jud. Tulcea	43
Mironești, com. Gostinari, jud. Giurgiu	44
Moigrad-Porolissum, com. Mirșid, jud. Sălaj	129, 130
Moșna, com. Moșna, jud. Sibiu	131
Murighiol, com. Murighiol, jud. Tulcea	45
Năvodari, jud. Constanța	46
Negrilești, com. Negrilești, jud. Galați	132
Nufăru, com. Nufăru, jud. Tulcea	47
Ocolișu Mic, com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara	48
Ohaba Ponor, com. Pui, jud. Hunedoara	49
Oltina, com. Oltina, jud. Constanța	50
Ostrov, com. Ostrov, jud. Constanța	51, 52
Pantelimon, jud. Ilfov	133
Pantelimonu de Sus, com. Pantelimon, jud. Constanța	53
Pâclișa, mun. Alba Iulia, jud. Alba	134
Pecica, jud. Arad	168
Peștera, com. Peștera, jud. Constanța	54
Petreștii de Jos, com. Petreștii de Jos, jud. Cluj	55
Piatra Neamț, jud. Neamț	56, 135
Pietrele, com. Băneasa, jud. Giurgiu	57
Pietroasa Mică, com. Pietroasele, jud. Buzău	58
Pietroasele, com. Pietroasele, jud. Buzău	59
Poduri, com. Poduri, jud. Bacău	60
Porț, com. Marca, jud. Sălaj	136
Pricaz, com. Turdaș, jud. Hunedoara	169
Racoșu de Jos, com. Racoș, jud. Brașov	61

Radovanu, com. Radovanu, jud. Călărași	62
Răcarii de Jos, com. Brădești, jud. Dolj	63
Râmnicelu, com. Râmnicelu, jud. Brăila	64
Râmnicu Sărat, jud. Buzău	137
Râșnov, jud. Brașov	65, 138
Ripiceni, com. Ripiceni, jud. Botoșani	151
Ruginoasa, com. Ruginoasa, jud. Iași	66
Rupea, jud. Brașov	139
Sarmizegetusa, com. Sarmizegetusa, jud. Hunedoara	67
Satu Mare, jud. Satu Mare	140
Sântana, jud. Arad	68
Scânteia, com. Scânteia, jud. Iași	69
Secu, oraș Bicaz, jud. Neamț	141
Sfârleanca, com. Dumbrăvești, jud. Prahova	70
Sibiu, jud. Sibiu	142
Silvașu de Jos, oraș Hațeg, jud. Hunedoara	71
Simeria Veche, oraș Simeria, jud. Hunedoara	170
Sita Buzăului, com. Sita Buzăului, jud. Covasna	143
Slava Rusă, com. Slava Cercheză, jud. Tulcea	72
Stelnica, com. Stelnica, jud. Ialomița	73
Sultana, com. Mânăstirea, jud. Călărași	74
Șimleu Silvaniei, jud. Sălaj	75, 76, 144
Șinca Nouă, com. Șinca Nouă, jud. Brașov	145
Șoimeni (Ciomortan), com. Păuleni-Ciuc, jud. Harghita	77
Șoimuș, com. Șoimuș, jud. Hunedoara	171, 172
Șuțești, com. Șuțești, jud. Brăila	78
Tăcuta, com. Tăcuta, jud. Vaslui	152
Tărtăria, com. Săliște, jud. Alba	79
Târcov, com. Pârscov, jud. Buzău	80
Târgșoru Vechi, com. Târgșoru Vechi, jud. Prahova	81
Târgu Mureș, jud. Mureș	82
Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea	83, 84
Timișoara, jud. Timiș	146
Toplița, jud. Harghita	153
Turda, jud. Cluj	85
Turdaș, com. Turdaș, jud. Hunedoara	173
Turulung, com. Turulung, jud. Satu Mare	147
Țigău, com. Lechința, jud. Bistrița-Năsăud	86
Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș	87
Uroi, oraș Simeria, jud. Hunedoara	174
Vadu Săpat, com. Vadu Săpat, jud. Prahova	88
Valea Moldovei, com. Valea Moldovei, jud. Suceava	154
Valu lui Traian, com. Valu lui Traian, jud. Constanța	175
Vădastra, com. Vădastra, jud. Olt	89
Vărădia, com. Vărădia, jud. Caraș-Severin	90
Vitânești, com. Vitânești, jud. Teleorman	91
Vlădeni, com. Vlădeni, jud., Ialomița	92
Zalău, jud. Sălaj	148, 149
Zăvoi, com. Zăvoi, jud. Caraș-Severin	93

INDICE CRONOLOGIC

1 - Preistorie

Cluj-Napoca (108), Figa (22), Găvani (119), Moigrad-Porolissum (129), Pietrele (57), Râmnicelu (64), Șoimeni (77), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

111 – Paleolitic inferior

Peștera (54),

112 – Paleolitic mijlociu

Ohaba Ponor (49), Silvașu de Jos (71),

113 – Paleolitic superior

Piatra Neamț (56), Sita Buzăului (143), Șinca Nouă (145), Toplița (153), Vădastra (89),

12 - Mezolitic

Drobeta-Turnu Severin (20)

13 – Neolitic

Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Bucșani (6), Crășanii de Jos (18), Crețuleasca (161), Pietrele (57), Porț (136), Șimleu Silvaniei (144), Șoimuș (171), Tărtăria (79), Turdaș (173), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

131 – Neolitic timpuriu

Cristian (162), Cristian (164), Drobeta-Turnu Severin (20), Porț (136),

132 – Neolitic mijlociu

Negrilești (132), Petreștii de Jos (55), Porț (136), Șimleu Silvaniei (75),

133 – Neolitic târziu

Porț (136),

14 - Eneolitic

Armășeni (96), Bodeștii de Jos (3), Bordușani (4), Bucșani (6), Cheia (14), Crețești (111), Găvani (119), Gârcina (24), Hârșova (29), Luncavița (39), Mălăieștii de Jos (40), Mila 23 (43), Mironcești (44), Năvodari (46), Pecica (168), Petreștii de Jos (55), Pietrele (57), Pietroasa Mică (58), Poduri (60), Porț (136), Râmnicelu (64), Sultana (74), Șoimeni (77), Șoimuș (171), Șoimuș (172), Tărtăria (79), Turdaș (173), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155), Vădastra (89),

141 – Eneolitic timpuriu

Cheia (14), Leșmir (126), Porț (136), Șoimeni (77), Vitănești (91),

142 – Eneolitic mijlociu

Fulgeriș (117), Iepurești (123), Leșmir (126), Ripiceni (151), Ruginoasa (66), Scânteia (69), Șoimeni (77), Tăcuta (152), Vitănești (91),

143 – Eneolitic târziu

Căscioarele (9), Cotmeana (109), Leșmir (126), Năvodari (46), Pietroasa Mică (58), Porț (136), Radovanu (62), Sântana (68), Silvașu de Jos (71), Șimleu Silvaniei (75), Șoimeni (77), Vitănești (91),

15 – Epoca bronzului

Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Bodeștii de Jos (3), Bozânta Mică (5), Buzești (160), Capidava (7), Casimcea (105), Câmpina (106), Cheia (14), Ciceu-Corabia (15), Figa (22), Gârcina (24), Luncavița (39), Mironești (44), Pecica (168), Pietroasa Mică (58), Poduri (60), Porț (136), Racoșu de Jos (61), Simeria Veche (170), Sultana (74), Șimleu Silvaniei (144), Șoimeni (77), Șoimuș (171), Șoimuș (172), Turdaș (173), Țigău (86), Uroi (174), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

151 – Epoca bronzului timpuriu

Iepurești (123), Mironești (44), Pantelimon (133), Șimleu Silvaniei (75), Șoimuș (172),

152 – Epoca bronzului mijlociu

Cârlomănești (12), Costâna (150), Fulgeriș (117), Mironești (44), Pietroasa Mică (58), Șimleu Silvaniei (75), Șimleu Silvaniei (144), Șoimeni (77), Târcov (80), Țigău (86),

153 – Epoca bronzului târziu

Capidava (7), Câmpina (106), Crețuleasca (161), Cristian (164), Figa (22), Giarmata (166), Lăpuș (37), Porț (136), Radovanu (62), Ripiceni (151), Sântana (68), Șimleu Silvaniei (75), Tăcuta (152), Toplița (153), Țigău (86),

16 - Hallstatt

Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Buzești (160), Capidava (7), Cheia (14), Crețuști (111), Cristian (163), Giarmata (166), Giarmata (167), Luncavița (39), Mironești (44), Pietroasa Mică (58), Porț (136), Racoșu de Jos (61), Simeria Veche (170), Șoimuș (171), Șoimuș (172), Unip (87), Uroi (174), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

161 – Hallstatt timpuriu

Capidava (7), Căuaș (10), Ciceu-Corabia (15), Crețuleasca (161), Mironești (44), Șimleu Silvaniei (75), Țigău (86),

162 – Hallstatt mijlociu

Capidava (7), Mironești (44), Șimleu Silvaniei (75),

163 – Hallstatt târziu

Drobeta-Turnu Severin (20), Fântânele (21), Porț (136), Telița (83), Telița (84),

21 - Latene

Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Capidava (7), Cheia (14), Ciceu-Corabia (15), Crăsanii de Jos (18), Figa (22), Gelmar (165), Giarmata (166), Giarmata (167), Grădiștea de Munte (28), Însurăței (124), Mironești (44), Moigrad-Porolissum (129), Ocoliu Mic (48), Pantelimon (133), Pecica (168), Pietroasa Mică (58), Porț (136), Pricaz (169), Racoșu de Jos (61), Șimleu Silvaniei (76), Șoimeni (77), Turdaș (173), Unip (87), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

211 – Latene timpuriu

Capidava (7), Fântânele (21), Figa (22), Pietroasa Mică (58), Stelnică (73), Târcov (80),

212 – Latene mijlociu

Capidava (7), Fântânele (21), Fulgeriș (117), Murighiol (45), Pietroasa Mică (58), Târcov (80),

213 – Latene târziu

Capidava (7), Fântânele (21), Radovanu (62), Șimleu Silvaniei (75), Șimleu Silvaniei (76), Șoimeni (77), Târgșoru Vechi (81), Valea Moldovei (154),

3 – Epoca antică

Figa (22),

31 – Epoca greacă

Istria (33), Jurilovca (125),

311 – Epoca arhaică

Istria (33),

313 – Epoca elenistică

Albești (2), Cheia (14), Istria (33), Jurilovca (125), Mila 23 (43), Murighiol (45), Telița (84),

32 – Epoca romană

Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Bozânta Mică (5), Călugăreni (8), Cheia (14), Cioroiu Nou (16), Cluj-Napoca (108), Cristian (162), Cristian (163), Drajna de Sus (19), Galați (118), Gelmar (165), Hârșova (30), Ilișua (31), Istria (33), Jac (34), Jupa (35), Jupa (36), Jurilovca (125), Luncavița (39), Medieșu Aurit (42), Mila 23 (43), Moigrad-Porolissum (129), Moigrad-Porolissum (130), Murighiol (45), Ostrov (51), Pecica (168), Porț (136), Răcarii de Jos (63), Sarmizegetusa (67), Sfârleanca (70), Simeria Veche (170), Slava Rusă (72), Șoimuș (171), Șimleu Silvaniei (144), Turda (85), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155), Vărădia (90), Zăvoi (93),

321 – Epoca romană timpurie

Adamclisi (1), Capidava (7), Câmpulung (11), Hotărani (121), Istria (33), Moigrad-Porolissum (130), Ostrov (51), Râșnov (65),

322 – Epoca romană târzie

Adamclisi (1), Capidava (7), Corabia (17), Galați (118), Isaccea (32), Istria (33), Moigrad-Porolissum (130), Murighiol (45), Ostrov (51), Pietroasele (59), Slava Rusă (72),

33 – Epoca post-romană

Cioranii de Sus (107), Cluj-Napoca (108), Corabia (17), Figa (22), Miercurea Ciuc (128), Moigrad-Porolissum (130), Simeria Veche (170), Șuțești (78), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

34 – Epoca romano-bizantină

Adamclisi (1), Capidava (7), Cheia (14), Corabia (17), Isaccea (32), Istria (33), Murighiol (45), Pantelimonu de Sus (53), Slava Rusă (72),

41 – Epoca bizantină

Capidava (7), Garvăn (23), Isaccea (32), Murighiol (45), Nufăru (47), Ostrov (52), Slava Rusă (72),

42 – Epoca migrațiilor

Buzești (160), Capidava (7), Cărlomănești (12), Cheia (14), Cluj-Napoca (108), Gheorghieni (25), Lăzarea (38), Miercurea Ciuc (128), Mironcești (44), Pantelimon (133), Pecica (168), Porț (136), Șoimuș (172), Șuțești (78), Târgșoru Vechi (81), Vadu Săpat (88), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

43 – Epoca medievală

Alba Iulia (94), Alba Iulia (95), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Buzești (160), Capidava (7), Câmpina (106), Cefa (13), Cheia (14), Ciceu-Corabia (15), Cluj-Napoca (108), Cozmeni (110), Curtea de Argeș (112), Dopca (113), Drobeta-Turnu Severin (114), Făgăraș (115), Feleacu (116), Găvani (119), Gârbova (120), Gherghița (26), Hârșova (30), Jurilovca (125), Luncavița (39), Mila 23 (43), Moigrad-Porolissum (129), Moșna (131), Nufăru (47), Ostrov (51), Ostrov (52), Pecica (168), Piatra Neamț (135), Râmnicu Sărat (137), Râșnov (138), Rupea (139), Satu Mare (140), Secu (141), Sibiu (143), Șoimuș (171), Șoimuș (172), Șuțești (78), Târgșoru Vechi (81), Târgu Mureș (82), Timișoara (146), Turdaș (173), Turulung (147), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155), Zalău (148),

431 – Epoca medievală timpurie

Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Bozânta Mică (5), Brăila (97), București (103), Capidava (7), Cărlomănești (12), Crețuleasca (161), Galați (118), Giarmata (166), Giurgeni (27), Negriștea (132), Oltina (50), Pâclișa (134), Pecica (168), Simeria Veche (170), Slava Rusă (72), Șimleu Silvaniei (75), Târgșoru Vechi (81), Uroi (174), Valu lui Traian (175), Vlădeni (92), Zalău (148),

432 – Epoca medievală târzie

Brăila (97), București (99), București (100), București (101), București (102), Bursucani (104), Crețuleasca (161), Dopca (113), Drobeta-Turnu Severin (20), Făgăraș (115), Galați (118), Giurgeni (27), Iași (122), Mănăstirea Suzana (127), Măxineni (41), Moșna (131), Pantelimon (133), Râmnicu Sărat (137), Sibiu (143), Șimleu Silvaniei (144), Turulung (147), Zalău (148), Zalău (149),

5 – Epoca modernă

Alba Iulia (94), Alba Iulia (95), Brăila (97), București (98), București (99), București (100), București (101), București (102), Capidava (7), Cârlomanești (12), Cluj-Napoca (108), Figa (22), Giarmata (167), Iași (122), Mănăstirea Suzana (127), Măxineni (41), Moșna (131), Pantelimon (133), Piatra Neamț (135), Sântana (68), Sibiu (143), Șimleu Silvaniei (144), Zalău (148), Zalău (149),

7- Epoca contemporană

Crețuleasca (161), Simeria Veche (170), Uroi (174), Zalău (148),

INDICE DE TIPURI DE SIT

1 - locuire

Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Buzești (160), Capidava (7), Căuaș (10), Câmpina (106), Cârlomanești (12), Corabia (17), Cozmeni (110), Crăsanii de Jos (18), Crețuleasca (161), Cristian (162), Cristian (163), Cristian (164), Dopca (113), Galați (118), Găvani (119), Gelmar (165), Însurăței (124), Jurilovca (125), Mironești (44), Moigrad-Porolissum (129), Pantelimon (133), Pecica (168), Pietrele (57), Pietroasa Mică (58), Pricaz (169), Racoșu de Jos (61), Simeria Veche (170), Sita Buzăului (143), Șimleu Silvaniei (144), Șoimeni (77), Șoimuș (171), Șoimuș (172), Șuțești (78), Tărtăria (79), Târcov (80), Târgșoru Vechi (81), Turdaș (173), Țigău (86), Uroi (174), Vadu Săpat (88), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155), Vădastra (89), Zalău (148),

11 – locuire civilă

Adamclisi (1), Capidava (7), Ciceu-Corabia (15), Drobeta-Turnu Severin (20), Făgăraș (115), Galați (118), Grădiștea de Munte (28), Hârșova (30), Isaccea (32), Jupa (36), Moigrad-Porolissum (129), Ostrov (51), Slava Rusă (72), Șimleu Silvaniei (144), Șuțești (78), Zăvoi (93),

111 – așezare deschisă

Armășeni (96), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Bozânta Mică (5), București (103), Capidava (7), Cheia (14), Ciceu-Corabia (15), Cluj-Napoca (108), Cotmeana (109), Crețuți (111), Cristian (163), Fulgeriș (117), Gheorghieni (25), Gherghița (26), Giarmata (166), Giarmata (167), Iași (122), Lăzarea (38), Leșmir (126), Mălăiești de Jos (40), Medieșu Aurit (42), Miercurea Ciuc (128), Mironești (44), Năvodari (46), Negriștii (132), Ostrov (51), Pantelimon (133), Pecica (168), Peștera (54), Piatra Neamț (56), Pietrele (57), Pietroasa Mică (58), Porț (136), Ripiceni (151), Sântana (68), Simeria Veche (170), Șimleu Silvaniei (75), Șimleu Silvaniei (144), Șoimeni (77), Șoimuș (171), Șoimuș (172), Tăcuta (152), Tărtăria (79), Târgșoru Vechi (81), Toplița (153), Turdaș (173), Țigău (86), Uroi (174), Vadu Săpat (88), Valu lui Traian (175), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155), Vlădeni (92),

112 – așezare fortificată

Adamclisi (1), Capidava (7), Căuaș (10), Ciceu-Corabia (15), Crăsanii de Jos (18), Cristian (164), Leșmir (126), Moigrad-Porolissum (129), Nufăru (47), Oltina (50), Ostrov (52), Pietrele (57), Pietroasa Mică (58), Racoșu de Jos (61), Radovanu (62), Râmnicele (64), Râșnov (65), Ruginoasa (66), Sântana (68), Scânteia (69), Șimleu Silvaniei (75), Șoimeni (77), Târcov (80), Turdaș (173), Unip (87), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

113 – așezare urbană

Adamclisi (1), Brăila (97), București (98), București (99), București (100), București (101), București (102), Capidava (7), Corabia (17), Giurgeni (27), Hotărani (121), Iași (122), Istria (33), Jac (34), Jupa (35), Jurilovca (125), Moigrad-Porolissum (130), Nufăru (47), Ostrov (52), Piatra Neamț (135), Sarmizegetusa (67), Satu Mare (140), Sibiu (143), Târgșoru Vechi (81),

114 – așezare rurală

Bodeștii de Jos (3), Capidava (7), Călugăreni (8), Cefa (13), Cheia (14), Măxineni (41),

115 – locuire în peșteră

Cheia (14), Ohaba Ponor (49), Petreștii de Jos (55),

116 – locuire sezonieră

Gârcina (24), Silvașu de Jos (71), Șinca Nouă (145), Toplița (153),

117 - tell

Bordușani (4), Bucșani (6), Hârșova (29), Iepurești (123), Luncavița (39), Mila 23 (43), Pietrele (57), Poduri (60), Vitănești (91),

12 – locuire militară

Capidava (7),

121 - castru

Capidava (7), Câmpulung (11), Cioroiu Nou (16), Drajna de Sus (19), Ilișua (31), Jac (34), Jupa (36), Moigrad-Porolissum (130), Pietroasele (59), Răcarii de Jos (63), Sfârleanca (70), Turda (85), Vărădia (90),

122 – cetate

Adamclisi (1), Albești (2), Capidava (7), Corabia (17), Drobeta-Turnu Severin (114), Făgăraș (115), Garvăn (23), Gârbova (120), Grădiștea de Munte (28), Hârșova (30), Isaccea (32), Istria (33), Murighiol (45), Nufăru (47), Ostrov (52), Pantelimonu de Sus (53), Racoșu de Jos (61), Râșnov (138), Rupea (139), Slava Rusă (72), Șimleu Silvaniei (75), Târgu Mureș (82),

123 – castel

Timișoara (146), Turulung (147),

124 - fort

Capidava (7),

125 – fortificații

Albești (2), Capidava (7), Hârșova (30), Isaccea (32), Istria (33), Murighiol (45), Ocolișu Mic (48), Pietroasa Mică (58), Racoșu de Jos (61), Slava Rusă (72), Târcov (80), Telița (84), Valu lui Traian (175),

13 – structură de cult

Capidava (7), Cristian (162), Moigrad-Porolissum (129), Poduri (60), Sarmizegetusa (67), Turdaș (173),

132 - templu

Istria (33), Sarmizegetusa (67),

133 - biserică

Alba Iulia (94), Alba Iulia (95), București (102), Capidava (7), Curtea de Argeș (112), Feleacu (116), Mănăstirea Suzana (127), Moșna (131), Secu (141), Zalău (149),

134 – mănăstire

Bursucani (104), Măxineni (41), Râmnicu Sărat (137), Secu (141),

14 – amenajare/construcție

Cozmeni (110), Dopca (113), Gelmar (165), Gherghița (26), Medieșu Aurit (42), Zăvoi (93), Timișoara (146),

2 – descoperire funerară

Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Capidava (7), Cristian (162), Lăpuș (37), Șoimeni (77), Șoimuș (171), Turdaș (173), Uroi (174), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

21 - necropolă

Bucșani (6), București (100), București (102), Buzești (160), Capidava (7), Cămpina (106), Ciceu-Corabia (15), Cioranii de Sus (107), Crețești (111), Drobeta-Turnu Severin (20), Galați (118), Isaccea (32), Jurilovca (125), Mănăstirea Suzana (127), Moigrad-Porolissum (130), Nufăru (47), Pâclișa (134), Pecica (168), Piatra Neamț (135), Satu Mare (140), Simeria Veche (170), Șimleu Silvaniei (144), Telița (83), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155), Zalău (149),

211 – necropolă plană

Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Capidava (7), Căscioarele (9), Cărlomănești (12), Fântânele (21), Ostrov (51), Pietrele (57), Sântana (68), Slava Rusă (72), Stelnică (73), Sultana (74), Șimleu Silvaniei (144), Tăcuta (152), Valu lui Traian (175),

212 – necropolă tumulară

Costâna (150), Lăpuș (37), Silvașu de Jos (71), Telița (83),

22 – mormânt izolat

Capidava (7), Cristian (162), Șimleu Silvaniei (75), Șoimeni (77), Șoimuș (171), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),

221 – mormânt tumular

Capidava (7), Casimcea (105), Găvani (119), Jurilovca (125), Lăpuș (37), Valea Moldovei (154),

3 – descoperire izolată

Capidava (7), Șoimeni (77),

312 - tezaur

Șimleu Silvaniei (76),

313 – tezaur monetar

Șimleu Silvaniei (76),

32 – obiect izolat

Capidava (7), Șimleu Silvaniei (76), Șoimeni (77),

4 – exploatare/carieră

Capidava (7), Figa (22),

41 – exploatare minieră

Figa (22),

42 - carieră

Capidava (7),

INDICE DE INSTITUȚII

Aberdeen University	Zăvoi (93),
Archaeotek Canada	Racoșu de Jos (61), Râșnov (65),
ArheoBioMedia	Cheia (14), Năvodari (46),
Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege	Lăpuș (37),
BCU București	Adamclisi (1),
Birmingham University	Zăvoi (93),
Bradford University	Zăvoi (93),
Cardiff University	Vitânești (91), Zăvoi (93),
CCB Iași	Ruginoasa (66),
Centre for Baltic and Scandinavian Archaeology, Schleswig	Pietrele (57),
CM Arad	Sântana (68), Turdaș (173),
CMB Suceava	Valea Moldovei (154),
CMIA Bacău	Fulgeriș (117),
CMJ Bistrița	Ciceu-Corabia (15), Fântânele (21), Ilișua (31), Țigău (86),
CMJ Neamț	Bodeștii de Jos (3), Gârcina (24), Piatra Neamț (56), Piatra Neamț (135), Poduri (60), Șoimeni (77),
CMNM Iași	Iași (122), Ruginoasa (66), Scânteia (69),
CNMA Sibiu	Pâclișa (134), Silvașu de Jos (71),
CNMCD Târgoviște	Hârșova (29), Iepurești (123), Ohaba Ponor (49), Piatra Neamț (56), Șinca Nouă (145), Unip (87),
DAI Berlin	Pietrele (57),
DCPN Alba	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Pâclișa (134),
DCPN Dâmbovița	Sita Buzăului (143),
DCPN Harghita	Gheorghieni (25),
DCPN Hunedoara	Racoșu de Jos (61), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),
DCPN Mehedinți	Drobeta-Turnu Severin (20), Sultana (74),
DCPN Olt	Hotărani (121),
Deutsches Bergbau-Museum, Bochum	Pietrele (57)
Eberhard Karls Universität Tübingen	Pietrele (57)
FGGB	Jurilovca (125),
FIB	Adamclisi (1), Capidava (7), Cârломănești (12), Garvăn (23), Istria (33), Jurilovca (125), Mironesti (44), Murighiol (45), Nufăru (47), Slava Rusă (72), Sultana (74), Vitânești (91),

GeoEcoMar	Cheia (14), Năvodari (46),
Geowissenschaften Universität Bayreuth, Germania	Peștera (54),
Goethe Universität Frankfurt am Main	Lăpuș (37),
Grupul Școlar de Telecomunicații și Lucrări Publice Hunedoara	Silvașu de Jos (71),
IA Iași	Iași (122), Isaccea (32), Oltina (50), Petreștii de Jos (55), Poduri (60), Ruginoasa (66), Scânteia (69), Secu (141), Slava Rusă (72),
IAB	Adamclisi (1), București (100), București (101), București (102), Buzești (160), Căscioarele (9), Câmpulung (11), Cărlomănești (12), Corabia (17), Drajna de Sus (19), Drobeta-Turnu Severin (20), Garvăn (23), Iepurești (123), Isaccea (32), Istria (33), Jurilovca (125), Mironești (44), Murighiol (45), Nufăru (47), Ostrov (52), Pantelimon (133), Peștera (54), Piatra Neamț (56), Pietrele (57), Radovanu (62), Stelnica (73), Șoimuș (171), Târgșoru Vechi (81), Vadu Săpat (88), Vădastra (89),
IAIA Cluj	Bozânta Mică (5), Călugăreni (8), Gheorghieni (25), Giarmata (166), Giarmata (167), Jac (34), Lăzarea (38), Moigrad-Porolissum (130), Râșnov (138), Rupea (139), Sântana (68), Târgu Mureș (82), Toplița (153),
ICAFR București	București (102), Câmpina (106), Cărlomănești (12), Cheia (14), Năvodari (46), Slava Rusă (72),
ICEM Tulcea	Casimcea (105), Drajna de Sus (19), Isaccea (32), Jurilovca (125), Luncavița (39), Mila 23 (43), Murighiol (45), Nufăru (47), Slava Rusă (72), Telița (83), Telița (84),
INFIN București	Petreștii de Jos (55),
INP	Bucșani (6), București (98), Giurgeni (27), Hârșova (30),
Institute of Archaeology and Ethnology Polish Academy of Sciences, Kraków, Poland	Cheia (14), Năvodari (46),
Institutul Francez de Studii Anatoliene din Istanbul	Jurilovca (125)
Instytut Archeologii - Uniwersytet Rzeszow – Polonia	Telița (83), Telița (84),
IPJ Neamț	Secu (141),
ISAIM București	Curtea de Argeș (112),
ISER București	Peștera (54),
ISSEE București	Jurilovca (125),
Liceul "Ioan Slavici" Satu Mare	Medieșu Aurit (42),
Liceul Nădlac	Turda (85),
Liceul Teoretic "Traian Doda" Caransebeș	Jupa (35), Zăvoi (93),
LM Univ. München	Lăpuș (37),
M Brăila	Brăila (97), Crășanii de Jos (18), Găvani (119), Isaccea (32), Însurăței (124), Măxineni (41), Pietroasa Mică (58), Racoșu de Jos (61), Râmnicelu (64), Șuțești (78), Târcov (80), Telița (83), Telița (84),
M Caracal	Hotărani (121), Vădastra (89),
M Făgăraș	Făgăraș (115),
M Gheorghieni	Gheorghieni (25), Lăzarea (38), Toplița (153),

M Odorheiu Secuiesc	Lăzarea (38),
MA Mangalia	Albești (2), Pantelimonu de Sus (53), Petreștii de Jos (55),
MAE Corabia	Corabia (17),
Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, Leipzig, Germania	Peștera (54),
MB Timișoara	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Cristian (162), Cristian (163), Cristian (164), Timișoara (146),
MBM Reșița	Vărădia (90),
MC Franța	Hârșova (29),
MCC Hunedoara	Petreștii de Jos (55), Silvașu de Jos (71), Turdaș (173),
MCDR Deva	Grădiștea de Munte (28), Ocolihu Mic (48), Simeria Veche (170), Șoimuș (171), Șoimuș (172), Turdaș (173), Uroi (174),
MCG Oltenița	Căscioarele (9), Radovanu (62),
MCPN	Pantelimonu de Sus (53),
MDJ Călărași	Bordușani (4), Crăsanii de Jos (18), Galați (118), Ostrov (51), Sultana (74),
MG Năsăud	Fântânele (21), Țigău (86),
MI Galați	Bursucani (104), Galați (118), Isaccea (32), Negriștii (132),
MI Turda	Turda (85),
MINAC	Adamclisi (1), Albești (2), Capidava (7), Cheia (14), Hârșova (30), Isaccea (32), Istria (33), Năvodari (46), Oltina (50), Pantelimonu de Sus (53), Valu lui Traian (175),
MJ Argeș	Câmpulung (11), Râșnov (65),
MJ Botoșani	Ripiceni (151),
MJ Buzău	Cârlomănești (12), Pietroasa Mică (58), Pietroasele (59), Râmnicu Sărat (137), Târcov (80),
MJ Ialomița	Bordușani (4), Crăsanii de Jos (18), Giurgeni (27), Stelnică (73), Vlădeni (92),
MJ Mureș	Călugăreni (8), Târgu Mureș (82),
MJ Olt	Vădastra (89),
MJ Satu Mare	Căuaș (10), Medieșu Aurit (42), Pecica (168), Satu Mare (140), Turulung (147),
MJ Teleorman	Buzești (160), Vitănești (91),
MJ Vaslui	Tăcuta (152),
MJ Vâlcea	Radovanu (62),
MJERG Caransebeș	Jupa (35), Zăvoi (93),
MJI Brașov	Ohaba Ponor (49), Piatra Neamț (56), Racoșu de Jos (61), Râșnov (65), Șinca Nouă (145),
MJIA Maramureș	Bozânta Mică (5), Lăpuș (37),
MJIA Prahova	Câmpina (106), Cioranii de Sus (107), Drajna de Sus (19), Gherghița (26), Mălăieștii de Jos (40), Mănăstirea Suzana (127), Sfârleanca (70), Târgșoru Vechi (81), Vadu Săpat (88),
MJIA Zalău	Jac (34), Leșmir (126), Moigrad-Porolissum (129), Moigrad-Porolissum (130), Porț (136), Șimleu Silvaniei (75), Șimleu Silvaniei (76), Șimleu Silvaniei (144), Zalău (148), Zalău (149),

MJTA Giurgiu	Iepurești (123), Mironești (44), Radovanu (62),
MM București	București (99), București (100), București (101), București (102), București (103), Pantelimon (133), Sultana (74),
MM Huși	Armășeni (96), Crețești (111),
MM Tecuci	Bursucani (104), Negrilești (132),
MN Brukenthal	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Capidava (7), Cristian (162), Cristian (163), Cristian (164), Gârbova (120), Petreștii de Jos (55), Silvașu de Jos (71), Sibiu (143), Tărtăria (79), Turdaș (173),
MNCR	Figa (22), Sita Buzăului (143), Șoimeni (77),
MNIR	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Bordușani (4), Bucșani (6), București (102), Buzești (160), Capidava (7), Cheia (14), Crețuleasca (161), Garvăn (23), Gelmar (165), Giurgeni (27), Hârșova (29), Iepurești (123), Isaccea (32), Istria (33), Jurilovca (125), Luncavița (39), Mălăieștii de Jos (40), Medieșu Aurit (42), Mila 23 (43), Năvodari (46), Nufăru (47), Ostrov (51), Peștera (54), Pricaz (169), Râșnov (65), Sarmizegetusa (67), Sfârleanca (70), Slava Rusă (72), Sultana (74), Șoimuș (171), Târcov (80), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155), Vădastra (89), Vitănești (91),
MNIT	Cluj-Napoca (108), Grădiștea de Munte (28), Ocoliu Mic (48), Sarmizegetusa (67), Turda (85),
MNUAI	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Gârbova (120), Pâclișa (134), Tărtăria (79),
MO Craiova	Cioroiu Nou (16), Răcarii de Jos (63),
MRPF Turnu Severin	Drobeta-Turnu Severin (114),
MSC Miercurea Ciuc	Cozmeni (110), Miercurea Ciuc (128),
MTC Oradea	Cefa (13), Gheorghieni (25), Lăzarea (38),
Nov Bîlgarski Universitet, Sofia	Pietrele (57)
Oceanic Club	Năvodari (46),
Römisch-Germanisches Zentralmuseum, Mainz, Germania	Peștera (54)
SC Damasus SRL	Alba Iulia (94), Alba Iulia (95), Dopca (113), Făgăraș (115), Feleacu (116), Moșna (131),
SC Digital Domain SRL București	Crășanii de Jos (18), Moigrad-Porolissum (130), Telița (83), Telița (84),
SNR Filiala Craiova	Corabia (17),
U București	Adamclisi (1), Bucșani (6), Cheia (14), Figa (22), Isaccea (32),
UAIC Iași	Bucșani (6), Costâna (150), Gheorghieni (25), Isaccea (32), Lăpuș (37), Lăzarea (38), Ripiceni (151), Secu (141), Slava Rusă (72), Tăcuta (152),
UAUIM București	Sultana (74),
UBB Cluj	Bozânta Mică (5), Cluj-Napoca (108), Gheorghieni (25), Grădiștea de Munte (28), Jac (34), Jurilovca (125), Lăzarea (38), Medieșu Aurit (42), Ocoliu Mic (48), Pâclișa (134), Rupea (139), Sarmizegetusa (67), Turda (85), Toplița (153), Unip (87), Vărădia (90),
UBB Cluj, filiala Sf. Gheorghe	Racoșu de Jos (61),
UCDC București	Gherghița (26), Nufăru (47), Ostrov (52), Pietra Neamț (56), Șoimeni (77), Unip (87),

UDJ Galați	Jurilovca (125), Negrileşti (132), Slava Rusă (72),
UEM Reșița	Petreștii de Jos (55), Ruginoasa (66),
UKSW Varșovia	Lăpuș (37),
ULB Sibiu	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Capidava (7), Cristian (162), Cristian (163), Cristian (164), Pâclișa (134), Petreștii de Jos (55), Piatra Neamț (56), Șoimeni (77), Tărtăria (79), Turdaș (173), Unip (87),
UMF Cluj	Silvașu de Jos (71),
UMR 5138, Maison de l'Orient Méditerranéen, Lyon	Jurilovca (125)
UMR 5140, CNRS, Archo-Lattes	Jurilovca (125),
UMR 5602 Géographie de l'Environnement, Toulouse, Franța	Luncavița (39), Mila 23 (43),
UMR 5608 TRACES-CRPPM	Luncavița (39),
UMR 6565, CNRS, Besançon, Franța	Gârcina (24),
Univ. Alba Iulia	Petreștii de Jos (55),
Univ. Craiova	Corabia (17),
Univ. Exeter	Figa (22), Jurilovca (125),
Univ. Oradea	Căuaș (10),
Univ. Petroșani	Ocolîșu Mic (48),
Univ. Pitești	Cotmeana (109), Curtea de Argeș (112),
Univ. Plzen	Lăpuș (37),
Univ. Poznań	Lăpuș (37),
Universität Frankfurt am Main	Pietrele (57)
Universitatea „Aristotel” Thessaloniki	Jurilovca (125), Telița (83), Telița (84),
Universitatea Aix-en-Provence	Jurilovca (125),
Universitatea din Viena	Istria (33),
Universitatea Innsbruck	Lăpuș (37),
Universitatea Politehnică Timișoara-Facultatea de Inginerie Hunedoara	Silvașu de Jos (71),
Université de Lille	Vădastra (89),
Université Toulouse 3	Jurilovca (125)
University of Arkansas	Pietrele (57),
University of Edinburgh	Drobeta-Turnu Severin (20), Vădastra (89),
UO Constanța	Albești (2), Cheia (14), Hârșova (30),
UPM Târgu Mureș	Turda (85),
USH București	Hotărani (121),
USM Suceava	Costâna (150), Ripiceni (151), Tăcuta (152),

UV Târgoviște	Curtea de Argeș (112), Iepurești (123), Ohaba Ponor (49), Piatra Neamț (56), Sita Buzăului (143), Șinca Nouă (145), Unip (87),
UV Timișoara	Jupa (36), Sântana (68), Toplița (153), Unip (87),
Vector Studio SRL	Poduri (60),
Wilfrid Laurier University, Toronto	Jurilovca (125)
Winkelmann Institut	Jac (34),
Wisconsin University	Pietrele (57)

INDICE DE PERSOANE

George AANIȚEI	Slava Rusă (72),
Cornel ACHIM	Căuaș (10),
ÁCS Judith	Cozmeni (110), Miercurea Ciuc (128),
Adrian Ionuț ADAMESCU	Galați (118), Isaccea (32), Negriștești (132),
Marius ADUMITROAIEI	Slava Rusă (72),
Sorin AILINCĂI	Mila 23 (43),
Daniela ALECSĂ	Negriștești (132),
Nicolae ALEXANDRU	Adamclisi (1), Albești (2),
Alexandru ALEXIU	Adamclisi (1),
Lucian AMON	Corabia (17)
Bianca AMUZA	Toplița (153),
Radian Romus ANDREESCU	Mălăieștii de Jos (40), Sultana (74), Vitănești (91),
Robert ANDREI	Cotmeana (109),
Mugur ANDRONIC	Valea Moldovei (154),
Mircea Victor ANGELESCU	Istria (33),
Sote ANGELESKI	Petreștii de Jos (55), Zăvoi (93),
Mircea ANGHELINU	Toplița (153),
Alin ANTON	Cioranii de Sus (107), Drajna de Sus (19), Mănăstirea Suzana (127), Târgșoru Vechi (81), Vadu Săpat (88),
Dan APARASCHIVEI	Oltina (50), Slava Rusă (72),
Virgil APOSTOL	Isaccea (32), Istria (33), Jurilovca (125), Ostrov (51), Slava Rusă (72),
Mihai-Ioan ARDELEAN	Gheorghieni (25), Lăzarea (38),
Marius ARDELEANU	Bozânta Mică (5),

Sorana ARDELEANU	Bozânta Mică (5),
Adrian ARDEȚ	Jupa (35), Zăvoi (93),
Lucia-Carmen ARDEȚ	Jupa (35), Zăvoi (93),
Elena Roxana ASĂNDOAE	Telița (83), Telița (84),
Andrei ASĂNDULESEI	Bucșani (6), Tăcuta (152),
Costică ASĂVOAIE	Secu (141),
Ciprian ASTALOȘ	Căuaș (10), Pecica (168),
Nicole ASZALOS	Jurilovca (125)
Alexandru AVRAM	Istria (33),
Mircea BABEȘ	Stelnica (73),
BALÁZS Bence	Cluj-Napoca (108),
Alexandru BALINT	Adamclisi (1)
Alexandre BARALIS	Jurilovca (125),
Claudiu BARB	Jurilovca (125),
Ioana Lucia BARBU	Simeria Veche (170), Șoimuș (172), Uroi (174),
Marius Gheorghe BARBU	Simeria Veche (170), Șoimuș (172), Uroi (174),
Alexandru BARNEA	Adamclisi (1), Garvăn (23),
Ionel BAUMAN	Râșnov (65),
Dan BĂCUEȚ-CRIȘAN	Porț (136), Zalău (148),
Sanda BĂCUEȚ-CRIȘAN	Leșmir (126), Porț (136),
Alexandru BĂDESCU	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157),
Gică BĂEȘTEAN	Șoimuș (171),
Gabriel BĂLAN	Tărtăria (79),
Adrian BĂLĂȘESCU	Bordușani (4), București (102), Cheia (14), Giurgeni (27), Hârșova (29), Luncavița (39), Mila 23 (43), Năvodari (46), Vitănești (91),
Sanda BĂLESCU	Vădastra (89),
Angelica BĂLOS	Racoșu de Jos (61), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),
Ioan Alexandru BĂRBAT	Șoimuș (171),
Constantin Augustus BĂRBULESCU	Cotmeana (109),
Maria BĂRBULESCU	Albești (2),
Mihai BĂRBULESCU	Turda (85),
Adrian Corneliu BĂTRÂNA-MILENCOVICI	Piatra Neamț (135),
Adela BÂLTĂC	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Crețuleasca (161), Ostrov (51),
Vitalie BÂRCĂ	Giarmata (166), Giarmata (167),
Alina BÂSCĂ	Pâclișa (134),
Adrian BEJAN	Unip (87),
Ioan BEJINARIU	Leșmir (126), Porț (136),
Andrei BELDIMAN	Pâclișa (134),

Corneliu BELDIMAN	Piatra Neamț (56), Șoimeni (77), Turdaș (173), Unip (87),
Maria BELDIMAN	Crețuleasca (161),
Carmen BEM	Bucșani (6),
Cătălin BEM	Bucșani (6), Buzești (160),
Doina BENEĂ	Jupa (36),
Norbert BENECKE	Pietrele (57)
Alexandru BERZOVAN	Unip (87),
Petre BEȘLIU-MUNTEANU	Gârbova (120), Sibiu (143),
Eugenia BEU-DACHIN	Cluj-Napoca (108),
George Aurelian BILAVSCHI	Iași (122), Isaccea (32), Slava Rusă (72),
Iulian BÎRZESCU	Istria (33),
Bogdan BLADA	Pâclișa (134),
Dragoș BLAGA	Turda (85),
Bogdan BOBÎNĂ	Lăpuș (37),
Ionuț BOCAN	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Crețuleasca (161), Gelmar (165), Pricaz (169), Varianta de ocolire Deva- Orăștie (155),
Tomasz BOCHNAK	Telița (83), Telița (84),
George BODI	Iași (122),
Vitalie BODOLICĂ	Albești (2), Valu lui Traian (175),
Cristina BODÓ	Grădiștea de Munte (28), Ocolihu Mic (48), Simeria Veche (170), Șoimuș (172), Uroi (174),
Dragomira BOEVA-KANCEVA	Ostrov (51),
Dumitru BOGHIAN	Costâna (150), Ripiceni (151), Tăcuta (152),
Lavinia BOLCU	Unip (87),
Neculai BOLOHAN	Gheorghieni (25),
Dorel BONDOC	Cioroiu Nou (16), Răcarii de Jos (63),
Clive BONSALL	Drobeta-Turnu Severin (20),
Oana BORLEA	Unip (87),
Adina BORONEANȚ	București (102), Drobeta-Turnu Severin (20), Pantelimon (133), Vădastra (89),
Vasile BORONEANȚ	Drobeta-Turnu Severin (20),
Corina BORȘ	Crețuleasca (161),
Emilian Simion BOTA	Cluj-Napoca (108),
BOTÁR István	Cozmeni (110), Miercurea Ciuc (128),
Valentin Victor BOTTEZ	Istria (33),
Sever BOȚAN	Slava Rusă (72),
George BOUNEGRU	Murighiol (45),
Octavian BOUNEGRU	Isaccea (32),
Ovidiu BOZU	Vărădia (90),

Robin BRIGAND	Gârcina (24),
Alec BROWN	Racoșu de Jos (61),
Valentin BUCȘE	Fulgeriș (117),
Vasile BUDUI	Costâna (150)
Victor BUNOIU	Jupa (36),
Albane BURENS	Luncavița (39), Mila 23 (43),
Raluca BURLACU-TIMOFTE	Gheorghieni (25), Lăzarea (38),
Dan Lucian BUZEA	Figa (22), Sita Buzăului (143), Șoimeni (77),
Livia BUZOIANU	Albești (2),
Glicherie CARAIVAN	Cheia (14), Năvodari (46),
Raul CARDOȘ	Bozânta Mică (5),
Laurent CAROZZA	Luncavița (39), Mila 23 (43),
Carol CĂPIȚĂ	Adamclisi (1),
Cornelia CĂRPUȘ	Cheia (14), Năvodari (46),
Leonid CĂRPUȘ	Cheia (14), Năvodari (46),
Mihai Cristian CĂSTĂIAN	Turdaș (173),
Ionel CÂNDEA	Brăila (97), Măxineni (41), Șuțești (78),
Marin CÂRCIUMARU	Ohaba Ponor (49), Piatra Neamț (56), Șinca Nouă (145), Unip (87),
Ovidiu CÂRSTINA	Ohaba Ponor (49), Piatra Neamț (56), Șinca Nouă (145),
Silviu CEAUȘU	Piatra Neamț (135),
Ioan CERNĂU	Bordușani (4), Crăsanii de Jos (18),
Cătălina CERNEA	Bordușani (4),
Ian CHANNEL	Vădastra (89),
Monica CHICIDEANU-ȘANDOR	Cârlomănești (12),
Costel CHIRIAC	Oltina (50), Slava Rusă (72),
Vasile CHIRICA	Iași (122),
Camelia CHIRICESCU	Pâclișa (134),
Mădălin CHIȚONU	Sultana (74),
Julia CHYLA	Lăpuș (37),
Iuliana CINDREA	Pâclișa (134),
Daniel CIOATĂ	Călugăreni (8),
Paul CIOBOTARU	Negrilești (132),
Mihaela CIOC	Racoșu de Jos (61),
Teodor CIOFLAN	Câmpulung (11),
Alexandru CIORNEI	Crețuleasca (161), Peștera (54), Vădastra (89),
Adelina CIOINAC	Jurilovca (125),
Bogdan CIUPERCĂ	Cioranii de Sus (107), Mănăstirea Suzana (127), Târgșoru Vechi (81), Vadu Săpat (88),

Beatrice CIUTĂ	Petreștii de Jos (55),
Victor CÎMPEAN	Pâclișa (134),
Carolyn CLARKE	Jurilovca (125)
Sorin CLEȘIU	Crețuleasca (161),
Laurențiu CLIANTE	Istria (33),
Traian CLIANTE	Valu lui Traian (175),
Roxana COADĂ	Slava Rusă (72),
Sorin Ilie COCIȘ	Călugăreni (8), Giarmata (166), Giarmata (167), Jac (34),
Alexandra COCIȘ	Gheorghieni (25),
Ionuț-Cosmin CODREA	Simeria Veche (170), Șoimuș (172), Uroi (174),
Mirela COJOC	Corabia (17)
Sorin COLESNIUC	Petreștii de Jos (55),
Radu COMAN	Giurgeni (27),
Laurențiu COMĂNESCU	Hotărani (121),
Anthony COMFORT	Jurilovca (125)
Alexandra COMȘA	Căscioarele (9), Radovanu (62),
Cătălin CONSTANTIN	Figa (22),
Marin CONSTANTIN	Silvașu de Jos (71),
Monica CONSTANTIN	Buzești (160), Crăsanii de Jos (18), Pietroasa Mică (58), Telița (83), Telița (84),
Bogdan CONSTANTINESCU	Petreștii de Jos (55),
Eugen-Marius CONSTANTINESCU	Pietroasele (59), Râmnicu Sărat (137),
Mihai CONSTANTINESCU	București (102), Cârломănești (12),
Emilia CORBU	Vlădeni (92),
Elena Cristina CORDOȘ	Gheorghieni (25), Lăzarea (38), Toplița (153),
Ion COROPCEANU	Slava Rusă (72),
Marian COSAC	Sita Buzăului (143),
Daniel COSTACHE	Cârломănești (12), Pietroasa Mică (58), Târcov (80),
Florea COSTEA	Racoșu de Jos (61),
Iuliana COSTEA	Slava Rusă (72),
Stelian COȘULEȚ	Râșnov (65),
Ovidiu Soleriu COTOI	Negrilești (132),
Zaharia COVACEF	Capidava (7), Pantelimonu de Sus (53),
Gabriel CRĂCIUNESCU	Drobeta-Turnu Severin (114),
Ana Petronela CREȚU	Șoimuș (171),
Ioana CREȚULESCU	Murighiol (45),
Coralia CRIȘAN	Călugăreni (8),
Ioan CRIȘAN	Cefa (13),

Mariana CRÎNGUȘ	Jupa (36),
Costin CROITORU	Brăila (97), Găvani (119), Însurăței (124), Măxineni (41), Șuțești (78),
CSERGŐ Ákos	Lăzarea (38),
CSOK Zsolt	Moigrad-Porolissum (129), Moigrad-Porolissum (130),
Mihaela CULEA	București (102),
Daniel Vasile CULIC	Porț (136), Zalău (149),
Andreea CUMURCIUC	Sarmizegetusa (67),
George CUPCEA	Sarmizegetusa (67),
Gabriel CUSTUREA	Oltina (50),
Mircea Mihail DABÎCA	Istria (33),
Oana DAMIAN	Nufăru (47), Ostrov (52),
Paul DAMIAN	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Crețuleasca (161), Gelmar (165), Ostrov (51), Pricaz (169), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),
Matei DAN	Turda (85),
Sebastian DANCIU	Gheorghieni (25), Lăzarea (38),
Adelina DARIE	Nufăru (47),
DARVAS Lóránt	Cozmeni (110), Miercurea Ciuc (128),
Diana DAVÂNCĂ	Pietroasa Mică (58),
René DELFIEU	Jurilovca (125)
DEMJÉN Andrea	Gheorghieni (25), Lăzarea (38), Toplița (153),
Diana-Ancuța DIACONESCU	Silvașu de Jos (71),
Dragoș DIACONESCU	Silvașu de Jos (71),
Vasile DIACONU	Piatra Neamț (135),
Oana DICHEL	Pâclișa (134),
Ligia DIMA	Isaccea (32),
Mădălina DIMACHE	Șoimuș (171),
Cătălin Constantin DINU	Pietroasele (59), Râmnicu Sărat (137),
Niculina DINU	Isaccea (32),
Alpar DOBOS	Giarmata (166), Giarmata (167),
Adrian DOBOȘ	Buzești (160), Peștera (54),
Roxana DOBRESCU	Drobeta-Turnu Severin (20), Piatra Neamț (56), Vădastra (89),
Cătălin DOBRINESCU	Capidava (7),
Sebastian DOBROTĂ	Șoimuș (171), Valu lui Traian (175),
Tiberiu DOGARIU	Tăcuta (152),
Alexandra DOLEA	Adamclisi (1), București (102), Jurilovca (125),
Claudiu DONCUȚIU	Silvașu de Jos (71),
Aurel DRAGOTĂ	Pâclișa (134),
Filica DRĂGHICI	Adamclisi (1),

Laura DRĂGHICI	Pâclișa (134),
Matei DRĂMBĂREAN	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Pâclișa (134),
Sebastian Andrei DROB	Gheorghieni (25),
Traian DUMBRĂVEANU	Râșnov (65),
Emil DUMITRAȘCU	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Gelmar (165), Pricaz (169), Șoimuș (171),
Valentin DUMITRAȘCU	Iepurești (123), Nufăru (47),
Claudia DUMITRESCU	Câmpina (106), Mălăieștii de Jos (40),
Ion DUMITRESCU	Câmpulung (11), Râșnov (65),
Florian DUMITRESCU-CHIOAR	Petreștii de Jos (55), Tărtăria (79), Turdaș (173),
Gheorghe DUMITROAIA	Bodeștii de Jos (3), Gârcina (24), Piatra Neamț (56), Piatra Neamț (135), Poduri (60), Șoimeni (77),
Mădălina DUMITRU	Vitânești (91),
Pierre DUPONT	Jurilovca (125)
Andrei DUȚU	Târcov (80),
Jeni EFIMOV	Isaccea (32), Slava Rusă (72),
Georgeta EL SUSI	Radovanu (62),
Edmond-Silviu-Iulian ENE	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Crețuleasca (161), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),
Daniel Lucian ENE	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Nufăru (47),
Irina ENE	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Crețuleasca (161),
Sergiu Constantin ENEA	Tăcuta (152),
EVA Reka-Orsolya	Gheorghieni (25), Lăzarea (38), Toplița (153),
FABIAN Istvan	Turda (85),
Gruia FAZECAȘ	Gheorghieni (25), Lăzarea (38),
Smaranda FĂRNOAGĂ	Pietroasa Mică (58),
Cristinel FĂNTÂNEANU	Tărtăria (79),
FERENCZI Márton	Cluj-Napoca (108),
Manuel FIEDLER	Jac (34),
Kathryn FITZIMMONS	Peștera (54),
Eduard FÎSCĂ	Cotmeana (109),
Alexandra FLOAREA	Gheorghieni (25),
Cristian FLOCA	Unip (87),
Codruț FLOREA	Cotmeana (109),
Gelu FLOREA	Grădiștea de Munte (28), Ocoliușu Mic (48),
Mihai FLOREA	Bucșani (6), Luncavița (39), Mila 23 (43), Sultana (74), Vădastra (89), Vitânești (91),
Cristian FLORESCU	Alba Iulia (94), Alba Iulia (95),
Florin FODOREAN	Turda (85),
Barbara FRITZSCH	Lăpuș (37),

Alin FRÎNCULEASA	Câmpina (106), Mălăieștii de Jos (40), Sfârleanca (70),
Beatrice FRUNZĂ	Secu (141),
Mihai FURNICĂ	Jurilovca (125),
Alexandru GAFINCU	Tăcuta (152),
Corneliu GAIU	Ciceu-Corabia (15), Ilișua (31),
Emilian GAMUREAC	Pantelimonu de Sus (53),
Anca GANCIU	Stelnica (73),
Iulian GANCIU	Istria (33),
Silviu GANIA	Tăcuta (152),
Daniel GARVĂN	Bodeștii de Jos (3), Gârcina (24), Piatra Neamț (135), Poduri (60), Șoimeni (77),
Ivan GATSOV	Pietrele (57)
Sabine GAUDZINSKI-WINDHEUSER	Peștera (54),
Elena-Florentina GAVRILĂ	București (101), București (102), Pantelimon (133),
Alexandra GĂVAN	Lăzarea (38),
Dumitru GEORGE	Hârșova (30),
Adrian GEORGESCU	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Cristian (162), Cristian (163), Cristian (164),
Cristina GEORGESCU	Pietrele (57),
Ștefan GEORGESCU	Valu lui Traian (175),
Alexandra GHENGHEA	Buzești (160),
Gabriela GHEORGHIU	Grădiștea de Munte (28), Ocolîșu Mic (48),
Petre GHERGHE	Corabia (17)
Dorian GHIMAN	Bozânta Mică (5),
Robert GINDELE	Medieșu Aurit (42),
Florin GOGĂLTAN	Gheorghieni (25), Lăzarea (38), Sântana (68), Toplița (153),
Andrei GONCIAR	Racoșu de Jos (61),
Florin GREC	Cluj-Napoca (108),
Laurențiu GRIGORAȘ	Pietroasa Mică (58),
Nina GRIGORE	Gherghița (26), Mănăstirea Suzana (127),
Aurelia GROSU	Vădastra (89),
Adina GUȚU	Jurilovca (125),
Octavian GUȚU	Pâclișa (134),
Max GUY	Jurilovca (125)
Shelby HAGGERTY	Jurilovca (125)
Constantin HAITĂ	Bordușani (4), Bucșani (6), Hârșova (29), Iepurești (123), Luncavița (39), Mila 23 (43), Vițănești (91),
Ana HAMAT	Jupa (35),
Ulrich HAMBACH	Peștera (54),
Hope HANCOX	Zăvoi (93)

Svend HANSEN	Pietrele (57),
Anthony F. HARDING	Figa (22),
HÁGÓ Attila Nándor	Pecica (168),
George HÂNCEANU	Piatra Neamț (135),
Simona Maria HERLEA	Capidava (7),
Andrei HEROIU	Șoimuș (171), Valu lui Traian (175),
Franz HERZIG	Lăpuș (37),
Ștefan HONCU	Slava Rusă (72),
Cătălin HRIBAN	Iași (122),
Vera HUBENSACK	Lăpuș (37),
Jean Jacques HUBLIN	Peștera (54),
Thomas HULEUX	Vădastra (89),
Pavel HUSZARIK	Turda (85)
Arina HUȘLEAG	Ruginoasa (66), Scânteia (69),
Cezar IACOB	Jurilovca (125),
Daniel-Cristian IACOB	Pâclișa (134),
Mihaela IACOB	Jurilovca (125), Slava Rusă (72),
Daniela IAMANDI	Ohaba Ponor (49), Piatra Neamț (56), Șinca Nouă (145), Unip (87),
Ionuț IANCU	Curtea de Argeș (112),
Eugen IAROSLAVSCHI	Grădiștea de Munte (28),
Diana IEGAR	Pecica (168), Satu Mare (140), Turulung (147),
Ana Lucreția IGNAT	Gheorghieni (25), Lăzarea (38),
Ioan IGNAT	Costâna (150),
Theodor Aurelian IGNAT	București (99), București (102), Pantelimon (133), Sultana (74),
Sorin IGNĂTESCU	Costâna (150),
Ana ILIE	Hârșova (29), Iepurești (123),
Costel ILIE	Bursucani (104), Negrileşti (132),
Constantin INEL	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157),
Mihaela Maria ION	Simeria Veche (170), Șoimuș (172), Uroi (174),
Nicoleta ION	Cotmeana (109),
Mihai IONESCU	Pantelimonu de Sus (53),
Mihai Severus IONESCU	Adamclisi (1),
Nicolae Alexandru IONESCU	Adamclisi (1),
George-Adrian IORDĂCHESCU	Gheorghieni (25), Lăzarea (38),
Sergiu IOSIPESCU	Curtea de Argeș (112),
Radu IOVIȚĂ	Peștera (54),
Luciana IRIMUȘ	Șoimuș (171),
Lăcrămioara Elena ISTINA	Fulgeriș (117),

Cami Manuela ISTRATE	Pietroasa Mică (58),
Iulian IVAN	Cotmeana (109),
Gabriel IZDRĂILĂ	Alba Iulia (94), Alba Iulia (95), Dopca (113), Făgăraș (115), Feleacu (116), Moșna (131),
Mateusz JAEGER	Lăpuș (37),
Francis JARDINE	Jurilovca (125)
Vitalie JOSANU	Secu (141),
Gabriel JUGĂNARU	Galați (118), Telița (83), Telița (84),
Carol KACSÓ	Lăpuș (37),
KATONA Istvan	Pâclișa (134),
KATÓCZ Zoltán	Lăzarea (38),
Valerii KAVRUK	Figa (22), Șoimeni (77),
Marvin KAY	Pietrele (57)
KÁDAS Zoltán	Căuaș (10), Pecica (168), Satu Mare (140), Turulung (147),
KIRÁLY József	Cluj-Napoca (108),
Margarete KIRCHMAYR	Lăpuș (37),
KISS Timea	Cluj-Napoca (108),
Florian KLIMSCHA	Pietrele (57)
Raluca KOGĂLNICEANU	Iepurești (123), Radovanu (62),
Zsuzsanna KOPECZNY	Timișoara (146),
Ute KOPRIVC	Pietrele (57)
Nicușor KORCH	Pâclișa (134),
Antoine KOSTEK	Vădastra (89),
KOSZA Antal	Gheorghieni (25),
Thomas KROL	Jurilovca (125)
LACZKÓ Nándor	Lăzarea (38),
Laetitia LAQUAY	Stelnică (73),
Marius LASCU	Valu lui Traian (175),
Anna LAYTNER	Jurilovca (125)
Ciprian Cătălin LAZANU	Tăcuta (152),
Cornelia-Magda LAZAROVICI	Petreștii de Jos (55), Ruginoasa (66), Scânteia (69),
Gheorghe LAZAROVICI	Petreștii de Jos (55), Ruginoasa (66), Șoimeni (77),
Cătălin Alexandru LAZĂR	Crețuleasca (161), Sultana (74),
Vlad-Andrei LĂZĂRESCU	Gheorghieni (25), Giarmata (166), Giarmata (167), Jac (34), Lăzarea (38),
Pascal LEBOUTEILLER	Jurilovca (125)
Marian-Adrian LIE	Gheorghieni (25), Lăzarea (38), Toplița (153),
Maria LITYŃSKA-ZAJAČ	Cheia (14), Năvodari (46),
Sabin Adrian LUCA	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Cristian (162), Cristian (163), Cristian (164), Tărtăria (79), Turdaș (173),

Angela LUMEZEANU	Cluj-Napoca (108),
Liviu LUNGU	Pantelimonu de Sus (53), Valu lui Traian (175),
Vasilica LUNGU	Jurilovca (125),
Amanda MAC KINNON	Jurilovca (125),
Florin MACOVEIU	Piatra Neamț (135),
Damaris MAILAT	Pâclișa (134),
Michel MAILLE	Luncavița (39),
Nicoleta MAN	Călugăreni (8),
Georgiana MANASE	Pâclișa (134),
Tudor MANDACHE	Gheorghieni (25), Șoimuș (171),
Cristian Dumitru MANEA	Drobeta-Turnu Severin (114),
Antoni Tudor MARC	Simeria Veche (170), Șoimuș (171), Uroi (174),
Ersilia MARCU	Drobeta-Turnu Severin (114),
Felix MARCU	Sarmizegetusa (67),
Daniela MARCU ISTRATE	Alba Iulia (94), Alba Iulia (95), Dopca (113), Făgăraș (115), Feleacu (116), Moșna (131),
Ioana MARCHIȘ	Medieșu Aurit (42),
George G. MARINESCU	Ciceu-Corabia (15), Fântânele (21), Țigău (86),
Liviu MARTA	Căuaș (10), Pecica (168),
Florentina MARȚIȘ	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Cristian (162), Cristian (163), Cristian (164),
Răzvan MATEESCU	Grădiștea de Munte (28), Ocoliuș Mic (48),
Alexandru MATEI	Silvașu de Jos (71),
Cosmin MATEI	Jupa (36),
Gheorghe MATEI	Giurgeni (27), Stelnica (73),
Sebastian MATEI	Pietroasa Mică (58), Târcov (80),
Florian MATEI-POPESCU	Câmpulung (11),
Adela MATEȘ	Figa (22), Șoimeni (77),
Karin MAURER	Istria (33),
Chirs MAZEY	Racoșu de Jos (61),
Andrei MĂGUREANU	București (100), București (101), București (102), Târgșoru Vechi (81), Vadu Săpat (88),
Despina MĂGUREANU	București (102),
Gheorghe MĂNUCU-ADAMEȘTEANU	București (99), București (100), București (101), București (102), București (103), Pantelimon (133),
Alina MĂRĂȘESCU	Jurilovca (125),
Monica MĂRGĂRIT	Iepurești (123),
Horia MĂRGINEAN	Pâclișa (134),
Monica MĂRGINEANU-CÂRSTOIU	Isaccea (32), Istria (33),
Mihai MĂRTIȘCĂ	Pâclișa (134),
Liviu MĂRUIA	Unip (87),

Shannon MC PHERRON	Peștera (54),
Aurel MELNICIUC	Ripiceni (151),
Beata MENESI	Căuaș (10),
Lucian MERCEA	Sântana (68),
Vicu MERLAN	Armășeni (96), Crețești (111),
Carola METZNER-NEBELSICK	Lăpuș (37),
Dorel MICLE	Unip (87),
Cristian MICU	Luncavița (39), Mila 23 (43),
Simona MICU	Jurilovca (125),
Natalia MIDVICH	Buzești (160), Slava Rusă (72),
Daniela MIHAL	București (98), Giurgeni (27), Hârșova (30),
George MIHAL	Hotărani (121),
Florin MIHAIL	Luncavița (39), Mila 23 (43),
Lucrețiu MIHĂILESCU-BÂRLIBA	Slava Rusă (72),
Bogdan MINEA	Iași (122), Secu (141),
Aisha MIR	Vădastra (89),
Pavel MIREA	Buzești (160),
Florina Cristina MITROI	București (100), București (101), București (102), Pantelimon (133),
Octavian MITROI	Pantelimonu de Sus (53), Valu lui Traian (175),
Marian MOCANU	Casimcea (105), Slava Rusă (72),
Katia MOLDOVEANU	Vitânești (91),
Robert MOLNAR	Pâclișa (134),
Dan MONAH	Poduri (60),
Alexandru MORINTZ	Iepurești (123), Radovanu (62),
Roxana MORTEANU	Târcov (80),
Ion MOTZOI-CHICIDEANU	Cârlomănești (12),
Bogdan MUNTEANU	Tăcuta (152),
Claudiu-Iuliu MUNTEANU	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Cristian (162), Cristian (163), Cristian (164),
Florentin MUNTEANU	Capidava (7),
Lucian MUNTEANU	Iași (122), Slava Rusă (72),
Roxana MUNTEANU	Bodeștii de Jos (3), Gârcina (24), Piatra Neamț (135), Poduri (60), Șoimeni (77),
George MURĂTOREANU	Sita Buzăului (143),
Lucian MUREȘAN	Murighiol (45),
Victor MUREȘAN	Pâclișa (134),
Silvia MUSTAȚĂ	Jac (34),
Alina MUȘAT	Adamclisi (1), București (102), Jurilovca (125), Pantelimon (133),
Vlad NADĂ	Slava Rusă (72),

NAGY Szabolcs	Cluj-Napoca (108),
Irina NASTASI	Albești (2), Istria (33),
Gheorghe Vasile NATEA	Petreștii de Jos (55), Tărtăria (79), Turdaș (173),
Alexandru NĂLBITORU	Radovanu (62),
Laurențiu NEAGOE	Adamclisi (1)
Marin Iulian NEAGOE	Drobeta-Turnu Severin (114),
Oana Minodora NEAGOE	Drobeta-Turnu Severin (114),
Alina NEAGU	Slava Rusă (72),
Cătălina Mihaela NEAGU	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Crețuleasca (161), Gelmar (165), Pricaz (169), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),
<u>George NEAGU</u>	Șoimuș (171),
Marian NEAGU	Crăsanii de Jos (18),
Louis D. NEBELSICK	Lăpuș (37),
Petranka NEDELICHEVA	Pietrele (57)
Alina NEDELEA	Cotmeana (109),
Decebal NEDU	Slava Rusă (72),
Reinder NEEF	Pietrele (57)
Octav NEGREA	Câmpina (106), Mălăieștii de Jos (40),
Dimitrie NEGREI	Zăvoi (93),
Eduard Marius NEMETH	Vărădia (90),
Mircea NEGRU	Hotărani (121),
Irina NEMETI	Turda (85),
Sorin NEMETI	Turda (85),
Cristian NESTORESCU	București (101), București (102), Pantelimon (133),
Tiberiu NICA	Mălăieștii de Jos (40),
Dorin NICOLA	Bodeștii de Jos (3), Piatra Neamț (135), Poduri (60),
Constantin NICOLAE	Hârșova (30),
Lavinia Georgiana NICOLAE	Jurilovca (125),
Mircea NICU	Bursucani (104), Negrilești (132),
Alexandru NICULESCU	Târgșoru Vechi (81), Vadu Săpat (88),
Bogdan Petru NICULICĂ	Valea Moldovei (154),
Cosmin NIȚĂ	Secu (141),
Loredana-Cristina NIȚĂ-BĂLĂȘESCU	Iepurești (123), Toplița (153),
Anca Sorina NIȚOI	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 4 (159), Cristian (162), Cristian (163),
Elena Cristina NIȚU	Ohaba Ponor (49), Piatra Neamț (56), Șinca Nouă (145),
Florina Maria NIȚU	Tărtăria (79), Turdaș (173),
Cătălin-Mircea NOPCEA	Pantelimonu de Sus (53),
Dirk NOWACKI	Pietrele (57),

George NUȚU	Murighiol (45), Slava Rusă (72),
NYÁRÁDI Zsolt	Lăzarea (38),
Sorin OANȚĂ-MARGHITU	Crețuleasca (161),
Ovidiu OARGĂ	Gârbova (120),
Cristian OLARIU	Murighiol (45),
Gelu OLOȘUTEAN	Cluj-Napoca (108),
Radu OLTEANU	Nufăru (47), Ostrov (52),
Ștefan OLTEANU	Gherghița (26),
Ovidiu ONAC	Medieșu Aurit (42),
Atalia ONIȚIU	Jupa (36),
Andrei OPAIȚ	Slava Rusă (72),
Coriolan Horațiu OPREAN	Giarmata (166), Giarmata (167), Jac (34), Moigrad-Porolisum (130),
Cătălina OPRIȘ	Pâclișa (134),
Ioan C. OPRIȘ	Capidava (7),
Vasile OPRIȘ	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Buzești (160), Crețuleasca (161), Sultana (74),
Nicoleta OPRIȘAN	Pâclișa (134),
Răzvan ORZA	Jurilovca (125),
Aleksandra OSIŃSKA	Lăpuș (37),
Vasile PALAGHIE	Petreștii de Jos (55), Tărtăria (79), Turdaș (173),
Marin PANAIT	Mironești (44),
Florina PANAIT BÎRZESCU	Istria (33),
Adriana PANAIT	Adamclisi (1), București (102), Garvăn (23),
PANCZEL Szilamer	Călugăreni (8),
Stănică PANDREA	Găvani (119), Însurăței (124), Râmnicelu (64),
Răzvan PANTELIMON	Cheia (14),
Ghiorghe PAPUC	Pantelimonu de Sus (53),
Dorel PARASCHIV	Casimcea (105), Slava Rusă (72),
Eugen Marius PARASCHIV-GRIGORE	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), Garvăn (23), Gelmar (165), Ostrov (51), Pricaz (169), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),
Ioana PARASCHIV-GRIGORE	Crețuleasca (161), Garvăn (23), Gelmar (165), Ostrov (51), Pricaz (169), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),
Valentin Aurel PARNIC	Bordușani (4), Galați (118), Sultana (74),
Nicolae Cătălin PĂTROI	Drobeta-Turnu Severin (20),
Dragoș PÂRCĂLABU	Cârlomănești (12),
Marinela PENEȘ	Drajna de Sus (19), Gherghița (26),
Adriana PESCARU	Ocolîșu Mic (48),
Eugen PESCARU	Ocolîșu Mic (48),
Radu PETCU	Șoimuș (171), Valu lui Traian (175),
Răzvan PETCU	Șoimuș (171), Valu lui Traian (175),

Alexandru PETCULESCU	Peștera (54),
Liviu PETCULESCU	Râșnov (65),
Constantin C. PETOLESCU	Câmpulung (11),
Paul-Ioan PETRIC	Gheorghieni (25), Lăzarea (38),
Valentin PIFTOR	Slava Rusă (72),
Zeno Karl PINTER	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Capidava (7), Tărtăria (79),
PIROSKA Eszter	Cluj-Napoca (108),
Ioan PISO	Sarmizegetusa (67),
Radu PITIȘ	Vitânești (91),
Mariana PÎSLARU	Turda (85),
Tiberiu PLĂCINTĂ	Slava Rusă (72),
Răzvan PLEDERER	Adamclisi (1),
Darren POLTORAK	Râșnov (65),
Anca POP	Cluj-Napoca (108), Gheorghieni (25),
Dan POP	Bozânta Mică (5),
Horea Dionisiu POP	Jac (34), Moigrad-Porolissum (129), Moigrad-Porolissum (130), Porț (136), Șimleu Silvaniei (75), Șimleu Silvaniei (76), Șimleu Silvaniei (144), Zalău (149),
Elek POPA	București (102), Cheia (14), Năvodari (46),
Traian POPA	Mironești (44),
Raluca Iuliana POPESCU	București (99), București (100), București (101), București (102),
Răzvan POPESCU-MIRCENI	Pantelimon (133), Năvodari (46),
Dragomir Nicolae POPOVICI	Bordușani (4), Hârșova (29),
Sabin POPOVICI	Vădastra (89),
PORTIK Zsolt	Lăzarea (38),
Łukasz POSZPIESNY	Lăpuș (37),
Tiberiu POTĂRNICHE	Capidava (7), Pantelimonu de Sus (53), Valu lui Traian (175),
Michael PRANGE	Pietrele (57),
Bianca PREDĂ	Câmpina (106), Mălăieștii de Jos (40), Sfârleanca (70),
Constantin PREOTEASA	Poduri (60),
T. D. PRICE	Pietrele (57),
Emanoil PRIPON	Zalău (148),
Dănuț PRISECARU	Șoimuș (171),
Paul Luca PUPEZĂ	Cluj-Napoca (108), Grădiștea de Munte (28), Ocolîșu Mic (48),
Adriana RADU	Cotmeana (109),
Alexandru RADU	Sita Buzăului (143),
Claudia RADU	Gheorghieni (25), Jurilovca (125), Lăzarea (38),
Laurențiu RADU	Isaccea (32),
Valentin RADU	Bordușani (4), București (102), Cheia (14), Giurgeni (27), Hârșova (29), Luncavița (39), Mila 23 (43), Năvodari (46), Vitânești (91),

Bernard RANDOIN	Hârșova (29),
Alexandru RAȚIU	Capidava (7), Crețuleasca (161), Sfârleanca (70),
Monica RĂCHIȘAN	Gheorghieni (25), Lăzarea (38),
Alexandru RĂDULESCU	Timișoara (146),
Violeta RĂILEANU	Slava Rusă (72),
Simona REGEP	Jupa (36),
Agathe REINGRUBER	Pietrele (57),
Elena RENȚEA	Stelnică (73),
Simone REUSS	Lăpuș (37),
Nicolae-Cătălin RIȘCUȚA	Șoimuș (171),
Kenneth RITCHIE	Pietrele (57),
Flavius ROAITĂ	Vitânești (91),
Carmen ROGOBETE	Jurilovca (125),
Octavian ROGOZEA	Ohaba Ponor (49), Piatra Neamț (56), Șinca Nouă (145),
Cristian Constantin ROMAN	Petreștii de Jos (55), Silvașu de Jos (71),
Gheorghe ROMANESCU	Isaccea (32),
Ingrid ROSIGNOL	Jurilovca (125)
Cătălina ROTARU	Costâna (150)
Alexander RUBEL	Slava Rusă (72),
Vlad RUMEGA	Șoimuș (171),
Gabriel RUSTOIU	Pâclișa (134), Tărtăria (79),
Adrian Andrei RUSU	Râșnov (138), Rupea (139), Târgu Mureș (82),
Iulia RUSU	Pâclișa (134),
Vera RUSU	Jurilovca (125),
Paul SALOMEIA	Armășeni (96), Crețești (111),
Andra SAMSON	Crețuleasca (161), Nufăru (47),
Ciprian SANDU	București (98),
Ioan SASU	Pâclișa (134),
Victor SAVA	Sântana (68), Turdaș (173),
Mihaela SAVU	Lăzarea (38),
Dorin SÂRBU	Buzești (160), Târgșoru Vechi (81),
Gerald SCHAUS	Jurilovca (125)
Cristian SCHUSTER	Buzești (160), Iepurești (123), Mironești (44), Radovanu (62),
Florin SFRENGEU	Căuaș (10),
Francis SHAW	Zăvoi (93)
Anișoara SION	Capidava (7),
Valeriu SÎRBU	Crăsanii de Jos (18), Găvani (119), Însurăței (124), Pietroasa Mică (58), Racoșu de Jos (61), Târcov (80), Telița (83), Telița (84),

Adrian SOCACI	Cluj-Napoca (108),
Andrei SOFICARU	București (102), Câmpina (106), Cheia (14), Năvodari (46), Slava Rusă (72),
Loredana Ștefania SOLCANU	Scânteia (69),
SOÓS Zoltán	Târgu Mureș (82),
Daniel SPÂNU	Pietrele (57),
Sorina SPÎNU	Pâclișa (134),
Andrei STAMATE	Cotmeana (109),
Simina STANC	Slava Rusă (72),
Ioan STANCIU	Bozânta Mică (5),
Andrei STAVILĂ	Unip (87),
Gabriel Ion STĂICUȚ	Pietroasele (59), Râmnicu Sărat (137),
Aurel STĂNICĂ	Isaccea (32), Nufăru (47),
Adrian STĂNILĂ	Cotmeana (109), Curtea de Argeș (112),
Mihai STÎNGĂ	Drobeta-Turnu Severin (114),
Gabriel STOIAN	Capidava (7),
Nicolae STOICA	Cotmeana (109),
Onoriu STOICA	Corabia (17)
Marius STREINU	Adamclisi (1), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 1 (156), Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 2 (157), București (102), Jurilovca (125),
Veit STÜRMER	Jac (34),
Cosmin Ioan SUCIU	Cristian (162), Cristian (163), Cristian (164), Tărtăria (79), Turdaș (173),
Liliana SUCIU	Grădiștea de Munte (28),
Zsolt SZEKELY	Racoșu de Jos (61),
SZÉKELY Noémi	Cluj-Napoca (108),
Bartłomiej SZMONIEWSKI	Cheia (14), Năvodari (46),
SZÓCS Peter Levente	Satu Mare (140), Turulung (147),
Diana Maria SZTANCS	Piatra Neamț (56), Șoimeni (77), Unip (87),
Iulian ȘCHIOPU	Făgăraș (115),
Laura ȘENDREA	Crețuleasca (161),
Done ȘERBĂNESCU	Căscioarele (9), Radovanu (62),
Zamfir ȘOMCUTEAN	Bozânta Mică (5),
Constantin ȘOVA	Oltina (50), Valu lui Traian (175),
Cristian ȘTEFAN	Crăsanii de Jos (18), Telița (83), Telița (84),
Dan ȘTEFAN	Crăsanii de Jos (18), Figa (22), Moigrad-Porolissum (130), Poduri (60), Telița (83), Telița (84),
Magdalena ȘTEFAN-DUȚESCU	Figa (22), Telița (83), Telița (84),
Alis ȘTEFĂNESCU	Crețuleasca (161), Șoimuș (171),
Diana ȘTEFĂNESCU	Cheia (14),
Radu ȘTEFĂNESCU	Ohaba Ponor (49), Piatra Neamț (56), Racoșu de Jos (61), Șinca Nouă (145),

Maria ȘTIRBU	Ruginoasa (66),
Christina ȘTIRBULESCU	Ostrov (51),
Cristina TALMAȚCHI	Hârșova (30), Oltina (50), Pantelimonu de Sus (53), Valu lui Traian (175),
Gabriel TALMAȚCHI	Pantelimonu de Sus (53), Valu lui Traian (175),
Dumitru Gheorghe TAMBA	Jac (34),
Florin TĂNASIE	Silvașu de Jos (71),
Felix Adrian TENCARIU	Tăcuta (152),
Eugen Silviu TEODOR	Medieșu Aurit (42),
Ligia TEODOR	Ruginoasa (66), Scânteia (69),
Raluca TEODORESCU	Tărtăria (79), Turdaș (173),
Carol TERTECI	Radovanu (62),
Oliver THIEL	Lăpuș (37),
Sarah TIMMINS	Jurilovca (125),
Călin TIMOC	Jupa (36),
Sorin TINCU	Petreștii de Jos (55), Turdaș (173),
Oana TODA	Rupea (139),
Meda TODERAȘ	București (102), Pietrele (57), Vădastra (89),
George TOMEGEA	Pâclișa (134),
Florin George TOPOLEANU	Drajna de Sus (19), Galați (118), Isaccea (32), Jurilovca (125), Murighiol (45),
Ion TORCICĂ	Buzești (160), Vitănești (91),
Gabriela TRANDAFIR	Jurilovca (125),
Marian TRANDAFIR	Căuaș (10),
Ștefan TRÂMBACIU	Cotmeana (109),
Alina TRIF	Bucșani (6),
George TROHANI	Târcov (80),
Marian TUDORAN	Bucșani (6),
Anamaria TUDORIE	Cristian (162), Tărtăria (79), Turdaș (173),
Alain TUFFREAU	Vădastra (89),
Ciprian TURICĂ	Slava Rusă (72),
Ion TUȚULESCU	Radovanu (62),
Katherine TYKA	Jurilovca (125),
Alexandra ȚÂRLEA	Istria (33),
Ovidiu ȚENȚEA	Crețuleasca (161), Sarmizegetusa (67), Sfârleanca (70),
Senica ȚURCANU	Ruginoasa (66), Scânteia (69),
Cristian ȚUȚU	Toplița (153),
Costin-Daniel ȚUȚUIANU	Simeria Veche (170), Șoimuș (172), Uroi (174),
Florica URDAȘ	Pâclișa (134),
Claudia URDUZIA	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Capidava (7), Sibiu (143),
Adrian URSUȚIU	Giarmata (166), Giarmata (167),

Lucian UȚĂ	Bodeștii de Jos (3), Piatra Neamț (135),
Tilmann VACHTA	Pietrele (57)
Dan Lucian VAIDA	Fântânele (21), Țigău (86),
Rada VARGA	Sarmizegetusa (67),
Mihai VASILE	Autostrada Orăștie-Sibiu, lot 3 (158), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),
Sandu Gabriel VASILE	Crețuleasca (161), Luncavița (39), Sultana (74),
Dan VASILESCU	Șoimuș (171), Valu lui Traian (175),
Ștefan VASILIȚĂ	Corabia (17), Istria (33),
Mădălin-Cornel VĂLEANU	Iași (122),
Mirela VERNESCU	Găvani (119), Însurăței (124), Râmnicelu (64),
Elena VIERU	Costâna (150), Tăcuta (152),
Camelia-Maria VINTILĂ	București (99), București (100), București (102), București (103),
Cristian VIRAG	Pecica (168),
Marius VÎRTIC	Pâclișa (134),
Florin VLAD	Bordușani (4), Crășanii de Jos (18), Giurgeni (27),
Maria VLĂDUȚIU	Pâclișa (134),
Decebal VLEJA	Crețuleasca (161), Gelmar (165), Pricaz (169), Varianta de ocolire Deva-Orăștie (155),
Adrian VOICU	Cotmeana (109),
Mădălina VOICU	Sultana (74),
Valentina-Mihaela VOINEA	Cheia (14), Năvodari (46),
Andreea VORNICU	Ripiceni (151), Tăcuta (152),
Măriuca-Diana VORNICU	Ripiceni (151), Tăcuta (152),
Alexandru VULPE	Pietrele (57),
Joachim WAHL	Pietrele (57),
Keighley WASENCZUK	Zăvoi (93)
Olivier WELLER	Gârcina (24),
Daniel WOOD	Zăvoi (93)
Jürgen WUNDERLICH	Pietrele (57),
Mihail ZAHARIADE	Drajna de Sus (19), Murighiol (45),
Radu ZĂGREANU	Figa (22),
Theodor ZĂVĂLAȘI	Adamclisi (1),
Steve ZĂUNER	Pietrele (57),
Vlad Vintilă ZIRRA	Cârlomănești (12), Peștera (54),

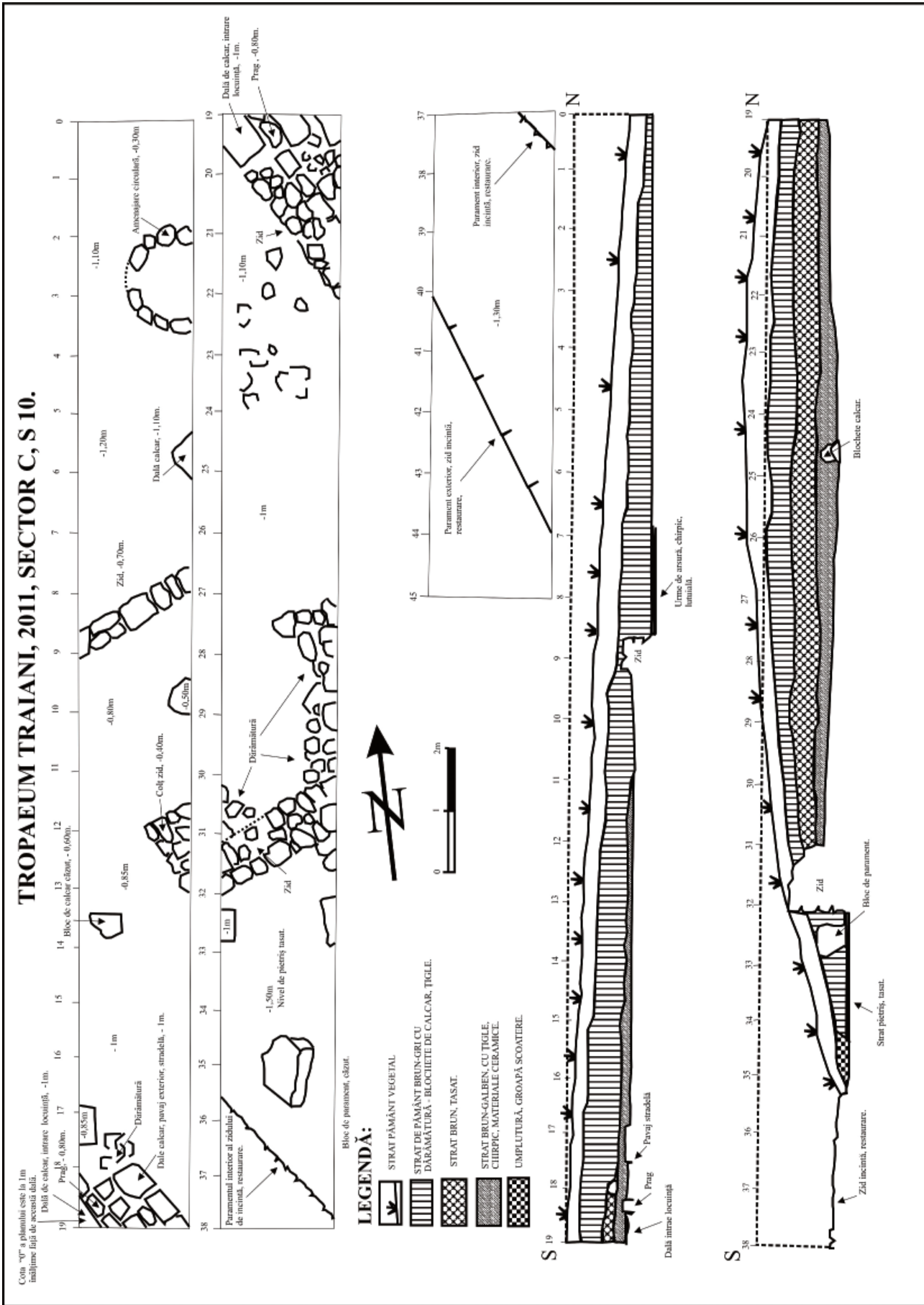

PLANȘE

1 - ADAMCLISI - jud. CT - Tropaeum Traiani - c1 - Secțiunea S 11. Vedere spre est. Intrarea spre nord a edificiului A 9 cu stradela pavată.

1-ADAMCLISI - jud. CT - Tropaeum Traiani - c1 - S 10 - profil și grund

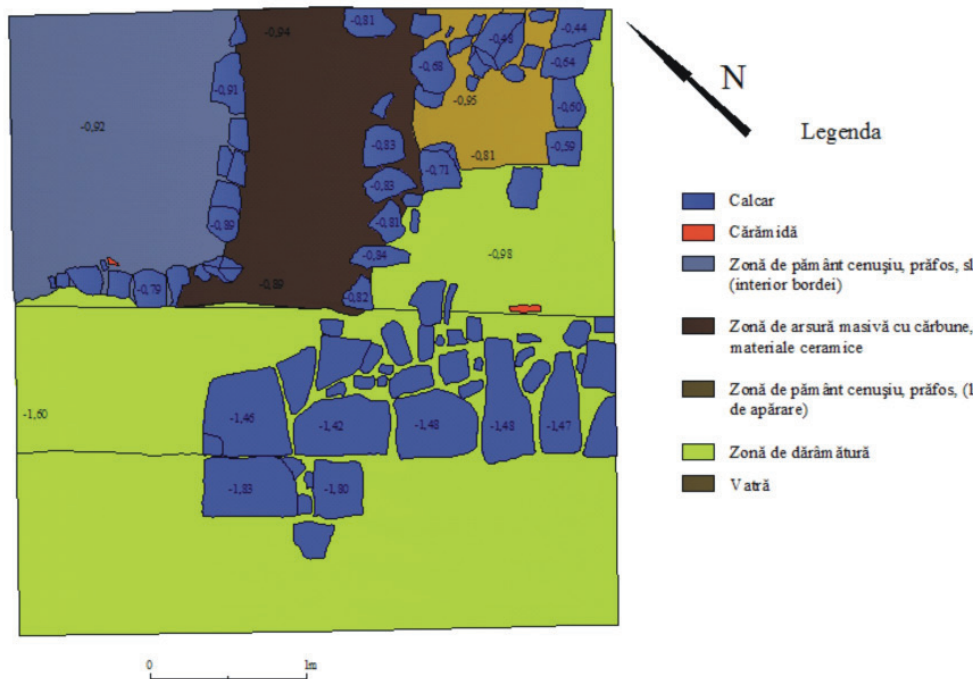
Carourile 52 și 45 (în prim plan); 53 și 46 (plan secund).

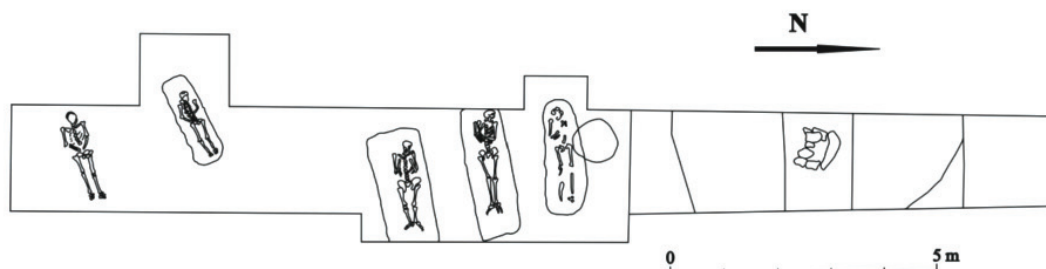
SA,c.59 și 52; locuința L₆.

2 - ALBESTI - jud. CT - Cetate - c1

Pl. 5.1-2. Sector III și *via principalis*. Caroul R-S 71, vedere generală; grundriss

Capidava *Extra muros* X. Platoul B. S1

1. 17. 1. Sector X *extra muros*. Situația săpăturilor din sectorul X *extra muros* (2010) de la care a pornit cercetarea din 2011; 2. Plan al extinderii S1 de pe platoul B în 2011.

8 - CĂLUGARENI - jud. MS - c1 - S2 - Ceramică

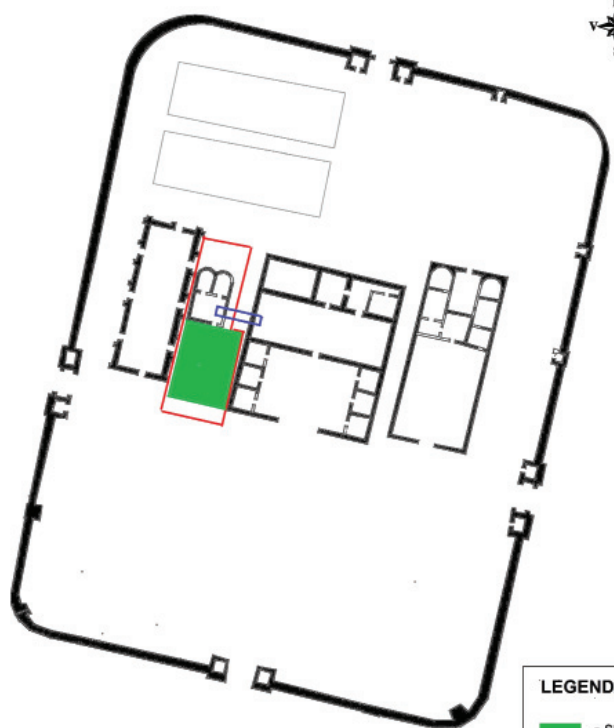

8 - CĂLUGARENI - jud. MS - c1 - S2 - Fântână

Carte: seria 2010
Sistem de proiecție: "WGS84/UTM"
Sistem de coordonate: "Natura 2000"
Escala: 1:500
An: 1990

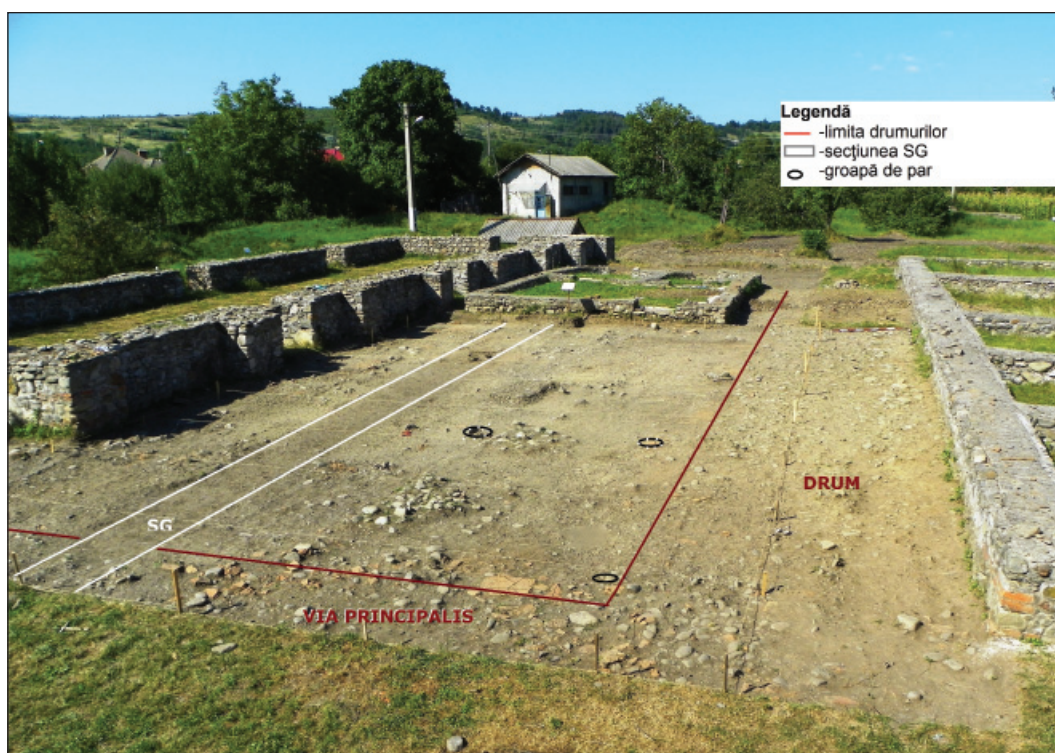
Proiect: PLAN TOPOGRAFIC CASTRU ROMAN
Scara: 1:500
Sistem de coordonate: "Natura 2000"
Escala: 1:500
An: 1990

LEGENDĂ

- - suprafața deschisă în campania 2010
- - limita până la care a fost extinsă suprafața în 2011
- - secțiunea trasată între principia și clădirea cu hipocaustum

11 - CÂMPULUNG - jud. AG - Jidova - c1

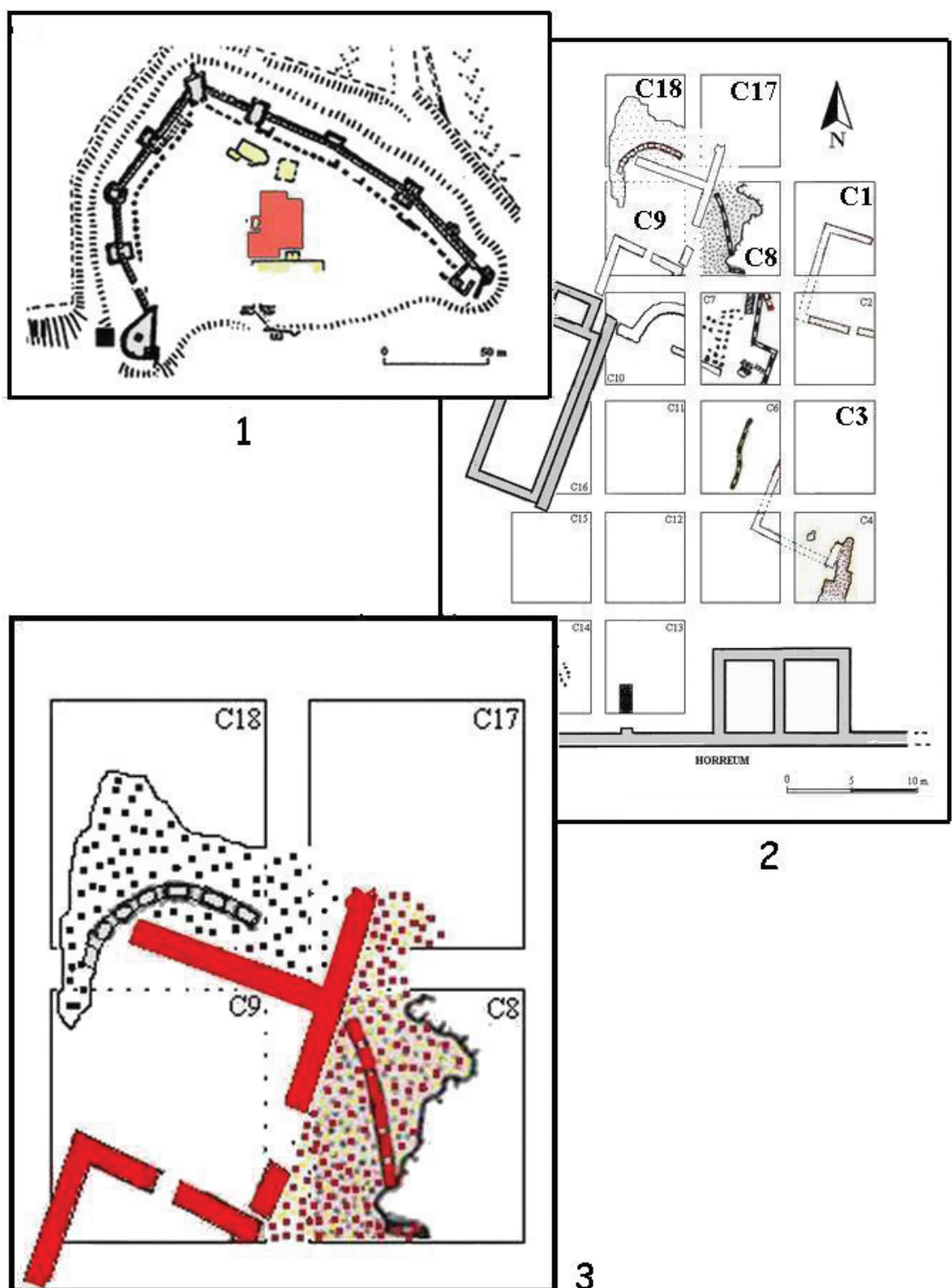
11 - CÂMPULUNG - jud. AG - Jidova - c1

Pl. 5 - Cheia, Peștera X (Craniilor), secțiunea S.III: 1 - 5 imagini de ansamblu; 6 - 7 profilul magistral.

PLANSA I

- 17 - CORABIA - jud. OT - Sucidava - c1
1. Amplasamentul zonei investigate în interiorul cetății;
  2. Amplasamentul casetelor cercetate în actuala campanie;
  3. Planul pavajului și construcției descoperite în casele C8-C9.

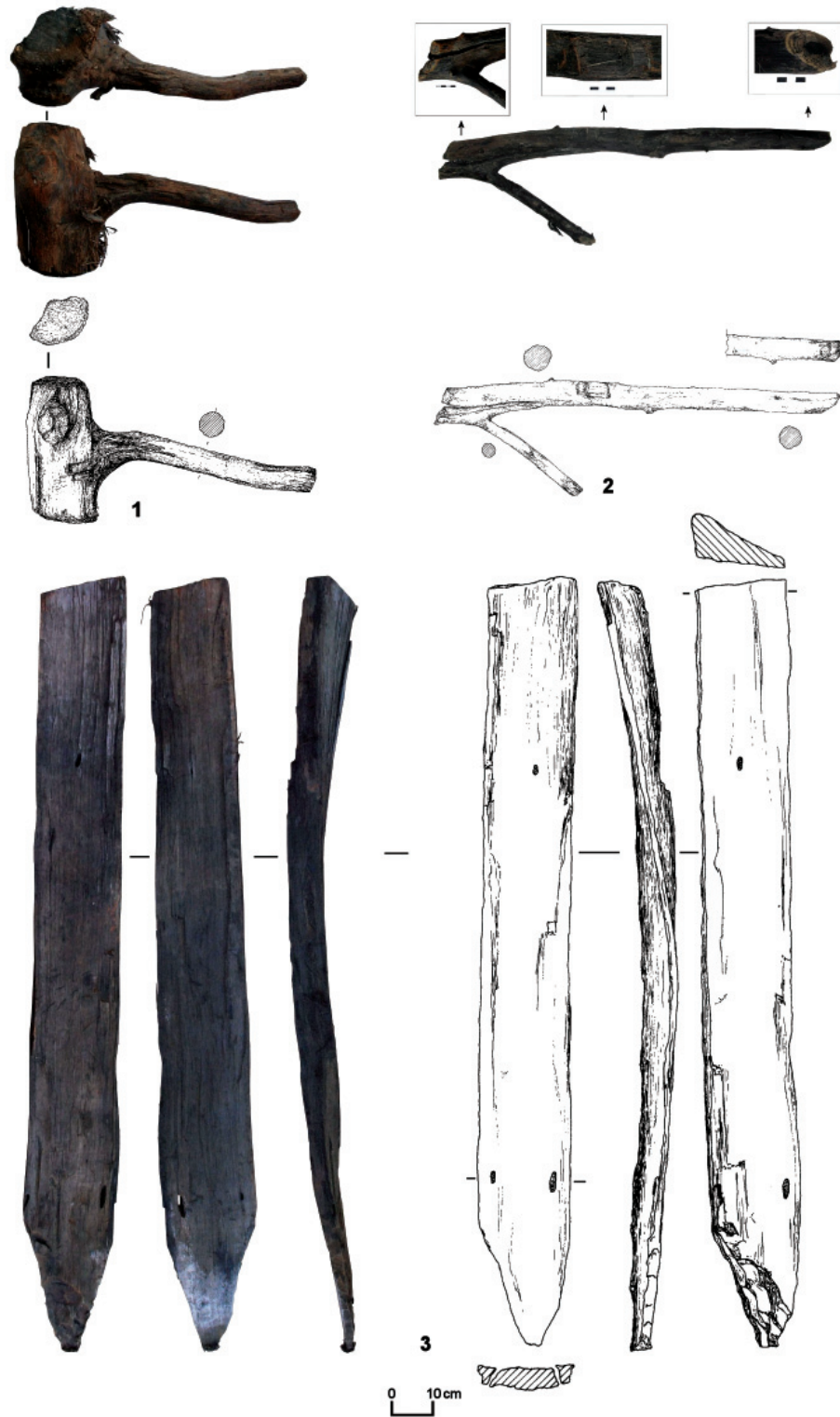

Pl.5

Piscul Crăsani - campania arheologică 2011
Sec II-I a.Chr. 1-6 Fragmente de vase getice

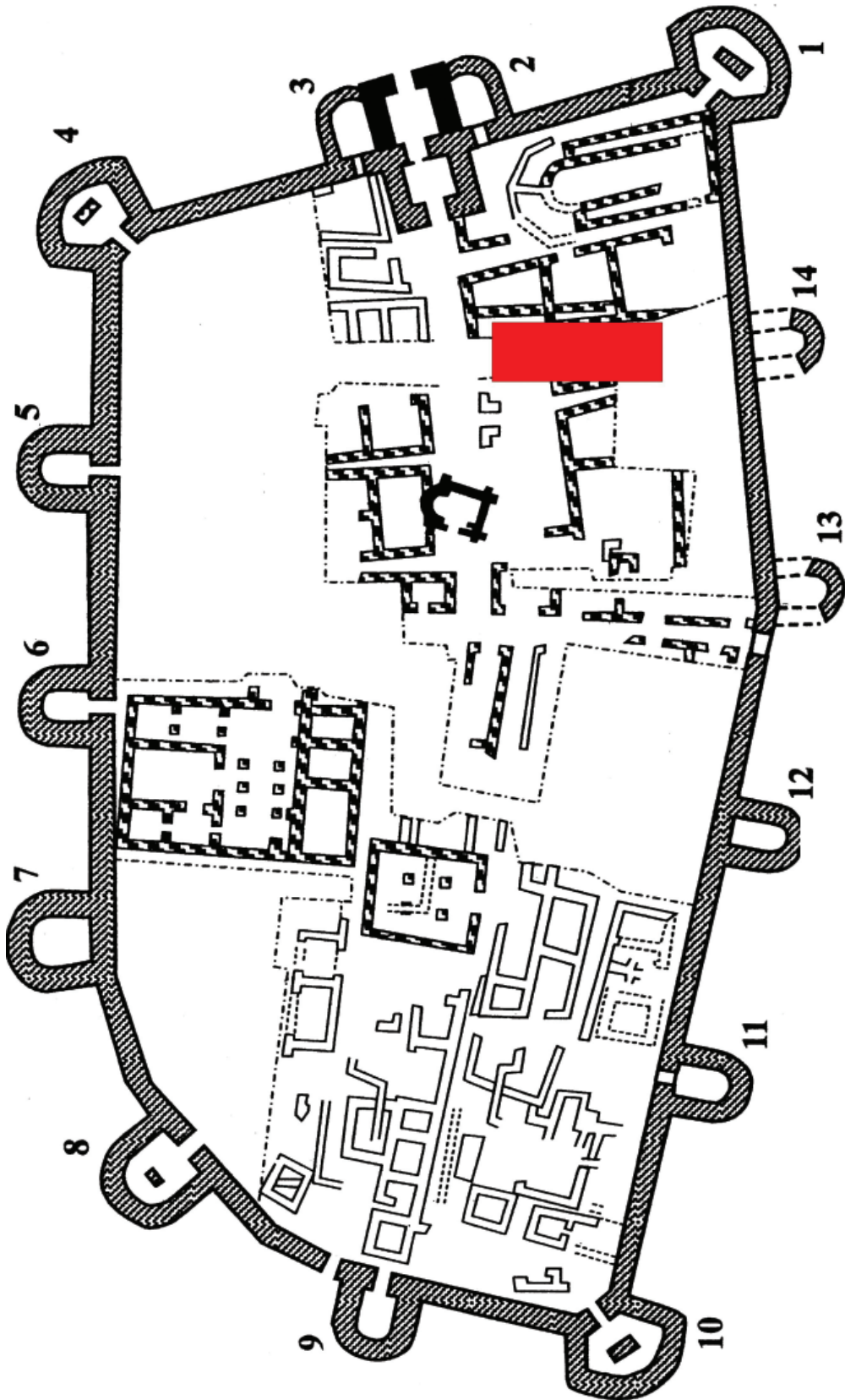
18 - CRĂȘANII DE JOS - jud. IL - Piscu Crăsani - c1 - Piscul Crăsani 2011. Ceramică
neolitică, cultura Bolintineanu

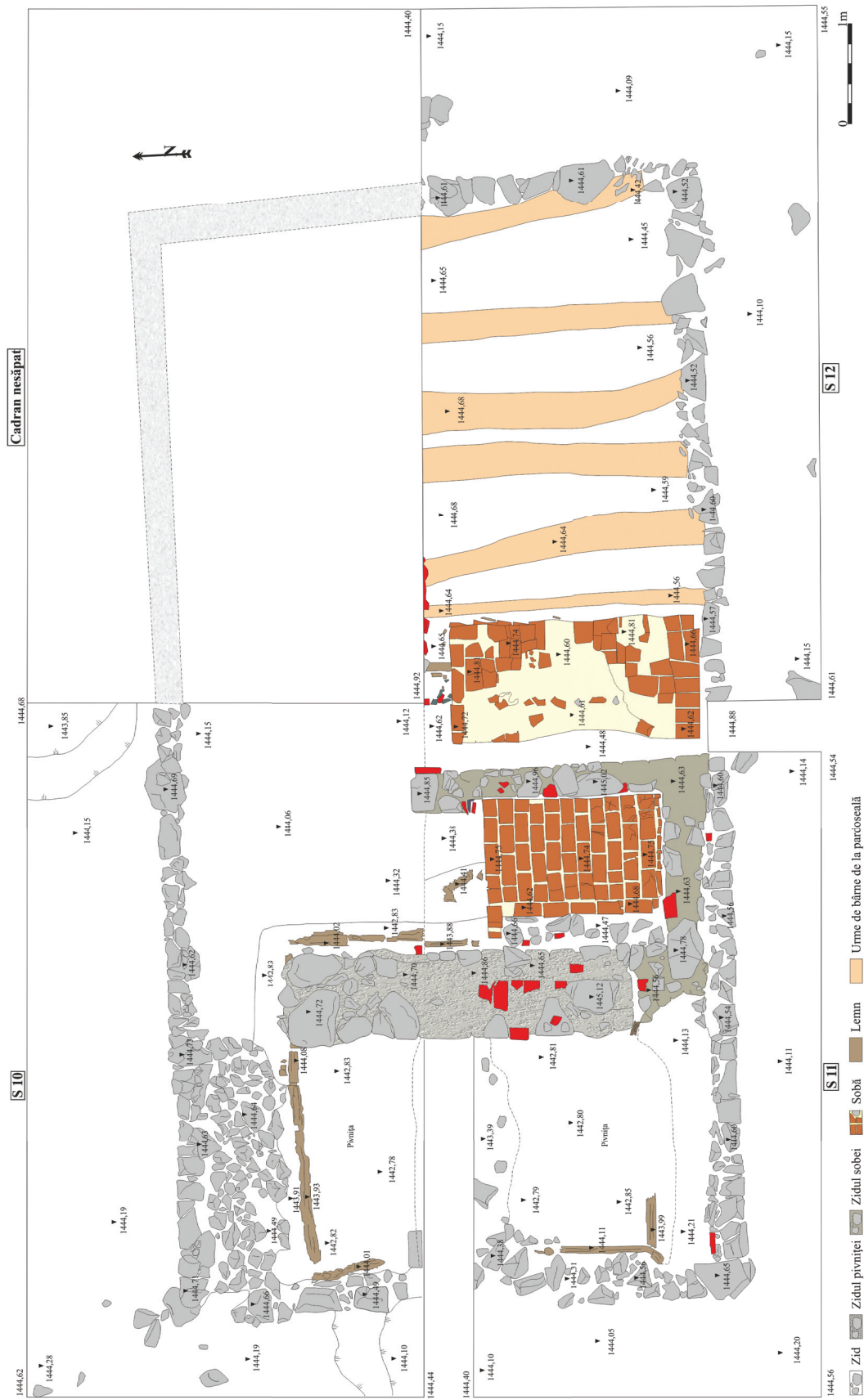
22 - FIGA - jud. BN - Băile Figa - c1 - Piese din lemn descoperite în 2011

- 1 - Ciocan din lemn
- 2 - Cârlig din lemn
- 3 - Scândură din gardul masiv

Zona din dreptul turnului 14 unde au fost efectuate săpăturile arheologice în toamna anului 2011

23 - GÂRVAN - jud. TL - Dinogetia - c1

Planșa 2. Gheorghieni. Vama Pricске. Planul general al secțiunii 10, 11 și 12.

25 - GHEORGHIENI - jud. HR - Pricске - c1 - Gheorghieni. Vama Pricске: Planul general al S 10, 11 și 12

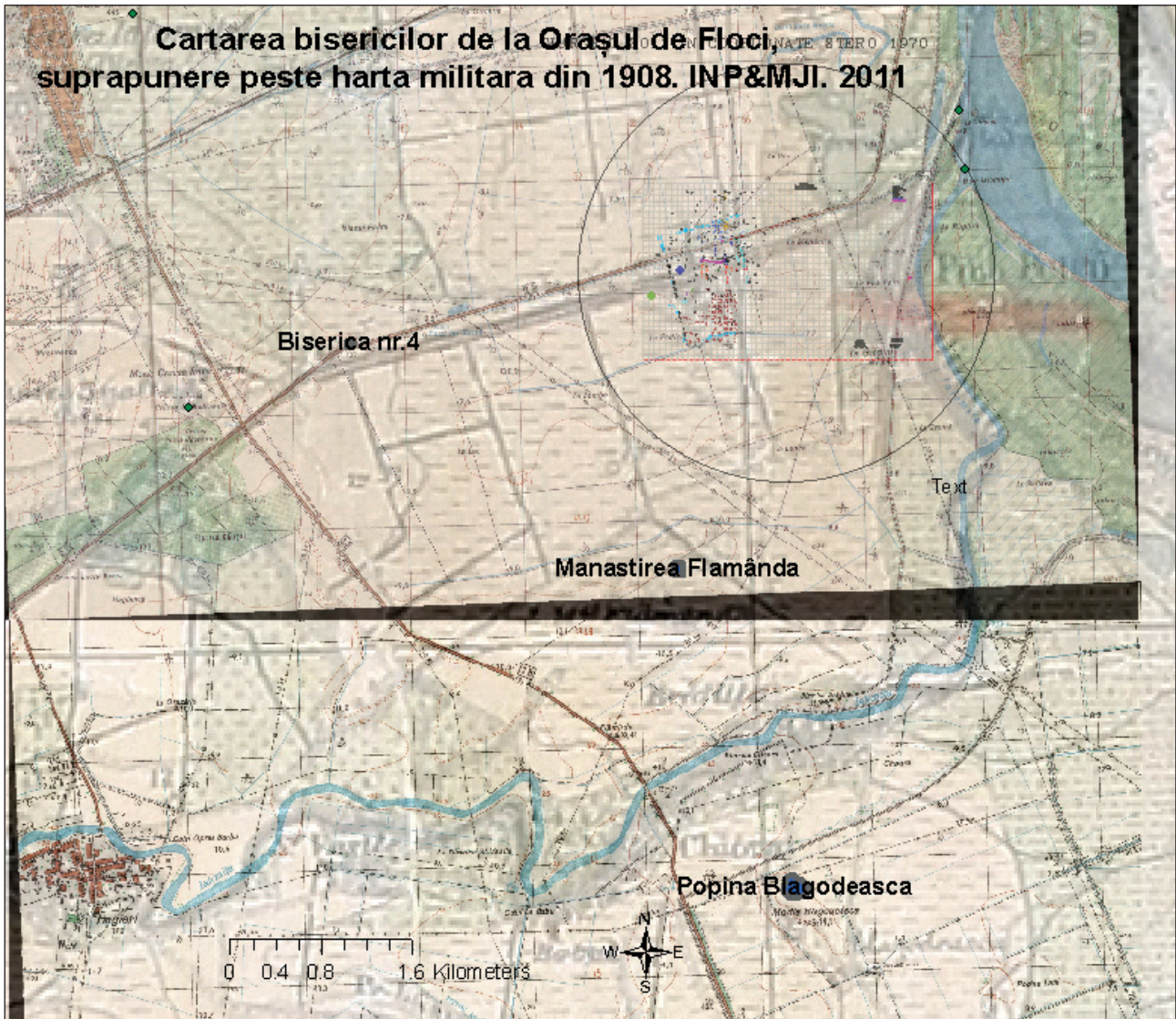

fig. 3 - Cartarea bisericilor de la Orașul de Floci, suprapunere peste harta militară din 1908, INP&MJI, 2011.

27 - GIURGENI - jud. IL - Orașul de Floci - imagini din timpul cercetarilor arheologice.campania 2011

28 - GRĂDIȘTEA DE MUNTE - jud. HD - Sarmizegetusa Regia - c1 - SII / 2011 – aspecte din timpul săpăturii

30 - HÂRȘOVA - jud. CT - Carsium_ - c1 - Interiorul turnulu

30 - HÂRȘOVA - jud. CT - Carsium - c1 - Fragmente ceramice de pe nivelul pavajului 2

a.

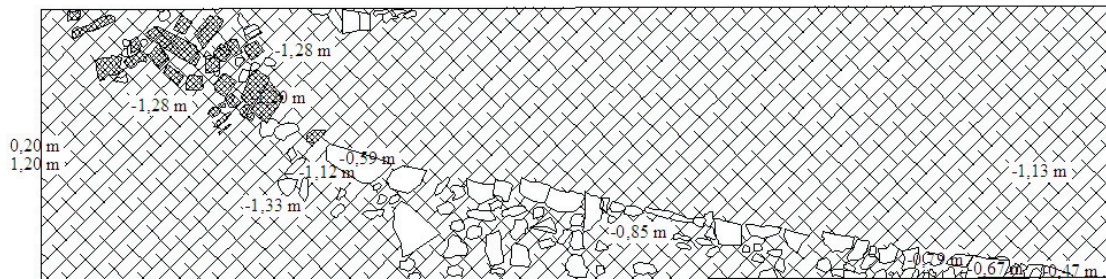
b.

32 - ISACCEA - jud. TL - Noviodunum - c1 - Cuptor – a. Sola; b. Prefurnium

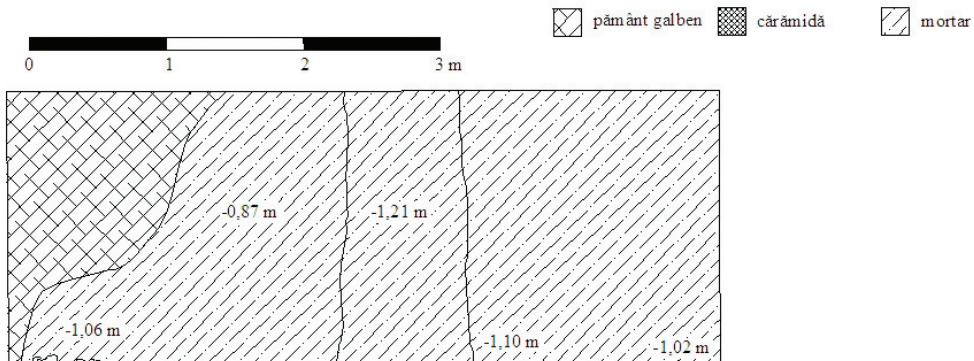

33 - ISTRIA - jud. CT - Histria - c1 - Basilica Pârvan

Histria 2011, Sector Sud, S3C, grund parțial (18-31 m), scara 1:20.

33 - ISTRIA - jud. CT - Histria - c1 - S3C grund final

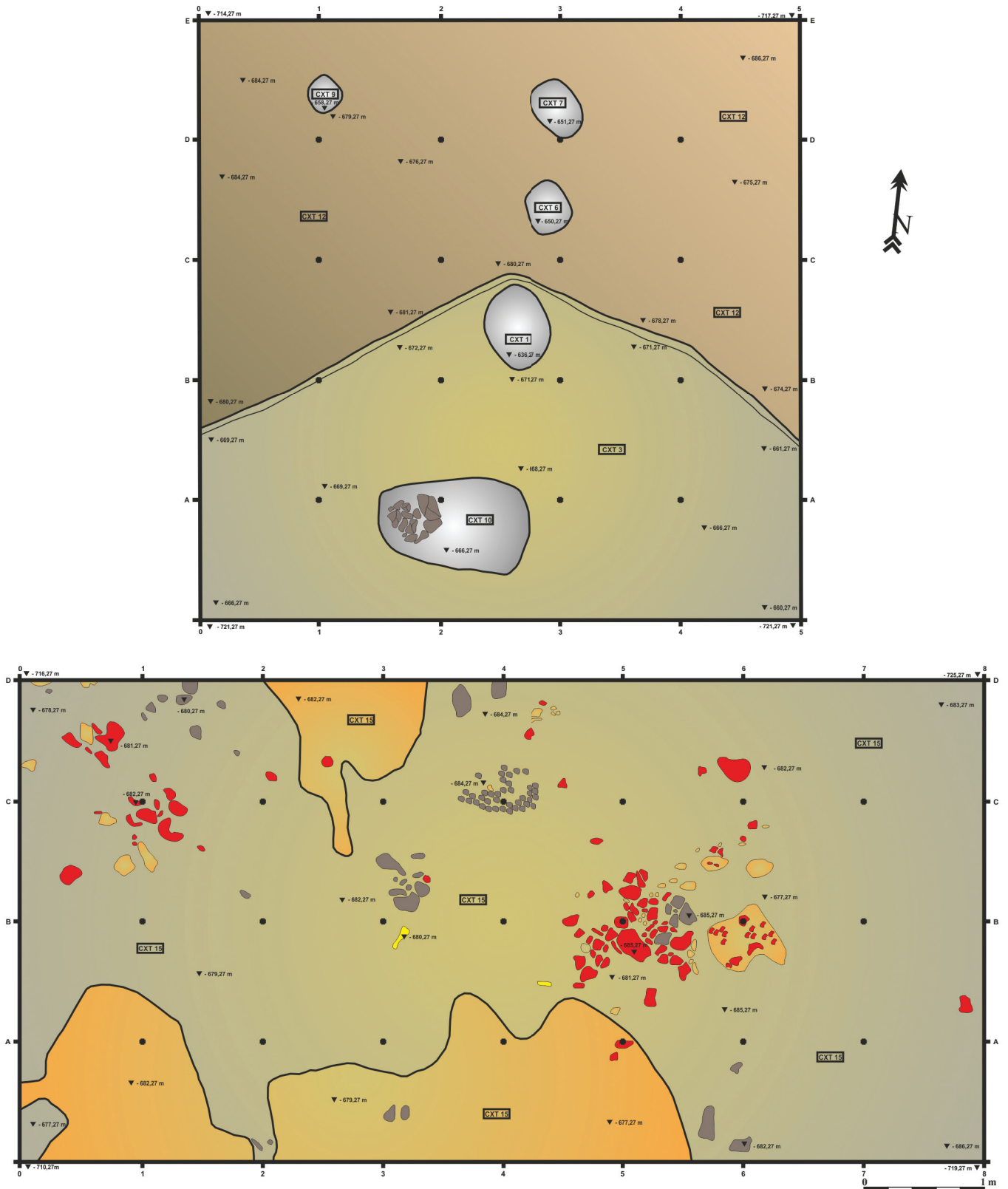

34 - JAC - jud. SJ - Porolissum - c1 - Bastionul de curtină de pe latura de nord

34 - JAC - jud. SJ - Porolissum - c1 - Partea nordică a clădirii C3 la finalul săpăturilor

Planșa 1. Lăzarea. Castelul Lázár-Bastion S.A. S1-2. Grundul locuinței

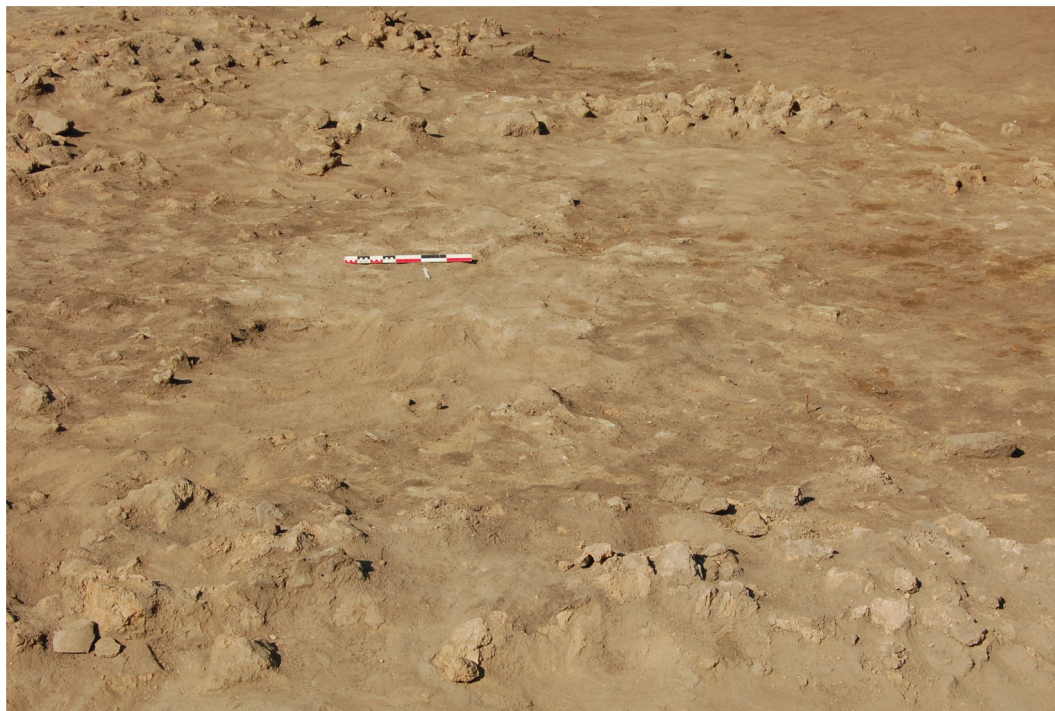
38 - LAZĂREA - jud. HR - Castelul Lazăr - c1

39 - LUNCAVIȚA - jud. TL - Cetatuia - c1

39 - LUNCAVIȚA - jud. TL - Cetatua - c1

1

2

40 - MĂLĂIEȘTII DE JOS - jud. PH - La Mornel - c1 - locuința 6, imagini din timpul cercetărilor

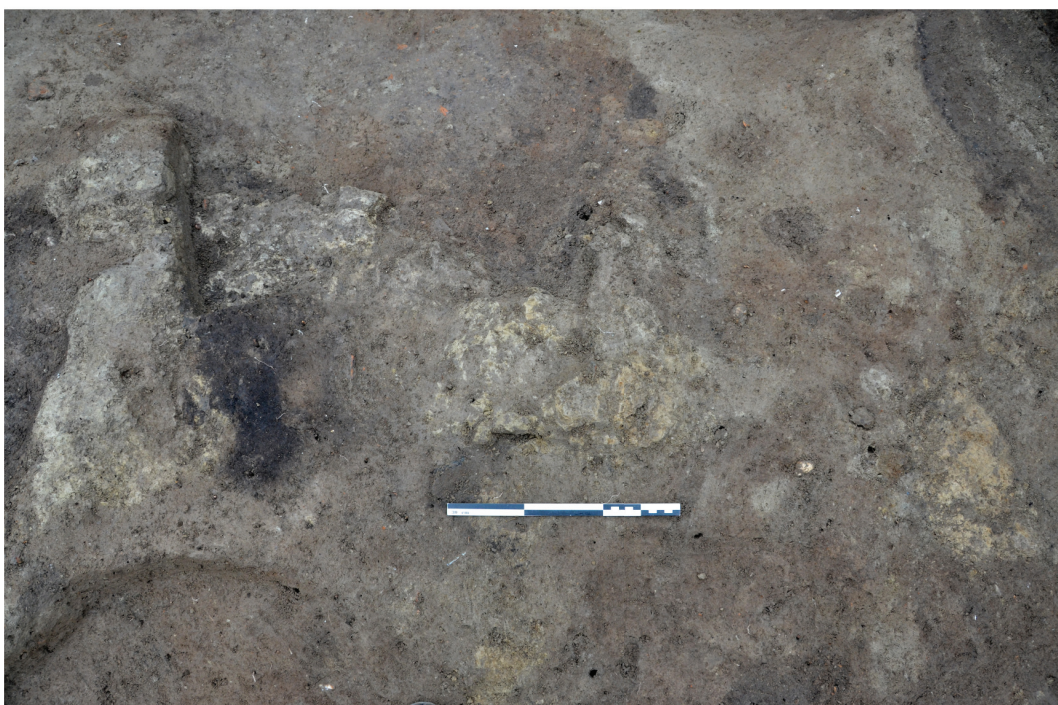
1

2

43 - MILA 23 - jud. TL - Taraschina - c1

PI. II. Aspecte din timpul cercetărilor

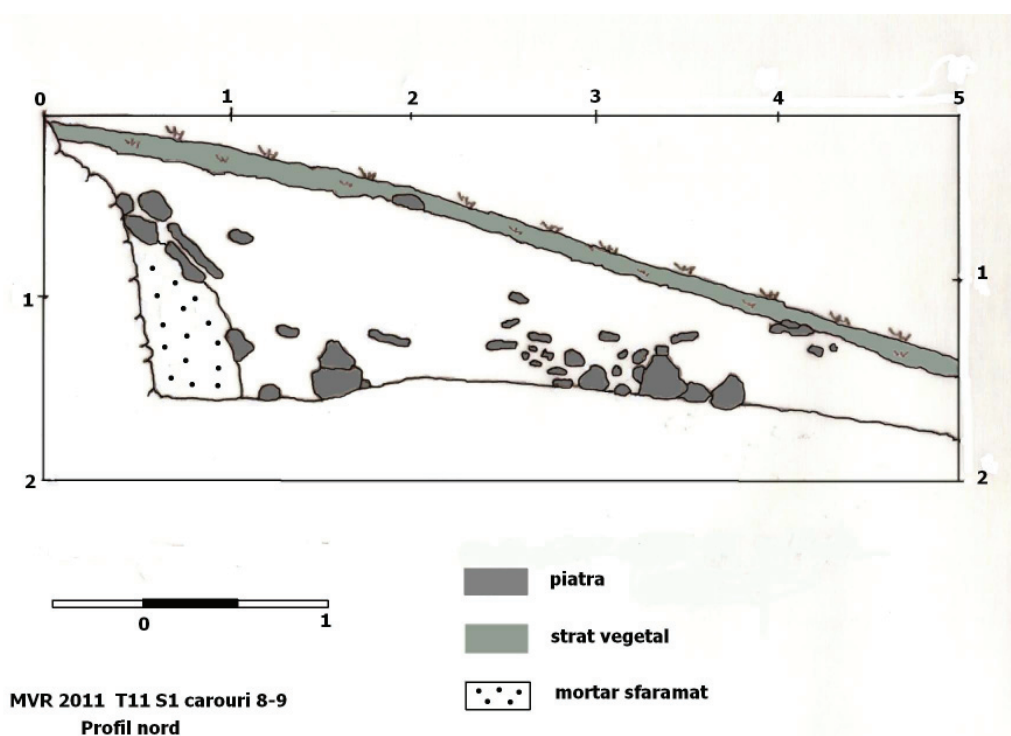
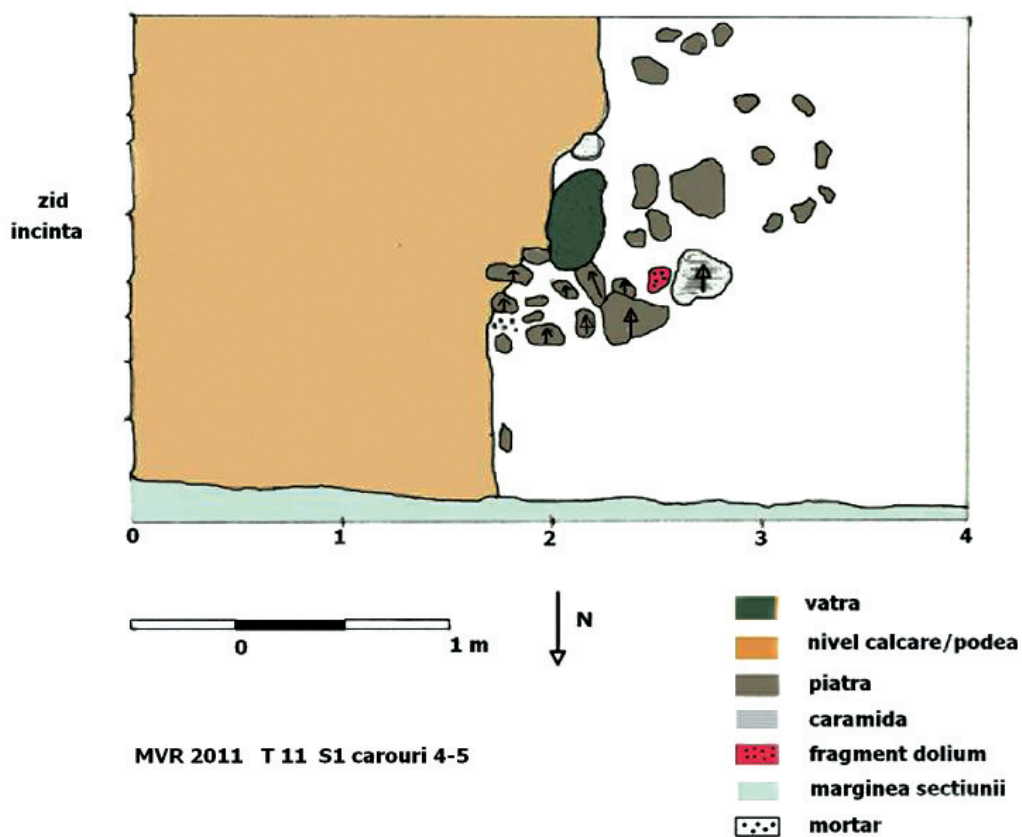
43 - MILA 23 - jud. TL - Taraschina - c1

Pl. III. Aspecte din timpul cercetărilor

43 - MILA 23 - jud. TL - Taraschina - c1

45 - MURIGHIOL - jud. TL - HALMYRIS - c1

46 - NĂVODARI - jud. CT - Insula La Ostrov - c1 - vatra circulară

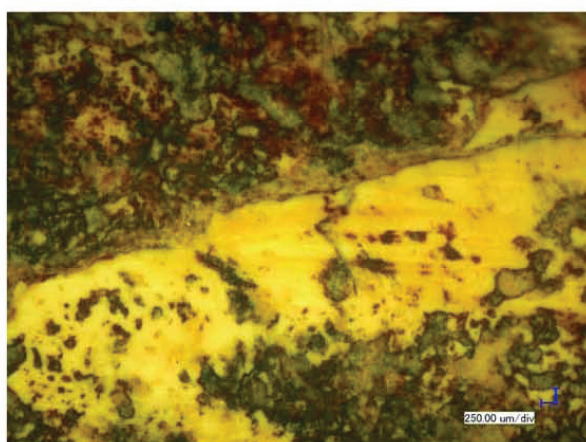
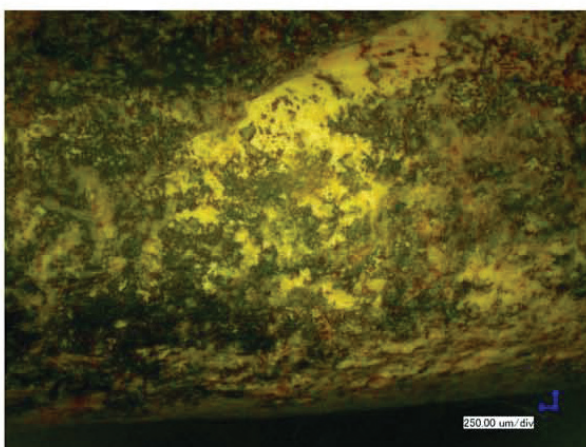
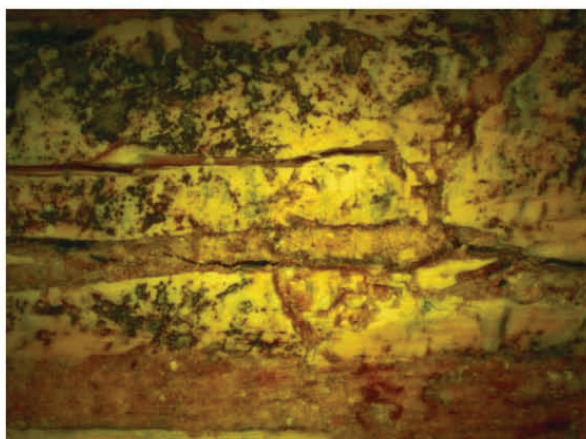

48 - OCOLIȘU MIC - jud. HD - Blidaru - c1 - Turnul La Vămi – imagine de ansamblu

48 - OCOLIȘU MIC - jud. HD - Blidaru - c1 - SI / 2011 – aspect din timpul săpăturii

PNC/2010 1

56 - PIATRA NEAMȚ - jud. NT - Poiana Cireșului - c1 - Artefacte MDA - vederi microscopice - PNC 2011
- foto Corneliu Beldiman

57 - PIETRELE - jud. GR - c1 - Ceramica din neoliticul târziu

57 - PIETRELE - jud. GR - c1 - Figurină din marmură

Pl. I - Pietroasa Mică - *Gruiu Dării* - 1. Secțiunea 16 cu complexele 181, 187 și 188; 2. Secțiunea S17, profilul de NE cu gropile 175 și 176; 3. Amforă locală parțial întregibilă descoperită în complexul 175.

58 - PIETROASA MICA - jud. BZ - Gruiu Dării - c1

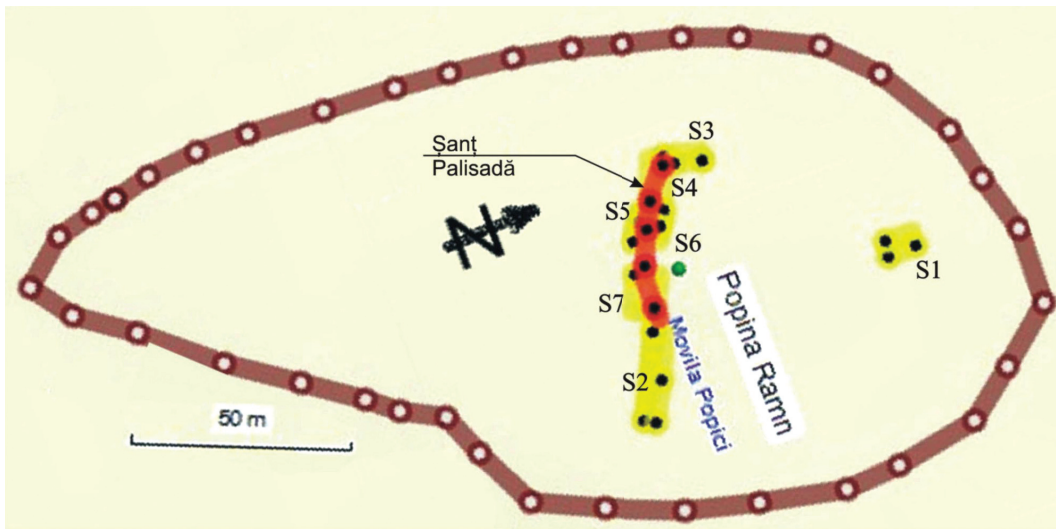
1

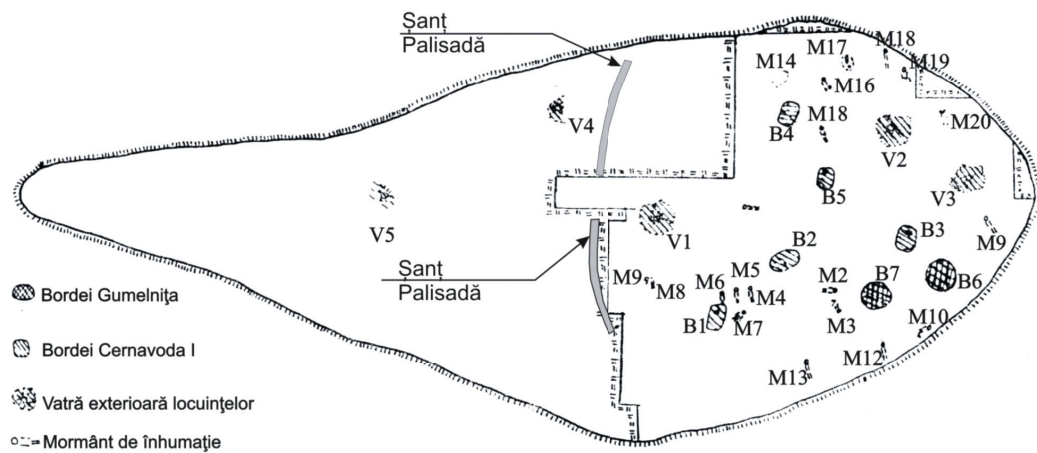
2

61 - RACOȘU DE JOS - jud. BV - Piatra Detunata - 1 - Complexul dacic din SII-2011, al cărui inventar a fost complet acoperit de pietre și de pereții incendiați la cucerirea romană. 2 - Vase dacice sparte pe loc din același complex, după înlăturarea peretelui incendiat și prăbușit peste ele.

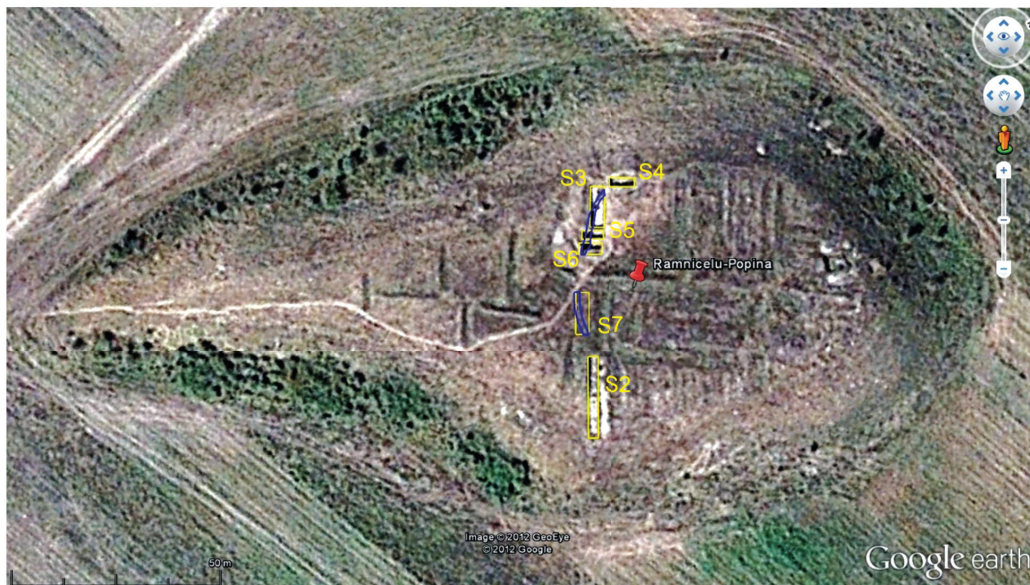

1

2

3

RÂMNICELU - "Popină"

1. Planul săpăturilor (GPS Garmin)
2. Planul complexelor (desen N. Harțușe)
3. Planul cercetărilor din perioada 2008 - 2011 (hartă satelitară)

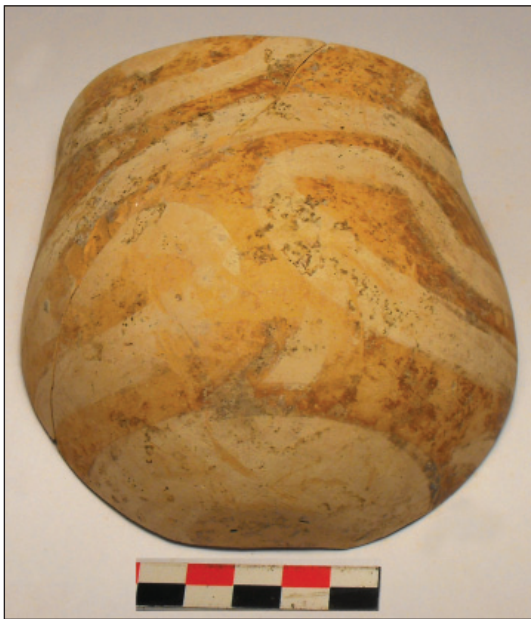

Fig. 1 - Cupa B5

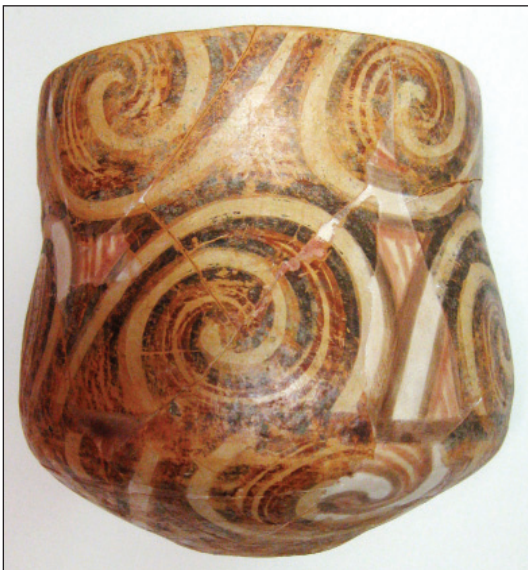
Fig. 2 - B5

Fig. 3 - B7 150 cm

Fig. 5 - Capac B8

69 - SCÂNTEIA - jud. IS

Fig. 1 - M. 392, 393, 394

Fig. 6 - M.398

73 - STELNICA - jud. IL - Grădiștea Mare

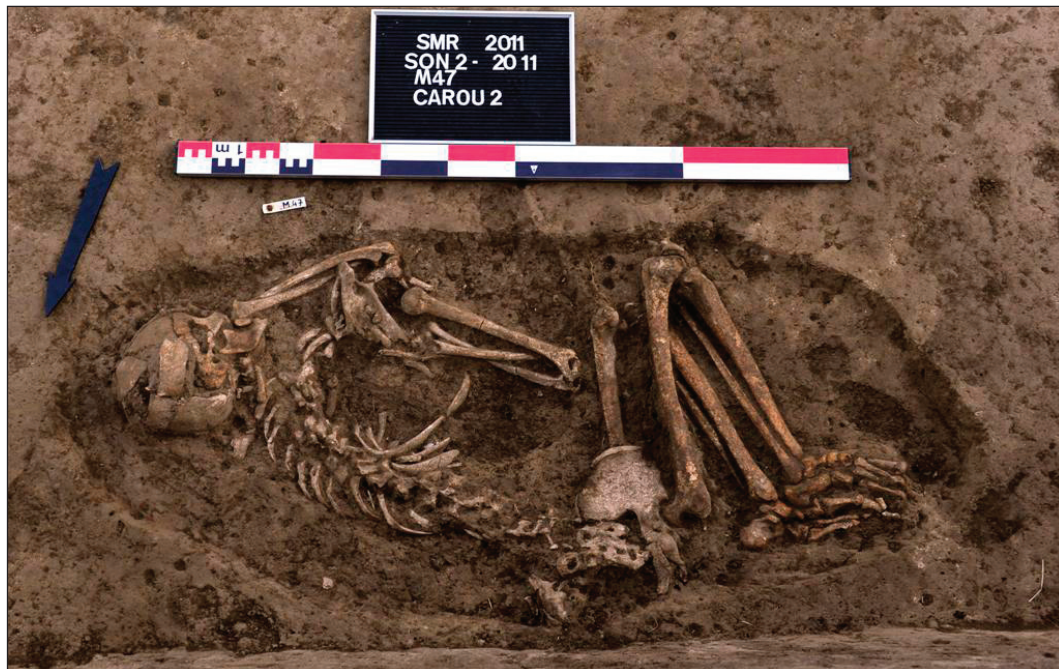

Fig. 2 - Mormântul M47

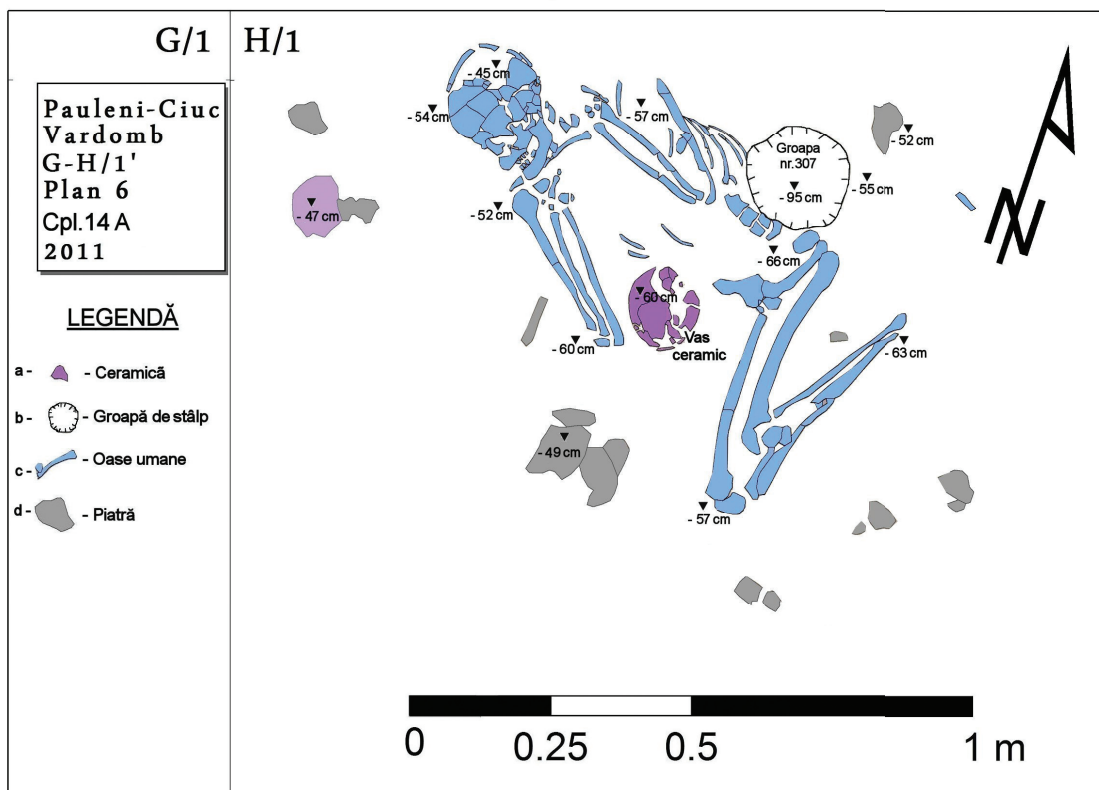
Fig. 3 - Mormântul M50

74 - SULTANA - jud. CL - Malu Roșu

1

2

77 - ȘOIMENI - jud. HR - Ciomortan

Figura A: Sectorul B. 1. Vedere generală dinspre Nord; 2-3 detalii

81 - TÂRGȘORU VECHI - jud. PH - La mănăstire

BC4 Casa 1

C36 - Osuarium

82 - TÂRGU MUREȘ - jud. MS - Cetate

a.

b.

c.

d.

e.

f.

g.

Edirlen, jud. Tulcea- S06/2011. a) vedere generală a secțiunii S06 dinspre nord (din interiorul fortificației); b-c) vederi generale ale secțiunii S06 dinspre sud (din exteriorul fortificației); d-e) profilul nord-estic; f-g) profilul sud-vestic.

Fig. 1 - S01/2011. Contubernia din cazarma III (cohors milliaria)

Fig. 2 - S05/2011. 3. S06/2011. Latura nordică a cazărmii cohorței milliaria

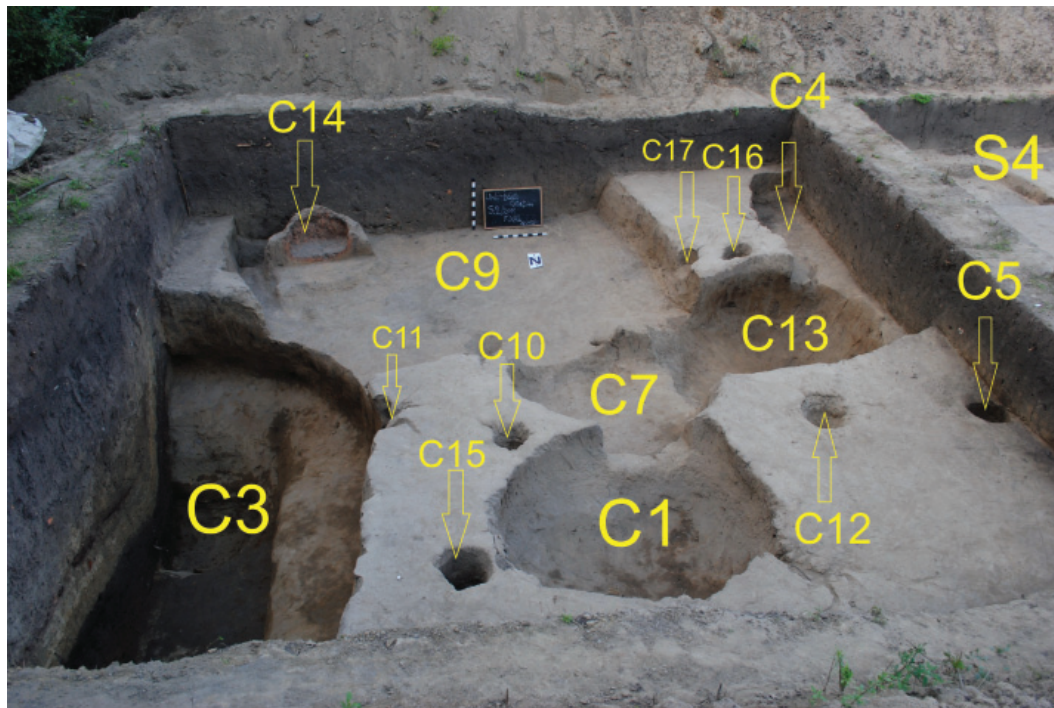

Fig. 2 - Unip – „Dealul Cetățuica”. Plasarea complexelor arheologice din cadrul S2

Fig. 4 - Unip – „Dealul Cetățuica”. Imagine generală a C1/S2

1

2

3

4

5

Budureasca 4 "Puțul Tătarului": 1 imagine de ansamblu a sitului,
2-5 imagini de săpătură

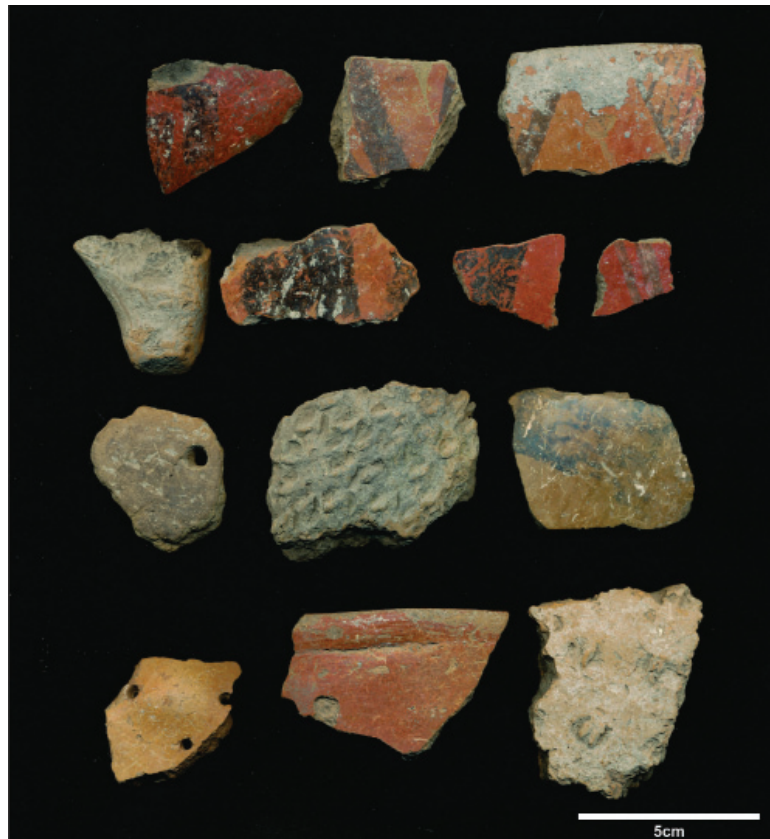

Fig. 7 - Punct "La Georgescu". Ceramică tip Starcevo-Criș din cercetarea de suprafață

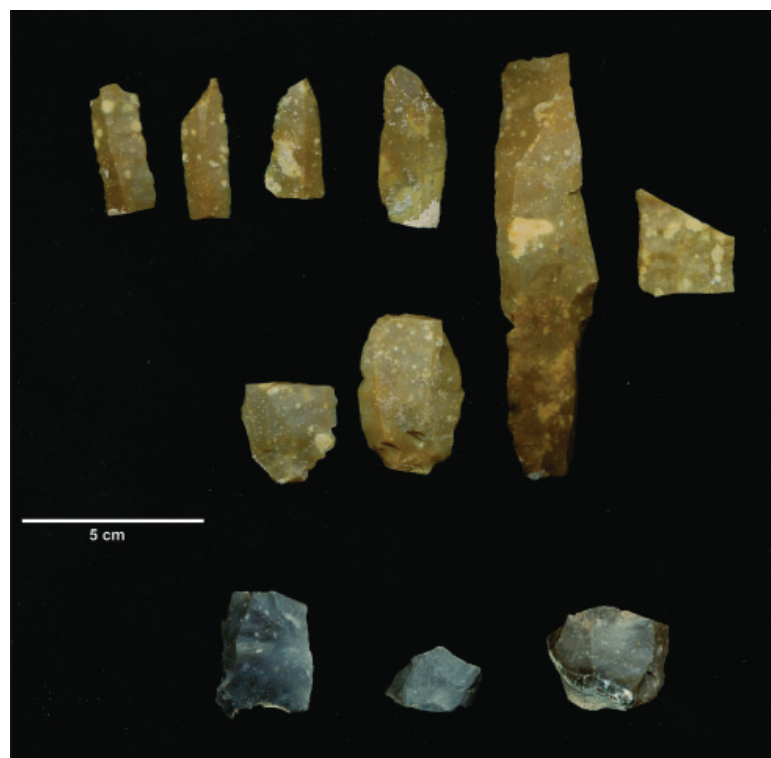

Fig. 8 - Punct La Georgescu. Piese de silex din cercetarea de suprafață

Imagine satelitară a sitului de la Vitănești

Suprafața cercetată în campania 2011_SX, H-L(1-5), M-R (1-5)

91 - VITĂNEȘTI - jud. TR - Măgurice

Fig. 7 - Vedere generală a SG cu delimitarea în plan a șanțului

Fig.11 - Bordeiul getic nr. 2

92 - VLĂDENI - jud. IL - Popina Blagodeasca

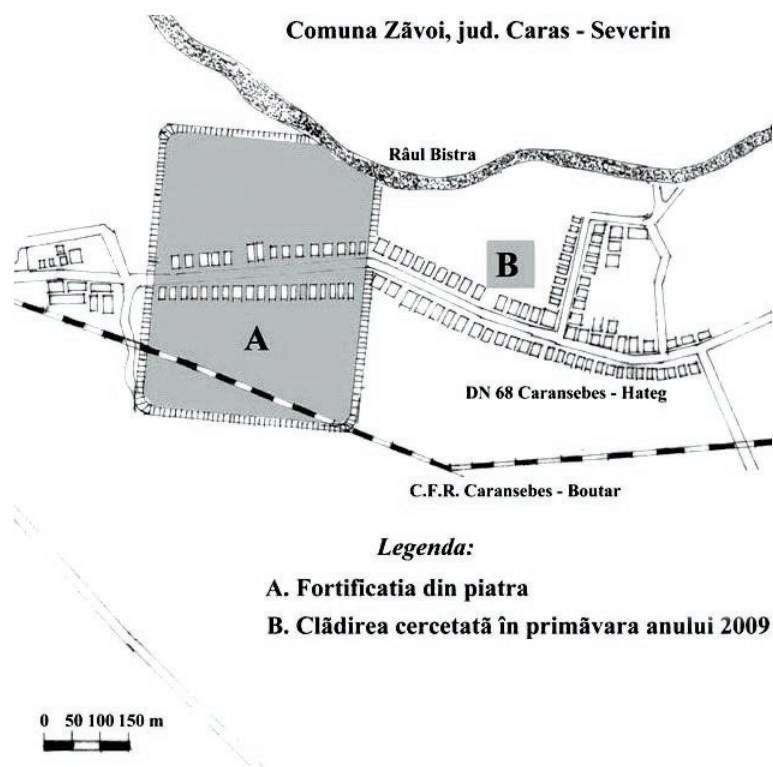

Fig. 2 - Planul comunei Zăvoi cuprinzând obiectivele arheologice

Fig. 3 - Zăvoi. Cimitirul ortodox. Cercetări arheologice 2011

93 - ZĂVOI - jud. CS - Cimitirul ortodox

Detaliu cu săpăturile de pe latura de sud a corului

Detaliu cu ruinele gotice și fragment din pardoseala originală

94 - ALBA IULIA - jud. AB - Catedrala romano-catolică

1

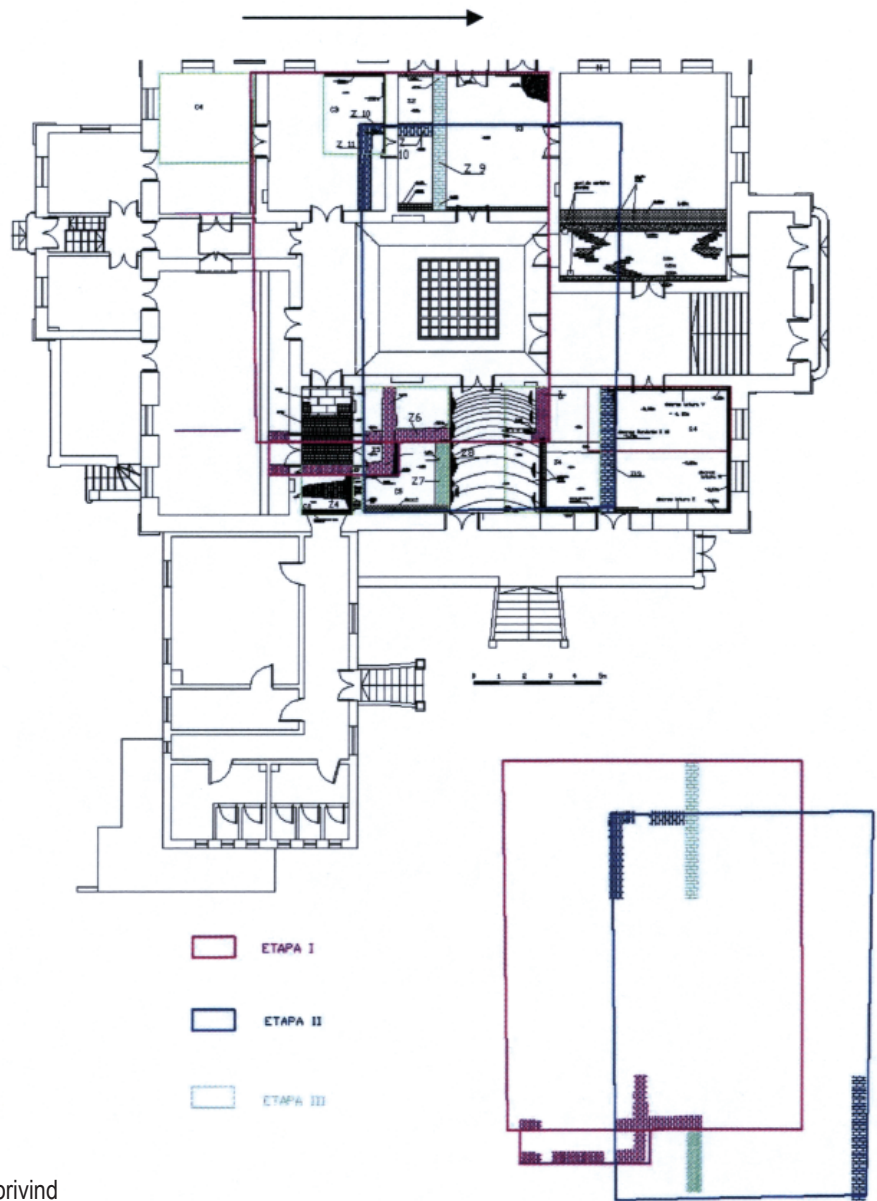

2

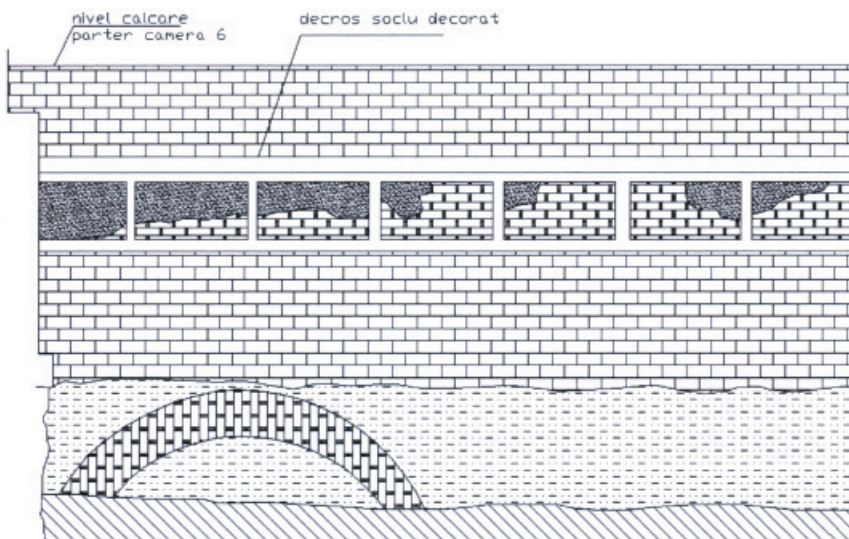

3

95 - ALBA IULIA - jud. AB - Palatul episcopal Imagini cu fundațiile stâlpilor de poartă 1(S.80), 2 (S.78), 3 (S.84)

Planul general al săpăturilor cu ipotezele privind etapele constructive descoperite

Relevu latura nordică a camerei 6, cu soclul decorat

Planșa 2. Casa 1, Z1- sec. XVIII, vedere de la nord la sud (1); vedere de la sud la nord (2);
Casa 2, Z4 - sec. XVIII, vedere de la nord la sud (3); vedere de la sud la nord (4).

Planșa 2. Vedere de la V la E din timpul săpăturilor arheologice (1); Z69 și Z70, vedere de la E la V (2); Z48, Z45 și Z47, vedere de la N la S (3); accesul carosabil în incinta hanului, vedere de la V la E (4).

Planșa 2. Zona cercetată, vedere de la N la S (1); structuri de zid din secolul al XVIII-lea, vedere de la V la E (2); casa 6, pivniță, vedere de la S la N (3); amenajare 5, vedere de la NE spre SV (4).

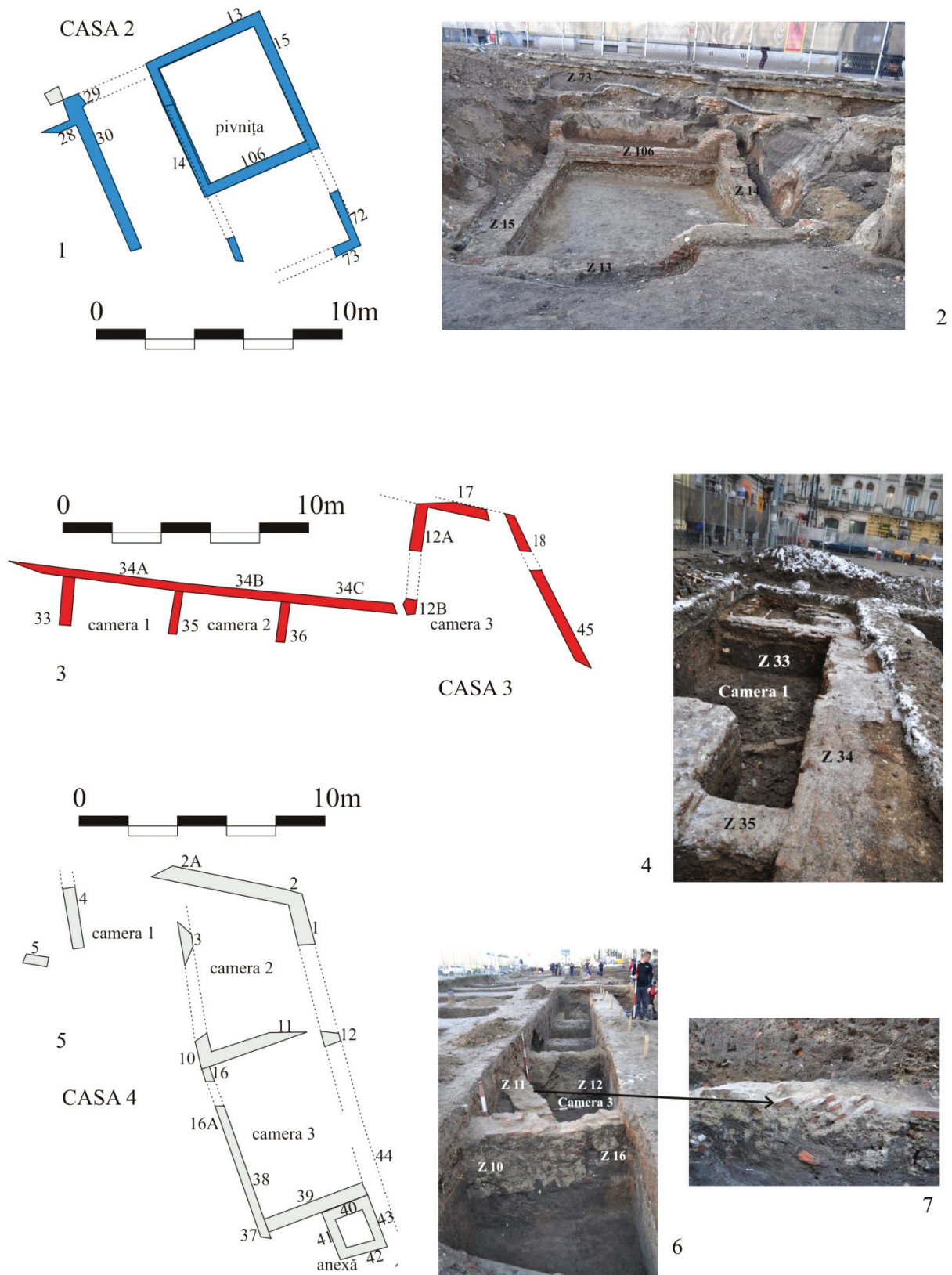
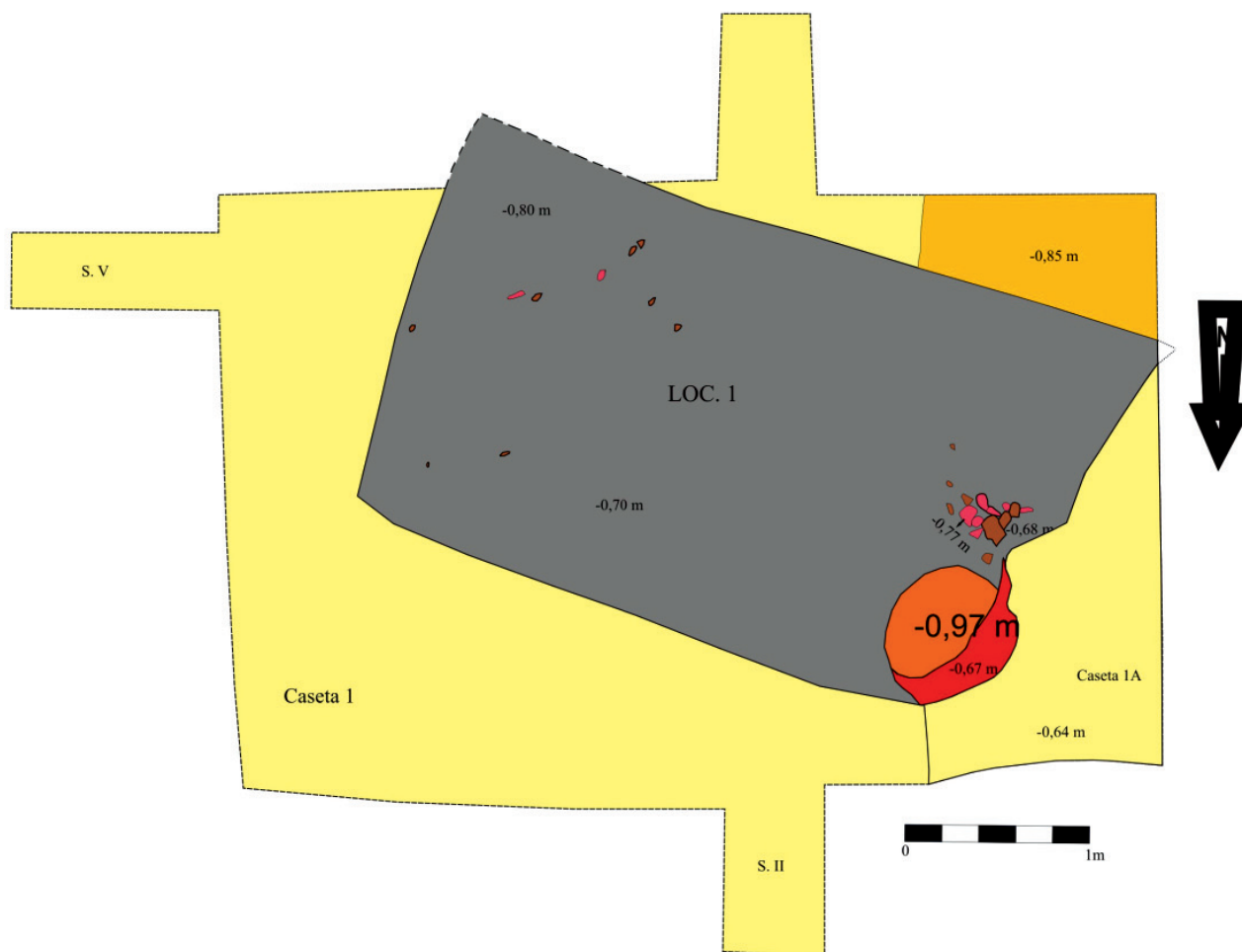

Figura 6. Clădiri care nu aparțin ansamblului Sf. Sava. 1. Planul Casei 2; 2. Aspect din timpul cercetării Casei 2; 3. Planul Casei 3; 4. Aspect din timpul cercetării Casei 3; 5. Planul Casei 4; 6-7 Aspecte din timpul cercetării Casei 4.

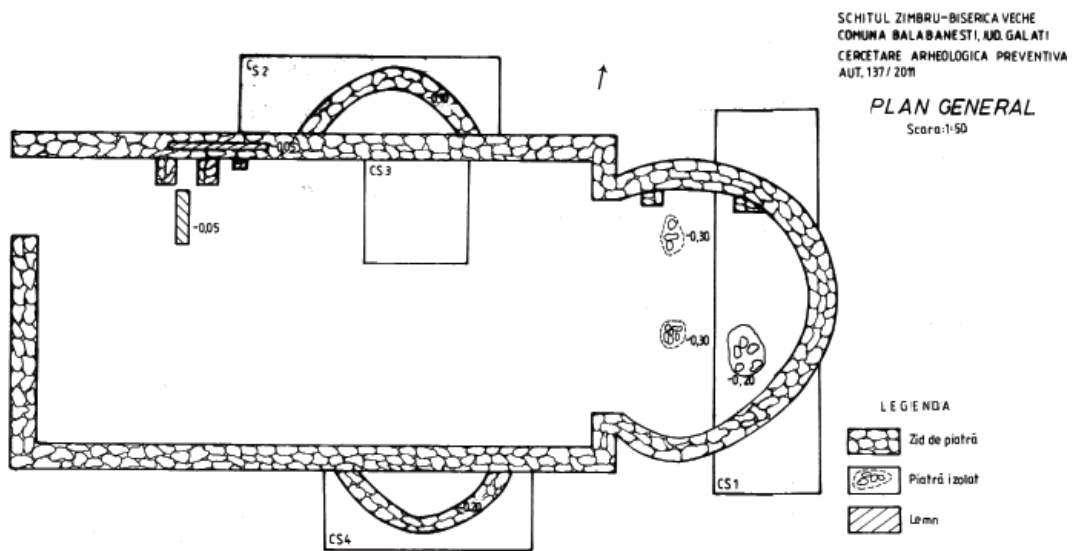

- - Umplutura Loc. 1, pământ negru amestecat cu cărbune, rare fragmente de chirpici, fragmente ceramice;
- - cupolă cuptor;
- - vatră cuptor;
- - bucăți de chirpici;
- - fragmente ceramice;
- - pământ galben nisipos;
- - strat de pământ galben, steril arheologic.

Planșa 2. Locuința și cuptorul 1, sec. X-XI.

Caseta 1 vedere spre nord

Planul general a cercetării preventive de la Schitul Zimbru din anul 2011

1

3

2

4

106 - CÂMPINA - jud. PH - Biserica Sf. Nicolae - 1. Câmpina, M.37 (de înhumație), 2. vas descoperit în M.37, 3. Câmpina, M36 (de incinerare), 4. vas descoperit în M.53 (de inhumație)

1

2

3

4

107 - CIORANII DE SUS - jud. PH - Imagini din timpul cercetărilor

Complexul CX 9. Ansamblu privind partea păstrată a fundației vechii Biserici Reformate

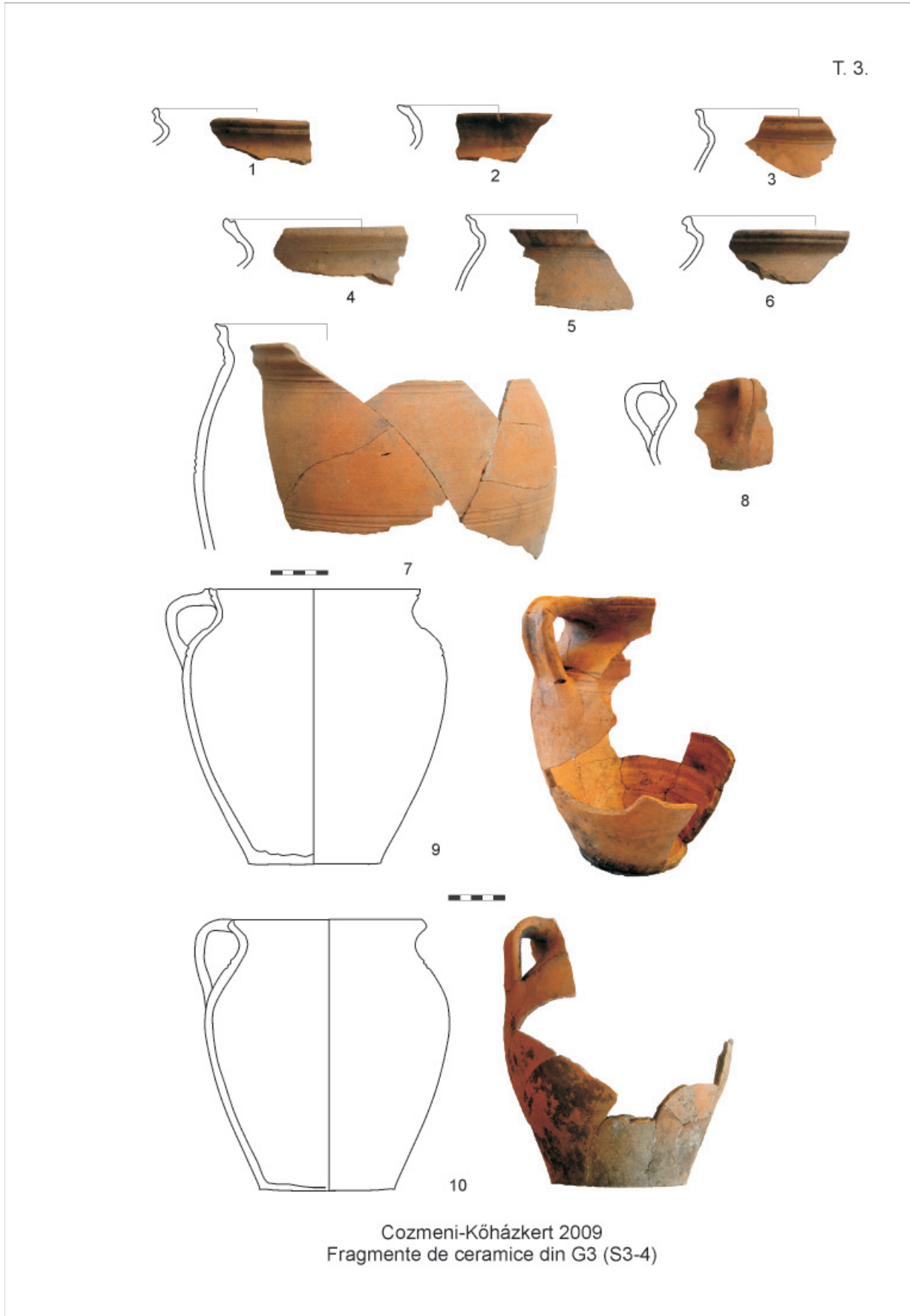
Complexul CX 63. Mormânt

108 - CLUJ-NAPOCA - jud. CJ - strada Argeşului 24

109 - COTMEANA - jud. AG - Ceramică

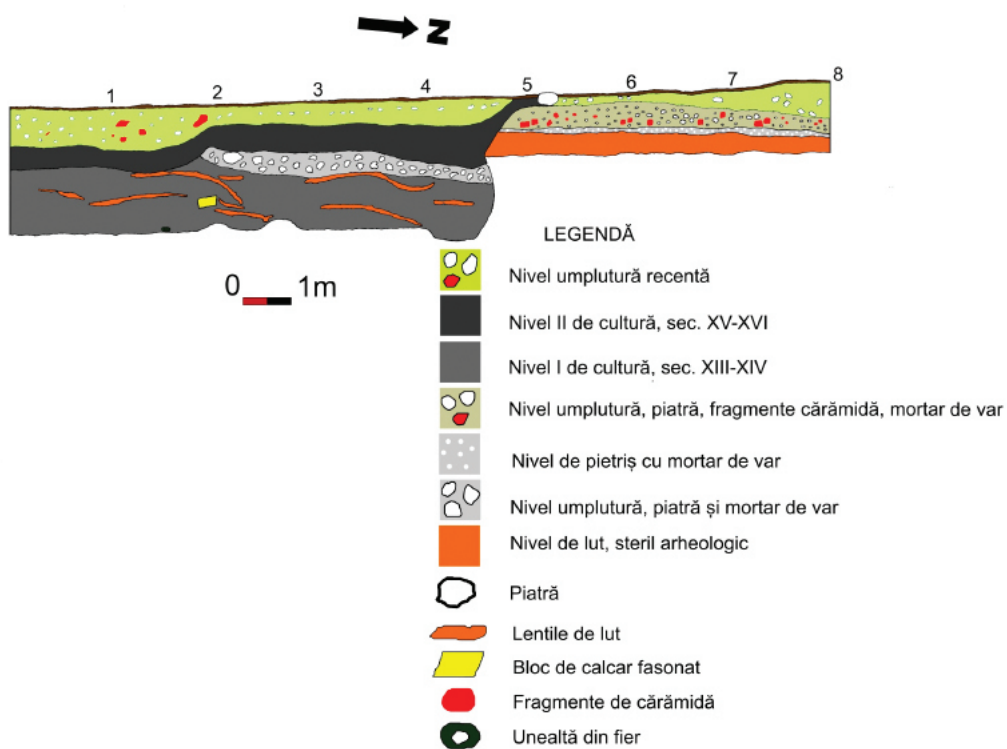
Biserica Bogorodița din Stanimaka/Asenovgrad

Fotografie a săpăturilor arheologice

112 - CURTEA DE ARGHEȘ - jud. AG - Sân Nicoară

114 - DROBETA-TURNU SEVERIN - jud. MH - Cetatea Severinului

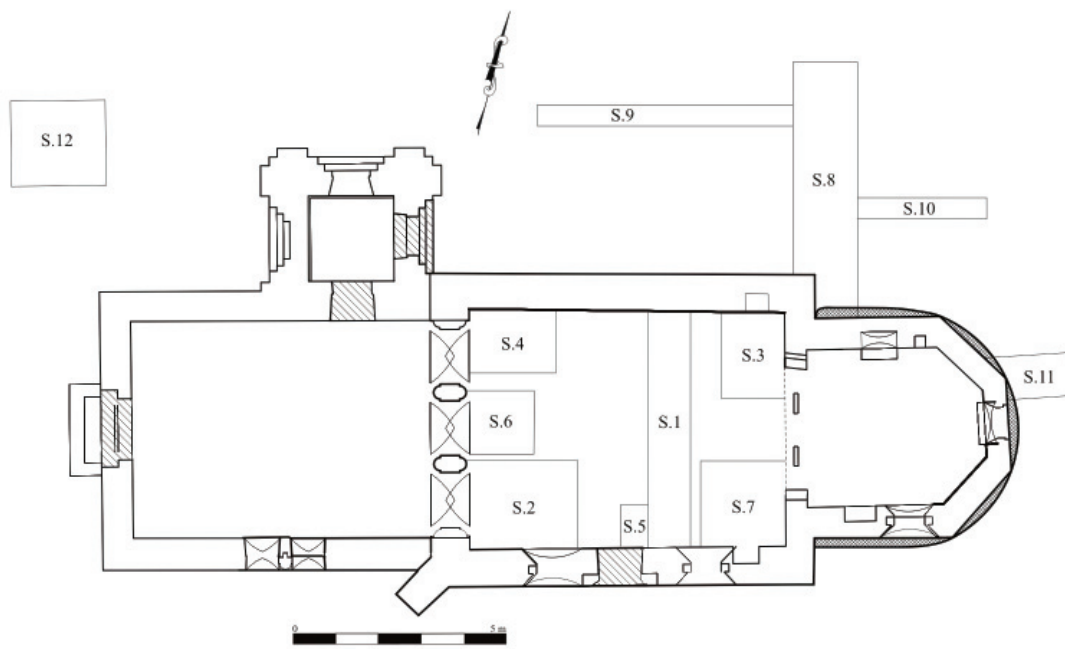

Profilul de S al secțiunii 6

Ansamblu cu structurile zidite din S.2

115 - FĂGĂRAȘ - jud. BV - Cetate

Biserica ortodoxă din Feleacu, plan general de săpătură

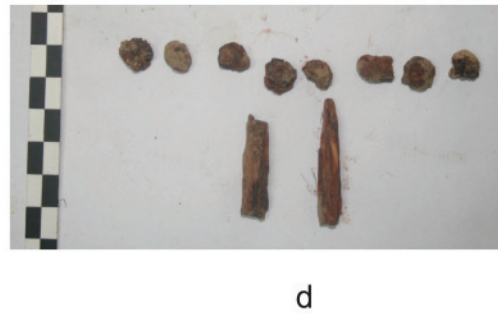
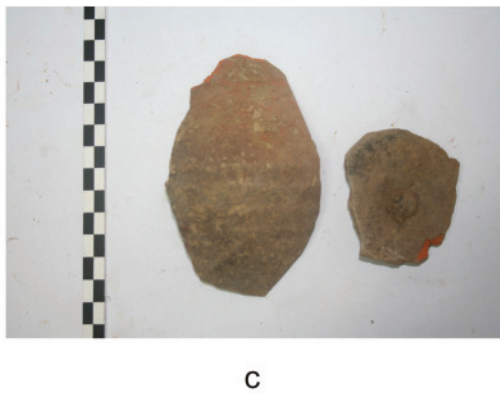
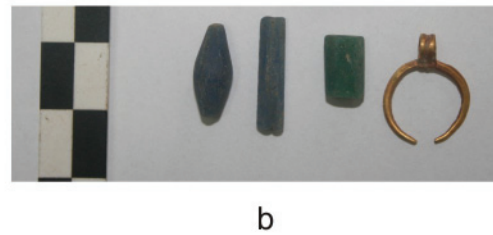
Imagine generală din interiorul bisericii

116 - FELEACU - jud. CJ - Biserica Cuvioasa Paraschiva

117 - FULGERIȘ - jud. BC - La 3 cireși - piese ceramică

118 - GALAȚI - jud. GL - Cartier Dunărea - Inventarul C 33- M6 S 18 (a-d), inventarul C 11 S4 (e, f)

119 - GĂVANI - jud. BR - Parc eolian "Brăila Winds" - 1 -3 Mormântul M1

Poarta secundară de la vest, vedere de la est.

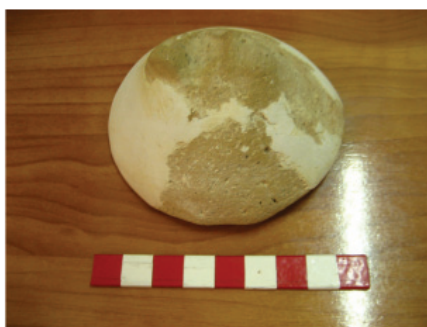
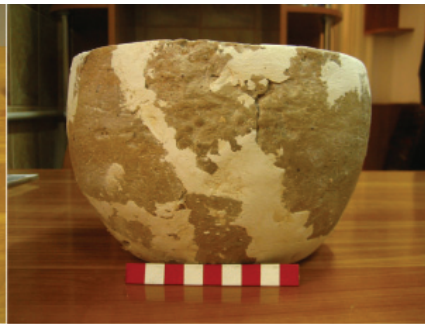
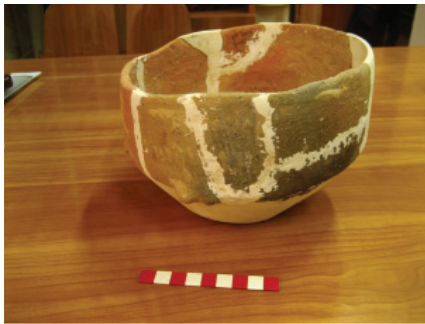

Vârf de săgeată

120 - GÂRBOVA - jud. AB - Cetatea din pădure

Imagini cu vasele sparte din L3 in situ

Vase restaurate

123 - IEPUREȘTI - jud. GR

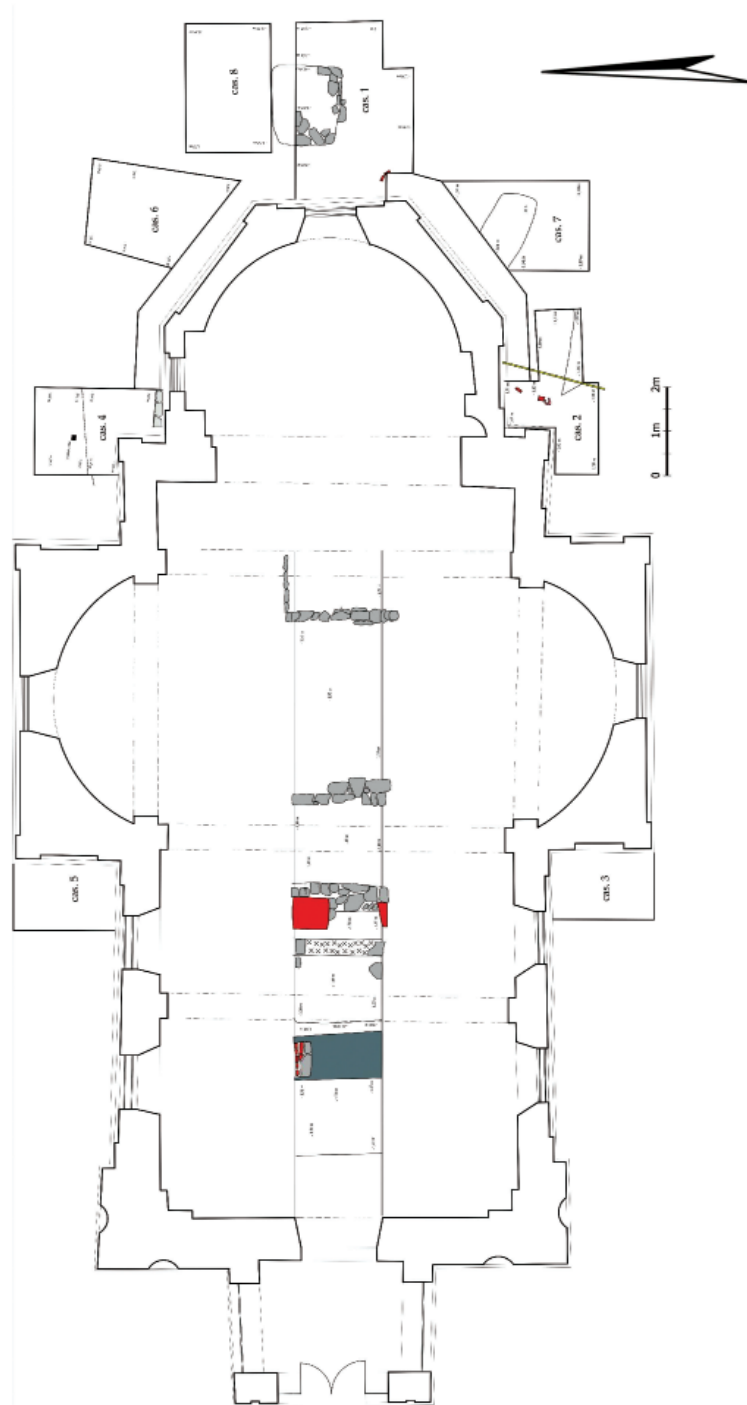
Organe. Necropola greacă. Sector vest: T4-V.10

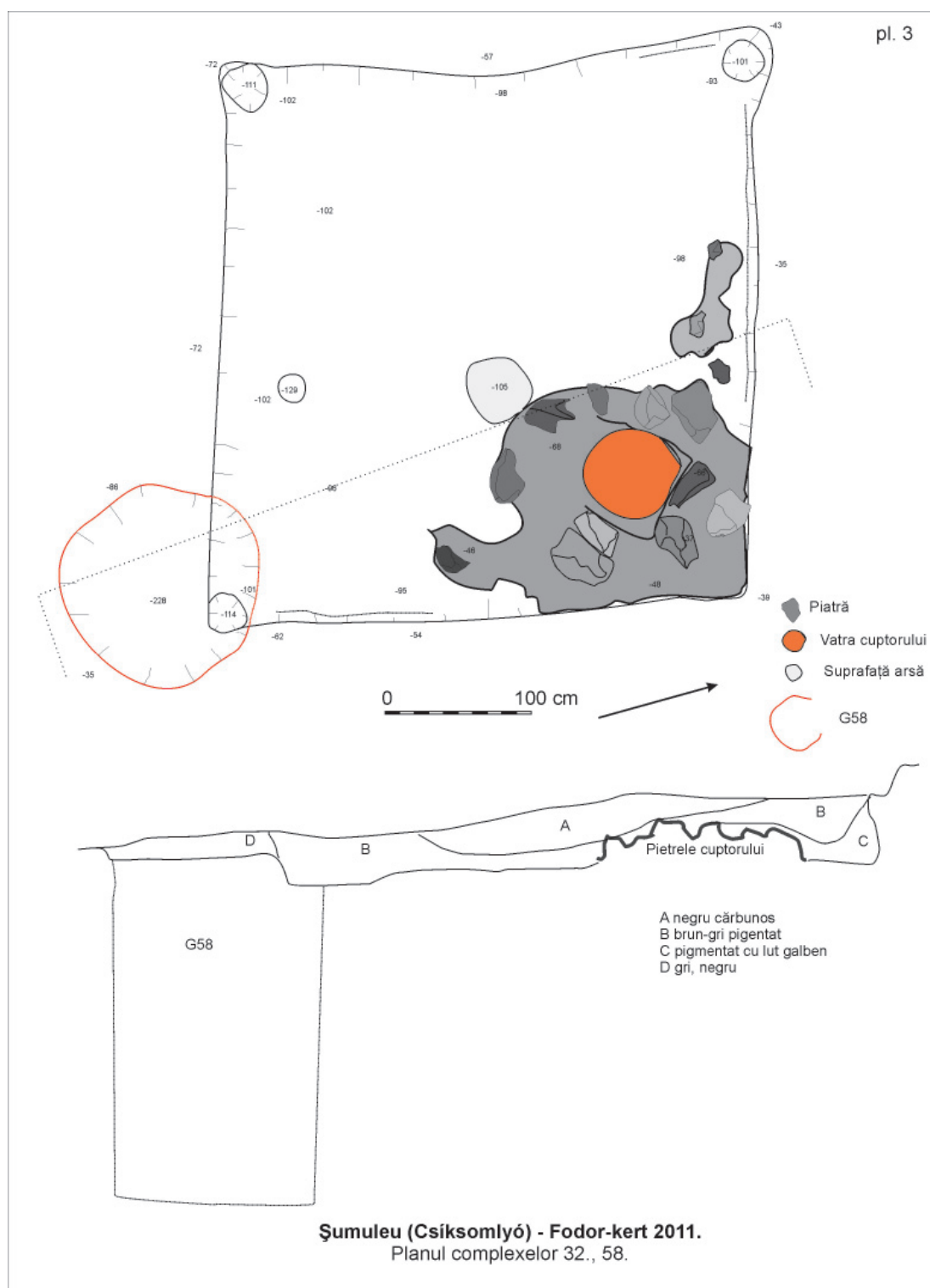
Tumul de la Ivan Bayr. Mormântul M9

125 - JURILOVCA - jud. TL - Capul Dolojman - ARGAMUM

127 - MĂNĂSTIREA SUZANA - jud. PH - Biserica "Sf. Nicolae" - planul general al cercetărilor

131 - MOȘNA - jud. SB - Biserica evanghelică – Imagine generală cu descoperirile din cor

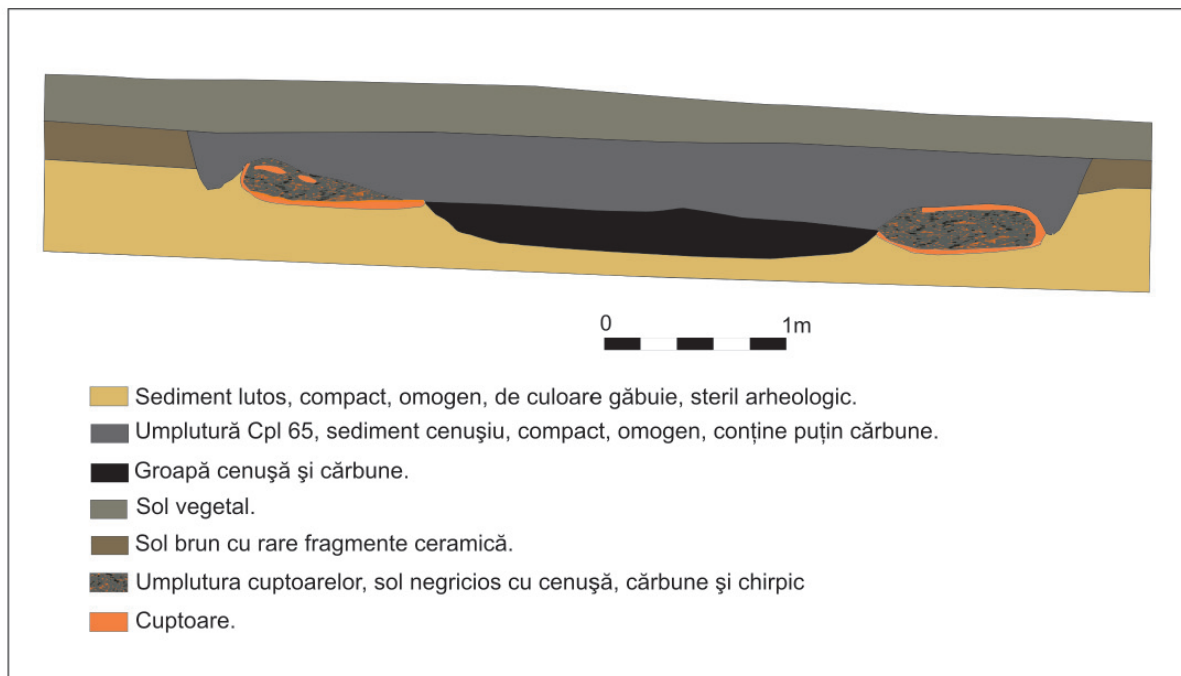
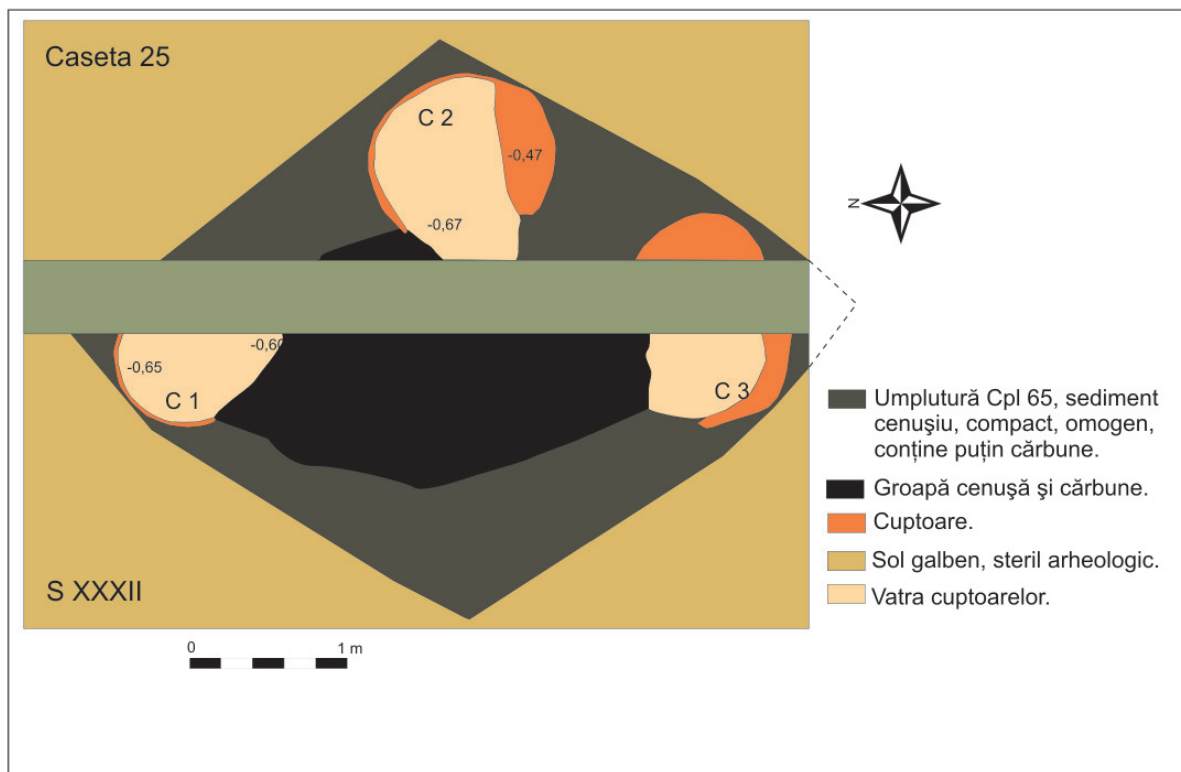

Material ceramic specific culturii Sântana de Mureș-Černjachov

Materiale arheologice specifice culturii Sântana de Mureș-Černjachov(1-3) și secolelor XVIII-XIX(4-7)

132 - NEGRILEȘTI - jud. GL - Curtea Școlii

Planșa 4. Cpl 65 (secolele VI-VII p. Chr.), S XXXII, c. 31-32, grund (1) și profil (2).

135 - PIATRA NEAMȚ - jud. NT - Curtea Domnească Curtea Domnească – vedere parțială a construcției de zid dezvelită pe platoul de nord

Fig. 6. Râmnicu Sărat 2011. Complex brâncovenesc. 1 - 2, 5 - 7. Obiecte din groapa G 14. 3. Obiecte din secțiunea S I, caroul 6. 4. Obiecte din caseta CAS 2; în centru jos fragment ceramic din secolul IV.

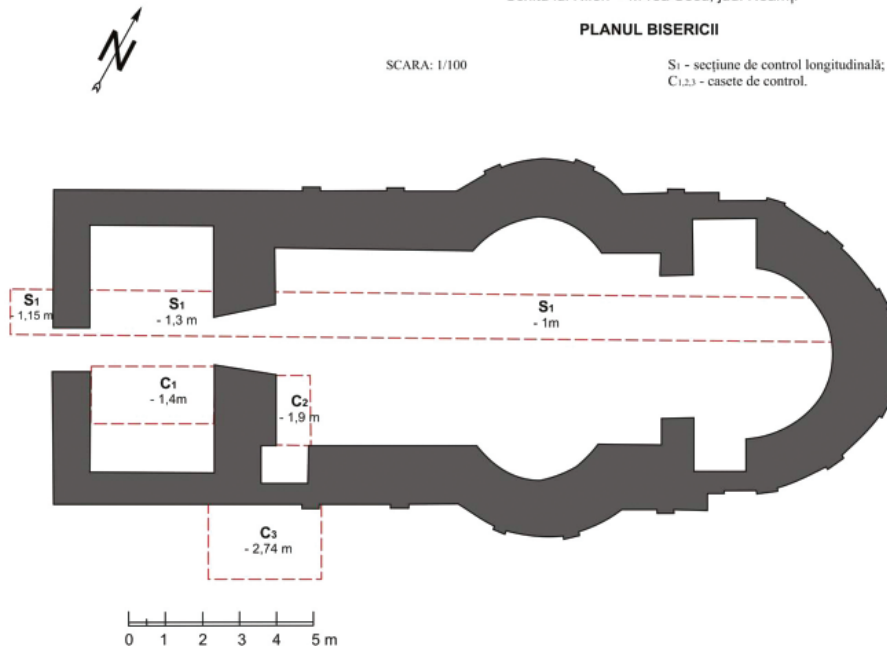
137 - RÂMNICU SARAT - jud. BZ - Complex brâncovenesc

"Schitu lui Nifon" - M-rea Secu, jud. Neamț.

PLANUL BISERICII

SCARA: 1/100

S₁ - secțiune de control longitudinală;
C_{1,2,3} - casete de control.

Chiliile în faza finală

Fântâna

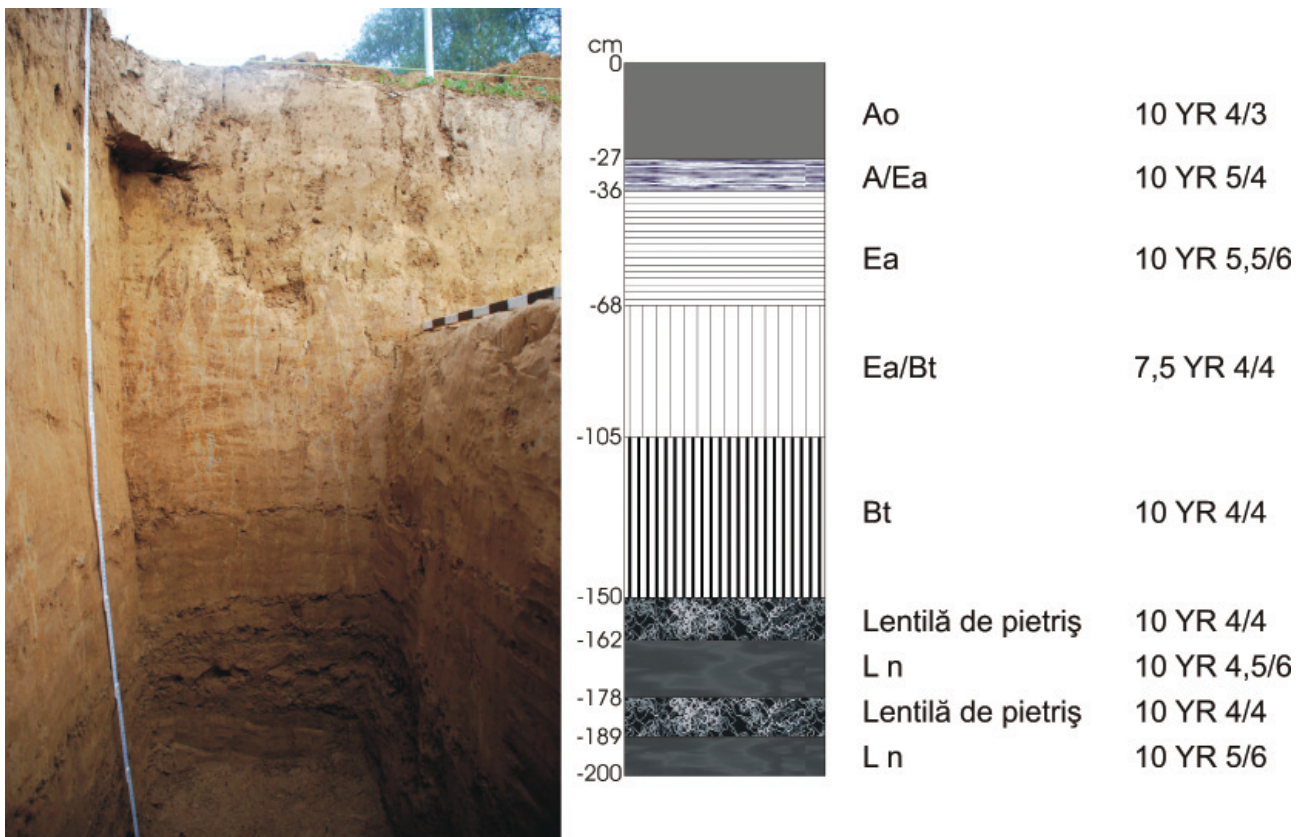
141 - SECU - jud. NT - Schit Nifon

142 - SIBIU - jud. SB - strada 9 Mai - Ceramică

143 - SITA BUZĂULUI - jud. CV - Malu Dinu Buzea

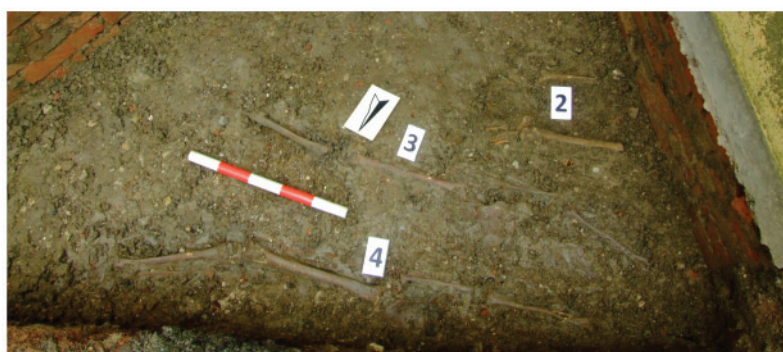

Vedere generală S 12: intrarea și bolta prăbușită a încăperii

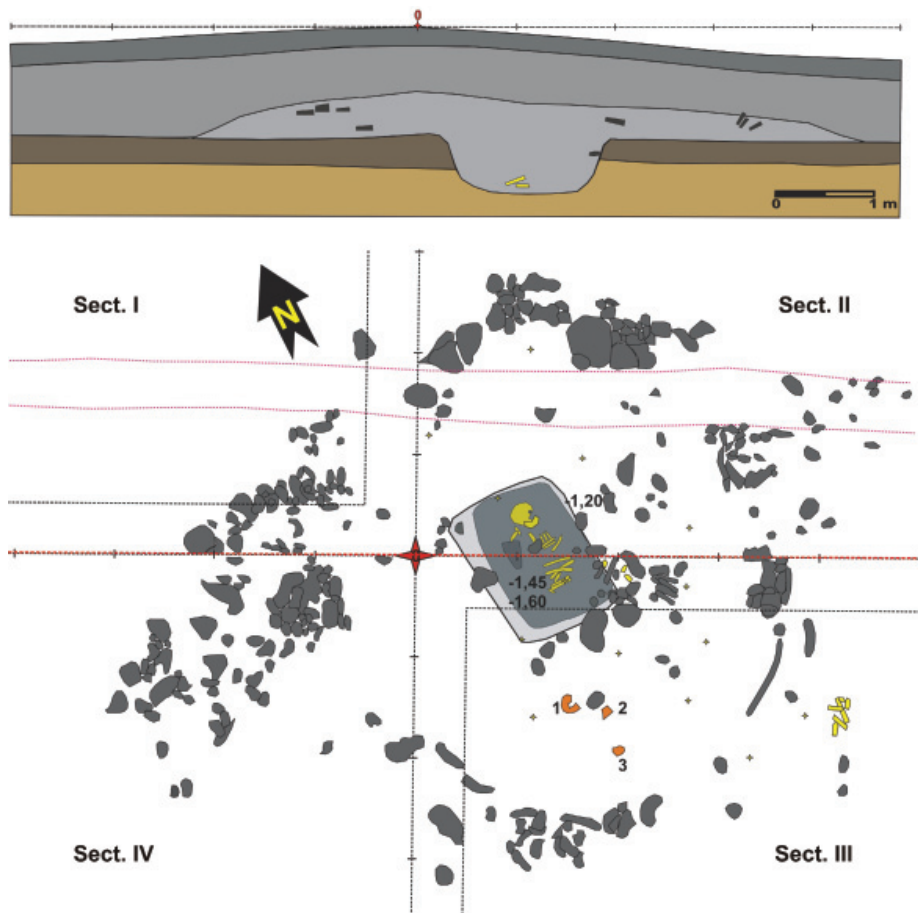
Pornirea boltei încăperii și stratigrafia cu bolta prăbușită

149 - ZALĂU - jud. SJ - Biserica reformată fig.1 – S1/2011, conturare; fig.2 – M1/2011, detaliu; fig.3 – M2/2011, M3/2011 și M4/2011

Costana-Imas. Plan general și profil T1.2011

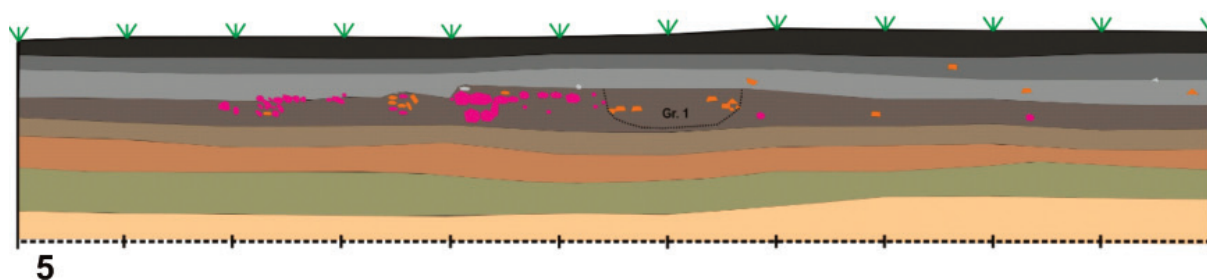
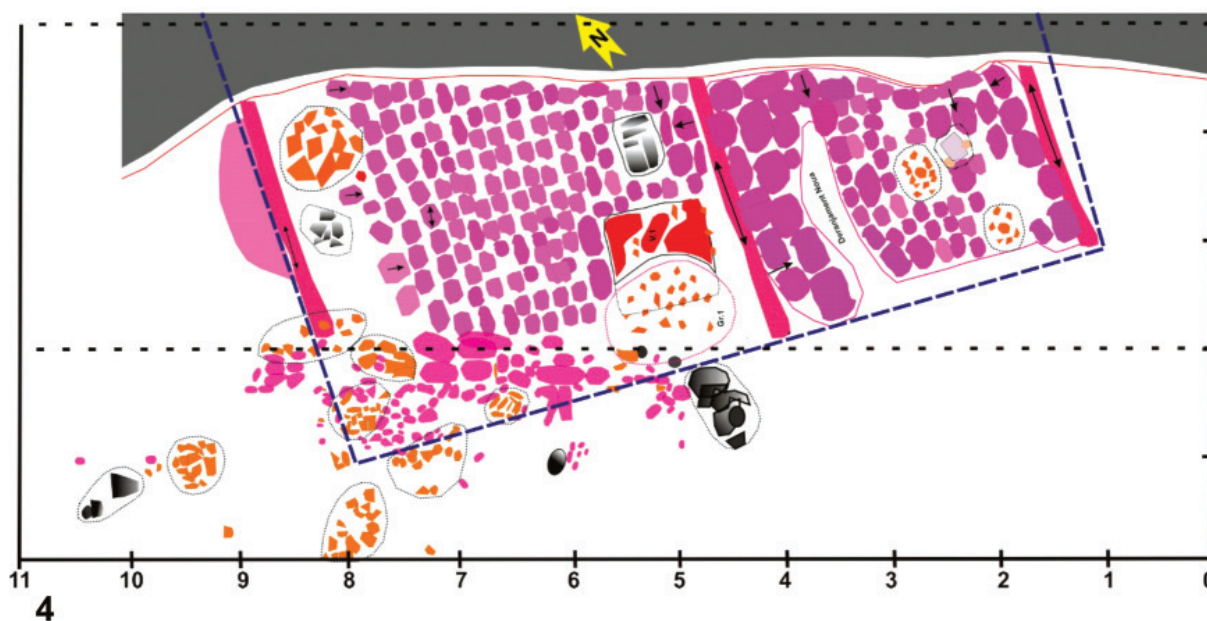

Costana-Imas. Piese din inventarul T1.2011

150 - COSTANA - jud. SV

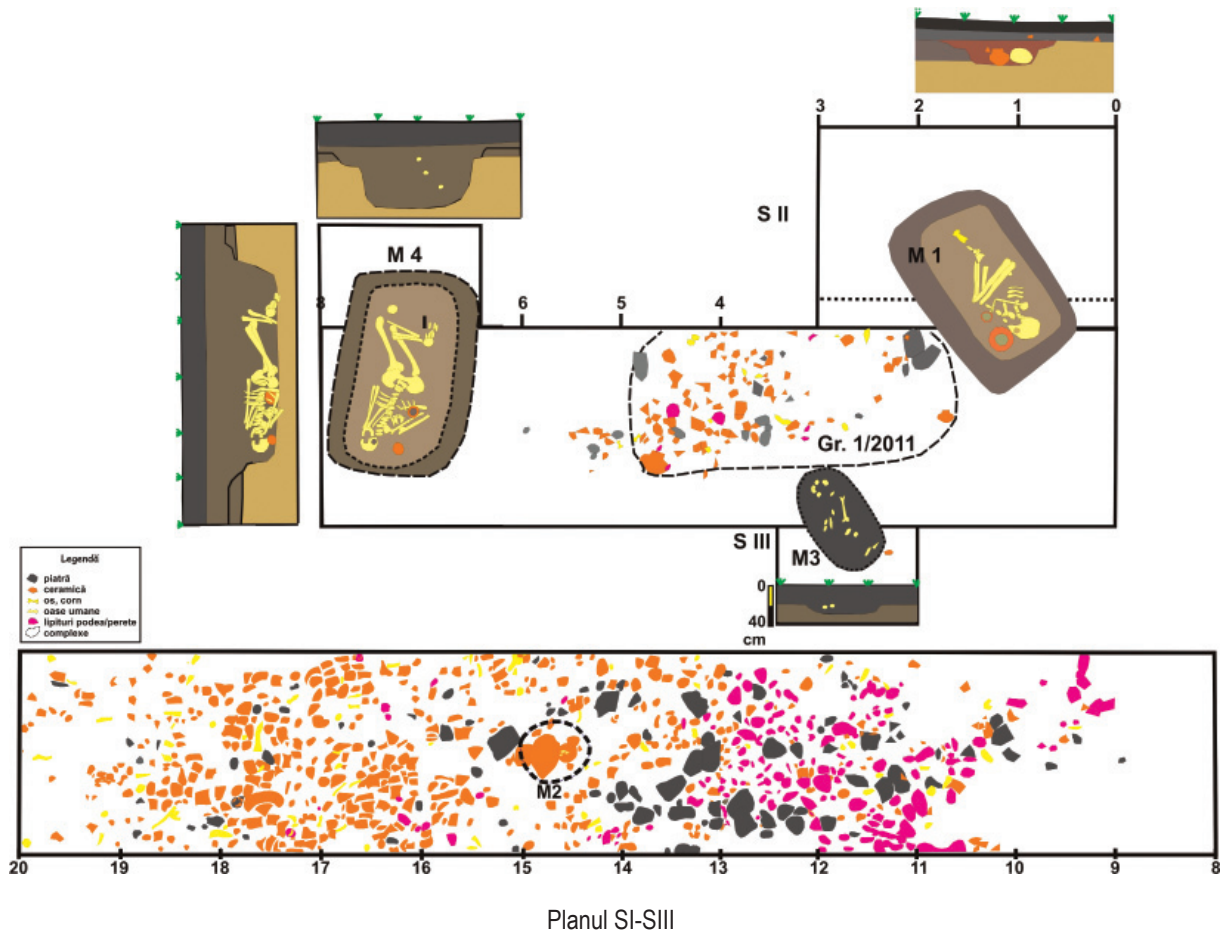

Legendă	
	lutuiei
	ceramică
	lipituri vatră
	piatră

151 - RIPICENI - jud. BT - Ripiceni-Holm. Imagini săpătură și planuri

011. S.I. Detaliu atelier lucrat os-corn

152 - TĂCUTA - jud. VS

1.

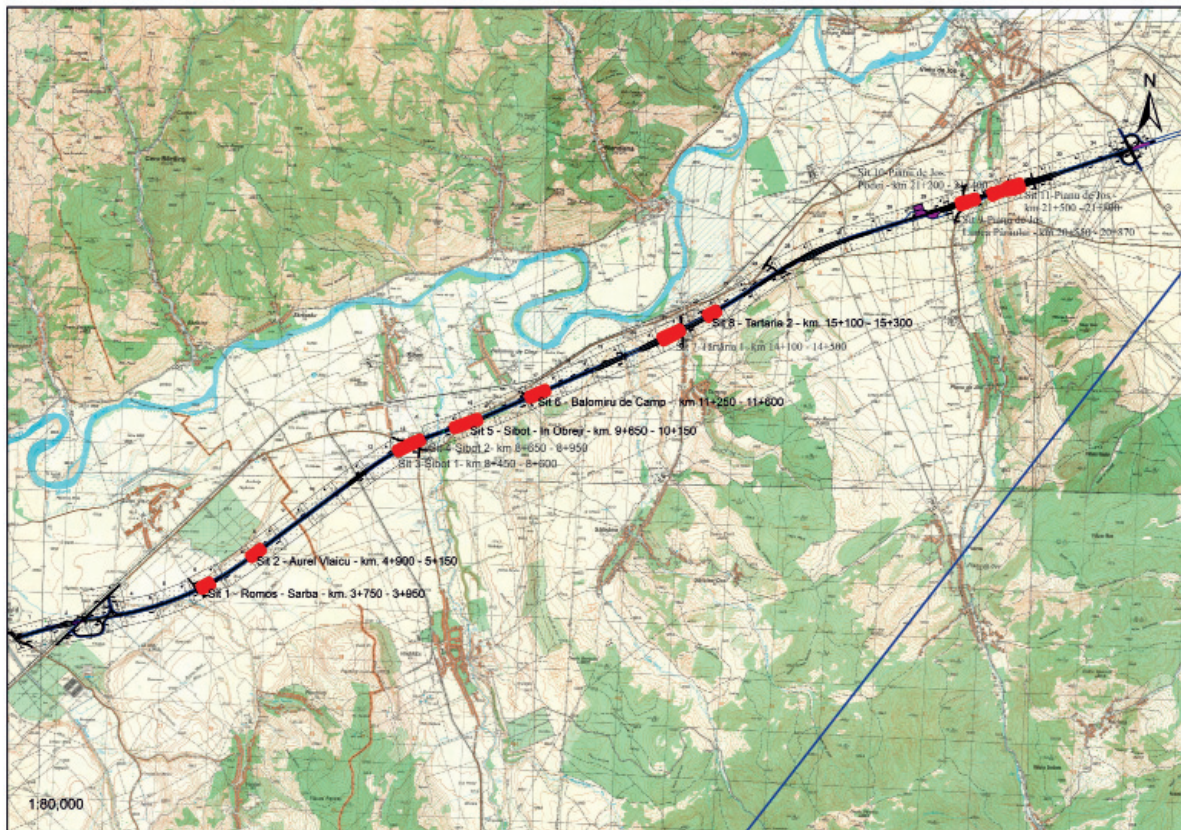

2.

Toplița „Pârâul Baicăului” 2011. 1. Varietăți de opal și silex. 2-3. Fragmente indet și resturi de debitaj

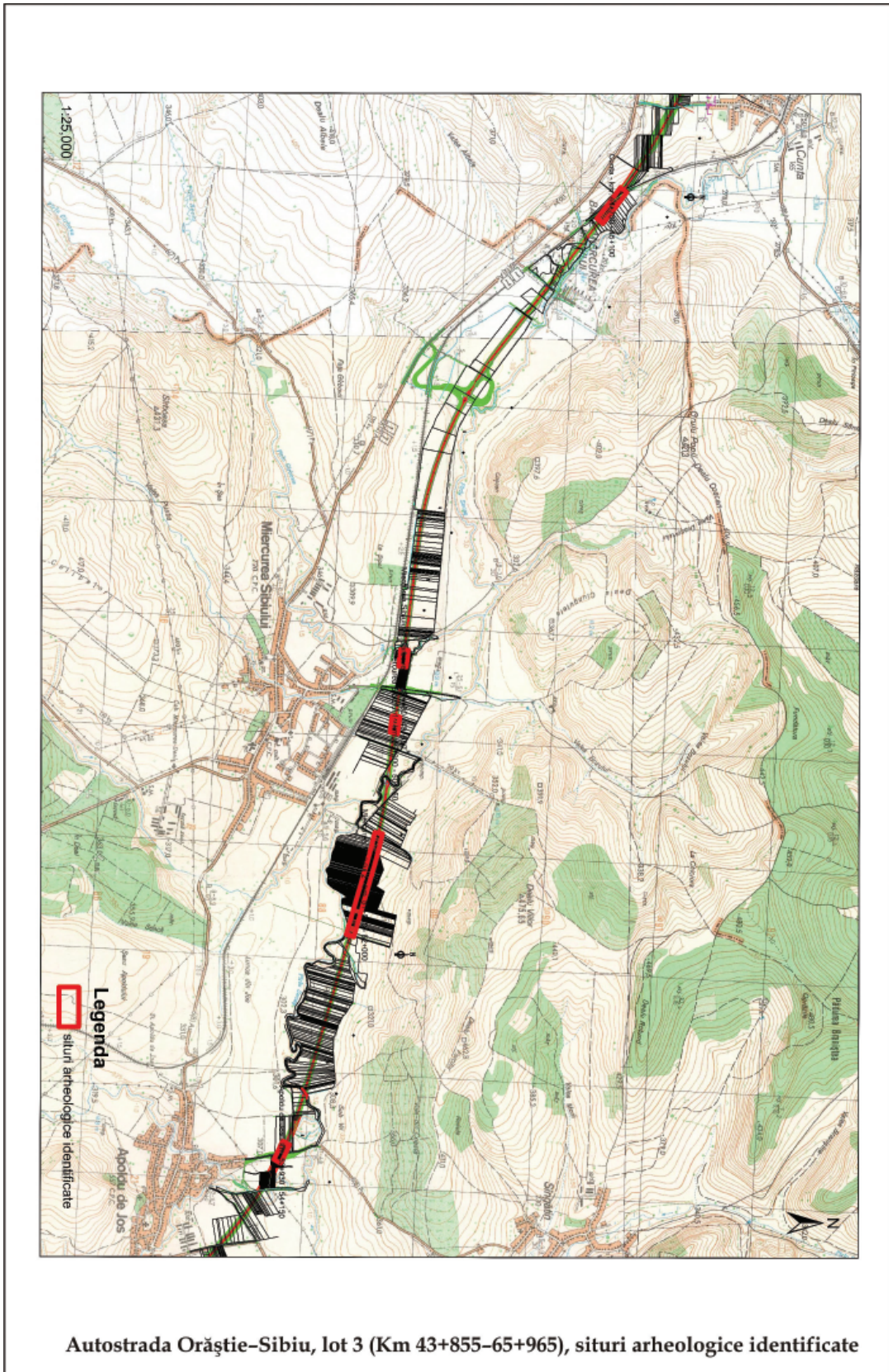
156 - ORAȘTIE - SEBEȘ - LOT 1

157 - SEBEȘ - CUNTA - LOT 2

158 - CUNTA - SĂLIȘTE - LOT 3

160 - BUZEȘTI - jud. TR

165 - GELMAR - jud. HD

169 - RICAZ - jud. HD - Dig

Fragmente ceramice cu reprezentări antropomorfe și zoomorfe

Figurine antropomorfe, pendantsive din scoică Spondylus si os

171 - ȘOIMUȘ - jud. HD - Teleghi

